УНИВ. БИБЛИОТЕКА
В. Бр. 4839
Пб 10
4763

Босанско-Херцеговачки

ИСТОЧНИК

мјесечни духовни часопис за црквено-просвјетне потребе
српско-православног свештенства.

Власник и издавалац:

АЕМ. Консисторија сарајевска.

Уредник:

Ђорђе Петровић,

протопрезвитер и конзистор. савјетник.

Година VII.

Поклон
ЈОЦЕ БУЛИЋА на Сеници
УНИВЕРЗИТЕТ. БИБЛИОТЕКА
У БЕОГРАДУ

САРАЈЕВО

Прва српска штампарија Ристе Ј. Савића.

1893.

Библиотека
ЈОЦЕ БУЛИЋА
у Сеници

САДРЖАЈ:

Окружнице, посланице, наредбе, позиви и објаве.

Страна

Наредба српско-православним протопрезитерским уредима „Дабро-босанске Епархије, којом се наређује свештенству, да поднесе исказе из својих парохија за 1892. годину . . . . . 2.

Службени позив на претплату, којим се позива свештенство „Дабро-босанске Епархије да пошаље претплату на „Источник“ 272

Српско-православном свештенству и црквеним општинама у Босни и Херцеговини, препоручује се молба Милке Милановића удовице, ради њезине двоје мушке дјеце . . . . . 367.

Окружница свештенству и црквено-школским одборима српско-православног становништва „Дабро-босанске Епархије, којом се опомиње, да при званичном извјештавању само оно и онолико јављају, у колико је то на истинском стању основано 369.

Архијерејска посланица пречасном српско-православном свештенству обојега реда „Дабро-босанске Епархије, да у прквама и на зборним мјестима у парохији недјељом и празником проповиједају и бесједе говоре народу . . . . 521.

Окружница својем парохијалним и протопрезвитерским уредима у „Дабро-босанској Епархији, да нико од свјештењака несмије у цркви проповиједати без дозволе и оплашћења мјесног архијереја или најстаријег у мјесту свештеника . 525.

Окружница српско-православном свештенству „Дабро-босанске Епархије, којом се наређује да ни један свештеник не смије се усудити вјенчати оне аустријско-угарске држављане, који живе у Босни и Херцеговини, без претходне дозволе од стране политичке власти . . . . 526.

Окружница српско-православним протопрезвитерима, надзирателима, а преко оних и свему свештенству „Дабро-босанске Епархије, да на приједме шаљу претплату на лист „Источник“ . . . . . 567.

Чланци и дописи.

Страна

Митрополитска одбрана . . . . . 1.

У којој се години родио Спаситељ наш Исус Христос? С руског превео В. Поповић, прото . . . . . 5.

Да ли Христијанство подлежи општем закону развића? Ако подлежи, то у каквим односајима? Написао Лазар Т. Перовић — Херцеговац, студент духовне академије литературног факултета 5, 69, 142.

Христијанство и прогрес. Од Милоша С. Анђелковића, ђака академије . . 10, 78.

Поука новопостављеном игуману. С руског превео Ј. Петровић, професор и катихета . . . . . 13, 74, 146.

О разлозима који раскидају брачну везу, и о судском поступку у парници за раскид брака. Написао: Тома Алагић, прота, професор богословије у Рељеву 17, 91, 157, 216, 294, 386, 459.

Свештенички позив. Српско-православним свештеницима поносне Босне и кршне Херцеговине — на нову — 1893. годину. Од Марка С. Поповића-Родољуба, богослова и учитеља. . . . . 27.

Може бити. Размишљања код гроба оца свога. Од М. С. Анђелковића, студента академије . . . . . 31.

Дани нове године. С руског превео и допунио Лазар Богдановић, свештеник . 37.

Српски калуђер у народу негда и сад. С летимичним погледом на историју монашеског чина. Написао П. Ст. Иванчевић 39, 117

Главна садржина свештеничкога рада у сједницама српско-православног протопрезвитерата травничког, за 1892. год. Прибиљежио поп Нико . . . 51.

Допис из Бугојна. Од Луке Лукића пароха и надзирателя . . . . . 58.

Христос воскресе. Од уредника . . 65.

Догмат о светоме посту. Превео слободно из „Камена вјере“ Вид Парежанин, богослован у Рељеву 82, 162, 221, 303, 390, 472.

Свето писмо о страдању и смрти Исуса Христа. По руском саставио: поп Јован Гргуревић . . . . . 95.

Главни одбор за подизање споменика Сими Милутиновићу, Сарајлији у Сарајеву . 128

Одбор за прославу стогодишњице српско-православне велике гимназије, српско-православне богословије и патријаршеског благодјејанија, као и њихових добротвора. (Проглас српском народу) 130.

Ускршња посланица православног епископа далматинског и истријског г. Никодима 138, 208.

Страна

Прави Хришћанин. Написао М. И. Билбија, богословац . . . . . 149.
О средствима религиозног (побожног) васпитавања. Превео с руског Петар Ђенић прото и вјероучитељ . 153, 225.
Дионисије Ареопагит. По руском написао Алекса Н. Јокановић, богословац . . 168.
Један предлог о побољшању свештеничког стања, и о бољем напретку у народном и духовном свом развићу — односно у духовној просвјети. Од Стевана М. Василијевића, пароха пурачког . . 186.
Нешто о празновјерију и његовим пошљедицама. Написао Златоје . . 201, 273.
Нове двије закладе српско-православним школама митрополита Дабро-босанског Његовог Високопреосвештенства госп. Ђорђа Николајевића . . . . 237.
Освећење темеља нове српско-православне народне школе у Варцар-Вакуфу, у недјељу 2. маја 1893. Описао Планинко 242.
Пјанство међу дјецом . . . . 247.
Писмо уреднику „Б. Х. Источника". (Освећење цркве у парохији Фрањачкој — биљешки протопрезвитерат). Од Ђорђа Перишовића свештеника — надпирателя 249.
Продавање свеца. Написао Ст. Р. Делић 252.
Кратка методика вјеронауке Н. Страхова. Превео Јован Петровић, кр. катихета и професор на кр. вел. гимназији, реалци и учитељској школи у Загребу 283, 370, 435.
Немој пити. Написао В. Поповић, прото 313.
Разговор свештеника с Хришћанима о томе, да не ваља говорити сраме ријечи. Уредништву саопштио: Срб Пецића из манастира Гомионице . . . . 314.
О дужностима парохијалног свештенства. Кратки извод и превод с руског од уредника . . . 317, 404, 480, 536.
Материјалне прилике српско-православних манастира у Дабро-босанској епархији. Написао Срб-Пецића . . . 327.
Кратка правила монашеског живота. Изваћено из књиге: „Мудри Игуман" . 329.
Поучење архијерејско архимандриту или игуману. Из књиге „Мудри Игуман" . 333.
О црквеним звонима. Написао Л. Богдановић парох у Вараждину . . . 377.
О држању четврте заповиједи. Написао поп Јован Гргуревић . . . . 381.
Усјечење главе св. Јована Крститеља и предања о њој. Превео с руског: Л. Богдановић . . . . 401.
Освештање цркве у Благају — негдашњој престоници Херцега Шћепана — на вел. Госпојину, 15. августа 1893. Описао Адекса Јокановић свршени богослов . 412.

Страна

Црквене прилике у Србији и четврта редовна свештеничка скупштина. Написао Мир . . . С. . . . . 418.
Статистички преглед српско-православне архидијецезе Дабро-босанске за 1892. годину . . . . 422 и 423.
Глаголюща быти мѣдры, окродѣша. Написао Љубо Нер. Влачић, свештеник . . 433.
Извод из записника сједничких српско-православног свештенства протопрезвитерата Варцар-Вакуфског и Гервзачког 497.
По један листић у њиенац на четири гроба. Од Дионисија Миковића Игумана и управитеља манастира Бање . . . 511.
О гордости и смирености. Написао: Игуман Дионисије Миковић, управитељ манастира Бање св. великомученика Георгија 526.
Древни хришћански обичаји и прикази обреди. Саопштио: Жарко Поповић, катихета у Сомбору . . . . . 545.
Говоримо свагда истину. Од Милана С. Пантелића, свештеника зајечарског . 550.
Да ли изврћем и подмећем? Одговор госп. Ст. Р. Делићу. Од Вељка М. Лукића свештеника из Лепоглаве . . . 552.
Распоред проповиједања у старој и новој цркви сарајевској . . . . . 565.
Правосл. свештенству и цркв. општинама 566.
Читаоцима „Бос.-Херц. Источника" . 567.

Проповиједи, бесједе, говори и поздрави.

Божићни поздрав преосвештеног епископа Герасима својој пастви . . . 32.
Бесједа на Божић. Бесједио: Петар Ст. Иванчевић, јеромонах . . . . 33.
Бесједа на нову годину. Говорио у цркви: Христифор Михаиловић, игуман и парох у Мостару . . . . . 34.
Говор у гимназ. згради, на св. Саву 1893. у Сарајеву. Говорио: Гаврил Божарић, свештеник и катихета . . . 42.
Бесједа (прва) при рукоположењу (6. I. 1893.) Говорио: Ђорђе Бјелановић, свештеник . . . . . 43.
Прва свештеничка проповиједь. Изговорена V. недјеље св. вел. поста, у катедралној свето-Николајевској цркви у Котору. Говорио: Никола Мирор, свештеник . 121.
Први поздравни говор парохијанима. Говорио: Лазар Д. Марковић, срп. правосл. свештеник у Бијељини . . . 124.
Бесједа на Спасов-дан. Говорио у Лужанској цркви 1892. год. Само Ј. Поповић, свештеник . . . . . 182.

Страна

Надгробна ријеч, Ђорђи Поповићу, протојерејеу и «пароху модричком. Говорио: Милан Т. Шпљак, српски учитељ . 184.

Ријеч на Духове. Говорио у српско-православној цркви у Назарећу Коста Ђ. Стефковић, богословац и учитељ . 243.

Ријеч о љубави према невољницем. Преведио по руском: Ј. Гргуревић, свештеник у Љубушком . . . . 245.

Бесједа о звонима и значају њихову. Говорио у Факовићима: Т. С. П. парох Факовићски . . . . . 342.

Бесједа на Петров дан, при освећењу иконостаса у цркви, парохије Кравице. Говорио: Алекса Поповић, прото сребрешички 343.

Бесједа на нову годину 1893. Говорио: Л. Д. Марковић, свештеник . 403.

Бесједа на дан св. Саве. Говорио у Бос. Градишкој цркви 1893. С. Бјелајац, свештеник . . . . . 411.

Проповиједи на Преображење. Говорио у Фочи Марко С. Поповић, учитељ и ђакон 417.

Проповиједи на Крстов дан. Говорио у Фочи Марко С. Поповић учитељ и ђакон 491.

Говор на св. Саву, при водоосвештању у српско-православној основној школи. Говорио Лазар Д. Марковић, српско-православни свештеник . . . . 492.

Опроштајни говор. Говорио Алекса Јовановић, српп. богослов, приликом ђачког растанка у Рељеву 23. јуна 1893 . 493.

Проповиједи о вјери. Говорио у Фочи Марко С. Поповић, учитељ и ђакон . . . 547.

Старине: Опис старих књига, манастира, цркава, парохија, народних обичаја и т. д.

Манастир Озрен Написао Атом 108, 172.

О старинској књизи, коју можемо звати: Зборник бесједа, или слова преподобнога оца нашега Језрема Сирина. Описао Теодосије парох факовићски 125, 179, 234, 335.

Старе књиге — Србуље у манастиру Милешеву. Прибиљежио Ђорђо Поповић учитељ милешевски . . . . 338.

Рукописно Еванђеље. Описао Дионисије Миковић игуман бањски . . . 339.

Антимисије у грачаничкој цркви у Херцеговини. Прибиљежио Јереј Василије Шевић 340.

Опис парохије доњанске. Протопрезвитерат бихаћки. Описао Стеван Ковачевић, српско-православни свештеник . . . 344.

Спасовина. Од С. Р. Делића . . . 349.

Опис цркве Соколовачке у кључком протопрезвитерату. Описао Хаџи Миле А. Попадић, парох и надзиратељ . . . 501.

Страна

Опис цркве Саничке у кључком протопрезвитерату. Описао Хаџи Миле А. Попадић, парох и надзиратељ . . . 502.

Опис цркве Рамићке у кључком протопрезвитерату. Описао Хаџи Миле А. Попадић, парох и надзиратељ . . . 503.

Сватовски народни обичаји у Срба у селима око Бања Луке. Описао Јован Новаковић, парох бистрички . . . . 505.

Српске старине. Пише: М. С. Пјановић-Родољуб. . . . . 554.

Одговори на питања из пастирске праксе.

„Је ли оправдано, кад се н. пр. деси 2—3 крштења за један дан, па се при њиом очитају три „*Завјерења*“ са „молитвом четвртом“, а при другом и трећем не? Одговорио Златоје . . . . 325.

Како при вјенчању стоје жених и невјеста, а како кумови? Ко држи вијенце и свијеће, кад се облази око стола (налоја), ко иде за ким, а ко пошљедњи? — Је ли оправдано, што неки свештеници међу другобрачницима вијенце на рамена? Које вјенчање сљедује се при тројебрачницима, ђе се њима међу вијенци?“ Одговорио Златоје . . . . 390.

Треба ли у кући, одмах чим се сврши крштење свршити и умрковљење? Који је при томе отпуст? Одговорио Златоје 488.

Треба ли је исповиједи очитати одијељене све молитве свакој особи, или само неке? Одговорио Златоје . . . . 549.

Пјесме, изреке и искрице.

Мудре изреке. Прикупио: Милош С. Анђелковић, свршени богословац београдског сјеменишта. . . 23, 103, 165, 229.

Покајничкога сврт (пјесма). По руском од Мих. Миланковића . . . . 54.

Крштење Христово. Народна пјесма. Прибиљежио Н. Н. Бирч. . . . . 55.

Домовино мила (пјесма). У спомен умрлијех другова — богословаца. Од Ненада 57.

На гробу великог српског народног добротвора: „Драге Памучице (пјесма) од М. Миланковића. . . . . 128.

На глас о смрти Василија Живковића, проте панчевачког и пјесника српског (пјесма) од М. Миланковића . . . 128.

Одломак из пјесме: „Свети Сава“. Од Мих. Миланковића . . . . . 187.

Човјек и орао (пјесма) Од Ипока Лаврентије 188.

Човјеку (пјесма). По њемачком од Мих. Миланковића . . . . . 188.

На гробу блаженопочившег узор-Србина проте сарајевског, Стевана Бакановића (пјесма). Од М. Н. . . . . 214.

Страна

Један листић у вијенац на гробу негдашњег свог учитеља Филимона Фрањевића, игумана и управитеља светоуспенског манастира Режевића (пјесма). Спјевао Дионисије Миковић, игуман бањски . 254.

Растанак (пјесма). Од Ненада . . . 254.

У домовини (пјесма). Од Дионисије Миковића 350.

Чујеш ли брале? (пјесма) Побратиму мом Јовану Ј. Вражењевићу, српском свештенику. Од Марка С. Поповића, учитеља и ђакона . . . . . 420.

Три авијезде. Митрополитима: Георгију Николајевићу, Серафиму Перовићу и Николи Мандићу (пјесма). Од Марка С. Поповића, учитеља и ђакона . . 509.

Србине! (пјесма). Дичном пјеснику и свештенику Јовану Сундечићу. Од Марка С. Поповића, учитеља и ђакона . . 509.

Искре појезије. Од Дионисија Миковића, игумана манастира Бање . . . 511.

Узор-свештенику, вриједном игуману и наљаном српско-народном књижевнику: Христифору Михајловићу. Пјесма од Васе М. Буковића, пекушеника из манастира Дужи . . . . . 556.

Та, да није пјесме! Србину Дионисију Миковићу, игуману и управитељу манастира Бање. Пјесма од Марка С. Поповића, учитеља и ђакона . . . 558.

Разно.

Школа за калуђере — Светосавска бесједа у манастиру Гомионици — Црква не заборавља — Најновији српски добротвор — Против дифтерије — Јавна захвалност — Препорука — Други међународни старо-католички конгрес у Луцерну (Швајцарској) — Прешли у православље — Иконе за цркве и домове 60, 61, 62, 63, 64.

Српско-православно црквено-пјевачко друштво „Слога“ у Сарајеву — Освећење звона у селу и парохији Врелу — Чинут прешао у православље — Зидање учитељске школе и вјеронаучнице у Сомбору — Четиристогодишњица ободске црквено-словенске штампарије — Стогодишњица српско-православне карловачке богословије — „Лијепа задужбина — Српска читаоница у Њу-Јорку — Добровољни прилози о св. савској бесједи год. 1893. у Травнику — Јавна захвала — Светосавска прослава, са првом бесједом и забавом у корист српске школе и сиромашних ђака у селу Чечави, протопрезвитерата тешањског 1893. год. — Откриће Гундулићева споменика — Гундулићев споменик — Светосавска прослава у селу Кравици — Истини за љубав — Дарови црквама — Јавна захвалност — Прешли у православну вјеру — Исправак — Приложници св. матере цркве — Исказ добровољнијех прилога, који су пали пригодом светосавске бесједе држане у манастиру Гомионици 1893. 189, 190, 191, 192, 193, 194, 195, 196, 197, 198.

Новчана припомоћ свештеницима — Парохијални станови — Парастос — Родољубље Срба у Доњој Тузли — Српске школе у Турској — Колико има Чивута на свијету — Примјерни владика — Освећење црквеног звона у Којеници — Прослава четиристогодишњице ободске српске штампарије у Црној Гори — О Ивану Гундулићу — Јавна захвала — Јавна захвала — Дар цркви — Позив архијерејa — Освећење звоника црквe Херцега Стефана у Горажду — Друштвена застава српско-православног пјевачког друштва „Гусле“ у Мостару . 256, 257, 258, 259, 260, 261, 262, 263.

Прослава педесето-годишњице свештенослужбовања Митрополита буковинско-далматинскога — Српска црквена општина у Бечу — Исказ добровољних прилога „Фонду српско-правосл. основне школе у Добоју — Свршени ученици српско-православног богословског завода у Рељеву — Прешли у православну вјеру — Освећење друштвене заставе српско-православног црквеног пјевачког друштва „Слоге“ у Сарајеву — Читуља — Манастирска српско-православна штампарија у Фрушкој Гори — Одговор на једно питање свештенику Г. Ј. — Исправак и допуна о манастиру Озрену . 351, 352, 353, 354, 355, 356, 357, 358.

Преставка православног српског епископата у Аустро-Угарској монархији Његовом Величанству — Меморандум православног српског епископата у Аустро-Угарској монархији Његовој преузвишености др. Александру Векерлу, предсједнику крал. уг. министарства — Јавна захвалност — Јавна благодарност — Јавна благодарност — Прешли у православну вјеру — Црквено сједињење старокатолика са православном црквом — Најстарија књига на свијету — Исправак . 424, 425, 426, 427, 328.

Велики добротвор српског народа Коста Вучковић — Окружница Митрополите Црногорске у погледу новије свештенетва — Дар цркви у Раткову — Нови српски православни епископи — Парастос послије 150 година — Примљени

Страна

питомци у српско-православно богословско училиште у Рељеву — Добротвор школе — Нова милешевска епископија — Друштво св. Саве у Гор. Карловцу — Јавна благодарност — Освећење црквеног звона у Грацима — Одликован — Прешли у православну вјеру пет хиљада Арапа — Православни свештеници у Америци — Исправак 514, 515, 516, 517, 518.

Освећење српске православне цркве у Бечу — Православна црква у Енглеској — Прва скупштина српско-православног свештенства из епархија: карловачке, бачке, темишварске, вршачке, будимске, пакрачке и горњо-карловачке. — Дарови српско-православној цркви у Санском Мосту — Јавна захвалност — Јавна захвала — Проповиједање и бесједење у српско-православним црквама у Сарајеву — Гимназијски ученици као кандидати српско-православног богословског завода у Рељеву — Константина удова Т. Петровић — Јавна благодарност — Исправак . . , 560, 561, 562, 563, 564.

Књижевне вијести и прикази.

Тумачење еванђеља са бесједама — О св. Јовану Владимиру — Гласник православне далматинско-истријске епархије — Гласник земаљског музеја у Босни и Херцеговини — Гласник — Босанке — Пчелица — Говор посланика проте Мане Грбића — Књижевни радови Никифора Дучића архимандрита — Позив на претплату књига I. Историје српске цркве; II. књига о степенима сродства — Стражилово — Српски Гласник — Ново Време — Домаћи Лист — Тежак — 132, 133, 134. — Химна и бесједа од Јована Сундечића у славу стогодишњице Сима Милутиновића, Сарајлије, српског пјесника — Пета пастирска посланица (на васкрс) епископа жичког Саве Дечанца — Пастирске проповиједи и бесједе од Дим. К. Михаиловића — Религијско питање у нас — Мала Катавасија — Шематизам православне епархије Боко-Которске, дубровачке и спичанске за годину 1893. — Извјешће свештјешему архијерејском сабору о каноничкој визитацији епископа жичког Саве Дечанца — Први извјештај епархије Бачке — Извјештај о раду и стању панчевачке српске православне црквене општине за годину 1892. — Жена као

Страна

домаћица, супруга и мати — Српске народне женске пјесме из Сарајева — Будућност Мухамеданаца у Босни и Херцеговини — Књижевни радови Марка С. Поповића-Родољуба — Српски учитељски конвикт у Новом Саду — Гласник земаљског музеја у Босни и Херцеговини — Пјесник и вила — Четврти извјештај о православном срп. богословском училишту у Сремским Карловцима — Адамско колено — Суђаје — Племенита Ружица — Издања „Српске књижење задруге“ 264, 265, 266, 267. — Историја српске цркве — Дрохобецки, Штросмајер и Анђелић и некадашњи и данашњи Срби — Извјештај о православном богословском заводу у Задру за школску годину 1892./93. — Илустрована велика српска лира — Откриће Америке и Христифор Колумбо — Рузмарин, типографски лист за забаву и поуку Гласник земаљског музеја у Босни и Херцеговини 359, 360, 361, 362, 263, 364, 365, 366. — Српски пчелар — Одговор Димитрије Руварца г. Цриорисцу Храбром — Сергију Пинићу Шакраку синђелу — Измирили се — На земљи и под земљом — Православаја Буковина — Гласник земаљског музеја у Босни и Херцеговини 518.

Рукоположени.

Страна 59, 255, 351, 559.

Произведени.

Страна 256.

Одликовани.

Страна 58, 60, 559.

Наименовани.

Страна 60, 514, 559.

Премјештени.

Страна 189, 424, 560.

Умировљени.

Страна 514.

Читуља.

Страна 134, 135, 198, 199, 267, 270, 367, 429, 430, 519, 566.

Натјечаји.

Страна 270, 271, 566.

Одговори и поруке од уредништва „Бос. Херц. Источника“.

Страна 199.

Свеска I. и II. Сарајево, Јануар и Фебруар 1893. Година VII.

Власник: АЕМ. Конзисторија. Уредник: Ђ. Петровић, протопрезвитер.

Број 123 м.

Митрополитска одбрана.

Висока земаљска владо!

Дошло нам је до знања, да је у руским новинама „Московскија Вједомости“ прије неког времена изашла једна прокламација, која позивајући тамошњи народ, да дарива српско-православним црквама у Босни и Херцеговини старе изношене одежде и истрошене црквене књиге, описује стање наше свете православне цркве и вјере и њених сљедбеника у овим земљама најцрње и најгрђе, те спомиње и неке тобожње, којима су они овдје тобож наложени.

Та прокламација, а који наше чланке са којим је поменути часопис пропраћено, и која је садржај још претјерањи, тичу се у првом реду нас, потписаних босанско-херцеговачких архијереја, јер нас је Божије провиђење поставило на ова мјеста, и повјерило нам је ово духовно достојанство, да будемо будни чувари наше свете матере цркве и православне вјере, те да их бранимо и штитимо од сваке невоље, и сваког душманског нападаја свом душом и снагом нашом.

Кад би дакле била истина, што наведена прокламација и руски лист, у ком је иста обнародована, тврде, онда би то био доиста највећи пријекор за нас и доказ, да ми нисмо схватили наш узвишени позив, те да смо пренебрегли нашу прву и најславнију дужност.

С тога није нам могуће, а да се не осврнемо на тај мучки напад на нас, и да се сасвим не отправимо против оног лажног подметања у руском листу, те да не пајашмо ово:

Хвала свевишњем Творцу, наша света православна црква и вјера, као и повјерено нам духовно стадо, не само да се не налази у таковом жалосном стању, какво га криво сликају „Московскија Вједомости“,

већ на против они ужинвају сву ону слободу, заштиту и равноправност, што се могу очекивати од управе једне велике просвијећене државе. — Доказ томе су силне православне цркве, које су се, од како та управа постоји, сагрдиле њеном помоћу; а та помоћ је у многим случајевима била врло обилата, као н. пр. за градњу погорјелог манастира Дужи 20.000 фор., за цркву у Требињу 14.000 фор., у Добруну 4.200 фор., за сврхе манастира Озрена дарованьем шума у вриједности од 45.000 фор., и т. д.

Доказ томе је даље знатна свота, са којом се сваке године потпомаже подручно нам православно свештенство из државних средстава; исто тако постојање српско-православног богословског завода, ког држава надржава великим трошком; најпослије богати дарови одежда и црквених утвари, што се већ од више година подјељују редовно многобројним православним црквама од државне власти.

Што се пак тиче нових црквених књига, које се сад издају, и које су „Московскија Вједомости“ такођер навели бајаги у хатар њихове тврдње, то се ми управо поносимо ш њима, што су постале нашим посредством и нашим непосредним сарадништвом, те их сматрамо као скупоцјену течевину нашег званичног дјеловања. У осталом су те књиге, као што је познато, добиле одобрење и благослов нашег врховног црквеног поглавице, светог васељенског патријарха у Цариграду, чије мнијење и чији суд су за нас у црквеном и вјерском погледу једино мјеродавни и рјешавајући, а никакву другу хијерархију и црквену област не признајемо за надлежне и позване, да се у те ствари мијешају.

Толико смо нашли за нужно, да кажемо у своју одбрану.

Дано у мјесецу јануару 1893. год.

Митрополит дабро-босански:
Ђорђе Николајевић, с. р.

Митрополит херцеговачко-захумски:
Серафим Перовић, с. р.

Митрополит зворнички:
Никола Мандић, с. р.

Број 48.

Наредба,

српско-православним протопрезвитерским уредима Дабро-босанске Епархије.

Позива се сво пречасно парохијално свештенство ове Архидијецезе, да преко надлежних протопрезвитерских уреда до конца мјесеца марта о. г. поднесе овој Конзисторији тачан и јасан исказ о томе:

Колико у којој парохији има црквава и у ком су мјесту?;

Колико је у прошлој 1892 години било рођених мушких и женских?;

Колико је умрлих, мушких и женских?

Колике је пари вјенчато?;

Из којих се села и мјеста састоји дотична парохија, и колико свако мјесто има домова и православних душа?

Има ли парохија српску вјероисповједну школу, колико је ученика посјећује, ђе је та? кад је отворена, и из којих се средстава надржава?

Ђе се налази пошта — или које је послједња мјесна пошта?

Колико која парохија има брачних, колико ванбрачних, а колико опет смијешаних бракова?

Која су села у којима искључиво српско-православни народ живи, а која опет, ђе су православни измијешани са римокатолицима и мухамеданцима?

Има ли ђе странаца и досељеника, који су то, и од кад су ту насељени, чим се занимају, и да ли домаћима служе добром моралном и религиозном страном?

За такав изказ, дужно је пречасно свештенство дати тачна рачуна и о црквеној имовини т. ј. има изјавити: које цркве имаду своје законите одборе, и како ти са имањем своје цркве рукују као и то, колики је приход и расход црква имала у прошлој 1892 години?

Спроводећи такав изказ овој духовној власти, проте, односно надзиратељи протопрезвитерских уреда, имаће безпристрасно рећи, који од подручних свештеника води у реду матрикуле, и у опште држе канцеларију, а који опет не? имали их нијесу одавно, и који су по имену? — који врше наредбе претпостављених власти, а који опет своју дужност запемарују? који су удови, а који опет ожењени без дјеце, који доброг а који лошег стања?

Из сједнице конзисторијалне у Сарајеву 8. Јануара 1893 год.

АЕ и Митрополит Дабро босански
Ђорђе Николајевић.

У којој се години родио Спаситељ наш Исус Христос?

Година хришћанске ере, која се сада у свеопћој употреби налази, примљена је по опредјељењу Дионисија Малог (VI в.), који је разрачунао и установио да се Христос родио у мјесецу децембру 754 г. од основања Рима, рачунајући основање његово, по Варону, у 4—ој години VI Олимпијаде, те због тога се то бројање година, које је свуда у опште примљено и назива *Дионисијево*. Али дионисијево опредјељење, а према том и *бројање година није тачно.*

Податци, који се немогу ничим побити ни опровргнути, доказују да је година рођења Христовог 751 од основања Рима, а 4001 од створења свијета, и 5505 по грчком (византијском) бројању година.

Претпостављени императора Калигуле, Тиверије добио је императорско достојанство после смрти Августове, која је била 19 августа 767 г., и управљао је државом до своје смрти, која се десила 16 марта 790 г., 22 г. 6 м. и 27 дана. (По Флавију 22 г. 5 или 6 м. и 3 дана, а по Тациту — округлим бројем 23 г.).

И према томе, кад је Август Октавије умро 19 августа 767 г., а вријеме његовог управљања са државом трајало је, по Флавију, 57 г. 6 м. и 2 дана, од кога је времена он 14 година управљао државом заједно са Антонијем, и за тим после актијске битке до смрти своје сам 43 г. 6 м. и 2 дана; то, на том основу, почетак његовог владања са државом мора се одијети (767 минус 57) на 710 годину а владање његово од актијске битке (767—43) на 724 годину од основања Рима.

Овај последњи догађај т. ј. актијска битка, по примједби Флафијевој, била је у 7—ој години царовања Ирода Великог. И онда кад 7—ма година Иродовог царовања пада заједно („совпадаетъ“) са 724 годином од основања Рима и 3-ом годином 187 Олимпијаде, то почетак његовог царовања пада (724—7—717) на 717 годину и у исто вријеме на 4-ту годину 185

Олимпијаде. Царовање Иродово продужавало се је 34 године, а од времена кад је он добио од Римљана првоначалну власт над Јудејом — 37 година. И онда то првоначално добијање власти догодило се је у 1-ој години 185 или 4-ој 184 (при свршетку) Олимпијаде, у 714 г. од осн. Рима. Из тога налази, да је смрт његова морала бити (717 — 34 — 751 или 714 — 37 — 751 г.) у 751 г. (тачније — у априлу 752 г.).

Вријеме рођења Исуса Христа (при крају царовања Ирода Великог), као што нам свједочи историк Евсевија, пада на 42-гу годину владавине Октовија Августа (710 — 41 — 751), 28-му годину од покорења Египта римској власти и смрти Антонија и Клеопатре (724 — 27 — 751), те тако на 751 годину од основања Рима. По свједочанству јеванђелиста Луке (III. 1-2 23), у 15-ој години Тиверија Исусу Христу било је око 30 година. Дакле он се родио (767 — 14 — 30 — 751) у 751 години. Спасительева смрт на крсту мора се одвијети ка почетку (751 — 34) 785-те године од осн. Рима, што се такође потврђује и са помрчењем сунца, које је било у вријеме страдања Христова, које, по свједочанству Флегонта, (у Евсевија Памфиле; а то потврђује и Јулије Африкански), догодило се је у 4-ој години 202 Олимпијаде, а та година одговара 785 години од осн. Рима.

Ови докази поткрепљују се још: 1) пописом народа, који је био у години рођења Христова и 2) седмицама Даниловим.

Попис народа у римској држави чињен је у почетку сваког луструма (вријеме од 5 година).

Код Тита Ливија види се, да од тих пописа 21-ви био је у 459 години од осн. Рима. Рачунајући године од саздања Рима не по Катону (као што је узео Тит Ливије), већ по Варону (као што ми овдје рачунамо), попис тај долази на (459 — 2 — 461) 461 годину, а на годину рођења Христова, у којој је по свједочанству Луке (II, 2) такође чињен попис тај ће бити 19-ти[1]) и пада заједно са 751 годином. А са том се годином сагласнавају потпуно седмине Даниловe. По оне — призљеном мишљењу испитивача библијске хроноголије (Хенстенберга, Хеверника, Сакса, Хофмана, Хартмана, м. Макарија и мн. других), седмине Даниловe почињу са 20 године персијског цара Артаксерса Лонгимана, рачунајући од времена његовог помоћног царовања оцу своме Ксерксу I. А 20-та година Лонгиманова одговора 3-ој години 81-ве Олимпијаде и 299 г. од осн. Рима. Кад тој години додамо 69 седмогодишњица, или 483 године, добићемо 782 годину од осн. Рима и 15-ту владања Тиверија Цесара, у којој се години крстио Спаситељ, који је тада имао око 30 година (Лука III, 1—23). Послe $3^1/_2$ године, у половини последње седмине, била је смрт Христова, а то је (781 — $3^1/_2$) у 785 години од осн. Рима.

Рим је основан (по Варону) у 3250 години од створења свијета по јеврејском тексту библије, и у 4754 години по грчком бројању година, у 4 години VI Олимпијаде (стара ера од 1 марта). А по Катону, са којим се сагласавала Корнелије Непот и Лутације, Рим је сазграђен у 2-ој години VII Олимпијаде. Разлика је између њих у 2 године. И према томе година 751 од осн. Рима (по Варону) одговара 4001-ој од створења свијета по јеврејској библији, и 5505-ој по грчком бројању година. Но како је почетак хришћанске ере метнут, по дионисијевом рачунању.

[1]) Биће вадда 79-ти, а не 19-ти попис, јер 79 — 21 — 58 помножено са 5 — 290 + 461 — 751. Преводилац.

на 754 годину од осн. Рима, то та година одговара 4004 по јеврејском, и 5508 години од створења свијета по грчком броју година. Права дакле година рођења Христовог иде пред ером дионисијевом на 3 године, и *садашња 1893 година од Рођења Христова јесте у ствари 1896 година.*

С руског (из Церковног Вѣстника)

В. Поповић,
прото.

Да ли Христијанство подлежи општем закону развића? ако подлежи, то у каквим одношајима?

Богом откриту христијанску религију, коју је донио на земљу Исус Христос, син Божји, и коју су проповиједали свијету Његови апостоли — примио је маленн број у Христа вјерујућих. Пре-назначена за сво човјечанство: „Шедше ѹко навчите всѧ языкы, крестѧщи ихъ ко имѧ Ѻца и Сына и сщтаго Дѹха“ (Мат. XXVIII, 19) — како говораше Господ, шаљући ученике своје на проповиједи — она се тек постепено распространила у оваком обиму, у којему се сада налази. Под заставом Христијанства данас стоје разни народи и националности. Католичанство, протестанство, грчка, руска и англиканска црква представљају собом гране једне православно-старо-васељенске цркве.

У области филозофске мисли прошлог и садашњег вијека јављаху се системе, које су се истицале за неопходност христијанског прогреса; а неке пак из њих задавали су себе за усавршавање његово, преокрећући теологију у филозофију. Тако је већ Лесинг (1781) заступао идеју апсолутног развића човјечанства и у религиозном сазнању. „Људи су прерасли — говораше он — идеалима старо-завјетне цркве и показали су се способни за примање новог завјета. С почетка су били младенци, а за тим су постали младићи, но доћи ће период самосталности и старање ће се Божје прекратити“. Шлеиермахер је држао Бога за вјечну идеју, а све остало, по његовом мишљењу, подлежи развићу. Али у том одношају особито обраћа на себи пажњу Хегељева система апсолутне идеје, коју он износи за христијанског Бога, која је у правом смислу обратила богословље у филозофију. Тај правац, који се отпочео с Декарта, који говораше: „да човјек вјерује, треба да буде убијеђен, а да буде убијеђен, треба мислити“, избијао је на површину не само у филозофији и реалној науци, но је он пустио дубоко корјење своје у све појаве духовног и религиозног живота читавог образованог свијета. Људи строго научне мисли не могу отказати разуму у области вјере. Збиља у људи од науке тежња односити се к свему са знањем, разумно, сваку истину поставити за предмет своје живе мисли и представљати је под изнијесном научном формом — саставља унутрашњу неопходну потребу духа њихова, тако, да, ако што-год они примају за истину, то не другчије, већ под тим условом. И ми немамо никаквог права, да им се противимо у тако законитом захтијевању разума. Они имају за себе и историју христијанске цркве с њеним открићем божанственога открића и научна размишљања. Ако се пренесемо у далеко прошло вријеме христијанске цркве, то ћемо видјети свуда печат ра

зума у области раскрића, објашњења и санкције догмата христијанске вјере, не говорећи већ о црквеним утврђењима и обредима, који су сасвим поређаји религиозног осјећања и мисли хришћанске, осим идеје Богом откритог учења. Одма у почетку Христијанства, тек се почеше јављати међу Хришћанима људи тадашњег свјетског незнабожачког образовања, почео се научно-апологетски рад у области вјере Христове ради њеног огра-ђења против незнабоштва — јављају се имена апологета: св. Јустина, философа, Аристида, Атинагора и других људи философа, који су у Христијанству нашли само истину.

Они су сједињили филозофију с Христијанством, показали су значај и предјеле прве у односима вјере и, показав грандиозну услугу Христијанству дубином своје филозофске мисли — убјеђују у тако огромном значају разума у односима религије. Научно развиће Христијанства креће се од њих кроз сву историју отаца и учитеља цркве и периоде васељенских сабора.

Они, који су захтијевали развиће Христијанства, истичу поступност старозавјетног открића Јеврејима и на његову сагласност к степену развића последњих. Осим тога у том се захтијевању истиче и чисто научни интерес. Када је разум успјевањем Протестантства уздигнут био на мјесто, које му доликује у историји човјечанства, када је он себе тако величанствено објавио у области научних открића, то је њему сасвим природно било, да процесе свој положај de omnibus dubitandum и у област вјере, подчинити је своме анализу, тим више, што се његова сконаност држала у католичанству и у области реалне науке. Галилеј и. пр. за своје откриће у области астрономије о окретању земље око сунца, подвргао се инквизицији и много других сличних примера. Све то наводи, да се озбиљно и беспристрасно односи к питању о развићу Христијанства. То је питање историје путем природне потребе, које је ријешено фактом постојања и развића протестантске цркве, која обухвата половину образованог запада, и питање науке већином на протестантском земљишту, која се много трудила над историјом развића Христијанства с његовим Богом — откритим учењем и свима утврђењима.

Задатак је богословске мисли тај: показати онај правилни пут, по коме треба да се креће то развиће, на основу св. писма, св. предања и здравог смисла.

Христијанство је, по својој суштини, *истинита религија* (Јоан. 14, 6; 1, 9; 8, 12), не лажна (Мат. 5, 18; 2 Кор. 1, 19, 20), за то, што је божанствена. С друге стране Христијанство је пуно система, у којој је дато све оно, што је необходно за човјечански род и његово спасење. Давајући упутство ученицима својима, да иду на проповјед по читавом свијету (Мат. 28, 19, 20), Господ је додао: „иже вѣровъ имѣетъ и крестится, спасенъ вѣдетъ; а иже не имѣетъ вѣры, осѫжденъ вѣдетъ“ (Мар. 16, 16). Таквим начином Богом-откриво учење закључује у себи све необходне услове, ради разјашњења и појачања у духовно нарастевном животу за сваког вјерујућег. Питање о развићу Христијанства само се собом намеће.

Збиља, може ли се божанствено откриће, као de jure вјечно не измјењена истина, измјењавати? Може ли се усавршавати безусловно усавршено? Ако је оно дато нама на сахрану, као не дирљива светиња, која се мора чувати, то да ли она мора бити тајанствена, којој не треба да се упије човјечији разум

својом мисаоном радњом? Сва су ова питања врло природна и коректна, нацртом којих с највећом тачношћу означавају се два правца: Један фактички и мисле, да, пошто је Христос један и цели, тако и религиозна заједница не може трпјети никаквих измјена, никаквог прогреса; други на против, као бајаги да религиозна заједница не може имати непромјењивих формâ, као да се религија закључује у религиозном осјећању, у индивидуалном вјеровању. Та два типа преставља католичанство и протестанство. Прво је осудило вјеру и религиозну заједницу на закована непокретност, која је достигла кулминациони пункт у XIV и XV вијеку, када се све преклонило пред ауктористом папиним и схоластичких богослова; па не само пред ауктористом њихових мисли, но и пред ауктористом саме форме, слова, — то бјеше онда када се заказивање смртна казан за читање молитве Господње не на латинском језику, онда када прост човјек не само није могао мислити о богословским питањима, већ ни читати библију.

С XV-ог вијека, као реакција те мртве форме, јавља се правац религиозног живота, који скида окове с мисли и духа, и који обављује права разума на критичку провјерку свега онога, за што је била створена схоластика, т. ј, за сама вјероопредјељења црквених догмата заједно с ауторитетом цркве, који им је и лежао у основи.

Појава та позната је у историји под именом протестанства. Мистичко начело, које је положено у основи те појаве, начело непосредног личног чувства библијске истине, као што изгледа, закључавало је у себи животна начела религиозног живота. Но овдје је у принципу лежао зачетак рационализма; чувство и разум спојени су у акту психичког рада и налазе се у зависности међу собом. Одовуда се јавља мистицизам првог периода протестанства и рационализам даљег његовог развића, који је до дубине проникао сву протестанску теологију прошлог и прве половине садашњег вијека. Теологија протестанска слила се с философијом. Точком таквог правца био је Кант и Фихте, од којих је први својом критиком доказâ бића Божијега замашно поколебао вјеру у могућност достовјерног Богопознања, а за тим у могућност саме религије, не само христијанске, већ и натуралне; посљедњи је, пак, обарао њу у самом основу, одрекавши све оно што не може знати наш дух и што није наше „ја". Преставницима његовим у области вјере били су најзнаменитији из философа, у почетку овог вијка: Шелинг († 1856) и Хегел (1831), који су нагињали томе, да не само оправдају сваку у опште религију, већ по преимућству Христијанску. Шелинг је доводио религију из унутрашње природе најапсолутнијег бића, које је, по унутрашњој необходности, свуда, на све степене бића, пројављајући себе саодговорним начином, достиже виши степен у религиозном сазнању човјековом. На религију он гледа као на стварни — реални појав у историји човјечанства, у којему Христијанство преставља собом виши степен самооткрића Божијег и вишу форму религиозног живота. И Хегел је видио у религији необходну појаву у историји човјечанства, јер је, по његовом мишљењу, апсолутни дух, који је тражио вишу и саодговорнију форму ради својег пројављења, налазио овдје њу у јаснијем и пунијем сазнању свог бо жанства, у каквом је односају религија христијанска.

Шелинг и Хегељ покушавали су да хармонишу своје погледе с ученьем Писма, к свједочанствима којег су они више пута прибјегавали и главном хегељевском идејом мишљели су с прва погледа оправдати сво христијанство, које се историјски развијало (вп. пр. Дауб 1836).

Упоредо с тим идеалним погледима у области протестанске теологије, пониче и развија се други мистико-нарavствени правац филозофије исто с циљу, да послужи питерисима религије, који се отпочео такође Кантом. Познато је, да је Кант вјеру у биће Божје основао на захтјевима практичког разума и обратио пажњу на ону страну, коју су рационалисте оставили у сјенци, на њен животни одношај к човјеку, у којем она задаје себе као неоспорним факт. На таква затражкивања, која је указао Кант својим погледом на религију, била је подесним одговором тако-звана филозофија вјере. Ја коби (1819), који је учио нагињати пред свима на јавност и нагнати их да признаду ту истину: да вјера има своју особиту област, која се разликује од разума и која налази основу за себе у свом собственом душевном органу, т. ј. у доступном духу осјећању оног, што је надприродно и бескрајно, и да за то она, не гледајући на то, што не може бити доказивана на разума, има за собом јаку достовјерност и ничим непоколебану вриједност, налазећи основу у себи самој, у својој животности. Тај његов поглед у свом даљем развићу дошао је до крајности, дошав до правог развоја вјере, која се, по њему, опире на осјећање, од сазнања, које се темељи на разуму, крајним преставником којег је био Шлејермахер († 1834), који је задао религију само на религиозном чувству, ван свакe зависности од разума. Његова метода о христијанском вјероученју закључује у себи само тако — звано „articuli puri“, и стара се у њима дати опће специфично христијанског садржаја — благочестивог чувства. Религија је, по његовом мишљењу, осјећај зависности од бескрајног, али ни у колико ствар разума, ни филозофије. Знање овђе нема, нити треба да има мјеста, јер усвајавање познати Бога јест праведење Његово к другим предметима мишљења.

Хегељ и Шлејермахер су двије главне тачке, даље којих није могла ићи протестантска теологија. Други је дошао к томе, с чега се и почело развијати протестантство — к мистичком правцу, к осјећају непосредне истине без учешћа разума; а први је крајњи завршиоц калвинова учења о Богу, као безусловном виновнику човјечијег спасења, пред којим воља последњег нема никаквог смисла.

Ето тако су протестантски богослови настојали за новим почетком к давно прошлом — к цркви апостолској, к њеним најстаријим симболима и вјероученју стародревне цркве, к чему је управљена и тежила реформа Лутерова, ма да то није могла усјети да уради. Највећа тежња признања почетка црковности и њеног принципа.

Такви су путеви развића у католичком и протестантском свијету. У католичанству Христијанство се преклонило пред авторитетом папиним, а у протестантству пред безусловним авторитетом разума. Католичанство је осудило Христијанство на безусловни застој, а протестантство на безусловно развиће. Католичанство је изгубило везу с духом древне цркве, а протестантство је објавило пуни раскид с вјероученьем и вјероопредјељењима старо-васељенске цркве.

Но у колико су справедљива оба ова правца историјског развића Христијан-

етва? У колико они одговарају духу древне цркве и сагласу светог Писма?

При рјешењу ових питања треба обратити пажњу на онај најдубљи одношај, у којем стоје међу собом Богом-откривене истине и човјечије сазнање; — истине, које се дају божанственим откривењем и сазнање, за које се даје. Спаситељ, пошто је унутро ученике у њиховом учењу и давши им заповијест учити свеђуде ономе, чему их је Он научио (Мат. 28, 19 и 20), придодао је слиједеће: „иже вѣруѣ имѣтъ и крестится, спасенъ вѣдетъ, а иже не имѣтъ вѣры осѫжденъ вѣдетъ“ (Мар. 16, 16) значи: назначење христијанских Богом-откривених истина је то, да буду предметом и условом вјере, али вјере спасавајуће, сигурно живе, јер само таква спасава. Но таква вјера није безразлични одношај сазнања к божанственим истинама и тек спољно узимање њихово у виду простог и хладног на њих сагласења; већ је она, на против, живи унутрашњи сподношај к њима, с којима проничемо у наше сазнање, због чега оне прелазе у нашу природу, постајући начелом духовно-нравственог живота.

И ако у том психичком процесу, који претвара Божанствене истине у природу нашег духа, главно припада религиозном осјећању, но не треба заборављати, да је сваки покрет религиозног осјећања не мислим без мањег или већег учешћа мисаоне силе, која управља читавим духовним животом и без разумног сазнања. Само под тим условом претворена Божанствене истине у нашу природу, она достиже своје назначење и постаје одним, чим она треба да буде за човјека, постаје за њега истинитом свјетлошћу, која просвјећује тавне његове дубине и новим животним начелом, којим уноси у његову природу нови истинити живот, да би га предао свему духовном човјечијем бићу. Без тога Божанствене истине, ма да би биле примљене спољним сагласјем, остаће за њ тим, чим бива свјетлост по односају к тијелу, које не пропушта кроза себе луче, или с чим бива добро сјеме по односају с каменитим земљиштем, које му не допушта да ту пусти дубоко своје коријење. Но овђе се то и корјени дубока психичка основа могућности развића христијанског Богом-откривеног учења, овђе је мјесто разуму. Он треба да даде Богом-откривеним истинама форму и праг, — форму, сагласну с унутрашњим садржајем и духом њиховим; форму, која им потпуно одговара; он их мора поставити у органску везу међу собом, показати одношај сваке из њих к читавом организму христијанства — то је с једне стране; а с друге: он треба да укорјени и објасни их, снабдјевши их разним помоћним средствима. Таквим начином открива се широко поље активности човјечије мисли, активности, која се мора сагласнавати с обојим горепоменутим, разумије се активности, која постаља пуну хармонију међу формом и духом божанствених истина с једне и са законским правилима слободне мисли с друге стране, а не доноси једну на жртву другоме, што опажамо у католичанству и протестантству.

(Настављће се.)

Христијанство и прогрес.

Многопоштована Господо!

Користећи се почаствованим правом говора, ми смо изабрали данас да кажемо неколико ријечи на тему „*Христијанство и прогрес*“

Говор наш старалисмо се да буде што краћи и јаснији, да неби поштоване слушаоце интересавали дугом на жњом т. ј. ми нисмо тледали да у данон случају представимо детаљну трактацију или — изражавајући се још прецизније — да исцрпимо сву област постојећих факата по напред казаној теми. Не, наша је цијељ много скромнинија и састојаће се у томе: да поштованим слушаоцима са мало ријечи представимо колико је могуће бољи и потпунији тако рећи *само скелет* на казану тему, на основу неколико битних историских аргумената, по којима би се заиста могло видјети да процес препорођаја и развитка човјечанства у погледу културе, у најширијем смислу. *фактички и једино мора се приписати православноме христијанству.*

Да пређемо дакле на сам говор.

Христијанство с првога момента своје појаве до данас, свагда је било животворни извор културнога развића и *једини и највећи хуманитет човјечанства.* Оно је било и остаће *највећим принципом прогреса*, и ако неки апостоли мнимога рационализма и једностранога субјективизма проповиједају: да христијанство смета културном развићу; да води к регресу и т. д. *јер историја противно томе доказује.*

Она јасно износи истините факта, којим се очито доказује, да баш и у најиндиферентнијим срама људскога живота, — *прогрес човјечанства не престаје бити христијанским.* И фактички, народи који исповиједају христијанску вјеру, јесу *најморалнији, највриједнији* и *најпросвјећенији* на свијету; јер код других народа, ван христијанства, није ни *цивилизација, ни вјештина*, ни *наука*, и никад тако велика прогреса учинила. Оно је у сваком погледу заиста препородило човјечанство и знатно његовом усавршавању приномогло. Посмотрите на само човјечанство као велику *морално-религиозну болницу*, у којој је људски род извидан и подигнут, па ће одмах исчезнути сви дилетански и ситни приговори против христијанства. Стари, до христијански свијет, кад се сравни с данашњим временом, *био је заиста и без сумње у религиозно-моралном дјетињству*, с обзиром на то, што су данас; хришћанство нам је, дакле, донијело *нови сјај* — донијело *културу*, — који се слаже са већ сазрелим народом; религију, која је у данашњем добу свёта и духу времена са свим природна. С тога је једнострано и скроз-ненаучно оно дилетанско тврђење, по коме је христијанство мати регреса; јер по тој аналогији, са развитком цивилизације морало би безусловно опадати и уништавати се христијанство, док међу тим, ми видимо из дана у дан — да бива противно и обратно. Видимо, да у колико се већма у свијету распростиру принципи христијанства, *да је у толико и култ цивилизације већи*; као и то, да баш при развитку саме цивилизације, христијанство добија већу силу и активност заједно с цивилизацијом, дајући јој прави смисао и садржину, а никако обратно; што значи, христијанство не само да не смета прогресу и културном развићу, но још као најчистији извор прогреса и напредка културнога — *мати је прогреса и цивилизације.*

Не пуштајући се — са обзиром на економију времена, — у далеку и детаљну трактацију но нетоме питању, у даном случају, ограничићемо се тако рећи само главним пунктима из истога питања, — али као што у напријед рекосмо, гледаћемо, у колико је могуће, рељефније да преставимо утицај Христијанства *на културно-интелектуално, морално и социално развиће човјека, на његову научну, фамилијарну и друштвену-државну страну.*

— На *разум* Христијанство гледа као на Богом-подарени таланат, на корист живота и разумно уподобљавање своме идеалу — Творцу и, на *просвјету* или *мудрост*, гледа као на благослов Божији, кога треба искати.

Христијанству су некада пребацивали — што се и данас често чује, — да оно гледа непријеко на знање и науку, т. ј. да им смета развитку. Но то је такођер једнострано и буквално незнање или неразумјевање самих принципа Христијанства; што у таком случају, разумије се, дрзнути и причати о Христијанству по своме вкусу, нагледа ни мање ни више, но незнајући таблицу множења, приступати рјешавању чак виших математичких, алгебрајских задатака! Христијанство никад није било, нити може бити противно истинитом знању и правој науци, *јер истина неможе никад бити противна истини — себи самој.* Не, дакле, Христијанство противно је само *лажи, мраку и варлатанизму у науци*, а истинитом знању и правој науци — никако. Баш овдје, хтјели не хтјели, морамо признати сви: *да је и сама наука за свој опстанак и развитак много дужна Христијанству.* Чудно је, да не виде и сами противници Христијанства, како права и истинита наука не иде против њега, већ га подржава и то у толико више, *у колико је сама наука или доктрина каква ближе к истини, ближе к Христијанству.*

Учењем својим о бесконачном превасходству нравствено-религиозног бића — *човјека*, пред мртвим елементима природе; учењем о бесмртном назначењу човјека и прелазном значењу видљивога свијета, — Христијанство је *чудном силом* ослободило човјека од древнога многобожачког пантеистичког ропства, пред стихијама природним, побуђујући у човјеку господство над њима и подчињавајући их *вишој, живој и разумној Творачкој сили.* Напримјер, само св. Писмо благодарећи, које је још у старом завјету безусловно осудило гатање и прорицање судбине, — *астрономија је могла стати на земљиште строго научно и оборити све досадање астрологијске елементе, који се јако бјеху рашиространили и међу мудрацима тога доба.* Христијанство *строго* осудив све форме и начине гатања продужило је пут ка истребљењу тако званих *магија и теурегија, у којима се бијаше јако замлела и наука древнога ученога незнабожачког доба.*

Но примјетиће, може бити, ко-год од стране поштованих слушалаца: и у Христијанству је било подобних појава, т. ј. *алхемика, мађионичара* и т. п. И запета, било је; но питање је само за што, кад је такове појаве *не само у принципу, но безусловно* осуђивало Христијанство? и, да ли је за то виновно Христијанство? Не, Христијанству се не може за то пребацивати ни најмање, нити се узрок тим *ненормалним* појавама може наћи на здравом земљишту Христијанства, јер је он ван њега и само међу људима, који нијесу хтјели и неће да усвоје истинита и велика начела јеванђелске свјетлости, него се још надају и даве застарјелим *елементима астрологијским*, тражећи у

њима какав *„елексир живота“*, и *„биљно надобље“*, т. ј. такове се појаве или уклањање од новога христијанскога живота може видјети само тамо, гдје новије човјечанство заборављајући нове принципе живота христијанскога, враћа се к старом човјечанству и к „ветхим“ начелима, која заиста још владају у човјеку. Због чега истинити прогрес а се активно примјети у историји, а се успорава тим „ветхим“ начелима, владајући *не христијанским* периодом живота човјечанства.

Све довде поменуто о утицају Христијанства у погледу интелектуалном, односи се и к *вјештинама или искуству*. Христијанство не само да никад није било противно развитку таквога правца интелекта, као што се и то пребацује Христијанству просто без икаквих аргументација — него је увијек прихваћало, потпомагало и — шта више — *давало импулс и правац правилноме развитку и прогресивности вјештина и искуства*. Ово што рекох, хоћу и да доказам. Погледајте продукте знаменитих и ђенијалних твораца великих христијанских вјештина, коме се вијекови диве. Погледајте напр. само величанствене и грандиозне храмове христијанске, послушајте пјеније, музику итд. Што се тиче живописа и скулптуре, нарочито имамо да обратимо пажњу, како су баш они пекључиво и највише обавезни Христијанству. Та, ко је био — ако не само Христијанство — тај *чудесни мотор* фантазије живописца италијанске школе Рафаела, да се испод његове четкице појави *идеал* и *савршенство*, — чудо живописа у свијету? Христијанство! — Но хајдмо даље. Још силније, дубље и шире Христијанство као *мотор културнога развића*, огледа се у нарављеном животу христијанскога свијета. Фамилијарни живот код Христијана јавља се *идеалом: — неизмјерним, више и чишће*, него ли древни до христијански живот, *него ли чак и данашњи фамилијарни живот тих народа, који су ван свете православнога Христијанства*. То је факт. Древни незнабожачки народи и човјечанство у опште до појаве Христа, сматрало је женски пол безусловно подчињеним мушкоме полу. **Жена** — говорили су древни — **одређена је својим рођењем и појавом на свијет само за то: да буде роб, да се подчињава мужу своме, да му кулучи, тако рећи дотле, док му је „ћејф“, а кад му падне на ум, може је и без узрока отјерати, т. ј. другом замијенити.**

Такав је поглед био на жену не само у очима простога, но и ученога свијета *древне нехришћанске ере*.

У законима најмудријих *Индијанаца* говори се прецизно ево шта: **„Жена зависи од свога оца, мужа, својих синова, својих ближњих родственика мушкога пола, и никад не може управљати сама собом. Ако би живот њеногa мужа био чак и за осуду и крајње неморални — опет она је дужна да трпи и да га поштује као Бога“.** (Види „Свијест Христијанска“). Код *Кинеза* рођено женско дијете — кћи, сматра се за несрећу, казну божију и напаст с неба и одрасла женска дјеца држе се робски. Муж је, по кинеском закону, и дан данашњи *„небо“* жени својој, а она *„сјенка“* његова. Тек с појавом и усвојењем *божанствених принципа* науке И. Х. Спасителя свијета, скинут је оков и то древно проклетство са женскога пола, под којима жена бијаше дављена у робској тами без слободе и, тако рећи, без живота, не стидећи се, као Богочовјек, да назове једну од њих и Матером својом, због чега и проповједаху Апостоли, као што је свима познато;

„нема више ни мушкога ни женскога пола — „**ко Христѣ Исѣсѣ**“. (Гал. 3, 28), савјетујући мужевима овим ријечима: „обраћајте се благоразумно к женама својим“. (I. Пет. 3, 7.) Тек с Христијанством дакле, жена некадањи „*роб*“, постаје *радост и украс свога мужа, вјерном матером дјеце његове, са подједнаким правима.* Тек с Христијанством ћери, некадањи робови — постају *узорите помоћнице хуманитарних и филантропских друштава, сестрама милосрђа* и т. д. да су се отуда чак и нехришћански мудраци морали дивити такој појави узвикујући: **„какве су то жене код Христјана?“**

На у каквим је односима поставило христијанство мужа и жену, запитаће ко-год? Ево како: муж је глава својој жени, као што је Христос глава својој цркви; њен господар, но не у смислу тирјанина, већ у смислу трпељиве и кротке љубави — онако исто, у каквом односу стоји и Христос са својом црквом, предавши себе за њу драговољно крепој смрти. Жена је подчињена мужу но не у смислу роба, не са страхом и „трепетом“ но радосно и добровољно, као што се и сама црква добровољно повиновала своме женику — И. Х. Древни народи васпитавали су своју дјецу — мушку треба знати — као будуће грађане и људе државне, а Христијанство васпитава их као људе Божије и грађане неба. Основ је васпитавања дјеце у Христијанству: „пустите дјецу и не сметајте им нека долазе к мени, јер је таковних царство небесно (Мат. 19, 14.) И сва Христијанска педагогика сведена се на тим ријечима.

Даље, до Христијанства „*робство*“, било је нешто обично, нормално и природно. На пр. Јелини су говорили само је нама од богова дата слобода и само ми ради слободе постојимо, сви остали, не јелински народи робови су наши, па за то су и могли трговати људима као са марвом; употребљивати их без сажаљења у свима тешким радовима; мучити их и убијати — једном ријечи, — чинити све оно, што се чини и са осталим бесловесним створовима. Но с појавом Христијанства синула је сјајна зора са истока и робовима; настадоше и њима весели дани: **нема ни роба ни Јелина, сви су људи једнаки и браћа међу собом, проповиједаше Христа куда год пролазаше.**

(Свршиће се).

Поука новопостављеному игуману.

За што одлазе из свијета у пустињске обитељи и остају тамо? Није ли за то, да би, удаљивши се од свјетске саблазни и примивши на себе Ангелски образ, имали више прилике — да се очисте од гријеха и пођу путем Христовим, по гласу његову: **Їже хощетъ по мнѣ ити, да отвержетсѧ себе, и возметъ крестъ свой, и по мнѣ грядетъ** (Мар. 8. 34) Није ли за то, да би, по примјеру угодника Христових, дали тјелеса своја на жртву живу, свету, угодну Богу (Рим. 12. 1.)? Није ли за то, да би подвизама самоодречења подигли у самима себи духовну обитељ ради обитавања Господње? Заиста, иду не да прехране тијело и стеку заклоните, већ да нахране душу словом Божијим и хљебом животним, не да проживе у лијености и нераду

већ да умртве тијело и страсти трудом и подвизима, одазове на позив Господњи: Пріидѣте ко мнѣ вси трꙋжда́ющіисѧ и ѡбремене́нніи, и а҃зъ ѹ҆по́кою вы (Мат. 11. 28—29).

Зашто се постављају у обитељи настојатељи? Није ли за то, да би оне, који ступају у обитељ, научили страху Божијем и побожности, и руководили у духовном животу? Није ли за то, да би оне, који су у духовним подвизима, охрабрили и поштрили утјешном поуком и властитим подвизима у иночком животу? Није ли за то, да духовним старицима, који су основали у својим душама обитељ Господу, припомогну вјером, љубављу и молитвом? С тога, ради вршења ових духовних подвига, не поставља га у звање настојатеља воља човјечија, већ промисао Божји, полагањем руку архијерејских и крстообразним знаком и молитвом, у знак благодати Духа светога, који просвјећује ум свјетлошћу истине, и даје вољи моћ да чини добра дјела. Настојатељ је духовни старјешина, вођа, пастир и отац. Он, као старјешина, дужан је са очинском власти разне склоности управити к једној склоности — љубити Господа Исуса Христа и Његову науку и настојати, да код свију, који су повјерени његовој управи, буде једно срце и једна душа, једна мисао и једна воља; као вођа, водити све у царство небесно путем Христовим по степенима духовнога напретка; показујући почетницима стазу лаку, а старијима — труду; као пастир, — па́сти ста́до кожіе, поскꙋдю́щеѥ, не нѹ́ждею, но ко́лею, и҆ по Бо́жи, нижі непра́ведными прикꙋ́тки, но ѹ҆се́рдно (I. Петр. 5. 2), и као отац, љубити све отачаском љубављу, напајајући младенце у Христу млијеком ријечи Божије, а совершє́нныхъ, и҆мꙋ́щихъ чꙋ́вствіа ѡбꙋчє́на до́лгимъ ѹ҆чи́тельмъ, хранећи их твє́рдою пи́щею. (Евр. 5. 14.)

Старјешина, што је већи од браће својом духовном просвјетом, својим духовним својствима, својим добротјељима, тим више обраћа на себе пажњу, повјерење, љубав и покорност; а што је тврђи у вјери, ватренији у љубави, ревноснији у побожности и вриједнији у молитви, тим ће успјешније дјелати на учвршћењу вјере код немоћних, на одушевљењу љубави и напретку у побожности и добродјељи.

Видиш, Богом постављени, игумане, како је свето и важно звање, у које си позван, и каква ти је благодат дата ради корисне управе над повјереном ти браћом у Господу? Твоје су дужности велике; ти имаш велике бриге.

У духовном животу има младића, мужева и стараца: једни се почињу трудити, други се труде, трећи напредују у духовним подвизима. Међу тим сви, мање или више, жале се на искушења тјелесна, на своје немоћи, на своју духовну слабост. „Ми мислимо веле они, како да угодимо Богу, а међутим чинимо оно што му је неугодно; желимо да испунимо своје објете, а овамо поступамо према злим склоностима: шта да радимо?“ Старјешина мора дати упутство, које би их могло умирити и охрабрити. Искушења тјелесна неизбјежна су, док смо обучени у тијело; али се могу свладати, ако ми измучимо тијело подвизима поста, молитве и бдијења. Борба са гријехом тешка је, али спасоносна с тога, што доноси почи́ль по Бо́ѕѣ, жалост искренога кајања ко спасе́нію (2. Кор. 7. 10). Када нађе искушење, не треба очајавати; ко́ѥждо ра́дость и҆мѣ́йте учи св. Апостол Јаков, ѥгда́ ко и҆скꙋше́нію впа́дете разли́чна (Јак. 1. 2.); не треба малаксати: вѣ́рнъ Бо́гъ, говори други Апостол, и҆́же не ѡ҆ста́витъ ва́съ и҆скуси́тисѧ па́че, ѥ҆́же мо́жете, но сотвори́тъ со и҆скуше́-

нѣмъ й изкытѣ, ѣкw возмощй кѧмъ понестй (1 Кор. 10. 13.). Св. Апостол Павле вели: Не ѣже бо хощѫ дѣкроѥ, творю, но ѣже не хощѫ злѣ, сїе содѣкваю (Рим. 7. 19.) На коме приписују ту немоћ? Не къ томѣ азъ сїе содѣкаю, но живый во мнѣ грѣхъ (ст. 17). Апостол је молио трикраты, да wтъѧтитъ wт него накостникъ плоти, ѣгглъ сатанинъ (2 Кор. 12. 7 и 8). А кад је Господ, послије његове молитве, завршио своју силу у његовој немоћи, онда се Апостол хвалио својом немоћи; сла́вѫ бо́ кѹпкалюсѧ па́че къ не́мощамъ мои́мъ, да всели́тсѧ въ ма́ сила Хрт҃о́ва. (2 Кор. 12. 9). Ми имамо несравњено много слабости у цијелом нашем суштаству; — у уму, вољи, чувствима; шта да се ради, зар да се не моли Господ, да нам дарује снагу да би ослабили моћ гријеха, и молити се, као што заповиједа Апостол непрестанно?

С друге стране, у нас је усађена вјера, наша је дарована молитва. Да ли кријепимо наш дух снагом вјере и ограђујемо ли га молитвом? Дат нам је и ум и срце. Поучавамо ли се у слову Божијем ради просвјећења ума свјетлошћу истине, пунимо ли срце наше побожним чувствима и жељама? Ако наше духовне силе живе у нераду, без вјежбања, без опрезности: је ли чудо, ако гријех, што живи у тијелу, постаје јачи, тежи и опаснији? Безбрижност, лијеност, расијаност, хладна ревност и малаксана ревност чине нас сасвим немоћнима према духовним подвизима. Света сјемена вјере и побожности, која често доносе са собом они, који ступају у свету обитељ, сану, и објети, које они полажу, остају само на језику, и на тај начин, започињући пут спасења духом, свршују га тијелом.

Немој престајати радити свима силама убијеђења, савјетовања, изобличавања и пријетње, да се подигну код немоћних пале силе духа, да се оживи вјера, да се побуди молитва, распламти ревност и ревност на дјела побожности: да буду и младићи почетници, и мужеви искусни подвижници, и старци, који завршују пут спасења, — да буду сви они равни по учењу Апостола Павла: тщанїемъ не лѣнїи дх҃омъ горѧще, Гдⷭ҇ви работающе. (Рим. 12. 11.).

Када пшеница расте у изобиљу, радује се земљодјелац; када ученици напредују у науци и владању, радују се учитељи; када дјеца одрастају у страху Божијем и побожности, радују се родитељи. Није могуће не радовати се, када подвижници, под руководством побожнога старјешине, вјешта и искусна у борби са искушењима тјелесним, иду путем савлађивања и умртвљивања тијела и страсти, путем вјере, молитве самоодрицања и самопожртвовања из љубави према Богу. Зашто се труде они, ако не за то, да се очисте wт всѣкїа скве́рны плоти и дх҃а. (2. Кор. 7. 1.)? И ради чега се чисте, ако не да се спреме за стан Божији?

Господ Исус, примивши на себе тијело наше, не само да жели, да сваки од нас буде станом Његовим, него нас и тјера, да ће Он живјети не сам, већ и Отац Његов: Аще кто́ лю́битъ мѧ, сло́во мое́ сохрани́тъ: и О́цъ мо́й возлю́битъ его́, и къ нему́ прїи́демъ и обита́тель у него́ сотворю́мъ (Јов. 14. 23.) Темељ духовној природи већ је у нама положен, — то је, што смо препорођени у св. крштењу за духовни живот, то је — што смо запечаћени благодаћу Духа светога у миропомазању, то је општење наше са Христом у тајни причешћа. Ево, по чему Апостол Павле назива Коринћане храмом Божијим и станом Духа светога: Не вѣсте ли, ѣкw храмъ Бжїй е́сте, и дх҃ъ Бжїй живе́тъ въ васъ;

(I Кор. 3. 16.) Кад је у нама положен благодатни темељ духовном етану, је ли тешко основати стан, у коме жели Господ живјети? О, уз помоћ благодати, лако је, ако узљубимо Господа свим срцем и свом душом; али је тешко због дјеловања у нама гријеха; лако је жељети да нас посјети небески Посјетитељ, али је тешко очистити срце од склоности према свијету. Господ захтјева од нас љубав стварну, која врши Његове заповиједи: **а҆́ще кто́ лю́бить мѧ́, слово́ мое́ соблюде́тъ.** Види се, да је љубав, изражена само ријечима, љубав хладна, без дјела вјере и побожности, љубав лажна и притворна. А св. Апостол и Јеванђелист Јован учи: **Глаго́лай а҆́ко позна́хъ его́, и҆ за҆́повѣдии его́ не соблюда́етъ, ло́жь е҆́сть, и҆ и҆́стины нѣ́сть.** (I Јов. 2. 4.).

Говори, љубезни, говори, што можеш чешће, браћи, да љубе Господа Исуса **не слова́ми ни҆́же ѧ҆зы́комъ, но дѣ́лы и҆ и҆́стинѣ.** (I Јов. 3. 18.), и разјасни им, да се љубав према Богу састоји у чувању заповиједи Његових; **сія́ бо е҆́сть любо́вь бо́жіа, да за́повѣдии его́ соблюда́емъ: и҆ за́повѣди его́ тя́жки не су́ть.** (I Јов. 5. 3.). Које од своје дјеце родитељи највише воле и хвале? Да ли они, који испуњавају њихову вољу хладно и нерадо, или ону, која сусреће њихове жеље својом готовошћу да их испуне? И којој дјеци показују се повјерени од родитеља послови тешки, а којој лаки? Нема сумње, да су дјеца, која љубе своје родитеље пламеном љубављу, њима милија и дража, и таквој дјеци служи вршење родитељских налога на утјеху. Тим већма треба да служи на утјеху вршење заповиједи Господњих онима, који Га љубе истинитом љубављу за то, што осим љубави према Богу, која олакшава вршење, Сам Бог олакшава Својом љубављу. **Е҆́мы, я҆́ко лю́бящымъ** Бо́га, вели Апостол, **всѧ́ споспѣшествую́тъ** ко бла́го**е** (Рим. 8. 28). А гдје мора таква љубав да се засвједочи богоугодним дјелима, ако не у св. обитељима, гдје чланови морају дјелима љубави према Богу подизати духовну обитељ Господу Исусу, који је заволио нас? Говорећи с браћом, у свакој даној прилици, о тој великој љубави, којом је Он заволио нас, препородивши нас за нови духовни живот, осветивши и просвијетивши свјетлошћу истине, о оним неисказаним даровима благодати, којом нас обогаћава, и о оном блаженству, које нам је спремио на небу, спомињи и његову дубоку послушност Богу Оцу, увриједама, страдању и смрти, које је Он претрпио ради нашега спасења. Што се чешће будемо сјећали љубави Христове према нама грјешницима, тим ћемо прије убиједити братију, да је потребна стварна љубав.

Уливај и међусобну љубав браће једнога према другому. Знадеш из искуства, да гдје нема међу браћом љубави, да је тамо — неслога, свађа, мржња, клевете, тужбе, а желимо слоге, мира, тишине, спокојства. А шта ће ти користити говорити: **къ зло́бѣ и҆ за́висти живу́щихъ и҆ ненави́дящихъ дрⷭ́гъ дрⷭ́га** (Тит. 3. 3.) Поучи их, како је противна Богу злоба, завист и мржња, убиједи их ријечима Апостолским: **Всѧ́къ не творя́й пра́вды, нѣ́сть ѡ҆ Бо́зѣ, и҆ не люби́й бра́та своего́. И҆́ко се е҆́сть завѣща́нїе, да лю́бимъ дрⷭ́гъ дрⷭ́га** (1. Јов. 3. 10. и 11.). Поучи их и властитим примјером, како треба да љубе један другог, — исто тако, као што љубимо сами себе. Као што Господ, по својој љубави према нама, **положи́ дꙋ́шъ свои́ за на́съ**, тако смо и ми дужни полагати душу за браћу своју.

Такову љубав треба за добро обитељи и спас чланова њених. **Сѣ́ что́ добро́ и҆ли**

что̀ кра̑сно, но ѣ̀же житѝ кра̑тѣи кѣ̑нѣ, говори цар пророк Давид (Пс. 132. 1.) Нескуство свједочи, да, гдје нема духовне љубави, тамо нема ни слоге, тишине и спокојства: йдѣ̀же ко зависть и рàспѝ, тѣ̀ нестроéнїе и скàка зла пѝщь (Јак. 3. 16.) Здрави разум потврђује, да су љубав и мржња двије крајности, као огањ и вода, које се не слажу међусобно; љубав гради мржња руши. Св. Писмо заповиједа: дýши вàшл чи̑стивше ѥ̀ко послушáнїи йстини дх҃омъ, ѥ̀ко кратолю́бїе нелицемѣ́рно ѿ чи́ста сéрдца дрýгъ дрýга любѝте прилѣ́жно (I. Петр. 1. 22). Ко не види истине у свјетлости св. Писма, у свједочанству разума и искуства? Зар онај, који мрзи брата свога стога, што сâм, по ријечима св. Апостола: ко тмѣ̀ ѐсть, й ко тмѣ̀ хóдитъ, й не вѣ̀сть, кàмо йдетъ йбо тма ѿслѣпѝ о̑чи свóѧ. (I. Јов. 2. 11.).

(Наставиће се).

О разлозима који раскидају брачну везу, и о судском поступку у парници за раскид брака*).

Написао: **Тома Алагић**, прота, професор Богословије.

Брачна веза спаја двије душе у вољи и љубави, два тијела у једно тијело[1]). Таку заједницу иште божја воља и наредба, природни закон, наш разум и наше морално чувство. С божјим благословом има брак да изврши највећи задатак људскога живота овдје на земљи[2]). Брачни живот је најбоље и најпоузданије средство, да послужимо Богу и људима. Он чува и преноси чисту вјеру и науку с кољена на кољено; он развија и одржава морал међу људима, недопуштајући, да човјек служи другоме на штету и срамоту; он пресађује љубав и поштовање, које се рађа и развија у породици, на сваког човјека као на ближњега свога, а тијем полаже најтврђи основ друштвеноме животу, људској срећи и будућности, излази на сусрет љубави, коју је показао Творац, кад је стварао свијет и човјека.

Али је пролазно брак код све своје велике вриједности и својега узвишенога задатка, у историји мијене, које нијесу одговарале људском достојанству. Томе су криве биле рђаве религиозне установе, рђави обичаји и зле навике код разнијех народа[3]). Неправилни односај човјека према Богу и ближњему своме, упропастио је био и прави односај мужа према жени и жене према мужу. С тога није ни могао човјек да очекује од своје жене, да буде озбиљна и честита у брачноме животу, кад сâм није имао толико моралне снаге, да измјери моралну снагу своје жене. Таке прилике су подгризале и обарале стабло брачне среће и јединства. Гдје не бијаше *полигамије*[4]), ту бијаше *полиандрија*[5]), па код многијех и *крвосмјешће*[6]); а гдје не бијаше овијех зала, ту је срамотна тјелесна наслада тражила, да се задовољи ван брака. Како је малу цијену имала част и срећа женина, види се из тога, што су људи могли да чине неко ријеме брачни покушај, и послије тога да отпусте своје жене, правдајући уједно и женинство и свадбени дар. — Па ни Грк ни Римљанин није толико пазио на брачну светињу, и ако је иначе у науци и вјештини свијетло осталијем народима. Он не знађаше, да чини блуд, кад је по крај своје

[1]) Прва књига Мојсијева, глава 2., стих 24.; Ефешцима посланица апостола Павла, гл. 5., стих 28., 29. и 30.

[2]) Прва књига Мојсијева, глава 1., стих 28.; глава 9., стих 7.

[3]) Римљанима посл. ап. Павла, глава 1., стих 23., 29., 32.

[4]) Више жена за једнијем човјеком.

[5]) Више људи у браку са једном женом, као што бијаше у Келта у Британији и код неких народа у Индији. (Watterich: Die Ehe . . . Nördlingen 1876., стр. 49.).

[6]) Брак у прво ближе степенима крвнога сродства, као што бијаше код Хананејаца, Мисираца и Персијанаца, који својијем ријешењем појмовима правдаху брак с матерама и сестрама. (Dr. Jos. Zhishman: Das Eherecht der orientalischen Kirche. Wien 1864., стр. 224.).

*) Прештампано из „Извјештаја српско-православне Богословије у Рељеву“ за годину 1891./92.

жене тражно туђу[1]), или, кад се са својем предавао конкубинату[2]), у који је падао, нешто од добре воље и без потребе, а нешто су га наговориле на то друштвене прилике и грађанске установе, по којима није могао човјек да ступи у законити брак са женом, која није била с њиме у истоме разреду јавнога друштва[3]); но било му је слободно да живи у суложништву са непристојном женом, а касније уз неку погодбу и са женом пристојном[4]). Таки односај између човјека и жене знао се *вјеђаким браком, допуштеним обичајем*[5]). Како је код овијех народа био главни задатак браку, рађање грађана и како је код њих све остало у браку стајало испод овога задатка, тако је њихов брак имао *политички* значај, и од овога је зависило брачно јединство, и по томе, кад брак овај свој циљ није могао постигнути, *по закону* требао је да буде раскинут. Морална вриједност брака почивала је само на тежњи и жељи човјека, да непрестано живи у своме потомству, да има ко мјесто њега боговима служити и чувати гробове отаца. Из појма о браку истицао је и правни одношај жених у породици и задрузи. Кућни старјешина поступао је оштрије са женом, него са дјецом, а кад се дијелило имање, ништа више није вриједила од кћери; због пријеступа могао ју је муж убити, особито кад је прекинула вјерност, т. ј. кад је учинила прељубу[6]). Имајући власт над животом своје жене, муж не само да се могао растависти с њоме, него ју је, по старом обичају, могао даровати или продати коме. А жене, видећи, да их не заклања и не грије, ни врлина каква, ни љубав, потрнуше пламен стида и почеше бројати године не по конзулима, као што онда обичај бијаше, већ по броју својијех мужева, и тијем дадоше маха моралној зарази, која брзо обузе све друштвене редове. — Старозавјетни писци у велико цијене брачни живот и сладе човјеку срећу у женидби[7]); напомињу, како је Израиљац умио да цијени своју жену[8]), па и сваку другу која се одликовала добрим даром и владањем[9]), како је давао својој жени предност у неким приликама[10]). То су могли бити плодови синајскога законодавства, т. ј. вјерскога и политичкога преуређења у израиљском народу под Мојсијем, које је и брачну светињу штитило изреченом наредбом, да невјерност у женидби, блуд и крвосмјесије треба казнити каменовањем и спаљивањем[11]); али нијесу били у стању да покрију траг старога Адама, да сузбију све навике, које је поново Израиљ са собом из Мисира, и које су и касније обнављане биле, додиром са разним поганским народима. За то и није могла да усане клица многоженства и суложништва, од кога се нијесу бранили ни људи, који су имали у народу виши положај и већи позив[12]). — Кад испоредимо брачни живот Германа[13]) и Словена са брачним животом старијех народа, видићемо, да је показивао свјетлије стране код Германа и Словена. Ово потврђују и страни озбиљни писци. Стари римски историчар Тацит прича, како су се германске дјевојке удавале за једнога човјека као за једно тијело и за један живот, један пут за свагда, нити су што даље мислиле, нити жељеле[14]). Како су се људи задовољавали с једном женом, изузевши мало њих, који се нијесу женили из љубави и од жеље, него из нобилитета[15]); како је било мање блуда и невјерности у женидби, и како је ово најоштрије кажњено било[16]). — Један писмени споменик из хришћанског доба говори о односају између мужа и жене код Словена овако: „Словени с таким жаром чувају међусобну супружку љубав, да жена, кад јој муж

[1]) У томе су му предњачили и сами цезари (Cornelii Taciti: Annales lib 12., cap. 16.).

[2]) Суложништву.

[3]) На примјер са женом, која је била пезнатна по поријеклу и по занату, која је била пуштеница и т. д.

[4]) L. Lange: Römische Alterthümer, Berlin 1856., св. I., стр. 100.

[5]) Inequale conjugium, licita consuetudo.

[6]) L. Lange, споменути дјело, св. I., стр. 88.; испореди: Cornelii Taciti ann. lib. 13., cap. 32.

[7]) Псалам 19., ст. 4. и 5.; пс. 128., ст. 3., 4. и 6.; приче Соломунове, гл. 5., ст. 18. и 19.; гл. 14., ст. 1.; гл. 18., ст. 22.; гл. 19., ст. 14.; гл. 30., ст. 10.; књига проповједникова, гл. 9., ст. 9.

[8]) Прва кн. Мојсијева, гл. 31., ст. 50.; гл. 35. ст. 20.

[9]) Друга књига Мојсијева, гл. 15., ст. 20.; књига о судијама, гл. 4. ст. 5.; књига о царевима, гл. 22., ст. 14.; четврта књига Мојс. гл. 27., ст. 8.

[10]) Прва кн. Мојс. гл. 4., ст. 1. и 25.; гл. 19., ст. 37.; гл. 29., ст. 32.; гл. 30., ст. 6., 8., 11., 13., 18., 20. и 24.; прва књига Самуилова, гл. 4., ст. 21.

[11]) Трећа књига Мојс., гл. 18., ст. 6—21.; гл. 20., ст. 10., 11., 12., 14., 17., 19.—22.; пета кн. Мојс., гл. 22., ст. 21.—26.

[12]) Прва књига Мојсијева, гл. 4. ст. 19.; гл. 26., ст. 34.; гл. 29., ст. 27.; гл. 16.; гл. 30., ст. 4. и 9.; друга кн. Мојс. гл. 21., ст. 15.; књига о судијама, гл. 8., ст. 30. и 31.; гл. 12., ст. 9. и 14.; гл. 16., ст. 4.; гл. 19., ст. 1.; прва књига Самуилова, гл. 1. ст. 2. и т. д.

[13]) Тако се зваху стари Њемци.

[14]) Sic unum accipiunt maritum, quemadmodum unum corpus unumquoque vitam, ne ulla cogitas ultra, ne longior cupiditas (C. Taciti: De situ ac populis *Germaniae*, cap. 19.)

[15]) Nam singulis uxoribus contenti sunt, exceptis admodum paucis, qui non libidine sed ob nobilitatem plurimis nuptiis ambiuntur. (C. Tac. Germ. cap. 18.)

[16]) C. Tac. Germ. cap. 19.

умре, неће више да живи; а суди се, да је хвале вриједна жена, која сама себи зада смрт, како би на једној натри изгорјела с мужем својијем[2]). У Словенству је владало од увијек начело *моногамије* (једноженства), и веома су ријетки били примјери полигамије. Ни конкубинат се не јавља код Словена као установа или обичај народни, у самоме језику нема ријечи, која би згодно означавала овај појам. Што се од више година овамо појавила ова зараза, криза је понајвише општа малаксалост у вјери и моралу.

И ако је било разлике у брачноме животу код народâ, које овдје споменусмо, ипак је код свију муж уживао слободу на рачун жених, и жени није одавана част, која јој доликује као жени и матери. Стари обичаји и на њима основани закони, толико су јаки били и бранили мужа, да их пажњу и неки св. оци и писци црквени, кад су изрицали свој суд о некијем брачнијем предметима[3]). — Кад би знале данас жене и помишљале какав им је положај био у домаћем и друштвеном животу, морале би бити мирније и у својијем потребама и захтјевима умјереније; а тијем би олакшале бригу и труд својијех мужева око материјалног и моралног напретка њихова и њихове дјеце.

* * *

Прави појам о браку и његовом животу, јавља се истом, кад је синула свјетлост Христове науке и донијела друкчије појмове о достојанству човјечијем у опште. Власт и слобода, коју је уживао муж на рачун жених, по обичају разних народа, по закону јеврејском, грчком и римском, ограничена је хришћанском науком. Жена је сад добила много већи углед у домаћем и друштвеном животу; добила је једнак значај с мужем[4]); једнако уважајмо поштовање[5]); једнако право једно на друго у својему брачному животу[6]). Апостол Павао учи мужа, да љуби своју жену *као себе самога*[7]), а међусобну супружку љубав уздиже над љубави према оцу или матери[8]). Ну, у који се мах доводи жена у моралну једнакост с мужем у унутрашњем брачном животу, и њен углед у друштву подиже, у тај исти мах одређују се и границе њеној слободи, да не би прекласт женина кварила одношај и положај, који мужу доликује, по његову сазнању и његовој снажнијој умној и тјелесној природи, по његовом многостручном и јачем тјелесном и умном труду у јавном животу[9]). Апостол позивље жене, да слушају своје мужеве, јер је муж глава жени, као што је Христос глава цркви[9]), јер жена не може бити без мужа, као што ни муж без жене[10]); а кад је опасно, да жена почиње о себи и сувише мисли, громким гласом довикује: *Жени не допуштам да учи, нити да влада с мужем, него да буде мирна*[11]); а на другом мјесту препоручује, да се жена уздржава од јавних црквених и државних послова[12]).

Са гледишта хришћанске науке и хришћанског морала, не може се допустити мужу и жени, да *по својој волји и за сваку кривицу* раскидају брачну везу, јер је ту везу сам Бог установио[13]) а *што је Бог саставио, човјек да не растављâ*[14]), т. ј. не може се раскинути брачна веза, ако није гријех ту, који чини, да брак пред Богом не вриједи више; а кад је гријех ту и толики, да кад њега не може опстати брак, ни свој задатак вршити, онда *позвана власт* раскида брачну везу, изнашавши и потврдивши прије гријех, који је оборио стабло брачне среће, и који се противи божијој вољи и друштвеном реду. Христос Спаситељ, кад га запиташе фарисеји, да ли може човјек отпустити своју жену за сваку кривицу, и кад му споменуше Мојсија, рекао је: *Мојсије је вама допустио по тврди ва-*

---

[2]) . . . . tam magno zelo matrimonii amorem mutuum servant, ut mulier, viro proprio mortuo, vivere recuset; et laudabilis mulier inter illas esse judicatur, quae propria manu sibi mortem intulit, ut in una strue pariter ardeat cum viro suo. (Ex Bonifatii epist. LXXII. ad Ethilbaldum regem Merciorum. Види: Corn. Tac. Germ. Издање Schweizer-Sidler, стр. 86.)

[3]) Исп. Василија Великога правило 9. и 21. и тумачење Зонарино на пр. 48. Вас. Великога.

[4]) Прва посланица Кор. гл. 11., ст. 11 и 12.; посл. Гал. гл. 3., ст. 28.; гл. 5., ст. 13.

[5]) Прва посл. Петрова гл. 3., ст. 7.

[6]) Прва Кор. гл. 7., ст. 4. и 5.

[7]) Еф. гл. 5., ст. 28.

[8]) Еф. гл. 5., ст. 31. и 32.

[9]) Прва посл. Тимотеју, гл. 2., ст. 13. и 14.; 1. Петр. гл. 3., ст. 7.

[9]) Еф. гл. 5., ст. 21.—26. — Овијем наравом *глава* каже апостол Павао, да жена у Хришћанству није онако подређена мужу, као што бјеше у староме завјету; а сличавањем брачне везе са везом Христа Спаситеља са црквом својом, хоће да означи, да се у Хришћанству освећује брак божијом благодаћу, и да по томе треба дрекати брак за *велику тајну* (Еф. гл. 5., ст. 22.; Златоусти у тумач. посл. Колошанима), а не за прост уговор. (Испореди Макаријево Догм. Богословље, дио II., § 234., 1.).

[10]) Прва посл. Кор. гл. 11., ст. 8., 9., 11. и 12.

[11]) Прва Тим. гл. 2., ст. 12.

[12]) Прва Кор. гл. 14., ст. 34. и 35. — Испореди трулског сабора или 6. васељенског сабора правило 70.

[13]) Матеј гл. 19. ст. 4.

[14]) Мат. гл. 19., ст 6.; гл. 7., ст. 10.

шега срца, пуштати своје жене, а из почетка није било тако. Него ја вам кажем: ако ко отпусти своју жену, осим за курварство, и ожени се другом, чини прељубу[1]. Апостол Павао у посланици Римљанима пише: *Удата жена привезана је законом за мужа, докле год он живи; а ако ли муж њен умре, раздријешила се од закона мужевљева. За то докле, док јој је муж жив, биће прељубочинница, ако пође за другога мужа; а ако јој умре муж, чиста је од закона, ако пође за другога*[2]. — Црква са своје стране није никад допуштала, нити је могла допуштати по својијем појмовима о браку, да се муж и жена по својој вољи растављају, као што је то донекле допуштало грчко-римско законодавство[3]; јер се тијем руши значај и главно обиљежје брака, јер би воља и техника за промјеном човјека или жене стварала саме конкубинате. С тога је сва средства употребљавала, па и са самом државом борбу водила, да стане на пут таким поступцима. У свештенички чин није никако примала људе, који су се раставили са својијем женама и узели друге, и који су се женили са женама, које су се раставиле са својијем мужевима. Била је одређена каноничка казна свакоме, који се томе противио[4]. Покушавали су неки грчко-римски цареви, да ограниче или са свијем да укину слободни раскид брака[5]; неки су пак подржавали пређашњи поредак, највише ушљед гласа и притиска распуштеног грађанства. Послије дугог колебања примила је најпослије и држава у своје законике 87. правило трулског сабора, које је поновило пређашње одредбе против самовољних брачних раскида[6]. — По свједоџби царигадског патријарха Никифора[7], дешавали су се у пракси добровољни раскиди брачни све до половине деветога вијека. Зборници грађанскога права друге половине деветога вијека, заједно са разјашњењима, изречно забрањују раскид брака уљед уважљиног договора мужа и жене. — И у заједничком послу цркве и државе око уредбе брачних односаја, јављале су се неке сметње. Црква је према своме задатку ишла за тијем, да направи од човјека правога Хришћанина, а држава не могаше још тако лако да превиди природнога човјека, и да сузбије злу навику, која је веома годила грађанскоме друштву. Отуда по који пут и сукоб цркве са државом. Ну, да је црква остала и да треба да остане њерна начелима своје божанствене науке, доказују њене каноничке одредбе и црквени тумачи овијех одредаба, који нијесу допушћали, да грађански закони претегну у црквеним пословима[8].

Као што напријед нагласисмо, брак престаје *смрћу* мужа или жене, а раскида се по ријечима Христа Спаситеља уљед *прељубе*. Али је раздор, који се догађао у брачноме житову, уљед природнога недостатка мужа или жене, уљед хотимичног пријеступа или мржње једнога према другоме, која је тровала породични живот, и отуда продирала и у јавно друштво, — гонио и цркву и државу, да приме за брачораскидне узроке и оне пријеступе мужа или жене, који исто тако као и прељуба потиру основ и намјеру брака, служе на штету човјечанства, ускоравају религиозни и морални пад, *религиозну и моралну смрт*, која је по ријечима апостола Павла *плаћа за гријех*[9]. Брачни живот не служи само на то, да се подмирују насладе, које истичу из тјелесне природе мужа и жене, који се вежу једно за друго, да другоме и цијеломе друштвеноме склопу, на саблазан и штету не служе[10], — већ у главноме на то, да се муж и жена потпомажу до краја својега живота, својом физичком и моралном снагом, да васпитавају своју дјецу у славу божју, у корист истине и љубави, без које не могу људи међусобно мирно живити и напредовати, сносити своје посебне и друштвене незгоде и тешке прилике, које их често

[1]) Мат. гл. 19., ст. 7., 8. и 9.; гл. 5., ст. 31. и 32.; Марко гл. 10., ст. 11. и 12.

[2]) Римљ. гл. 7., ст. 2. и 3.; 1. Кор. гл. 7., ст. 10., 11. и 39.

[3]) Допуштало је раскид брака, по уважљином саглашију мужа и жене (divortium ex consensu), или кад је муж искао раскид или жена на оправданог разлога divortium ex rationabili causa).

[4]) Испор. апостолско правило 17. и 18.; трулскога сабора пр. 3., 26., 87.; неокесарискога саб. пр. 8.; Васил. Вел. пр. 12.

[5]) Константин Велики законом од год. 331.; Теодосије II. и Валентинијан III., авк. од год. 449.; Јустинијан у новели 117., гл. 13. и новели 134., гл. 11.

[6]) То правило ушло је напријед у еклогу цара Лава Исаврјанина и његова сина Константина; касније га је потврдио цар Лав IV. Хазар (776.—780.) и његов син Константин.

[7]) Правило 115. и 123.

[8]) Седмог васељенскога сабора правило 3.; картагинскога сабора правило 16.; II. васељенскога сабора правило 6.; халкидонскога или IV. васељенскога сабора правило 12.; антиохискога сабора правило 11. и 12.; Валеамонове тумачење правила 6. шестога васељенскога сабора у „Правилима“, Москва 1877.; испор. Zhishman cit. dj. стр. 25.

[9]) Римљ. гл. 6., ст 3.

[10]) Прва Кор. гл. 7., ст. 2., 3., 4. и 5.

сусретају у њиховоме земаљскоме животу[1]). — Може дакле бити нарушен брак и другим чим, што чини, да муж религиозно и морално умре за жену, или жена за мужа; а потребно је, да се и *правно* расправи, кад је прије тога већ морално уништен *грдњизм прељубом* мужа или жене[2]).

Како је овдје на земљи дана црквн власт, да суди о људским дјелима[3]), тако може само она правилно да тумачи ријечи св. писма о разним облицима човјечијега живота, дакле и о браку и о разловима који раскидају брачну везу. Признајући цркви право, да рјешава питање о раскиду брака, вала да примимо и њено тумачење мјеста св. писма о овоме, као израз права, по коме је она нашла, да неко тумачење њено у даној прилици одговара њеном циљу, а не другом[4]). Иван свакс сумње је, да је црква свагда ишла за тијем, да подигне своје чланове до идеалне висине, до висине потпуне моралне чистоће, у свима странама њихова моралнога живота, па и у овоме; али слабост појединих људи, њених чланова, чинила је, да је у многим приликама у самој пракси морала попуштати од идеалне оштроће у животу. Црквени писци још из најдавнијих времена, бранећи брачну светињу, ударају против блуда и невјерности у женидби, против прељубе или женидбе по ново, препоручују стрпљење и покајање[5]), али тијем баш доказују, а неки изречно спомињу, да је било брачних раскида у *чијелој* хришћанској цркви. Тако је о овоме писао: Јустин Мученик († 163. год.)[6]); Тертулијан († 220. год.)[7]); Климент Александријски († 220. год.)[8]); Ориген († 253. год.)[9]); Лактанције (око 330. год.)[10]); Василије Велики († 379. год.)[11]); Григорије Назијазин († 391. год.)[12]); Амвросије Миланскн († 397. год.)[13]); Јован Златоуста († 407. год.)[14]); Јероним († 420. год.)[15]); Августин († 430. год.)[16]). — Апостолско правило 5. и 51. забрањује и свештеницима и свјетовњацима, да прогоне своје жене под изговором побожности. Овијем се сједочи, да је било случајева, да су се муж и жена растављали, шта више и од добре воље, као што то потврђује и сам Зонара у своме тумачењу петога апостолскога правила, додајући, да је то још од давно тако било. Из 18. и 48. апостол. правила види се, да је било прогнаницех и пуштењех жена врло рано и у Хришћанскоме друштву. И на западу, неки помјесни сабори забрањују истима мужу и жени, да се по својој волји растављају, т. ј. теже да укину ту слабост старога, римскога права; али раскид на основу прјеступа мужа или жене, прије само тијем, што забрањују други брак; т. ј. муж знајући, да му се не допушта по ново женити, док му је жива жена (пуштена), исто тако и жена, док јој је муж жив, радије трпи и таку, која је погрјешила, него да остане без икакве. Правило 8. елвирскога сабора од године 306. гласи: „Исто тако

[1]) Прва књига Мојсијева, гл. 2., ст. 18.; 1. Петр. гл. 3., ст. 7.; исповједа „православно исповиједање", дио 1. одговор 115.; књига о духовствима парохијалнога свештенства гл. 119.

[2]) Гласовита њемачки етичар, пок. А. Вутке говори о овоме овако: „Ein rechter Christ vermag es wohl, auch einem verbrecherischen Gatten Treue zu halten und ihn sittlich zu tragen; der Weltmensch vermag es nicht! Sollten also zerrittete Ehen zwischen Weltmenschen fortgeführt werden, so würde die sittliche Gesellschaft selbst schweren Schaden leiden; und diese ist es sich selbst und der Familie schuldig, solche Ehen zu trennen, d. h. die durch verbrecherisches Leben bereits sittlich getrennte, auch rechtlich auseinanderzusetzen". (A Wuttke: Handbuch der christlichen Sittenlehre, durg. v. L. Schulze, Leipzig 1886., sv II., § 297., стр. 485.)

[3]) Мат. гл. 18., ст. 18.; Јов. гл. 20., ст. 22.

[4]) Ова мјеста код ап. Павла, на којих се може искључити, да сва писала, која се тичу брака, подлеже уважавности и суду црквеноме.

[5]) У II. св., а 4. заповједи колге „Пастир" од Ерме (из 2. полошине I. вијека) стоји: „Чим сазна муж за невјерност своје жене, треба да отпусти грјешницу, али он да се не жени. Кад се жена покаје, муж нека да је опет прими, јер иначе он сам остаје кривац прељубе".

[6]) У I. и II. писму, којима је бранио Хришћанство пред незнабожачкима властима.

[7]) У списима: De patientia, Ad uxorem, De monogamia, Contra Marcionem, кн. 4., гл. 34., гдје говори: „Христос није допустио раскид брака по вољи, због саме неопходне нужде да се склопи нови брак, јер док постоји први брак, нова је прељуба" (non licet dimitti, ut alio ducatur . . . manente matrimonio mihere adulterium est). За овијем продужује: „Следовательно, Исус Христос није нигде забранио раскид, и што није забранио безусловно, то је допустио у случајевима, гдје престаје узрок, због кога је забрањено" (quod non prohibuit in totum, permisit alias, ubi causa cessat, ob quam prohibuit).

[8]) Stromata кн. 2., гл. 23.; кн. 3., гл. 22. „Πορνειὰ καὶ γάμος κεχώρισται ἐπὶ μακρὰν ἀφέστηκε τοῦ Θεοῦ ὁ διάβολος", т. ј. „Блуд и брак далеко су једно од другога, као ђаво и Бог".

[9]) У тумачењу 19. главе јеванђеља по Матеју.

[10]) Institutiones divinae epist. 56., 8.

[11]) Правило 9.

[12]) Говор 31. о браку.

[13]) De Abrahamo кн. 1., гл. 7.

[14]) Бесједа 17. на јевап. по Мат.; Бесједа 27. на 1. кн. Мојс.

[15]) Писмо 77.

[16]) De fide oper. гл. 19.; Retractationes кн. 2., гл. 57.; De adulteriis conjugiis, „Достојанство брака у народу божјем — говори Августин — састоји се још и у светости тијне, по којој не треба да се састави с другим жена, која се раставила, док јој је муж жив". — (Исповједа: Karl Knieschy: Handbuch des allgemeinen... Ehorechtes, Wien 1860., стр. 459. — „Странникъ" дух. журналъ, Петроград 1891., сн. септембарска).

жене, које би без каквога претходнога узрока оставиле своје мужеве и удале се за друге, да никад не приме причешће[1]). Овијем „без узрока", вели учени Хефеле није казано, да има случајева, гдје се допушта оставити мужа и удати се за другога; него се хоће тијем, да се установи већ казан, кад се остави друг „без разлога", дочим у правилу, које долази[2]), у случају, кад се остави не баш са свијем без узрока (т. ј. кад је муж прељубочинац), прија се нешто мањом кани, т. ј. кад је жена Хришћанка, која остави свога мужа Хришћанина[3]), али прељубочинца, и уда се за другога, не приступа причешћу дотле, док је њен остављени муж у животу. Само у случају тешке болести поступа се блажије с њоме, и може се припустити причешћу[4]). Правило 10. аресатскога сабора од године 314. одређује, да се свјештују колико је год могуће млади људи, чије су жене пале у прељубу, да не ступају у нови брак, док су живе жене, које су прогнали због прељубе[5]). Готово до 10. вијека било је у западној *римској* цркви законом допуштено, да се са више разлога раскине брак. Сабор у Вермерији (Vermeria) од год. 753. допустио је, да се раскине брак, кад жена мужу или муж жени о глави ради[6]); кад жена не ће да пође с мужем у другу покрајину[7]); кад жена докаже, да муж није кадар, да чини код ње своју тјелесну супружку дужност[8]). Сабор Компијењски (Conpiegne) год. 758. допушта, да муж може опет узети жену, с којом се био већ један пут растављо[9]); да може муж пустити своју жену у манастир, а он другу узети[10]); да може човјек, који има прљавчиву болест (губу) допустити својој жени, да се преуда, или така жена своме мужу, да се ожени с другом[11]). Сабор, држан у Риму год. 826. својијем 36. правилом забрањује, да се отпушта жена, осим за прељубу (excepta causa fornicationis), и да се брак не раскида под изговором побожности без допуштења власног епископа[12]). Тек у XI. вијеку настала је права забрана брачнога раскида у римској цркви; али је и послије било случајева, а има их и данас, кад сам *папа* раскид допушта. Тридентински сабор одредио је, да само смрт може раскинути брак, који је *консумиран*, т. ј. у истину извршен између мужа и жене[13]). Ако брак није консумиран, т. ј. муж жени или жена мужу није никако у стању да испуни жељу, онда невину или здраву страну разрјешава *папа* од брачне везе и допушта јој, да се уда или ожени[14]) — Тврдња римских богослова, да се брачна веза не може раскинути због тога, што је она видљива слика тајанственог везе Исуса Христа са црквом и с душом сваког, који вјерује у Христа, која се по ријечима св. писма никако не раскида[15]), може се односити у апсолутноме смислу на цјелину или на неки дио црквенога друштва; јер, кад би ово прекинуло брак, или све више давало мјеста безбрачном животу, онда би одетушло од хришћанске науке, и хришћанске и опште људске дужности, и тијем прекинуло везу са Христом и царством његовијем. Како пак поједини човјек отпане и од вјере, раскине дакле везу своје душе са Христом, те тако сам по себи умре за ту вјеру, — тако бива и у браку, који је уништен услијед тешкога пријеступа мужа или жене, за онога, који је злочин почињо и гријех проузроковао[16]).

[1]) „Item foeminae, quae nulla praecedente causa reliquerint, viros suos et alteris se copulaverint, nec in finem accipiant communionem".

[2]) Т. ј. правило 9., које гласи: „Item foeminae fideles, quae adulterum maritum reliquerit fidele et alterum ducit, prohibeatur ne ducat; si duxerit, non prius accipiat communionem, nisi (is) quem reliquit, de saeculo exierit, nisi forsitan necessitas infirmitatis dare compulerit".

[3]) За свјешање брачне дво је правило још апостол Павао рјечима: *Ако се некрштени раздваја, нека се раздваја.* (Прва Кор. гл. 7., ст. 15.

[4]) C. 1. Hefele, Conciliengeschichte, Freiburg in Breisgau 1873., св. 1., стр. 158.

[5]) Die his qui conjuges suas in adulterio deprehendunt, et fidem sunt adolescentes fideles et prohibentum nubere, placuit ut in quantum possit consilium is detur, ne viventibus uxoribus suis licet adulteris alias accipiant (Hefele: Concilium. geschichte, св. 1., стр., 210.)

[6]) Правило 5.

[7]) Правило 9.

[8]) Правило 17. (Hefele: Conciliengeschichte, Freiburg 1877., св. III., стр. 573.)

[9]) Правило 5.

[10]) Правило 16.

[11]) Правило 19. — Исподеди пр. 6., 7., 8., 9., 10., 11. и 17. код Hefel-a. св. ај. св. III., стр. 593.

[12]) Hefele спом. ај. св. IV., стр. 50.

[13]) Conc. Trid. Sess. 24. Doctrina de sacramanto matrimonii can. 5., сод. de sacram. matr. c. 6., 7. и т. д. (Schulte: Lehrbuch des Kirchenrechtes, Giessen 1886., стр. 413., прим. 1.)

[14]) C. 2. X. de conversione conjugat. III. 32. (Schulte спом. ај. стр. 414.)

[15]) Осија гл. 2., ст. 19.; апокал. гл. 19., ст. 7.; Мат. гл. 19., ст. 6.; 1. Кор. гл. 11. ст. 2.; Еф. гл. 5., ст. 32.

[16]) Протестанти признају раскид брака у *многим* случајевима.

(Настаиање се.)

Мудре изреке.

1. Презирем подметања; нећу да знам за нападаче, који воле, да ја обарам св. писмо противећи се његовој науци о створењу, јер то није истина.

Коперник — Астроному.

2. Велика су и дивна дјела Господа свемогућег, Оца створења.

Коперник — Астроному.

3. Велики си ти, Боже створитељу и душа моја нека слави име твоје, као што га и Анђели славе.

Кеплер — Астроному.

4. Ја не разумијем да проналазећи окретање земље око себе саме и око сунца обарам науку св. писма. Јер и оно говори и учи народе о створењу свијета онако, као што и многи писци говоре и пишу о свијету и у опште по простим појавима.

Галилеј — Астроному.

5. Дужност је сваког научењака, да сваку ствар испитује само у оноликo, у колико то њена природа допушта.

Аристотело.

6. Бројеви мојих математичних рачуна потпуно се слажу са кретањем звијезда, и тако све јасније откривају величину безграничне мудрости. Па зато, слава ти Боже сведржитељу, што си нам дао силу и моћ да гледамо и разумјевамо твоје путове.

Невтон (Њутн) Астроному.

7. Кад сваки суди само о ономе, што добро зна и разумије, онда је добар судија.

Аристотело.

8. Који човек вели да зна све, тај не зна ништа.

Аристотело.

9. Народи ће вјечно спавати у мраку, ако се Бог не смилује и не пошаље кога с неба, који ће их набавити из заблуде мрака.

Платон.

10. Вјера је истинита метафизика сваког народа. Из вјере се рађа свака врлина поштовање закона и љубав к отаџбини.

Шелинг — философ.

11. Ништа боље нисам нашао него да вјерујем у Христа. Истина да невјерници имају то преимућство, да мијењају своје сопствене системе, но, како им и при том послу није могуће ништа друго, него да падају у нове заблуде, и, како им послије тога не остаје ништа друго, него да у нешто од онога свога проналаска вјерују, то са промјенама својих система и не чине ништа друго, него посвједочавају ону Пасхалону истину, да су невјерни они, који су највише лаковјерни.

Сенека — философ.

12. Вјера не садржи у себи ништа више него оно, што је људски ум оставио празно, и што би човјечија фантазија врло хрђаво попунила.

Јувенал.

13. Човјеку је нужно, да вјерује и да помоћу вјере усваја per modum fidei не само оно што надмашује разум, него и оно, што и разум може да ана̀. Ово је нужно прво да би човјек брже долазио до познавања Божанских истина; друго да би знање о Богу било приступачније и милије свима људима и треће, да би о том знању били сигурнији. *Признаћи се мора*, да је *човечији разум слаб* и нејак у божанским предметима, и ту истину посвједочавају философи, који су и у *људским* предметима падали у заблуде и

противности. Да би дакле наше знање о Богу било сигурније и ван сумње, нужно је било да се божанске истине распростру помоћу вјере, као слова самога Бога, који не може обманьивати.

Акинат.

14. Не дао ми Бог, да будем неправедан или неблагодаран. Јасно ћу побројати сва доброчинства вјере, и признаћу, да и *сама истинита философија за своје постање, за свој напредак и усавршавање дугује вјери.*

Бонет.

15. Вјера се, дакле, може назвати тјелескопом разума, јер она проширује његов хоризонат и чини да разум открива нове звијезде на небу мишљења и истине.

Акинат.

16. Сиромаштво у науци — површно знање философије доводи људе невјерју; а богатство у науци — темељно и свестрано знање философије враћа људе да вјерују.

Бекон.

17. Кад погледам, како разум човјечији чини толико чудесне напретке и то само при проповиједи Јеванђеља, — онда вјеру сматрај као сајузника који ти долази у помоћ, а никако као непријатеља, против кога треба да ратујеш. Труди се, да вјеру љубиш а никако да се бојиш.

Валтер.

18. Ја тврдим да сам испитујући догађаје и скупљајући их са свих страна и наилазећи на безброј тешкоћа односно невјерја, био принуђен да се вратим вјерским идејама. Ово сам чинио у доброј намјери и доброј вјери, јер сваки корак назад био ми је неповољан. На и данас сви су моји осјећаји и тежње и све успомене философске, али ја ипак на сваком кораку *браним све, што ми вјера открива, јер и то све брани мене.*

Бенјамин Констанд.

19. Све ствари у природи, сва насељена испуњена је само једном омнипотентном супстанцом, једним духом а *то је Богом*, т. ј. све што постоји у Богу је, и без Бога ништа не може бити, нити се не може схватити.

Спиноза.

20. Бог ће вазда остати нети, ма шта се мислило о сили, која ствара и одржава свијет са свим што је у њему.

Корвин.

21. Умријети значи узети само ново обличије.

Дрепер.

22. Ми нијесмо овдје (*на земљи*) да узиђамо наш живот и свијет са свим имаде само моралну циљеь; све је зло у свему нашем кривицом, које ми мученьем и смрћу испаштамо

Шопенхауер.

23. Смрт као одмор послије дуге борбе живота, права је благодет за човјечанство. Под смрћу као вјечном сну, неразумијемо ми какво (апсолутно) уништење, јер тога нема, почем су снага (дух) и материја неуништиви.

Карпера.

24. У Евангелске истине од којих нема у свијету виших, треба вјеровати: а истино вѣрующій есть къ тоже врема и зиждущій.

Гус.

25. Кад би ми Бог пружио у десној руци истину, а у лијевој тежњу за истином, па би ме запитао које волим? Ја бих рекао: Господе! задржи истину за себе она је само за тебе, јер си ти сам истина; а мени само то, што ти је у

љубезној руци — дај ми, Господе, само тежњу за истином.

Лесинг.

26. Ја хиљаду пута претпостављам побожан и вјероисповједан народ непобожном и равнодушном према вјери. Побожан народ осјећа много веће одушевљење за морална дјела и има у себи не сравњено више херојизма за одбрану и чување величине и славе своје отаџбине.

Тијер.

27. Крајеви су свијета у леду, а крајеви живота у тами. И ту крајњу таму живота само вјера обасјава правом свјетлошћу. У вјери је нада цијелога човјечанства у опште; а нада је заштитница и геније човјечијега живота.

Кант.

28. Умна моћ човјечанска, признати морамо, мала је да може рјешити питање о постанку васионе онако, би нас могло задовољити, и то како за сада тако и од сада.

У. Р.-Грове.

29. Сила се не може друкчије родити него из неке пред — идуће силе или сила.

У. Р. Грове.

30. Ми са свим не знамо првобитни узрок свију тих сила и по свој прилици никад га нећемо ни знати.

У. Р. Грове.

31. Изван себе ја видим врло много различних предмета. Тијело моје налази се са мном у најтјешњој вези и по средством њега пазим на свијет. Често се догађа да наше тијело неће никада движења да произведе и ако ми желимо таква да учинимо, а често се опет догађа да оно и против наше воље движења производи. То показује: да почетак движења зависи од узрока, који је бољи од нас и наше воље. Ако дакле наша воља покреће дјејства у нашем тијелу, то значи да има неко друго суштаство, које је узрок сваком покрету у свијету. То је суштаство Бог.

Хајнлике.

32. Ми се рађамо с тим условом да се покоравамо Богу, који нас рађа, што је и праведно и потребно, њега једнога познати и њега слушати.

Лактанције.

33. Погледајте на лице земље, ви ћете наћи вароши без тврдиња, без школа, без чиновништва, видићете људе, који немају сталних кућа, који не знају за новце, немају појма о лијепим вјештинама, но нећете наћи нигдје ни једнога људскога друштва без вјере у Божанство.

Плутарх.

34. Наука не зна ни за један народ који неби имао религију.

Цимерман.

35. Није заостала ни једна глупост ни лудост, коју није учио ма који философ.

Цицерон.

36. Кад би од случаја зависио ред у свијету, онда би требало очекивати, да се и побацана писма сама сложе и сачине књигу љетопис.

Цицерон.

37. За све смртне савјет је Бог.

Сенека.

38. Признајем величанственост светог писма, оно ме зачуђава, а светост Еванђеља покреће моје срце. О! како су ништавни списи философски, а како заглеђају да блистају, кад се упореде са св. писмом.

Русо.

39. Еванђеље има неку тајанствену силу, има нешто дивно, моћно, има топлоту, која уливише на ум и очарава срце. Еванђеље није књига. Оно је човјечија битност, радња, сила која побјеђује све што захтје да се противи његовом

ширењу. Кад видим ову књигу на мојем столу то је књига над књигама, ја не могу да се уморим док је читам, и свагда је читам са једнаким задовољством.

Наполеон.

40. Да сам славуј, ја бих свршавао посао славујев; да сам лабуд, свршавао бих посао лабудов. Али, пошто сам ја суштаство разумно, то је моје да славим Бога, то је мој позив, па хоћу и да га испуним.

Епиктет.

41. Ни један народ није тако суров тако дивљи да нема вјере у Бога, и ако не познаје његова Бића.

Цицерон.

42. Богу се тако прохтјело, да Божанствене истине, не срце помоћу разума, већ разум помоћу срца усваја. Јер људске ствари морамо познавати да их волети можемо, а што је божанско морамо заволети па да га заволимо.

Паскало.

43. Сумњам да би се сам ум без срца узвисио до Бога; а по што га је срце упознало, тражи га и ум.

Лихтемберг.

44. Наравствени закон није од људи измишљен, нити од народа заведен, већ да је вјечан, по коме се цио свијет управљати мора. Крајњи му основ лежи у Богу, који забране и заповијести надаје. И тај је закон тако стар, као што је и сам дух божији. По томе је дакле закон на коме сва обвезаност или дужност почива у истини дух највишег божанства.

Цицерон.

45. Права, једина и најзамршенија тема како историје свјетске, тако и историје човјечанства, — тема којој су све друге потчињене јесте конфликат ревјерства са вјером.

Гете.

46 Философија тражи истину, Теологија ју налази а религија ју има.

П. Маранделски.

47. Идеја, да нам је мајмун праотац узрујала је духове; јер су је неки у име философије бранили а други у име богословије одрицали.

Идеја је ова доведена у свезу са споровима, коју су врло често и вољне наученьаке измамили из границе оне области, које не би смјели никад оставити. Ми нећемо да будемо ни богослови ни философи; ми смо само природњаци и ништа друго, с тога нас се тиче само природнонаучна истина. У име ове истине ја морам признати, да природна наука не зна још ништа о постању човјека, а у име те истине могу тврдити, да наш праотац није горила ни оранг — утани и шимпанз, ни морска крава ни риба, у опште ни једна животиња ма које врсте.

А. Декандрбож.

48. Бога поштуј као премила родитеља, од кога је рођена душа твоја.

Доситеј.

49. Мудрост ми је у томе, што знам да ништа не знам.

Сократ — мудрац.

50. Поштена наука увјек ће признати да она о почетку ствари ништа не зна.

Оскар Фрас,
природњак.

51. Овом теоријом не иде се против учења, да је свемир дјело свемогућега и свезнајућег створитеља. Ставимо, да физикална испитивања не могу прекорачити становишта, до кога нас ова теорија доводи; да последњи поглед, који на првобитно стање материјалног свемира бацити можемо, покаже нам га у облику бескрајног сјајном материјом испуњеног простора, опет остаје одговорити на питање, како

је тај простор испуњен, одакле та сјајна материја? Све да је наша планетна система развијена из првобитна стања материје, и све да је материја садржавала у себи елементе за следеће промјене, ипак би морали вјеровати да је свака прошла физикална појава *дјело Божије воље.*

Гедеон Мантел, геолог.

52. Пошто је престава о образовању планетне системе из ватрене магле — овај генијални назор о догађајима давног времена, о коме не може имати искуства — постала саставним дијелом општег образовања, то неки мисле, да је ипак пошло за руком развити лијеп низ појава, до душе не из ничега, али ипак не из неког безобличног праоснова. Само ти људи заборављају, да се историја те ватрене лопте, коју тако општроумно у њеном доцнијем развитку тумаче, мора и у прошлости натраг до бескрајности протегнути. Ватрена кугла, која по мало хладни и чврсне, морала је некада проживјети и тако доба, кад је њена температура била још виша, а обим још већи: гдје је тренутак, у коме је отпочело кретање и згушњавање, за који се та теорија хвата. Одкуда је правац и брзина обртања, у коме се и претпоставци сви и најситнији дијелови хармонично крећу? — — — — — — — — — — Сва наша наука хода горе — доле по томе бесконачном; она схвата по општим законима унутрашњу везу појединих дијелова, али је са свим немоћна, кад треба разјаснити прво постање свјетске цјелине и циљ, којој свјетска цјелина својим развитком тежи.

Херман Лоце.

53. И заиста, Христос кад не би већ био Бог, ја би га за таквог изабрао.

Хајне.

54. Желио бих да имам у рукама истину вјере, па да је разлијем по цијелој земљи моје отаџбине.

Тијер.

55. Вјеровања имају вриједности и као дио оних појмова, што чине опште образовање. Човјек не може бити философски образован, ако у његовом духу нема највећих вјеровања: умноме су развитку највећа логична вјеровања услов, философском је образовању услов религиозно образовање . . . . . Говором и религијом највише се човјек одликује од животиње; да није тога, не би било ни човјечанства.

Кант.

56. Два невидима свједока увијек мотре над нама и то Бог и савјест.

Оксенштирна.

(Наставиће се.)

Свештенички позив.

Српско-православним свештеницима поносне Босне и кршне Херцеговине — на нову — 1893. годину.

„И той (Христос) дàлъ есть овы бѣхо апостолы, овы же пророки, овы же благовѣстники, овы же пастыри и оучителе". Ефес: 4. 11.

Највећи учитељ рода људског Исус Христос, шта је друго био него свештеник. Његови ученици и апостоли, шта су друго били него свештеници?

Он је сам благословио ову свету тајну, дао је благодат изабраним лицима за то, да уче стадо Његово вјери и добрим дјелима. „Азъ всамь лоза, вели Хри-

стос, вы же рождѣ, и иже вѣдетъ во мнѣ и азъ къ немъ, той сотворитъ плодъ многъ: іакш без мене не можете творити ничесоже. (Јован: 15. 5.).

Дакле, Исус Христос је оставио своје прејемнике, али је и њима — као што видимо казао — да без њега не могу ништа учинити.

Велика је то помоћ, која сваким даном оживљава сваког вјерног Хришћанина. Уз ту помоћ показао нам је на себе; показао је свој рад, своју науку; показао је своје муке и патње...

Још нам је заповиједио, да све што учимо од Бога, да у то и вјерујемо.

— **„Ко вјерује у сина, има живот вјечни; а ко не вјерује у сина, не ће видјети живота, но ће гњев Божији бити на њему“.** (Јован: 3. 36.).

Ко учи друге добродјетељном животу треба и сам да је добродјетељан, а ко није такав, он грјеши и Богу и људима.

Апостол Павле вели онијем, који друге уче, а међу тијем срце им је прекинуло у злу: **„Учећи другога себе не учиш; проповиједајући да се не краде крадеш; говорећи: не чини прељубе чиниш прељубу; гадећи се на идоле, крадеш светињу; хвалиш се законом, а преступањем закона срамотиш Бога; јер се име Божије због вас хули у незнабошцима.** (Рим. 2. 21—24.)

Позив свештенички је велик — тако огроман, да се не да тачно описати.

У сваком послу, сваком раду, сваком покрету, у дому, на путу, — ма је био и ма шта радио, увијек пред очима треба да има: истинитост, побожност, светињу, чистоћу срца, што говори, да оно има некога основа, да је ућудан, тачан, трјезлив, постојан, мудар, марљив; а у свему да га предводи богобојазљивост.

Блажени Августин вели:

„Не говорите, да имате чисто срце, ако вам и очи нијесу чисте; јер нечисто је око вјесник нечиста срца.“

У свакој молитви, у сваком раду дужан је, да призива Свемогућег Бога на помоћ, који шаље благодат св. Духа.

Ко учи друге људе поштењу, треба и сам да је поштен; треба да извршава закон Божији и заповиједи, не смије бити притворан.

— **„Такш да просвѣтится свѣтъ вашъ пред человѣкы, іакш да видятъ ваша дѡбрая дѣла, и прославятъ Отца вашего, иже есть на небесѣхъ“.** (Матеј: 5. 16.).

Красне су и божанствене горње ријечи Христове, који упућује предводнице мира и љубави, истине и благочестија. Он позива свештенике, да буду свети, како би свијетао био живот свештенички пред људима, да прославе Оца небеснога.

— **„Многи људи**, вели св. Јован Златоусти, **прије се поведу по нечему угледањем, — на кога му драго од своје браће, него небројеним доказима, па ма ти докази били истинити, и кад виде, да неко нешто ради, прије се склоне, те и они то раде“.** (Толковање глав. 4. 12.).

Дакле свештеник треба у свачему да има добар примјер, треба да живи духовним животом, вазда имајући пред очима ријечи Христа Спаситеља: *„Савршен будите, као што сам и ја савршен“*. Да својијем животом предходи својој пастви; јер чинећи тако, сиђа је с правом извршио свој свети позив, — у противном случају, пао је у ништавило — изгубио је милост Спаситеља Бога, а тијем је сам осуђен на вјечне муке, које су припремљене ђаволу и слугама њиховијем...

У служби свештеничкој, дешава се и таквијех неприлика, да га непоштени људи презиру, да га нападају и пред другијем омаловажавају — па и ако он у сваком погледу одговара вјерном и правом пастиру, нека се тјеши, нек у срцу створи храм молитве и трпељивости, па и ако га непоштени људи нападају, нека уђе у тај храм; јер га награда чека на другом свијету — а тијем он наличи на Исуса Христа.

„Благо вама, ако вас срамоте и прогоне и реку на вас свакојаке рђаве ријечи лажући, мене ради. Радујте се и веселите се, јер је велика плата ваша на небесима.“ (5. Мат. 11 и 12.).

Евангелист Јован вели: *„Ако свијет на вас узмрзи, знајте, да на мене омрзну прије вас“.*

Да би свештеник међу народом стекао неку славу, не треба да ради оно, што се Божијем закону противи.

Свети Макарије велики вели:

Ко хоће да дође Господу — да се удостоји вјечнога живота, да у њему Бог пребива, да прими св. Духа, он треба, да ради ово: најприје тврдо да вјерује у Господа, у свему да извршује његове заповиједи, у свему да се одрече свијета; треба такође да се Богу моли и да не губи надања, него једнако да чека помоћи од Господа и свагда да мисли на Њега. Послије тога он треба да се усиљава, да чини свако добро, па ако срце његово — због гријеха, који је у њему и не би то хтјело“. (Слово 1. о чув. срц. гл. 13).

Без вјере у Бога нико се не може спасти. С тога прије свега свештеник треба да право вјерује, ако је рад да му и паства така буде. Вјера највећа нека му је Бог у три лица, јер: *„нема другог имена* говоре св. апостоли, *под небом даного људима, којијем би се могли спасти.* (Дјел. ап. 4. 12.).

Колико је важно звање свештеничко Златоусти Јован говори о томе Тимотеју:

„Не знаш ли шта је свештеник? — Он је анђео Господњи“. У светом писму свештеник се назива: анђелом цркве, видјелом свијета, сољу земље, пастиром стада Христова, помагачем Божијим, премудрим неимаром Божијег рада, другом женика Христа и т. д.

Свештеник треба да се стара о душама своје пастве, да добро паши, да му не грију повјерени му Христићани.

„Братіе, аще кто къ васъ заблаждитъ ѿ пѫти истины, и wбратитъ кто его, да вѣсть яко wбративый грѣшника ѿ заблажденїа пѫти его спасетъ дшѹ ѿ смрти, и покрыетъ множество грѣховъ“. (Јаков: гл. 5., ст. 19. и 20.)

И према непријатељима својима свештеник треба да љубазно поступа. Христа разапеше, а он викаше:

„Отче, ѿпусти имъ, не вѣдятъ бо что творятъ. (Лука: 23. 34.).

„Љубите непријатеље своје, благосиљајте оне, који вас куну, чините добро онима, који на вас мрзе и молите се Богу за оне, који вас гоне“. (Мат. 5. 44.).

Кад боље загледамо у живот и дјела Христа Спасителя, — који је глава православне цркве, кад загледамо у живот његовијех прејемника и апостола, видјећемо, да је то звање — осим што је значајно и узвишено, још више је тешко; тешко велим, јер сваки гледа на свештенство.

И то не гледа се као на остале смртне људе, него као на нека особита створења.

На у случају, ако ти сљедбеници Христови т. ј. свештеници — као и остали смртни људи — ако се и мало у чему

било оклизну и за трунку, одмах то сваг гледа и види на десетере очаре.

И ту онда почиње: пруга, викање, омаловажавање, презир, клетва, псовање и т. д.

Па прости ти јаде, да се оспе та грдња на дотичног виновника — не! Ту ти се онда напада и руши сво свештенство.

Такви је данас свијет!...

Ово нијесу никакве измишљотине, — ово су истинити факти... Ово је освједочено толико и толико пута...

— На шта, да се ради браћо српски свештеници?

Како да се лијечи од те — тако рећи заразне болести?

Како и чиме да почнемо??

— Томе нас упућује живот и рад Христов.

Љуби, своси, трпи, гледај, мири, стварај слогу, руши мрзост, проповиједај, буди примјеран, поправљај окорјеле у гријеху. Сваком даном приликом поучавај — кад год можеш и ђе год можеш.

Но нема за то згоднијех прилика, него кад су црквене славе, крсне славе, зборови, свадбе, нећељни и празнични дани.

Пренимо се мало!

— Мало више марљивости и стрпљивости, па сваке Божије службе тумачимо свето еванђеље, говоримо од срца срцу...

Народ је наш добар, — и ако је у нечем и нечем покварен, освијестиће се, завољеће свога свештеника, — а кад га заволи, по готову уважаваће још боље његов свети позив.

Боље ће се старати за цркву и школу; а кад до тога дођемо, онда се можемо и ми веселити и радовати, јер ће нам наш народ поћи источнику свега блага на овоме свијету — објеручке ће загрлити науку, без које сваг мора пасти и претворити се у ситни прах, кога вјетрови разнесу, те му не остане ни спомена...

Наше су прилике данас такве, да свештеник мора да чува своју паству од другијех инновјереца, да сваког припадника православне вјере поучи свакојакијем добријем врлинама.

— Нама треба добротвора, треба нам патриота; а ко ће нам те створити?

— Једино добри и племенити примјери православног свештеника, да улијева у поједине породице патриотичност и љубав према роду и св. вјери својој.

Треба сам да настоји — у колико му силе његове допуштале буду да помаже племените друштва, племените намјере и све што води бољитку и напретку његове пастве, па и цијелог народа.

Овдје не мислим толико помоћ материјалну, колико моралну; јер новчано стање код свештеника није тако сјајно у колико га неки букачи износе... Камо среће, да стојимо у бољем материјалном стању, друкчију би пјесму пјевао и наш српски народ!...

Јер: „*није се користи онолико пружати, колико се не може покрити*“, вели српска пословица.

А тако и јесте.

Још је наше свештенство у такијем неприликама, да је опкољено разнијем нјерзконародним пропагандама и мисијама, које ни мало добра не желе Србима и православној цркви!

За то — у овакијем приликама, сва одговорност пада на наше свештенство, које својски треба, да настоји, да бодрим оком пазе на сваки покрет овијех мисионара. И о томе треба свој народ да поучавају.

Ту су згодни примјери из наше српске народне прошлости. Сјетимо се наших прађедова, који на колцима мученички душе испуштаху, а не одрекоше се своје народности и једноспасавајуће православне вјере...

Па непријатељи наше цркве и народа нек раде шта знају, не ће им труд упалити.

Узмимо само овај примјер, како нас папство презире. — „Православни Хришћани изједначени су незнабошцима, Јеврејима и Мухамеданцима. Православну цркву називају *„смрдљивим удом“* (membrum putridum)....

„Идеја папства јесте господство над цијелим свијетом... Пропаганда или кажимо папство, отргло је у различна времена од православне цркве неколико милиона вјерних и полатинило је неке, а неке поунијатило. Али зар то збиља нешто значи? Прилике времена у томе су помогли пропаганди. Нека се те прилике сјутра промијене и ми смијемо тврдити — на основу историчких примјера, да би се не само данашњи унијати, одмах повратили матери цркви, него и они, који су се са свим полатинили, а предци су им били православни, прешли би опет у православну цркву. Не сједочи ли нам о овоме најновији покрети за прелаз у православље код Чеха, Моравача, Словенаца, па и код неких Хрвата?“ [1])

[1]) Види *„пропаганда“* од Др. Ник. Милаша — садашњег епископа у Далмацији“.

Као што рекох, звање је свештеничко превелико; па ко је рад, да томе светоме позиву вјерно одговори, да се назове прави слуга винограда Господњег, — нек настоји отклонити од себе сваку клицу, која би му лагу напријела.

Ово је укратко што наведох.

За то, сваком даном приликом радимо за свој народ и драгу вјеру православну а захвалимо Богу и високој влади, која нам је ујамчила равноправност између осталијех инојерваца, да сваг своје брани до пошљедњег издисаја..

Проучавајмо свој народ. Добре обичаје још боље утврђујмо, а лоше искорјењујмо.

На завршетку, *не заборавимо и то, да нам је братац мио, које вјере био, ако братски ради и поступа*“.

Растајући се с вама — на осванку нове зоре 1893. године — велим:

На посао! јер *„слободног срећа помаже!“*

Желим вам: срећу, напредак, мир, задовољство, од драгога Бога, коме нека је слава „ѿ нынѣ и до вѣка!“

Срећна вам нова година!

Фоча, на Херцеговини 1893.

Ваш искрени пријатељ:

Мар. С. Поповић-Родољуб,

богослов. и учитељ.

.....Може бити.....

(Размишљања код гроба оца свог.)

Поље живота и тишине! Некада ћу и ја бити у њедрима твојим!.... Тада прими и мене са миром, а дозволи ми да се сада наслађавам твојом красотом!

Поље живота! Како је у тебе све тајанствено; како си дивно и чаробно!.... Ах! овдје је сваки трунчић, свака травчица за мене светиња. Може бити: ова бубица постала је и

праха мога ближњега; може бити: овај прах, на коме ја стојим, — да су кости мога брата или сеје; може бити: у овој травници — тече сок мога предка; може бити: овај цвијетак живи крвљу мога друга; може бити: ова ружа поникла је на тијела невиног и малог дјетета; може бити: овај прах који ја ногама газим, — некада је весело блистао у радосном животу; овај бусен напојен горким сузама осећаја, овај жалосни бор — примио хиљадама уздаха сажаљења. Може бити: да је ова равница била некад насељена мноштином народа, који су данас — овај прах; може бити: на овоме брежуљку говори отац са својом породицом; може бити: под овим жбуном мирисаве ружа мајка милује своју дјецу. Овим бијелим цвијетком — може бити — наслађава се невино дијете. Може бити: хиљадама људи овдје ходају, расуђују, моле се, уздишу, радују се и лете у тајанствене крајеве. Може бити: хиљадама погледа управљено је сад на мене; хиљаду умова — може бити — прониче у моју душу; хиљаду душа — може бити — погађају моје мисли, прислушкују ријечи моје, читају погледе моје и са ужасом опажају да свијет овај лежи у злу, да су срца људска поропима испуњена!! . . . . . О земљо! . . . која си испуњена дивних тајанствености! Како је лако и слатко дисати ваздухом твојим, којим, може бити, душу хиљадама душа, болних од мене! Како је чаробно погледати на твоја растиња, која живе, како се мени чини — особитим животом! Како је пријатно наслађавати се мирисом цвијетова твојих са којим, како ја осјећам, лије се у мене дух надприродне, чудесне љубави!

Поље смрти! . . . . . Не! ја нећу те назвати пољем смрти и трулежи: у мојим очима, ти си — поље живота, поље препорођаја, велико „сокровиште“ природе! Ја нећу са тугом ићи по тајанственим стазама твојим, и нећу гледати ужасе — у гробовима твојим; но ћу са радошћу и задовољством разгледати твоју тајанственост, јер већ осјећам блажени долазак анђела живота, који дише у овим вјетрићима, што провејавају ове брежуљке гробова. Ја не видим у теби царство смрти, но видим расадник живота: ти си поље Божије, извор живота! Некада ћу и ја почивати у твојим њедрима. На мога праха никну ће, може бити, билька каква, коју ће близњи окропити сузама својим, или, може бити, никну ће ова, на коју ће пасти тица каква те извијати своју тужну пјесму о трудовима, који су изнурили срце моје. Гроб мој покриће трава или какво цвијеће и мене бити неће! Мене ће заборавити сви и над мојим прахом пролетаће дани, мјесеци, године, вјекови . . . . . но на крај крајева ја вјерујем, ја знам: чуће се громка труба Арханђела и ја ћу устати из праха у нов живот, са красотом бесмрћа!

Поље тишине! Поље мира и спокојства, како је сладосно гледати на тебе изнуреном путнику — жителју ове земље, овог свијета! Бацио штап на тихи гроб, он говори: овдје ћу спокојно ја почивати до јутра бесмрћа. Како са утјехом и надом гледа он на тебе! Овдје, говори он напошљетку, оставићу тешко бреме своје ..... Овдје ћу се тек упокојити!

Свилајнац, на св. Илију 1892 год.

М. С. Анђелковић,
студ. академије.

Број 150. Е

Божићњи поздрав

преосвештеног епископа Герасима својој пастви.

Православна браћо и духовна драга чеда моја!

„Мир Божји — Христос се роди!“

Познато је како је уопште веома трудно, тачно описати и право оцијенити предмет какав тако, да побуди према томе штовање и љубав, те да се покрене срце на чисту радост и утјеху, коју са собом доноси: јер поред научнога знања и познавања ствари, иште се зато и нека вјештина и рјечитост. У таквом је положају и црковни проповједник, када приликом годовога Празника или Свитеља, управља у цркви бесједу и поуку сабраному народу. Ипак неку олакшицу има српски свештеник, када особито о Божићу, највећему празнику, хоће да сходно

поучи своје православно стадо; те с тога, и ја се Архипастир надам доброме успјеху од мојих ријечи, с којима се данас христољубљу вашем обраћам. А ево од куда потиче та олакшица.

Поред радости, која му душу и срце обузимље гледајући и слушајући у цркви о Божићу оне дивне божје службе, оне величанствене обреде и оне узвишене духовне пјесме, — православни Срби радост ову и у дому показује, када врши побожне, у духу свете вјере и од праотаца наслијеђене, красне црквено-народне обичаје. Тако, он налаже на огањ још у очи Божића бадњаке, поред којијех весело кади, бади, бдије, т. ј. будан очекива свитајућу божићну зору, коју су онда Анђели невиним витлејемским пастирима огласили, када им рекоше: *Се родисѧ вамъ Спасъ!* и када дивну пјесму запјеваше: *Слава во вышнихъ Богу, и на земли миръ.* — Налажући православни Срби бадњаке на огањ, признаје да доласком Исуса Хр. *нашли языцы свѣтъ и злато падоше, нестадоше, нити им се хришћани кланьају*; баш као што данашња црквена пјесма поји: *И тьмѣ (Христу) кончающѣи ѿ тмы, многожде идолскихъ отпразднисѧ.*

Православне Србину на трапези је божићни зеленим гранама окићени колач плити *чесница*, у славу и част пречисте Дјеве Марије, из утробе које — као што из суве оне чеснице и колача (по прилици пролиставог штапа првосвештеника Арона) избија зелено лишће — роди се Ис. Хр. безмужно, *наитијем* св. Духа.

Православ. Срби уз то припаљује божићну свијећу, вјерујући да је Ис. Хр. истинита свјетлост, да је *сунце правде*, без које свјетлости ум људски лута, и да треба срце хришћанина за ово сунце Христа живом љубави до гори, као живи онај пламен свијеће.

Он се даље о Божићу са домаћима и осталијем мирбожећи цјелива, баш по науци Христовој, по којој дужни смо као синови једног Оца небесног и по томе браћа, међусобно од срца љубити се, помагати, у миру и слози живити. — Пак још ако додамо оно лијепо весеље, када у дому разлијежу се, оне исте пјесме као и у цркви: *Рождество Твое; Дѣва днесь; Слава во вышнихъ Богу* и т. д. можемо праведно и с разлогом казат, да о Божићу, домови *правога* православ. Србина, постају и претварају се у цркве.

Но, љубезни моји, као што сте чули, ја сам мало јаче гласом ударио, изустивши ону ријеч *правога* прав. Србина; јер они домови, — гдје домаћини или домаћица, поводећи се за неким помодним духом времена; гдје високоучени занешен таштом философијом, омаложавају и стиде се вршити лијепе оне српске божићне обичаје — не могу се назвати домаћим црквама, јер иду и раде противу вјере; — баш као што раде на штету своје лијепе народности она српска друштва, која у припремању сијела, бесједа и забава, напуштају красне народне игре, народне пјесме, музикалне ако и просте али опет важне, инструменте. *Нѣкыи обще глаголютъ да глаголютъ!*

С оваком вјером и тумачењем прешли наше српске божићне обичаје, те придржавајући се науке и свјета миле наше матере цркве, вјерујте да ће нам данашњи велики Благдан на спас душе, а на мир и спокојство живота бити, које вам са архипастирским благословом од срца желим, и опет велим: Православна браћо и духовна чеда моја! Мир Божји, Христос се роди!

У *Котору*, 1892.

Смирени Епископ
Герасим.

Бесједа — на Божић.

Бесједио: **Петар С. Иванчевић**, јеромонах.

„Вси јавици восплещите руками,
Јако Христос избавитељ јест с нами.
Во Витлејемје јудејстјем родисја" и т. д.
(Пјесм 4).

Мили и витешки српски роде!

Сигурно догодило је ко од вас, да га његова дјеца не хтједоше ово или оно послушати, а и кућни старјешина — дочекао је, да га ко од укућана не хтједе послушати; а можда је који од вас из незнања — или ма на који начин било — преступио коју заповијед свете матере цркве, или Божју, или ти пак земаљску?

Па Србадијо драга! Шта учиње родитељи с оном дјецом, која су непослушна и неваљала?

Шта кућни старјешина са непослушним укућанином уради? А шта света мати црква и земаљски (државни) закон са оним лицима, која њихове заповиједи преступе?

Је л те љубезни моји? Сви буду према својим преступцима кажњени. Родитељи пеструку своју дјецу, старјешине изрезиле ово или оно чељаде и т. д. Драги слушаоци и мила Србадијо! И наши праоци — Адам и Ева — од којијех сви ми људи, што на свијету живимо, произлазимо, постали су свом створитељу — драгом Богу — непослушни, па их је за то драги Бог — као најправеднији судија — казнио, испћеравши их из „раја“ и рекавши Адаму: „Са знојем лица твога јешћеш хљеб, док се не вратиш у земљу, од које си и створен, јер земља јеси и у земљу ћеш отићи!

Је л Србине брате и Српкиње селе? И ви се смилујете на вашу дјецу, и ако их истучете. Е, па и драги Бог, као отац небесни свију нас, који је био прве људе жестоко казнио, опет се смиловао на род људски и одмах послије осуђења дао је људима надежду на избављење; обећавши им, да ће се од жениног потомства родити Спаситељ, и да ће све људе избавити из гријеха, у који су били пали, а и лукаву змију или нечастивог духа побиједити.

Браћо! На данашњи дан родио се је онај, кога је преблаги Бог првим људима обећао, а то је Син Божји — наш Спаситељ Исус Христос. Он се је, Србадијо, родио нашћијем светога Духа од пречисте Дјеве Марије у граду Витлејему.

Браћо! Значајан је и величанствен данашњи празник — Божић; е, и како да не буде значајан, кад се на данашњи дан роди Син Божји, који све људе избави из гријеха, а гријех је, браћо, највеће зло на свијету.

Гдје год има православна душа, она се данас од свега срца весели пресвијетлом празнику Христова Рождества. Данас ћеш, Србине брате, чути у свакој православној кући, а особито у светој матери цркви — пјесму: „Рождество твоје Христе Боже наш“, „Дјева днес пресущественаго раждает“, „Слава во вишњих Богу“, „Вси језици восплещите руками“ и т. д.

Данас, браћо, сваки онај, који је с ким у каквој завади или заћевици, треба да се мирбожи, т. ј. измири — рекавши: „Мир Божји, Христос се роди!“ а онда браћски се изљуби, јер то нам заповиједа и онај, који се је на данашњи дан родио. Спаситељ наш Исус Христос вели: „Љуби ближњега твога, као и самога себе“; а Христос нам вели и ово: „Опраштајте, па ће вам се опростити!“ „Љубите и своје непријатеље!“ „Благосиљајте и оне, који вас куну“.

И ја вас, Србадијо драга, с овог светог мјеста позивам и српски молим, да потрчите један другом, чим из свете цркве изађете, те се по српском обичају мир-божите и у српска лица изљубите.

*

Србадијо драга! Ја вам овом приликом најтоплије препоручујем, да увијек сваки од вас старјешина настојите, да ћам је у кући мир и слога, јер: „Гдје је у кући слога и љубав, ту је и Божји благослов“! Србине брате! Слогом расту мале ствари, а неслога све поквари.

Свету матер цркву похађајте што боље, чувајте српске обичаје, јер браћо — ми Срби имамо најљепше обичаје, па за то треба да их чувамо и да их се строго држимо, све што није српско клонимо га се.

Ваше лијепо српско одијело чувајте, немојте примати чије другог, сами себи, као наши стари кројите и шите одијело; а нада све — мили мој српски роде — љуби и штуј прадједовску свету православну вјеру, српску народност, српски језик, српско име и српски понос.

А сад вам, Србадијо драга, кличем из српских груди: „Христос се роди! Христос се роди! Христос се роди!“

Мак. Гомоница, 1892.

Бесједа на нову годину.

Бог љуби јест. (јев. јов.)

Благочестиви православни Христијани!

Између свију врлина, што је Бог у човјека усадио, као Богу свјестена ствар, прво а и темељно мјесто заузимље „Љубав.“ Љубав превазилази све остале човјечије врлине, којима је Бог човјека обдарио, и тијем га, као свој најмилији и једини себи подобни створ, одликовао и одијелио од свије другије створова. Или друкчије

буди речено: „Љубав је темељ свију врлина, које се код човјека налазе, т. ј. оног човјека, који потпуно одговара позиву човјека. Ко' пак нема у себи љубави, он нема никакве врлине, јер га нема што потицати на врлину, као што каже св. Апостол Павле: може човјек имати све на свијету, може имати знања, може познавати све језике па и самијех Анђела, може знати све тајне на свијету, може имати најјачу вјеру, да и чуда чини; али ако љубави нема све му је ништа „Ниш' лекки нијмлиљ нјчтожи есмь."

У правом значењу ове ријечи: једини Бог јест управ потпуна и савршена љубав, „Бог љуби јест" каже свети Јован Богослов, јер и код човјека, који је правом љубављу проникнут нема никаква неваљалства, као што и Бог нема никаква недостатка. Ова савршена истина, ова темељна врлина свију врлина, показивала се је од Бога људима још од постанка свијета, јер ју је сам Бог као сопствену врлину усадио у човјека, као у свој најмили и једини себи подобни створ, да би и људи међусобно и узајамно ту савршену врлину дијелили и тиме показали, да су достојни тога Божаственог својства, како би своје човјечије а Богу подобно достојанство, очували, и како би се од свију других створова одликовали, као најмилији а и најсавршенији створ Божији. Те да би имајући то својство Божије још могли овог свијета бити срећни а оног блажени. Дакле љубав је за човјека неопходно потребна, како би могао овај земни живот, као човјек провести, а кроз то вријеме заслужити вјечно блаженство, т. ј. загробни вјечно-блажени живот. На шпак уз свеколику ту неопходно потребну врлину, коју је Бог човјеку даровао, јадни и слаби и лакомељени тај створ — тај човјек зашао је на странпутицу а вели и увјерен, да иде путем — скоро ништа нечини што је човјека достојно, јер неслуша гласа савјести — нема љубави, а размеће се и хтјео би рећи да би погинуо за поштење, док далеко од њега стоји, јер од тог је загубио темељ чим љубави нема.

Прва и главна је дужност сваког човјека: љубити Бога као створитеља свога, свом душом, свом мисли, свом снагом и свијем срцем својијем и ближњега свога, као самога себе. Ове начелне дужности за сваког човјека неопходно су истоме потребне, колико за његово лично биће, толико за његово човјечије достојанство, као човјека. Ова непобитна истина и најокорјелијему грјешнику може лећи на памет.

Човјек створени по образу и подобију Божијем, осим његовије душевније својетава још и по самој природи тежи, да му се т. ј. Богу што више приближи, да му се истужи на своје недаће, и да од њега затражи што му је нужно; и заиста побожал човјек потакнут њером из чисте љубави то све и постизава. На зато и треба, да Бога поштујемо, као онога, који нас је створио, који промишља о нама, који нас је својом крвљу искупио и спасао; те и воља његова треба, да је за нас света. А за то је и усадио у нас своју Божаствену љубав, да би и ми њега и свога ближњега љубили, да тијем покажемо да имадемо и ми у себи својства Божијег. Човјек и ако је по природи склоњен грјеху а имајући још и слободну вољу, по којој може грјешити, ипак немора грјешити, јер савјест његова потакнута љубављу, одма притјече му у помоћ и стаје у борбу против жеље грјеху. Ће тако није ту савјест није чиста, ту нема љубави, јер као што се види и најокорјели грјешник признаје у опште, да је грехота и срамота грјешити; само што такви људи све оно, што је заиста грјешно не држе да је тако, него себи нешто допуштају, као да то није грјешно. Из тога се ипак види, да и код њих има трага од Богом усађене љубави, и отуда чак и такве људе за грјех њихова савјест мори и осуђује. Савјест чиста она је чедо љубави, и она, као такова никад неможе допустити да човјек равнодушно грјеши, јер је она чедо својства Божијег т. ј. љубави.

Овај непостигнути и непроцијењени дар Божији т. ј. љубав, Богом усађени у сваког човјека, требало би: да се свагда у цијелој својој потпуности, код сваког човјека види, као што се то заиста може видјети, код сваког искрено побожна чељадета. Но шта се може рећи за оне, који ничијем у своме животу непоказују, да у себи имаду тога дара Божијега? А сумње нема, да је заиста и у њих Бог усадио тај свој дар, као у свој најмилији створ, почем су сви људи од Бога за вјечно блаженство опредјељени. Такви су пак сви они, који су своју слободну вољу злоупотребили, па свагда пили на страну грјешној жељи, а нигда не слушали гласа савјести, који их је без сумње свагда од зле намјере одвраћао, и тако са свијем поклизали са

темеља љубави, те се пустили на пјетар низ море неваљаштва, у којем се и утапљају. Можда би когод сад запитао, па какви су то људи, ко су они, као и ђе се налазе? Питање је умјесно, али и одговор је врло лак: Такви су сви они надасве у данашњем времену (а има их међу нама), који ништа мање него говоре а и дјелом показују, да човјек не треба ни да се Богу моли, дакле да нетреба никакву своме добротвору бити бар захвалан. Жалостан закључак. Одма у број овије спадају и сви они извршиоци другије човјека недостојније неваљаштина, који ничијем не показују дјела хришћанске врлине, наиме ни дјеломично не извршују што православни закон заповиједа, не исповиједају, нит се прича. шњу, не виде сироте нити сиромахе, не опрашњају својима ближњима увриједе хотимичне нити нехотимичне, туже и вуку своје ближње по судовима, за доказе и свједоџбе употребљују свако средство па и лажно, само да своме ближњему више зла учини. Хиљадама оваквије и сличније примјера што данас владају у нашему народу може се жали Боже навести. Све што је свето и побожно, многоме служи, као поругање, ако неки хули на Бога, њеру и светињу псује, други ужива у томе и са неким задовољством смије се, па чак поругљиво говори, како му Бог неће ништа, мјесто да га као човјек укори. Сви ови и слични појави већ се опажају у нашем народу, те се све више и више умножавају. Све пак ово предзнаци су наше несреће, који нам приготовљавају општу нашу пропаст. Овако што пониче свагда из глава, ђе нема љубави па зато оно и неможе другијем плодом уродити него само несрећом, док оно што потјече из чисте Богом усађене љубави, никад не носи на себи знаке непобожности, него побожности а у томе сваке среће и напретка сопственог и општег. Нужно је да се још осврнемо на оне људе, који су бољег побожног владања, па да видимо да ли су почем и они бар удионици у неваљалству оније бесавјестника, и нађи ћемо да јесу. У св. Јеванђељу стоји: Ако ти брат (друг — комшија) погрјешни покарај га до три пута да се поврати, да се покаје, ако те пак ни трећи пут не послуша прикажи га цркви (општини хришћанској) т. ј. да га људи одврате од погрјешке, а ако ни цркву т. ј. људе не послуша онда нека ти буде као „Митар и Јазичник", а то значи презри га, као недостојна братске заједнице, кад је тако окорјео, непокоран и не човјечан; дакле, не удостојавај га човјечије части, за то што се он сам искључује из књиге побожних — поштених људи. И занета многи баш и побожни хришћанин у томе грјеши, јер судјелује у грјеху тијем, што онога окорјелика удостојава свога човјечијега поздрава, јер он у истину никаквог човјечијег поштовања не заслужује, кад он не поштује онога, који је све створио и све одржава. Као што то лијепо један суврември великн научењак вели: „Ја не могу ни помислити, да човјек не може бити поштен ако Бога не поштује". Истина је да таквога треба не седам него седамдесет и седам пута као што сам Спаситељ вели опомињути, са стрпљењем да се поврати, али ако неће никако, опет вељу што каже Јеванђеље: сматрај га за безбожника, јер је сам то одабрао дакле, презри га. Сумње нема о томе, да ли може бити поштен човјек, који Бога не поштује; све кад би он доказивао ријечима па и самим дјелом, то опет истина неможе бити, него само обмана, којом такав човјек другога па и сам себе обмањује. Ако љубави нема он апсолутно поштен бити неможе, јер нема основе за поштење, ако пак има у себи љубави, тај мора и Бога поштовати, као она љубави, а тај тек онда и поштен може бити, јер има у себи темељ поштења, има љубави.

Како само искуство тако и историја нам каже, да никад никакво хотимично зло није произишло од побожна појединога човјека, па нити читаније побожније народа (ја овђе искључујем вјерски фанатизам јер то није побожност, није пород љубави). Ће год се је пак појавило какво неваљало дјело, било то код појединца или код племена, било код цијела народа, свагда је тој несрећи предходила непобожност, код дотичног човјека, племена или народа, које је проузроковало општу несрећу. А то је отуда, што најприје, код таквог човјека узумре или ослаби она Богом дарована љубав, због чега одма настаје непобожност, па онда готово поље за све несреће. Ово је факт непобитан, и потоме јасно је као сунце, да како опстанак тако и напредак човјечанства, зависи искључиво и једино из побожности, као чеда љубави, и по томе без темељна је предпоставка, кад неко вели: треба нам просвјета па ћемо бити срећни; други каже: треба нам политична слобода па ето среће, а

треће: наука и вјештина хоће се па готова срећа и т. д. Слијеп је код очију, ко' невиди, да су те све пусте жеље и предпоставке само обмана, јер немају правога темеља. Могуће је да се то све може постићи, али напретка неби било, јер темељ није чврст. Побожност, љубав међусобна, то је онај крајеугални камен, на којему се све и само на њему, може опстати, постигнути и трајно бити; и опет вељу: побожност је чедо љубави.

Горњо љубав то Богом даровано нам средство, са којим су и са којим ће сви народи напредовати, а без које га су сви пропали што пропадоше. Није ли и наш српски народ давно та худа срећа походила, као што неумрли Његуш рече: „Наши Цари закон погазише за прка вило лудо назбраше“ па изгубише царство и господство. На хиљаде овакије примјера у историји човјештва наилазимо.

Јест љубав побожност и ништа више, од тога нам зависи опстанак и напредак, без тога нам предетоји непабјежна пропаст.

Са овијем поздравом са жељом да га к' срцу примите, са овога светога мјеста честитам вам драга браћо ново љето, просећи од преблагог искупитеља да па вас „нашаче“ излије своју Божаствену љубав „ЄлиЖе ко яка кѣкы кѣди сѣмѣа имѣетъ“.

У Мостару 1893.

Говорио у цркви:
Христифор Михајловић,
игуман парох.

Дани нове године.

I.

Као што је старозавјетна црква имала у години два дана, у које је почињала година грађанска и свештена, тако и хришћанска православна црква има у години два дана, у које пада почетак црквене године или тако званога индикта — 1. Септембра, и дан грађанске нове године — 1. Јануара.

Од памтивијека јесен је била почетком нове године. Основ почетку године у јесен налази се од части у самој природи и важнијим догађајима црквe старозавјетне и хришћанске. Упућивање природе види се у том, што се свршетком љета обично свршује жетва и годишњи послови (Изл. XXIII., 16.). По спреми плодова, као по постигнућу циљеви природне и циљеви обрађивања земље, наступа нови обрт у дјелима и новим надама на будуће вријеме. Сагласно с таким течајем природе именито је седми мјесец (Септембар) био почетком нове године у најстаријега народа — народа јеврејскога (Изл. XXIII, 16.) и других старих народа. Мјесец Септембар је и у хришћанској цркви био особито знаменит. У први дан седмога мјесеца, кад су у старом завјету прослављали ново љето, Исус Христос, дошавши у Назарет, гдје је био васпитан, и по обичају ушавши у дан суботни у синагогу, јавно рече: *„Дух је Господњи на Мени, јер Ме Он помаза, да јављам добре гласове сиромасима, и посла Ме да исцијелим рањене у срцу, да проповиједам сужњима да ће се ослободити, слијепима да ће прогледати, да одпустим измучене на слободу, да огласим повољну годину Господњу* (Исаије LXI., 1. 2.). *Сад се је испунило писмо ово, које чусте.* (Лука IV., 18. 19.—21.). За спомен тога свештенога догађаја, а тако исто и за успомену славне побједе, коју је у 312. години, послије дуготрајне борбе, хришћанска војска, при заштитнику свом равноапостолном цару Константину, одржала над незнабоштвом у лицу побјеђеног Максенција и зацарила се у свијету у лицу цара Константина, св. Оци првога васељенскога Сабора

опредјелиште, да се ново љето почиње 1. Септембра. Од тога времена годишњи круг у римској империји почињао се 1 Септембра. Такво бројање година трајало је у цијелој готово Европи до половине XV. вијека. Заједно с хришћанском вјером предала је грчка црква своје бројање година цркви руској, која још и данас употребљује то црквено бројање година. А још прије ове — Срби и Бугари, примивши вјеру своју од Грка, примише с њоме уједно и грчки начин бројања година,

Древни почетак новога љета 1. Септембра назван је у црквеном Уставу латинским именом *индикат*. Тај назив потекао је од установе Августа Цесара, да се данак од народа укупља у вези од 15 година. Ради лакшега укупљања данка опредијељено бијаше за почетак године вријеме свршетка жетве, т. ј. мјесец Септембар. Период времена, од којега се почињало 15-годишње сакупљање данка Римљани називаху *индиктом* (indictio — наредба или објава о данку или римски порезни број.). У хришћанској цркви именом индикта назваше св. Оци у IV. вијеку 1. Септембар 312. године, кад је благочастиви заштитник вјере и цркве Христове цар Константин побједу славио над гонитељима Хришћана и учвршћено самодржавну власт. Хришћански индикт је такођер период времена, који у себи садржи 15. година.

II.

Но није само јесен служила за почетак нове године, него и прољеће. Јеврејски мјесец Авив и Нисан, који одговара Марту, служио је код Јевреја за почетак свештене године од времена изласка њихова из Египта, за спомен избављења њихова из ропства египатскога (Изл. XII., 2.), а код Хришћана напоминье он о створењу и искупљењу свијета Сином Божјим. Догађаје створења свијета, рођења, смрти и васкрсења Сина Божјега, чиме је Он запечатио искупљење свијета, постављају црквени писци у мјесецу Марту. Послије су први прољетни мјесец Март, с којим се у Јевреја почињала нова свештена година, Римљани примили за почетак године, и одржао се код њих до 45. године пред Рођењем Христовим.

Од Римљана, који освојише стари свијет и први исправише рачунање година, подјела године на 12 мјесеци и њихови називи пријеђоше мало по мало другим народима.

Да је почетак године с Марта на Јануар у хришћанским земљама пренесен, особито је припомогло то, што је 531. године римски калуђер Дионисије Мали завео ново бројање година од Рођења Христова, које бијаше пред Јануаром. Прије су хришћански народи употребљавали јеврејско бројање година од створења свијета. У години 1564. краљ француски Карло IX. нареди у својој држави, да се година почиње 1. Јануара. Примјеру Француске почеше мало по мало слиједити и друге хришћанске државе.

У Русији Јануар мјесец примљен је за почетак нове године почетком XVIII. вијека. Но прије нова година код Руса бијаше у 1. дан мјесеца Марта, а по том од год. 1425. ушло је у употребу ново љето 1. Септембра. У год. 1492. сазвани у Москви сабор, под предсједништвом митрополита Зосиме, установивши црквену пасхалију за осму тисућегодишњицу од створења свијета, одреди споразумно са великим кнезом Јованом Васиљевићем, да се пренесе почетак грађанске године од 1. Марта на 1. Септембар. На такав начин круг грађанске године у год. 1492. у Русији сједињен је с црквеним.

Петар велики примивши бројање година од Рођења Христова, заповједи, да се у империји почиње грађанска година 1. Јануара, и 1700. година, као прва почета с Јануаром, прослављена бијаше с великом славом. У осталом, држећи се бројања година од Рођења Христова, руска црква и држава дуже се бројања година и од створења свијета, и у књигама црквеним и актима државним назначују годину и од створења свијета и од рођења по плоти Бога слова.

И српски народ до прелаза у Аустрију (1690. год.) а и послије прелаза за дуго знао је само за нову годину црквену — 1. Септембар. За грађанску није он знао, јер чамећи у ропству, пређе му бијаше, да се стара, како ће му и кад ће му сијнути данци лијепе слободе, не жели, да таре себи главу с тим, кад да започиње нову годину; или ако је и знао за њу, то ју је држао с црквеном заједно — 1. Септембра. Тек 1776. год., кад се је код аустријских Срба година почела рачунати од 1. Јануара, почео је мальда народ српски и светкивати нову годину у оном смислу, у ком ју светкују народи римске и протестантске вјероисповијести.

А подобно руском народу и српски народ држао се и држи се и бројања година и од створења свијета и од Рођења Христова, чему за доказ служе све оне силне повеље и хрисовуље и други многоцијењени документи, као и оне књиге цароставне и све старије и новије рукописне и штампане црквене књиге, почамши од Србуља па све до најновијих. Тек неколико деценија, како се код Срба рачунање година од Рођења Христова искључиво (осим црквених књига) употребљује, дочим рачунање од створења свијета мало по мало се напушта — или боље рећи — по готову напустило.

Бројање година, које води свој почетак од старијех Римљана, бијаше два пут исправљано. Први пут га је исправно за 45 година до Рођења Христова при Јулију Цесару, Созиђен, чувени александријски астроном; тада је код Римљана почетак године пренесен с 1. Марта на 1. Јануар. Други пут је оно исправљено у години 1582. по налогу папе Григорија XIII. Оно бројање, које је примио Јулије Цесар, зове се јулијанским или старим календаром, а оно, које је уведено папом Григоријем — григоријанским или новим календаром, има која стари заостаје за 12 дана.

Цијела православна црква (а и Унијати) служи се старим календаром, да се неби пасха празновала с Јеврејима, као што бива на западу у напоч јасној забрани сабора; а цркве у другим државама западне Европе (гдје је римска и протестантска вјероисповијест владајућа) дуже се новога календара, који је и послије свога исправка пак неисправан и погрешан.

С руског превео и допунио:

Л. Б.

Српски калуђер у народу негда и сад.

С летимичним погледом на историју монашеског чина.

Посвећено мом бившем драгом вјероучитељу Високопреосвештеном господину **Николи Мандићу**, Митрополиту аварничко-тузланском.

I.

Поред предања старих монаха и признатих св. отаца „*монашество*“, или као што неш више пута или боље рекавши увијек чути у српском народу „*калуђерство*“ установа је Божја; и мили мој витешки српски роде, онда је то: света,

лијепа, красна и значајна установа, јер ју је установио Онај, који је све што видимо и не видимо створио, који нема ни почетка ни свршетка, који је преблаг, промудар, свезнајућ, свемогућ и најмилостивији; а сва та својства љубезни Србине браће, има само драги Бог, и Он је установио „монашество“.

У ред „монашества“ спадају они људи, који усамљено и одвојено изван градова и села живе.

Ријечи: монашество, монах, калуђер пренешене су из грчког језика у српски језик. „Монах“ значи самца човјека, који усамљено и одвојено живи; а „калуђер“ значи старца, који је лијеп, но не по природној спољашњој љепоти, већ по душевним врлинама.[1])

„*Општежитије*“ — то су они калуђери, који су у заједници живили, и имали су заједничко богослужење, заједно трапезарију, где су сви заједно обједовали, онда из комуне хаљине и над свима био је један старјешина. Као што нам вели преподобни госп. О. Мирон у „Историји манаст. Ковиља“ и наши су српски манастири по примјеру општежителних манастира и калуђера уређени т. ј. сви калуђери у једном манастиру, па колико их било, да било живе сви за општом трапезаријом (обједују заједно), у једном општем храму Богу се моле, и чинодјејства редом свршују и т. д.

„*Всамолиље*“ — ово је оно калуђерско живљење, где се двојица или њих више у одвојеној и усамљеној ћелији по договору између себе, или по савјету свог старјешине сједиште и ту имају све заједничко, у ћелији служе: јутрењу, вечерњу, часове и све друге молитве за пет дана, а суботом и недјељом иду на св. службу у цркву.

„*Отшелничество*“ — ово је пак оно калуђерско живљење, кад калуђер сам за се живи. Кад се „отшелник“ — калуђер затвори сам у ћелију и никуд не излази, онда се то живљење зове „*затворничество*“. Кад калуђер оде у пустињу и тамо живи, где никог од људи нема, онда се тако живљење зове „*пустинножитије*“, а калуђер пустиник.[2])

Монашество се појавило још у вријеме апостолско. Преподобни св. Касијан вели: „Да су у прво вријеме хришћанске вјере у Египту ученици светог апостола-евангелиста Марка добили име „*монаха*“, и били су смјештени на крају варошн, а живили су по оним правилима, које им је дао речени апостол.

Свети апостол-евангелист Марко био је први епископ александријски. Рођен је у Јерусалиму, путовао је и дружио се с апостолом Павлом и Петром. Написао је у св. еванђељу све, што је апостол Петар о Христу учио. У Александрији у Египту убију га незнабошци, а свето његово тијело данас почива у Млетцима, где су га побожни Млечани прије 1000 год. из Буколика (недалеко Александрије) пренијели. Спомен светог еванђелиста Марка бива сваке године 25. априла.[3]) Преподобни св. Касијан живио је у четвртом вијеку, био је монах и списатељ. Написао је установе и науку египат. калуђера, међу којима је неко вријеме провео.[4])

*

Монашество се је појавило не само у Египту за вријеме апостола, већ и у Сирији палестинској. Преподобна мученица Евдокија, која је живила у сиријској варошн Илиополу прешла је у Христову вјеру и отишла у женски манастир, где их је било тридесет. Преподобномученику Евдокију обратно је у Христову вјеру преподобни Герасим. Преподобни Герасим живио је у I. стољећу, а био је настојатељ над 70 калуђера.

Баш кад је преподобномученица Евдокија живила у сиријској варошн Илиополу, онда је био на влади цар Трајан (98.—117.) Трајан ступио је на владу послије доброг Нерве (81.—97.), он је био добар владалац, али мислећи да ће стару римску славу обновити с тим, ако се славе стари римски богови, но будући Хришћани нијесу хтјели приносити жртве и клањати се идолима, то их је онда цар прогонио. За његове владе претрпи смрт на крсту (107. год.) Симеон, други епископ јерусалимски; Климент, епископ римски, био је мучен; свети Игњатије, епископ антиохијски био је бачен међу звјерад, која су га и растргала.[5])

*

Будући непријатељи Христове науке нијесу могли гледати, да се Христова наука шири, а слиједбеници те науке множе; то су онда ти непријатељи немилице нападали на проповједнике

[1]) Види Истор. манаст. „Ковиља“.

[2]) Види књигу од непознатог писца „О монашеству и житарствима“ 1866. г.

[3]) Види „Огледало хришћанске добродетели“ од Н. Б. Букшевића.

[4]) Види „О монашеству и житарствима“.

[5]) Историја Хришћанске цркве од Н. Гр. Живковића стр. 9.

Христове науке и на њихове привржењике. Тако из црквене историје знамо, да су апостола Петра и Јована бацили у тавницу, и послије их пустили уз пријетњу, да не смију више проповиједати, али су они опет проповиједали и обраћали невјернике у Христову вјеру. Знамо, да је први архиђакон Стефан био жртва бијесних Јудеја, јер су га каменјем засули, а апостолу Јакову Зеведејеву осјекао је главу Агрипа (44 г.). У оне много је страдало Хришћанство и Христова црква, док год Константин велики не надвлада Максенција и ноће са својим зетом Лицијем у римској држави царовати.

Најљећи су зликовци били Христове науке и његових слиједбеника ови римски цареви:

Нерон (54.—68.), за његове владе био је разапет апостол Петар, а апостолу Павлу глава осјечена.

Домицијан (81.—97.), он је дао св. Антину спалити, а св. Јована јеванђелиста послао у заточење на острво Патмос.

Тројан, о коме је већ говор био.

Марко Аурелије (161.—180.), свој је спалио св. Поликарпа, епископа смирског, који је 86 година дратом Богу служио; св. Јустина, филозофа дао је у Риму посјећи.

Септимије Север (194.—210.), Максимин Трачанин (235.—238.), Декије (249.—251.) за њихове владе жртва су били осим многи Хришћана Александар, епископ јерусалимски, Вавила, епископ антохијски и Фабијан, епископ римски.

Валеријан (254.—260.), за пријеме владе овог зликовца падоше као жртва за Христову вјеру 300 душа — мученика, које је у Утици у кречњиту јаму бацио, а у Картагини био је посјечен епископ Кипријан, у Риму епископ Сикст, ђакон Лаврентије у Риму спаљен.

Аурелијан (270.—275.), овај срећом брзо погину, па не може своје гадне намјере извршити, јер је мислио Христовој цркви накодити.

Диоклецијан (284.—305.), наговором његова зета Галерије прогонио је ужасно Хришћане. За његове владе у Никомидији — двадесет хиљада, а у Мисији за мјесец дана седамдесет хиљада Хришћана спаљено је.[1])

*

[1]) „Историја хришћанске цркве" стр. 19.—23.

На, пошто су непријатељи Христове науке и цркве тако прогонили и гњавили проповиједнике Христове науке и њихове слиједбенике, то су онда многи бјежали у пустињу изван села и градова и тамо основали манастире и себи прикупљали дружину, те се тамо мирно Богу молили и преписивали монашеском животу.

Дакле „монаштво" — односно манастири били су у неколико и уточиште за православне, али пак и кад је већ престало гоњење Хришћана, опет су многи и многи одлазили у пустињу и посвећивали се монашеском, чину имајући на уму ријечи Христове: „Ако хоћеш савршен да будеш, иди продај све што имаш и подај сиромасима и имаћеш благо на небу, па хајде за мном". (Мат. 19. 21.).

Пустиња је добра — као што нам нели св. Исак сиреки — слабима и силнима. Слаби не виде и немају пред очима предмета, који би их запалили и страсти уздигли; силним опет користи за то, јер кад су удаљени од видљивих предмета подижу се у спази и јачају у борби са лукавим духовима. (Слово 55.)

Свети Василије велики и Димитрије Ростовски вели: да је са Гордија побјегао у пустињу од варошке вике и галаме, те ружног разговора, лажи, пећалења, варања, кумања и продавања и многи други неваљаштина, јер је он имао чисто срце, чист слух, чисте очи, које су могле видјети и удостојити се откривења Господа Бога, из кога се научио великим тајнама, но не од човјека, већ му је био учитељ сам дух истине.[2])

*

Источно православно монаштво и данданае развијено је на истоку, као у: Палестини, св. Гори Атонској, у царевини Русији, а и у православној краљевини Румунији и т. д.

Српске браће, могао би доста и предоста говорити и писати о „*монаштеству*", али простор овог цијењеног листа, као и моја слаба душевна и умна снага (бива још сам за тај посао нејачак) не допуштају ми, да се пустим у опширнија разлагања. Но још немо се ми и патенки српски роде поразговорити: о најзнаменитијим старим калуђерима и калуђеринама, а и о калуђерству на западу, као и о српском калуђерству у оне и њиховим данашњим приликама.

[2]) Види „О монаштеству и житијетима" стр. 13.

(Наставиће се).

Говор у гимназ. згради, на св. Саву 1893. у Сарајеву.

Поштовани зборе! Мили ученици наши!

Славећи спомен данашњег свеца српског, првопријестолног владике и просвјетитеља народа нашег, св. Саве, дошле су нам главне цијели у овој свечаности: прво, да га прославимо као свеца и угодника божијег; а друго, да разгледамо у његовом животу, зашто га наше славимо? Зашто се посвећено? те да наук из тога за себе примимо.

Прославићемо га у цркви, у *храму славе божје*, као свеца и угодника Божијег, препоручивши се његовим св. молитвама, да нам измоли милости у Бога; а ево за тим дођосмо у школу, у ову *храм мудрости*, да као свечари св. Саве осветимо водицу, окропимо се њом, а заложимо се светосавском панаџом, те да се за часак позабавимо животом његовим, и да наук за себе изведемо из богоугодног живота његовог.

*

„Пута, који води у живот, наставник и учитељ био си ти св. Саво!“, пјевамо у данашњем тропару.

Па шта нас води у живот?

Између толиких врлина, које су красиле живот св. Саве, ја ћу овом приликом да истакнем ове најглавније три његове врлине: *побожности, родољубље* и *рад*.

Побожност је врлина, која човјека веже с Богом, њом угађа Богу, као Творцу, Спаситељу и руководиоцу своме. Чиста побожност је полуга за поштен рад и непритворно родољубље. Правом побожношћу устројио је св. Сава јерархију и уједињо је цркву у српском народу, удесио је према духу српског народа службу и обреде у цркви; уређивао књиге, подизао цркве и школе, у духу чисто хришћанском; тријебио је јереси: Он бијаше „*правило вјере*“.

Родољубље је врлина и знак чисте душе човјечје, да жели народу свом унапређења и подигнућа, а без своје користи, а за то је нужно и самопрегорјевање, самоодречење. Св. Сава је оставио круну царску и сјајну палату, па отишао у пустињу, да цркви и школи више послужи. Св. Сава био је дакле и „*образ кротости*“.

Рад је — ал поштен рад, обиљежје побожна и родољубива човјека. Рад је Бог заповједио још првом човјеку, рад је дакле Богу мио, а лијеност Богу мрска и народу опасна. Рад приноси човјеку здравља и имања, дакле благостање. Узор је нама за рад, она мајушна пчелица, која најљепшу сласт сабира, па зато и гори њеног рада плод, восак, на жртвенику божијем у цркви. Св. Сава је био збиља узор рада, јер је попут пчелице облијетао исток и свега мјеста, сабирао свете утвари за цркву и књиге списивао за народ наш, којима се ми и данас наслађујемо. Но у раду треба да знамо и притегнути од зараде и заслуге и привреде, да очувамо што смо од старијех нашијех наслиједили, те да повјерени нам „талант“ умножимо! И томе нас је учио св. Сава, та он бијаше и „*воздержанија учитељ*“.

*

Побожни зборе и драги ученици! Кад славимо спомен таквога св. Саве, завјетујмо се сад сваки у души својој, да ћемо гајити у срцу свом од сад све у већој мјери *чистуи праву побожности, искрено родољубље, а све више радити право и поштено*! Тако ћемо се тек одазвати жељи српског свеца нашег Саве, и достојно га прослављати.

Сваки нека ради по гласу чисте савјести своје, на оном мјесту, у оном задатку, како га је промисао Божи поставио, да узможе лијепа одговора дати судији праведноме!

Па радите и ви дјецо, ваше школске послове, тачно, савјесно, покорно, па ћете тек тако постићи цијељ своју, а угодити старјешинама вашим, који се толико брину о вама. Па брину се о вама, не само ове старјешине, који се с вама из дан у дан баве, но брину се и веће, па и оне највеће старјешине наше. Ето вам живе свједоџбе тога старања њиховога о вама, тијех горостаснијех зграда и богатих намјештаја њихових, а све ради ваше ђачке угодности. Зато кликните из благодарног срца свог: да живи Њ. Величанство, наш премилостиви цар и краљ и господар Франц Јосиф I.!

„Да живи преузвишени г. министар пл. Калај!

„Да живи висока влада овијех земаља!

„Да живе и сви благодушни добротвори школа и просвјете наше, и ваши наставници!

Говорио:

Гаврил Бољарић,

свешт. и катихета.

Бесједа (прва) при рукоположењу. (6.I. 1893.*)

Ва име Оца и Сина и светога Духа.

Жива Христова Цркво!

Православни српски роде!

Ко хоће за мном да иде, нека се одрече себе, и узме крст свој, и за мном иде. (Мар. 8, 34; Мат. 16, 24.) јер ја сам пут и истина и живот; нико неће доћи к оцу до кроз ме. (Јов. 14, 6.).

Овако рече онај: *„који нас спасе и призва звањем светијем не по дјелима нашима, него по својој намјери, и благодати, која нам је дана у Христу Исусу прије времена вјечнијех“.* (Тим. I. гл. 1., 9.)

Овијем ријечима, велики Учитељ показао нам је: *„пут, истине и живота“* (Јов. 14., 6.), казујући нам уједно и оружје, којим треба да се наоружа сваки прави Хришћанин, а нарочито *војник Христов“.* (II. Тим. 2., 3.)

Овако и данас говори онај, који је *„Син највишега“*, свјема нама а но на особ свештеницима, јер је само Господ онај силни и свехоћући Бог, који *„поставља у цркви прво апостоле, друго пророке, треће учитеље, а по том чудотворце, онда дарове исцјељивања, помагања, управљања“* (I. Кор. 12., 28.).

Овако рече *„Алфа и Омега“* (Ап. 1., 17., 22., 13.) *„у којем се све састоји* (Кол. 1., 17.) *„крва којега ми живимо, и мичемо се, и јесмо* (Дјел. 17., 28.), *и која нама даје живот и дисање и све.* (Дјел. 17., 25.)

Ово је ријеч оног *„основног камена“* (Ефес. 2., 20.), *живота* (I. Јов. 5., 20.) *и спасења* (Јов. 12., 47.), *„на коме сва грађевина састављена расте за цркву свету у Господу* (Ефес. 2., 21.), *на коме вете се и ви саздавате за стан Божји у Духу.* (Еф. 2., 22.)

Овако је поучио *„путу, истини и животу“* Онај, који је сам извор највише истине и најблаженијег живота, и *„којим је све било, и ништа без њега није било, што је било* (Кол. 1., 16, 17.); *јер крва његова саздано је све, што је на небу и на земљи, што се види и што се не види, били престоли, или господства, или поглаварства, или власти: све се кроза њ и зањ сазда“* (Колош. гл. 1., 16.)

Овако је рекао Бого-човјек, Учитељ и Спаситељ, Господ наш Исус Христос.

На све праве Хришћане, као истините послједоваче Христове, који теже савршенству у вјери, љубави и нади; који хоће *„да се владају по истини у међусобној љубави, да у свему узрасту и достигну сви јединство вјере и познања Сина Божјег, у човјека савршена, у мјеру раста висине Христове“* (Ефес. 4., 13.), па све њих односе се оне ријечи *„Слова божјег“* (Јов. 1., 1.), који је *„свјетлост од свјетлости, Бог истинити од Бога истинитога“.* (Јов. 3, 33; 17., 3.)

Па шта значи то: *одрећи се себе и узети крст свој на се?*

Одрећи се себе значи: одбацити све навике и начин живота, ако су те навике нашег живота противне јеванђелском истинитом животу; значи: лишити се сладости овог свијета, за љубав оног свијета што *„долази“*; значи љубити Бога и његово свето Слово, ту вјечну истину, више него себе, више него своје сроднике, више него свјетска мудровања; значи: сатрти у себи тјелесног да оживи у нама духовни човјек!

Крст узети на се значи: бити готов у свако доба, на сваком мјесту, без обзира на себе и своје, без обзира на пређу непријатеља и начин њиховог нападања — стати на бранік истине, па у тој часној и узвишеној борби за истину и живот свој дати!

Је л' те, да је то мало потешка жртва, што се тражи од овог трулежу и пропасти подложног окова душевнога, од нашега тијела, ради љубави према истини, ради Христа и његове науке, ради спасења душе? Али, нема ту тешкоће за оног, који Бога љуби више свега; та Христос нам рече: *„јарам је мој благ и бреме је моје лако. Узмите, дакле, јарам мој на себе, и научите се од мене, јер кротак сам и смирен срцем: и наћићете покоја душама вашима“* (Мат. 11., 33. 34.) Јер ко хоће да спасе душу у овом свијету, тај ће је погубити и лишити оног свијета, а то

*) Ова „прва“ бесједа приређена је, да је потписани говорио на дан своје рукоположења за свештеника; али, због краткоће времена, није је могао говорити! Неки дио говорен је на сп. Ску о. г. Сва пак на тад није због истог узрока говорена, и то је разлог, што је допуштена јавности.

значи: ко хоће да по њоји тијела живи, ко избјегава препрјеке на које нетпна у овом варљивом свијету наилази: ко хоће да се уклони од опасности, што га сретају на путу врла хришћанског живота; које је мно живот и душа за љубав овог стања: тај ће изгубити душу, тај ће пропасти, тај ће бити осуђен и лишен живота — живота, који се у вјечност протеже.

Ријечи божанственог Учитеља: *„одрекни се себе и узми крст свој на се, и иди за мном“* (Мат. 16., 24.) понављане, и у првом реду тичу се свештено-пастира, којима апостол заповиједа да се *„препрше за дјело службе“* (Ефес. 4., 12.); јер су пастири поиљедовачи Христови и апостолски у *„саздању тијела Христова“* (Ефес. 4., 12.); они су прејемници апостолског рада: у служби Богу, у проповиједању ријечи, у вршењу св. тајана; они су воће Христовијех војника: цркве, која војује и *„коју Господ Бог стече крвљу својом“*. (Дјел. 20., 28.)

Да, жива Христова цркво! Ове се његове божанске ријечи односе прво на свештенике, као твоје пастире, које је он преко Духа светог *„приведа извлем светијем“* (II. Тим. 1., 9.), које је сам *„Дух свети поставио“* (Дјел. 20., 28.) *да пасу свиђо Христово;* јер, њима даде власт: „дријешити и везати гријехе људске“ (Јов. 20., 23.); јест, њима даде свој крст, да те, цркво жива, крстом воде у опоземном животу, правом стазом: *„пуша, истине и живота“*; да те воде стопама Христовијем, тијем умијем пратима, кроз која се у живот улази (Јов. 10., 9.). Пут је тај тијесан, врло трновит, многим искушењима изложен је путник, који тијем путем, у љубави према Христу, спјеши, јер: по том путу идући на сваком кораку сусретају га опасности и бједе, а врата су врло уска што воде у живот (Мат. 7., 14.), али је Божја благодат много обилнија, да се те препрјеке на путу успјешном борбом лакше савладати могу. На с тога благо томе, кога на том путу у живот прати Божја благодат; срећан је путник који се огроднo бедемом ијере, наоружао стријелом љубави а опасао пасом вјере, јер ће тај савладати замке свијета овога, одбити од себе искушења непријатеља живота и досјести Христу Спаситељу, који нам заповиједа: *„ко мени служи, за мном нека иде, и гдје сам ја, онђе и слуга мој нека буде“* (Јов. 12., 26.). Он, дакле, тражи од свештеника, да и они и њихово стадо *„буду синови Божја, који вјерују у име његово“* (Јов. 1., 12.). Идите дакле њему у вјери отаца вашијех, у љубави стољетним мучеништвом доказној, у нади, која нас до данас, па ће и по данас — одржати. Клоните се пута широка, који води на широка врата у пропаст, јер нас много, има који тим путем идемо. (Мат. 7., 13.)

*

Стадо Христово, у Богу љубљена браћо!

По непспитним судбама Божјим, који свијем што је на небу и на земљи влада (I. Пар. 11, 12)., Господу који је свемогућн, свезнајући и свевидећи Бог, без чије воље и знања ни једна влас косе наше не испада из главе наше, (Мат. 10. 30) нити тица пада на грану (Мат. 10, 31.); њему, дакле, и његовој светој вољи, би ево угодно, да и ја, најмањи међу вама, најнедостојнији међу служитељима светога олтара, благословом и молитвеним рукоположењем нашег узвишеног архијереја Господина Ђорђа, једног између прејемника апостолског дјела — примим ево у име тријчног Бога чин свештенички, и да натоварим на се, по својој немоћи за ме врло тешко бреме — крст Господа Христа, а с крстом и његову свету заповијед: да се одречем себе, да умрем тијелу а родим се духу, да му својим даљим животом, по слабој снази шљедујем у вршењу дјела руку његовијех, у славању тијела његова!

И ево, цркво жива, гдје ти се показујем први пут на овом светом мјесту, у „дому Божјем, у дому молитве“ (Мат. 21., 13.) са крстом у руци и са јармом Христовим на врату (Мат. 11., 33.)

Браћо! Не стадох данас овдје ради тога да вас чему поучим, већ да вас с овог светога мјеста први пут, као свештеник поздравим. Али, којим ријечима, у чије ли име да ти се први пут, цркво Христова, на овом светом мјесту приказем? Најбоље ако отпочнем, као што и почех, у име свемогућега Бога: Оца и Сина и св. Духа; па у име тријчнога Бога, ево те пријном и поздрављам „тијело Христово“ ријечима апостолским: *„Благодат и мир вама од Бога Оца и Господа Исуса Христа* (Рим. 1., 7.). *Сам Господ мира да вам да мир свагда у сваком догађају, и мир Божји, који превазилази сваки ум, да сачува срца ваша и мисли ваше у Господу Исусу* (Фил. 4., 7.). *да будете прави и чисти, синови Божји без мане* (Фил. 2., 15.); *да једно ма-*

слите, једну љубав имате“, да будете, дакле, „*једнодушни и једномишљени*“ (Фил. 2., 2.)

И да вас, браћо у Господу, замолим *за ради Господа нашег Исуса Христа, и заради љубави* и јединства у Духу светом: *помозите ми у молитвама за ме Богу* (Рим. 15., 30.), *који подиже мртве* (I. Кор. 1., 9.), *који ме је* (толико пута) *избавио и избавља, и у кога се уздам да ће ме избавити помоћу ваше молитве за мене* (I. Кор. 10., 11.). Браћо! Црква нас света учи: *да се молимо једни за другога, да оздравимо, јер много може молитва праведнога помоћи*“ (Јак. 5., 10.) а ја њеријем да је твоја молитва, жива црква, света и Богу угодна. Молим вас, „да један другога терете носимо, па ћемо тако испунити закон Христов“ (Гал. 6., 1., 2.), јер и ја ћу по примјеру св. апостола Павла, и по дужности својој свештеничкој „*свагда, у свакој молитви мојој за свију вас радосно молитву моју узносити*“ (Фил. 1., 4.) Богу, који све зна, што нам треба (Мат. 6., 8.)

Јер ја се немам чијем похвалити, већ: „*ако ми се ваља хвалити, ја ћу се својом слабошћу хвалити* (II. Кор. 11., 30.) „Него ћу се похвалити Христом, који показује своју силу у слабости, па ћу се најслађе и хвалити својим слабостима, „*да се усели у мене сила Христова*“ (II. Кор. 12., 9.), како бих знао „*живљети у дому Божјему, који је црква Бога живога, ступ и тврђа истине* (I. Тим. 3., 15); *да не пустим у немар дар у себи који ми је дан*,“ . . . кетиушии старјешина руке на мене (I. Тим. 4., 14.). На, пошто се осветих ријечју Божјом и молитвом (I. Тим. 4., 5.), то да ми дарује Бог „духа мудрости, духа разума, духа страха Божјег“ „*како бих сачувао што ми је предано* (I. Тимот.6., 20.), *да одржим заповијед чисту и неизгорну* (I. Сол. 3., 13.), *до доласка Господа нашег Исуса Христа*“ (I. Сол. 3., 14.)

„*И захваљујем Христу Исусу Господу нашему, који ми даје моћ, што ме за вјерна прими и постави ме у службу*“ (I. Тимот. 1., 12.) *не за дјела* (моја) *праведна*, (јер их немам, нити сам их учинио), *него по својој милости спасе ме бањом прерођења и обновљењем Духа светога*“ (Тит. 3., 5.). Да, по милости, а не по заслузи мојој, по милости, а не по достојности мојој, по милости, а не по камену вјере моје, не по пламу љубави моје, јер је вјера, што је немам, јер ми љубав што ми срце грије, врло слаба и недовољна за оволику милост Божју; па с тога велим: по милости, а не по дјелима мојим, *јер се дјелима закона ни једно тијело не ће оправдати пред њим* (Рим. 3., 20.) и јер „*ко се не роди водом и духом, тај не може ући у царство Божје благословити*“ (Јов. 3., 5.); а Господу Исусу „*нико не може доћи, ако му не буде дано од Оца*“ (Јов. 6., 65.). На с тога се данас „*и обрадова дух мој Богу Спасу мојему* (Лук. 1., 48.), *што погледа на понижење моје* (Лук. 1., 48.), те ушљед тога и ушљед наше молитве за ме к Богу, њеријем и у њери надам се „*да ће ме Господ избавити од сваког зла дјела, и сачуваће ме за царство своје небесно*“ (II. Тим. 4., 7.) „*и да ћу се оправдати благодаћу његовом* (Гал. 2., 16.) те, *да ћу бити наследник живота вјечнога по нади*“ (Тит. 3., 7.); ако узмогнем по животу и дјелима живота, по раду и успјеху рада, што га међу паством постигнем, рећи: „*Господе! Ево мене и дјеце, коју си ми дао. Док бијах с њима на свијету, ја их чувах у име твоје; ове, које си ми дао сачувах, и нико од њих не погибе осим сина погибли*“ (Јов. 17., 12.), па похваљивши се таким успјехом пастирског рада у Господу Исусу за славу Бога Оца вршећи, да узмогнем и с апостолом узвикнути појединичким покликом: „*добар рат ратовах, трку свршах, вјеру одржах*“ (II. Тим. 4., 7.)

„*Љубазни! Да љубимо један другога, јер је љубав од Бога, и сваки који има љубав од Бога је рођен и познаје Бога, јер је Бог, љубав* (I. Јов. 4., 7.). и: *ако имамо љубав међу собом, Бог у нама стоји, и љубав је његова савршена у нама*“ (Јов. I. 4., 21.) Па зарадн ове љубави, зарадн вјечне истине на љубави основане, и посла је Син — Божји јединац — да објави истину, да усади љубав, и да по истини, и љубави према истини, спасе грјешни род људски „*од гријеха и смрти, што гријехом дође*“ (Рим. 5., 12.; 7., 17.)

И дошао је јединац Божји, те је открио истину и највишу тајну; и учио је учитељ великн, живом ријечју и примјером живота, најузвишенијем знању и моралу; и чинио је чудеса међу људима Бог свемогући, чудеса ни до тад а ни по тад никад на земљи у таком изобиљу невиђена; и „Слово Божје“ проповиједало је љубав и истину, па најпослије: своју науку о љубави и истини, Христос је запечатио својом светом крвљу пролјевеном на крсту: овом знамењу нашега спасења, овом оружју којим се побједи смрт и сатр' сила кнеза овога свијета, којим знамењем не „*даде* **нам** *Бог духа страха него силе*

и љубави и чистоте“ (II. Тим. 1., 7.), јер Бог сруши смрт, а нас препороди својом највећом жртвом: крвљу Христовом на овом знамењу побеђе проклетством, те нас по искупљењу уведе у живот, не по нашим, већ по својим заслугама, не по нашој к њему, већ по својој љубави к нама, што је имаде у себи непочетка, јер је Бог сама љубав и извор најсветије љубави.

Сви најсигнета, вјечно слово, својом божанственом науком, у којој нам откри вјечну истину; својим животом којим нам показа у примјеру: како треба живити; својом мученичком смрћу којом нас спасе, принијевши себе на жртву за гријехе људске: — међу нама људима основао је себи цркву, своје тијело, на станцу — камену вјере, на љубави и истини, на себи и својим пошљедоватима, у којима је љубав и истина, јер само су они његови, који међу собом љубав имају (Јов. 13., 35.)

Своје другове у истини и животу, т. ј. у познању Бога (Јов. 17., 3), своје ученике и апостоле опуномоћио је и послао, као што је и њега отац небесни послао (Јов. 17., 18.): да у његово име, по упуству Духа светог, а у славу Бога Оца, продуже дјело проповиједи и свједочанства за истину по добивеној од њега заповијести: *„Идите и научите све народе крштећи их во име оца и сина и светога духа, учећи их да све држе што сам вам заповиједао. И ево ја сам с вама у све дане до свршетка вијека*“ (Мат. 28., 19. 20.)

И ово је дано не само апостолима, већ и њиховијем пошљедоватима, јер: апостоли нијесу ове на земљи, нијесу још у тијелу живи, а Христос рече: „*и ево ја сам с вама у све дане до свршетка вијека*“ (Мат. 28., 20.). До свршетка вијека нити су живили апостоли ни њихови непосредни прејемници, али живи и непрекидно постоји сила дјејства Духа светога, који невидимо дјелује кроз „*козлоки вѣкъ наслѣдництва*“ (I. Тим. 4., 14.), што их полаже епископ, као прејемник силе и власти апостолске, — на изабрано лице, ради посвећења у чин свештенства; на лице које је, по ријечима св. Игњатија „назначено по опредјељењу Исуса Христа, и утврђено по Христовој волји његовим св. Духом“ (Фил. Догм. П. д. стр. 326.)

При рукоположењу, по ријечима св. Амвросија: „човјек полаже руке, Бог даје благодат; свештитељ подиже руку десну ради молитве, а Бог благосиља својом свемогућом десницом; епископ посвећује у чин, а Бог потврђује то достојанство“ (Фил. Догм. П. д., стр. 330.). С тога и св. Јован Златоусти вели: „да се свештенство спушује на земљи, но да је дјело небесног значаја“ (III. књ. св., гл. 4.; Долж. пр. преп. §. 4. ст. 5.), јер, „нити човјек, ни анђел, ни арханђел, нити која друга створена сила, него сам Утјешитељ, Дух свети, ово је пошљедовање установио, и још у тијелу живе људе научио је, да подражавају анђелском служењу“. Јер „кад свештеник служи“, вели св. Григорије богослов, „са анђелима стоји, са арханђелима слави, горњем пријестолу жртву приноси, образ обнавља,“ т. ј. панулог човјека, крштењем, по вјери у Бога и Христа — Духом светим препорађа (Дол. пр. пр. §. 4. стр. 5.)

На шта је свештенство и какво је његово важно назначење у свијету?

Свештенство је новозавјетна тајна од самога Христа св. апостолима и њиховијем прејемницима предана; тајна ни мало мања од тајне св. крштења (бл. Августин, Догм. Фил. П. дио, стр. 326.), а огледа се у служби Богу у новозавјетној цркви, која се служба састоји из два главна дијела: на проповиједања слова Божијег и вршења св. тајана, како би овим срествима помирили се грјешници с правдом Божјом, утврдили се у вјери, и научили се светом животу, да добију живот вјечни у славу Божју (Долж. § 1, ст. 12.)

Тешко је бринути се и о самом себи и о спасењу своје душе; тешко је себе обуздати и навикнути се богоугодно живити; мучно је и самог себе научити и у вјери утврдити: а колики ли је теже и мучније о многима бригу водити, за њихово се спасење старати, њихове гријехе заглађавати, са Богом их мирити, њихову савјест и душу прати и чистити од зла, добрим дјелима приклоњати их и научити, па не само научити, већ и утврдити, и пазити да у животу не поклизну и не сађу с пута истине и живота на странпутицу гријеха и људске обмане? Видите, да је задатак свештеника врло обилан по дјеловању, врло мучан и тежак; или, зар није мучно и тешко бити у служби помирења? Та, помислите само, како је мучно измирити и сложити два завађена човјека. А колико је мучније и теже, бити посредник помирења између Бога и човјека, између духа и тијела, између вјечног и овоземног живота, између правде и гријеха, између живота и смрти? Водити борбу за спасење

другога: борбу са страстима човјече природе, борбу са неистином, са оцем лажи и гријеха, са ђаволом, чији се плодни рад и велики утјецај огледа у људима, и њиховом рђавом животу! Водити борбу за другога, па у тој очајној борби, нарочито у данашњем трулом добу, не тражити своје личне већ туђе користи: одиста је борба племенита, борба узвишена, па ако смијем рећи — идеална: борба, која само из св. Јеванђеља може потећи, из истине засијати, у љубави оклонца наћи; али за то је та борба, борба хришћанске љубави, а с тога је баш и света!

У туђе срце усадити љубав према Богу, према ближњему, према себи самоме: тражи се умне силе, јачине духа, неуморна труда, а по највише преизобилне благодати Божје и помоћи Духа светога.

Па с тога, што је чин свештенички врло велико достојанство, по душу човјечју колико користоносно, толико по свештеника, ако сагријеши и врло опасно звање; с тога, што је свештенство тајна, Богом установљена, а према важности свештеничке службе у дјелу примирења између Бога и људи: — то и св. Писмо назива свештеника великим именима у којима лежи силно значење. Тако се свештеник у св. Писму именује: „*анђелом Господа сведржитеља*“ (Малах. 2., 7.) за то, што народу јавља његову свету вољу; (Апок. 2., 1., 8.) „*видјелом свијета*“ (Мат. 5., 14., 16.) за то, што примјером својег богоугодног живота, учи народ како треба живљети по јеванђелској науци; „*пастирем стада Христова*“ (I. Петр. 5., 12.; Дјел. 3., 28.) за то, што чува вјерне од вукова, лажних учитеља и непријатеља људског спасења; „*Божјим помагачем*“ (I. Кор. 3., 9.), „*зидаром здања Божјег*“ (I. Кор. 3., 10.) „*и другом женика Христа*“ (Јов. 3., 29.), за то, што је његова служба и установљена, да продужи дјело спасења, Господом Христом на земљи отпочето, а у савјету Божјем при пâду Адама закључено.

Јест, достојанство је узвишено, част је велика, али је и труд велик и бреме врло тешко, што се види из даљих назива у св. Писму, свештенику приданих. Тако се даље назива: „*земљодјелцем*“ (I. Кор. 3., 8.), „*радником у винограду*“ (Мат. 20., 1.), „*војником*“ (П. Тим. 2., 3.), „*стражарем*“ (Јез. 3., 17.), па се уподобљава и „*волу, који врше*“ (I. Кор. 9., 9.).

Вама је свјема познато, с каквом је одговорношћу, с каквим ли трудом и напорнијем радом скопчан живот једног вриједног земљодјелца, жетеоца, раденика, војника и стражара! А, колико ли је тек одговорност века и стражија, ако је свештеник немаран раденик у винограду Господњем, слаб земљодјелац при обрађивању њиве Божје — срца људског, непоуздан војник, лакомислен стражар; од одговорности, што ју за свој немар има да поднесе земљодјелац и обичан раденик? Та свештеник одговара за своја дјела себи и својој савјести, старјешинама и повјереном народу, а ови су сви готови да га осуде, па и право је, ако за немар показан у служби и начину својег живота — осуђен буде. А какав ли тек страшан и немилосрдан суд очекује од пастиреначалника, од Господа својег Исуса Христа, за своју немарност у дјелу служења Богу и народу — пастви својој? На тај неминовни суд — страшно је и помислити! Јер, тешко је пасти у руке Бога живога, Бога свезнајућега, који се не да и не може преварити и пред којим ништа нема и не може бити сакривено! (Мат. 10., 26.)

Та велика одговорност свештеника за своја дјела; та велика опасност, којој се излаже лице свештено: и дало је повода св. Јовану Златоусту, да рече: „Не мислим да ће много бити свештеника, који ће се спасти, него ће их мноштво погинути, (Паравуч. 3. на Дј. ап.; Долж. пр. пр. 3. стр.), јер је „*много званијех али мало избранијех*“ (Лук. 14, 24.)

И пред величином задатка и опасношћу звања, пред чином свештеничким: узмицали су, и нијесу се лако могли склонити да га приме, ни највећа свјетила цркве — учитељи васионски. Свештенства се није примио ни Мојсије, још колико је лакше било бити свештеником у старозавјетној цркви? Свештенство су одклоњали од себе и задуго га се нијесу могли примити свети: Василије Велики, св. Григорије Богослов, Григорије Неокесаријски, св. Амвросије, блажени Августин и многи други; а св. Јован Златоусти написао је читавих шест књига, у којима је нацртао сву величину свештеничког звања, како би тијем доказао оправданост, што се устежао, да прими тога великог образа! А шта ћемо ми ситни мрави, што се пртимо у то велико, тешко и опасно бреме, које не примаху олако ни се ни велики учитељи цркве, људи света и

узвишена живота, велике учености, пуни вјере и љубави, готови да све своје жртвују за Христа и цркву? И право су имали, јер свештенство носи собом четири дужности, од којих је свака, за човјека у немоћи тјелесној, врло велика, тешка, и радом преобилна. Или зар није тешка задаћа и велика дужност:

I. **Учити људе**, па их тек онда крстити; учити их вјеровати у Слово истине, а кроз њега познавању тријичног Бога; учити их богопоштовању и да по вјери живе; учити их: да љубе Бога изнад свега а ближњега као самог себе? А не учити? Готово је осуђење! Свети ап. Павле пишући Тимотеју вели: „*Закљињем те* (I. Тим. 6. 13; II. Тим. 2, 14.; 4., 1.) *пред Богом и Господом Исусом Христом и избранијем његовијем анђелима, да ово држиш без лицемјера, не чинећи ништа по хатеру* (Тим. 21.): *Проповиједај ријеч, настој у добро вријеме и у невријеме, покарај, запријети, умоли са свакијем сношењем и учењем* (II. Тим. 4., 2.). *Постарај се, да се покажеш потпун пред Богом као радник, који се нема шта стидјети, и право управљај ријечју истине* (II. Тим. 2., 15.) *Пази на себе и на науку и стој у томе; јер ово чинећи спашћеш и самог себе и оне који те слушају*“ (I. Тим. 4., 16.). Та и св. апостол за се рече: „*Тешко мени ако не проповиједам*“ (I. Кор. 9., 16.)

А сваки од вас, из својег живота зна: у каквом се мучном стању наће човјек, кад хоће и рече коме од својих познаника у очи горку истину; сваки од вас зна, како се тај коме сте истину рекли, наће, премда и неосновано али ипак упријечен, и гледа да вам се за истину, што му је рекосте, освети, и да вас како било поniзи и осрамоти. А колико ли је теже истину читавом скупу проповиједати, и истином жигосати срамна и рђава дјела људска; истином војевати на лажи и затурити с њом борбу на смрт и живот; истином и у истини постојећом правдом из корјена чупати клице гријеха, па на мјесто њих засађивати клице богочозлања и богопоштовања; тјерати из човјека духа лукавства, да се у срду људском свијести Дух истине? Одиста колико часна толико и мучна задаћа, коју је свештеник дужан да безобзирно по најстрожијој савјести врши; јер му је дана заповијест: да наступа на змију, на аспиду и на сву силу вражију.

Како у старом тако и у новом завјету не само да Бог тражи, него још и страшно пријети свештенику који не учи народ, говорећи му: „*Сине човјечји, постовао сам страживарем дому израиљеву, да слушаш ријеч из мојих уста и опомињеш их од мене.* (ст. 17.) *Кад речем безбожнику: погинућеш, а ти га не опомиеш и не проговориш му да би одвратио безбожника од безбожног пута његова, да би га сачувао у животу, онај ће безбожник погинути са својега безакоња; али ћу крв његову искати из твојих руку* (Језек. 3., 17. 18.) А зна се и чуљете из св. Јеванђеља шта бива: са рђавим радницима, са оним што је закопао таланат свој, са најамником (Мат. 21., 23 и 25 гл.; Јов. гл. 10.): такор „*расјекиће напола, и даће му плаћу као и лицемјерима; онђе ће бити плач и шкргут зуба*“ (Мат. 24., 51); јер, „*коме је много дано, много ће се искати од њега*“ (Лук. 12., 48.)

Као што је Христос истину своје науке, а апостоли истину божјег слова и проповиједи, посвједочили својим светим животом, и истину ту о Слову божјем и својом крвљу потврдили и запечатили; тако и свештенику из дужности учења, настаје:

II. **Дужност примјерног владања**. Христос је рекао служитељима својијем: „*Ви сте видјело свијету. Тако да се свијетли ваше видјело пред људима, да виде ваша добра дјела, и славе оца вашега, који је на небесима*“ (Мат. 5., 16.). А св. апостол Павле сјетује преко Тимотија сваког свештеника, говорећи му: *нико да не постане немарљив за твоју младост; него буди узор вјернима у ријечи, у живљењу, у љубави, у духу, у чистоти*“ (I. Тим. 4., 12.). Тако и Тита сјетује: да у свему „*сама себе подаје за узор добрих дјела, у науци чистоти, поштење, ријеч здраву и незазорну*“ (Титу 2., 78.); јер пастир, вели св. Јован Дамаскин, — „само ће онда моћи дјело довршити, и онда ће му тек вјеровати који га слушају, кад он животом и дјелима поучи, по оном: „*почеше Исус творити и учити*“ (Дјел. 1., 1.) Долж. пр. пр. § 47., стр. 75.). А св. Климент александријски тврди, да је: „само онај прави пастир цркве, и прави служитељ воље божје, који и чини и учи ономе што је божје“. (Долж. пр. пресв. § 47., 75.).

Од свештеника се тражи: да буде без мане, да себи не угађа, да не буде гњевљив, пијаница, бојац, лаком; него да буде: гостољубив, благ,

поштен, праведан, свет, чист; да се држи вјерно ријечи по науци (Тит. 1., 7, 8, 9.); да буде здрав у вјери, у љубави, у трпљењу (Тит. 2., 2.); једном ријечју: да буде подобан апостолу Павлу, као што је и апостол Христу (I. Кор. 4, 16; 11, 1; Филп. 3., 17.)

Ко не живи како учи, тај самог себе својим ријечима осуђује, тај уноси саблазан међу дјецу божју, и томе би боље било да не говори, како каже св. Јован Златоусти, јер ко друкчије говори, него што твори, он троструко грјешн (Јов. Зл. бес. 72. на Матеја; Долж. пр. пр. стр. 78.) И Христос је такве назвао *„лицемјерима“!*

Затим долази, која најпознатија, свештеничка дужност:

III. **Вршити св. тајне**, којима се уводе људи у хришћански живот; среством којих се сапштава благодат божја са даровима Духа светога. Тајнама светих људи се, као удови тијела христова освећују; тајнама се лијече душе рањене, грјехом овог свијета; тајне се сапштавају људима ради опорављења и оздрављења у Христу, ради чистоће душевне и ради снаге духа, да би вјерни, под окриљем св. тајана и под заштитом, срестном њих задобивене божје благодати: имали чврсту вјеру, неограничену љубав, и непоколебиму наду, како би тијем оружани, могли успјешно са грјехом борити се и невриједимо пребродити ову долину искушења, па по својим богоугодним дјелима у овоземном животу учињени, заслужити и вјечну награду, и постати достојни синови Божји и насљедници вјечног блаженства у царству славе небесне; *„наслједници божји кроз Исуса Христа“* (Гал. 4. 7.).

Правилно рукоположени свештеник, па ма колико и како грјешан био, по учењу св. православне цркве, неможе својим личним грјехом спријечити дјејство благотворне благодати божје, која се вјернима у св. тајнама преподаје. А написано стоји: *„Проклет био сваки који немарно врши дјело Божје“* (Јерем. 48., 10.).

Св. тајне не врше се без молитве, па отуд потиче дужност свештеничка:

IV. **Молити се непрестано**. Молити се Богу за себе, за вјерне и за све људе, како оне, који су још у животу овом, тако и за оне, *који су се по волји божјој* преселили у вјечност.

Молитва је сваком човјеку од велике потребе, јер је Христос рекао: *„без мене не можете чинити ништа“* (Јов. 15, 3.) и што *„год будете молили у име моје од ога мога даће вам се“* (Јов. 16., 23.) А колико ли је тек искрена, из смиреног срца, са вјером и чистом побожношћу уздизана молитва нужна свештенику: види се отуда, што он без топле и скрушене молитве нити може учити, нити свештенодјејствовати. Преко апостола, служительима заповиједа Христос: да се непрестано моле, да не пану у напаст (Тук. 22, 46.). Свештеник треба дакле, да се даћу ноћу моли Богу: да би му по молитви даровао Духа светога, јер само Дух истине учи свештеника како ће да врши своје дужности савјесно и достојно светиње око које ради; јер сам свети Дух упућује свештеника у свакој истини (Јов. 16, 13.; Долж. пр. пр. 1 л.), како би био непостидан радник пред Богом (II. Тим. 2., 15.); а Дух свети не придобија се чим другијем, до ли топлом и скрушеном молитвом (Тук. 11., 13.)

На овога што до сад рекох, а готово ништа не рекох, види се: како страшно бреме примих на се, терет велик и тежак, под којим се још сад угибају рамена моја, а душа ми дрхће од страха, да у служби под „христовијем јармом“ не малакшем: било по несрећи мојој и незнању, било по злу дјелу и немару, било по маловјерају и малодушности, било по нераспаљеном срцу у љубави према Богу и светињи службе, било то ма којом при чином, или да по нераду, или недовољном раду у винограду господњем, не запарложи се земљиште које ми се даде и повјери на обрађивање, па да уљед тога не заслужим пријекор од мојег Господа, као невриједни и лењиви слуга (Мат. 24., 48, 49. 50. и 51.; 35., 30.)

Па с тога ево те, у страху господњем, у љубави братској, заради Христа и његове љубави — молим, жива Христова црква, поткријепи моју недостојну молитву к Богу, јер он је Господ — *„моје учињене од колена до колена“* (Пс. 90., 1.) Од њега долази: *„сваки добри дар и сваки потпун савршен“* (Јак. 1., 17.) а Господ не дати: *„добри онима, који га моле“* (Мат. 7., 11.), па да, уздајући се у његову благодатну силу која испуњава крштење и миропомазање, смирено га замолим: да ме он — вишњи, Духом својим светим укрепи и упути:

Како бих учењем, примјерним животом и са страхопоштовањем, вршењем св. тајана и обреда, а у непрекидној скрушеној молитви: послужно за живота на корист свете, једино спасавајуће

истините, на христовој и апостолској проповиједи чврсто засноване, и вјерне ученју, стално и ничим неогрјешене посвудне цркве, — цркве источно-православне, те једине вјерне чуварке истините науке христове.

У исто доба, да у служби православља, послужим часно и поштено и српскоме народу из којега сам поникао, по примјеру старијех духовника — српскијех попа, који „што говорише ином, и сами својим потврђиваше чином“, и чији дани живота, по претурених мукама и патничком животу, бијаху равни данима живота св. ап. Павла, како га описује у посланици својој Коринћанима упућеној, у којој вели: „До овога часа гладујемо, и трпимо жеђу, голотињу и муке, и потуцамо се. И трудимо се радећи својијем рукама. Кад нас псују, благосиљамо; кад нас гоне, трпимо; кад хуле на нас, молимо; постасмо као сметиште свијета по којему сви газе до сад“ (I. Кор. 4., 11, 12, 13.). Овакав бијаше живот и наших старих свештеника, који: гладни и жедни, голи и боси, у страху за живот свој и паству своју — бијаху: сити и опијећи, моћни и храбри: Духом светим, љубављу према својој светој вјери православној и народности српској, па зато са успјехом и вршише часно и поштено своју свету службу у христовој цркви и својем српском народу.... Јест, часно су служили, поштено су живили, љубили су вјеру отаца, љубили су народ свој, љубили су домовину своју; били су вазда готови да и живот свој положе за светиње народа својег:.... „За крст часни и слободу златну“ бијаше им лозинка живота. Чврстоћу у вјери и љубав народу засвједочаваху кроз све доба патња својом јуначком смрћу, пуштајући своје велике душе ово на кôцу, ово на личини, ово под ударцем крвничког ножа, ово под стотинама страшнијех мука, и ни један „нити писну нити врисну“ у мукама за вјеру и Српство, него издисаше са молитвом на уснама за своје стадо, за свој народ, праштајући непријатељу крв своју молитвом за њих, по примјеру великог Учитеља „опрости им Боже, јер не знају шта раде!“ Њима дакле а кроза њих Богу силноме, треба да смо захвални што смо као Срби, што смо као православни одржали се до данас и доживили, да слободно дижемо храмове свете и да у њима појимо литурђије свете: за покој њиховијех великијех душа; за срећан овдје а блажен на другом свијету наш живот; да се у топлој молитви молимо за све који нам добра учинише и храмове подигоше и украсише; да се молимо за оне, који нас гоне; да у молитви благосиљамо оне, који нас куну; да св. бескрвном жртвом молимо опроштење наших гријехова, спасење наших ближњих, не само по вјери и народности, него свију људи на земљи; чинећи то слободно и јавно, без страха по светињу мјеста, без стрепње за живот и образ свој и својих!

Представљајући те узоре врла свештеничкога живота данас, у овом светом мјесту, мојим умним очима, ја се скрушено покланљам пред величином силе, која тако обилно дјелова у њима. Али уједно ми је и света дужност, да одајући старим служитељима заслужено и дужно поштовање, уједно се пред лицем цркве свечано завјештам: да ћу пријелог мојег живота, у колико ми душевна и тјелесна слаба снага допуштала буде, настојати и трудити се, да пођедујем њиховијем свештеничкијем и српскијем стопама, како бих се могао показати бар и најмање достојан својег звања: *српско-православног свештеника*.

Хоћу, тако ми Бог помогао и овај часни крст, за истину којег су толике жртве пале!

Јер знам да је: тешко пастиру који се изневјери истини, што нам са крста засија; тешко вођи који напусти свој народ, стадо своје; тешко слуги који не служи у олтару — светиње, духом и истином; тешко томе, чије срце не бије са срцем народа, чија душа није дио душе народне, чија љубав није усредсређена у звању и дужности према Богу и цркви! Није достојан светога лика ни један, који се примило оваког узвишеног звања, само за то: да му послужи као средство за живот! Није достојан да га зову *оцем*, који окрене главу од народа свога и баци се у немар; који се не весели у радости народа свога, који не плаче у туги и жалости са паством својом, који равнодушно гледа, како му вуци кољу стадо његово, а проклет био онај, који и сам помаже, дајући крвнику нож, да њиме проспе крв јагњету! Томе ће судити Бог по свједочанству изневјереног крста и аманета св. Саве. Томе би боље било да није ни рођен.!.... Али, хвала Богу, држим да нема и да не може бити таквих пастира у српском народу.

На затекавши се тако Богу и цркви, да ћу како знао и умио будем вјерно служити олтару божјем, одмах иза тога додајем: да у покорности и послушности прихваћам и ону поуку св. ап. Павла, који

нам говори: „*свака душа да се покорава властима, које владају; јер нема власти да није од Бога, а што су власти од Бога су постављене* (Рим. 13., 1.); *јер, који се супроти власти, супроти се наредби божјој*“. (Рим. 13., 2.) довикује нам црква православна, на уста св. ап. Павла. Па одавајући част тој апостолској науци, никад не треба сметнути с ума ни то: да и туђе вјере и обичаје треба поштовати, али своје опет вјерно љубити свијем жаром душе своје, и бити увијек готов и душу своју положити за светиње своје, т. ј. за вјеру православну, чувајући неокрњено и аманете св. Саве, првог нашег учитеља и највишег сина српског народа.

Ово што рекох врло је потребно да сваки православни у овој земљи строго пази и врши.

* * *

Љубазни! Искупитељ наш Господ Исус Христос обећао нам је, да „што год заиштемо у Оца у име његово, оно ће нам учинити, да се прослави Отац у Сину“ (Јов. 14., 13. 14.); па ево ти се молимо Господе Исусе а кроза те и у име твоје, молимо се Теби, Боже, Оче, Творче и Промислитељу:

да ми будеш на помоћи, како бих у свако вријеме и на сваком мјесту, могао: *јављати силовима људским силу твоју, и високу славу царства твојег* (Пс. 145., 12.), како би свагда размишљали „о високој слави твојега величанства, и о дивним дјелима твојим“ (Пс. 145., 5.);

нека се покаже, молимо ти се, „на слугама твојим дјело твоје, и слава твоја на синовима њиховијем“ (Пс. 90., 16.), како би сви „живили у закону свештењега и у сјени свемогућега почивали“ (Пс. 91., 1.) јер „ти си уточиште наше и бранич наш, Бог наш, у којег се уздамо“! (Пс. 91., 2.)

„Благо човјеку кога ти, Господе, уразумљујеш, и законом својим учиш“! (Пс. 94., 12.). На уразуми нас, Боже, научи нас, изворе разума и премудрости, укријепи нас, Силни и Свемогући, да живимо *у вјери, љубави и нади*, како би на твојем другом славном доласку, сви, и твоје стадо, и твоји пастири, били удостојени стати с десна теби, велики судијо, и чути твој првосвештенички и судијски глас, којим ћеш своје вјерне у славу Оца позвати: „*Ходите благословени Оца мојега; примите царство, које вам је приправљено од постања свијета*“! (Мат. 25., 34) Амин.

У Сарајеву, 6. јануара 1893.

Ђорђе Бјелановић,
свештеник.

Главна садржина свештеничкога рада у сједницама српско-православног протопрезвитерата травничког, за 1892. годину.

У „Босанско-Херцеговачком Источнику“ (свеска I. 1892. стр. 29.) казали смо, ради чега су наше свештеничке сједнице успостављене; изнијели смо потребу, а и важност истијех сједница. Поред овога рекли смо и о начину, по којем се код нас одржавају и сад — ништа нам друго не преостаје, него да придружимо оним сједницама године 1890. и 1891. и сједнице од године 1892.

Пошто се код нас сваког трећег мјесеца главне свештеничке сједнице одржавају, то је свега у години 1892. држано четири главне сједнице, и ево шта је на истим рјешавано:

I. (VIII.)

Прва односно осма главна свештеничка сједница, држана је у протопрезвитерском уреду дне 25. јануара 1892. године.

На овој сједници рјешено је слиједеће:

1. Ако би се у једном селу трефило по више дјеце за крштење, дужан је дотични свештеник означити најцјелисходније и најближе мјесто, оним благочестивим Христијанима, који имају дјецу за крштење, и кад се исти сакупе на означено мјесто, онда свештеник дужан је приступити светом крштењу. У случају, ако би се који парохијанин трефио упоран, те не би хтјео донијети своје дијете на мјесто, гђе му је његов свештеник заповједио, дужан је онда свештеник посавјетовати га, да то више не чини, а уједно предочити му рјечи св. писма: „повинујте сја наставником вашим, ти бо бдјат о душах ваших“.

2. Било је случајева, а и данас их бива, да многи свештеници, кад хоће што да огласе са светог олтара, било то огласивање женика или друго што, чине то одмах послије читања св. евангелија или при свршетку свете

и божанствене службе божје, што по мњењу ове сједнице није умјесно било. Ушљед тога ова је сједница закључила и одредила, да се огласи: огласивање празника, женика, држање проповједи и други разни огласи чине само на „причасну", т. ј. кад се причастан пјева[1]).

3. На жалост, многи наши трговци у нељељне и у празничне дане отварају своје магазе и дућане и то баш, кад се света и божанствена служба божја у цркви врши, што не би требало да чине, бар при служењу свете службе божје. Овај поступак горе поменутијех потресало је цијело свештенство овог протопрезвитерата, ушљед чега је закључило у својој сједници, да се замоли висока духовна власт, те да поменутим најстрожије забрани отварати магазе и дућане у нељеље и празничне дане. Свештенство од своје стране настојаће на сваки начин, поучити своје повјерено му стадо у том погледу, а и благочестиви Христјани — не би рђаво било — кад би на уму свагда имали: оно благо, што се у нељеље и празничне дане пазари и стече, није са божјим благословом, и да ће од тога малу хасну сваки вићети.

4. Дешавало се је, да један парохијанин исели се из једне парохије у другу парохију, а не пријави се ни оном свештенику, из чије парохије одлази, ни оном, у чију парохију долази, па зато свештеник, у чију се парохију доселио парохијанин, не зна за њега, док му што свештенике не потребује. Поводом тим, свештеничка сједница ријешила је: да сваки парохијанин, који се исељава, мора имати пропратницу од оног свештеника, из чије се парохије сели, и треба да је преда ономе свештенику, у чију се парохију досељава. У оваким случајевима дужни су и свештеници један другог обавијестити.

5. Свештеничка сједница предложила је, а уједно и молила високу духовну власт, да више не дозвољава смијешане бракове, т. ј. да дјевојка римокатоличке вјере вјенча се са Србином православним, док не прими православну вјеру.

6. Пошто многи свештеници издају исказе рођених и умрлих, неки по старом, а неки по новом календару, то свештеничка сједница ријешила је: да се поменути искази предају само по старом календару дотичним котарским уредима.

С овим је закључена прва свештеничка сједница и записник властитим потписима утврђен.

II. (IX.)

Друга главна свештеничка сједница држана је у Зеници у парохијалном бусовачком уреду дне 20. априла 1892. године.

На овој сједници ријешавана су ова питања:

1. У неким црквама био је обичај да се на „Задушнице" поред опијела обдржавао и „парастос" — што потребито није. Ради тога свештеничка сједница једногласно је закључила: да се „парастос" на „Задушнице" пред „часни пост" и „Петров пост" т. ј. у очи „Тројичина дана" — искључи; а свештеници, да се придржавају црквеног правила и према истом да се равнају.

2. На препоруку Високопречасне Конзисторије ради подизања споменика покојном Сими Милутиновићу, српском пјеснику, свештеничка сједница ријешила је: да се сваки свештеник за овакову племениту цијељ заузме у својој парохији и прилога — колико је могуће — покупи.

3. Свештеничка сједница нађе за сходно одредити: да се сви свештеници овог протопрезвитерата претплате на „Типик" од В. Николајевића.

4. Што се тиче претплате на „Књижицу за покајнике", од Г. Бољарића, свештеничка сједница ријешила је: да се најприје дотична књига прегледа, па онда по прегледању шљедиће и претплата.

5. Пошто неки парохијални уреди нијесу још снабдјевени са нужним стварима у погледу вођења парохијалног уреда, то предсједник сједница жели и моли, да би се и том крај учинио. Свештеничка сједница једногласно закључи: да сви свештеници овог протопрезвитерата морају имати све потребите ствари у погледу вођења парохијалних уреда.

6. За причешћивање дјеце по парохијама одређено је, према досадањем старом обичају; а поред дјеце могу се још: старци, бабе и болесници причестити. У оваким приликама дужан је свештеник одредити најудесније и најчишће мјесто за причешћивање причесника, а поменути

[1]) Један то чине кад се причастан отпјева и отворе царске двери, прије но што се рече: „со страхом божим", што по мом мњењу није добро. Моје је мњење ово: док се причастан поји и док су царске двери затворене, да свештеник иначе пред царске двери и онда што има говорити да говори. Преводилац.

дужни су на означено мјесто сви се искупити и причестити. Ако би се трефило по више села у близини од 1. сахат, па ако им је свештеник у један дан одредио, да се причестити имају, онда дужни су једни причекати док свештеник не сврши и у оном селу, у којем се находи.

7. Предсједник извјављује сједници, да би корисно било, кад би се цијеле „окружнице“ и „наредбе“ више духовне власти до данас издане отштампале у један зборник. Предлогу госп. предсједника цијело се свештенство ове сједнице присаједињује и жели, да се одштампају. Оваког великог и трудног посла драговољно се прима часни г. К. С. Поповић, уз припомоћ преч. г J. Гашића.

8. Има прилика, гдје и сами свештеници због које-какових маленкости дођу између себе у неспоразум и размирицу, те тим рђав примјер народу дају, а и свој углед пред истим губе. За то свештеничка сједница закључила је: да свештеници овог протопрезвитерата на сваки начин гледају између себе, да живе у љубави и слози, како би и своје повјерене им могли поучити, да иђедују стопама њиховим.

9. Брачне парнице — што их је било — остављене су дотичним свештеницима, да их ријеше.

С овим је закључена друга главна свештеничка сједнице и записник потписима утврђен.

Ш. (X.)

Трећа главна свештеничка сједница држана је у протопрезвитерском уреду дне 28. јула 1892. године.

На овој сједници ријешено је слиједеће:

1. Мало је свештеника, који имају своје праве и правилне домовнике парохија, што — према важности самог предмета — не би смјело бити. Поред свега тога свештеничка сједница није могла закључити да се набаве, него — у погледу тога — ријешила је: да, кад организација парохија буде готова и кад свештеници заузму своја мјеста — наравно по организацији — онда да се „домовници“ и набаве.

2. У више прилика висока духовна власт позове свештеника к себи ради којег било посла, а многи опет ради својих приватних и домаћих послова путују по разним мјестима, на што се — да речем — прилична сума новаца потроши на подвоз. За то ова сједница, увидивши ту потребу, ријешила је: да се замоли Високопречасна Консисторија, да (високо иста) испослује код високе земаљске владе, да свештеници, кад путују са жељезницом, имају плаћати као и остали чиновници високе земаљске владе, т. ј. половину цивилне таксе, без обзира да ли путују службеним или приватним послом.

3. Кад свештеници причешћују парохијане по парохији, мало који има за то сходне ствари (судове), а тако исто и за ношење св. мира; услијед тога ова сједница ријешила је: да сваки свештеник према самој свештији удеси и потребне ствари.

4. Што се тиче вјенчаног печата ријешено је: да сваки свештеник при вјенчању наплати и печат, а ако то баш тада није могуће, може се и послије вјенчања.

5. Најновија књига од Милаша, закључено је: да ју сваки свештеник наручи и набави, јер је сасвим потребита, а и важна.

6. Према свештеничкој дужности, сваки свештеник дужан је, кад има у својој парохији цркву, да ју сваке недјеље и празника отвара; а гдје то није могуће, да се равна према приликама и околностима самог мјеста.

7. Све незаконите брачне парнице по парохијама, обећавају се свештеници пописати и предсједништву сједнице приослати.

8. Често пута дешавало се је, да је многи од свештеника оптужен био Високопречасној Консисторији, а не зна се ни ко је, ни од кога је тужба стигла. За то ова сједница закључила је и молила Високопречасну Консисторију, да не прима „анонимна“ писма без потписа, а која су и са потписом, молила је: да свештенику има најприје дојавити, ко га тужи и зашто.

У другом којем случају свештеник није дужан правдати се, па макар то било и пред самом Високопречасном Консисторијом.

Са овим је закључена трећа свештеничка сједница и записник потписан.

IV. (XI.)

Четврта главна свештеничка сједница држана је у протопрезвитерском уреду дне 2. новембра 1892. године.

По прочитаном консисторијалном допису, као одговору на трећу свештеничку сједницу приступило се је дневном реду:

1. На много мјеста обичај је при вјенчању женика да присуствују као званице, што но кажу

— и звани и незвани, па и некрштени. Мнење је неких свештеника било, да се ово укине и забрани. Али свештеничка сједница није могла уаети за оправдан разлог, да се то забрани, јер иновјерци и ако долазе у цркву при њенчању женика, то они (иновјерци) или указују тим част оним, који се њенчају, или пак нашим светим обредима и церемонијама.

2. Исто тако на много мјеста обичај је, да се икона св Богородице или којег другог свититела носи пред невјестом (младом), кад јој у цркву на њенчање, или из цркве послије њенчања поведу кући. Овај обичај свештеничка сједница оставила је и на даље, пошто је то стародревни обичај, а и свог значаја има у народу.

3. Многи од благочестивих Христијана протестирали су, за што се њихове свијеће — које они донесу у цркву — гасе прије свршетка св. службе и док не изгоре.

И ово питање свештеничка сједница ријешила је: да послужитељи раде према интересу св. матере цркве.

4. У нашим православним гробљима поред освећених крстова може се видјети по гдје који и неосвећени, што је сасвим противно нашем закону и правилима св. матере цркве. Ушљед тога свештеничка сједница закључила је: да сваки свештеник забрани засађивати такове крстове у наша гробља, а уједно да настоји сам, да их освети.

5. Многе наше српске фамилије ките своје домове и себе разним којекаквим сликама, а више пута и накарадама, а ни на крај памети им, да се сјете, да ли имају икону у својој кући или не? Па ако је и имају питање је: да ли је освећена или није? За то свештеничка сједница закључила је, да сваки свештеник на ово строго пази, те да народ поучи, да поред других слика и накита, украсе своје домове и „знацима побожности“ — светим иконама и да их освете.

6. Они парохијани, који по организацији припадну другом свештенику, дужни су најприје да исплате дуг — ако га имају — оном свештенику, од чије су се парохије одцијепили. Ако би се који трефио упоран, те не би хтјео платити, дужан је дотични свештеник, којем су припали, настојати, да тај дуг подмири. Па ако би се који и иселио из једне парохије у другу парохију, дужан је најприје исплатити дуг — ако га има — оном свештенику, из чије парохије сели, и онда онај свештеник, у чију се парохију доселио, има му право обавити све законске обреде.

Са овим је закључена четврта и пошљедња свештеничка сједница за годину 1892.

У Травнику, 4. фебруара 1893.

Прибиљежио:
поп Нико.

Покајникова смрт.

По руском.

Сунце заје за планине,
На земљу се ноћца свија . . .
У горици, дивном лугу
Слатка пјесма пјесму вија . . . .
И славујак на грањици
Раздраго се топлим жаром,
Творцу неба хвалу диже —
Ко свештеник пред олтаром.

На сред поља ратар стао —
Прекрстио двије руке,
На се топи од милина
Слушајући дивне звуке . . .
Слушајући како птице
Из горице славе Бога,
Који сваком своме створу
Изобиља даје многа!

Ено и он капу сними —
Кретећи се гласно зборн:
„Творче неба прими хвалу,
Јер ја ништа мене створи!
Нек се свети име Твоје,
Твоја дјела величају! . . . .
— Благословен да си, Боже,
Од сад до вјек у свом сјају!“

*

У шумици крај извора
Подижу се мали дворц,
У њима је с'једи старац,
Кога љута бол'а мори . . . .
И уздише и нариче
Удес груби проклињући — —
Наједаред он се стиша,
Јер наста'ше боли љући.

„Свештениче, мудра главо!
Мене тужног љуто боли,
Видим, да ћу умријети,
Да ми душа гори воли. . . .
Одавна се и спремала,
Ал тек сад је часак дош'о
Да прозборим: „Због'ом св'јете!"
А он мени: „Због'ом пош'о!"“

„„Мили старче!
У нашему кратком жићу
Свакојаких буде чуда;
Има дана, у којима
Много пати душа худа . . .
И у тијем данови'ма
Човјек пун је гријехова — — —
Зато почуј старче драги
Шта нам кажу ова слова:

Сарајево, 30. јануара 1893.

Ој, човјече!
Када дође смртни часак,
Да ти душа хита горе
Међ' анђеле вишњег Бога,
Пред пресвете божје дворе:
Грјехова се својих сјети,
Па их кажи и покај се, —
За прошт'ење твојих грјеха
Мол' се Богу и — надај се!

И надај се! . . . Творац неба
Милостив је — прости'ће ти;
Анђел божји у тајности
Душу ће ти одни'јети;
А тијело у земљи'ци
Нека труне . . . ; кад иструне
Прах ће бити; — зато кај се,
Да те земља не прокуне!“

*

Свуд тишина . . . ни од куда
Да се чује гласа жива . . .
У жељеном тихом санку
И у миру све почи'ва . . .
А старац се с душом бори,
Издишући тихо збори:
„Боже прости! Због'ом св'јете! . . . “
Суза кану — он изда'ну.

Мих. Милановић.

Крштење Христово.

(Народна пјесма.)

Повила се свјата гора зелена,
Амин, амин, свјата гора зелена;
То ј' не била свјата гора зелена,
Амин, амин, свјата гора зелена,
Већ то била свјата црква Софија[1])
Амин, амин, свјата црква Софија,
У њој пој'у шестокрили анђели,
Амин, амин шестокрили анђели.
Међу њима свјата Дјева Марија,
Амин, амин и т. д.[2])

[1]) Ни једног храма у свом православљу, мени се чини, нема, а да је тако омиљован од нашега народа као што је „свјата црква Софија“. И Хиландар се у овамошњем народу спомиње и Високи Дечани и Пећека Патријаршија и остали наши намастири и велељепне куће божије, ама дивна црква Софија, а „зарад наших грјехова“ данашња Аја-Софија, има у његовим представама и идејама преимућства над свима осталим и у том погледу.

[2]) Непрестано се свака половина појединог стиха уз амин, амин, као неки прибој понавља.

Она држи Христа, сина једина,
На дозивље Крститеља Јована:
„Богом куме, Крститељу Јоване,
Дај донеси један стручак босиљка,
Да крстимо Христа, сина једина!“
Кад почеше крштавати сина једина,
Потресе се црна земља под њима;
Растуши се ведро небо над њима;
Застави се Јордан, вода студена,

Прибиљежио:
Н. Н. Бирч.[1])

Још у ранијим годинама слуш'о сам како се она велича и како се о њој прича, ама много сам од тог поборавио, па за то ћу уз згоднije прилике пошље расштиват, а сада бих само прешо неколика става на путописа, ако не буду г. уреднику на одмет, јер држим да ће бити ком староме попи занимљива.

Цркву Софију намеђу осталих подигао је, као што је познато знаменити православни цар Јустинијан године 532. а године 1453. претворио је силни Мухамед II. у мошеју. „На њој је управо шест година рађено, а радило је дневно по десет хиљада радника. Кажу, кад је св. Софија била готова, на дан њеног осве-ћења, Јустинијан је у радости узвикнуо: „Соломоне ја сам те надмашио!“[2]), т. ј. љепша, сјајнија и величанственија је црква св. Софије, него што је био онај храм, кога је Соломон свемогу-ћему Богу у Јерусалиму подигао, и о коме св. Писмо говори.

„Она има 250 аршина у дужину, 228 у ширину а главно кубе иде у вис 169 аршина“. О њезиној огромности, изгледу и грађи не треба, ја мислим ни говорити. Доста је кад се зна, да је она била урнек византијској архи-тектури.

„Кубета, вели М. Р. и аркаде Аја-Софије ако смијем тако да се изразим, били су азбука доцније образованом мавријском и руском стилу“.

На даље он казује:

„Кроз два дугачка, равноодетојна ходника, дозидана на западној страни старе грађевине*) долази се на главни улазак у мошеју, тако звани краљевски портал, са бронзаним вратима. На вратима уздан је мали метални саркофаг, налик на данашње мртвачке сандуке. Ту је, рекоше нам, костур св. Јелене, ну ово би свакојако ваљало овјерити.

*) „Јер око старе цркве чињена су доцније многа дозидавања, која јој још са угнулим жутом бојом дају обли-чан изглед мошеје“.

---

[1]) Неких има, ја сам прије давно слу-шао, па још и даље набрајају, ама онај, што је мени прич'о, — стурио је вели.

Чим се наступи у Аја-Софију, прво пада у очи што је најоригиналније и најљепше у њој: њено кубе са својим огромним размјерама и дневном свјетлошћу, што је кроз многе прозоре свога вијенца пропушта у унутрашњост храма. Свакога трепутка рекао бих срушиће нам се кубе на главу. Па ипак сви саставни дијелови његови, намјештени ријетким неимарима: Арте-мијусом из Тралеса и Исидором из Милета, стоје непомично у свом мучном положају ево већ че-трнаест вијекова, прекосени и самим земљотресима, који на овој страни Европе и у Јонији поруши-ше толике величанствене мраморне споменике класичног доба.

На зидовима олтара кроз жуту дречећу боју, којом су премазани, могли смо разликовати „главу Христа Спасителa“, увијенчану ореолом. Неки трагови од шара виде се и у кубету, а сјем тога, од свега што би још могло подсјећати на хришћанско поријекло Аја-Софије, постоји још на галерији у зиду „један полурељефан крст“.

Сјем архитектонског дјела, што је и преко воље истрајало толико вијекова да свијет задивљава, у унутрашњости Аја-Софије влада потпуна пустош. Над конхонима апсиса и над стубовима висе калиграфисани цитати из корана, који, како вele, подсјећају правовјерне на молитве, што су их дужни своме падиши; а на јужној страни испред стубова најзвитене су трибине за султана и султаније, за ове пошљедње решетком покривене, и назад, на источном крају, два мала лазурна стуба, који служи за свјетњаке, ето то су ју сви унутрашњи украси. Рогозине и отрцани ћилимови, постављени мало косо према дужој осовини цркве (у правцу Меке) у мјесто да је красе, као што ћемо видјети тамо даље на истоку, доводе око у забуну односно правил-ности ријеле грађевине).

Н. Н. Бирч.

Домовино мила! . . .

(У спомен умрлијех другова — богословаца).

Јечало ј' сред синьег робовања: „јао“ у све дане.
А кукавица, напуњена тугом косовске ране,
Летала ј' од гране до гране — пјевала пјесму тужно, —
Оплакујућ' црну судбу своју — то створење сужно.
Али су тебе тјешили надобудни снови,
Снови на срећнију будућност, на живот нови,
Домовино мила!

И њесн клонула надом кроз њекове у том мраку,
Имајућ' пред собом остварене наде у призраку,
И њесн малаксала духом својим и снагом лаком,
Одољела с' витешки борбом непријатељу сваком
Мачем, ашаром, крчила си ти себи путе,
За ослобођење бијући бојеве љуте,
Домовино мила!

И одржала си с' храбро посред мука, борба, јада . . . .
Твоја лађа на мору свијетских страсти већ не страда:
Мјесто очаја, туге, страха; мјесто свјетских презрења,
Сретају те дани слободе: жељна задовољења . . . .
Златне мисли, жеље, наде, пуне ти груд опет;
А над тобом бајних ти вила слободан је лёт,
Домовино мила!

Од згаришта већ трага нема . . . . Повеља туд' корача:
Равноправност, братство, слобода, просвјета сада јача.
Умуко ј' глас кроз облаке црне крви и топова . . . .
Замладила се рана . . . Наступила епоха нова . . . .
Као Израиљ некада кроз црвено море
Ти сада смјело улазиш у слободе дворе,
Домовино мила!

Јест, ал' судбина наклена, — што те ув'јек до сад' прати,
Због гријеха, који навуче на нас Ева прамати, —
Смрт кобна, хладна, коси ти немилице синке к'о мач:
(А непријатеља баш к'о да само весели твој плач!)
Симо и Љубомир, Симо, Стево и Илија
Жртва су црне смрти као и Димитрија, —
Аох, браћо мила!

А зар онај увели најдивнић' пупољак у цв'јећу,
Оно челик — момче с херцеговског крша, Николу, споменути нећу?

Који у плодној мостарској долини нагло расцвјета;
Ал' га под својим хладним крилом однесе с' овог св'јета,
Та неизбјежна казна прворођног гријеха. —
Он бијаше родитељска и твоја утјеха,
Домовино мила!

Они ти одоше сви, ох тужној мајци! у вјечни св'јет;
А пјесник твој, под тежином грког[1]) јада, развија лёт,
Па још топло прамаљеће чека, весељу се нада,
Кô под лавином снијежном затрпана клица млада,
Што лагано са стабљиком њежном, хладном, клија
Па кад прамаљеће дође и цвијет развија,
Домовино мила!

Одоше другови мили у божије вјечне дворе,
Ал' спомен оста да се проноси кроз *кршне* ти горе;
Да пламом зубље вјечне сија и да кр'јепи ломне груди;
Да жељне наде, слатке мисли и златне снове буди. —
Пјесник млади, још слабачких крила, пјева само:
„Вјечан спомен, браћо мила! Сви ћемо док' шамо“, —
Каже божја сила!

У Рељеву, 31. децембра 1892. **Ненад.**

[1]) Многи пјесници и књижевници пишу ријеч: „горко“ и без потребе. Правилније је писати, гдје се за хтјева због још једнога слога — „грко“, јер је ријеч: *горко провинцијализам*, ма да је многи употребљавају. **Ненад.**

Допис.

Молим Вас Пречасни г. уреднице да изволите у наш вриједни лист „Б. Х. Источник“ уврстити ово неколико мојих редака, у којима ћу моју радост изложити:

Његово Царско и Краљевско Апостолско Величанство наш премилостиви Цар и Краљ Франц Јосиф I. благоизволело је својим ријешењем премилостиво подарити ми *„Витешки крст орден Франц Јосифа I.“*

Овдашња котарска област познала ме је 19. овог мјесеца (по старом кал.) у 11.½ сати прије подне у конак.

Према овом позиву котарске области, ја сам у пратњи овомјесне црквено-школске општине у означени дан упутио се у котарски уред, гдје сам у конаку а у присуству свих чиновника овдашњег котарског уреда, градске општине, српске правосл. црквено-школске општине, римокатоличке црквене општине и мухамеданске џамије мутевелије (општине), по прописаним церемонијама примио најмилостивије обдарење „знаке отличја“ из руку овдашњег котарског предстојника поглавитог г. Мадуровића, кад сам примио високо одликовање захвалио сам Његову Величанству сљедећим говором:

Хвала Његовом царском и краљевском Апостолском Величанству нашем најмилостивијем цару и краљу Францу Јосифу I. и пређасном царском дому.

За ово високо одликовање, молим Вас поглавити господине предстојниче,

да моју најусрднију и најоданију захвалност Његовом Апостолском Величанству поднесете, за кога топле молитве Богу уздижем за здравље и спасење Његовог Величанства и пресвијетлог царског дома.

Бог живио, Бог заштитио Његово Величанство и прејасни царски дом!

Живио наш премилостиви цар и краљ Франц Јосиф I. и пресвијетли царски дом, живио!!! нашто су прихватили сви присутни са усклицима трократно живио!

По свршетку мога говора честитао ми је ово одличје први г. предстојник и сва присутна господа редом.

Свој господи из вароша такођер и свему народу нашег родног мјеста и околице, који ми честиташе одличје најављујем највећу благодарност.

Бугојно 28. децембра 1892.

Лука Лукић,
парох и надзиратељ.

Рукоположени.

Ђорђа Бјелановића, протођакона и канцелисту консисторијалнога, на дан св. Богојављења о. г. при свечаној архијерејској служби, рукоположио је Високопреосвештени Господин АЕ и Митрополит Ђорђе, — *зв. свештеника*,[1]) и под бројем 51/М. од 8. јануара 1893. извољело је Његово Високопреосвештенство издати рукоположеном свештенику, Бјелановићу, ову „*Свједоџбу рукоположења*“:

„Од 8. новембра 1889. служилисте као ђакон, односно протођакон Наше св. Митрополије“

„Са Нашим очинским признањем, уважавајући наш трудољубиви рад, цијењен и способност вашу и у опште лијепо владање и тактичност у пословима, који су вам од Наше стране повјерени; на молбу вашу нашли смо се побуђени *поставити вас на степен презвитера*, који сте чин и получили од Нас 6. јануара о. г. при свечаној Архијерејској служби, у новој сарајевској цркви, храму „Рождества Пресвете Богородице“.

„Производећи вас рукоположењем за правилнога свештеника св. православне Христове цркве, по благодати светог и животворећег Духа, који је преко Наше смирености на вас низведена, желимо да свету вјеру и православну цркву љубите, да њезине установе штујете и невредиме у животу вашему чувате, да људе на пут истине обраћате, дајући им добар примјер моралног и религиозног живота“.

„Останите и на даље тако ваљани и трудољубиви, као што сте и до сад били, како би увијек могли уживати повјерење и милост свога претпостављеног поглавице — Архијереја и власти, којима и од сад треба с дужном покорношћу да служите“.

„Такав живот и држање ваше моћније вас, и на даље, препоручити, да и већу наклоност ваших духовних старјешина уживате“.

У Сарајеву, 8. јануара 1893.-ће год.

АЕ и Митрополит Дабро-босански:

(М. П.) **Ђорђе Николајевић.**

[1]) Новорукоположени свештеник г. Ђорђе, бјеше припремио праву бесједу, да је тог дана по рукоположењу изговори; али због велике хладноће у цркви, краткоће времена (бјеше блиzу одређени час да се литија крене на Бембашу) и дуљине говора, мораде изостати. Ту бесједу од које је већи дио говорио исти свештеник у старој цркви на дан св. Саве, доносимо у цијелости у овом броју листа „Источника“ стр. 43—51. **Уредник.**

Наименовани и одликовани.

Стево Трифковић, парох Оејечко-Блажујски у протопрезвитерату сарајевском, наименован је надзирателем сарајевског протопрезвитерата, а уједно одликован је црвеним појасом, декретом од 31. децембра 1892. године број 2423, којег му је Његово Високопреосвештенство АЕ и Митрополит Дабро-босански господин Ђорђе Николајевић издао у шљедећем садржају:

„Накнадно данашњем одговору конзисторијалном број 2388. на записник сједнице пречасног свештенства држане 17. децембра т. г. обавјешћујете се ви и подручно свештенство сарајевског протопрезвитерата, да је конзисторија у данашњој својој сједници и опет успоставила *надзирателја сарајевског протопрезвитерата и уједно вас именовала привременим надзирателем шога протопрезвитерата и пословођом протопрезвитерског уреда*, коју ћете дужност вршити све дотле, док се у Сарајеву прави и систематизовани протопрезвитер именује и поставиће.

„Ви ћете вршити администрацију протопрезвитерског уреда као надзиратељ протопрезвитерата; а до сталног наименовања проте у Сарајеву, сарајевски свештеници, као пароси, обављаће послове својег парохијалног уреда од вас независно.

„Жељи пречасног свештенства да конзисторија успостави тако званн: котарско-сеоско-протопрезвитерски уред: није се могло удовољити; јер свештенство града и котара сарајевског, треба да буде и остане као једна цјелина; да заједно дјелује и да се не цијепа.

„Одликујући вас том почасти надзирателя протопрезвитерата сарајевског, и свештенства града и котара сарајевског; духовна власт нада се: да ћете ви, као и до сад, све, у ваш дјелокруг спадајуће послове, марљиво, тактично и са вољом вршити, а кроз вас, да ће и остали, подручни вам свештеници, својој пастирској дужности увијек тачним и савјесним радом одговарати, како би, и ви, и они, могли послужити за примјер осталој својој браћи свештеницима Дабро-босанске Архидијецезе.

„Конзисторија се даље нада, да ћете ви хтјети и умјети дати јачег полета свјесном пастирском раду подручног вам свештенства; да ћете тај рад знати водити у оквиру закона црквених и државних; да ћете са свјема подручним свештеницима живити у братској заједници и љубави, настојећи, да међу свјема завлада воља за свјеснији рад и братски споразум: опходећи се са свјема подручним свештеницима у приватном и званичном додиру, као брат и друг.

„Међу тијем, благословом архијерејским дозвољава се, да унапријед можете носити *црвени појас као одличије за ревност*, коју указујете према вашој православној цркви и српској школи.

Из конзисторијалне сједнице.

У Сарајеву, 31. децембра 1892.

АЕ и Митрополит дабро-босански:

(М. П.) **Ђорђе Николајевић**, с. р.

Разно.

Школа за калуђере. Као што читамо за кратко вријеме отвориће се у манастиру Опову школа за калуђере. Примаће се дјеца која су свршила 4. раз. гимназије, реалке или грађанске школе. У манастиру ће имати питомци све бесплатно; ту ће се учити свјетовни, богословски и економски предмети. Завод ће имати више учитеља и управитељ ће бити уједно настојатељ

манастира. Сваког год. течаја примаће се до 10 питомаца. Ово је заиста радостан глас, јер досадање калуђерство, са врло малим изузетком, стајало је тако ниско што се образовања тиче, да је служило на срамоту. „С. Г.“

Светосавска бесједа у манастиру Гомионици. Фала драгом Богу, поче се и код нас Срба по селима славити српски просветитељ свети Сава, јер ево ово је друга година како се и у манастиру Гомионици поче свети Сава прослављати. Ја као више годишњи познавалац прилика манастирски, могу слободно рећи да је готово све мртво било док оно 1890. године, недонесоше прилике омиљеног нашег господина Петра Иванчевића учитеља, а садашњег јеромонаха, коме смо сви одани и захвални на његовом раду и труду како при почетку отварања школе, тако и на данашњем и свагдашњем раду око школе. Како напоменух, од доласка господина Петра Иванчевића учитеља, оживи манастир Гомионица и поче се свети Сава славити, а и наша дјеца српчад учити српској књизи. Е огријешио би се ако не речем да ту нема заслуге и садашњи наш високопредобни господин игуман Гаврил Стојнић, јер он у слози и љубави живи увијек, и ће помоћи треба пружа госп. Петру Иванчевићу, знајући да га он заиста не ће на танак лед навести. Њих двојица отвориће данашњу нашу српску школу.

Светосавска бесједа што је одржаната 13./1. 1893. год. врло је добро посјећена је била, јер све манастирске просторије пуне су биле свијета, било их је из оближњи парохија осим манастирске, а и неки оближња господа свештеници били су. Све тачке у распореду испале су врло добро. Ученик III. разреда Душан Лазичић својим поздравом и говором, кога му је госп. учитељ Иванчевић у пјесми саставио, добро је изговорио, а у опће Лазичић све је своје улоге најбоље извео. Позоришна престава Краљевић Марко казује на коме је царство, лијепо је испала и свију нас задовољила. Прије преставе била је опћа вечера у школи коју је управа српске школе односно српство приредило. Весеље је трајало од 8. сати у вече па до саме зоре. Вечерњу је огласило пуцање прангија, а одслужио ју је преподобни господин игуман Гавро Стојнић, а госп. учитељ и јеромонах П. Иванчевић, не могаше служити због своје слабости, јер при свршетку преставе нешто му би мучно, и мораде у своју собу неко пријеме отићи. Послије свете службе иђаше је литија у школу и тамо је било освећење водице и колива. Пред саму ноћ на Савин дан народ се радосно и живо сјећајући се весела својим се кућама разишао. Прихода је било доста, а и са стране надати се да ће доћи.

Кадина Вода, мјесеца јануара 1893. год.

Ј. В. Ситничар.

Црква не заборавља . . . Највећу срећу, како за привремени, тако и за вјечни живот стиче православни Хришћанин, ако он искрено љуби једину, свету, саборну и апостолеску цркву; ако се ње свагда и свуда чврсто придржава, ако се њезиним заповиједима повиновања и ако их тачно и савјесно испуњава. Јер, данас — сјутра све ће га заборавити, али његова св. мати црква неће докле год постоји. О, напредуј, расти, цркво православна, дондеже положиши вјеја врага под ногама својима.

Свијетли се, свијетли се нови Јерусалиме; сијај, сијај на вјекове богохранимим Сијоне; а ти красуј чиста Богородице, видећи како расту и како се множе они, који православно почитују твојега Сина.

Велика је утјеха, коју обећава св. православна црква својим вјернијем синовима.

Димитрије Стојчевић, из Горњег Жабара, Зворничко-тузланске дијецезе, који је прошле школ. године свршио у овоме богословском заводу П. раз. богосл., преселио се из привременог у вјечни живот ноћу између 7. и 8. новембра 1892. у најљепшем цвијету младости своје након кратког али тешког боловања од сушице. На како није нам нико јавио о смрти његовој прије него пред два дана, то је за то држан *парастас* у овдашњој заводној цркви.

При парастосу присуствовао је гос. ректор с г. г. наставницима и свијем питомцима.

На парастосу чинодјејствовали су г. г. Милошевић и Алагић.

По свршетку молитве за упокој душе покојникове, пошто је прелијевена *панахида* и пошто се отпјевало три пута: „Вјечнаја памјат,“ изговорио је у цркви В. Пареzанин, питомац III. године, бесједу *о смрти*, у којој је укратко проговорио о своме незаборављеном и милом другу, покојн. Димитрију.

Види се дакле, са каквијем одушевљењем помиње св. правосл. црква своје достојне синове,

који, украшени врлинама — као што бјеше покојни Димитрије, — заслужују, да се она за њих и пошље сврти њихове Богу моли.

Нека ми буде дозвољено овом приликом најавити у име својих другова најтоплију благодарност високопреч. госп. П. Петрановићу, ректору богословије, високопреч. г. г. Милошевићу и Алагићу, благород. г. г. Калемберу и Бугарском, који своју искрену љубав према својим ученицима и овом приликом као свагда очигледно показаше тиме, што се и за умрлога свог бившег ученика са пријезнијем молитвама обраћају ка Оцу небеском, као што то и до сада они чињаше у таковијем случајевима.

Рељево, 3./I. 1893. **Ненад.**

Најновији српски добротвор. *У* камералних Моравцима умро је честити Србин Јосип Никшић, који је на крајњем часу овјековјечио име своје, оставивши српској цркви у Моравцима 1000. фор. школи 1000. фор. а за стипендије за српско-православну дјецу 10.000. фор. Слава теби честита старино наша и вјечита успомен у народу српском!

„С.“

Против дифтерије. Читалац једног пештанског листа пише писмо уредништву, у којему прича, да су његова дјеца по неколико мјесеци боловала од разних болести у врату и до прије једне године употријебљени лијекови помогли су само привјелазно. „Најзад добијем паметан савјет — пише исти даље — и тај је овако гласио: Навикните вашу дјецу без обзира е да ли болују у врату или не, три пута на дан на то, да изјутра кад се умивају, у подне послије ручка и нарочито прије спавања добро изгурличу врат обичном сланом водом. За то ваља употријебити малу чашу за воде. *У* овој води треба растопити соли за два врха од ножа и гурлијање овом растопином имало је у моје дјеце ту пошљедицу, да дјеца од десет мјесеци амо не осјећају ни трунк бола у врату. С тога препоручујем свјема родитељима нека тако поступају, а хтио би да и позвани лијечници кажу своје мнијење о томе домаћем лијеку. Можда ће на тај прост начин бити могуће, да се стане на пут томе страшном злотвору дјечијем“.

Јавна захвалност. Од стране потписане српско-православне црквене општине у Скендер Вакуфу, шаље се овијем јавна захвалност благочестивим Христијанима и добрим Србима, који приложише дарове православној цркви на Врањем Брду. А на име:

1. *Стојан Цојешковић* (Арнаут) из Бањалуке, приложи једну икону св. Николаја, лијепо израђену у вриједности 10. фор.

2. *Хаџи Ристо Трифковић* из Бањалуке, приложи једну велику завјесу на св. двери, од врло лијепе материје начињену у вриједности 10. фор.

3. *Бијелоња Бајић*, тежак из села Рађића, парохијанин свештеника Симе Княжевића, приложи једна дрвена врата за двери олтарске, у вриједности 12. фор.

4. *Мило Спасојевић*, трговац из Котор Вароша, приложи једну врло лијепу кадионицу од жутога метала, у вриједности 12. фор.

Из сједнице црквене општине држане у Скендер Вакуфу 16. децембра 1892. Број 72.

Предсједник
Васо Ј. Куколь

Препорука Потписани учтиво оглашује свему српско-православном народу у Босни и Херцеговини, а нарочито пречасноме православноме свештенству и срп.-правосл. црк. одборима: да сам учио у Русији (код Петрограда и Москве) живописе (сликање) икона по начину црквено-православном. Те се смјело препоручујем на по се пречасноме свештенству, српско-православним, црквено-школским општинским одборима, и молим их да ми почаст учине са наруџбинама, т. ј. ако би коме потребна била икона, или би било потребно у којој цркви моловати иконостас, да то мени благовремено пријаве. За мој рад и вјештину сликања јамче као добре препоруке и свједоџбе неких свештеника и појединих Христијана, које ћу приказати на захтјевање.

Надајући се да ће ми срп. правосл. народ, а особито пречасно свештенство, и црквени одбори као своме домородцу по потреби одазвати се, и мени помоћи својим наруџбинама.

У Сарајеву. Јануара 1893.

С поштовањем
Ристо Ј. Чајкановић,
иконописац.

Други међународни старо-католички конгрес у Луцерну (Швајцарској). Старокатолици, противници новотарија у римској цркви, који сачињавају посебну заједницу хришћанску, у тежњи да очувају чистоту вјере на основу св. писма и

св. предања, од времена ватиканског сабора из год. 1871., када је донесен онај ни на чему основани изузлт на цркву Христову о непогрешивости папе, састају се периодично у редовне конгресе, на којима расправљају она религиозна питања, која њих морају да дјеле од цркве која стоји под духовном јурисдикцијом римског папе, и сваки тај конгрес доноси све више важнијих и врло погодних плодова.

Већ први конгрес старокатолика, који је држан у Колину 1890 г. и о коме је римокатоличка штампа са неким презрењем говорила, не дајући му, као покрету у цркви, никакве важности, јасно је доказао, да старокатолицизам, не само није ослабио у дјелању своме, него да се за врло кратко вријеме развио на основу здраве идеје о установљењу праве саборне и апостолске цркве на западу. Није чудо дакле, што су се сви они, који су пажљиво пратили црквено-религиозни развитак старокатолика, радо одазвали братском позиву хришћанске предусретљивости, те су прошле године похитали у диван швајцарски град Луцери на међународни конгрес, на коме, осим представника старокатоличких општина из разних земаља, бјеху и представници осталих цркава запада и истока па и православних, у опште свију, које не зависе од папства. Овдје ћемо ево споменути важније личности, које су биле не конгресу а не припадају старокатоличима: које по преваходству заступаху епископи: Рајкене и Херцог и архиепископ холандски Хул.

Из *Грчке* је био архиепископ патрашки *Никифор Калогерас*, као заступник атинског митрополита; из *Русије*: духовник Њихових Величанстава руског цара и царице: протопресвитер *Л. Л. Ламшшев*, начелник цркве руског посланства у Берлину протојереј *А. П. Мальцев*, начелник руске цркве у Паризу *Д. В. Васильев*, свештеник *М. Н. Казански* и познати поборник старокатолицизма генерал *А. А. Кирцјев*; из *Јерусалима* је био професор богословије *Исак* као предсједник јерменске цркве; из *Енглеске* епископи: солеберски и вустерски и као заступник архиепископа кентерберијског, ректор *Р. О. Олдхем*; осим тога каноник *Мејрик* са више свештених лица; из *Ирске* дублински архиепископ *Плункет*; из *Њемачке* професори: *Бајшлаг* и *Нитолд*; из *Француске* чувени проповедник *Хијацинт Луазон* и још неколико пастора; из *Америке* др. Невин са неколико другова; и других толико, да се за овај конгрес у Луцерну може рећи без претеривања: „било је побожних људи од сваког народа, који је под небом" (Дјела ап. II. 5.) као оно негда у Јерусалиму.

Питања, која су расправљана у конгресу овом, у коме бијаше толико и тако одличних представника са разних крајева хришћанског свијета, бијаху како по важности им тако и по духу, којим бијаху проникнута, од великог интереса. И ако су сва питања ова важна, ми ћемо овдје да изнесемо најзначајнији и најглавнији моменат, који се поглавито тиче православне цркве и из кога се јасно види и интенција, која руководи старокатолике у њиховој опреци према папству.

За нас је најважнији говор епископа старокатоличке швајцарске општине Херцога, кога је држао на богослужењу пре отварања конгреса, и у коме је поздравио све сакупљене богослове, представнике православног истока, а међу овима поглавито патраског епископа Никифора, који је као носилац вишег јерархичког достојанства сред православних представника био центар пажње и поштовања домаћина — швајцарских старокатолика.

Колико је важан говор онај по православље, нека о томе суде сами читаоци, за то их га ево ниже и доносимо. Говор је држан 30. августа у старокатоличкој цркви и то уз такве околности, које поред садржине говора пробуђају још јачи интерес за нас православне хришћане. Ево говора тога:

„Христом Господом сабрани зборе! Мени је у дио пала та част и радост, да већ при овом богослужењу могу поздравити неке високе црквене достојанственике, који су се стекли амо са истока и запада, да учествују у нашем конгресу. Са особитом радошћу и поштовањем поздрављам високодостојанственог господина архиепископа патраског *Никифора*! Господин архиепископ је дошао из земље, по којој је апостол Павле много пута и по разним мјестима проповједао свето еванђеље. Он говори језиком, којим су се први служитељи Господу служили, ширећи благу вијест спасења и на коме су написане књиге Новога Завјета. Он се при богослужењу своме служи обредима и молитвама из времена Златоустова и других великих очева грчке цркве.

Али што је најважније још, он је епископ оне цркве, која се свагда строго држала оне основне заповјести апостола Павла, да нико не смије проповједати друго еванђеље осим онога, које је у почетку свима објављено. По томе и данас та црква не признаје никаквих других догмата осим оних, које је признавала и најстарија, нераздијељена, васељенска црква. Грчка црква је без сумње апостолска и у правом смислу ријечи католичка (саборна). Душа нам је пуна радости и благодарности, што нам је дошао епископ те цркве и тиме нам засвједочио, да и ми стојимо на истој светој основи. Но осим тога признати морам, да смо ми особито наклоњени народној православној грчкој цркви, јер је то црква, која је кроз толике вјекове, док се Грчка превијала под турским игом, спасла славни грчки народ од растројства и пропасти. Само тој народној цркви има Грчка да захвали, што је могла стрести са себе турско иго и ступити у нов живот, те сада и опет у тој славној земљи цвјета наука и умјетност, вјештина и трговина, и развија се богословска наука по ново, а живи представник развитка јој јест и господин архиепископ Никифор, кога ја са особитим поштовањем молим да благослови нашу цркву језиком и благословом апостола Павла: „Благодать Господа нашего Исуса Христа и любовь Бога и Отца и причастіе ст. Духа да будетъ съ всѣми вами къ вѣки аминь".

Говор овај на све је јако утицао, а утицај тај је био још јачи, када је православни архиепископ Никифор приступио олтару испод руке са епископом Херцогом и поклонив се по православноме начину три пут, окренуо се силном народу и благословио га благословом св. апостола Павла на грчком језику, као што је то епископ Херцог захелио.

Са благословом православног епископа за вршена је служба старокатолика, на којој се читао символ вере без неоснованог додатка му *filioque* (и од сина) и православни представници су се разишли из цркве са жељом, да православно богослужење ово што прије доведе старокатолике истинитој вјери, која се као што је и сам епископ Херцог рекао, чува у православној цркви.

„С. С."

Прешли у православље. Читамо, да је недавно у саборној цркви св. Василија у Сан Франциску (у Америци) прешла у православну вјеру једна унијатска црквена општина од 500 душа са својим свештеником Ал. Товтом.

Иконе за цркве и домове. Има довољно узрока, да свештенство обраћа велику пажњу на све, што се у народ доноси и шири, а нарочито на оне ствари, које спадају у предмете цркве православне. Међу овима су у првом реду: *иконе*. Какве се иконе растурају и продају у Босни и Херцеговини неуком сељаку, и шта све не ће сирома сељак купити: познато је сваком нашем свештенику. *Но мало их је, који су се постарали да томе на практичнији начин дођоше, као је дођочио парох јеремићки, свештеник Јован Брежанчић*, у котару и протопрезитерату власеничком. Тај је свјесни пастир знао придобити парохијане, да не само сав иконостас у цркву приложе, него и да сваки домаћин набави за своју кућу икону својег светитеља (крсно име).

Добри и честити парохијани, радо су се одазивали жељи својег пароха, те је сваки по нешто, а многи домаћини и по сву цијену једне иконе — приложио за иконостас у цркви. Одбор црквени, ради признања и благодарности и ради спомена ријешио је, да на свакој приложеној икони, осим натписа: којег је светитеља или празника лик и догађај, — да се по дну иконе испише: име и презиме, мјесто пребивања и занимање приложника, са годином кад и којој је цркви приложена. Тако исто биће означено и на иконама домаћих патрона.

Иконе све, на чврстом платну, масним бојама, а строго по православном типу израђене наручене су преко конзисторије код једне уважене и познате српске књижаре, која се тијем послом одавна бави.

Кад би се и остали свештеници хтјели на овај начин заузети, да парохијани набаве чисто православне иконе: онда се не би налазило по српско-православним кућама и таквих икона, које све су прије, само не ликови светитеља православне цркве.

Примјер, што га је показао јеремићки парох, нека би уродио добрим плодом и по осталим парохијама, како би се једном стало на пут, по православље и ријеру штетној трговини шпекуланата и њихових агената, којима је једино стало до добре заслуге, а на штету сељана и неука свијета!

Прва српска штампарија Ристе Ј. Савића у Сарајеву.

Свеска III. Сарајево, Март 1893. Година VII.

Власник: АЕМ. Консисторија. Уредник: Ђ. Петровић, протопрезвитер.

○ Христос воскресе.

I.

1. Воскрес Исус од гроба
Радост возвија;
Ангел на гробје сједја
Женам вопија.

2. Что шпчете живаго
Сије вјешчане,
Что плачете петљенаго
Мира носјашче.

3. Плашчаницу и судар
Во гробје видите,
Воста јакоже рече
Уж не плачите.

4. У Галилеју йедше,
Скоро теците!
Апостолом и Петрови,
Сице рците:

5. Јако воскресе Христос
Љикуј Сионе,
Красујсја и играј
Јерусалиме.

II.

1. Днес Христос воскрес од гроба,
Радост возвија,
Ученпком и Петрови
Благи јавијсја.

2. На камени Ангел сједја,
Женам вјешчаше:
Христос воста не плачите,
Он их тјешаше.

3. Что живаго с мертвими
Во гробје шпчете,
Во Галилеји јего жива
Ви сви узрите.

III.

1. Веселитесја, радујтесја вси вјерни
Јако Христос Избавитељ јест с нами.

2. Сего ради днес воскресе од Гроба,
Да избавит стадо своје из рова.

3. Јеже закључено бје в темности,
Неситаго ада горка во усти.

4. За премногі грѣх праотца Адама,
Похлепоју свезнанија водима.

5. Навожденијем вселукава дјавола
Преступити заповиједи Божија.

6. Зато сниде Бога Слово прежечно
Да сокрушит веја Идоли конечно.

7. Се бо Христос крестом својим порази
А избрано стадо своје днес красн.

8. Возсија бо јако солнце пресвѣтло,
Од чертога тридневнаго всесилно.

9. Радујтесја, веселтесја о вјерни
Возплешчите днес руками вси с нами.

10. Се бо Христос днес из мертвих востаде
И вејем вјерним живот вјечни он даде.

11. Одбјежке бо всјака печал од вјерних
Токмо једно веселије просвјети.

12. Сего ради радујтесја вси јему
Да примете вси од него ви славу.

IV.

1. Радујтесја, ликовствујте,
Составите прочестни лик,
Мужајтесја, бодрствујте.
Одложивше плачевни крик:
Воспојте умилно,
Појте изобилно
Пјесан побједнујју.

2. Ад разорен уж' стенет,
И болезнују плачетсја,
Умершвлена и попрана,
Прељутаја смерт тљејетсја:
Јако Христу Богу,
Појим по премногу,
Пјесан побједнујју.

3. Из гроба днес произиде
Побједитељ љутих звјерej,
Јако од чертога свјата,
Изтребитељ хитрих козпеј:
Тјемже непрестану,
Воспојим избрану
Пјесан побједнујју.

4. Что ми тебје Христе спасе,
За благост твоју воздами:
Ум и похвалу, уста и пјесни,
И дух и сердце отдами,
Тја превозносјашче,
Немолчно гласјашче
Пјесан побједнујју.

5. Ашче лестно спја поју,
Ти сам јеси мој свидјетељ,
Ти бо вјеси состав мој вес,
Ти сам јеси мој содјетељ:
Аз убо воспоју,
Всегда пред тобоју,
Пјесан побједнујју.

* * *

Сѣ́тисѧ, сѣ́тисѧ новый Іерѹ́салиме, приде бо твой сла́вѣ́ сла́вѣ́ Господня на тебѣ́ возсіа́.

(Исаија 60—1.)

Пророк Исиија из далека је гледао јерусалимску доцнију славу. Он је прије неколико стотина година предвидио величину и сјајност светога града Јерусалима, па је то у великом усхићењу исказао побожним изразима: „свијетли се, весели се, радуј се, пјевај Јерусалиме, јер дође свјетлост твоја и слава Господња обасја те“.

Зашто да се онако весели и радује Јерусалим? Зашто се он овако одликује? Зато, што је: „*Бог показао превелико богатство благодати своје добротом на нама у Христу Исусу Сину своме*“ (Ефес. гл. 2. ст. 7. I. Јован гл. IV. ст. 9.), — зато, што се у њему јавио Спаситељ свега свијета, Син Божји, Господ наш Исус Христос — јавио се је онај, који је објавио: да је душа човјечија бесмртна и да је земаљски живот човјеку припрема за небесни вјечни живот. То је онај, који је казао, да се вјечни живот добија вјером и љубави у Бога и вршењем добрих дјела — вршењем заповијести Сина њe-

говог. То је онај, који је рекао: да су сви људи браћа међу собом, јер су сви синови једнога Оца небеснога, и да их Он све подједнако љуби. То је онај, који је казао, да је Он видјело, пут, истина и живот, и који по његовом путу иде, неће ићи по тами, него по свјетлости. То је онај, који је казао: да су сви људи слободни од ропства, — јер их је он доласком својим на земљу ослободио од гријеха и проклетства. То је онај, који је заповиједио, да сви људи раде праведно — да врше правду на земљи. То је онај, који ји на овој биједној земљи живио, трпио сиротињу, сносио невоље и патње. То је онај, који је казао: да ће опет доћи, да суди живима и мртвима, али не као први пут понижен у јаслима витлејемским, него на облацима у великој слави окружен анђелима, када ће се скупити сви народи, и када ће праведници бити постављени с десне, а грјешници с лијеве стране, и када ће праведници засијати као сунце у царству небеском, а грјешници отићи у муку вјечну. То је онај, који се као невино јагње закла, који пострада на крсту, умрије и сиђе у гроб, да душе рода људског изведе из пакла. То је онај, који је на данашњи дан, пошто је три дана мртав у гробу лежао, славно из гроба васкресао и цијелом роду људском вјечан живот даровао.

За то православна црква са својим вјерним пјева: „Дан васкрса, просвијетлимо се, народе, пасха, Господња пасха! јер од смрти к животу и са земље на небо Христос Бог приведе нас, који пјевамо побједну пјесму“.

По томе престани од туге и жалости и ти пони Јерусалиме, радуј се и ти мати наша, света цркво православна! Погледај, хришћанска душо на Господа Исуса Христа, који својим васкресењем донесе и теби свјетлост дана с радошћу и надом која те кријепи и снажи, јер Христос Спаситељ васкрсе из гроба, васкрсе силом божества својега, и ако га све адске силе хтједоше задржати у гробу.

Сјећај се и знај хришћанска душо, да је васкресењем Христовим запечаћено највеће дјело, а то је „*Спасење наше*“.

*

Милијони православних Хришћана данас пјевају: „Васкресење твоје Христе Спасе, анђели поју на небесима, и нас на земљи удостој, да чистим срцем тебе славимо“.

Милијони Хришћана данас кличу: „Очистимо осјећања да угледамо Христа, који сјаје свјетлошћу васкрса, којој се не може приступити, и побједну пјесму појући да јасно чујемо кад рече: „*радујте се*“.

Милијони православних Хришћана данас у једноспасавајућој цркви и у вјери својој налази радости, весеља и утјехе.

Милијони православних Хришћана благодаре Господу, што могу ићи по свијетлом путу истине и правде, и што уживају све духовне милине, које души и срцу улива света, истинита и православна вјера и побожност.

Милијони Хришћана са југоистока данас освјештавају своју душу радошћу праве Христове науке и вјере, па се сви крију надањем на вјечна блага и пјевају пјесму једне свете, саборне и апостолске цркве: „Свијетли се, свијетли се, пони Јерусалиме, јер слава Господња тебе обасја; играј сада и весели се, Сионе“...

Браћо! Христос је наша радост, Христос је наша слава, Христос је наше видјело. На за то нека нас загријева вјера у њега, љубав према њему, надање на њега. Нека нас руководи у животу закон његов, и нека нас просвјећава наука његова, која доноси човјеку истиниту срећу.

Сјећајмо се свега, што је добро за нас учинио Господ Исус Христос, сјећајмо се, како је он за наше спасење сишао с неба на земљу, како је проповиједао своју спасоносну науку, чинио многа добра људима, исцјељивао болне, васкрсавао мртве, отварао очи слијепима.

Облагорођавајмо душе наше, јер само племенита душа кадра је, да ужива ону славу, коју данас пјевају анђели на небесима. Праштајмо увриједе браћи нашој, како би могли чистим срцем Бога славити.

Именујмо данас и од данас сви и сваког именом; браћо! да и онима, који нас ненавиде, опростимо све ради воскресенија, као што нам наша света мати црква са вјернима на овај велики празник пјева: „Дан воскресенија! просвјетлимо се свечковином, и један другога загрлимо и рецимо: браћо! и онима, који нас ненавиде, опростимо све ради воскресенија и тако запјевајмо: Христос воскресе из мртвијех, смрћу смрт сатр и онијем, који су у гробу живот дарова".

Свагда и увијек у животу нашем слушајмо и извршујмо заповиједи Спасителя нашег, а што је најглавније имајмо поред праве вјере, и љубави према Богу и ближњему нашем, јер Он каже: *„Љуби Господа Бога својега свијем срцем својијем, и свом душом својом, и свом мисли својом". „Ово је прва и највећа заповијест". „А друга је као и ова: Љуби ближњега свога као самога себе". „О овима дјема заповијестима виси сав закон и пророци".* (Мат. гл. 22. ст. 37., 38., 39. и 40.)

И као год што права и истинита љубав ближњима, оснива се на истинитој љубави к Богу, исто тако и љубав ближњима Исус Христос узима за основ свију поступака Христијанина, које му вјера прописује: *„Све дакле, што хоћете да чине вама људи, чините и ви њима: јер је то закон и пророци".* (Мат. гл. 7., ст. 12.), и тим он разликује своје послједователе од осталих људи: *„По том ће сви познати, да сте моји ученици, ако имаше љубав међу собом".* (Јоан. гл. 13. ст. 35.).

Свети апостоли и ученици Христови у својијем посланицама говоре о љубави према Богу и ближњима ово: *„Дјечице моја, љубазна, љубимо Бога, јер Он љуби нас". „Љубимо један другога, јер је љубав од Бога, а сваки, који има љубав од Бога је рођен и познаје Бога". „А који нема љубави непознаје Бога, јер је Бог љубав". „Ако ко рече: Ја љубим Бога, а мрзи на браћа своја, лажа је; јер који не љуби браћа својега, кога види, како може љубити Бога, кога не види?"* „Браћо! да се не љубимо само ријечју и језиком, него дјелом и истином". (I. Јоан. богосл. гл 3. и 4, ст. 7., 8., 18., 20).

„Чујте, љубазна браћо моја! Ако дакле закон царски извршујете по писму: Љуби ближњега својега као самога себе, добро чините". (Јак. гл. 2. ст. 5, 8.)

„Не будите никоме ништа дужни, осим да љубите један другога: јер који љуби другога закон испуни". „Јер ово: не чини прељубе, не убиј, не кради, не свједочи лажно, не зажели, и ако има још каква друга заповијест, у овој се ријечи извршује, то јест: Љуби ближњега својега као самога себе". „Љубав не чини зла ближњему, дакле је љубав извршење закона". (Ап. Павле Рим. гл. 13. ст. 8., 9., 10.).

Ако језике човјечије и анђелске говорим, а љубави немам, онда сам као звоно које звони, или праporац који звечи". „И ако имам пророштво и знам све тајне и сва знања, и ако имам сву вјеру да и горе премјештам, а љубави немам, ништа сам". „И ако раздам све имање своје, и ако предам тијело своје да се сажеже, а љубави немам, ништа ми не помаже". (I. Кор. гл. 13. ст. 1, 2, 3.).

„Од чиста срца љубите добро један другога“. (I. Петр. гл. 1. ст. 22.)

* * *

Сад у ове дане када је наступио празник славног Христовог воскресенија из гроба, добро је и одвећ корисно размишљати о чудној и великој милости Божијој, која се просула и разпространила на сав род човјечански.

Браћо! Господ Исус Христос, наш Спаситељ толико нас је заволио и замиловао, да је и сам себе из љубави према нама предао се на жртву ради нашега спасења.

Запитајмо се: гдје је такав сличан примјер, да би ко год ради спасења другијех претрпио страшне муке и најљућу смрт? Заиста нема примјера да се је тако што догодило, и не пише у исто доба рода људскога!

У Исусу Христу показала се је таква љубав Божја према роду људском, коју ми неможемо постићи ни схватити. Ако нам ко добро чини, онда ми без сумње трудимо се бити захвални, и то је наш дуг.

Чим се може изразити благодарност Избавитељу од вјечне муке, који је дао ради нас себе цијелога? — Љубављу спрам ближњих нашијех. *„Заповиједам вам нову* рекао је Господ, *да љубите један другога: као што вас ја заволех тако да се и ви волите међу собом“.* На даклен браћо, кад је нас тако заволио Бог, онда смо и ми дужни један другога љубити и волјети. *Ако ко рекне да воли Бога, а на брата свога мрзи, лажљива је.* (I. Јов. гл. 4. ст. 20.) Даклен ми смо дужни љубити сваког, не осуђивати никога, прштати свакоме, па да и нама Господ опрости, и помагати свакоме, коме, како и чиме можемо.

Пожуримо се и потрудимо се утјешити жалостне, одјенути голотрбе, нахранити гладне, напојити жедне; не чекајмо док они нама дођу, него похитајмо и сами потражити их тако усрдно, као кад тражимо земаљска блага; убришимо сузе плачнима, па ће и нас утјешити Господ, те ћемо онда право и истинито свечковати пресвијетли Христов празник, — онда ће се нама оно моћи примијенити добро обећање Божије: *блажени милостиви, јер ће им помилован бити.* И заиста благо милостивијем, јер њихову блаженству неће бити краја.

Грјешни смо, постали смо слаби, постимо мало, мало се и молимо, те једина и најпоузданија нада спасења остаје нам *добра дјела.* Похитајмо даклен у помоћ невољној браћи нашој, па ћемо обрадовати воскреснутог Спаситеља нашега, који примјењује и прима к себи само ово доброчинство, које учинимо ближњима, кроз које ћемо се удостојити вјечне на небу радости, с којом се не могу споредити никакве наше земаљске радости — као тама ноћна спрам пресвијетле сунчане свјетлости.

Да ли Христијанство подлежи општем закону развића? ако подлежи, то у каквим одношајима?

(Наставак.)

Божанствене истине, пролазећи кроз живи процес ограниченог човјечијег сазнања, које зависи од промјењивих услова пространства и времена, који су сами, наравно, подчињени намјенама највише врсте, дужне су примати из-

вјесног рода савршене и опредијељене форме.

Но мијењање облика овакве врсте је само мијењање форме, које никако не нарушавају природу Божанствених истина, ако — разумије се, оне остају непомућене у њиховој унутрашњој садржини, поглавито својство чије је неизмјењивост.

Новозавјетно је откровење туђе од научних форма, особито ријечи И. Христа. Исус Христос је говорио увијек: просто, тачно, јасно, употребљавајући живе ликове, познате свакоме (Мат. 13, 3—34), да би тим био доступан срцима вјерујућих, према њиховом степену развића. Раскриће истина, које се налазе у причама и обличење њихово у научне форме предостављено је Исус Христос хришћанском сазнању, да им схваћање њихово не би било туђе, већ постало дјело личног самосазнања њихова. Збиља, колико су истрпили времена и усиљавања оци и учитељи црквени на израђивању тих тачних формула, ради истинитог вјероучења, којима је тако богата садашња богословска литература. Интересно је овом приликом споменути бар једну историју постанка формула, — историју постанка термина: „οὐσία“ и „ὑπόστασις“. У почетку аријанске борбе јеретици: Аријанци и Савелијани употребљавали су те термине, као једнозначне, као синониме. Савелијани су учили: да је у Богу једна природа, т. ј. битност и три „πρόσωπα“, т. ј. три врсте бића; Аријанци на против: да су у Богу три „ὑποστασις“ т. ј. суштаства „οὐσίαι“. Једнозначење оба термина одобрио је и никејски сабор у анатематизму (ἐξ ἑτέρας ὑποστάσεως ἢ οὐσίας φάσκοντας ετνας) Атанасије велики таксђер је говорио, да је „ὑπόστασις“ то исто, што и „οὐσια“. И тако, кад су Аријанци почели корити Никејце у савелијанству, користећи се њиховом терминологијом, то је слиједовало предругојачење термина. Ријечју „ὑπόστασις“ почели су означавати „лице“, и говорити, да је у Богу једна „οὐσία“ и три „ὑπόστασις“. Тако већ Василије Велики говори, да „сѣщность“ и „ипостась“ није једно исто. „Сѣщность“ к „ипостаси“ стоји у таквом односају, као опште к појединоме. Та је терминологија утврђена и оба су термина у том смислу употребљена на халкедонском сабору. „У Христу су се двије природе спојиле у једно лице и једну природу: εἰς ἓν πρόσωπον καὶ μίαν ὑπόστασις“. Но та промјена термина није била промјеном вјере и није ни у колико компромитирала православно богословље. Дивно је примјетио Василије Велики на укоре за слично усавршавање: „У мојим се ријечима опажа неко бујање по могућности усавршавања, но опет то није промјена печега грђег у боље, већ напредњем знања — допуњење онога, што је недостајало.“

Али кад би ми идеју развића Христијанства ограничили облашћу замјене једне форме другом, једног термина другим, тачнијим и савршенијим, тим би врло мало дали мјеста слободној мисли у области развића Христијанства, и одвећ бисмо поузили идеју његовог развића с нарушењем не само права разума, већ и духа Св. Писма и старо — апостолске цркве. С пропијом се изразно св. Григорије Богослов о таквом развићу. Када се међу западом и истоком све то јаче ширио раздор због ријечи „οὐσία“ и „ὑπόστασις“, тада је Григорије врло коректно примјетио: „У мало што се не растргоше крајеви насељене због ријечи, као бајаги да се благочешће састоји у ријечима, а не у суштини“.

Примјетисмо горје, да има други фактор у развићу Христијанства — то је раскриће, објашњење и опћење божан-

ственних истина и њихово укорјење у човјечијем сазнању, — фактор, који далеко величанственије показује себе у историји Христијанства. Тај појам о развићу Христијанства у смислу раскрића Богом откритих истина, ако је неправилно схваћен, може повести погрешњу саме истине. Зато је потребно показати оне руководеће кончеве, по којима треба да иде то раскриће.

Идеја поступног раскрића Богом откритог учења није производ нашег времена; она је врло стара и пролази с чудноватом јасноћом кроз сав стари завјет. Откриће, које је саопштило људма Божанствену истину, није ометало психичке способе њеног усвојења и оних основних и времених форма или врстă престава, које помажу сазнању, гледајући на степен његовог развића, — примати и усвајати највјесне истине, већ на против, користећи се њима, помагало се њима при предавању људима Божанствене истине, наравно без икаквог уштрба њене битности. Апостол Павле говори: „многочастнѣ и многообразнѣ древле Богъ, глаголавый ѿцемъ во пророцѣхъ, къ послѣдокъ днїй сихъ глагола намъ къ Сынѣ“ (Евр. 1. 1); није одма и потпуно Бог преко пророка откривао људима истину своју, већ дјелимице и не пуником, већ примјерима, и у исто вријеме откривао је не другу, већ ону исту непомјењиву истину, коју је у свој пуноћи донио на земљу Син Божји. Да не би били сухопарни, анализираћемо бар идеју Бога и Месије у историјском развићу у старом завјету.

Појам о Богу, као Духу личном, свуда присутном, свезнајућем и преблагом ширио се и разјетљавао у сазнању јеврејском постепено. Поглед јеврејски, који је владао у прва времена њиховог историјског постојања, прелијепо се изражава следећим адамовим ријечима: „Гласъ слышахъ тебе ходящя къ мнѣ и оубоюхся, яко нагъ есмь и скрыхся“ (Бит. 3, 10). Идеја о преблагом и свезнајућем Богу с пуном јасноћу избија доцније. Тако већ Јов говори о Богу: „самъ поднебесныѧ всю надзираетъ, яже на земли всѣ, яже сотвори“ (Јовъ 28, 24). Идеја тројичности у Богу није била јасно изнијета у сазнању јеврејском, али ипак идеја множине лица живјела је у њима. Тако већ у ријечима Божијим „сотворимъ“ (Бит. 1. 23; 3, 22) и после адамовог пада „яко единъ ѿ насъ“ ступа та идеја множином лица. Но особито се јасно потврдило то развиће у идеји Месије. Опште и неопредијељено у почетку очекивање ослобођења (Бит 3. 15) тежи к већој и већој опредијељености. У њему се исказује не само жеља ослобођења, већ и ослободиоца. Сваки период израђује нови символ ради пропаласка Божанственог ослободиоца и идеја Месије добија нову боју (Бит. 22, 18; 26, 4; 28 14). У епохи царева Он се јавља царем, идеалним Давидом (Пс. 88, 37; 21, 28; 71, 11; 68, 36; 38; 117; 101; 23, 20; 109, 1); у времена моралног разврата и идолопоклонства јеврејског; у смутњи период. Месија се представља у пророчком сазнању јеврејском слугом вјечног, светим реорганизатором, који треба да донесе правду и сагласје, да збаци насиље и да утврди на обновљеној земљи свеопшти мир (Ис. XI, 1—6; LX 1; XLIX, 22; XLII, 1; Јерем. XXX. 33. 44).

Али зашто је таква поступност у раскрићу старозавјетних истина? Диван одговор дају св. Оци: Василије Велики и Григорије Богослов. „Он нас је уводио, — говори св. Василије Велики — слично оку човјечијем, које је парало у тами, у велику свјетлост истине, после поступног приближења к Њему, зато што штедимо

своју немоћ“ (De spirit. sant. c. 14. sub. fin). Он је радио то, користећемо се ријечима Григорија Богослова, због тога да докаже, да нас не приморавају, већ убјеђују, јер што није произвољно, то није ни јако, а добровољно је и тврђе и сигурније. Прво је посао оног, који чини насиље, а посљедње — наше сопствено; прво је својствено насилној власти, а посљедње Божијем правосуђу (Orat. XXXI; Theolog. V. и 25 in patr. curs. compl. graec. 5. XXXVI op. 5. 11 col. 160 et 161).

Сам Исус Христос, који је владао свом пуноћом Божанствене истине, не саопштаваше своје учење слушаоцима безодносно к њиховом умном и моралном развићу, већ вазда примјењиваше га к степенима њихових душевних узраста и облицима њихових престава и разумјевања, чим је и изазват био његов складни начин израза с најдубљим његовим божанственим смислом, а њега открити — то је задатак човјечанства. Но од те простоте Он је често оступао, обличавајући књижнике и фарисеје, који су знали и тумачили писма и пророке. (Joan. 5, 39; Мрк. 12, 10. Лук. 4, 21; Мат. 22, 42 — 45). Прибјегавао је логичким доказима, кад се јављала потреба (Мат. 12. 25 — 48 Лук. 20. 2—8; Мат. 13. 11). Такође и апостоли добивши у наћьеће од Христа његову истину и заповијест да проповједају, такође су се старали да буду јаснији, тежећи за благом вјере по ријечима Апостола Павла „кыть всѣмъ всѣ“ (1 Коринт. 9, 22). Ето због тога, ма да су они сви проповједали једну те исту истину Христову, ипак је нијесу предавали сви са свим једнако, слово у слово, повторавајући с буквалном тачношћу оно, што су сами чули од Христа, већ су једни говорили о једном истом више, а други мање, једни су с једних страна преставьали и разјашњавали истину, а други су радили то исто по одношају к другим њеним странама. Шта више један исти Павле не предаје своје мисли о једним истим предметима вјероученьа с једнаком тачношћу у својим посланицама, које је писао разним Христијанским друштвима и лицима, нити је у њима једнака пуноћа и свестраност. Наравно, нијесу то апостоли радили без разлога, већ по дубоком појимању својих права и дужности: не повторавати у својој проповједи истине вјере с буквалном тачношћу и у цјелини, којима их је научио сам Господ, већ предавати их вјерујућим примјењиво к њиховим потребама, тумачећи их према степену њиховог разумјевања, јер су тек тако оне могле утицати к сазнању. Најзад и црква првих вјекова, наћьедивши истине вјере од апостола и у свему руководећи се њеним примјером и упутствима, ипак није држала за свој дуг, да их чува само у мртвој непокретности, ограничавајући се буквалним повторавањем оног, што јој је било предано, већ је на против држала својим правом и обавезаношћу, да објашњава и преводи те истине на разумљиви језик за сваког вјерујућег, и да израђује тачније форме за њих ради разликовања истине од заблуде.

Богословска литература првих вијекова Христијанства окићена је бесмртним литературним споменицама у том правцу (Јустин философ, Климент Александријски, Ориген, Василије Велики, Григорије Богослов, Јован Златоуст и многи други). Када Христијанство ступи у борбу с незнабоштвом; када у заштиту посљедњег изађе сва незнабожачка образованост и мудрост, а када се под заставом Христијанства појавише тако високо — обра-

зовани и даровити људи, као Јустин филозоф, Ориген, Јован Златоуст и др. то и Христијанство ступи у нову фазу раскрића Богом откритих истина — открића научног. На заштиту Христијанства и његових Богом откритих истина ступа филозофија и разум. Оно је побијеђивало незнабоштво њиховим оруђем, али оруђем духовним: силом ријечи и убјеђењем, само не тјелесним оруђем, јер су одвећ вјеровали, да ће сви „**възмїи мечь, мечемъ погибнѣтъ.**“ (Мат. 26, 52). Радови се апологетски одликују дубином мисли, пуноћом живота и научношћу, а ни мало не губе значај до садашњег времена. Они су драгоцјени не само као стари споменици, већ и чисто научним достојанствима. У области научног утврђења Богом откривених истина, иде по њиховом правцу слиједећа и до нашег времена богословска литература, која тежи да оправда Богом откривене истине научним подацима. Очевидно је, да тај научан правац у области развића Христијанства има за себе осим здраве преставе, и праву основу у Св. Писму зато, што је и сам Исус Христос прибјегавао логичким доказима (Марк. 12, 25.—48; Лук. 20, 2—8) и апостоли — к научном облику доказа истинâ (2 Петр. 3, 18; Кол. 1. 9). Они шта више право убјеђују, да треба расти у истинитој мудрости при сачувању потребног односаја разума к вјери (Рим, 1, 5; 14, 25: 2 Корит. 10, 5.).

Интересно је у томе случају напоменути о значају филозофије и разума у стварима вјере, које им придаје Јустин филозоф: „Један је истн виновник и истини, која је доступна разуму у докрнстијанско вријеме, и истини, која се садржи у христијанском открићу — тај је Божанствени Логос, само с том разликом, што се Он тамо јављао у зачетом облику, а овдје се открива пун, у цјелини“ — говораше св. Јустин (Apolog. 11. и 10). До таквог степена долази близина разума с Божанственом истином по Јустину. Таквим начином учашће разума и науке у односају раскрића и утврђења истина Богом откривеног учења није порицало ни св. Писмо, ни старо-апостолска црква. Тачка додира међу науком и вјером све се више утврђавала и ширила — то је тачка служења разума у погледу религије.

Но, гле! баш на ту тачку и ударају теолози рационалисте. Своје теолошко-филозофске системе издају само за развиће идеја христијанских, за очишћење и скупљање елемената у христијанском вјероучењу, који су противни духу христијанске религије и који је унижују. Говоре, да су они вјерни учењу и духу старо-апостолске цркве, а користе се само правом слободног испитања, коријенитим правом христијанства. Тако је Хегељ издао своју апсолутну идеју ради ослобођења христијанске преставе о Богу од оних противуречија, која преставља, као што се види, идеја христијанског Бога; њеном реализацијом у свијету, или оваплоћењем бескрајног у свршено, Хегељ је замијенио христијанско оваплоћење — оваплоћење личног Бога Исуса Христа у личности човјечној. Но да л' се може та система назвати развићем Богом откривеног учења? — Разумије се не. Хегељева система развића христијанства нема ничега општег с откривеним учењем и с његовим историјским развићем. У откривеном учењу кроз сав стари и нови завјет пролази идеја Бога Творца, личног Духа, који је прије свију вјекова постао и идеја личног оваплоћења, Али је то све Хегељ изопачио. Идеја личног Бога замијењена је празном, бесадржајном логичком идејом,

која не само што нема личности, већ нема и никаквог садржаја; идеја „прије свијета је са свим уништена, јер је Бог без свијета ништа, а идеја оваплоћења личног Бога замијењена је безличном реализацијом у свијету“. По овоме умјесно је примјетио Штраус заштитницима хегељевске идеје: да им је са свим узалудно очекивати од хегељеве филозофије нешто друго за христијанство, осим савршеног његовог изопачења. Али кад би се стало већ на тачку самог Хегеља; кад би се признала његова идеја за развиће христијанске идеје Бога с његовим некупљењем, онда би било више, него корак назад у погледу развића христијанства, а тај би повратак повео крајњој грубости. Какав је то, с тачке гледишта здравог смисла, Бог, који је добио своје самосазнано биће тек у човјечијем сазнању? — Идеја Бога личног, који је прије свијета, Творца Бога, несразмјерно је већа од празне бесадржајне идеје хегељове, која је добила тек своје биће и у сазнању човјечијем — самосазнање и сазнање својег бића. Она не може да задовољи ни религиозно осјећање, које тежи к заједници с личним Богом, који је прије свијета створен.

(Свршиће се.)

Поука новопостављеному игуману.

(Наставак.)

Злоба, завист, мржња, лукавство, гордост — све су то зла сјемена сваке свађе између браће, сваке смутње, пререда, оговарања, клевете. Нека знаду, што говори Апостол за оне, који мрзе један другога: **Всѣкъ ненавидѧй брата своегѡ, человѣкоубійца ѥ̀сть.** (1. Јов. 3. 15). На кога нам износи за примјер? — Каина, који је био од ђавола, — убио је брата свога, а за што? — **ꙗ̀кѡ дѣла ѥгѡ̀ лѫкава вѣша, а дѣла брата пра̀ведна** (ст. 15). А ко ће хтјети да прихвата лукавому и да је човјекоубица? Зар онај, који не би имао ни страха Божијега, ни вјере у праведнога Судију — Бога?

Ко је брат наш? Сваки онај, ко се назива сином Божијих по благодати, — брат наш у Господу Исусу, који је истом крвљу Његовом искупљен, истом благодаћу Светога Духа с нама обдарен, истим духовним силама с нама освећен, истим духовним силама с нама обдарен, и који тражи исто царство Божије с нама; то је — сваки између браће, — и јест брат нама најближи, јер је примио исти ангелски образ, исти пут самоодречења и умртвљења тијела, исто духовне подвиге поста, молитава и бдијења, — у кратко то је сваки Хришћанин, а у односају према нама најближи је сваки инок. За што да један брат мрзи другога брата, презире га и немилује? Ако је он образованији, смјернији, побожнији, послушнији, неуморнији у подвизима: такова прилика приморавају нас да поштујемо брата, а не да га презиремо. **Братолюбіемъ**, учи Апостол, **дрꙋ́гъ ко дрꙋ́гꙋ люзѣзни: чѣ́стію дрꙋ́гъ дрꙋ́га ко́лиша творѧ́щи** (Рим. 12. 10.). Кад свјетлост добрих дјела свијетли пред нама, грјехота би била закланати очи, да ју не гледамо. За кога свијетли ако не за нас, да ми подражавамо добрим дјелима? Ако опазимо код брата нашега гордост, неуздржање, лијеност, расијаност: такове слабости опет

приморавају нас, да га не презиремо, већ да га сажаљевамо, да га не немрзимо, већ да га поучимо, да га неизбјегавамо, већ да се молимо за спасење његово. Је ли он болан? Посјетимо га. Је ли тужан? Утјешимо га. Је ли у нужди? Помозимо му. Таковој љубави учи Апостол: **любы вели от, долготерпитъ, милосрдствуетъ: любы не завидитъ: любы не превозносится, не гордится, не безчинствуетъ, не ищетъ своихъ сі, не раздражается, не мыслитъ зла, не радуется о неправдѣ, радуется же о истинѣ: всѣ любитъ, всемъ вѣруетъ, всѣ обноситъ, всѣ терпитъ** (1. Кор. 13. 4—7). Браћо! **держится любве** (1. Кор. 14. 1.) Браћо! **всѣ вамъ любовію да бываютъ.** (1. Кор. 16. 14.).

Кад љубав, пробуђена у нама словом истине, одушевљена словом љубави и загријана словом молитве, напредује у дјелању ума и срца и показује се у дјелима: онда вршимо ријечи Господње и чувамо његове заповиједи. Но дрско би било мислити, да у нама живи Господ, као што је говорио за себе Апостол: **живъ не ктомѣ азъ, но живетъ во мнѣ Христосъ** (Гал. 2. 20). Ми се још не налазимо у том вишем духовном стању, у којем је био Апостол који **ухвалялся къ скорбехъ** (Рим. 5. 3.) **радовался къ страданіихъ** (Кол. 1. 24.) Ми прерано мислимо, да стојимо на вишем ступњу савршенства у духовном животу. Док **не распнемъ своей плоти со страстми и похотми** (Гал. 5. 24), ми смо — робови гријеху. Ако можемо што казати за нашу утјеху, једино је то, — да је Господ близу нас, и не улази због неспремности наше у срце наше, већ стоји на вратима: **се стою при дверехъ и толкѣ: аще кто обслышитъ гласъ мой, и отверзетъ двери, внидя къ немъ, и вечераю съ нимъ, и той со мною** (Апок. 3. 20.) **Се стою и толкѣ.** Гдје? Код мене и код тебе, љубезни брате, на вратима и мога и твога срца. Он не улази с тога, јер су врата срца затворена тјелесним и земаљским мислима, већ удара словом љубави у чувство самосвијести, да пробуди нашу љубав од гријеховнога дријемежа и да ју побуди на бдијење и молитву. Благо ономе, ко чује Његов глас и отвори му врата! Он ће ући и доњеће блага царства Божијега: **правдѣ, миръ и радость о Дусѣ сѣтѣ** (Рим. 14. 17).

Прелазим на потребе стварнога надзора у вршењу објета; као што је опасно остављати стадо без пастира, исто је тако опасно остављати братство без надзора. Пастири чувају овце од грабежа звјерског, а надзор чува подмлатке од стријељ луканога.

Да они, који се одрекоше свијета, не мисле нити теже за његовим благом, ни задовољством, треба их сјећати, шта је казао Исус Христос некоме, који је најавио да жели ићи за њим, ако жели да се прије опрости са својим укућанима: **Никтоже возложь рукѣ своею на рало, и зря вспять, оупрасленъ ѣсть ко цртвіи Божіи.** (Л. 9. 62.)

Да се они, који иду путем самообладања и умртвљења страсти и похоти, путем трудова, њере, молитве, самоодречења и самопожртвовања из љубави према Богу, не би одавали дријемежу, небрзи и заљубљама чувствености, треба непрестано утврђивати у мислима и дјелима налог нашег Начелника: **Бдите и молитеся да не внидете въ напасть.** (Мат. 26. 41).

Да они, који се приближују савршенству у духовном животу, не би малаксавали у духовним подвизима, треба обраћати особиту пажњу на степен њихове тежње и ревности и сазнавати унутрашње покрете њихова ума, воље, срца и чувстава. Свјетовњаци нијесу подвргнути тако тешким искушењима тјелесним,

колико пате од тога иноци, борећи се непрестано са страстима и похотима. И против кога су попаљиве управљене распаљене стријеле поднебесних духова злобе, ако не против ревносних подвижника ијере и побожности? Шта више и сами избранци бивају рањени од тих стријела, спотичу се на путу самоодречења и падају.

Много је лакше и корисније предуприједити зло, него истраживати и трпјебити га; болест се брже и успјешније лијечи прије, него се осили и застари. На исти начин и душевни недузи могу се уклонити и брже лијечити чим се појаве. А да се то постигне, најнужнији и најуспјешнији је стварни и строги надзор над наклоностима срца: **ѿ сєрдца ко йскѹдѧтъ помышлєнїа злаѧ** (Мат. 15. 19.). Шта прије чи развитак злих склоности к лијености, самовољи, неуздржљивости и расијаности? Строги и једнаки надзор. А шта слаби и уништава ове наклоности? Тај исти надзор.

Не можемо завирити у срце људско; једини је Бог — срцеједац. Не може ли се судити само по спољашности? Не догађа ли се да опажамо, како се под видом смјерности и скромности скрива лукавство, мржња, злоба, а под копреном побожности притајава се фарисејска гордост, самопоуздање и сујета? Је ли могуће задовољити се једино видљивим дјелом побожности и добродјетељи? Није ли потребно завирити дубље, у унутрашње расположење срца, да се знаде и „*слабе крјепити, и болесне лијечити, рањене завијати, одагнане довођити натраг, и изгубљене тражити*“ (Јез. 34. 4.)

Потруди се, љубезни брате, да сазнаш, колико је могуће, унутрашње стање и, ако ти самому није увијек згодно да лично надзиреш браћу, а ти позови у помоћ једнога или два, вјешта у духовном животу, старца. Пазите, да ли сваки полази цркву и да ли не пропушта Богослужења; да ли пажљиво слуша читање и појање, да ли савјесно прави поклоне. Ако примјетите лађност у љубави, непажљивост према слову Божијем, немарност према молитви; то знајте, да тај брат долази у цркву са расијаним мислима, без побожности и страха Божијега, и немојте да се устежете собрати његове расијане мисли у једну мисао о светости храма и поучити га страху и побожности. Пазите на заједничку трапезу, да ли је с побожношћу и молитвом започињу и с благодарношћу завршују, да ли ћутећи једу и пажљиво слушају читање. Ако примјетите да је ко незадовољан са храном, или ако чујете да који жели ма што налипша, тобоже да се утјеше или поткријепе силе: знајте, да је тај брат још занесен угађањем тијелу и не оклијевајте савјетовати му да се уздржава у јелу и пићу. Пазите на ћелије; да ли се вјежбају браћа у читању корисних за душу књига, да ли се Богу моле, да ли се баве рукодјелијем. Ако опазите код кога небрежљивост, лијеност, лакомисленост: знајте, да се је брат одао ејењању више на мирски живот, него на размишљање о светим иночким објетима. Пазите на вршене послушности, да ли брижљиво и радо извршују оно, што им је наложено: овдје ћете дознати за стуњањ љубави и ревности.

Што је строжији надзор, тим је већа пажња према својим дужностима, тим је мање опасности за нарушење објета, тим има више наде, да ће се испунити. На против, шта опажамо овдје, гдје је надзор слаб? Тамо се грјешне склоности развијају слободно, пањуштање дужности бива без икакве бојазни, самовоља и ра-

зуаданост ради, а да не бива казњена. Да ли ће се у таковој обитељи сачувати за дуго ред и побожност? Не ће ли браћа навући на себе пријекора? Не ће ли ослабити љубав према побожним доброчинитељима и поштовање према обитељима од стране ревносних поклоника? О, да сачува Господ сваку обитељ од такве несреће!

Кад је у броју дванаесторице изабраних ученика Христових био предатељ, испуњен користољубљем, то није ни мало чудо, ако се и међу подвижницима нађу **самолю́бцы, сребролю́бцы, кичи́вци, го́рди, хва́нци, неблагода́рни, нелюбе́зни, непримири́тельни, клеветни́ци, невоздержницы, некро́тцы, на́гли, напыще́ни, сластолю́бцы, пя́че, нежѣ́ли боголю́бцы, и́мѣющи о́бразъ благочести́я, си́лы же е́гѡ ѿве́ргшїися** (2. Тим. 3. 2—5). Шта ће учинити настојатељ с таквим иноцима, кад ни силна убјеђења, ни строги укори не могу да их упуте, да стишавају страсти и да се моле? **Не наказу́ется слуге́сы ра́бъ жесто́къ, а́ще ко и́ разумѣ́етъ не послу́шаетъ** (Прич. 29. 19). Каање је неопходно, а не да је само ради утјехе: вильдна казна, ако и не преспјече гријеха у корјену његову, али у најгорем случају може зауставити његово даље дјеловање; с друге стране користоносно дјелује на оне, у чијим се душама рађа гријех.

Како и чиме да се каже? Премудри учи: **разу́мѣй разу́мѣвай дѣ́ти стада́ твоего́** (Прич. 27. 23.). То значи, да смо ми дужни не само познати словесно стадо, него и њихова унутрашња својства познавати, а то за то, да се зна, кога и чему да се учи и упућује, кога у чему треба поопштрити и ободрити, кога опоменути, изобличити, казнити. **И́ккоже е́сть**, говори премудри, **неподо́бная лица́ лица́мъ, а́ще ни́жи се́рдца́ челове́ческа.** (Притч. 27. 19.) Гледати неморална дјела и истраживати их, било би штетно; употребљавати једне и исте мјере код исправљања, било би непаметно. Једни заводе, други се заводе; једни су груби и неискрени, други су осјетљиви и савјестни; размисли, није ли боље исправљати једне опоменом, радом, лишењем; и једну и другу мјеру употребљуј без гњева и раздражења, с љубављу и кротости, по ријечима св. Апостола: **кы́ дѣ́ломи и́справля́йте таково́го дѣ́лом кро́тости** (Гал. 6. 1.).

Не гледај равнодушно на превелику ревност младића к побожности; они требају наставе и руководства, — на сталност старијх у правилима побожности; они требају убјеђења и разјашњења, — на искуство стараца у њиховим духовним подвизима; они требају савјета и поткрепљења. Не догађа ли се, да старци, постају младићима, бавећи се пословима младићским; и не догађа ли се, да се старији колебају у сумњи и уклањају од пута истине? Да се може судити о предности једних према другима и давати свакоме што иде, треба судити не толико спољашњим дјелима колико по унутрашњем дјеловању ума, срца и чувства.

Видиш ли, домостроитељу Божији, како велики надзор над браћом припада теби, какву пажњу, бригу, сталност, постојанство и кротост тражи се од тебе? Не малакши у дјелу спасоносном, већ га испуњавај с љубављу и трпљивошћу; не гледај на лица, јер и праведник пада, него пази на све и свуда. Ако видиш кога, да иде путем Христовим, — прати га с миром и радошћу у Господу; а ако опазиш, да који иде својим мислима и жељама по сјетеским раскршћима, задржавај га страхом Божијим и судом Христовим.

(Свршиће се).

Христијанство и прогрес.

(Свршетак.)

До појаве Христијанства занимање сопственим рукама код виших сталежа, било је за понижење — стид и срам, јер се знало, да постоје двије категорије људи: „*аристократија*“ и „*демократија*“ или изражавајући се српски „*дембела*“ и „*робови*“. Са Христијанством и то је нало. Сам „Владика твари“ изабрао је на земљи унижено стање и занање простога дрводјеље; а Апостоли били су људи богодухновени, па се такођер нијесу стидили ручнога рада.

К сиротињи, слабима и бједнима у опште, древни нехристијански свијет односно се је такођер ништа боље. Они су били или са свим презирани или се на њих није ни обраћала пажња. Чак мудри Платон савјетује, да болне не треба хранити, пошто су већ блазу к гробу и ни од какве користи нијесу више по друштво. Дјела дакле *милосрђа, љубави* и *самопрегоријевања*, — постало је принципом тек у Христијанству. Домови за старе и немогуће обојег пола, болнице, домови гостопримства и друге хуманитарне установе, — *продукти су само Христијанства*, због чега су се чак и нехристијани морали чудити — узвикујући: **„та ти Галилејани, ти Христјани, хране не само своје но и наше“.**

Но свјетлост Евангелска — како сједоче скрижали историје — проникла је не само друштвено-социјално одношаје, већ и државни живот. Премда се је Христос јагњо на земљи не као политичар и управитељ овога свијета, јер је одмах, чим је ступио на проповиједи, одбацио безусловно сва политичка подозрења од себе, казавши: „**Царство моје не отъ міра сего**“, палажући цару царево, а Богу Божије, — ипак, Христијанство је препородило, или боље да се изразим, родило тако исто и државни живот. Оно види и учи да држава није људска измишљотина, већ божанствени поредак и хармонија. У лицу управитељâ и власникâ, који су постављени, да награђују сваког по дјелима и заслузи — види не грчко-римске диктаторе и мучитеље народне, већ слуге Божије. Оно не проповиједа нити прописује каква државна устројства, али се развија у свима државама, како монархијским, тако у најслободнијим републиканским и неограниченим формама владавине. Даје слободу свима управама подједнако; стара се да их својим духом просвјети и оживи. Властима савјетује, да управљају онако, како приличи слугама Божјим; на срећу и благо народа, незаборављајући на своја врховнога Судију, пред којим ће на страшном суду дазати извјештај и рачун од својих радова на земљи. Савјетује потчињенима да се властима повиновају и за њих се Богу моле ради самога Господа (I. Петр. II. 13, 18.).

Христијанство значи и у том погледу представља *свјетли контраст ненормално-конституционим* државним уређењима свију древних до христијанских народа, у којима није било сообразности међу принципом „*права*“ и принципом „*дужности*“, као што се то тражи и мора тражити у сваком државном, нормално уређеном устројству по идеји права. Више пупоправне касте или сталежи до Христијанства с правом и безусловно користили су се ослобођењем од свију дужности и тешких државних обавеза и терета, а без правни сталежи, ниже касте,

подносиле су сав потребни кулук и све државне терете. С појавом Христијанства престало је такво игнорирање права и личности у смислу привилегованих каста или сталежа; престале су: најљедна аристократија и демократија древне грчкоримске империје; престало је безусловно пуноправних патриција и политички угњетених плебеја; престало је и феудализма, у смислу средњовјековном, по коме виши сталежи, захвативши у своје руке сву власт и сву земљу, говораху ништа мање већ, да су само они рођени ради власти и богатства, а други — да су рођени ради робства и сиромаштине, — све те апомалије велим с Христијанством престале су, јер је оно објавило једнакост и равноправност у погледу права и дужности појединих личности.

Истина, просвјета и култура још нијесу достигли степен Евангељског савршенства, али се принципи Христијанства из дана у дан све више и више шире, ступајући у примјену живота како културних, тако и некултурних народа т. ј. просвјета и цивилизација — култура човјечанства иде и приближава се ка Евангелском савршенству на коме и тежи Христијанство. Побједа Христијанства без сумње осигурана је над цијелим свијетом и гдје год људства буде, јер је оно једино — истинита и најсавршенија религија, која одговара свестраним интересима човјечанства у погледу културе и напретка. За доказ тога довољно је напоменути само то: да је Христијанство данас центар и господар Европе, чинећи чудеса, а кад буде овладало цијелим свијетом и култура достигла буде степен Евангељскога савршенства, тада ће и земља бити рај и нестаће мача и делата.

На завршетку да примјетимо још и ово. Што се тиче мнимо — рационалистичких мишљења Хегеља и др., по којима је Христијанство обична појава и несавршенија форма филозофије: да ће морати прићи т. ј. претопити се у филозофију; да је одживјело свој вијек и т. д. прије нам не допушта да се и овдје упуштамо са трактацијом око тих појединих мишљења, но ипак не можемо за то ни ућутати. Одговорићемо и то у кратко само ово: не само да Христијанство није ни савршенија нити не савршенија — никаква форма филозофије и да не може прићи ни у какву доктрину, него напротив, оно ће дочекати то вријеме, кад ће све доктрине изумријети, које су мислиле и које мисле да га проживе, јер све филозофске системе колико их је год било и колико данас постоје ништавне су, кад се само упореде са Еванђељем. О томе нас увјерава како историја грађанска, тако и историја филозофије. Ми видимо како се наука и цивилизација непрестано шири и Христијанство неопада. Шта значи то? За што са развитком науке и цивилизације неопада Христијанство или не прође у филозофију, кад је оно нижи ступањ филозофије — као што то вели Хегељ? Није ли то један доказ више, да Христијанство нити је каква форма филозофије, нити да ће кад-год моћи да прићеје у филозофију. Историја нам свједочи како баш из броја ауторитетних филозофа, бивају велики поборници Христијанства.

Односно пак другога тврђења, да је Христијанство отжинало свој вијек и заостало за временом, ваља примјетити обратно, т. ј. није Христијанство заостало за временом, него је још у вјечности пред временом, к коме баш и тежи прићеје, а не Христијанство времену. Врло су дакле заслијепљени и смјешни они, који тако мисле о Христијанству, јер факта све иначе говоре. Од половине XVIII. в. па амо по-

јављивале су се антихристијанске идеје Волтера, Шелинга, Хегела, Штрауса, Фајербаха, та и још тма других, ко би их могао сад све изређати, — но све оне биле су, али као и да нијесу, — т. ј. промислом Божијим од њих ни трага нема — зар — само на страницама историје и то непохвално, па за то ми смјело узвикујемо: **нека култура напредује, нека се наука шири и дух људски нека се диже колико му драго, узвишену културу Христијанства неће никад надмашити.**

* * *

Данас неки прогресисте очаравајући се непрестаним видљивим кретањем и постепеним усавршавањем разних праваца животнога развића и обраћајући своју једнострану пажњу к тим шареним промјенама — тврде, да се, бајаги, прогрес човјечанства састоји у тим промјенама; очекујући од њих готову мању с неба, или свако добро и благо. Из чега се и рађа игнорирање, свега онога, што је већ било на прошло; откуда је послије и тежња: све радикално ломити, рушити, и на развалинама тих рушевина зидати — бајаги — боља, нова начела, нове принципе, ново културно здање, шиљевајући пустом фразеологијом тако само за то, што су таква начела нова (живот се обнавља а не руши, ко тако поступа тражећи нове изворе културе, неразумије законе природнога развића). Отуда се послије јавља код нас профанација овјековјечених и освећених законских установа и т. п. Живот се јавља простим и беспрестаним одрицањем, коме се, на тај начин, не може да даде ни насушно удовлетворење сообразно потребама духу времена; јер бо све, што је позитивно у њему, т. ј. у животу, тада уклања се из вида и баца се у прашину и бездну заборавности хаосом страсти људских. Живот постаје нула. То је факт!

Нема спора, да је немогуће једном утврђене и времене принципе на вијеки очувати, али баш да то, фанатичко, слијепо наступање к прелазним сцијенама живота, несообразно са здравим смислом — јесте та „мода", која доноси то, да у резултату оптимистичких падâ и очекивања, бивају пагубне суме културнога живота. Баш сва сила и лежи у томе, да при тежњи напријед не буде пагубљена из вида та основа, на којој је безусловно пужно очекивати сазрijевање плодова грађанског и културног живота у опште каквога народа, какве нације. А што је најглавније, у живот се не смије с поља уносити никаква нова начела, као што то желе и прије — времена траже радикални прогресисте! Наш ум треба сâм самостално да се стара да их створи, а она се и јављају сама силом самога животнога развића, никад прије ни послије времена.

Кад би наши радикални прогресисти мало већег критеријума поклањали к новинштинама, које нас „прелијепавају" те на своје заборављамо, не би било данас оваквог мајмунског подражавања. Жене би биле као и прије, а не као данас: без нужде грбаве и т. п. — Наш народ јако је способан да подражава, а то за то, што је неспособан да се својим истакне. Кад би се на западу почело носити рогови на глави, наши би то примили са највећим апетитом.

Ум наш тада само прочишћава себи пут за слободно кретање. Аксиома је: ако станемо на тачку тих лакомислених прогресиста, који виче само „**ново**" и пишта више, да би живот био само жалосни је-

дан ваздушни метеор, без да и даље о томе говоримо.

Друго је погрешно мишљење о појму прогреса — *фаталистичко* тумачење прогреса. (И овога није лишен наш прогресиста). — Многи слијепо вјерују да је свако будуће љепше и богатије од прошлога и да на пр. XIX. вијек само по томе — што је он послједњи текући вијек, — неизмјерно више свију вијекова прошлих, даје више квалитативне и квантитативне среће народима од онога, што су народи имали и добијали живећи у прошлим вијековима, који су већ у праху У том смислу, по мишљењу многих свема што да се деси у свијету, све иде к' љепшему и савршенијем. Чак и свака револуциона катасрофа, с тог гледишта, оправдана је, — јер бо и она креће човјечанство културноме развићу и у савршавању!? Но ваља знати: живот човјечанства да је потчињен истим условима развића, каквим је подчињен и живот часних народа и живот — ако хоћете — сваког човјека на по се. Човјек постепено пролази узраст младости, зрелости и најзад узраст старости, и тек у годинама здравога мужества достиже потпуно развиће физичких и нравствено интелектуалних сила; но на томе ступњу савршенства не задржава се дуго егзистенција његовога индивидуалнога живота; — послије младости и зрелости, почиње опадање и увелост животних сила, и мудра старост може бити богата знањем и искуством, но без силе и енергије, ипак неопходно се јављa на стању савршенијем, другом узрасту живота, природним путем приближавајући човјека к смрти. Подобна постепеност не само узвишавања но и упадка животних сила, примјећава се и у историји народа. Сваки народ има вријеме рађења, вријеме развитка, опадања и старости. И у човјечанству влада такав закон живота, и оно је имало своју младост, када су се почеле и развијале његове силе; оно ће имати и своју старост, када ће са почетком опадања његових сила, природно да почне и да слаби. И ако такав прогрес доводи човјечанство к развитку његових сила, то он га, дакле, може довести и к упадку: оно што је имало свој почетак у времену, то са временом имаће и свој свршетак. То је такође аксиома. Нека се данас групирају разни људски односи; нека се живот распростире на квадрат и куб, увећавајући разне потребности и налажећи нова средства к њиховим удовлетворењима; нека се сва „житејска" питања постигну човјеком, — све је то опет сигнал саврјеавања човјечанства, ма куда се и камо оно кретало. Може бити, дакле, да та сама ширина живота и разноврсност човјечијих брига и односа, послужи регресом за човјечанство к тој отрцаној старости, о којој многи тако мало мисле — вјерујући само у прогрес историје, у *фаталистички прогрес*.

Такав је поглед на прогрес стао достојанством данас већине наше „безграматне" интелигенције, особито с времена кад је „геленизам" стао господином масе, тумачећи биће човјечије диалектичким прогресом. Но ми не треба да губимо из вида никад то, да закон историјског развића није и не може бити „хегеловска абстракција, и да је он тијесно скопчан са законом слободе, која подједнако с вишом неопходном разумном силом, одређује хôд — ток човјечије судбе. Провиђење — чијим именом ми ћемо замијенити оно, што се на језику философа неких зове слијепом неопходношћу, — указао је ту благу циљ човјечанству и по могућству, нестјешњавајући слободу

садјејствује томе, да се не би уклонило од одређеног му правца. У основу историјског развитка леже дакле закони категорички, који су нацртани „свише“: они тако рећи и образују „канву“ у историји културнога развића и прогреса у опште.

Ти закони, који су основ човјечанства јесу принципи Христијански, којима из стољећа у стољеће човјечанство и ступа на сусрет.

Говорио:
Милош С. Анђелковић,
ђак академије.

Догмат о светоме посту.

Преводи слободно из „Камена вјере“ **Вид. Парежанин**, богослов у Ржеву.

Увод.

За различне болести требају и различне лекарије. Али ми овдје нећемо говорити о тјелеснијем болестима, нити о тјелесном лијечењу, него о духовном. Духовне дакле болести, које душу чине немоћном, јесу гријеси, и дијеле се на три части: једни бивају дакле тијелом, једни душом, а једни имањем. Тјелесни гријеси јесу: прекомјерно јело и пиће, пијанство, блудство, прељубочинство, и свака нечистоћа тјелеснијех гријехова. Душевни пак гријеси јесу: свакe лукаве и неваљале помисли: безаконе жеље, гордост, властољубље, величање, славољубље, завист, и томе подобна. А гријеси који потичу од имања, јесу: лакомство, грабљивост, крађа, отимање, разбојништво, и свако неправедно тециво,

Свију овијех трију врста гријехова налази се разлика у св. Писму.

Св. ап. Јован у својој посланици говори: „*Све што је на свијету, тјелесна жеља, и жеља очију, и понос живота, није од Оца, него је од овога свијета*“ (I Јован. II. 16).

Тјелесна жеља припада тијелу; жеља очију принадлежи ко имању; понос живота принадлежи души. Па као што је болест од три врсте, о којој рекосмо, тако је од три врсте и лијечење.

Трима врстама неваљалијех дјела огорчавамо Бога; а и трима врстама добријех дјела, која припадају души, тијелу и имању, можемо, само ако хоћемо, помоћу благодати божје, ублажити гњев божији. Добра дјела душе јесу молитва; добра дјела тијела јесу пост, а добра дјела, која потичу од имања, јесу милостиња.

Ово је од три различите врсте лијечење трију различитијех рана, које је пошљедица исповиједи и покајања.

Ну, и о молитви и о милостињи не ћемо овдје водити много расправе с' противницима, а за пост много нападање трпимо од њих, као што ћемо видјети у овоме догмату.

Али прије него што се прихватимо самога дјела, изложићемо овдје нешто што се односи к' знању.

Знање прво.

Шта је дакле пост и како се дијели?

Пост у опште јест својевољно уздржавање од жељенијех сласти. Каже се „самовољно“ уздржавање за то, јер уздржавање од онога, што бива по *нужди*,

т. ј. или због оскудице, као што бива код сиромаха; или због немоћи, као што бива код болесника; или због притворности, као што бива код лицемјеријех (Фарисеја): нема снаге ни важности, која приличи посту; а то зато, што такав пост није поштједица од добре воље, него од невоље, или од притворности.

Пост се раздјељује на четири части: на пост духовни; на пост нравствени; на пост природни, и на пост црквени.

Први пост духовни јесте уздржавање и удаљивање гријехова, по ријечи божјој: *„Таки ли је пост који изабрах да човјек мучи душу своју један дан? да савија главу своју као сита и да стере пода се костријет и пепео? То ли ћеш звати пост и дан угодан Господу? А није ли ово пост што изабрах: да развежеш свезе безбожности, да раздријешиш ремење од бремена, да отпустиш пошлачене, и да изломите сваки јарам? Није ли да преламаш хљеб свој гладноме, и сиромахе прогнане да уведеш у кућу? кад видиш гола, да га одјенеш, и да се не кријеш од својега тијела?“* (Исаија гл. 58. ст. 5.—8.)

Овакав пост духовни, т. ј. уздржавање од неправде, од сваких неваљалијех дјела, јесте опћи за све, и свакога времена. И на саме свијетле празнике, овакав пост, сваг је дужан чувати. Но овдје не ћемо говорити о овакоме посту.

Други пост нравствени — морални, — који припада моралу, јесте умјерено употребљавање јела и пића, ради здравља и поштена живота. Такав пост многи и од старијех философа грчких чуваху и сада чувају и „Магометани“. Но ћемо ниже о томе посту говорити.

Трећи пост јестастствени — природни (тако га називаше богослови) јесте: ни мало не јести нити пити. А ово бива прије причешћа са тијелом и крвљу Христовом....

А четврти пост, црквени, јесте: уздржавање од некијех јела по закону и правилима св. цркве. О овоме посту је велика расправа у овоме догмату с' противницима поста....

И овај пост бива сваке године четири пута за неко навјесно вријеме, а тако и сриједа и петак сваке недјеље преко године,

Друго је пост помјесни, који понекад у некијем предјелима и градовима због неке потребе, као н. пр. у вријеме рата, поста, суше, погибељи, потреса и т. д. завјетује по потреби мјесни пастир.

Друго је опет пост опћи, кога чува сва црква; и друго пак пост сопствени, коме се неко упражњава, због себе самога, а ово бива или по некоме обећању (завјетовању), или по заповједи дотичнога духовника.

Знање друго.

Који су састави поста, или из чега се пост састоји? Пост се састоји из ово троје: времена, количине и својства.

Прво се назива временом, т. ј у које доба треба јести.

Они, који пошћаху у староме завјету, јећаху само у вече. Тако у књизи Судија читамо: „И изиђоше сви синови Израиљеви, и сви људи у Ветиљ, и плакаху, и сједоше пред Господем, и постише тај дан до вечера.“ У књизи Царева говори се: „Плакаше и постише до вечера за Саулом“, а на другоме мјесту исте књиге стоји написано ово: „Кле се Давид, говорећи: ево нека ми учини Господ нешу окусити хљеба пити нита друго, докле не зађе сунце“.

То се може видјети и на другим мјестима св. Писма, ушљед чега је јасно,

да су старозавјетни оци, кад су постили, јели само једном на дан, и то у вече.

Но црква Христова својијем вјерпијем, који посте, није опредјелила сталнога времена, када ће јести. А и данас има многијех, који се, по примјеру древних отаца, уздржавају од јела до вечера. А има их и таковијех, који не једу ни у вече (особито у вријеме св. четрдесетнице, сриједом и петком). И тако пљедују св. ап. Павлу, који за три дана ништа не једе нити пи.

А не оскудјевају у побожности и такови, који уз велики пост, почевши од понедјељка па до суботе пет дана, у знак пет рана страдалнога Христа, тијело своје изнуравају. О овоме пише св. Епифаније у кратком поученју. —

А они, који су немоћни и који се нијесу обикли на пост, обично (изузимајући суботне и недјељне дане) не једу све до деветога сахата дневи, т. ј. до трећега сахата послије подне.

Они дакле, који на овај начин посте, угледају се на Исуса Христа, који би на страдању све до деветога сахата дана. А у деветоме сахату од свију трудова и страдања својих ослободи се смрћу.

Друго се назива количином, т. ј. колико треба да једу они, који посте.

Разговјетно је дакле, да ономе, који пости, толико треба јести, колико је нужно да поткријепи своје пемогло тијело и снагу, која му оскудјева, т. ј. не зато, да се наједе, него само да се окријепи.

А ово говоримо за оне, који раде и и служе, јер им бреме дотичнога рада, односно служба, потребује поткрјепљења. Почем су пак различни начини живота оних, који радње врше и који не раде, то бива разлике и у снази људскога живота. Неки су јаки а неки немоћни; ради тога непрелазне мјере св. црква у погледу јела није једнако свима опредјелила. Овај пак закон само за све у опште вриједи: *„мосно јело служи само ради поткрјепљења“*.

Треће назива се својством, т. ј. каква јела треба да једу они, који посте: масна или рибна, или само од плодова земаљскијех, или јела, која су продукти од некијех животиња, као: масло, млијеко, сир, јаја и т. д.

Ово су различна својства једâ, о којима је велика распра са противницима поста. Јер неки од њих са свијем не примају поста, а неки ако и примају, но не потпуно. Примају у посту вријеме и количину, али својство не. Вријеме: да не треба рано него касно јести (не јести често); количину: да треба јести умјерено, а не и сувишно. Ово само неки од противникâ примају, својство пак са свијем одбацују, и кажу, да је то јеретичко, на име: уздржавање од маснијех јела, као: меса, масла, млијека, сира, јаја и другијех.

Тако дакле ти мудрују, којима је *„Бог трбух и кончина погибао“*.

А наша св. православна црква заповиједа нам сваким начином, да, не само вријеме и количину, него и својство јела у погледу поста чувамо, као што ћемо напријед видјети.

Дио први.

Камен православне вјере.

Почем су овдје стављена многа питања, која једнијем одговором није могуће ријешити: ради тога овај први дио расположићемо на три раздјељења и установљења.

У првоме раздјељењу и установљењу ћемо показати, да је пост у опште од закона божијега, и да се утврђује на св. Писму.

У другоме раздјељењу и установљењу јавићемо, да црква Христова има власт прописивати законе о посту.

У трећем раздјељењу изложићемо четири установљења: прво о посту свете четрдесетнице; друго о четири годишња поста, која бивају сваке године; треће о својству посних јела, и о посту сриједе и петка.

Раздјељење прво.

О посту у опште.

Установљење прво.

Пост у опште има свој почетак од заповиједи божије и утврђује се на св. Писму.

Глава прва.

Прописи из св. Писма старога завјета о заповиједи поста у опште.

У књизи „Битија", глави 20., говори се: „И заповиједи Господ Бог Адаму, говорећи: од свакога дрвета, што је у рају једи плода, од дрвета пак, које је за познавање добра и зла, не једите, јер чим од њега окусите, умријећете".

У књизи пророка Јоила, глави другој, стоји написано: „И сад говори Господ Бог наш, обратите се к' мени са свијем срцем вашијем, са глади и с' плачем и са жељом, и растворите срца ваша, а не хаљине ваше". А на другоме мјесту исте књиге говори: „Засвирајте трубом у Сијону, осветите пост, проповиједајте лијечење, скупите људе".

У књизи Товита, глави 12., пише се: „Боља је молитва с особитијем уваженьем и милостињом, него сабирати злато у благајнице, јер милостиња избавља и од смрти, а она и од гријеха очишћава, и чини да се стече вјечан живот.

Глава друга.

Прописи из св. Писма новога завјета о заповиједи поста у опште.

У јеванђељу по Матеју (VI. 16.) говори Христос: „А кад постите, не будите жалосни као лицемјери; јер они начине блиједа лица своја да их виде људи гдје посте. А кад ти постиш намажи главу своју и лице своје умиј". У јеванђељу по Матеју IX. 14.; Марку II. 18.; Луки V. 35., стоји написано: „И бијаху ученици Јованови и фарисејски, који пошћаху; и дођоше и рекоше му (Исусу): за што ученици Јованови и фарисејски посте, а твоји не посте? И рече им Исус: „еда ли могу сватови постити док је женик с њима? Него ће доћи дани, кад ће се отети од њих женик, и тада ће постити оне дане".

Код Матеја (XVII 21.); Марка (IX. 29.); овако каже Исус кад је излијечио бјесновита човјека: „А овај се род изгони само молитвом и постом!" Из ових Христових ријечи очито се показује заповиједь Христова о посту, а ту можемо овако тумачити: Сваки је дужан да одгања од себе бијесније сваким начином. О томе нас учи и сама наша природа. Но од бјесноте, т. ј. од утицаја ђаволског, ничим се не може излијечити осим молитвом и постом. За то је дакле дужност сваког, да пости и да се моли Богу.

Св. апостол Павле у својој посланици Римљанима говори: „Да ходимо по дану: не у ждерању и пијанству, не у курварству и нечистоти, не у свађању и зависти" (XIII. 13.) А на другом мјесту он исти каже: „Не чините угодности тијелу у страстима".

Но на супрот томе говори исти апостол у посланици Коринћанима, и то овако: „не забрањујте се једно од другога, већ ако у договору за вријеме, да се постите и молите Богу" (I. гл. 7. ст. 5.), а у другој посланици Коринћанима каже: „Покажите се у свему као слуге Божије, у трпљењу многом, у невољама, у биједама, у тјеснотама, у ра-

нама, у тамницама, у бунама, у трудовима, у неспавању, у посту", (VI. 4. 5.) У истој посланици говори и ово: „У трудовима и послу, у многом неспавању, у гладовању и жеђи, у многом пошћењу". (XI. 27.). А у посланици к Јеврејима говори: „Не опијајте се вином, у коме је курварство" (5. 18.); тако дакле да не спавамо као и остали, него да пазимо и да будемо трезни (Солуњ. V. 5.). Апостол Петар у посланици својој говори: „Зато, љубазни, запрегнувши бедра својега ума, будите трезни, и зацијело се надајте благодати, која ће вам се принијети кад дође Исус Христос" (I. гл. I. 13.) Будите трезни и пазите, јер супарник ваш, ђаво, као лав ричући ходи и тражи кога, да прождере" (I. V. 8.) „Поморите дакле уде своје, који су на земљи (Кол. Ш. 5.)

Ову главу закључујемо са Христовим ријечима: „Уђите на уска врата; јер су широка врата и широк пут што воде пропасти, и много их има, који њим иду. Као што су уска врата, и тијесан пут што воде у живот, и мало их је који га налазе" (Мат. VII. 13. и 14).

Али која су то уска врата и тијесни пут? Је ли овај, што учи, да се пости, или онај, што налаже, да се своме Богу, т. ј. утроби, чини свака угодност, а да се свете пости упиштавају? О томе нека сваки право пресуду изрече.

Глава трећа.

Прописи о посту у опште из примјера оних, који постише у старом завјету.

Да су људи постили и у старом завјету, дакле да је пост још и онда постојао, имаде много непобитних доказа у св. Писму ст. завјета. У књизи Исхода читамо да је Мојсије, који изведе народ Израиљски из Мисира постио.

И уђе Мојсије у сред облака на гори, и бјеше ту на гори четрдесет дана и четрдесет ноћи. (24.). А на другоме мјесту стоји написано: „И бјеше тамо Мојсије пред Господом четрдесет дана и четрдесет ноћи, не једући хљеба ни пијући воде (34.)". У књизи Судија Израиљевијех стоји написано: „И изиђоше сви синови Израиљеви и сви људи у Ветиљ, гдје плачући сједоше пред Господа, и постише тај дан све до вечера. У књизи царева говори се како су сви људи Израиљски постили тај дан.... и рекоше: „Сагријешисмо пред Господом." Такође у књизи царева каже се како су Израиљци, пошто су сахранили кости Саула и његова сина, постили седам дана.

Давид се куне, говорећи: Ево, нека ми буде свједок Господ, нећу јести хљеба нити што друго док не зађе сунце. (II. Цар. 3.) У истој књизи налазимо још примјера, ђе се каже, да је Давид постио. Исаија пророк, који ишаше на божију гору Хориву, постио је четрдесет дана и четрдесет ноћи. (Ш. 19.). Јосафат, будући престрашен страхом, сав се бијаше одао на молитву Господу, и проповиједаше пост по свој Јудеји. (II. Пар. 20.). Јездра говори: „И обећах ту пост и младићима пред Господом Богом нашијем, да заиштемо од њега добри пут њама и онијем, који с'нама бјеху, и синовима нашијем, и стоци нашој." (8.) У књизи Немија стоји написано: „Када чух те ријечи, сједнувши плаках и јадиковах за много дана постећи и молећи се пред лицем Бога небеснога." (1.). А у књизи Товита ово: „Сара за три дана и за три ноћи не једе ништа нити што пи, но стајаше плачући и мољаше се Богу". (3.). У књизи пак Јудита: И смирише се они и жене њихове у душама својима у посту и молитвама. (4.). А на другоме мјесту поред осталога и ово: Чуће Господ Бог молитве ваше

ако живећи останете у посту и молитвама пре Господом....

Јестира заповиједа Јудејима да посте па каже: „Постите ради мене; немојте јести нити шта пити по три дана, дању и ноћу: а ја и моја слушкиња такође не једемо.“ (4.).

Псалмопјевац, молећи Господа да му буде помоћник против онијех, који на њ нападају, каже поред осталога: Ја се у болести њиховој облачих у врећу, мучих постом душу своју!! (Псал. 35. ст. 13.); а на другоме мјесту, тужећи се пред Господом на безбожнике, вели: „Кољена моја изнемогоше од поста, и тијело моје омрша“ (Псал. 109. ст. 24.). У књизи Јеремије пророка говоре синови Јонадана, сина Рихавова: „Не ћемо пити вина, јер Јонадав, син Рихавов, отац наш, забрани нам је, рекавши: не пијте вина ни ви, ни синови ваши до вијека“ (35. ст. 6.). А на другоме мјесту у истој књизи читамо: „А пете године Јоакима сина Јосијина, Цара Јудина, мјесеца деветога огласише пост пред Господом свему народу Јерусалимском и свему народу, који дође из градова Јудинијех у Јерусалим“ (36. ст. 9.).

Пророк Данило каже: „У то вријеме ја Данило бјех у жалости три недјеље дана. Јела угодна не једох, ни месо ни вино не уђе у моја уста“ (X. 2 и 3.)

О посту се спомиње и у књизи пророка Јоне: „И Ниневљани повјероваше Богу, и огласише пост“. (III. 5.).

Ево ви, који се противите посту и који га, на жалост, не уважавате, имате много примјера из ст. завјета, гдје се очито види, да је пост још и онда постојао, коме су се старо-завјетни праведници упражњавали. На шта вам се чини: јесу ли нам они тијем дали најбољи примјер да се и ми на њих угледамо, т. ј. на њихове добродјетељи, те да у тијем напредујемо? Не каже ли ап. Павле за све старо-завјетне праведнике, који постише: „А ово бише угледи нама“; и: „ово се пак све догађаше угледи њима, а написа се за науку нама, на које пошљедак свијета дође“ (I. Корин. VI. 11.).

А и сам Исус Христос ставља за примјер Ниневљане свијема, које се кају за гријехе, па каже: „Ниневљани изићи ће на суд с' родом овијем, и осудиће га; јер се покајаше (постећи) Јонинијем поученьем: а гле, овдје је већи од Јоне“. (Мат. XII. 41.).

Рећи ћете, можда: Христос нас је ослободио од старозавјетнога терета — јарма, — јер то потврђује и апост. Павле, говорећи: „Тако, браћо, нијесмо дјеца робињина него слободне. Стојте дакле у слободи, којом нас Христос ослободи, и недајте се опет у јарам ропства ухватити“ (Гал. IV. 3.; V. 1.).

Јест, али исти ап. каже и ово: „Ево ја Павле кажем вам, да ако се обрежете, Христос вам неће ни шта помоћи“ (Галат. V. 2.).

Из овијех ријечи, које су довољне да побију сваки изговор, да не треба постити, види се разговјетно којега нас је јарма ослободио Христос. Христос нас је дакле разријешио-ослободио — од дужности обрезања као и обреда у погледу принашања старо-завјетнијех жртава. И за то већ не приносимо на жртву: овце теоце, волове, козлиће, тице и остале, животиње. Али нас није ослободио Христос старозавјетне дужности у погледу познавања Бога и испуњавања закона божијега, т. ј. да не познамо Бога и његове заповијести да извршујемо. Није, јер би иначе ослобођени били и од Богоданога

Глава четврта.

Прописи о посту у опште по начину онијех, који су постили у новој благодати.

Сам Исус Христос постио је четрдесет дана и четрдесет ноћи. А када га је по томе ђаво кушао, одговорио му је: „Не живи човјек о самом хљебу, но о свакој ријечи која излази из уста Божијих“ (Мат. IV. 4.). Тако исто постио је и св. Јован Крститељ, као што каже јеванђелист: „а храна његова бијаше скакавци и мед дивљи“ (Мат. III. 4.). А о Јовану говори сам Христос овако: „Дође Јован, који не једе ни пије“ . . . и похваљује га као пророка и још више од пророка: „Ни један између рођенијех од жена није изишао већи од Јована Крститеља“ (Мат. XI. 11.).

У књизи дјела ап. стоји написано: „А кад служаху апостоли Господу и о кад пошћаху, рече Дух свети: одвојте ми Варнаву и Савла на дјело на које их позвах. Тада постивши и помоливши се Богу метнуше руке на њих, и отпустише их“ (Дјел. апост. XIII. 2 и 3.). Јеванђелист Лука говори о пророчици Ани, да је она постила и служила Богу у храму осамдесет и четири године. „И бјеше Ана пророчица, кћи Фануилова . . . . И та удовица не одлажаше од цркве и служаше Богу дан и ноћ постом и молитвом“ (Лука II. 36 и 37.). Тако је постио и сам ап. Павле одмах у почетку кад се је обратио из незнабоштва у Хришћанство, као што читамо из дјела апостолскијех: „И бјеше три дана слијеп, и не једе нити пи“ (Дјела ап. IX. 9)

Он исти (ап. Павле) пише много у својим посланицама о гладовању и о жеђи. Тако је постио и Корнилије, који бјеше капетан у Цесарији од чете која се зваше „талијанска“. Он сам говораше: има четири часа да постим све до овога часа, а у деветом часу, молећи се у својој кући, виђех човјека обучена у свијетлој одјећи, који стаде преда ме (т. ј. анђео).

Апостол Павле у својој посланици Тимотију каже: „Више не пиј воде, него пиј по мало вина, желуца ради својега и честијех својијех болести“ (I. Тим. V. 23.) Од туда може сваки видјети, колико пошћаше ап. Тимотије, који вина ни мало не пијаше, осим по савјету односно заповијести својега учитеља, св. ап. Павла.

О посту свију апостола у опште сам Исус Христос говори: „Кад се отме од њих женик, онда ће постити“.

Можда ћете, противници поста, рећи на ово: одлазак женика представља смрт Христову. Апостоли постише дакле само пошље Христове смрти, а не и у остало вријеме. Али вам ето на то одговора: Одлазак женика Христа не означава само смрт Христову, него и вазнесење на небо А да су апостоли постили и по вазнесењу Христовом на небо, то се јасно види већ из горњијех примјера. (Дјела апостол. XIII. 2.: XIV. 22.). То се исто може видјети и из овијех ријечи: „А Петар и Јован њијаху заједно горе у цркву на молитву у девети сахат“ (Дјел апост. III. 1.). А извјесно је да нијесу јели. Девети сахат по источ. рачунању јесте по нашему: трећи послије подне.

Шта ћете дакле рећи, противници? Хоћете ли пак ово: апостоли постише онда, кад се оте од њих женик — Христос? А није ли се од нас тај исти женик душа нашијех — Христос раздвојио?

Од апостола раздвојио се је Христос само тјелесно, т. ј. они га послије његове смрти на крсту, када им се јављао за четрдесет дана и при самоме вазнесењу на небо, нијесу могли видјети у његовој тјелесној природи; али с' благодаћу својом духовно

свагда им је био присутан. А шта ћемо ми, који не видимо Исуса Христа у његовој тјелесној природи, а благодат његову, чинећи непрестано гријех, од себе удаљујемо?!

Кад су дакле апостоли постили, који су Христа као Богочовјека гледали и с' њим опћили, тијем више треба да ми постимо, који Христа нигда не виђесмо.

Пошље времена апостолскога, особито почевши од цара Константина Великога, бише многобројни испосници у св. цркви, као: Павле Тивејски, Антоније Велики, Јевтимије, Макарије, Сава Освећени, Теодосије, Пансије, и Бог сам зна колико још њих бијаше таковијех. Само бијаше оваковијех земаљскијех анђела пуна Ливија, Тивајида, Египат, Атонска и синајска Гора, и многобројна друга мјеста, која се прославише са животом оваковијех испосника — који постише.

А читајући Патристике, Минеје, Прологе и њихова житија, која вјерно написаше многи писатељи, морамо се данас њиховоме посту, који тако могоше, као људи с' човјечијом природом, да чине. За то су пак између њих многи данас у броју светитеља божијих.

Но трудна дјела оваковијех испосника и њихово строго пошћење нећемо овдје потанко истицати, због великога броја таковијех. . . . Многе похвале, које се односе на св. оцеве, који постише и скончаше свој земаљски живот у посту и молитви, налазе се у књизи која се зове: „Саборник“ лист 201.; даље у „Слову“ св. Јефрема, лист 112., и у другијем књигама.

Али ни противници, осим св. Писма и осталијех књига и предања светијех презрете.

За то је дакле све пјевање о томе узалудно ономе, који затиска уши своје. Овдје кажем само ово; мислите ли, да су они, који тако постише, били грјешнији од свију људи?

Нијесу, ја вам кажем; но ако се не окапемо *обожавања свога трбуха, дакле угађања и задовољавања својему тијелу и тјелеснијем страстима, сви ћемо пропасти.*

Ну послушајмо ап. Павла, који громко говори: „Тјелесно мудровање *смрт је* а духовно мудровање *живот је* и мир. Јер тјелесно мудровање непријатељство је Богу, јер се непокорава закону божијему нити може. Јер ако живите по тијелу *помријећете*; ако ли духом послове тјелесне морите, *живљећете*“ (Римљ. VIII. 6. 7. 13.).

Глава пета.

Снага прописа о посту у опште, обзиром на различите користи, које бивају ушљед поста.

Прва корист, која бива ушљед поста, јесте: усмирење тијела и уздржавање од свакога неваљалога дјела. А ово је Богу врло угодно; њему је дакле мило да избјегавамо тјелесне страсти и сувишне жеље. О овоме говори и св. ап. Павле, кад каже: „Морим тијело своје и трудим“ (I. Кор. X. 27). Морим, вели, т. ј. постом, као што тумачи св. Златоуст. А ово је оно, о чему и псалмопјевац поје: „Ја се у болести њиховој облачих у врећу, мучих постом душу своју“ (Псал. 35. 13.); а на другоме мјесту пјева: „Кољена моја изнемогоше од поста и тијело моје омрша“ (Псал. 109. 24.).

Као што коњаник, који јаше на коњу неукроћену, иде несретнијем путем, кроз уске долине и опасне ритине, куда иначе не би он хтио: *тако су и онијем, који су неукроћена тијела, отворени путеви на свако безаконье; не иду дакле такови стазом побожности, него неваљалства.*

Св. пост дакле има ову снагу, *да укроћава страсти, да искорјењује завист, да угушује пламен велике лутине и гњева,*

да истријебљује гордељивост, сујету, славољубље; да у ошште чула настављ на пут прав, краће рећи, пост је прослављи убица страсти; пост угушује сувишне неморалне жеље и побјеђује сваку бјесновољу тијела; пост је празник одлични.

Друга корист, која долази као пријатство поста, јесте та, што уређује душу за молитву и да мисли само о ономе, *што је небеско*. Тако је Мојсије уредно душу своју постом, прије него што се је усудио изићи пред Бога, да с' њим говори, кад је имао примити и *Богодани закон* на таблицама, прстом божијим исписан.

Исто тако постио је и пророк Илија четрдесет дана и четрдесет ноћи, прије него што се је удостојио да види Бога „во гласје хладна тонка“ на Гори Хориви. Тако се је и пророк Данило спремио „триседмичним“ постом, да сазна и разумије откровење божије.

Пост је дакле баш као степенице, по којим се узноси ум људски на небо; он је као крила, на којима душа лети к' Богу; ће *мисли о њему и о ономе, што је на небу.*

Трећа корист од св. поста јесте та, што он рађа у нама особиту побожност и богопоштовање. Тако пророчица Ана у посту и молитви служаше Богу и дан и ноћ (Лука II.). А она не пошћаше овако по божијој заповиједи, него по *својој слободној вољи*. Али овијем својијем својевољнијем постом заиста Бога поштоваше и њему служаше.

О овоме говори и св. ап. Павле: „Молим вас дакле, браћо, милости божије ради, да дате тјелеса своја у жртву живу, свету, угодну Богу; то да буде духовно ваше богомољство“ (Рим. XII. 1.)

Овдје ап. говори о укрћавању тјелеснијех страсти, што особито бива постом, и ово убијање тијела назива „словесним служењем“.

Четврта корист од св. поста јест та, што он умилостивљава у гњеву Бога и њега задовољава.

Тако синови Израиљеви постећи умилостивише Бога те одржаше славну побједу. Тако је и цар Ахав, који иначе бијаше безаконик, убица, отимач, пошто оте виноград Навутеја, и њега самога уби: постећи и убијајући своје тијело, добио олакшање и од чести помиловање пред Богом. Тако и Ниневљани, постећи строго, ублажише гњев божији према себи. Тако бијаше и за времена Јестире и Јудите, када се људи избавише постом од предстојеће смрти. Пророк Јоило у у књизи својој говори људима: „И сад говори Господ Бог ваш: обратите се к' мени свијем срцем својим и постећи и плачући и тужећи. И раздерите срца своја а не хаљине своје, и обратите се ка Господу Богу својему, јер је милостив и жалостив, спор на гњев и обилат милосрђем и каје се ода ала“ (II. 12. и 13).

Пета корист од св. поста. Постом испроси човјек од Бога како временo тако и вјечно блаженство.

Тако је Ана, жена Јелканова, испросила у Бога сина Самуила. Св. Амвросије Милански каже: „Црјево празно јела, би испуњено сином“.

Пророк и цар Давид мораше себе постом за то, да би испросио у Бога живот своме сину, који му боловаше. Тако се је Сара постом спасла од бјесова, да се обистине Христове ријечи: „Овај род не може се ишћерати ничим осим молитвом и постом“

Но особито ова корист св. поста, т. ј. полученье од Бога вјечнијех и временијех блага, види се у ријечима Исуса Христа, који говори: „А кад ти постиш, намажи главу своју, и лице своје умиј. Да те не виде људи гдје постиш, него

Отац твој, који је у тајности; и Отац твој који види тајно, платиће теби јавно“ (Мат. VI. 17. и 18.). А дати неће ништа друго, осим плату.

Овдје Исус Христос ставља насупрот прави непритворни пост, посту фарисејском, који је лицемјеран. Јер Фарисеји кад пошћаху, бијаху жалосни, хотећи да их за то хвале људи. Зато о њима говори Христос: „Заиста вам кажем да су примили плату своју“, т. ј. похвалу од људи.

Истински пост, који дакле није лицемјеран, не циља на то, да стече похвалу од људи, него очекује плату своју на небесима, да се испуне ријечи Христове: „И Отац твој који види тајно, платиће теби јавно“!

Почем дакле обећана Христос плату на небу за пост, то они, који искрено — без притворности — посте, могу и хоће заслужити својијем таковијем пошћењем, и испросити себи у Бога и времено и вјечно жељено блаженство.

А све остале користи св. поста, па ма да их ко и много стече, убрајају се у извор пет горепоменутих користи.

(Наставиће се).

О разлозима који раскидају брачну везу, и о судском поступку у парници за раскид брака.

Написао: **Тома Алагић**, прота, професор Богословије.

(Наставак.)

Ми дијелимо разлоге, који раскидају брачну везу у пракси православне цркве, према њиховом поријеклу и вриједности са црквеног гледишта у *три врсте*. У прву врсту иду разлози, које је установила црква на основу својијех канонских извора. Ови се могу назвати *канонички разлозима* у тијесном смислу. — У другу врсту иду разлози, које је истакла и утврдила грађанска власт (старо-грчко грађанско право), које је у току времена и црква примила у своје *зборнике*. Ови се могу назвати *полуканонички разлозима*. У трећу врсту иду разлози, који нетиче нешто старо, нешто новије грађанско законодавство, но које црква још није усвојила; међутијем догађа се, да у неким приликама и у неким крајевима вриједе у парбеним брачним питањима. Ови се по томе могу назвати *неканонички разлозима*.

А. Канонички разлози.

I. Прељуба.

У светом писму изречно стоји, да сваки треба, да држи женидбу у части, женидбена постеља да буде чиста, жене да љубе своје мужеве, да буду поштене, чисте . . . . , и да је сваки, који погледа на туђу жену са жељом, учинио је већ прељубу у срцу своме[1]). Разлог, да се раскине брак услијед прељубе оснива се, као што смо напријед казали, на ријечима Христа Спасителља, које су послужиле за основ апостолској науци и каноничким одредбама о овоме предмету[2]). И старији и новији, црквени и грађански закони држе прељубу за разлог, који раскида брак. Византијски грађански закони и стара црквена правила, држе за прељубу, не само кад жена крај својега законитога мужа има тјелесни дотицај и са којијем другијем човјеком, или муж код своје жене са туђом женом, или кад жена остави свога мужа и пријеђе к другоме, или кад жена премами туђега мужа, или муж остави своју и пријеђе к другој[3]), — него и тада, кад жена прије удадбе, или у времену од првога брака до другога, има с киме тјелесни

[1]) Посланица апостола Павла Јеврејима гл. 13., ст 4. Титу гл. 2.; ст. 4. и 5.; Солуњанима прва посл. гл. 4., ст. 3., 4., 5. и 9.; Мат. гл. 5., ст. 98; 2. Петрова гл. 2.; стих 14.

[2]) Прва Кор. гл. 7.; трулскога сабора правило 87. и 93.; картаг. саб. прав. 102.; Вас. Вел. прав. 9., 37., 39., 77. и т. д.

[3]) Вас. Вел. прав. 9.; трулскога саб. прав. 87.; испор. ап. прав. 58. и његово тумачење у Пидалиону (Πηδάλιον), страна 34, атинскога издања од год. 1841.

додир, изузевши прилику, кад се то деси силом, услиједъ обмане или другога кога забрањеногa дјела)[1]. Кад дакле има муж праве доказе, да је његова жена била с другијем, н. пр. кад је опазио, да је с другим зачела, кад приведе свједоке очевидце, или означи прилике, у којима се то збило, тако да могу увјерити судију о прије-ступу, — може искати, да се брак његов раскине[2]).

Но прије него што ište раскид брака, ваља муж да има ово на уму:

1. Ако прије својега брака са својом женом, није ништа знао за њен неморалин занат и поступак, него тек кад се оженио с њоме и видио, да је изгубила невиност дјевојачку блудницијем животом[3]); онда може тражити раскид; ако ли је знао, или ако је узео удовицу прије него што је истекла година дана њене жалости и прнине за првијем мужем, или пак 9 мјесеци, односно 6, или у времену, кад се не може знати, да ли је иста зачела с њиме или с првијем мужем[4]), — његова тужба послије нема вриједности.

2. Чим открије кривицу своје жене, треба одмах да прекине тјелесни сажившај с њоме, па да приказке невјерност и превару њену најближој родбини и позваној власти; ако ли јој опрости, или продужи да живи с њоме, што значи, да јој је опростио, или поднесе тужбу против ње тек послије неког времена, послије неколико година[5]), — тужба му нема вриједности. Исто тако не може тражити да се развјенча са женом, кад ју је сам наводио или нагонио да чини блуд.

Осим директне прељубе има још некијех поступака, који се противе чистоћи и вјерности у браку, који воде к прељуби, и који због тога могу да раскину брачну везу. С почетка бијаше муж изузет од законске опширноће у овоме, а жена бијаше крива̀ља и мораде по обичају, као што каже Василије Велики, више да трпи[6]); али је касније за сличне пријеступе исто тако подло жан казни као и жена; и како год могаше муж да тражи од своје жене, да буде чиста и поштена у свима својијем поступцима, који додирују моралну страну њиховог брачног живота, тако исто може и жена да тражи од свога мужа. — Муж даје повода, да његова жена ište да се раскине брачна веза:

1. Кад покушава да доведе своју жену у неморалан одношај с другијем људима против њене воље[7]).

2. Кад опћи са туђом женом у истој кући или гдје на другом мјесту, или одлази од куће на дуже времена и крије се од своје жене, да тјелесне своје насладе подмири, и кад неће да одустане од своје разврaтности при свем том, што су га опоминали и одвраћали од тога његова жена, родитељи, сродници и други честити људи[8]).

3. Кад је пред судом потворио на своју жену, да је учинила прељубу, тако је пред свијетом увриједио, понизио и осрамотио, и тијем потро основ будуће брачне среће, слоге и јединства између себе и своје жене[9]). — Грађански закон одређује још и казан затвора, као свакоме, који нанесе увриједу части и поштења, било пред јавним судом, било иначе[10]).

Иван сваке сумње је, да женин блудни живот јаче потреса мир и спокојство у породици и ван породице — у јавноме друштву, и да развратна жена прије може да обори породични и племенски глас, да својијем разврaтним животом створи у кући, за коју је много више везана него муж, моралну и материјалну пропаст. Њен посао своди се у много мање тачака, него мужевљев, али за то се и осјећа прије и јаче, кад напусти коју своју дужност у брачноме и породичноме животу. Бестидна жена не мари ни за образ, ни за дјецу, која прву њеgу и прво васпитање од матере треба да добију, ни за какву праведу и поштење у свијету. — Жена даје повода, да се муж њен развјенча с њоме:

1. Кад иде против воље и знања свога мужа с туђим људима на гозбе и пијанке, на

[1]) Вас. Вел. правило 49.

[2]) Испор. златног грчког правника Константина Арменопула дјело „Ἐξάβιβλος“ (од год. 1345.), књига 4.: „Περὶ λύσεως Γάμου, καὶ τῶν αἰτιῶν αὐτοῦ“. Венец. изд. од год. 1805.

[3]) Пета књ. Мојс. гл. 22., ст. 20. и 21. — Код Арменопула стоји: Ἐὰν εἷς τὸν καιρὸν τοῦ Γάμου δὲν εὕρῃ Γυναῖκα παρθένον ὁ Ἄνδρος . . . . καὶ ἡ Γυναῖκα νὰ μὴ κατακρίνεται διὰ μοιχείαν, ἐσωντας νὰ ἔχαμε ἁμαρτίαν πρὶν τοῦ Γάμου“.

[4]) Испор. опћега грађ. законика за царевину аустријску §§ 120. и 121.; грађанскога законика за краљевину Србију § 105.

[5]) Фотијева номоканона (зборника) натпис 9., гл. 30.

[6]) Испор. Вас. Вел. пр. 9., 21., 31., 35., 37., 39. и 48.

[7]) Јустинијанова новела 117.; номоканон (Фотијев) натп. 13., гл. 4.; Арменоп. кн. 4.; Кормчија гл. 48.

[8]) Номок. натп. 13., гл. 4.; Арменоп. сп. мј.

[9]) Номок. натп. 13; Арменоп. сп. мј.; испор. 5. књ. Мојс. гл. 22., ст. 13.

[10]) Казнени закон за Босну и Херцеговину од год. 1884., § 447. Судска пракса увијек покушава да измири жену с мужем.

забаве или у купатила у намјери да чини блуд, и тијем прекине вјерност своме мужу; или кад у опће похађа мјеста, која нијесу за пристојну жену[1]).

2. Кад против воље и знања свога мужа у невриједне одлази од куће и ноћива по туђим кућама у намјери да чини блуд. Овоме прије-ступу једнак је онај, кад жена, док јој је муж на путу, или је у каквоме послу ван куће, пушта у кућу ноћу, па и дању људе, о којима се већ сумња, и њој је самој познато, да се сумња, да долазе по њеној жељи и у пријеступној намјери. Позвана власт има добро да пази и испита узрок женином тумарању. Ако има доказа, да је жена отишла од куће, бојећи се, да је објестан или пјан муж не туче и не кињи, или ју је муж у својој јарости па и без јарости истукао и избацио из куће, те *не имајући живих родитеља* пребјегне у туђу кућу[2]), или да је, десивши се на путу, силом или другом каквом неприликом задржана, те није могла у право доба кући доћи, — онда има основа, да се блажије с њоме поступа, или да се са свијем опрости од казни[3]). Тако исто треба испитати да није жена тумарала у споразуму са својијем мужем, како би се нашао разлог, да се раскине њихова брачна веза.

3. Кад *свештеничка жена* пане у прељубу, *треба* је распустити од њена мужа; јер што вриједи за све хришћанске жене[4]), то вриједи за жену свештеничку у већој мјери, пошто треба као и њен муж и сав дом да служи другима за примјер својијем религиозним и моралним владањем и животом. О овоме јасно говори правило 8. неокесаријскога сабора: „Ако жена једнога, који је још свјетовњак, учини прељубу и у томе буде изобличена, он не може бити примљен у црквену службу. Ако ли је послије рукоположења учинила прељубу, он се мора раставити с њом; а ако продужи да с њом живи, не може вршити повјерене му службе“[5]). Узрок је овој одредби, говори Зонара у тумачењу овога правила, што се, кад се продужи опћење с таком женом, обесвећује чистоћа свештеничкога чина и његове литургичке радње. Валсамон, тумачећи 18. правило апостолско, говори: „Ово правило хоће да чисто живи не само посвећени, него и жена његова. Због тога је запријетило онима, који желе да буду рукоположени, да узимљу жене, које наводи[6]); јер је сумњива њихова чистоћа услијед жалосних прилика њихова живота. И тако, ако је ко узео таку жену, не треба да се удостоји свештенства. *„Ако је пала његова жена у прељубу послије његова рукоположења, и он је при свем том задржи код себе, онда треба да се свргне“*[7]). Разумије се, да и свештенику предстоји казан за овакви пријеступ прије и послије рукоположења[8]). Овака жена морала је поћи у манастир (женски), и ако је имала имања, двије трећине од тога припадало је дјеци њеној и њена мужа, а једна трећина манастиру, у који је послана[9]).

Пошто прељуба, односно блуд у велико вријеђа морално чувство, и врло штетно утиче на ред у цркви и држави, то и црква и држава прописују још посебне казни мужу или жени, који су тијем својијем пријеступом прекинули своју брачну везу. Одредило је још 48. апостолско правило, да се *одлучи* муж, који отјера своју жену, па узме другу, или од другога отпуштену, држећи то за блуд и прељубу. Валсамон тумачи ово правило овако: „Који је без разлога изагнао своју жену, не може узети другу, иначе је подложан одлучењу. Исто је тако подложан одлучењу, који је узео жену, неослобођену од брака, него пуштењицу, *а пуштењица је, која није по закону растављена с мужем*, и осуђује се као прељубочинац, по ријечи Господа који говори: *који узме пуштењицу чини прељубу*“[10]). На тај начин по правилима, како неки говоре, и прељубочинцу и блуднику је црквена казан *одлучење*; но мени се чини, да то није правилно. Прочитај правила св. Василија, у којима се пишче

[1]) Номок. нлта. 18. гл. 4.; Арменопул: Ἐὰν ἡ Γυνὴ τρώλη καὶ πίνῃ μὲ Ἄνδρας ξένους χωρὶς τὸ θέλημα τοῦ Ἀνδρὸς τῆς. ἢ λούεται“.

[2]) Борављење жене код својијех *мостиштијех* родитеља, може се испричати (испор. Валсам. тум. ап. правила 5. и рећење брачнораскидних разлога у 117. новели цара Јустинијана т. 5. — Επιτομὴ (του εν τοις εκκλησιαστικοις δικαστηριοις Ρωμ. καὶ βυζαντ. νομου, — εν Κωνσταντινουπολει 1886.) стр. 95., т. 4. говори: Ἐὰν παρὰ τὴν θέλησιν τοῦ ἀνδρὸς μείνῃ ἔξω τοῦ οἴκου εἰ μὴ παρὰ τοῖς ἰδίοις λογεῦσι. οὐχὶ δὲ καὶ ἂν ἐξέβαλλεν αὐτὴν τοῦ οἴκου ὁ ἀνὴρ καὶ δὲν ἔχει λογεῖς πρὸς οὓς νὰ προσῤῥύλῃ“.

[3]) Испор. тум. Зонар. пр. 87. трул. сабора.

[4]) Прва Тим. гл. 2., ст. 9., 10. . . ; гл. 3., ст. 11.; Титу гл. 2., ст. 3., 4. и 5.

[5]) Текст правила наводимо по преводу Милашовом, II. издање.

[6]) Удовицу, пуштењицу, блудницу, робињу глумицу,

[7]) „Правила“, Москва 1876., Випускъ I.

[8]) Вас. Вел. пр. 6.; апост. прав. 25. и 61. и тум. у Пидал. стр. 14. и 44.

[9]) Zhishman cn. dj. стр. 742.

[10]) Мат. гл. 19., ст. 19.

разлика између блудника и прељубочинца. Знај, да муж, док је још у браку, кад опћи са другом слободном женом, гријеши блудом, а не прељубочинством; но ако опћи са женом, која има свога мужа, онда се казни као прељубочинац. А жена, док је још у браку, па опћи с киме било другим, казни се као прељубочинца. А Јустинијанова новела, која је смјештена у 28. књизи, натпису 7. Василикâ, говори, да ако је прије и могао један или други супруг, ма на који начин изазвати развод, јер је муж говорио: жено, ради што хоћеш (λίνῃ πράττε τά σά), а жена: мужу, ради што хоћеш (ᾖναι πράττε τά σά), но касније бива развод са *одређеним*[1] разлога. У новели 117. су означени и сами разлози. У осталом, и у стара времена развод није бивао самовољно, него послије судске одлуке, и онај, који је узео жену, која није на тај начин отпуштена, вријеђао је као прељубочинац"[1]. — Као што се види, Балсамон, позивајући се на Василија Великога, а онај на *обичај*[2], прави разлику, кад човјек ожењен опћи са туђом женом у браку, и слободном од брака, или неудатом, и тијем хоће да буде разлика и у казни. Нема сумње, да је већи приједуп, кад човјек својијем невјерством у браку, вријеђа уједно и своју жену и мужа жене, с којом опћи, и тијем ствара већи неред у породичном и друштвеном животу, али се свакако мора назвати прељубочинцем према својој жени и онај, који у исто доба опћи са женом слободном од брака или неудатом, и тијем прави невјеру својој жени. Григорије из Нисе говори у своме 4. правилу: „Подјела гријехова, који постају од похотљивости и сластољубља, слиједећа је: једно се назива прељуба, а друго блуд. А неки, који су још потање ово разабирали, наћоше, да се и гријех блуда има сматрати прељубом с тога, што један само законити савез постоји, „*жене са мужем и мужа са женом*"... — Анкирског сабора правило 20. говори: „Чија је жена прељубу учинила, или који је сам прељубу учинио, треба да седам година издржи до потпуног опћења, прелазећи ступње, који томе воде". — — Свети Василије у своме 34. правилу говори: „Жене, које су прељубу учиниле, пак су се, проникнуте побожношћу, саме очитовале, или на други какав начин биле су изобличене, оци наши забранише, да се јавно проносе, да не будемо тијем узроком смрти тих изобличених, а наредише, да оне остану ван опћења, док се не испуни вријеме покајања". А у 58. правилу наређује, да онај, који је прељубу учинио, за *четврта* година буде ван опћења светиња. — Правило 88. трулског сабора гласи: „Која остави мужа свога, пак другоме пође, прељубница је, по светом и божанственом Василију, који је на пророчанства Јеремина привео слиједеће: Ако постане женом другога мужа, нека се мужу своме не враћа, него окаљења, нека се скрни. Тако опет: који држи прељубницу, безуман је и нечастив. Ако се дакле дозна, да је оставила мужа без разлога: он је достојан снисхођења, а она казни. А снисхођење често јаче му у томе, што ће остати у опћењу с црквом. Али који остави жену, с којом је у законитој свези, пак другу узме, по ријечи Господа, подлежи осуди за прељубу. А од отаца наших одноеним правилима је установљено, да такови морају за годину дана плакати, двије године слушати, три године припадати, и *седме* стајати са вјернима, ако су се при томе са сузама кајали". — Но правила допуштају, да се сваки казан грјешнику, који се од срца покајао и у владању поправио. Тако сам св. Василије Велики препоручује милости грјешнике, који су кадри сузама својима да дирну срце човјечје, и покажу тако владање, које је достојно милосрђа[3]. — Правило 102. трулског сабора говори: „Код Бога и код онога, који је примио пастирску службу, сво је старање у томе, да се поврати изгубљена овца, да се лијек пружи оној, која је змијом рањена, те да не удари о стрмине очајања, нити да се одузда на распуштени и нерасудни живот"[4]. — Правило 5. анкирског сабора прописује: „Епископи нека имају власт, обзиром на начин обраћања, поступати и човјекољубивије"[5]. — Григорије из Нисе између осталога у своме 4. правилу говори: „Безаконје пак, које постаје прељубом или другим врстама нечистоће, као што је прије казано, нека се у свему лијечи оним истим судом, као и приједуп блуда, само ће се вријеме подвостручити. Треба у осталоме и у овоме погледу узимати у обзир држање онога, коме се лијек прилаже, на исти начин, као и са онима, који су се заниједи били

[1]) „Правила", Москва 1876., Вщ. I.
[2]) Вас. Вел. пр. 21., 58. и 59.
[3]) Вас. Вел. пр. 7. и 54.; испор. и 2. пр.
[4]) Испор. тум. Вале. овога правила у „Правилима" моск.
[5]) Испор. и 21. пр. овога сабора, и саб. картаг. пр. 48

нечистоћом блуда, и према томе припустити их или скорије или касније, да се удостоје доброга[4]. — Правило 87. трулскога сабора изречно каже, да се са прељубочинцима блажије поступа, *ако су се са сузама покајали*[5]).

Закони и обичаји свију народа, као што се у неколико може видити и из онога, што напријед споменусмо о стању брака код разних народа, — допуштали су, да уврије̂ђена супружка страна убије или најоштрије казни и човјека, који је оњиио с туђом женом, и жену, која је оњиила с туђим мужем. Така освета бивала је најшће и најчешће од стране мужа, кога је жена изневјерила, јер је жена, као што нам између осталијех најбоље свједочи св. Василије Велики у своме правилу 9. морала *по обичају* у опште више да трпи, па и мужа, који јој је прекинуо њерност. Шта више и отац жене, која је учинила прељубу, могао је убити прељубочинца у онај мах, кад га је затекао са ћерју, која је такође морала погинути[6]). — Али је црква свагда забрањивала и дан данас забрањује и мужу и жени, и њиховим сродницима, да се сами свете, или да сами одређују казну због прељубе, — и себи је задржала право, да суди мужу и жени, која пане у прељубу. У току времена престала је вриједност и онијех политичкијех

[4]) О овоме још, кад ријечемо на посљедице брачнег раскида.

[5]) Zhishman св. дј. стр. 739.

закона и народнијех обичаја, негдје прије, негдје касније, који су допуштали, да се сваки сам и по својој вољи свети прекинути њерност у брачноме животу.

И данашњи грађански закони у разним државама, признају прељубу за разлог, да се раскине брак у православној цркви. Тако оњега грађанскога законика за царевину аустријску § 115. наводи тај разлог на првом мјесту; исто тако и § 94. под т. 1. грађанскога законика за краљевину Србију. Казнени закон прописује још и казан затвора од *једнога до шест* мјесеци, према приликама и више, како за жену, која је учинила прељубу, тако и за човјека, који је с њоме учинио прељубу[6]); а то за то, да се тијем стане на пут поступцима, који побуђују јавну саблазан, вријеђају јавни морал. Ако се путем истраге докаже, да је и сам муж потпомагао или пристајао на блудни занат своје жене, да извуче отуда какву корист, онда се казни са општим затвором од 3—6 мјесеци, према приликама и оштрије[7]).

[6]) Казненога закона за Босну и Херцеговину § 456.; за цар. аустр. § 502.; за крал. Србију § 196., који гласи: „Ко с туђом женом блуд учини, да се казни затвором до дванаест мјесеци. Исто тако да се казни и жена. Но судска истрага и казна биће на пријаву увријеђенога супруга; а суд одустаје од истраге, ако одустане тужитељ (испореди § 197. и § 365. овога законика).

[7]) Казненога законика за Босну и Херцеговину § 463.; за цар. аустр. § 511.; за крал. Србију § 498.

(Настављће се.)

Свето писмо

о страдању и смрти Исуса Христа.

(Пророчанства на 1000—1500 год. прије рођења).

Јагње предсказује смрт Христову на крсту.

(Прије рођења на 1500 год. одређује: мјесец, дан и сахат).

Рече Господ Мојсију, да свака јеврејска породица у десети дан првог пролетњег мјесеца Ниесана узме од свога стада по једно мушко једногодишње јагње, и да га држи до 14-ог дана истог мјесеца, а тога дана у вечер нека се закоље (по св. Евангелијама овога дана, у петак умр'о је на Крсту Спаситељ свијета, Исус Христос), по том крљу од њега да окропи оба довратника и горњи праг од куће, у којој ће га јести, па онда да га испеку на ватри (на два штапа у виду крста имало се јагње навршети), и исте ноћи поједу са пријесним хљебом и горким травама; кости да не сломију, а што остане да на ватри сагоре. — Књига о изласку гл. 12-та.

Пророци предсказују о страдању и смрти Христовој.

Св. Евангелија тврде о страдању и смрти Христовој.

I. Јуда издајник, првосвештеници, књижевници и фарисеји.

1) Са свију страна гоне Ме злобнијем ријечима, и оружају се на Ме ни за што. — Псалом 109, 3.

2) Враћају Ми за добро зло, за Моју љубав мржњу, — Псалом 109, 5.

3) Сви, који Ме не наиђе шаћу међу собом противу Мене, замишљајући Ми зло. — Псалом 41, 7.

4) Уста безбожничка и уста лукава на Ме се отворише; говоре са Мном лукавијем језиком. — Псалом 109, 2.

5) Непријатељи Моји о Мени говоре злобно: кад умре и име ће Његово погинути. — Псалом 41, 5.

6) И човјек Мога мира, у кога се Ја уздах који Мој хљеб јеђаше, подиже на Ме пету. — Псалом 41, 9.

7) Измјерише Ми плату тридесет сребреника. — Захарије 11, 12.

8) Љубио је клетву, нека га и стигне; није марио за благослов, нека и отиде од њега.

Нека буду дани његови кратки, а власт његову нека добије други. — Псалом 109, 17. 8.

И узев тридесет сребреника (почасна цијена, којом Ме цијенише) баци их у дом Господњи лончару. — Захарије 11, 13.

1) Људеји стадоше Исуса гонити, и тражише да Га убију, за то што исцјељиваше људе у Суботу. — Јован 5, 16.

2) Исус им одговори: многа вам добра дјела јавих од свога Оца; за које од оних дјела бацате камење на Ме? — Јован 10, 32.

3) И учаше сваки дан у цркви; а главари свештенички, књижевници и старјешине народне гледаху да Га убију.

И не налажаху, шта би Му учинили; јер вас народ иђаше за Њим и слушаху Га. — Лука 19, 47, 48.

4) И пазаху на Њега, и послаше пребаче, који се грађаху да су побожни, не би ли Га ухватили у ријечи, да Га предаду поглаварима и судској власти. — Лука 20, 20.

5) И савјетоваше се како би из приједаре ухватили и убили. — Матеј 26, 4.

6) А кад би у вече сједе за трпезу са дванајесторицом ученика.

И кад сједаху за трпезом и јеђаху рече Исус: заиста вам кажем, један од вас, који једе са Мном издаће Ме.

И Јуда Искариотски, један од дванајесторице (ученика) отиде главарима свештеничкијем да им Га нађа. — Марко 14, 18. 10. Матеј 26, 20.

7. И рече: шта ће те ми дати да вам Га издам? А они му обрекоше тридесет сребреника. — Матеј 26, 15.

8) Кад Исуса одведоше Пилату, његов издајник Јуда виђе да ће Га осудити, раскаја се и поврати тридесет сребреника главарима свештеничкијем и старјешинама.

И бацивши сребренике у цркву нађе, отиде те се објеси.

Договорише се (првосвештеници), те купише за њих лончареву њиву за гробље странцима. — Матеј 27, 3. 5. 7.

II. У Гетсиманској башти.

9) Страх и ужас дође на Ме, и грозота Ме подузе. — Псалом 55, 5.

10) Моје је срце у Мени уздрхтало, и смртни Ме страх подузе. — Псалом 55, 4.

9) Узе са собом Петра, Јакова и Јована, забрину се и поче тужити. — Марко 14, 33.

10) И рече им: жалосна је душа Моја до смрти; почекајте овђе и пазите. — Марко 14, 34.

11) Боже! не буди далеко; Боже Мој! по хитај Ми у помоћ. — Псалом 71, 12.

12) Немој да се постиде у Мени, који се уздају у тебе, Господе, Господе над војскама! Немој да те посраме у Мени, који траже тебе, Боже израиљев! — Псалом 69, 6.

13. Јер си Ти помоћ Моја и у сјену крила Твојих веселим се. — Псалом 63, 7.

14) Боже, охолници усташе на Мене, и гомила насилника тражи душу моју, — и немају Тебе пред собом. — Псалом 86, 14.

15) Удари Пастира и овце ће се разбјећи. — Захарије 13, 7.

11) И отишавши мало паде на земљу и мољаше се, да би Га минуопао час (овај), ако је могуће. — Марко 14, 35.

12) И говораше: Ава Оче! све је могуће Теби; пронеси чашу ову мимо Мене; али опет не како Ја хоћу, него како Ти (хоћеш). — Марко 14, 36.

13) И анђео јави му се с неба и кријепљаше Га. — Лука 22, 43.

14) И док Он још тако говораше, један од дванајесторице дође, и с њим људи многи с ножевима и с кољем од главара свештеничкијех и старјешина народнијех. — Матеј 26, 47.

15.) А они метнуше руке своје на Њ и ухватише Га.

И оставивши Га ученици сви побјегоше. — Марко 14, 46. 50.

III. У првосвештеника Анне.

16) Казујем правду Твоју на сабору великом; ево, уста Моја не устављам; Господе, Ти знаш. — Псалом 40, 9.

Правду Твоју не сакривам у Мом срцу, казујем вјерност Твоју и спасење Твоје, не тајим милости Твоје и истине Твоје пред сабором великим. — Псалом 39, 10.

17) Јер тебе ради подносим ругу, и срамота попаде лице моје. — Псалом 69, 8.

16) Исус му одговори: (првосвештенику) Ја говорих свијету јавно; Ја свагда учих у зборници и цркви, гдје се свагда скупљаху Јудеји, и ништа тајно не говорих.

Што питаш Мене? Питај оне, који су слушали шта сам им говорио; ево ови знаду шта сам Ја говорио. — Јован 18, 20. 21.

17) Кад Он то рече, један од момака, који стајаху онђе ударн Исуса по образу и рече: зар тако одговараш поглавару свештеничком? — Јован 18, 22.

VI. У сабору. Лаживи свједоци. Кајафино лукавство.

18) Та, безакоња састављате у срцу, мјерите на мјерила злочинства руку својих на земљи. — Псалом 58, 2.

Близу је онај, који ме правда; ко ће се прети (натјецати) са Мном? станимо заједно; ко је супарник Мој? Нека приступи к Мени. — Исаије 50, 8.

Устали на Ме лажни свједоци; што не знам, оно Ме питају. — Псалом 35, 11.

19) Зло мисли безбожник праведнику и на њ шкргуће зубима својим.

Ријечи су уста његовијех неправда и лукавство, неће да се опамети да твори добро. — Псалом 37, 12; 36, 3.

18) Главари свјештенички, старјешине и сав сабор тражаху лажна свједочанства на Исуса да би га убили;

И не нађоше (кривице); и премда многи лажни свједоци долазише, не нађоше; најпослије дођоше два лажна свједока.

И рекоше: Он је рекао Ја могу цркву Божњу разваљити и за три дана начинити. — Матеј 26, 59. 60. 61.

19) И уставши поглавар свештенички рече Му: зар ништа неодговараш што они на Тебе свједоче?

А Исус мучаше. Поглавар свештенички одговарајући Му рече: Заклињем те живим Богом да нам рећеш јеси ли Ти Христос син Божији? — Матеј 26, 62. 63.

20) Свагда видим пред собом Господа; Он Ми је с десне стране да не посрнем.

Упамтите и познајте да сам Ја Бог; Ја сам узвишен по народима, узвишен на земљи. — Псалом 16, 8; 46, 10.

21) Спремају се на душу праведника, и праву крв окривљују. — Псалом 94, 21.

20) А Исус рече: јесам; и видјећете сина човјечијега гдје сједи с десне стране силе (Божије), и иде на облацима небескијем. — Марко 14, 62.

21) Чусте хулу на Бога; шта мислите? А они сви казаше да је заслужио смрт. — Марко 14, 64.

V. Јевреји муче Христа.

22) Леђа своја подметах (не уклањах) онима, који Ме бијаху, и образе своје онима, који Ме чупаху, не заклоних лица својега од руга ни од заплувања. — Исаије 50, 6.

23) И видјесмо Га и не би на очима Његовијем ничега, чега ради би смо Га пожељели.

Бјеше презрен и одбачен од људи, болник и вичан болестима и као један, од кога свак заклања лице; презрен да Га ни за што не узимасмо. — Исаије 53, 2. 3.

22) Тада пљунуше Му у лице и ударише Га по лицу, а једни даше и приушке, говорећи: пророци нам, Христе, ко Те удари? — Матеј 26, 67. 68.

23) Људи, који држаху Исуса ругаху Му се и бијаху Га.

И покривши Га, бијаху Га по образу и питаху Га говорећи: пророци, ко Те удари?

И други многе хуле говораху на Њ. — Лука 22, 63. 64. 65.

И свезавши Га одведоше и предадоше Га понтијском Пилату судији. — Матеј 27, 2.

VI. Христа окривљују код Пилата.

24) Оптече Ме мноштво телаца; јаки волови Васански опколише Ме. — Псалом 22, 12.

25) Разјалише на Ме уста своја. Лав је гладан лова и риче. — Псалом 22, 13.

Сваки дан изврћу ријечи Моје, што год мисле све мени о злу. — Псалом 56, 5.

Као јагње (на заклање вођен би) пред онијем, који Га стриже остаде нијем и не отвори својих уста. — Исаије 53, 7.

24. И уставши њих све мноштво одведоше Га к Пилату. — Лука 23, 1

25) И почеше Га тужити говорећи: Овога нађосмо, гдје отпађује народ наш и забрањује давати Кесару данак, и говори да је Он Христос цар. — Лука 23, 2.

И кад Га тужаху главари свештенички и старјешине, Он ништа не одговори.

Тада рече му Пилат: чујеш ли шта на тебе свједоче?

И не одговори Му ни једне ријечи тако, да се судија дивљаше врло. — Матеј 27, 12. 13. 14.

VII. Христа опадају и окривљују код Ирода.

26) Душа је моја међу лавовима, лежим међу онима, који душу пламеном. Зуби су синова људских копља и стријеле, и њихов језик мач оштар. — Псалом 56, 4.

Мучен би и злостављан, страда добровољно и не отвори уста својих. — Исаије 53, 7.

Мјесто халине облачим врећу и бивам им прича. — Псалом 69. 11.

26) И разумјевши да је из подручја Иродова посла Га Ироду, који такође бијаше онијех дана у Јерусалиму.

И пита Га (Ирод) много које за што; али му Он ништа не одговори.

А главари свештенички и књижевници стајаху и једнако тужаху Га.

А Ирод осрамотивши Га са својим војницима и наругавши Му се, обуче му бијелу халину и посла Га натраг Пилату. — Лука 23, 7. 9. 10. 11.

VIII. Христос други пут код Пилата. Изрицање казне.

27) Гле сви[1]), који ложите огањ и опасујете се искрама, идите у свијетлост огња свога и у искрама, које распалисте. То вам је из Моје руке, у мукама ћете лежати (умријети). — Исаије 50, 11.

28) Сви ми као овце зађосмо, сваки нас се окрену својим путем, и Господ баци на њ безакоње свијех нас. — Исаије 53, 6.

Не познаше, нити разумјеше, ходе по тами; задрмаше се земљи сви темељи. — Псалом 82, 5.

Јер је одебљало срце овоме народу, уши су им отешчале, а очи затворене. — Исаије 6, 10.

[1]) Непријатељи Христови, који су распаљивали мржњу народа противу њега дотиње и сами су изгинули од истих пучитеља, дижући буну противу Римљана.

27) И кад се сабраше рече им Пилат: кога хоћете да вам пустим? Варавву или Исуса прозваног Христа?

Јер знадијаше да су Га предали из зависти.

А главари свештенички наговорише народ, да иште Варавву, а Исуса да погубе. — Матеј 27, 17. 18. 20.

28) А судија одговарајући рече им: кога хоћете од ове двојице да вам отпустим? а они рекоше: Варавву.

И одговарајући сав народ рече: крв његова на нас и на дјецу нашу. — Матеј 27, 21. 25.

Пилат опет викну да би он желио пустити Исуса.

А они викну распни Га! распни! — Лука 23, 20. 21.

IX. Римљани муче Христа.

29) Али Господу би воља да Га бије и даде Га на муке.

А Он болести наше носи и немоћи наше узе на Себе, а ми мишљасмо да је рањен, да Га Бог бије и мучи. — Исаије 53, 10. 4.

30) Којим коре непријатељи Твоји, Господе, којим коре помазаника Твога! — Псалом 89, 51.

31) Али Он би рањен за наше преступе, избијен за наша безакоња; карање бјеше на Њему нашега мира, и раном Његовом ми се исцијелисмо. — Исаије 53, 5.

29) Тада војници судијни узеше Исуса у судницу и скупише на Њ сву чету војника. — Матеј 27, 27.

И обукоше му скерлетну кабаницу, и оплетавши вијенац од трња метнуше на Њ. — Марко 15, 17.

30) И стадоше Га поздрављати говорећи: здраво, царе Јудејски! — Марко 15, 18.

31) И бијаху Га по глави трском, и пљуваху на Њ, и падајући на кољена покланјаху Му се. — Марко 15, 19.

X. Ево човјека! Ево цара вашег!

32) Ко је оно, што иде из Едома у црвенијем хаљинама? Красно одјевен! Зашто Ти је црвено одијело као у онога што гази у грозној мужачи (кади)? — Исаије 63, 1. 2.

33) Погледај непријатеље моје како их је много, и каквом Ме пакосном ненавишћу не нависе. — Псалом 25, 19.

Јер Ми Господ помаже за то се не осрамотих, за то оставих чело своје као кремен, и знам да се нећу постидјети. — Исаије 50, 7.

Ко ће Ме осудити? Гле сви ће они као хаљина овештати, мољац их изјести. — Исаије 50, 9

Мач ће њихов ударити у њихово срце, и лукови њихови положиће се. — Псалом 37, 15.

32) Тада Исус изиђе под вијенцем од трња и у скерлетној хаљини. И рече им Пилат: ево човјека! — Јован 19, 5.

33) А кад Га видјеше главари свештенички и момци повикаше, говорећи: распни Га, распни! Пилат им рече: узмите Га ви и распните, јер ја не налазим на Њему кривице.

Бјеше Петак у очи Пасхе око шестога сахата; и Пилат рече Јеврејима: ево цара вашег!

А они викаху: узми, узми распни Га. Пилат им одговори: зар цара вашег да распнем? Главари свештенички одговорише: ми немамо цара осим Цесара. — Јован 19, 6. 14. 15.

XI. Христос носи Крст. Испуњавају се пророчанства о страшној судбини народа.

34) Од тјескобе и од суда узе се, а род Његов ко ће исказати? Јер се истрже из земље живи јех и за пријеступе народа Мог би кажњен. — Исаије 53, 8.

Овако вели Господ... ономе кога презиру, на кога се гади народ, слузи оних, који господаре.... И видјесмо Га и у Њега не бијаше ништа на очима. — Исаије 49, 7; 53, 3.

Као јагње Он би одведен на заклање. — Исаије 53, 7.

35) И плакаће за Њим као за јединцем, и тужиће за Њим као за првјенцем. — Захарије 12, 10.

36) А Ја рекох: узалуд се трудих, узалуд и напрасно потроших силу своју; али опет суд је Мој у Господа и посао Мој у Бога Мога. — Исаије 49, 4.

Вас дан пружах руке своје народу непокорну, који иде за својим мислима путем који није добар.

Вас ћу набројити под мач и сви ћете припасти на клање, јер звах, а ви се не одазвасте, говорих, а ви не слушасте, него чинисте, што је зло преда Мном и изабрасте што Мени није по вољи. — Исаије 65, 2. 12.

Расућу међу све народе дом Израиљев, као што се расипље жито у решетци. — Амос 9, 9.

Народ војводин доћи ће и разорити град и светињу; и крај ће му бити с потопом. — Данило 9, 26.

И оставите име своје изабраним Мојим за уклин (Јуда издајник); и Господ ће те Бог убити; а слуге ће своје назвати другим именом (Хришћанин). — Исаије 65, 15.

34) Тада им Га предаде да се распне. А они узеше Исуса и одведоше.

И носећи (Он) крст свој изиђе на мјесто које се зове коштурница — јеврејски Голгота. — Јован 19, 16. 17.

Вођаху с Њим и друга два злочинца да погубе. — Лука 23, 32.

35. И за Њим иђаше мноштво народа и жена, које плакаху и нарицаху за Њим. — Лука 23, 27.

36) Исус обазрјевши се на њих рече: кћери Јерусалимске! не плачите за Мном, него плачите за собом и за својом дјецом.

Јер, гле, иду дани, у које ће се рећи: благо нероткињама, и утробама, које не родише, и сисама, које не дојише.

Тада ће почети говорити горама: падните на нас; и бреговима: покријте нас.

Јер, кад се овако ради од сирова дрвета, шта ће бити од сува? — Лука 23, 28. 29. 30. 31.

XII. Распеће и посвање Христа на крсту.

37) Господи не удаљуј се од Мене; сило Моја похитај ми у помоћ.

Пси многи опколише Ме; чета зликоваца иде око мене, прободоше руке Моје и ноге Моје. — Псалом 22, 19. 16.

Даде душу своју смрти; и би метнут међу злочинце; и сам носи гријехе многих; и за злочинце се моли. — Исаије 53, 12.

И ако Му ко рече: каке су Ти то ране на руци? Он ће одговорити: добадох их у кући пријатеља својих. — Захарије 13, 6.

37) И доведоше Га на мјесто Голготу, које ће рећи: коштурница.

И даваху му да пије вино са смирном[1]), но Он не узе.

И бијаше сахат трећи, кад Га распеше. — Марко 22, 23. 25.

---

[1]) Пиће које ватупљује живце да се лакше осјећају болови.

38) За љубав Моју устају на Мене, а Ја се молим. — Псалом 109, 4.

И за злочинце се моли. — Исаије 53. 12.

39) Дијеле хаљине Моје међу собом и за доламу Моју бацају ждријеб (коцку). — Псалом 22, 18.

40) И би метнут међу злочинце. — Исаије 53, 12.

41) Ја сам црв, а не човјек; подсмијех људима и ругло народу. — Псалом 22, 6.

42) Постадох посмијех њима; видећи Ме машу главом својом. — Псалом 109, 25.

43) Могао бих избројати све кости Моје. Они гледају и од Мене начинише ствар за гледање. — Псалом 22, 17.

44) Који Ме виде, сви Ми се ругају, разваљују уста, машу главом. — Псалом 22, 7.

45) И говоре: ослонио се на Господа, нека Му поможе, нека Га избави, ако Га милује. — Псалом 22, 8.

46) Срамота сатр' срце Моје, изнемогох; чекам хоће ли се коме сажалети, али нема никога; хоће ли Ме ко потјешити, али не налазим.

Похитај да Ме набавиш Господе, да Ми помогнеш. — Псалом 69, 20; 70, 1.

Јер, кога си Ти поразио, они гоне, и умножавају јаде онима, које си Ти ранио. — Псалом 69, 26.

47) Затресе се и поколеба се земља, задрмаше се и помјерише се из темеља горе, јер се Он (Бог) разљути. Од мрака начини себи кров, сјеницу око себе од мрачнијех вода, ваздушнијех облака. — Псалом 18, 7. 11.

38) А Исус говораше: Оче! опрости им, јер не знају шта чине. — Лука 23, 34.

39) .... А дијелећи Његове хаљине бацаху коцке. — Лука 23, 34.

40) И с Њим распеше два разбојника, једнога с десне, а једнога с лијеве стране. — Марко 15, 27.

41) И бијаше натпис Његове кривице написан: цар Јудејски. — Марко 15. 26.

42) А који пролажаху хуљаху на Њ, машући својим главама. — Матеј 27, 39.

43) И народ стојаше, те гледаше, а и кнезови с њима ругаху Му се говорећи: другима поможе, нека поможе и себи, ако је Он Христос, изабраник Божији. — Лука 23, 35.

44) И који пролажаху хуљаху на Њ, машући главама својим говорећи: аха, Ти што цркву разваљујеш и за три дана начиниш.

Помози сам себи и сиђи с крста. — Марко 15, 29. 30.

А и војници Му се се ругаху и приступаху к Њему и даваху му оцат. — Лука 23, 36.

45. Он се узда у Бога, нека му поможе сад, ако му је по вољи, јер говораше: Ја сам син Божији. — Матеј 27, 43.

46) Тако и главари свештенички с књижевнима ругаху се говорећи један другоме: другима поможе а себи не може помоћи. — Марко 15, 31.

Тако исто и разбојници с Њим распети ругаху Му се. — Матеј 27, 44.

47) Где завјеса црковна раздрије се на двоје, од горњега краја до доњега; и земља се потресе и камење се распаде.

Од шестога часа до деветога би тама по свој земљи. — Матеј 27, 51. 45.

XIII. Пошљедни час на крсту.

48) Господе чуј молитву Моју и вика Моја изађе преда Те. — Псалом 102, 1.

49) Помози Ми, Боже, јер дође вода до душе. — Псалом 69, 1.

50) Обузеше ме смртни болови, и потоци неваљалијех људи обузеше Ме. — Псалом 18. 4.

48—59) У пошљедним часовима Господ и Спаситељ наш Исус Христос на Крсту трпио је ужасне и паклене муке како тјелесно тако и душевно. Св. Евангелисти ове су Христове муке гледали и као очевидци су их описали, но за то опет оне су најјеврније и најјасније представљене и описане у псалмовима цара Давида, који их тако приказује, као да их је он сам подносио.

51) Јер је душа Моја пуна јада, и живот се Мој примиче паклу. — Псалом 88, 3.

52) Изједначих се са онима, који у гроб одлазе, постадох, као човјек без силе. — Псалом 88, 4.

53) Међу мртве бачен, као убијени, који леже гробу, којих се више не сјећаш, и који су од руке Твоје далеко. — Псалом 88, 5.

Метнуо си Ме у најдоњу јаму, у таму у бездну. — Псалом 88, 6.

54) Отежа Ми гњев Твој и сломи Твојим валима удараш Ме. — Псалом 88, .

55) Јер сам изнутра пун огња, и нема здрава мјеста на тијелу Моме. — Псалом 38, 7.

56) Срце Моје јако куца, остави Ме Моја снага, и вид очију Мојих (остави ме) ни њега Ми нема. — Псалом 38, 10.

57) Опколише ме паклене болести, стегоше Ме смртне замке. — Псалом 18, 5.

58) Сасуши се, као прјеч, крјепост Моја и језик Мој, пријону за грло, и у прах смртни мећеш Ме. — Псалом 22, 15.

59) Изнемогох и неома ослабих; ричем од трвања свога срца. — Псалом 38, 8.

60) Боже Мој, Боже Мој! зашто си ме оставио, удаљивши се од Мога спасења, од ријечи вике Моје? — Псалом 22, 1.

61) Дају ми жуч да пијем и у жеђи Мојој поје ме оцтом. — Псалом 69, 21.

62) Другови Моји и пријатељи Моји, видећи ране Моје оступише, далеко стоје ближњи Моји. — Псалом 38, 11.

63) У Твоје руке предајем дух Мој; избављао си Ме Господе, Боже истини! — Псалом 31, 5.

Ове страшне Христове муке проучимо лекарским начином — физички — и упоредимо са оним, што о њима псалмопјевац вели.

Крајњи дијелови на човјечијим удовима, т. ј. на рукама и ногама испуњени су многобројним ситним живцима (нервима), који, пролазећи кроз цијело тијело, стоје у свези са мозгом, гдје души, као телеграфска жица, сваки тјелесни осјећај спроводе и саопштавају. Тежина распетога тијела на Крсту постепено све јаче раздире ране на ногама и рукама. И све што таково тијело остаје даље на ваздуху живци се јаче успаљују и у ранама замеће се нечистоћа (Псалом 38, 7), ушљед чега се све јачи и ужаснији болови осјећају. Болови ови тако страшно укруте човјечије тијело, да се ни чим макнути не може (Пс. 88, 4. 5. 6.). У оваком ужасном стању тијела крв престане правилно циркулирати између срца и плућа, крајеви артерија надувају се, и у глави буде силније кружење крви, због које настаје у очима мрак (Пс. 38, 10); бива онесвијешћење у глави, тријање тијела и у опште страшна смртна туробност (Пс. 18, 4; 88, 3; 69, 2) и све жешћа ватра и несношљива жеђ (Пс. 69, 21; 22, 15).

Додајмо к томе још и ону гомилу звјерова у људском облику, која је стајала око Крста и свакојаким неваљалим ријечима вријеђала Ону невину Жртву, која је на њему стајала без сваке помоћи и заштите, па ћемо онда много боље појмити страшне муке Христа — Спаситеља нашег, које су онако красно описане у псалмовима пророковим.

60) А око деветога сахата повика Исус из гласа говорећи: Или! Или! лама савахтани? т. ј. Боже Мој! Боже Мој! зашто си Ме оставио? — Матеј 27, 46.

61) И одмах отрча један од њих, те узе сунђер и напуни га оцтом (са жучи), па натаче на трску, те Га појаше. — Матеј 27, 48.

62) Сви Његови знанци стајаху из далека, и жене, које њаху из Галилеје и гледаху ово. — Лука 23, 49.

63) И повикавши Исус из гласа рече: Оче! у Твоје руке предајем дух Мој. И рекавши ово издахну. — Лука 23, 46.

XIV. Пошље смрти.

64) Чува Господ све кости Његове, ни једна се од њих неће сломити. — Псалом 34, 20.

64) Онда дођоше војници и првоме пребише голијени, и другоме распетоме с њим.

И кости да јој (жртви) не преломите. — Излазак 12, 46.

65) И погледаће на Ме, кога прободоше. — Захарије 12, 10.

66) Одредише Му гроб са злочинцима, али би погребен у богатога, јер не учини неправде, нити се нађе лажи у устима Његовијем. — Исаије 53, 9.

67) Спусти се и лезе у гроб; ко ће га пробудити? Уста као мртав Господ, и воскресе, који спасава нас. — Бит. 49, 9.

А дошавши на Исуса, кад Га видјеше, да је већ умр'о, не пребише му голијени. — Јован 19, 32. 33.

65) Један од војника прободе Му ребра копљем; и одмах изиђе крв и вода. — Јован 19, 34.

66) Он (Јосиф) приступивши к Пилату заиска тијело Исусово. — Лука 23, 52.

Дође и Никодим и донесе помијешане смирне и алоја око сто литара. И узеше тијело Исусово и обавише Га платном с мирисима, као што је обичај у Јевреја да укопавају. Близу онога мјеста, гдје бјеше разапет бијаше врт и у њему нов гроб и тамо метнуше Исуса. — Јован 19, 42.

67) Не плашите се, Исуса тражите Назарећанина распетога; уста, није овђе, ево мјеста, гдје Га метнуше. — Марко 16, 6.

XV. Закључак.

68) Милост и истина срешће се, правда и мир пољубиће се. — Псалом 85, 10.

69) Име ће Његово бити увијек; докле тече сунца, име ће Његово расти. Благословиће се у свему; сви ће Га народи звати блаженим. — Псалом 72, 17.

68) Нову вам заповијед дајем да љубите један другога. Од ове љубави нико нема веће, (него) да ко душу своју положи за своје пријатеље. — Јован 13, 34; 15, 13.

69) И кад ја будем подигнут од земље све ћу привући к себи.

Ја дођох видјело на свијет да ни један, који Ме вјерује не остане у тами. — Јован 12, 32. 46.

Ово је написано, да вјерујете, да је Исус Христос, син Божији, и да, вјерујући имате живот у име Његово. — Јован 20, 31.

Треће недјеље Великог часног Поста 1893.

По И. К. Кладницком саставио:
поп Јован Гргуревић.

Мудре изреке.

(Наставак.)

57. Двама срествама људи могу приближити се Богу, и то: говорећи свагда истину и чинећи људима добро.
Питагора.

58. Ми нијесмо смртни и грјешни створени — већ грјешимо и умиремо по сопственој кривици.
Тацијан.

59. Који у природи природу гледа а не духа, који у духу не гледа Бога; или, ко духа мимо природе, а Бога мимо духа гледа — тај нема ни природе, ни духа, ни Бога.
Бадер.

60. Земља би била прави рај, када би се људи владали по Евангелију.
Кантемир.

61. Лако може бити да ћемо ми послије смрти постати нешто! Зна ли гусеница, да ће лептиром постати.

Волтер.

62. — — Ослони се на Бога; нећеш се никад кајати.

Честерфилд.

63. На овом свијету ми смо укућани Божији; добра дјела наша, — јесу јединита кирија, коју Он од нас иштскује.

Адисон.

64. Основаније свију добродјетељи састоји се у разумном Богопознанству, Богопочитанију и Богољубију; ко Бога разумно љуби и почитује, не само што не може зао бити, но мора по свом могућству добар бити.

Флешијер.

65. Просвјета кад достигне до Јеванђелског савршенства, нестаће целата на свијету.

Гољдшмит.

66. Смрт не свршује све, иначе зли људи добро би пролазили.

Сократ.

67. Све философске књиге, нек имају какво му било заглавије, ма и опет мале су према Евангелију.

Ж. Русо.

68. Само права философија може показати човјеку величанство и светост религије.

Бекон.

69. Ја се бојим Бога, па послије Бога само онога, — који се њега не боји.

Јунг.

70. Народ без религије, то је галија без корманоша.

Цицерон.

71. Философ материјалиста не би се усудио рећи Рафаелу: твоје контрафе нијесу ништа друго већ само зејтин и бојадисана земља, случајем састављена и намјештена; а то смије рећи Творцу.

Кашон.

72. Рече Бог разуму човјечијем, као океану „ти ћеш само довде доћи".

Кашон.

73. Ја сам мислио, да човјек и без религије може бити добродјетељан; но вријеме и искуство доказали су ми, да сам био у заблуди.

Ж. Русо.

74. Немогућност опровргнути биће Божије, јавно свједочи његово суштествованје.

Паскал.

75. Философ материјалиста о души овако расуђава: мале честице душе сједињене су са честицама материје или вештаства, и дијете ранећи се са онима постаје човјек; дакле, по његовом умствованју, душа се и у брашну налази, и наравно, у једној врећи брашна има веће парче душе него у торби брашна.

Оксенширна.

76. Једно крило философије располаже човјека к' невјерју; много философије обраћа га к' религији.

Фенелон.

77. Речено је једаред за свагда: Човјек без религије неможе бити добар и поштен.

Ж. Ж. Русо.

78. Бог је све на свијету саздао осим зла; оно излази из срца зликоваца.

Шекспир.

79. Све на свијету осим религије и добродјетељи, човјек треба да жртвује за отачаство.

Леополд.

80. Покрај свега овога неизмјерногa напретка опет ће бити и остати широка мјеста нашој светој вјери и цркви, јер остаје међу нама нешто, што је вазда једно те једно: Човјек је смртан; човјек умире; човјек мора умријети. Да, у свима нама и сада послије толикога напретка на

устима је једна и иста мисао, једно и исто питање, које нам силно и против воље продире у душу, и које се неда ничим набити из главе, а на име: Шта ће бити за гробом? Дријешио је тај завежљај још ђеније грчког ума али га немогаше раздријешити, већ у муци пресијече завежљај.

Гетингер.

81. Ако има природних закона, онда постоји и физички поредак у свијету; ако постоји физички поредак у свијету, онда има и мудрог проузроковаоца његовог; ако има мудрог проузроковаоца у свијету, онда има и личног Бога дакле:

— — — — — — — — — — — —

Сократ у Аиологији Платоновој.

82. Хтјео нехтјео — материјалиста је философ, али философ скептик, који фењером испитује сијају ли звијезде.

Ж. Ж. Русо.

83. Бог само људске мисли знати може.

Kochanovski Fraszki.

84. Ти природни појави не доказују ли да има суштаства не тјелесног, живог, разумног, свуда присутног, суштаства које у бескрајном простору као у својој сфери, све види, разликује и схваћа на најсавршенији начин.

Њутн Астроном.

85. Кад се при спавању душа одвоји од заједнице и додира с тијелом, онда се она бистро сјећа прошлости, јасно гледа садашњост и види будућност; јер тијело онога, који спава, лежи ништа не гледећи, налик на тијело мртваца, али душа живи и ради. Ово ће још више случај да буде послије смрти кад душа тијело остави. С тога се она при приближавању смрти и нуди блаженственим задахнућем.

Цицерон.

86. Одвојити створење материје и свијета од Бога, то је толико, колико протурити у свијет најопаснију лаж.

Пуфендорф.

87. Вјера је корјен човјекова бића.

Шелинг.

88. Угасите у души човјечијој вјеру у Бога, па ће наступити мрак у души његовој.

Ламартин.

89. Религија је највиши хуманитет људи.

Хердер.

90. Бога можемо тражити умом, али ћемо га увијек наћи срцем.

Ешвег.

91. Чим нестане поштовања према вјери, чим се име Божије у срцу људи угуши, одмах ће наступити дух мржње према себи, према сваком ближњем свом.

Канинг.

92. Школа, која не полаже никакве вриједности на религију, слична је породици, у којој је умрла мајка.

Дертфелд.

93. Онај, који би хтио искључити наставу вјере из школе, или је употријебити на неки подчињени положај, тај би сунце небу очупао, а години премаљење укинуо.

Тоцендорф.

94. Свеколика настава, и запт у народној школи, мора бити страхом Божијим, који је почетак сваке мудрости, задахнут.

Тоцендорф

95. Свака је система, која сматра религиозно васпитање као споредну ствар — шкодљива и опасна.

Гледстон.

96. Без религије школе би више шкодиле него што би добра учиниле, створиле би можда нове врсте варварства.

Кусин.

97. Противан сам сваком васпитању, које не познаје религију и које непријатељски устаје према конфесији! То не би била никаква добит, не би то био никакав напредак, био би то корак натраг ка варварству. Све оне велике добити за које смо захвални хришћанству биле би изгубљене. Школа не треба да развија само душевне способности, већ да и ћуд, срце, осјећаје, карактер, загрijева и оплемењује; нарочито народна школа треба да буди религиозан живот, да сије сјеме вјере у срцу дјечијем, и да их јача у свакој врлини. Као што отац и мајка руководе кућевним васпитањем, тако треба држава и црква заједнички да унапрјеђују јавно васпитање народа.

Блунчли.

98. Философи се могу варати, али оку *безмртног посматрача* неће умаћи то, да нравствена свијест народа у дјелу и истини свуда има корјен свој у религији. И историја сама потврђује, како су све моралне идеје провобитно вјером у свијет дошле, никад пак шпекулацијом, која је можда идеје ове у повољним околностима образовала, али никад самостално произвела. Још не бијаше до сад никад те философске књиге која би то утицају своме и са кораном а још мање са библијом упоредити могла.

Конст. Франц.

99. Религија треба да сачињава општу основу сваког васпитања.

Роберт Пел.

100. Не знам зашто лијепи морал наших књига хоће да прикиту напретку философије. Та овај морал, који је узет из Евангелија, био је хришћански, прије него што је постао философски.

Ж. Ж. Русо.

101. Вјера је срце у организму народа. Престане ли то срце куцати, наступа трулеж и кварежк.

Цицерон.

102. Боље би било и не имати Бога, него ли таково мишљење о њему, какво је његова имена недостојно; оно би прво било безвјерје а ово друго опадање.

Бакон.

103. Сви обичаји и церемоније без љубави еванђелске нису ништа друго но сујевјерије.

Доситеј.

104. Исус је највиши стуб међу свима стубовима, што показује човјеку одкуда је никао и к чему треба да тежи. — Ти си главни камен — вели за Исуса — у темељу човјечанства, и да се твоје име избрише у овоме свијету — свијет би се потресао до темеља. Између Тебе и и Бога неће бити више разлике. Прави побједиоче смрти! почни владати царством Твојим, гдје ће док је вијека, ићи за тобом твоји вјерни, оним путем царским што си га Ти прокрчио. (Тако говори велики рационалиста — *Ренан*).

105. Двије узвишене силе, религија и философија теже к људском напретку, ну с том разликом: што у области религије природу таква мудрост руководи, која не вара.

Гизот.

106. Хришћанство ће остати увијек прва морална сила у новијем друштву. Код несталности скоро свију људских прилика — тражи дух човјеков ослоница у ономе, што људски преврат порушити не може, — у нечем непромјењивом. Религија је мисао, која се враћа своме поријеклу; она је душа, која своја крила на све стране шири. . . Најдивнији производи нове цјепитиње, имају да захвале за свој опстанак њеном утицају.

L. Relmontet.

107. Религија заузима важно мјесто у људскоме животу. Она нас прима одмах послије рођења, удара на нас свој печат, бдије и управља нашим дјетињством и младошћу, задире у најважније трепутке живота нам и окружава нас у посљедњем часу. Без ње се не можемо ни родити, ни живити, ни умријети, ну свуда сретамо; земља је пуна њених споменика, и, испод њеног утицаја не може се ослободити.

V. Cousin.

108. Божанску књигу, — Еванђелије, — за Хришћанина, неопходно нужну, а врло корисну и самом Хришћанину, смијемо само са особитом пажњом и размишљањем читати, да би утемељитеља му завољели и заповиједи му радо вршили. Још никад врлина није тако благим ријечима говорила; никад се најсавршенији мудрац таком снагом и простотом није изражавао. Ту књигу, из руку никада неиспуштамо, а да се не осјетимо боље него прије. Узвишеност тога списа доводи ме у дивљење; светост Еванђеља говори ми к срцу. Погледај списе свију философа, са свом њиховом славом, како су мали према овој књизи! Може ли тако узвишена, а у једно тако проста књига бити људско дијело? Може ли онај, чији живот и дјела она проповједа, бити прост човјек? Зар је то говор ентузијасте или каква частољубива јерес — началника.

J. J. Rousseau Emil.

109. Ми признајемо авторитет Исуса Христа, јер наша интелегенција добија са његовим прописима и упознаје нас са његовом узвишеношћу. Он нам вели, да је природи људској по све могуће, а по тим прописима живи; но да није кадра сама по себи да их сама изнађе. Ми примамо и откровење као излив Бога, али не знамо како се збило; ну, кад знамо, да је Бог говорио, није нам много до тога стало да разјаснимо, како се он учинио нама разумљивим. Тако признавајући у Еванђељу божански авторитет, видимо у животу Христову надчовјечанску врлину и надприродну мудрост у његовој науци. Ми строго узевши поштујемо ту књигу не као књигу, него као ријеч и живот Исуса Христа.

J. J. Rousseau. lettres de la Mont. I.. 4

110. Са Еванђељем не да се никоја друга мудрост упоредити; но његова узвишена простота није свакоме једнако приступачна. Ту свету књигу морамо чувати као правило учитеља.

ibidem.

111. Онај мора да је заиста био више него обичан човјек, — који је по сред толиких обичаја и заблуда, толиких страсти и ријетких слика фантазије, знао на тако правилан, тачан и непромјењљив начин, морална правила развити и утврдити; но то је тек први корак, што је људски род поучио, поправка истог је друго створење и то много племенитије од првог, и тако велико дјело, да би и сам Бог, да га сам није извео, виновнику истог завидити морао.

Bosuet.

112. Ја држим сваку науку за откровење, у којој уочим дух Божији. А ја сам увидио аутентичност Еванђеља из њега самога и узвишености, коју у њему видим, тако, да не требам никакве свједоџбе. Еванђеље је најодличнији спис, који имаде и оно је у мојим рукама; па како му драго оно до нас дошло и ма ко му био писац, ја видим у њему божански дух.

J. J. Rousseau.

113. Еванђеље је у сваком погледу људе преобразило и знатно их њихову усавршавању примакло. Посмотрите га

само као велику религијску болницу, у којој је људски род навидан и подигнут, па ће одмах ишчезнути сви ситни приговори и безкорисне осваде безбоштва. Незнабожачки народи били су без сумње у моралном дјетињству с' обзиром на оно, што су сада; поједине исте црте праведности, које су до нас дошле и којима се код појединих старих народа дивимо, не руше те истине и ништа не мијењају суштину саме ствари. Христјанство нам је без сумње донијело нови сјај, т. ј. култ који се слаже са већ сазрелим народом религију, која је садашњем добу свијета и духу времена са свим природна.

Chateaubriand Gen. du Christ.

(Наставиће се.)

Манастир Озрен*).

..., Озрен цркву на сред Босне славне"...
(Народна пјесма).

О манастиру Озрену било је већ више пута говора у јавности. Његовијем бићем занимали су се разни писци[1]); али међу свијем публикацијама о томе манастиру, као да су најзначајнија два описа двојице старинара наше земаљске управе, који су између осталога узели на себе и ту похвалну дужност, да проуче, опишу и учевном свијету приказу поједине споменике наше св. матере цркве у овијем земљама.

У тој тежњи исте двојице писаца, угледала су до сад свијета два њихова струковњачка, научно изведена чланка о томе манастиру, и то: кратак, већином опис архитектонског правца од г. игумана Т. Витановића, у „Гласнику земаљског музеја" за год. 1889. књ. II. стр. 32.—38. и још краћа цртица госп. Ђорђа Стратимировића у истом „Гласнику" од 1892. стр. 68.—70., којом се у неколико допуњава и исправља онај опис.

На премда би у томе послу били у првом реду позвани наши већ познати српски писци од те струке, то ипак, — како ми се чини, — није још сте са те стране покушано, да се ова старина свестрано проучи, па систематским и потпуним описом претстави нашем читајућем свијету. С тога још и данас морамо бити задовољни и с оним, што је о ман. Озрену у појединијем досадашњим, већином кратким и једностраним описима на јавност изнешено.

Пошто држим, да цијењеним читаоцима „Босанско-Херцеговачког Источника" можда у неколико и нијесу познате све досадашње радње о ман. Озрену; пошто је опет с друге стране будно оно наше живо интересоваше о српско-православним старинама у овој земљи; пошто је надаље очевидна потреба (како ће се

[1]) Према моме знању, објелодањени су до сад о ман. Озрену слиједећи чланци: а.) Опис у „Јавору" од 1880. бр. 7.; б.) Кратка цртица госп. Ил. Руварца у П. „Годишњици Чупићеве задужбине"; в.) Чланак бившег мостарског учитеља, пок. Јове Шестановића, у једном путопису у „Сарајевском Листу" за год. 1884.; г.) Опис у „Босанској Вили" од год. 1887.; д.) Опис г. Ђ. П. у „Источнику" за год. 1890.; ђ.) Два описа службеницех наших старинара, које у самоме опом чланку приводим; е.) Расправа ученог архим. Ил. Руварца „О натписима у озренској цркви и записницу попу Страхиња", у „Гласнику зем. музеја" за год. 1892, стр. 293.—301. — Но можда о томе имаде чланака и по другијем листовима, али ја за њих незнам, па их не могу овђе ни споменути.

*) Овај чланак састављен је прошле године и отпремљен уредништву 6. децембра; но послије изласка расправе ученог архимандрита И. Руварца о озренским натписима, узет је натраг и попуњен, односно исправљен подацима исте расправе.

касније вијети), да се специјална српска књижевност обазре на оне описе споменуте г. г. старинара, који пружају лијеп материјал у погледу сазнања појединих момената прошлог бића истог св. храма; пошто је најпослије потреба, да се онај појединачки поразбацани материјал сабере у једну систематску цјелину; — то сам ево рад, да у прегледном облику сведем у једно све оно, што ми је о томе манастиру из дотичнијех описа познато, да исправим неке погрјешке и попуним неке празнине, и да тако изнесем пред цијењене читаоце овога листа све оно, што се (остављши друге објаве) према споменутијем чланцима г. г. старинара, за тим према цртици у чланку ученог г. Руварца, и опису г. Ђ. П. (у Источнику) о томе манастиру до данас зна̂де.

1.

Манастир Озрен лежи у красном предјелу сјеверне Босне, у некадањој Усорској бановини, а у убавој шумовитој горској котлини, што ју чине појединe косе планине Озрена, од које као да је и манастир своје име добио. То је мјесто у грачаничком котару, у близини жељезн. пруге Добој-Симинхан, удаљено за 5 км. к југу од станице у Петровом селу. (Из Витан. и Стратим. описа).

Најбољи је и најлакши прилаз манастиру са стране од Петрова села; али ко је љубитељ горске романтике, и коме је наручно да пође манастиру путем од варошн Маглаја на Босни, тај би морао превалити доста тегоган јахачки пут од 7 сати; но и тај би му труд био ипак богато награђен краснијем планинским положајима и изгледима. Но међу најдивније положаје у околини тога манастира, долази врхунац планине Озрена, на коме је висораван од 4 јутра земље, и красан извор, који народ зове „*краљичина вода*“, а сниже тога висоравња големи је камен (стијена) од 40 м. у простору, који се назива „*озренски камен*“[1]). Тај је врхунац у правцу међу манастиром и Маглајем, далеко од првога $1^1/_2$ сат, а од другога $5^1/_2$ сати. Са овога виса дивотан је далеки поглед на све стране, на оне силне планине, брда, долине и равнице, а особито на тузланску околину са краснијем брежуљцима и раштркањем селима. (Источник 1890. стр. 76.)

2.

Овај је манастир врло стара грађевина; но вријеме његова постанка не да се тачно установити, пошто ни на самој цркви, а ни у другијем споменицима нема о тој ствари никаква података, па се због тога и разилазе мишљења споменуте двојице старинара у погледу питања, кад је основана и сграђена ista црква.

У „Гласнику земаљског музеја“ од године 1889. наводи се на стр. 35. да је исти храм сграђио године 1567.[2]) поп Јаков Марић, али одмах даље побија писац сам себе, кад дозвољава, да је тај

[1]) О ономе опису у Источнику спомиње се, како писац није досао, да прикупи евентуалне народне приче и предаје о „*краљичиној води*“ и „*озренском камену*“. И заиста је потребно, да се покаже, што та околност наје на јавност изнешена, јер ће дотичне народне приче — које јамачно постоје — садржавати у себи врло занимљивих и можда важних момената из оближње прошлости. Нарочито је у томе погледу значајно постанак „*краљичине воде*“ у манастирској близини, који факт чисто да указује на то, како је прошлост манастира Озрена заиста уско скопчана са владајућим лицима. С тога ба по истини много приједило, кад би се испитало, и утврдило: зашто се онај извор зове „краљичина вода“, по којој је краљици добио своје име, и шта све народ иначе о томе извору памти и зна̂де.

Ја сам у ономе погледу покушао покупно на врата једног свог познаника и пријатеља у ономе крају, али до сад не добих никакова одговора. С тога би врло добро било, да сама управа манастира Озрена потанко и исцрпно испита ову ствар, и објелодани је путем „Источника“, чиме би и самом манастиру, и сри. књижевности била указана велика услуга.

[2]) Погрјешно је овдје узета година натписа као 3ОЄ (7075.—1597.), што свједочи исправак госп. Ђ. Стратимировића (стр. 69 прим. 2.) ђе се утврђује, *да је у натпису год.* 3СЄ (7205=1697.)

манастир према народној традицији у околини Озрена, и према грађевноме стилу и облику своме, могао бити сагрђен много раније од тога времена. Учени пак г. Стратимировић на стр. 69. такође се ослања на грађевнички стил, па још и на стил и израду живописа у главној цркви, и утврђује мисао, да је тај храм сагрђен *„по свој прилици XIII. или XIV. вијека“*. С друге стране опет госп. Ђ. Н. приводи у Источнику од 1890. стр. 74. народно предање, према коме имаде већ 700 год. откако је тај манастир подигнут, према чему је онда могао постати већ у XII. вијеку, дакле у времену Стефана Немање и бана Кулина. — К овоме ваља још придодати и нарочито мишљење ученог арх. Руварца у томе питању, који у својој расправи у „Гласнику“ стр. 301. говори о томе овако: „А када је и у ком је вијеку сагрђена Озрен црква и ко је основао манастир Озрен у Босни, ја то не знам, јер нијесам нашао до данас никаквог писменог помена или записа о том; а на тако звано предање народно, које управо и није предање, већ досјетка кокојекаквих незналица и надрикњига, не полажем баш ништа“.

Но по моме суђењу, биће оно мишљење г. Стратимировића сасвим близо правој истини, особито онда, кад се узме у обзир питање: ко је могао основати исту св. задужбину. Томе неће ни мало сметати она опитра мрзовоља ученог г. И. Руварца, којом се опако неоправдано послужи у одбацивању народне предаје у погледу постанка манастира Озрена, јер она његова тврдња, коју он ничим образложно није, не мора баш бити права и истинита. Учени је историчар, да би основао и доказао ону своју тврдњу, требао показати: које су то „незналице и надрикњиге“ створиле ону криву предају о ман. Озрену, и кад су је створиле и на коме темељу; даље: да ли у простоме народу у околици Озрена збиља постоји оваква предаја или не, и ако постоји, откуд она тамо и од кога времена, — да ли су је „незналице и надрикњиге“ унијеле у народ, или су је већ готову у народу нашле; напошљетку: да ли је Ф. Вишњић ону своју пјесму о срп. манастирима пјевао по надахнућу „незналица и надрикњига“, или на основу пјесничке или приповједачке старије народне предаје! Пошто то учени писац учинио није, то се читалачка публика заиста с пуним разлогом може макар и привремено уздржати од пријерања у ону његову тврдњу, и одбацити ону пријеку осуду оних „незналица и надрикњига“, које су — узгред буди речено — својом незналачком ревношћу и трудом[1]) пружиле ладном историчару податке, да, — сједећи у своме кабинету, а окружен огромном масом књижевних извора и података, — побере на тој основи своје ученичке лаворике, и покаже оваково своје интелигенство према онијем својим помоћницима.

У даљем току ове расправе показаће се, да имаде доста разлога, да се вјерује у истинитост народне предаје, која вели да је манастир Озрен основан прије 6—700 год. и да је дјело рода Немањина.

---

[1]) Напоменем на стр. 297. разне писце, који су се спотакли о знак C_{2}, као: Гајић, Авраамовић, оба Шафарика, Лагић, Срећковић, Дучић, Косановић, — наставља учени историчар даље овако: „Јагића Ф. Радићевића и безброј других и да не споменем, који оцењујући и приповиједајући старе исчешке, натписе, записе, показују више воље и неупућење ревности, него ли разумијевања и спреме за таква описивања и приповиједања“. — Учени је историчар овђе доста у праву, али да није било овијех радника, многа би наша старина остала непозната. С тога је требало с више уважења а с пуном љубави примити тај њихов добровољни труд, и кад су онијежене погрешке у које падају, требало им је пружити свестрано потпуно упутство у томе погледу! Дакле најприје упутити, па онда судити: једно без другога није право.

3.

Према народној традицији онога краја подигао је овај манастир некоји потомак рода Немањина. Но та традиција није пошикла као што хоће писац Гласниковог чланка од године 1889. уништеј кривог читања натписа од године 1697., што се налази над вратима унутарње цркве, ће је неко нраз: „ѿ пѧкмене маринѣкъ“ прочитао као: „ѿ пѧкмѣ немањинѣкъ“, већ је њојзи јамачно темељ у истинитом факту, који налази потврде и у самој народној пјесми[1]), ће се међу задужбинама славнијех краљева и царева рода Немањина, спомиње и „Озрен црква на сред Босне славне“[2]). Кад се узме у обзир, шта о старости грађевине каже г. Стратимировић, на сравни са допуштањем писца Гласниковог чланка од године 1889. и са оном народном предајом, онда је лако поставити ову врло вјероватну хипотезу: да је ман. Озрен подигнут у ономе времену, кад је краљ Драгутин као угарски вазал владао земљом Соли и Усором (1282.—1316.) у којој тада лежаше и то мјесто, и да је баш сам он подигао тај св. храм, или можда његови синови, или његова ћерка Јелисавета, бањица босанска, супруга бана Стефана Котромана. Јер кад се њему и његовијем синовима приписује градња другијех манастира по задобивењем босанским или повраћеним српјанским крајевима, као што су манастири Папраћа и Ломница у власеничком, и Тавна у зворничком котару[3]); — онда се лакако може врло лако вјеровати и то, да је и манастир Озрен производ њихове вјерске ревности, премда се у дотичнијем летописима о томе ништа не спомиње.

Налази дакле из свега тога, *да је манастир Озрен јамачно основан и подигнут концем XIII. или почекком XIV. вијека, и да је задужбина рода Немањина*, према чему је онда и она народна традиција о тој ствари на истини основана, чему ништа не смета онај несразмјер са бројем

[1]) Многи писци држе, да наше народне пјесме ничако не могу служити као основај сазнавању појединих догађаја у српској прошлости, пошто је дуљим временом, а путем усмене предаје једнога кољена другоме, облијепљена прибитак основа њихова, многе појединости позаборављене, испремећене и криво претстављене, па још и разни далеки догађаји у једној пјесми измијешани.

Ону пак пјесму, у којој се опјевају дот. српски манастири као задужбине слав. Немањића, па међу њима и ман. Озрен, прибиљежио је слав. Вук од знаменитог срп. гуслара Филипа Вишњића, па би когод могао рећи, да је можда нетн Ф. В. уједно и творац оне народне традиције о основателу ман. Озрена. Но питање је сад, откуд пок. Вишњићу та мисао; да ли је постала непосредно у његовом мозгу, или је он њезино већ готову у виду старије пјесме или приче, па је само придодао оној пјесми, коју је можда он прије уједно својим богатом пјесничком творачком снагом? Но свакако, та мисао пак није морала бити баш такође непосредно дјело, јер кад се узме у обзир, да се у дот. животописима краља Драгутина спомињу по Босни задужбине његове и његових синова: манастири Ломница, Папраћа и Тавна, онда би се лако могло вјеровати, да је она народна пјесма постала много раније од Филипа, а тако исто и она народна прича о ман. Озрену, као задужбини сл. Немањића. Кад је дакле народна традиција (пјесма, прича) истинита у погледу Ломнице, Папраће и Тавне, онда зашто неби била подједнака и у погледу ман. Озрена, који је врло лако (као на другом пјесту спомињем) могао бити задужбином краља Драгутина, или кога другог од рода његова. С тога ја уједно држим, да наше народ. пјесме пијесу нашле само у историјско-културном погледу, као — рекли бу — књижевни производ народног ума, већ да се у свакој њојзи налази као језгро и основа стањовити неки догађај (или више њих) који се путем анализе само садржаја пјесме, и сравњивања са другијем споменицима лако наћи може. Што се пак тиче садржаја саме ове пјесме у погледу ман. Озрена, то се неда баш дефинитивно утврдити, да ли је онај њен наесус сасвим истинит, јер ка сад нема директне потврде у другијем изворима, пак још на велику обавјесност у тој ствари упућује и та околност, што се сви манастири у Срему, којима се иначе нема основатељ, приписују Немањићима, исто тако, као што и градови Јерини!

[2]) Писац труди се да докаже, да тај манастир никако и није дјело Немањића, па зато на стр. 35. говори овако: „Рјешило се ово онако или онако“, (тј. ће се читања у погледу ријечи „попитсла“ у натпису, као „пова тода“, или „постаки“, или „попраки“) „толико нпак стоји, да храм озренски није сазидао поп Јакоп Немањић, него поп Јакоп Мрачић“. Но ова тврдња отпада, пошто је г. Стратимировић доказао, да у натпису у истини стоји ријеч „попитсла“, према чему онда поп Јакоп Мрачић никако и није основатељ манастира Озрена, јер конатосати и подигнути (сазидати) није једно и исто. Осим тога, други споменици тога манастира свједоче, да је он подигнут много раније од Јаковљевог натписа.

[3]) Чупићева „Годишњица“ II, стр. 244, ће учени г. И Руварац приводи ту околност и спомиње дотични извор.

од 700 година, пошто усмена народна предаја не може у томе погледу бити тачна баш на длаку. Тој се традицији иначе заиста може у свему вјеровати, јер она није могла никако постати ушљед кривог читања натписа о попу Јакову, пошто народ, у коме је она постала, а од Ф. Вишњића почетком овог вијека потврђена, није течајем XVIII. вијека и прије бавио се читањем закучастијех натписа, а није ни знао да на њима оснива своју усмену предају, којој је база основ у мало крупнијим и видљивијим одношајима. А пошто је народна предаја о Немањићима као оснивателима манастира Озрена старија од времена Ф. Вишњића, па јамачно и од онога Јаковљевог натписа од год. 1697., онда ни најмање не смета самој ствари оно погрјешно читање данашњијех писаца, пошто народ заиста није основао своју традицију на њиховијем књижевнијем објавама, а поп Јаков Марић није подигао озренски манастир.

4.

Грађевина овог манастира изведена је у византијском стилу, а својим значајним склопом и нарадом, производ је исте оне старо-српске школе, која је украсила поједине крајеве старе српбијанске државе оноликијем грађевинским дивотама. Госп. Стратимировић, који ову грађевину сматра производом домаћег стила, (стр. 68.) сравњује је у неколико са црквом Павлицом на Ибру (која је, чини ми се, створ Немањин) говорећи, како озренски храм не имађаше звоника као ни она црква, а госп. писац чланка у Гласнику од г. 1889. своди њену шараду на подражавање романском стилу. Но ја бих био слободан изразити овђе своје мишљење, да би много боље било, да су она оба писца, као стручњаци у овој ствари, прије онога свога описа, прегледали још и грађевне одношеје манастира Тавне, Ломнице и Папраће, за које се зна, ко их је градио и кад их је градио; тада би јамачно били дошли до коначног рјешења у погледу питања: кад је подигнут озренски храм, и чије су га руке градиле.

Од свију некадашњих зграда, стоји данас узгор-још само древна манастирска црква, која је сграђена у виду крста. Кад се с поља погледа она грађевина, онда се види[1]), да се она данас састоји од четирију дијелова, од којих су: 1. *звоник*, што је подигнут год. 1878.; 2. *припрата*, која је нешто ниска, па још и ужа од остале цркве; 3. *главна црква*, са једнако високим, али кратким краковима крста; 4. ниска и ужа *олтарска апсида*, која изгледа као да је прислоњена уз главну цркву. Припрата је од остале цркве савијем одијељена зидом до врха, у коме су у средини врата, куда се пролази у главну цркву, па изгледа, да је она касније призидана уз осталу цркву. Над оним мјестом, ђе се укрштa главна црквена лађа са попријечном, подиже се лијепо осмоугласто кубе, које држе 4 голема каменита четвероугласта ступа.

О материјалу ове грађевине споменути писци ништа не говоре[2]), а о изради веле да је укусна, и по суду „једнога" производ подражавања романском стилу, а по суду другога „*споменик наше средовјечне архитектуре*". Зидарија је изнутра скоро сасвим једноставна и глатка, а с поља, по ивици од темеља и испод стрехе, затим на прозорима, нарочито на кубету, украшена дотичним грађевинским накитом.

[1]) Ово пишем према сликама, што су укрштене у Витановићевом опису.

[2]) Звоник је сазидан од самог тесаника камена са куле Абаз-бега Капетановића из Маглаја, коју откупи околни народ са својим мирским свештеницима. („Источн." 1890. стр. 74.)

5.

Црква је изнутра била живописана, а тај живопис, како вели госп. Стратимировић „припада цвјетноме добу народнога црквенога сликарства, и који, — премда тек од чести сачуван, — *ријечито свједочанство пружа о развијеном умјетничком чувству и доброј техници*“ (стр. 68.). Тако тврди госп. Страт. у пркос ономе ранијем назађању „Гласника“, који каже (стр. 37.), да фреско-слике у овренској цркви нијесу изведене „у оном укоченом штилу, који је значајан за византинске црквене и свјетске сликарије“, већ да „сјећају на онај умјетнички правац, који је послије гласовитог Giotta у XIV. вијеку завладао у Италији, и оданде се раширио по свој Европи“, — према чему онда оне слике неби биле дјело домаће српске сликарске школе, већ радника са запада. Но ја држим, да је у овој ствари истина на страни госп. Стратимировића, пошто је јасно, да писац није проучавао радња по српскијем манастирима разних вијекова и крајева, па без тога проучавања и није у стању, да буде у свему истинит и поуздан истраживалац нашијех српских старина, него пада у разне погрјешке.

Од појединих слика, које су до данас мање или више сачуване, спомиње г. др. Трух. слиједеће, и то: *I. у пречрати*: над улазним вратима на западном зиду *св. Богородица*; лијево од врата *Христос са Маријом Магдалином*, над којом је сликом вијенац мањих округлих слика, које представљају *пророке*; *II. у кубету*: између с водова (ћемера) *свети Евангелисти*; испод пророка *дванаест апостола*; између прозора *осам пророка*; а у врх кубета *Исус са анђелима*[1]); *III. на горњем мјесту*: *св. Богородица*[2]); *IV. на олтарском зиду*: над подножницима *осам свештитеља* (не каже којих); над њима у виду уског ћенара слике разних светитеља, а над овима *Исус са 12 апостола*; *V. у десној попрјечној лађи*: *св. Евфимија* и друга четири светитеља; лијево од прозора *полагање Исуса у гроб*, а десно *Воскресеније Христово*. К овијем сликама ваља додати још и слику *св. Ћирила*, коју спомиње госп. Страт. и која се налази уз јужну ивицу олтарске апсиде, при којој је још и запис о пресвитеру Страхињи, о коме ће касније бити нарочитог говора.

Но осим свега овога, не би требало никако сметнути с ума оно расправљање госп. Ђ. Страт. (стр. 69.), према коме се у погледу израде овијех слика може рећи, *да оне нијесу постале све у једно вријеме, ни од исте руке, иопште „образ св. Богоматере у препрати, опистуша и шишлом и бојом од живописа у глав. цркви*“, па ја према томе и држим (како сам напријед напо-

[1]) У „Источнику“ од 1890. стр. 74. приводи се мјесто овога: „*Христос са 12 апостола* око њега“.

[2]) На истој страни „Источника“ спомиње госп. Ђ. П. ово: „У олтару на горњем мјесту, а под прозором, види се наслиман жртвеник, а с десне стране мало даље види се човјечији лик са кругом на глави, и око ње вијенац, а сав лик изгледа да је у свештеничком одијелу, дроњак у руци написано ово: „Издано ш прикаћен Богородиће“ и т. д., па даље: „Помани господи раба твоего прикитара стралиѣ“. Овај, у неколико неотпуни навод госп. Ђ. П. не слиже се са описаним г. г. др. Трух. и Страт., пошто према њему изгледа: да оно не би била слика св. Богородице, већ некојег владајућег, или иног свештеника, а не свештељског лица, и ако, што, као да се запис о пресвитеру Страхињи налази уз овај лик.

У опису г. Ђ. П. није означено, да ли овај лик са онијем жртвеником сачињава једну групу или не, и у каковом односишу стоји он (и можда још који) према оном жртвенику, па ја с тога тијесто држим, да би оно опажање др. Трух. било сасвим најерно и правилно, чему као да најбоље у прилог говори онај запис „издано“ и т. д., само немам, што би мислио у погледу мјеста, ће се налази запис о пресвитеру Страхињи, који је према г. Страт. (стр. 69.) на сасвим другом мјесту, и уз други светитељски лик.

Свакако би добро било, да се потанко истраже односи овог жртвеника и овог светитељског лица, евентуално цијеле оне групе ликова, јер се можда у овом лику код жртвеника са кругом на глави, а свештеничким одијелом, ако није слика св. Богородице, садржи кључ, који би могао ријешити тајну о основатељу манастира Овреа.

менуо), да је иста препрата касније подигнута, дакле год. 1609., онда, кад је (како ће се касније видјети) израђена ова слика св. Богородице.

6.

У окнијер оваковог описа долази још и ознака опће величине цркве и њенијех појединих сразмјера; но о томе нема никакова спомена у публикацијама спом. госп. старинара, па ћу зато овђе привести само оно, што је прибиљежено у дотич. опису у „Источнику“.

Према ономе опису, укупна данашња дуљина свѣ цркве износи свега 17 мет., од чега долази на дуљину препрате 5, на дуљину главне цркве $8^1/_2$, а олтара $13^1/_2$ метра; ширина пак цркве износи 9 метара. Црква је дакле озренска средње величине, а у прво вријеме била је јамачно још и мања, јер је, кад се одузме препрата, која као да је касније призидана, била дугачка само 12, а широка око 9 метара.

7.

У истоме манастиру имаде на зидовима неколико знаменитијех натписа, које ћу овђе по реду саопћити, онако, како су приведени у споменутим описима; само ћу понеђе текст допунити, односно исправити, и ставити запете, зарад бољег разумијевања.

а) Под оном сликом св. Богородице, што се налази над улазом у препрату (незнам да ли с поља или изнутра) стоји овај натпис:

„† Сѣкршисѧ сїи сѵ҃ы и ѥ҆ѯ҃тѣнїи храмъ сѵ҃го а҆рхїєрѣа хр҃ѣа никола, прм҃ кровомь и сѵ҃ыми ѡбразмѣ ЗРЗ҃Ї, тр҃ѣдомь и настоанїемь ѡца игѹмена Їоакима[1]) сквратїамь, дх҃овника христофора, їосифа їеромонаха, сл҃ѣкстра іеромонаха, їсаіѧ їеромонаха, игната іеромонаха, сламаскына їеромонаха, рѹвкима іеромонаха, Ѳїмоѳ҃ѣа[2]) іеромонаха, Дїакони и старци сѵ҃го мѣста сего“.

Овај натпис постао је год. 1609.[3]) и значајан је с тога, што показује, да је манастир Озрен подигнут раније од почетка XVII. вијека, јер је тада покриван (раније прекривен) а од чести и сликан. У томе запису нејасно је оно мјесто ђе пише „прм“, и могло би се нагађати, да је то „при“, па да би са оним: „кровомь“, имало можда значити „прикровом“ (прекривањем); но с друге стране могло би се мислити и то, да је онај „прм“ можда скраћен израз за ријеч „припратомь или папратомь“, па да је год. 1609. озренска црква била проширена новим пригратком, који је такође тада и живописан, а уједно можда поправљени и поједини ликови у главној цркви, који су били оштећени временом, или душманском руком, чиме би уједно био разјашњен и онај пасус: „и сѵ҃ыма ѡбразмѣ“. Према свему томе, ја би био слободан претпоставити, да оне ријечи у натпису: „сѣкршисѧ . . . . прм҃ кровомь и сѵ҃ыма ѡбразмѣ“, указују на то: да је године 1609. подигнута и сликана црквена припрата, и покривена сва црква, дочим је (с обзиром на разлике у стилу и изради), остали храм много прије сазидан. Ту значајну разлику између пре-

[1]) У овијем двама описима вели се, да је у натпису име игуманово нечитко. Но пошто се у озренским „панегирицима“ од 1589. и 1592. приводи игуман Јоаким (Годишњица II. 251.) то сам овијем именом попунио ону празнину, држећи, да је год. 1609., дакле за 17 год. послије другог панегирика, онај игуман Јоаким био још у животу. У Источнику од 1890. стр. 74. приводи г. Ђ. П. на томе мјесту одломак: „їѡакъ...“, пак је тиме она моја допуна свеким основана.

[2]) То је онај „Тимотије глухи“, што је писао оне панегирике. (Годишњица II. стр. 257.)

[3]) Госп. Страт. погрешно је превео год. ЗРЗ҃І (7117.) у год. 1662., пошто по прерачунавању имаће год. 1609.

прате и остале цркве приводи г. Страт. у својој расправи на стр. 69. и тиме, што вели: да се овај натпис по карактеру својих писмена разликује од оних, што су на живописима у главној цркви, па да му је и распоред редака несретан, што све упућује на то, да је овај натпис рађен касније од оних у главној цркви[1]).

Према овоме натпису, манастир је год. 1609. био у врло повољном стању, сакупивши у своме крилу толике побожне душе, које су се између осталога одликовале још и трудношћу преписивањем црквених књига. Манастир је Озрен имао тада многобројно братство са свијем степенима, јер запис ено приводи: игумана, духовника, јеромонахе, ђаконе и старце онога светога мјеста[2]).

б.) Други натпис налази се над вратима праве цркве (незнам да ли с поља или изнутра) и гласи овако:

„† Сïи сѣ́ и кожстаѣны хра́мъ попатоса пенъ инокоѣ, родъ ѿ племени мариѣкъ, вєйсенїѣ[3]) сѣ́къ и родитєлємъ, къ лєто 3ϛϛ“ (7205–1697).

У овоме натпису нејасна је данас ријеч „попатоса“, али је њену аутентичност доказао госп. Стратим. (стр. 69. пр. 3.) између осталога и тиме, што износи, како је у цркви двојак патос; један бијел, из новијега времена, а други мраморасто-црвен, који је замашно дјело честитога попа Јакова од год. 1697., који је у оним мучним временима опће српске емиграције и неисказаних мука[4]), жртвовао свој иметак св. божјем олтару, може бити онда, кад су озренски калуђери прије изгинули, а манастир опустио.

У погледу љетоброја у овоме натпису, изнио је учени госп. И. Руварац у оној својој расправи у „Гласнику“ (стр. 296.) своје нарочито мишљење, према коме тамо није записана год. 7205. већ год. 7095. Он вели: „Ђ. Стратимировић је увео, да је црква попатосана „3ϛϛ, и да је оно средње слово ϛ знак за број 200; но ја му у том, с погледом на снимак тога натписа у опису Витановићевом (Гласник 1889. књ. II.), где испод ϛ има неки крстић, морам протусловити и тврдити, да је средње слово знак за 90 ($ϛ_1$) и да по томе у натпису стоји година „3ϛ$_1$ϛ (7095.=1587.)“[5].

Учени је писац даље раније примјерима доказао, да је у црквеној пракси онога времена, и у Озрену, и у другијем мјестима, а у разним приликама, употребљавано слово ϛ са крстићем с прије да у средини ($_7$ϛ) или натраг доље ($ϛ_2$) као знак за број 90, и тиме је оно своје мишљење образложио и утврдио, напоменувши уједно поједине писце, који до

[1]) Сравни с овијем још и оно, што је у 5. одјељку приведено о разлици живописа у пречворки, према онијем у главној цркви.

[2]) Према томе онда налази, да је истакнута она мар. предаја, коју приводи госп. Витановић (стр. 34), но којој је у ман. Озрену било нешто до 20 калуђера, па имали лијеп иметак, много оваца и друге стоке.

[3]) У цитату госп. Страт. (стр. 69. прим. 2.) приводи се оваје израз: „кнѣгинїѣ“, мјесто овог: „кнѣзинїѣ“, а значајуће, да овако тамо није. Но ја нијак остављам иланод др. Трух. већ мећу ова два израза неки големе разлике, а овај је први лекшки и правилнији.

[4]) У примједби под одјељка 2. рекао сам доклле о аутентичности овога броја. — У опису овог манастира у Источнику од 1890. прочитао је овај натпис са изразом: „отъ пѣ́ли нємањѣ“, и још уз то не год. 3ϛϛ, већ год. 5ϛϛ, дакле 6205. од створења, или 697. [не 1192. како прерачунава писац!] од Христа. Но у погледу дот израза, зависи је истинито оно читање г. г. старешина, а натпис није никако могао постати год. 5ϛϛ, (6205.=697.) јер Срби тадај још не бијаху ни Хришћани, па ни Немањићима још ни трага ни гласа. Да је овај натпис постао год. 1192., а да се тамо збила споменуте ноћ Ј. Немањић, онда неби у тексту било „нѣ$_1$“ него „нѣ“.

[5]) То су она тешка времена, кад је патријарх А. Чарнојевић превео око 40.000 срп. породица у Угарске земље, желећи тиме избјећи турској сили, и помоћу Аустрије обновити пропалу српску државу. Исте те године пропало је прилу Евген са аустр. војском у Босну, и дошао до Сарајева, које је какве ради пошкоде, и касније се брзо натраг вратио. Дјело приједвиђена ноћ Јакова изречено је дакле у времену оних великих ратова између Аустрије и Турске, који су почели год. 1683. опсадом Беча, а завршили год. 1699. карловачким миром, по коме остаде Сава и Дунав границом између Аустрије и Турске, и у којима је срп. народ онако силно и дјелотворно учествовао, и чијега коначну побједу на страшу своје тадашње савезнице и покровитељице Аустрије.

сад не знађаху, да слово G са крстићем, значи 90, дајући још озбиљну поуку „младим Босњацима и Херцеговцима“, да у будуће добро пазе на ту особину слова G. Но славни је историчар овога пута, премда је учинио срп. историјској науци лијепу услугу, показао уједно и своју слабу страну, која чисто као да граничи на неку врсту злобне саможивости, пошто је, знајући већ од год. 1884. (како сам вели на стр. 297 и 299. за ону особину дотле не опажену, пустио толике године онај велики број појединих истраживалаца срп. старина, да лутају у томе питању у тами, и чине погрјешке, како би их онда учени историчар ухватио у клопки и онаковијем начином омаловажио и исмијао, а себи прибавио нове научарске ловорике!

Но ја морам овђе примјетити, да је оно тврђење учен. госп. Руварца изведено на лошем темељу, пошто је онај снимак озренског натписа, или правије његов слободан прецрт руком, доста непоуздан. Тамо се налази слово $\underset{\vee}{O}$ с осамљеним крстићем с приједа доље, а не слово G са крстићем с приједа у средини или натраг доље, а госп. Страт. доказао је касније, да у натпису није O, већ G, па је још на стр. 69. своје расправе, а у примј. 2. навео: да се испод оног броја године налазе иницијале Ї Х (Исус Христос), који су уресани доље између слова З и G, према чему би онда у натпису била слика: $\underset{|\,\dagger}{3\text{ϚG}}$. Кад се к томе дода још и та околност, да у ономе снимку пред словом З такођер нема знака за хиљаде $\left(\frac{/}{/}\right)$, онда је јасно, да је било нужно, да се прије оне тврдње другијем путем потражи и нађе права истина у погледу онога знака у лстоброју.

У препису онога натписа, што је добротом уредништва овога листа добављен од садашњег игумана озренског, госп. Гедеона Марића (његово писмо од 6. феб. о. г.) претставља онај број године слиједећу слику: $\underset{+\times}{3\text{ϚG}}$, у којој се, слично опажању госп. Страт. налазе под словима З и G два засебна одмакнута крстића, чиме као да би се побило нагађање госп. Страт. у погледу иницијала Ї Х, а потврдило мишљење госп. Руварца да је тамо уз слово G збиља онај знак (други крстић, или Х;), дочим је онај први крстић знак за хиљаду пред словом З. — Но тијем саопштењем госп. игумана Марића уједно је потпомогнута и она моја поставка у погледу непоузданости онога снимка у „Гласнику“, али није сасвим јасно доказано, да је онај G збиља знак за 90, а не за 200, јер ено онај крстић не стоји тамо ђе би требало, па да слово G значи 90.

Но било у погледу тога слова G како му драго, ја инак не могу одмах да повјерујем, да је дјело попа Јакова извршено год. 7095.–1587., како показује учен. госп. Руварац. То просто на просто не дозвољава сама та чињеница, што је у томе времену манастир Озрен био у пуној својој снази, са многобројним братством, коме на челу бијаше подузетни игуман Јоаким, — јер онда заиста није било никакове потребе, да се манастир утјече онаковој дарежљивости попа Јакова, кâми да би сталешки понос онијех калуђера могао подићи и допустити, да се код њих живијех онако слави и велича поп Јаков над улазом у главну цркву, — онијех калуђера, који год. 1609 не допустише попу Страхињи, живописцу овога манастира (како тврди госп. Рув.), да уврсти своје име у ономе великом

натпису над улазом у препрату, као што је учињио у св. Аранђелу, већ мораде да забиљежи себи спомен у ономе мрачном олтарском куту! Дјело попа Јакова није могло бити извршено тек на *двије* год. пред год. 1589. оном годином, кад је монах Тимотије (глухи) писао свој први натпис при игуману Јоакиму, пошто се заиста може вјеровати: *да је ман. Озрен и год. 1587. био насељен калуђерима, којима је управљао исти онај игуман Јоаким.* То показује и сам текст натписа, који би у таковим случају морао гласити, како се онај храм попатоса *трудом и подвигом попа Јакова, али при игуману Јоакиму с браћом и т. д.* Дјело попа Јакова, то је чин, кога је он обавио, као самосталан управитељ ман. Озрена, а то није могло бити год. 1587., ради чега је онај крстић под словом **С** *или збиља инчицијал* χ, *или погрјешка урезивача оног натписа.*

У осталоме садржају ове расправе ја сам покушао да покажем, да је подвиг попа Јакова могао бити извршен год. 1697. (ЗСС–7205.) пошто то дозвољавају и чисто условљавају онодобне прилике. Тога ради ја уједно остајем и даље при првашњем читању године у натпису као ЗСС (7205.=1697.)

в) Трећи натпис налази се на већ споменутој слици св. Ћирила, што је наведена уз јужну ивицу олтарске апсиде. Његове ријечи записане су иза онијех ријечи еванђелског текста, што су уврштене на листу, који држи светитељска рука (тај еванђелски текст није у оним описима приведен), и гласи овако:

„помени ѓи прѣзвитера страхиню“.

Овај запис приведен је у дотичноме опису у Источнику нешто друкчијим текстом, онако, како сам навео напријед у 2. примједби 5. одјељка. Но пошто читање госп. Стратим. у погледу језика и правописа претставља старије облике, управо тип писања XIII. и XIV. вијека, а читање госп. Ђ. П. претставља тип записа новијег времена, то је онда очевидно, да је у томе питању истина на страни госп. Стратимировића.

(Наставиће се).

Српско-православни калуђер у народу негда и сад.

С летимичним погледом на историју монашеског чина.

Посвећено мом бившем драгом вјероучитељу Високопреосвештеном господину **Николи Мандићу**, Митрополиту зворничко-тузланском.

(Мјесто наставка спрштах).

II.

Као најзнаменитији калуђери и калуђерице у стара времена били су — између осталијех: св. преподобни Герасим, Евдокија, Касијан; Антоније велики, овај је у својој 20. години ступио у монашески чин. Умро је 356. год. по рођењу Христову у својој 105 години живота. Антоније велики завео је пустињожитије на крају трећег вијека. Њега је сам драги Бог позвао, да се смијести у дубокој планини. Антоније рођен је у Ками код Хераклеје 251. године. Велико је имање наслиједио од својијех родитеља, али га је свега раздијелио међу сиромахе и отишао у калуђере.

Макарије велики, он се је по заповиједи анђелској населио у скитску пустињу близу Александрије и тамо је завео „безмољије“. Због мјеста скит назвало се је скитско живљење, а манастири таквог живљења „скит“.

Пахоније велики, и њему је анђео Господњи заповиједио, да заведе опште житије, а предао му је и писмена правила, по којима се има то живљење уредити. Пахоније родио се је у 292. години у Горњој Тиваиди. Пахоније био је у прво вријеме војник, т. ј. док није ступио у хришћанску вјеру. Он је први манастир на једном острову код ријеке Нила 323. год основао.

Павле Тивејски, он је побјегао од гоњења Децијева у пустињу. Тивејски родио се је 230. год. у Тиви — у Мисиру. Умро је у 113 години свог живота[1]). Свети Василије велики рођен је око 329. године у Кесарији Кападокијској, он је имао три брата и једну сестру. Њихови родитељи били су врло богобојазни, па су тако и своју дјецу васпитали, те су иста због свог богоугодног живота славни постали, а пошље њихове смрти света мати црква признала их је за свеце и угоднике божје.

Спомен св. Василије слави св. мати црква сваке године 1. јануара. Он је умро у 49. години свог живота. При самој смрти појавио му се је анђео, и он је свима около, што код њега стајаху рекао, да види лик анђелски и да га зове на небо. Св. Василије био је најпрво адвокат, а пошто је ступио у клир путовао је: по Сирији, Месопотамији, Палестини и Египту; у том путу испитивао је монашески живот, и сам је постао строгим монахом. Писао је списе: богословско-догматичког-каноничког садржаја. Св. Василија написао је и правила за монашески живот, која су била призната, како од свете матере цркве, тако и од народа. У кратко рекавши св. Василије био је како светско тако и црквено врло изображен. Неки писци веле, да се и источно калуђерство по њему зове „Василијевци" — нарочито то тврди професор Н. Гр. Живковић у својој „Историји хришћанске цркве" — стр. 74.

Преподобнијши отац игуман госп. Мирон Ђорђевић, настојатељ св. манаст. Ковиља мисли да је погрешан назив наших калуђерства „Василијевци" — види „Историју манаст. Ковиља" стр. 9.

III.

Западну цркву с калуђерством упознао је св. Атанасије, он је 340. године непред вријеђа побјегао у Италију, а тада је собом одвео два калуђера. Иза Атанасије ширио је римо-католичко калуђерство Амвросија милански, Мартин, епископ турски у Француској; Григорија велики, папа римски и т. д.

Калуђери западне цркве звали су се именом оснивача овог или оног манастира; тако на западу имаду ове врсти калуђера: „Доминиканци", „Францишкани", „Карлемите", „Аугустинци". А између свију калуђерских редова најзнаменитији је „језуитски", који дан — данас постоји — а има га у Босни. Језуитски ред основао је неки шпањолац — поимену Игњат Лојола у XVI. вијеку. Западна црква има још једно друштво — тако звано „инквизиције."[2]) Калуђерство западне цркве разликује се од калуђерства источне цркве по: називу, живљењу, а и по одијелу.

IV.

Калуђерство у Срба појавило се је онда, кад и Христова вјера. Срба калуђера било је и прије одласка св. Саве у калуђерство. Вели се, кад су оно 1186. године иноци светогорски дошли у двор Немањин, да је међу њима био један калуђер родом Србин. И он је баш својим лијепим приповиједањем осладио живот калуђерски св. Сави, који остави свилу и кадифу, а обуче калуђерску мантију.

Да се честито за Србе калуђере није знало прије него што поменути светогорски иноци одведоше краљева сина — Растка у калуђерству наречена Сава у Свету Гору, еасним је опрандано, јер тада превлађиваше број грчких свештеника српске свештенике.

Но, Србине брате! српско калуђерство истом онда оживи и поста од велике важности и значаја, кад славна српска лоза Немањића (1169.—1371 год.) завлада српским земљама; јер промишљу Божјом најмлађи и најмилији син краља Стевана Немање (1169.—1196.) по имену Ратеко у својој 17. години остави краљевски двор и оде с иноцима светогорским у Свету Гору, и тамо се по калуђери — добивши име Сава.

Ти кораци краљева сина — Растка од превелике користи и значаја бијаху по српско калуђерство, свештенство мирског реда и по свету источно-православну-српску цркву, а бора ми и по српску државу. Ти кораци, као и сва дјела српског просвјетитеља св. Саве — златним се словом пишу у историји српско-православне

[1]) Види „Историја Хрш. цркве" стр. 39.

[2]) Види Историју Хрш. цркве од Н. Гр. Живковића.

цркве, а и у свијетској историји витешког и мнозо-пропаћеног српског народа.

Мати и отац св. Саве такође ступе у монаштво. Стеван Немања закалуђерио се је 1196. године у својој задужбини Студеници, а упокоио се је 13. фебруара 1199. год. Супруга Стевана Немање, а мати св. Саве постане монахиња и добије име Анастасија; брат св. Саве Стеван Првовјенчани (1196.—1227. год.), пошто се је разболио, и видио да ће умријети ступи у калуђерство и у калуђертву и умре — 24. септембра 1227. год. Њега је света мати црква признала за свеца, тијело му се и данас налази у манастиру Студеници. Син краља Стевана Првовјенчаног Предислав — такође се је по калуђерио и звао се је Сава II., а био је архиепископ.

У опште за владе славних Немањића источно-православна српска црква на сав је мах цвала, а онда боме и свештенство, како мирско, тако и монашеско; но иначе калуђери су имали веће привилегије (правице), а то можемо видјети из Душанова закона.

Немањићи, особито Стеван Немања — отац св. Саве многе је манастире и цркве поградио, а на њ су се угледали и други владаоци, те све један по један подизали манастире, који су тада били једини културни заводи.

Лијепо вели одломак једне српске народне пјесме о српским манастирима, и ту се (у пјесми Милош у Латинама[1]) каже између осталога:

„Јесте мудри, ал' зборите лудо:
„Да ви знате наше намастире,
„Наших славних цара задужбине
„Какви су и колики ли су!
„Да видите лавру Студеничку
„Не далеко од Новог Пазара;
„Да видите Ђурђеве Ступове
„Код Дежеве, старијех дворова
„Задужбине цара Симеуна;
„Да видите чудо невиђено,
„Бијел Вилендар усред горе свете,
„Задужбину Саве светитеља
„И његова оца Симеуна;
„Да видите Жичу код Мораве
„И код Ибра више Карановца,
„Сопоћане Рашки на извору,
„Задужбине светога Стевана,
„Српског краља првовјенчаног;
„Да видите Папраћу велику
„Виш' Зворника Спречи на изворy
„Под високом гором Бороговом,
„Задужбину Вукана жупана;
„Да видите високе Дечане
„Код Призрена града бијелога,
„Задужбину краља Дечанскога;
„Да видите Рачу пребијелу.
„Код Сокола украј воде Дрине!
„Да видите лијепу Троношу
„Код Лознице на р'јеци Троноши,
„Задужбину браће Југовића;
„ Да видите славну Раваницу
„У Ресави ниже Параћина
„На студеној р'јеци Раваници,
„Задужбину нашег господара
„Господара, славног кнез-Лазара;
„И остале Српске намастире,
„Да видите, пак да се дивите,
„Какви ли су и колики ли су!"

*

И збиља српски владаоци велику пажњу обраћаше светим манастирима и црквама. Но, не само, да они т. ј. српски владаоци подизаше манастире, већ то чињаше и српски племићи, а и имућнији Срби — — „Да се у њима поје литурђија, овог свијета као и онога".

Тако у старо доба манастири се дијелише:

1. Манастири приватних лица, или ти пак општина, ови су били сасвим независни, они нису ником ништа плаћали. Калуђери су у јектенији спомињали осниваче таких манастира.

2. Епархијски манастири, ови су плаћали дације надлежном архијереју.

3. Ставропигнални, над оваким манастирима патријарх би усадио крст и морали су самом патријарху плаћати неке дације, и били су непосредно у сваком погледу патријарху подчињени.

4. Царски манастири, ови најбоље стајаше, као царски манастири. Сретним би се сматрали они манастири, који би се прогласили царским манастирима, и то бијаше највећа милост, кад се овог или оног ктитора прогласи манастир царским. Царски манастири нијесу зависили о митрополитима, епископима патријарсима. Они су били од сваког данка ослобођени.[2])

[1]). Види „срп. нар. пјесме" В. С. Караџић I. књига издање 1887. Београд.

[2]. Види „Историја срп. народа" књига II. од П. С. Срећковић стр. 871.

Гдје је год Србин живио и гдје и данданас живи, ту имаде српски манастира — као у:

Краљевини Србији, Србијему, Босни и Херцеговини, Далмацији, Славонији, Банату, Бачкој, старој Србији и Македонији.

По свима реченим српским крајевима, боље стоје манастири материјално, него ли у Босни и Херцеговини, јер зуб времена опустоши источноправославне српске манастире у Босни и Херцеговини, те данас многи нежу лик за опуту, као Папраћа, Липље (Осовица), Моштаница и т. д. а још ако је у овом или оном слаба и неразборита економија, чега има доста, па биле и у оним манастирима, гдје се мисли, да је све на свом мјесту. Но, Нијемац вели: „Es ist nicht alles Gold was glänzt", — а и српска пословица вели: „Није све злато што се сија", може бити — више пута — около калај, а унутра белај.

*

Српско калуђерство вазда је било и остане у тјелесној свези с народом, оно је увијек било а и остане друкчије, него ли други хришћански калуђери на истоку.

Српско калуђерство дијелило је добро и зло с народом српским, они бијаху народу учитељи и утјешитељи у бједи и невољи.

Знаменити и уважени духовни писац госп. Н. Ружичић вели између осталога у својој књизи „Теорији каноничког права":

„И срећа по Србство, што су српски калуђери у неколико одступили од правога позива калуђерског. Јер према појму о калуђеру — служба је истих сувише егоистична. Тако њихов је позив да пресијечу сваки сношај са свијетом; да се удаљи од људи, и да живи сам у пустињи, мислећи само о Богу, и о својим гријесима молећи се Богу, да му их опрости. И ко тако врши, за-њ се каже да врши највеће јунаштво у славу имена Божјега; каже се да узима на себе лик анђелски, и да се броји међу војнике Христове".

Српско калуђерство и српски манастири многе су врло важне документе за српску историју сачували и потомству предали. У стара времена манастири су били школе, а калуђери учитељи. Код калуђера књиги се учише најпрви и најбољи српски државници. И Краљевић Марко књигу је учио у манастиру, па је знао „књиге староставане", и могао је у цара писар бити; а и Милан Косанчић, који је знао турски и арапски.

Но, и владаоци српски били су ученици српских калуђера. Стевану Дечанском краљу (1322.—1331.) био је учитељ јеромонах Антоније Бошта (млађи настојатељ у манастиру), Антоније био је у манастиру Хилендару. Да је он учитељ био Дечанском, потврђује син краља Стевана Дечанског Стеван краљ (послије цар Душан силни (1331.—1355.) у својој диплому, што ју је дао манастиру Хилендару[1]).

Калуђера српских било је врло наображених и даровитих — са сваког гледишта, а и данас их има; — ето нашег честитог и уваженог књижевника — сина крпне Херцеговине високопречасног госп. архимандрита Дучића, па Фирмилијана, и узвитог српског критичара и историка И. Рузарца и др.

*

Српски калуђери су више — пута уз бурна времена замјењивали крст с мачем, те се лавовски борили за „крст часни и слободу златну".

Једном ријечју српски калуђер је увијек био и остаде од велике користи Србству у сваком погледу. Наравно, сад су много друкчије околности, те српски калуђер није више оно у српском народу, што је негда био, т. ј. српски народ не сматра га и не уважује, као што га негда уважаваше, е — а за што!?! Та, ја бар мислим, да је велико то пожртвовање што га српски калуђер жртвује — *„безбрачности"* и *„некорисољубље"*, — њему је дакле славна брига црква и народ, и сасвим је природно, да се нико тако не може бринути о прадједовској православној вјери и милом Србству и његову бољитку, као калуђер, њему је лакше, почем други оптерећени су разним бригама и пословима. „Ко је неожењен брине се за Господње, како ће угодити Господу, а који је ожењен брине се за свјетско (1 Кор. 7. ст. 32., 33.)

Но, као што је већ споменуто, српски калуђер не само да се је бринуо о Богу већ се је бринуо и увијек ће се бринути и о српским светињама и о свему оном, што Србина Србином чини. Па и данас, и ако је 19. вијек — српски калуђер увијек има оне исте мисли и идеје, као и стари калуђери и свештеници, а и данас је српски калуђер у свако доба вољан све и сва

[1]) Види „Теорија каноничног права" од Н. Ружичића — стр. 209.

за прадједовску вјеру, српско име и српски понос жртвовати.

Елем с ког год гледишта узмеш Србине брате, српски калуђер не заслужује онијех силних неблагодарнијех ријечи, које ћеш данас врло често у нашем народу чути, особито у тако званој интелигенцији. Најприво треба проучити прошлост српског калуђерства, и њихове заслуге, те их добро схватити, па онда осуђивати, ако је што за осуђивање, а не из неба па у ребра.

Србине брате, код проучавања старих српских калуђера и данашњих, мораш узети у обзир прваше околности и садашње, а увијек брате имај у виду: „Какав народ онаки и калуђер", јер и калуђер долази из народа, а не с неба.

*

Е, брате Србине! Ко бијаше најбољи учитељ свете матере цркве? — Који њезину науку ширише међу народом? — Који прогонише јеретике? — Ко сачува предање свете матере цркве? — Ко је својом крвљу запечатио истину православне вјере?

Мили мој роде, нико други већ баш српски калуђер.

Србине брате! опстанак нашег милог српског народа, дан-данас овиси, једино од сложног и узајамног рада свију нас без разлике, а поглавито о савјесном и ваљаном раду српских учитеља и свештеника. Радимо ли ми свештеници и учитељи савјесно, сложно, и испуњавамо ли нашу дужност онако како треба, онда ће нам Свевишњи наш рад благословити, а кад је драги Бог с нама, ко може онда што противу нас?!?

*

Но, при завршетку ово неколико редака — напоминьем . . . и то сабраћи монаштвујућој „да никтоже без гријеха, токмо једини Бог", и свак је дакле на варару, а само је драги Бог на карару".

Браћо — и ако вас ко стане обасипати неблагодарним ријечима, сјетите се дјела милости духовне, те праштајмо и онима, који су нас увриједили, а увриједу трпљиво сносимо.

— А сад рецимо: „Слава и српска хвала старом српском калуђерству и свештенству!" Угледајмо се браћо на наше старе, па да и нама потомство рекне: „Слава и хвала нашим ста, рима!" —

У манастиру Гомионици, на св. Саву 1893.

Петар Ст. Иванчевић.

Прва свештеничка проповијед.

Изговорена V. Недјеље св. вел. поста, у катедралној свето-Николајевској цркви у Котору.

Во имѧ Отца и Сына и ѕватаго Дѣха.

Излазећи први пут на овај Амвон, са којега ви драги Христијани и Христијанке слушате поученља о истинама вјере Христове; ступајући на ову катедру, са које се предаје света философија — права мисао о Богу; васпитаваље и усавршаваље човјека у духу религије Господа нашег Исуса Христа; приказујући се данас пред вама, у овом светом храму, у овом духовном училишту: у овој по ријечима св. Атанасија Великог *васијонској гимназији*, а по ријечима Златоустовим *школи мудрословља*; извршујући тијем заповјед небесног учитеља, коју кроз апостоле даде свима њиховим пријемницима и наљедницима — свештеницима: „*Пуштујући кроз вас свијет, проповједајте Јеванђеље свима народима*", — дужан у првој мојој ријечи пред вама јавно признати, да сам мали и млад међу браћом свештено-служитељима, те нијесам дорастао да просвијећујем ваш развијени разум, да испразљам вашу вољу на добар пут, за пробуђивати у вама религиозно-побожне осјећаје; да ми се хоће доста времена, како би прибавио себи довољно знања искуства и вјештине, што се тражи од проповједника црквеног, кад објављује људима вољу Божију, кад из вјерних хоће да ствара одабрани Божији народ, свети народ; — од проповједника који је обвезан говорити бесједе пуне науке и савјетовања. Ја сам топрв ушао у унутрашњу завјесу, од скора сам уведен по благодати св. Духа, која је на мене сишла с' неба, у светињу над светињама „ко ѕватаа ѕватыхъ"; ја сам тек почео служити св. олтару и прино-

сити бескрвну жертву на божанственој литургији за себе и људске грјехове. Према томе сам тврдо увјерен, да ви не очекујете од мене данас, какву краснорјечиву дубоку бесједу, него један прости домаћи разговор, који ће бити прост и не обучен у фигурама реторичким, као кад се разговара брат са браћом, друг са другови, или пријатељ са пријатељима. Сишходићете ми и с тога разлога, што се ја нијесам попео овдје да стечем себи какву славу у проповиједању, на коју не смијем ни мислити, при мојој недозрелости, него да се одазовем свом свештеничком позиву и дужности, којој сам строго обвезан по ријечима св. апостола Павла: *Проповиједај ријеч, настој у добро вријеме и у невријеме покарај, запријети, умоли со сваком сношћу и учењем* (Тим. 4., 2.). *Тешко мени ако не проповиједам*, говори избрани сосуд Христов св. Павле. (I Кор. 9., 16.)

Дакле остављајући старијим, бољим, наученијим, образованијим и искуснијим, да вам излажу мудрост разлагања о многим високим догматичким истинама наше свете вјере; о пространом христијанском моралу; о предивном богослужењу и обредима наше једне, свете, саборне и апостолске православне цркве; и о знатним историчким особама старога и новога завјета, и осталим велеважним питањима, која спадају у област и круг хомилетике или науке о црквеном проповједништву; — ја узимам као предмет данашњег говора мог: оне свете и велике дужности, које су обвезани неизостанно напрштивати синови и кћери према својим родитељима.

Још у почетку свијета, видимо код рода људског најприје власт и управу очинску или патријархалну, самом природом установљену и уређену. Кад ону власт замијениле течајем времена организиране владе, узеше све, више или мање у својој управи над народима; нешто од оне првобитне власти очинске, којом се управљаху породице; шта више пети владари држава, прозваше се оцевима као што се зову и дан данас. Законици свију времена ако и преније на владаре свјетовне ону патријархалну или домаћинску власт, задржаше то право оцева над својом дјецом.

Прелазећи на религију вјерујемо да великн и најправеднији Бог написа руком мојсијевом Израилтјанима на планини Синају при страховитој јеки муња и громова: *Почитуј оца и мајку да дуго и срећно поживиш на земљи.* Тешко! тешко сваком сину и кћери, који не чују и не виде ову највећу заповијед Божију написану у почетку друге таблице завјета Божијег са људима.

Истинито је, непобитно је, да се родитељи имају сматрати у пола људи а у пола земаљски богови! Људи зашто су рођени и умиру; богови зашто рађају уздржавају и васпитавају разумне Божије створове на корист и напредак васијоне, а на прослану свог Створитеља.

Зато проклето и по хиљаду пута проклето било, оно филозофирање неких, који би хтјели, под изговором неке слободе и независности за дјецу уништити власт очинску, те прекинути ону свету везу, која треба да постоји међу породом и родитељима на срећу једних и других! Него таква лажна и покварена наука, одбачена је и презрена на част и славу рода човјечијег, а остало је и остаће док свијета траје, узвишено Богом освећено начело, да синови и кћери, по неком дубоком природном осјећању, које је јаче и старије од сваке људске мудролије: морају бити срдачно привржени и свом душом пријубљени својим родитељима. Ово начело по коме смо дужни неограничену благодарност и највеће поштовање овом послије Бога најприје нашим добротворима, јест темељ људске среће на овом свијету и извор свију врлина.

Нема — благочастиви слушаоци и слушатељке — слађих и драгих имена, што их изговарамо нашим устима, него што су имена отац и мајка. Ово су прва звукови с' којима почињемо проговарати, кад још не знамо ни за себе ни за спољашњи свијет што нас окружава; прве су ово ријечи које чујемо из уста малог невиног дјетета; с' којијем обрадује дом свој. А може ли бити ишта теже, жалосније и несрећније за сина и кћер, него лишити се ових слатких имена, остати без оца и мајке? Како нас дирне, како ли се сажалъавамо, како ли је тужно кад видимо или чујемо споменути име сирак или сирота! То зна само онај, који је изгубио родитеља. Зато баш религија христијанска која нам налаже да волимо оцем свесилног и свемогућег Бога на небу, та религија учи нас, како и колико смо дужни љубити и поштовати ове наше земаљске богове.

Чти отца твоего и матерь твою, да благо ти бѫдетъ и да долголѣтенъ бѫдеши на земли.

Љуби искрено и од свег срца оца и мајер; поступај улудно пред њима; покоравај се њиховој вољи; без њихова благослова не предузимај ништа важно дело, њихове погрешке и слабости тријељиво подноси; брани часи њихову у сваком случају; буди њима неограничено благодаран; а ову благодарност показуј док су живи сваком могућом помоћи и задовољавањем; а по смрти молитвама за покој душе њихове. Срећни и пресрећни су синови и кћери који ово извршују, јер ће бити Богом благословени!

Угледајмо се на добре Нојеве синове, на Сима и Јафета, који са стидом покрише порок оца свога! Зсрозимо се на гадни поступак, трећег сина, њихова брата Хама, који се родитељу свом руга̂ше, не опомињући се несретник, оне важне пареке: *да ово које оца свога презире и мајери својој подругује се, заслужује да га орлови ископају и с' њим орлиће своје нахране.*

Угледајмо се на послушног Исака, који се покораваше Авраму оцу свом и оном часу, кад га по заповиједи Божијој вођаше на планину да га закоље и на жертву принесе.

Угледајмо се на прекрасног Јосифа сина Јаковљева, који кад се даде у Египту браћи својој познати, прва му ријеч бијаше да упита за оца: „Је ли жив отац наш?“ „Је ли још жив старина отац мој? Не стиђаше се он својег родитеља ни пред самим царем Фараоном, него са поносом и радошћу изведе га пред цара казујући му: „ово је мој отац!“

Јосиф царев намјесник љуби и поштује оца једнако као онда кад је био дијете на очином крилу и хљебу. Видимо и Соломона премудрог, какво поштоваше показује матери к'о цар. Кад чу једном, да му долази мати, остави одмах све своје послове, устаде с' престола царског, изађе јој на сусрет; дубоко се пред њом поклони, па нареди да јој начине други престо с' десне стране његовога на који она сједе: „*И изиђе Вирсавија пред царја Соломона глаголати јему о Адонији; и восташа цар на срешење јој и поставиша престол други мајери царској и сједе одесную јего* (Књ. 3. цар. гл. 2 а стих 19.)

Овако поштоваше родитеља потпуно заслужују, ради својих трудова, страха и сваковрсних пожртвовања, да подигну, упуте, обезбједе и усреће свој народ. Дуго би било казивати што подносе отац и мајка около дјеце своје, у подизању, одгојавању, чувању од опасности, лијечењу од болести; колико се пружају често пута више него их стање економично допушта, те их са свима потребама снабдјевају, наките и забаве набављају, сваку њихову жељу испуњавају.

Промислимо само на његу мајчину, којом живи и одхрањује плод утробе своје! Ко може достојно оцијенити ону најљубазнију пажњу, лебдење и дрктање над милим дјететом својим, не зна јој се обједи ни вечере, читаве дуге зимне ноћи стоји будна на ногама; немари за шетњу; лишава се забава; заборавља јело и пиће, све јој је концентрирано у колијевци, гдје гледа својег анђела; ту је за њу вас свијет; чим драго чедо проплаче лети брижљива мајка, лети утјешити га; ако га ма што заболи настоји да му поможе са лијековима; клечи пред иконама, скида са себе уресе, да их приложе у заштитима да небо смилује, и дијете јој дарује. Сама једина Пречиста и Пресвета Мати Богородица, која тјешти ожалошћене, којој сваки вјерни у невољи прибјегава; само она може знати, што осјећају матере, какве пређе и горке сузе пролијевају, кад се пред њезином светом иконом моле, да им дјецу смрт не покоси. Заиста љубав материнска превазилази и надмашује сваку другу љубав. Такве чисте, такве жарке, такве срдачне љубави нема.

Рекосмо да родитељи сами на себе заборављају а своју дјецу у свему што могу и не могу задовољавају. Рекосмо да себе утјешњавају и многог уживања лишавају, а све потребе свом народу подмиривају. Могли би навести примјера, да родитељи за спасење својих рођених драговољно и живот свој дају. По овоме расудимо каква су, и какву казну заслужују они синови и оне кћери, који пошто узрасту и хљеб стеку не сјећају се оних доброчинства, и ове своје земаљске богове у **старости** њиховој оставе, да оскудицу трпе и да уздишу.

Проклет онај ко безчасти оца свога или мајер своју (Второз. зак. гл. 27. ст. 16.) говори Св. Писмо. А на другом мјесту стоји:

„*Човјек који само хрђаву ријеч рекне оцу или мајери нека буде осуђен на смрт*“. Оваква је строгост старозавјетног закона била за непоштовање родитеља.

Искуство пак учи нас да казан Божија раније или касније чека дјецу која се огрјешује према родитељима. Примјер нам је у томе Хам

сини Нојев, који, зато што разгласи погрешку оца свога, немогаше имати среће. Други много страшнији примјер имамо у смрти Авесаломa сина Давидова, који је свом оцу много јада задао, пак је сам свршио и скончао, у једној шуми испод густих дубова, гдје се заплео јашећи на коњу својом дугом косом; коњ је испод њега измакао а он остао висећи међу небом и земљом. Когођ је послије том шумом пролазио и страшни Авесаломов гроб видио, морало му је на ум пасти: *Поштуј оца и мајку.*

Ако погледамо око себе видимо у савременом нам животу људском, доста жалосних примјера, да се излијева страшна срџба Божија на синове и кћери, који неблагодарним понашањем својим према родитељима натјераше им сузе на очи и уздисаје у срцу. Знам рећиће ми когод: та има и родитеља осорних и звјерских, који мало маре за пород; који дају повода да се према њима охладни. Али ни та околност неможе нас оправдати пред Богом и пред људима, за неиспуњавање наших дужности према родитељима, него смо обвезани сниходити њиховим слабостима, и настојати да им се умилимо нашом предањошћу, њиховој вољи и поштовања пуним поступцима, па ће милостиви Бог усељити у срца њихова добре мисли, да не прогоне оне, које им морају бити најмилији на свијету. „*Оци не раздражајте чад својих*“.

Чујте синови, разумније кћери узвишену узреку св. Писма, коју говори сам Господ кроз уста премудрог Сираха: „*Благослов очев утврђује домове дјечије а клетва материна из темеља их разгрушује.*

Без овог благослова родитељског узалуст живи на земљи, не можете имати среће у ничему, ни дочекати икакве радости ни утјехе у својим домовима. Тражите овај благослов њихов вазда кроз цијели живот ваш, у сваком дјелу и предузећу, а особито се старајте да вас отац и мајка благослове при смртном часу, у оном важном моменту кад се дијеле и опраштају са овим свијетом, онда кад им запалите смртну свијећу, кад им се приближи њихов анђео хранитељ да им душу под крило прими и у небо однесе, онда кад у једној руци држе свети часни крст и задњи пут љубе, клекните око смртне постеље њихове да другу руку на вас ставе и свој срдачни благослов вама удијеле. Ако стечете тај благослов, стекли сте заиста велико и драгоцјено насљедство. Тешко вама ако затворе очи и пођу с' овога свијета расрђени на вас и уздишући ради ваших увриједа.

Зато нека вам буду света имена ваших родитеља — ваших земаљских добротвора. Нека вам буде свето да извршујете све чему вас они поучавају и савјетују, ако се то слаже са словом Божијим и моралним законима. *Дјецо послушајте своје родитеље у Господу.*

Слушај сине и кћери наставу оца твога, и не одбацај савјете мајке своје; тада ће се видјети вијенац од милина око главе твоје и злашна гривна на грлу твом, тада ће вам благо бити и остарићете у части и славу на овој земљи, које вам свима желим. Амин.

Говорио:
Никола Мицор,
свештеник.

Први поздравни говор парохијанима.

Драга браћо, мили роде српски!

Спремајући се за ово св. звање, које сам прије кратког времена получио, очекивао сам нестрпељиво овај час, кад ћу вас као свештеник први пут поздравити са овог св. мјеста.

Сумњам, драга браћо, да има ико међу вама, а да не може већ унапријед потрефити оне осјећаје, који мени у овом трепутку испуњују жалјану душу. Па премда их наслућујете, ипак сам одлучио, да свој први поздрав према вама тим истим осјећајима изнесем, — једно из узрока, што сви остали осјећаји и жеље пред тима гину и ишчезавају, као пред узор осјећајима моје душе, — а друго, јер је право и по самом искуству, да ти осјећаји најдубље задиру у срце људско.

На какви су то осјећаји?

Ево нас на светом мјесту, на најсветијем мјесту. Овдје се нижу побожни уздаси и пјесме, да се вину пријестолу Свемогућега, одакле их и Он најрадије слуша. Овдје се и најгори грјешник потресе пред величанственошћу божијом, а

срце му и нехотице шаље молитву покајницу. Јер све можемо постићи али опет остајемо тек смртни људи. И ја, драга браћо, најприје сам човјек, а онда свештеник. С тога и хоћу вам најприје да прозборим као човјек.

Груди су ми претијесне, срце ми је премало, а да могу смијешћати све оно, што у истину осјећају, па ипак се све то већим и новијим одушевљењем надимљу, коме је идеал наше мило срйство!

Наш неумрли митроносни пјесник Његуш рекао је: „Благо оном ко довијек живи, имао се рашта и родити.“

Заиста су пуне значаја ове ријечи. Не живи онај вјечито, који је учинио ма како добро Не живе само појединци вјечито, који су можда својим њиме или материјалним средствима утрли себи пут до славе.

Друго се овдје мисли.

Не треба да се бринемо хоће ли нам се име спомињати пошље наше смрти, већ хоће ли нам живјети она идеја, за коју смо се борили! Живили идеја, живи и њезин пријатељ. А зар може бити величанственије и светије идеје, него своме роду користити и њега љубити.

И моја је идеја милом своме роду користити. Та оно ми је све, што сам наприједно од својих предака. Оно је крвљу њиховом купљено па стога се ево и задјеравам овдје на овом светом мјесту, да ћу њој служити док уздишем. Заклињем се на овом светом мјесту, гдје се срце гнуша од неистине; на мјесту, које је и нашу прошлост сачувало, јер црква и вјера једина бијаше сигурно уточиште паћеника српском народу; на мјесту, одакле је Србина увијек српски свештеник упућивао оном стазом, коју му је опредјелио св. Сава.

Заклињем се, драга браћо Срби, али схваћам и значај те заклетве. Тешко је бреме, које том заклетвом набацујем на своја слабачка леђа, али морам, и дужност ми је.

Не морам из Бог зна каквих разлога, већ једино из уврока, што сам Србин. Томе се придружује и други узрок, а то је свештенички чин. Као свештенику прва му је дужност радити за род — за паству своју.

И радићу!

Али шта могу ја сам учинити? „Шта ће сламка међу вихорове“? вели Његуш! Шта ће свештеник без народа? Свештеник је вођа народни, а народ је вођа његов.

Народ мора свештеника повести на оно поље, које срећи води, а на том пољу морамо заједнички радити.

С тога и хоћу овдје да се дотакнем једног важног фактора по развој народни. Туде мислим слогу. Народе, браћо Срби, сами сте по својој логици створили красну пословицу:

„Слогом расту мале ствари а неслога све поквари“.

Од народне логике нема савршеније. Стога љубимо се, слажимо, заједнички радимо, јербо и најмањим личним заједницама често нашкодимо општој ствари. А има ли веће грјехоте, него роду од штете бити, узнеэверити се најузвишенијој идеји на свијету?!

Драга браћо, ја као почетник, који можда нисам према вама ништа искусно, молим за савјет у сваком погледу од сваког брата Србина; држећи се пословице: „ко пита не слази са правога пута,“ на основу тога се и усудих замолити вас, као старије по годинама, као искусније људе, да ме упућујете оном стазом, која води користи нашој православној цркви, вјери и народу српском.

При завршетку молим вас, браћо Срби, сложимо се! Сложна браћа нове дворе граде, а међу сложном браћом и свештенику је лакше одужити се оним узвишеним ријечима: „Живот мој полагамъ за окцы“. Амин.

У Бијељини 22 Марта 1892. год.

Говорио
Лазар Д. Марковић,
срп. прав. свештеник.

О старинској књизи, коју можемо назвати: Зборник бесједа, или слова преподобнога оца нашега Јеврема Сирина.

Имајући жељу са старим свештеницима радо ее опходити и разговарати, тим начиномм добијем по коју стару књигу, као што сам и ову.

Но, премда нисам стручњак, који се бави о такијем испитивањима оваквих предмета, шити сам и сам до сад имао прилике о овом бавити се, ипак се усудих

у име Бога, сматрајући за вриједно ови мах, у колико сам могао по невјештству свом докучити, приказати „Источниковим" читаоцима ову стару књигу и њен садржај, само, ако би преч. г. уредник наволио увртити у велицијењени „Источник", зашто га и умољавам. Вриједно је велим, колико што сам је исчупао из зуба трулежи и небрежљивости, гдје не би никоме никада користила, толико опет, што ће након толико времена почивања свог у мраку забачености, својом поучном садржином користити, те према томе као стара уважења и цијену стећи. Ова је књига дужине своје од 26 сп. а ширине 18. сп. Листови су дебели и глатки.

Сравњујући писани текст књиге, са текстовима других књига, које су позитивно знајући руком писане, могу рећи да је на сваки начин и ова књига руком писана, што и писмена и ријечи доказују, јер једно а исто слово је сад мање, сад веће, а тако и ријечи.

Ни почетнога ни пошљедњега листа нема. Листова свега има 79. Првих 37 листа, сваки је одозго до половице изједен, подеран, а остали су здрави.

Од којег је времена, кад је писана и од кога је писана неможе се ништа рећи, по што никакових података као јасних записа каквих у књизи нема, који би потврдили. Само на предпошљедњем празном листу, на ком би се ваљда недовршено преображенско слово имало довршити, стоје ови по реду записи:

1.) Писа Теодосиѥ Монастира Троноши.

2.) Знатисѧ кадъ ѡудари снегъ Мїа Маиа 14 на светога мѣченика Исидора и кистъ по цриои Гори доходина а у посавини ѡпрашито кистъ при нечестивном царѣ сѣлтанъ абдилѣ ко шѣла его.

Писа попъ крста Дѣлмашкићъ ѿ села Гвозденовића под слокоцемъ планином 1781.

3.) Знаное каде стадо оучити Голића мїа маиа 16 го на сѵ̃таго апостола андроника тогожи Годинца 1781 тако погодисмо 4 гроша за два месеца предъ селацы.

4.) Попъ тѵ̃ое попъ, кои Бѵ̃а срцемъ вѣрѣ а ѹ̃стн исповеда всякъ кои види то писаніе нека рекне Бѵ̃ъ да прости.

5.) На послѣдњем пак рапавом и дебелом листу, који служи књизи као облога и то на другој страни стоји:

Писа попъ крста Дѣлмашкићъ ѿ села Гвозденовића 1776.

Из ових записа не би могао прецизно навести никакову тврдњу нити да је поп Крста ни Теодосије писао ову књигу, но једино рећи, да су то доцнији записи, како је који књигом владао, тако је по неки догађај и записивао.

Према запису Теодосија, ова је књига морала прије бити у манастиру Троноши који и данас постоји у Србији, подрињском округу, рађевском срезу. А од куда је та књига припјела овамо и заустављала се у мрачноме подруму оца Ристе Блажића, пароха крњичкога може се оволико рећи:

Предашњи стари свештеници крњички — па и цијелог Осата, — којих је онда у овом крају много било — пошли би махом у Србију, те би се овдје ондје у пограничним манастирима поучавали књизи и спремали за свештенички чин, па је ваљда неки у Троноши бивши, полазећи овамо и узео ту књигу, не осврћући се на ријечи: кои би оѡ̃ книгѣ одино да естъ проклатъ.

Дакле ови случајни записи нијесу ни знатни, кад о књизи ништа не говоре,

пити макар што могу расвијетлити, да се постигне за чим се иде.

Рукопис је књиге добро читак, али има неправилности с' граматичког гледишта; наслови појединих слова и зачалних слова (ријечи) писани су црвеним мастилом, које је још јасно. Врсте су доста крупне. Писац је трудољубив и стрпљив био, те је вјешто и укусно писао. Од писмена је старих употребљивао највише ѣ и ѣ а ъ и ѧ никако, него је мјесто пошљедњег све е н. пр. **казрадокаше се прѣроци и кидѣше чѣѣстко его еже не кѣхѣ кидѣли, казрадокаше се и дѣлы кидѣше слакѣ его еже не кѣдѣлхѣ.**

Садржај књиге јесу слова преподобнога оца Јеврема Сирина, па како нигде не могох наћи наслова правог то сам и ријешио дати онакав наслов, какав је горе пред описом.

По словима се може увидити, да је ова књига морала још толика бити колика је, јер осталијех нема до броја 83. од почетка, а од броја 83. па до 206. одозго су листови подерати по 6—9 врста.

По томе та слова, ни на тексту ни у преводу не би се могла привести ни објелоданити, почем не би било смисла, него само теме појединих слова могле би се приказати, а те су у преводу:

1)	Поука о љубави	слово	84.
2)	„ I. о покајању	„	85.
3)	„ против зли мисли	„	86.
4)	„ о користи калуђерског живота	„	87.
5)	„ да се не треба клети	„	88.
6)	„ Незна се о чему је а било би	„	89.
7)	„ о дуготрпљивости	„	90.
8)	„ Незна се о чему је	„	
9)	„	„	
10)	„ за кајуће се		202.
11)	„ о утољавању страсти.		203.
12)	„ „ трпљењу, о свршетку, другом доласку Христову и поштов. бож. књига слово		204.
13)	„ о прекрасн. Јосифу		205.

Само 4 остају, које морам у цијелости превести, и ако су опширне.

То су алем каменови. Вриједе и за свештеника и за другог читатеља, који ће лахко увиђети, читајући их покрет душе своје друкчији и уживање њено.

Оне ће му разум просвјетити, душу задовољити, срце оснажити, вјеру поткријепити, љубав разгријати, само пажње.

Особито из слова 206. које ће на реду одмах бити увидиће јасан план, нацрт Христова доласка и суда, нацрт Божије воље, којој се ваља покорити, као и науци св. оца Јеврема, којом нас учи да као Христјани живимо онако, како би спремни били а не изненада чули „лукави рабе".

Није Бог зна каква философија, но философија просто хришћански истинита, коју је св. Јеврем са својим Христијанима љубио и одржао и нама предао.

Па како је он са Христијанима, као учитељ са дјецом разговор водио тако је вриједно да и ја по свом неизкуству, то његово дјело саопштим молећи га да би ме укријепио, оснажио у овом подузећу и у вјери јаче утврдио, јер је „њером све могуће".

у Недељу пред св. Саву 1893.

Теодосије,
парох Факовићки.

(Наставиће се.)

На гробу великог српског народног добротвора: **Драге Памучине.**

За Српство си много учинио,
Па ти Српство за то благодари;
На твом гробу диван помен чини
И мирисни, свети тамјан пали...

Тебе Српство узноси и хвали,
Златним пером златна дјела пише,
И вјечно ће да ти благодари
И да спомен у грудима диже...

Српчад млада — српске уданице
Узносе те, хвале име твоје,

Сарајево.

И радосно, у свакоме часу
Добротворе! хвале име твоје!

Благо теби — српског рода дико!
Благо теби и у хладном гробу!
Твоје име као сунце сјаће
Мукотрпном српскоме роду!

И геније, Његош неумрли,
Овим р'јечма вијенац окити:
„Благо оном ко вавијек живи,
„Имао се рашта и родити!“

М. Милановић.

На глас о смрти **Василија Живковића,** проте панчевачког и пјесника српског*).

Српска вила преко лица
Црни вео спушта тио,
Кроз плач збори: мога друга
Живот се је угасио...

Ти умрије мили старче,
Ал оста ти успомена,
Србин ће се тебе сјећат'
Док је земље и камена!

Сарајево.

Под земљицом спиваш снове
О небесим', о вјечности,
А Србин ти гласно збори:
„Вјечна т' памјат!“, „Бог да т' прости!“

И молиће Србин Бога
Да ти душа рају оде...
Тамо ће јој лакше бити
Сред живота, сред слободе!

М. Милановић.

*) Обје ове пјесмице написао сам још подавно, па како сам их међу рукописе оставио, тако сам их и заборавио. Овијех дана нашао сам их међу рукописам својим, и сада их износим на јавност, зато нека ми се опрости.
М. Милановић.

Главни одбор за подизање споменика Сими Милутиновићу, Сарајлије у Сарајеву.

Број 437.

Срби, браћо!

Скоро ће се напршити двије године, од како је овај одбор предузео, да у Сарајеву, у мјесту рођења Сима Милутиновића, Сарајлије, подигне споменик, који ће достојан бити овог српског пјесника, дичног Чубра Чојковића.

Одмах у почетку одбор је издао проглас, коме се ни Срби у Босни и Херцеговини нијесу одазвали, онако, како би требало.

У Босни и Херцеговини склопљено је 87 пододбора — осим Сарајева — и то: у Мостару, Варцар Вакуфу, Власеницама, Грачаници, Зворнику, Бос. Дубици, Бос. Новом, Прњавору, Рогатици, Приједору, Бањолуци, Брчком, Лијевну, Вишеграду, Бос. Градишци, Варешу, Бијељини, Доњој Тузли, Санском Мосту, Невесињу, Бугојну, Сребреници, Тешњу, Доњем Вакуфу, Улоку, Старом Мајдану, Градачцу, Сокоцу, Модричу, Калиновику, Хргама, код Маглаја, Зовику код Брчког, Палима код Сарајева, Бијелом Пољу код Мостара, — у овим селима код Бањелуке: Лисуњу, Шљивни, Јелашу, Лакташима, Ман. Гомионици, Колима, Бошковићима, Крупи, Бочцу, Градини, Слатини, Јаворици, Ребровцима и Поповцима, Борцима, Пискавици, Јошавки, Маховљанима и у Бистрици, — Еминовцима код Санског Моста, Прњаворским селима, — у котару сребреничком у овим селима: Сасима, Височнику, Црвици, Жлијенцу, Факовићима, Слапашници, Дубравици, Кравици, Лијешњу, Прибојевићу и у Карини, — Љељенчи код Бијељине, — у котару брчанском у овим селима: Лукавици, Д. Жабару, Обудовцу, Чобић Пољу, Миросавцима, Мачковцу, Мртвици и у Бијелој, — В. Оборској код Бијељине, — у котару бугојанском у овим парохијама: Оборској, Равanској, Рогоушкој и у Вуковској, — у Герзову код Јајца, — у парохијама: Барчкој, Пећанској, Строичкој, Медљанској, Голићкој код Власеница, Јеремићкој код Власеница и у Врелу код Бихаћа — Ови се одазваше, а камо друге вароши и села у Босни и Херцеговини?

Многи од ових пододбора већ су послали прилоге, *а већа половина још кући*, па их молимо, да и они мало живље поради око скупљања, и рад да што скорије закључе, а извјештај о сакупљеном новцу, или сами новац, да упуте одбору.

Осим Босне и Херцеговине одазваше се: Беч, Будимпешта, Вуковар, Спљет Кусић код Бијеле Цркве, Пожега, Загреб, Ср. Карловци, Нова Градишка, Ст. Бечеј, Бјеловар. Вараждин, Осијек, Темишвар, Задар, Нови Сад, Биоград, Приепоље, Шабац и Ужице. — У свему се дакле до сада одазвало око 120 мјеста — а то је врло мало; с тога се овај главни одбор, поново овим прогласом обраћа на оне, који се до сада нијесу одазвали, — с молбом: да свако у својој средини поради како би се започето, племенито, дјело крају привело.

Одбор не може још ништа рјешавати о споменику, до год не буде знао какав ће бити одаив из онијех мјеста, која се још нијесу одазвала; чим се макар већа половина тих мјеста одазове, приступиће се остварењу самога дјела.

У то име Срби, браћо, на посао!

У Сарајеву, из сједнице главног одбора, држане 10. нов. 1892.

ЗА ОДБОР:

Перовођа:
Стево Калуђерчић, с. р.

Предсједник:
Глигорије М. Јефтановић, с. р.

Благајник:
Јефтан Деспић, с. р.

Српском народу.

Дне 3. августа 1891. навршила је *српско-православна велика гимназија*, а 1. фебруара 1894. навршиће и *српско-православна богословија*, па за њом и *патријаршко благодјејаније у Срем. Карловцима*, пуну **прву стотину година** како живе.

Стогодишњи спомен оснивања сва та три завода треба да овострано Српство достојним начином прослави, а ваља да га прослави у исто доба, јер су сва три поникла готово у исто вријеме, а у исту културну сврху.

Да ту прославу приреди на начин, којим би се не само пијетет садањега нараштаја манифестирао, него и потоњим кољенима остављо видљив и трајан знак захвалности нашега народа према родољубивим оснивачима ових завода, образовао се под заштитом

ЊЕГОВЕ СВЕТОСТИ ПРЕУЗВИШЕНОГА ГОСПОДИНА

ГЕОРГИЈА БРАНКОВИЋА

архијепископа и митрополита карловачког и патријарха српског

из грађанства карловачког, а у споразуму са професорским зборовима исте гимназије и богословије и њиховим претпостављеним властима у Карловцима потписани одбор.

Одбор овај, имајући у виду, колико су добра та три завода за ово сто година донијели домовини, православљу и Српству, обраћа се овим на цијели српски народ с молбом, да прославом увелича стогодишњи спомен њихов. А кад тај корак чини, уверен је, да ће ова родољубива замисао његова наћи потпуна одјека у грудима благодарнога Српства.

У кратком вијеку нашега културнога преображаја, — јер вијековима потиштени српски народ једва да нешто више од сто година смије да урачуна, што проводи живот у приликама прикладнима, мирном просвјетном раду, — ово је мал' те не јединствена прилика, како може да наброји стотину година трима својим заводима, који служе чисто културном и религиозном образовању народном.

И ако ни гимназија ни богословија у првим својим почецима нијесу биле а ни могле бити, ни по унутарњем устројству, ни по спољашњем угледу свом, на оној висини, на којој су — хвала њиховим врховним управама и новим великим и родољубивим добротворима, као и свјесном народно црквеном сабору! — данас, ипак ко да не увиди велики значај тих завода по овострано Српство у прве године њихова живота, кад су они, уз православну цркву, били, и ако скромне, али једине свијетле луче, одакле је падала свјетлост умља и знања у сиромашни, тада по готову запуштени народ српски? Има ли краја, гдјегод српски народ живи, — а особито у земљама аустро-угарске монархије, камо добротворни зраци тих луча нијесу допирали? Треба ли спомињати, колико је гимназија, колико ли богословија карловачка образовала и за образовање спремила интелигенције српскоме народу, без које би народ остао умно сироче? Треба ли спомињати, колико је патријаршко благодјејаније, основано уза та два просвјетна завода, отхранило српске даровите сиротиње, а без које они за цијело не би били то што су?

Нема тога Србина, који не би био потпуно свјестан о овоме **значају** и благодатном утицају ових завода на културни и религиозни развитак цијелог српског народа и свију крајева, гдје Срби живе.

Па по томе зар бисмо могли ми сви, а нарочито зар смију и старији и млађи питомци тих завода пропустити ову прилику, а да се с пијететом и **благодарношћу** не сјетимо и *родољуба*, који су или морално или материјално засновали и одржали до данас ове тако нам потребне ступове нашега културнога живота?

С прославом прве стогодишњице тих завода истичу се у првом реду имена двојице родољубивих Срба, који су ударили темељ гимназији, богословији и благодјејанију у Карловцима, а то су блажена спомена

митрополит српски

Стеван Стратимировић

и

ГРАЂАНИН КАРЛОВАЧКИ

ДИМИТРИЈЕ АНАСТАСИЈЕВИЋ САБОВ.

Потписани одбор мисли, да послије истакнутога значаја поменута три културна завода српска, не треба посебно још да истиче и неувеле заслуге, које су ова два мужа, а и остали добротвори оснивањем, одржавањем и утврђењем ових завода стекли за домовину, за православље и за народност српску, заслуге, за које вала цијели српски народ да се и видљивим и трајним знаком своје благодарности одужи; те с тога, с пуно вјере у освједочену благодарност и пожртвованост српскога народа ступамо преда њ, а у првом реду се обраћамо њиховим бившим питомцима и оним сународницима својим, којих су оцеви или преци били питомци или наставници у тим заводима, с позивом, да новчаним прилозима омогуће, *да се* **у прославу стогодишњице** *ових завода приреди овдје у Карловцима* **народна светковина**, *и да се митрополиту српском* **Стевану Стратимировићу** *и грађанину карловачкому* **Димитрију Анастасијевићу Сабову**, *а поред њих* **и другим добротворима** *српско-православне велике гимназије, српско-православне богословије и патријаршкога благодјејанија у Карловцима подигну према нашим српским приликама скромни, али достојни* **споменици**.

Кад ће бити стогодишња прослава тих завода, јавиће одбор у своје вријеме. А да ли ће се у исти дан моћи открити и споменици, стоји до тога, какав ће бити одзив народне дарежљивости.

Прилози нека се шаљу на адресу потписанога нашега **благајника г. Јована Симеоновића Чокића**. Имена свију приложника штампаће се у српским јавним гласилима.

У добри час!

ОДБОР

за прославу стогодишњице српско-православне велике гимназије, српско-православне богословије и патријаршког благодјејанија, као и њихових добротвора.

У Ср. Карловцима, 14. (26.) фебруара 1893.

ПРЕСЈЕДНИЦИ:

Стеван Лазић, с. р.
директор гимназије.

Прота Јован Вучковић, с. р
професор богословије и пр. ректор богословског училишта.

ПЕРОВОЂЕ:

Др. Лаза Секулић, с. р.
срп. нар. црк. подгајник.

Паја Марковић, с. р.
професор у гимназији.

БЛАГАЈНИК:

Јован Симеоновић Чокић, с. р.
благајник срп. нар. црк. фондова.

ЧЛАНОВИ:

Ђура Бањанин, с. р.
кр. кот. судац.

Протођакон Лукијан Богдановић, с. р.
катихета у гимназији.

Шандор Димитријевић Чакић, с. р.
управитељ „Задруге за међусобно помагање и штедњу".

Јован Живановић, с. р.
професор у гимназији и богослову.

Јован Живковић, с. р.
свештеник и професор у богословији.

Светозар Јанковић, с. р.
градски начелник.

Ђока Јовановић, с. р.
дрд. мед.

Стеван Јовић, с. р.
свештеник.

Јован Лазаревић, с. р.
благајник „Задруге за међусобно помагање и штедњу".

Марко Катић, с. р.
трговац.

Душан Милић, с. р.
трговац.

Лазар Обреновић, с. р.
град. вел. бележник, заступник на срп. нар. црк. сабору у Ср. Карловцима.

Илија Павловић, с. р.
економ.

Сергије Попић, с. р.
јеромонах, патријаршијски дворски капелан.

Марко Поповић, с. р.
трговац.

Александар Рајковић, с. р.
срп. нар. учитељ.

Јован Станковић, с. р.
економ.

Исидор Ћирић, с. р.
нар. црк. тајник, заступник на земаљском сабору у Загребу.

Стеван Чобанић, с.р.
окружни прота.

Протосинђео Митрофан Шевић, с. р.
професор у богословији.

Књижевне вијести.

Тумачење јеванђеља са бесједама. Ова књига изашла је у три свеске, а у другом попуњеном издању. По најпризнатијим руским и грчким писцима од Архимандрита Фирмилијана, професора Богословије. Издавачи Марковић и Павловић, кројачи црквеног и свештеничког одијела. Београд. Штампарија код „Просвјете". 1892. I. књига има стр. 237.; II. књига има стр. 287.; а III. књига има стр. 387. Све три књиге могу се добити за 5. фор.

Свештенству Босне и Херцеговине најтоплије препоручујемо ово корисно дјело да га набаве.

О св. Јовану Владимиру. Исторично књижевна цртица. Написао Димитрије Руварац, парох земунски. Прештампано из „Новог Времена" за 1892. годину. У Земуну 1892. Штампарија Симе Пајића. Стр. 84. Цијена ?

Гласник православне далматинско-истријске епархије. Под овим насловом покренула је задарска српско-православна конзисторија од нове године у Задру званични црквени лист, којему је задатак, да саопштава наредбе надлежних власти и да доноси вијести, које се тичу црквеног живота у опште. Лист је у основи: службен и лист далматинско-истријске епархије, али ће у неслужбеном дијелу доносити још и црквене и књижевне вијести, а уз то ће доносити одговоре на питања из пастирске службе. Цијена је листу 2 фор. годишња. Претплата се шаље: „Канцеларији епархијске конзисторије у Задру", а на исту адресу шаљу се и писма за лист. Листу

је уредник: Стеван Кнежевић, а власник епарх. Конзисторија.

Гласник земаљског музеја у Босни и Херцеговини. Уредник Коста Херман, владин савјетник. Година 1892. Књига IV. Садржај: 1. Властела хумска на натпису у Величанима. Приопћио Конст. Јиречек, универзитетски професор у Прагу. 2. Mjerenje dubine jezera Boraka kod Konjica. Priopćio dr. Justin Karlinski. 3. О натписима у Рзренској цркви и о живопису попу Страхињи. Приопћио архимандрит Иларион Руварац. 4. Orethodni izvještaj o prekopavanju u nekropoli pri Jezerinama kod Bišća. Priopćio rudarski satnik V. Radimsky. 5. Галебови наше земље. Приопћио Отмар Рајзер. 6. Arheološko ispitivanje jajačkog grada i najbliše okoline. Priopćio dr. Ćiro Truhelka. 7. Извјештај о ентомолошкој експедицији, изведеној у Бугарску и Источну Румелију год. 1892. Приопћио Виктор Апфелбек. 8. Prehistoričke i rimske starine kod Bačevića blizu Mostara. Priopćio rudarski satnik V. Radimsky. 9. Цртица са Гласинца. Приопћио Фрањо Фиала, музејски пристав. 10. Prilozi rimskoj arheologiji Bosne i Hercegovine. Priopćio dr. Ćiro Truhelka. 11. Оцјеченица и Клековача планина код Петровца. Приопћио Фрањо Фиала, музејски пристав. 12. Crkvena razvalina kod Dabravine u kotaru visočkom u Bosni. Priopćio rudarski satnik V. Radimsky. 14. Диплома султана Гази-Ахмет-кана из год. 1127. по хеџри (1714. послије Христа). Приопћио уредник Коста Херман. 14 Rezultati prehistoričnog ispitivanja na Glasinću u ljetu 1892. Priopćio Franjo Fiala, pristav zemaljskog muzeja. 15. Гдје је Зажабље? Одговор на питање високопречасног архимандрита Илариона Руварца. Приопћио Петар Бошњак, из Метковића. 16. Spisak myriopoda (stonoga), prikupljenih do god. 1892. u Bosni i Hercegovini. Priopćio dr. Justin Karlinski. Различито. — Različito. Народна демонологија (духословље). Приопћио Иван Зовко. — Priče iz Foče. Priopćio Sadik-eff. Ugljen. — Гровно коло горичко на Стјепан-дан. Приопћио Никола Баришић. — Kraljica Buga. Po narodnom pričanju priopćio I. Zovko. 18 Дарови земаљском музеју у год. 1892. — 19. Pripomene.

Годишња цијена са поштарином 2 фор. Појединe књиге са поштарином стоје 80. новчића.

Гласник, лист за забаву и науку, покренуо је у Београду уз сарадњу многих одличних књижевника српских професор Мил. Павловић. Лист ће излазити сваког 10., 20. и 30. дана у мјесецу, а стаје годишње 6 фор. а. вр. Власник и издавач је књижара Велимира Валожића у Београду, коме се и претплата шаље.

Босанке. Под овим именом намјерава издати г. Ђорђе Т. Мариновић, из Бугојна (Босна) српске народне пјесме, што их пјевају момци и дјевојке у Босни и Херцеговини приликом разних пригода. Биће у књизи 293. пјесме а књига ће бити око 15 штампаних табака дебела, на чистој и укусној артији. Цијена је 75 новч. прије штампе, а послије 1 фор. Позива на претплату, а рок претплате траје до Цвијети о. г. Скупљачима се даје 11 књига, а новци се шаљу на штампарију Браће Јовановића у Панчеву.

Пчелица. *Поучно забавам листић за старо и младо.* Број 1 Година I. У Новом Саду 15. јануара 1893. уредник: Мита Нешковић. У овом броју налази се овај садржај: Свадба Маре, деспота Ђурђа Смедеревца. — Инокоштина. — Сељак. — Како је постала у народу пословица: „Што год ко чини све себи". — Пријатељи „Пчелице". — Годишња цијена је овом листу 80 новч., а излази један пут у мјесецу. Претплата се шаље на уредника у *Belovar* (Hrvatska).

Говор посланика проте Мане Грбића, држан у сједници српског православног црквеног сабора 11. новембра 1892. (По стенографским биљешкама). Земун, штампарија Симе Пајића 1892. Стр. 40.

Књижевни радови Нићифора Дучића архимандрита. Књига 3. с прилогом једне карте (Црне Горе). У Београду штампано у државној штампарији краљевине Србије. 1893. Цијена 2 дин. или 1 фор. Страна 356.

Садржај: I Предговор к другом издању; II Предговор к првом издању; III Биљешке о Црној Гори: Име и постање Црне Горе — Старе и садашње међе Црне Горе и карта на крају — Земљопис — Владавина — Судство — Племе, подјела земље и властела — Просвјета — Војничка организација — Привреда и етногр. црте — Статистика; IV. Бој на Граховцу 1858. год; V Бој у Крњицама 1861. и 62. год.; VI Покрштење потурица у Васојевићима 1825.—1857. год.; VII Божић у Црној Гори; VIII Путовање кроз Црну Гору; IX Колашин у Херцеговини.

Позив на претплату књига: I. *„Историја Српске Цркве".* Први период: постанак и разви-

так српске цркве до XIII. вијека — и: П. *„Књига о спасенима средства“*.

Прву књигу: *„Историја Српске Цркве“* почињемо штампати по тражењу и жељи неколико мојих добрих ђака, који врше дужност вјероучитеља по разним средњим просвјетним заводима; а другу: *„Књига о спасенима средства“*, ушљед отвореног конкурса на исту, који је отворио срп. архијерејски сабор, и по жељи многих свештеника, којима је позната наша књига: *„Номоканон о браку“*.

Обје су књиге готове, и прву ћемо кроз који дан дати у штампу. А другу ћемо дати онда, кад добијемо толико предбројника, да можемо попунити трошак око издања исте.

Објављујући ово путем јавности, молимо све пријатеље књижевности — нарочито љубазну браћу свештенике, да би нас извољели братски помоћи у издавању горепоменутих књига уписивањем себе и других на претплату истих.

О важности и вриједности горњих књига, држимо да је излишно напријед говорити.

Књига: *„Историја Српске Цркве“* — први дио — изићиће 10—12 штампаних табака; а *„Књига о спасенима средства“* 8—10 табака са 3 таблице. — И једној и другој биће цијена по 2 аустро-угарске круне или по 2 динара. — Ко пошаље новац за 10 комада добија **обје** уз награду за труд.

Пошт. г. г. претплатници могу се обратити преко свију окружних и жупанијских прота и — намјесника и конзисторија, којима ће и новац напријед полагати; а ови ће исти код себе задржати до пријема књига — само ће нас извјестити о броју уписника, како би се могли равнати при штампању. Г. г. протојереји и други скупљачи предбројника могу и не примати напријед новац; али ће нам они јамчити за наплату књига, кад им исте на захтјев њихов будемо послали. Могу господа скупљачи списак уписника непосредно слати и нама у Загреб (Agram — Kroatien), а претплату прима и српска штампарија у Загребу.

Упис траје до 1./13. априла 1893. год. — Умољавају се сви редактори српских новина да овај позив штампају.

У Загребу, 20 фебруара 1893. год.

Епископ Никанор.

„Стражилово“ излази у Новом Саду сваке недјеље на читавом табаку. Власник и уредник Јован Грчић. Цијена му је 5 фор. а. вр. на цијелу годину, 2 фор. 50 новч. за по године, 1 фор. 25 новч. на четврт године. — Рукописи се шаљу уредништву а претплата књижари Луке Јоцића у Нови Сад.

„Српски Гласник“. Лист за просвјету, забаву, привреду и трговину. Излази у Сомбору недјељом на цијелом табаку. Годишња му је цијена 4 фор. Власник, издавалац и одговорни уредник: Ђура Машировић.

„Ново Време“. Орган за политику, просвјетне и материјалне интересе. Излази у Земуну на цијелом табаку: четвртком и недјељом. Цијена му је годишња 8 фор. Власник, издавалац и одговорни уредник Сима Пајић.

„Домаћи Лист“. Илустровани часопис за народну привреду, поуку и забаву. *Излази 1. и 16. сваког мјесеца у Сомбору.* Уредник, власник и издавалац: *Стеван Кољовић*, учитељ. Цијена је листу на цијелу годину 2 фор. на по године 1 форинт.

„Тежак“. Илустровани орган српског пољопривредног друштва. Излази недјељно у Београду (Србија). Цијена је листу на годину 6 ф. Одговорни уредник Вучко С. Богдановић. Власник и издавалац „Српско пољопривредно друштво“.

Читуља.

† Захарије Поповић,

протојереј зетско-подгорички.

Варош Подгорица у зетској нахији тужно оплакује свога ревносноga душестарателя протојереја *Захарија Поповића*, који се 31. јануара 1893. године у вјечност преселио у Подгорици у 57 години свога узраста, а 37 години његова свештеничкога рада, и који је 2. фебруара највећање од свештенства и грађанства подгоричког сахрањен при цркви светога великомученика Георгија у Подгорици.

Покојник је служио своју парохију најревносније, те је као јелики родољуб и служитељ олтара Господњег лијепо име оставио.

Лака му црна земља и вјечна му памћаи!

† Стојко Поповић,

парох вијочанска у приљаворском протопрезвитерату.

Дана 4. фебруара 1893. године преселио се у вјечност.

Покојник је рођен 16. августа 1846. Рукоположен је за ђакона и свештеника 16. и 21. маја 1873. у Бањалуци од митрополита Пансија.

Вјечна му памћаи!

† Никола Зорић,

свештеник парохије „Прњоса“ у протопрезвитерату петровачком.

Након кратког боловања преселио се у вјечност 8. јануара 1893. год.

Покојник је рођен 9. маја 1833. у селу Прњосу, а рукоположен је у Сарајеву за ђакона и свештеника 1. и 4. децембра 1849. од митрополита Игњатија.

Вјечна му памћаи!

† Димитрије Стојчевић,

богослов IV. године.

Преминуо је 8. новембра о. г. у најљепшем цвијету свога живота — у 22. години. Покојник се родио у селу Гор. Жабару, које припада котару Градачком. Основну као и трговачку школу свршио је у Брчком с одличним успјехом. Отац његов, покојни Стеван, веома је уважавао свештенички чин (јер је и сам био свештеник), и цијенио је његов висок, а уједно и тешки положај. Занесен тијем пошаље год. 1887. свога старијег сина Љубомира у ређевску богословију, како би овај по свршетку исте примио на се чин свештенички. Али не би сретан, да то дочека, јер му га кобна смрт баш онда, кад мишљаше да га замијени, истрже из његовог наручја у најљепшем јеку живота, у 22. години. Грозан бјеше то за њега ударац; али човјек пун наде, знајући, да је то воља Творчева, не клону духом, нити изгуби из вида жељени циљ свој, него пошаље у богословију у Ређево свога другог сина Димитрија, на кога полагаше сад сву наду, и за кога мишљаше, да ће му бити утјеха у његовим старим годинама. — Горка судбина бјеше то за младјаног Димитрија, која му је подгризала дане његовог живота, јер је од то доба почео непрестано побољевати. Но при свему томе, ипак није одступио од своје намјере, већ је свом снагом продужио започето дјело, одупирући се снажно својој болести, те је тако дошао до III. разреда.

„О смрти, коль горка твоя есть память человѣкѣ мирно..... коязогащыѣ прїяти пищѣ!“ (Сир. гл. XLI. ех. 1.).

Кад човјек почне стварати разне планове, кад се лично почне трудити за свој опстанак, кад почне полагати најљепшу наду на будућност, кад је готов, да замишљену своју циљеву дјело приведе, кад се осјети, да је дошао до своје мете: — у један се мах залетиш ти, *однекуд мудрца*, па га прогуташ, као што нам и сад прогута, истрже из средине наше нашег никад незаборављеног друга Димитрија, коме не даде довршити своју циљеву. Занета се о теби дивно изразио премудри Сирах, рекавши, да ти је: „*весма горка успомена*“, кад се не можеш задовољити са онима, којима дане избројиш, већ прекорачујеш границе. „О смрти, коль гдѣ твоя есть, человѣкѣ трудящимѣ...“ (Сир. гл. XLI. ех. 2.

Покојник је био даровит и бистрог ума, јер нас је разveseљавао сјежином свога духа и ведрином своје младјане душе. Нарави је био благе и кротке, а имао је доста лијепих врлина, које су и учиниле, да ће *његов спомен* у души његових другова трајно остати. *Његово ће име* бити записано у књизи — срцу свакога његовог друга, одакле се неће лако избрисати.

При томе бијаше побожан, мирољубив, задахнут правим ерпеским духом; једном ријечи бијаше ријеткост ђачка и њихов идеал. Према претпостављеним бијаше понизан, а према својим другим љубазан, сниходљив и колегијалан. А што је најзначајније, имађаше то лијепо својство: „*чврсти карактер и доследност*. Тијем својим врлинама, које га одликоваху, бијаше задобио велику љубав, како код ђака, тако и код својих наставника.

Колико би користио својим знањем и његовим узорним животом нашем народу, то ће знати они, који га познају.

Сваки од нас, нарочито *његово коло*, кад помисли на тај чемерни час, осјећа тешки удар, који га присиљава, да га се за навијек сјећа.

Овај догађај, мислим, да ће изненадити и ону нашу браћу, синове овог завода, који нијесу више овђе, и да ће га се сјећати.

Ето, мили другови, смрт, тај неизмјењљиви закон божји, која је човјеку од рођења намијењена, и која не прави у овом сујетном свијету никакве разлике, која бодрим оком мотри и прати живот човјечији, и броји дане његовог живота, па га онда коси са лица земље: та смрт покоси и нашег милог и незаборављеног друга *Димитрија Стојчевића*. О дивно ли се о томе изразио цар Давид, рекавши: „*Човјек је као трава, у јутру зелена, а у вече сува и увела*“. — О неизбјежна смрти, чудан си ти дар божји!

Кад се о животу свом размислимо хладно и смишљено, и кад се сјетимо, да је Димитрије с нама до јуче у друштву нашем био, а данас га већ међу нама нема, већ га хладна земља у своја њедра скрива, увиђећемо, да је као што пјева св. Дамаскин: „*на овом свијету све сујета, све одсјенке слабије и све од сна варљивије, јер за тренутак ока смрти дође, а то све прође*“.

Вама, мили другови, који сте такођер учвијељени смрћу покојниковом, при завршетку ово неколико редака могох само оволико рећи ради утјехе, јер сам толико тугом тронут, да ми је тешко изразити оно, што осјећам; али се тјешим и ублажавам своју тугу тијем, што знам, да је то воља Творчева.

За вјечити спомен никад незаборављеног нашег друга Димитрија, заједно са свијем његовијем друговима велим: „Путуј у рајско насљеђе, наслађавај се небеским, кад ти земаљско брзо прође!“ Нека те господ удостоји мјеста, гђе су пастањени сви они, који се веселе.

При посљедном часу прими посљедно: *С Богом!* — Буди увјерен, мили друже, да и ако се ми данас с тобом за навијек раздвајамо, ипак нећемо престати с тобом у духу живљети. Твоја *успомена* остаће међу нама, као живи доказ твоје неописане *доброте и љубави*.

Блажен нека је пут, којим је пошла душа твоја. Мир нека је пепелу твоме, никад незаборављени друже!

Име твоје добро живљење међу нама вјечно!

Рељево.

Ј. Јокановић.
богосл. III. год.

ПЕТАР НИКОЛИЋ У ЗАГРЕБУ

Највеће фабричко стовариште слика, икона, оквира, огледала, сваке врсте сатова, столица из свинутог дрвета, кина сребра, шиваћих машина, дрвеног и гвожђаног покућства итд.

Препоручује сваке врсте величине олајном бојом штампаних слика, а нарочито мојом накладом помножене **народне хисторијске слике** као:

„Св. Саво благосиља Српчад“.

„Херцеговачко робље“. „Рањеног Црногорца“. „Босански бјегунци“.

„Дједа и унука“. „Пјесника Гундулића“.

као и руком рађене на платну српске слике:

„Цар Лазар са породицом“.

„Цар Душан и вила“. „Југ Богдан и 9 Југовића“. „Косовка дјевојка“.

„Сан Краљевића Марка.“ „Бранко Радичевић и вила.“

Св. икона сваке израде и величине, цјеливаћих икона на лиму, а израђују се и цијели иконостаси за цркве, за које се прорачуни на захтјев шаљу.

Портрети се израђују најзбирније по фотографијама у свакој величини.

Црквених утвари од кина сребра, посребреног ½ чистог сребра.

Цијене су најумјереније, а плаћа се олакшава **мјесечним оброцима**.

Цијеници се шаљу на захтјев бесплатно и франко.

Прва српска штампарија Ристе Ј. Савића у Сарајеву.

Свеска IV. и V. Сарајево, Април и Мај 1893. Година VII.

Власник: АЕМ. Консисторија. Уредник: Ђ. Петровић, протопрезвитер.

УСКРШЊА ПОСЛАНИЦА

ПРАВОСЛАВНОГ ЕПИСКОПА ДАЛМАТИНСКОГ И ИСТРИЈСКОГ

НИКОДИМА

ПРЕЧАСНОМЕ КЛИРУ И СВЕМУ ПРАВОСЛАВНОМ НАРОДУ ЕПАРХИЈЕ СВОЈЕ.

НИКОДИМ,

по божјој милости православни епископ далматински и истријски, пречасноме клиру и свему православном народу епархије своје, мир и благослов од свемогућега и благога Бога.

Воскресеніе твое, Христе Спасе, ангелы поютъ на небеси (Стихира на ускршњој јутрењи).

Не само на земљи, него и на небу је данас празник. Анђели божји на небу радују се васкрсењу Христовом, радују се великој тајни искупљења људскога рода, радују се Христовоме царству на земљи, којему краја никада бити не ће, и у тој радости својој пју Христа Спаситеља. Воскресеніе твое, Христе Спасе, ангелы поютъ на небеси.

А да ли се ви, браћо, радујете данашњем празнику? Да ли ваше срце пјева пјесму радости духовне, што је данас Христос васкрсао? Дакако да се радујемо, — чујем одговор ваш. И да ме у томе

увјерите, ви ми показујете на свечано рухо, којијем сте данас у цркву дошли; напомињете ми поздрав: Христосъ воскресе, којијем сте од јутрос почели сретати познанике своје, и на одздрав: воистинѣ воскресе, којијем сте се свјема одазивали; показујете ми најпослије на лијепи број, што вас је данас у цркву на службу дошло. Па некако чудећи се оном мојем питању, додајете ми, како сте ето данас оставили сваки свој посао, и дошли сви, или готово сви у цркву, да тијем покажете, колико уважавате данашњу светковину и колико се радујете Христовом васкрсењу. Ово је све добро, браћо, што казујете, и томе свему ја вјерујем, јер ето очима својијем гледам. Па ја ћу вјеровати још и оно, што ми ви и не казујете. Вјероваћу, да сте ви сви, схваћајући значај данашњег празника, као празника мира, кроз исповијед прошлога поста очистили савјест своју и измирили се са Богом и са св. црквом; да сте, знајући ону данашњу црквену молитву: простимъ всѣ воскресенiемъ, опростили свакоме уврједе, што вам је случајно ко нанио, и да сте готови са сваким се цјеливати и сваког ускрсњијем поздравом ословити. Вјероваћу и што ми год још кажете, да ме увјерите о радосном и свечаном расположењу духа вашега приликом данашњега великога празника. Само би требало, да и ја с вама сједним такво расположење духа, и тада би опћа и потпуна била духовна радост наша. Али то баш и јест, што не могу да учиним, и да се с вама заједно радујем, — него на против морам да будем тужан и печалан, као што и јесам.

Шта сада значи то? — као да вас чујем да питате. Владика, старјешина цркве, тек што је принио Богу бескрвну жртву мира и љубави, жртву радосницу, види около себе сакупљено у цркви у свечаноме руху, у побожном расположењу духа, толико много народа, који је дошао да слуша божју службу и стрпљиво у цркви ево два сахата стоји, — па ипак тај владика, који би морао баш због тога бити пун радости и духовнога весеља, казује ето сада да је печалан и тужан у срцу! Да, драга браћо моја, тако је баш и никако друкчије. А из овога што ћу сада да кажем, видјећете да ли немам право да тужан будем.

Некада *св. Јован Златоуст* говорио је у главној цркви у Цариграду једну бесједу приликом једног великог празника, и кад је црква била дупком пуна народа[1]). Значај празника располагао је на духовну радост све присутне у цркви. И народ је без сумње тој духовној радости својој давао израза у цркви онако, као што ви то сада чините. Па ипак је Златоуст почео бесједу своју оним ријечима, којијем сам почео ево и ја ову моју бесједу. „Сви сте ви данас у радости, а ја сам сам печалан“, каже Златоуст скупљенијем у цркви Цариградјанима. Околности, при којијем је Златоуст морао започети тако своју бесједу, и продужити је, у главноме су исте као и моје данашње.

А за што је Златоуст био печалан, видећи онолико много народа у цркви у побожном расположењу духа? За то, што је знао, да ће се сав тај народ разићи и удаљити од цркве, чим празник прође, и доћи ће опет у цркву на службу тек тада, кад други какав велики празник буде; и тешко му је на душу падало, што црква, као брижна мати своје дјеце, не може сваког недјељног и свечарског дана да их све обгрли, него тек два три пута у години, кад се велики празници свечкују. Овако је исто, драга браћо моја, данас и

[1]) Бесједа на Богојављење (руско издање II, 59 и сл.), а такођер I бес. на Дјела апост. (исто изд. II, 226 и сл.).

мени, кад вас толике у цркви овој сада окупљене видим, па кад помислим, да црква мора чекати опет Ускрс, или Божић, а да види заједно толико дјеце своје. И ово је ето што сам узео за предмет данашње ове моје бесједе с вама. Кривац би пред Богом био и огријешио би се о заклетву, коју сам као владика пред божјим олтарем положио, кад не би улучио данашњу прилику, кад вас је толико у цркви окупљенијех, а да не кажем оно, што ми Бог и црква света налаже.

Најмудрији од свију царева старога доба сазидао је био светилиште Богу и помолио Му се, да милостиво прими тај дар његов. Угодан бјеше Богу овај дар цареў, те му рече: „Услишао сам молбу твоју и изабрао сам ово мјесто да ми буде дом жртве... Очи ће моје бити отворене и уши моје пригнуте к молитви с тога мјеста, јер сада изабрах и осветих дом тај, да буде име моје ту до вијека; и биће ту очи моје и срце моје вазда“ (II Паралип. 7, 12. 15. 16.). Свугдје је дакако и на свакоме мјесту Бог. Али очи Његове и срце Његово главнијем је начином у светилишту, које је имену Његовом подигнуто. Над домом Његовијем, над светом црквом су очи Његове отворене, да вазда гледа вијерне Своје, Своја мила чеда, и да их од сваког зла чува; над црквом су уши Његове пригнуте, да чује молитву њихову, да је услиша и учини им по срцу њиховом. Мисао ова толико је усхићавала душу Давида пророка, да је он само за једно се молио Господа, да може живјети у дому Господњем све дане живота својега, да може вазда гледати красоту Господњу и вазда рànити у цркву Његову (Пал. 26, 4). Државни послови задржавали су га често од цркве, али се за то успуњавало срце његово радости сваки пут, кад би чуо, да га у светилиште позивају: **Возвеселихся о рекшихъ мнѣ: къ домъ Господень пойдемъ.** (Псал. 121, 1).

На ако је овако било са домом Господњим старога завјета, са светилиштем, које је било тек предслика онога светилишта, које је краљу Својом посветио сам Син божји; шта морамо казати за ово светилиште, у којему је данас пријесто самога Бога? шта морамо казати за цркве наше свете?

Цркве су наше дом свете радости и чисте духовне утјехе. Све што је ту, све располаже човјека к побожности, располаже га к братској љубави, к међусобноме миру. Ту су заједно богати и сиромах, господар и слуга, учени и неучени, и сви се осјећају као браћа међу собом; сви заједно поје хвалу Богу једнијем гласом и једнијем срцем, и сви једнако очекују од Бога милост, коју ће им Он удијелити без обзира на сталеж њихов, на науку њихову, него само према искрености срца, којом Му се ко моли. Ту се човјек налази у сред небеске војске, у небеским одајама; ту му икопе свете пружају примјере најузвишенијих врлина; ту му мошти светитељâ и мученикâ напомињу славу хришћанске њере; ту му је на св. олтару сам Исус Христос, Који се за њега и за сав свијет на жртву приноси, а молитве и пјесме црквене уздижу га к Богу, уздижу га са земље на небо. **Къ храмѣ стояще, на никеси стоати мнимъ.** Свака се страст ту утишава, порок се губи, гријеха нестаје, јер човјек чује вјечни глас, који му непрестано казује, колико је слаб и немоћан на земљи, и како ће послије смрти имати да стане пред вјечном правдом да одговара, како се за живота владао. У цркви само човјек познаје себе, и постаје онијем, што треба да као Хришћанин буде. За човјека, којега страсти надимљу у свијету, на кад дође у цркву, Златоуст каже: „улијеће

гавран, а налијеће голуб, улази вук, а излази јагње".

Цркве су наше дом праве науке, дом хришћанске просвјете. У св. писму, у молитвама и свештеничкој проповиједи, човјек налази све што треба уму његовом, што треба души и срцу његовом. Налази лијек, ако му је ум застрањо лажном науком; налази лијек души, ако му је гријесима оптерећена; налази лијек срцу, ако су му га страсти занијеле. Ту је школа, у којој је учитељ сам Бог, и у којој се предаје и неписменима и писменима таква наука, коју свак разумије, а без које не може нико на свијету да буде. Ту вјечна истина и вјечна правда отворено говори свакоме у лице, не осврћући се на то, да ли је слуга богати или сиромах, господин или тежак, учени или неучени; она уздиже врлину, ма се њом одликовао најсиромашнији слуга, а жигоше порок, ма то био најбогатији господар, који је у порок пао. Само ту, у цркви и нигдје друго, човјеков се ум просвјећује, да може разумјети шта значи: „љуби и непријатеље своје", шта значи: „не чини другима, што не желиш да други теби учини".

Овакав значај храма божјега, свете цркве, добро су разумијевали стари Хришћани, а разумијевали су га добро и претци наши, стари Срби, те су по томе се они и владали наспрам цркве.

За цара Давида смо видјели, како он није ништа јаче желио, него да може вазда да буде у дому божјем. За Ану пророчицу јеванђеље нам казује, да непрестано стајаше у цркви и служаше Богу дан и ноћ у молитвама. Цар Константин из дубокога поштовања према цркви, већи дио свете службе стојао је у цркви на кољенима. Исто тако и велики цар Теодосије. А за цара Маркијана љетописац нам казује, да није никада једне службе пропустио, и да из великога поштовања према Богу, Који се у цркви хвали и слави, он није никада друкчије у цркву ишао, него у пјешице и без сваког царскога украса. За вријеме незнабошкога цара Диоклецијана забрањено је било Хришћанима да се скупљају у цркву. У једноме мјесту на јужној обали средиземнога мора скупио се био крипом повелик број побожнијех Хришћана на недјељну службу у својој цркви. Дознала је за то незнабошка власт, и сви ти Хришћани били су доведени заједно са својијем свештеником у ланцима пред суд. На питање судијâ, како су смјели прекршити цареву заповијест, одговорише смјело и гласно, да се у цркви истинитоме Богу служи, да је њихова света дужност сваке недјеље у цркву долазити, јер да би постали преступници, кад не би тога чинили, и да ће то они вазда чинити, ма их и живота стало. Расрђене судије осудише те вијерне Христове слуге, и они сви радосно пођоше на смрт. И ово није једини, него тек један међу стотинама примјерâ, како су некадашњи Хришћани уважавали свете цркве и како су за свету своју дужност сматрали цркви свагда на молитву долазити.

Ово су примјери, које нам пружа повјесница опће хришћанске цркве; а једнаке примјере налазимо и у повјесници наше српске цркве. Ја не ћу спомињати ревност славнијех великијех предака нашијех у подизању величанственијех цркава у славу Бога вјечнога и Његовијех светијех угодника, ревност, која није била мања од ревности цара Соломуна, кад је подизао јерусалимски храм. Нећу спомињати ни Студеницу ни Жичу, ни Дечане ни Манасију, ни стотине другијех дивнијех споменика, који показују колико су

претци наши проникнути били великијем значајем светијех цркава за народ и за хришћанску просвјету. Нећу спомињати ни Стевана првовјенчаног, ни Стевана Дечанског, ни св. Саву, ни св. Максима, ни мајку Ангелину, ни све друге славне и побожне велике претке наше, који су црквама светијем своју славу видјели, у црквама духовну утјеху налазили, а у увишенијем црквенијем молитвама прави пут, којијем се до светитељскога вијенца долази, те посташе код Бога на небу наши моћни заштитници. Нећу спомињати, како су се претци наши па и сав српски народ и до новијих времена одликовао увијек особитом љубављу к светим црквама, жртвујући и од уста својијех, само да му чим више цркава буде, да му чим сјајније оне и богатије буду, те похађајући своје цркве правом хришћанском ревношћу и молећи се у њима и напајајући се ту онијем јеванђелскијем духом, који га је одушевљавао на свако племенито и увишено дјело. Нећу ово и много друго спомињати из наше народне повјеснице, него ћу навести један примјер из ње, који нам најжишње показује, колико је наш српски народ знао цијенити значај цркве и колико је светињу њену назад штовао. Кад Османлије освојише Босну, османлијска војска бијесно је напала била на једно знатније српско мјесто, те је мачем и ватром пријетила свакоме, ко се није хтио одрећи хришћанског имена. Напшавши на тврдост у вјери босанскијех Срба, немилице је ова таманила народ и свакога с реда сирћу морила. Опорбе није могао биједни народ да даде дивљаштву Османлија, те је гинуо вјером у Христа Спасителя. У бјеснилу својему насрну на цркву, да је ватром униште. Али тада код оно мало још народа, што је остало било, узбуди се свега ревност, да сви до једнога прије изгину, него да допусте да им се светилишта погана рука дотакне. Опколе цркву сви, колико их је било, те падну на кољена и открију груди своје да их ту све побију прије, него што им цркву дирну. Небеска без сумње сила укроти на један мах силу османлијску, — и црква буде сачувана од огња и остаде неповријеђена!

На колико да није поучан, браћо, за нас овај примјер? Он нам показује не само како су претци наши уважавали цркве своје и штовали их, и како су да очувају светост и неповријеђеност њихову готови били и живот свој радо жртвовати, него нам показује још, како и сами невјерници знаду у часу да штују божји дом, знаду да пред божјим домом укроте и најљућу страст своју!

А како ми, браћо, данас поступамо? Слиједимо ли у овоме ми примјеру нашијех славнијех предака? Ја нећу ни да говорим о томе, да ли би ми кадри били озидати о нашем трошку једну цркву, или неку стару цркву обновити. Нећу да говорим, би ли ми готови били да жртвујемо живот свој, или и просто да подлегнемо каквој јачој материјалној жртви, да очувамо од погибли цркву своју. Него питам ја само ово: поштујемо ли ми цркве наше као што треба? Долазимо ли ми у цркву сваки пут, кад нас она на молитву зове? Ако долазимо, стојимо ли ми у њој побожно и као што приличи дому божјем?

Тешко је стављати оваква питања, али су наступила код нас таква времена, да их стављати морамо. А још је теже, кад морамо по души казати, да свега тога код нас већ готово са свијем данас не бива. А бива ево шта. Бива, или да слабо или никако не долазимо у цркву, или ако кадгођ и дођемо, да стојимо и вла-

дамо се у цркви, као што не треба. Два су ово зла, од којијех ја не би знао рећи, које је веће, послије онога што сам казао о значају цркве и о томе, како су тај значај њезин високо штовали стари наши. Потреба је да се зауставимо посебице на једно и на друго, не би ли се тргли, док имамо још времена, и не би ли се бар при данашњој великој хришћанској слави освијестили, да појмимо тежину тијех зала, у која је много нас пало.

О онијем, који неће никада да дођу у цркву, ја нећу говорити. Они су ван домашаја цркве, па нека им суди Бог и правда Његова.

Да погледамо најприје оне, који се иначе сматрају чланови цркве, да их чујемо шта кажу, за што не долазе редовно у цркву, када се божја служба служи.

Бог је свугдје и на свакоме мјесту, — кажу нам, — па за што баш треба ићи у цркву, кад се можеш молити Богу код своје куће и на свакоме мјесту? Дакако, браћо, Бог је свугдје. То је вјечна истина, — и благо ономе човјеку, који се моли, ма гдје он био. Али к чему тада цркве? За што је Бог казао, да је дом Његов, дом молитве? За што је требало да казује, да ће Он бити увијек ондје, гдје се неколико вијернијех сакупи заједно у име Његово? За што је ап. Павао заповиједао Римљанима: единодушно едиными усты славите Бога и Отца Господа нашего Иисуса Христа (15, 6). При томе, руку на душу, браћо, па кажимо, колико нам остаје времена да се молимо Богу код куће у стотини разнијех кућнијех брига и послова? Па нека је, као што јест, Бог свугдје; али није свугдје божји олтар, не приноси се свугдје света жртва, не проповиједа се свугдје јеванђеље, нема свугдје оне заједничке молитве са браћом, коју је Исус Христос на душу ставио ученицима Својијем. Може ли се човјек у свијету бавити мишљу о својој души, као што то може да чини у цркви? Може ли се он ослободити од свију земаљскијех брига и послова и сав се посветити Богу, као што то може да чини кад је у цркви? Ми имамо толико ствари, за које се морамо Богу молити, па гдје ћемо то боље и згодније учинити, него ли у цркви? Ту сам Бог невидљиво присуствује, те за то и молитва наша лакше до Њега допире. Ту се Богу приноси жртва умилостивљења, те ће за то Он одмах и услишати молитву нашу. Ту се молимо Богу сви заједно, а Он баш и тражи нашу заједничку молитву. Ту ако и не допре до Бога моја молитва, јер сам недостојан, али ће за то други Га умолити за мене. И ово је особито важно држати добро на уму и никада не заборављати, да се у цркви са мном заједно и други моле за мене, као што се ја за њих молим, те ако се не надам да ће молитва моја бити услишана, тјешим се ипак мишљу, да ће Бог хтјети услишати молитву друге браће, која се за мене исто као и за себе у цркви моли.

(Свршиће се).

Да ли Христијанство подлежи општем закону развића? ако подлежи, то у каквим одношајима?

(Свршетак.)

Што се тиче погледа умјеренијих протестанских теолога на развиће Христијанства, који признају и христијанског Бога, и идеју искупљења посредством Сина Божијег, премда се разилазе у многим пунктима вјероу-

чења[1]), то је овђе питање о развићу Христијанства постављено мало озбиљније. Протестантску цркву трудно је држати за аномалију религиозног сазнања Христијанства у пуном њеном обиму. Већ сама тежња Лутерова: основати сну цркчу с њеним учењем на основу св. Писма не може да не обрати на себе пажњу беспристрасног ума. Факт протестанске цркве представља жељу и покушај: реконструисати латинску цркву, Протестантство, које је устало у одбрану те истине, има са свим закониту основу, у чему и јест његова грандиозна историјска заслуга. Оно је по други пут објавило свијету истину Еванђеља: као што је Бог дух, тако и поклон Њему треба да се састоји у духу и истини — ето тим је оно објавило христијанску слободу. И тако, ето баш то очишћење од тог човјечијег елемента, које износи христијанску религију, представља с друге стране Протестантство.

Али, на жалост, разум, којег је ослободило протестантство испод окова папске власти, бојао се већ поново подчинити под какав-год авторитет; уздигнут на пиједестал величине, сматрао је спољни авторитет за увриједу, те је по томе одрекао предање и саму историју цркве и остао је при самој библији, коју је тумачио, како му се прохтјело. Апсолутни авторитет разума повео је к новим тумаченима и заблуђењима у погледу вјере и религије. Протестантство је одрекло многе догмате и тајне старинске цркве. Приступивши к добром дјелу, протестанти су дошли к жалосним резултатима: њихова црква мјесто уједињења дошла је разједињењу, — распала се на много одјелитих цркава и филозофских школа. Појава протестантства очигледно убјеђује својом историјом у неопходност оног елемента, који треба да буде полугом развића Христијанства. Тај је елеменат — црквеност, црквено предање, захтјев развића Христијанства сагласно духу старовасељенске цркве, њеним историјским везама и преданима. Ето то је онај истинити пут, по коме треба да иде даље развиће Христијанства.

И протестанти су у пошљедње вријеме сазнали неопходност црковности. Застојима своје цркве протестантство је у бољим његовим представницима богословске мисли нагнуло к старо-апостолској цркви, к њеним вјеро-опредјељењима и символима и више је пута покушавало, да се сједини с православном црквом. Правац тај, познат под именом *конфесионализма*, јача у протестантском свијету све више и више, али чим ће се завршити, — то ће ријешити будућност, а нама још остаје показати неопходност црковности и вјерности духу старо-апостолске васељенске цркве у погледу развића Христијанства.

Битно захтјевање развића Христијанства — то је вјерност духу васељенске цркве и непамињењивости суштине еванђелског учења. Лако је испричати то захтјевање, али га испунити у самој ствари није баш тако лако. Збиља, какав поуздан ослонац може разум да нађе у самом себи за то, да он поступа сагласно са захтјеваньима суштине Богом-откривених истина и њихове непромјењивости? Ко ће да му каже, када он сврати с правог пута, да је свратио? да он, мјесто да служи интересима вјере, почиње прелазити на страну рационализма? У мјесто да ра-

[1]) Н. пр. у учењу, како се човјек оправдава и усваја дјела искупљења; у учењу о тајнама, које особито избија у римокатоличкој цркви у догматима о „filioque" и папске непогрјешивости („ex cathedra").

скрива Божанствене истине, не рушећи њихове непзмјењиве суштине, почиње их покоравати личним својим представљањима и сагласно с њима изврће их? Ко ће му показати за тим истинити пут? — Мисле једни, да ће им то показати строга критика. Али шта је то критика, која се оснива само на начела разума, ако није онај исти лични разум, који може један пут судити право, а други пут погријешити; који о једном истом предмету у у разно вријеме и при разним спољашњим упливима може да суди савршено различно, те по томе и његов суд не може имати правог карактера непобитне истине и пуног себи вјеровања.

Може у оваквом случају — други мисле — руководећим начелом бити *Ријеч Божја*, која за собом носи карактер безусловне правде. Но Ријеч Божја, ма да без сумње влада таквим достојанством, представља не више, него мртво слово, из којег сваки може извући такву или другу, по својој жељи и правцу мисли, истину. Устављен при самој Ријечи Божјој, без сваке друге спољашње помоћи, теолог не би стојао на повољнијим условима, него онда, када би изабрао разум за виши критеријум у својем научном испљедењу Божанствених истина.

У том и другом случају он исто није слободан од опасне крајности рационализма и могућности изопачења Божанствених истина. Да би се с једне стране успјешније извршило оно, што може учинити корисног наука за раскриће и објашњење Богом-откривених истина, а с друге избјегнути крајности рационализма — неопходно је спољашње руководно начело, које би имало задаћу контролисања, и које би, стојећи над сваким личним човјечијим авторитетом, колебања и сумња свију врста, било такођер живим и осјетним начелом, како би тим теолог имао могућност у свако вријеме осјећати га доступним своме сазнању и непрекидно с њиме равнао сваки свој корак на путу научних испљедења у области вјере. А где је то начело? Ето га, гдје живи у васељенској цркви Христовој, која га никада не оставља, већ га свагда одушевљава, пошто се она руководи духом истине, који је наставља преко непрекидног низа пастира и учитеља цркве, те зато она никада не стара и не опада већ непрестано расте и успјева у познавању Сина Божијег. Такође се то начело не закључује у разуму, који се често одваја од живе истине, или је кроји по своме калупу, већ у духу истине, или у духу вјере, које је живо и непосредно доступно религиозном сазнању све цркве, и које је слијено с њеном природом. Ми га нећемо наћи ни у мртвом слову писма, које очекује једно или друго његово појимање, већ се оно налази у живој ријечи вјере, која је близу срца сваког вјерујућег (Рим. 10, 8) и коју увијек проповиједају Богом утврђени пастири.

Ми ћемо наћи потребни ослонац за себе против уклоњења разних врста од истине благочестивости — у духу вјере васељенске цркве; овдје ћемо ми такође да нађемо најтврђу тачку за своје радње и тражења у погледу догмата, а тако и највјернија указања на оне стране, с којих је најцјелисходније разгледати.

Садашње стање Христијанства не представља собом какав год одјељити одсјек, из његове историје, који не би имао никаквог одношаја ни к његовој прошлости, ни с оним, што га очекује у будуће, већ на против оно стоји у непрекидној унутрашњој вези, како са својом прошлошћу, тако и са својом будућношћу;

по односиају к прноме — оно је збир из њега, или закључак, а по односиају к посљедњем — зачетак његов, који се јавља за извјесне услове ради свог даљег развића и усавршавања. Религиозно стање савремене православне цркве је онако исто по својој суштини, какво је било сазнање и првјенствујуће цркве у сравњењу с њим; не гледајући на одвећ дуги период времена, није ништа новог добило, а није ништа ни изгубило у својој суштини. Но оно је у многом стојало одвојено од њега по својој спољашњој форми, која, стојећи у зависности од извјесних услова, природно је, морала се покоравати историјском процесу развића и примати савршенији облик. С те стране узето религиозно сазнање савремене цркве преставља закључну суштину цијелог историјског процеса развића вјероучења, која закључује у себи све оно, што је био зарадно историјски процес развића и што је црква радо примала у област својег вјероучења, као слично и сродно Божанственој истини; а враћајући свој данак, ова закључна суштина историјског развића Христијанства, јавља се зачећем, које очекује даље развиће.

И тако: свеопште религиозно сазнање и дух васељенске цркве — то је руководно начело развића Христијанства, а то значи, да га, односно исљељења овог или оног догмата вјере, треба разгледати у самом историјском ходу његовог развића, почињући од оног, што је послужило почетком томе развићу, а завршујући оним, на чему се оно зауставило, пошто је узело своју опредијељену и закључну форму. Необходно је прибјећи к самој историји христијанске цркве и њу поставити за виши авторитет мисаоне радње у области вјере, јер се у црквеном сазнању изражава опште сазнање, здрави мисао — тај генијс човјечанства, како се изразио Гизо. Историја јасно тврди ту мисао: да црква Христова, ма да се је по потреби потчињавала историјском ходу и допуштала са спољашње стране измјену и усавршавање, али је она у исто вријеме сачувала непромијењиву његову суштину: дух и силу; Божанствено откриће са животном силом нити се трошило, нити измјенило, а то је коријен Христијанства.

Из свега наведеног у питању о развићу Христијанства ми долазимо слиједећем резултату, којег је врло карактерно изразио св. Иринеј: „не састоји се више или мање знање у области вјере у томе, да се измишља други Бог, или други Христос, или други Јединородни, већ у томе, да се прецизно анализира смисао, који се налази у причама и хармонише са садржајем вјере, да се тим раскрива ход ствари домостроительства Божјег односно човјечијег рода (Contr. haeres. Zib. 1. сар. 10 и. 2 и 3). Исљељење мисли оног, што изгледа у истинама вјере да је нејасно, загонетно, али уз то сагласно са садржајем вјере: раскриће и научни критеријум Божанствених истина — то је она широка област, која треба да је одведена за рад личне мисли у односу вјере.

Нека расте појам, мудрост, како сваког Хришћанина, тако и све цркве, ал само у једном истом облику, у једној и истој Божанственој истини, једном и истом односиају. Религија је слична организму: и ако тијела с рашћењем година раскривају своје чланове и развијају их, ипак остају она иста, која су и била; цвјетно доба дјетињства и зрели узраст старачки међу собом су са свим различни, али бадава — старцима ће да буду сви они,

који су били дјеца тако, да и ако се раст и спољашност једног истог човјека мијењају, све једнако — природа тог истог човјека остаје непромијењеном, личност остаје једна те иста. Чланови су у младенаца мали, умладића виши, но и пак једни исти: колико је чланова у дјечака, толико и у одраслих, а ако се што додало у току времена, ипак је све то постојало раније у зачећу.

Томе закону мора слиједовати прогрес Христијанства. Нека оно годинама јача, — временом се шири, вијековима се уздиже, — оно остаје не нарушено, неповриједјено, у цјелини по свим подраздјељењима његових дјелова, у свима тако рећи члановима и чувствима својим, без и најмањег губитка у свом садржају.

Слободна мисао — слава нашег времена — нек се не буни слиједећим сличним приговором: нека се човјечији разум попне више нравствене културе Христијанства; нека духовна култура иде напријед; нека природне науке расту у сву ширину и дубину — човјек се никада неће уздићи над тим, да предругојачи унутрашњу суштину Христијанства и даде јој произвољну форму. Штраус је казао неће, да нема у свима Божијим дјелима већег блага, које би у већем обиму и у вишем степену, а на дуже вријеме усрећило род човјечији трајним благама од Христијанства.

Ето по нашем скромном мишљењу у чему је узрок, што су Христијанске истине незамјењиве новим принципима.

Лазар Т. Перовић-Херцеговац,
студент духовне академије литературног факултета.

Поука новопостављеному игуману.

(Свршетак).

Буди опрезан, кад примаш оне, који желе ступити у повјерену ти обитељ. Како да се не прими онај, који се показује спреман, усрдан и реван да служи Господу Богу? Али како да се прими, гледајући само спољашњост, само устмено обећање? Ми не видимо, што се скрива у срцу. Испитуј, није ли га нужда приморала да дође к теби, нијесу ли породичне околности, није ли тежина дугова и т. д.; с друге стране, зна ли он, шта је иночки живот и какав мора бити инок; је ли размишљао о путу Христову и Његову крсту, о самоодрицању, туги и страдањима? По одговорима ћеш познати, у колико молитељ познаје и схваћа трудове и подвиге иночког живота. Припази, нећеш ли наћи на препоне; но припази само за то, да ли ћеш га искушавати дуже или краће вријеме. Начин искушења треба да је умјерен, не одвише тежак, да се не уплаши, и не прелак, да се не породи у њему нада на удобнији живот. Да ли је способан за читање, појање, писање; да ли ће бити послушан у свему, није тешко сазнати, али није лако дознати, какво је чувство срца. Одредити треба послушности и рад по свом благорасуђењу и препоручити једноме старцу да пази, како све то искушеник врши: не опажа ли се навика на лијеност, лакомисленост, оговарање и непристојан разговор, не роптa ли на ограничену и слабу храну, не појављује ли се склоност к

неуздржљивости, не жали ли за слободним свјетским животом и његовим задовољствима, и т. д.? Ослаби надзор, ако је строг, умањи рад, ако је велик, пружи слободу дјеловању ума, воље и срца. Посматрање и примједбе старчеве и твоје личне довести ће до закључка, у колико је искушеник способан и да ли има наде да ће бити прави инок, и је ли нужно даље искушење. Много гријеше настојатељи, који пострижу искушенике прије, него су увјерили се о њиховој склоности. Мање је опасно продужити искушење, него хитити са постриженьем без довољнога освједочења о доброти његовој.

Ако ко из друге обитељи дође с намјером да се пресели у повјерену теби обитељ: то питај, да ли с вољом настојатељевом тражи он премјештење или својевољно. Рећи: „по вољи, или шта више на захтјев настојатеља“, — значи, не баш најбоље мислити о ономе, који тражи премјештење. Овај узрок обично се прикрива или особитом тобоже љубављу према твојој обитељи, у коју жели ступити, или жељом да поправи порушено здравље у блажијој клими. Шта да се ради? Љубав према братству, милосрдна и дуготрпљива, приморава те да га примиш у нади, да ће се Божијом помоћи поправити, али љубав према напретку обитељи мора изазвати строго искушење. Но ако дође инок, који је био већ у многим обитељима и нигдје се није могао згријати, нити стална мјеста наћи, тога се чувај. Шта траже такови људи, који прелазе из једне обитељи у другу? Траже боље и обилније трапезе, већих свјетских угодности и слаба надзора; они сами изобличавају своју самовољу и користољубље, које не трпи нужде и оскудице, и наслаге, које се ограничавају једноуђењем. Сажаљевајмо такове и молимо се за њих Богу, да пробуди у њима свијест и чувство кајања, и да их учврсти у једној обитељи до краја њихова живота.

Ако би који брат тражио дозволу, да ради поклоништва походи разне обитељи, не пази на побуде, ма како да су важне; већ освједочи се, да ли је ревнитељ побожности чврст у духовним силама и да ли је постојан у објетима иночкога живота? По опажању искусних стараца, многи поклоници враћају се са штетним утисцима и с губитком нравственога чувства. Настој, да се окану предузећа, ако га нијесу у стању испунити, и да врше објете у обитељи својој, гдје ће његове молитве св. угодницима Божијима бити исто тако примљене, као и на мјесту њихових нетрулих останака. Обитавајући под кровом свуда присутнога и свезнајућега Бога, угодници Божији виде нас и чују и у нашим кућама исто тако, као и на мјестима, гдје почивају њихове св. мошти.

Ако који зажели да посјети своје родитеље или сроднике, настој око њега, да напусти своје жеље с тога, што се оне не слажу са светињом објетâ. Ко су сродници инока, ко је оставио своју кућу за то, да живи само у дому Божијем, и који се одрекао свега, што је у свијету, да иде по стопама Христовим? Неко каза Господу Исусу, кад је учио народ: сѣ мáти твоѧ и брáтїа твоѧ вънѣ стоáтъ, їщѣщѣ глагóлати тебѣ (Мат. 12. 47.). На пита је на то рекао Господ? Кто̀ ѥ̀сть мáти моѧ; и кто̀ ѥ̀сть брáтїа моѧ; и простéръ рѫкѫ свою на оученикы своѧ, рече: сѣ мáти моѧ и брáтїа моѧ. Їже бо áщѣ сотвори́тъ вóлю бцѣ моегѡ, їжѣ ѥ̀сть на нєбєсѣхъ, тóй брáтъ мóй, и сестрá и мáти (мн) ѥ̀сть (Мат. 12. 48, 49, 50.). Шта говори Господ онима, који желе да иду за њим? Їщѣ кто̀ гра-

дѣ́тъ ко мнѣ́, и́ не возненави́дитъ бо҃а своего́, и ма́тере, и жены́, и ча́дъ, и бра́тію, и се́стръ, ещё́ же и дꙋ́ши свое́ю, не мо́жетъ мо́й кы́ти ꙋ҃ченикъ (Лук. 14. 26.). Говорећи ово, Господ, без сумње, није уништио заповијед: Чти́ бо҃а своего́ и ма́терь. Ми морамо љубити своје родитеље али тако, да би се ова љубав покоравала љубави према Богу. Можемо према родитељима и сродницима, не излазећи из обитељи, изражавати своју љубав материјалном помоћи, ако смо у праву, да с њом располажемо, и молитвама за њихово здравље и спасење, молећи за њих од Господа добра небесна и земаљска. Лични састанак може донијети само чувствену утјеху, а сјећање у молитвама и прошењима, донијеће утјеху духовну. Што је значајније и превасходније?

Ако настане у збору оскудица у добровољним прилозима за обитељ, пази и не шаљи иноке младе и неискусне. Настојатељи незнају, каквим су искушењима и каквим саблазнима окружени. Као још слаби у силама духовним и нестални у извршивању објета својих, преваре се у свијету и подају се неуздржању. Каквој вјерности у збору и поштењу у сабирању милодара̀ могу се надати настојатељи? И каквом уважењу од добровољних прилошника могу се надати такови скупљачи? О, како много губе онда сви они пред јавним мњењем! Боље је подносити нужду, него навлачити на себе и на друге пребацивање и осуђивање.

Размишљај, на што нас поглавито призива благодат Божија, узводећи нас на више степене, — да се бринемо за спасење душа ниже браће наше и да им помогнемо, да устроје у себи духовне обитељи. Нема сумње, да се треба старати и о спољашњем благостању обитељи и љепоти храмова. Добро уређена обитељ обраћа на себе особиту пажњу усрдних посјетилаца и у побожном срцу не може а да не побуди благодарна чувства према оном премудром и преблагом Створитељу, без благослова Његова, — помоћи и покровитељства, не гради се ни обична кућа (Пс. 126. 1.). Лијепо украшени храм утјеха је за оне, који љубе љепоту храма Божијег и побуђује код њих побожност. Но више треба старати се о томе, да се у спољашњим обитељима подижу и граде обитељи духовне за стан Божији! Није ли утјешније, није ли поучније видјети побожност и смјерност, видјети гдје иду не по тијелу, већ по духу? Подижи обитељ, украшавај храм; али више подижи обитељи духовне и украшавај их врлинама!

Поред многих духовних подвига имаћеш и много туге. Не говориш о унутрашњој туги, коју ми сви осјећамо мање више због гријеха, који у нама живи и ради. Већ ћу ти споменути о туги спољашњој, коју нам шаље промисао Божији, или да се утврдимо у вјери и побожности. Ти ћеш наћи на тугу, што долази од самоволе да се живи онако како он хоће и од тврдоглавости, јер не трпи више власти над собом; осјећаћеш се, како твоје благе жеље, усрдност и ревност врло слабо помажу; чућеш осуђење на твоје владање, псовку, клевету; опазићеш с друге стране у обитељи недостатке, нужду, назадак, које надомјестити и задовољити нећеш имати средстава: све то нека те не растужи и нека ти не притискује душу твоју!

Али има много што-шта утјешна и у туги, која нас мори. Растужују ли нас властити гријеси наши? Ми тужимо, али тугом кајања, и приносимо срце скрушено

и смјерно Богу на жртву. Растужују ли нас браћа наша у Господу својом самовољом, оговарањем и ружењем? Задубимо се у властито наше владање и потрудимо се, да исправимо оно, што прије нијесмо примјетили. Растужује ли нас губитак, невоље и болести? Размислимо, нијесмо ли заслужили гњев Божји својим преступима. Туге — то су љековита средства које нас лијече од недуга душевних, које нас уче смјерности, кротости, уздржању; оне су неопходне за наше спасење. Који св. угодник Божји није осјетио туге? Мно҃ги ско҃рби пра҃ведныхъ, рекао је цар пророк (Псал. 23. 3.). А св. Апостом Петар, који је само претрпио на земљи страдања, показује и узрок: зане҃ постра-да҃вшый пло҃тїю, преста҃ ѡ҃ гр҃кѣ҃ (I. Петр. 4. 2.)

Који од нас грјешника није осјетио и не осјећа туге? Не бој се, љубезни брате, искушења; не роптај у тузи, већ их мирно примај, као божију према теби вољу: е҃го҃же бо лю҃битъ Г҃дь, наказу҃етъ: би҃ётъ же всѧкаго сы҃на е҃го҃же прі҃е҃млетъ (Евр. 12. 6.). Не очајавај у страдањима, већ се смјерно угледај на Почетника вјере и Совершитеља Исуса, и҃же вмѣ҃сто предле-жа҃щїѧ е҃мꙋ ра҃дости, претерпѣ҃ кр҃тъ, ѡ҃ сра-моте҃ неради҃къ (Евр. 12. 2).

Трудећи се о спасењу других, труди се и о свом властитом по заповиједи Господњој: и҃же сотвори҃тъ и҃ нау҃чи҃тъ, сі҃й ве҃лі҃й нарече҃тсѧ въ ца҃рствїи небе҃снѣмъ (Мат. 5. 19.) За што? За то, што примјер у испуњавању заповиједи Господњих и чување иночних објета више дјелује на срце и чувство, него настава и поука. Ријечи побуђују да се чине добра дјела, а дјела потврђују истинитост ријечи. Учи смјерности, кротости, уздржању тако, да ове добродјетељи вршиш најприје само ти, и да оне красе твоје владање. Бескорисна је настојатељска настава, ако је сам настојатељ не врши. Како ћемо учити друге смјерности и кротости, кад нас виде да смо горди, славољубиви и напрасити? Како ћемо убиједити кога да је уздржање потребно, када нас само опазе да смо не умјерени у јелу и пићу? Како ћемо присилити кога, да сноси увриједе, кад сами не сносимо ни једне увриједљиве ријечи?

Завршујем своју поуку ријечима св. Апостола Павла, које је рекао најмилијему ученику свом Тимотеју: Потщи҃сѧ себѣ и҃скусна поста҃вити пред Бо҃гомъ, дѣ҃лателѧ непости҃дна пра҃вѧщѧ сло҃во и҃стины (2 Тим. 2. 15). Образъ бы҃ди вѣ҃рнымъ сло҃момъ, житі҃ёмъ, любо҃ві҃ю, дх҃омъ, вѣ҃рою, чистото҃ю (1. Тим. 4. 12). Внима҃й себѣ҃ и҃ оу҃че҃нїю: и҃ пребыва҃й въ ни҃хъ. сі҃ѧ бо твори҃ши, и҃ сы҃мъ спасе҃шисѧ и҃ послу҃шающїи тебѣ҃ (1. Тим. 4. 16).

У Загребу, 1893.

С руског превео:
Ј. Петровић,
професор и катихета.

Прави Хришћанин.

Као год што се нагло ширила наука Христова, и ако је род човјечији био на тако ниском степену просвјете, да ју је једва могао схватити, исто је тако она хватала и чврст корије у срцима вијерних; а тако је и морало да буде, јер нема обима божијем свемогућству „ї҃ако не изнеможетъ ѡ҃ Бога всѧкъ глаголъ“ (Лука гл. 1. ст. 37.).

Тако, религији Христовој противни су били: сви идолопоклонци, као религији, која руши и спаљује њихове идоле; вла-

дaоци римски сматраху христову религију, као знак своје политичке пропасти; жречеви незнабожачки, којима истинита вјера донесе понижење и материјалну пропаст; прост народ, разјарен од властеле и т. д. — па ипак истинита свјетлост Христове науке у брзо расија своје зраке по површини земаљској, и то тако снажно, да јој противници не могоше отворено у лице погледати. А данас кад је човјек снагом те вјековне религије извојевао своју личну слободу и престао бити робом брата свога; кад је добио сва средства, да постигне оно, за што је овдје на овом „Чѣждѣмъ“, свијету; ипак многи Христјанин данашњег времена није тако срдачно одан својој спасавајућој вјери, као што је прво друштво хришћанско одано било и том се вјером одушевљавало. У колико се Хришћани првијех вјекова временијем простором дијеле од садањијех, у толико се и Хришћанство садање својом маљом љубави према вјери а већом равнодушношћу разликује од хришћанства првијех вјекова. — На лицу првога друштва хришћанскога врло се рјетко могло примјетити притворност, и да је који члан хладан према својој религији. Не бијаше их дакле много, који би само видљивим знацима, односно по спољашности, прибрајао се јату пошљедователя христовијех — нашљедницима царства небесног, у чему ми данас на жалост изобилујемо. — У данашњем времену многи нема ни најмање побуде, да се достојно спреми за сједињење са Христом и са браћом примањем суштег тијела и суште крви Христове, већ иде у св. храм да прими животворећу храну и пиће, као на какав обичан састанак, разговор; гледа је ли му украшено одијело, а не је ли му душа украшена и савјест мирна. У њега је то нека обична формалност. Тајна св. испо-

виједи (по изгледу) мало је упливисала на њ'; не обазире се на оне ријечи апостолове: „Іадый и пїй недостойнѣ, сѣдъ сѣнѣ ѣсть и пїетъ неразсѣждая тѣла господня“ (I. Кор. гл. II. ст. 29.). Дакле имају се на ком и у данашњем хришћанском друштву однијети ријечи Спаситељеве: „Мнози ко свѣтѣ звани, мало же изкраныхъ“ (Лука гл. 14. ст. 24.). Узрок, за што се сад у хришћанском друштву осјећа немарност у предметима вјере, лежи сигурно у низу вјекова, који собом донесоше неморал у непстинитој просвјети.

Ово у главноме напоменусмо, као о противној страни, према оној, о којој ћемо даље говорити.

Сад ћемо да се обратимо на оно, што смо хтјели овдје да наведемо, т. ј. да у главном кажемо, какав би требао, да буде „*позвани*“, па да постане „*изабрани*“, и да се у потпуном смислу ријечи може назвати прави Хришћанин.

Прави Хришћанин живи духом христовијем „Ащє же кто Дѹха Хр҃истова не имать, сей нѣсть єгѡ“ (Рим. гл. 8. ст. 9.); сједињава се са Христом, примајући достојно тијело и крв његову „Іадый мою плоть и пїй мою кровь во мнѣ пребываетъ и азъ въ немъ“ (Јов. гл. 6. ст. 56); постаје храм Духа св. „Нѣсте ли ѣкѡ храмъ Божїй есте, и Дѹхъ Божїй живетъ въ васъ“ (I. Кор. гл. 3. ст. 16,); прима благодат по мјери дара Христова „Єдиномѹ же комѹждо насъ дадеся благодать по мѣрѣ дарованїя хр҃истова“ (Ефес. гл. 4. ст. 7.) и т. д. Да би Хришћанин могао ступити у таки одношај према Христу, односно да би се подигао на онај степен свога достојанства, на који га религија његова уздиже, потребно му је, да се клони и дјелом и словом свега онога, што му се намеће, и налази на супрот најузвишенијем идеалу

његовом — религији; да се устеже од „Дѣха, иже нынѣ дѣйствѣтъ въ сынѣхъ противленїа“ (Еф. гл. 2. ст. 2.). А ако је чист од тога противнога духа онда у њему заиста почива Дух свети чијом снагом он познаје истину божију, Христа Спасителја и све што му је потребно да зна.

Прави Хришћанин убијеђен је, да је Христос истинити Бог. **Пріймый его свидѣтелство вѣрова, іакw Богъ истиненъ естъ** (Јов. гл. 3. ст. 33.) и да је све оно истинито, што је Он (Бог) открио у св. Писму, јер Хришћанин зна, да из истине ништа друго не може произићи, него опет истина. Живо убјеђење у тој истинитости јест та права хришћанска вјера, која почива у срцу и у души правога Хришћанина, без које нико царства славе неће видјети, „**Иже вѣров имѣтъ и крестится, спасенъ вѣдетъ, а иже не имѣтъ вѣры, осѫжденъ вѣдетъ**“ (Марко гл. 16. ст. 16.) и то је прва богословска добродјетељ. Из ње као средишње тачке свега, што спада у област односа пашег према Творцу, истичу све друге добродјетељи, од којих прво и најуваженије мјесто заузима љубав према Богу и ближњему „**Нынѣ же пребываютъ вѣра, надежда, любы, три сїа: болши же сихъ любы**“ (I. Кор. гл. 13. ст. 13.).

Вјера је веза између Бога и духа човјечијег, а љубав је главни покретач у души правога Хришћанина, за извршивање свега, што захтијева воља и правда Божја.

Разум правога Хришћанина просвијећен духом светлјем, појима важност љубави Божје, која се огледа између осталога, нарочито у томе, што је Бог Отац из саме љубави према своме створу — човјеку, благоизволио послати свога јединороднога Сина, да нас избави од вјечнога проклетства: „**Такw бо возлюби Богъ мїръ, іакw и Сына своего единороднаго далъ есть да всякъ вѣрѫй въ Онъ, непогибнетъ но имать животъ вѣчный**“ (Јов. гл. 3. ст. 16.); што је Син Божји из љубави према заблуђелом роду човјечијем благоизволио воплотити се, спустити се до простог и убогог човјека, понижен бити, пострадати и на крсту умријети, да својом смрти уништи смрт човјечију, и што га Дух св. једнако просвјећује и умудрује у истини. За та и многа таква ненамјерна доброчинства пламти љубав у срцу правога Хришћанина према његовом једином добротвору — Богу. Та блага, која је Бог даровао човјеку, изазивају љубав према Богу, за то се и каже у св. Писму: „**Любы божїа излїяся въ сердца наша дх҃омъ свѧтымъ даннымъ намъ**“ (Рим. гл. 5. ст. 5.)

Куд год човјек погледа око себе, свагдје види Божје свемогућство и премудрост. Природа је, у којој се он налази, храм, који га поучава, да промишља о свемогућству, свезнању, љубави и свима другим својствима Божјим; а он сам, т. ј. прави Хришћанин, кад погледа својим духовним очима на се, види, да је слика, „образ и подобије“ тијех својстава, круна свијех видљивијех створова Божјих, „**Оумалихъ єси его малымъ вѣчнымъ ѿ ѧгелъ: славою и честїю вѣнчалъ єси его и поставилъ єси его надъ дѣлы рукъ твоею**“ (Псл. 8.). За што су у срцу правога Хришћанина дубоко урезане ријечи св. Јована Богослова: „**Ѿ семѣ есть любы не іакw мы возлюбихомъ Бога, но іакw той возлюби насъ** (I. посл. Јов. гл. 4. ст. 10.) „**Богъ любы естъ**“, а прави Хришћанин јест „*Образ и подобије Божје*“, па за то „**въ Богѣ пребываетъ, и Богъ въ немъ пребываетъ**“ (I. Јов. гл. 4. ст. 16.)

Ушљед тога њему потреба особитог усиљавања, да извршује ону заповијед

Господњу: „Возлюбиши Господа Бога твога всѣмъ сердцемъ твоимъ и всею душею твоею“ и проч. Успављање је потребно ономе човјеку, који због тјелесније захтјева, преко највећег успављања духа свог, хоће, да привидно тијелом, љуби Господа, те тако против унутрашње покварености привија усне своје имену господњем, хотећи, да му други рече: *Ето побожна човјека!* премда је гроб, с којим је Христос фарисеје испоредио.

Даклен и св. Писмо и сама природа, та „Друга књига откровења“ упознаје правога Хришћанина са самим собом; показује му, шта је он према своме Створитељу, шта је Створитељ учинио за њега и шта он треба према њему да чини. Из свега овога у главном „Мы познахомъ и вѣровахомъ любовь, юже имать Богъ къ намъ. Богъ любы есть, и пребывай въ любви, въ Бозѣ пребываетъ и Богъ въ немъ пребываетъ“ (Јов. гл. 4. ст. 16.).

Сад да видимо, каква је љубав правога Хришћанина према другијем људима?

Напријед смо видјели, да су њедра правога Хришћанина испуњена љубављу Божјом; па кад то знамо, онда смо увјерени, да он сваког човјека љуби, јер ону љубав, којом Бог љуби све, осим зла, — гријеха, излијева Дух св. у срце правога Хришћанина, за то и каже св. Јован Богослов: „Ящє кто речетъ, ѣкѡ люблю Бога, а брата своегѡ ненавидитъ, ложь есть: иже не любяй брата своегѡ, егожє видѣ, Бога, егожє никтдѣ, какѡ можетъ любити“ (I. посл. Јов. гл. 4. ст. 20.). Хришћанин зна, да га је Бог у овом свијету створио, да га превјечни промисао Божји држи у оном друштву, за које је он најспособнији, јер у другоме, кад би био, могао би служити на штету или себи или другоме, па за то он и јест задовољан. За то и јест далеко од пакости, зависти, злобе, мржње и т. д. Апостол Павле каже: „Не смотряющымъ намъ видимыхъ, но не видимыхъ: видимаа бо, времена: невидимаа же вѣчна“ (II. Кор. гл. 4. ст. 18.). С тога што прави Хришћанин, не крили руке ономе, што је видљиво, већ ономе, што је невидљиво, нема ни разлога, да мрзи на свога ближњега и по томе љуби га. На пошљетку љубав је правога Хришћанина, према Богу така, да он не може а да не извршује сваку заповијед Божју, а нарочито ову, која међу свима друго мјесто заузима по важности, и о којој закон и пророци висе т. ј. „Возлюбиши ближняго своего ѣкѡ самъ себе. Болшаа сихъ нѣтъ заповѣди иныя“ (Марко гл. 12. ст. 31.).

У најкраћијем цртама истакосмо својство правога Хришћанина у погледу љубави наспрам Бога и ближњега, а сад ћемо даље, па да видимо, за што та сва такова својства прави Хришћанин прима својом слободном вољом, за што их његује и помоћу Божје благодети усавршава и т. д.

Он чини то на основу ријечи апостола Павла: „Ящє ли же Духъ воскресившаго Іисѹса ѿ мертвыхъ живетъ въ васъ воздвигшій Христа изъ мертвыхъ, оживотворитъ и мертвенныа тѣлеса ваша, живѹщимъ Духомъ егѡ въ васъ“ (Римљ. гл. 8. ст. 11). Ту је основ наде правога Хришћанина на загробни живот. Смрт човјеку није ништа друго, него оруђе, које отвара врата праве његове отаџбине — вјечнога живота; гроб је за њега дио земље, у ком труне огртач човјечији и почива до општег суда, чекајући, да се опет састане са својом душом, која га је овдје на земљи оживљавала. Нада човјека Хришћанина састоји се даље и у томе: да

ће по васкресењу ући у дом оца небеснога, јер је Спаситељ казао својим пошљедоваоцима; „Иду уготовати мѣсто вамъ“ (Јов. гл. 4. ст. 2.), гдје „не взалчѣтъ ктомѣ ниже жажду̀тъ не имать же пасти на нихъ солнце ниже всякъ зной“ и гдје „Отрѣритъ Богъ всякъ слезу̀ отъ очію ихъ“ (Апок. гл. 7. ст. 16. и 17.) Нада увјерава правога Хришћанина, да ће праведник „Отлицисм въ нетлѣніе“ (I. Кор. гл. 15. ст. 53.); налијева му у срце ријечи Спаситељеве, које казују, да ће тијело човјеково бити слично тијелу Христовом: „Иже преобразитъ тѣло смиренїа нашегw, їакw быти семѹ сообразно тѣлѹ славы егw“ (Фил. гл. 3. ст. 21.) да ће бити свијетло као сунце: „Тогда просіятятсм їакw солнце въ царствіи отца егw“ (Мат. гл. 13. ст. 43.). А уз то му обећава и још многа друга блага, која је Отац небесни припремио за своје благодетне синове. Очекивање тијех обећаних блага, саставља у срцу правога Хришћанина трећу богословску добродјетељ, која се спаја са објема првима и спаја их међусобно, а то је *нада*.

Вјера, љубав и нада, ове три богословске добродјетељи, јесу темељ, на ком читава религиозна зграда почива, и оне по ријечима св. Игњатија Богоносца састављају божијег човјека (Посл. Ефесц.).

Оне се саме за се немогу ни замислити, а кад су све три спојене, онда свака потпуно одговара своме циљу. Ове три добродјетељи налазе се потпуно савршене у души правога Хришћанина, ките и величају његову невидиму (духовну) страну. Оне сачињавају врело у срцу правога члана Христова, из кога навиру све остале добродјетељи. Оне руководе човјека, да корача по стопама заповједи Христовијех. На кратко, у њему су три силе спојене у једну, па за то и могу душу правога Хришћанина с Богом да сједињавају.

С којим човјеком ове врлине владају, тај има и све остале врлине хришћанске и тај је „*позвани*“ заиста и „*избрани*“.

М. И. Билбија,
богословац.

О срествима религиозног (побожног) васпитавања.

Религиозном васпитању је задаћа да напуни дјечији ум вјерним и поузданим представама из свијета религиозно-моралног, а не којекаквим празновјерицама, т. ј. колико је могуће да рашчисти и разјасни дјеци науку вјере и морал православне цркве.

С друге стране, религиозно-побожно васпитање дјеце, треба извршавати таким начином, како би дјецом стечена знања не престављала у себи скуп простог знања, т. ј. које не би било толико у власти ума као способности која сравњује, разликује и мјери, но што је најважније, мужно је да та знања остану посве и у власти срца, будиоцима и моћним покретачима вјере, љубави и наде, тијех трију основа које служе средиштем хришћанској религији. — У кратко рећи, религиозном је васпитању задаћа не тотико поучити дјецу објашњењем вјероучења и морала како да буду побожна, но што је још важније учинити их побожнима т. ј. људима благочастивим и богобојазљивим, који тврдо вјерују да је сваки трепут њиховог живота познат Богу, и треба да је упућен на славу Оца небеског.

Поврх тога, као што је религија веза човјека с Богом, то се крајња задаћа по-

божног васпитања очевидно састоји у томе, да то постојано прослављање свога створитеља човјеком као створом, учини за њега неопходном потребом његовог срца а не ладном најавом по сили навике.

Сагласно с тим, и средства за религиозно васпитање треба да су с једне стране: *теоретична* а с друге *практична*.

Под теоретичним средствима религиозног васпитања треба разумјети саопштавање дјеци вјерских знања или предавање закона божијег.

Дакле, предавање закона божијег у школи служи теоретичним средством религиозног васпитања, јер бо знања саопштена из закона божијег, ваља да пробуде у дјеци она или она побожна осјећања, ове или оне жеље, чежње, чекања и наде, т. ј. та знања треба да послуже сјемену, које би посијано било на нежном и осјетљивом дну дјечијег срца, уродило стоструко.

Сасвим је умјесно, да знања примљена само једним умом, не могу сама по себи имати другог значаја, осим васпитања и усавршења већ познати способности, т. ј. да, при саопштавању знања треба само имати у виду развијање познати способности, не бринући се о томе — да ли ће та знања проузвести какво дјеловање — и које по имену — на друге способности или не?

Ми говоримо о предавању закона божијег у школи, које (предавање) треба да буде по имену тако, како би развијало не једино само познате способности, но које би кроз саопштавање знања и самијем тим знањима благотворно утицивсало и на друге душевне силе у дјеце, т. ј. на срце и вољу њихову и правилно их у религиозном односају васпитавало.

Предавање закона божијег у школи треба да иде тако, како би све, што се вјероучитељем предаје, не само научено било, но да би и силно пробудило у срцима њиховијем она или она побожна осјећања, усљед чега би и сама дјеца у саопштеним знањима налазила живе побуде, које упућују њихову вољу к' раду.

Што се тиче тога, како треба завести у школи предавање закона божијег, да би знања која се предају дјеловала на све способности у дјеце т. ј. будили правилно ум, вољу и срце њихово к раду и марљивости, овдје о томе нијесмо намјерни говорити, јер прво, на то питање морали би цијелом дидактитом закона божијег одговарати, а друго, што сами садржај закона божијег, као предмета предавања, служи доста тачним јамством за пробуђење к' марљивости и раду свију способности у дјеце и *тежње*, што њеитпина пробудити и охрабрити на рад срце и вољу у дјеце средством предавања знања из закона божијег, састављ често реаултат личног душевног склада (оставе) једног или другог вјероучитеља.

Практична средства о религиозном васпитању дјеце, без сумње преставља сами живот људи у својим многобројним и разноликим појавама; по томе су и та средства у своме поредку тако многобројна и разнолика да се чисто нечег бојимо пребројавати их; јер васпитним средством у религиозном односају може управ да буде свака појава у човјечијем животу, тако или друкчије пробуђена побожност осјећања у дјеци, склањају вољу њихову к раду по упутству Христове науке.

По овоме, за разумног васпитача не може бити никакви тегоба у истраживању средстава за побожно васпитање дјеце, ваља још упамтити, да та средства морају имати свој основ у правилном разумјевању религије и позиву човјека овдје на земљи.

Вјера је најтјеснија веза човјека с Богом, а позив човјека на земљи састоји се у томе, да он сав свој живот упућује на прославу свога Створитеља.

Отуда све, што човјека приближује Богу и води прослављању његовог најсветијег имена и служи правим средством на путу к циљевима религиозног васпитања.

Таким начином, с погледом на побожно васпитање дјеце, васпитачима се ваља старати о томе, да би колико је могуће чешће постављали дјецу у такви положај, у коме би они осјећали себе, ако се може тако рећи, *ближе Богу*, прибављати им по могућности више повода прослављању његовог светог имена, — то образује још у дјечком узрасту у дјеци, доцније готово ни чим не нарушену наклоност благочестивом и богобојазливом животу, што и сачињава главну циљ побожног васпитања.

К броју такви практичних средстава о религиозном васпитању, прије свега без сумње, ваља да прибројимо примјер благочестивог побожног живота оних лица која дјецу окружују.

Врло је потребно да би дјеца имала могућност чешће виђати и пазити на побожне људе и учити се од њих побожном животу, јер само једно присуство таки људи нехотично побуђује и оне око њих да буду концентрисани, те пробуђује у овијем пошљедњим ова или она вјерска питања.

„Съ преподобными преподобенъ бѣдиши", — вели ријеч божија.

По томе, што дјеца чешће буду видила примјере побожног дубоко религиозног живота, тијем ће сопствени њихов религиозни живот у будућности бити више безбрижнији.

Ну, говорећи то, ми непзбјежно прилазимо питању које потребује одговора у управном и нарочитом облику: гдје је могуће наћи те жељене примјере побожном дубоко религиозном животу, када обични наш живот с разноликим нуждама и многобројним условима, често и побожнога т. ј. уопште вјерски утврђеног човјека одвлачи тако рећи на страну, истискује кад и кад религиозну спрему замјењујући је савршено друге врсте спремом?

Не мало сав живот људи по већој части пролази у ништавим животним бригама и мукама, животна пак ништавост у своме поступку скреће религиозни живот на стражњи план, или у крајњој мјери знатно га помрачује, усљед чега до саме појаве религиозне спреме, које се догађа како се вели, прекидањем, врло се мало опажа на дјеци на по томе и мало дјејствује на њих.

Дакле, гдје треба тражити примјере побожног живота који би могли дубоко упливисати на дјецу у смислу побожног васпитања?

Главна брига о побожном васпитању дјеце наравно сном својом тешкоћом лежи на парохијском свештенству, по томе је оно обвезано за њих живијем примјером правог побожног живота.

У томе одношају погледи свију упућени су на свештеника, од њега сваки парохијанин очекује правог упутства своме побожном животу.

То увијек треба да памти сваки свештеник.

По томе, као вјероучитељ мјесне школе, свештеник и у вријеме поуке и у свако друго вријеме, треба да се влада тако, да би сваки могао виђети у њему узор побожног не притворног живота.

Истина, да свештеник који је такође човјек, и у обичном своме животу, при овим или оним свјетским бригама, кад што не може да покаже пред свијетом

своје религиозне спреме, јербо се она на вријеме помрчава варљивошћу свјетском, но у сваком случају дужан је бити према сваком а особито према дјеци сасма опрезан у ријечима и дјелима, не заборављајући ни за часак да је он живи примјер побожног живота.

У школи на поукама закона божијег и у цркви за вријеме богослужења, свештеник, разумије се, напушта сваку мисао о свјетским бригама, јер он у тијем случајевима коначно преставља самим собом, по смислу религиозног васпитања, примјер од уплива како за одрасле (у храму) тако и за дјецу.

Осим тога, у свакој парохији наћи ће се вољни неколико људи, који се више или мање одликују сталном религиозном спремом, наћи ће се људи озбиљни, у којих, не гледајући на свемоћне гадачке бриге, религиозну спрему није могла потамнити свјетска сујета.

Таки људи користе се обично свеопштим уваженьем, к њима се често многи обраћају за рјешавање разног рода сумњи и не разумјевања, а особито вјерског значаја, јер таки човјек по општем појму, *живи побожно*; на таке људе сви се угледају као на узор побожног живота, и мала дјеца свакојако знају таке људе и све, што код њих опазе да се односи на религиозни живот рачунају непогрјешивим и истинитим, те и нехотично подражавају њима у појавама свога сопственога живота.

Живи примјери правог религиозног живота, могу са успјехом замјењени бити примјером побожности позајмљеним на повјести о животу и подвизима у славу божију, светијех људи и жена.

Сваки вјероучитељ, без сумње, треба да препоручује својим ученицима, да читају животописе (биографије) светијех, а ваља да „сам налази могућност или прочитати или испричати „житије“ неколико светитеља, чији је живот нарочито поучан, те и тијем може у многим одношајима потстаknути ученике на угледање.

Простота и живост причања о животу једног или другог светог производи на све у опште таки утисак (упечатљење) о чему је већ нешто речено, какав уплив могу имати онима слична причања на не покварено срце дјечије.

С те стране, причања о животу светих, могу потпуно замјењивати дјеци живе примјере побожности.

Напошљетку, сваки вјероучитељ дужан је побринути се о томе, да би напуњио душу дјечију, таким живо-дјејствујућим примјерима побожног живота из „житија“ светих, јер предавање закона божијег има најважнију своју циљ, побожно васпитање дјеце, зато је свештеник као вјероучитељ свакојако дужан наћи вријеме и у својим поукама саопштити дјеци те примјере побожног живота, и позвати их, да се на њих угледају.

Осим тога, вјероучитељ је дужан тражити од ученика да сваки између њих с највећом пажњом прочита живот „крсног“ или истоименог светог, и да се по могућности труди угледати се на њега у своме животу.

Таки примјери побожног живота, — били живи или позајмљени из „житија светих“, — треба да служе дјеци спасом, против које ће се показати немоћном свака свјетска ништавост, толико пута не избјежна у животу, особитом сељачком у посљедње вријеме.

И тако, вјероучитељи у виду побожног васпитања дјеце, дужни су свакојако како сами служити за њих примјером побожног живота, тако и ум њихов обогатити примјерима побожног живота узетим из живота светијех.

Практичним срествима побожног васпитања односе се и празници православне цркве, — како општи, тако и народни, који се одликују особитом прославом.

Дјеца се особитом живошћу предају неисказаним радостима религиозне прославе, у којој сви у опште људи и против воље очитују радосно сјајну спрему душе, — спољни изглед у свију, потпуно се саглашава са том душевном спремом, јер се сви брину да се обуку у чисто празнично рухо; о свакодневним бригама нема у породици ни спомена; сви се журе у храм божји да се науживају црквене свечаности, гдје се још јаче увишава то сјајно устројство душевно, које се већ с раног јутра свјетли на лицу свакога од њих.

Само пак празнично богослужење ствара код свију, особито код дјеце, већи и јачи утисак, но обичне дневне црквене службе.

Шта може дубље и јаче пробудити побожна осјећања у непокваренима срцима дјеце, ако не н. пр. „крсни ход“ (литија) са иконама и барјацима куд било на извор (на Богојављење 6. јан.) или по њима и њивама тежака, на празнике послије литургије.

Свуда се чују узгласи: „Пречистую иконѣ твоей“. Најчистију носе (т. ј. носе икону св. Богородице[1]).

[1]) Обичај је овај у Русији и народ тако поздравља икону пресвете Богородице. Прев.

Многи се клањају до земље старајући се да се провуку напод икона, које се носе; мајке тару обраве одојчади ручницима којима се као с поклонима китe и украшују особито поштоване иконе.

У свима тијем радњама очитује се прави, дубоки и побожни осјећај прости људи, јер они у том случају, тако рећи, осјећају особиту блискост к себи виших бића: Бога, његове пресвете матере и угодника Божјих.

Очевидно је, да оваке и овима сличне религиозне свечаности, боље од свију разјашњења ових или оних побожних појмова, упливишу на дјецу у религиозно васпитном одношају.

По томе је свештеник дужан неизоставно побринути се да би ђаци свагда присутни били на свечаностима „крсних корачања“ (литије). А још би боље било, кад би им у „крсном ходу“ давали да носе: оне или оне иконе, црквене принадлежности (на пр. босиљкачу, босијок за шкропљење, кадионицу и др.), јер само дотицање црквених ствари, које народ зове „светим“, пробуђује осјећај побожног дрхата (трепета) код онијех, који се њих дотакну, и слично дјејство црквених ствари код дјеце ученика у побожно васпитном одношају, управ ничим се не може замијенити.

(Свршиће се).

О разлозима који раскидају брачну везу, и о судском поступку у парници за раскид брака.

Написао: **Тома Алагић**, прота, професор Богословије.

(Настављак.)

II. Разлика у вјери.

Вјера има велики утицај на начин мишљења и на обичаје свога народа. Овај утицај се најприје и најјаче показује у брачном и породичном животу. Како с туђом вјером прелазе туђи обичаји и туђе особине путем брачне везе у породични, а отуда у народни живот, то се код разних народа од најстаријих времена па до да-

нас показује тежња, да се не склапају бракови са иновјерним и инославенцима, да се не остављају *своје сестре*, а узимљу туђе[1]). Така је тежња и код нас, шта више и претјерана и неоправдана у некијем крајевима нашега народа у томе, што се добро не гледа на кућу, која се спријатељи с кућом из другога села, и ако је од исте народности и од исте вјере[2]).

Разлика у вјери између мужа и жене чини, да муж или жена од своје воље или од нужде, охладни према својој вјери, или ако обоје навалице теже да одрже и извршују своје вјерске обичаје, онда долазе до међусобне увриједе и напасти, до свађе око васпитавања своје дјеце; па и сама дјеца, кад виде да се родитељи гложе, свађају се и пребацују једно другоме ово или оно. Ово бива и код *смјешаних хришћанских* бракова, а камо ли у браку хришћанскијех особа са особама јудејским, или мухамеданским или незнабожачким. Хришћанска наука иште, да између мужа и жене, родитеља и дјеце, влада *једно срце* и *једна душа*; а да одржи свој појам о браку, моралну страну хришћанскога брака, учи, *да се не упреже Хришћанин у један јарам са невјернима, да се не веже прилда са безаконьем, нити видјело с тамом*[3]); да се у брак ступа *само у Господу*[4]), т. ј. с лицем, које вјерује у Исуса Христа. Овако су схваћали ове ријечи апостола Павла стари црквени учитељи. Тертулијан називље *обесвећењем* брачну везу са незнабожачком особом и мисли, да је праведно, да се искључе од свакога састанка са вјерника сви, који се тако жене. Кипријан називље то *нечистом* чланова Христових. У овоме смислу учи и Теодорит, Јероним, Амвросије и Августин[5]).

Али је ипак морала трпити црква још задуго таке брачке, што су Незнабошци господарили у држави, што се брак склапао по вољи кућнога старјешине, који није могао тако лако раскрстити са старинским обичајима и уредбама. Грађански закони забрањиваху само брак са Јеврејима. Црква је могла с почетка одредити своме члану, који је у таки брак ступио само духовну казну, као што се види из 14. правила халкидонскога сабора, које гласи: „Пошто је у неким епархијама допуштено чатцима и пјевачима, да се жене, наређује свети сабор, да не може никакав од њих узети жену иновјерну. Они пак који су имали дјеце из такова брака, и већ су их успјели били крстити код јеретика, имају их привести у општење католичанске вјере; а ако их нијесу крстили, не могу их код јеретика крстити, исто тако ни сједињити браком са јеретичком, или јудејском, или јелинском особом, осим ако особа, која жели, да се браком сједини са православном, обећа да ће се обратити у православну вјеру. А који преступи ову наредбу светога сабора, *нека подлеже казни* по правилима[6]).

Ширењем Хришћанства падала је моћ незнабожачких власти, падале су и многе домаће уредбе незнабожачког смјета. Црквени утицај се све већма осјећао, црквене наредбе су све више вриједиле у држави, и тако је могла црква своје одлуке лакше изводити у пракси. О овоме предмету донијела је год. 692. на трулеском сабору коначно рјешење, и правилом 72. ово. одредила: „Нека не буде допуштено човјеку православноме, да се сједини са женом јеретичком, нити жени православној, да се вјенча са човјеком јеретиком; а ако се открије, да је ко тако што учинио, брак нек се сматра неваљаним, и *незаконита веза нек се разреше* . . . . “. — Друкчије бива по црквеној науци и уредби са браковима, коју су склопљени у незјерству, па је послије прешао муж или жена у хришћанску-православну вјеру. Апостол Павао допушта, да овакве брачне везе остају у крјепости, ако пристане на то и једна и друга страна[7]). На основу учења апостола Павла о овоме, издао је трулески сабор у поменутом 72. правилу ову одлуку: „Ако су се неки, док су још унојверству били и док још нијесу били прибројени стаду православних, саставили били законитим браком, пак за тијем један, изабравши добро, обрати се к свјетлости истине, а други, остане прикован заблуди, не хотећи управити очи своје на божанствене зраке (ако нејверној жени буде угодно

[1]) Испор. 1. књигу Мојс. гл. 24., ст. 3.; гл. 26., ст. 34.; гл. 27., ст. 46.; гл. 28. ст. 1.; гл. 34., ст. 14.; гл. 37., ст. 46.; 2. књ. Мојс. гл. 34., ст. 16.; 4. књ. Мојс. гл. 7., ст. 3.; 3. Мојс. гл. 24., ст. 10.; књига о суд. гл. 3., ст. 6.; Осија гл. 23., ст. 12.; Јездра гл. 9., ст. 2.; гл. 10., ст. 2.; Немија гл. 10., ст. 3.

[2]) Испор. ја „Православјести“ Стј. Митр. Љубибе: „Живот Македонаца“, односно „Скочићевојка“.

[3]) Друга Кор. гл. 6., ст. 14.

[4]) Прва Кор. гл. 7., ст. 39.

[5]) Испор. Бердникова: Краткій курсъ церковнаго права, Казань 1888., стр. 101.

[6]) У овоме смислу говоре и лаодикијскога сабора пр. 31. и картаг. сабора правило 21.

[7]) Прва Кор. гл. 7., ст. 12.—15.

живјети са мужем вјерним, или обратно, невјерноме мужу са вјерном женом), нека се међу собом не дијеле, по божанственоме Апостолу: *јер се посвети муж невјерни женом вјерном, и посвети се жена невјерна мужем вјерним*[1]. — На основу овога иште и данас православна црква:

1. Да муж или жена, кад пријеђе у Хришћанство, и даље остане у својој брачној вези, ако то жели брачни друг, који остаје у невјерству, и ако је пријеђ преласка у Хришћанство био законит брак. *Ако ли се не крштени раздваја* — говори св. апостол Павао — *нека се раздвоји*[2]).

2. Да така веза има облик хришћанске брачне везе, т. ј. да буде брачна веза једнога човјека са једном женом. По томе, ако је човјек, који је покрштен, имао прије свога крштења више жена, онда ваља да послије крштења изабере себи за жену само једну.

3. Да се други брачни друг, који је остао у невјерству, писмено обвеже, да неће пријечати свога друга за то, што је примио православну вјеру, и да ће своју дјецу крстити и васпитати у православној вјери. Ако ли невјерни брачни друг неће да писмену обвезу да, и киви свога православнога друга због његове вјере, *онда се његова брачна веза раскида*, а хришћанској страни даје се право, да ступи у нови брак, али само са хришћанском особом. — Још јачим постаје овај разлог да се раскине брачна веза, *кад муж или жена одступи од хришћанске вјере*. Исти разлог наводи и данашње грађанско законодавство[3]).

Правила црквена као што видимо[3]), забрањују брак са особом незнабожачком, јеврејском и јеретичком[4]). По томе би брак, у коме живи православна особа са незнабожачком, или са јеврејском, или са мухамеданском, или са јеретичком особом, морао бити укинут; особито, ако нехришћанска или неправославна особа пријеђа своја друга због његове православне вјере, и тијем гази своју обвезу према њему и према дјеци. Гледајући на тако зване *смијешане* бракове т. ј. бракове православних са неправославним хришћанским особама, пракса црквена није била сиуда и свагда једнака. Много је зависило од вјерске сношљивости. Тако н. пр. кад Латини освојише Цариград год. 1204. и владаху тамо до год. 1262., тада их Грци називаху Јеретицима и не допуштаху брачне везе с њима. Касније год. 1756. патријарх цариградски Кирило V. проглашује и Римокатолике и Лутеране и Калвине — Јеретицима и наређује, да се на ново крсте, прије него што пријеђу у православну вјеру. Чим је неко проглашен Јеретиком, одмах вриједе за њега канонични прописи, који говоре о Јеретицима. С тога је 72. правило трулског сабора узето да вриједи и за Латине у *сва четири патријархата*, и ако је брак био закључен, ваљало га је уништити[5]). По своме је и у Румунији године 1816. и 1817. створен закон и забрањен брак између особа хришћанскијех и нехришћанскијех, за тијем, између православнијех и неправославнијех особа. У Србији рјешидбом од 9. септембра 1853.[6]), допуштени су смијешани бракови, т. ј. бракови између православних и римокатоличких или лутеранских следбеника, под погодбом, да такви брак благослови власни свештеник православни, да дјеца буду крштена и одгојена у православној вјери, и да брачне парнице расправља српски православни духовни суд[7]). Овакви закон постоји и у Грчкој од год. 1861.; у Русији од год. 1719., 1721. и са свијем утврђен године 1833.[8]). — Дакле у Грчкој, Аустро-Угарској[9]), Србији[10]) и Русији[11]) забрањен је брак само са особама нехришћанскијем, и по томе се раскида, кад једна страна напусти хришћанску вјеру, или, кад један супруг пријеђе у Хришћанство, а други, који је остао у Мухамеданству, или Незнабоштву, или Јеврејству, киви га због његове хришћанске вјере.

III. Кумовање своме рођеноме дјетету.

Правило 53. трулскога сабора гласи: „Пошто је сродство духовно важније од свезе по тијелу, а ми смо дознали, да у појединим мјестима неки, који примају дјецу на светом и спасителном крштењу, послије ступају у брачно сажи вљење са матерама њиховима, наређујемо, да ни-

[1]. Прва Кор. гл. 7., ст. 15.
[2]. Грађ. зак. за краљ. Србију § 94., т. 4.
[3]. Халк. сабора пр. 14.; трул. сабора пр. 72.; апод. сабора пр. 31. и картаг. сабора пр. 21.
[4]. Особом, која не исповиједа све главне истине православне цркве.
[5]. Поддалион у тум. 72. правила трул. сабора.
[6]. Ст. 859. зборник VII. стр. 80.
[7]. Види грађ. зак. за краљ. Србију §§ 60. и 99. и њихово тумачење.
[8]. Устав конзист. ст. 27.; гражд. зак. свим. X. ч., 1., ст. 67.
[9]. Грађ. зак. § 64.
[10]. Грађ. зак. § 93., т. 8., и § 94.
[11]. Гражд. зак. т. X., ч. 1., ст. 87.; конв. уст. ст. 205.

шта таковога у напријед небуде. А ако се који послије овога правила затеку, да то чине, нека најприје одступе од тог протузаконитог сужи-вљења, за тијем нека подлегну казнама блудочи-наца". — Као што се види, правило забрањује брак кума са матером свога кумчета и ако је таки брак склопљен, заповиједа, да се развргне и да се кум и кума казне као блудочинци. Смисао овога правила давао је разлога цркви, да раскине брачну везу мужа и жене, кад једно или друго кумује своме дјетету. Но ово је да-вало повода многим злоупотребама, јер су многи кумовали својој дјеци у нади, да ће због тога њихова брачна веза бити раскинута, и да ће моћи у нови брак ступити. С тога је наредио грчки цар Лав IV. Хазар (776.—780.) са својим сином Константином VI., да по смислу горњега правила трулског сабора и по црквеној пракси *кумовање своме рођеноме дјетету* вриједи као разлог, који раскида брак, па да се уједно и казни муж или жена, која је томе крива, глобом, или затвором, или тјелесном казни, и да кривац не смије у нови брак ступити.

Услијед овога оштрога закона цара Лава Хазара морали су таки случајеви и таки брачни раскиди или сасвијем престати, или су већ врло ријетки били, кад их црква у својим списима изречно не спомиње; али да је држала црква *кумовање своме дјетету* за дјело, које се не може довести у склад са одредбом 53. правила трул-ског сабора и да је допуштала, да невини брачни друг иште раскид брака, види се из њених прав-них извора[2]).

IV. Рукоположења за епископа.

Правило *исто* свјетијех апостола, забрањује епископима, презвитерима и ђаконима, да про-гоне своје жене под изговором побожности; за-повиједа, да се одлучи, који тако што учини; а ако остане упоран, да се свргне. Цар Јустини-јан са својом околином, попуштајући утицају калуђерства, издао је био наредбу, да се бирају за епископе неженьени људи, и тек у крајњој потреби, свештеници удовци и без дјеце[3]). Ар-хијепископ солунски и бугарски Димитрије Хо-матен (13. вијек) свједочи[4]), да по смислу 123. новеле Јустинијанове, није могао бити рукопо-ложен за епископа, који је имао жену; наглаша-ва, да се и трулски сабор својијем 12. и 48. правилом са важних разлога придружио поме-нутој новели.

Ну, и ако је трулски сабор с једне стране измјенио у неколико 5. правило апостолско, ипак је с друге стране ублажио оштрину и једностра-ност Јустинијанове наредбе у толико, што је према дотадањој општој црквеној пракси, оста-вило право и могућност и оженьеном човјеку, да може постати епископом. Правило 48. овога са-бора гласи: „Жена онога, који је произведен на епископско достојанство, пошто се претходно разлучи оним согласијем од свога мужа, нека, послије пошто је он постављен за епископа, по-ступи у манастир, који је далеко од епископова обитавања, а од епископа нека за своје издржа-вање добија; наће ли се достојном, нека се про-изведе на достојанство ђаконисе". Знатни кано-ниста *Теодор Валсамон* тумачи ово правило и говори о његовом предмету овако: „Свети апо-столи, одређујући у петом правилу: *Епископ, или презвитер, или ђакон, нека не прогони жену своју под изговором побожности*, допуштали су, да епископи *и по рукоположењу* имају своје жене. А свети оци овога сабора одредили су то, што је одређено у 12. правилу. Сад заповиједају, да се избрани за епископа разлучи са својом женом, *пошто обоје на то пристану*, и по његовом ру-коположењу, да жена иде у манастир, који је далеко од те епископије: јер ако непрестано буду једно другога гледали, то ће их ово подсје-ћати на пређашњи њихов живот и дружење, и подјаривати у њима љубав. А кад се то на тај начин изврши, жена може искати издржавање, ако је потребно. Јер ако има од чега да живи, владика јој није дужан ништа давати, јер и он, ако има доста, не може ништа од епархијских доходака узети[4]). А ако је живот његове жене частан и достојан степена ђаконисе, може доћи до тога степена. Кад тако одређује правило, може ко запитати: Па кад 127. новела Јусти-нијанова, која је много пута споменута у овој књизи, забрањује да се раскидају брачни по договору супруга, на који начин ово правило наређује жени, да се растави с мужем, који се бира за епископа по узајамном сагласију? —

[1]) Испор. Мат. Властара синт. сл. В., гл. 8.; Петра Хартофилакса одговор 15.; Πηδάλιον: Περὶ συγγενείας", стр. 455.

[2]) Новела 6., гл. 1.; нов. 4. и 5.; нов. 123., гл. 1.

[3]) У одговору митрополиту Константину Кавасили.

[4]) Овако говори и *Зонара* у своме тумачењу овога правила.

Рјешење: По сагласију заједнички живот се не раскида, него се прекрањује услијед основаног раалога. И какогод кажемо, кад супрушки друг прије̂ње у калуђере, да развод брака бива по доброј вољи (ἀγαθῇ γνώμῃ), тако и кад је изабран муж за епископа, живот са женом треба да престане *по рукоположењу*; и то нема значаја развода по узајамном сагласију, које се законом не допушта. *До рукоположења брак се не раскида због тога, што може бити, да се рукоположење услијед каквих откривених и важних разлога не изврши.* А ако жени није мило да се растане са мужем изабраним за владику, што ће онда да буде? Смета ли то рукоположењу? — *Рјешење*: *Ја мислим да избор нема вриједности, ако жена ниште да остане са својијем мужем.* Јер за то правило и каже, да разлучење бива *са женитим пристанком, јер не може да буде развода, ако му се она противи.* Ако ко каже: Та постриг остаје у крјепости и онда, кад га други супруг и не жели; онда кажи, да код пострига супруг, који остане, може ступити у други брак и није толико увриједјен; а код рукоположења, *жена рукоположеногa не може ступити у брак*, јер прима постриг, а пошто она много с тијем губи, *што је треба саслушати и уважити њену жељу, да се не растављa од свога мужа.* Било је већ о томе расуђивано, да се жена рукоположеногa не приморава, да се постриже и ступи у манастир, пред лицем светога господина Исака Анђела, у мјесецу септембру 5. индикта, у присуству трију патријараха: цариградскога, антијохијскога и јерусалимскога, и око 40 митрополита, и ријешено је, да без изговора *треба жена да се покалуђери.* Још ко може запитати: Зашто кад правило говори, да нико не мора примити монашки живот против воље, да се жена рукоположеногa, која није ни учем крива, закључава у манастир? *Рјешење*: Неки говоре, да пошто правило не каже нареком, да се закалуђери, треба да се закључа у манастир, али не треба да се принуђава на постриг по примјеру жена, које су учиниле прељубу, или које су пале у друге велике гријехе, и особито с тога, што она, по правилу, може бити подигнута на степен ђаконисе, (ђаконисе су касније престале), које се давало некад свјетовним женама. А ја мислим, да она треба неопходно да буде пострижена. Јер је њој као што је казано, могуће било прије рукоположења, да се не растаљва са својијем мужем, услијед чега не би било ни рукоположења, ни њена пострига. Пошто се она ради рукоположења на развод ријешила, то и треба да се постригом принуди, да доврши развод, а не збијати шале онђе, гдје не треба. Да буде у манастиру као свјетовна жена, било би јој дјело казни, а не доброчинство, што би служило на срамоту хиротоније. По овоме и њен постриг не сматра се, да је изнуђен, него *добровољан*. А што су се једино свјетовне жене удостојавале достојанства ђаконисе, то је неправда: јер су се тога удостојавале и монахиње. Иначе, кад би се допустило жени рукоположеногa за епископа, да може бити као мирјанка у манастиру, то би могла с разлогом искати, да може живити и ван манастира, а може бити и ступити у брачну везу с другим човјеком, или пак да живи с владиком, што је неумјесно и против намјере божанствених правила.

Како се у многим номоканонима налази Јустинијанова новела, која одређује, да се не подиже на епископско достојанство човјек, који има жену, или дјецу, и да се свргне, који је против ове одредбе рукоположен, то ми говоримо, да је одредба те новеле изгубила своју силу, макар да је сиједштена у Василике, *него вриједи наредба овога правила.* Има друга новела, именом императора господина Лава филозофа (886.—912.), коју прочитај, и која при крају одређује нареком ово: „И тако наша царска власт, која је од Бога, признавајући, да је кориснје слушати божанствене заповиједи, издаје закон, који је с њима сагласан, и у њиховом смислу одређује, *да се постављa за архијереја који је достојан те части, све да би и било у њега законитијех пошомака; а онај који се усуди, да противјечи закону, осуђује се у будуће за ту дрскост на вјечито безгласије*". По свему овоме види се и то, да св. Дух није допустио, нити ће допустити, да преотима маха струја, која покушава, да и апостолске уредбе мијења под изговором старања *о спасењу народа и напретку његовом у добру*, него да је упитио св. оце, да не газе апостолеку наредбу и цркевну праксу од *седам вијекова*.

Кад би допустили, да је начело, да епископ мора бити без жене, ма и дјелом изражено у 3. и 4. правилу *картагинскога* сабора (од год. 419.), онда би морали то исто допустити и за презитере и ђаконе, јер поменута правила говоре једнако о уздржности *епископа, презвитера* и

закона; а тијем би дошли до начела безженства сва трију ступњева црквене јерархије, што мислимо, да није био смјер картагинскога сабора, већ у опште тај, да се већма пази на моралну чистоћу, која је баш у оно вријеме била веома напуштена, особито кад се приступа светињи[5]) и да се као што 3. правило говори, *чува што је од апостола предано, и што од најдубље древности важи.*

[5]) Испор. прав. 25. и 70.

(Наставиће се).

Догмат о светоме посту.

Преводи слободно из „Камена вјере" **Вид. Парежанин**, богословац у Рељеву.

(Наставак.)

Глава шеста.

О посту у опште, по свједочанству светијех отаца, који пост похваљују.

За то, што је вријеме св. четрдесетнице, у којем овај догмат о посту пишемо, то ћемо се, ради користи душевне, а уједно и поуке; ради духовнога утјешења онијех, који посте, дотаћи бесједе васељенскога учитеља, св. Златоустога, који говори своје златно слово, учећи о моралу: „ . . . Који пости, тај је лак и хитар, и он се моли с' трезвености; постом угашава неваљале жеље, смирава душу своју и приноша Богу удовлетворење. Ради овога и св. апостоли свагда постише. Онај, који пости и који се моли Богу, има двострука крила, која су лакша и од самог вјетра . . . Нема, заиста, ништа јаче од човјека, који се свагда Богу моли.

Јер ако дрска жена неког кнеза, која нити се Есга боји ни људи стиди, може склонити Бога на милост, то много више може онај, који му често с' молитвом приступа, постећи и презирући тјелесне насладе.

Ако би ти и постало тијело немоћно због свагдашњег пошћења за тјелесне радње, опет за то молити би се свагда могао. Ако пак и не можеш постити свагда кад треба, можеш да не тражиш тјелесне насладе, што се опак може сматрати као пост, и то је довољно, да побједиш бјеснило ђаволско; јер ништа није ђаволу милије, него кад се ко опија и тражи тјелесне насладе; ово двоје напор је пак и мати свију зала. Напор тога зла бијаше узрок да негда падоше Израиљћани у идолопоклоништво, а због тога и Содомљани, као преступници закона божијега, изгорјеше сумпором и огњем. Тако због тога зла и многе друге погуби Божије правосуђе и у пакао отправи. Какво зло неће учинити пијанство и чежња за тјелесном слашћу? то чини да људи постану свиње и, што више, гори од свиња: јер се свиње ваљају у блату и корјењем хране, а они се хране на гнусној трпези: гаје безбожне мисли и преступају закон Божији, уживајући у тјелеснијем наслађама. Такови се ничим не разликују од онијех, који су у бјеснилу, јер су једнако разјарени и бестидни.

Шта више, и онај, који је у бјеснилу, заслужује више љубави од пијанице, јер такав праведно заслужује крајње презрење и гнушање од свакога. Јер онога који је бијесан сви сажаљевамо, а пијаницу мрзимо; ради оног нам је тешко, а на овог се љутимо и негодујемо. А за што? Што онај (т. ј. бијесни), по невољи страда, а овај (т. ј. пијаница), по својој

лакомислености; т. ј. на онога су невоље напиле, без да их је тражио . . . Пијаница је као и бијесни и по томе, што се слично томе и понаша; и као и тај свагда је ван себе; пада и ваља се као и он; очима превртње; дрхће и устима запјенушава. А такове труле бале избацује из себе за то, што су му уста пуна смрада. . . . .

Смутим се кад помислим, колико страда због тога зла како људи тако и жена! А од жене пак пијнице, — била она газдарица или слушкиња, — која је ушљед тога и на свако неваљалство готова, нема ништа гадније, што човјек очима види; јер слободна чини безобразлук посред позоришта слуга (међу слугама), а слушкиња исто тако међу слугама. А тијем подстичу несмислено, да хуле на божије дарове. Истина, слушам ће многи говоре: „Па кад се такове страсти рађају ушљед пијанства, то за то нека не буде никако вина“. О, глупости! О бјеснила! Та зар се чини гријех даром божијим?! Та зар вино, о човјече, чини зло оно? Не, не чини то вино, него сама склоност на зло. Мјесто да речеш: нека не буде вина, реци: нека не буде пијанства и чежње за тјелесним сластима. Јер ако говориш нека не буде вина, с' којим се људи опијају, рећи ћеш до мало по томе: нека не буде ни гвожђа, с' којим се убице служе против непријатеља; нека не буде ни поћи, у којој лупежи вршс дјела своја; нека не буде свјетлости сунчане, због оних, који опадају код судова и другијех јавнијех мјеста; нека не буде жена, ради прељубочинства, и, ињедствено рећи ћеш нека ништа не буде. Али тако не чини, јер је то по савјету ђаволском; немој дакле осуђивати вино, него пијанство; и узевши вино, реци му: вино нам је дано да се веселимо а не да чинимо безобразлук; да се смијемо, а не да нас исмијавају; да будемо здрави, а не да болујемо; да оснажимо немоћно тијело, а не да снагу душа нарушавамо. Бог ће тебе почастити дарови̇ма за то, што си одвише укрћавао тијело своје. Чуј само шта говорио ап. Павао: „Пиј по мало вина ради стомака својега и честијех болести твојијех“. Кад дакле онај свититељ, — којему ово говори апостол, — који је падао често у болести, — није пио вина дотле, докле му не би његов учитељ, Павао, дозволио: како ћемо ми стећи милост пред Богом, који, будући здрави; опијамо се? Јер докле ономе, апостол, каже: пиј по мало вина ради стомака својега, дотле ће свакоме нама, који се опијамо, рећи: пиј по мало вина ради блуда, ради честијех срамотнијех ријечи и неваљалијех жеља, што пијанство обично рађа. Ако се пак нећете тога ради окаинти пијанства, оканите се барем неваљалијех жеља и заблуда, које бивају пошљедица тога.

Дакле вино нам је дано ради весеља.

Вино весели срце у човјеку, али ни и ову његову добродјетељ вријеђате. Оно нам је потребно само ради поткријепљења у многијем болестима, напастима и жалостима.

Они, који се опијају, гнуснији су од животиња бесловесијех, јер и несмишљене животиње дотле пију, докле жеђ' своју не утоле; и кад оволико употребе, колико им је потребно било, прéстају жедњити; ови пак по својој лакомости, и мјеру жеђи прелазе, те тако и од несмишљенијех скотова несмишљенији бивају.

Но ова је страст по том и гора, што се она, и ако толике несреће са собом носи, ни за порок не сматра. . . .

Пијаница је и од мртваца бједнији; јер мртвац без сваког осјећања и чуства

опружен лежи, — не може ни добро ни зло чинити; пијаница је пак за сваки порок способан, па пошто је душу своју у тијело као у неки гроб, закопао, у обамрлом тијелу само посрће.

Но најгоре од свега је то, што пијанице неће ући у царство божије. . .

Као што врућица повређује тијело када дође, тако и пијанство убија и тијело и душу.

Несрећно тијело лежи разорано као лађа од леда; а још несрећнија душа, пошто се од њега одвојила, дошла је у пламен огњени.

И као што бура наноси штету плодовима земаљскијем, тако и пијанство наноси штету пијаници; јер ако је дотични и био поштен, стидљив, разуман, уљудан, смирен, и т. д., све то пијанство развије и поништи.

Апостол каже: „*Не варајте се, јер ни пијанице ни подсмјевачи, неће наслиједити небескога царства*“. — Пијанице дакле *неће ни виђети царства небескога* јер им је пијанство начинило ноћ од дана, таму од свјетлости; учинило да отворењем очима не виде ни оно, што им је при ногама њиховијем. Па не да је само ово зло, већ поред тога трпе и другу и тежу казну: тугу, коју не могу исказати, љутину, болести, подсмјех, ругање и т. д.

Какву дакле милост заслужују они, који себе тако упропашћују? никакву заиста!

Оставимо дакле пијанство и жељу за тјелеснијем сластима, да би получили времено и вјечно блаженство помоћу заслуга и благодати Исуса Христа, коме нека је слава у све вјекове. Амин“.

Слично овоме говори св. Златоуст и у наравоучењу 55., тумачећи Јеванђеље Матејево.

Исто тако говори он о посту тумачећи посланицу Римљанима . . . ће отпочиње своју бесједу овако: „*Немој дакле оставити сад тијело да живи, како би било живо тада* (пошље смрти); *учини нека умре, да пошље не умре*; јер ако остане живо, неће живљети; а ако умре, тада ће живљети. Тако бива и о општем васкрсењу, најприје треба да умре (тијело) и да се сахрани, па тек тада да буде бесмртно. Јер тако је било и са тијелом Господњијем: најприје би разапето на крсту, за тијем сахрањено и тек по томе воскрсну. Ово дакле чинимо и ми, умртвимо то у самијем дјелима, т. ј. не биће, не буди то, него чежње за онијем, што је неваљало.“

Тако говори Златоуст и у првом слову о посту: „Пости — рече — јер си учинио гријех; пости да не гријешиш; пости да примиш блаженство; пости да не изгубиш што си примио“.

А тумачећи књигу Битија говори Златоуст у првој бесједи: „Један — рече — свију нас Господ љубећи нас синове своје, као отац, изнаће нам ово лијечење постом“.

Св. Атанасије у својој књизи о дјевојаштву говори: „Видиш ли, рече, шта чини пост? он болести лијечи; избавља од бјесова; удаљава погрјешне мисли; ствара срце чистим“. А на ниже: „Ако кога мучи дух нечисти да буде извијешћен о овоме лијечењу, т. ј. да се по ријечи Господњој, овај род ничим не може излијечити осим молитвом и постом“.

Св. Василије Велики у првој својој бесједи о посту говори: „Постом не само да се можемо избавити од зала будућијех, него и вјечно блаженство с' њиме можемо наслиједити“. А на другоме мјесту каже: „Паднемо ли у болест због гријехова, лијечимо се кајањем; но ово без поста није

плодоносно, јер само пост задовољава Бога". Слично томе говори он на другом мјесту: „Само се пошћењем и испуњавањем Божијих заповијести уништава прворођни гријех, који и јест пошљедица непошћења и нарушења заповијести; јер противнијем начином прворођнога гријеха, подмирује човјек Бога. А почем јело учини да човјек падне у гријех, за то се треба чувати од јела, — треба дакле постити".

Св. Кирил Јерусалимски у 3. катихизису говори: „Као што змија, пролазећи тијеснијем путем кроз земљу, свлачи са себе старост, т. ј. кожу — кошуљу, а тијелом се понавља: тако и ти уђи кроз тијесна врата и ускијем путем, убијајући тијело своје постом, т. ј. одбаци од себе погибао; одбаци старога човјека с' његовијем дјелима".

Св. Амвросије говори: „Пази да пост, који ти се заповиједа, не презиреш па и око због свакидашње слабе хране мораш ослабити тијелом; то опет немој одступити од пошћења, него се уздржавај више за небеско угошћење".

Свештеномученик Кипријан у слову о онијем, који су пали у гријех, говори: „Бог ће ублажити свој гњев наспрам онијех, који посте, који плачу и труде се, да се поправе, јер он сам таковијем обећаје то". А на другоме мјесту вели: „Данило хотећи да угоди Богу постом, у врећи и пепелу себе мораше".

Св. Епифаније при крају својијех књига у кратком поучењу говори: „Ми постимо, не да учинимо неко доброчинство ономе, који је пострадао за нас, него да тијем исповиједамо, да је страдање Господње, које је за нас претрпио, било ради нашега спасења, и да за гријехове наше пост наш буде Богу угодан.

Сви ови, и многи други св. оци, као свјетила и стубови цркве православне сами постише и тијем нам оставише примјер и показаше пут, који води к' вјечноме спасењу.

Њихове многе опширне бесједе, који су о посту говорили, овђе краткоће ради изостављамо.

(Наставиће се.)

Мудре изреке.

(Наставак).

114. Ми морамо с наше стране очекивати мирно долазак некога другог, који ће нас научити нашим дужностима према боговима и људима. Но кад ће то вријеме доћи и ко ће бити тај, што ће нас свему томе научити? Ја бих радо видио тога човјека, кад би могло бити. Кад би сада одмах дошао, ја бих био готов, да шљедујем његовим прописима и држим, да би ме он поправио.

Платон.

115. Религија не одузима ништа разуму, него га тумачи и оплемењује; она не упропашћује људе, него прави од њих светитеље.

Волтер.

116. О, како је невјерник за сажаљење! У животу не руководи га никаква нада! Црни облак невоље лебди над његовим васколиким мишљењем и изглед на потпуно уништење бића му, ставља му душу у неописиво стање. Па шта се тада често догађа? Живот му постаје несносним, лаћа се приједступа, да се свога стања ослободи и употребљава књижевну шимеру, оно зло начело Волтерово: „Ако смо

све изгубили и ако више ни наде немамо, тада је живот један и смрт постаје жалосном дужношћу". — Заблудјели и безбожни људи, који непрестано на вјеру нападате, престаните са вашим богохуљством, увидите, да је прва дужност човјекова, да буде човјеком, а престаните распростирати несрећна начела, која су сваком друштвеном поретку шкодила! Веле, да је Калифа Омар, кад су га запитали, шта да се ради са Александриском библиотеком — одговорио: „Ако књиге у њој садрже што противно корану, онда су хрђаве и морају се спалити; а ако садрже у себи оно, што и коран, онда су излишне, те их опет треба спалити". Наши научењаци држе тај суд за најапсурднији, што га имаде. Ставимо сад какова знаменитога поглавара цркве у мјесто Омара, а Еванђеље у мјесто корана, библиотека би била спаљена и то би вазда била најљепша црта у животу тог црквеног поглавице..... А шта да речемо о маси незнатних писаца и лијених књижевника, који државу просто троше. Рекох лијених? Но камо среће, да су сви само то! Морал би био чистији, а друштво мирније. Но ти празноглави и незнатни букачи ничу као печурке свуда и окружени својим несрећним парадоксима, потконавају начела вјере и уништавају врлину; они се са сажаљењем смјешкају, кад чују старе ријечи: вјера, отаџбина и т. д. и посвећују своју филозофију паду или извлачењу свега онога, што људи за свето држе. Они не мрзе догму и врлине са сним, него се само противе јавном мишљењу, и ако хоћемо, да се опет повратe ка олтару, смијемо их само међу атеисте протјерати. О страсти за одликовањем, шта све нијесу у стању.

Ж. Ж. Rousseau, говор који је добио награду академије у Дијону.

117. Не може нам се приговорити, да се само празноглавићи и простота држи вјере, јер је религиозних људи било међу најдубљим мислиоцима и филозофа и *највећим духовима*, као и међу математичарима (Паскал); међу најбистријим метафизичарима и најоштроумнијим ученјацима, који су на свијету били.

Вауле.

118. Ја бих радо половину онога, што сам написао, у ватру бацио и остало поправио. Ја сам навикао тако слободно говорити, да сам свагда готов какву бесмислицу написати; с тога бих желио, да се већи дио онога, што је збирку мојих списа умножило — изгуби.

Волтер св. 83. стр. 113.

119. „За" и „против" говорити и доказивати, бити са сним увјерен и ништа не вјеровати бјеше идеја најмилија мојих мисли. Ја не могу ни једне моје књиге погледати, а да не уздахнем; јер мјесто да поучавам, ја кварим; мјесто да храним, ја трујем; и при сним мојим лијепим говорима, ипак сам у заблуди.

Ж. Ж. Rousseau.

120. Ја не вјерујем, да је икада било филозофа од системе, а да није на крају живота признао да је изгубио вријеме.

Волтер.

121. Узалуд напрежете свој мозак да попуните божанску моћ, узалуд питате све науке, којима се толико гордите и бројеве математике и линије геометрије; ти ванредни огранци духа не дају нам ништа друго, него материју мудраца. Да би смо пак добили човјека, морамо развити душу, и од тог тренутка, када се душа појави, она тражи свога Бога. Опет се дакле враћамо на тако презрену вјеру. Само љубав према Богу чини човјека савршеним.

Aime — Martin.

122. Душа увијек има веће вриједности, када се приближи своме створитељу; осјећа се чистијом, срећнијом, узвишенијом; она осјећа умљед тога вјерског узвишења нешто од онога, што се при каквом лијепом призору у природи осјећа; она љуби већма своје биће, осјећа се више као душа. — Ма како да је неодређено и тајанствено то духовно узвишење створа к творцу — оно ипак није без значаја и дјејства.

Domiron.

123. Ако не увиђате потребу вјере; шта вас гони, да своје назоре износите на јавност? Хоћемо — велите — да ослободимо човјечанство од ропских ланаца, што му их вјера намеће! О несрећна слобода, која док нас ослобађа онога, што ви заблудом називате, — баца нас у хиљаду правих залâ, поткопава темељ друштву, растаплја породице, узбуњује државе и одузима сваки основ мирнини! Та, ко нас други одржава, до ли вјера у оним катастрофама, које не остављају ни врхунца среће поштеђена? Ко ли други, до ли вјера умирује наше духове у безбројним биједама, што их људска слабост за собом повлачи? Ко други, до ли вјера успокојава застрашену и узнемирену савјест? Ко нам даје утјехе, када се у жестоким мукама у болести смрти приближујемо и на самртној постељи лежимо, а око нас сноја право зло, за нама прошлост, а пред нама страховита ноћ будућности? Ако је вјера, која производи тако дивна дјејства, само машта, дајте ми само ту машту.

Jac. Saurin.

124. Хоћете ли примјера о важности и моћи једне велике религије? Погледајте хришћанску вјеру! — Имаде једна књижица, из које се дјеца уче и питају; читајте ту књижицу, — катихизис, — па ћете у њој наћи рјешења најважнијих питања, која свакога човјека занимају. Запитајте Хришћанина о поријеклу људскога рода, — он зна. Запитајте мало дијете, које о свом животу још није размишљало, зашто је оно на свијету, шта ће са њиме послије смрти бити, — оно ће вам дати узвишени одговор, кога оно истина није кадро још појмити, — но који ће вас опет задовољити. Запитајте га, како и у коју сврху је створен, зашто су људи, животиње и биљке створене; како је свијет људима насељен; да ли посредством једне или више породица, зашто људи разне језике говоре, зашто се муче и међу собом се свађају и чиме ће се све то свршити? — оно све то зна. Постанак свијета и рода људског, питање о племенима, опредјељење човјека у овом и оном животу, одношај човјека к Богу, дужности човјека према себи равном, права човјекова према створовима — то му све није непознато; а кад одрасте оно ће сазнати сва природна и државна права народа; јер се све то даје јасно из Хришћанства извести. Ето, то ја називам великом религијом. По тим знацима видим, да нема тога питања, на које она неби у интересу људства одговорила. — Врло су заслијепљени дакле они, који уображавају, да Хришћанство иде своме паду. Оно ће дочекати, да ће доктрине најмудрији, које су мислиле да га преживе. Сва ће се његова обећања испунити. Њему је осигурана побједа над цијелим свијетом и оно ће бити међу свима савршена религија.

Jouffroy.

125. О, како је утјешно за људе, што за полученье среће није нужна ни моћ, ни богатство, ни знање, већ вјера у Бога и његову ријеч, — љубав и пада у њега. Шта би иначе било од већег броја људи и од свију оних, који свој

свакидањи хљеб заслужују у зноју лица свога; који по своме зависноме положају морају да се боре са невољом и сиротињом; — сви они, који ни средства, нити воље имају, да епикурејски живот проводе, који са Аристотелом не мисле, са Зеноном се радости и бола одричу или се до Платонских идеја узвисити могу? Људска науко, шта ћеш од тих људи учинити? Кад су у болести и невољи, какво ћеш им средство пружити, да своју бједу и невољу олакшају? Можете ли им ви довикнути: ходите к мени сви, који уздишете, болујете и трпите и ја ћу вас окријепити? Заиста не. Но ти од вас потиснути нашли су свога утјешитеља, избавитеља и оца. Еванђеље их је сасвим упознало; његов практички морал са вјером показао им је пут, који к њему води.

Bautain.

126. Народи, који исповиједају хришћанску вјеру, јесу најморалнији, највриједнији и најпросвјећенији на свијету; јер код других нових народа свијета није цивилизација, вјештина и наука никада тако велика напретка учинила.

J. J. Virey.

127. Хришћанска вјера не захтијева, да ми свој разум потчинимо слијепом вјеровању, него вјери, која се може научити и коју разум признаје; а ко воли да стави разум изнад потребе вјере, налази се у безумљу.

Волтер.

(Свршиће се).

Дионисије Ареопагит.

(Апостолски муж, по руском).

Послије неприродне смрти апостола Христових, коју су претрпили на разне начине, и по разним крајевима свијета, сјеме божанствене науке растурали су по цијеломе свијету људи, који су названи „апостолским мужевима, или боље апостолскијем људима". Из историје хришћанске цркве видимо, да су ти проповједници слова божијега много користили цркви, својим неуморним и ревносним радом. У вријеме овијех црквенијех писаца бијаху многи нападаји на хришћанство, и на цркву у опште. Најжешћи гонитељи хришћанства бијаху римски цареви, затим неваобожачки жречеви; који њаху затијем да хришћанство са свијем униште, и свијетлост божанствене науке својом лажном филозофијом — да обрате у таму.

Но апостолски мужеви озарени свјетлошћу божанствене науке неуморно дан и ноћ су радили, на ширењу хришћанства и ријечи божијих, које су примили из уста самијех апостола. Осим тога видимо, да су ови божанствени људи вршили своју задаћу, баш у оно доба кад је било најжешће гоњење на хришћанство. Па иако видећи смрт својијех предходника т. ј. светијех апостола, који су по заповијести римскијех царева поубијани, и смрћу запечатили своје учење; то те божанствене људе није престрашила смрт ни гоњење римскијех царева. Него су покрај свијех тадашњијех неповољних прилика по хришћанство писали многе посланице, утврђавали вјерне да остану непоколебљиви у свему ономе, што су чули од апостола, затијем су побијали разне незнабожачке списе у којима нападаху на Хришћанство.

Напомињетку видимо да њихова судба није била друкчија него и код самијех апостола; јер на различите начине по заповијести римскијех царева бијаху мучени и поубијани. Тако н. пр. видимо да је Климент римски, по заповијести Трајана бачен у море, Игњатије „*Богоносац*" *међу лавове* и т. д.

У ред апостолскијех мужева по својој служби, спада и Дионисије, названи „Ареопагит"

Неки од ученик богослова запођели су ријеч о дјелима Дионисије Ареопагита, и та његова дјела приписиваху Дионисију, епископу

Александријском. Но човјек неби могао ни да посумња у подлиност (оригиналост) дјела св. Ареопагита, а о томе већ има довољно доказа; који се јасно виде из његовијех списа, који су до нас дошли.

Дионисије, о ком се започела ријеч, родио се је у Тракији[1]), али други доказују да се родио у Атини, од богатих родитеља, који су били идолопоклоници. По историјскијем податцима, девете године по ваплоћењу Бога слова, учио је науке у знаменитом граду Атини, и ту је изучио филозофију Платонову, која се јасно види из његовијех књига. Пошто је свршио школу у Атини, отпутовао је са својим другом Аполлофаном у Египат, ради усавршавања у наукама код тамошњих жрећева; затим је путовао у град Илиопол, ђе је видио неку необичну природну измјену, коју човјек тада неби могао ни замислити. Ово се је догодило у час Христова распећа, које је означено било таман у сред бијелога дана. Аполлофан, изненађен би такијем догађајем, и рече Дионисију, „то је мили Дионисије, преврат у дјелима божији“. Вративши се у Атину, Дионисије, као богат грађанин и човјек врло паметан и учен, признат је био за савјетника тамошњега „Ареопага“ [2]), у осталом заступао је наставника његова у наукама Јеротеја. Том приликом Јеротеј није био у Атини, враћајући се са свога пута срео се је са светим апостолом Павлом, и овај га је обратио к' Христу, (т. ј. у Хришћанство). Чим је Јеротеј примио крштење озбиљно се заузео да научи хришћанску религију, и настојавао је да хришћанску вјеру надметне Дионисију, пошто је он радо пристао, али ипак није га крстио прије доласка св. апостола Павла у Атину. Ту је овај апостол поучио Дионисија и друге, и крстио их је посредством Јеротеја, којим је био рукоположен за епископа; такови чин с' временом примио је и Дионисије, од светога апостола Павла. То је било у 53-ој години хришћанства, кад је Дионисије био пунољетан[3]). У години 57-ој преставила се је Богомати. При погребу њезиноме, осим осталијех апостола присуствовао је и Дионисије с' Јеротејом. Затим обојица су се вратила натраг у Атину. Из Атине Дионисије је путовао на острово Крит, ђе се обично бавио код неког Карпа, човјека са „духовним виђењем“ и по изгледу био је чисте душе. Из тијех његових духовних виђења, казао је сам Дионисије у своме писму к' Димофилу Терапевту ово: Отада се Карп већма ожалостио тијем, што је један незнабожац поштио у цркву, и обратио је идолопоклонству некога новога Хришћанина, одмах иза његова крштења“. Карпу је престојало да се с' љубави моли за обојицу њих и да проси у Бога помоћи зато, како би обратили незнабошца Христу, и онога Хришћанина, кога је у цркви незнабожац обратио на своју страну, повратит га на прави пут, т ј. у хришћанство; требало им је све живе увјерити, и напошљетку од свијух отклонити сумњу њихову, а сами они утврдили би се у истини богопознања пошље законите и спасителне епитимије, за прошлу несмишљеност. Но таково што није се прво Карпу случило, да види уклоњена Хришћанина од Христа, и то је у њима изазвало негодовање. Тада је већ настала ноћ; и Карп је био легао спавати, и заспао је у мислима овога неугодноga чувства. Но у њега је био обичај пробудити се ноћно да чини молитву; и по обичају скочи у одређено вријеме из постеље, стаде на постељу и као у неком лудилу почне се молити Богу, о прећашњим мислима и негодовању мислећи о томе, да грјешни људи нијесу достојни да живе дуго, и да у много које чему напредују, почео је молити Бога, да би могао својом силом сатрати оба грјешника. Како је толико занешен био тијем ријечима, друг његов рекао му је: шта је дом? у коме се он налази из почетка се уплаши и појави му се духовно виђење. У томе страху прије самим његовим ногама; а из дубљине отвореноga неба јави се Исус, окружен са мноштвом анђела, који примаху на себе облаке човјечије. Карп, гледајући на небо, томе се је јако зачудио, осим тога виђе кроз расијану земљу, широку и мрачну бездну, на крај ње бијаху оба проклета — грјешника. Ту они трептаху од страха, тако да су се једва држали на ногама, бојећи се да не упану у ту бездну; и од туда страшне змије пузаху к' њима и обвијаху им се око ногу њиховијех, дају их, гризу их зубима својима, стежу их снагом својом, и све силе употребљаваху да их туре у провалију (бездну). Том приликом с' дружили су се с' тијем змијама и људи, да у скупу

[1]) Данашња источна Румелија.
[2]) Онако се звао врховни суд у Атини.
[3]) Он по законима атинским, није могао бити чланом Ареопага прије, него што је постао пунољетан.

погубе ову двојицу нечастивих. И већ на крају готово оба бијаху пала у страшну провалију, што нешто од очајања, нешто од страха и злих дјела, која су они починили. У тијем часовима тјешио се Карп, гледајући овај догађај с' неба, али опет се срдно и негодовао, што одмах оба грјешника не погибоше, и хтјео их је сам да тури у бездну, но штетно је, али се шпак на њи већма разљутио и проклињао их је. Напошљетку у виђењу његовом јави се у њему та мисао, да их обојицу ипште небо. У томе му је већ ноћ била прошла и свануло је. Али се та појава продужила у толико, у колико је Христос рекао грјешницима: А што је? Он је устао са свога престола, сишао је к' нечастивим, и пружио им је руку за помоћ; а анђели су пришли к' њима и држали су их. А Господ се обратио Карпу и рекао му је: „Подигни руку твоју и удри мене; јер ја сам готов умријети за спасење људи, и то би мени било пријатно, кад би мене невина распели". Размисли сада, шта ти волиш или бачен у бездну ову у таково мјесто ће су вмије, или живјети с' Богом и са анђелима добрима, који се друже са људима. Дивно је ово виђење. Читајући стране исказе о њему, видимо шта се Карпу јавило у свјетлости, т. ј. њему се јавио сам И. Христос, који се у свјетлости и Савлу јавио, кад је путовао у Дамаск, даље видимо да је овакоово јављење бивало чешће у апостолска времена. Тако се испунило пророчанство Јоиљ: „и бѫдетъ къ послѣдняя дни, глаголетъ Господь, излію ѿ дха моегω на всяку плоть — и пророкѹютъ сынове ваши и дщери ваша: и юноши ваши видѣнія ѹзрятъ и старцы ваши сонма видятъ" (гл. 2.) Као што видимо из списа Дионисија Ареопагита, више се пута дружио са напред споменутим Карпом, и овај му је говорио о својим духовним виђењима. Осим Карпа дружио се Дионисије са много знаменитих и свештених мужева. Од тих као што се види из његова писма били су: Гај и Димофил, обадва су били Терапефти, из Хришћанства Поликарп и Тит јераpси, Сопатр јереј, Доротеј — ђакон, Јован — богослов и евангелист, а од других као: Тимотије, с презвитерима, Карпом и Климентом, он их је посјећао на своја богословска дјела. Стари тумачи тијех дјела бијаху: Максим, Пахимер и други списатељи, признавали су сва споменута лица за апостолске мужеве и имена њихова штампали ус у посланицама апостолскијем и у дјелима апостолскијем. Но држим за нужно да напоменем имена ових мужева, због тога што их сам Ареопагит у својим списима наводи, као: Тимотеј и Поликарп, били су епископи ефески, а Тит је свештенодјејствовао на острову Криту, као што је био и Гај странац, коме је Јован богослов писао своју трећу посланицу, који је по мишљењу других, учених презвитера у римској цркви, умро 215 године. Гај и Димофил названи су у књигама ареопагитовим Терапевтима, т. ј. монасима, који су се, по свједочанству савременика њихова Филона, налазили по свима мјестима римске империје, осим тога у Египту и Палестини. Терапевте морамо да признајемо и ми, што су у вријеме апостолско, монаси (Терапевти) примили хришћанску вјеру, и што никаквих других монаха није било осим тијех јудејских Терапевти.[1])

Дионисије Ареопагит посветио је Тимотију своје дјело, под именом „Божанскѣ имена". Овај Тимотије, по увјерењу старога хришћанскога летописца из IV. вијека, именом Флавија Луција Декстера, савременика блаженога Јеронима, био је ученик названог Ареопагита, а проповједао је евангелије у Испанији. Право име његово било је „Маркел", а Тимотија га је назвао био Ареопагит, због дара који му је поклонио. Назвао га је „заступником свију и чешћу Бога". Ово што је Декстер казао види се из страних многих исказа протестанских богослова, који непризнају дјела Дионисије Ареопагита. Али то је мнење протестанских богослова неистинито; као што се види од другијех лица, којима је писао Дионисије, као: Сопатру, Доротеју, Поликарпу и Титу, који су живили и трудили се на истоку и западу. Затијем у Испанији, Галији, Илирији, свјештенодјејствовали су и радили по научном, слично своме наставнику Ареопагиту. Од источних писаца, као Јована Богослова у вријеме заточења на острову Патмосу, од прилике 81. 82. или 83. године, добио је од њега посланицу,, у којој му је саопштио скоро ослобођење.

Дионисије је ускоро видио пропаст Доментијана, највећега гонитеља Хришћана, и наступање свијетлога времена за Хришћане. Тијем је утјешио Јована Богослова, који је био заточен

[1]) Као што свети Јован Златоуст говори: „У вријеме апостолско није било монаштва". А то се види из његове бесједе, да их није било за живота Апостола (т. ј. 70—80 године), „а по смрти њиховој ступили су у цркву монаси — Терапевти".

од Доментијана, и казао је томе светоме Заточнику: „что сиѣ какъ гоѵоритъ евангелиѥ и погласитъ“. Те су ријечи ослоједнле нас, због тога, што је Ареопагит извјесно знао за евангелије Јованово, које је он писао на острову Патмосу, и издао у Ефесу. Дионисије, у времену које је протекло између 67 и 77 године, преселио се је из Атине у Париз, и у путу свратио се римском епископу Клименту, који је рукоположен од св. апостола Петра. У Паризу је написао Дионисије своје дјело „Имяна̀ божиѧ“, (небесну јерархију), за примјене Доментијанова гоњења на Хришћане. Што се види из сљедећих ријечи његових у IV. § 7. глави о тијем именима: „Въ каждыи день подъемлеи нась любостыи кожитиной сотворивыи за нетиѣ“. У 87. години свога живота заједно с' Рустиком и Елевтеријем мучен је био 96. год. по рођењу Христовом. Спомен им се чини 3. октобра.

Блажени Дионисије, по спољашњем изгледу био је раста средњега, у лицу био је бијел и доста суоњав, ноздрве имао је пришпинуте, обрве високе, био је доста сиједа, имао је густе косе; брада му је била средња и доста ријетка и т. д.[1])

Дјела св. Дионисије Ареопагита дошла су до нас сачувана.

Дионисије је изабрао прло лијепо мјесто за своје живљење у Атини, у граду који је био прло угледан, и који је био под управом из почетка Помпејовом, потом Брута и Касија, и на крају Марка Антонија, тада није било градова у римској империји т. ј. провинцијалних, који су задржали своју стару слободу и пређашњу управу. Али император Веспазијан прије 70. г. по рођењу Христовоме, натурио је терет на Атину и на остале Грке, који тада њиховe нису били покорни, а то је и природно пошто су били са свијем слободни и самостални. До Веспазијана одржала се ъеповта Атине, и њезини обичаји. Тада је у Атини владао мудри, праведни и строги „Ареопаг“, за који је Цицерон говорио, „да је тај суд постао промислом божјим“. Тада су Атињани поштовали незнабожачке богове, како олимске тако и друге, правили су им жртвенике, и приносили жртве; због тога је апостол Павао назвао Атињане незнабошцима[2]) али му је један одговорио: „Что къ Ѧтинаѵъ вандаѵъ Бога, нижли человѣка“. Но при свему томе филозофија у Атини била се јако изопачила, због тога што су сви стари филозофи имали својих пошљедователъа. Тамо су се налазили и Епикурејци, који су називали апостола Павла „Сѣмологом“ (пустословом).

Дионисије Ареопагит, до свога обраћења у Хришћанство, био је „платоник“, што се јасно види из његова дјела о „именима божјима“, ће је он, подобно Платону наражавао своју идеју о Богу, као створитељу овога свијета. Осим филозофа, за примјене Ареопагита живјели су у Атини Терапевти, — такови, као што су се налазили близу града Александрије и у Египту. Терапевтима зваху се слуге божије, који су проводили живот богоугодно и благочестиво. Једни од њих њеровали су у Христа, а други пак нијесу. Од првијех знамо савременика Дионисије Ареопагита Филона, који је путовао по читавом свијету, без свако сумње долазио је и у Атину, и ту је држао своје учење. Из броја другијех познати су били Дионисију Гај и Димофал; па и он сам и његов учитељ Јеротеј били су Терапевти. То се види јасно из дјела Дионисијевих, која су слична Филоновим, познатога нам Терапевта.

Филон говори: „Александријски Терапевти, оставише сва земаљска блага, обично су живјели у манастирима, и старали су се да постану њерни служитељи Бога“. То исто говорио је Дионисије, за хришћанске Терапевте у Атини. „Међу свима Хришћанима из мирјана, само виши разред саставља монахе, који треба да се старају да буду чисти, и да се у светињи усавршавају. По овоме наши благочестиви учитељи, даровали су овијем људима свете називе, поштовали су их и уважавали, називали су их Терапевтима за искрено богопоштовање; монасима су их називали, због тога што су удаљени од свијета, а с' Богом више сједињени“. Из овога што Дионисије говори, види се, да су у дане овога апостолскога мужа били у Атини монаси, но не такови какви је био: Антоније, Пахомије и Иларијон. То су аскети — подвижници, које ми обично називамо: слугама божјима, праведницима, даље монасима, који живе у свијету и носе сјетовне хаљине.

Јудејски Терапевти, по Филону, тумачили су свето писмо „иносказателно“; и Дионисије Ареопагит тумачио је тако исто. По примјеру његова толковања читана је у цркви прича: „Премудрость созда себѣ домъ и оутверди столпъ седмь“. Свето писмо показује нам премудрост

[1]) О овоме говори један рукопис из XII. вијека, који се налази у њарискоj императорскоj библиотеци под бројем 236.

[2]) Дјела апостол. гл. XVII. ст. 22.

божију, која превазилази сваку људску мудрост, даје нам тајанствену чашу и у њој освећено пиће; она громким гласом једнодушно призива себи посте, јер имају потребу у њој, и она их чашћава (достојне, тјелом и крви Христовом). У тој чаши налазе гости, духовно јело и духовно пиће, које их кријепи.

Јудејски Терапевти, по Филону, састављали су пјесме, и пјевали их у славу божју. То исто радио је и Јеротеј, наставник Дионисија, који је присуствовао при погребу Богоматере у Јерусалиму, и тамо је пјевао своје духовне пјесме. Знаменити ученик његов Дионисије, сачувао је и предао нама неке пјесме овога апостолског мужа. Као: „сажаљење у прози, т. ј. о љубави".

„Љубав, која била: божија, анђеоска, човјечија, жива, истинита, јесте та снага, која установљава и подражава слогу међу људима, склања их да се од виших праве нижи, чини их браћом међу собом, упућује их да се сједине с Богом.

„Љубав је двојака: једна је према људским душама, а друга према анђелима. А над њима је виша сила, која сваког љуби. И нас свију треба да се односи љубав, према тој, горње вјечној љубави. Разни су правци љубави, према једном источнику, ми знамо да постоји једна несложена и постојана сила, која је установила јединењем љубав између свију бића, почела је с највећим благом до пошљедње ствари, и од ње исходи тијем путем извор, савршена је сама собом и у себи, да на саму себе обраћа све, и таквијем образом враћа се своме вјечноме почетку".

Како су јудејски Терапевти, по свједочанству Филона, већма љубили анђеле, и анђелима су заклињали друг друга; тако Јеротеј и Дионисије, имали су особиту љубав према тијем духовима, а то је јасан доказ да су оба од њих до крштења били у чину Терапевти. Јеротеј говори, у односају према анђелима, да су они „љубавни чистим духом". Тимофилу је савјетовано да љуби анђеле, неби ли добио опроштење од Серафима, који је очистио уста пророка Исаије.

Дионисије Ареопагит, био је хришћански аскет и богослов, учио је науке код тадашњих благочестивих учитеља у Атини, који су се такођер називали Терапевтима, т. ј. монасима. Подјелу небесне јерархије, коју је изнио Дионисије и подијелио у 9 чинова све анђеле усвојило је богословље, а наш божествени тајноводитељ (апостол Павао) раздијелио је све анђеле на три чина, односно три разреда. . . . . По учењу наших наставника, ова три разреда анђела састављају једну небесну јерархију.

Дионисије Ареопагит, сачувао нам је имена некијех, научених наставника, богослова и благочестивијех учитеља, и саопштио је нама њихово учење као: 1. Божественога Вртоломија; 2. Свјештенога мужа Јуста; 3. Филозофа Климента, кога је сам Дионисије назвао филозофом. Заиста треба да га и ми признајемо за великога научењака, али несмијемо га замјењивати с Климентом епископом александријским, нити с Климентом папом римскијем, као што то многи богослови чине. У Атини је био учитељ филозофије Климент, који је особито био познат Ареопагиту, све остало што знамо казати за њ јесте то: да је био у свему сличан филозофу Платону. И Јеротеј први епископ атински, био је учитељ Дионисије Ареопагита. Дјела његова изнио нам је на видик његов ученик. А та су: „Прва тежња душе човјечије јест за предметима божијим, љубав према Богу, и прва задаћа њезина јесте испуњење заповјести божијих".

Као што је саме апостоле и њихове прејемнике постигла мученичка смрт, тако је и овог апостолскога мужа, јер 96. године по рођењу Христовом мученички је испустио душу, за свој племенити и узвишени рад.

Алекса Н. Јокановић,
богословац.

Манастир Озрен.

(Мјесто наставка спрешетак).

О ономе Страхињи, коме је овијем записом учињен вјечни спомен, мисли г. Стратимировић, да је то био живописац манастира Озрена (главне цркве), па на крају своје цртице говори о томе још овако: „Скромно име проста свећеписца усред овога великољепнога живописа, неда се свакако друкчије протумачити, него

тако, да се умјетник тим начином на крају свога дјела онјековјечити хтио. Нама је драго, што ту сазнајемо опет једно име наших средовјекових трудбеника на пољу умјетности". Из тога излази, да је госп. Стратимировић тога увјерења: да је презвитер Страхиња као живописац главног дијела озренске цркве, то своје дјело обавио прије год. 1609. дакле прије оног живописа и натписа у препрати, можда у времену основања ман. Озрена, дакле у XIII. или XIV. вијеку.

По томе мишљењу госп. Стратимировић ставља учени г. Руварац у ономе свом чланку (стр. 301.) насупрот своје нарочито суђење и увјерење, по коме је озренска црква, дакле и главни њен дио, „живописана 1609. трудом игумна Јаћима и братије, а руком попа Страхиње из мјеста Будимље". У погледу тога „попа Страхиње из мјеста Будимље" приводи учени историчар запис изнад врата храма св. Арханђела на Тари, по коме се исти трудио о живописању онога манастира године ЗСѲ (7099.—1591.), затим запис са крушевског поменика, (манастир у Полимљу) како: „Къ лѣто 7114. (1606.) приде изъграфѣ Страхина къ монастирьк". Доводећи озренски запис о презвитеру Страхињи у савез са оним натписом од год. 1609., учени је историчар увјерења, да је озренски Страхиња истоњетан са оним Страхињом будимаљским, који бијаше суврсменик обнављању и живописању ман. Озрена за игумана Јоакима.

Но премда нема правог темеља и разлога, да се не вјерује овој онако основаној тврдњи госп. Руварца, ја ипак држим, да је нужно, да се постави питање: *да ли је будимаљски поп Страхиња живописац све озренске цркве, дакле и препарате и главног дијела, или можда само препарате*, која, како сам већ напријед споменуо, као да је подигнута и живописана касније од главне цркве, дакле јамачно г. 1609.? Потреба овога питања оснива се на оној већ приведеној тврдњи г. Стратимировића, по којој образ св. Богоматере у препрати (а да ли и други ликови?) и стилом и бојом (а израдом?) отступа од живописа у главној цркви, па се и натпис у препрати знатно разликује (лошији је) од натписа над светим ликовима у главној цркви. Јер ако стоји ово овако, како каже госп. Стратимировић и ако је истина, да је будимаљски поп Страхиња радио у Озрену, онда је јасно, да је за игумана Јоакима год. 1609. живописана само препрата, а у главној цркви, која је прије сликана, можда поправљани стари лакови. Тиме би се онда разјаснило и то: *зашто је тај живописац Страхиња записао оне своје ријечи у крају, уз онај свечитељски лик, мјесто да их као живописац свега храма упише у главноме натпису над вратима цркве, онако, као што је учинио у св. Арханђелу.* У овоме случају морало би се још утврдити и то: да ли су слова у натпису о презвитеру Страхињи истовјетна са словима у натпису игумана Јоакима и братије.

Но у погледу питања, да ли је поп Страхиња збиља живописац све озренске цркве или не, могло би се доћи до праве истине само тако, кад би се струковњачки истражили живописи на развалинама св. Арханђела, (ако их још има) па сравнили са онијема у озренској цркви и њеној препрати. Тада би тврдња госп. Руварца била можда свестрано доказана, а можда би се доказало и нешто сасвијем противно, наиме: да је много раније од средњетка XVI. и почетка XVII. вијека био неки други „презвитер Страхиња", чији је спомен очуван у озренском храму.

Осим овијех натписа имаде још много другијех (обичнијех), који се налазе на самијем сачуваним живописима, и који су врло лијепи, а потјечу јамачно из времена, кад је грађена црква, дакле по свој прилици из XIII. или XIV. вијека (Стратимировић стр. 69. под A.).

8.

На почетку свога описа, говори Витановић, како се овај, премда веома стар, и са архитектонског гледишта значајан манастир, ипак међу историјским споменицима Босне и Херцеговине врло ријетко спомиње. Ја не знам на коме је темељу изведено ово тврђење господина писца, као ни то, да ли се он трудио у правцу, да сазна за сав број и од оно мало досад пронађених и објављених споменика, који су свједоци прошлог бића тога св. манастира, јер, у колико је само мени познато, ова старина не бијаше ни првашњијех времена баш тако заборављена, премда су стари подаци, који се тичу овога манастира, осим мале изнимке, сви пропали.

Осим оне народне пјесме, којом је понајбоље установљен његов значај, и одржан живи спомен у народу, имаде још неколико података, који су свједоци озренове прошлости. Тако н. пр. приведено је у Руварчевој расправи у II. Годишњици неколико књижевних радова, који су производ монаха истог манастира, дакле његови споменици. То су два „Панегирика“, које је писао јеромонах „Тимотије Глухи“, и то: први „къ лѣто 7097.[1]) (1589). къ храмъ светаго Николи, манастирь, зовомь озрѣнь, при игѹменѣ їоакимѣ, къ прькое лѣто ксїосштитнаго митрополита дѣкрѣскаго кѹрь ѧѵѣнтїа“, а други од године 7100 (1592.) који је писан у истом манастиру „къ лѣта ксїосштитнаго митрополита босанскаго кѹрь ѧѵѣнтїа“[2]).

Осим овијех двају панегирика, од којих се први чува у манастиру Опову, а други у Раковцу, писана је у манастиру Озрену год. 7189. (1679.) још једна србуљица[3]), (чије име и друге битне биљеге учени г. Руварац није приведо) која је сада у похрани такође у манастиру Опову, а постала је на 18 година прије оног неликог подвига вриједног попа Јакова.

Изузевши ове биљешке ученога г. Руварца, можда имаде још по неђе спомена о манастиру Озрену, али мени није познат, па с тога овај дио мога чланка неће бити онако потпун, како бих желио, и колико би можда према данашњем стању могао бити.

На овоме мјесту требало би сада проговорити и још коју ријеч и о старинама манастира Озрена, које се у самом њему находе, наиме о књигама, сасудима, одијелу и другијем предметима из његове прошлости. Али на жалост, манастир је Озрен течајем своје мучне прошлости у

[1]) Годишњица II стр. 251. — У овој расправи у „Гласнику“ (стр. 296.) приводи се, како је на врлом пергамену годишња радње означена бројем 363, (7097.—1589).

[2]) Исто, стр. 251. — У „Гласнику“ (стр. 298.) приводи се скоро сав текст записа на крају ове књиге, и то овако: „къ лѣто 7100 (1592.) писах и ѕь недоѕрѣлтъ къ храмѣ светаго чюдотворнаго отца Николи, къ манастири зовомѣи Озрѣнь при игѹменствѣюштемъ иеѕмнѣ кѹр їоакимѣ їѥромонахѣ с кратїалы, їеклисїархъ кѹр їѡан къ лѣта ксїосштитнаго митрополита косинскаго кѹр Ѧѵѣнтїа. Тогда прѣстоль цркы одржаше патрїархъ кѹр Филотеи. Ѣкдни прѣкыюкаго царя измаилтинскаго Ѧмората ѧмири кликолюу господарю . . . Писа ѕе многогрѣшнїи и окаяннїи їеродїакон Тїмотеи, кыжы инок того книжевнаго монастыря. Ива онога долази (како наподи госп. Руварац) велгова молба одржима и браћи за опраштај, ако је што погрешено рукама или језиком, тајом вином, што неђ има 12 година, како он пишта не чује, а пушали громови, или звекетало оружје, јер: „кто кыѕ! — и къ сумьнїю кидѣти глаголюштаго ми рукою малыѣь и слакое кликыѣь и сушала тыштѣюштїи. Ви кѣди кидеть“.

На ономе пергаменту од год. 1589. стоји, да је писан руком „многогрѣшнаго и малшаго инока Тїмотеа глѣдкаго“, но чему је оне године био још прости неосвећени калуђер, дочим се год. 1592. назива као јеромонах, а у изнимци од год. 1699. спомиње као јеромонах.

[3]) Исто, — стр. 257.

толикој мјери страдао, да данас, осим голијех манастирских зидина, нема управо ничега, што би се у овоме погледу могло назвати његовом својином од старине.

Но зато ћу ипак привести овдје друга два споменика, која су уско скопчана са бићем истог св. храма, а спомињу се у опису госп. Ђ. П. у Источнику од 1890. — Прво је *антиминс од год. 1532.* осјештан митрополитом херцеговачким „кир маркомъ“. Тај је антиминс данас у похрани код сарајевске конзисторије, и пошто сам доброто уредништва овог листа добио вијеран прецрт његов, то сам у стању, да речем овдје о њему коју ријеч више. Антиминс је рађен руком на ланеном платну, али израда није баш толико умјетничка. Цртежи и слова добро су очувани, но платно је почело трунути. Дужина је тога антиминса 67, а ширина 31 цм. У средини нацртан је крст са двјема главним пријечкама, а ближе подножју његовом налази се још једна краћа коса пријечка; лијево је од крста дуго копље, а десно трска. Око крста су ови иницијали: ї й ц ї од којих оно ц є замашно значи ц | є „цар слави“. На приложеном ї | ѵ снимку није означено, да ли тамо ни | ка има каквијех ликова, али се ближе угловима виде скраћена имена четворице евангелиста: $\overset{\text{а}}{\text{М}}$, $\overset{\text{у}}{\text{М}}$, $\overset{\text{к}}{\text{Л}}$, и $\overset{\text{и}}{\text{Ю}}$. По окрајку тога антиминса изведен је овај значајни натпис, и то горе, десно, доље и лијево, онако како је овдје растављено: „† сій стый нежѣкнїй жрѣкникъ стыхъ и великомчнїкъ мйни никкторга никикнтїа | сйрмйскій-скковасе рѳкоѳ кск | осйщенага митрополита херцеговьскага кур марка изволенїемъ нйлитеками

$\overset{\text{г}}{\text{его}}$ | $\overset{\text{и}}{\text{кьлт}}$-$\overset{\text{к}}{\text{к}}$ $\overset{\text{в}}{\text{ЗМ}}$. $\overset{\text{к}}{\text{крѣ}}$ $\overset{\text{в}}{\text{лу}}$. $\overset{\text{к}}{\text{ї}}$. $\overset{\text{в}}{\text{слк}}$. $\overset{\text{к}}{\text{ѣи}}$. $\overset{\text{в}}{\text{дѣ}}$. $\overset{\text{к}}{\text{ѣзѳ}}$“.

Десно од подножја крста налази се овај запис: „Писа владь за сков дъшѣ и даде попѣ за слѣжѣ“. Натпис је изведен врло лијепим крупним словима, карактеристичним за облик писма онога времена; мастило је црно и црвено, а на неколико су мјеста дотична слова спојена у лигатуре, и то: нк (у жртвеник и великомученик), нни (у Мини), нк и ик (у иВиктора, иВикентија). Овај пак запис изведен је ситнијим словима, више народног типа, међу којима к и д имају тип тзв. босанице, дочим је у натпису сама чиста црквена ћирилица. Десно и лијево од распјатија налази се дуг низ слова, чије значење ухватити не умијем, али их ипак износим овдје у ономе поретку, како се налазе на посланом ми снимку, а износим их за то, да их вјештији прочита. То су:

лијево:	десно:
и к м	в и ц
ц є ѵ	б и ц
к	б и ц
к є ρ	б и ц
ѵ с к	в ρ ч
к д ѿ	в ρ ч
к	в ρ ч
и ѕ ѣ	в ρ ч
и и ч	д с
т б д	д с
в м к	д с
к	д с
д т ѵ	д ѵ
и ѡ	к ѵ
в м	к ѵ
ѵ в	к ѵ
в г	к
с	

У подножју крста налазе се у слиједећем облику онако размјештена слова:

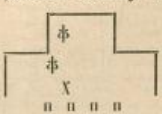

Како текст онога натписа свједочи, овај је антиминс осве̏ћен год. 7040. (1532.) херцеговачким митрополитом Марком за цркву св. мученика Мине, Виктора и Викентија

(11. новембар), које данас на свијету није, пошто у I. Шематизму Херцеговачке Митрополије нема наведене ни једне цркве, која би славила онај храм. Но кад је и како је доспио овај антиминс у озренску цркву, то се не може знати; — могло би се мислити само то, да су га тамо донијели собом они требињски калуђери, што год. 1775. обновише манастир Озрен, и тијем се антиминсом јамачно у новоме прибјежишту послужише, пошто је ваљда старији озренски антиминс пропао, јер му ето и данас трага није. У погледу онога Владовог записа могло би се рећи, да је писан касније, и да не означава лице, које је израдило антиминс, већ човјека, који је тај св. предмет од некуд задобио, па га записао незнаној цркви и попу, а за своју душу. Но главни значај ове старине лежи у томе, што је он један од најстаријих споменика оне врсти у Босни и Херцеговини, и што служи као податак за сазнање имена херцеговачког митрополита, који је почетком XVI. вијека управљао оном столицом.

Друго је *једна црквена књига*, на којој имаде на задњијем листовима овај запис: „Сија књижица *Пасхалија* протопрезвитера Марка Марјановића од Озрена манастира“ [1]), а даље нешто ниже: „знати се, кад се покри манастир; од тога времена има 231 година, најпослије има 66 година, а прије био кров 165 година, и два пута покриван манастир“ [2]). Осим овијех двају предмета — вели описивач у Источнику — нема у овоме манастиру никаквих других старина.

И тако дакле, кад се узме у обзир, да је можда и ова „Пасхалија“ својина манастирска, онда су оне 3 ћрбуље, што их спомиње учени г. Руварац, за тим у неколико овај антиминс и ова Пасхахија, једини споменици, који су од онога некаданьег обиља ове св. обитељи до данашњег дана сачувани и од заборава отети.

9.

Судећи према томе, које могао бити оснивач онога св. храма, као и према разнијем приведеним појавама његове прошле снаге, манастир је Озрен са материјалне стране морао бити такође у врло повољним односајима. Он је јамачно имао и готовине, и земаља, и стоке, и доста другог иметка, али су кобне прилике све то уништиле, па је манастир течајем времена оспромашио, управо сасвим опустио. Он је између осталога имао прије и својих винограда, што свједочи земљиште, које је од манастира око $^1/_4$ сата удаљено, а зове се „*Манастирска виноградина*“. Та је виноградина пространа око 60 дунума (551·4 ара) али је већ давно и давно прешла у агинске руке.

Почевши од половине овога вијека, манастир се у овом погледу све мало по мало опорављао и кријепи, пак су све прилике, да је на путу, да достигне своју некадању снагу и значај. Год. 1856. обновљена је трудом околног мирског свештенства и народа стара манастирска кућа, која бијаше прије (јамачно

[1]) Велика је штета, што је ова књига у овоме опису онако укратко приведена, мјесто да је поближе и свестрано описана, чиме би се њена улога у прошлом бићу овога манастира јасније показала била.

[2]) Овај је запис у неколико историја тога манастира. Ако би се увело, да оне године: „љето 1838.“ и „љето 1840.“ што су — како госп. Ђ. П. наводи, — записане на неким листовима исте књиге, казују ону годину, кад је запис писан, онда би он најчешће слиједеће: ако је манастир био два пут покриван, онда је посљедње покривање било на 66 год. пред год. 1838. односно 1840., дакле год. 1772. односно 1774.; ако је опет прије тога био кров 165 година, онда то значи, да је прво покривање било на 165 година прије овог потоњег, али на 231 годину пред годином 1838. односно 1840., дакле године 1607. односно 1609.

Пошто се ова друга, овдје израчунана година (1609.) потпуно слаже са годином у натпису у погледу поправка манастира у времену игумана Јоакима, затим са годином у биљешци о обновљењу манастира године 1775. (види у тачки 10.), то је онда јасно, да је ова Марјановића биљешка писана године 1840., а утемељена јамачно на оном натпису у цркви од год. 1609. и на извору, у коме је означена обнова од год. 1775.

у обнови год. 1775.) подигнута на мјесту, ђе су некада стајале древне калуђерске ћелије. Та је кућа данас у лошем стању а имаде 9 соба, подрум, пекарницу и амбар; у горњем су боју просторије за калуђере, а при земљи школска дворана, учитељев стан и т. д. Што је околни народ са својим свештенством био прегао за тим, да уз манастир подигне и школу, то је свјетао знак његове будне свијести и сазнања о важности просвјете, која уједно спада међу понајпрече дужности и задатке баш и самијех манастира, који се данас неби никако могли одржати на оној својој традиционалној висини и пошти у народу, ако би се трудили једино у правцу чисто религијских одношаја, које данас у толикој мјери, подмирују мирске цркве и свештенство. Оснивајући уз манастир школу, они вриједни трудбеници као да су били на чисто о томе, *да ће наше св. обитељи моћи свестрано користити своме роду, и одговорити својој узвишеној намјени само онда, ако осим молитвеног дома, постану уједно и расадници оне човјечанске културе у сваком, а нарочито у научном, књижевном, и економском правцу.*

У новије вријеме припала је манастиру красна шума у простору од 3.089. дунума (28.387·91 ара), коју му је од државнијех добара придијелила босанско-херцеговачка земаљска влада. Год. 1890. продано је из те шуме неколико хиљада храстова за своту од 19.902 фор. којијем новцем (као и онијем што ће касније придоћи) рукује сарајевска срп. правосл. конзисторија. Осим тога имаде манастир један млин, виноград, шљивик и неколико њива, и тиме је постављен на чврсту материјалну подлогу, па је његово даље развијање и напредовање с те стране обезбјеђено[1]).

[1]) Детаљни податци за овај одјељак узети су из описа госп. Ђ. П. у Источнику од 1890. стр. 75.

10.

Мучна је и бурна прошлост манастира Озрена, а оскудни податци нијесу у стању, да свестрано и потпуно означе цјелокупни ток његовог прошлог бића. Но ја ћу и ово мало познатијех ми података употребити на то, да макар само и у појединим опћим потезима приведем и оцртам прошле догађаје, у колико се тичу овога светога храма.

Судећи по свијем приликама, које су напријед приведене, манастир је Озрен подигнут у времену срп. краља Драгутина, онда, кад је овај владао сјеверном Босном, дакле између год. 1280. и 1316., по чему је онда ова задужбина врло стара.

Год. 1609. прекривана је црква, па јамачно пригађена и живописана препрата, и поправљани живописи у главној цркви. Што се ове године око манастира поново радило и подизало, то је осим свједочанства његове спаге, уједно и доста јасан знак, да је он могао прије тога страдати, а то јамачно у онијем жестоким и крвавим борбама између османлија и угарске, око тадашње сребренске и јајачке бановине, од год. 1463. па до год. 1528., или је можда и по други пут страдао у ономе великом и значајном српском покрету за ослобођењем од године 1595., кад побједитељи хођаху да искале свој гњев, понајвише на калуђерима, који бијаху тада главни преставници и вође покрета, које је прогонство постигло свој врхунац спаљењем костију св. Саве на Врачару.

Год. 1697. израђен је и постављен онај натос, што га подигну вриједни поп Јаков Марић. Дјело је то извршено у часу одушке, која је настала у Босни усљед провале принца Евгена Савојског

Год. 1775. обновише требињски калуђери Јоаникије и Јоан[1]) нети манастир. Што је ове год. манастир обнављан, то је знак, да је дуго, односно треће велико опустошење ман. Озрена било међу год. 1697. и 1775.. и то јамачно убрзо иза оне провале принца Евгена у Босну (год. 1697.) и карловачког мира (год 1699.) или можда у времену општем 7 ратних година (1731.—1738.) а парочито оне крваве и за Босну несретне год. 1737.[2]), кад су господари опет искалили свој гњев над јадном рајом. Овиме се уједно потврђује и она нејасна народна традиција, коју приводи госп. игуман Витановић у своме опису (стр. 34). према којој је, приликом неког окршаја, а прије 200 год. манастир опустошен, а калуђери посјечени, али да се неизна, какав је то био бој, и ко је то грозно дјело извео. Тај је несретни догађај свршио се заиста у ономе времену, које горе приводим, пошто од тадај имаде већ скоро 200, односно нешто и мање година, па се ето јасно зна, ко је, и зашто је тај манастир разорио, послије чега је — како прича госп. Витановић, — прошло више од 100 год. да се у њему није служило слово Божије; црквени кров бијаше пропао, а мјесто њега по зидинама израсло дрвеће у обиму човјечије дебљине, (слично томе приводи се и у ономе опису госп. Ђ. П. у „Источнику“ стр. 75.) што трајаше све дотле, док га год. 1775. не обновише требињски калуђери.

Назад пекијех 40—50 год. — како приводи госп. Стратимировић.[3]) —, прекривена је опушћела манастирска црква и у њој обновљено св. богослужење; године 1856. подигнута је манастирска кућа[4]) а год. 1878. звоник, којег црква прије имала није. Из овога навода излази, да је манастир послије обнове од год. 1775. поново страдао и опушћео, (можда у покретима почетком овога вијека) а око половице овога вијека, можда год. 1838[5])—1840. опет обновљен, да се народ може скупљати на молитву и службу божњју, коју обављаху по који пут у години мирски свештеници околнијех парохија.

Године 1885. манастир је опет насељен калуђерима, и тако је настало ново доба у његовоме бићу.

Према овоме погледу прошлих догађаја, манастир је након сваке катастрофе, а дуље времена служио као мирска црква пак се заиста мора овђе признати и уважити оно велико прегалштво и пожртвовање дот. мирског свештенства и околног народа, који постадоше тако вјерни и привржени својој светињи и онда, када калуђери настрадаше или се усљед прогонства разбјегоше, и тиме спасоше манастир од коначне пропасти, а сачуваше га и држаше до нашијех дана.

И тако се ето јасно види, како прошла судбина овога манастира бијаше уско скопчана са судбине матере земље, па кад су се надад њенијех убавих долова и крашних гора надносили тешки и крвави облаци страдања и мука, страдао је и трпио и он, а кад је макар и најмање кроз ону дуготрајну ноћ синуо по који зрачак благог мира и спокојства, он се опет поносито уздизао као онај баснословни фикс из пепела свога, и свије-

[1]) То напомиње госп. Рукавац у П. „Годишњици“ на стр. 257. — Штета само, што није навео, одакле је ту биљешку увео.

[2]) Моваћ Гекадије, у опису манастира Гомионице, у Источнику од 1891. стр. 336. и 337.

[3]) Гласник зем. музеја од 1892. стр. 68.

[4]) Види тачку 9. овог описа.

[5]) Види примједбу 2. к тачки 8. Овај Мајданављен знање можда стоји у каквој свези са овим најближим обновљењем манастира.

тлно овијем покољењима новијем жаром свога прегаоштва у служби Богу, и мукотрпном роду своме.

* * *

Завршујући ову своју компилацију, коју основах и наведох на првашњем туђем труду, ја не могу на ино, а да овом приликом не изразим своју свесрдну жељу, да поштоване г. г. писци, чији је рад у овоме чланку у толикој мјери употребљен, односно исправљан и допуњаван, не сматрају ово моје писање као извор каквог мог личног расположења према њима и њиховом раду, који ја високо цијеним и уважавам, тијем више што су у њему скоро сви одношаји, нарочито архитектонска и у опће вјештачка страна ове грађевине онако знаменито одиртана, — већ да сматрају овај корак као посљедицу оног јавног права у књижевности, према коме је сваки читалац и овлашћен и дужан, да искаже свој суд о пишчевом труду, који, чим је ступио на јавно поље, већ је тиме примио на се обавезу, да лојално искуси и претрпи све оне посљедице, које неминовно прате сваки јавни рад у овоме нашем XIX. вијеку.

Овијем мојим чланком није исцрпљено све оно, што би требало рећи о манастиру Озрену, али ја ипак држим, да ће и овом цртицом бити доста допринешено у прилог раду будућијех описивача и истраживалаца, који ће јамачно украсити српску књижевност и потпуним и свестраним описом ове наше свете старине, којој од свега срца желим сваки прави лијепи напредак.

Исправак. Осим незнатних штампарских погрјешака у изишавшем дијелу овог чланка (у III. свесци „Источника“ од ове године), које иначе не сметају разумијевању, исправљају се оне погрјешке:

1) Стр. 109 примједба 2. мјесто: „као 306 (1775–1597)“ треба да буде „као 306 (7075–1567)“

2) Иста страна, врста 17. одозго, лијево: мјесто „цртица *у* чланку“, треба: цртици *и* чланку“.

3) Иста страна, примј. 1., врста 8. мјесто „постанак“ — „постање“.

4) Стр. 112., врста 10 и 11 одозго лијево ријечи „а није ни знао“, — треба да буде у загради: (а није ни знао).

5) Стр. 116., врста 6. одозго лијево, мјесто „слику $\frac{306}{+\times}$“, треба да буде: „слику $\frac{306}{\times}$“ (оба крстића у косо).

6./XII. 1892. и 13./II. 1893.

Атом.

О старинској књизи, коју можемо назвати: Зборник бесједа, или слова преподобнога оца нашега Јеврема Сирина.

(Наставак).

Слово 206.

О „Спасењу и покајању“.

Одрицање оно, које се чини при св. крштењу изгледа површно и незнатно, али разумјети морамо, да је и врло велико и значајно. И који може сачувати се овим малим, неколиким ријечима одрицања, и свакога лукавства, реченога (у одрицању), која презире Бог „трикажень естъ“.

Одричемо се даклен, не од једнога, или два, или десет зала, но од свију, које Бог презире, као што се вели: „одричем

се сатане и свију дјела његових". Но којих дјела његових? Послушај. Прељубе, злобе, пијанства, праних ријечи, гордости, убијања дјеце, грабљивости, приношења жртве идолима, убијства, непристојних пјесама и много других. О томе много рекох, јер немам времена говорити, но прећимо с појединости и овако рецимо: одричем се свију неваљалствâ, која бивају под сунцем, мјесецем и звијездама, и свију некорисних дјела, која, што су мрска, не треба ни говорити.

Ових свију зала и овима подобним, одрекосмо се на св. крштењу, за која сви знамо, да су и дјела и учења ђаволска, да су у тами иста, и да, што чинимо, по обмани ђаволској, нашкодимо се чинити.

Прије, него нас озари свјетлост, били смо гријехом заробљени, овладани и заражени, и у том стању, кад благоизволи човјекољубиви и милостиви Бог избавити нас од такове заразе, посјетио нас је од озго с истока и објави нам спасительну своју благодат, и Он извршивши намјену за нас, понесавши гријехе цијелога свијета; Он нас откупи својом крвљу; Он нас оте од лажи идолске и наволи нас обновити — препородити — водом и духом.

Одрекавши се свију поменутих зала и тим свукавши са себе старог човјека и дјела његова, обукосмо се у новога Адама — Христа.

Онај пак, који поново чини речена зла по благодати, тај се од благодати и не користи, и од Христа се одлучује, пребивајући непрестано у гријесима.

О Христољубиви моји, чусте ли, колико се зала одрекосмо у мало ријечи на св. крштењу. За ово одрицање и добро обећање при св. крштењу одговоран ће бити сваки Христјанин у дан судни, јер пише: „Сам својим ријечима осудићеш се" и опет: „Устима твојим судићу ти, лукави слуго, или на осуђење или на оправдање у онај час".

А којим ли ће начином — редом — бити питани престојећи? Питани ће бити пастири, т. ј. епископи о њиховом животу и о пастви. Сваки ће одговоран бити за своје повјерено му стадо, народ, који му је предан пастире-началником Христом, ако је немаром својим запустио, те га није учио истинама спасења; тако исто и свештеници даваће одговор — рачун — о својим црквама и људима, тако исто ђакони, тако исто игумани, калуђери и калуђерице и сваки православни, како је који шта желио, како је управљао у дому свом женама и дјецом, слугама и слушкињама, даваће одговор, да ли их је васпитавао у добру и науци божјој, као што заповиједа апостол (Павле).

Тада ће запитани бити цареви и кнежеви, с њима и убице, богати и сиромашни, мали и велики, за чињена дјела. Јер пише: да ћемо сви престати суду Христову, да прими свако по дјелима својим, каква је чинио, или добра или зла. И на другом мјесту пише: да нема никога, ко би избјегао на руку мојих.

Христољубиви рекоше му: молимо те кажи нам још, шта ће најпослије бити.

А учитељ им рече: говорићу вам Христољубиви моји, али с тугом и зебњом, јер не може се слушати, шта ће на пошљетку бити, но боље је да ућутим.

Христољубиви. Зарће страшније бити, него што од тебе прво чусмо?

Учитељ. И страшније и многијех суза достојније, ако све сад искажем!

Христољубиви уздрхтавши се рекоше: „Друже божји, ако је могуће приповиједи нам, да би ово чувши трудили се за боље покајање", а учитељ проливши сузе рече: „Није лијепо без суза ово проповиједати, јер су већ пошљедни дани. Но

пошто имам заповјед од апостола повјереној пастви — народу — казивати и науку предавати, то вама као вјерним и предајем, а ви опет друге научите, али опростите ми, браћо, ако снагом, срцем ослабим у овом приповиједању". Тада настави: „О Христољубиви! Но оним испитивањима откривена ће бити дјела свију и сваког и пред анђелима и пред људима, и уништиће се свако господарење — власт и сила на земљи и сви народи поклониће се Богу, као што пише. Тада ће се разлучити друг од друга, као што пастир — чобанин — разлучује овце од коза. Они, који су добро радили, те добре плодове, плодове покајања принијели овце су и ради тога одвојиће се од неплодних — грешних, и ти ће се засијати као сунце, јер су испуњавали и чували заповијести божје тим, што су били милостиви сиромашнима, што су били странопримци — гостољубиви, што су наге одијевали, тамничаре посјећивали, удовице заштићавали, презрене заступали, болесне похађали, плачући дакле за богаством, које је на небесима, што су опраштали увриједе ближњима и чували исповриједјено и чисто од сваке пријеваре и лажи — јереси — вјеру своју. Ради тога поставиће их Христос судија с десне стране себи, а козliће с лијеве, као неплодне — грешне, јер су Га, као великога, праведнога и доброга пастира разљућивали као гордељиви и у овом животу вријеме трошили узалуд, без покајања, као козliћи, скачући и играјући, што су године доба свога трошили у прекомјерном јелу и пићу; што су били немилостиви, као и онај богати, који се не хтједе смиловати на убогога Лазара; па ради тога као немилостиви и не имајући плодове покајања, нити масла (уља) у свијећњацима својим, осуђени ће бити на стајање с лијеву страну, а који купише уље за рана и напунише судове — свијећњаке своје — и имадоше их запаљене, ти ће славно удостојени бити, да стоје с десну страну и чуће онај, по њих сретни, умилни глас: „Ходите благословени оца мога, те наслиједите спремљено вам од створења свијета царство".

Они пак с лијеву чуће изречење с љутим укором: „Идите од мене, проклети, спремљени ђаволу и друштву његову; немилостиви бисте, па сад нећете помиловани ни бити; као што нијесте хтјели слушати гласа мога, тако и ја сад нећу послушати молбе ни гласа вашега, јер ми не послужисте, гладна ме не нахранисте, нити ме жедна напојисте, нити ме, као странца, у дом примисте, нити ме нага обукусте, ни болесна посјетисте, и у тамници кад бијах не дођосте ми, другога господара радници и слуге бисте, због тога као радници ала отиђите од мене проклети". Тада ће ови поћи у муку вјечну а праведници у живот вјечни.

Христољубиви. Да ли ће сви у једну муку поћи или су муке различне.

Учитељ. Као што можемо знати по св. Јеванђељу различна му мјеста ових мука, а та су: најкрајња тама, геена огњена, шкргут зуба, неумрли црв, огњено језеро, неугасиви огањ, најдубља пропаст, ад — пакао мјесто љуто, с вјечитим мраком, из којег се не враћају грешници.

У оваке муке раздијелиће се грешници жалосни, сваки према броју и тежини својих гријехова, теже или лакше. О томе се пише: да ће сваки лапчићима гријехова својих бити везан, те ће бити бијен много или мало. Дакле према разлици гријехова тако ће и различите муке бити.

Ако је ближњи с ближњим у непријатељству и свађи, а случи се, да их при том смрт затече и предају дух, заслужиће

и наћи немилостиву осуду у час испитивања и као презрени ићи ће у најдубљу таму, јер нерадљиви биће и живиће не пазећи на заповијед Христову, која вели: „Љубите друг другa и по 77 пута опраштајте један другоме“. Истина сваки, који сагрешши, не може бити без туге или бриге, али опет треба паду имати, јер имамо утјешитеља и посредника код Бога Оца праведнога Исуса Христа и Тај је Спаситељ и очиститељ душа наших, не оних, који се за овај земни живот брину и који у љености живот проводе и свршe; не оних, који се питају и задовољавају тјелесним сластима, — него оних, који се срдачно кају и непрестано Га зову дању и ноћу. Ти ће се утјешити утјешитељем Христом, а који непрестано пак гријеше, и као такве задеси неумитна смрт, на те ће напасти на неумитном суду, онај божји гњев, који пророк Манасија исповједи и рече: „Јако непостојанъ гнѣвъ на грѣшники пришелца твоегw“. Тешко онима, који прељубу чине и пијаницама; тешко опадачима, тешко онима, који се опијају вином уз непристојне свирке, игре и пјесме, а заповијести божје неће да слушају и творе; тешко онима, који им се свете, божанственом црквом признатим књигама ругају и грдњама досађују; тешко свима, који у шали и смијању, узалуд ријеме троше, а не кају се, сјећаће се времена, које су зло и узалуд трошили, али доцкан; тешко онима, који држећи се учења противног, лажно-јеретичког улагивају се заштићивањем духовним лицима — свештеницима. С тим истим учењем лажним и осуђене се у идући вијек; тешко онима, који неправду заступају и пишу о њој; тешко онима, који гатају и врачају и дјецу у утроби, као и трговањем, и на други начин убијају, па и друга зла овим подобна, а цркви противно чине; тешко онима, који слугама својим не издају плате или обустављају, ови су као и крвници, који крв прољевају; тешко онима, који неправедно суде, бране и оправдавају неправеднога, а правду од праведнога одузимају; тешко онима, који своју свјету вјеру помућују лажном науком јереси и с јеретицима се дружи и исмијава је; тешко онима, у којима је као неизљечима бољa укорињена у срцу завист и свађа.

(Наставиће се).

Бесједа на Спасов-дан.

Во имја Оца и Сина и свјатаго Духа. Амин.

Благочестиви Христијани!

Ено у славу Божију дочекасмо и данашњи увиђени празник, Вознесења Господњег, који је врло величанствен и значајан, по нас православне Хришћане. Те зато, благословени моји, дужни смо и треба да смиреним трудом сазнамо суштину овога празника.

Господ наш Исус Христос, сишао је с неба на земљу, ради спасења цијелог рода људског од прародитељског гријеха. Он је примио на себе природу човјечију, те као човјек од народа прогоњен, поруган и на крсту распет мученички умро; у мрачни гроб сахрањен и стражарима опкољен, трећи дан из гроба васкрсао. Тиме је љубезни моји, преблаги наш Спаситељ уништио смрт, показао своју власт и славу свога божанства на земљи, потврдио истинитост нашег искупљења и битност општег васкрсења из мртвих.

Послије свога васкрсења бавио се Христос Спаситељ, 40 дана на земљи, учећи своје Апо-

столе о царству Божијем, и како ће по цијеломе свијету утемељити цркве и раширити науку Његову. У четрдесети дан по васкресењу свом, узнио се на небо, у тај велики и свети храм, да представи Богу и Оцу пречишћену и осве-ћену људску природу, ради чијег је спасења на земљи пострадао. Он је сам предска-зао своје вознесење кад је казао: „Азъ изидохъ отъ Отца, и пришедохъ къ міру и паки оставляю міръ, и идѣ ко Отцу[2].

Помислимо благочестиви Хришћани, кад нам наши сродници и пријатељи са стране у госте дођу, како нам је жао, кад се с њима при поласку растајемо. Помисли како оцеви и мајке плачу, кад синове и кћерке своје испраћају. А сад Господ и Спас наш једини Син Божији, који је цијелом свијету најмилији и најдражи, посје-тио нас је дошавши с неба, и остави нас по-слије опроштаја на Јелеонској Гори. Он је наш учитељ, пријатељ и утјешитељ, живот и свјет-лост, која просвјећава сваког човјека и гле, Њега облаци сакрише од наших очију! Промис-лимо сада православна браћо, какву вриједност има ова земља и наш мученички живот на њој, кад Христос Спаситељ истинити Искупитељ, срећа и блаженство наше, па га више међу нама нема, као што је био међу Апостолима.

Те зато драги моји слушаоци, дан Христо-вог Вознесења, треба да је за нас, дан туге и жалости; а сви у мјесто да смо тужни и невесели, ми смо весели и радосна срца, пјевајући радосне пјесме хришћанске побједе уз велику славу овог св. храма. Тако драга браћо, и треба да смо весели, да се при растанку са својима не предајемо туги и жалости, него да утјеху нађемо; па и Апостоли Христови, били су ве-сели кад су се са Јелеонске Горе, одакле се наш Спаситељ узнио, вратили у Јерусалим Возвратишася къ Іерусалиму съ радостію великою[3].

А зашто су Апостоли весели били, послије Вознесења Христова, види се отуда: што су добро запамтили оне благе ријечи и савјете Његове: „Мир мој остављам вам, и узимам природу вашу са собом, враћам се на небо, да и вама зготовим мјесто тамо: „Идѣ уготовати мѣсто вамъ, да идѣже єсмь Азъ, и вы бодите[4]. (Јов. 14. ст. 2. 3.) Тако благочестиви Хришћани, велико би добро чинили кад би и ми, обаирали се на примјер, Христа Спаситеља, са Апостолима, то јест кад би сваки старац и мајка, муж и жена, брат и пријатељ, дијелећи се од овога свијета, давали својим сроднима и осталим млађима, ономе благе ријечи и савјете; тиме би доиста и себи и њима олакшали растанак, са овога свијета; мјесто прос-тог плача, веселили би се признајући, да мили покојник њихов, оде не, у незнану, него у праву вјечну отаџбину, да својим молитвама, код пре-стола Божијег, испроси и њима мјесто спокој-ности.

При вознесењу свом, Спаситељ је поучио и благословио своје Апостоле, што их је одјед веселило. Тако треба и ми а особито наши ста-рији, док су још при свијести, да признавамо своје млађе, и ближње око себе, те да их живо поучимо и савјетујемо, да се и послије смрти наше, побожно и поштено владају, те да у миру слоги и љубави живе, како нам неби са хрђавим својим дјелима кости у гробовима узнемиривали.

Христос Спаситељ, утјешио је ученике и апостоле тиме, што их је увјерио, да ће бити свагда у свези с њима и међу њима „Азъ съ вами єсмь по вся дни до скончанія вѣка[4]. Тако браћо треба и ми да знамо, да умрли ако су и растав-љени од нас тјелесно, они живе, и то живе бо-љим животом него ми, јер: Богъ нѣсть Богъ мертвыхъ, но живыхъ. (Исх. гл. 3. ст. 6. Мат. 22. ст. 32.) С тога синови и кћерке, који жале своје миле родитеље, које им је смрт одузела, треба да су тврдо увјерени, да су родитељи њихови невидимо још с њима, и да гледају с неба раз-личита дјела њихова.

Спаситељ је још обрадовао своје ученике, кад им је обећао послати утјешитеља Духа свето-га, који ће их у свему руководити; Утјешитеља који и нас увјерава, да је душа бесмртна и да се кроз добру смрт, долази у вјечни и блажени живот.

С тога драги слушаоци моји, треба да нам је свагда на уму растанак са овога свијета, и да је наш садањи живот тек припремање за бу-дући и вјечни живот на небу, кога је Христос Спаситељ, свима вјерним и побожним Хри-шћанима, обећао приправити својим вознесењем. Амин.

Говорио у Лужањској цркви, на Спасов дан 1892. год.

Симо Ј. Поповић,
свештеник.

Надгробна ријеч,

Ђорђи Поповићу, протојереју и пароху модричком. Говорио: **Милан С. Шиљак**, српски учитељ.

„Плачем и кукам кад на смрт помислим"...

Тужни збор!

Ова пјесма — пјесма тугованка, коју у жалости над умрлим садругом испјева велики црквени пјесник Дамаскин — подсјећа нас свагда на онај горки — на онај посљедњи тренутак, којег свако живо биће овдје на земљи, прије или послије мора дочекати и његовој се вољи безусловно покорити; подсјећа нас даље на ону горку и прегорку чашу, која под овим небеским сводом ни моћна ни немоћна, ни богата ни сиромашна не мимоилази, док сваки не искуси горчину њезиног напитка, који га са лица земље збрише и од дневне свјетлости за увијек сакрије; подсјећа нас, дакле, на смрт, с којом је крај свима радостима и наслађама, што их човјек дочекује у кругу својих милих и драгих — у кругу своје родбине и пријатеља; подсјећа нас на смрт — ту оштру сабљу, која нема обзира спрам свога плијена, него која својом оштрином немилосрдно коси и старо и младо, јако и нејако, без разлике доба и узраста, те која нема милосрђа ни према коме, него која сасвијем равнодушно улази како у најмањи тако и у највећи дом и по вољи бира себи жртву, ни најмање не марећи, што ће тијем својијем поступком разорити основ породичне среће, отргнувши породици главног члана, а дјеци драгог родитеља, старатеља, хранитеља и бранитеља, и што ће тијем остале породичне чланове, а и све пријатеље, за тијем губитком, у голему тугу и жалост бацити; подсјећа нас на смрт, која немилостиво одузима из обитељског круга једну по једну жртву и предаје је у загрљај хладном гробу; опомиње нас даље ова пјесма тугованка на кратковременост, несталност и ништавило овог земног живота и на непзвјесни час, у који нам смрт свима — прије или послије — више главе застати и хладним нас пољупцем даривати, те тијем уцвијелити и у тугу бацити наше сроднике и пријатеље, као што је ето и данас, сасвијем изненадно, кад ни помислити нијесмо могли, произвела — не само у породици овог врлог покојника, што је пред нама, него и у цијелом овом мјесту — голему тугу и жалост тијем, што нам истрже из наше средине врлог пастира и духовног оца — проту Ђорђа — те тијем лиши наше мално мјесто ревносног духовног пастира, његову породицу главног члана, вјерну супругу љубљеног супруга, а његов породи оца и хранитеља.....

Покојни прота Ђорђе родио се године 1850. у селу Мајевцу, које припада епархији сарајевској, а рукоположен је за служитеља Божјег олтара 1872. године од митрополита сарајевског Пајисија, за помоћника своме оцу почившем проти мајевачком, Симеуну.

Бурне године: 1876. и 1877. провео је покојник као привремени парох у Бос. Броду, а у ово мјесто дошао је за пароха почетком 1878. године, и од то доба па све до данас — за пуних 15 година — овај трудољубиви радник у винограду Господњем, сву своју умну снагу посвећује је српској овомјесној српско-православној становништва, трудећи се, по ријечима св. апостола *„благовремено и безвремено"* — дању и ноћу, да повјерена му духовна паства не остане без духовне хране. Уважавајући његов вишегодишњи ревносни и савјесни рад и труд, митрополит аврамичко-тузлански Дионисије, произведе га године 1888. на степен протојерејa и тијем видљиво даде признања његовим заслугама...

Колико је покојник ревностан и неуморан био у вршењу својих пастирских дужности, било би од мене сувишно напоминьати, јер то је до данас могао увиђети не само од православних Срба у овоме мјесту, већ и многи иновјерци, а ја ћу напоменути само то, како он, на превелике ревности наспрам свог високог позива и из љубави наспрам повјере му пастве, није ни свог сопственог здравља штедио, него је у свако доба и по највећим непогодама и зван и незван међу своју паству одлазио, те исту брижљиво учио, упућивао и пастирском благошћу опомињао на савјесно вршење свију хришћанских дужности — те је, не марећи при томе на себе, задњих година своје и онако слабо здравље још већма порушио. Но ни тада није у својој ревности малаксао, него и кад је прије кратког времена на

смртну постељу пао, свагда му на уму бијаше његова света дужност, те се стараше до самог издисаја, да се иста преко оближњих свештеника што савјесније међу његовом паством врши.

Признајем, да бих много труда и времена употријебити морао, док бих само у слабој свјетлости представио само један дио врлина покојникових, које сам у току мог кратког боравка овдје, у њему упознао; али то није потребно да чиним, почем знам, да сте сви ви имали много више времена, него ја, да га што боље познате и да га због многобројних врлина његових обљубите, чему је најбољи доказ наше данашње многобројно присуство и срдачно учешће у тузи, које указиваште покојниковој породици, како за вријеме болести, тако још више по смрти покојника — и које учешће и данас дијелите са његовом породицом, те је тијем у њеној жалости ублажавате. Но ни његова т. ј. покојникова породица не треба преко мјере да тугује, већ треба заједно са нама да се сјети, како човјек са смрћу не свршава сво своје опредјељење, ради којег је створен, него да тијем кораком ступа из овог привременог обиталишта у други вјечни стан, који је Отац небесни приправио свима онима, који Га љубе и заповијести Његове испуњавају, а особито вјерним чуварима Његовог словесног стада овдје на земљи.

На кад се тога сјетимо, требамо се усиљавати, колико је могуће више, да не тугујемо онда, кад се наш покојник пресељава душом у тај вјечни стан и кад му се тијело предаје матери земљи, из које је постала и из које ће опет у пошљедни дан устати савршеније, него што у њу по смрти одлази, а чему нас св. апостол Павле увјерава велећи: *„Сије се, т. ј. умире, тијело душевно, а устаје тијело духовно; сије се тијело трулежно, а устаје нетрулежно“* (I. Коринћанима гл. 15, ст. 42. 43.).

Велим, кад на све то помислимо, треба да се савладамо, те да за умрлим одјеч не тугујемо и не наричемо, него да своју жалост савладамо и да благодаримо Творцу и Његовом премудром промислу, који је све тако мудро и непостижимо уредио, те да се напокон сјетимо, да нам покојник овим кораком одлази у вјечни стан, гдје нема ни туге ни жалости, ни плача ни уздисаја, него гдје је вјечна радост, да тамо прими награду за то, што је савјесно радио у винограду Господњем, и гдје ће га сам врховни пастир — пастир пастира, Господ Исус дочекати и рећи му: *„Добри и вјерни слуго! У малом си ми био вјеран, над многим ћу те поставити. Уђи у радост Господа твога“* (Мат. гл. 25. ст. 14—31.).

С тога и велим, утјеши се и стегни своје срце цијела ожалошћена родбино покојникова, те не тугуј за овим великим губитком, кад знадеш, да је сам Господ одазвао свог вјерног слугу да се од својих трудних дјела одмара и наслађава у царству Господа, чије је св. име на земљи прослављао, а славу његову међу људима проповиједао — те му за то свесрдно благодари.

А на Вама браћо, грађани овог мјеста почива дужност, да не заборавите породицу свог врлог духовног пастира у овом њезином тешком положају него да јој потпором колико — толико ублажите ране за овим непрежаљеним губитком, како би и она бар са нешто наде могла слободније у будућност гледати и дочекати, да је њезин сопствени члан, ако Бог да, на своје руке прихвати и стараће о њеном опстанку на себе предузме.[1])

А за тобом врли покојниче, брижни пастиру свог дух. стада, добри оче свог порода, родољубиви члане свог народа, којег си се и на смртном часу сјетио[2]) од срца тужимо, те се ево искуписмо, да ти, заједно с твојом породицом пошљедње „С' Богом“ кажемо и овђе са овог мјеста наше заједничке молитве престолу Створитеља упранимо, молећи му се са ријечима: *„Господе! Удостоји вјечних Твојијех блага свога вјерног слугу, кога си између нас изабрао и упокоји га у вјечном блаженству Твоме“!*

Вјечна ти успомена!

[1]) Покојник оставља иза себе супругу са седморо дјеце, од које, најстарији син му Стево, све године свршава науке у сри. прав. богосл. заводу у Ресаву.

[2]) При самим пошљедним трепућима свог живота, покојник је — поштo је свима овђе присутним рекао: опростите! — десета јасним гласом изговорио почетак одломак сри. химне: „Боже праведе“ . . . . — поновивши неколико пута: „И од сад нам буди спас“! — на ће одмах на тијем тихо и мирно издахнуо.

Један предлог.

О побољшању свештеничког стања, и о бољем напретку у народном и духовном свом развићу — односно у духовној просвјети.

У садање доба, од свештеника много се захтијева. Хоће се, да свештеник носи сваки дан лијепе хаљине, по укусу свештеничком, велећи: „нека нам је попо угледан, да се не срамотимо пред другим народима.“ А незнају „док се човјек сам не осрамоти, да га нико осрамотит не може“. Хоће, да попо има лијепу кућу, лијеп кућни намјештај, покућство и да му породица носи лијепу ношњу, велећи: „да то попо све може“. А шта више, једни хоће и то, да се почасте у кући попиној и лијепом „ђаконијом“, велећи: „кад нећемо код попе угошћени бити, ја ће немо?“ А други опет хоће да им свештеник у свим народним пословима, церемонијама и обичајима предњачи, као што и треба, и све то је дужан свештеник; и заиста, то је све лијепо и племенито. „Триста без попа ништа“. „Обичај је готов закон“. Трећи опет хоће и то, да попо тачно и у реду држи своју канцеларију, да тачно своје дугове исплаћује, и друге трошкове кућне и државне тачно подмирује, као што заиста све то и треба; те једном ријечи вели: „да им свештеник за углед у свему и у опште предњачи, — то је право; — ал „празна чаша молитве не чини“; а и попо празна џепа ништа у стању није учинити.

Свештеника треба добро наградити, пак онда да предњачи, и да за углед служи; а не попо је интересчија, и само брине се: „господи *сподоби* — сподоби џеп сеј“. Поп мора овај ил' онај духовни обред извршити, биле паре ил' не биле; а попо и о њетру може живити, јер вели у светом Писму: „туне пријасте, ту и недадите“.

По врх свега тога, истиче се питање кад је таки попо интересчија, зашто кад попо умре, сво добро попино оде у дуг, и тешко се исти подмири? а попина супруга и толика попина нејака дјеца остану на голој земљи, под ведрим небом, без ичије помоћи. Па кад је попо интересчија, зашто му не остане какво богаство? Није тако, него док је попо жив „неже лико за опуту“, а кад умре казали смо шта буде.

Ето дакле мила Србадијо! како је стање српског свештеника код нас, и каква је интереса његов.

Па ако смо ради, да нам наш српски попо буде угледнији, и да нам у свему предњачи, то онда треба да га боље награђујемо и плаћамо; јер „мирно срце Бога моли, а немирно сузе рони“.

По овом разлогу, ја мислим, да бих добро било, и не би тешко било народу, а и свештенство би мало боље са трошковима на крај могло излазити, а да не речем, да бих најзадовољније живило; кад би се привремено овако свештенику плаћало, као што је скоро овај обичај и по свој нашој Посавини плаћања свештеничких заслуга, а то по стању људи.

Нека би се од прилике плаћало овако: за њенчање, нека се плаћа од људи I класе по 10 форинти; од људи II класе 5 форинти; и од људи III класе по 3 форинти; а за велико опијело, од људи I класе по 10 форинти; од II класе по 5 форинти и од III класе по 3 фор.; за крштење по обичају; за мало опијело по стању од 1—3 форинта; за јелеосвећење на сваког свештеника по 1 форинт; за молитву по 50 новчића; за крсну прекадњу по 50 новчића; за парастос по 50 новч.; за водоосвећење по 50 новч.; за сваки споменик по 2 новчића и т. д.

И овако плаћање требало би у снажној крјепости да је, а не као досад самовоља појединих, хоће ли или неће; а такође требало би, да се строги надзор набљудава, да се сваке године свештенички бир и други заостављи дугови тачно побирају, а не да остану по смрти свештениковој, на „апелации до страшнога суда“, као до сада.

Ето овако би се стање свештенично побољшало мало боље, а не сувопарном критиком и празним ријечима.

А што се тиче народно-духовног развића у духовној просвјети; то би требало, да свештенство неуморно ради у винограду Господњем; да учи „времено и без времено“ своје духовно стадо, свему оном, што је душеполезно и корисно за повјерено му стадо словесно, како за душу тако и за тијело; и овако не би ни једна словесна овчица из стада Господњега се изгубила. Те према овом, особито треба, да сваки свештеник строго настоји, да му сваки његов парохијанин, а особито младићи и дјевојке науче бар ове најглавније хришћанске дужности, т. ј. молитву Господњу „отче наш“, вјеру своју „Вјерујући во јединаго Бога Отца“, Божији закон „Десет

Божјих заповиједи", девет црквених заповиједи и седам тајни новог завјета.

Јер кад један Хришћанин незна бар своје вјере и закона ових најглавнијих дужности, почем се онда може назвати Хришћанином; него би остао као и друга животиња, и не би више достојан био звати се Хришћанином.

Сви народи ма у главном имају појма о својој религији — вјери, — а баш наш народ сеоски у Босни ни најмање нема појма о својој вјери, па шта више ни прекрстити се не зна.

Ја по мом схваћању мислим, да би добро било, и да би се у овим назорима далеко напријед корачило, када би сви у опће свештеници, сваки у својој парохији свима младићима и дјевојкама заустављи вјенчање све дотле, док не буду ове дужности хришћанске научили.

Прилике има гдје се могу ове дужности научити. Данас скоро у сваком селу има ђака, који могу научити онога, који незна ових дужности. Могу доћи недјељом и празником у цркву, па се Богу помолити, пак из цркве могу онда доћи у кућу код свога попе, па га замолити, рекав: „дед' господин попо! кад нам налажеш да морамо знати дужности хришћанске, а ти нас бар за један час истим дужностима поучи, јер ти и онако свецем бадава досађујемо". За које мислим, да ће заиста сваки свештеник радо чинити, јер је и по својем позиву то сваки свештеник дужан чинити.

Завршујући ове моје ретке, поздрављам и молим у Христу браћу свештенике и драги српски народ, да ми не би замјерили, ако би примјетили што неумјесног у овом мом предлогу.

Пурачић, код Д. Тузле 16. фебруара 1893.

Стеван М. Василијевић,
парох пурачки.

Одломак из пјесме: „Свети Сава".

Молите се Богу вишњем
Сваког часа,
Бог је добар! Он ће дати
Среће, спаса!

Даће сваког изобиља,
Многа блага,
Молите се Богу вишњем
Браћо драга!

Молите се без престанка
Сваког часа,
Ал' не с плачем, но с радошћу,
Слатка гласа!

И када тавна ноћца
Крила свије. . . .
Црну земљу са крилима
Кад увије. . . —

И тада се мол'те Богу
Срца чиста,
К'о што ј' она света роса
Што се блиста. . . .

Захвалите Творцу вишњем
На дарима,
Бог ће опет дара дати
Вама свима!

Сваку молбу Творац прима —
И вашу ће;
Иза ноћи видићете
И свануће! . . . .

И кад сване мила зора
Дивна, чиста,
И сунашце с неба плава
Кад заблиста —

На кољена! На кољена!
Хвал'те Бога,
Величајте и узнос'те
Дјела многа!

Непрестано хвалте Бога,
Дјела света,
И мол'те се! . . . . у молитви
Срећа цвјета!!

У молитви свака добра:
Срећа, нада;
Ко се моли Богу вишњем
Тај не страда!

Сарајево, 1893.

Мих. Милановић.

Човјек и орао.

Човјек

Кад те видим, орле лаки,
Како летиш под облаке,
Завидим ти, што те неће
Уловити људске замке.

Још ми кажу дуго живиш
И цар да си тица свију,
Па да можеш у литици
Зданит тамо сваку змију.

И да можеш јарко сунце
Погледати бистрим оком,
У највећем своме сјају
На простору том високом.

Тако, тако, орле лаки,
Љубимац си ти природе,
Ил ми реци: тако није!
Са висине твоје горде,

Орао

Истина је све то жива,
Да ја имам те врлине;
Ал' спрам твојих што су моје?
Малог створа од пратине.

Престара су моја крила
Спрам твојега бистра ума,
Те с њим можеш стићи даље
У небеским висинама.

Па док будеш њим одно
Уздижући тежње свете,
Никакве те људске замке
Досећи, знади, никве неће.

Сам по себи о том судим
Кад оставим лак' облаке
Па се спустим на лужину
Ради какве зле примамке.

Да угодим злој прихоти
Пашем тамо на лешине,
Гдје с вранама гракљивима
У друштву ми и дан мине.

Достојанство царско губим
Јер ме себи равна држе,
Око софре те презрене
Кад ми гракћу: орле, друже!

Али кад сам у висине
И држим се лак' облака,
Из далека гракћу онда
И боји се мене свака.

Знати цијену свог позива
Господарит' над страстима —
То је веће и славније,
Него цар бити над људима.

Инок Лаврентије.

Човјеку.

(По њемачком).

Недај се сјети, чемеру, вају,
Не мисли много — мање је јада!
Вјеруј у небо, вјеруј у наду,
Да с' тобом среће, благослов влада.

Ко много мисли, много и пати!
У њему вјера и нада гине;
Живота ц'јела неморе знати
Кад сунце зађе, а када сн'не....

Чудни су пути у жићу твоме!
Не тражи мане, да крчиш путе;
Ханџари, мачи, они се ломе,
Ведре ти мисли и душу муте...

Без мача бритка, ханџара сјајна,
За бољи живот у борбу ходи;
Ма да је борба чудна и тајна,
Окљеват не см'јеш, напријед броди!

Напријед хитај *истином* светом
Противу лажи и многих зала...
Војујући храбро са пакла четом,
Теби је среће у дио пала...

Праведна та је борба и света!
А ако панеш на путу томе,
Од враж'је силе — демонских чета,
Благо ли теби и дому твоме!

Истином војуј — побједе шљеде,
На томе путу рај ти се ствара...
Не питај вр'јеме прошасти с'једе,
Да ти се срце не леди, пара....

Сарајево, 1893.

М. Милановић.

Премјештени.

Ристо Јокановић, парох добојски из протопрезвитерата тешањског премјештен је у Дервенту, и именован је надзирателем дервентског протопрезвитерата, мјесто проте Васе Јунгића, који је из Босне отишао.

Јово Врањешевић, парох еминовачки протопрезвитерата Сански Мост, премјештен је на парохију добојску, са сједиштем у варошици Добоју.

Разно.

Српско-православно црквено-пјевачко друштво „Слога“ у Сарајеву. Ово друштво знатно је почело напредовати, како у моралном тако и у материјалном погледу.

Број судјеловача и судјеловачица порастао је на 75 снага, и то све краснe српске младежи, којих одушевљење и заузимљивост даје потпуно наде друштвеном одбору, да ће ово друштво до тога успјеха дотјерати, е ће се свако пјевачко друштво у Босни и Херцеговини на ово моћи угледати.

Као што је већ споменуто да су снаге друштвене знатно повећане и то над половичном већином нових чланова, које друштвеном ликовођи г. Кости Травњу доста труда задаје, но и пак он настоји неуморно да друштво — што у његов дјелокруг спада — до највише висине унаприједи.

Број утемељавајућих и подпомажућих чланова као и дародавателя с дана на дан све више расте.

Ово друштво имаде својих чланова, и то:

Утемељача	23
Добротвора	4
Почасни	5
Помажући	126

Друштвена имовина као и књижница знатно је повећана, и то прилозима племенитих дародавателя као:

1) Стародревном иконом „Христова Убруса“ у вриједности 150 фор., од госпође Даше уд. Танасић.

2) Сликом „Св. Сава благосиља Срнчад,“ у вриједности 30 фор, од г. Васе С. Краљевића;

3) Јавор гуслама, двије чаше уресне и једним чифлуком за вјешање хаљина, у вриједности 24 фор., од госп. Јефтана Деспића, пресједника друштвеног одбора;

4) Сатом за зид, у вриједности 17 фор, од г. Аћима Бабића;

5) Огледалом, у вриједности 11 фор., од г. Нике Ђ. Бесаровића;

6) Сликом Његовог ц. и кр. Величанства Франца Јосифа I., у вриједности 6 фор., од г. Ристе Ђ. Бесаровића;

7) Сликом „Бранка Радичевића“ у вриједности 3 фор., од г. Мане Хрњака;

8) Врло вриједних и ријетких 83 комада књига, у вриједности 100 фор., од г. Саве М. Савића;

Такођер још поклонили су у разној количини поучних и забавних књига као и музикалија слиједећа господа: Ђорђе Јованович-Мандегања, Саво Лазаревић, Јово Сударевић, Недељко Миладиновић, Јово Пупић, Ђ. Петровић, прото, Ђорђе Мутић и Гавро Авдаловић; све у вриједности 40 фор.

Пошто је друштвени књижничар прегао, да књижницу што боље уреди, почео је књиге увезивати, те на исти увез притекли су му новчаном помоћи: г. Васо Н. Савић и Мићо Б. Самоуковић, а изгледа је, да ће се још који родољубиви добротвор показати, као што је Даша удова Танасић учинила овом друштву поклон, те постала чланом добротвором.

За тим ставили су прилоге на расположење друштвеном одбору на набавку каквих нужних ствари за друштвене просторије, и то: г. Ђ. М. Ђуковић 12 фор. и Нико Божић 10 фор.

Осим тога вриједно је споменути, да је млади доктор медецине г. Теофил Кечет, примио се почасти, да буде друштвени љекар.

На пошљетку заузимањем г. Јефтана Деспића, као пресједника друштва „Слоге“, друштвена је благајница обогаћена са прилогом од 150 фор. од одбора „Грађанског бала“, а посредством г. Есад еф. Куловића.

Друштвена благајна броји преко 2000 фор. готова новца, и овај се налази код „Бос.-херцег. народне дионичке банке“ под интересом.

Колико се види ово друштво, а особито друштвени одбор прегао је, да друштво што боље унаприједи у сваком погледу, и на сваком кораку показује одушевљења и енергије за рад, јер се поред усмене захвалниче и писменим захвалницама захваљује.

Ових дана друштво се у други стан преселило, који ће у сваком погледу друштву одговарати, јер досадањи одвећ је био премален за друштвене потребе.

Као што је и главна друштвена скупштина о. г. ријешила: да се од добровољнијех прилога даде друштвена застава правити, то је — као што чујемо — одбор друштвени исту већ наручио код прве бечке куће преко фирме П. Хаџи Ристо и друг у Бечу. Застава ће бити богато извезена у вриједности 420 фор. **М. Ј.**

Освећење звона у селу и парохији Врелу (протопрезвитерат бихаћки). Дана 6. марта о. г. освјештао је по добивеном благослову Његовог Високопреосвештенства господина Ђорђа Николајевића у поменутом Врелу ново звоно црквено надзиратељ Коста Ковачевић, парох бихаћки са мјесним парохом М. О. Богуновићем и Ст. Ковачевићем парохом дољанским.

Дан освећењу био је одређен треће недјеље часног поста; но пошто је дозвола тек у понедјељак (по трећој недјељи) стигла, то је надзиратељ протопрезвитерата одредио дан за освећење звона на 6. марта. Недјељним даном одредити се није могло из узрока тога, што надзирателя ниједан од свештеника оближњим није могао замјенити у служби т. ј. да мјесто њега служи Божју службу у Бихаћу; јер сваки свештеник у својој парохији мора да служи св. литургију, особито кад уз пост народ силни сваке недјеље светој исповједи и причешћу марљиво долази.

И ако је на овај дан падао снијег и такова мећава била као око светог Николе, ипак је звоно по уставу освјештано, а и народа је било доста, премда би га било и много више да пријеме не бјеше хрђаво; јер од понедјељка до суботе као дана за свечаност сав околни народ дознао бјеше, јер ваљани свештеник са својијем одборницима брзо народу јавише.

По свршетку св. литургије изговорио надзиратељ народу лијеп говор поучивши га од прилике о том: — шта је црква и како је треба боље похађати у недјељне и празничне дане, о значењу звона, о посту, о неким манама данашњег народа нашег, о слози и т. д.

Село Врело лежи сјеверно од Бихаћа до 3 сата даљине — (коњаничког хода) у Цазинском котару — у једној долини. Ту има један јаки извор — врело, а код истог је и црква а одма и мјесног пароха властита кућа, а около исте до 10 кућа. Ваљда од овог извора — врела добило и ово село име — Врело. Овдје је народ и прије буне цркву имао, али у вријеме устанка изгорила је као и многе друге. Године 1879. подигао је народ на истом мјесту малу дрвену црквицу и уза њу дрвени торањ — звоник на ком су исправили и једно мало али врло лијепог гласа звоно тако, да сад са овим новим много већим врло се добро са гласовима слажу. Народ је јако весео био кад су звона зазвонила, а то се види из тога — што сами између себе говоре и хвале се: „нема их оваковије да љепше звоне у цијелој Босни“. — Народ скупљени по свршетку службе дуго је звонио да се што више наслади лијепог и сложног гласа звона.

Црквени одбор приправио је ручак у кући мјесног пароха, и скоро сав одбор са осталим свештеницима био је на окупу за ручком; а то за то што су хтјели да се споразумију пред надзирателем гдје ће бити ново мјесто за цркву, коју намјеравају зидати. Но ни овдје се одбор несложи, и ако им је надзиратель одређивао и говорио гдје би најбоље и најправедније било по остала околна села. Од прилике неће се ни сложити већ кад би наша духовна власт одредила свога замјеника, који би им по правди Бога истинога одредио гдје се има црква да сагради. Сами веле: ми нећемо моћи ништа учинити, јер један хоће овдје други ондје а трећи тамо и т. д.

Народ је јако заузимљив за цркву а то се види из скупљеног и дарованог новца кога има до 4000 форината, и веле да се исти новац налази у Унион-банци у Сарајеву. За звоно што су дали то су од прошле године сакупили и за готов новац звоно купили.

Дај Боже да се дижу храмови у славу свевишњега Творца а на спасење душа православног српског народа.

Забиљежио
поп Стеван.

Чивут прешао у православље. Пређи дан васкрса о. г. прешао је у Суботици у православну вјеру Јевреји Емануило Саточи. Пошто Јевреји

није никако крштен, те он није покрштен, него је крштен са сим онако, као што се мало дијете крсти. Кум му је др. Пера Радић, и новокрштени добио је име Милан, а презиме Грчић. Чин крштења извршио је млади ваљани парох г. Светозар Димитријевић. „Г.“

Зидање учитељске школе и вјежбаонице у Сомбору. На позиданог извора дознајемо, да ће патријарх Георгије Бранковић о свом трошку саздати на мјесту садашње учитељске школе у Сомбору ново велико школско здање, у коме ће се смјестити мушка четирираздредна учитељска школа, са вјежбаоницом својом и свима другим потребним просторијама а по околностима и основна мушка школа сомборска, тако, да се у просторијама црквено општинског великог дома, гдје је сад мушка школа сомборска смјештена, привремено могу смјестити 4 разреда основати се имајуће учитељске школе.

„Ш. Л“.

Четиристогодишњица ободске црквенословенске штампарије. У овој 1893. години навршује се 400 година од кад је прва црквенословенска књига штампана на Ободу у Црној Гори; те се је саставио нарочити одбор на Цетињу, под заштитом књаза Николе I. ради тога да се што сјајније прослави успомена таковог културног догађаја. Тај одбор издао је већ и нарочити „Проглас“, којим се на свјетлост доноси такова велелепа одлука и установљује се мјесец јули, као најподобније за прославу, уз придржање, да се доцније одреди дан и изда дотични програм за светкошину.

Стогодишњица српско-православне карловачке богословије. Првог фебруара 1893. године навршило се 100 година, како је отворена богословија у Срем. Карловцима под управом митрополита Стратимировића. За спомен тога дана било је благодарење и у саборној цркви и при парастосе покојним наставницима у овом богословском заводу. У цркви је чинодјејствовао и сам патријарх Ђорђе Бранковић. — На читуље умрлих види се, да су као наставници ове богословије дјеловали: 2 патријарха, 2 архиепископа, 16 владика, 8 архимандрита, 1 прота и 2 свјештењака. — За успомену на знаменити дан 1. фебруара 1794. када је богословија отворена дао је патријарх у своме двору свечан обједа, на коме су били сви професори богословије и мјесно свештенство. Том приликом је и то уречено, да би се ваљало постарати, да се велезаслужном митрополиту Стратимировићу, који је богословију засновао, и осталим просвјетним добротворима карловачким, подигне достојан споменик. У ту цијељ је патријарх Ђорђе Бранковић даровао 1000 фор.

За прославу стогодишњице богословије и гимназије створио се посебан одбор, и у овом листу донешен је одборов проглас на српски народ.

Лијепа задужбина. Српски добротвор *Стеван витез Черовић* у Требињу (Херцеговина) умро је 15 маја 1892 године, и тек се сада његова опорука (тестаменат) дознаје, којом је оставио преко 50.000 фор. на добротворне сврхе. Тако српско-православној требињској општини завјештао је кућу за женску школу у вриједности 40.000 фор. цркви св. Благовјештења у Подгљивљу 3.000 фор. Џамији у Требињу 1000 фор. за спротињу 1000 фор. и т. д. Покојник је и за живота свога чинио многа добра и лијепе задужбине, и тиме је заслужио да се уврсти у ред првих добротвора и родољуба српских.

Покој му српској души и пјевна му слава овога и онога свијета!

Српска читаоница У Њу-Јорку. Српска колонија у Њу-Јорку, установила је српску читаоницу и моли сва уредништва политичких листова као и књижевни часописа, да јој шаљу бесплатно своје листове, часописе, пошто за сада не располаже довољним материјалним средствима да би се могла претплатити. Надамо се да ће се уредништва српских листова и часописа одазвати жељи наше Њујоршке колоније. Новине треба слати на атрес: Servian Readig Rom. Cheriff Stre Nr. 34 Newyork. Nord Amerika.

Добровољни прилози о св. савској бесједи год 1893. у Травнику. Потписани, у име цијела одбора најављују срдачну и најтоплију захвалност своју господи приложницима, који нам приликом св. Савске бесједе „држане у корист српско-православне школе“ прилоге послаше; чија имена са приложеним свотама и на јавност наносимо.

Приложише: по 5 фор: Душан Ристић из Трста, Фрањо Славић равнатељ надбискупског сјеменишта у Травнику, Шкуљевић и Аничић из Трјеста, Јован Чавић И. Сад, Петар Николић Загреб, Мијо Авдаловић Сарајево; по 4 фор: Јован Манојловић пресједник окружног

суда у Травнику; по 3 фор: Његово високопреосвештенство Серафим Перовић Митрополит Мостар, Нико Фуфић Травник, Високопречасни Платон Телечки архимандрит манастира Беочина, Григорије М. Јефтановић Сарајево, С. Сичински баунинспектор Травник, Офер гостионичар; по 2 фор: Његово Високопреосвештенство Госп. Ђорђе Николајевић митрополит Сарајево, Теофан Косовац игуман Прибина Глава, Исидор Ђирић витез Карловци, Васо Пауковић Карловци, Лазар Јакшић, Никола Ваић, Ц. к. ошкрбни магацин, Ристо Јосиповић, Константин Милић асекултант А. Б. — сви из Травника; по 1 ф. 50 новч. Г. Р. Јелачић Мостар; по 1. фор. Мићо Којић Рогатица, Перо Уларевић Брчка, Стефан Живковић капетан Бихаћ, Перо Дрљача Бос. Нови, Васо Ћосић учитељ из Силбаша, Данил Адамовић парох, Думитар инжинир, Буђау окр. мјерник, један официр, Игњац Лах, Коста Солдо — сви из Травника.

Свота прилога је . . .	81 фор. 50 новч.	
Од улазница пало је . .	115 фор. 50	„
На томболи добивено . .	39 фор 18.	„
Укупна свота износи . .	236 фор. 18 новч.	
Кад се трошак одбије са	58 фор. 81	„
Остаје чист приход . .	177 фор. 37. новч.	

Нека је овијем изречена захвалност и свима судјеловачима, пјевачима и дилетантима, који су вољно, не жалећи труда долазили нашем учитељу г. С. В. В. на поучавање; а на по се нека је хвала младим и вриједним свештеницима г. г. Николи Адамовићу, Данилу Адамовићу, као и госп. учитељу Манојлу Илићу, што бијаху десна рука нашем учитељу г. С. В. В. Живили приложници као и судјеловачи! живили!

У Травнику 30. јануара 1893.

Предсједник
Стево В. Вујадиновић, **Л. Јакшић,**
учитељ, перовођа.

Јавна захвала. Са овим долазим умолити славно уредништво да би благоизволјело увртстити у цијењени лист „Источник" ову захвалу добротворима доље означеним, који нашој цркви у Драговићима придарише и то:

1) *Мухарем ага Табаковић*, спахија из Бањалуке, поклоно је уз цркву 1 комад земље у вриједности 150 фор.

2) *Василије Игњатић*, свештеник из Папажана поклоно је у цркву 1 „*Дарохранилницу*" у вриједности 30 фор.

3) *Мила Тешојевића* из Папажана приложила је у цркву 1 „*Путир*" у вриједности 50 фор.

Горе реченим приложницима потписана општина овим најердачније захваљује на њиховом доброчинству учињеном нашој св. цркви. Бог им платио.

Српско-православна црквена општина.

У Драговићима (пароприезвитерата Прњаворског) 8. фебруара 1893.

Предсједник:
Цвјетоје Милановић,
свештеник.

Светосавска прослава, са првом бесједом и забавом у корист српске школе и сиромашних ђака у селу Чечави, котар и протопрезвитерат Тешањски, 14. јануара 1893. године. Драги брате Србине, почућимо само што нам једна пјесма каже: ће год који Србин има, и ће год се српски збори, ту се данас громогласно светосавска пјесма ори, и свако се доброхвално светог Саве данас сјећа; сјећа се и његова светог рада, из ког ниче српска срећа. Та он бјеше цркве наше први бранич, прва глава, и од њега почела је да нам српска школа ускрсава Па кад се свуда у Србству светосавска слава чује, то и наше скромно село није изостало да се општој слави прикључи. У нашем храму бијаху многа браћа сакупљена, на хвалишше вишњег Бога, и славише светог Саву. У вече забрасмо се у маленој српској школи нашој, која отвора умне очи дјеци нашој, која показује: што је право, што је лијепо, да ниједно чедо код очију не остане слијепо.

Има већ 14 година од како се свечано прославља светитељ Саво у овом селу, и сабира се многа Србадија на збор код наше цркше, а тако исто и на Савин дан у вече. Сваке године народ је долазио и држато је српско сијело, гдје се пјевало уз гусле, играло и приповиједало се, једном ријечи бивало је сваке године народно веселье.

Али овогодишња свечаност надмашила је све. У очи Савина дана свршена је вечерња са бдењем. Из јутра на Савин дан јутрења — пак послије свега литургија, коју су одслужила два свештеника. Црква је била дупком пуна побожног народа. Послије службе пошена је литија у школу, за литијом ђаци обучени у стихаре са чирацима и иконом светог Саве, појући тропар светитељу српском. За њима све-

штеници обучени, па онда многи народ. У школи је приређено било коливо, и вода за водосвећење. Кад је освећена водица и коливо прослужено у спомен светитеља Саве као школског патрона, школска су дјеца врло дивно отпјевала „Ускликнимо с љубављу“. Послије тога, говорио је ученик IV. разреда Јован Јотановић из Чечаве о повјести данашњег светитеља, истакнувши важност школе, позивајући родитеље и добротворе да што више користе српској школи. Иза тога народ се је веселио и пјевао, а млађарија играла народно коло до саме ноћи. Цијеле зиме ове била је код нас велика студен, а баш у очи Савина дана отпустила је студен и на Савин дан било је топло, ваздан је сунце сијало. Милостиви је Бог тако хтио да и ово мало српско сеоце проведе лијепо своју свечаност. Народ који је дошао из околних села, није се ни разилазио, него су сви чекали ноћи да присуствују на забави, која је приређена те вечери; а оближњи су се разишли кућама, па су опет у вечер дошли на забаву. Тога дана био је и на забави госп. судац А. Изриковски из Тешња као замјеник престојника, који нам је школску дјечицу похвалио и обдарио, и који се цијеле вечери задовољан налазио, те му овдашњи одбор и народ изјављује најтоплију благодарност.

Бесједа је почела тачно у $7^1/_2$ часова у вече. Дјеца су лијепо декламовала и доста прилично пјевала, а кад се показао гуслар на бини а око њега мала дјечица поседала, па почео уз јавор гусле извијати народну пјесму: „Ко крсно име слави томе и помаже“, или „што прошли рано у недјељу“; највећма је то очарало присутне и у многога си могао ињети сузу из очију, јер их је одушевила пјесма народна уз јуначке гусле Србинове. Пјесма „Онамо, онамо“, врло је дивно отпјевана, а тако исто „Узо дједа свог унука“ складно је пјевана. Декламацију „Здравље Дечана“, врло је дивно говорио Јован Јотановић ђак IV. разреда. Послије свега изиграна је томбола и примани добровољни прилози.

Кад је свршено све што је у програму, овдашњи је црквено-школски одбор дао вечеру свима странim гостима, на којој је било доста и из околних села, што су лијеп прилог за школу принијели. Забава и вечера свршена је до 4 сата послије по ноћи, а млађарија је играла готово без престанка народно коло. Било их је, који су и осванули у разговору и шали. Прихода смо имали прилично на самој забави. Како је мало ово мјесто, и удаљено од свију вароши и главне цесте, ипак нам је Србадија притекла у помоћ са добровољним прилозима, од којих прво мјесто заузимају врли Срби браћа Бањалучани и Пријаворци, те не могу пропустити да се не захвалим вриједном свештенику Јови Новаковићу из Бањалуке, пароху бистричком, који не пожали труда него сабра од бањалучке Србадије лијеп прилог и посла овој школи, те кажем хиљадили се такови свештеници. Лијепа хвала свима добротворима, који се сјетише ове мале српске школе, у најсиромашнијем српском селу.

А сад ево износим на јавност имена дарователя који овој школи прилог дадоше или послаше:

По 2 фор. Високопреосвећени г. митрополит Ђорђе Николајевић из Сарајева; по 14 ф. Коста Анђелић, свештеник Церовица; по 10 ф. Ј. Станковић, свештеник из Чечаве, Ристо Мајсторовић, шумар Чечава; по 6 фор. Ристо Симеоновић, тежак, Михаило Цвијић, Чечава; по 5 фор.: Пејо Мильић, тежак из Чечаве; Сава Јеремић, тежак из Дедлака, Алекса Костреш, тежак Шњеготина; 3 ф. 20 н. Ристо Суботић, теж. Осредци; 3 ф. Васо Јевђенић тежак Чечава; по 2 фор.: пречасни г. хаџи Теодор Илић, прото, Милован В. Танасић, трг., Перо Дучић, трг. из Тешња, Максим Гачић, тежак, Јеврем Станојевић, тежак Чечава, Браћа Трифковићи, трговци, Јово Марковић, трг., Стево Остојић, трг. Пријавор, Лазар М. Поповић, трг., Лавар Милић, трг., Стево Памучина, трг. Бањалука, Перо Дрљача, трг. Б. Нови, Перо Бошковић, трг., Јово Костић, трг. Дервента, Симо Танасић трг., Петар Ђурић, трг., Игњат Трифковић, трг., Васо Ивановић, трг. Добој; по 1 ф. 50 н. Саво Антешевић, трг., Игњат Тешић, трг. Тешањ; по 1 ф. г. судац А. Изриковски, Јанко Витас, порезник, Илија Кнежевић, бележник, Адем Мешић, трг., Ристо Тешић, трг., Мухарем Мешић, комесар десетине, Мумед Побрић, субаша Тешањ, пречасни г. Вид Ковачевић, прото, Јован Новаковић, свешт.; Миле Јанковић, трг., Ђорђе Банчевић, трг., Сава Сурутка, трг., Никола Вучковић, трг., Коста Јовановић, трг., Ђорђе Стричевић, трг., Бокољић Бабић, трг., Саво Пиштељић, трг., Лазар Ј. Поповић, трг., Симо Пиштељић, трг., Васо Михаиловић, трг. сви из Бањалуке, преч. г. Петар Стефановић

прото, Грачаница, Ристо Јокановић, свештеник, Васо Мунишић, трг. Добој, Ђорђе Симић, свештеник Брестово, Ђеко Новић, свешт. Осиња, Стојан Шурлан, трг., Миле Савић, трг. Бос. Нови, Саво Вукановић, трг. Приједор, Часни госп. Лука Опачић, свештеник, Томо Маршић, жупник, Ђорђе Н. Милић трг., Митар Ђерић, трг., Тешо Ковачевић, трг, Тодор Ђерић, трг., Коста Којић, механџија, Никола Андрејевић, учитељ, Теша Бјегојевић, трг., Гавро Новић, трг., Тешо Јовановић, трг., Недо Спасојевић, трг., Миха Петровић, трговац, сви из Прњавора, Петар Радуловић, тежак Илова, Митар Николић, тежак, Илија Гверо из Тешња, Коста Душанић, свештеник, Теодор Поповић, тежак, Лука Душанић, тежак, Кршо Цвијић, тежак, сви из Прибинића; Јово Кргић свештеник, Ристо Благојевић, теж., Петар Илић, теж., Гавро Радовић, ковач, Станко Булут, ковач, Васо Драганић, тежак сви из Радње, Симо Зелић, ковач, Петар Симићевић, тежак из Церовице, Коста Томић, тежак, Ђорђо Тошић, тежак из Витковаца, Јосиф Сарић, поштовођа из Стапара, Гавро Савић тежак из Ранковића; Јаков Вуковић, тежак., Милош Софрић, тежак Осевица, Тешин Вучић, теж. Шиљеготина, Тришо Пејашиновић, тежак Вијачани, Тодор Петровић, теж. из Растуше; Јевто Поповић, теж., Васкрсија Бекић, кнез, Петар Станојевић, тежак., Јаћим Тешић, тежак, Лазар Тешић, тежак, Гавро Продановић, тежак, Пејо Игњић, тежак, Јован Јотановић, ђак, Симо Душановић, столар, сви из Чечаве; Стојко Суботић, тежак из Осредака; по 80 новчића: Јаков Бузадић трг. из Бањалуке; по 70 новчића: Стево Вукић, учитељ; по 60 новч.: Стево Кременовић; по 50 новч.: Илија Љубибратић, Глиго Вукмир, Васкрсија Курузовић, Вукан Грубаревић, Гојо Томић, Станко Тривић, Стеван Вуковић, Јово Бекић, Стево Видовић, Перо Николић, Симо Максимовић, сви из Бањалуке, Иван Сертић, обераузер из Тешња, Јово Баић, Никола Поповић из Прњавора, Књежетић фирер, Ј. Орлук оруж. из Стапара, Обрад Ковачевић, лугар, Лазар Јевђевић, Анто Станојевић, Лука Гачић, Теодор Станојевић, тежаци из Чечаве; по 40 новч.: Саво Миланковић из Бањалуке, Ристо Петровић, Осевица; по 20 новч.: Нико Вуковић, Симеон Петровић, Осевица, Саво Пашић, Укрњица, Томо Драгић, Марко Микановић из Чечаве.

И овом приликом нека је свима родољубним приложницима српска хвала изречена. Прилога, улазница и од томболе пало је свега 230 ф. 64 н. кад се одбије трошка 30 фор. остаје чиста прихода 200 ф. 64 н.

У Чечави на Сретење 2. фебруара 1893.

Ј. Станковић,
свештеник.

Откриће Гундулићева споменика. 1 јесеца јула ове године откриће се свечано споменик славног српског пјесника Ивана Фр. Гундулића. По спремама, које се чине, биће ова свечаност особито сјајна, те ће се у српској Атини сабрати лијепа кита Србадије, да ода своју пошту највећем српском класичном пјеснику.

Гундулићев споменик. *У* талијанском листу „Adria“ који излази у Трсту, читамо ове ретке: „*У* радионици врло вриједног вајара Ивана Рендића, видили смо колосални споменик, справан да се пошаље у бечку ливницу“. Споменик је висок 2.60 мет., а представља гласовитог дубровачког пјесника Ивана Гундулића, и опредјељен је, да буде украс једном историчном и славном граду, који се поноси, да се је у њем родио пјесник (Османа.) Пјесник је — чије је племените црте могао погодити умјетник владајући се по сликама, које се као драгоцјени аманети чувају у породици пјесниковој — приказан је у цвијету свог мушког доба држећи у десној руци перо, а у лијевој неколико листића хартије, који ће му обесмртити име пред потомцима. Споменик је постављен на монументално подножје, удешено по оном стилу, како ће најбоље одговорити стилу дуждеве палате, у чијој ће се близини и поставити споменик. Без сумње је овај спомзник једно од најбољих радња вриједнога Рендића, а он је и до сада био чувен и са својим другим лијепим радовима, те с тога Дубровник може бити задовољан, што је израду овог споменика повјерио овом вриједном умјетнику — споменика, којим он хоће да овјековјечи успомену једнога од његових најдостојнијих синова, да се препоручи поштовању и обожавању доцнијих поколења. „З.“

Светосавска прослава у селу Кравици (Протопрезвитерат и котар Сребренички). *У* нашем селу Кравици и ове године достојно прослављен је празник св. Саве српског просвјетитеља.

По свршетку литургије, пошена је литија у овдашњу школску собу, уз пратњу милозвуч-

ног звона и многобројног сеоског народа, као и српских школских ученика, који су светосавску пјесму „Ускликнимо“, умилним гласом пјевали до у школску дворану, гдје је освећена водица и преливено кољиво. По освећењу водице и преливања кољива госп. учитељ Васо Петковић, изговорио је ваљан говор — пун значајних мисли о важности празника, опоминући родитеље на подражавање светитељу и стављајући им на срце као аманет морално васпитање дјеце своје. За тим је оглашено присутном народу, да ће се у два сата по подне — обзиром на удаљеност околних становника — истог дана — као и прошлих година одржавати школска забава, и да ће огласити звоно са торња кад наступи одређени час. Послије тога народ се је размјестио у црквену механу, свештеничке куће и у ђачке собе — у којима ноћивају ученици из одаљених мјеста, — те је ручао.

Кад је наступио одређени сат за забаву, огласило је звоно, да се народ искупи у школску дворану. Пошто је Васо Ерић овдашњи школски начеоник најпре свештенике и црквено-школске одборнике, пе онда народне старце и старице, по Божијој заповједи и по овдашњем народном реду обичају посадио да сједну, — а младеж је стојала, — започетаје забава. Госп. учитељ Петковић поздравио је скупљени народ врло лијепим говором, у коме је сјетио се онога под чијем окриљем живимо, и који се и о нама очинском бригом брине од прије једну десетину година, од кад у сваком обиру напредујемо напоменувши: Нека живи Његово Величанство наш премилостиви цар Фрањо Јосиф I. Живио! Пошље поздравног говора отпјевали су ученици царску химну. Пјесму. „На дан св. Саве,“ најприје декламовао је Перо Перић уч. IV. раз. тако слободно и лијепо, да је дивота била слушати. За тим су ученици отпјевали светосавску пјесму „ускликнимо“. Пјесму „Дјоба Јакшића“ декламово је опет Перо Перић; пјесму „Урош и Мрнчевић“ декламово је Лука Ерић уч. IV. раз.; пјесму „Српска дјевојка“ декламово је Перо Перић. Особиту су пажњу на себе обратили како млади декламаћи, тако и ове три значајне народне пјесме, од којих прва казује високо поштење Маркове и његове мајке Јевросиме; друго добро, племенито и милостиво срце честите српкиње и љубе Анђелије и хришћанска љубав к ближњему, и на пошљетку трећа која казује благообразност српкиње дјевојке. Даље је још петнаест ученика из сва четири разреда лијепо и јасно, своје декламације изговорило.

Најпослије декламовао је Перо Перић пјесму „Добар духовни пастир,“ која је посвећена часном госп. и честитом старини попу Ристи Поповићу из Кравице, од Недељка Миладиновића, бившег вриједног ученика овдашње народне основне школе.

Ову је декламацију говорио речени ученик у име сиромашних ученика овдашње школе, као срдачну захвалност просвјетним добротворима, — међу којима је у првом реду часни госп. Ристо Поповић парох Дубровачки, — који су својијем племенитијем даровима надржали сиромашку школску дјецу у школи, која без тога неби могла у прошлој години уживати плод науке, због сиромашног стања.

Затим је г. учитељ Васо Петковић, у име сиромашних ученика, изрекао срдачну захвалност свима поменутим просвјетним добротворима. Потом су као и прошлих година започели уписивати своја часна имена у књигу дарежљивости слиједећи српски просвјетни добротвори: г. Ристо Поповић свештеник и предсједник црквеног и школског одбора у готову 5 фор. и 100 ока кукуруза; г. Стојан Поповић парох у мјесту и Недјељко Зорић поредни врховодитељ из Сребренице по 2 фор.; Ђорђија Петровић овдашњи општински бележник 1 фор. и 50 ока кукуруза; Нећо Николић кнез из Оправдића, г. Радо Петровић оружник из Зелиња, Лазар Јанковић кнез из Шиљковића, Цвијетин Димитрић тежак из Шиљковића, Марко Лукић тежак из Зелиња, Станоје Јањић тежак из Оправдића, г. Тодор Драгишић оружник из Зелиња, Јефто Николић кнез из Бањића и Митар Николић дућанџија и механџија из мјеста по 1 фор.; Марко Божић из Кравице 50 новч.; Ђоко Николић (Пањ) из Бањића 40 новч.; Стево Милановић из Мратињаца 40 новч. и 10 ока кукурузна брашна; Васо Ерић из Бањића 20 ока кукуруза; Гајо Јањић из Оправдића 20 ока шенице; Аница и Алимпије Ерић из Бањића по 20 новч.; Милан Марковић из Оћеновића 40 новч.; Цвијетин Тешановић из Оћеновића 30 новчића; Милко Милутиновић из Мратињац 10 ока кукуруза; Васо Лазић из Липеновић 20 новч. Милан Симић и Паво Гаврић из Оправдића по 10 ока кукуруза; Васо Ивановић из Зонића 7 ока кукуруза; Цвијетин

Петковић из Зелиња 40 ока кукуруза; Крсто Милановић из Липеновића 40 нов. Симо Перић из Зелиња 50 нч.; Матија Димитрић уч III. раз. 10 нов.; Филип Петровић из Опрандића 4 оке кукуруза и 2 оке гра и Ристо Миросављевић из Магашића 50 ока кукуруза.

Овом праликом немогу пропустити да не изјавим, да овдје постоји обичај од неколико година, да се сади духан, на корист сиромашне школске дјеце трудом и вољом часног госп. Ристе Поповића и г. учитеља Васе Петковића. Од истог је духана и прошле године добивено на корист речене дјеце — одузевши трошкове око обрађивања — 26 фор. 24 новч.

Не могу пропустити ни то да не изјавим, да је госп. учитељ Петковић изјавио своје задовољство пред скупљеним народом, да га поред светосавске славе весели и морално пожртвовање бившије ваљаније ученика овдашње основне школе Недјелка Зарића бившег писара овдашње политичке општине, а сад порезног овршоводитеља у Сребреници, који се је потрудио да посјети светосавску школску забаву овдје, и Ђорђије Јовановић писара овдашње политичке општине. Обојица поменутих, не само што су посјетили светосавску забаву, и даривали добровољне прилоге сиромашној школској дјеци, него су и искаи добровољних прилога изрубрицирали и у исти уписивали имена дарователъа. Тако исто изјавио је задовољство и Недјелку Миладиновићу бившем ученику овдашње школе, који је спјевао пјесму „Добар духовни пастир“ (посвећено госп. попу Ристи Поповићу из Кравице), пожељевши му од Бога здравље да и у будуће својим младим пјесницама ирлине слави и племенита чувства буди у своме српском роду.

Док се је народ искупно у школску двораву, стојао је на ногама за по сата Васа Ерић начсоник овдашње политичке општине и по старјешинству посађивао прво свештенике, па онда одборнике црквене и политичке општине, а затим старце и старице народне. Па и пошто је забава отпочета ако је дошао који од постарији људи, он је устао и нудио столицу на којој је сједио, баш онако с осјећањем побожним као кад слави своје крсно име у својој кући. Ма да није имао прилике да коју годину проведе под шљеменом школским ипак је не само овом приликом, него и сваком другом гдје се ради за опште добро и показао: да је узвишен умом и честит карактером, и да умије зрело, поштено и узвишено мислити о својим и друштвеним приликама.

У Кравици 29. јануара 1893. **Р. М.**

Истини за љубав. *У* цијењеном листу „Босанско-Херцеговачком Источнику“ од године 1892. свеска XII. изишао је опис манастира Липља од свештеника бистричког Јована Новаковића, у ком се је исти дотакао и овдашњег сликара Павла Цвјетковића нашег грађанина.

Ми нећемо испитивати шта је руководило свештеника Новаковића да на онакав начин опрни једног умјетника, који је већ преко 20 година међу нама, и који од свог сликарског заната издржава себе и своју породицу; јер кад би то износили онда би далеко отишли, само можемо рећи: да је у овој ствари свештеника Новаковића распалила ниша лична мржња, него што је он то хтјео учинити, јер збиља овој је општини познато да је свештеника Новаковића Павао Цвјетковић, ради преговарања о иконама у манастиру Липљу увриједио, али свештеник Новаковић требао је законитим путем Павла тужити и тим начином себи задовољштину прибодити, а не на онакав начин убијати рад, углед и опстанак не само Павлов, него и његове породице.

Павао Цвјетковић правио је иконе у нашој цркви, којима нема никакава приговора и које служе на потпуно задовољство општине и парохијалног народа, те које су и неки вјештаци као умјетност признали.

Оно има у нашем српском народу пословица: „каква плата онака и радња“, према томе ако Павао случајно није најбоље иконе у манастиру Липљу сликао, то је знак да није био наплаћен, јер сваки заначија кад се погоди пита „од каквог ћете материјала и од колико цијене желите да Вам се ствар направи“ по овом не може се Павлу рећи да је он слаб сликар, јер како се ће погоди онако и направи.

У Бањојлуци, у фамилијарним кућама има Павлових икона, које би се сваком вјештаку допасти морале, али за такову поједину икону наплатно је Павао по 4—5 дуката, за то се никако не може рећи да је Павао преварант и невјешт у свом сликарском послу.

Ушљед тога молимо славно уредништво „Босанско-Херцеговачког Источника“ да ово не-

колико ријечи у хатар истини у свој цијењени лист што скорије увртити не пропусти.

У Ребровцу (Бањалука) 27. фебруара 1893.

За Ребровачку општину:
Предсједник:
Саво Суруткa.

За Бањалучку општину:
Предсједник:
Лазар М. Поповић.

Дарови црквама. Анђа супруга свештеника Марка Савића и пароха из Прекаја у главочком протопрезитерату, након дуге болести преселила у вјечност 16 јануара о. г. у 34 години старости. Још за живота предвиђајући своју смрт, а за спомен покој своје душе оставила је 100 фор. од свога иметка да се подијели црквама и то: Цркви у Прекају 50 фор., за набавку барјака црквеног у Главочу 20 фор. Цркви на Камену 5 фор., Цркви у Кључу 10 фор., цркви у Петровцу 10 фор. цркви у Буковачи 5 фор.

Вјечни јој покој и памћење!

Јавна захвалност. Исказ добровољних прилога, светосавске бесједе држане у Соколцу на дан 14 Јануара 1893. год.

И то дароваше по реду ови даровatељи:

Високопреосвештени господин митрополит Ђорђе Николајевић из Сарајева 2 фор.; Котарски престојник Виктор Барчај пл. из Рогатице 2 фор.; Леви пивар из Сарајева 5 фор. Станко Тодоровић и др. из Шабца 3 фор; Глиша Јефтановић 2 фор.; Васо Дурић 2 фор.; Ђорђо Петровић ципелер 2 фор; Мићо Авдаловић златар 2 фор.; Милош Зеленовић пекар 1 фор. сви из Сарајева. Стево Николић трговац из Зворника 2 фор.; Благоје Мијатовић из Цазина официјал 2 фор.; Ц. к. капетан Богдан 2 фор.; Ахмед бег Буквић начелник 1 фор.; Хаџи Асибег Танковић 1 фор.; Мићо Којић 1 фор.; Марко Чангал 1 фор.; сви из Рогатице. Ц. к. капетан Хабор Подроманијом 1 фор.; прото Гаврил Косорић 1 фор.; Васо Ђорђевић 1 фор.; парох Стево Косорић 50 новч.; Јово Павић 50 новч.; Јусуф-бег Шапиншић 50 новч.; Ђорђо Васић 50 новч.; Ристо Ковачевић 20 новч.; Пајко с Романије 1 фор.; Шпитцер из Мокрог 2 фор. и г. Дака Дакић. 1 фор.

Свега добровољних прилога пало је 40 фор. 20. новч.

На уланицама у вечер пало је	55 фор.	80 нов.
Заслужено на јелу и пићу	26 фор.	72 „
Од томболе пало је . . .	12 фор.	35 „
Свега прихода	135 фор.	07. нов.
Одбија се расхода . . .	85 фор.	07. „
Чист остатак прихода . .	50 фор.[1])	

Ниже потписата општина овим изриче г. г. даровateљима најтоплију благодарност живили! На многаја љета.

Соколац 20. јануара 1893 год.

Српско правосл. црквено школска општина.

Прешли у православну вјеру. У граду Велкиеберу у сјевернoј Америци примило је православну вјеру 600 унијата, који су се тамо населили већином из Галиције.

Исправак. У I. и II. свески овог листа за мјесец Јануар и Фебруар од о. г. поткрала се је замашна погрјешка, и то у „Бесједи на нову годину", на страни 36-ој у II. ступцу а у 12. реду одозго, гдје стоји у реченици: „Ја не могу ни помислити, да човјек **не** може бити поштен" и т. д. а треба читати: *Ја не могу ни помислити, да човјек* **може бити поштен**" и т. д. Овијем се исправља горња реченица и оно **не** излишно је и квари прави мисао.

Приложници св. матере цркве. Домаћица покојног Станка Бореновића, житеља из села Трмошње — котар Сански-Мост придарила је светој матери цркви у манастиру Гомионици из чисте српске побожности, а за спомен свог друга један чиpак са свијећом у вриједности до 7 ф.

Скромна и побожна Српкиња, а домаћица Ђуре Марјановића из села Кмећана котар Бања Лука, придарила је поменутој св. матери цркви за спомен своје преминуле дјечице један епитрахиљ у вриједности од 10 фор.

Нека Свевишњи дароваоцима плати, а упокојницима, за чији су спомен прилози дати лака била црна земљица.

С. П.

Исказ добровољнијех прилога, који су пали — пригодом светосавске бесједе држане у манастиру Гомионици 1893.

Приложише ова г. г.:

„По 5 фор. Лазар М. Поповић, трг. из Бањалуке, Перо Р. Јовановић, трг. и Д. Туале К. Вучковић, трг. из Сплета (Далмација), Вл. Стефановић, трг. из Приједора, Д. Ристић, трг. из Трста, Гаврило Жмијановић, протосинђел — настојатељ ман. Крушедола.

По 3 фор. Стојко Драгојевић, трг. из Первана, (кот. Бања-Лука), Шкуљевић и Аничић, из Трста.

По 2 фор. Васо Михаиловић, трг. из Бања-Луке, Јово Ђ. Лазичић, свештеник из Лу-

[1]) Баш чудно, да је наш расход већи приход!!

сиња, Ристо Кос, тежак из Перване, Т. Зељковић, трговац из Бања-Луке, Р. Стојановић, трг. из Приједора, Њ. В. Ђ. Николајевић, митрополит, М. П. Радетић, трг. из Приједора, Перо Дрљача, срп. нар. добротвор Б. Нови. Саво Суруткa, трг. из Бања-Луке, Стево Памучина, трг. из Бања-Луке, Симо Пиштељић, трг. из Бања-Луке, Л. Милић, трг. из Бања-Луке, Никола Јовановић, велепосједник Б. Круша, Лазар В. Трифковић, трг. из Прњавора.

По 1.50 фор. Лазар Предојевић, трг. из Клашнице, Управа манастира Дужи.

По 1 фор. В. Ковачевић, прото из Бања-Луке, Јово Ј. Јелић, парох из Јелића, Јошо Петровић, трг. са Кадине воде, Пера Загорац, трг. помоћник са Кадине воде, Пражак жандштраж. из Бања-Луке, С. Фабијан, штраж. из Радославске, Узелац поштовоја са Кадине воде, Лабус, оружник са Кадине воде, Б. Баралић оружник из Кола, Лукић, оружник из Радославске, В. Палачковић, тежак из Мелине, Ст. Мајеторовић, кнез из Мелине, Миле Милаковић, тежак из Кмећана, Илија Кос, из Перване Илија Миласовић, кнез из Кмећана, Петар Љубојевић, ситничар, Нико Тривунца, тежак из Обровца, Ђура Станић, тежак из Вилуса, М. Милановић, из Кмећана, Т. Рогић, тежак из Славићке, Р. Симатић, десетар из Бање-Луке, Н. Кондић учитељ из Бања-Луке, Л. Предојевић, трг. из Кашнице, С. Кременовић, трг. из Бања-Луке, Ј. Бузаџић, Ј. Печанац, прото, Вардар Вакуф, Ј. Остојић трг. из Приједора, В. Кондић, трг. из Приједора, М. Маринковић, трг. Сански-мост, И. Ј. Прашталo, порезни протуставник из Јајца, С. Борeновић, трг. из Санског-моста, Марко Добројевић, трг. Босанска Крупа, П. Ульревић, трг. из Бричке, Васо Стојановић, трг. Санског-Моста, Петар Ивашковић парох из Јошавке, Спасоја Бабић, трг. из Бања-Луке, Никола Вучковић, трг, из Бања-Луке, К. Максимовић, трг. из Б. Шампа, Јово Новаковић, парох бистрички.

По 80 новч. С. Јовић, тежак из Голеша, М. Милановић, ситничар из Кмећана.

По 50 новч. Глишо Бојанић, кнез из Обровца, Т. Удовичић, тежак из Кола, Лука Симеуновић, тежак из Мелине, Ј. Крагуљ, тежак из Мелине, М. Кондић, пољар из Кмећана.

По 40 новч. Ст. Бера, свештеник из Гомионице, Саво Бабић, тежак из Мелине, Вукосав Мајсторовић, тежак из Мелине.

По 30 новч. Ђуро Марјановић, тежак из Кмећана, Вук Раданић, тежак из Мелине.

По 20 новч. Јован Лужија тежак из Кмећана, Станко Максимовић, тежак из Мелине, С. Берендика, тежак из Мелине, Ј. Милаковић, тежак из Кмећана, К. Бабић, тежак из Мелине. Ђ. Миласковић, тежак из Кмећана, Н. Вученовић, теж. из Мелине, П. Вукочић, теж. из Мелине, С. Ђукић, теж. из Мелине, П. Савановић, теж. из Мелине.

По 10 новч. Илија Бабић, тежак из Мелине, М. Благојевић, тежак из Мелине.

Овом приликом свијем приложницима и браћи Србима у име овдашње српско-православне основне школе и милијех мојих ученика (чијим је трудом и држата бесједа) потписани од свега срца благодари и кличе из српских груди: „Живили пријатељи и приложници срп. православних школа и опће српске ствари“!

Српска хвала и пречасном госп. Виду Ковачевићу, протојерeју, који се је по српској дужности драговољно примио, да преко њега добровољни прилози са стране долазе; а хвала и свој Србадији, који материјално или морално допримогоше, да овогодишња светосавска бесједа што љепше испане.

Српско православна основна школа у ман. Гомионици, у марту, 1893.

Петар С. Иванчевић, с. р.
српски учитељ, пострижeник и јеромонах гомионички.

Читуља.

† Петар Гаковић,
парох Драгељски у протопрезвитерату Бос. Градишком.

Овај немоћни и изнурени свештеник преминуо је и преселио се у вјечност 13. марта 1893. рано у зору, а 14. марта у 3 сахата по подне свечано у присуству тројице свештеника опојан а од народа његове парохије испраћен и до хладног му гроба у драгељско гробље сахрањен.

У пошљедње вријеме и пред саму смрт живио је тако невољно, да није имао шта ни по-

јести, док му није његов најближи комшија Јово Бјелановић што год и какову понуду донио.

Имао је једну малу кућицу, једна трошна кола, два стара и мршава коња, а такође и нешто јадног и кукавног покућства, које кад се пред котарским уредом у Градишци продавало, свијет се у чуду питао: та, је ли могуће, да је то наслиједство једног свештеника?

Кућица је за сада само процијењена а све остало продато, те кад се узму у рачун трошкови око погреба његове супруге, која је умрла прије њега на 15 дана, потом трошкови око његова погреба, затим дуг који покојник има неким трговцима, онда управ изиђе да сва његова сирмија не може подмирити дужнике, него су неки пред судом дуг поклањали (на пр. браћа Малићи), и тако двоје мушке дјеце која су остала иза њега остају ни начем!

Покојник је рођен у селу Стабанџи (у Крајини) 29. јуна 1862. године. Рукоположен је за ђакона и свештеника 14. и 20. јула 1885. од митрополита Саве Косановића у Сарајеву.

Најприје био је парох у Бабићима па онда у Станарима, а у прошлој години по потреби службе буде премјештен на парохију Драгаље.

Од рода оставио је иза себе једну удату сестру и брата „фелдбебла“, који станује у Бихаћу и који је одвео дјецу к себи.

Вог да му душу прости и вјечна му памћаи!

† Ђорђе Поповић,

протојерej, парох модрички.

Овај служитељ Божијег олтара умро је 13. фебруара 1893. г. у Модричи (дијецеза зворничка).

Покојник је рођен 1850. године у Мајевцу код Дервенте (дијецеза Дабро-босанска).

Рукоположен је за свештеника 26. септембра 1872. год. од митрополита Дабро-босанског Партенија и постављен за помоћног свештеника своме оцу Симеону Поповићу протојереју, пароху мајевачком Бурић 1876. и 7-ме године био је као привремени свештеник у Бос. Броду, а послије тога прије је у дијецезу зворничку и 4.-ог маја 1878. године постављен га је митрополит зворничко-тузлански Дионисије Илијевић за сталног пароха Модричког, а за његову велику ревност у свештеничкој служби произвео га је исти митрополит у чин протојереја мјесеца новембра 1888. године.

Покојни прото Ђорђе био је вриједан свештеник и неуморни радник у винограду Господњем, који је само својом свештеничком службом заузет био, те је и ноћу и дању на сваки позив ма кога свог парохијанина трчао и своју дужност тачно и на задовољство свију својих парохијана обављао, па га је због тога прекомјерни труд и умор прије времена и у гроб отпратио.

Иза покојника остала је удова супруга и седмеро дјеце, од којих најстарији син Стево Поповић сваршава ове године богословију у Рељеву.

Покојни прото Ђорђе поред одавнашње болести „задуве“ добио је болест у бубрезима и слезини од чега је послије 15-то дневног тешког боловања и умро.

На Теодорову суботу 13. фебруара ове године, пошто се са комшијама и пријатељима, који су код њега били, опростио, то је отпјевао почетак српске химне: „Боже правде ти што спасе“ и т. д., и кад је већ неколико пута поновио ријечи: „и од сад нам буди спас“ испустио је своју српску душу.

Сахрањен је у недјељу 14. фебруара, а „надгробну ријеч“ рекао му је учитељ модрички г. Милан Шпилак, коју ријеч у овом листу у напријед доносимо.

На спроводу је било поред 7 свештеника и много благодарног му народа преко 1.500 душа, који су сви жалећи свога доброга и вриједнога свештеника са сузним очима, а болом у души рекли му посљедње: *вјечнаја памјат.*

Одговори и поруке од уредништва „Б. Х. Источника“.

Л. Д. М. свешт. у Б. Ваша прва бесједа — као што се видили — штампана је у овом листу. — И остале ваше бесједе и говоре можете послати, и уредништво ће их по увиђавности редом у листу доносити. Желимо вам обилата плода од вашег проповједничког и пастирскогада у повјереној вам пастви; и ваш примјер нека послужи и другој во Христје братији у околини, те да и они чешће се показују народу пред олтарским дверима и на сваком мјесту са пастирском поуком.

Н. А. свешт. кор. у Т. Срдачна вам хвала на послатом изводу свештеничких сједница, који је већ

по вашој жељи штампан. Непропустите и у будуће на сршетку сваке године достављати такове изводе.

Сједнице свештеничке тек онда ће користи донијести цркви, православљу, народу а на по се и свештенству, ако се сви умјесни закључци свештеничких сједница, од свештенства једнодушно, сложно и истрајно у дјело приводе и остварују.

Л. Т. П. с. д. а. П. Уредништво радо прима ваше чланке и у листу их редом доноси, јер су поучни и богословског садржаја. Ваше обећање прима се на повољно знање. Молимо вас да у будуће шаљете ваше радове написане на половини превијеног табака уз дуж.

Ваше подугачко писмо Ф. Н. Р. неможе у овај лист ући због многих узрока. Оно је предато уредништву „Босанске Виле".

Које свеске „Источника" нијесте примили, јавите и обратите се на администрацију овог листа, да вам их пошаље.

Ј. К. уч. и бог. у Т. Ваш чланак: „Поправљање материјалног стања нашег свештенства и народна привреда", почеће налазити у овом листу од VI. свеске.

Остале ваше радове кад пошаљете, такође увршћене бити у лист, јер по наслову биће ваљда и садржина добра.

П. И. јд. у М. Г. Исказ добровољних прилога, као и чланак „Разговор свештеника с Хришћанима" кад дође на ред биће штампано у листу. Бесједу вашу послали сте доцкан као и чланак „Послије св. Саве", и уредништво ће то оставити за лист на годину и у згодно доба дати у штампу.

Због неуредног примања овог листа, обратите се непосредно на администрацију, јер о томе уредништво неводи бригу.

М. А. с. к. д. а. Као што сте већ видјели, ваши послати радови, већ су готов сви штампани у овом листу.

Остатак ући ће у своје вријеме кад дође на ред.

Ваше примједбе узете су у обзир.

С. П. свешт. у Б. Послате ваше двије бесједе ући ће у штампу, но онај чланак неможе пристати за лист јер је сасвим доцкан написан, и односи се на ствар, која је већ свршена прије пет година.

Кад пошаљете и остале ваше радове — као што велите, да их имате написане — уредништво ће одабрати и по увиђавности дати да се у листу одштампавају.

ПЕТАР НИКОЛИЋ У ЗАГРЕБУ

Највеће фабричко стовариште слика, икона, оквира, огледала, сваке врсте сатова, столица из свинутог дрвета, кина сребра, шиваћих машина дрвеног и гвожђаног покућства итд.

Препоручује сваке врсте и величине олајном бојом штампаних слика а нарочито мојом накладом помножене **народне хисторијске слике** као:

„Св. Саво благосиља Србчад".

„Херцеговачко робље". „Рањеног Црногорца". „Босански бјегунци"

„Дједа и унука". „Пјесника Гундулића".

као и руком рађене на платну српске слике:

„Цар Лазар са породицом".

„Цар Душан и вила". „Југ Богдан и 9 Југовића". „Косовка дјевојка".

„Сан Краљевића Марка." „Бранко Радичевић и вила."

Св. икона сваке паради и величине, цјеливаћих икона на лиму, а израђују се и цијели иконостаси за цркве, за које се прорачуни на захтјев шаљу.

Портрети се израђују најљепше по фотографијама у свакој величини.

Црквених утвари од кина сребра, посребрепога ¹/₅ чистог сребра.

Цијене су најумјереније, а плаћа се олакшава **мјесечним оброцима**.

Цијеници се шаљу на захтјев бесплатно и франко.

Прва српска штампарија Ристе Ј. Савића у Сарајеву.

Свеска VI. Сарајево, Јуни 1893. Година VII.

Власник: АЕМ. Консисторија. Уредник: Ђ. Петровић, протопрезвитер.

Нешто о празновјерју и његовим посљедицама.

Гријеси противни истинитој вјери, по науци православног моралног богословља, јесу: 1) *Безбожје*; 2) *Невјерје*; 3) *Равнодушност у вјери*; 4) *Јерес*; 5) *Празновјерје*: 6) *Двоумљење у вјери*; и 7) *Одступање од вјере*.

Празновјерац је по морални онај, који чини према ствари каковој оно, што треба да чини према Богу, н. пр. вјерује у њезину моћ, моли се њој, нада се, и од ње тражи оно што му она дати не може. Основ је његовом вјеровању лаж, намјера и сврха да постигне добро или да одврати зло, а посљедица гријех. Такав човјек може да вара или себе или друге људе, може да се служи апсурдним и најнижим средствима само да задовољи себичности, и да се домогне жељене циљи. Истина је, да средства која воде к сврси могу бити различита и од њих онда зависи посљедица празновјерја, величина гријеха; али и најнаивније празновјерје има се сматрати гријехом, јер је права вјера од Бога људима откривена и предана истина, а празновјерје увијек је било и биће лаж.

* * *

Празновјерје датира се на давне прошлости, и може се наћи готово код свију народа. Овдје ево само неколико примјера, а историја забиљежила је тога више.

Први историчар и велики јеврејски законодавац Мојсије (3759.—3879. год. од створења свијета или 1749.—1629. прије рођења Христова), у свом кодексу о уређењу свештенства, опомиње синове Израиљеве: „*Не обраћајте се к врачарима и гатарима, нити их питајте, да се не скврните о њих. Ја сам Господ Бог ваш*". (III. 19. 31.) Проста природна религија старих незнабожних народа била је преплетена сваковрсним празновјерјем. Погледајмо дрвену митологију, старе сибиле, питије, оракуле,

(растове додонске и пророчиште делфијско), аугуре („ванаичне лажљивце римске империје"), ауспиција (oscines et alites), харуспексе, — колико има у њима мушке озбиљности и праве божанске истине?! Видјели смо праван плод идеалистичког пантеизма и мистичког политеизма, лаж, мађије и мантика бијаху пусте формуле или средства за пријевару и обману. Пелија животом плати, шћери његове сасјекоше га и скуваше у мађијама. Сократ, велики грчки мудрац, постаде жртвом предрасуде. На ломачама сажижу пуно невиних жртава, тобожњих вјештица; а Дидије Јулијан (193.), да се одржи на престолу против Септимија Севера, пита за савјет мађионике, коље и жртвује пејаку дјецу, неби ли из утробе њихове предвидио какова га чека будућност. Ето докле је могло допријети тапте празновјерје!

А зар није матеорски камен у старо доба био чудо, ког су звали „bäthylie" т. ј. камен с душом, на којем је стајао престо надземних духова, и нијесу ли зар Римљани држали, да је такав камен вјесником највеће несреће?!

Међу празним парадоксама древних времена наћи ћемо „камен мудрости" (lapis philosphorum, magisterium mundi). Оваким каменом могао је човјек претворити просту ковину (олово, коситар, бакар, гвожђе и др.) у чисто злато, лијечити све врсте болести, продужити живот, одржати здравље, љепоту и младост. Алхимија била је позната већ у првим вијековима у Египту, бујна фантазија оријенталних народа даде јој јачи полијет, а већ у V., VI. и VII. вијеку занимаше она у велико Грке и Египћане. Из Грчке пређе у Арапску, а одавде и из Грчке доспије даље у хришћанску Европу. У времену од XIII. до XVII. вијека позната је алхимија већ свима и свакоме. Бијаше окупирала све сталеже и нашла заштите у палатама владалачким. Оваква да речем дјетињи посао, по рачуну празновјерног народа, није био на одмет, јер тада неби били Рудолфа II. звали њемачким „Hermesom Trismegistom", који је тобоже послије своје смрти оставио 4760 килограма 51 декаграм репродуцираног злата и 3360 кгр. 36 дгр. сребра. Савременици знаду и то, да је дармштатски ландграф Ернест Лудвик ковао дукате од олова и хеске специјес-талире (1717.) од сребра са натписом „Sic Deo placuit in tribulationibus", а цар Фердинанд III. од $1^1/_2$ кгр. живе репродуцирао је чисто суво злато.

Лијепе ли вјештине а примамљива заната! — Па имали ту чуда или мађије какове? Нема, него је то нешто сасвим треће. Алхимисте узимали би за своје експерименте скоро увијек живу и олово, јер те ковине топлином извјетре се (оксидују), па тад није требало ништа друго него присутним очи заварати и у чинијицу под ретортом пустити по који комадић злата. Нека когод данас покуша тајну и чудотворну силу алхимије, кад је химија (т. ј. кемија) као знаност изнашла да су ковине елементи, па да не проће као њемачко тз. „херметско друштво".

Шта је у истину „камен мудрости", на чега је састављен и како се производи, то је све покривено мистицизмом и лажним бајкама, а кад се оне очисте, остаће увијек само толико разлога, да можемо отворено рећи, е је „камен мудрости" лаж и пријевара. На ипак поред свега тога вјеровало се осим горе споменутога, још и то, да се црвеном тинктуром таква чудотворна камена може палијечити свака и најопаснија болест, а од изнемоглих старца и старица начинити момке

и дјевојке. Само три центиграма такове тинктуре, па се може изгубити грба са леђа, добити вид, ма да су очи искапале, нестаће трагова старости, са лица бора и брада, живићеш до судњега дана и т. д. Коме је по вољи нека зарони у историју алхимије и заустави се код неког Саломона Трисмосина, он ће умјети причати више таких ствари, — та он је, вели, овим чудним начином подмладио многе старе госпође!

Филип Аурелије Теофраст Бомбаст ab Hohenheim сабрао је тобоже многе чудотворне лијекове, прогласио се првим и највећим љекаром, па обећава, да нема болести, које он најлијечно неби, и старости, којој неби живот продужити могао. Месмер открива животињски магнетизам и у великом магнету налази центрум, одакле се свакој жељи човјечијој задовољити може. Thurneisen, љекар књежевског двора у Берлину и пророк из звијезда, прикупио је иметак од каквих 100.000 форината својим којекаковим пљењаријама и издавањем свог 20-годишњег пророчког календара.

Није мимошао Европу ни спиритуализам, тај мистериозни гост, који је дошао да покаже празновјерним људима, како столови играју, или како се може са духовима опћити и мртви призивати. Чине се експерименти са сомнамбулима, који су посредством животног магнетизма падали у најчудније екстазе и дуготрајан летаргичан сан. Родиле се којекаке безаконља и чињи на ушрб морала и јавног запта. Једна бискупска скупштина овако карактерише такав посао: „*Cum ordinentur media phisica ad effectus non naturales, reperitur deceptio omnino illicita et haereticalis et scandalum contra honestatem morum*“. Енциклика конгрегације јавно тврди, да спиритуалисте варају и заводе народ: „*Decipiendis ac seducendis hominibus student neoterici plures, vati posse occulta, remota ac futura detegi magnetismi arte vel praestigio, praesertim ope muliercularum quae unice a magnetizatoris nutu pendent*“. У Француској развио се спиритуализам многострано и на најскандалознији начин, тако, да су полиција и судови, употријебивши присилна средства, принијели многе и напорне жртве, само да стану на пут тој безграничној саблазни.

Војсковође и одличнија господа средњега вијека, носе на шеширима или на сребрним или златним штапићима „талисмане“ (парче рога од једнорога), да их неби когод отровао и да се могу сачувати од сваке несреће. Неки кроничаре тврде, да се такав рог одмах стане знојити, чим се приближи јелу или пићу, у којем је усуто отрова, а човјеку, који је већ окусно отрова служи као лијек вода, у којој се час прије киселио такав „талисман“. Зна се и то, да су многе отмјене госпође носиле на лијевој руци дијаманте или ахате, само за то, да се сачувају од отрова, несносног стања меланхолије, нервозности и т. д.

У западној Африци н. п. оболио опасно краљ, па кад већ не може никакав љекар да помогне, траже помоћи у мјесеца, или духа званога Илого, који у мјесецу пребива и њиме влада. О пуном мјесецу сакупе се женскиње у коло пред кућом болнога, пјевају пјесме и моле се Илогу да им каже лијек. Његово је дрвеће у шуми, његове су траве у пољу, његове су све воде и све ријеке, он мора знати лијека. Па ако већ на земљи нема љековита средства, нека Илого исцијели болнога сјетилом мјесечевим. Пјесму прате добоши и пуцњава, а посред кола стоји жена болесна на первизи, која је управо за то и примила службу проро-

чице. Упре очи у мјесец, шапће неке неразумљиве ријечи и у томе часу падне онесвијешћена на земљу. Коло игра даље, а за по сата устаје сомнамбула, прича како је говорила са Илогом и како јој именова траву, од које сок да пије болесник па ће оздравити.

Празновјерије најбујније виче у критичним и важним моментима живота човјечијега, кад човјеку или имовини његовој пријети опасност какова. Један такав примјер забиљежен је у „Јавору“: — „У Енглеској 1542. године појави се шашка, која је ужасно усјеве пустошила, одмах се ту нашло људи шпекулативног духа, који нађоше на лијевом горњем крилу писмена I. R. A., а на лијевом доњем крилу нађоше писмена D. E. I. — Кад ова писмена прочиташе, нађоше ове ријечи: Ira Dei, које значи „гњев божији“. Ове ријечи ишле су од уста до уста по цијелој Енглеској и устрашише људе тако, да сав покушај таманења остављаше вољи божијој, док најпослије није наученак Ратлеф писањем народ почео одвраћати од таких бесмислица и позивати га да се лати средстава, која ће таманити шашку. Сујеверна тумачења брзо се проносе и у најдаљније крајеве свијета; тако 1712. године, учитељ у гимназији у Штетину Павле Јеце, знао је на горњим крилима наћи писмена B. E. S. и тумачио их је народу овако: bedeutet erschreckliche Schlachten, па онда bereuet euren Stolz, beschauet eure Strafe, па онда: Babylon est scortum, и т. д.“ (Год. 1879. стр. 945. и 946.).

Арапин, кад му усјевима пријети опасност од прождрљивих скакаваца, ухвати четири така пустошитеља, напише им на крила по један стих из корана, који говори у опште против скакаваца, па их пусти, и за чудо, веле, цијела дружба крене другим правцем. Коме је по вољи може чак и пророкову молитву написати, папир турити у трску и зајести је у житу на пољу — па да видиш хоће ли скакавци у то поље!

Кад је оно у XVII. вијеку бјеснила немила колера у Милану, платило је главом много недужних старица. Празновјерни свијет, умјесто да се оружа против епидемије крпењем радикалних наредаба, контумацијом, дезинфицирањем и т. д., сијече и на ватру баца јадне старице са закрвављеним очима, гурашим леђима и обичним брадавицама на лицу, јер то су тобоже сподашњи знаци, по којима се познају вјештице.

* * *

Има ли и код нас Срба празновјерија? Може ли се оно дозволити обзиром на религиозни, морални, социјални живот и на здравствено стање човјека? Забрањује ли празновјерије православна црква?

Прокопије (половина VI. вијека) каже за подунавске Словене, да су признавали једног *Бога Громовника*, као господара свемира, приносили му сваке врсте жртве, а поред тога поштовали су и потоке и нимфе и друге неке демоне, приносили им жртве и при тим жртвама чинили разна гатања. *Горска вила, вила планинкиња, вила у облацима, мора, вјештице, вукодлаци, аждаје, хале* и *змајеви, суђенице* или *рођенице* бијаху предмотом вјеровања и онда, кад већ нијесу били у заједници. Сјетимо се митологије словенске[1]) и њезиних остатака у српским народним пјесмама, приповиједткама, пословицама, у бајању[2]) и т. д. Па ето тако је то дошло и до нас Срба. Развило се празновјерије;

[1]) *Hanuš.* Wissenschaft des slawischen Mythus; Очеркъ старославянскаго баснословія или миѳологій — А. Ѳ. Г.; *Hanuš.* Bajeslovný kalendář slovanský.

[2]) *Вук Караџић.* „Српске народне пјесме“; „Живот и обичаји народа српскога“.

Српкиња га наслеђује од бабе и матере, она га предаје дјеци својој, а много је придошло и од других страних народа, који су празновјерјем силно заражени.

Врачање дакле и бајање, што га наш народ знаде и употребљава, није никло само на његовом властитом земљишту, него је много тога са стране прикупљено и из других крајева к нама донесено. „Лијепо је рекао наш многоуважени књижевник г. Стојан Новаковић: „Кад би се цијела ова врста старе књижевности, у којој је такође највише византијског и старога источног, по бољим рукописима покупила — тек би се поређењем могло дознати, колико је аригиналнога а колико узајмљенога у ономе, што се по народу баје и враче“[1]). Много је врачбинских чарања, гатања и басана остало у Босни и Херцеговини од времена Богумила. Апокрифи попа Јеремије (Руси зову: бугарске басне), записи и молитве о тресавицама, нежитима и недузима живе у народу њеним дијелом онако „relata refero“, а гдје гдје чува се још и по који рукопис, но „што рукописи ове врсте тако ријетко до науке допиру, каже г. Новаковић, опак је колико се још по народу чувају и колико је до скора јака била вјера у гатње њихове“. У оваким апокрифима има молитава од главобоље, од бола у носу, од мо̀ре, виле, вјештице, од урока, течења крви на носа, од црва у зубу и т. д.

Много су народног празновјерја прибиљежили Вук С. *Караџић*[2]) Вук *Врчевић*[3]) и др[4]), а има га и по неким нашим белетристичним листовима[5]). Вук Врчевић подијелио је народно празновјерје, сакупљено по Боци Которској, Црној Гори, Далмацији и Ерцеговини, на врачање, слутњу и бајање. На тако се може и данас народно празновјерје дијелити. У нас су многобројна чарованја о годишњим празницима: о Божићу, Богојављењу, Ђурђеву, о Цвијетима, Духовима, Иван-дану; у младу недјељу, сриједу и петак прије сунчана изхода; код њеридбе и женидбе; код рођење и доиље; у свима гранама газдинства и привреде; а најобичнији су чаробни лијекови од алих душа. Ко још није чуо да народ говори о уроку, сугребу, невидовним боловима, вртоглавици и сјеку у глави, о прострељеном и надошлом, о учињеном и суђеном, о ономе што се вала и што се не вала и о ђавољским маштанијама (привиђењима). К тому вала прибројати њеровање у виле, вјештице, мо̀ру, вукодлака, кугу, гвоздењ-бабу, аждају, змаја, маџионика и т. д. Ominовни знаци могу се показати: на сунцу, мјесецу, звијездама (особито на репатици), трусу земље и т. д. Из зоологије најчешће: на мачку, зеца, лисици, на неким птицама н. пр. домаћим кокошкама, ласти, кукавици, шареном детлићу, ждраловима, соколу, гаврановима, буљини, кукувији, и т. д. Од инсеката: на куцалу или ковачу (Anobium pertinax) буби мо̀ри (Coccinella septempunctata), мртвоглавцу или вукодлаку (Sphynx Atropos), на вјештицама (Noctuae) и вјештцима (Geometrae). Из биљинског свијета: на иванском цвијећу, босиљку, папрацу и др. Из минералогије: на олову, коситру, соли и т. д.

Баба Мара тврди и доказује, да је ноћу видила, како њена комшиница баба Перса по капану дои краве чак из дебете парохије, и то кроз трам, око кога је капап омотала. Зна и то, како ова или она вјештица у селу, често јаше свога

[1]) Примјери књижевности и језика старога и српско-словенскога. Београд 1877.

[2]) „Живот и обичаји народа српскога“ Бец 1867.

[3]) „Народно суђењерије или врачање, слутња и бајање“.

[4]) „Српска“ Атанасија Стојковића. Будим 1803.; „Живот и обичаји Срба Граничара“. Н. Беговић.

[5]) „Глас Народа“; „Јавор“; „Србадија“; „Босанска Вила“; „Хрватовански Весник“.

мужа у гору на ноћни састанак, и како такав спромашак мора други дан да бљује саму чисту зоб. — Нађе ли се у авлији крастава жаба (Bufo cinereus) вала је ухватити, уста залити растопљеним маслом, и натаћи је на растов колац да не сиса крава; а други дан код које жене у селу буде прегача пробијена и уста крастава, та је без сумње вјештица, што кравама млијеко одузимље. — Дједа Стојан још и данас прича, како му је покојница његова казивала, да је видила једном око пола ноћи, како је из кнежева оџака излетила јашећи на метли његова покојна мати, за коју је цијело село знало, да је вјештица била. — Даље кажу и то, да имућнији људи по варошима имаду под стаклом притворена ђавола и тај им сваки дан по неколико дуката снесе, а хране га само тараном и кашом. — Кад ко убије змију прије Ђурђева дана, веле, вала јој дукатом или шкудом одсјечи језик, или кад би који попа хтио (ал он неће) у мјесто дјетета покретити новац, то овакви новци ма да их од себе дајеш сами се врате у џеп. — Има их и таквих, који кад сретну свештеника на путу, враћају се кући, или кад је већ подалеко отишао, баце нешто земље за њим, или ако су на колима, тада баце по шаку сијена, само да не буду тобоже тај дан несретни, и да им посао њихов за руком пође и т. д.

Овдје ево само неколико примјера празновјерија, а има тога и више, јер од непрекидних бабских памшљотина бива оно с дана на дан све обилније и напредније.

И *сан* има своје важно значење у народу, па ћемо тако у неким кућама наћи *мисирске сановнике* са 2474 протумачена сна. Осим тога наће се у селу и по који живи тумач. То су наше „премудре“ баке, које умију за плаћу да одгонетају и протумаче сваки сан. Ко знаде шта је сан и одакле душа узима предмет за сниђевање, тај неће тражити, да му га сановници и бабе протумаче. Сном зовемо, вели психологија, онакова душевна стања која настану у човјеку, кад се душа његова у спавању некако привидно одијели од спољашњега свијета. Но наша унутарњост није у истину сасвим одијељена од спољашности, јер спољашњи утисци на чула могу представе узроковати, машту ојачати и тако створити представе посебнога садржаја. Предмет за сниђевање узима душа из живота човјечијега, док је човјек још будан био, па онда снажно утичу на сан представе и осјећања у полусну и утисци који долазе од здравога или болесноога тијела. К тому вала знати, да и препун стомак отежтава циркулацију (кружење) крви и чини тежак сан, а ток крви на живце и мозак узрокује притисак и тешко дисање — па то ти је ето она мора што ноћу људе сиса.

Сад нам реците ви, који слијепо вјерујете у сан, је ли паметно и корисно да одгађате ваше послове на други дан, да се бојите отпочети нешто кад је најзгоднији пријеме, да бацате новац на лутрију, а све само за то, јер повјерљиво примате инструкцију сановника и бенетање баба тумачица?!

Нећу сагријешити, ако овдје споменем превејане туђинце, који о вашарима народ варају и краду на очиглед његове тешко зарађене новчиће. Оваке бадаваџије носе уза се дресиране мајмуне, или бијеле мишеве, или птице, и пуне кутије „планета“. Људи купе се у гомилама око такова чуда, плаћају по 3—10 новч. да им се извуче планета сретница. Преда

мном је така једна „планета“, а добих је добротом овдашњег црквеног тутора. Ево је у цијелости: „Z. *Planeta.* Vladarica planeta u kojoj ste se rodili sretna je. Vama je sudjeno veliko bogatstvo, ugodan život i ugledna čast. Imate za to mnogo neprijatelja, a susjedi Važi utopili bi Vas u čaši vode.

Čuvajte se ognja i vode jer jedno od ovoga biti će Vaša smrt, a o mladim danima ne idite na razkrižja.

Sretni ste na lutriji, stavljajte i u životu Vašem morate dobiti. 20, 7, 85.“ —

(Има, на жалост, таквих цедуљица и ћирилицом штампаних. Ур.)

На сад уамите да се повјерује оваковој глупости, трицама и кучинама, не би ли био у опасности и онај, који вјерује, његов ближњи, па и имовина онога првога?! Та ми добро знамо колико се код нас троши на лутрије, и кад уамемо у обзир два убитачна прогностикона празновјерних људи: *сан* и *ованке планете*, онда морамо од срца пожелити, да таково вјеровање у народу што прије престане. Онај Benedetto Gentile, који је први почео да се клади за неколико дуката, чије ће име бити извучено у броју оних 5 сенатора, што су их бирали у државици Генови између 90 цијених племениташа, није могао ни помислити какових ће штетних пошљедица имати његов изум у данашњој малој лутрији. Оваковом игром отимље се годишње сиромашном народу новац на хиљаде, јер, на жалост, сиротиња највише ставља, носи свој пошљедњи повчић у колектуру у нади, да ће јој одande синути сунашце среће и огријати њене многе и тешке потребе. Ко год мисли, да ће у лутрији наћи хљеба и друго, што му за издржавање његово треба, вара се љуто. Закон великих бројева у математици (знаност вјеројатности) учи, колико хиљада људи треба да изгуби, да тек један добије „терно“. И ту ето не може помоћи ни сан, ни слутња, ни нагађање.

Колико и каково поштовање одаје се циганском оракулу, прорицању. Циганке, те женске гризете, умију из карата или из длана (хиромантијом) да предскажу срећу или несрећу, па је чудо да баш те наше пророчице бивају о вашарима тако често леване? Знаду гдје је големо благо укопано, ал не маре да га откопају, него воле гладне, голе и прљаве скитати се, красти и варати празновјерне људе. Каквих је страшних и нечовјечних примјера било, гдје су Циганке опустиле домове, разориле кућевни мир, растргле брачну свезу, шта више и самоу смрт посијешиле. У категорију варалица можемо убројати и наше рафиниране сеоске врачаре, картаре и оне бабе, које се баве сличним заматом. Те све знаду и за добру плаћу све ће ти казати, само истине неће. Ма на чему било нађу прогностикон, а каосом ријечи кадре су заслијепити и преварити. Није то све. Јави се и какав отрцани путник, бодавадија, да из рођенника или какове друге сличне књиге пророкује судбину, па тада не фали мастан ручак, пића (док је било), па и добра бакшиша.

Све су то паразити, који се користе глупим празновјерјем, на штету оних, који вјерују, да им добро желе и да ће им истину прорећи.

(Настављаће се).

УСКРШЊА ПОСЛАНИЦА

ПРАВОСЛАВНОГ ЕПИСКОПА ДАЛМАТИНСКОГ И ИСТРИЈСКОГ

НИКОДИМА

ПРЕЧАСНОМЕ КЛИРУ И СВЕМУ ПРАВОСЛАВНОМ НАРОДУ ЕПАРХИЈЕ СВОЈЕ.

(Свршетак)

Чујте, браћо, шта казује у овоме смислу о цркви *Јован Златоуст* у оној истој бесједи, коју сам прије споменуо „Поморци“, каже он, „кад су на морској пучини, настоје да чим прије преброде ту пучину и да стигну у пристаниште, а ми међу тијем хоћемо вама да смо на тој пучини, хоћемо да нас таласи свјетскијех послова непрестано носе... Или вар не знате, да је Бог устројио у градовима цркве управо као пристаништа на мору, како би се могли бар за неко вријеме уклонити од свјетске вреве и уживати душевни мир? И збиља, овдје човјек нема да се боји ни бурнога кретања морскијех таласа, ни нападаја разбојничког, ни насртаја злочиначког, ни бјесњила вјетрова, ни љутости звјерова, јер је ово пристаниште слободно од свега тога, ово је тихо духовно пристаниште душâ. Па ви сами можете засвједочити истину овога што кажем. Погледајте ево сада, кад сте сакупљени овдје у цркви, погледајте своју савјест, па ћете наћи у себи потпуни мир; нити вас љутња мучи, нити вас страст дражи, нити вас завист мори, нити вас гордост надима, нити вас сујета једе, јер су све те звјери сада укроћене, и слушање светог писма прошкава тихо душу вашу и успављује све те немиле страсти. Па како да не жалимо оне, који могу да тај душевни мир уживају, а не ће и одбјегавају од цркве?“

Послије овога колико могу вриједити сва извињавања онијех, што неће да долазе у цркву с тога ето разлога, што је Бог свугдје и што Му се човјек свугдје може да моли? Судите, браћо, ви сами о овоме, па нека хришћанска ваша свијест процијени, какног и коликога смисла могу имати оваква извињавања.

Али није само ово, што дотични наводе, да оправдају за што у цркву не долазе. Уображавајући себе не знам како да су мудри и да чешу за новијем знањем, они нам кажују, да не долазе у цркву, јер тобоже знаду добро све, што се у ев писму садржи, и о чему се у цркви говори! Овако што говорити и онијем се правдати, ја просто називљем бесмислицом, па ма ми овај тобожњи разлог наводно најмудрији човјек овога свијета. Ја ћу с драге воље допустити, да су многи код куће прочитали св. писмо и да знаду казивати много чега што се у њему садржи. Али знаду ли они прави смисао његов, и схваћају ли га они онако, како то црква заповиједа? Ја кажем да не знаду, нити ће икада моћи га у православном смислу схваћати, ако не буду у цркву долазили и слушали црквено учење о вјечнијем истинама, које се у св. писму садрже. Ја сам имао прилике видјети у кућама некијех нашијех изображење људи св. писмо, и слушати их како се усхићавају овом или оном књигом или мјестом св. писма. Али чисто ме душа бољела чути, како они о томе говоре и с какве стране о томе суде. Сматрали су на појединe књиге или мјеста св. писма, као на производе пјесничког духа или говорничке способности овог или оног св. писца, дивили су

им се полету мисли и вјештини излагања, али није им ни на ум падало да мисле, да се ту садрже она божанска правила и заповијести, по којијем човјек Хришћанин има да живот свој управља, да та правила срцем усвоји и да њима душу своју проникне. Живећи у данашњем свијету, и запремљен свакојаким бригама с једне стране, а с друге свакојаким забавама, човјек о томе управо и не може без цркве да мисли. Само је црква кадра да поучи човјека, шта св. писмо казује о души човјековој, о искупљењу његовом, о начину како ће се он удостојити тог искупљења и како ће до блаженог вјечног живота доћи. Само црква је кадра да разјасни човјеку божанске тајне, које се садрже у св. писму. Само црква је кадра да му изложи и протумачи све јеванђеоске заповијести и сву снагу њихову, и само она може да га сачува од честог преступања тих заповијести, те тијем од неминовне вјечне пропасти. Казао сам, а сада понављам, да је без цркве немогућно разумијевати св. писмо у православном смислу и у оне познавати га, као што треба. И према томе, као што сам прије рекао, тако и сада кажем, да је никакав разлог онијех, који истичу тобожње своје познавање св. пасма да оправдају, зашто у цркву не долазе.

И још нам један разлог неки наводе, за што у цркве не иду. Кажују нам: шта ћемо у цркви, кад проповиједи нема, а остало што тамо бива ми већ знамо? Морам одмах признати, да је на жалост потпуна истина, да се код нас ријетко чује у цркви проповиједь. Још тога нешто бива по селима, а у варошима и градовима слабо. Али то још није никакав озбиљни разлог, да се не иде у цркву на службу. „Дом божји дом је молитве“, казао је Исус Христос, и дакле ради молитве треба долазити у цркву, независно од свега другог. То Бог заповиједа, а то је и природна потреба душе наше. За што су установљене службе црквене? Осим другога, о чему нас јеванђеље учи, црквене су службе установљене, да се вјерни заједнички моле Богу о миру свега свијета, о добром стању свију цркава и да се све сабране, о цркви и о свијем онијема, који у њу побожно долазе, о свештенству и о властима; да се Богу моле за све градове и за све вјерне, који су у њима, за добро и изобиље земаљскијех плодова, за путнике на мору и на суху, за болеснике, за оне, који неправедно страдају, и да нас Бог по милости и светој вољи Својој спасе и сачува од сваке бједе и невоље, — да нам даде, да све вријеме наше проводимо свето и мирно, да нас увијек чува наш анђео хранитељ, да можемо увијек помоћу Његовом богоугодно живјети и довршити по хришћански живот наш. На ако су, између другога, за то установљене службе црквене, и ако је ради тога дужан сваки истинити Хришћанин у цркву ићи, тада ја питам, да ли се смије прекршити заповијест Божја и запустити да се изврши ова света хришћанска дужност просто с тога, што сваке црквене службе нема свештеничке проповиједи?

При томе, ако те проповиједи не бива на свакој служби, није сва кривица свештеникâ, него наша, моја драга браћо. О Божићу, о Ускрсу и о другијем већијем годовима обично проповиједь бива. А не бива на недјељнијем службама, и кад су мањи годови, знате за што? За то, што се о већијем годовима скупи више народа у цркви, те је и свештенику мило проповиједати; а на обичнијем недјељнијем службама свештеник нема просто коме да проповиједа. Од неколико стотина народа, што би могло и требало да у це-

којем мјестима буде сваке недјеље у цркви, колико га обично свештеник на служби види? Кажите сто ви сами, браћо. Бива их, осим дјака, десетак, петнајест или мало више. Па може ли се милити свештенику, да за тај мали број народа говори проповијед у цркви и да улаже толико труда код куће, док напише и научи ту проповијед? Долазите ви, браћо, редовно на сваку службу у цркву, нека црква буде увијек тако пуна свијета, као што је данас, па вам јамчим ја, као владика, да не ће никада службе бити без проповиједи, а моји ће свештеници, увјеравам вас, најревносније и најрадосније проповједничку своју дужност вршити, ма их то и највеће га труда стало. — Нека ми дакле нико не износи за разлог што у цркву не иде то, што нема на службама проповиједи. То је онакав разлог, као и сви остали, које сам напоменуо. И ја ћу стотину пута казати, да то не може никога и никада оправдати да у цркву не долази; а казаћу још, да је то само пуки изговор код некијех, тек да ма чиме оправдају преступање једне од основнијех божјих заповијести.

Свијем овијем и другијем разловима, који се наводе да се оправда што се у цркву не иде, ја сам увјерен, да ни ви сами, браћо, не дајете никаквога значаја, јер у самој ствари знадете врло добро, да то нијесу никакви озбиљни разлози. Прави пак разлог овога нико не ће да истакне, не с тога, што се тај разлог не познаје, него што га није мило истицати. Па истакнућу га ево ја, премда већ у напријед знам, да не ће у оне свакоме драго бити да га чује.

Прави узрок због којега дотични не долазе у цркву састоји се у томе, што они не љубе Бога него љубе гријех. Ово је жалосна истина, али тако је. Ко љуби Бога, тај не може а да не љуби и дом божји; а ко љуби све, осим Бога, тај са свијем природно мора да буде хладан наспрам божјега дома. Душа човјекова, послије Искупљења, склоњена је к добру. Али кад душу једног човјека заузме нека страст, од куда тада у тој души може бити мјеста за Бога и за служење Богу у цркви? Предмет сваке страсти пријеступан је. Па кад је души драг тај предмет, и кад она хоће да у свој пуноћи у њему ужива, наравно је, да ће она избјегавати све, што може да је укори за пријеступно то њено уживање и што може да је наведе на прави пут, с којега је ради страсти своје свернула. А гдје се буди у човјеку савјест више него ли у цркви, на црквеној служби, кад свака ријеч позива човјека да позна себе, да позна своје божанско опредјељење? Човјек Хришћанин ово врло добро знаде; на баш с тога, ако му је душа неком страшћу обузета и завољела је гријех, он избјегава на сваки начин цркву и црквену службу. Ето вам, браћо, правога узрока, за што се неки уклањају од цркве и у њу неће да долазе. Па да се некијем начином оправдају у томе пред другијема, они памишљавају све оне тобожње разлоге, које смо споменули, а и много другијех сличнијех, о којијема већ није вриједно ни говорити.

Ово сам до сада говорио о онијема, који под разнијем изговорима не долазе у цркву кад треба, и доказао сам чисто и јасно, да тијем они паченђеравају имену својем хришћанском и да нијесу достојни нашљедници побожнијех предака својијех. Али није ово само, о чему сам ја казао да ћу говорити. Казао сам и признао сам, да неки и долазе у цркву, и да кадгод, као н. пр. данас и о другијем већијем годовима, има прилично народа у цркви. То је добро. А стојимо ли ми, кад дођемо у цркву, онако као што приличи дому

божјем, и долазимо ли у цркву баш да се Богу молимо? Питање је ово толико исто важно, колико и прво, а можда и важније. Јер колико се гријеши пред Богом, кад се у цркву не долази, толико исто и још више се гријеши, ако се не стоји у цркви онако, како што то приличи божјем величанству.

Већина нас, браћо, данас долази у цркву и стојимо у њој са свијем не онако и у онаквом расположењу духа, како нам то вјера наша заповиједа и како су то стари наши чинили. Ми долазимо у цркву већином као од неке биједе, те нам се чини, да смо ето не знам како велику жртву учинили, што смо дошли у цркву. Зовне ли нас ко да пођемо на какву забаву или у шетњу, ми се одмах одазивљемо позиву и веселијем лицем идемо куда нас зову; а кад морамо у цркву ићи, тада нас нека зловоља спаће, и десет ћемо се пута зауставити са познаницима, да се разговоримо не знам о чему, прије него што допремо до врата црквенијех. „Бог и црква могу да чекају", већина ће нас светогрдно у таквијем приликама казати. Кад звоно огласе почетак службе, мало ће нас да баш убрза корак у цркву, него свакако треба да прође бар неколико времена послије почетка службе, и тада се тек накањујемо да уђемо у цркву. Са свијем при томе не мислимо, колико тијем зла чинимо онијема, који су већ у цркви и чијој молитви сметамо, а колико зла чинимо и свештенику, којега се и нехотице пужна пажња растресује честијем отварањем и затварањем врата и улажењем у цркву, кад је служба већ почела. Зовне ли нас какво више лице на ручак или на забаву, ми смо сваки час са сатом у рукама, да не би ни једнога тренутка закаснили, а кад звоно оглашује почетак службе? „Бог и црква могу да чекају", ми смо готови свагда светогрдно да одговоримо. — Дођемо у цркву, и много нас и не прекрстимо се, или ако се и прекрстимо, то сачувај Боже на што је налик оно наше махање руком, којијем тобоже мислимо, да смо се прекрстили. А прекрстити се сваки пут, кад нас свештеничке молитве на то позивају, поклонити главу, кад нам обред црквени то прописује, пратити једнима усты молитвене пјесме на св. служби, — то су већ за нас тако мале ствари, на које заблуђелом разуму нашем чини се да није вриједно ни пажње обраћати; исто као што ми нећемо да обраћамо пажњу ни на дужно цјеливање св. иконâ за вријеме службе. „То је посао онијех старијех баба", ја сам чуо сто пута из уста нашијех модернијех Хришћана.

Ово је на жалост данас овако код велике већине нас, а поглавито у већијем мјестима, у варошима и градовима, гдје је тобоже интелигенција! Ово се зове бити Хришћани по имену само, али не у самој ствари. А шта да кажемо о томе, како се ми држимо у цркви? Стојимо у цркви и наслонимо се у столовима на такав начин, да ми не би никако допустили себи тако стојати пред каквијем угледнијим лицем. Обрнути к св. олтару ми нијесмо готово никада, него гледамо и звирламо десно и лијево, као да смо на пијаци или у позоришту. На има нас и таквијех, који наше страсти и наше зло срце не знамо ни у цркви укротити. У свађи смо случајно с некијем, па у мјесто да смо се помирили прије него што ћемо у цркву и уђи, и у мјесто да се сјетимо да смо пред Богом, који нас суди, ми као да смо синови пакла, а не божја чеда, тјерамо на пропаст душе наше пашу нашу и у божјем дому, те на саблазан свију и на јавну увриједу

Бога живота, окрећемо главу од једнога или од другога, који нам није мио, и показујемо да смо гори од некрста, показујемо да свету цркву сматрамо за огњиште разбојника, а не за божји дом, за дом светиње, мира и љубави у Исусу Христу! А како се, и да ли се молимо за вријеме службе? Молитва код многијех и многијех је девета брига, него све вријеме службе запремљени су или критикованьем овога или онога што је у цркви, или разговараньем са сусједом о разнијем свјетскијем стварима. Посебно ово мора бити наглашено за женске. Дођу у цркву, па тек што су се прекрстиле, а неке и не прекрстивши се, већ им је први посао разгледати остале, како су обучене, какав накит имају, и кад су то разгледале, онда нађу другу или трећу сусјетку, те почну свакојаке разговоре, као да су на улици, и не бојећи се Бога, Који их страшнијем оком Својијем гледа. Њих се ништа не тиче свештеничке молитве, не тиче их се ништа, што тијем сметају другијем побожнијема, што су у цркви и моле се; него без сваког Божјег страха тјерају не престајући свој разговор. Па какви су им разговори? Опрости им велики Боже, јер свака им је ријеч нови гријех, и свака им ријеч само утире пут у вјечну пропаст! Умудри их велики Боже, и опрости им по великој милости твојој, јер не знају шта раде!

Много би још морао говорити о овоме злу, о слабоме штовању и управо омаловажаваньу дома божјега, које бездушно многи и многи себи допуштају. Али не ћу више за овај пут. Мени је већ тешко на души, што сам и оволико морао споменути, а знам да је и вама тешко било слушати ове моје ријечи, јер нијесмо ипак сви у то зло пали, и има нас још, који знамо као што треба поштовати божји дом. Дужност моја, као чувара благочастија у овој епархији, приморала ме на то, не би ли се дотични освијестили и на прави се пут повратили. Па колико ми је тешко било ово, толико ми је теже на души, кад се сјетим казне, која чека оне, који дом божји омаловажавају.

Св. писмо старога завјета пуно је мјестâ, која нам казују за велике казне, којијем је Бог подвргавао оне, који су само и погледом својијем показивали, да не штују као што треба дом божји. Ја не ћу сва та мјеста да приводим. Сјетићу вас само на познати вам поступак Исуса Христа са онијем трговцима који су продавали разне ствари у Јерусалимском храму. Исус Христос, иначе миран и кротак, великодушан у праштању, понизан и послушан до смрти, нашао се ипак побуђен да своју срдбу покаже. И ту срдбу Његову могло је да изазове само омаловажење дома божјег. Бичем је Он изагнао из цркве све оне, који се усуђивше да продавањем разнијех ствари у цркви (управо около цркве) оскврне светињу цркве. И помислите, браћо, да то још није била права хришћанска црква, него тек предсјетница ове цркве, у којој Он Сам данас обитава и у којој Сам Себе приноси на жртву за спасење наше. А шта би Он урадио, какав ли гњев не би показао према онијем, који дом Његов, Његову цркву, данас претварају не у трговачки дом, него, као што каже *Јован Златоуст*, у дом сваке скаредности и сваког безакоња? Помислимо, браћо моја, на ово, па се сјећајмо и онијех страшнијех ријечи, које нам св. писмо по овоме предмету пред очи ставља. Проклатъ человѣкъ творяй дѣло Господне съ нерадѣніемъ (Јер. 48, 10). Проклетву подвргава вјечна истина сваког онога, који чини дјело божје као што не треба, а посебно, који не штује божји дом, који га скврни, било тијем што

немарно у њему стоји, било чинима, који нијесу њега достојни. Мени је мучно било паустити ове ријечи *проклестава*, али божје су то ријечи, па пред њима морам и ја и свак да главу преклонимо!

На имајући све ово пред очима, хоћемо ли, драга моја браћо, хтјети да будемо немарни према цркви светој, хоћемо ли хтјети да стојимо у њој као што свештик не приличи? Не и никада. Него знајући, да је божја ријеч непромјењљива и да преступање заповијести божје прије или послије бива тешко кажњено, ми ћемо долазити свагда у цркву и владаћемо се у њој, као што нам Бог заповиједа и као што нам у томе беабројне примјере дају наши стари, побожни Срби. Тијем ћемо се сачувати од оног проклестава, којијем вјечна Истина пријети немарнијема испрам цркве свете, а тијем ћемо доскочити и многијем нашијем данашњијем друштвенијем невољама, јер, да кажем ријечима *српскога Златоуста*, „ми смо народ сиромашан, сиротиња је биједа највећа, а слободом закона, једнакост за све, упућени смо, да се сами за се, па и за то старати морамо, како савладати биједу ту. Ма такво старање наше за све то је наше, све би нас заједно нашло на окупу онда тек, кад бисмо марљиво слушали слово божје. На слушању тога отимала би се све боље и боље она хришћанска мисао, оно свето осјећање у нас, да смо ми сви једна породица, једнога имена и поријекла на милости божјој; као такви слагали бисмо се ми онда лакше, и састајали би се у друштва и задруге, што потпомажу општу вредноћу, општу радиност свију, да свако радити може, да свако стећи може лакше, него што могу учинити појединци; да нас не мори очајавање код здраве свијести, и руку, и ногу; да нас не иду једнот по једног митари и каматници некрштени и крштени, и не продају нам у бесцијен куће и њиве наше, исисавајући и трошећи сву снагу сиротиње наше за своје послове и свој напредак. Било би ту онда и нас: и штедионица, и друштва радиности, и општинских магазина, и задруга работничких, и свега и свачега, да не бисмо досипјевали, као што досипјевамо данас другоме на врата. Иметак наш подизао би се, и с њиме и опште благостање свију нас, па би и свакоме појединоме од нас, у општем добру свију нас, онда боље било! Е, кажте ми сада, куда би за науком слова божјега таквим путем путујући, досипјели онда ми? . . . Како би друкчије било, кад бисмо ми марљивије долазили у цркву на слушање слова божјега! Ту бисмо ми све већма и већма јачали у смирености хришћанској чујући, како се гордима противи Господ и ублажава ништету духовну; и радије бисмо онда попуштали један другом, и радије састајали се на општем олтару цркве, народа, кад бисмо поред порастјеле своје снаге у врлини тој хришћанској, поштовали боље један другога. Па кажте сад сами, таквим путем путујући за науком слова божјега, куда бисмо ми досипјели онда?“ [1]).

Послије ове златне поуке, дај да завршим.

Црква нам света казује данас, да Христово васкресење ангѣлы поютъ на небеси, те додаје молитву Исусу Христу: и насъ на земли сподоби чистымъ сердцемъ Тебе славити, да и нас удостоји, да Га можемо чистијем срцем славити. Ми смо се ево у приличном броју састали данас овдје, да прославимо Христово васкресење, и ја њерујем да сви то радосно *данас* чинимо. Али потпуна ће та наша духовна радост моћи бити и чистымъ сердцемъ ми

[1]) Епископа *Теофана Жаворонкова* беседа на введеније св. Богородице (Проповједник, стр. 330—331).

ћемо то моћи учинити само тада, ако ми будемо славили Христово васкрсење кроз сву годину, а не само данас. Света црква сматра, као што и јест, данашњи празник првијем и главнијем између свију другијех празника, те да би вјерни синови њени могли одавати овоме празнику оно поштовање, којега је он као праздникъ праздниковъ и торжество всѣхъ торжествъ достојан, она је законом одредила, да му се успомена има славити сваког седмог дана у седмици, дакле сваке недјеље. Овај је закон свет и непромјењљив, јер је божји закон (Исх. 20, 11. Кол. 2, 16); и ко га тачно и ревносно не извршује, тај не може казати, да се од Бога удостојио, да потпуно чистымъ сердцемъ слави данашњи празник. На ето и за то, драга браћо моја, поред осталога, што сам до сада казао, ми морамо настојати, не само о великијем годовима, него и сваке недјеље да се искрено и ревносно одазивљемо гласу цркве, кад нас на молитву зове, и да побожнијем нашијем стојањем у цркви одајемо јој оно поштовање, које јој приличи, као божјем дому и као мјесту, у којем се приноси за нас жртва умилостивљења. Овијем ми ћемо се удостојити, да чистымъ сердцемъ као данас, тако и сваке недјеље, можемо у пуној духовној радости славити почетак нашега спасења, Христово васкрсење.

Онако радећи, ми се можемо са пуно поуздања у Бога надати, да ће благодат Његова обилата бити над нама и над народом нашијем; да ће се хришћанска љубав и стални мир међу нама утврдити да ће нестати црне несложе, која нас од Косова до данас ево гони и тамани, — и да ћемо свијетли данашњи велики дан сваке године то сретније и задовољније дочекивати. Амин.

У Задру 1893. године.

Никодим,
епископ

На гробу

блажено-почившег узор-Србина проте сарајевског,

Стевана Баковића.

1797.—1893.

Кад-но ропства облак густи,
Српско небо скрио бјеше;
И душмани кивни пусти,
Све што ј' српско срушит' хтјеше.

Са тугом си тад' у души,
Гледо' патње рода свога;
Ће с' сузама Србији гуши,
Од зулума бијеснога.

И кад народ већ у ропству,
Очајават' тужан поче;
Као звијезда преодница,
Ти му бјеше добри оче;

К'о служитељ светог храма,
Добар пастир стада вјерна;
Утјеха је била сама,
Свака твоја рјечца смјерна. —

Тјешно си проповједо',
Разгонио с' срца тморе;
Са наслађом свако ј' слуш'о,
Очинске ти разговоре. —

Спасно си све теготе,
Неуморно служећ' роду;
Избављао и животе,
Пушћ'о робље на слободу.

Служио си љета многа,
Српском роду све на дику;
Радећ' ревно, хвалећ' Бога
Православљу на браницу.

* * *

Па му кажи да још Србин,
Православље свето брани;
И науку светог Саве,
У срцима чисту храни . . . . .

* * *

† Прото Стеван Баковић.

Ти премину оче прави,
Душа твоја оде горе;
Светом Сави српској слави,
У дивотне рајске дворе. —

* * *

Моли за нас светог Саву
Нек пред Творцем молбу чини
Да нам Српство буде чило,
И да с' духовно сједини . . . . .

М. Н.

О разлозима који раскидају брачну везу, и о судском поступку у парници за раскид брака.

Написао: **Тома Алагић**, прота, професор Богословије.

(Наставак.)

V. Кад нестане мужа и не зна се за њ.

И грађански и црквени закони праве разлику, кад нестане човјека ожењена, који није у војничкој служби, и кад нестане ожењена војника. По старим римским законима, жена је могла поћи за другога човјека, кад јој је нестало мужа, који није био у војничкој служби, и кад је добила глас, да јој је муж умр'о, и није била каквљена, кад се тај глас касније није обистинио. Али жена војника, који се изгубио, могла је тек послије *пет* година поћи за другога. Цар Константин († 337. год.) допустио је био, да се може така жена преудати и послије *четири* године под погодбом, да открије своју намјеру прије војничкој власти. Цар Јустинијан мислећи, да је тај закон претежак за мужеве војнике, наредио је[1]), да се жена изгубљеногa војника не може прије удати за другога, док се не наврши *десет* година, и то тек онда, кад муж на толике позиве своје жене, да се врати к њој, никако не одговара, или одговори, да не жели више с њоме у браку живити. Ово је требала жена пријавити војничком заповједништву, и за тијем предати цару молбу, да може ступити у брак с другијем човјеком. Касније је измијењено сам цар ту своју наредбу у новели 117. и заповиједио, да жена чека мужа ма колико дуго остао на војсци, и кад не би никакава гласа о себи давао; а да се може удати за другога само онда, *кад добије од војничкога заповједништва писмено увјерење, да јој је муж заиста умр'о, или погинуо.* Овакви пропис и данас постоји, и жена би могла само послије дугога чекања и распитивања за свога мужа, *по увјбавности и допуштењу својијех власти*, ступити у нови брак.

Правила црквена држе за прељубу, кад се жена, којој је муж отишао на пут и не јавља се, састави с другијем човјеком, не чекајући повратка свога првога мужа, или да се увјери о смрти његовој[2]). Жени изгубљеногa војника заповиједају, да чека док јој се муж не врати; а допуштају јој, да ступи у нови брак онда, кад добије поуздану вијест о смрти свога мужа, или је барем са свијем вјеровати, да је умро или погинуо, а жена га је чекала толико времена. А ако се војник, за кога су мислили да је умр'о врати, а жена му се међу тијем удала, правила му допуштају, да узме своју жену натраг, *ако хоће*, ако ли неће, он је одбије по горњим правилима, као и по 9. и 21. правилу Василија Великога због прељубе, коју је према њему учинила. Ако жена не ће, онда је муж тужи због прељубе, и брак се раскида. Ако ли је узме, онда брак његове жене са другијем не вриједи, а жени се даје опроштај као и њеном другом мужу због *незнања*, ако се т. ј. била преудала послије дугог чекања и распитивања за свога мужа, и ако је вјеровати било, да јој први муж није више у животу. Ако се пак састављена с другим, не чекајући мужа с војске и не распитујући за његов живот или смрт, онда правила означују тај поступак *као прељубу*, која се не може опростити[3]). По томе, кад је њен муж опет не прими натраг, њен се други брак раскида, а њој се забрањује по ново у брак ступити, ако јој у току времена услијед њеног покајања и поправке не би од власти та казан ублажена била. Ово исто вриједи и за смијешане бракове, дакле без обзира, које је вјероисповјести муж или жена; и ако би се брак раскинуо по повратку мужевљевом, остају као законита само она дјеца, коју је мати породила у другоме браку.

Василије Велики у 31. правилу говори: „Жена, којој се муж удаљио и не јавља се, ако се састави с другијем човјеком, прије него што се увјерила о његовој смрти, чини прељубу[4]. А у 36. правилу: „Жене војника, које су се удале, што о својијем мужевима нијесу имале вијести, подлеже оном истом суду као и оне, које, кад им мужеви путују, неће да дочекају њиховога повратка. Спиноћење се неко у овом случају може имати тек онда, кад се са неком поузданошћу држи, да је муж умр'о[5]. — Трул-

[1]) У новели 22. гл. 14.

[2]) Вас. Вел. пр. 31. и 36. трул. сабора правило 93.

[3]) Испор. Zhishman. оном. Дјело стр. 762.; или Бердникова Кр. и. црквп. права, Казань 1888., стр. 113.

ски сабор у своме 93. правилу наређује: „Жена, које муж на пут пође и за њ се не зна, пак она се, и не дочекавши, да се одостовјери смрт његова, с другим саставила, чини прељубу. Под исти суд потпадају и жене војника, које се удају, јер о мушевима својима вијести немају, исто и оне, које, кад им мужеви путују, неће да дочекају њиховога повратка. Снисхођење се неко у овоме случају може имати тек онда, кад се са неком поузданошћу држи, да је муж умр'о. Она пак, која се по незнању удала за једнога, кога је жена за пријеме оставила, пак послије буде отпуштена од истога, јер му се прва жена повратила, премда је у блудочинство пала, али пошто је то било по незнању, брак јој се не забрањује; боље је у осталом, ако тако остане. Али, ако се послије некога времена поврати војник, чија је жена, због дугог одсуства његова, пошла била за другога човјека, тај војник нека узме опет, ако хоће, своју жену; при чему нека се њој удијели опроштај, обзиром на њено незнање, а исто и мужу, који се другим браком с њоме саставио". Ово 93. правило трулског сабора протумачиле су грчке канонисте: Зонара, Аристен и Валсамон овако:

1. *Зонара*: Ако се жена, којој се муж удаљио и за дуго се не враћа натраг, прије него што се увјерила о смрти свога мужа, састави са другим, то она чини прељубу. И жене војника, ако ступе у брак са другима, кад се не зна за њихове мужеве, чине прељубу. У осталом према њима правило показује више снисхођења с тога, што је вјеројатније да су војници на војсци умрли. О томе говори и св. Василије Велики у 31. и 36. правилу, које је овај сабор преузео у своје правило од ријечи до ријечи. А грађански закон, гледајући на жене изгубљених војника, оштро им забрањује да ступају у други брак, чим чују за смрт својијех мужева, без да су се држале прописа, који су у 117. новели, која је смјештена у 28. књизи Василика[1]), у седмом натпису, 3. глави. Кад која жена, говори ово правило, жени с човјеком, кога је жена за пријеме оставила, не знајући за то, па послије буде отпуштена од истога, јер му се прва жена повратила, та треба да буде осуђена због блуда, а не због прељубе, и ако хоће да ступи с другим у законити брак, не треба јој то бранити. То је управо 48. правило Василија Великога, које је тамо пространије и протумачено. А кад жена војника, мислећи, да јој је муж умр'о, пође за другога, а послије дође исти војник, може је узети за своју жену ако хоће, и њој се даје опроштај ради незнања тијем, што не потпада под епитимију ни човјек, који се с њоме вјенчао".

2. *Аристен*: „Жена, којој се муж удаљио и не зна се за њ, ако узме другога прије него што се увјерила о смрти свога мужа, чини прељубу; но муж по повратку своме, може је узети ако жели. Са овијем правилом слаже се и 17. новела Јустинијанова, која је ушла у натпис седми 28. књиге Василика. Јер и она заповиједа, да кад има жена војника за мужа, који је отишао у рат, и послије дозна да је преминуо, не може иначе ступити у други брак, док не добије увјерење од заповједника те пуковније, у којој је служио њен муж, који пред св. јеванђељем и званичним писмом доказује, да је њен муж заиста умр'о; и кад добије таку свједоџбу, ваља послије тога да чека, док не прође *година дана*. А ако ступи у други брак без ове предострожности, то и она, и човјек, који је узме, казне се као прељубочинци. А ако испуни жена све што је прописано, и касније се покаже, да су заповједници лажну свједоџбу издали, то се по наредби новеле отпуштају из војничке службе и плаћају глобу од десет литара злата ономе, за кога су лажно казали, да је умр'о; а новела му не брани, да опет узме своју жену, ако жели".

3. *Валсамон*: „Неке су жене, којима су мужеви одлазили од куће, или су отишли као војници, па су остајали, не јављајући о себи ни својијем женама, ни коме другоме, ступале у брак с другима без да су се увјериле прије о смрти својијех мужева. Правило говори, да се по повратку мужева таке жене казне као прељубице с тога, што нијесу чекале док сазнају за смрт својијех мужева; јер што се мужеви удаље на дуже времена, и што се не зна за њих, да ли су живи или мртви, не може служити за оправдани разлог за други брак. А она, која је по незнању ступила у незаконити брак, може бити са онијем, кога је жена за пријеме оставила, и која је послије отишла због тога, што се прва жена вратила и захтијевала, да опет живи са својијем мужем, — гријешила је не прељубом, него блудом, јер је незнање извињавало, и по томе није јој забрањено, да се с другим

[1]) Царскијех књига.

законито вјенча. Погледај још и 46. правило Василија Великога. У осталом оци дају савјет тој жени и предлажу, да се не веже са другим, него да остане у уздржљивости и да очисти свој гријех кајањем. И војнику, који се поврати, оци су допустили, да може, ако хоће, познати к себи своју жену, која је пошла за другога, и којој треба опростити, *јер је изгубила била наду у повратак свога мужа*; исто тако треба да добије опроштај и човјек, који је ступио с њоме у други брак. Кад је то тако, може ко запитати: Зашто горње правило говори, да жена, како човјека, који се удаљио од своје жене, тако и жене војника чине прељубу, кад ступе у брак са другима прије потпуног увјерења о смрти својијех мужева; а послије одређује, да се да опроштај жени војниковој и ономе, који се везао с њоме другијем браком? *Рјешење*: Велика је разлика између жене војникове и друге. Јер прва, пошто јој је војно отишао на војску, мисли на смрт његову, као што и ово правило, говорећи о војнику, каже од ријечи до ријечи ово: *но овдје је могуће имати неко снисхођење према таком поступку*, т. ј. жена изгубљеного војника удостојава се снисхођења *услијед веће вјероватности*, да је њен муж умр'о, као што прописује 31. и 36. правило Василија Великога. А друга не може истицати тако што; јер је од онога самога дана, кад се муж удаљио из њеног дома, знала, да се удаљио не знајући гдје ће бити, и по томе није достојна снисхођења. Поврх тога може ко запитати: Пошто брак, који је закључен између слободне жене и човјека, кога је његова жена оставила, не вриједи, какав је основ, да не ступи у брак с другим мужем, кад није знала за први брак човјека, који је остављен? *Рјешење*: Неки су говорили, да је та жена, и ако услијед незнања није учинила прељубу, допустила блуд, и да се као блудница подвргне епитимији по правилима о блудочинству, и да по томе не треба да ступи у брак, јер се налази ван ограде црквене. Оци, рјешавајући и то, казали су, да, — премда је то блудочинство било, но пошто та жена није на блудни начин везана, него законито са онијем, кога је жена оставила, — не треба да буде подложна епитимији, као блудница, него треба да се удостоји црквеног опћења, и не треба јој бранити да ступи у нови брак с другим. А да не би изгледало, као да подстичу жене на нескрмност, казали су, да је боље, ако буду живиле у тишини; јер и ако су згријешиле по незнању, но из обзира на њих саме, тај први брак, који не вриједи, ипак се држи за први брак, и оне не требају да ступају у други брак, ако неће да потпадну под епитимију двобрачних. — Још ће ко запитати: Хоће ли добити снисхођење, који је по незнању узео жену војника? *Рјешење*: Са свијем; јер кад незнање иде у прилог жени, то далеко више треба да је прост од осуде муж, који је узме, јер он није ни морао знати за то. — А шта онда, кад војник неће да узме назад своју жену? У томе случају поступаће се по одредби правила; али кад је неће да узме и жена остане живити с другим мужем? *Рјешење*: По повратку војника други се брак одмах раскида, и ако је војник хоће да узме, има право да то учини, а ако не, не треба да живи ни с другим мужем. Још јасније: Ако продужи живити с другим мужем, онда није достојна снисхођења, него је треба кажнити као прељубицу. Јер по ријечима отаца, онима се даје опроштај, који су оставили одмах други брак и признали гријех својега незнања, а никако онима, који се противе и воле да чине прељубу. Тако говори правило. А грађански закон, т. ј. 3. глава, 7. нагп. 28. кн. (Василикâ), то је 117. новела Јустинијанова, говори, да жене војникâ, који су у рату или су уписани у војничку службу, и другијех, чекају на повратак својијех мужева, ма колико времена прошло; па и кад добију писмено увјерење о смрти својијех мужева, да чекају још *годину*, и послије тек допушта им се брак са другим људима, и више га не треба раскидати. У осталом 22. новела Јустинијанова, т. ј. 5. гл. 7. нагп. 28. кн. (Василикâ), одређује, да жена или муж чека *пет година*, ако би које од њих било *заробљено*, и не би се знало да ли је живо; а кад мине 5 година, да могу ступити у други брак. Прочитај ту новелу, као и 33. новелу Лава Мудрога, у којој је одређено, да се не раскидају бракови под изговором ропства, и лицу, које је остало слободно, не допушта се, да улази у друго супружство; а ако се и свеже с другим, то лице, које се вратило из ропства, има право опет призвати к себи свога друга и растргнути други брак. И тако кад правило одређује све, што смо горе казали, а закони прописују, што је овдје сад написано, може ко запитати: Чега ћемо се ми држати? Ми одговарамо: И онога, што је

у правилу, и онога што је у законима, свакога у своје вријеме. На основу правила можемо да назовемо прељубницама жене, о којима говори правило, т. ј. које ступају у брак с другима, прије него што су добиле потпуно увјерење о смрти изгубљенијех својијех мужева; а то исто прописују и новеле. По жену војника, која је ступила у брак против прописа новеле, ми не удостојавамо снисхођења, као што не кривимо жену, која је поступила по одредби новеле. У осталом кажи, да мужеви свију у опште жена прељубница имају право, да по своме повратку опет приме к себи своје жене, а не само војници, по гласу речене 117. новеле, која је у изводу смјештена у 3. глави 13. натп. ове збирке. А пошто правило ништа не одређује односно заробљеника, а споменута Јустинијанова новела одређује, да лице слободно треба да чека *пет* година, и послије тога да може без сметње ступити у други брак, којој одредби са свијем противјечи 33. новела императора господина Лава Мудрога, говорећи у опште, да онај, који је био заробљен и вратио се, има сваґда право да призове к себи своја брачнога друга; то гледајући на ово рећи, да је наредба Јустинијанове новеле изгубила силу, јер је замјењена споменутом новелом госп. Лава Мудрога. При томе навлази на противјечније у претпошљедњој одредби 13. главе, 37. натписа, 60. књиге, гдје се говори: Ако жена добије лажну вијест, да је муж који ју је оставио, давно умр'о, и повјеровавши томе гласу, без обмане ступи у брак с другим, не подлежи казни; но рећи, да је тако писало у Дигестама, а сад да је измјењена поменутијем новелама[1]).

Касније се црквена пракса одлучила за *пет* година, кад човјек никаква гласа о себи не даје. Ово је, као што сједочи Мануило Малакса[2]) ријешио сабор, који је држан у Цариграду 1554. и одредио, да буде у будуће *право и закон у великој католичкој цркви*[3]).

Грађански закони данас иште, да супруг који је остао, ако жели ступити у нови брак, ваља да докаже, да је изгубљени брачни друг заиста умр'о, или ако не може доказати, да моли прије, да суд прогласи смрт његову, као што то бива и онда, кад се тражи прави власник и наслједник каква имања или дужник због употребе и уживања некијех ствари или некога посједа. Општи грађ. зак. за цар. аустријску § 24. гласи: „Кад се породи сумња, да ли је одсутни још у животу или није, тада се замишља његова смрт у овијем приликама: *а)* кад је прошло осамдесет година од његова рођења, и мјесто његова пребивања већ десет година није познато; *б)* без обзира на вријеме од његова рођења, кад се не зна за њега пуних тридесет година; *в)* кад је у рату тешко рањен, или кад је био на лађи, која је пострадала, или близу које друге опасности по живот, и од тога доба за *три* године не зна се за њега. У свима овијем приликама може се тражити и предузети проглас смрти, пазећи (§ 277.) на оно, што је одређено". А § 277. одређује ово: „Тражи ли ко, да се судски прогласи смрт одсутнога по ономе што закон одређује у § 24., то има суд најприје да именује старатеља одсутноме; за тијем преко новина и власти, да га позове *едиктом*[4]) уз припомену, да ће га суд, ако се не јави за годину дана или на други начин не обзнани суд о своме животу, за мртвог прогласити". Проглас смрти бива: *а)* на основу *смртног листа* или на основу свједоџбе од стране позване власти, да је дотични супруг претрпио смртну казну; *б)* на основу сумње да је у животу, кад је правно и законито наречена; *в)* на основу исказа од стране свједока, за које је посебни поступак прописан у дворским одлукама од 28. новембра 1825. и од 17. фебруара 1827. Но с тијем, што је проглашен одсутни супруг за мртвог, није још дано право другоме присутноме, да ступи у нови брак. § 112. каже: „Сами свршетак времена, послије кога § 24. одређује, да се прогласи смрт, и за које је неки супруг одсутан, не даје још другој супружкој страни право да мисли, да је брак раскинут, и да може у други брак ступити; кад пак ово одсутство таке прилике прате, које немају никаква основа, да се сумња да је одсутни умр'о, тада се може код суда оног котара, у коме станује супруг, који је остао, тражити судска изјава, да треба одсутнога за мртва држати и брак раскинути".

[1]) „Правила" Вељ. III., стр. 574. и даље.

[2]) У своме помен. гл. 229.

[3]) Ὡς δικαία καὶ νόμιμος παρὰ τῆς καθολικῆς μεγάλης ἐκκλησίας. Zhishman спом. дјело страна 766., примједба 5).

[4]) Едикт је јавни позивчан позив.

— Ако још није постављен старатељ, да пронађе човјека, кога је нестало, и одсутни се не јави за годину дана по § 277., онда наступа одредба § 113., који гласи: „Послије ове молбе поставља се старатељ, да тражи одсутнога, и одсутни се позива едиктом, који се јавно увршћује у новине, по потреби и у стране, да се кроз годину дана јави, са додатком, да ће едикт, ако се за ово вријеме одсутни не јави, прогласити смрт“. § 114. поменутога грађанскога законика каже: „Ако је то вријеме прошло без успјеха, то треба на поновну молбу супруга, који је остао, поставити одвјетника, или другога човјека, који је правичан и који разумије, да брани брачну везу, и да се по свршеној расправи ријеши, да ли да се молба уважи или не. Допуштење не треба странци одмах објавити, него предложити, да га потврди највиши суд“. — За војничке особе вриједи војнички суд по дворској одлуци од 4. октобра 1803.[1]) за покрајине, у којима конзисторије не рјешавају брачне парнице. Ма које вјере био супруг, који је остао, има право да иште, да се мртвим прогласи његов друг, који је толико времена[2]) одсутан, и да му послије тога позване власти допусте ступити у нови брак. Само се по себи разумије, да духовни суд не може прогласити некога за мртвог, већ може само допустити, да присутна страна ступи у нови брак, пошто се докаже, да је одсутни супруг умр'о или погинуо.

Код нас тече поступак у главноме онако, као што прописује грађански законик за краљевину Србију. § 95. овога законика говори: „Ако би који супруг или у ропство пао, или би по своме дјелу са знањем власти куда отишао, па би га нестало, нити би се доказало, да је са злом намјером супруга свога иневјерити хтио, и куда тумарио, онда ће оставши други супруг тек по истеку пуних 6 год. од времена одсуства друга свог моћи дати молбу духовноме суду поради разведења брака свог, који ће суд, почем и средством новина, и иначе средством земаљских власти, отсуствујућег потражи, и овај се за једну годину не нађе, нити му се јави или предстане, к разведењу брака приступити, и остављеној страни дозволење за други брак дати. Но при свем том ако се послије оваковога дозволења и закључења другога брака супруг отсуствујући поврати, има власт друга свога, ако хоће, у брак узети, ако ли не ће, а он добија дозволење са другим лицем у брак ступити“ као што ће то у првом случају добити и овај, који је иначе невин, нашавши се са супружником овога, у брак ступио и с њим живио“.

Ради карактеристике спомињемо, како овај предмет расправља *обичајно право јужних Словена*. Често је било н. пр. у Војничкој Граници, да је жена ступала у брак за живота свога првога мужа, за кога је мислила да је умр'о. У недавно вријеме сви су готово народи Војничке Границе учествовали у рату аустријскоме у Италији и многи су војници, који су били тешко рањени, пали у руке Талијанцима, који су их држали код себе дуго вријеме као болнике или заробљенике. Њихови другови, који су се вратили у отаџбину, тврдили су, да су их видили, кад су на бојном пољу погинули, а сами војници, за које се мислило да су умрли, никаква гласа нијесу давали о себи. Било је међу њима и такијех, који су остајали по 15 година у туђој земљи, не јављајући родитељима ништа о себи. За такве се могло мислити, да су умрли и на тај су начин могле многе жене у Војничкој Граници ступити у други брак за живота својијех мужева. Вриједно је да споменемо овдје нешто, гледајући на вриједност другога брака, о народном суду у Лици. Први муж неке жене, враћа се к њој годину дана послије њеног другог брака; по сеоске старјешине одлучују, да жена треба да остане са другим мужем с тога, што је с њиме имала дијете, а с првијем никад. — Други случај: Жена, мислећи, да јој је муж умр'о, имала је везу с другим човјеком, с којим је и дјецу рађала. Кад јој се муж повратио, она је побјегла овамо у Босну, и тада је он добио право, да ступи у други брак. — Исто су тако у Херцеговини и у Црној Гори допуштали, да ступе у брак и жене мужева, који су оставили свој завичај, и кроз дуго година нијесу дали гласа о себи. Ако се послије муж повратио у своју домовину, то се у своје вријеме и њему дало право да закључи други брак. Такав је обичај и у Бугарској. Бјеше случајева, да је први муж примио назад своју жену заједно са

[1]) Испор. К. Кишкићу спом. дјело § 90.

[2]) По канон. зборницима од неке вриједности (номоканон нати. XIII., 2.; Арменопул књига IV. и т. д.) и по данашњој пракси наше православне цркве, пет година.

дјецом из њена другога брака. А кад жена не знађаше, на што да се одлучи, кога би одабрала од своја два мужа, старјешине села свагда су одлучивале у корист првога мужа, макар да је други био закључен с благословом архијереја, *јер народ вјерује, да ће у рају живјети човјек са својом правом женом*[3]).

[3]) Испор. „Обичное право јужних Словјан по исљедованију *Д-ра Богишића*. Соч. *Теодора Дјелетича*" и т. д. Москва 1876., страна 65.

(Наставиће се).

Догмат о светоме посту.

Преводи слободно из „Камена вјере" **Вид. Парежанин**, богословац у Рељеву.

(Наставак.)

Раздјељење друго.

Има ли власт Христова црква постављати законе о посту?

Установа.

Св. православна црква има потпуну власт постављати законе о св. посту и настојати, да се исти међу вјернима продужава.

Глава прва.

Установе из св. Писма старога завјета.

У књизи понављењијех закона заповиједа Господ Бог жречевима и левитима (свештеницима), да слушају установе и да им се свак покорава: „Да си, рече, свагда готов чинити оно, што ти закон налаже. По закону, којему те науче свештеници, и по пресуди, коју ти кажу, учини; не одступи од онога, што ти кажу ни на десно ни на лијево. Ако ли би се ко упро те не би хтио послушати свештеника, . . . таки човјек да се погуби" (XVII. 11. 12.)

Ако пак свештеници и старјешине јудејске имађаху власт постављати законе, и ако дужни бијаху Јудеји тијем се покоравати, много више дужни смо ми покоравати се прописима и законима црквенијем, које су установили св. оци и учитељи цркве, који проводише свој живот у посту и служењу Богу. . .

У књизи пророка Јеремија имају велику похвалу пред Богом синови Јонадава, сина Рихавова, ради тога, што послушаше свога оца Јонадава, који им бијаше заповиједио, да не пију вина до вијека. За то и говораху пророку Јеремији: „Нећемо пити вина, јер Јонадав, син Рихавов, отац наш, заповиједи нам, говорећи: немојте пити вина ви ни синови ваши до вијека" (XXXV.). Ону послушност синова према оцу своме похваљује Господ Бог, као што се види при крају ове главе.

Кад је дакле Јонадав као отац могао заповиједити синовима и унучима својијема, да не пију вина до вијека, и кад је та његова заповијед и послушност синова његовијех, била угодна Богу; за што не може св. наша мати црква заповиједати нам синовима својијема, да се уздржавамо (барем на вријеме) од некијех јела, како би и њезина заповијед и наша послушност била угодна Богу?

Цар Саул заповиједа својијем људима, да посте, кад каже: „Проклет нека буде сваки човјек, који ће јести хљеба тај дан до вечера, докле не одбијем непријатеље своје" (I. Цар. XIV.). И не окусише сви људи хљеба, као што им би заповијеђено.

Јосафат цар јудејски, будући устрашен, одаде се свом душом и свом снагом, на молитву ка Господу, и проповиједаше пост по својој Јудеји.

Јездра проповиједаше о посту, и говораше: „Да се покајемо пред Господом Богом нашијем ту близу ријеке Атура

јер је ту особито уважење, и да испросимо у њега прави пут нама свијема и синовима нашијем и снему бићу нашему." (I. Језд.)

По заповијести Мардокеја сав род Јеврејски прими пост и вјечно прасновање успомене, кад се ослободише од смртне пријетње Аманове (Јест. IX.)

Цар ниневљански, чувши за пријетњу пророка Јоне, заповиједи, да сви његови људи посте, и тако се спасоше од предстојеће смрти (Јона III.)

Како ови тако и многи други, заповиједаше својијема људима да посте, а они их за то слушаше.

Кад су дакле они могли заповиједати људима да посте, ради чега нема црква Христова толике и још веће власти, да заповиједа својијема вјерницем, да посте по својој вољи и увиђавности? Па кад су први људи слушали тако своје наставнике, то смо ми много више дужнији слушати св. Цркву нашу, која је прописала и установила посте, и уједно наше наставнике, пастире и учитеље цркве.

Глава друга.

Прописи о посту из св. Писма нов. Завјета.

Да треба притицати цркви и њезине савјете слушати, види се јасно из ријечи Христа Спасителља, који заповиједа да се црква слушати мора.

Тако Он каже: „Ако ли пак ко не слуша цркву, нека му буде као невнабожац и цариник". Па даље говори апостолима: „Јер вам кажем заиста, што год свежете на земљи, биће свезано на небу, а што год раздријешите на земљи, биће раздријешено на небу" (Мат. XVIII. 17. 18.).

Но шта се разумије под ријечима: „што год свежете?" Везивати значи: постављати закон, јер се каже: свезују бремена тешка, која се носе с' биједом, и постављају на плећи људске, и прстом својим неће их дићи".

Овђе везивање значи постављање закона, јер је Христос обећао апостолима а у лицу њиховом и њиховијем пријемницима, да ће све, што они свежу, т. ј.: какве законе пропишу вјернијема, бити свезано на небесима, т. ј: сви ће се ти закони потврдити на небу. Дакле заповијести и постављени закони од апостола, односно апостолскијех пријемника: јесте заповијед Исуса Христа.

Даље рекао је Христос апостолима: „Као што ме посла Отац, и ја шаљем вас" (Јован XX.) Почем је дакле Христос послан од Оца с' влашћу, не само ради проповједања и установљења св. тајни, него и ради заповиједи, суђења и издавања закона: то је јасно, да је ту исту власт Он (Христос) апостолима и њиховијем пријемницима с' пунијем правом предао.

Кипријан учи у 4. књизи у 9. посланици, а тако и св. Василије Велики у калуђерскијем правилима у гл. 23., да је Исус Христос рекао апостолима, односно њиховијем пријемницима: „Ко вас слуша мене слуша; и ко се вас одриче, одриче се онога, који је мене послао" (Лука X. 16).

Св. апостол Павле, пишући посланицу Римљанима, говори: „Свака душа да се покорава властима, које владају; јер нема власти да није од Бога, а што су власти, од Бога су постављене. Тако, који се супроти власти, супроти се наредби божијој; а који се противе, примају гријех на себе" (XIII. 1. 2.).

А на другоме мјесту вели: „Тако се ваља покоравати не само од страха него и по савјести" (Рим. X. 5.).

Ове ријечи апостола Павла не односе се само на грађанску него и на духовну власт, т. ј. дужност је покоравати се и духовној као и грађанској власти; јер

апостол говори о свакој власти уопште: „Нема — рече — власти, која није од Бога“, т. ј. свака је власт од Бога. А да се закон владаоца врши по савјести, види се из овијех ријечи: „Сваки, који се противи власти, противи се божијој наредби; а који се противе примају гријех на себе“. „Тако, дакле, покоравати се ваља не само од страха, него и по савјести“. Исти апостол говори Коринћанима: „Шта хоћете? да дођем к вама с прутом или с љубављу и духом кротости“ (I гл. IV. 21.).

Св. Златоуст тумачи да *прут значи власт*, која пријети онијем, који закон преступају, и која правдом својом поправља развраћене, а Христос цар над Сијоном, т. ј: над црквом својом, има *жезло* (палицу, прут) *управе гвоздени*, по ријечима псалмопјевца: „*Ударићеш их* (противнике) гвозденом палицом; разбићеш их као лончарски суд“ (Псал. II. 9.). Гвозденом палицом назива се за то, што се она неће нигда превити — сломити — ни побиједити. А на другоме мјесту каже се: *Палица правде, и значи власти правосуђа, а праведну казан непокорнијех.*

Ову власт управе пак дао је Христос својијем апостолима, а у лицу њиховом и њиховијем пријемницима, који ће управљати црквом и непокорне исправљати у његово име. Овијем примјером исправљају учитељи цркве оно у јеванђељу: не носите злата, ни сребра, ни обуће, ни штапа (Мат. X.), . . . које изгледа као да противуријечи горњијем ријечима Христовијем. Против овога пак говори се у јеванђељу по Марку: „И заповиједи им (Христос апостолима), да ништа не узимају на пут, осим једнога штапа“ (Марко VI. 8.).

Но како ће се исправити ово, што изгледа као да противуријечи једно другоме? исправити се може онијем начином: Матеј говори о *штапу вештаственом*, а Марко о *штапу духовном* (апстрактном), т. ј. он говори о власти апостолској, ради које дужни људи бијаху повиновати се апостолима. Јер, као што се даје данак цару због његова штапа, којим управља државом својом, тако се дава задовољство црквенијем начелницима ради њихова духовнога жезла, или ради њихове управе духовне.

Почем дакле начелници црквени имају жезло т. ј. власт, која им је дана од Христа, да управљају Његовом црквом, то је са свијем јасно: да они имају власт и право прописивати законе, и штапом својијем, т. ј. управом, изводити на пут прави све који се противе њиховој власти.

Па почем (начелници црквени) имају законодавну власт, *ко је тај, што се смије усудити, да им отме власти, дану им од Христа, на основу које могу установљавати св. шосше и које су они у неке дане, односно у нека времена преко године установили по својој доброј увиђавности, према општијем потребама, које то изискују од свијех вјернијех?*

У томе погледу много говори св. апостол Павле, пишући посланице разнијем општинама и црквенијем управитељима. Тако у посланици Коринћанима пише: „Хвалим вас, браћо, што све моје памтите, и држите заповијести као што вам предадох“ (I. XI. 2.). У посланици Солуњанима: „Јер знате какве вам заповијести дадосмо кроз Господа Исуса. Који дакле одбацује (наше заповијести), не одбацује човјека него Бога, који је дао св. Духа у вас“(I. IV. 2. 8.); а у другој посланици Солуњанима говори: „А ако ко не послуша ријечи наше, онога посланицом назначите, и не мијешајте се с' њиме“ (III. 14.). Јеврејима пише: „Слушајте учитеље своје и покоравајте им се, јер се они старају за душе ваше,

као, који ће дати одговор ... Опоминьите се својијех учитеља, који вам казиваше ријеч божију; гледајте на свршетак њихова живљења, и угледајте се на вјеру њихову" (XIII. 17. и 7.).

Из свијех овијех доказа св. Писма лако је свакоме увиђети, да Црква Христова т. ј. васељенски и помјесни сабори, пастири и учитељи, стубови и свјетила црквена — имају потпуну власт и право прописивати законе вјерницем, и настојати да се исти тачно чувају и испуњавају; пратати грјехове а непокорне сваком приликом исправљати и изводити на пут покајања. И, заиста сваки, који одбацује њих (саборе и учитеље црквене) не одбацује човјека већ Бога, који је дао свога светога Духа у њих, по ријечима апостола, а још више по ријечима Христовијем, који је рекао: „Ко слуша вас, мене слуша; и ко се вас одриче, мене се одриче; а ко се мене одриче, одриче се онога, који је мене послао".

Глава трећа.

Установе св. сабора о посту.

На првом јерусалимском сабору (50.) св. апостоли, под руководством Духа светога написаше *устав* првенствујућијем Хришћанима, по којему ће се владати, као што читамо из дјела апостолскијех: „Јер нађе за добро св. Дух и ми да никакијех тегоба више не мећемо на вас осим овијех потребнијех: да се чувате од прилога идолскијех и од крви и од удављенога и од курварства; од чега ако се чувате, добро ћете чинити" (XV. 28. 29.).

Овђе (т. ј. на ономе сабору) св. апостоли установише нови закон, као што расуђује Златоуст: „Христос није ништа установио ни заповиједио у погледу удављенога и крви". — Дакле апостоли као и њихови пријемници имају право и власт установљавати законе.

А да је овај закон апостолски служио тада вјернијема да се савјесно удаљују од грјеха, види се јасно из шљедећијех ријечи:

1.) За то, што се онај закон називаше апостолскијем, јер апостоли кажу: „ . . и ми да никакијех тегоба више на вас не мећемо;

2.) За то, што га називају потребнијем законом, и

3.) из тога, што ап. Павле и Силах пролажаху градове и предаваху им, да чувају законе и уставе суђења, које су примили од апостола и стараца.

А и 63. правило апостолско то исто најстрожије забрањује: „Који епископ, или презвитер, или ђакон, или ма који други из свештеничког именика, буде јео меса у крви душе његове, или задушено од другијех звјерова, или мрцину, нека се свргне, јер је ово и закон забранио; а ако је свјетовњак, нека се одлучи". То одређује и Мојсијев закон.

Но није то одредио само апостолски сабор, него и други васељенски и помјесни сабори, на којима богоносни оци, прописујући нове установе и стављајући у дужност својијем вјернијема, да законе чувају, односно да се по њима владају: забрањују сваки преступак под пријетњом свргнућа, одлучења од цркве, а најпише *анатеме*.

Дакле јасно је, да црква Христова (т. ј. васељенски и помјесни сабори, сугласност пастира и учитеља црквенијех, који у свему сугласно исповиједају свету православну вјеру) има власт издавати законе. За то је црква и св. посте на основу те добивене од Христа власти, с обзиром на опште потребе вјернијех установила, — које смо дужни тачно и свето чувати, ради опраштања грјехова.

На сршетку прилажем и ово.

Начелници свјетовни, као: цареви, кнежеви, господари и т. д., имају власт надавати нове законе грађанске, и њима своје подчињене обвезивати, да се по њима владају; који им се успротиве пак исправљати их и по потреби кажњити их.

Ако дакле овакову власт имају начелници свјетовни, за што пак начелници црквени, као пастири и учитељи, — као пријемници апостолски, који су у лицу апостола примили од Христа потпуну власт — не би могли имати овакове власти? Ако је данас потребан грађански закон, ради народнога владања, да људи живе, и покварене жеље покоравају уму: то је много више потребан црквени закон, ради духовнога владања вјерницех: да не живе по тијелу него по духу, и да науче своје страсти покоравати духу.

Рећи ће мождa: закон јеванђеоски довољан је Христјанима ради исправљања и руководства. А ја велим на то: тако ће рећи и поданици својијем свјетовнијем господарима: довољан нам је јеванђеоски закон за поправљање, за то шта ће нам још терет грађанскога закона? Али ће добити опор одговор: *Грађански закони нијесу противни закону јеванђеоском.*

Велим даље: јеванђеоски закон је општи, ради тога требају посебна опредјељења. На пр. закон јеванђеоски заповиједа нам, да се причешћујемо тијелом и крви Христовом, али не одређује каквијем начином и када. Ради овога црквени начелници установише, да се сваки Христјанин, барем једном у години, прије Пасхе, причешћује. Закон јеванђеоски није одредио, како се треба причешћивати, т. ј. на ште срца или при јелу. Јер у прва времена причешћиваху се једући, и то по примјеру Христове тајне вечере, гдје се ученици Његови причестише тијелом и крвљу Христовом једући, при вечери. Но у доцније вријеме одредише учитељи цркве, да се не дава причешће при јествиу, већ на ште срца и на св. литургији. (Разумије се здравијем Христјанима).

Тако се може рећи и о св. крштењу.

Закон јеванђеоски заповиједа, да се крстити треба, али не одређује којим начином и у које доба старости: у младости или у узрасту. Ради тога начелници црквени одредише и начин крштавања и вријеме, кад треба крстити кога.

С тога је јасно, да је, осим божественог и грађанског закона, потребан црквени закон. *Сваки пак закон има ту снагу, да чува од гријеха, иочем гријех и није ништа друго, до ли преступак закона.*

(Настављће се).

О срествима религиозног (побожног) васпитавања.

(Свршетак.)

Како сва средства религиозног васпитања у основи својој морају имати прави појам о религији, која није ништа друго, него најтјешња свеза човјека с Богом, и тако појам о позиву човјека на земљи, који треба да се састоји у прослављању Бога у *душама и тјелима нашим*, то васпитачима ваља чешће стављати дјецу у тако положај, у коме би се она осјећала ближе Богу, и прибављати им могућност да чине така дјела, која би управ престављала дјела која дјеца чине за Бога и на славу Његову.

У томе врло упливном односају приказује се једно средство, које, на жалост,

мало иже да се практикује у погледима религиозног васпитања.

Средство је то следеће:

Пред празницима, особито пред рождеством Христовим и св. Пасхом (Васкрсом) обично бива чишћење и прање унутрице храмова; овамо спада: прање пода (патоса) у цркви, брисање (опајање) дуварова, чишћење металних одијела на иконама, брисање цијелог иконостаса од праха, чишћење црквених ствари као: кадионице, свијећњака и подсвијећњака, кандила и др.

По нашем мишљењу ову и сву сличну радњу, под упутством клисара или црквеног тутора, требало би одредити искључиво у погледу религиозног васпитања, ученицима црквено-парохијских и других основних школа.

Више речене радње саме по себи у истини су тако просте и лахке, да за дјецу школску не чине управо никаквих тегоба, а међутим извршивање истих радња приближује дјецу, тако рећи, к Богу, јер су и саме те радње дјело у славу божију, које се чини за уљепшање дома божијег.

У погледу илустрације практицирања тога средства, навешћу овдје слику из истинског живота, која врло јасним бојама слика снагу уплива на дјеци при тијем радњама у цркви, које и ми препоручујемо.

У години двадесет петој мало прије, знао сам једног црквеног чувара — тутора — пслуженог војника, човјека по свему дубоко религиозног, који је то средство, које ми препоручујемо, практицирао, хтјевши главним начином, не с погледом на побожно васпитање дјеце, но једино с погледом на светињу црквених ствари, т. ј. да се ове пошљедње не би у вријеме чишћења оскврниле од дотицаја људи грјешних (одраслих). По томе је он увијек пред празнике тражио од свештеника благослов, да може почети чистити црквене ствари, и додао би: *„тако ја ћу већ, оче, дозвати себи све малише у помоћ, — дјеце безазлено — невино — узимаће у руке божије ствари“.*

Помоћникâ чувару (тутору) у томе послу, који посао он звао: „службом божијом“, било је много, — наиме сва дјеца из села од 10—15 година; а и својевољци долазили би из оближњих заселака. Како сâм чувар (тутор) каже, кад се десило коме год између дјеце, дâ би се најутра послије доручка пријавило на „службу божију“, та вијест брзо би се по свему селу разносила и међу младим нараштајем ширила, у кога би припрема к „служби божијој“ захваљујући поукама тог честитог тутора, почињала још у вече: *„Мајко, мени треба сјутра чиста кошуља“.* — *„А што ће ти?“* пита мати. *„Сјутра треба ићи на службу божију“* одговара дијете, и тијем разријеши неспоразум с матером, јер је још од прије свему селу познато, да је то „служба божија“, на коју су била дужна ићи сва дјеца и то у чистим хаљинама.

Други дан, у одређено вријеме дјеца се јављају у цркви и у реду чекају, коме ће какву радњу одредити чувар (тутор). — И гле, на пошљетку радња је распоређена, и свима тутор даје упутства као: *„ти ради тај посао, ја неизоставно и молитве читај, које знаш“.*

И у истину, слика распоређене дјеце по поду црквеном, који марљиво раде одређени им посао, рађа таки утисак, који у сваком сузу намамљује. Гле, тамо сједи малиша поред даске, коме је наређено да разређује за чишћење црквене ствари од метала, он врло тачно врши свој посао и проноси на глас: „Господи помилуй“, јер је чувар раније објавио, да, ако који не

зна друге молитве, или зна а не добро, тај при раду не треба више ништа ни да говори осим: „Господи помилуй“. — Ено опет тамо другог, усрдно таре сукненом крпом кадионицу и од времена на вријеме говори: „Да исправится молитва моя, яко кадило предъ тобою“ и т. д.; тамо по неки чита: „Богородице дѣво радуйся“ итд.; на другом мјесту: „Пресвятая Троице“ итд.; а све то зујање дјечије надвисује полугласно појање црквеног „тутора“, који страсне недјеље обавезно мора за вријеме ове радње пјевати у цркви: „ирмосе“ велике суботе.

Сва се дјеца у потпуној побожности занимају својим послом; само од времена на вријеме тутор оставља свој посао, да надгледа како ради један или други „малиша“, а ако је који свршио свој посао, томе чувар да је нови.

Догодило ми се у дјетињству и самом не један пут да вршим ту „службу божију“, па ето, кад сам одрастао, и да сачувам како ово навршују дјеца; дакле ја по своме искуству могу судити о томе, какав утиск та дјечија „служба божија“ има на доцнији њихов живот.

Сјећам се, како се у вријеме тијех радња код понеког дјетета наврнуле на образ сузе.

Чувар — тутор, који је то примјетно, обично би запитао: „Но, шта ти је драги?“ — „Добро, стрче“, одговара тај.

Чувар пак појима, шта значи то „*добро*“.

По моме мишљењу то „добро“ т. ј. добро душевно стање, означава врло приближно оно душевно расположење, које је искусно св. апостол Петар на Тавору, због чега је и рекао: „Господи, добро намъ естъ здѣ быти!“

Средство побожног васпитања дјеце које смо препоручили, има и с друге стране врло важан практични значај.

Црквене ствари (свијећњаци, кадионице, кандила, подсвијећњаци и др.) чисте се у селима обично један пут, највише два пута у години, пред „Божић“ или пред „Васкрс“, а међутим те ствари — прво од непрестане употребе, друго просто од времена, брао се прљају; а осим тога на иконостасу, на зидовима, на брао се у цркви показује прах, паучина и гар, зато што се храм божији већи дио године по нужди не држе у реду и чистоћи, каква би му пристојала, а прашина код многих, који се моле, причињава туробан осјећај.

Примјера не треба тражити далеко, сваки их зналде; треба само доћи у цркву у тежатни дан, и спазићете у рукама свештеника или ђакона кадионицу (у обичне дане употребљује се проста од „мједи“) дотле зачађену да нагледа прије да је од гвожђа.

Чак и у велике празнике, и то још у градовима (варошима) често се може примјетити таке врсте појава: пред „Величанијемъ“ тутор или његов помоћник поставља на средеу цркве „налоњу“ и на исту полаже икону празника, уз то доноси из олтара утирач па ту и отире с' иконе прах, ког се тако много види, да утирач на један пут постаје прљав.

Све те појаве очевидно произлазе с тога, што једном чувару (тутору) није могуће чешће долазити и чистити црквене ствари, наимати пак за то и друге људе неколико пута у години, штетно је за цркву. Сасвим би друкчије било, кад би за ту цијељ свештеник с' погледом на побожно васпитање, призивао дјецу; тада би се све у цркви чистило не једном или два пут у години, но најмање једанпут у мјесецу, усљед чега би храм божији производаво утисак потребног сјаја, не само у велике празнике но и у тежатне

дане, јер и проста од „мједи“ кадионица, која се у те дане употребљује, кад би била чиста, показивала би прави свој сјај. — Никаквих тегоба односно тога, неможе бити, када би баш ђаци морали чистити црквене ствари; у ма коју суботу послије ручка имају они времена да омету прашину с' иконостаса и зидова, да прочисте, по томе, ако чишћење буде сваког мјесеца, то онда ствари се тако не запрљају, па с' тога за чишћење не треба много времена.

И опет велим, циљ религиозног васпитања ученика црквено парохијске или друге школе и велељепност (сјај) дома божијег, треба да буду за сваког свештеника моћним подстрекачима за примјену у практици и средство побожног васпитања.

С' намјером религиозног васпитања требало би наређивати ђацима у исто доба и вјетрење (сунчање) црквених одежда, у које се свештеничка лица при богослужењу облаче (као: ризе, стихари, епитрахиљи, наруквице и др.); јер самом црквеном тутору, који се обично овијем послом бави, тешко је бришути се и за вјетрење (просушивање) речени црквени ствари.

Тутор повјеша у порти (огради црквеној) разне одежде, затим оде за нешто друго у цркву или свјећару, а у то вријеме птице које обично обитавају радо на звонику (торњу) и под кровом црквеним, сметају им повјешане одјеће црквене, те могу да их оштете. — За ученике пак разастирање црквени одежда и чување истих за вријеме вјетрења то опет сачињава: „службу божију“, која им даје сувишни мах осјећања себе тако рећи: *ближе Богу*, и сама је собом носао у славу божију, дакле она правце води к намјерама побожног васпитања. Осим тога ученицима свакојако треба наредити да по реду (по двоје или по троје за један пут) послужује у олтару и у цркви за вријеме св. богослужења: приправљају и додају кадионицу, полијевају на руке, доносе „теплоту“ и т. д.

Читање и пјевање за пјевницама треба да буде обавезно за ученике, а учитељи су дужни пазити на то, као на средство религиозног васпитања дјеце, јер читање и пјевање у цркви као што непосредно пробуђује побожна осјећања, тако се и само по себи врши у славу божију, па, свакојако, с једне стране приближује Богу, а с друге одговора правом позиву човјека, — прослављању свога створитеља.

У том погледу треба ревредити посао тако, да не би ни један ученик изишао из цркве а да не уради какав год посла у славу божију (послуживање у олтару, читање и појање).

Неки кажу, да сви ђаци не могу читати, пјевати и послуживати у олтару, јер привараедци неиају сасвим читати ни пјевати. Ми на то велимо, да не можемо себи преставити, е не би ученик који је тек ступио у школу могао у цркви пјевати н. пр.: „Господи помилуй“.

Разумије се, да и то треба научити пјевати да би пјевање било сложно (хармонично), но то је већ дужност учитеља, а тај посао, вала рећи, да није тежак (т. ј. научити пјевати: Господи помилуй).

Сви ученици треба да стоје код десне пјевнице, (разумије се, с' искључењем они који састављају „хор“ (пјеваче) и стоје за пјевницом и чредни ученици који су намјењени за читање (чтѣцы), који такође за вријеме читања стоје за пјевницом) да пазе и пјевају за пјевцима ко шта може, неки н. пр. знају пјевати: „Богородице дѣво, радуйся“ и т. д., други могу пјевати: „Хвалите имя Господне“

и т. д. „Господи помилуй“, и на проситељној ектенији: „Подай Господи“, могу заиста пјевати сви.

Због тога сваки ученик налази на цркве с радошћу и увјерењем да је и он пјевао, читао т. ј. да је при слушању свију славио Господа.

Таким начином, једни ученици послужују у цркви и олтару, други читају и облаче се у стихаре, а остали учествују у пјевању, шта који може.

На ту околност врло се мало обраћа пажња а међутим је она у васпитаном односају врло важна, јер за ученика стојати и молити се није једно и исто, пошто он у исто вријеме учествује у појању и послуживању у цркви, а ово последње испуњава душу дјетињу правом радошћу, — а при свем том не показује се ни сјенке од ма каква славољуба, јер у том случају они се несвесно осјећају *ближе Богу*, служећи му не толико умом, као у молитви но и у устима и дјелима (читање, пјевање послуживање и др.) што није свакоме слободно.

Завршујући ријеч о средствима побожног васпитања, дужни смо примјетити, да смо овђе расматрали само таква средства, којима се сваки свештеник и васпитач може згодно користити за утицај код дјеце, која походе школу, и што та средства ако хоћемо њима да се користимо, ваља да се практицирају стално без икакви прекидања.

По овоме примјеру, свакојако, ни једна поука закона божијег, не треба да прође без тога, да својим садржајем не утиче на све способности у дјеце (ум, вољу и срце); учитељ је дужан свакојако показивати сам собом добар примјер религиозног-побожног живота; свештеник пак дужан је један пут у мјесецу, или како наће за боље, — свакакако не врло ријетко, — позвати ученике за чишћење црквених ствари, и брисање праха на иконостасу и дуварима у цркви; напосљетку дужан је он примити за правило да ученици треба по реду да послужују у олтару и цркви, да пјевају и читају за пјевницама, а који још не може учествовати у пјевничком појању, треба да пјева с пјевцима оно, што може и зашто је учитељ раније ученике приправио.

Превео с руског:

Петар Ђенић,
прото и вјероучитељ.

Мудре изреке.

(Свршетак.)

128. Бог рече, и ја тврдо вјерујем; јер шта вриједи пред престолом свога творца слаби разум.

Racine c. 6.

129. Од губитка вјере само је један корак до губитка разума; — што мање вјере у једнога народа, тим је ограниченији.

Doctor Esquirol

130. Молитва је вјерска дужност. Сви образовани народи станују у кућама; па по томе је сасвим природно поникла у њих мисао, да и Богу саздају кућу, гдје ће му се молити, гдје ће га у невољи и страху с надом потражити моћи. И заиста нема за људе ничега утјешнијега, него мисао: да има мјесто, гдје ће Бога наћи и гдје сви заједно могу пред њим своје молитве и невоље излити.

Montesquien, Esprit de lois 1, 25.

131. Нико не може порећи, да је исповијест дјело божанске мудрости и заиста нема ничега утјешнијега. *Побожна, озбиљна и мудра свештеника, сматрам ја као велико орудје, божије ради спаса душâ;* кад се на земљи налази тешко вјеран пријатељ, ко ће тек моћи наћи такова, који је Богу задатом заклетвом обвезан да чува вјерност и притиче у помоћ души? *Свештеник — исповједник даје мир, части и моралну слободу и спокојство.*

Leibnitz.

132. Ваља установити свечковине, које ће човјеку повратити спомен на блаженство и достојанство његова бића.

Robespierre art 4 du decret 18 floreal an 2. 1794.

133. Браћо моја и другови, људи с разумом! Молите се са мном Богу, који вам га је дао. Вјера се састоји у покоравању Богу и вршењу врлина. Зашта би било нешто необично, да се цијела природа, све звијезде покоравају вјечитим законима, а један мали створ од 5 стопа величине, да може на срамоту тих закона увијек радити по својој ћуди како му се хоће. Будимо дакле вјерне слуге божије и краљеве! — Човјек је зрно праха, — ситна тачка у свемиру, па опет га Бог погледа са свога високога престола! Он нас удостојава да гледамо налив његове доброте; Њега нека се сви боје, а не множине људи. — Поштовање бића над бићима је наша прва дужност; та истина није једина; но остале су јој потчињене. Није било ни једнога образованог народа, који није указивао поштовање и служење Богу.

Волтер.

134. Ко је створио звијезде, земљу, животиње, биљке и т. д. што се све у чудноватој вјештини приказује? Заиста мора бити неки узвишени вјештак, његова интелигенција мора нашу безкрајно надмашивати, јер он је такве ствари произвео, које ми једва појмити можемо; та интелигенција, та моћ је — Бог. — Посмотрим ли ред, напредну вјештину, механичке и математичке законе, који у свемиру владају, средствâ и безбројне цијели твари — ја се занесем од дивљења и страхопоштовања. Ја признајем највишу мудрост, и не бојим се да ћу икада у своме животу морати бити другога мишљења. Аксиома, да свако дјело претпоставља вјештака, преда мном је необорив. — Лијепа палата доказује, да имаде неки вјешти архитект; поредак у свјетским тјелесима, неизмјерни простор и цијела свјетска зграда показује, да постоји неки највиши господар, који је вјечан, премудар и безкрајно силан.

Волтер, св. 40. стр. 124.

135. Природа је само ријеч, а све што је у свемиру, то је вјештина, а вјештина претпоставља вјештака. Посмотрите само инсекта, пужа, муху, па ће те у њима видјети такву савршену вјештину, да пред њом сва људска индустрија и мудрост шћевава. Мора дакле бити неки безкрајно мудри вјештак, а тога ученјаци називају — Богом. Кретање звијезда, кретање наше мале земље око сунца, збива се само помоћу мудрих математичких прорачунатих закона. Мора дакле постојати нека необична мудрост, која је те законе поставила и која свијетом влада. Од те истине не можемо никако набјећи; она нас окружава и потискује са свију страна, и сами Спиноза признаје ту мудрост. Зашто дакле идете даље него он, и зашто занесени опсеном свога слабога разума срљате у бездан, у који се Спинозо не усуди ни лагано силазити.

Волтер.

136. Бог је бескрајно, свемогуће, вјечно биће, створитељ и господар, који је са својим створом у најтешњу везу ступио.

Пушъ.

137. Сваки мора признати, да постоји неки господар људске судбине, чија смо ми дјеца, који нам је прописао да будемо праведни, да један другог љубимо, да смо један спрам другог милосрдни и да испуњавамо обавезе према свакоме, па и према самом непријатељу; да је васколика земна срећа сјен; да имаде други живот, у коме ће то највише биће добре наградити, а зле казнити. Те су вјерске поуке врло важне и морају се младежи предавати и свима грађанима омилити. Ко те основе поткопава, ваља га казнити, јер такав је рушилац реда и непријатељ људскога друштва.

J. J. Rousseau.

138. Најтолерантнији човјек мора признати право власти, да казни оне, који се јавно издају за атеисте. Јер кад се казне они, који се о једнога човјека огријеше, — то се још с већим правом морају казнити они, који гријеше против цијелога друштва и то не само они, који поричу Бога, него и они, који га бескорисним проглашују; који поричу промисао, или проповиједају залишност службе Богу, или се покажу криви ради богохулства, обесвећења, кривоклетва или лакомислене клетве.

D. Alembert, Encyclor Atheisme.

139. Ја очекујем од онога, који у Бога вјерује, свагда више праведности, него од онога, који у њега не вјерује. Атеизам и фанатизам су двије грдобе, које могу друштво распуштити и упропастити.

Волтер, св. 40, стр. 312.

140. Спекулативни атеизам је међу свима заблудама највећа, а практички атеизам међу преступима један од највећих. Свако безбожничко начело назива фурију, која у једној руци софизмима, а у другој ножем оружана, доводи људе ван себе и чини их грозним. Ми смо увјерени, а већ смо и рекли, да су атеисте по начелу такови, да им дух срце још покварно није. Но ја велим свима начелним атеистима, који никакве увде не признају, и који држе за част, да хрђаво суде, а добро раде: чувајте се атеисте; који се онако влада, како закључује.

Волтер, св. 62. стр. 375.

141. Одузимати човјеку вјеру у Бога, који казни и награђује, па вам је сасвим јасно, зашто су се Марије и Сула у крви својих сугрђана купали; а Август Антоније и Лепид Сулу у бјеснилу надмашили. Нерон је хладнокрвно осудио своју матер на смрт. Тада се бјеше ушљед опште покварености идеја о Богу у Риму скоро угасила. Безбожник се предаје пријевари, неблагодарности, клевети, отимању и крвопролићу и суди и ради сасвим природно; пошто га људска казна није свагда у стању да задржи; јер без вјере у Бога је тако страшило само себи Бог Такав жртвује све, да би своје жеље задовољио и уклонио, што му на путу стоји. — Најњежније молбе, најбоље опомене, не могу да га се коснў, као какова крвождена звијера. — Врло је дакле вјероватно, да су сви они силници били заражени атеизмом, који су свој живот у таким грозним преступима провели.

ср. Volt. св. 41.

142. Ја сам увјерен, да свијетом управља једна снажна и мудра воља; ја видим, или — шта више, ја осјећам то; а та свијест је за мене ствар од велике важности.

J. J. Rousseau Emil.

143. У тврдњи: да материја може неограничене намјере имати, видим ја не само тешкоћу, него немогућност; а у начелу: да неко мудро биће материјом и по својим бескрајним сврхама и својом свемогућом вољом влада — не видим никакве тешкоће.

Волтер св. 40 стр. 312.

144. Никакво људско друштво не може постојати, као што и незнабошци и Хришћани признају, — ако се не призна нека невидљива моћ, која људским животом и приликама управља.

D'. Alembert, Encyclop. Atheisme.

145. Догмат о промислу тако је нужан за спас људског рода, да се ни један разборит и поштен човјек не смије усудити, да о таквој истини, која човјеку ни у ком погледу шкодити, а увијек му много добра донијети може, — посумња. Ми не сматрамо догму о промислу као систем, него као ствар, која је сваком разумном човјеку јасна и доказана.

Волтер Dist. philosoph Prefacc.

146. Ваља признати, — вели Кант — да ум људски неби ни данас тако савршено познао опћих моралних закона, да и јеванђеље није тако јасно учило.

Jacobi Werke III., 322.

147. Нека култура напредује, нека се наука шири и дух људски нека се диже колико му драго, узвишену културу Хришћанства неће никада надмашити.

Göthe Eckerm стр. 171.

148. Вјера и морал нужне су подпоре опћега благостања. Онај не љуби своје домовине ни свога народа, који та два моћна стуба људске среће поткопава. Сваки их прави државник исто тако љуби и штује, као и сваки побожан човјек. Колико вјера и морал унапређују срећу народа и благостање државе, неда се намјерити. Шта нам може осигурати имање, живот и част, ако се не осјећа и не уважава религиозна обавеза при заклетви, која је последњи ослонац наших судова? Разум и искуство доказују, до морала не може бити у народу без вјере.

Waschington. Raumer „die vereinigten Staaten von N. Amer. 1, 3.

149. Гдје год има државе и државнога живота, тамо је и вјера потребна.

Волтер, Trâite de la tolerance c. 20.

150. Сва органска створења, од искони па до данашњега дана, постала су по свој прилици од заједничког претка, у кога је Бог дунуо душу живу.

Чарлс Дарвин и природњак.

151. Опћита милоштa морање уродити бољим родом од несвојтљиве охолости. Нације које су одушевљене осјећајем религиозним, које се ма каква била политична историја њихова, слажу у томе, што су смирене, имају много љепше наде од народа, који је изгубио сваку вјеру у будућност, и који живи без икаквог Бога.

Дрепер, његова истор. умн. разв. Евр. књ. II. стр. 355.

152. Ми сасвим незнамо првобитни узрок свију тих сила и по свој прилици никад га нећемо ни знати.

Гровс, велики Енглески физичар стр. VIII. предговор.

153. . . . Вријеме је да се растајемо — ја да умрем, ви да живите; но чија је судбина боља то незна нико осим Бог.

Сократ.

154. . . . Све су ствари постале операцијом божанског умног узрока.

Платон.

155. Онај дух од кога проистиче све што је било, у коме живи све што је било, коме све тежи и у коме напошљетку

све нестаје, тај дух труди се да познаш: „то је Велики Једини".

Варуна.

156. Ништа се не може знати; ништа се не може научити; ништа се не може освједочити; чуло је ограничено; ум је слаб; живот је кратак.

Анаксагора.

157. Један је само Бог; он нема никакве слике с тјелесном формом човјечијом нити сумисли његове као наше, — — — који управља васељеном без сметње по разуму и умијећу.

Ксенофан.

158. Ни један смртни човјек није никад и неће никад скроз познати Бога и васељену; јер заблуда је притисла све и сва, и ми не можемо бити увјерени ни онда кад ухватимо баш саму истину и савршенство.

Ксенофан.

159. Човјек ма колико био учен и побожан није умијек вјеран тумач путова Божијих. У рјешавању, да ли се нека филозофска доктрина слаже с атрибутима божанским, ми смо и сувише вољни да судимо о тим атрибутима по ограниченој и несавршеној мјери нашој, заборављајући *да је наш једини задатак да нађемо, да ли је доктрина истинита.* Ако је истинита, онда је у слози с Богом.

Дрепер (ист. умн. разв. Евр. књ. II. стр. 277.)

160. Још није пронађен крајни узрок стварн поред свега колосалног напретка... Како постаде материја — предуслов за моперу — и како постаде она радња, онај нагон у овој материји, па за тим у најнижем организму, који материју гони ка усавршавању, и дође до те усавршености, која је учинила да из најнижега бића постану највиши облици животињски а с тим и човјек?

Колб, стр. 22.

161. Ваљало би да људи своје наклоности потчињавају религији, а они се старају, да религију својим наклоностима потчине.

Лајбниц.

162 Све што је ван искуства и што наше мишљење не може да разумије и схвати, неда се сазнати. Ту леже границе нашем сазнању и одатле настаје њерovање.

Кант.

163. Никад појмити не можемо суштину, материју и силу.

Рајмон.

164. Ни филозофија ни морал никад не могу у народу замјенити вјеру. Библија је књига тако велика садржином, да она више него икоја књига даје грађе за размишљање о дјелима људским.

Гете.

165. Бог има више љубави него што је и највећа кривица човјекова.

Ленау.

166. И баш најодличнији људи осјећају потребу вјере највећма, јер они најживље и осјећају уске границе нашега људског разума.

Гитвеш.

167. Савјест без Бога, то је суд без судије. Свјетлост савјести није ништа друго до одблесак божије идеје у души човјечијој. Угасите вјеру у Бога и у души човјечијој настануће ноћ.

Ламартен, историк и пјесник.

168. Порицати сваку вјеру зато што нисмо моћни да сазнамо све, то је као кад не бисмо хтјели употријебити наше ноге, него их пустили да наумру у лијености за то што немамо крила.

Лок, филозоф.

169. Има један Бог, једна жива света воља, ма колико да је људска воља колебљива; напад времена и пространства није једна најузвишенија мисао.

Шилер, велики пјесник.

170. Ни један народ не може се ни замислити као велик и достојан спомена, ако његов политички живот не покреће и не подиже религиозне идеје, и ако се тај народ не труди, да те идеје вјере усавршн тако, да добију израз од општега уважења . . .

Ранке, велики историчар.

171 Љепша нада освјежава оне народе, што одушевљавају се истинитим осјећањем вјере, који су у свима околностима своје политичке историје вазда остали вјерни побожним размишљањима; а та нада никад не освјетљава онај народ, који се са свим ода саможивости и материјалним користима, који је изгубио сву вјеру у какву будућност, који живи без Бога. Народи отиснути у понор невјерице, падају у анархију. . . .

Дреипер, др. медецине, др. права.

172. Човјек је тамно биће; мало зна о свијету а мало и о себи самом; он незна, од куда је и куда иде.

Гете.

173. Тако дјелај да се Богу уподобиш.

Платон.

Београд, 1889. г.

Прикупио:
Милош С. Анђелковић,
свршени богословац београдског семеништа.

О старинској књизи, коју можемо назвати: Зборник бесједа, или слова преподобнога оца нашега Јеврема Сирина.

(Наставак).

Слово 206.

О „спасењу и покајању“.

О христољубиви, како вам много говорим и не отежава ми се. Најпослије тешко свима, који држећи се лажног, а цркви противног учења изађу у онај страшни дан, јер ће се истим помрачити и горко ће се снуждити и заплакати, када буду чули онај тужни одговор: „идите од мене проклети“; други ће чути: „нек се прате грјешници у ад — пакао“; једни ће чути: „заиста вам кажем: не познајем вас, оступите од мене, који сте чинили безакоње“; завадљивац ће чути: „узми своје и иди“; други ће чути: „свежите му руке и поге, изнесите га и баците у најкрајњу таму“; други ће опет бити повезани као коров и бачени у пећ зажарену, да се сажегу.

Јер, као што су многоструке врлине, да се добије спасење, тако су многоструки и станови за праведнике у царству небесноме, и као што су многи начини грјешења, тако су и многа мјеста грјешницима за мучење. Који од вас на оне јечи могу имати сузе покајања, сузе побожности, нека заједно плачу са мном, јер ја благословена браћо моја, поменувши онај жалосни призор разлучивања, немогох отрпјети, а да не заплачем. Дакле, при оном страшном часу обавиће се пошљедње разлучење и сваки ће отићи на своје мјесто, из кога се никада вратити неће.

И ко може бити тврдокорна и камена срца, а да не заплаче сад, кад помисли на онај час, кад се разлуче епископи од епископа, свештеници од свештеника и ђакони, калуђери од калуђера. Тада ће се разлучити цареви и заплакаће и понерани ће бити као марва, тада ће уадапути кнезови и богати и немилостиви. Обзираће се натраг, али неће добити никога, ко би им помогао, јер нијесу никога ни помиловали. Тада ће с тугом бити

разлучени супруги, т. ј. мужеви од жена и жене од мужева, који не живише достојно и постеље своје не чуваше чисто; тада ће се разлучити о они, који су у чистоти — дјевству — живили, а изгледом и понашањем својим немилостиви и жестоки су били, јер ко осуђује без милости, неће му се ни учинити милост.

Но, да пустим већ много говорити, јер ме страх и стрепња обузима о толиком казивању, него да укратко речем: Тада ће одагнати бити од суда и напрасно од анђела ћерани и бијени бити толико, да ће од невоље зубима шкргутати; често ће се обазирати, да виде праведне и радост, од које се разлучују, и ону рајску свјетлост и оне велике дарове, које ће од цара славе примити они, који су у добру напредовали, и тако обзирући се удаљаваће се по мало и лишавати од сиију праведника и сродника и најпослије, од самога Бога заиђиће; тада неће моћи видјети оне радости и велике истините свјетлости, но све се већма приближавати предреченим мукама, у којима ће се разасути и расијати; тада ће увидјети, да им је сва надежда погинула, да им не помаже, да им нема већ никога, ко би им помогао или се замолио за њих; тада ће јадити и плакати, с горким сузама говорећи: „О колико времена изгубисмо нерадом својим; о колико пута св. писмо слушасмо и варасмо се. Тада нам говораше Бог кроз св. писмо и не послушасмо, а овдје видимо Га и Тај одвраћа лице своје од нас. Шта ли нам је користно земни свијет, или богатство; гдје је сад отац, гдје рођена мати, гдје дјеца, гдје другови, гдје доброчинства, а гдје имања, гдје силна, прекомјерна тековина, гдје су цареви, гдје кнежеви, а гдје силни, како од сиију ових немамо у помоћи ни једнога, нити сами себи помоћи можемо, но на свагда постасмо остављени свесветим Богом.

Шта да чинимо сад, кад нема више времена за кајање, сад молитва не помаже, сад суве не користе, разиће се трг, не јављају се продавци уља, које су праведним продавали. Кад имадосмо врљеме и силни бисмо, продавци с плачем викаше: купите, а ми наше уши затакосмо, па нити послушасмо, нити куписмо, а сад не можемо добити. Избављења сад нема нама жалосним, сад милости не добисмо, нити смо је достојни. Праведан је суд божији. Сад дакле није нам могуће гледати редове св. угодника, нити сад видимо свјетлост истиниту. По свему овоме, што рекосмо да речемо још: мир и радост нек вам је апостоли, пророци и мученици; мир и радост нек вам је лица патријаршеска; мир и радост нека ти је реду калуђерски; мир и радост нека ти је граде Јерусалиме; мир и радост нека ти је часни животворећи крсту; мир нек ти је Богородице владичице, мати човјекољубивога Бога; мир нек ти је рају духовне хране; нек вам је мир и радост очеви, матере, синови и кћери. Од сад вас никад видјети нећемо.

Послије овога сваки ће ићи у мучно мјесто, које је припремио себи невољалим дјелима, у мјесто гдје им се црв њихов неће умрети ни огањ угасити.

Слушајући ви о овом христољубиви браћо моја, тим ето вашој молби удовољих и жељу вашрших. Односно тога још би потребно било да знате, да би се приуготовили. Ето чусте шта ће немарљиви, који се некају; чусте ли како се варају, који не слушају заповиједи Господње; чусте ли како је преварљив овај времени трулежни живот; разумјесте ли, како ће поругани бити они, који се св. књигама ругају, па зато љубезни моји,

да ни један од вас не сиђе с ума, да се не вара; да не би који рекао, да су ове моје ријечи узалудне, као и да неће бити васкрсење мртвих. Но заиста вјерујмо, да ће суд и давање плате бити по св. Писму и добрим и лукавим. Трудимо се дакле да сазнамо, како да се престане страшном суду будућем; да сазнамо о тужном дану оном, о страшном часу, јер тај је час страшан и тугаљив и с многим невољама скопчан, на ком се искушава цио живот.

О овоме страшном часу св. пророци и апостоли говорише, о овом дану св. Писмо од краја до краја на свима мјестима васељене проповиједа. И данас нам засвједочава и моли напомињући: чувајте се, опрезни будите, пазите, храбрите се и молите се, јер незнате дан ни час, у који ће Господ наш доћи.

Сви богоносни оци и учитељи цркве, као што рекосмо, са страхом и сузама проповиједаше о теготи дана онога.

О овом дану пророк Исаија говори: Гле, Господ иде да уништи сву земљу и грјешнике њене да погуби. И опет: гле иде и плата је његова с њим.

Други пророк говори: Господе, чух глас твој и уплаших се и уђе страх у кости моје и ослаби снага моја; други пророк говори: „къ день ѿмщенїѧ коздамъ, и на другом мјесту: и осветићу се непријатељима и онима, који ме мрзе, и нема никог, ко би се избавио из руку мојих.

О овом дану Богоотац Давид говораше: Бог ће јавно доћи и неће прећутати, огањ ће се пред њим распалити, и око њега биће велика бура.

О овоме дану и ап. Павле говори: Иде дан у који ће Господ судити и испитати тајне људске; дакле чувајте се и живите по науци, коју вам казах, јер је страшно пасти у руке Бога живога.

О овоме дану врховни апостол Петар говори: дан господњи доћи ће, као лопов ноћу, у који ће небеса с ватреном буком проћи и стихије ће се од ватре распасти.

А што да говорим о пророцима и апостолима, кад сам Господ и Владика о овом дану свједочи говорећи: „чувајте се, да како ваша срца не отежају ждерањем и пијанством и бригама овога свијета, да вам не дође овај дан изненада, јер ће доћи као замка „на све, који живе по свој земљи“. Опрезни будите, дакле, да не би се у онај час збунили кад Син човјечији дође, и старајте се да ходите уским путем, те да би ушли на уска — тијесна врата, која одводе у вјечни живот.

По овоме путу браћо путујмо, те да живот вјечни напљеднимо. Истина, ако их је мало, који то могу добити, ипак љубезни моји старајмо се, те не остављајмо овај пут, да не би, идући другим путем у погибао отишли, као што пророк говори: да не когда прогнѣвается и погибнете ѿ пути праведнаго. Послушајте владику, који говори кроз св. писмо: Ја сам свјетлост: Ја сам пастир добри; Ја сам живот; Ја сам двер (врата); Ја сам пут, на којем се не спотиче, јер има животну свјетлост. По овоме дакле сретноме путу путујмо.

По томе путу су ишли сви љубећи Христа. Овај је пут доста невољан и тијесан, али је вјечни мир блажен. Овога пута су особине: покајање и пост, опрезност и молитва, душевно расположење и тјелесно уздржавање, глад и жеђ, нагота, сузе милостиње, трпљивост, занимање ручно, окривљену и опаднуту, а према томе снисходљиву бити, ало сносити и добрим враћати, опрашћати увриједе ближњему, за другa свог у обрану стати и напошљетку, нежалити и крв своју

пролити — живот свој жртвовати за Христа, кад би пријѐме дошло.

И ово су уска врата овог невољног, привременога пута, за које се даје небесно царство, коме никада краја нема, а широка врата и пространи пут воде у пропаст. Овдје на овом путу пролазне су и привремене радости, али су тамо вјечне невоље; овдје је привремено слатко уживање, али је тамо горко и тужно; овдје је лахко, а тамо је тешко и јадно; овдје се јављају тешкоће, као мале и незнатне, али тамо ће, као лути звијер снаћи све оне, који су зло чинили и не хтјели се кајати т. ј. сва, овдје у животу нашем, по пространом путу чињена лукавства снаћи ће нас и осудиће нас тамо, а та су, као што и ап. Павле дјелом наводи: Тјелесне сласти, прељуба, завист, свађа, јарост, убиства и т. д.

(Наставиће се).

Нове двије закладе српско-православним школама митрополита дабро-босанског Његовог Високопреосвештенства господина Ђорђа Николајевића.

Проникнут скроз патриотичком љубављу, свјестан оног великог задатка, што га у просвјетном свијету школа врши, без које ни нашем српском народу нема јамства, да би се могао одржати и напредовати као народ само свој, као достојан потомак својих мученичких и великих предака: наш родољубиви г. Митрополит и велики пријатељ српскога народа у опште, а на по се овог дијела у окупираним провинцијама, опет је жртвовао српско-православној школи и народној просвјети не мало и остатак све своје, беспримјерном штедњом очуване тековине у дугом низу година својег јавног рада у српском народу.

Из своје сопствене побуде, овдје, гдје сâм стече увјерења, да је потребно припомоћи, и досадашње закладе даровао је, као и ове двије садашње најновије. *Ничија ту заслуга нити је, нити може ма ко било, појединац или општина, приписивати себи у заслугу, да је тобож исходовао ма коју фундацију*; јер лако је докуцати овдје, гдје је вратар будан и готов увијек отворити врата, и припомоћ пружити у колико му то дозвољава његова снага. У Митрополиту г. Николајевићу давно је, још прије установе прве закладе у Далмацији, *претегла одлука, да сву течевину жртвује народном напретку*, јер, како нема непосредних нашљедника, како је по вољи божјој остао самохран, то је учинио нашљедником српски народ, чији је достојан син. Ово напоменусмо, да се у будућности зна та истина: да је Митрополита г. Николајевића патриотска свијест, љубав према народу на првом мјесту, а на другом што није имао пресумитивнога нашљедника: *једини и прави* узроци што је дао, и што ће, ако га Бог поживи, још давати народу такове закладе, које ће појединим општинама обезбиједити српско-православну школу, у којој ће се наратјати васпитавати и основна знања цркти, утврђујући се у вјери православној и народности српској, и што по који ваљани синови српски имаду и имаће средства, да се на вишим школама наобразе.

I. Заклада од 9.000 фор.

коју је Његово Високопреосвештенство даровало српско-православној црквено-школској општини у Босан. Градишци.

*

Ушљед ове нове добротворне закладе српској школи, дароване општини у Бос. Градишци, српска православна црквено-школска општина, у знак своје топле благодарности, поднијела је Његовом Високопреосвештенству, као своме српском и народном добротвору, слиједећу споменицу, која на предњој страни црвеним сомотом превученој, а на плавој свили, има овај оштампани стих:

„Мјесто топа тигра љута,
Мјесто мача и ханџара,
Сад духови крче пута
Са пером се вјечност ствара".

Ј. Ј. Змај;

на задњој страни корица:

„Благо томе ко до вјека живи
Имао се рашта и родити".

П. П. Његуш.

На првом листу картон артије у тробојници, плавом бојом штампана је посвета:

„Његовом Високопреосвештенству
Господину Господину

ЂОРЂУ НИКОЛАЈЕВИЋУ,

Архијепископу сарајевском, митрополиту дабро-босанском, екзарху Далмације, посједнику великог крста Франје Јосифа I. са лентом, златног крста Франје Јосифа I. за заслуге, каваљеру руског ордена св. Ане III. разр., притјажаоцу царског бриљијант прстена за књижевне труде, члану *„Српског ученог друштва"* у Београду, члану утемељачу *„Друштва св. Саве"* у Београду, члану *„Српске Матице"* у Новом Саду, члану *„Далматинске Матице"* у Задру, члану утемељачу *„Свештено-удовичке фундације"* у Задру, члану утемељачу *„Српске дјевојачке школе"* у Задру, члану *„Друштва добротворења и узајамне славјанске помоћи"* у Цариграду, фундатору од 12000 фор. а. вр. за *„Више образовање двојице ђака"* у Задру, добротвору *„Задруге Српкиња"* у Дубровнику, члану утемељачу српско-православног црвеног пјевачког друштва *„Слоге"* у Сарајеву, члану утемељачу *„Штедионог друштва православних Српкиња"* у Сарајеву, фундатору од 12000 фор. а. вр. *„За удавање сиромашних дјевојака"* у Јаску, оснивачу од 3000 фор. а. вр. *„Свештено-удовичког фонда дабро-босанске митрополије"*, добротвору *„Српско-православног учитељског конвикта"* у Н. Саду, оснивачу фонда од 15000 фор. а. вр. за надржавање *„Српске православне народне школе"* у Блажују, оснивачу закладе од 10.000 фор. а. вр. за оснивање *„Српско-православне основне школе"* у Варцар-Вакуфу и т. д., и т. д.

(на другом листу у оквиру тробојнице)

И данашњим поклоном од

девет хиљада форината а. вр. (златна слова)

Српско-православној основној школи у Бос. Градишци
за градњу црквено-школске зграде.

(на трећем листу у оквиру:)

Врло је згодан час, у који си притекао, Високопреосвештени Пастиру и добри наш оче, нашем српско-православном народу вароши Бос. Градишке, **Твојим** великодушним и замашним поклоном, те си тиме поново дао дјелом нов доказ **Твојег** српског родољубља, које је неисцрпиво, јер си знатно оснажио код нас већ положени темељ, помоћу којег ће се ширити и утврђивати она љубав према светој православној вјери, српској народности и његовим светињама у нашој дјечици, том нашем потомству и будућој узданици Српства у овој вароши.

Великодушни Пастиру и мили оче!

У име нашега српско-православнога народа, у име наше невине Српчади и

потомства нам; ми Ти овијем као своме **највећем добротвору**, на великом дару, на осјећају, на којег је поникао, најтоплије благодаримо изливом синовске, чисте српске љубави и високо-поштовања! Ми Ти добри и будни оче, желимо од Господа Бога, да још дуго у крјепку здрављу и задовољству покивиш, у своме данашњем достојанству, на дику и [четврти лист у оквиру тробојном] славу Српства и његових аманета, на понос наше свете православне вјере, како би дочекао успјешне и по Српство и Православље корисне плодове **Твојега** великога рада.

Слава Ти оче! Слава! Живио!

Српска православна црквено-школска општина

у Бос. Градишци на Цвијети 1893. год.

предсједник:
Васо Видовић, с. р.
чланови:

помоћни:
Стојан А. Суботић, с. р.
Никола Цвиић, с. р.
Дако Браић, с. р.
Ђуро А. Бошковић, с. р.
Коста Васић, с. р.

редовни:
Стоић Петковић, с. р.
Петар Поповић, с. р.
Давид Сабљић, с. р.
Ђорђо Ђурић, с. р.

Перовођа:
Симо Малић, с. р.“

*

Ова споменица, на четири листа јаког картона, чистом и лијепом штампом, у тробојном оквиру, златним потезима раздвојеним бојама, израђена је врло брижљиво, а увезана је у двоструким капцима. Први (унутрашњи) капци увезани су у свилу плаве боје, а други (спољашњи) у кадифу (сомот) црвене боје, дочим је текст општампан на бијелом картону, те тако сачињавају српске народне боје: црвено, плаво и бијело. На средини спољних капака на дворе уметнута су парчад плаве свиле са општампаним мотом Змајеве и Његошеве пјесме изнађеним.

Предсједник г. Васо Видовић са чланом општине г. Петром Поповићем, пред пленарном конзисторијалном сједницом, по примитку закладне своте од 9000 фор. у банкнотама, уручио је Његовом Високопреосвештенству признаницу и ову споменицу уз неколике ријечи, којима је дао топла израза највеће благодарности српске општине и народа варошн Бос. Градишке. Г. Видовић изговорио је то неколико ријечи са родољубивим жаром, потрешено, да се врло добро примјетило е је толико узбуђен, да му је чисто и ријеч у грлу запињала, те су више црте лица и очи говорили и казале, него ли је у тај час био г. Видовић у стању ријечима рећи.

Његово Високопреосвештенство одазвало се у кратко од прилике: „Хвала општини, хвала народу на изјавама и овој споменици; но најприје хвала Богу, што ми је дао толику милост, да у Његово свето име, а на корист св. вјере православне и просвјетни напредак народа српског, могу од мојег срца радо и драговољно да жртвујем *поштеним радом, чистом савјешћу и мојом великом надеждом* своју очувану готовину мојем српском народу и његовој просвјети. Ако моје закладе постигну циљ, ради које их и дајем, ја ћу и у гробу срећан бити. Што ово овако чиним, *чиним из чисте љубави према вјери праведова, према народу српском, према дјецици — нашој узданици.* Дјецу треба васпитати да буду понешена за својом светом вјером православном, да буду морална, да буду прави и честити синови српског народа, а таква могу бити тек онда, ако буду религиозна; само у вјери чврст, у моралу јак човјек, може да истински љуби и ради стварно и дјелом у корист својега народа и своје домовине! Нема

користи нашем па ни једном народу од оних чланова, који се само језиком размећу! *Нама треба мудра, напрнишка рада, а не празна говора!* Идите и поздравите Градишчане и понесите им ув мој благослов и моје жарке жеље: да их Бог благослови и умудри, како би свој подмладак васпитали религиозно-морално, да буду прави синови по срцу и дјелима своје свете вјере православне и народности српске!"

. За тијем је пречасни прото г. Давидовић, као бивши прото и парох Градишки, увео ријеч, и у подужем говору надовезао своју и општинску захвалност на основу ријечи г. Видовића нагласивши: како он, као велики поштовалац српске градишке општине, гануг доброчинством Његовог Високопреосвештенства, а у осјећајима за народни напредак, топло благодари напоменувши: да народ српски никад није могао мислити, да ће у Његовом Високопреосвештенству г. Николајевићу наћи тако узорна, тако велика добротвора и правог српског родољуба. Говорник жели да добротвор још дуго на корист вјере православне и народности српске поживи, и за живота види и ужива знаке поштовања, којима ће га нараштаји узносити; жели, да Бог прими, кад се Његовој светој вољи прохтје, нашег уворног Митроносца у своје небеско насеље, а *нашем српском овоиредјелном народу дарује опет владику, који ће бар у нола имати тако чисто и узвишено родољубље и велику српску душу*, каква је изобилна врлина нашег узвишеног старца и владике, и да тако часно и поштено, мудро и обазриво руководи послове православног српског црквеног и народног живота у овијем покрајинама. Пошто је говорник свршио, Њ. Високопреосв. благоизволело је рећи му: хвала! па је онда надовезао: „Ето видите, ко се могао томе надати кад бијах у младо доба. Али хвала промислу! Његова је света воља. Само знам, да свагда бјеше и јесте у мени јака љубав вјери православној и народу српском. Што је то у мени, нека је хвала кући мојих блажене успомене родитеља, који ме у томе правцу васпиташе. И одиста, *нема бољег, него што је право домаће васпитање*. На, тако и ви, васпитајте у тим осјећајима и правцу вашу дјецу, и онда ће бити код нашег српског народа стварног и корисног напретка; иначе не!"

Послије овога, општински изасланици удаљише се, а консисторија настави свој званичан посао.

* * *

II. Заклада српско-православној школи у Петровцу од 2500 фор.

У својем каноничном путовању по пространој дијецези, Његово Високопреосвештенство увјерило се, да је у Петровцу, гдје не бјеше српско-православне школе, народ жељан и чезне за својом школом, али, оскудица, мали број народа у тој варошици, стајаше томе на путу. Петровачка српско-православна црквена општина би обрадована најавом Високопреосвештеног Митрополита, да ће и тој општини по могућности притећи у помоћ, ако општина изради дозволу. Пошто је Висока Влада на молбу општине петровачке, дозволила да се у Петровцу може отворити нјеропсповједна школа, то је Високопреосвештени господин Митрополит, испунио своје дато обећање тијем, што је установио и за петровачку школу закладу од 2500 фоината.

*

На основу овога општина петровачка изаслала је своја два опуномоћена члана: часног пароха госп. Косту Новаковића и трговца г. Раду Милановића, који су у присуству консисторијалнога особља

примили из руку фундатора завјештају своту у готовом новцу. Парох г. Новаковић укратко се захваливши на овој закладе, између осталога рекао је: „да је том закладом ујамчен опстанак српско-православне школе у Босанском Петровцу, без које не би могла опстати, и да је жеља петровачког православног народа, да Бог поживи добротвора па да га још који пут Петровчани виде у својој средини, како би могли дати доказа своје топле благодарности на том учињеном добру српској школи и народу православном у Петровцу и околини петровачкој.

* * *

Исповјест Његовог Високопреосвештенства АЕ и Митрополита дабро-босанскога, Господина Ђорђа Николајевића: **одкуд му паре?**

Поводом устачовљења ових двију закалда, и што се по јавности проносе разна нагађања, па и таква, која из основа уздрмавају народно повјерење у даданашњега Митрополита а и дубоко вријеђају његово родољубље и архипастирско достојанство: изволио је (Високопреосвештени Господин Митрополит) у сједницама конзисторијалним, поводом неких отписа односећих се на горње фундације, 8. априла и 24. маја о. г. исповједјети, одакле му новци, да је у стању давати овакве фундације. Из те исповијести бележимо овдје само цифре, на нек свак рачуна и суди: на чијој је страни истина, и какви су то листови српски и др. у којима се онако недостојно нападају досадашње фундације, и вријеђа њихов оснивач. Госп. Митрополит изјавио је, да је:

1) Тестаментално од својега покојнога оца наслиједио . . 10.000 ф.

2) 28 година служио је у Дубровнику, годишње 1000 ф. 28.000 ф.

3) 22 године служио је у Задру . . . . . 22.000 ф.

4) добио је у Дубровнику на осигурацију живота почивше мајке Нике кап. Бошковића, из Беча . . . . . 6.000 ф.

5) од новембра 1881. па до јануара 1886. као додијељени члан задарске, сарајевској конзисторији, и као подпресједник ове потоње, имао је на годину плате 3.400 фор. . . . . 14.000 ф.

6) 7 година је од како као Митрополит прима годишње 8.300 фор. плате . . . . . 58.000 ф.

138.000 ф.

Осим тога још у раније доба купио је 34.000 фор. државних обвезница, по 1000 фор. комад, и на те је новце добивао добит све док је 1879. од истих обвезница даровао закладу од 12000 фор. за школовање двојице Далматинаца, а године 1890. опет 12000 фор. за удаваче у општини Јазак у Срјему.

Од те своје зараде, заслужене јавним радом и службом, необичном штедњом и скромним животом знао је толико очувати да је у том стању, да као добротвор жртвује све својем народу и његовој просвјети. Митрополит Николајевић, осим многих свота разним друштвима и установама, чији је члан, до сад дарованих; осим свакодневних омањих издатака црквама, школама, сиротињи, ђацима, путницима, па и својим даљим рођацима и својтама; *издао је до данас српском народу* **70.000 форината**. Ко познаје скромни, управо аскетички живот и примјерну штедњу Митрополита г. Николајевића; коме је познато његово жарко родољубље, којим се никад није разметао, но које је дјелима доказивао; коме је поле познат живот и рад његов у Далмацији, па и

овамо у Босни: ко је поштен по срцу, правичан и равборит при суђењу, и савјесан: тај се мора згрозити над нискошћу и беспримјерном појавом: да у нашем српском народу има, на жалост, јавнијех листова и недостојних синова, којима образ допушта да јавно устају и погрдама хоће да омаловаже овако великог добротвора, искреног пријатеља и поштеног и родољубивог сина српскога народа! Или, зар свота од 70.000 ф. расхода, учињена на добротворне циљеви, спрам горњега прихода и врло скромнога живота, стоји у сумњивој размјери? Гдје је памети, има ли поштења, има ли родољубиве свијести код оних листова и њихових правоглавих назови родољуба и дописника? О том нека поштени и паметни свијет рече своју, а ми ћемо да завршимо ријечима Његовог Високопреосвештенства изговореним пред конзисторијом:

„Ето вам чисте исповијести, коју дадох не ради својег правдања, већ само да знате, а ја мирне душе, чисте савјести, ведра чела и поштена образа пришуштам себе, сав свој живот и рад оцјени беспристрасне критике и историје, и ја је се ни најмање не плашим, па нека се говори, па нека се и јавно пише и тајно мисли шта хоће, ја се на то никада не ћу обазирати, нити ће то бити у стању скренути ме с пута на којем сам, а још мање произвести у мени огорчење, па да због несавјести новинара и сокачких разговора, поколеба се моје родољубље, да ускратим своју руку помоћи потребама мојег српског народа и његове просвјете!“

Ово је једном за свагда дати одговор на сва нападања, на свакојака сумњичења, па ма с које стране долазила; док је жив г. Митрополит Николајевић никад више не ће се у јавности, од ове стране, у овом предмету ни ријеч пустити, а оволико смо ослашћени да за сад рећемо у одбрану истине, јер будућност ће показати: чији ће се образ срамом жигосати! То нек упамте сви они, којима је све родољубље у празним ријечима, сокачком разметању и невриједном шкартању по јавним листовима, а и они новинари, који своју публику таквом храном хране.

† ?

Освећење темеља нове српско-православне народне школе у Варцар-Вакуфу, у недјељу 2. маја 1893.

Има већ 1½ година од како је наш Високопреосвештени госп. митрополит Ђорђе Николајевић, српски добротвор, својом дарежљивом руком поставио нашу школу на чврсти темељ, дарovавши истој своту од 10.000 форинти а. вр., од које своте дозволио је својим закладним писмом, да се 3.000 форинти могу употријебити за градњу нове школске зграде, а 7.000 форинти остаје као неприкосновени школски фонд. Овим је даром наш Високопреосвештени госп. митрополит не само осигурао опстанак нашој школи, која је била готова да пропадне, него је уједно поставио општину у ту могућност, да је могла отпочети припреме за градњу нове школске зграде. Овдашња српско-православна општина добила је и дозволу од високе земаљске владе, да може школу правити и прилоге за исту градњу по Босни и Херцеговини за вријеме од једну годину дана покупљати.

На Марков дан 25. априла о. г. бијаше оглашено у цркви, да ће се у недјељу 2. маја освештати темељ и школска зграда отпочети зидати. Овај је оглас произвео неописану радост у православном грађанству. Гдје су год тога дана била два или три заједно, могло се је чути, гдје се весело разговарају о школи и школској грађевини. Сваке жељно исчекиваше дан 2. маја, тај дан опште нам славе и весеља. У петак 30. априла дошао је, на молбу општине, од Високопреосве-

штеног госп. митрополита архијерејски благослов и дозвола, да темељ осњешта пречасни г. Јован Пеhанац, прото, са оближњим свештеницима. Освеhење бијаше одређено, да буде по свршетку божанствене литургије и то у недјељу 2. маја у јутру. Када звоно огласи почетак службе, све православно грађанство сакупи се у цркву тако, да је била душком пуна. Међу грађанима бијаше и лијеп број сељака из оближњих села, који дознадоше за освеhење. По свршетку божанствене литургије, пошла је из цркве до на школски темељ литија, за којом је hошена царска застава (барјак), а за овом српска народна тробојница, за заставама hила је у реду школска младеж (103 школске дјеце), у пратњи учитеља и свештеника, а за њима у духовној радости пливајући народ. Када се је дошло на мјесто темеља, отпочео је пречасни госп. Јован Пеhанац водо-освеhење. По освеhењу и окропљењу темеља, држао је поменути прото говор, у коме је оцртао значај и важност свечаности и племенито добротворно дјело митрополитово, познавши народ, да остане свагда захвалан и благодаран своме добротвору митрополиту на учињеном доброчинству и високој влади на милостивом подјељењу дозволе за градњу школе и куплење прилога. Ко мало боље познаје овај благодарни српски народ, и ко је могао мало дубље завирити у душу и срце присутног народа, тај је само могао у потпуној цјелини видити и упознати благодарност његову према своме добротвору митрополиту. Ведра чела, весела лица и усклици „*живио*“, бијаху сполашњи израз благодарности и унутарње душевне расположености. По свршетку говора госп. Пеhанца, прочитао је учитељ Тркуљић споменицу, на којој су се, по прочитању, потписали чланови општине и одличнији присутни грађани, те је иста стављена у основни (темељац) камен. И ако су прилози за градњу школе од православних грађана у Варцар-Вакуфу прије покупљени (преко 600 фор.) ипак је по положењу темељног камена пало прилога за градњу школе 70 форинти.

Тако смо у име Божије положили темељ нашој школи и народ се тек у 2 сата по подне разишао, молећи се Богу за срећан довршетак започетог дјела и здравље и дуг живот свога добротвора митрополита, жељно очекујући да га што прије види у својој средини, те да му ода ону почаст, која припада добротвору архијерејуј!

Варцар-Вакуф, 7. маја 1893.

Планинко.

Ријеч на Духове.

Говорио у српско-православној цркви у Пазарићу **Коста Ђ. Стефковић**, богослов и учитељ.

И напуните се сви Духа светога и стадоше говорити другим језицима, као што им Дух давааше, те говораху. (Дј. ап. 2: 4).

Благочестиви Хришћани и мили роде српски!

Горње ријечи, које наговорих, чуше се данас из светога апостола, књиге, коју су писали и саставили свети апостоли Христови. Оне су заиста значајне ријечи, јер означавају почетак рада апостолског. На ко су то, што су се напунили духа светога? То су мили роде свети апостоли Христови, прости људи, рибари. Спаситељ Христос Господ, који је за нас страдао и оноликe муке претрпио, који је васкрсао и са васкрсењем својим сатрао смрт и ђавола, који се је у четрдесети дан по своме васкрсењу узнио на небо, казао је својим апостолима да не иду никуд из Јерусалима, него да чекају, док им пошаље Духа светога, Утјешитеља свијета, који ће их научити свему и свачему.

Свети апостоли Христови, као послушни ученици његови, испунили су то, те су са нестрпљењем очекивали, када ће доћи, тај радосни дан, у који ће дочекати Духа светога, то треће лице свете Тројице. И заиста дочекаше га, јер у десети дан по Васпесењу, сиђе на њих Дух свети у виду огњенијех језика, и они почеше говорити различним језицима.

Тај догађај, мили роде, збио се је на данашњи дан, на дан кога сви православни светкују. Па ево и ми мили роде скуписмо се у овоме светом храму, да га и ми на достојан

начин прославимо. На данашњи дан, мили роде, сишао је Дух свети на апостоле Христове. На данашњи дан, почели су апостоли, ти прости рибари, говорити разним језицима. На данашњи дан од простијех рибара посташе мудраци и богослови, па зашто не би данашњи дан свечано славили.

Чујте чудо Божије, чујте па се дивите, да од простијех рибара постану мудраци и богослови. Али ко као Бог? Бог, који је створио небо и земљу, море и све што се види и не види. Бог, који промишљава о својијем створењима и о њима се стара, онај, који и о најмањој мушици бригу води, те чува, да ништа од његовијех створења не пропане, онај, који заповиједа сунцу, да обасјава ову земљу и све што је на њој. Тај исти и од простијех рибара учини богослове и мудраце. Но има спомена у светом Писму, гдје Бог и прије овога људима даје друге језике. Тако још у старом завјету, а прије доласка Христа Спаситеље на овај свијет, одмах послије потопа, намислили су били људи зидати град и у њему кулу подигнути до неба високу, да би се прославили и да се не би расијали по свијету. Али Богу то мило не бијаше те рече: „*Хајде, да сиђемо доле, да им језик помешемо, да један другог не разумеју што говоре*“ (Битија 11. 7). Тако их Господ расу по свој земљи, те не саздаше града. Јест, али овима Бог помета језик, да се кану своје зле замисли, зидања куле до неба, а онима, т. ј. апостолима, даје језике опет, да га хвале и славе; да његова дјела људима откривају; да покажу свему свијету, шта је воља Божија и његове свете заповијести; да науче људе, како треба вољу Божију испуњавати и по његовим се заповијестима управљати; да преставе људима и исте науче; да ће доћи једном дан, када ће сви мртви васкрснути; да им изнесу пред очи с једне стране блага и уживања онијех, који се по Божијим заповијестима буду управљали, а с друге стране патње и муке онијех, који буду Божије заповијести занемаривали и по њима се не управљали. Из свега овога, мили роде, видимо, да Бог све може учинити, што год хоће, јер и у светом Писму стоји написано: *Вѣмъ, яко кѣ можеши, никоєможе же Тѧ́ кѹчтоже* (знам, да све можеш учинити, и да теби ништа није немогуће). На кад већ знамо, да је њему све могуће учинити, зашто онда ми не извршујемо вољу његову. Видите воља је његова, да ми сваког празника и сваке недјеље долазимо на службу његову, да му захвалимо, што нас је здраве и веселе сачувао кроз радне дане, да му се исповједимо, ако смо какво зло дјело учинили, да га за исто молимо, да нам опрости, и да опет заштемо у молитви здравља и весеља за дане, који су пред нама.

Истина Бог, данас нас видим у повећем броју ту скупљене, али буде службе Божијих, кад вас не буде ни једног, него видим духовника, учитеља и дјецу и оне клисаре, за остале немој ни питати. Ту одма гријешимо Богу.

Четврта Божија заповијед упућује нас на то, да похађамо у све недјеље и празничне дане цркву, али кад погледамо, да наш народ у те дане мало или ни мало у цркву не долази, ако знамо, да су у те дане цркве празне а механе и дућани пуни свијета; па кад знамо, да се у те дане баш наш народ одаје највише пићу, па у њему свакаква неваљалства чини, па још кад знамо, да наши тежаци, баш у те дане марву товаре и дрва, жито и друго у чаршију гоне, онда морамо исповиједити, да никако четврту Божију заповијед не испуњавамо.

Многи говоре, да у цркви није био има и двије године, па се извињава са тијем, да нема када и нема са чијем и у чему доћи. Но ја вам на то одговарам, да посла има свако, али да је ипак свакоме могуће у седмици једном у цркву доћи. Послове треба свршавати у радне дане а недјељу и празник оставити Богу на службу. То вам је одговор на прво правдање т. ј. да немате кад у цркву доћи.

На друго ваше правдање, т. ј. да немате са чијем и у чему доћи, казаћу вам ово: црква ни од кога не тражи оно, што не може исти дати. Ако немаш крајцару, да на црквени тас бациш, то ти нико силом узети неће, јако си слабе обуће и одјеће, црква ти је мати, па на то и не гледа.

Сада браћо, када све то знате, онда вас позивам и молим, да се цркве често сјетите, и да је чешће похађате; да у недјељне и празничне дане не радите, коње и волове не прежете, јер коме Бог неда, да може све своје послове за шест дана урадити, за сигурно да му неће благословити, што је и у недјељу и празник радио. Овдје још нешто имам да додам, а то је, не само да мушкиње наше неће да по-

хаља цркву, него и женскиње, а дјевојке долазе само онда у цркву, кад хоће да се причесте, и о великим зборовима. Овај обичај, што наше дјевојке не долазе недјељом и празником у цркву није добар. На против дјевојкама је баш потребно, да често цркву похађају, јер дјевојка долазећи често у цркву, постаје чеднија, разумљивија и богобојажљивија. За то мили роде, шаљите ваше кћерке чешће у цркву, да се тамо моле Богу за своју срећу. Свака дјевојка, која чешће у цркву долази, та послије постане боља домаћица, права Хришћанка а што је још најпрече, поучава своју дјечицу, кад јој их Бог дадне, да се и они сјећају цркве, наћерују их, да иду тамо, са собом их воде, те и од те дјеце постану прави Хришћани. За то и опет вас молим, шаљите дјевојке у цркву.

Што се тиче самијех жена, ако по који пут која и дође у цркву, боље би било — Боже ми опрости — да и не дође. Јер чим у цркву уђе, још прије него се и прекрсти, тражи своју прију и куму, па се питају, шта је која ручала? шта је новога у томе и у томе селу и граду? какве је хаљине обукла? како је прија? како ми је кума? и Бог их питао о чему још разговор не поведу. Немојте тако, српски синови, него опет кажем, похађајте цркву, и у њој се свјерно молите Богу, а пошто побожно отстојите службу Божију, те примите од свог свештеника благослов, па изиђете из цркве на поље, онда вам нико неће бранити, да водите разговор о вашим домаћим пословима.

Даље, учите вашу дјецу чистоћи, реду и пристојности. Шаљите дјецу у школу и то у српску вјероисповједну школу, гдје ће се научити српски говорити и мислити, српски радити и осјећати. У тој школи познаће, ко су и шта су; познаће Милоша и Марка, познаће славу своју крсну, па знати боље вјеру и народност своју чувати.

Ко ове ријечи моје послуша и добро упамти, те се по њима управља, тај ће моћи свијетла образа и чисте душе, са правом и поносом приписати себи име Срб-Хришћанина. *Ланић*.

Ријеч о љубави према невољницем.

Браћо!

Погледајмо овај шарени свијет; у њему има свашта и свачега. Тамо видимо људи богатих и сиромашних, јаких и слабих, здравих и кластих, великих и малих и т. д. — нигђе двојица у свему потпуно једнака, и нигђе двије ствари у свему равне једна другој; а што је главно ништа, осим једнога Бога, нема да је стално или вјечито, све је то привремено и промјенљиво.

Један једини Бог, Бог вјечности, силе и савршенства, кога ми вјерујемо и исповиједамо, све је то тако створио и удесио. Он је створио и људе „по образу и подобију своме“, одликовао их је између осталијех створења, дао им је у природи да господаре, упутио их је да господаре, упутио их да живе по Његовој доброти и љубави, и обећао им загробни вјечити живот, који ће бити жалост или радост према томе како се заради у овоземном кратком животу.

Овај наш данашњи живот није ништа друго него патња и кушање. Бог је њега одредио људима на то, да у њему израде себи радост у Господу онога — вјечитога живота.

У ово земном — кратком животу Бог је дао човјеку доста предмета, на којима тече себи блаженство вјечитога живота. Између многих тих предмета јесте и љубав према невољницем и потребнијем један од правијех. И потребне је Бог дао нас ради, јер да није њих како и од куд би ми могли и умјели помаћи и имати љубави у себи те највеће и најмилије божанске красоте? О, ти богати и снажни и здрави! помислите, колико их познајете у своме животу да су били као и ви, или можда и још више богати, снажни и здрави, а сада да су потребни ваше помоћи! Богаство и снага је у Бога. Бог данас једноме дава а другоме узима, сјутра опет једноме дава, а другоме узима. Ко смије рећи, да и ви сјутра нећете требати туђе помоћи?

Па, кад је тако, браћо, нешалимо се, — ни за часа не скидајмо са ума она обећана блага вјечитога живота, ни оно што нас може још и за нашега живота постигнути.

Старајмо се о нашој великој будућности док је још на вријеме, док можемо и док још очима гледамо; јер кад изнемогнемо и кад очи заклопимо нећемо ништа чинити, онда ће нам

требати готовину уживати. Начинимо себи пријатеље неправедњем богатством, да би нас, кад осиромашимо примили у вјечиту кућу (Лук. 16, 9) вели Господ и Спаситељ наш, Исус Христос. Нађимо за се сиједоцбу код оних многобројних невољника и потребника, у њих купимо уља и метнимо преда се; јер гледајмо, који продају уље за свијеће? — Удовице и сироте, немоћни и сакати, хроми и слијепи, губави и потребни, који сједе пред вратима цркве и милостињу просе. Њих узмимо к себи, јер ће нас они изравнати са највећим Судијом. Не одвраћајмо се од потребних, који к нама приступају, него устанимо и весело им пођимо на сусрет; а оних, који немају снаге к нама приступати, распитајмо за њих и пошљимо им помоћ, јер ће то бити важније код Бога, него оно прво. Кад уђемо у цркву разгледајмо добро по њој и угледамо ли кога потребнога или странога, помислимо прије свега како ћемо га у дом примити и задовољити. Свакоме нек је ово прва жеља и мисао, јер сви једнако улазимо у дом Христов и: *јер се таквијем жртвама угађа Богу* (Јевр. 13, 16). Господ нам Исус Христос вели: *који ли прима пророка, плаћу пророчку примиће* (Мат. 10, 41). дакле, какву награду зарадим, онакву „примиће од самога Христа Спаситеља. Св. апост. Павле вели: *Што око не видје, и ухо не чу, и у срце човјеку не дође, оно уготови Бог онима који Га љубе.* (I. Кор. 2, 9.). Ко у свој дом уводи невољника, тај с њим води и самога Христа, који каже: *благо милостивима* (Мат. 5, 7). *Ко поклања сиромаху Господу позајмљује* (Прич. 19, 17); а Христос вели: *што учиниште једном од ове моје мале браће Мени чиниште* (Мат. 25, 40). И ко под свој кров прими странога, тај прима и самога Христа, који вели: *Син човјечији (Божији) нема гдје заклониште главе* (Лук. 9, 58). Овако је дужан сваки Христијанин радити и у овом тражити за се плодове покајања, вијенац славе и похвале. На овај начин и овоме слично човјек може тећи своју срећу и вјечито блаженство најбоље. Нека се не плаше богаташи, да ће дајући потребнијем себе окрњити; Бог свемогући биће им за то најбољи платац. Заштапимо се, браћо, колико дневно, недјељно, и годишње многи и многи од нас потроши на прекомјерно пиће и остале луксузе, који убијају наше здравље и наш човјечански углед, а поред тога многа сиротиња уздише и жели у руци видјети кору хљеба?! . . . У томе заштедимо и сиротиња подајмо и тако сачувајмо своје здравље и поштење, а Бога задужимо.

Нека се не поносе својим мудрошћу ни силни силом својом вели св. Писмо, а св. ап. Павле каже: *ко се хвали, Господом да се хвали* (I. Кор. 1, 31). Хришћани нека се поносе и хвале заповиједима Божијим и нека се натјечу у учењу апостола и пророка, јер ће тамо за се наћи највећа блага и овога и онога свијета. Овако скоро негђе у једном писму рече и наш признати научењак г. Ч. Мијатовић. Смирена мудрост, душевно сиромаштво и послушност јесте за Хришћанина најљепша похвала, а исто тако и умиљато пјевање псалмова. Хришћанини треба да се за своје гријехове каје са сузама и да у томе за се осјећа најбољу хвалу. Он треба да је кротак и снакоме сниходљив, и да својој браћи ноге пере, а не да од свога главу окреће и за туђином да пристаје. Велика је то Хришћанска похвала, кад један погријеши, па рече другу своме: „опрости ми, брате, ја погријеших пред тобом“. Добри Хришћани назда се хвале и поносе највише тиме, кад странога у свој дом приме и угосте, и кад према невољнијем у своме срцу осјећају право сажаљивање. Они се радују кад за својом трпезом виде странца, невољника, сиротног и убогога, јер знаду да онда ту кућу неће никад останати Христос Спаситељ. Они се радују и онда, кад не враћају зло за зло и другима узреде праштају. Но најљепши је вијенац и понос за Хришћанина подносити муке и невољу и у томе бити издржљив, јер и сами Спаситељ наш Исус Христос трпио је највеће муке на Крсту и њима се поносио. И српски народ кроз пет стотина година претрпио је ужасне муке и тирјанска гоњења, и за то у свијету најљепши понос и признање стекао. „*На мучи се познају јунаци*“ вели наш св. владика Раде. Хришћанин не треба да се плаши мука ни патња, него нека им јуначки на сусрет излази, надајући се у ону евангељску: *Жалост ваша отрежиће се на радост* (Јован 16, 20). Похвала је за Хришћанина походити сужње у тамници и невољнике у потребама, те назвати се правим ученником Христовим, Који вели: „*у тамници бијах и добисте к Мени*“ (Мат. 25, 36). Он треба свагда да се сјећа Бога и судњега дана, а што је најважније треба да тражи час и спасење у правом исповиједању православље ријече, да се не

дружи и не повјерава са онима, који зло мисле његовој вјери, да чува Божији закон и заповиједи недирнуто и безпријекорно — чисте од сваке јереси до другога доласка Христова, Који кад види таквога узвикнуће: *ово је прави Израиљац т. ј. Хришћанин, у коме нема лукавства* (Јов. 1, 47).

Ето, браћо, чим смо се дужни хвалити и поносити, а не фијакерима ни коњима, спагом ни богатством.

Прерађено по руском:

Ј. Гргуревић,
свештеник у Љубушком.

Пијанство међу дјецом.

(Предавање приват-доцента **В. Ф. Јакубовића**).

Професори овдашње војно-медицинске Академије приредили су читав низ јавних предавања. Обрађујући сваки са своје специјалности највесну тему у обиму онога, што може разумјети и шири круг слушалаца, они су дали неколико врло поучних, популарних слика из опште медицине.

Између њих је приват-доцент Академије г. В. Ф. Јакубовић 17. фебруара говорио о пијанству међу дјецом. Ни овдашњем друштву то предавање није било на одмет, већ је, напротив, са особитом пажњом саслушано; а то ме нагони да га на овом мјесту у кратко изложим, тим прије, што и за наше крајеве може јако важити.

Заиста, грозно је и помислити, а чини се и невјероватно, па ипак је врло добро позната грозна истина: код ђеце такође постоји и све се више шири ужасно пијанство. Још одавно су љекари и код њих налазили све оне страшне и неизљечиве болести, које једино од тога и долазе. Предавач је изнио читав низ ужасних бројева на којих се јасно види, *да — тобе ли само и даље тако — у скоми немала ће наступити постепено изродење, т. ј. наставе све саме ђеце и умне наказе*!

Да би показао, како су ужасне посљедице пијанства родитеља по дјецу биле познате људима и у најстарије доба, он је навео неколико примјера, од којих ћу неке и ја овдје пренијети.

У грчкој митологији приповиједа се, да је Јунона од пијаног Јупитера родила — наказно дијете. Диоген је говорио једном глупаку: „Теби је отац у пијанству живот дао!“... Картагињани су тражили, да се пијана дојкиња смрћу казни. Свети Августин је говорио: „Гријех пијанства предаје се с кољена на кољено!“... Мухамед је наређивао, да се пијан човјек казни са 40 удараца, а пијан роб са 80. Само Лутер — одликујући се великом љубављу к веселом животу — приповиједао је, да је човјек дужан љубити три ствари: вино, жене и пјесме („Wein, Weib und Gesang“)! На жалост — као што се види — човјечанству је таква наука дошла најбоље по ћуди, јер томе савјету Лутерову слиједује све са већим одушевљењем.

Главна опасност пијанства је — наслеђивост! — Од пијаница предака свагда су пијанице потомци — то је правило! Наслеђетвеност пијанства може бити на два начина: први — трансформаторни, други хомогени.

Трансформаторно пијанство — то су различити пороци и болести, који се појављују код дјеце као посљедице пијанства њихових родитеља. Преношење наслеђствених особина од предака потомцима — факт је утврђен науком. Када дозову љекара к болесном дјетету, он, прије свега, о оцу, матери и, ако је могуће, распитује и о дједу и баби. Стање њиховог здравља, њихове наклоности и пороци, све се то врло рђаво на дјеци одаива. Питање је: ко је од родитеља већма крив за болешљивост дјеце: отац или мати? Без сваке је сумње, — да од отца-пијанице проналазе болешљива дјеца, али — у сваком случају — његов је утицај знатно мањи од утицаја матере, која, прво, храни дијете у течају његовог деветомјесечног утробног живота и, друго, послије тога га храни из својих груди.

Проучавана су дјеца једних и истих родитеља из разног доба. Посматрана су прво она, која су се родила, прије него су се родитељи одали на пиће; а послије она, која су се родила у доба тога порока. Разлика је између једних и других била страшна! У исто вријеме, док су прва дјеца била потпуно здрава, она друга су страдала од епилепсије (падавице — велике болести), идиотизма, водене болести, грчева, болести кичмењаче и многих других, које се јављају као посљедице пијанства.

Знаменити Лансеро чинио је масу посматрања над болесном дјецом и он између осталог, говори, да, међу 160 дјеце рођене од пијаница, 60 су страдали од епилепсије (падавице), а 48 од грчева још из најранијег доба дјетињства. Други су бројеви још озбиљнији: од 83 дјетета, која су имала епилепсију, 60 је било од пијаница.

Болести које долазе као пошљедице пијанства не могу се ни изредати. Падавица, неразвијеност, гуке у мозгу, грчеви, ноћна плашња, идиотизам, и напошљетку парализ, ето пошљедице чашице ракије, коју родитељи безбрижно испијају, не мислећи, да не само себе, но и све своје потомство тиме трују.

Треба примјетити, да се пијанство не огледа у строгом једновременом испијању алкохоличног пића! Човјек, који пије дневно по пола до једног литар вина или неколико чашица ракије, исто је тако пијаница као и онај, који се један пут у недјељу напије до безумља! Човјек се и у једном и у другом случају једнако труји; а спољашња разлика ту ништа не значи!

Рушење здравља и организма је једнако и свако редовно — макар и умјерено — употребљавање шпиритозних пића отровно утиче на дјецу.

На ту околност треба обратити пажњу оних људи, који су навикли, „ради отварања апетита“, пити по 6—8 чашица ракије на дан.

Нашљедственост пијанства код дјеце показује се још у хомогеној форми. То значи, да дјеца још из најранијег доба осјећају потребност јаких пића. Потребност та може се видјети у томе, што дјечица од 2—3 године облизивају чаше од вина, за тим почну красти и крijући пити, док се, кад порасту, не учине древне пијанице.

Један берлински професор прича о четворогодишњем дјетету, које су случајно на улици кола оборила. Кад су га подигли, видјело се, да је дијете пјано. *У* лекарским биљешкама има много таквих примјера. Осим родитеља врло рђаво утичишу на дјецу и дојиље пијанице, које предају дјеци заједно са млијеком и страст к пићу.

Осим тога пијанство се дјеци предаје и посредством органа за дисање. Родитељи држе крчму, гдје се сваки час точи пиће, дјеца ту дишу ваздухом, који је напуњен шпиритним задахом, те се тако трују и добијају страст к пићу.

Други је облик пијанства код дјеце не нашљедствен, него временом и навиком присвојен.

Нагледа врло неразумљиво, што дијете, чији су родитељи савим трезвени људи, постаје пијаница. А, међутим, то је несумњив факт. Питање је, којим начином се тај порок укорјењује? Савим просто.

Не само код простог народа, него и код интелигенције постоји обичај давати дјеци „мало вина“ да би им се снага поткријепила. Дјечица се привикавају томе и на крају крајева почињу већ и сами красти вино. *Као што се види, тај обичај води к пијанству и многим пошљедицама — цијелом низу тешких, неизљечивих болести!*

Истина, међу простим народом, особито у крајевима гдје је јефтино, дају вино дјеци као додатак уз слабу храну. Осим тога и међу интелигенцијом дају вино дјеци школског узраста, када се повраћају кући, уморни од прекомјерног рада.

Чашица вина, тобож, као да окријепљује такву дјецу. Али то окријепљавање је врло кратко, послије којега долази још већа сусталост и слабост; а на свршетку таква навика доводи дјецу к пијанству.

Често су криви и лекари. Они прописују дјетету дневно вина, које је у неким случајевима потребно. Дијете се поправи и лекар га престане лијечити, али заборави казати, да му вина не треба више давати. Родитељи, видећи како вино добро дјејствује, продужавају га давати дјетету уз храну, те се на крају од тога развије пијанство. Погдјекад неискусан лекар говори да се дјетету даје вино и не промишљајући о пошљедицама, које никад не настају.

О једном изванредном случају прича професор Менден. Петогодишње дијете је доведено било у хирушку болницу због прелома кости. Завили су му као што је требало. Други дан у вече код њега су се појавили знаци безумног бунцања („delirium tremens“), какви се само опажају код најгрознијих пијаница. Престављали су му се све некакви мишеви, мачке и т. д. Распитали су о дјетету. Дознало се је, да су га родитељи још од двогодишњег доба научили на вино и пиво.

Дјед му је давао пива; а отац мађарског вина. А зашто? Дједу је било пријатно гледати

на пивом загријаног унука; а ону је врло годио вински задах из грла малог синчића. И ради тога су дјетенце појили и допојили, док је пало у неизљечиву болест.

Какве промјене производи пиће у организму дјечијем? Разбија сву живчану систему, те се као посљедица јавља падавица и све нервне болести, закључно са парализом. С друге стране доноси катаре желудца и цријева, прерођење јетре, рахит, слабо варење; а посљедица је тога: слабо храњење организма и т. д.

Погдјекад је вино корисно, па и врло потребито за дјецу; али за то може бити компетентан само искусан љекар.

На сриједку је Јакубовић рекао, да су шпиритуозна пића врло *понекад лијек — али само лијек!*

Према томе треба желјети, да се она продају искључиво у апотекама, по љекарским прописима!

Треба ми истакнути овдје, да предавач, гдје је год *била* ријеч о рђавим посљедицама пића, *нигдје није раздвајао у томе од ракије — вино и пиво.* Посљедице су, дакле, од свакојег алкохоличног пића једнаке. Ово нарочито истичем ради наше интелигенције, која има обичај тврдити, да је пиво још врло здраво, те га за то и пију у великој мјери (или и без мјере!) Навео сам већ, да је г. Јакубовић једнако и на пиво, као шкодљиво показао, те ми не би требало са своје стране ништа додавати; но ради оних, који му особито пријатељују, ево истакнућу неколико ријечи. Истина је да пиво садржи сразмјерно према ракији врло мало алкохола; али не треба бити велики математичар, па да се и то увиди, да та мала размјера алкохола у пиву долази до велике — с обзиром на посуђе с којим се пије! Док обична чашица са којом се ракија пије, прима око 25 грама, најмања чаша са којом се пиво пије јесте од 250 грама, или управо по мјери за течност $^1/_4$ литра. Дакле, то чини 10 пута више од ракијске. Ако се узме, да је у пиву 10 пута мање алкохола, него у ракији, свакојако излази, да једна чаша пива има исту снагу као и чашица ракије.

При томе не треба заборављати, да и они, који иначе желе бити „умјерени" у пићу, сматрајући пиво као сасвим невино, пију га и без рачуна; дочим се о броју чашица води рачун!...

Мислим да је то и јасно и истинито!

Да речем коју ријеч и о вину, послије онога, што сам навео по г. Јакубовићу. Ако се у нас нађе која бијела врана, да не пије никакво шпиритуозна пића, чујете, гдје ће рећи: „Што не пијеш ракије, хајде и нека га; али што не пијеш вино, то се вараш — оно је здраво!"...

По ономе, што сам напријед навео, јасно је колико гријеше они, који тако мисле и говоре. Заиста, вријеме би једном било, да јаким пићима буде мјесто само у апотекама! — као што рече г. Јакубовић. „Г. Ц."

Петроград, марта 1893. **Гојко.**

Писмо уреднику „Б.-Х. Источника".

Господине уреднице!

Веома ћете ме задужити благодарношћу, ако ово моје писмо дате да се штампа у цијењеном „Источнику".

Као што се и из самога овог писма види, — но ви, господине, и иначе знате, — нијесам вјешт на перу, па за то и не пичем овдје, гдје се пише у смислу догматичком, моралном или иначе научном на пољу наше књижевности, — тијем се баве способне личности, — него ћу писати просто писмо, не дотичући се ни догмата, ни политичкијех или партијскијех процеса, — о свему томе, велим, нека се баве они, који су способни.

Ја ћу дакле писати просто, лако и разумљиво писмо, у коме желим изразити своја слободна начела и осјећаје, разумије се према приликама времена и околностима.

И ево ме!

„...Зли надзиљех твоја спаволика..."
(Нар. пјесма)

Умукнули су они тужни гласови, што их по неки пут кроз „крије" горе (од подножја им до највећијех врхова) таласаше тихани лахор

као морске струје кроз васељену, — а по некад и до самога неба, вјечнога пријестола, вјечнога Цара небескога. Умукнули су, велим, тужни гласови потлачене „раје“ у околнијем предјелима, али тек онда, кад стигоше до ушију милосрднијех, моћнијех заштитника, ослободиоца...., и то послије дугога времена.

Пробудила се мртва тишина, која скриваше под својијем мрачнијем велом:

Дивна поља и ливаде травне
Богомоље — манастире славне,
Многе куле и дивне градове,
Разроване премногe дворове, —

кроз коју могаше само слободно срце чути урлање звјеради дивље. А оно жарко сунце, што некад помркну (вальда је тако шћела воља највишега Судије, који заповиједа својијем анђелима, да врше вољу Његову (Мат. VI. 10.), којега слушају и вјетар и море (Мар. IV. 39.), да се изрече осуда над грјешницима), открило свој жар; своје лице огледа у чаробном мору, у бајнијем ливадама, у дивнијем градовима, — дворовима, — смијешећи се на просвјету, — на пјевање — играње, — на братску љубав, — на слободу жељену. — Умукнуше звјерад дивља, која на згаришту трајаше без бојазни себи жртава. Мјесто тужног урликања њихова, сада се проносе тихани слатки звуци звона на богомољама кроз романтичне долове, преко зеленијех поља и шума. А планине — кршне горе — та петвјековна кућа — трепере у неком тајанственом дрхтању. — Лахки лахор кроз њих струји, а одозго све до врхова им спустио се, рекао би, плави свод небески. — Не чује се у њима гласа. — Мирне су. Баш као да снивају о ономе, што је негда било. — Само по који сокo прне у вис, као муња, ће по коју хитру птицу ухвати себи за жртву, — а она одаје тужан глас. Нанурена вила (премда јој је још лице жуто и тужно) сједа на хладан камен — на гробницу неумрлог сина..., па весело гледа кроз плави свод, кроз тишину ту „онамо онамо за брда она...“ Гледа онамо од куда извире Дрина и Босна, па их прати очима низ њихове плодне долине; прати све до Саве, коју радо прати до Дунава и даље и даље... Кроз тишину планинску ту заталаса по гдје кад хука Неретве, која се вере кроз гудуре, кроз ритине, бијући свуда о голо сиво камење и равно планинско дрвеће. А вила је (Неретву) слатко гледа и пратк ток њезин кроз планине те, кроз плодну долину мостарску до ушћа јој у чаробно море. Овдје вила застане и гледа те блиставе морске вале; гледајући капне јој по која суза из веселијех очију; шта пак значе сузе те: ко ће знати?

Да се не удаљим са самога предмета, о коме Вам госп. уредниче, мислим писати, ево ћу прећи на саму ствар.

Наш народ у Херцег-Босни, дочекавши одавна жељену слободу, — као озебао сунца, поче се најживље кретати и напредовати у свакоме погледу народнога развића. Најтрудољубивије прихвата се посла на пољу пољопривреде; отвара трговине; а што му је најмилије — што најприје жељаше — подиже школе и цркве, — та два расадника просвјете, односно богопознања и богопоштовања. Манастирима славнијем задужбина наших старијех, — одакле се једино пружила храна духовна кроз многа времена, која је кријепила и тјешила надом у борбама, — у јадима, — у тугама, — најревносније притиче у помоћ, у циљу обновљења, поправка, и уљепшања. Поред тога, с неманом ревности и вољом обнављаја старе и подиже нове цркве мирске по свијем крајевима своје драге домовине. Све, па и попљедњу пару, не жали жртвовати па да се у цркви његовој зачјева божаственa литургија и принесе бескрвна жртва у спомен страдалногa Христа (Лука XXII. 19.), који се поведе од безаконика као јагње на смрт (Исаија 53. 4.); а на торањ да подигне звоно, чије звуке најрадоснije слуша. Наравно, народ наш у свијем крајевима Босне и Херцеговине није могао одмах или да кажем и у једно исто вријеме, да постигне своју жељу у томе смислу, — али је љубав, одушевљење и воља код свакога од малог до великог једнака. А „код народа свјесна и побожна веја сут јему благаја возможна“.

Заиста не би могао човјек вјеровати колико се по Босни, а маље више и по Херцеговини подигло и обновило цркава, а манастира, држим већ ни једног нема, — кога није вријеме страшнијех бура порушила до темеља непријатељска рука, — а да данас није по могућности обновљен и уљепшан у Босни и Херцеговини: кад не би било „Источника“, који нам у своје вријеме доноси извјешћа, о свакој појединој свечаности приликом освећања новијех цркава, звона и т. д. Таковa извјешћа, осим што нам и иначе користи доносе у погледу научности, користују и тијем, што подстичу на посао неке

(ако ко год има глух према таквијем светињама), те, угледавши се на своју браћу и дошавши к себи, подижу своје српске цркве и српске школе у средини својој, не жалећи ни труда ни трошка. Што су поједини крајеви, односно села — општине, заостали од осталијех у томе погледу, може се рећи да је томе најглавнији узрок слабо материјално стање дотичнијех. Но ја ипак велим да то није са свијем оправдан разлог, држећи се горње пареке; јер, напошљетку, свакоме без разлике једнако су отворена врата наше вем. владе, која је уздашна, која је милостива према својијем вјернијем поданицима, — а и Христос је рекао: „Купајте и отвориће вам се, иштите и даће вам се“ (Мат. VII. 7.).

Жао ми је, госп. уредниче, што је баш наш српски народ у овијем крајевима (мене се тиче народ у овоме котару), како ми се чини, *најмање у погледу подизања цркава и отварања српскијех школа*, — премда је у истини *врло сиромашан*. Но што се тиче црквa, готово у свакоме селу има по једна а у већијем селима — двије или три; дакле свака парохија има једну или више цркви само што нијесу баш ни мало уређене, т. ј. поред саме грађевине, односно поправке зидова, кровова, патоса и т. д. оскудијевају и у сасудовима и у осталијем принадлежностима црквенијем. А школе српске ни једне немамо!!! Да је воље и жртвовања, било би и то, т. ј. имали би барем једну српску школу за сав котар, и чисто се згрозим, кад погледам да у суседнијем котаревима има не само по једна већ и више српскијех школа које разумије се, издржавају дотичне српске општине.

Али је наде, да ће се у нас скоро отворити барем и једна српско-православна народна основна школа; јер се већ о томе код некијех почела будити мисао, о чему се и радити почело. — У погледу цркава већ се и код нас живље ради. Осим цркве, која се у самој варошци билећкој гради трудом и трошком свега прав. народа овога котара, а уз припомоћ високе вем. владе у Сарајеву и осталијех дарежљивијех рука на страни: подижу се цркве и у појединијех селима. На некијем мјестима тек се спремају односна средства (т. ј. потребни материјал за градњу) дочим су неке већ готове, подигнуте и осве̏ћене.

Тако н. пр. жители парохије фрањачке (у билећком протопрезитерату), желећи одавна имати у средини својој храм, подигоше на равнинама неке древне цркве себи цркву — дом молитве, те тако остварише жељу своју. Наравно то је тек црквина, али је ипак њих стала доста и труда и трошка, док су је саградили и снабдјели принадлежностима по могућности.

Ток свечаности приликом осве̏ћења исте цркве од Његовог Високопреосвештенства госп. митрополита Серафима неће вам, краткоће ради, описивати. Осве̏ћење извршено је својим редом, а и остало је испало по жељи. То изостављам и за то, што ће таковијех описâ, као што горе рекох, налази се у „Источнику“ доста, а свака таква прилика, с мање више разлике, једнака је. Али свакако, споменућу барем нешто, што је хвале достојно. На име: многи дарежљиви Срби и Српкиње из котара столачког, невесињског и са другијех страна поклонили су лијепијех добровољнијех прилога цркви том приликом у новцу и у осталом. А Мато Вопчић и Тодор Радовић, оба из исте парохије фрањачке, даровали су цркви у готову новцу 150 форината, први 100 а други 50 форината.

Свијем овијем добротворима изричем најсрдачнију захвалу, а захваљујем и осталоме многобројноме народу, који бијаше дошао на ову ријетку свечаност. Уједно нека ми буде овдје дозвољено поменути још и мој поздравни говор, који сам говорио приликом доласка Његовог Високопреосвештенства госп. Митрополита пред овај св. дом. Говор је тај од прилике овакви:

„Благословиш градьі къ нама Господи“.

Гледајући Те у томе достојанству, у томе високом положају, — ма да бих радосно у овоме часу, приликом ступања твога у средину свог духовног стада, нешто проговорио пред тобом: — клецају ноге пода мном, срце ми као никада убрзало на туче; побуда је велика, но не знам да ли ће бити снаге и средстава да се оствари, — да не остане само жеља. Но с друге стране, знајући добро, да си Ти син овог крша, да си Срб-напољеник први односно други Срб-Стевана Милутиновића на пријестолу Савину, — охрабрен сам, — те ћу дакле говорити. За то дозволи ми, молим Те!

Како сам невјешт говорник и иначе, то ћу само неколике да рекнем, да се открије љубав многијех срца, т. ј. да ти кажем с коликом радошћу дочекујеко тебе данас. Радост је велика, описати се неда; а само велике љубави пошље-

дица је велика радост. На томе првом доласку твоме у ове сиве кршеве као архипастир, простиремо ти границе и цвијеће по путу, т. ј. љубав и увјерење, да ћемо сви до посљедњег издисаја чувати оно што смо наслиједили од својијех стараца, на име: св. православну вјеру, народност, језик и обичаје српске. А уз то да ћемо бити свагда одани, покорни и послушни својијем претпостављенијем властима и њихове наредбе, које се клоне среће и благостању нашему, безусловно извршивати и њима се повиновати. Љубићемо особито нашу св. матер цркву и просвјетитељску школу, којима ћемо увијек с највећијем одушевљењем и пожртвованјем притицати и у њима храну духовну и најпоузданије лекарије својијем духовнијем ранама тражити. А за то нам ти, Високопреосвећени владико, подај свога св. благослова, како би тако своје свете христјанске дужности у црквеном и грађанском животу лакше вршити могли.

Буди нам уједно снажан, одважан и смјео на крми великога брода, који ти је Господ повјерио на управу, кормањи ка обали опште среће, опште наде и жеље!

Увјеравајући те о свему томе, молимо те још једном: благослови, владико, овај народ, — ову паству твоју! благослови овај св. наш дом! благослови стоку нашу и поља наша! А испод онога светог зрака[1]) глас ти кличе слободних синака: „Живио мили наш владико!“

У Билећи, 1892.

Ђорђе Перинобић,
свештеник — издавратељ.

[1]) Показујући руком на крст црквени.

Продавање свеца.

Сигурно је Требиње једно од најстаријих варошн Херцег-Босне. Његову старост тешко је означити, а заиста му је не може нико ни занијекати. Мајков говорећи о Дубровнику у својој „Историји српског народа“ и доказујући његову старост, вели: „Сам Епидаур негда саизданше Грци, по томе га узеше Римљани око времена Јулија Цесара. Држава му је прије била знатна: припадаху му земље крај мора више и ниже њега, и неколико градова, међу којима бијаше и *Требиње* и Молунат“ ;[1]).

Из овога ће свак видјети и сам, колико Требиње заспјева у старост; но куд и камо ће се боље о томе осиједочити, но онај који ступи у Требиње и обиђе његову околицу. Ту му не треба историја, ни историчар. Ту ће сам својим рођеним очима гледати и читати из мртвих споменика, из њемих рушевина негдашњу прошлост и славу Требиња; видјеће његову старост, врло дубоку старост!..

Требиње је старо; оно обиљује старинама — многим старинама. О такој једној старини, ево ћу вам причати, а ви о њој судите, како хоћете и знате.

Одма за чаршијом, а једно 200—250 м. од војничког логора, бива на сјеверо-запад, у оним ртима, гдје су негда поносни беги Омамбеговићи стајали, а данас мали Тићић — цигани, ту су неке старе рушевине. Оне се протежу по цијелијем ртима, а да им се означи правац и састави план, требало би дугога откопавања, а разумије се и трошка. Данас, кад дођеш ту, једино ћеш видјети кречa и пијеска; цигле полупане и разбацана камења: ондје-ондје комадић зида вири из земље; коју јаму и гомилу. То ти је све, а сјећа те и каже ти, да је ондје рушевина, да је била некада зграда; а данас је срушена, затрпана.

Она је рушевина, као и још друге, на „*Царинама*“, гдје је негда силни цар Душан поставио *царину* и дао је „Дабживу“; па можда је отуда и име остало мјесту!..

У овијем рушевинама има једна пећиница, више налик херцеговачким чатрљама. Разлика је та, да није у земљи. Њезин је правац од истока западу, или обратно, како ко узме. Само је од запада зид, дочим се од истока слази пећиница, као у неки котао пјешчаник. Од истока је и мали пенџерак, или праташца, једва 30 до 35 цм. висока, а толико широка. Затвара их дрвени капак.

Пећиница је обзидана и шћемерена, те је опет у томе налик пећи, гдје се хљеб пече. Дуга је до 2 м., а 1 м. широка. У њој су плоче

[1]) „Истор. срп. нар.“, Мајков — Даничић, Биоград, 1876., стр. 196. —

бедренице; лијепо су отесане, те чине узак, а дуг сандук — бива гроб људски, но без поклопница, до ли њемера на гробници. У том гробу лежаше неки светац, док га Омамбеговићи не продадоше. То би овако:

На Царинама стајаше стара беговска породица — *Омамбеговићи*. Они бијаху силни, а страшно богати. Њихове не само да бијаху Царине, но велики дио и поља требињскога, а ниве на којима је данас војнички логор, остадоше — „Омановића ниве", и ако су их давно продали. Тако ти они бијаху чувени и свачим гђаи!

Но како стари кажу: „Ђаво не мирује; он нит' оре ни копа; но гледа како ће човјека преварити!" тако ти и наше Омамбеговиће преварише. Они узму онога свеца, однесу у Дубровник, и продају га за бошу дуката. — Узму дукате и врате се кући; а светац на своје мјесто!

Они га опет узму и однесу у Дубровник, те продају, као и прво за бошу дуката. Они опет кући; а он на своје мјесто!

Трећом узме стари Омамбеговић свеца, однесе у Дубровник и прода га, као и прије. Но сад га Дубровчани преваре: даду му бошу — *жуњака* (чангрљина), а на врх успу неколико дуката. Он узме бошу и оде кући. Кад је био испод *конобеле*[1]) стигне га светац и ухвати, па му рече: „Шта учини од мене; шта ти ја скривих, те ме продаваш?! Буд ме два пута за дукате продава; а што ме трећи пут за жуњаке продаде, да од Бога нађеш! Хајде! до сад сте се Омамбеговићи звали, а од сада Омановићи!" ... Ту га светац удари и прокуне, те једва кући дође и у тешким мукама издахне.

Шта светац рече, то и би. Сво имање испродаваше; прозваше се Омановићи, те данас јадно и кукавно живе, да горе не може никако ни бити. Још их је двије, три куће, а сами они проклињу свога прадједа, што их у несрећу баци. Но ипак се уздају у ријечи, што их светац под конобелом изрече староме Омамбегу; а то да ће им се имање повратити, док се одређени број кољена изреди. Но на колико су кољена проклети, тачан број нијесам могао ухватити. — Само је — веле — готово изаћи!

[1]) Тако се зове мјесто на југу од Царина, а иначе даноноће кука Луке Вешковића, гдје је онодвно — *конобела*", под којом су прије тешорице чиниле и о Ђурђеву дне хлађење долазили и веселили се. Сада се туда војници јежбају (галуме).

Тако су Омамбеговићи проклети, па тешко ономе, кога куну; јер како но веле: „Није лијепо, ни кога много благосиљају, а како ли куну!" па још светац! Клетва их сустиже, а доиста је грозна. О њој ће ти сваг у Требињу причати, па био Хришћанин или Мухамеданац.

Светац се више није вратио на старо мјесто. Говоре, да су га касније вијали више кућа у шкрипу и за руку узимали, хтијући га опет донијети на старо мјесто. Но он је и отален побјегао, те је више *Рујбла* у *Кочуну* негдје у пећини сакривен.

Болесници су и даље над пећину ишли и ако није било свеца у њој, а и дан данас иду. Ту леже и беру свакакве траве за лијека и њима се лијече. А Мали Тичић, кад је купио кућу и врте од Омановића, те прешао на Царине с Крша између цигана, хтијући и он своју жену сакрити, као и Турци, покрије купом (прљепом) гробницу, обијели је и објеси у њу кандиљ. Сваку је вечер наливао зејтина у кандиљ и палио га, мислећи да ће се тако светац повратити. Но како свеца не би, он прије двије године престаде кандиљ палити, велећи: „Што ћу га палити, кад свеца нема!?" — Ту скоро прекривајући кућу, и купу скине, те је сада „јама", како је народ зове, опет запуштена.

*

Народ говори, да је ондје био манастир. И заиста има трагова манастиру, или бар цркви. Доста је већ ондје нашао предмета неки жупљанин Жеравица, који ће бити од кандила и сличних уреса црквених. Ти се предмети уз неке римске и дубровачке новце налазе код сина му Крста Жеравице, ципелара у Требињу. Ја сам их гледао, те ће и сада код њега бити, ако их није гдје послао или продао. Он их је нашао, а и његов отац, како рече, копајући врте и ровећи зидине. Но и други су ту налазили новаца, а и сада налазе.

Посљедњи пут, када сам то мјесто походио у друштву са господом Милевом Ружића и и госп. Васом Бабићем, дао ми је Васо једну римску пару ту, величине је колико пб новчића. С једне је стране лик владаоца под шљемењом и натписом наокодо: „URBS ROMA". С друге је стране — „вучица" и под њом — „двоје голо дјеце", Ромул и Рем, те сисају. Над вучицом су двије „звијезде", а она и дјеца почивају

на хоризонталној црти, а испод ове су окрњена слова, од којих се само могу разабрати пошљедња: — TSG — Ову пару није ту нашао; но ипак би се могло слутити, да је овдје и некаква римска зграда стајала, као што је и једна у „горичком пољу“, те је добро откопана.

Осим ових рушевина, још су ту омање гомиле, које се пружају уза страну изнад Царина. Антун Петрушић, као закупник пута до на брдо више Царина, гдје је тврђава, удари на неке од тих гомила, те их и раскопа и њима насу пут. Том је приликом нашао више хрбина од земљана посуђа, а радници му извадише и једну читаву земљану — „*варњачу*“, гдје је на ручици и рупа за вјешање.

Тако је овдје била и прехисторичка насеобина. С тога се нијесам превario, кад сам рекао, да је Требиње старо — врло старо!..

У Требињу 1891.

Ст. Р. Делић.

Један листић у вијенац на гробу негдашњег свог учитеља **Филимона Франичевића,**

игумана и управитеља светоуспенског манастира Режевића, преминулог 6./4. у 8½ сати у вече, 1893. у 59 години.

Тихо је доба; у живот среће природа се врће
И бајна ружа цвати и главу промаља поврће..
Стравични одјек морекога вала већ страха недаје
Но птичице пјесмом опчарују! Сунце љепше сјаје..

*

Све је дивно што ме окружује, 'ко да пуно среће...
Ал' срце моје пуно је туге да нема куд веће,
Болове прве пробудио ми, ах! тешки бол саде
Којега ми растанак твој вјечни, врли брате, даде!

*

Скаменише се сузе у срцу, као хладни камен,
И мили су у њ цијетак свенуле: као муње пламен!..
Ал' на том пустом мјесту у срцу, сјаје твоје име
И оно ће милом успоменом у гроб лећи с њиме.

*

Смрт зло није... но пут к воскресењу, ал' је
штета гр'на
Родољубце врједне кад радује, рано, земља прва,
Среће што гробније дом врлини, она над њим сјаје,
И тужном ућешћеном срцу утјеху пружаје.

*

Ал' поред свију твоји врлина, утјехе немам ја,
Нит' ћу имати ако надживим: мукама рода, крај!
Да роду милом расковданом, љепше сунашце сја:
Зачим и твоја тежаше душа: ах! Бог јој дао рај;

Манастир Режевић, (у Паштровићима) 15. априла 1893.

Ожалошћени:
Дионисије Миковић,
игуман бањски.

Растанак.

Тек што ноћца сави мрачна крила
И зорица засвијетли мила:
С' Богом, драги, — ја данас одлазим,
Даљни туђи свијет да полазим;
Видов данак ето већ сванu
И крваво сунце ено грану“, —
Рече златна — пољубац ми давши
Још пошљедњи, па с' за ручник маши:
Збриса сузе па га мени даде,
Па ми кроз плач још говорит' стаде:

„Слушај драги, моје тешке наје,
Своје миле ја остављам краје,
Ота, матер, сестре и браћу, —
Ох, и теб', драги! Ох, тужна, шта ћу?“ —
„Немој драга, одлазити немој,
Немој мили крај остављати свој,
Немој ота остављати свога,
Мајку, сестре, браћа миленога;
Немој мила тако ти младости,
Остављати мене у жалости! —

Туђ је свијет само варка пуста;
Он је к'о планинска магла густа,
Усред које, врло често пута,
И вјешт путник олако залута.
Туђ је свијет баш као оштар мач,
Покоси те без да ти слуша плач.
Куд год идеш, ил' л'јево ил' десно,
Свуд' је уско; свуда је тијесно;
К'о безвјежно у незнању луташ.
Гледаш само дал' неш шта да слупаш?"
Она гледну горе више себе:
„Правдо света, дал' је то од тебе,
Да ли тако ти одреди сада,
Да мој драги без менека страда? —
Зборех' тако удрише јој сузе;
За руку ме још једном узе
И пољубац слатки ми принесе,
И к'о кап се чисте росе стресе: —
Немој драги, туговати тако,
Што Бог хоће, не бива инако,
А по суду божијем што бива,
Заслуга је то нечија жива.
Правда прати зла и добра дјела,
За то не бих сад друкчије смјела;
Јер ти браћа заслужише тако
Да т' оставит' морам свакојако.
Мјесто мене нек т' буде од сада
Млађа сестра, сестра моја *Нада*
Она само, она једна драга,
Твоје срце, кријепост и снага.
О мени ће она вјечно снивat',
Јачи живот у тебе уливат'. —
Мене љубит' — то је само слава,
А њу љубит' — то је љубав права,
Која тугу у срцима блажи,
Слатке мисли раја, живот снажи. —
Неће с' она често на небеса;
Стварат' мање и разна чудеса.
Од Атине или још од Шпарте
Па ће Дунав пробија Карпате,
И на Исток до Црнога мора,
Па чак на југ ће је Црна Гора:
Посјећивањ' вазда браћу твоју
Цртати им живо слику моју.
А када се ти зажелиш мене,
Дођи онам' ће су оне ст'јене
У „Орлову кршу" од вјечности —
Ће с' о златној снива будућности —
Дођи! Дођи и кад будеш сијед,
Да с' мојих уста, драги, срказш мед!" . . .
То ми рече, па с пољуби са мном,
А небо с' ведро смрачи нада мном.
Сам ту остах са сузнијем оком;
Сам остадох на св'јету широком
Живо срце у груди ми плану,
А крв таму густу сунце грану,
Па с' дизе у вис, ал' све крваво! —
Ао драга, ао моја слово! . . .
Ао воро моја без осванка!
Ао сунце, крвавога данка! . . .

* * *

Боже неба, Боже вјечне правде,
О Боже мој, Боже моје Наде!
Обдари ме жељенијем благом:
Састани ме скоро с' мојом драгом,
С' мојом „златном жељеном с . . . дом"
Да ми срце већ не вене младом! —

У Рељеву на Видов дан 1893.

Ненад.

Рукоположени.

Лука Карановић, свршени богослов рељевског завода и учитељ српске основне школе у Бос. Новом, рукоположен је за ђакона 6. маја 1893. год. у Сарајеву, а 9. маја исте године за свештеника у Рељеву, и одређен је на парохију *Ведошиће* у протопрезитерату костајничком. У исту парохију наступиће по свршеним школским испитима у мјесецу јулу о. г.

Никодим Новаковић, двогодишњи слушалац богословских предмета и питомац српско-православног богословског завода у Рељеву, рукоположен је 9. маја и 15. јуна 1893. г. за ђакона и свештеника у Рељевској цркви, и одређен је за помоћника његовом брату Кости Новаковићу пароху и надзиратељу Петровачког протопрезитерата.

Произведени.

Гаврил Бољарић, свештеник и катихета велике гимназије у Сарајеву, произведен је на протојерејски чин дана 9. маја 1893. г. Његово Високопреосвештенство АЕ и Митрополит Ђорђије благоизволио је наградити госп. Гаврилу декрет дана 13. маја 1893. број 945. овог садржаја: „Цијенећи ваш ревносни и вишегодишњи рад, као способна свештеника на овдашњим државним школама, у којима са толиком љубави вршите трудно звање православног катихете; уважавајући ваше примјерно владање, убрајајући овамо и ваше зрело и вјешто пастирско проповиједање, — што се све клони срећи наше православне цркве и напретку српске младежи и народа нашег у овим покрајинама: — нашли смо се побуђени, са Нашим Архијерејским признањем, одликовати вас, чега ради и постављени сте у *чин протојереја* при свечаној архијерејској служби на славу црквеног храма св. оца Николаја у Рељеву 9. маја о. г.

За толико одликовање које сте за ваше заслуге у овостраној нашој цркви стекли, нама ће, и на даље, брига бити, да у вашој познатој ревности нигда не малакшете, него ли да увијек служите цркви православној и православљу у оној мјери, у колико сте то и до сад чинили, како би и у будуће могли уживати моје архипастирско благоволење и милост. Дозвољава вам се да можете носити и *набедреник*".

Разно.

Новчана припомоћ свештеницима. На предлог АЕ. М. Конзисторије, висока земаљска влада за Босну и Херцеговину извољела је из земаљских средстава у години 1893. новчано припомоћи ове свештенике Дабро-босанске Архидијецезе:

Проте: Теодора Илића, Јована Зечевића и Стојана Јовановића, свакога по 300 фор. а. вр.; а парохе: Петра Максимовића, Лазара Орашанина, Јована Новаковића, Косту Блажујевића, Симу Поповића, Симу Игњатића, Николу Адамовића, Николу Николајевића, Илију Јакшића, Николу Скакића, Луку Лукића, Цвију Шпирића, Милу Марјановића, Стеву Ковачевића, Теодосију Поповића и Ристу Блажића — сваког са 200 фор. а вр. Што све чини своту од 4.100 форината а. вр.

Парохијални станови. На предлог АЕ М. Конзисторије, висока земаљска влада за Босну и Херцеговину, благоизволела је одобрити, да се у години 1893. из земаљских средстава имају сазградити парохијални домови у епархији сарајевској, и то у овим мјестима: Палама од 3291 фор., Грковцима од 4406 фор., Бјелом Бучју од 4256 фор., Мајкић-Јапри од 2892 фор., и у Томини од 3192 фор., на коју цијељ одобрена је и свота од 18.037 фор. а. вр.

Парастос. Братство Ваведенског манастира Гомионице држало је 9. маја о. г. полугодишњи „парастос" пострижењику истог манастира а јеромонаху и управитељу економије манастира Моштанице — блаженопочившем Герману Јовановићу — родом из Сријема.

При парастосу чинодјејствовао је настојатељ гомонички г. Гаврил Стојић игуман, уз припомоћ јерођакона гомоничког П. С. Иванчевића и још једног јереја. Братство реченог манастира давало је и четрдесетницу покојнику у мјесецу октобру 1892., а том је приликом држао сходан говор о блаженопочившем Герману јерођакон П. С. Иванчевић, и у истом говору оцртао живот упокојеног Германа.

Срб-Пеција.

Родољубље Срба у Доњој Тузли. Јављају нам из Доње Тузле, да су тамошњи православни Срби на Благовијести о. г. у главној скупштини црквено-школске општине закључили, да зидају нову српску школу, те док су још на окупу били, између себе су скупили своту од 11.425 фоината.

Јован Р. Јовановић	дао је	3.000	фор.
Лазо Р. Јовановић	„ „	2.100	„
Перо Р. Јовановић	„ „	1.500	„
Цвијетин Поповић прото	„ „	500	„
Јово Поповић	„ „	500	„
Митроп. Никола Мандић	„ „	300	„

Мило Стакић	„	„	300	„
Ристо Васиљевић	„	„	300	„

Сиромашнији давали су по мање али су се и они сви натјецали, ко ће дати више на ту племениту цијељ, и тако је изгледа, да ће честити Тузлани од самих прилога у своме мјесту саставити своту од 25.000 фор. која је нужна за подизање нове школе.

Прве двије године Тузлаци су основали и школски фонд, којим се издржавају 4 учитељске снаге.

Живили родољубиви и свјесни Срби Тузлаци, који освјетљаше свој српски образ.

Српске школе у Турској. Не давно је изишла у Београду књижица: „*Статистика српских школа у турском царству у 1892. школској години*“, коју је написао М. В. *Весковић*, а прештампана је на школског листа „*Учитеља*“. По овом извјештају има у турскоме царству, и то по највише у Старој Србији и Маћедонији, свега 111 школа српских, 3926 ученика, 518 ученица, 127 учитеља и 9 учитељица. — А те српске школе овако су распоређене: У Цариграду 1, а осим тога отворен је и 1 разред *гимназије*, са 3 наставника, а послије ће се у Цариграду основати нижа гимназија; у косовском вилајету: у сапчаку призренском и пећком 12, приштинском 17, скопљанском 26, новопазарском 23; у битољском вилајету 22; у солунском вилајету 9; и у скадарском вилајету 1 школ. — У ове школе урачуната је и српска православна богословија у Призрену, која је установљена 1871. 2. шк. године, са 4 разреда и 1 припрамним разредом. За пријеме од 21 године, од како постоји овај богословски завод, учило се у њему свега 916 ученика. Од свршених богослова призренских постали су 15 свештеници, а 63 учитељи. У шк. години $189^{1}/_{2}$ радило је у призренској богословији *7 наставника* заједно с ректором, а ректор је сада архимандрит Иларион С. Весић.

Колико има Чивута на свијету. У листу „Annuaire israélite“ изашла је статистика свију Чивута на свијету; има их свега 6,300.000. У Европи су овако распоређени: У Аустро-Угарској има их 1,644.000, Њемачкој 562.000, Француској 130.000, Италији 40.000 Низоземској 82.000, Румунској 265.000, Русији 2,551.000, Турској 104.000, Белгији 3.000, Швајцарској 7.000, Бугарској 10.000, Данској 4.000, Шпањолској 1.900, Гибралтару 1.500, Грчкој 3000, Србији 3.000. У Азији их пак има: у азијатској турској 195.000, руској Азији 47.000, Перзији 18.000, средњој Азији 14.000, Индији 19.000, Чини 1.000. У Африци: у Мисиру 8.000, Тунису 5.000. Мароку 6.000, Триполису 6.000, Абисинији 200.000. У Америци: у сједињеним државама 230.000, у осталој Америци 20.000. У Астралији и Окејанији 12 000.

Примјерни владика. Владика П. имађаше обичај, кад је своју епархију посјећивао, подручним свештеницима три питања предлагати: *Прво:* како су они до тога звања дошјели? да ли дању, кад су њихови предпостављени будили; или ноћу, када су сви добри спавали а зли радили? да ли пјешице т. ј. сопственом заслугом; или на коњу т. ј. по препоруци и посредовањем моћни? да ли кроз врата — редовним позивом; или кроз прозор, кришом? То бјеше прво питање. *Друго* гласаше: како у свом звању живе? Да ли виноград божији обдјелавају, или само плодове с њега троше. Да ли словесно стадо своје надгледају, лијече и у здрављу подржавају? Да ли се са својом дужношћу титрају; или је од срца и с трудом врше? *Треће* питање бјеше: како се они мисле растати са овим свијетом? да ли благама обасути, уживањем разнежени и чисти од сваке добродјетељи; или трудом измучени, пуни кајања спрам Бога, гоњени неблагодарношћу људском? — Свештеници по често запињемише на ова питања.

Тада се обраћаше он к младићима: Зашто они к томе звању теже? Како су на ту мисао дошли, да свештеници буду? Ови бијаху искренији, већом части одговараху: „Ето како, духовно се учи од по муке, духовенство даје скоро љеба и то доста угодна љеба, и кад смо већ један пут у томе чину онда смо осигурали пристојан и поштен ужитак. Ту се не захтјева бог зна колико способности, и опет се с дана на дан у чести, власти и достојанству напредује“. Владика узданувши рече: „о да сретног столетија, које знаде онако тешку службу Христову, у којој Петар и Павле само патње, гоњење и смрт налажаху, у тако угодно спокојство, добити власт, и достојанство преобрати“. „Х. В.“

Освећење црквеног звона. Освећење новог црквеног звона цркве у Рамићима (коју народ намјерава пренијети у Копиданицу) извршено је у 10 сати прије подне 14. марта 1893. год., у

присуству тројице свештеника: Миле А. Попадића, Симе Карлаша и Лазара Ожеговића. Послије божествене литурђије говорио је сходну бесједу свештеник Л. Ожеговић.

Бура која је тај дан без престанка бријала и снијегом понављала, опет није доброј вољи народној сметала, него шта више скупило се доста српско-православног народа, да освећењу звона присуствује.

Овом приликом добровољнијех прилога пало је од народа 104 фор. 57 новч. а кум Стојан Мракић из мјеста и врли Србин и побожни Хришћанин даровао је 52 фор., укупно дакле 156 фор. 57 новч.; што се може рећи, да је права стању овог народа врло доста.

Звоно тежи 250 кг. на коме ћирилицом потписује слиједеће:

„Звоно за српско-православну цркву, храм Успенија пресв. Богородице у селу Копијаници котар Кључ у Босни 1892". Права истоку лик је пресвете Богородице, која у наручју држи лик Спаситеља. Звоно је наручено и саљевено у Љубљани у Крањској.

П. Х. М. А. П. н.

Прослава четиристогодишњице ободске српске штампарије у Црној Гори. Од црногорског одбора за прирећење свеславенске свечаности поводом четири стољетног јубилеја од времена прве словенске напечатане књиге стигао нам је позив на исту свечаност.

Држимо да неће бити излишно у кратко проговорити коју из историје црногорске, колико треба да се разјасни значај ове свечаности.

Мисао о подизању типографије у Црној Гори јавила се у тешко вријеме, кад су Турци били навалили на Црну Гору и суседње јој предјеле, мање од 50 година послије проналаска штампе. Црна Гора се тада звала Зетом и наодила се под управом српске династије Црнојевића, која је имала своју резиденцију у Жабљаку, па у Ободу.

Кад су Турци г. 1478. Жабљак освојили, владао је најславнији Црнојевић, Иван-бег, који, рачунајући на помоћ млетачку, надаше се, да ће одбити Турке. Но млетачка република била је већ тако слаба, да не само, да није могла дати помоћи своме савезнику Ивану Црнојевићу, него је још била принуђена, да закључи мир с Турцима, уступивши им Скадар.

Уз пркос томе, што су се силе Турске увеличавале на граници Зете, Иван Црнојевић је успио да их одбије из Жабљака, па га је изгорио, да опет не падне у руке непријатеља. За тијем је Иван Црнојевић подигао своју резиденцију у Ободу, између гора, одакле се боље могао бранити од непријатељских нападаја.

Уз то су Турци били обладали Херцеговином; и Иван Црнојевић не могући наћи помоћи код прекоморскијех сусједа противу Турака, продао је Дубровчанима Конавле, и стао је подизати у самој дубини гора под високијем Ловћеном, на мјесту гдје је сада Цетиње, манастир и двораи, да ту пренесе своју престоницу и да отален брани остатке своје државе. У исто доба, желећи да ако ће и душевно поткријепљује остале Србе, предобивене од Турака, он је у Ободу подигао типографију, добивши слова ћирилска из Млетака.

Но Ивану Црнојевићу није било суђено, да дочека остварење своје топле жеље, да види напечатану у његовој типографији словенску књигу. Он је умро 1490. оставивши на престолу сина Ђорђа Црнојевића, под којим се и напечатала у ободској штампарији прва словенска књига *Октоих* или *Осмогласник*.

— — — — — — — — —

Кад је типографија остала без свога оснивача, и њен је положај остао трудан. Ипак се у њој печатало осим „Осмогласника" и другијех црквено-словенскијех књига, које су се ширили међу Србима, који су били потпали у јарам турски, те будиле у њима вјеру у бољу будућност. Од овијех књига нема већ ни у Црној Гори, ни у осталијем српскијем земљама. Само један примјерак Октоиха сачувао се у Црној Гори и сада принадлежи Пивском манастиру. (Осим овога, имају још два што су се сачували један у манастиру четињеском, у држанној ризници, други у Морачком манастиру. У.)

— — — — — — — — —

Из овога кратког историчког прегледа види се да су се Црногорци користили сваким случајем, да уведу у своју средину просвјету, но љута борба с Турцима није им то допуштала, и нагонила их је, да прелијевају слова у пушчана зрна. По томе се може разумјети, што је Црногорцима драга успомена о четиристогодишњем тријумфалном путу, што су прошли од прве појаве на њиховијем границама љутијех Турака.

Ова је успомена тијем дража, што је она спојена самосвијешћу о пуној побједи над Турчином, који се већ налази у агонији. Ето зашто се црногорски соколови такијем појетскијем осјећањем односе према слављу, што приређују и позивљу на њ браћу Словене, да у црногорској престоници, скривеној међу горама, но која високо влада над морем и сусједнијем земљама, сазнаду своје братско јединство, и ту даду друг другу руку . . .

„М. В.“

О Ивану Гундулићу. У оно доба, кад на једном крају нашег несрећног али јуначког народа освануше горки и чемерни дани клете судбе његове и наступи тамна и мрачна ноћ живота његова а зубља просвјете народне упаљена још за славних Немањића, све више и више губећи сјећлост своју сасвим се угаси са потоњом искром слободе народне, тад на другом и ако маленом поче се развијати култура у правом смислу те ријечи.

Почетке овој новој култури налазимо најприје у Сплету и Хвару, а за тим у Дубровнику.

Самим положајем својим Дубровник бјеше упућен на море, бродарство и трговину. Баш у оно вријеме, кад у осталом Сриству бјеху најжалоснији тренутци, дубровачке лађе високо поштаху своју заставу по Јадранском и средземном мору, Атланском и Индијском океану.

У овим трговачким походима наши Дубровчани долажаху у додир с образованијим свијетом, а примајући у своју средину људе од науке и знања, завољеше и сами науку, те ради образовања иђаху у Италију, од куда се са стеченим знањем враћаху у свој мили завичај.

Са падом Византије њени образованији синови разбјегоше се по бијелом свијету, тражећи себи изгубљену слободу, те је многи најпше у питомој Италији и слободном Дубровнику. У Италији од ово доба стаде се са већом пажњом и обилношћу изучавати дотле скоро заборављена грчка и римска књижевност.

Ова обнова класичне књиге учинила је, те наши Далматински писаху у почетку на латинском језику; но, кад италијански пјесници замијенише латински језик својим народним, тад и наши пјесници прихватише свој матерински језик, који и даље брижљиво његоваше, до данашњих дана.

Језик им се, истина, у почетку прилично разликоваше од данашњег књижевног језика, али у току времена, толико се ишчистио и угладио, да, за цијетања дубровачке књижевности, врло се мало разликоваше од овога, којим се ми данас служимо.

Спољашњи облик дубровачко-далматинске књижевности био је већим дијелом класичан, док у садржини са поступним напретком њеним опажа се виша самосталност.

Те на тај начин поред богатства и „златне слободе“ одомаћи се у Дубровнику и књижевност, коју су за толико вијекова марљиво његовали вриједни му синови.

„Ова наша малена република и ако бројем бјеше незнатна ипак нам даде велик број књижевника, а међу њима људи од великог дара и духа, каквих нема ни у већим државама и многобројних народа“. (Ј. Бошковић).

Али најјаснија звијезда или боље рећи сунце на том српском небу, бјеше Иван Фрањо Гундулић.

*

Гундулић је рођен у Дубровнику 8. јануара[1]) 1588. год. од знамените властеоске породице, чији чланови отправљаху често најзнатније послове у овој аристократској републици. Свршивши филосфске науке, одаде се на изучаваше римског и домаћег права са таким успјехом, да је доцније напредовао и у државној служби, у којој је још млад дошао до највишег мјеста у држави. У 30-ој години ожени се Николијом Сијерковићевом с којом имађаше три сина и једну кћер. Старија му два сина дотјераше до великог положаја у аустријској војсци, а најмлађи Шишко био је и кнез у републици.

Жена му бјеше врло образована, те се с правом да тврдити, да је она много допринијела што се свом душом одаде књижевности, јер га доцније ријетко виђамо у државној служби.

У његово вријеме дубровачка република бјеше на врхунцу славе своје, богатство скоро цијелог истока бјеше се слегло у њеним ризницама; грађаху се величанствени дворови и велељепни храмови; подизаху се школе и лицеји; оснивахуу се научна и књижевна друштва, којима главни циљ бјеше, да његују књижевност. Једном ријечи све му бјеше на руци, да покаже и разније свој таленат.

У првим својим радовима јавља нам се Гундулић с преводима, хотећи се ваљда тијем

[1]) По новом календару.

извјежбати и приправити за самостални рад, који отпочиње читавим низом лирских и драматских производа. У овим радовима дотле је успио, да је дубровачко далматинску поезију подигао до највеће висине.

Прво умно чедо Гундулићево бјеше превод чувеног историјског епоса: „Ослобођени Јерусалим“ од италијанског пјесника Торквата Таса. Како по избору дјела тако и по ваљаности самог превода могло се већ унапријед судити о величини његова духа. Ево првих стихова из прве пјесме његовог пјесничког рада:

„Ти знаш да св'јет сам' узнива
„Да г' опија вода чила,
„Коју Парнас свуд равлива
„Разблудноса свог из крила.

„И да сладодјем у пјеснима
„Вјешт' истина покривена.
„Моћ омекшат' срца има
„Од литице и камена.

Његова лирска пјесма „*Суза сина разметнога*“ и пастирска драма „Дубравка“ могу се сматрати као ремек дјела ове поезије.

„Гундулић је тим списима већ дао одушка свим својим осјећајима духовним и свјетским; али се још није испрпила његова машта: на против, она се тек сад залеђела и најбујније налила замислим и изведавши велики еп „Османа“ у коме се броји близу дванаест тисућа стихова“. (М. Бан).

Но како романтика у то вријеме даваше духовима више слободе то ни овај спјев нема оног јединства и збијености, коју класичност од пјесника захтијева, пошто се главна мисао у овом епу не концентрише на једну личност него је развучена између Владислава и Османа, који скоро исту вриједност имају. Али обје ове личности изгледају више споредне него главне, кад се узме у обзир главни смјерови епопеје, а то је ослобођење јужних Словена испод турског јарма, те налази да јунак у овом спјеву није ни Осман ни Владислав, него јужно Словенство, на првом мјесту Српство.

Но са гледишта историје књижевности од највећег је значаја, што Гундулић први међу својим земљацима ступи упоредо са српским гусларом на чисто народно земљиште, узевши за свој спјев предмет из народне историје, као и то, што опет први прекорачи оне уске границе, у којима се тадашњи пјесници кретаху, пошто ова појења живљаше само у вишим круговима и слојевима народним.

И ако Гундулић бјеше у тијесној вези са највећим јевропеским пјесницима свију времена, ипак још у тјешњој вези бијаше са српским гусларом; исте мисли и исте жеље заношаху његову пјесничку душу; иста туга и исти јади ојађаху његово српско срце. Велик је био испосник и добар католик, али још већи Србин и затрешњи родољуб. Љуто је цвилио над гробом српске прошасти, али се увијек дичио и поносио српском славом и српском величином.

Он сматра Маћедонију за српску покрајину, ушљед чега и Александра великог назива Србином; ну није погрјешка, што вели, да су Дреновоља српска поља, јер то и из историје знамо.

Увијек му је на језику Косово, Милош и Марко. Једном ријечи свуд наилазимо на одјеке из српске историје, а особито у 8 пјесми, гдје се износи несрећна судба породице Ђурђа Бранковића.

Гундулић је био Србин, то је већ доказана ствар; што нам најобилније доказује његов „Осман“.

И ако би наша браћа Хрвати неправедно хтјели, да је и он Хрват, ипак им треба опростити, „а и грчки градови отимали су се за Омира, достојно је, дакле, да се и они отимљу за Гундулића“.

Не можемо пропустити а да не наведемо, како Гундулић, саљајући о јединству јужних Словена не позиваше свог идеал-владара на престо Симеонов, а још мање Звонимиров, него као Србин српски кличе:

„Немањићу да Стјепану
„Немјешник са круне цареке,
„Чим под тобом земљ' остану
„Српске, рашке и бугарске“.

За тим му препоручује, да једно одјељење своје војске пошаље у „старо“ Никополе, гдје се — каже — „Марка Краљевића.... још пи'јева бојна срећа“, а њему самом вели:

„Скокни коња по Косову,
„Гдј' уби Милош цар' сињака,
„А к бјелому Сиедереву
„Пошљи киту твих јунака.

„Дај д' одахне и починe
„Уморних нем'о костa
„Ђурђ' деспота и Јерине,
„Ких зет Мурат ожалости“.

*

Наш народ истина није велик... па колико генија у току вијекова!?... Нема скоро ни једног вијека у којему Српство не даде по једног генија, па ипак свијет нас назива варварима и то онај исти свијет, онај неазнални свијет, којему смо ми кроз толико вијекова с пушком у руци на straži били и који је сам варвар био онда, кад је Српство џиловским корацима ишло ка култури; али право има Гундулић, што вели:

„Коло српске у окови
„Вртећи се непрестаје;
„Тко би горе сто ј' дали,
„А тко доле гор' остаје"

Наши стари цијењени и уважавајући дјела својих великана знали су им се заиста достојно и одужити, те тим оставише нам у наслеђе свети аманет да њеђујемо њихову примјеру. Ну та њихова пошта не огледаше се у подизању величанствених споменика, као код других и срећнијих народа, пошто не имађаху за то ни злата ни сребра, јер им га је непријатељ отимао, ни туча, јер се непријатељ овијем користио, па ни камена, јер им и он од потребе бјеше, да подижу од непријатеља порушене храмове, него их стављаху у ред народних светаца или им плетијаху вијенце неумрле славе бесмртном пјесмом.

Године 1888. наста силно одушевљење поводом 300 годишњице Гундулићеве, те цијело Српство тако рећи листом бјеше кренуло, да се што достојније прослави овај значајни дан. Исте године би покренута од стране српске омладине на бечком универзитету мисао о подизању споменика овом српском генију; па гојећи назад у срцу свети аманет наших отаца не могосмо, а да се и ми не придружимо том узвишеном циљу и приложимо бар један камен на тај тронни споменик неумрле славе бесмртног Гундулића, да би показали непријатељу нашем, да Срби још живи и да зна цијенити дјела својих великана.

Нека је слава бесмртном Гундулићу и вјечна успомена у срцима нашим!

Слава му? „Г. Ц. Ј. К."

Јавна захвала. Висока земаљска влада за Босну и Херцеговину, благоизволела је милостиво преко Високопреосвештене српско-правосл. АЕ. и Митрополије у Мостару, за цркву у Струњима храм св. великомученице „Варваре" (Љубињска парохија) даровати једно „Еванђеље" ново са златорезом као и један „Апостол" нов са златорезом штампани у граду Сарајеву.

Овијем се како од стране потписаног, тако од стране горе поменуте цркве парохијана шаље Високој земаљској влади најтоплија благодарност, које јој кличемо: Живила висока земаљска влада!

Српско-православни протопрезвитерски уред у Љубињу 1. априла 1893. Број 60.

Сава Симић,
парох надзиратељ.

Јавна захвала. Честити Срби госп. Ђорђо Р. Ђурић, трговац из Бос. Градишке, рођени у Капавици кот. и парохије Љубиње у Херцеговини, открио је љубав срца и душе своје према својој домовини, те је цркви у Љубињу, храм Рождества св. Богородице, милостиво даровао: „Плаштаницу Христову" (полагање Христа у гроб, на платну дивот израђену, около кадифа са златним ресама и на 4 стране ките, у вриједности 100 фор. — као и „Петохљебницу" од кина сребра, у вриједности 60 фор.

Зато му од стране подписаног, као и свијех жителја овдашњег св. храма, нека је овим начином изражена најсрдачнија захвалност.

Бог дао, те се и друга браћа на господина Ђорђа угледали, те се и они са оваким племенитим дјелом подичити могли, и у свом роду вјечан спомен оставити.

Кличемо ти скупа: Живио Ђорђо на дику и поное св. православља и свога дичног имена!!

Српско-православни протопрезвитерски уред у Љубињу 10. маја 1893. Број 61.

Сава Симић,
парох надзиратељ.

Дар цркви. Ове године 21. априла умро је Јово Јелић, трговац у Љубушком, у 65 години живота свога, оставивши иза себе супругу и троје одрасле дјеце. Покојник пред смрт поклонио је цркви — храму св. Архистратига Михаила у Љубушком неке своје земље у вриједности 200 фор. а. пр. У пошљедњим данима свога болнога стања често пута признавао је себи свештеника и радо се с њиме разговарао. Два пута био је снабдјевен смртном тајном св. причешћа и тако 22. истог мјесеца и године у потпуном душевном задовољству предат прној матери земљи. — *Вјечна му памћат!*

Узгред нека је напоменуто, да је исти Јово био велики хулитељ цркве. За пошљедње три године никад није хтио у цркву доћи, нити је

хтио никаква општења са Хришћанима. Нико се није надао да ће и кад покајати се. Мене није никако примао. У опште свештенике није трпио. Сви напори и покушаји били су код њега узалудни. Једино моје религиозно понашање у опште, а нарочито према њему повратило га је. Послије првог исповиједања преда-мном и моје поуке био је готов на све, што сам му рекао. Ако и кад добијем слободнијега времена за рад, све ће ово донијети нам, мени мили „Источник".

П. Ј.

Позив Архијереја. *„Чуј народе мој, поуку моју, приклони уво твоје к ријечима уста мојих, јер отвориће ми говор свој, — оно, што сам чуо и дознао, што ми казиваше оци наши, да би знао потомци наранатаји: дјеца, која ће се родити; ти и они да би казивали својој дјеци, да полажу на Бога надање своје и не заборављају дјела својих предака, дјела Његова и заповијести његове да држе"* (Псал. 78. 1—8).

По науци и препоруци Христа Спаситеља, да ће његова црква вјечно постојати у овоме свијету и према томе, да ће вјечно постојати и власт црквена, у којој ће Он вјечно пребивати, давши власт апостолима, да могу све народе учити, постављати себи пријемнике апостолске власти; — апостоли пак знајући, да они не могу бити вјечни пријемници Христови и његове власти, предали су ову своју власт, коју им је Христос дао, својим пријемницима — епископима, на основу оних ријечи Христових, које је Он изрекао, кад је обећао *да ће он вјечно пребивати у цркви.* (Мат. 28, 20).

На према томе се духовна власт сваког епископа, као старјешине у дому Божијем (I. Тим. 3, 15), и простире на сву повјерену му епархију, и на све, који припадају његовој цркви, *у којој је сам Спаситељ у свима данима до свршетка вијека,* — па била та лица духовна или свјетовна, једног или другог пола, једне или друге партије; при том, био богат или сиромах, образован или прост, господар или сељак, владалац или поданик, републиканац или монархиста. А да је тако, о томе нам јасно свједочи 39. апостолско правило, које овако гласи: *„Њему су повјерени људи Божији, па он ће на њихове душе и одговарати".* У њиједан тој, сваки је епископ, као пријемник апостолски, самим Спаситељем позват још онда, када је својим непосредним ученицима препоручио: *„Идите и научите све народе",* да свом својом духовном снагом и материјалне и физичке жртве радо подноси за благо његове цркве и њен напредак; да чешће походи своју епархију (Саб. Кар. прав. 63), те да се свагда и свуда лично увјери, како паства напредује у духу вјере и морала, како и свештеници врше своју повјерену им свету дужност, свештенорадњу и црквени устав. Даље, да у главном, поред тога и непрестано својему стаду проповиједа слово Божије ријечима самог Исуса Христа, који је сваком даном приликом проповиједао: о једној цркви, о једном стаду, о једним овцама, о једном чокоту, о једном небеском царству, о једном крштењу и светом причешћу и свагда учио свој народ истинама божанским и вриднама евангелским, *благовремено и безвремено, свуда и на сваком мјесту.* Уједно, као наљедник самога Исуса Христа, као прави наљедник св. апостола, као свештеник, који сија међу људима, као сунце, као пастир душа, као судија савјести, и као лекар немоћних душа и као отац духовни, познан је да напитава и привеђава своје стадо, сазидава тијело Христове цркве, шири славу Божију и спрема људе за вјечну срећу и вјечно спасење њихово. Још да сваког дана, у цркви и по кућама, непрестаје учити и проповиједати еванђеље Господа Исуса Христа, — а тешко ће бити ономе проповеднику, који не учи и не проповиједа еванђеље (Дјел. ап. 5, 42, I. кор. 9, 16, гл. 4. стих 1); да показује људима пут живота (Дјел. ап. 2, 28); да поставља црквене старјешине по свим приходима, који ће проповиједати истиниту вјеру и хришћански морал, и који ће вршити и радити све оно, што још није довршено (Дјел. ап. 14, 23, Тит. 1, 5), — јер је сам Бог, Творац и Спаситељ рода људског изабрао, позвао и дао за то слабомоћном човјечанству: једне апостоле, једне пророке, једне благовјеснике, једне пастире и учитеље. (Јевс. 4, 10—13).

Ми, који смо се примили овог великог дара, Архипастирског свештенства и по благодети удостојили се налазити се у повјереној нам Богоспасајућој епархији дјелатељем винограда Господњег, проповједником, на првом мјесту браниоцем — руководјем у сваком хришћанској добродетели (Мат. 5, 14—16) — познавајући добро како из теорије тако и из дугог нашег у самом дјелању рада, тешке дужности и велику одговорност, која је са овим високим чином скопчана, — страх

је и зебња обузимала наше срце са нашим оваким малим и слабим духовним силама; но су нас охрабриле ове богодуховне ријечи: „*Да вјера ваша не буде у мудрости људској, него у сили Божијој*“.

На уздајући се, овако слабомоћни у моћ Божију (II. Кор. 12. 9) с тврдом и несумњивом надом на Свемогућега Бога, који нам је свагда био „*прибјежиште и сила*“ (Псал. 9, 9), да ће нам у овом нашем тешком, светом и новом задатку и од сада помоћи, „*утро заутра*“ (Псал. 46, 5), — одважили смо се за велико апостолско дјело, презирући све ово-свјетске времене тегобе (Псал. 45, 3 и 46, 1, 2), с часним крстом и св. еванђељем предузети пут по каноничној визитацији у овој св. савској епархији.

Да, тако, у име св. живоначалне Тројице, као врховни строго одговорни пред величеством Божијим учитељ клира и пастве у повјереној нам епархији, с овим новим предстојећим игом еванђелским, с новом приготовљеном снагом и са усугубљеним трудом, радо се и ријешисмо на овај нов, не мало трудан, први нам овакви пут, на основу напријед поменуте *науке и прекорнице* Христа Спаситеља и његових светих непосредних пријемника, да обиђемо своју епархију и неуморно радимо у овом од св. цркве повјереном нам винограду Господњем, пролазећи по њему са живом ријечју Божијом: „*вечер, утро и полудне*“ (Псал. 55, 18.), позивајући архипастирским гласом: *Чуј, народе мој, науку моју, приклони ухо своје к ријечима уста мојих*“. — а и пред самим божанственим жртвеником посведневно за себе и своју паству приносити саму душу и скрушено и смирено срце наше, и с тим хвалити, величати и прослављати свето име Господње и преузносити неисљедиви промисао Божији при уређивању ове Божије цркве на земљи.

Епископ Сава Дечанац.

Освећење звоника. Добили смо позив свечаном освећењу звоника Херцегове цркве код Горажда и свечаном парастосу за Херцега Стефана, оснивателя исте цркве, које је приредила српско-православна црквена општина у Горажду на дан св. *Константина* и *Јелене*, 21. маја 1893. — као дан смрти Херцегове — а уз добровољно судјеловање српско-православне омладине чајничке. А. Дне 20. маја 1893. I. У 5 сати по подне, свечана вечерња са бдењем по дотичном правилу. II. У $7^1/_2$ сати у вече пригодна свечана бесједа у црквеном дворишту за сав сабрани народ, коју изводи српско-православна омладина чајничка и школска младеж горашка, по слиједећем распореду: 1. *Оче наш*, мелодија за 2 гласа од Ј. Цеа, — пјева школска младеж. 2. *Пригодни говор*, — говори госп. М. С. Поповић, српски учитељ фочански. 3. *Милош у Лапишима*, народна пјесма, — пјева уз гусле Хаџи Гавро Радовић из Чајнича. 4. *Збор зборила господа хришћанска*, народна пјесма, према мелодији „Пошетала царица Милица“, у соло и збору пјева школска младеж. 5. *Мило знаменје*, од А. Гавриловића, декламује госп. Висарион Петровић, српски учитељ чајнички. 6. *Крст и круна*, од Ј. Суботића, — преставља српска омладина чајничка. Б. Дне 21. маја 1893. III. У 6 сати у јутру свечана јутрења, а по том архијерејска служба. IV. Послије свете службе: свечана литија око цркве, а по том освећење звоника. V. Послије освећења свечани парастос оснивателју цркве, Херцегу Стефану, а уједно и књижевним трудбеницима: старцу Божидару Горажданину, јеромонаху Теодору и ђакону Радоју. VI. Након свега обреда одмор и свенародно весеље уз концертиране мјесне војничке музике.

Друштвена застава. Српско-православно црквено пјевачко друштво „Гусле“ у Мостару набавило је друштвену заставу, која је свечано освјештана 30. маја у тамошњој српско-православној цркви. Застави је кумовао преџашњи друштвени предсједник г. Јово Шола. Послије освећења у цркви цијело пјевачко друштво са заставом на челу пратило је кума до његова дома, гдје је застава изложена на углед гостима. У вече је била друштвена бесједа, са овим програмом: Први дио. 1. Бесједу отвара говором г. Алекса Р. Шантић. 2. „*Друштвена химна*“, пјесма од Алексе Р. Шантића, композиција Рудолфа Замрзле, пјева српско-православно црквено пјевачко друштво „Гусле“. 3. „*Орли ми се*“, композиција од Штунца, пјева поменуто друштво. 4. „*Усамљена Оркинља*“. пјесма од Лазе Станојевића, декламује ђача Стака Ућукалова. 5. „*Божји силни*“, пјесма од Ђуре Јакшића, композиција Даворина Јенка, пјева поменуто друштво. По одмору II. дио. 6. *Владислав*, трагедија у 5 чинова, од Ј. С. Поповића, престављају чланови и чланице друштвене.

Књижевне вијести.

Химна и бесједа од Јована Сундечића у славу стогодишњице Сима Милутиновића, Сарајлије, српског пјесника. Издање главног одбора за подизање споменика Симу Милутиновићу, Сарајлији. Сарајево. Прва српска штампарија Ристе Ј. Савића. 1893. Цијена 50 нч. (1 круна).

Пета пастирска посланица (на васкрс) епископа жичког Саве Дечанца. Београд штампано у крал. српској државној штампарији 1893. Страна 15.

Пастирске проповједи и бесједе. Прва књига. Написао Дим. К. Михаиловић, свештеник. (Награђене с 200 дин. из прк. фонда). Ниш. Прва нишка штампарија Ж. Радовановића. 1892. Стр. 117. Стаје 50 новч.

Религијско питање у нас. Написао Дим. К. Михаиловић свештеник, секретар духовног суда жичког. (Препштампано из „Весника српске цркве“ свеска II.) Београд. Парна штампарија Д. Димитријевића „Јеленска улица“ бр. 1. 1893. Ову књижицу треба да набави и прочита сваки свештеник у Босни и Херцеговини и према томе, да се запита: да ли и наше вјерске и црквене ствари иду како треба? и да ли је наш народ хладан према цркви и вјери, и који су томе узроци?

Писац на крају своје расправе вели: „Садање безвјерије и антагонизам вјерски није само наше зло, оно је данас опште друштвено зло, зло свију народа. То је зло постојало у свима временима људског развитка, некада више — некада мање. И у времену Спаситељеном *Садукеји* шта су друго били — но данашње материјалисте, јер су и они, као ови данас, одрицали биће бесмртне душе и у опште биће свега духовног свијета. Материјалистичко безвјерије како у давнини, тако и данас, није било природни резултат непристрасне науке, већ прије моралин факт, изазван највећим моралним стањем и правцем друштвеногa живота. Оно се јављало вазда као сапутнице у времену, када је требало оправдати попустљивост у моралу и неко право грађанства прибавити за најнеобузданије прохтеве људских тјелесних жеља и страсти. *Једимо и пијмо*, јер ћемо сутра умријети (Исх. 22, 13), тако су у најдубљој давнини, по свједоџби пророка, расуђивали жреци материје и тјела.

Људска природа услијед тога, што се садржи из два дијела: душе и тјела, лако подлегне једној или другој страни свога бића. „У човјеку су, вели Апостол, два човјека, спољни и унутарњи и у колико један расте, у толико се други узнишује. (2. Кор. 4. 16). И прије свега, спољашњи човјек може да одржи превагу над унутарњим, над духовним, пошто њему иде на руку сав спољни материјални свијет, који непрестано утиче на човјека, и, тако рећи мами га к себи својим спољним сјајем и примамљивошћу.

Ну, хоће ли у српском народу спољни човјек да побиједи унутарњег, духовног; хоће ли у српском народу освојити начело: једимо и пијмо, јер ћемо сутра умријети; чинимо све, јер нема душе, јер нема правде на небу — *зависи од нас, свештеника, милих другова и браћа, — зависи од наше усталитава, од наше радљивости* **у свом послу**, *зависи од наше љубави према Христовој цркви, према своме раду и имену.*

Прионимо сложни сви на посао свој; јер нас нема ко нити и може да замијени у цркви. Крајње је вријеме, да се једном престане да пружа на нас прст, да се на нас подиже рука пошке опгужбе, да смо изневјерили своју заставу, заставу службе у цркви и Јеванђељу и да смо са својом паством пали у кољу моралну. Подигнимо се, ако је ово у истини, и **живим радом** *само посвједочимо, да је свештенство још и данас на висини, да је уз заставу св. Саве и да служи роду и имену крстом и науком вјере.*

Прекинимо неслогу и наше ситне размирице; јер су дани озбиљни, који свима наговјешћују буру у моралном животу народном. *Недопустимо, да нам се једнако пропвиједа:* **„врачу исцелися сам“**, и **„пропаст твоја од тебе Израиљу“**.

Мала Катавасија, одговори и црквене пјесме, које се поју на недјељној, празничној и пређеосвећеној служби, на празницу и на опијелу, *за два демија гласа* (сопран и алт) удесио Тихомир Остојић професор српске велике гимназије новосадске. Издање ауторово у Новом Саду 1893. 8° стр. 48. Цијена 40 новч. — Ова врло згодно удешена књига врло ће добро доћи свим одраслијим ученицима српским. Још већу вриједност даје овој књизи то, што је у почетку књиге и мало упутство за ноте. Књига се ова може употребљавати не само у школама, него и у црквама,

јер је изишла са благословом патријарха српског у Карловцима.

Шематизам православне епархије Бококоторске, дубровачке и спичанске за годину 1893. У Дубровнику „Српска Дубровачка Штампарија“ А. Пасарића. 1893. По статистичком прегледу за 1892. годину било је у овој парохији: 8 манастира; 4 протопрезвитерата; 43 парохије; 7 капеланија; 206 цркви; 5.250 домова; 27.151 душа; свештеника монашког чина 11 а свјетовног 43; ђакона монашког чина 2. Родило се: законитих мушких 376, женских 316; незаконитих мушких 9, женских 10. Вјенчало се: првобрачних 162, другобрачних 29, смијешаних 6. Умрло мушких 259 женских 282. Број прешлих у православље 2, из православља 1. Број приправљајућих се за чин свештенички 14. Број катихумена по средњим и основним школама 1846.

Извешће свеђојшему архијерејском сабору о каноничној визитацији епископа жичког Саве Дечанца. Отштампано из „Просвјетног Гласника“. У Београду држ. штампарија краљевине Србије 1893. Стр. 65. Садржај: I. Позив архијереја; II Свеђојни сабори; III Колико је цркава похођено, и каквог су стања црквe и манастири; IV О антиминсима; V О свештенству; VI О побожности народа; VII О просвјети; VIII О поуци; IX. Колико је било одмора, и рад за то вријеме; X Наш дужи одмор и рад за 65 дана, и ријеч о непроходним путовима између овчарско-кобларских манастира; XI Пећине на левој обали Мораве и штеточине, које чине штету на десној обали; XII У опште о путу.

Први извјештај епархије Бачке. Написао Сергије Шакрак-Нишић. Издање епархијске управе Бачке. Нови Сад 1893. 16° стр. XIV. 320. Цијена 1 фор. Ово је први шематизам епархије Бачке и разликује се тако рећи у свему од до сад издатих шематизама појединих епархија православне цркве у Далмацији, Боко-которској, Босни и Херцеговини, и епархија карловачке митрополије. У овом извјештају нијесу наведени епископи, који су били до 1893. године.

По статистичком прегледу, види се, да је у епархији Бачкој у 1892. години било: 66 цркви и 14 капела; 92 свештеника и помоћника; 64 парохије; 130.383 српске душе; 1555 назарена Срба; 132 српске вјероисповједне школе; 136 учитеља и учитељица; 38 пучких школа српских, и 38 учитеља Срба у пучким школама.

Извјештај о раду и стању панчевачке српске православне црквене општине за годину 1892. Подноси црквени одбор главној скупштини сазваној за 4. април 1893. IX. Панчево 1893. Штампарија Браће Јовановића. При крају прошле године 1892. било је цјелокупно имање фонијата 281.262·91; оно се дакле увећало према имању у 1891. години са фор. 18.849·35.

Жена као домаћица, супруга и мати. Говорио на забави „Добротворне задруге сентомашких Српкиња“ 6. фебруара 1893. у Сентомашу Ђура Страјић, свештеник. У Новом Саду, издавачка књижарница и штампарија А. Пајевића. 1893. Страна 24. Цијена 20 новч.

Српске народне женске пјесме из Сарајева. Сабрао Михајло Милановић. Цијена 35 новч. поштом 40 новч. У Сарајеву. Издање и штампа Шпиндлера и Лешнера. 1893. У овој књизи од 134 стране има 84. пјесме.

„Будућност Мухамедоваца у Босни и Херцеговини. Написао и издао Мехмед бег Капетановић — Љубушак. Намијењено на оглед неким нашим земљацима. Цијена 15 новч. Сарајево. Тискара Спиндлера и Лешнера. 1893.“ Ова брошира штампана је латиницом у почетку априла о. г. и има 28 страна.

Књижевни радови Мар. С. Поповића-Родољуба. Издање књижаре Јована Радака. Цијена 50 н. Вел. Кикинда 1893. Штампарија Јована Радака. Стр. 168. Ова збирка књижевних радова дијели се на два главна дјела: I путне црте и приповиједке; и II. пјесме.

Српски учитељски конвикт у Новом Саду. Из штампаног рачунског извјештаја о српском учитељском конвикту за год. 1892. види се, да уплата од 113 чланова оснивача износи у свему 2.008 фор. 01 новч., а од 83 члана потпомагача 3462 фор. 50 новч. — По прегледу благајнице, за вријеме од 1. јула 1892. до 31. децембра 1892. било је 140 фор. 45 новч. прилога, 210 фор. од забаве, 95 фор. 20 новч. од тасова, и уплаћен је легат пок. Томе Зелића из Новог Сада од 1000 фор. — *Стање друштвеног имања 31. децембра 1892. износи* **18833 ф. 54. н. а. вр.**

Гласник земаљског музеја у Босни и Херцеговини. Уредник: Коста Херман владин савјетник. 1893. година I. књига Садржај. Dr. Lj. Thallóczy: Prilozi k objašnjenju isvora bosanske historije (Sa tri slike u tekstu.) I. Prilog k životopisu Mladena Šubića, bana bosanskoga. II. Gene-

aloško-biografički prilozi iz XIV. stoljeća. III. Dva relikvijara supruge Sandalja Hranića u Zadru. — Ем. Лилек: Ваљење живе ватре у Босни и Херцеговини. (Са 2 слике у тексту.) — V. Radimsky: Nekropola na Jezerinama u Pritoci kod Bišća, (Sa 48 slika u tekstu i 1 tablom). — Др. Тиро Трухелка: Стари херцеговачки натписи. (Са десет слика у тексту.) — Dr. M. Kišpatić: Stiva iz Ljubić-planine kod Prnjavora. — Фрање Фиала: Резбарија на кори. (Са 1 таблом.) Dr. Ćiro Truhelka: Pobliže odbregjivanje prehističkih nahogjaja u Bosni i Hercegovini iz željeznog doba — Фрањо Фиала: Adnotationes ad Floram Bosnae et Hercegovinae. — Биљешке о Флори Босне и Херцеговине. — V. Radimski: Prehistorička sojenica kob Ripča blizu Bišća (Sa 10 slika u tekstu i 3 tabele.) O. Pajcer: Вране и сродне птице у Босни и Херцеговини. — Franjo Fiala: Prilozi arheologiji Bosne i Hercegovine. (Sa 14 slika u tekstu i 6 tabli). I. Rimske razvaline u Gracu. II. Rimski prijedmeti, nagjeni u grobovima kod Sovića. III. Rimski nahogjaj u Trnovu. IV. Prehistorička bakrena sprava. V. Rimski nahogjaj kod Ljubuškog. — Виктор Апфелбек: Ентимологични излет близу Сарајева. — Različito — Различито. Ivan Zovko: Otkle dogje da su pas i mačka kari (neprijateljni) jedno na drugo. — Томо А. Братић: Херцегово врело и грчки град. — Sadik ef. Ugljen: Olovo kao narodni lijek. — Иван Зовко: За што су постале врјежбеницама (раслине, као: тиква, диња, и све што понесе вјежбом).

Годишња цијена са поштарином 2 фор. Појединe књиге стоје 80 новч.

Пјесник и вила. Под овим насловом изишла је лане књига од витешкога господара Црне Горе *Николе I.* То је диван спјев, који су све наше новине са најљепшом хвалом оцениле; али је штета било, што те књиге није било на продају, јер није била штампана за продају. Сад пак са Цетиња јавља управа цетињске читаонице, да је узвишени господар даровао своју књигу „Пјесник и вила" у корист „Зетског Дома", те се у ту цијељ може прештампати и продавати. Тога ради управа цетињске читаонице позива сад на претплату на друго издање „Пјесника и виле". Књига ће се штампати на финој и простијој хартији, те на финој стаје 70, а на простијој 50 новчића. Претплату прима г. Петар Рамадановић, црногорски агент у Котору. (Cattaro, Dalmacija). А ко хоће може се претплатити и у књижарници Мил. Каракашевића у Сомбору. Тиме се даје прилика да свако набави ову књигу и у њој ужива читајући је.

Четврти извјештај о православном срп. богословском училишту у Сремским Карловцима. Школска година 1892—93. Саставио протопрезвитер Јован Вучковић проф. богословије и привремени ректор богосл. училишта. Нови Сад. Издавачка књижара и штампарија А. Пајевића. 1893. Број слушалаца у правосл. богосл. училишту карловачком концем 1892./3. школске године било је 93.

Адамско колено. Слика (приповиједетка) из сеоског живота. Од Јанка М. Веселиновића. Београд. Накладом књижаре Велимира Валожића. 1893. Цијена 30 п. д.

Суђаје (Суђенице). Драмолет у три чина с пјевањем и прологом. По народном вероваљу написао Љубинко. Музика од г. Јосифа Маринковића. (Ово је дјело наградила Матица Српска у Новоме Саду). Београд. Штампано у штампарији код „Просвете". Цијена 1 динар.

Племенита Ружица прича за васпитаче и васпитанике. Посрбио Дим. Јосић. Београд 1893. Штампано у државној штампарији краљевине Србије. Накладом књижаре Велимира Валожића. Стр. 165. 8°. Цијена јој је 75 новчића. *Књига је украшена са шест слика у живим бојама.* На пет књига добија се једна бесплатно. Поруџбине из Босне и Херцеговине треба упућивати на књижару *Арсе Пајевића* Нови Сад. или *Браће Јовановића* Панчево.

Књиге, као што је ова, које су намијењене дјеци за поклоне о испитима и другим свечаним приликама, треба и саме да су у свечаном одијелу, како би тиме увеличале она узвишена осјећања, што их оне свечане прилике изазивају у души дјетињој. Дивне, живе слике привлаче дјецу, да се позабаве дуже и са садржином, те одабрану садржину још већма сваљују и прилољују њиховом примљивом срцу. А родитељима и пријатељима дјечијим зар може бити веће радости од оне, кад им узданица из рана почне уживати у *лијепој, истинитој* и *узвишеној* поуци.

За садржину постарао се писац, као познати пријатељ српске омладине, а за укусну израду ниje књижара жалила ни труда ни трошка.

Ову красну књигу пуну религиозно-моралне поуке најтоплије препоручујемо учитељима и

школским одборима да је набаве за дарове дјеци о школским испитима.

Издања „Српске књижевне задруге“. 1. *Живот и прикључења Димитрија Обрадовића*, за штампу приредио и предговор написао Живко Поповић. У Београду 1892. Цијена 2 динара. 2. *С мора и са суве*, прте д-ра Милана Јовановића. У Београду 1892. Цијена 2 дин. 3. *Даворје* Ј. Ст. Поповића, за штампу приредио и рјечник и предговор написао Љубомир Стојановић. У Београду 1892. Цијена 2 дин. 4 *Бакоња Фра-Брне*, написао Симо Матавуљ; с рјечником и предговором Љубомира Јовановића. У Београду 1892. Цијена 2 дин. 5. *Драматски списи* Косте Трифковића, свеска 1, за штампу приредио и предговор написао Данило А. Живаљевић. У Београду 1892. Цијена 2 дин. 6. *Истинска служба*, написао И. Н. Потапенко, прево М. Ђ. Милићевић. У Београду 1892. Цијена 2 дин. 7. *Историја Српскога народа* с погледом на историју сусједних Хрвата и Бугара написали Љубомир Ковачевић и Љубомир Јовановић, свеска I. У Београду 1892. Цијена 2 дин.

Читуља.

† Стеван Баковић,
протојереј и парох Сарајевски.

Овај дугогодишњи служитељ Божијег олтара — примивши тајну св. причешћа — преселио се у вјечност 9. априла 1893. год. у 2 сата послије подне у 96. години живота свога. При опијелу чинодјејствовао је Његово високопреосвештенство митрополит госп. Ђорђе Николајевић са 12 свештеника, и један ђакон; а по том 11. истог мјесеца и године у 4 сата послије подне тијело покојниково сахрањено је у кошевском гробљу. У цркви се опростио с покојником у име свештенства и народа Ђ. Петровић прото а на гробу Ђ. Ђелановић свештеник са говорима, у којима су оцијенили живот и дјелање овог старог српског духовника. Како при спроводу од куће до цркве (носећи мртве остатке протине 6 свештеника), тако и од цркве до гладног гроба испраћен је покојник од многобројног народа, присвене општине, школског одбора, ученика српских школа, пјевачког друштва „Слоге“ са свима почастима које доликују и које припадају служитељу божијег олтара и пастиру духовног стада. Спровод бијаше тако сјајан, величанствен и многобројан, да их се мало памти такијех.

Покојник се родио у Каменој Гори код Колашина близу Бијелог Поља у селу Ожеговцима мјесеца августа 1797. године од оца Продана и матере Анђелије.

Иза рођења његова послије пола године преселе му се родитељи у село Црљенице код Плевља (Таслиџе) у близини манастира св. Тројице.

До 1807 године млади Стеван чувао је јагње и овце код куће својих родитеља, и кад је напршио 10-ту годину узраста, одведоше га родитељи у манастир да књигу учи. У манастиру је 7 година остао учећи се књизи, црквеном правилу, а по некад ишао је са калуђерима по парохији манастирској.

Пред долазак митрополита Херцеговачко-захумског Јеремија у манастир св. Тројицу ради каноничке визитације, умрије Стеванови родитељи од куге. Владики Јеремији допадне се млади Стеван, и он га узе себи и поведе из манастира по епархији својој, да купи с њиме владичарину. У том свом путовању загледао је и испросио Јелку кћер Трифка Зеца у Фочи, са којом се доцније (1816 год.) оженио, и са њом пуних 76 година у браку поживио, и која је прошле године 20 октобра преселила се у вјечност.

При повратку из епархије, млади Стеван са владиком прође кроз Сарајево у Мостар. Не прође много времена а митрополит Јеремије преселио се у вјечност 29 јуна 1815 године у манастиру Житомишљићу, гдје је из Мостара побјегао од такозване болести „куге“, која је тада бјеснила.

Послије смрти владике Јеремија у половини јула и. г. млади Стеван поврати се у манастир св. Тројицу, и ту остане неко вријеме, а потом оде у Фочу, вјенча се са својом заручницом, па се опет — оставивши своју

супругу код родитеља — поврати у манастир, гдје остане све до рукоположења, припремајући се за свештенички чин.

Године 1817. дође у Сарајево и 28. 29. јуна тадашњи митрополит Дабро-босански Венијамин рукоположи га за ђакона и свештеника. У Сарајеву је тада био један калуђер из манастира Гомионице као јефимер, и тадашњи сарајевски Срби трговци — чурчије зауставе свештеника Стевана за јефимера. У Сарајеву он остане само 14 мјесеци. За сво то вријеме била му је попадија код својих родитеља у Фочи. Ма да су га тадашњи општинари — кметови сарајевски заустављали, да стално остане у Сарајеву, али његова бујна младост немогаше мировати, него опет оде у манастир св. Тројицу, којом приликом сврати се у Фочу да обиђе своју супругу. Из Фоче неповрати се у манастир, него се крене у Србију на коњу, јер је био чуо да је тамо букнуо устанак.

Након неког времена врати се из Србије опет у манастир св. Тројицу, у коме не остаде дуго, јер га митрополит Јосиф позове у Мостар, и дадне му парохију у Стоцу. У овој варошици и околним селима служио је парохију само 5 мјесеци. Из Стоца крене се право у Фочу без питања надлежног архијереја; те, кад је чуо владика, поврати га с пола пута и пошаље га у Дувно (?Купаљац), и дадне му ту парохију. Овдје млади свештеник Стеван остане подругу годину. За сво вријеме његова премјештања, попадија његова била је код својих родитеља у Фочи.

На молбу његову послије подруг-годишњег његова бављења и служења парохије у Дувну, владика му дозволи да обиђе своју супругу у Фочи. Пролазећи кроз Сарајево он не затече тада у Сарајеву ниједног варошког свештеника, него су околни и оближњи сеоски свештеници у стару цркву сарајевску редом долазили, свету службу свршавали сваки дан и народу у вароши чинодјејствовали. Тадашњи митрополит Венијамин не дадне му да иде даље, него заустави га у Сарајеву да остане за сталног пароха, а то је било 1820. године, као што је сам покојник својом руком забиљежио на покровцу — воздуху, с којим је покривен био, кад је у гробницу спуштен. Ове године пресели се и његова супруга у Сарајево, и свештеник Стеван постаде сталним јефимером сарајевским, служећи цркву и народ све до године 1887.

Српско-правосл. црквено-школска општина, — уважавајући заслуге и цијењени рад и старост свога омиљеног проте, одредила му је доживотну пензију на мјесец 70 фор. И ако је стављен био у пензију, опет је он од 1887. до 1891. год. долазио редовно у цркву и чешће пута служио, а и нека оближњега свршавао на молбу појединих Христијана све донде, док га није старачка немоћ савладала и у постељу свалила.

Због ревносне његове службе тадашњи митрополит Амвросије произведе свештеника Стевана у чин протопрезвитерски 23. априла 1840. године, а 17. октобра 1882. на предлог тадашњег митрополита, именовало га је Његово Величанство цар и краљ за почасног члана АЕ М. Конзисторије сарајевске. Митрополит Сава Косановић, одмах у почетку своје архијерејске власти, — уважавајући протине заслуге у служби свога народа, — обдарио га је напрсним крстом.

Од свијех дотадашњих јефимера, најдуље је прото Стеван проживио у Сарајеву као свештеник и служитељ Божијег олтара, уживајући од свега народа поштовање, љубав и оданост.

Осим тога, он је и све владике замјенивао, кад би који удаљио се из Сарајева по каноничној визитацији у епархији. Колико је пак другова и пароха запамтио, ни сам их се свијех није сјећао.

За вријеме његова пароховања, промијенило се је дванаест архијереја и то само у Добробосанској епархији.

До посљедњег издисања прото Стеван био је при чистој свијести, и сјећао се свијех догађаја, само му немоћ у плућним органима недаде говорити.

Кад сам га једном приликом на Васкрс питао да ми што год из живота свога као дугогодишњи свештеник каже и прича, он би уздахнуо и рекао: „А шта ћу да ти приповиједам и казујем, немам ти ја мој синко ништа доброга рећи. И у путу и у цркви и у овој мојој кући очекивао сам да ме неће смакнути зликовци. Прих година док бијах млађи и тако и тако, али кад остарих бојао сам се и стрепио. Но поред свега страха и зулума, ја сам синко посједнево ишао у нашу стару цркву на јутрењу, литургију и вечерњу, и служио у њој сваке треће а по кад кад и друге седмице. Трепљавало ми се да сам и по пола године сам из дана у дан служио у њој због оскудице у јефимерима. Јест, синко, тако је, и

ивај, да у оном времену у Сарајеву за пријеме мога јефимеровања, више пута била ми је што се каже „глава у торби“. Више пута кад сам у цркву рано у јутру долазио, пролазио сам крај мртвих Христијана, па шта више и о вратима црквеним налазио обješених, и ја сам их скидао и у цркви опојавао, а потом до гроба спроводио и сахрањивао. Једном на Васкрс у ноћи године 1845. одслужио сам литургију, а ни једне православне душе није било у цркви, осим клисаре неког Миљушића, јер нијесу смјели доћи због тога, што је било оглашено да ће те ноћи сви Срби бити насјечени. Ја се нијесам страшио ничега, него сам у цркву долазио, у њој служио и народу у свако доба и звао и неизван у куће долазио, тјешећи Христијане и спремајући им молитве и све остале црквене обреде“.

Овај служитељ и ако није био какав свијетски ученјак, нити високи достојанственик црквени нити бучни родољуб, — и ако није учио богословију, али је својим примјерним животом, својим хришћанским врлинама и ердачном вјером учио и руководио повјерену му паству као прави свештеник. Био је вјешти познавалац црквеног правила, и најтачније извршивао га је у цркви у служби Божијој и црквеним обредима.

Његов је религиозни и морални живот налик био поточићу који тече долином, а с обје стране натапа њиве и ливаде. Његова побожност, његово строго свештеничко и хришћанско живљење у правом смислу тих ријечи треба да послужи другим млађим свештеницима на углед. Он је са својим народом у најтрњим данима ропства, дијелио и добро и ало. Он је непорочно, поштено и вјерно послужио Богу и своме народу, чувајући сваку христијанску душу од гријеха и препоручујући добродјетељи. Он је пуних 70 година као служитељ Божијег олтара и као истински пријатељ свога народа благосиљао своју паству и у цркви и дому и на сваком мјесту. Он је у сваку кућу у свако доба долазио и на први се позив тачно одазивао. Његов је живот у оним прошлим временима у Сарајеву био у више прилика у опасности, но он није никад пренебрегавао свештеничку дужност.

Њега није ништа застрашивало у трудној свештеничкој служби, и није ни за часак остављао часну трапезу и свети храм, него је сваке јутрење, литургије, вечерње са правом вјером и ердачном побожношћу молио се небеском Оцу да милостиво погледа православни српски народ — на његову паству, коју је и срцем и душом љубио, и био јој истински пријатељ у сваком погледу. Он није носио оружја, — његово је оружје био крст; он није састрашавао силом и пријетњом, него су његова сила биле пастирске ријечи, добар начин и примјер.

Лијепо нам црта старе српско-православне свештенике, један достојанственик црквени овим ријечима: „Смрт прибира једног по једног од наших старих свештеника; они одлазе Богу на истину, а њихов живот и рад остаје нама млађима као неки извор, из ког треба да црпимо за се поуку: *„како треба поучавати у српском народу*, и како се треба са својим парохијанима обходити, — нарочито ово питање, код нас свештеника млађег нараштаја очевидно оскудјева, што код старих наших попа најсјајнија црта бијаше, и у правом смислу бијаху народни свештеници“.

Његова паства без разлике стања и сталежа с поносом спомињу упокојеног старца протојереја, а за што и не би, кад је он блистао међу њима са красотом оних својстава, која величају славу доброг и побожног служитеља Божијег олтара и православног духовног пастира. Он је био кротак и тих као апостол, и право рекавши био је својој пастви: *„јакоже дојилица гријејућа своја чада“*. Молитве његове, које је он као служитељ Божијег олтара, тако дуго приносио и у цркви и у домовима међу Христијанима: — да Бог њему и његовој пастви дарује миран, непорочан и христијански конац услишане су, јер је он мирно и непостидно скончао и упокојио се, пребивајући до посљедњег издисаја *честним пред Господом*.

И по томе је истинито слово Божије које вели: *„Блажени умирајући о Господје“*.

Овај служитељ отишавши душом у небесне обитељи а остављајући своје земне остатке рецимо му:

Вјечна ти памјат вјерни служитељу Христове цркве.

Вјечна ти памјат добри свештениче, који си служио и Богу и народу свом душом и срцем.

Вјечна ти памјат и вјечни покој у царству славе.

Теофан Варница,

парох Блашки, протопрезвитерата Бихаћког.

Овај служитељ Божијег олтара, послије дужег боловања од прене болести преселио се у вјечност 30 маја о. г. а сјутра дан у 3 сата послије подне опојан је по обреду православне цркве од пречасног протојереја В. Ковачевића, уз припомоћ свештеника бошковићког Цвије Поповића и свештеника бистричког Јована Новаковића.

При свршетку опијела држао је присутним парохијанима пречасни прото В. Ковачевић говор о животу и раду покојниковом.

Покојник је сарањен код блашке цркве уз саучешће многобројних његових парохијана.

Свештеник Теофан Варница рођен је 16. јануара 1833. године у селу Блашку од оца Гаврила свештеника и матере Цвијете.

Рукоположен је за ђакона 26. октобра а за свештеника 8. новембра 1854. године у бившој старој цркви у Ребровцу од епископа Антима рођеног Србина Босанца, сина свештеника Захарија јефимера сарајевског.

Теофан Варница није учио никаквих високих школа, али је био у својој свештеничкој служби врло реван и практичан, а својим парохијанима погодан и ваљан, што доказује и то: да се никад ни један ктиторин није имао зашто на њега потужити.

Осим тога био је добар Србин и гостоприм према свакоме. Како богаташ тако и најсиромашнији пред његовим очима једнаки су били, и свакоме је помагао, који је од њега помоћи затражио.

Иза себе оставио је двије кћери, једног брата и посинка Петра Варницу, који је свршио богословију у Рељеву и као свештеник био је додијељен за помоћника.

Бог да му душу прости и вјечна му памјат!

† Стеван Поповић,

парох Стрмнички у протопрезвитерату Власеничком.

Након седмомјесечног тешког боловања од сушице, примивши тајну св. причешћа, преминуо је овај служитељ Божијег олтара и преселио се у вјечност 18. априла о. г., а сјутра дан тијело покојниково опојано је у старој манастирској цркви Ловници од четворице свештеника, и сахрањено је у опште гробље стрмничко у 5 сати послије подне, у присуству многобројног народа селског.

При опијелу држао је говор свештеник Никола Поповић, у ком је описао живот и врлине покојникове као духовног пастира словесног стада.

Покојник је рођен у Стрмници 15. децембра 1826. Рукоположен је за ђакона и свештеника 8. и 9. марта 1863. у цркви Ловници од епископа Висариона.

Иза себе покојник је оставио своју браћу и супругу у врло сиромашном стању.

Овај свештеник био је реван служитељ и добри пастир свога духовног стада.

Бог да му душу прости и вјечна му памјат!

Јован Грбић,

парох Рујишки у протопрезвитерату Бихаћком

Послије кратког боловања преселио се у вјечност 30. априла о. г. а сјутра дан 1. маја опојан је од пет свештеника и сахрањен је у присуству великог броја народа.

Покојник је рођен у Рујници 24. јуна 1837. а рукоположен је за ђакона и свештеника 20. и 25. децембра 1862. у Сарајеву од митрополита Игнатија.

Иза себе оставио је у сиромашном стању супругу и двоје мушке дјеце.

Своје је парохијане ревно служио, и због тога стекао је љубави код своје пастве.

Вјечна му памјат и Бог да му душу прости.

Натјечај.

Ове 1893. године отвориће се у Кључу српско-православна вјеронаставна основна школа. За ону школу тражи се учитељ, који ће поред плате од 400 фор. словом четири стотине (фор.) годишње у сразмјерним оброцима мјесечно примати; а уз ово стан и огрјев са довољним вртом.

Компетенти нека се својим инструираним молбама обрате на Високопречасну АЕ и М. Конзисторију у Сарајеву, која ће набор учинити.

Натјецатељ треба да докаже: да је Србин православне вјере, да је доброг моралног вјерског и политичког владања, и да је с добрим успјехом оспособљен за отправљање учитељског звања у основној школи.

Учитељу ће спадати у дужност, да поред школске наставе повјерену му дјечицу учи и црквеном појању, с којима ће обвезан бити пјевати у цркви при свима богослуженьима.

Свршени богословци имају првенство.

Рок 14. августа 1893.

Из општинске сједнице.

У Кључу, јуна 1893.

Српско-православна црквено-школска општина.

Предсједник:
Остоја Микић.

Натјечај.

Српско-православна црквено-школска Општина у Обудовцу у Босни (котар Брчки), тражи једног учитеља препаранда или богослова рељевског завода за мушку четвороразредну школу.

Учитељ поред наставе у школи дужан је држати пјевницу у цркви, бити перовођа у црквено школским одборским сједницама.

Учитељ мора бити Србин православне вјере.

Годишња плата учитељу је 400 фор. а у име огрјева 50 фор. Осим тога добија стан са једном собом, кухињом и успремницом, и уз стан један и ¼ ораће земље за сијање површа и др.

Ко жели ово мјесто заузети нека се пријави потписаноме одбору најдаље до 15. јула по старом календару о. г., и нека своје школске и друге свједоџбе уз молбу приложи.

Школа почиње 1 августа.

У Обудовцу 6. јуна 1893.

Црквено-школски одбор.

Предсједник:
Миливоје Стојчевић
свештеник.

Натјечај.

За српско-православну основну школу, која се ове године тек отвара у Другоћинима, котара Приједор, на главном путу између Приједора и Бањалуке; тражи се учитељ са годишњом платом 400 фор. станом, огрјевом и вртом за сијање.

Мјесто је врло пријатно, а један сат далеко од пилане „Слатине“.

Молбе треба слати на протопрезвитерски уред у Приједору, са назнаком: за црквено-школску општину у Другоћинима.

Српско-православна црквено-школска општина у Другоћинима, јуна 1893.

Предсједник:
Цвијо Милановић,
свештеник.

Натјечај.

Потписана општина потребује једну учитељицу за I. и II. разред мјешовите (обосполне) школе. Плаћа је годишња 360 фор., стан и огрјев. Која натјецатељица жели ово мјесто заузети, треба да потписаној општини поднесе са молбом докаже: да је Српкиња православне вјере и да је науке за учитељицу свршила.

Поред прописаних предмета за I. и II. разред, дужна ће бити иста женску дјецу ручном раду учити, и недјељом и празником дјецу у цркву доводити.

Рок стјечају до 1. августа о. г.

У Варцар-Вакуфу 17. јуна 1893

Српско-православна црквено-школска општина.

Бр. 1063

Службени позив на претплату.

И ако је свештенство Дабро-босанске Архидијецезе обвезано лист „Босанско-Херцеговачки Источник“ држати и на вријеме претплаћивати се, ипак до данас не одужише се, за ову годину свештеници: Сарајевског, Високог, Травничког, Варцар-вакуфског, Герзовачког, Бањалучког, Костајничког, Дервентског и Сребреничког протопрезвитерата. Херцеговачка, а још мање, Доњо-Тузланска Дијецеза, неодазвала се, како би требало, а лист свако жели на вријеме имьти.

Ко оће да је тачан, тај се увијек на вријеме одужује, но немар онијех, који лист примају, а неплаћају га на вријеме а неки никако —, стоји на путу, да и онај једини духовни часопис, у овим земљама, може животарити, и на даље своју корисну дјелателност вршити.

Поред других неприлика духовна власт узда се да прави пријатељи „Источникови“ неће допустити, да он пропане, а кад би то једном морало бити, кривица би стајала до онијех људи, који се с правом навнати могу „књижевне“ пајелице.

До конца мјесеца Јула треба да се одуже сви, који лист примају.

Из сједнице конзисторијалне.

Сарајево 31. маја 1893.

Дабро-босанска Конзисторија.

ПЕТАР НИКОЛИЋ У ЗАГРЕБУ

Највеће фабричко стовариште слика, икона, оквира, огледала, сваке врсте сатова, столица из свинутог дрвета, кина сребра, шиваћих машина дрвеног и гвожђаног покућства итд.

Препоручује сваке врсте и величине олајном бојом штампаних слика а нарочито мојом накладом помножене **народне хисторијске слике** као:

„Св. Саво благосиља Српчад“.

„Херцеговачко робље“. „Рањеног Црногорца“. „Босански бјегунци“

„Дједа и унука“. „Пјесника Гундулића“.

као и руком рађене на платну српске слике:

„Цар Лазар са породицом“.

„Цар Душан и вила“. „Југ Богдан и 9 Југовића“. „Косовка дјевојка“.

„Сан Краљевића Марка.“ „Бранко Радичевић и вила.“

Св. икона сваке израде и величине, цјелпваћих икона на лиму, а израђују се и цијели иконостаси за цркве, за које се прорачуни на захтјев шаљу.

Портрети се израђују највјерније по фотографијама у свакој величини

Црквених утвари од кина сребра, посребреног ⅛ чистог сребра.

Цијене су најумјерените, а плаћа се олакшава **мјесечним оброцима.**

Цијеници се шаљу на захтјев бесплатно и франко.

Прва српска штампарија Ристе Ј. Савића у Сарајеву.

Земаљска влада за Босну и Херцеговину.

Број 57.942.
I.

Распис натјечаја.

Почетком школске године 1893./4. ($\frac{20.\text{ августа}}{1.\text{ септембра}}$ 1893.) примиће се у сјемениште источно-православне богословије у Рељеву више питомаца из обсега архидијецезе Сарајевске и митрополијâ Мостарске и Тузланско-Зворничке.

Питомци добивају у сјеменишту бесплатно: стан, храну, одијело и наставу у богословским предметима, осим тога при крају школске године разјерни путни трошак за одлазак својим кућама преко ферија.

За попуњење овијех мјеста расписује се овијем натјечај, те се дотичне молбенице имају управити преко дотичног епархијалног митрополита на земаљску владу, које најдаље до 20./8. августа 1893. морају стигнути.

Молитељи имају да докажу:

а) крсним листом, да су исти православне вјере;

б) *школском свједочбом, да су свршили са добрим усијехом осам разреда велике гимназије, односно ако такових молитеља не буде, најмање шест разреда велике гимназије у Босни и Херцеговини односно Аустро-Угарске монархије*;

в) свједочанством надлежне политичке власти да су припадници Босне и Херцеговине и да су безприкорног понашања и неожењени;

г) лијечничким свједочанством, да су тјелесно и умно потпуно здрави.

Сарајево, 25. јуна (7. јула) 1893.

Земаљска влада за Босну и Херцеговину.

Свеска VII. и VIII. Сарајево, Јули и Август 1893. Година VII.

Власник: АЕМ. Консисторија. Уредник: Ђ. Петровић, протопрезвитер.

Нешто о празновјерију и његовим посљедицама.

(Мјесто властитих сирчетак).

Празновјерје може имати убитачних посљедица по здравље човјечије. Антихигијенске предрасуде, некорисна врачања и бајања, шта више и којекакова отровна пића (декокти) кадра су човјека у гроб спремити. Сеоске врачаре или како их овдје зову „бабе збире“ претребају дијагнозе, претребају ни да виде болнога и рецепат је готов. Топе угљечке: „Иде урок путем, носи тикву, тикна паде, уроци полећеше: као облаци по небу; као вјетар по гори; као плиши по води; као росица по травици. Измјерише небеске висине, и морске дубљине, одоше у мисије: ће жарко сунце не сја, ће оре не пјева, ће кока не квоче, ће крава не риче, ће овца не блеји, ће данак не јечи, ће кустура не звечи, ће пчела нема, ће планинска крупица не смотана, ће се Бог не моли и свог сјемена не сије. Ни на мору моста, ни на гаврану биљега, ни у камену мозга, ни у ћени друга, ни у тикви суда, ни на пјевцу струне, ни на магарцу пера, ни на вуку звона, ни на вучици рога, ни на *Ники* урока“[1]). Ако то не помаже, лију коситар и погађају болест. Ординирају, да се пије какав „mixtum compositum“, урин човјечији, да се удише дим од сагорјелих пасјих длака, комадића коњскога копита, човјечијих поката, или од којекакових других смрадова.

О лекару и медицини имаду по каткада врло чудне појмове, држе да пијекови пијесу ништа друго него „шпеције“ отрова. Мимогред нека је речено, да су оваким предрасудама, поред другога, доста криви и неки лекари, који, ма да им је у христијанској дужности да се и код проста кревета болесникова за часак забаве поуком и упутом, бранју онамо, гдје

[1]) *И. Вукчевић*, Живот и обичаји Срба Граничара.

су боље плаћени. На тако није чудо што: „болан баје, куд му не пристаје!“

Ко год опрезно посматра шта се све догађа код нас на селу у кући болесниковој, мора да га сажали кад види, како баба за бабом, врачара за врачаром прелази праг и односи хљеба, масти, брашна, соли, ракије, платна и т. д. све у име плаће за њен труд и љекарску тобоже помоћ. Куд ће болан, нашао се у алтернативи да плати или да му врачара ускрати помоћ, јер је она већ предходно знала приредити лијек у тврдој народној празновјери: *„вала гатари и врачари дати што год затраже, јер неће бити фајде од њихова посла“*. На онда оне могу не само излијечити него и болести *„учинити“*. А кад озбиљно посматрамо њих и њихове тајне чудотворне лијекове, видјећемо како су лаже, које ни из далека не познавају зала што руше хармонију, шкоде здрављу човјечијем и ниште организам његов. Лијечити тијело човјечије јест тешка и претешка вјештина, коју човјек мора годинама изучавати, и сав свој живот њој посветити, ако жели постати савршеним љекаром. А одкуда бабама такво знање?! — Нећемо их увриједити ако речемо „видјела жаба, гдје се коњ поткива, па и она дигла ногу“. Ти бако лијечиш једном травом многе и разне болести а забораваш, да једам исти опанак није за сваку ногу. Нијесу све болести па ни све паравi једнаке. Што једноме користи, другоме може да шкоди. Ја не кажем да нема и кућних добрих лијекова,[1]) ял је свакако најбоље, особито код већих и опаснијих болести, да се потражи љекар. Има случајева, гдје је било нужно сјечење једног уда (ампутација) да се спасе цијело тијело, па се то пренебрегло неко-рисним бајањем и болесник је морао умријети. Човјеку треба чиста ваздуха, јер тај подржава здравље[2]) — а куд су пошле наше јадне баке кад ординирају болноме да удише којекакве смрадове?!

Намјера је моја, да опрезнима учиним оне људе, који употребљавају т. з. симпатичне лијекове, бабске чаробне лијекове од злих духа, па да им кажем, да баба врачара не може никада бити оно што је вјешт изучен љекар. Лијепо је рекао наш многоуважени књижевник госп. *др. М. Јовановић-Батут*: „Ко вјерује у гатање, бајање и врачање, тај је неразуман, и тога ће та празновјера ма када скупо стати. Гатаре, бајалице и врачаре, су пуке лаже и незналице, и њих не треба пуштати болесницима. Све што оне знају, зна сваки сељак“[3]).

На ушрб животу и здрављу човјечијем могу бити врачања жене мужу свом, да је боље воли, да не пије вина, ракије и другог опојног пића, да она буде у кући газда а муж „папуча“ и т. д. Тако н. пр. даје жена мужу попити ситно стуцану главу змијину, вино или ракију у којој се киселио бакрен новац, што га имао под језиком мртвац, док је на одру до сране лежао, декокте разних трава, гњива и т. д. Какових страшних пошљедица може имати онако глупо поуздавање у врачбине и чарања! Муж може да полуди, или да умре у највећим мукама, а жена, ако и не подпадне казни суда земаљскога, остаје несретница са нејаком дјецом, да проклиње најприје глупост своју, па онда прије и комшинице које су је на то наговориле.

Осим тога свака такова жена, тешко је сагријешила Богу, по ријечима светог

[1]) *Народна медицина у Срба.* Др. Владан Ђорђевић. Нови Сад 1872.

[2]) *Нема здравља без чиста ваздуха.* За народ написао проф. Ст. Милованов. („Књиге за народ“, што их издаје „Матица Српска“ из задужбине Петра Коњовића).

[3]) *Буквица болести.* („Књиге за народ“).

Василија Великога, који нарично каже: „*Пак и то, кад ко састави какав вјештачки напитак, ма било и ради другог каквог разлога, и умори кога, мора се и ово сматрати хотимичним; као што то неке жене често чине, настојећи некаквим чаролијама и амајлијама да примане к себи неке да их љубе, и дајући им некакве вјештачке напитке, који помућују свијест; и такове, ако тиме проузрокују смрт, премда су на друго рачунале, а другo су мећу тиме учиниле, никак ради свог неупутног и забрањеног поступања имају се сматрати за хотимичне убице. За то и оне, које дају вјештачке напитке да се побаци, убице су, онако исто као и оне, које увизмљу отрове, да уморе зачети у утробе плод*“ ..... (прав. 8.)

Има још и таквих жена, које ће свога мужа почастити, ако не баш отровом, а опо другим којекаквим гадом и најнеделикатнијим стварима, само да задовоље своје таште и пусте жеље. Кад би само знао негдје неки муж, у кога је жена празновјерна, колико је појео слијепих мишева (Vespertilio murinus) и попио којечега другога, што овдје ни споменути не могу, замачно би протјерао из куће све врачаре, које му за његове скупе новце продају тако ружне напитке.

Чврсто је вјеровање у амајлије и записе које не бије пушка и сабља не сијече, дјетелину од четири и пет пера, одољен траву и т. д. Један православни српски свештеник прича о томе овако: „Ушивају дјетету запис од вјештице у какову његову аљинку, да га увијек уза се има. На капи дјетињој пришивају камен урочњак, вучије длаке, стрјелицу, ногу од кртице, длаке од јежа, зечији реп и т. д. мажу му обрве и образе угљеном, све то, да се дијете не урече“.

„Видио сам, каже исти свештеник, у неких у амајлију ушивену књижицу: сам матере Божије и великог Сисоја; за коју ми рекоше, да је држе уз дјецу због нечистивог духа, јер им се дјеца не дају него мру. — Још држе уз дјецу срце јежево или крви од оних, којима дјеца мру. — Ушивају дјеци у пас комадић баченога решета, да дијете кад узболује од оспица не имаде много оспица, него само онолико, колико рупица буде на том ушивеном комаду решета“[1]) ....

И ја сам видио код једног Хришћанина амајлију, коју је како ми сам рече, добио од некога просјака, и тај му причао како је амајлија, коју му даје за форинту, кадра сачувати тијело човјечије од сваке болести и зараза, ако је буде носио о врпци под кошуљом. Та амајлија изгледа као повчић, на њој је с једне стране крст, а пуна је и на једној и на другој страни неких латинских писмена без икаква смисла.

Овако се доста томе слична донесе међу наш народ, па и прилијепи за њега. Слатке ријечи, препорука, жељени интерес једне и друге странке крчи пут празновјерију. Па није то само код нас тако. Нијесмо само ми таке среће. Пишући ово сјетио сам се једне биљешке у „*Хришћанском Веснику*“[2]) Каже се како су „у Задонској околини у Русији ухваћена четири лажна монаха. Четири сиједа сељака вологодске губерније, направили се *атонски* монаси, који су тамо дошли, по налогу патријарха јерусалимског, да прикупљају прилоге за подизање цркве у Палестини. Они су се снабдјели и потребним документима„ и тако обишли многа села намамљујући од сељака и новце и одијело и храну. Носили су собом још и разне ствари као: крстове, иконице и т. д. увјеравајући сваког, како су до-

[1]) „*Босанска Вила*“ 1886. стр. 331.

[2]) Год. XII. свеска II. и III. стр. 182.

бављене из Јерусалима, са Атона и т. д. и како имају моћ исцјељења; а да би појединим стварима дали већу важност, ради боље продаје, они су још на свакој ствари привезали и парче хартије, на којој је писало, и од које је болести ствар љековита, као н. пр. од грознице, слијепоће, болести у крстима, глави и т. д. или од гријеха, покварености и т. д"…..

Опрезност, познање истине, а прије свега посавјетовање са свештеником својим, може у свако доба осујетити намјеру оних, који мисле и желе оваким начином користити се код народа.

Човјек не познавајући узрока илузије, халуцинације, закона и појава природних, и т. д. ствара чудне слике у машти својој, вјерује у њих, ма да су оне много пута врло смијешне и дјетињасте. Један види на мјесечини брезу, на мисли, да је то у бијело одјевен човјек, други чује зујање и шуштање вјетра, па држи, да су то разговори вилински, а онај трећи чуо је глас какове ноћне птице у близини гробља, па пун смртног страха вјерује, да је то било сазивање мртвих на ноћни збор. Такове обмане чулâ потичу из мањкавога или кривога тумачења спољашњих утисака и зову се илузије. Овамо можемо убрајати разна ноћна страшила, утворе и т. д.

Друго су халуцинације. Те се оснивају на унутрашњем дражењу живчаног средишта. Узроци су им или тјелесни или душевни. Халуцинације могу се родити и од прекомјерног уживања јаких и алкохолних пића, од губитка крви, глади, неспавања, болести у мозгу, грознице, а и другим начином, н. пр. дрёмком, хашишом, бушиком (das schwarze Bilsenkraut, Hyoscyamus niger), татулом простом (der gemeine Stechapfel, Datura Stramonium). Човјек у халуцинацији говори без смисла и савеза, види око себе оно, чега у истину нема: ђаволе (кусате и репате), пацове, краставе жабе, осјећа неугодан сумпоров мирис и т. д. Често се догађа, да овако болна човјека доведу и к свештенику, да му чита молитве, јер држе да је у њему нечастиви; па кад се извиди и докаже прави узрок болести, вала га упутити к лекару.

Кад сам већ споменуо празновјерије, које долази од непознавања појава и закона природних, вала да и о томе нешто речем. Људи природним наукама врло мало или сасвим невјешти, придржавају се у свему што су од предака својих чули и примили. Ево неколико примјера. Пред помрачењем сунца вала покрити бунаре, стоку притјерати под кров, јер ће тобоже у моменту еклипсе падати отров из ваздуха. — Сваки посао обављени у вријеме када мјесец иза мијене расте, увијек је напреднији од посла, обављеног у вријеме када мјесец опада. — Има срећних и несрећних планета под којима се рађају дјеца, па одатле ето долази срећа или несрећа појединих људи. — Јавила се ено репата звијезда да претскаже у идућој години рат, кугу, епидемичне болести, глад, скупоћу и др., овдје опет прелетила звијеада — утекао роб из тавнице. — Пао је негдје метеор, јест да, ђаволи гурнпају каменьем на људе[1]). — Разумијем ли боје дугине, лако ти је знати колико ће у тој години бити хљеба, вина, ракије и т. д. — Има их који су ноћу на гробљу или другом којем мјесту, гдје се растварају и труну рани органнзми, видјели планетно-бијел пламен, па још и данас живе у нади, да су тамо укопани новци. — А колико њих има, који мисле, да попови римски и њи-

[1]) Види овогодишњи „*Србобран*" број 37. Допис из Медјака.

хови клирици од злобе и пркоса, праве лед и пустоше усјеве!

Ово су крива схваћања и плодови незнања, који се противе истинитој науци о природним појавама. И кад би такови људи на физике научили: шта је помрачење сунца, мијена мјесеца, шта су метеори, репатице и летеће звијезде (Sternschnuppen), шта је дуга, како постаје лед? и т. д. — стидјели би се и помислити, да су икада вјеровали у којекакове глупости и будалаштине.

Кад сам већ овако далеко корачно у изабраној теми, дужан сам, истини у хатар, приказати: шта су по народноме казивању виле, вјештице, мòре, вукодлаци, змајеви и мађионици?

Вук *Врчевић* каже: „Ево како народ у опће описује *виле*: а) Оне се не рађају као остало божје створење, но као вођка или цвјетови, у прољећу остају бреће спрам сунца и јутрење росе, а рађају се зими по њиховим пећинама; б) Она је свака у фигури као највиша и најљепша ђевојка, бијела као лијер, а румена као ружица. . . . .; в) Оне су вазда голе, гојне и снажне, само што њиховом дугачком, златоруном и вазда рапчешљаном косом покривају своје читаво тијело с прије и озада; г) Оне гоје своју дјецу све док на ноге устану и саме за себе своју храну могу добити (некаконо горско биље и ковиље); д) Оне — народ вели — радо подоје чије дијете, кад га виде, да је гојно, па ако је мушко, буде одвећ снажно мимо других људи, срећно у свему, и да га не може пушка убити, а ако је женско, да ће бити гојна, јака и лијепа као вила; ђ) Да чешће пута украду, или из наручја отму матери дијете мушко, однесу га у њихову пећину и до своје петнаесте године, побративши се ш њиме, опреме к матери“ . . . . .

„*Вјештица*, по народном казивању, не може бити никаква ђевојка, него жена удата, и тек послије своје педесете године, и која се нечистом духу обешта, те у њу уљеве и зло правијем чини. Њу нико ни по чему не може познати, осим што јој се — веле — види прегиби меса налик крста, који јој не може као другим крштеним правим душама у животу бити, него га живот избаци, те јој се под нос види да народ по ње грдилу познава и од ње се чува. Свака се вјештица и мòра роди у кошуљици (das Schafhäutchen, infectus), за то многе вјеште и знатне бабице пазе кад се дијете роди, ако је мушко закопају му је у земљи или спрже на ватри, да не буде вјештица или мòра. Многи пак кажу, да овакова ђеца морају бити у њиховом животу нешто срећнији у свему, него она што се беа кошуљице рађају“.

Владика црногорски Његош, вели Врчевић, највјештије и најбоље приказао је у свом „*Горском вијенцу*“ на стр. 87 како вјештице постају. Ево како. Питали Црногорци бабу вјештицу:

Кажуј бабо! јеси ли вјештица?
— Јесам кнеже, није ваљде крити!
А како се градите вјештице? —
— Ми имамо једну траву зато,
Па ту траву у лонцу сваримо,
На лонца се редом намажемо;
Иза тога будемо вјештице. —

„*Мòра* је, по народном казивању, свака она ђевојка, која се у кошуљици родила, на јој је није бабица на ватри спржила (као што сам овамо о вјештицама казао), и тек што за удају приспије, иде ноћу као и вјештица, те притиска младе људе и жене, те им у спавању дисање заустављ, сисајући им крв. Кажу, да се у јутру виде по ономе чељадету све модрице, куда је она крв по животу сисала.

„Ево како *тења (вампира, вукодлака)* народ описује. Он је, вели, у гробу надут као надувени мијех, црвен у образу као крв, очи избуљене, крваве као два кокошиња јаја; ноћу кад из гроба излази завијен је у покрову бијеломе, и за собом вуче некакве дугачке вериге, у којима он пути све оне, које може уфатити, те их у гробу даљу једе".

„*Мађионик* је, како каже Вук Ст. Караџић, мало налик на вјештицу, али се не може као она претворити у другу животињу, него носи ува се различне мађије, као н. пр. игле без ушију, сиједе длаке на главе, осјечене нокте, свакојаку прећу која је изгрињала, црну вуну и т. д., па кад хоће коме да науди, он зна које од ових мађија ваља саставити и на какво вло намијенити. Приповиједа се, да су ђе који овако замађијани људи, по молитвама свештеничкијем, испод епитрахиља, набљували све оне мађије, којима су били замађијани, на најпослије и своје срце".

О *аждаји, змају* прича наш народ разнолико. „За *халу*, каже *Караџић*, да се мисли да има од хаждахе особиту духовну силу те лети и води облаке, и грàд наводи на љетину. За *змаја* пак мисли се да је као огњевит јунак, од којега у лећењу огањ одскаче и свијетли". *Врчевић* пак описао је аждају и змаја друкчије. Он вели: „*аждаја* је, по народноме казивању „права слика и прилика" налик нилског крокодила, но да је много од њега до репа шира, а нешто мало дуља..... О *змају* вели да је налик аждаје али није онако кабаст као она, но витак и много дуљега репа но аждаја, којега он вазда заувлана носи (као на пр. кад који путник завеже коњу реп да му се блата или кала не напуни). Веле, да има на глави један драги камен (Турци веле „алмаз", Brillant), који му се ноћу, кад лети, свијетли као сунце; да су му крила месната налик они у слијепога миша или као нога у патке, с којима он прелијеће с брда на брдо и с планине на планину, и веле да кад прелијеће све по њега сијевају огњене варнице, и за то народ вели, кад ноћу нешто сине а не зна се што је: „Ено прелеће змај", као што се и у народним пјесмама каже: „Прелеће змај с мора на Дунај"...."

Оваково вјеровање, како се види, далеко је од истине, па је или плод незнања и неразумјевања нечега, чему не може неко да даде разлога и да то схвати онако, како збиља јесте, или је пород народне фантазије. Ни разумно ни умно мишљење неће нам гарантовати за истинитост оваква вјеровања. Ово прво хоће да зна што су виле, вјештице, мòре, вукодлаци, мађионици и т. д., јер му је спрва да разумије предмет, а ово друго тражи разлог и разабире постанак предмета. Једно и друго добро знаде да на неистинитих представа могу се родити само неистинити појмови, судови и наводи; па сад узму ли се ови као истинати, питамо: може ли се одатле шта друго родити, осим заблуде и кривога схваћања?! — Та лијепо је рекао један српски писац: „Истина је сушчествена, лаж без сушчества, без битија. Виле, вјештице, вукодлаци и гвоздензубе, немају сушчества, битија, породи су лажљива мрака, и твоји највећи непријатељи, лажи мрака, који стоје између тебе и истине, између тебе и свјетлости, који ти не даду прогледати, свјетлост неба видјети, истину упознати, који су ти свјетлост разума, искру Божества, мраком обвили, који те од свјетлости у мрак, од истине свјетлости к лажи пакла и мрака воде. Онако идући идеш натрашке, у мрак, у ад".

Требаће доста још озбиљне поуке и пером и ријечима, док се буде могло рећи: е, данас нико већ не вјерује у виле, вјештице, море, вампире и т. д. Колико има данас родитеља, који воле својој дјеци причати о вилама, вјештицама, змајевима, куги, гвозденбаби, вукодлаку — а „дијете било, дијете запамтило“. И одрасте и у школу пође, а оне му ријечи остале у памети. Из дјетета буде момак, и кад преко прага, пљује у длан да му вјештица не науди; на раскршћу плашљиво погледа и у џепу бијели лукац мрви. Па сад реците, нијесу ли златне ријечи нашег пјесника Змаја:

„Ко верује у вештице,
Леп ми је то ђак!
Тај ми не ће никад бити
Србин, ни јунак“.

Докле је кадро допријети празновјерије, кад се сдружи с криминалним чинима па дође и пред судбени форум?! Има ето скорашњих примјера како су Христијани (римске вјероисповијести) оптужени због празновјерија стајали на расправи пред судом[1]). Казнени закон о злочинствима, преступцима и прекршајима налази разлога да прогони и овакове врсте кривце, а најчешће шурује празновјерије са пријеваром (§ 201. тач. б. к. з.) или се очитује у надрилијечењу (§ 343. к. з.) и т. д.

* * *

Остаје још да одговоримо на питање: забрањује ли празновјерије наша православна света црква?

Било је већ речено, да је празновјерије гријех противан истинитој вјери. Истинита вјера има бити *општа, стална* и *дјелујућа*. То је вјера човјека Христјанина, који тврдо вјерује у све истине Богом откривене, у догме и учења наше св. православне цркве, остаје чврст и непоколебив у својем вјеровању, не хвата се лажних наука, празновјерија, па чини увијек само добра и богоугодна дјела. А је ли оно општа, стална и дјелујућа вјера у неких Хришћана, који и поред тога што у декалогу пише: „Азъ есмь Господь Богъ твой, изведый тя ѿ земли Египетскія, ѿ дома работы. Да не бѫдутъ тебѣ бози инїи разѣ мене“ (Исход. 20, 2. и 3.), предају се ђаволима, којекаковим врачбинама и бајању, њима се кланјају и моле да им помогну?! Па тако је то увијек било и биће. *Који хоће да се обогате, — каже св. апостол Павле, — падају у напасти и замке, у многе шкодљиве жеље, које бацају човјека у пропаст, јер је коријен свију зала среброљубство, којем неки предавши се заблуде од вјере и навукоше на се муку велику*“. (I. Тим. 6, 9.).

У одговору на 51. питање *трећег дијела православног исповиједања вјере*, који говори *о љубави к Богу и ближњему*, речено је: . . . . „*Треће, гријеше против ове (I.) заповиједи они, који сами себе предају ђаволу, као врачари, и они, који им подражавају у дјелима њиховим, као и они, који при себи носе амајлије и заинсе. Четврто они, који се држе сујевјерја и у њ вјерују; тако исто и они, који се у болестим својој ослањају на бајање баба и других се сујевјерја држе. Исто, они, који у свакој ствари налазе неко предсказивање*[2])“ . . . .

Празновјерци гријеше још и против II. заповиједи божје. Та заповијед у декалогу гласи: „Не сотвори себѣ кумира, и всякаго подобія елика на небеси горѣ, и елики на земли низъ, и елика къ водахъ подъ землею: да не поклонишися имъ, ни послужиши имъ“. (Исход 20, 4.) Осим оних, који се кланјају идолима као боговима и

[1]) Види „*Narodne Novine*“ Br. 239. 240. 241. god. 1890. *Iz suda.* (Čudotvorna majka božja ix sv. Petri); „*Narodne Novine*“ Br. 136. god. 1891. *Iz suda.* — (Моć praznovjerja).

[2]) Превод *Митрофана Шевића*, професора богословије.

приносе им жртве, и који су одани среброљубљу, и који су прождрљивци, *„против ове заповиједи гријеше још и они, који чине чаролије, и они, који држе за нешто сигурно и истинито срећу и судбу, који мотре на лијет и глас птица, који гатају по рукама, који пишају мртве, врачају над чашом и слични; који преобраћају људе у овце и у друге животиње, и они који носе амајлије или ствари, које би требале да користе против ово или оног, на вјерују у то, или у нареке врачарске, или у знаке, исписане на тоне, или стављају уза се такове ствари, вјерујући да се овима не могу ни изгријети, ни потопити, ни бити рањени; и они који употребљавају завезљаје и лијекове (које лекарство не одобрава), да ли се они састојали у бајању, или у знацима, или у другим каквим стварима, које вјешају, меку, скидају, као што су мишбуше у ушима и прстење на прстима, и тоне слично“.* (54).

Љубав Бога и људи јест главно начело христијанске нравствености. Тко љуби Бога и људе, тај вала да испуњава све заповиједи божје и црквене. А да ли правновјерац, према овоме што је до сада речено, може потпуно и искрено љубити Бога и људе, испуњавати све заповиједи божје и црквене? — На то питање већ је одговорено у главноме, а сад ево још *неколико цитата из св. писма*, које се одјечно противи празновјерију и осуђује посао таке руке:

Из старог завјета.

II. књига Мојсијева: „Вјештици не дај да живи“. (22, 18.)

III. књига Мојсијева: „...Немојте врачати, ни гатати по времену“. (19, 26.) „Не обраћајте се к врачарима и гатарима, ни их питајте, да се не скврните о њих. Ја сам Господ Бог ваш“. (19, 31.) „А тко се обрати к врачарима и гатарима да чини прељубу за њима, окренућу лице своје на супрот њему и истријебићу га из народа његова“. (20, 6). „А човјек или жена, у којима би био дух врачарски или гатарски, да се погубе[1]), каменьем да се засу, крв њихова на њих“. (20, 27.)

V. књига Мојсијева: „Нека се не нађе у тебе који би водио сина својега или кћер своју кроз огањ, ни врачар, ни који гата по звијездама ни који гата по птицама, ни урочник“ (18, 10.) „Ни бајач, ни који се договара са злијем духовима, ни опсјенар, ни који пита мртве“. (18, 11.) „Јер ти народи које ћеш наслиједити, слушају гатаре и врачаре; а теби то не допушта Господ Бог твој“. (18, 14.)

I. књига Самуилова: „Јер је непослушност као гријех од чарања, и непокорност као сујеверство и идолопоклонство....“ (15, 23.)

II. књига Царстава: „И проводише синове своје и кћери своје кроз огањ, и даваше се на врачање и гатање, и продаше се да чине зло пред Господом гњевећи га“. (17, 17.) „И сина својега проведе кроз огањ, и врачаше и гаташе, и уреди оне што се договарају с духовима и врачаре; и чињаше врло много што је зло пред Господом, гњевећи га“. (21, 6.)

I. и II. књига Дневника: „И тако погибе Саул за безаконье своје, које учини Господу што не слуша ријечи Господње и што тражи да пита дух врачарски“. (10, 13.) „И проводи синове своје кроз огањ у долини сина Еномова, и гледаше на времена и гаташе и врачаше, и уреди оне што се договарају с духовима и вра-

[1]) За мужеложтво, скотоложтво, кијешање крв, отимање вјерене дјевојке, блуд, богохуленье, преступање суботе, идолопоклоштво, врачање, буну против цара и царства и својих родитеља, жртвовање своје дјеце идолу Молоху и спиритичке кћери блуднице, била је одређена смртна казна. Види *„Историја јеврејскога народа“* од Павла *Кенелма*.

чаре, и чињаше врло много што је зло пред Господом гњевећи га". (33, 6.)

Књига пророка Исаије: „И ако вам реку: питајте врачаре и гатаре, који шапћу и мрмљају; реците: не треба ли народ да пита Бога својега? или ће питати мртве мјесто живијех?" (8, 19.) „И нестаће духа Мисиру, и намјеру његову разбићу; тада ће питати своје идоле и опсјенаре и врачаре и гатаре". (19, 3.) Те ћеш оборен говорити са земље и из праха ћеш муцати, и глас ће ти бити са земље као у бајача и из праха ћеш шапћући говорити". (29, 4.) „Стани сада с врачањем својим и с мноштвом чини својих, око којих си се трудила од младости своје, не би ли се помогла, не би ли се окријепила". (47, 12.)

Књига пророка Малахије: „И доћи ћу к вама на суд, и бићу брз свједок против врачара и против прељубочинаца и против оних, који се куну криво и против оних, који закидају најам најамнику, и удовици и сироти и дошљаку криво чине и не боје се мене, вели Господ над војскама". (3, 5.)

Из новог завјета:

Дјела апостолска: „А догоди се кад ишасмо на молитву да нас срете једна робиња која имаше дух погађачки и врачајући доношаше велики добитак својијем господарима". (16, 16.) Овакав дух, као што св. писмо учи, јест дух нечисти и апостол Павле изгони га ријечима: „заповиједам ти именом Исуса Христа, изиђи из ње! И изиђе у тај час". (16, 18.)

I. и II. посланица Тимотеју: „Нити да гледају на лажи и на тефтере од племена којима нема краја, и који прије чине препирања него ли Божји напредак у вјери". (1, 4.) „А поганијех и бабескијех гаталица клони се; и обучавај се у побожности". (4, 7.) „Јер ће доћи вријеме кад здраве науке неће слушати, него ће по својијем жељама накупити себи учитеље, као што их уши сврбе, и одвратиће уши од истине, и окренуће се ка гаталицама", (4, 4. 5.)

Посланица Титу: „Јер има много непослушнијех, празноговорљивијех, и умом превареније, а особито који су из обрезања, којима треба уста затворити; који цијеле куће изопачују учећи што не треба, поганога добитка ради. Свједочанство је ово истинито; заради тога узрока карај их без штеђења, да буду здрави у вјери, не слушајући јеврејских гаталица ни заповјести људи који се одвраћају од истине". (1, 10. 11. 13. 14.)

И *Номоканон*,[1]) међу другим, садржи правила која говоре директно против празновјерја, те показује како је наша света црква увијек строго кажњила такав гријех.

А) Код свјетовњака:

61. и 65. правило трулског (VI. вас.) сабора: „Који се обраћају гатарима, или такозваним стотницима, или другим сличима, да од њих дознаду, што желе открити, нека, сходно ономе што су већ Оци у погледу њих наредили, подлегну правилу о шестогодишњем кајању. Истој казни морају се подвргнути и они, који воде медвједице или сличне животиње на развеселавање, а на штету простога свијета, пак варајући, казују лудорије о срећи, о судби, о родословљу, и мноштво других таквих ствари; а исто и тако звани гониоци облака и они, који се чарањем баве, који праве амајлије противу чаролија, и гатари. Који упорни у томе остану, и не ће да се одврате и уклоне од таквих штетних и незнабожачких

[1]) Зборник правила, светих апостола, васељенских и помјесних сабора и светих отаца". Др. Никодим *Милаш*, архимандрит, Нови Сад 1886.

измишљотина, наређујемо, да сасвијем из цркве прогнани буду, као што и света правила налажу. *Јер каквог општења има свјетлости са тамом?* као што апостол каже, *или како се удара црква Божија са идолима? или какав дијел има вјерни са невјерником? Како ли се слаже Христос са велијаром?*"

„Ватре, које неки пале, кад је нов мјесец, пред својим творницама и кућама пак по неком старом обичају исте безумно прескачу, заповиједамо, да од сада имају престати. А који тако што учини, ако је клирик, нека се одлучи. Јер у четвртој књизи царства написано је: *И начини Манасија олтар свој војсци небеској у два тријема дома Господња и дјецу своју проводаше кроз ватру и врачаше и гаташе, и уреди оне, што врачају у утробицама и умножи гатаре и убуди, да се чини све што је зло пред Господом, да изазове гњев његов*".

24. правило анкирског сабора: „Гатари, и који слиједе незнабожачким обичајима, или који доводе у своје куће некакве, да им открију чаробије, или ради очишћења, нека се подвргну правилу о петогодишњем кајању, прелазећи установљене ступње: три године нека припадају и двије године молитве, али без причешћа".

65. 72. и 83. правило Василија Великога: „Који очитује себе у врачарству или у састављању чаробних напитака, нека издржи вријеме кајања убијце, и у истоме разређењу, јер је сам себе ивоблично у томе гријеху".

„Који се врачарима или сличнима повјерава, нека и тај буде под казни оноликo времена, колико убијце".

„Који се врачарјама баве и слиједе обичајима незнабожаца, или доводе којекакве у своје куће, да измишљавају чаробне напитке и да се очисте, нека подлегну правилу шестогодишњега (кајања); и пошто за једну годину буду плакали једну слушали, пак за три године припадали и једну опет стојали са вјернима' нека се тада тек приме".

Б) Код клирика:

36. правило лаодикијског сабора: „Свештене особе, или клирици не смију бити гатари, ни врачи, нити се бавити гатањем у бројевима, или звјездарством, нити правити такозване амајлије, које нијесу него окови њихових истих душа. Који их пак носе, наредисмо да се изагнају из цркве".

* * *

Пријатељи народни! Ево потребе, ево прилике, да и овај пут засвједочите пред народом вашу љубав, да се одазовете позиву добрих Хришћана, да лијечите и исправљате, да разгоните маглу и одвраћате црн облак, који је противан истини, вјери и моралу. Гдје год се нађу трагови празновјерја потражите разлог, откријте заблуду и незнање, ослабите лаж истином, науком хришћанске вјере и нравствености. Учите празновјерне и упутите их у свему што им је нејасно и непојмљиво, нађите прави разлог сваком појави, једном ријечи, *просвјећујте их*, јер је то радикално средство против таке заразе, којој је најснажнији покретач лични интерез извјесних варалица.

Припомогните цркви и школи, свештенику и учитељу, сјећајући се ријечи св. апостола Јакова: „Бра́тіе, а҆ще кто̀ къ́хсъ закла́ди́тъ ѿ пѫ́ти и҆́стины, и҆ ѡ҆кра́ти́тъ кто̀ е҆́го̀, да е҆́кстъ, а҆́кѡ ѡ҆кративый гр҃ѣшника ѿ заклаѫ́ждѣ́нїа пѫ́ти его̀, спасе́тъ дꙋ́шꙋ ѿ сме́рти, и҆ покры́етъ мно́жество гр҃ѣхѡ́въ!" (5, 19. 20.)

Златоје.

Кратка методика вјеронауке Н. Страхова.

Превео **Јован Петровић**, кр. катихета и професор на кр. вел. гимназији, реалци и учитељској школи у Загребу.

I.

Опћа начела и средства религијознога васпитања.

1. Почетак религијознога васпитања.

Нема сумње, да је тежња к Богу и потреба живога опћења с њим по самој природи својствена човјеку т. ј. њему *природјена*. С тога, премда ни издалека нијесу сви народи просвијетљени свјетлошћу божанственога откривења, али није било нити има таквога народа, који не би имао сасвим никакве религије. Лишени свјетлости божанственога откривења, и цијели народи, и појединци људи тражише у сва времена сами, и помоћу природних средстава, дана човјеку, сами налажаше задовољства својој природјеној религијозној потреби, стварајући себи творачком силом свога духа, онаки или онаки облик богопоштовања. А да се и сада и код оних народа, који су просвијетљени свјетлошћу божанственога откривења, религијозно развиће сваког појединог човјека не потпомаже васпитањем, да се васпитањем сваки човјек не упознаје с оним нормама живота и знања, која су дата у откривењу, то би и сад сваки, код кога религијозна потреба због ма каквих непријатних услова и околности не би била заглушена, сам гледао, да задовољи ту потребу, стварајући себи ма какви облик богопоштовања. Но тај пут природног религијозног развића, који није расвијетљен свјетлошћу откривења, био је и може бити увијек путем многих и опасних религијозних заблуда; као што нам свједоче примјери из историје, тај пут није нигда доводио човјека до истините религије. С тога, да не би, с једне стране, природјена свакој човјечијој души религијозна потреба силом каквих год неугодних околности била ослабљена или заглушена; с друге стране, да би та потреба одмах, чим се појави, добивала правилно задовољство и правилно била подржавана и управљана, за то се мора религијозно васпитање почети код дјетета, што је могуће раније. Обично, кад се дијете правилно развија, почињу се код њега јављати религијозни покрети врло рано — и то са првим искрама самосвијести. А ако би се ти покрети оставили кроз више година без икакве пажње, онда би се религијозни живот могао у самој клици угушити, или поћи кривим путем. Не треба то допустити, — не смије религиозни живот дјетета у самом почетку да ослаби и — што више — да се угуши, или да пође каквим год лажним путем. Вријеме ранога дјечијега узраста јест оно вријеме, кад је душа најспособнија, да прима разне утиске; то је најзгоднije доба, да се најдубље и најчвршће усвоје сви утисци, па дакле и религијозно-нравствени. Треба употријебити то драгоцјено вријеме, треба што је могуће раније полагати основе здравом и правилном религијозном васпитању, да би дијете од првих година могло имати приступа у светилиште истините вјере, а вјера била, уз то, веома блиску срцу дјетињем, — дијете лако вјерује свему, а то с тога, што је слободно од неповјерења и сумње.

Међутим, неки одлучно устају против потребе *ранога* религијознога васпитања дјеце. По мњењу Русо-а и школе филантропистâ, религијозно васпитање мора се отпочети тек онда, кад васпита-

ник буде у стању да схвати високе религиозне истине — а никако прије почетка друге десетине његова живота (12—14 год.); треба тобож чекати док се развије разум код дјеце, да се могу упознавати с религијом, јер упознавање дјечије с религијом онда, кад разум није у стању да схвати њезиних високих истина, може их повести само неправилном, кривом религиозном развићу. — Но мора се признати, да је то мнијење нетемељито и слабо. Оно истиче из сасвим неправилног схваћања саме суштине религије. Као што Русо, тако и сви филантрописти схваћаху религију само као цјелину теоретичких истина, које је пронашао разум, и које се тичу највишега суштаства и његова односаја према свијету и човјеку. Русо није познавао религије у њеном позитивном, црквеном смислу — религије, којој се мора покорити човјек; на против, он потчињава религију човјечијем разуму; религија је, по назорима Русо-а, само говор човјека о Богу, а не говор самога Бога човјеку, који (Бог) тражи од њега прије свега, вјеру и послушност. Тај, тако звани рационалистички поглед на религију сасвим је стран православним назорима; православно-хришћански педагог не може га никако одобрити. Премда ми не можемо одрицати важност *знању* у области религије (Јов. XVII. 3; сравни 2 Кор. III. Јак. V. 19—20.); али најмање можемо допустити, да се суштина религије исцрпљује *знанственим* елементом. Примјери фактичног живота показују нам, да људи, умно разнијени, нијесу ни издалека увијек религиозни; а обратно, код простих, неизображених људи бива религиозност често снажнија и коренитија; а и историја нам показује, да се религија утврђује код човјечанства прије науке. Ако је, на тај начин, несумњиво, да религиозни процес није то исто, што и знанствени, онда је отуда очевидна нетемељитост захтјева Русо-а и филантропистâ, да би се религиозно васпитање одлагало до најкаснијег времена живота васпитаничког. Васпитање, којим би се чекало док се развије разум код дјеце, да се почну упознавати са религијом, не може никада рачунати на стварну религиозност младежи; јер научни, промишљени односај према религији не може зајамчити ни пуноће ни дубљине религиозног чувства, а ни силе религиозних тежња. Религија се ослања не на интерез знања, већ више на изворну силу наше душе — на вјери у Бога, — њу усваја не разум, већ то, што ми вјеримо — вјера. И ако религија може постојати у човјеку и поред разумног рада његовог, то се она може почети код човјека и до савршеног развитка умних сила његових, а отуда слиједи, да је могуће и да треба дјецу религиозно васпитавати у много ранијем периоду, него што нам га указују Русо и његова школа. Нека за мало дјетенце буде у религији много што-шта *непојмљива*; отуда никако не слиједи, да се религиозно васпитање не мора започети раније од 12—14 године. „Зар ће дијете и са 14-ом годином бити у стању да схвати религиозне предмете? Зар их може човјек *икада* потпуно схватити? У религији ће увијек остати доста тога што је доступно само вјери и нади, а не испитивању и схваћању; па и под вишим развићем религиозног знања не разумије се сасвим јасно схваћање, а отуда произлази, да религија мора увијек остати не сасвим схватљива". (Бенеке). —

2. Метода религиозног васпитања.

Образац правилног религиозног васпитања, даје нам Хришћанство. Састојећи се из вјечно прекрасног, истинитог и

доброг, хришћанска религија спаја на тај начин у себи хармонички све битне елементе вјере — и естетичке, и интелектуалне, и нравствене, и даје храну подједнако свима силама човјечије душе — и срцу, и уму, и вољи. Правилно схваћена наука Исуса Христа не може водити никаквој једностраности у религијозном развићу с тога, што она није управљена једнострано на коју год страну или силу душе, — ни на уображење, ни на чувство, ни на мишљење, већ даје једнаку важност свима потребама душе. Дати дјетињој души ону храну, коју пружа наука Христова, и у том духу, који је показан том науком, да се задовоље религијозне потребе дјетета — ето у чему је задаћа религијознога васпитања. А што се тиче методе, које се треба држати да се оствари та задаћа, то се она опредјељује сама од себе из посматрања природнога тока развића човјечије душе.

Различите силе и потребе душе, на чијем развићу мора се основати и даље зидати цијело религијозно васпитање, почињу се развијати не од једанпут и не све у исто вријеме, већ једне раније а друге касније. Чим се само у постепеном развићу дјечије душе почне извјестна сила јављати, мора се држати ње у дјелу религиозног васпитања, — мора се а и треба порадити на њој, да се достигне циљ религијозног васпитања дјетињег. Свака сила душина, као што је речено, развија се с почетка под упливом предмета и појава видљивога свијета, који ју непосредно окружују, али у том свијету никаква сила и потреба душе не налази потпуног задовољства, и с тога, код правилног, нормалног развића, све силе обраћају се и теже идеалному, надчувственому свијету; на тај начин у природном развићу сваке силе душине увијек се налази живи мотив и за религијозно развиће. Религијозно васпитање у суштини својој мора се састојати у томе, да се приномогне — природним начином — својствена свакој сили душиној тежња идеалному свијету, да се даде тој тежњи правилан правац, да се олакша и ускори прелаз духовних сила дјетињих од чувственога свијета к надчувственому.

Од свију сила душе најраније се пробуди живот срца, чувства, а у свези са дјелатношћу чувства јавља се и интелектуалних способности дјелатност уображења. Једном ријечи, дијете живи у прво вријеме највише чувством и уображењем. У раду тих сила душевних и састоји се први мотив религиознога развића; очевидно је, да се васпитач и мора код религијознога васпитања прије свега држати радње тих сила. А то значи, да све оно, што може упливисати на дјечије чувство и уображење управљајући те силе душе на предмет религије, у прво вријеме дјечијег живота и може а и мора се употријебити, као средство религијознога васпитања. Човјечијему је срцу по самој природи својствено чувство прекраснога; уображење, пробуђено тим чувством, тежи да се идеализује, т. ј. да се узвиси над готову стварност и представи све у вишим, савршенијим облицима. Цио дјечији поглед на свијет и бива под упливом те естетичке и поетичке потребе душине. Та потреба и уводи испрва дијете у надчувствени свијет; а отуда слиједи, да се правилни правац те потребе и може сматрати, као предбјежни степен религијозног развића. — Но у религијозном животу дјетињем почне се на скоро будити умни интерес; од игре уображења прелази дијете на размишљање и суђење о раду. Знаке тога рада опажамо ми у добро познатој дјечијој радозналости, дјеца

непрестало вапиткују старије: како? што? чега ради? зашто? и т. д. и траже, да им се ријеше та питања. У том јавном раду мишљења лежи *други мотив* религијознога развића и друга основа за религијозно васпитање. Размишљање, тежећи да нађе појмљиво разјашњење свега што постоји, код правилног духовног развића човјечијег, непосредно приводи га вјери у Бога и бесмртни живот. С тога, чим се у духовном животу дјетета примјети, да се је дјеловање мишљења пробудило, онда се задаћа религијознога васпитања очевидно мора састојати у томе, да се дјечије мишљење упути на предмете религије; васпитач мора знати употријебити сваки згодни случај, који би се могао појавити у умном животу дјетета, који се развија, да га наведе на представу о једном, премудром, свемогућем и преблагом Богу, и о загробном свијету.

Најкасније од свију појављују се у духовном животу дјетета нравственопрактични интереси. Човјек од природе тежи к савршенству и срећи; но он не може а да не призна, да није у стању својим ограниченим силама достићи ни једно ни друго. У својој тежњи за савршенством сусрета се човјек врло често са несавладивим потешкоћама и препонама, које распиршују само најчистије и најплеменитије намјере и подузећа његова; у својој тежњи за срећом, бадава човјек тражи на земљи каква год стална и поуздана потпоришта за њу, — он га не налази ни код себе самог ни код других људи, а ни у благу земаљском. Све то пробуђује у човјеку с једне стране чувство немоћи и одвисности, а с друге стране назива потребу више помоћи, коју човјек, са свим природно, може очекивати само од овог свемогућег и преблагог Бога, на кога га упућује његово непосредно чувство и мишљење. На тај начин, нравствено-практични интерес води човјека религији. Разумије се само по себи да се тај интерес у најранијe доба дјечијега узраста још не може појавити, јер дијете, за које се у сваком погледу брину његови родитељи, не може још осјећати, да му је потребна виша помоћ. Али се почиње мало по мало развијати у дјетету чувство зависности, јер и за само дијете не може остати тајном, да је пролазно све човјечије и земаљско у опште, с тога не може бити, а да се и у дјетињој души не пробуди тежња за вишом помоћи. Од тога доба мора се другима основама религијознога васпитања са свим природно придодати и нравственопрактична основа.

И тако, према природном току развића духовног живота дјетињег, морамо ток и консеквенцију религијознога васпитања представити овако: то васпитање има с почетка основу у дјеловању осјећања и уображења; затим, кад се пробуди свијест код дјетета, мора се за религијозно васпитање осим естетичке основе обратити пажња на дјеловање мишљења; најпослије, естетичким и интелектуалним мотивима и основама религијознога развића, морају се додати и нравствено-практични мотиви. Правилно задовољавање свију интереса и потребâ душе (естетичких, умних и нравствено-практичких) у оној постепености, у којој се оне појављују, промишљени утицај на све моћи душевне сходно току постепеног развића, мора природним начином водити правилном религијозном развићу, које је слободно ма од каквих крајности и једностраности.

3. Посебни начини и средства религијознога васпитања.

Што се тиче посебних начина и средстава религијознога васпитања, то

нам Христианство и прави чувар његова учења православно-христианска црква и показује и даје их у изобиљу; ти начини и средства у правим христианским породицама изодавна се прилагођиваху — са самим благотворним посљедицама. Узмимо најглавније између њих.

а) Пошто је религија по суштини својој жива вјера у Бога, а орган, који ту вјеру прима, јест у првом реду срце, то је очевидно, да религијозну вјеру не може код дјетета пробудити ни размишљање, ни схваћање, за које је дијете по свом природном развићу још неспособно, већ утисци, који дјелује управо на срце. Дијете мора с почетка својим срцем *осјетити* Бога, својим чустном наћи Га. На дијете, дакле, и морају у прво вријеме дјеловати такви утисци, који би могли изазвати у њему то, тако звано, *осјећање* Бога.

Првим извором таквих утисака јест породица; с тога се она сматра првим органом, којим се буди у срцу дјетета осјећај вјере у Бога, и којим се утврђује у њему религијозно, побожно расположење. Као што је познато, живи примјери дјелују у опће дубоко и силно на дјецу, а примјер особа, које спадају у породицу, оставља у души дјетињој најдубље утиске. С тога, овако или онако стање религијознога живота породице мора а и треба да се прије свега огледа у религијозном развићу дјетета. Здрави религијозни дух, побожно расположење, које влада у породици, јест први услов доброга религијознога васпитања дјеце. Ако цио живот домаћих буде проникнут живом вјером у Бога, одушевљен љубављу према њему, и тврдом надом у њега; ако у домаћем намјештају видно и најодличније мјесто буду заузимале не свјетске слике, већ свете иконе, разноврсни св. знаци и предмети вјере, те ако се налазе ту не само ради уљепшања собњег, већ ради побожног почитања; ако се буду у породици строго вршиле све дневне молитве, а празници, постови и све друге установе црквене као што треба поштовале; све ће то заједно на дијете благотворно утицати, а тиме ће се пробудити и укријепити у срцу његову дубоки и стални осјећаји и расположења; а код таквих утисака, појавиће се и утврдити сасвим природно у срцу дјетињем чуства вјере у Бога и чуства љубави према њему.

Но од свију особа у породици, нема сумње, да мати има највећи уплив на религијозно васпитање дјеце, особито у првим годинама дјечијег живота. И то је са свим природно. Изванредни значај матере у религијозном васпитању, особито у прво вријеме, кад то васпитање почива поглавито на естетици, истиче из природних особина женске природе, гдје живот срца господује над свима другим странама човјечијег духа, и коју одликује према природи човјечијој живот и дубљина осјећаја. По природним особинама и условима своје природе, од свију других чланова у породици стоји мати најближе своме дјетету, — она зна боље него ико други, потребе његове и зна најбоље задовољити те потребе. Ушљед тога личин примјер матере, њена искрена побожност, побожно расположење, које се открива у искреној молитви и у другим чинима религијознога карактера, дјелују изванредно заносно на примчиво срце дјетиње. „Мати, предмет цијеле љубави и нежности, дјетета, стоји побожно и моли се пред иконом Спасителевом: дијете посматра сад њу, сад икону — и не тражи да му се потанко разјасни шта то значи. Ето, то је прва, најмја лекција богопознања“ (из слова високопр. Амврос.). И

колико таких њијемих лекција може пружити мати — Хришћанка своме чеду од првих дана његова живота! „Она пази, да јој дијете не остане ни једног часа без св. крста, који је примно на св. крштењу; она у присуству дјетињем прикива св. икону у соби; она призива на њу ангела — хранитеља. Тек што се покажу у очима дјетета први знаци свијести, тек што му почне језик тепати прве ријечи — она га приноси св. икони, пред којом гори кандилце, и, показујући на њој образ Спаситељев, говори: То је Бого! И срећна ли дјетета, које одмах с првим ријечима, које протепа, усвоји то свето и поштовања достојно име! Од тог једноставног начина проналази, да се многи Хришћани не могу сјетити времена, од кад су образ Спаситељев заволјели... Ту прву представу о Богу, која је положена у чисто уображење дјетета, попуњује и раајашњује мати иконама Богоматере и светих угодника божијих“ (из сл. преосв. Амврос.).

Новим извором благотворних утисака, којима се буди и учвршћује у срцу дјетињем чувство вјере у Бога и оданости према њему, мора се признати *посјећивање храма божијег*. У храму је друго уређење, други намјештај, други украси него у кући, гдје живи породица. „Дијете у храму: љепота храма, расвјета, свијетле одежде свештенослужитеља, појање и мирно стајање богомољаца, окренутих олтару, свештени чини, одсутност предмета свагдањег живота, недопуштено непобожно кретање, захтјеви да се обрати пажња на нешто више, изванредно — све су лекције побожности пред Богом“. (из сл. преосв. Амврос.). „Хришћански родитељи вјерују, да дјеца добијају у храму божијем благослов, да се особито онђе усцјава у њихове душе сјеме вјере и побожности. Ми се сјећамо, да се је у наша срца уселила још из млада побожност, кад су се сви присутни у храму молили побожно; ми се сјећамо чувства радости, које нас је обувело на велике празнике, особито страстне седмице, ми се сјећамо, како радосно куцаху срца наша на свијетли дан Пасхе. Ми знамо, да су нам остала не само у памети већ и у срцу нашем најглавнији догађаји на живота Спаситељева, да су нам још од тога доба позната чиста молитвена расположења и омилио нам храм божији. А све то узето скупа — велика је добит; то су покуси духовног живота, који се зачиње, и свети осјећаји општења с Богом. И ко није стекао тог духовног блага у дјетињству, тај ће га тешко икада касније стећи“ (из сл. преосв. Амврос.). Нека дјеца, присуствујући код свршавања црквеног богослужења, много што-шта и не схвате, али ће она осјетити срцем својим, да у храму невидљиво присуствује сам Бог и дјелује благодатна сила божија.

Најпослије, велики извор утисака, који пробуђујући дјелују на религиозно чувство, јест природа. Њезин живот, слике, разноврсни предмети и појави могу и у најпосјетљивијем срцу изазвати осјећање трагова божијег свудаприсуства. Сунце и звјездано небо, шуме и дубраве, горе и воде, љепота биљинског и животињског царства, промјена годишњих времена, бура, гром и муња, вјетар, облак и киша, — све су то такови предмети, које кад дијете посматра, не може а да не осјети присуства више силе, и које посматрајући може васпитач згодно развијати религиозна расположења у срцу дјетињем, обраћајући осјећаје и уображење његово к Богу.

Оваким и сличним упливима и утисцима и мора се код религиозног васпи-

тања дјетета дјеловати на осјећаје и уображење човјека.

б) Од посматрања, сањарија и предосјећаја прелази дијете у току времена на размишљање. „Оно хоће да зна, одкуда, како и зашто све постоји, и задаје безбројна питања, на која ми можемо одговорити не иначе, него показујући на Бога. Ту баш и лежи клица религијозне свијести и пружа се прилика, да се дијете наведе на представу о једном, свемогућем, премудром и преблагом Богу“ (Дитес). Све што постоји и што се збива у свијету има свој узрок, — о томе нас увјерава свагдање искуство. И кад би питали, од куда је свијет са свима својим разноврсним предметима и појавама добио своје биће, ми би бадава тражили узрок његов у њему самом, — и свијет показује на свемогућега и премудрог Творца — на биће, које је више од свијета и изван кога је све, што постоји; дјелујући у свијету закони и постојећи у њему поредак јавно показује на врховног законодавца и управитеља свијета; сви корисни и благотворни за човјека предмети и појаве свијета неопходно управљају мисао преблагому Оцу и промислитељу. На тај начин, кад се код дјетета појави љубопитство и пробуди размишљање, онда има васпитач безбројне прилике и повода, да од посматрања предметâ и појава природних, који нас окружују, управи мисли дјетета к Богу и надчувственому свијету у оне. Сваки цвјетак, који уљепшава башту, или поље, или дубраву, свака птичица, која лети с гранчице на гранчицу, одајући од себе весело попијевање, свака животиња — и мала и велика и т. д. — све то даје васпитачу прилике и повода, да говори дјетету о Богу, који је све створио и који се за све то брине и о свему промишљава. Исто тако религијозни живот и сваког појединог човјека и цијелога друштва, огледајући се у разним обичајима и породичним славама (као код Срба̂ља: слава крсног имена), у свечковању недјељних и празничних дана, у посјећивању богослужења, у свима у опће религијозним обредима, пружа нам многобројне предмете за размишљање; дијете види све те појаве, жели да их схвати, пита за њих шта значе; на тај начин и те појаве пружају религијозно-васпитном раду обилни материјал. Код упознавања дјетета с предметима и појавама како спољашњег свијета тако и човјечијег живота, особито је важно у религијозном погледу, да се у дјетету пробуди љубав и захвалност према Богу, као преблагому и прељубезному Оцу небесном. И то је тим могућније, што су дјетету већ познати осјећаји љубави и благодарности, које он гаји у себи према својим родитељима. „Та осјећања лако ће пренијети дијете и на Бога, ако буде често слушало приповијетке о љубави и благости божијој према човјеку, које се открише у свијету видљивом и наравственом“.

в) Као што је речено, у духовном животу дјетета најкасније се појављују нравствено-практични интереси и потребе. Како смо већ видјели, овамо спадају поглавито: тежња за савршенством и срећом, а тако исто чувство зависности и признавање потребе више помоћи. Правог идеала, вишег савршенства не може стећи својим силама не само дијете, већ никакав најмудрији узрастан човјек, — а то нам свједоче многа искуства досадањег живота човјечијег; тај идеал налази се само у религији хришћанској и може се правилно разјаснити једино по упуству православне цркве. С тога су се у правим — хришћанским породицама у дјелу религијознога васпитања увијек обраћали

и обраћају се томе упуству. По упуству цркве, у добрим хришћанским породицама добивају дјеца појам како о самом савршенству, које је потребно свакоме, тако и о средствима, која су најбоља да се достигне савршенство, сврћајући њихове мисли једино највишему образу савршенства — Господу Христу с тога, што само у њему налазе своје задовољство све више потребе човјечије природе. „Он је сама истина, љубав, благост, чистоћа, правда, некорыстољубље, самоодреченье, трудољубље, стрпљивост, храброст, — но, ко да изброји сва његова савршенства?“ (из слов. преосв. Амвр.). Хришћански родитељи, у сваком згодном случају и морају настојати, да сврате свијест дјетета на тај идеал савршенства, показујући га и у историји домостроја нашега спасења, и у историји свијета, и у природи и т. д. Тумачећи дјетету највиши првообраз савршенства, нема сумње, да родитељи морају настојати, да упуте дијете на тај рад, који би одговарао савршенству првообраза. Правило, да се достигне та циљ пружа нам прије свега православно-хришћанска црква. „Много се труди она да прије свега просвијетли или, тако рећи, да учврсти у вјери свијест својих синова младих и одраслих, да безопгрјешно покаже приступе и добродјетељи од опог момента, кад су се породиле у мисли и нејасној фантазији па до самог остварења њихова. С тога се при богослужењу, у читању и појању пјесама непрестано предаје наука о Богу најсавршенијем и најправеднијем, који мрзи гријех а љуби добродјетељ; истичу се описи пријступа и дјела добродјетељи и прича се о грјешницима кажњеним и помилованим и праведницима у блаженству; увносе се умилне молитве за опроштење наших сагријешења а и за избављење од саблазни и од искушења. Овамо су управљена сва правила о испосништву, све уредбе о исповиједи и св. причести. Овдје стоји дијете заједно са родитељима и свима Хришћанима, са својом савјешћу пред Богом, — ни за кога невидљиво али њему појмљиво. Овдје ... баш се даје осјетити, да је прави живот и срећа душе човјечије само на путу к добродјетељи“ (из слов. преосв. Амвр.). С тога, у што чешћем посјећивању богослужења — и морају родитељи видјети прво и најбитније средство да се управи дјетиња воља на пут хришћанске добродјетељи, пазећи при томе особито на то, да посјећивање богослужења не постане само једним формалним, безсвјестним обредом.

Те мјере религијозногa васпитања, која предлаже црква, одавно је увела она и у породице. „Мати — права Хришћанка — у прво вријеме непрестано је показивала дјетету: то је гријех...“ То значи: упозоравање на удаљење од идеала човјечијег савршенства. Ништа не може бити рационалније, него упозорити дијете на малена, да се удаљује од опријеђељеног му савршенства. При помисли на Бога, који казни гријех, често упозоравање на могућност гријеха јест најбољи начин, да се разликује гријех и да се бојимо гријеха. А како су се прије бојали, да не наруше само заповиједи Десетословља већ и васпитних правила цркве, то су се често наносиле прилике, како да се сачува дијете од гријеха.... По ученју цркве има гријеха малих, који воде великима. Дјетету су говорили, кад би оно тражило мало јела у посни дан, или на празник до литургије: „гријех је“; то је значило — учи се уздржању и стрпљењу; кад би се оно усудило, да непристојно стоји код молитве, говорили су: „гријех је“; то је значило — учи се побожности; ако

би испустило частицу просфоре: „гријех је“; то је значило — поштуј светињу; ако би немарно поступало с љебом: „гријех је“ — непажња према дару божијем ако се противи да изврши заповијед оца или матере: „гријех је“; то је значило — покоравај се законитој власти и т. д.“ (из слво. преосв. Амвр.). Такве начине религиозногa васпитања, који су установљени помоћу урока цркве, треба и сада да употребљује свака хришћанска породица ради васпитања дјеце у правој хришћанској побожности.

Најпослије, дијете види и просуђује разне несталности живота, и отуда се почиње будити код њега чувство зависности и чувство потребе више помоћи. „Сами бржи родитељи нијесу у стању да потпуно обезбиједе срећу, здравље и живот дјетета. Они су сами потчињени вишој сили. Никаква земаљска сила не може обезбиједити успјех људских дјела. Све, за што се год лијепи овдје човјечије срце, нестално је и промјењљиво; сваки гроб говори нам о нашој немоћи“ (Дитес). Оболи ли дијете или који други члан породице, мати се моли Богу да оздрави, и само дијете, слушајући ријечи њене молитве, њен уздисај и сузе, обузимају помисли, тежње и чувства материна. Настане ли у обитељском или у оне друштвеном животу каква радост, родитељи и други чланови породице узносе Богу благодарне молитве и узгласе на пр.: „Слава Богу!“ „Хвала Ти Боже!“ и т. д., и само дијете, чујући те молитвене узгласе, обузима чувство зависности од више силе и потребе више помоћи. На тај начин, свеколике прилике, које сједоче да је пролазно и промјењљиво све земаљско, да је нестална и непостојана срећа и несрећа у животу човјечијем, дају васпитачима повода, да се обраћају дјетету са јасним поукама и вишој сили и помоћи[1]).

4. Најважнији недостатци у религиозном развићу и најглавнији узроци њихова поријекла.

Ушљед употребљавања неправилних начина код религиозногa васпитања, или ушљед неправилног употребљавања правилних начина, лако се појављују у религиозном развићу човјека разноврсни недостатци и једностраности, које увијек штетно дјелују на цио састав човјечијег живота. Наведимо најважније од њих и разјаснимо најглавније узроке њихова поријекла.

[1]) Осим наведених начина и средстава религиозногa васпитања потребно је, одмах с првих дана живота дјетињег, прибјећи и благодатним средствима и упливима. У тајни крштења изводи се на дијете благодат божија, која га чисти од првороднога гријеха и препорађа за нови духовни живот. Сјеме новог благодатног живота, које је посијано у души дјетета тајном крштења, особито су дужни родитељи и у оне васпитачи хранити и развијати, да не усане, па су за то дужни прихватити се нових благодатних средстава. Овамо спада: „1) Што чешће и побожно осјењивање дјетета крстним знамењем, које је *сила божија за спасење свакому вјерујућему*, које је, по ријечима св. Кирила Јерусалимскога „благодат божија, чудо за вјерне а страх за зле духове“. 2) Главно и највише средство, које дјелује на душу човјека благодатно и спасоносно, јест тајна св. причешћа; она сједињава човјека с Богом на најтјешњи начин; по његи цркве, она „*кѣлъ штвлѣтъ, шлыкѣтъ и бѣгодѣлатъ*“ (3-ћа мол. послије св. прич.). С тога хришћански родитељи морају сматрати за своју особиту дужност, да од првих дана рођења доносе дијете што је могуће чешће у храм божји ради причешћа св. тајана? Акопрем не може дијете још неповиједати своје вјере у Бога, која се тражи од Хришћанина, као неопходни услов благодатногa дјејства тајне, али то дјецство без сумње прима душа дјетињa, и то по *вјери оних, који га доносе*, т. ј. личну вјеру дјетета замјењује вјера родитељâ, кумовâ и других сродника дјечијих. У „Учитељском Изјешћу“ говори се: по обичају цркве треба и малу дјецу удостојавати светих тајана за освећење душâ и тјелеса њихових и за примање благодати Господње“.

1. Сујевјерије. Тај недостатак у религијозном животу састоји се у мијешању правих религијозних вјеровања са вјеровањима лажнима. Сујевјерни човјек спаја с вјером у правога Бога, о коме он, у осталом, нема увијек правих појмова и представа, вјеру у привиђења, вјештице и духове, вјеру у чаролије, прорицање о срећним и несрећним данима, у разноврсне знаке и т. д. Сујевјерје прима се понајвише од примјера одраслих људи, који га окружују, и подржава се због недовољног религијозног просвјетљења ума, несаразмјерног с њим развића уображења и једностраног правца његова. С тога се може одупријети томе недостатку само правим и темељним просвјетљењем ума и, гдје је могуће, путем непосредног посматрања и искуства.

2) *Сентименталнзам.* То је такав једнострани правац у религијозном животу, који се појављује у фантазији, у страсти према свему што је чудно, у непромишљеној нади на Бога и т. д. и сједињава се с недостатком озбиљног расуђивања о питањима и предметима религијознога карактера и с недовољним развићем моћи воље, која би покренула и одредила живот човјечији према захтјевима религије и покретима религијознога чувства. Једном ријечи, човјек на том путу живи више чувством и не брине се, или се јако мало брине за *дјела,* која захтијева религија. Та једностраност у религијозном животу долази од развића особите живахности религијозног чувства, и од непотпуног развића интелектуалне а особито нравствено-практичне стране религијозног живота. Да се предуприједи тај недостатак потребно је старати се, да би дијете вјеровало не само у Бога и уздало се у њега, већ да тежи да заповиједи његове испуни.

3) *Несношљивост.* Тај недостатак у религијозном животу очитује се у превише често и у отворено-непријатељском односају према свакој другој вјери и другим појавама религијознога живота, који су својствени извјесној особи. А тај недостатак долази од силнога узбуђења религијознога чувства у извјесном једностраном правцу тако, да не дозвољава човјеку, да се спокојно, тријезно и промишљено понаша према другим вјеровањима и другим појавама религијознога живота. Да се предуприједи тај недостатак, родитељи и васпитачи не смију нигда дозволити ни себи, ни дјеци, да се шале и исмијавају религијозне обреде и у опће религијозни живот поштедователя друге вјероисповиједи.

4) *Фанатизам.* То је највиши ступањ, до кога може доћи несношљивост. Фанатизам се очитује у самом непријатељском односају према свему иновјерному и битно се разликује од просте религијозне несношљивости тим, што лако доводи до отвореног гоњења поштедователя сваке друге вјере. Фанатизам се јавља као посљедица необично силног узбуђења религијознога чувства, које, покоравајући себи здрави разум, склања човјека, да поштo по то оживотвори извјесну религијозну идеју, не обзирући се ни мало на достојанство средстава, која употријебљава, да достигне жељену циљ; прави фанатик, да достигне извјесну религијозну циљ, хвата се и огња, и мача, и сваковрстних истрага, и све то сматра за законито.

5) *Формализам.* Он се састоји у једном само спољашњем, чисто механичком вршењу захтјева религије, без икаквог унутрашњег односаја према тима захтјевима. На док религијозни сентименталнзам, несношљивост и фанатизам долазе погла-

вито од необично силног узбуђења религијознога чувства, — формализам, напротив, јавља се као посљедица слабог развића тога чувства. Ако родитељи и васпитачи успију ма на који начин, да им дијете тачно врши *само* све захтјеве религије и прописе црквене, а не брину се, да се у дјетету развију одговарајући религијозни осјећаји и расположења и живи религијозни појмови, онда се као посљедица тога јавља не жива вјера, већ се образује само проста механичка навика на вршење религијозних обреда и установа, т. ј. ствара се религијозни формализам. Очевидно је да се формализам мора појавити код сваког *пре-временог* ускорења религијозног васпитања.

6) *Фарисејство.* Тај недостатак у религијозном животу врло је блиску формализму и разликује се од овог посљедњег тим, што се у фарисејству строго, али чисто механичко вршење захтјева религије ставља увијек за углед другима, т. ј. оно бива увијек лицемјерно. Фарисејство се може врло лако појавити код дјетета, ако родитељи или васпитачи наносе на јавност његову религијозност, ако на пр. хвале дијете пред другима да зна многе молитве, ако га к томе још приспољавају, да моли ону или ону молитву пред страним особама само за то, да ове могу похвалити његову религијозност и т. д.

7) *Индиферентизам.* То је равнодушност, хладни, ништави одношај према питањима и предметима религије. А појављује се у дјетету највише примјером одраслих, који га окружују. Ако су родитељи и васпитатељи сами равнодушни према предметима религије, ако се они пред дјететом шале, праве досјетке, шта више измишљају ма што, што се односи религији, ако на тај начин буде у дјетету дух сумње и критике на предмете религијозне, то се свим тим изгони из дјечије душе искрена вјера и права богобојажљивост и дијете пада у индиферентизам, који, при ијоле незгодним условима религијознога васпитања, прелази лако у позитивни атеизам.

Сви ови недостатци у религијозном развићу могу се избјећи само у том случају, ако религијозно развиће буде напредовало у потпуном складу са оним идеалом, који је указан у Христианству и како га тумачи православна црква. „Сходно потребама и силама човјечије природе, Христианство спаја у себи хармонички: естетичке, нравствене и интелектуалне елементе вјере. Оно подједнако даје храну срцу, вољи и уму и оно их испуњује. . . . Будући да наука Исуса Христа није једнострано управљена на уображење, ни на чувство човјечије зависности, ни на логично мишљење, већ даје подједнаку важност свима мотивима вјере; будући да оно не само развија сваку душевну силу већ ју и чува од ексцентричког развића... „то ишчезавају пред њом све религијозне заблуде, којима је довољно обогаћена историја човјештва. Са Христианством (разумије се, правилно схваћеним) одлучно се не слаже ни једна врста идолопоклонства, никакво сујевјерје, никакви механички формализам, никакво лицемјерство, никакви фанатизам, никаква нетрпељивост, никакви дух истраге". (Дитес).

(Наставиће се).

О разлозима који раскидају брачну везу, и о судском поступку у парници за раскид брака.

Написао: **Тома Алагић**, прота, професор Богословије.

(Наставак.)

Б. Полуканонички разлози.

I. Ступање у калуђерство мужа или жене.

Творац уређеног калуђерског живота у источној православној цркви св. Василије Велики, истакао је високо у својим правилима за калуђере, да се може раскинути брачна веза, кад муж или жена пожели, да се посвети калуђерском животу, *ако друга страна пристане на такву жељу свога брачнога друга*. Ова је мисао у току времена све већи мах отимала, док није најпослије смјештена и у грчке грађанске и црквене правничке књиге[1]). Њено је основно начело, да се човјек, кад ступи у калуђерство, растаје са свијетом и умире према њему, и да с тога треба раскинути брачну везу услијед тога, као и услијед природне смрти. — У новели 123. цара Јустинијана стоји: „Ако још за ријеке брака оде муж или жена у манастир, то је већ тијем раскинут брак, без формалнога раскида с тога, што лице, које ступи у манастир, прима монашки начин живота“. По овоме дакле престаје брак, чим положи муж или жена калуђерски завјет. — Послије такога раскида брачне везе, вољало је знати, шта ће бити са брачним другом, који остаје у народу и жели да ступи у нови брак. Неки су црквени пастири мислили, да му не треба допустити, да ступи у нови брак по томе, што је, пристављи да му се закалуђери друг, показао тијем особито поштовање према калуђерском животу и благочастиво расположење, које би изгубио, ако ступи поново у брак. Ну, како грађанско законодавство није стјецивало у овоме ни мужа ни жену, *тако им и црква није никакве сметње правила*. По томе је могла страна, која је остала иза свога друга, који се покалуђерио, у други брак ступити, што нам свједочи и Валсамон у своме тумачењу 48. правила трулешога сабора[2]).

Али је све ово правило мјеста многим злоупотребама, многим шпекулацијама, колико од стране мужева, толико и од стране жена. С тога су у познија времена и црквене власти, а и грађанске, више пазиле на ово, и боље испитивале прилике, у којима је неко прелазио у калуђерство и растављало се са својијем живим брачним другом. Догађало се, да су мужеви силом наговили своје жене, да иду у манастир, да они могу ступити у нови брак; а каткад су и жене пристајале на калуђерство својих мужева, смишљајући се по ново удати за кога хоће и жеље. Што се ишло даље напријед из вијека у вијек, па до данас, то су религиозне побуде све мање бивале, да се иде у манастир. Али су под тијем изговором многе незгоде и неприлике у брачноме животу, које нијесу имале правнога основа за раскид брака, раскидале брачну везу, као: умна или тјелесна болест и немоћ мужа или жене; жена *неротљива*, које се муж желио опростити; постојана мржња, свађа и чести бој између мужа и жене.

Много оправданија и од свике сумње даља бјеше одлучна воља мужа или жене, особито у већем добу свога узраста, да се *обоје* посвете калуђерскоме животу. Тада се природно може мислити, да их је религиозна побуда руководила, кад се још помисли, да су се ријешили, да проводе усамљени живот далеко једно од другога. Ово би се дало довести у склад са смислом 48. правила трулешога сабора. Код Грка бијаше обичај[3]), да муж и жена договорно полагаху завјет уздржљивости и да се послије тога не гледаху више као брачни другови. О овоме обичају спомиње и новела 117. (гл. 10) цара Јустинијана. Но касније законске књиге ограничиле су развод по слободној вољи мужа и жене тијем, што су наредиле, да престане сваки одношај друга са другом и да *одмах* треба да иде муж у мушки, а жена у женски манастир. Разумије се, да власти треба да знаду, како остају дјеца такијех родитеља, и ко ће се старати за њихов морални и материјални опстанак. У Русији постоји закон, по коме, кад и муж и жена прелазе у калуђерство, жена мора имати 50, а муж 60 година. Али,

[1]) Номок. нати. XI., 1.; XIII., 4.; Аријенов, књига 4.

[2]) Из истог тумачења види се и то, да се могло постриг извршити и кад га није желио други брачни друг.

[3]) Остатак од старог обичаја још из незнабожачког доба, по коме су могли муж и жена растављати се по своме узајамноме договору.

ако имају таки родитељи дјеце малодобне, не смију ићи у калуђере[1]).

II. Завјера против државне власти.

Сваки грађанин је обвезан, да љуби и брани своју домовину, да поштује државни устав и највишу власт у држави. Који ради против државнога опстанка, који хоће на незаконит начин да окрњи или са свијем да обори државно уређење, који иде против државне власти, или у монархичним државама ради о глави или против слободе и права својега владаоца, тај је учинио злочин завјере или злочин велике издаје. Римско право[2]), одређивало је, да се због такога поступка или покушаја казни завјереник смрћу; да му се са свијем утре траг заповиједало је, да му се одузме имање и дјеца да не могу ништа од никога наслиједити. — Данашњи закони одређују смрт или тешку тамницу од 10—20 год., па и за сукривце и који су хотимично пропустили да пријаве подузеће завјере или велике издаје. За накнаду штете проузроковане злочинством велике издаје одговара кривац својијем иметкомˢ).

Грчко грађанско законодавство означило је завјеру против државне власти и као разлог да се раскине брачна веза. Већ у конституцији царева Теодосија II. и Валентинијана III. од год. 449, има о овоме спомена. А како се завјера против државне власти држала за *најтежи прије-ступ*[4]), то је и разлог за раскид брака услиједи овога прије-ступа наведен у 117. новели цара Јустинијана, између свију разлога на првом мје-сту[5]). — Кривици због злочина завјере подлежи муж или жена, осим случаја, кад је једно или друго намислило да изврши зло дјело, још и онда, кад је знала жена за таку намјеру свога мужа или муж за намјеру своје жене или кога другога, па није спријечио, ако му је било могуће, или пријавио ту злу намјеру позваној власти. — Црква је признала завјеру против државне власти за разлог, који раскида брачну везу, *због величине прије-ступа и тешке казни за тај прије-ступ*[6]).

III. Кад ради о глави жена мужу или муж жени.

По ученју св. писма и по опћем људском схваћању љубав и преданост мужа према својој жени и жене према мужу своме, надмашује сваку другу љубав и преданост, па и ону према оцу и матери. Циљ брака освештава ову љубав, и ради тога оставља човјек и оца својега и матер своју[7]). С једне стране *свештена* таке везе и заједнице са свом снагом своје вриједности одбија и искључује сваког, ко против ње војује и тежи да је обесвети, ослаби и раскине; а с друге стране *свјести* о себи самоме налаже човјеку да чува свој живот; и поштујући туђи живот има право да вјехтијева то исто од другога, а највише од онога, који му је свечано обећао своју умну и тјелесну снагу, свој живот у допуну његовог живота, да тако уједињеним животом могу испунити задатак свога живота овдје на земљи. Кад је муж или жена толико већ покварена, да, не бојећи се ни Бога ни људи, иде за тијем, да лиши живота свога брачнога друга, како би с другијем слободно могла живити, онда чини таки злочин, који неможе довољно откајати у своме животу. Василије Велики у своме 8. правилу назива *убијцом* човјека, који се у срби послужи сјекиром против своје жене. Још по старим грчко-римским законима вриједило је правило: „Ко има намјеру да убије, ако и не убије, него рани, убијца је; а ко није имао намјеру да убије, а убио је, није убијца; намјера се позна по оруђу, којим је удар нанесен[8]. По истијем законима убијца је кажњен био прогонством и потпуним губитком имања; или је био мачем посјечен, или пред дивљу звјерад бачен[9]). Дакле већ оштрија казни раскидала је брачну везу. А како се овакијем поступком мужа или жене прекида вјерност у браку *горе него прељубом*[10]), тако

[1]) Регламан за монахе од год. 1872., т. 4.—6. и об. гражд. зак. д. 1., стр. 178; д. II., стр. 242.; Неволина: Полное собр. гражд. зак. том III., § 119. (Казанју: свом. дј. стр. 528; види: *С. В. Калачинскоѓ*: Сборник духовных и гражданских законов по дѣлам брачным. . . . Харков 1891., стр. 98. под *а* и *б*.)

[2]) Lex Julia majestatis — од Јулија Цезара или можде биће од Августа.

[3]) Испор. казн. зак. о злоч. ч прест. за Босну и Херцеговину §§ 112. и 114.; казненога законика за краљевину Србију §§ 83., 84., 85., 86., 87. и т. д.

[4]) Τὸ χαλεπώτατον πάντων ἁμαρτημάτων.

[5]) Испор. Василм. тумач. 5. апост. правила у московском „Правилима" од год. 1876., и Zhishman свом. дјело страна 731.

[6]) Номок. нята. XIII., гл. 4.; Арменопо књига 4.

[7]) Прва кн. Моје. гл. 1. ст. 24.; Мат. гл. 9., ст. 5. и 6.; Марко гл. 10., ст. 7., 8. и 9.; прва Кор. гл. 6., ст. 16.; Еф. гл. 5., ст. 31.

[8]) Испор. Василм. тумачење правила 91. трулскога сабора у моск. „Правилима".

[9]) Овај поступак мужа или жене и стоји у тијесној свези са прељубом, и по томе могао би доћи у ред, у који и прељуба, но пошто ми рачунамо тамо само разлоге, које казни изрекли спомињу, то смо овај уврстили у *полуканонске* разлоге.

је и црква примила то за разлог, да се раскине брак такијех супружа[1]).

Ваља имати на уму, да покушај од стране мужа или од стране жене, да лиши живота свога друга у браку, може да буде нападај или по пријеко на живот, или постепено на здравље. За судију ваља да је све једно; јер јер је смрт често пута мање зло, него кад човјек болујући дуго, копни; јер порушено здравље је по себи прекраћен и онаказкен живот; јер из пакости и лукавства смишљен и по плану удешен поступак много је опаснији, него нападај, који покрене у тренутку дивља мржња и необуздана страст. Но покушај мужа или жене, да укине живот или да поруши здравље своме другу, мора бити по својој природи опасан и путем истраге потпуно доказан. Тада тек може ријешити као разлог за раскид брачне везе. Опасно је на примјер: кад даје муж жени или жена мужу отрова или какву јаку смјешу са отровом; кад наговара муж жену или жена мужа, да пође на какав посао, који је са опасношћу скопчан; или да иде онамо, гдје може уломити врат, или се утопити, или погинути од убилачке руке, или од дрвета или зграде, која се нагла да пане, или да прелази преко слабо прекривене провалије; или кад види муж жену или жена мужа, да је у опасности живота, и не ће да му пружи помоћ; или кад са оружјем или сјекиром у руци насрне муж на жену или жена на мужа јавно или тајно у намјери да га убије. — Остало, што предузимље муж против жене или жена против мужа, и што не личи на средства и прилике, које смо горе напоменули, спада у *злостављање*, за које и старе и нове грађанске одредбе прописују посебну казну[2]). А бапске чаролије и разни поступци, који потичу из празне вјере, а не стоје се из напитака, који руше здравље, немају никакве вриједности за раскид брака. — По односају мужа према жени и жене према мужу све једно је, испао или не испао покушај за руком, јер кад већ убије или отрује муж жену или жена мужа, не може бити више говора о њиховом односају и о томе; како и на коме основу треба да буде раскинут брак, кад га је *смрт* прекратила[3]). Исто тако једнако се рачуна, покушао супруг сам да лиши живота свога друга, или преко другога; или, ако је знао за туђу злу намјеру, и могао је, да јој стане на пут, а није стао. Код истраге не допушта се присега кривоме супругу и његовијем помоћницима или сукривицима у томе злочину, јер ко је био у стању учинити или покушати тако дјело, тај је у стању и да се криво закуне, кад још помисли на општу казн, која га чека.

И данашњи грађански законици изречно спомињу овај злочин као узрок, услијед кога се брак раскида. Тако опћи аустријски грађански законик у § 115.; а граћ. законик за кралј. Србију у § 94., т. 2. овијем ријечима: „Радење о глави своме супругу и дјеловање свирјепим и убитачним средствима противу живота његовог, као и онда, ако је само знала једна страна о таковом злом умишљају или дјеловању другога против живота супруга, и открила није[4]. — За злочинство потребита је зла намјера — говори *казнени закон*. А зла намјера не уписује се у гријех само онда, ако се прије или за вријеме чина или пропуштаја баш замисли и закључи оно зло, које је скопчано са злочинством; већ и онда, ако се из неке друге зле намјере нешто подузме или пропусти, услијед чега обично произлази или јасно може произћи зло, које је отуда настало[4]). У § 13. наставља: „Да буде злочинство, не треба да се чин заиста изврши. Злочинство је већ и сам *покушај* зла дјела, чим злобник предузме оно дјело, које води до тога, да се њим заиста изврши што, те злочинство не изврши или случајно, или што не може, или што му се деси нека туђа препрјека. У свим случајевима дакле, гдје закон не наређује нарочитих изнимака, ваља сваку одредбу, која је опће издана за какво злочинство, употребити *и за покушај* злочинства, те казнити покушај зла

[1]) Номок. нати. IX., гл. 25., и нати. XIII., гл. 4.; Арменоп. кн. 4.; Епітомі, стр. 95. под т. 3.: „Ἐὰν ἐπιχειρήσῃ τις ἐπιβουλεῦσαι τὴν ζωὴν τοῦ ἰδίου συζύγου ἢ γυνὴ τοῦ ἀνδρός, ὅτι ἄλλοι πράττουσι τοιοῦτόν τι, δὲν φανερώνει τοῦτο εἰς τὸν συζυγον".

[2]) Казненога законика за Босну и Херцеговину § 413. овако одређује: „Ако супруг супруга злостави на начин, у § 407. споменут, ваља обадвије странке повратити, и пошто се злостављање испита, онога супруга, који је злостављао, строго укорити, према околностима казнити затвором од једне недјеље до три мјесеца, а у случају понављања има се тај затвор пооштрити. При свем том стоји злостављеном супругу на вољу замолити, да се казна ублажи или и опрости, на што се судац има увијек довољно обазријети". (Испор. кази. зак. за кнр. пруеур. § 419.) — Свакко мора још оштрија казна бити, ако муж трудну жену тако злоставши, да услијед тога мртво дијете роди или недоношено побаци. (Испор. кази. зак. за кралј. Србију §§ 176., 178. и 179.)

[3]) Римљ. гл. 7., ст. 2. и 3.

[4]) Кази. зак. за Босну и Херцеговину § 1.

дјела употребљујући § 84. a[1]) истом оном казном, која је одређена за извршено злочинство[2]). За *извршено* убиство (уморство) наређује закон, да се казни смрћу непосредно убица и онај, који га за то наручи или који непосредно при усмрћењу сам руку стави или чином судјелује[3]). За сукривце или дијонике говори: „Они, који сами непосредно при усмрћењу не ставе руке и не судјелују чином, него припомогну у чину другим којим даљим начином, што је у § 9. наведен, имаду се казнити за обично уморство тешком тамницом од пет до десет година; ако се пак уморство учини на рођацима узалазне и низалазне лозе, *на супругу некојега од суђелача*, када су им познати ови одношаји, или ако се учини уморство из потаје, грабежно или наручено уморство, тада се има казнити тешком тамницом између десет и двадесет година[4]). Казну пак за *покушај* наш закон у § 213. овако прописује: „За обично уморство подузето али не извршено, казни се чинитељ и непосредни сукривци (§ 211.) тешком тамницом од пет до десет година, а даљи сукривци и дијоници (§ 212) од једне до пет година. Ако се пак покуша уморство грабежно, потајно, наручено, или уморство на рођацима у прошлом параграфу споменутима, па ако се код покушаја грабежног уморства, не може због разбојства с њиме спојена казнити тежом тамницом, установљеној за разбојство у седамнајстој глави овога дијела, онда се има казнити чинитељ и непосредни сукривци тешком тамницом између десет и двадесет година, а при особито отежавајући околностима, доживотном тешком тамницом, даљи сукривци пак и дијоници тешком тамницом између пет и десет година“[5]).

IV. Кад муж жену или жена мужа злонамјерно остави.

Кад муж жену или жена мужа злонамјерно остави, значи, да су на незаконит, неоправдан и самовољан начин прекинули своју заједницу, на коју су се пред Богом и људима обвезали; да су обесветили тајну брака, увриједили и понизили људско достојанство. — Правила црквена према своме главноме смјеру одређују казан и покајање страни, која се без узрока удаљила; и ако се из некијех правила види, да је старински обичај силан био, по коме је мужу било допуштено, што је жени забрањено. Василије Велики у своме правилу 48. говори: „Која је од свога мужа остављена, по моме мнијењу, мора тако и остати“ . . . ; а напријед у 9. правилу између осталога каже: „А човјек, који је остављен од своје жене, достојан је извињења, и она, која с њим живи, није крива“. У 35. правилу св. Василије говори: „У погледу мужа, која је жена оставила, треба испитати узрок, због кога га је оставила; но ако се докаже, да се неоправдано удаљила, муж је заслужан опроштаја, а она казни; а опроштај ће му се дати тијем, што ће остати у опћењу са црквом“. — Картагински сабор одређује у своме 102. правилу ово: „Установљује се, да сходно евангелској и апостолској уредби, ни онај, која је жена оставила, нити она, коју је муж оставио, не може се с другом особом састављати; него или нека тако и остану, или нека се помире међу собом; и ако пређу ово, треба их принудити на покајање; и ради овога питања потребито је замолити, да се изда царски закон“. — Правило 87. трулског сабора, позивајући се на „светога и боголепнога Василија“, признаје, да је достојан снисхођења човјек, кога је жена без разлога оставила, и тијем је близу, да му допусти други брак.

Царски закон, т. ј. старо грчко-римско право, изреком је наредило, да се раскине брак жене, која је свога мужа злонамјерно оставила, и мужа, који је своју жену злобно и за по све оставио[6]). Она грађанска одредба ушла је и у *номо-канонс*, т. ј. зборнике црквених закона и грађанскијех, који говоре о црквеним предметима[7]). — И новије грађанско право држи овакви пријеступ за разлог, који прекида брачну везу. Тако § 115. опћ. грађ. зак. за цар. аустријску између осталијех разлога наводи и овај овако: „Кад један супруг другога злобно остави, и, ако мјесто његова пребивања није познато, на јаван судски позив у току

[1]) Т. ј. ако чин остаје у покушају, онда се казан прописује по томе, колике је далеко од покушаја до готова чина.

[2]) Испор. казн. зак. за царевину аустријску § 8.; за краљ. Србију §§ 41., 42. и 44., у коме на крају стоји: „За које злочинство закон доноси смрт, кад се изврши, за оно ће се знагда, кад остане само покушано, кривац казнити робијом или заточењем од десет до двадесет година“.

[3]) Казн. зак. за Босну и Херцеговину § 211.; испор. казн. за краљ. Србију § 155., 156. и 157.

[4]) Казн. зак. за Босну и Херцеговину § 212.; испор. казн. зак. за царевину аустријску §§ 211. и 212.; за краљ. Србију казн. зак. гл. III.

[5]) Испор. казн. зак. за цар. аустр. § 138.

[6]) Јустинијанова новела 117. и т. д.; види *Милетић* „Црквено право“, стр. 597.

[7]) Номок. пати. XIII. и т. д.; — Милаш: „Црквено право“, страна 597.

године дана не дође"[1]). Овај приједуп постаје:

1. Кад остави жена мужа или муж жену и живи на страни у познатом или непознатом мјесту, и неће никако да се натраг врати.

2. Кад муж жену или жена мужа избаци са свијем из куће и кад код свију благих и оштрих покушаја од стране власти, остане кривац код своје але ћуди и намјере, те сам, или с ким у друштву кињи, прекомјерно бије и непрестано отискује и најпослије отисне од себе свога друга, који није ничем крив, и који је услијед тога приморан да ште укинуће брака. Истина, Василије Велики у правилу 9. говори за жену: „И ако је бијена била и није могла да издржи ударце, боље јој је било и да трпи, него да се дијели"; али се не може укинути закон, који је с човјеком рођен, да, као што каже св. писмо, *нико не омрзне своје тијело, него да га пита и гријс*. Као што се види из овога правила, па и из другијех[2]), Василије Велики је попустио таданьем обичају, по коме је жена имала много мању цијену од човјека.

3. Кад супруг неће с другим заједнички да живи, него се у свакој прилици башкари, па му и свој саживљај, своју супружку дужност посве ускраћује, што противјечи учењу апостола Павла, који говори: *Муж да чини жени дужну љубав, тако и жена мужу. Жена није господар од својега тијела, него муж; тако и муж није господар од својега тијела, него жена; не забрањујте се једно од другога, већ ако у договору и за вријеме, да се постите и молите Богу, и опет да се састанете*[3]).

4. Кад супруг неће да пође с другијем и да живи ондје, гдје је другоме служба одређена, или гдје га бољи успјех у његову занату очекује и боља прилика за породични опстанак и развитак[4]).

Пракса црквена, узимљући да је тијем поред осталога нарушена и вјерност у браку, т. ј. да таки муж или така жена живи негдје у сложништву[5]), допушта супругу, који је остављен, да послије *пет* година, а у особитијем приликама[6]) и послије *три* године, ступи у нови брак. Саборна одлука о овоме царградскога патријарха Манула II. Критопула од мјесеца јула 1250. гласи: Мужеви, који, ма из кога неоправљаног разлога своје жене остављају и баве се гдје на другом мјесту, и не враћају се, заслужују, да се искључе. Ако се не зна гдје живе и ако се по жељи њиховијех жена распитивало за њих и за *пет година* није им се могло ући у траг, да ли су у рату заробљени, или су се иначе изгубили, онда жене нијесу законом спријечене, да у други брак ступе"[7]). — А сабор, који је држан у мјесецу мају 1611. под патријархом Неофитом II. ријешио је ово питање овако: „Божанствени закони забрањују жени, коју је муж злобно оставио, да се опет уда прије *седам* или бар *пет* година. Ми пак саборно одређујемо, и то гледајући на необичне прилике времена, и на подијармљености нашега народа, а највише на опасности, које пријете жениној души, — да се одселе жена, којој се муж за *три* године не мисли повратити, а она је у бризи за свој опстанак и у опасности за своју дјецу, ако хоће може се раставити са својијем мужем и без за-

[1]) Испор. §§ 94., 95., 96. и 97. грађ. зак. за краљ. Србију.

[2]) Испор. Вас. Вел. правило 21. и тум. Зокарино 48 прав. Василија Великога.

[3]) Прва Коринћ. гл.7., ст. 3. и 6., — Епитомиј на стр. 95. говори: "Ὅτε Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς καὶ ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ὡμίλησαν περὶ τῆς λύσεως τοῦ λάμου, δύο μόνον ὥρισαν λόγους: *а)* τὴν πορνείαν. *б)* τὴν ἐπίμονον ἐλκατάλειψιν τοῦ ἑτέρου συζύλου". Т. ј. кад су Господ наш Исус Христос и апостол Павао, говорили о раскиду, означили су само два разлога: *а)* блуд, и *б)* кад један супруг другога са својим остави. (Мат. гл. 19.; 1. Кор. гл. 7).

[4]) Епитомиј, стр. 94. под 2. наводи, да и врло велика промјена у животу и положају супруга, или пресла, или кад је протјеран на једне земље у другу, може бити разлогом, да се брак прекине: διὰ τῆς μελλούσης ἀλλοιώσεως τῆς καταστάσεως τοῦ ἑτέρου τῶν συζύλων, οἷον ἀπελάσεως κλπ. — Ово не одговара карактеру брачне везе. Зар треба супружка љубав само дотле да траје, док је добро мужу или жени, или док је жена у своме родноме мјесту и крају, или док је муж у некој великој части и достојанству?! — У Русији постоји закон, да се брак Руских са странцима, са страним војницима или бившим заробљеницима, укине, ако они оду у своју отаџбину и за *деиде године* не врате се к својим женама. Жењама се дочуша да се могу преудати. — (Т. X., ч. I., ст. 77., изд. 1887.) Ако је отишао муж по трговини и занату, те услијед тога, или услијед болести, није се могао за дуго вратити, не значи, да је намјерно остано свога супружког друга.

[5]) Испор. 87. правило трулеског сабора и његово тумачење у моск. „Правилима", стр. 554. и т. д.

[6]) На примјер биједа, у којој се налази жена, а може бити и нејака дјеца. Schagunn: Compendium des canonischen Rechtes, стр. 76.)

[7]) Тако је наредио и сабор, који је држан у Цариграду године 1554.

пријеке другога узети[1]). Код већине православнијех народа вриједи данас уредба, да супруг, који је од свога друга остављен без његове кривице, чека *пет* година[2]).

Пошто је остављени супруг преко својега свештеника поднио тужбу против својега друга, који га је злонамјерно оставио, својој претпостављеној духовној власти, а у неким покрајинама непосредно грађанскоме суду[3]), тада духовна власт по својој универзалности изда *Едикта* у јавним црквеним, према потреби и у свјетским домаћим, па и у страним листовима у *три* пута, и званично позове супруга, који је свога брачнога друга оставио и у свијет отишао, да се у року од неколико мјесеци, или писмено или главом истој власти пријави, под пријетњом, ако то не учини, да ће се брачна парница и без њега по закону ријешити. — Ако се зна, гдје живи супруг, који је оставио својега друга, онда није потребно, да се јавно позива, већ се позове преко свештеника тога мјеста или преко грађанске власти; а ако се послије свију покушаја од стране духовне и политичке власти, не ће да се поврати, и одлучно изјави, да не ће више да живи у браку са особом, коју је оставио, тада власт, увјеривши се, да је ту зла намјера, и да томе није криво лице, које је остављено, прекида њихову брачну везу. — Што се тиче тужитеља, т. ј. супруга, који је остављен, и који је због тога тужбу поднио, вала добро пазити, да не чини превару у споразуму са својијем другом, да се њихов брак уништи, што би било против закона и јавнога морала. И ако се хисли, да је тужитељ много допринио бјегству свога друга у браку, или је у томе споразуман био с њиме, онда му не треба допустити, да се веже с другијем; а тако исто и супругу, који је оставио својега друга без нелике и пријеке потребе; јер би иначе нестало истине у животу, нестало хришћанскога морала и правога васпитања у народу.

Ако би човјек послије дужег времена дошао из свијета, гдје је незнано живио, онда жена ваља да продужи с њиме брачни живот[4]), ако се с допуштењем позване власти није већ преудала. — Ако ли је жена затруднила за пријеке, док јој је муж био одсутан и негдје у свијету живио, онда би по повратку своме могао искати да се раскине брак, али нема право послије тога, да ступи с другом у брак, јер је крив женину невјерству; а ни жена нема право, да се опет уда, јер је учинила прељубу. Дешавало се, да су људи остављали своје жене жељени, да им жене с киме затрудне, па да онда могу тражити раскид својега брака. Дјецу, коју жена у блуду, у конкубинату породи за вријеме, док јој је муж на страни и не јавља се, ваља, докле год брак није по закону раскинут, уписати као *закониту и законита мужа* њихове матере *као оца*, јер треба само он пред судом да доказује да нијесу његова дјеца[5]).

§ 96. грађ. законика за краљевину Србију говори о овоме предмету овако: „Ако ли који супруг, без знања и допуштења власти, из отечества побјегне, и незнано куда тумари, или шта више и довољно буде узрока увјерити се, да је с намјером друга свога изневјерити, удаљио се, онда ће остављи супруг у првом случају по истеку *четири* године, а у другом послије *три* године од времена оног удаљења, моћи дати духовној власти молбу поради разведења брака, који ће суд, ноћем отсуствујућег и преко новина и преко земаљске власти потражи, и овај му се за једну годину дана не јави, нити предстане, баш да би се мјесто његова задржавања знало, к разведењу брака приступити, и оставшој страни, ако се докаже да је невина, и супругу своме узрока к удаљењу његовом не дала, дозволљене дати у други брак ступити; нити ће противна страна, ако би се послије тога појавила, овај

[1]) Zhishman: Das Eherecht der orient. Kirche, страна 751. (У пријеводама).

[2]) У Русији зак. гражд. изд. 1887., т. X., ч. I., ст. 58.; испор. устав. дух. конс. ст. 233. (С. В. Калашников: Сборник дух. и гражд. законов по дѣлам брачным и о законности рождения, стр. 113., т. 83., и стр. 114. и 115., т. 84. — Код Грка по Епитому . . . стр. 94., такођер пет година: „Επί ἀγανείας τοῦ ἑτέρου τῶν συζύγων, δύναται ὁ καταλειπόμενος μετὰ πέντε ἔτη νὰ προσβλήῃ ἀπολύσεως εἰς δεύτερον γάμον . . .“ — У Србији послије *три* године, као што ћемо ниже видјети. — Крочачја књига (гл. 18.) заповиједа, да се раскине брак супруга, који је оставио свога друга без разлога, и не јавља се пет година.

[3]) Испор. дворске царске одлуке од 15. марта 1784.; од 23. августа 1819.; грађ. зак. за цар. аустр. од 1. јуна 1811., и да одлука од 18. маја 1850., — у којима је и судски поступак у овоме предмету означен.

[4]) Римљ. гл. 7., ст. 2.; прва Кор. гл. 7., ст. 39.

[5]) Испор. наредбу о овоме српског православног митрополита цариградског сабора у Карловцима од 11. децембра 1890., која је штампана у „Српском Сиону“ од год. 1891., бр. 10., стр. 145. — Исто тако ријешење овога питања у „Хришћанском Веснику“ од године 1889., мјес. јуни, св. XI., стр. 165., које је преписано из „Церковнаго Вѣстника“ (ласта, што налази при петроградској духовној академији) од године 1887., бр. 48. — Ово ријешење надао је руски „Свјатјејшим Синод“ 8. новембра 1887. на основу црквених грађанских одредаба.

брак нарушити и друга свога натраг захтијевати моћи". А § 97. продужује: „Ако се жена у случају овакног отсуства мужевљева без набљудавања ових правила и без допуштења власти преуда, и први се муж послије појави, онда муж њу ако хоће, узима натраг, или на своје захтијевање, ако се невин нађе, он се од истога брака разводи, и добија право на ново женити се. То бива и са мужем, ако би му жена у ропство пала, или онако отсуствовала".

Вриједно је да напоменемо, како се отприје у овијем крајевима поступало са женама, које су остављале своје мужеве. Кад је нека жена накана била да се отме од мужа, покупила би прије сав свој пртљаг, отпремила би га родбини или коме другоме, и онда би побјегла. Кад је муж видио, да му је жена одбјегла и дознао гдје је, онда би послао брата, или сестру, или другу коју поуздану особу, да му жену натраг позове и доведе. Ако се жена, изговарајући се, да јој је муж невјеран, да је прекомјерно бије и т. д. није хтјела да се врати, муж би тако чинио и други пут; и ако се и тада није вратила, онда би трећи пут муж ишао сам к жени, и пред њеном родбином и другим лицима позивао је натраг к себи. Ако је жена опет одговорила, да неће његова бити и позивала се на разлоге, који су у очима народа имали вриједности, онда би јој муж одлучно рекао: *Е, кад ти нијеси више моја жена, нијесам ни ја више твој чоек*! Тијем је био свршен посао. Оваке жене звале су се *бјегунице*. Нијесу се прије удавале, док им се бивши муж не би оженио; а онда су се слободно удавале и вјенчаване биле.

V. Намјерно побацивање дјеце.

Рађање дјеце одговара божјој вољи и уредби, одговара природној жељи човјека, да има од срца порода да у њему до вијека живи. И како су сви људи у томе гледали главни смјер брачне везе, гледали печат и залог љубави и слоге између мужа и жене, тако су мислили, да нема заслуге по друштво и будућност људску брак, из кога не потјечу дјеца. Отуда порута, коју су трпили бездјетни, особито из старијех народа; отуда брига, која је тиштала многога човјека, који је држао своје бездјетство за изузетак у природи, за казну међу људима, за дрво које плода не доноси, и које се с тога сијече и на ватру меће[1]). Хришћанска наука ублажава ову тугу неплоднијех супруга и обара неправедно презирање од стране другијех тијем што учи, да је бездјетство тајна, која лежи у природи неког мужа или неке жене, и да због тога не треба корити ни мужа ни жену, и да неправду чини и муж, који криви с тога своју жену, и жена, која криви због тога свога мужа.

Кад помислимо на оваки положај човјека бездјетка и жене нероткиње у друштву, и на бригу, која их због тога мори, онда можемо замислити величину гријеха и злочинства, које чини човјек према својој жени, и још више жена према своме мужу, кад употребљава разна средства да умори или побаци плод утробе своје. Црквена правила оштро суде женама, које свој плод убијају. Тако правило 21. анкирског сабора наређује: „Жене, које се блудочинству одају, и плод свој убијају, или које настоје да побаце зачети плод, прећашња једна наредба одлучује до краја живота; и томе се у оне слиједи. Да покажемо неку снисходљивост у погледу овога, наређујемо да такове, прелазећи установљене ступње, издрже десет година кајања". Василије Велики у своме 2. правилу говори: „Која смишљено умори зачети у себи плод, подлежи казни за убиство. Нити ми овдје потанко разабиремо, да ли је плод добио већи облик, или је још без облика; јер се у ономе случају не налазе казни ради онога, што се има родити, него што је дотична себе опасности изложила, пошто женскиње од такијех покушаја већим дијелом умиру. А кад се к ономе придода умороство зачетога плода, тад се ово за оне, који се смишљено на то одлучују, сматра другим убиством. Не треба у осталом продужити до краја живота приједе њихове исповиједи, него их треба примити послије десетогодишњега рока, и просуђивати о излијечењу њиховом не по времену, него по начину кајања". Своје 8. правило завршује св. Василије овако: „За то и оне, које дају вјештачке напитке да се побаци, убијце су, онако исто као и оне, које узимљу отрове, да умореу зачети плод у утроби". Правило 91. трулског сабора гласи: „Жене, које дају лијекове, да се помете, и које узимљу отрове, што плод убијају, подвргавамо казни *убијце*". — Видимо из сад-

[1]) Како је обичај народни ваке предмете расправљао, лијепо је о томе казао Вук Врчевић у својијем приповиједкама, у приповиједци под натписом: „Расуди мужа и жене" (стр. 224).

жаја 21. правила анкирскога сабора, да је прије постојала наредба, да се таке жене одлуче *до краја живота*.

Побацивање дјеце као разлог да се раскине брачна веза, истакао је најприје цар Јустинијан у конституцији од год. 533., и касније у новели 22. од год. 536., примјетивши, да жена, која таки злочин учини, показује врло покварену ћуд, и не само да лишава потомства свога мужа, него га и лично вријеђа. Будући да у 117. новели цара Јустинијана не бијаше сломена о овоме разлогу, који раскида брак, то је нашао за потребно император Лав Филозоф, да га изречном наредбом по ново утврди. У његовој 31. новели стоји: „Чудновато би било, кад би жена, која таку очевидну мржњу показује према своме мужу, да га и потомства лишава, с њиме и даље живила; не гледајући на то, што је згријешила против двоструког живота. Кад држимо за непријатеље оне, који су нам на жао учинили, како тек да поступамо према такима, који сметају рађању дјеце, овој узвишеној дужности? Како да не отјера муж жену, која га је тако увриједила?“[1]). — Ова наредба Лава филозофа ушла је и у црквено право[2]). И Валсамон је спомиње на завршетку тумачења 91. правила трулскога сабора овијем ријечима: „У осталом 31. новела императора господина Лава филозофа даје право мужу да раскине брак са женом, кад она намјерно укида своје сјеме“[3]).

Данашњи грађански законици не спомињу изричито овај разлог за раскид брачне везе[4]). Али пошто ово може да стоји у свези са прељубом, и пошто је ово *злочин*, за који казнени законици одређују казан од неколико година робије; или, кад имамо на ум *казан*, која је одређена супругу, који се показао опасан по живот или по здравље свога друга, што би н. пр. могло бити, кад би муж дао својој жени што да попије с намјером да побаци плод, и да услиед тога умре, — онда можемо наћи овај разлог и у § 115. опћ. грађ. законика за царевину аустријску, и у § 94. грађ. законика за краљевину Србију, ако невина страна, док казна траје, иште раскид; а ако га за то вријеме не иште, остаје брак у својој сили[5]). Једанаеста глава (II. дио) казненога закона за Босну и Херцеговину говори о овоме предмету овако: „Злочинству је крива женска особа, која хотимице ма што учини, од чега помете, или од чега роди тако, да дијете дође мртво на свијет (§ 220.). Ако се помету̂ње покуша али не изврши, онда се има казнити тамницом између шест мјесеци и једне године; а за извршено подметнуће тешком тамницом од једне до пет година (§ 221.). На исту казну, али поштрену, има се осудити и отац поменутога дјетета, ако је сукривац злочинства (§ 222.). Овому злочинству крив је и онај, који каквом да било намјером, проти знању и вољи мајчиној учини, да је помет̂нула или само покуша то учинити (§ 223.). Такав злочинал има се казнити тешком тамницом од једне до пет година, ако пак овим злочином уједно и мајка дође у опасност живота или јој се оштети здравље, онда од пет до десет година (224.) У § 226. прописује исти закон казан за *изложење* дјетета овијем ријечима: „Ако се дијете изложи на спутноме мјесту, на које се обично не залази или околностима таквим, да није ласно могуће брзо спазити и спасити га, онда се казни тешком тамницом од једне до пет година дана; а ако дијете погине, од пет до десет година“[6]). — Казненога законика за царевину аустријску § 144. говори: „Жена, која намјерно учини какво дјело, да помете плод свој, или која свој порођај удеси тако, да дијете мртво дође на свијет, крива је злочинству“. По §§ 145., 146., 147. и 148. казни се тако злочинство тешком тамницом до *пет* година, па и сукривци, па и сам отац, ако је крив тому злочину; а ако у исто доба тијем злочинством дође у опасност по живот и мати или се тијем оштети њено здравље, има бити кажњен злочинац тешком тамницом од пет до десет година. — Казненога законика за краљевину Србију § 168. гласи: „Трудна женска, која је спољна или унутрашња средства употребљавала да свој плод умори или побаци, ако дијете у слједству тога прерано или мртво рођено буде, или се живо роди, но у слједству тога умре, да се казни затвором до пет

[1]) Dr. J. Zhishman: Das Eherecht der orientalischen Kirche, страна 754.

[2]) Номок. нати. XIII., гл. 10.

[3]) „Правила“, Москва 1877., стр. 570.

[4]) Осим у Грчкој, гдје и данас вриједи *природњачки закон*, или *шестовољништво* глаховитога грчкога правника Косте Арменопула. Επιτομή (стр 96., т. 7.) спомиње овај разлог, позивајући се на Арменопула, овијем ријечима: „Ἐὰν κατασῇ ἔνοχος ἀμβλώσεως τοῦ τέκνου αὐτῆς“. (Арменоп. кн. IV., 13., 6.)

[5]) Грађ. зак. за крал. Србију § 94., т. 3.

[6]) Испореди казн. пак. за царевину аустријску §§ 149. и 150.

година[1]. По §§ 169. и 170. овога законика, треба тако казнити и лице, које је давало разна средства трудној жени да побаци плод; ако то лице тјера тијем занат и више је пута то покушавало, онда се казни робијом до *дванаест* година; а ако је жена против воље узимала што, и од тога умрла, онда се кривац казни робијом од *двадесет* година[1]).

VI. Импотенција[2]).

Да брак одговори своме сврху, т. ј. ономе, због чега је установљен, потребно је да муж и жена имају осим моралне још и физичку способност. У стара доба бијаше спомен само о човјеку, који је неспособан за брачни сажившај, али касније и о жени, која није довољно развијена за човјека, или је имала још прије брака какав недостатак, који је стајао на путу природном дотицају. Грчко-римско, а по томе и црквено право означавало је људе неспособне за брак општим именом *евнуси*. Ови су подијељени у двије врсте, у тако звање *кастрате*, којима су људи одјекли или искварили мушке удове; у *спадоне*, који су услијед неког природног недостатка од рођења неспособни, или су изгубили способност у дјетињству или у касније доб узраста услијед неког несретног догађаја. Неку особиту врсту чине тако звани *хермафродити*, т. ј. људи или жене, које имају женске и мушке знакове, али нијесу довољно развијени[3]). Оваким особама у опште грчко-римски закони су забрањивали да ступају у брак. Лав Филозоф (Мудри) одредио је у 98. новели, да свештеник, кад благосиља брак моли благослов у дјеци, јер је божја воља да момак и дјевојка ступају у брак с намјером, да рађају дјецу; а иначе да не заслужује имена брак, којим се не постизава сврх, и да треба држати за блудниче, који су неспособни, а жене се. У хришћанској цркви *бездјетство* — ако је иначе човјек способан за брачни сажившај — није разлог да се раскине брачна веза, јер је то тајна људске природе, која не може бити подлога брачног уговора и обећања; по томе због тога се, као што смо већ напријед нагласили — не може окривити ни муж ни жена.

Како се овакви недостатци показују највише у браку, и како се прије брака може открити импотенција у врло ријетким приликама, то црква претпоставља код сваког брачног лица, да је тјелесно довољно способно, и да је свјесно своје брачне дужности; претпоставља, да нико неће ступити у брак, кад нема физичке снаге за брачни живот. Кад се покаже тај недостатак код једне или друге брачне особе, и кад не нађе ни једна ни друга, да се брак услијед тога раскине, није никоме допуштено, па ни самијем родитељима, да ту добровољну заједницу кваре, ако се не опаси од тога штетан утицај на друштво, т. ј. ако здрави друг не тражи, да гаси своје распаљене страсти код другијех, нарочито код особа, које су везане већ браком, и не ствара тијем немир у туђој породици, не чини блуд и не изазива јавну саблазан. Иште ли пак способно брачно лице, да се његов брак раскине, то позвана власт раскида брак, пошто се увјерила, *да неспособност траје већ пуне три године од дана, кад је брак склопљен*. У многијем приликама није довољно, кад сам муж или жена призна своју неспособност, јер је могуће да иду на превару, т. ј. да су намислили разлог, да се њихов брак раскине. Потребно је стручњачко мишљење и увјерење о томе.

По конституцији, коју је цар Јустинијан год. 528. управио био на патријарха цариградскога *Мину*, требало је чекати *двије* године од дана, кад је брак склопљен, и послије тога брак раскинути. Али Јустинијан, опазивши да има људи, који су послије тога времена рађали дјецу, наредио је, да се раскид брака може донијети тек послије *три* године од дана, кад је брак закључен[4]). При овој одредби је остало и касније грчко грађанско и црквено право[5]). Ако неспособност није прије брака постојала, него је наступила у браку, и то тек послије неког времена, услијед болести или које друге неприлике, тада црква не допушта, да се таки брак уништи.

И данашњи грађански закони спомињу *импотенцију* као разлог, који раскида брачну везу. Тако онај грађански законик за царевину ау-

[1]) Испореди и §§ 164. и 165.

[2]) Т. ј. кад муж није способан да врши брачну дужност.

[3]) Митрополит сарајевски Ђорђе Николајевић одлуком од 12. новембра 1887., бр. 1655. М. К., уништио је брак Б. Т. из Травника, и његове жене *Евгеније*, за то, што је лекарском свједочбом доказано, да је Т. Т. хермафродит. Госпођа је *седам* година живила с њиме *без да је изгубила биле своје дјевојаштво*, што је такођер потврђено лекарском свједочбом.

[4]) Нов. 22., гл. 6. и нов. 117., гл. 12.

[5]) Номок. пита. XIII., гл. 4.; испор. Zhishman свом дјелу стр. 759. и Милашево „Црквено право", стр. 597.

стријску у § 100. говори: „Треба, особито у случају, кад се тврди, да је неспособност у времену брачне дужности и прије постојала и још непрестано траје, да је докажу стручњаци, т. ј. искусни љечници и љечници од рана, а према приликама и бабице". „А § 101. продужује: „Не може ли се поуздано тој означити, да ли је неспособност трајна, или је само за вријеме, то су обвезани супруги, да још годину дана заједно живе, и ако је неспособност то цијело вријеме потрајала, тада треба прогласити, да тај брак не приједи". — Грађански законик за краљевину Србију § 93., тачка 4. гласи: „Брак се уништава, ако је учињен са неспособним и немоћним за извршивање брачне дужности, на захтијевање друге стране[4]).

[4]) У Русији Синод закона (грађанских), изд. г. 1887., том X., ч. 1., ст. 48. и 49.; испор. Устав дух. конз. ст. 242., 243. и 244. — Протојереј В. Михаиловски у својој књижици „О Браку" (стр. 14.) у примједби, говори: Чудновато, да тјелесна неспособност мужа за брачни сложајај, ослобођава жену од брака. А нарастивена распуштеност мужа, његово непрестано пијанство, развратност, велико расипање имања, често бијење жене и дјеце, не дају до сада још, да је жена слободна од брака с таким супругом. А желајно је гледати тешка страдања жене, која се не могу свагда подијелити, и која се каткад свршо са самоубијством жене или убијством дјеце".

(Настављаће се).

Догмат о светоме посту.

Преводи слободно из „Камена вјере" **Вид. Парежанин**, богословац у Ријеву.

(Наставак.)

Раздјељење треће.

Посебно о четири годишња поста: Васкршњем (св. четрдесетници), Петровском (св. апостола), Госпођинском и Божићном (св. ап. Филипа), које чува православна источна црква.

До сада говорили смо о посту у опште, ђе смо видјели, да је пост у опште основан на заповиједи божијој, односно на св. Писму.

Осим тога видјели смо и то, да црква Христова има потпуну власт одређивати законе и посте по својој увиђавности, с обзиром на опште потребе вјерницех. Овђе нам дакле предстоји говорити о постима посебно, које ће бити у четири установљења.

У првом установљењу говорићемо о Васкршњем (св. четрдесетници) посту.

У другом установљењу и остала три поста; у трећем — о својству посницех јела; у четвртом — о пошћењу сриједе и петка.

Установљење прво.

О св. великом часном посту или св. четрдесетници.

Св. велики пост води свој почетак од св. апостола.

Св. апостоли у 69 свом правилу јасно говоре: „Који епископ, или презвитер, или ђакон, или иподјакон, или чтец, или појац не пости св. четрдесетницу пред Пасхом, или сриједу, или петак, нека се свргне, осим ако није запријечен од тјелесне немоћи; ако је свјетовњак, нека се одлучи". (в. књ. „Крмчију" лист 19.).

Глава прва.

Прописи св. васељенскијех и помјесницех сабора о св. четрдесетници.

На првом васељенском сабору, држаном у Никеји 325. год., св. оци спомињу пост четрдесетнице, и у 5. правилу овако говоре: „Оне, које одлучи надлежни епископ, нека други не прима. Али нека се испита, да нијесу такови или ушљед малодушности, или ушљед кавге, или ушљед какве нерасположености дотичнога епископа, искључени били из општности". Ради тога буде наређено, да се у свакој области сазива сабор два пута у години: први дакле прије св. и великог поста, други пак послије. (в. књ. Крмч. лист 33.).

Овђе спомињено расуди, да оци васељенског сабора само спомињу велики

пост а не установљују га. Но чега ради? ради тога, што је већ велики пост пре тога сабора био установљен од самијех апостола, који се међу свијем вјернијема чврсто чуваше. — Тако св. оци само спомињу навјесну и свакоме познату ствар, а не установљују је.

Шести васељенски сабор слично спомиње о св. великоме посту, кад каже: „Правило Картагинскијех отаца налаже, да се св. служба олтара нема свршавати, него од људи, који су на таште, изузевши једнога дана у години, у који се вечера Господња свршава . . . Али, пошто нас ништа не побуђује, да запустимо побожну строгост, . . . наређујемо, да се не мора ни у четвртак пошљедње нељеле четрдесетнице разрјешавати пост, и тијем сва четрдесетница бесчастити“ (29. пр.).

Тај исти сабор говори у 52. правилу овако: „У све дане поста св. четрдесетнице, осим суботе и нељеле, и св. дана Благовијести, нека бива само св. литургија прије освећенијех дарова“.

„А у правилу 56. тај сабор говори: „Јермени једу сир и јаја у све суботе великога поста. За то дакле заповиједи овај сабор да се тако не чини. А који се онога не буду држали, ако су клирици, нека се свргну, ако ли су свјетовњаци, нека се одлуче“.

Помјесни сабор гангрски у 18 правилу говори: „Ако ко, без тјелесне потребе, него просто што хоће да се узноси, не обдржава постове, који су опће предани и црквом чувани, а налази се при том у пуној свијести, нека буде проклет“.

Овај св. сабор био је први послије никејског првог.

Помјесни лаодикијски сабор у 45. правилу говори овако: „Послије друге нељеле четрдесетнице, нико се више не мора примати за крштење“. Тај исти сабор у 48 правилу говори: „За четрдесет дана великога поста проскомидисати не треба, осим суботе и нељеле“. А у 49. правилу говори: „У четвртак пошљедње нељеле четрдесетнице не мора се разрјешавати пост, и тијем сву четрдесетницу бесчастити. Но треба цио пост постити, једући суха јела“.

Напошљетку исти сабор лаодикијски у 51. правилу говори и ово: „За вријеме великога поста не мора се ни брак склапати, нити успомене (т. ј. постављати обједе) за мртве, нити икаква другог пира чинити“.

Сви ови св. сабори спомињу о великом посту (о св. четрдесетници), који су установили сами апостоли, па то само потврђују, признавајући му потпуну важност.

Глава друга.

Прописи св. богоносијех отаца о св. четрдесетници.

Св. Игњатије Богоносац, који живљаше готово у вријеме апостолско, савјетује Филибљанима у својој посланици да посте, кад вели: „Треба да посте вјерни сву св. четрдесетницу, ради сјећања страдања Господњег“.

Св. Василије Велики у првој бесједи о посту говори: „Глава свију нас Господ наш, када постом тијело своје, које је примио ради нас, наоружа, самога ђавола побједи, да нас научи, како би се постом наоружали на труд у вријеме искушења“.

Св. Григорије Назијазин у слову о светој *кундели* вели: „Христос је постио прије искушавања, ми пак прије Пасхе, и то је један пост; но оба времена није мала разлика: Христос се је за све четрдесет дана уздржавао од јела као Бог; а ми по потреби нашој имамо умјереност у посту“.

Св. Јован Златоусти у првој бесједи на књигу Битија говори: „Господ наш Исус Христос постио је 40 дана и тако је напшао на рат с ђаволом, а тијем дао је свијем нама примјер, да се и ми постом наоружамо против непријатеља, т. ј. ђавола“...

Кирил Јерусалимски у првоме катихизису вели: „Што је свјетско нека свак презире, јер је све то мално према ономе, што ће примити од Господа. Остави што је садашње а вјеруј што је будуће. Толико година мучио си се узалуд, работајући свијету, а зар не ћеш барем у четрдесетници постарати се за душу? Старајте се за душе и разумијте, да сам ја *Бог*“ — говори св. Писмо.

Св. Амвросије у бесједи једној говори: „Тако Илија, пошто довршн пост од 40 дана, би достојан, да дуговремену и превелику сушу многом кишом угаси, и да земаљску жеђу водама небеским умири. А ово нека служи нама за добар примјер: да се и ми, постећи дане св. четрдесетнице достојно, удостојимо небеских вода, т. ј. благодати св. Духа, која ће нас руководити к извору вјечнога блаженства“.

Осим тога говори о посту св. Амвросије и у 34. слову, кад каже: „Сам Господ оставио нам је четрдесетницу својијем постом“. А у 37. слову говори он даље: „А ово је учинио ради нашег спасења, како би нам пост останио поред науке и самијем примјером својијем, да тијем стопама и ми пођемо у вјери, и да пут уздржљивости узмемо“.

Авва Доротеј, који бјеше многијем наставник у погледу поста, у својој поуци каже, да је у закону заповиједио Бог синовима Израиљевијем, да свако године даду десети дио од свега, што стеку. И овако радећи добиваху благослов у свијем дјелима њиховијем.

Према ономе св. апостоли договорившн се предадоше нам, да десети дио од самијех дана живота нашега посветимо Богу, да тако бивамо благосиљани у свијем дјелима нашим; и да се очишћавамо од гријеха, који учинимо за сву годину. И, тако осудивши, посветише нам од 365 дана годишњијех овијех седам нељâ посиијех.

Тако дакле установише седам нељâ поста. Но доцније св. оци и учитељи цркве најпше за потребно додати к томе још и осму нељу да се пости.

А то учинише нешто за то, што поштоваху број поста св. четрдесетнице, коју је постио сам Господ, а нешто пак из другијех обзира.... А 7 нељâ, осим суботâ и нељâ, падаи на број 35 дана, а кад се још посту дода велика субота и половицу од свијетле (васкрсне) ноћи, бивају $36\frac{1}{2}$ дана; и то је десети дио од 365 дана, — дакле од све године; јер од броја 300 десети је дио 30, од 60 десети је дио 6, а од 5 десети је дио $\frac{1}{2}$. Дакле: $36\frac{1}{2}$ дана као што рекосмо.

Ово је десетина, коју нам осветише св. апостоли ради кајања за гријехове, као што рекосмо, цијеле године. *Ако дакле ко сачува себе добро и као што треба у дане ове свете, благо њему брако.* Ако случајно као човјек и учини гријех, или због немоћи, или због љепости, но за то му је дао Бог дане ове, да се може, ако се усрдно постара за то, очистити од гријехова, које је учинио преко цијеле године.

И тако ће чист од гријеха дочекати дан Васкрсења Христова, да се може неосуђено причестити светом тајном причешћа; а поставши тако новијем човјеком, пребиваће у радости и весељу духовном, и празновати с Богом сву св. Недесетницу.

Јер је Педесетница васкрсење душе, као што говоре свети оци: — „Јер је оно знак да нећемо прегибати кољена своја у св. цркви за сву Подесетницу". Сваки дакле, који хоће да се очисти од гријехова, које је учинио преко године, онијем данима, дужан је прије свега, да се сачува од многијех јела (која су забрањена у ове дане); јер сувишна јела, као што говоре св. оци, поражају свако ало у човјеку. По томе је дужан такође, да не наруши поста без особите нужде, т. ј. да не тражи слаткијех и угоднијех јела, која су нарочито у те дане црквом забрањена; јер сувишнијем јелима, или пићем, може нанијети штету и његовој тјелесној природи. Двије су различне страсти у погледу јела. Прва је — кад се ко бори за само слатка јела; дакле уњијек хоће слатко ма да је и мало.

Тако се догађа често, да онај, који ужива у јелу слаткијех јела, ждере валогаје и не сажвакане у устима, због сладости. Ово се зове грчки: „лемаргија" а словенски: „чрѣвоугодіе". Друга је пак, кад ко хоће само да се насити, не гледајући на каквоћу јела, нити се брине да ли су слатка или не, да ли су добра или не; не стара се ни за што више, осим само да једе; дакле каква јела била, само да напуни црijево своје. Ово се назива: „гастримаргија" (прождрљивост) т. ј. „чрѣвоугодіе".

Сваки дакле, који хоће да се очисти од гријеха, нека се овога чува са највећом опрезношћу, јер то није због тјелесне потребе, него због страстй. И ако ко чини једно или друго, чини гријех, као кад живи безаконо са женом и као кад чини блудство; јер пијаница је тога, да разум води к једном или к другом: првом ради рађања дјеце, другом ради сластољубља. То се пак види и при самом јелу; неко једе ради потребе, а неко ради сласти...

Но као што смо дужни постити, уздржавајући се од јела, тако нам је дужност чувати језик свој да не клевета, да не ласкa, да не изговара празне ријечи, и у опште — од сваког гријеха, који бива језиком. Тако постити треба и очима, т. ј. чувати поглед свој од свега што је неваљало и погрјешно. Тако исто уздржавати руке и ноге своје од сваког неваљалога дјела, односно погрјешног корака.

И овако постећи (као што говори св. Василије), пост ће бити пријатан и чуваће сва наша чувства од сваког зла, те ћемо тако дочекати дан Васкресња Христова чисти и нови, и достојни причешћа св. тајана; а прије тога поздравићемо долазак Господа нашега Исуса Христа, који јашући на магарету улазаше у св. град јерусалимски, — простирући Му путем гранчице од маслина, т. ј. чиста срца, пуна љубави.

Но много се налази бесједа, које су св. оци говорили о посту и које овђе краткоће ради не помињемо.

Таковијех бесједа налази се много у књизи, која се зове Саборник", које је говорио св. Василије Велики и други св. оци у похвалу поста.

Тако н. пр. бесједа о посту, коју је говорио св. Василије у уторак сирне недјеље — лист 163 и бесједа, коју је он говорио такође о посту у петак сирне недјеље — лист 164 налази се у Саборнику, као и друге разне бесједе од њега и другијех св. отаца.

Ово је све написано да виде наши непријатељи коме су противни, и коме шљедују.

Глава трећа.

За што је установљен пост свете четрдесетнице?

Пост св. четрдесетнице установљен је ради овога:

Прво, да се тијем види, да смо пошљедователи Христови, јер је и он као глава цијеле цркве постио 40 дана у пустињи. И тако, постећи казујемо, да смо Његови шљедбеници, јер је он ради нас постио 40 дана. А пошто су дани четрдесетнице вријеме, у које се сјећамо страдања праведнога Христа, која је за нас примио, то је достојно и праведно, да будемо учесници Његовога страдања и распећа, т. ј. да распнемо односно угушимо наше страсти и сувишне жеље.

Господ наш Исус Христос, ако нам и није ријечима заповиједио, да постимо четрдесетницу, као својијем пошљедователима, али нам је то својијем примјером јасно показао; дакле тијем нам је заповиједио да постимо. За то Он сам каже: „Јер ја вам дадох углед да и ви тако чините као што ја вама учиних“ (Јован XIII. 15.). А св. ап. Петар у својој посланици (I. II. 21.) вели: „... Јер и Христос пострада за нас, и нама остави углед да идемо Његовијем трагом“. Ап. Павао савјетује Ефесцима да буду божији пошљедователи, као љубезна дјеца, и да живе у љубави, као што нас Христос љуби. А у посланици Коринћанима говори: „Угледајте се на мене, као и ја на Христа“ (I. Кор. XI. 1.).

Све се ово подудара са свједочанствима св. отаца, која у горњој глави наведосмо.

Друго, да сви људи, који су Хришћани, имају велики пост, као вријеме општега кајања свију њих. Истина, кајати се за гријех треба свагда, али је то вријеме, вријеме св. четрдесетнице, у којем се сјећамо страдања спасителјевога, *особито вријеме покаја*. — Христос Спаситељ страдао је у то вријеме ради гријехова наших, за то смо ми дужни у то вријеме тијела наша убијати, т. ј. *постом себе укрокавати*.

Треће, да сваки Хришћанин очисти и приуготови себе за Пасху, на име, да се удостоји причешћа: пречистога тијела и крви Спаситељеве, јер ко то не прима сваке године барем по један пут у ово вријеме, тај, може се рећи, није Хришћанин.

Четврто, да се испуне ријечи Христове: *Кад се одме од њих женик (Христос) тада ће постити*. А шта се под одласком женика разумије? ништа друго до страдање и смрт Христова. Истина да се и при вазнесењу Господњем одузео женик, Христос, али није тада била жалост толика, колика је онда, кад је Христос на крсту умро. За то особито онђе треба да се испуне горње Христове ријечи.

Пето, да се постом од 40 дана дадне десети дио од цијеле године, и како би се тијем дала десетина Богу, као што говоре св. оци: Василије Велики, Доротеј, Касијан и други.

Установљење друго.

О друга три велика годишња поста: Божићном, Петровском и Госпођинском.

Света мати наша црква установила нам је четири поста у свакој години, да их као дјеца њезина непрестано чувамо — држимо и испуњавамо како треба.

Узрок пак због којега је св. црква установила пост јест овај:

Прво. У књизи прор. Захарије, глави VIII. стоји написано овако: „И би ријеч Господа Свемогућега к мени говорећи: овако говори Господ Свемогући: пост четврти, и пост пети, и пост седми, и пост десети биће у дому Јудину на радост

и весеље и благе празнике, и завеселите се и истину и мир заљубите".

На почем су старозавјетни људи четири различна поста, који бијаху у различна четири мјесеца, сваке године постили, то смо много више ми, који имамо савршен закон, дужни ту добродјетељ (пост) држати, како нас они не би у томе надмашили.

Рећи ће ко год: а кад је тако, за што апостол Павле у својој посланици Галаћанима, глави IV., забрањује Хришћанима, да не подражавају Јудејима. Али треба знати, да апостол овдје забрањује Хришћанима обрезање, принашање животињскијех жртава, новомјесечије, светкованье суботе, и друго томе подобно, јер је све то са свијем искључено из нашега хришћанског закона.

Али пости, милостиње и молитве нијесу у томе реду, јер треба исправљати морал, кајати се и живљети побожно. Према томе не бивају равнијем начином нити у једно вријеме, нити због једнакога узрока наши пости с јудејскијем. А на пошљетку, пошто се Јудеји у свему разликују од Хришћана, то треба и десет заповиједи, које су дане Мојсију, на каменитијем таблицама, са свијем одбацити.

Друго. Црква Христова има право и власт прописивати законе о посту и о свакијем другијем добрије дјелима, и ми смо дужни законима њенијем покоравати се, — као што горе у раздјељењу другом опширно о овоме говорисмо.

Треће. Свака година садржи у себи четири различна времена: прољеће, љето, јесен и зиму.

Црква Христова дакле, по разлици та четири времена, на основу дâне јој од Христа власти, благоизволила је установити и четири различна поста, како би у вријеме тијех поста могли благодарити Богу, који нам је дао да прећемо из једног годишњег времена у друго, а за идуће (вријеме: прољеће, љето, јесен и зиму) да испросимо помоћ од Њега (Бога).

Тако уз велики пост захваљујемо Богу, што нам је дао, да прећемо зиму, а молимо Га, да нам даде да дужину прољећа живи и здрави без спотицања довршимо.

Уз пост тако звани Петров благодаримо Богу, што нам даде, да преживимо прољеће, а молимо Га, да нам благовремено и љетно вријеме уреди.

Уз пост, који се зове Госпођински, благодаримо Богу, што се већ и крај љета примаче, а молимо Га, да нам дарује јесен тиху и мирну.

А уз пост тако звани Божићни (Филипов) захваљујемо Богу, што нам је подарио, да јесен преживимо, а уједно молимо, да нам Он дарује и зиму угодну.

Тако ово коло, знак блажене вјечности саставља кола божија, а они, који посте ове посте, уређују у себи кола Илина, на којима се је он на небо узнио. А да се овај црквени устав о посту не смије уништити, види се јасно из пљедећијех ријечи сабора гангрског, који громопуцательно говори: „Који аскет, без тјелесне потребе, него просто што хоће да се узноси, не обдржава постове, који су опште предани и црквом чувани, а налази се при томе у пуној свијести, нека је анатема" (19. правило).

Четврто. Сваки од ова четири поста опредијељем је некијем тајанственијем суђењем. Тако пост свете четрдесетнице установљен је нешто због тога, што је тај пост и сам Христос постио, нешто пак ради другијех некијех узрока, о којима смо мало прије говорили.

Пост пошље „Пентикостара" (који се у народу зове Петров), установљен је

нешто због тога, да тада благодаримо Богу, који нам је послао св. Духа Утјешитеља, као што пошћаху и апостоли пошто примише Духа светога; нешто пак због тога, да се испуне ријечи Христове: *кад оде од њих женик тада ће постити*, јер вазнесењем Господњим оде од нас женик св. цркве, Христос Господ.

Напошљетку и за то, да светим апостолима, као основаоцима св. цркве и просвјетиоцима свега свијета, као начелницима нашега спасења, одајемо, по дужности, поштовање и благодарност. А овај свети пост почињући у понедјељак по недјељи свију светијех, продужава се до празника св. врховнијех апостола Петра и Павла и свију светијех 12. апостола, који долазе одмах иза овога правника.

Пост у августу (који се у народу зове Госпођински) установљен је ради два велика — одлична — празника, т. ј. Преображења Христа Бога нашега и бесмртнога престављења (успенија) Богоматере, и за то, да се постом преобразимо духовно, и да будемо једнаки преображењу Господњем, а за то да се надамо будућем преображењу при општем васкрсењу мртвијех, када ће Господ Исус преобразити наша понижена тијела да буду једнака тијелу славе његове (Филип. III. 21.).

А Успеније пресвете Богородице предусретамо достојно с постом. Пречиста Богомати свагда пошћаше, али пошто прими извјештај од анђела, да ће се на скоро преселити са земље на небо, особито од тада своје тијело постом изнураваше.

За то смо дужни Матер Божију частвовати постом, и по могућности њој подражавати, да нам Она својијем молитвама испроси у Бога да примимо у мирној сршетак земаљског живота, и да нам тај не буде на смрт, но на живот вјечни.

А осим свега тога овај је пост уваженъен и за то, да благодаримо Богу, који нам је даровао обилате плодове земаљске, којима нас Бог, који храни све животно, обилато обогати.

Пост пред рођењем Христовијем (који народ зове и Филиповијем постом, за то што почиње од дана св. апостола Филипа), установљен је једно с тога, да достојно сусретемо Христа, који је својијем рођењем дошао на свијет, ушљед чега и пјева св. црква: „Христос иде с неба, сретајте“... т. ј. духовнијем сретањем са запаљењијем свјетилницима добродјетељи и поста. А једно опет с тога, да би могли не стидећи се изићи пред Христа, кад Он по други пут дође, и кад будемо подигнути на облацима да сретемо Господа на ваздуху, и тако да будемо свагда с Господом.

Овако тумаче о томе и св. оци, као: Савва освећени, Јован Дамаским у својијем типицима, блажени Симеон Тесалонијски у својијем одговорима, Теодор Студит и многи други.

И све ово, премудро Богом руковођена црква Христова, мати наша, својом власти, коју је од Христа добила, установила је стално у своје вријеме. А ко цркву не слуша, тај је — по ријечима Христовијем — као невјернбожац и цариник (Мат. XVIII. 17).

Установљење треће.

О својствима јела, која приличе онијем, који посте.

Противници св. цркве наше говоре, *да је пост у ономе уздржавање*. Може се, говоре, јести и месо, и масло, и сир, и млијеко, и јаја, све то, али по мало, да се они, који посте не преједају; и тако је могуће пост очувати. Ушљед тога јасно је, да пост наших противника лежи само

на једној количини јела, а не и на својствима, т. ј. на умјереном јелу сваких јела, као што је месо, масло, сир, јаја, млијеко и т. д.

А наша св. православна црква садржи у цјелини о посту ова три састава: *вријеме, количину* и *својства* јела. Вријеме, т. ј. не јести често; количину, т. ј. не јести много, и својство, т. ј. не јести свака јела, особито: месо, масло, јаја, млијеко и сир.

И о времену и о количини говорили смо већ на почетку овога догмата у уводу, у другоме знању, а о својству јела овдје ћемо говорити, о коме је ово установљење црквено.

Онијем, који посте по уставу свете православне цркве, веома је неопходно пазити на својство јела, т. ј. уздржавати се од неких јела, и то не од скврњавијех (то не буди), него од онијех, која нијесу прилична посту, и која забрањује црква. А та јела јесу ова: месо, масло, јаја, млијеко, сир, а по некад и неке врсте рибе у различне постове.

Овдје противници вапију и говоре: *од куда вам је то, да нека јела уз пост једете, а од некијех се уздржавате?*

Но ево им јасна и непобитна одговора на то:

Ради чега је Господ Бог заповиједио Адаму, да једе плод с некијех дрвета, а од плода некијех да се уздржава? О, да је Адам сачувао овакви пост, не би нам ни требали наши садашњи пости! И још питамо ми противнике: ради чега бијаше заповиједио Господ Бог Израиљћанима да не једу квасни хљеб него пријесни? — Као што се види из онијех ријечи: „Да се не нађе квас у домовима вашим за 7 дана. Сваки, који окуси квасно, погубиће се душа та од скупа синова Израиљевијех... Никаква кваса да не једете, а по свијем домовима једите пријесно“ (Исход XII.). Даље, чујте, шта говори пророк Данило о себи: „У то вријеме ја Данило бијах у жалости три недјеље дана. Јела угодна не једох, ни месо ни вино не уђе у моја уста“ (Дан. XI. 2. 3.) А три младића, који бијаху с Данилом, радије једоше хљеба него месо с трпезе цареве. Ово су одговори, којима се позивамо на стари завјет. Осим тога могли би ми навести зато још много примјера.

Тако имаде доста примјера и у новоме завјету. Апостол Павле пишући Римљанима говори: „Добро је не јести меса, и вина не пити, и оно не чини, на што се твој брат спотиче, или од шта гори постаје или слаби“ (Рим. XIV. 21.)

Шта више, наилазимо још у јеванђељу на такова мјеста, која говоре, да ни сам Исус Христос и апостоли не једу ништа осим рибе, а не налазимо нигдје, да се говори, да једу месо, осим законитог *јагњета*. Нити пак ко може рећи, да је Христос бивао на многијем пировима, као: приликом свадбе у Кани Галилејској, у дому Симона губавога, у дому Закхеја, Марте и Марије и т. д.; јер Христос није бивао ради јестива меса при различнијем пировима, него ради тога, да при вештаственијем јелима даде духовнога утошћења онијем, који при такијем трпезама јеђаху. Па ако Он и јеђаше тамо, али ипак као примјер и учитељ сваке добродјетељи и уздржљивости, могаше се уздржати да не једе месо и остала укусна јела. А шта ћемо рећи за Јована Крститеља, кога сам живот бијаше само пост? Шта ли пак за апостоле? За Петра пише Григорије Назијанин у слову о љубави сујете; за св. апостола Матеја пише Климент Александријски у 2. књизи Педагогији, глави 1.: да су се хранили само једнијем зељем, односно сјеменем. Св. апо-

стол Јаков уздржавао се је свагда од меса и вина, као што пише Евсевије у 2. Историји, гл. 22. Тако се уздржаваше и апостол Тимотије свагда од вина, као што се види из Павловијех ријечи: „Више не пиј воде, него пиј по мало вина, желуца ради својега и честијех својијех болести“ (I. Тим. V. 23.).

Први Хришћани, који стајаху под управом јеванђелиста Марка, близу Александрије, једаху само по једном на дан и то у вече, а од меса и вина свагда се уздржаваху, као што пише о томе Евсевије у 2. Историји у глави 17. и свети Епифаније у „Јереси“ 29., која се назива „Назаренска“. О томе пише св. Епифаније при крају књиге против јереси, говорећи: „Бијаху многи, који се својевољно уздржаваху свагда од меса, а уз седмицу, која је пред Пасхом, само с једнијем, и то по мало, смоквама храњаху се“.

Кирил Јерусалимски у катихизису 4. свједочи о уздржавању од меса многијех Хришћана, што бијаше већ ушло у обичај

Св. Василије Велики и Јован Златоусти на много мјеста говоре слично ономе Тако исто говори и блажени Августин у 1. књизи о црквенијем обичајима, у глави 31. и 33.; Јероним, Теодорит и други такођер говоре о посту.

Погледајте на житија онијех, који живљаху по пустињама, као: Антоније, Иларион, и други многобројни свети *пустиножители*, па ћете се, заиста, *стидити и срамити* сви ви, који одбацујете свете постове, и који угађањем тијелу своме отварате врата на сваке безакоња.

Ако нас запитате, противници, од куда у вас то, да се уздржавате од меса у вријеме поста, не ћемо много водити распру с вама, као затуцанијем, него у кратко одговорити: Црква Христова, као што има потпуну власт постављати остале законе, тако исто је власна и у погледу различијех јела, на различна времена расуђивати; нека дакле дозвољавати јести а нека забрањивати на извјесно вријеме. Да пак заиста има она такову власт, казали смо довољно напријед у раздјељењу другоме у догмату о предањима.

А сами ви расудите, не раде ли тако и лијечници тјелеснијех болести, када болесницима прописују каквоћу јела, па нека јела заповиједају да једу, нека пак са свијем и строго забрањују? Ако дакле њих слушамо, који лијече тијело, то смо много више дужни слушати цркву Христову, која лијечи душу. Али лијечници ипак немају власти постављати законе, а света црква има то *чуномоћство*, као што рекосмо. И, ко се њој не покорава, тај је невјернбожац и цариник. *О, заиста је то дивно, новиљавати се лијечницима, који лијече смртно тијело, а лијечнике, који пријезно лијече несмртну душу, презирати и кршкжавати заповиједи Христа Бога, који каже: Ко слуша вас, мене слуша; и ко се вас одриче, мене се одриче!*

А ако пак желите знати, ради које је намјере установила црква Христова ово, т. ј. постове: — установила је за то, да се постом укрћавају тјелесне сувишне жеље и страсти, а да се по томе може радити за душу, као што уче сви учитељи цркве у опште.

И ово је што каже апостол Павле, говорећи: „Морим тијело своје и трудим се“ (I. Коринћ. IX. 27.). Св. апостол Павле и другијем начинима убијаше тијело своје, као проповиједима, трудовима, стараљем и управљањем св. црквом, а особито то чињаше постом. За то и каже: „До овога часа и гладујемо, и трпимо жеђу, и голотињу, и муке, и потуцамо се“ (I. Кор. IV. 11.). А позивајући нас да тако радимо, говори: „Поморите дакле уде своје, који

су на земљи: курварство, нечистоту, сласт, злу жељу и лакомство, које је идолопоклонство". А на другоме мјесту опет говори: „Угледајте се на мене као и ја на Христа" (Колош. III. 5.).

Дакле црква Христова није установила никаква закона о количини посноga јела, јер је сматрала да то не би било умјесно, почем не може једнаку количину јела поднијети раденик и нераденик, слабији и јачи, онај, који се налази код куће као онај, који путује, стари и млади итд. А за то је она установила својство јела свијех у опште, т. ј. изабрала је између различитијех јела нека, која се могу уз пост јести, дочим је нека сасвијем забранила; нарочито пак забранила је она јела, која по својој природи дају тијелу сласт и гојазност, међу којима је особито месо од животиња и тица, по општему сагласију свију.

Рећи ћете, ради чега не забрањује црква изобилност осталијех јела, него просто забрањује да се месо уз пост ни мало не једе.

Изобилност, сувишност осталијех јела, забрањује природни и божији закон. Јер природни закон забрањује одвише јести почем је таково јело противно и тешко природи, т. ј. може проузроковати и многе опасне тјелесне болести. А закон божији забрањује изобиловање јела, јер сам Христос рекао је апостолима: „Чувајте се да како ваша срца не отежају ждераљем и пијанством" (Лука XXI. 34.)

За то дакле и није нужно постављати никаквијех закона у погледу количине јела.

То је пак црква оставила на расположење моћима човјечијим, а само је установила једино својство јела, и ради укрођавања тјелесноga и другијех ради узрока забранила са свијем јести месо и остала мрсна јела у навјесне посне дане.

Установљење четврто.

О посту сриједе и петка.

Сриједа и петак пости се на основу апостолског предања и установљења. Јер 69. апостолско правило говори: „Који епископ, или презвитер, или дјакон, или иподјакон, или чтец, или појач не пости свету четрдесетницу пред Пасхом, или сриједу или петак, нека се свргне, осим ако није запријечен од тјелесне немоћи; ако је свјетовњак нека се одлучи" (види књигу Крмчију, лист 19.).

То исто утврђују и св. оци.

Тако блажени Петар Александријски, свештеномученик, у 15. правилу говори: „Треба да постимо у сриједу и петак: у сриједу због збора што су га склопили Јудеји о предаји Господа, а у петак, јер је Он за нас пострадао" (види књигу Крмчију лист 262).

Св. Теофилакт, архијепископ бугарски тумачећи ријечи јеванђелиста Марка, који вели: „Бијаху пак још два дана до Пасхе и до дана пријеснијех хљебова; и тражаху главари свештенички и књижевници како би Га (Христа) из потаје ухватили и убили" — говори: „У сриједу учинише савјет и ради тога ми постимо у сриједу" (види тумач. Теофилакта, лист 69. штамп. у Москви). А св. Игнатије Богоносац у у својој петој посланици Филибљанима говори: „Немојте презирати сриједу и петак за то што постите, него још тада раздавајте убогијем храну". О томе говори и св. Епифаније Кипарски, говорећи против јереси (75).

То исто говори и Климент Александријски у 7. књизи „Стромати".

Питање.

У које је вријеме св. црква Христова пост узаконила.

На ово питање св. оци установише ово правило: „*Када св. црква очува неки устав шврдо и непромјењиво, не можемо вријеме и почетак тога устава у књигама наћи. Истина је неизбјежна, да је тај устав изишао од самијех апостола.*

По овоме правилу светијех отаца и о св. посту лако је расудити. Јер почем почетак њихов и вријеме кад су установљени (постови) у књигама не налазимо, а чврсто и непоколебиво са свом св. црквом те (постове) чувамо, јасно шљедује, да свети постови воде свој почетак од самијех св. апостола, и од времена, у коме су они (апостоли) живјели.

(Наставиће се).

Немој пити.

Пијанице . . . царствије Божије не наслиједјат". (I Кор. 6, 10).

Коему горе? коему молва? коему судове, коему гореста и свары? коему сверушенија во ниште? коему сини очи? Не пробавајушчим ли во вине". (Притч. 23, 29—30).

1.

Не пиј, јер те пиће убија *тјелесно*. Пиће те сломи, измори, растроји, омлитави. Од пића покваришъ и изгубиш укусе и вољу за јело, а без јела нема живота. Од пића изгориш и прије времена живот свој свршиш. Многи се у пићу убије, објеси и самоубијством живот свој прекрати. Многи опет пијан посрћући и падајући изубија се, те на вијеки сакат и богаљ остане, или чак и у воду падне и удави се. А колико их је, који су пијани на ладну или мокру земљу легли, на снијегу се смрзи, те болест добили, од које су и под земљу отишли. И заиста више их је помрло од пића, него од жеђи.

2.

Не пиј, јер те пиће убија *умно, душевно*. Пијанство је хотимично лудило. Ко пије, томе сви живци од честог надражавања попусте, олабаве, језик одебља, те кад је пијан неможе да говори, него језиком као тешким и дебелим запиње, па тако му ваљда и мождани живци у мозгу често пијући укиселе се и одебљају, те није у стању брзо правилно и прецизно мислити, него само буца. Једном ријечи, он мало по мало оглупи — од пића му разум помрачи, јер пијући ракију мозак и памет попије, као што се и каже да „пиће и мудрога полуди".

3.

Не пиј, јер те пиће убија *морално*. Што човјек тријезан неће никада ни помислити, то ће пијан и помислити и рећи и учинити. А што неколико пута у пијанству помисли, рече и учини, то се на то навикне, пријеђе му у крв и постане обично, то послије и кад је тријезан не преза од тога. И тако мишљење му се исквари, жеље изопаче, па за све што је узвишено и племенито неспособан постане. Завали се у гријехове, те и у мислима и у дјелима постане покварен — непоштен. Зато пиће и јесте извор свију зала и гријехова.

4.

Не пиј, јер те пиће убија *материјално*. У пићу људи упропасте највећа имања. Кад пиће пријеђе у страст, то је болест, којој не помажу ни записи, ни молитве, ни мудри савјети, ни љекарски рецепти, нити икакви „antibetini"[1]).

Не може нико осиромашити једући, а многи је осиромашио пијући. Јер колико год попије, то у пићу много више потроши, распути, штете почини, покраду му, (дупла креда однесе), изгуби и т. д., а поред тога сваки рад занемари, и никакву дужност неможе тачно вршити ни отправљати. За то нам свијет и вели: „Од ракије кућа пропада, а од вина кућа није мирна". Сваки дан у крчми и трошећи по мало, „грош по грош, оде кућа на добош".

5.

Не пиј, јер у пићу неш освету, па и убијство учинити. Ако те је некада неко ма и најмање увриједио, која је увреда тако ситна да о њој не треба ни мислити, та се увриједа у пија-

[1]) Средство против пијанства.

ности учини тако велика, те само ако ти пред очи изађе онај, који ти је ту увриједу нанио, ти си већ готов руку подићи на њега, за што ћеш се без сумње — ако ти пиће није са свијем свијест помутило — кад се отријезниш кајати. За то ономе, који је лаком на пиће, српска пјесма вели:

„Опићеш се заметнућеш кавгу,
А кавги је тешко ријеч дати".

6.

Не пиј и због тога, што у пићу не можеш никакву тајну сачувати. Сваку тајну, коју си тријезан као у камену чувао, и која ће те доцније можда и главе стати, у пићу ћеш открити. У пићу си као решето, или продрта врећа, која не може ништа задржати. За то се и вели: „што тријезан мисли, то пијан говори".

7.

Не пиј, јер ће те породица (па и жена ако је имаш), омрзнути и одбанити, а дјеци својој као жалосни отац рђав примјер дајеш, и у твојој кући, ако си велим ожењен, док год пијеш, неће бити среће, слоге и љубави, него њечита бједа, свађа и неслога.

8.

Не пиј, јер када ти алкохол прође и прожма кроз сву твоју крв, то ће ти и сва крв заражена бити, те ће и дјеца која се од тебе као пијанице и заражене алкохолом крви зачета и рођена буду — бити умни и тјелесни богаљи и жалосне слике свога несретног оца. Трагови твоје грјешне страсти опажаће се на твојој дјеци. Ти ћеш им само болест у наслеђе оставити.

9.

Не пиј, јер док си бекрија и пијаница, то ће те сва боља околина оставити и презрјети, сви поштенији људи клониће се од тебе, а свако паметно друштво увијек ће те избјегавати. Свакоме ћеш бити сувишан и несносан. Бићеш одбачен.

10.

Не пиј, јер докле год пијеш, дотле (неће бити ни теби ни твојој кући од тебе користи, а већ) домовина — отаџбина и твој народ неће моћи никад и ништа од тебе добро ни очекивати, а камо ли да ћеш моћи и у чему предњачити, а и наша пословица вели: „пијана глава не носи барјака".

11.

Не пиј човјече, — ти си врло мало мањи од анђела, (Псал. 8, 5); па за то не пиј толико, јер и животиња као бесловесно створење, кад јој буде доста престане и јести и пити, и никад и ни једна животиња неће толико јести и пити да блује и повраћа, а ти разумни и словесни створ, паметни човјек, то радиш, и то на жалост и срамоту често радиш.

12.

Не пиј, јер си слика и прилика Божија, разумно и словесно створење. За то не опијај се, негди на себи образа и подобља божијег, не ваљај се по блату, неуподобљавај се животињи — свињи.

13.

Не пиј, јер ако ти пиће пријеђе у страст те тако постанеш права „древна" пијаница, то си ти изгубљен — ти си мртав. Мртав си душевно, морално, а прије времена бићеш мртав и тјелесно.

В. Поповић,
прото.

Разговор свештеника с Хришћанима о томе, да неваља говорити срамне ријечи.

Уреднштву саопштио: **Срб-Пеција.**

Без сумње српски је свештеник главна чиновница у народу. Он му је први и најбољи пријатељ, он је уз српски народ вазда био; српски се је свештеник весело и плакао са својим милим и витешким српским народом.

Елем браће моје није било прилике или неприлике у народу, а да се српски попо у њој није нашао. Јест борами Србине брате тако је то било. Е, али то су били стари српски свештеници, а ми млади, чини ми се, да нијесмо

достојни ни опанака сазути нашим прецима. Но, баш би рекао, да је томе крива најновија „етикеција“ и „мода“ а нешколико и дух времена.

Ма ја нећу и није ми намјера даље да зборим о неким нашим немарима и манама, већ само „све поврзи, а Божке помози“ — и браћо свештеници сјетимо се ријечи Спаситеља Исуса Христа, који вели: „Оно је прави свештеник који и душу своју за овце своје полаже“. Имајмо на уму, да сав опстанак српског народа зависи о савјесном раду српског свештеника и учитеља, те ако они извршују своју српску дужност и раде савјесно, онда ће се и премилостиви Бог и Створитељ цијеле васионе смиловати на нас и бити с нама, а кад је Бог с нама ко нам може шта учинити??

*

Данас је ухватио клицу ружан разговор и међу дјецом, јер и они више пута зборе такијех ријечи, да би се човјек ибретити морао, а то дође све отуда, што многи родитељи свашта пред дјецом разговарају, што баш никако не би смјело бити.

Свештеник је у прву руку позват да одвраћа од ружног разговора, јер он баш понајвише има прилике у додир доћи с народом.

Ја овдје споменутавам под истакнутим насловом један чланак из првог српско-босанског календара штампана 1869. у Сарајеву у босанској вилајетској штампарији, и мислим, да не ће бити на одмет, да га наше свештенство прочита, а тим још више, пошто је речена књига данашњи дан ријеткост, па ево тога чланка:

Свештеник. Мени се чини, брате мој да се теби неће допасти ова моја данашња посјета. Али шта ћемо? Ми се обично у први мах срдимо, кад нам ко истину у очи рекне, а послије кад к себи дођемо и размислимо добро о ствари, онда и сами се увјеримо, да је онај, који нас је савјетовао, право имао, па му још захваљујемо и поправимо се.

Тако барем бива код паметних и разборитих људи.

Парохијанин. И ја држим да је грјехота од нас не примати савјета. Ко би нас и могао боље од нас учити и упућивати на добро. Ми смо људи прости, и у грјесима огрезли.

Свештеник. Пороч о коме сам намјеран с вама говорити, посао је готово опити; мало их има данас међу нашим људима, који тим пороком нијесу заражени. За то ми је мило, што се овдје код тебе скупило велико друштво, па ће бар сви моћи чути шта говорим. Сјећаш ли се како си прошасте недјеље, кад си кући ишао, говорио неваљале погане ријечи?

Парохијанин. Е, оче, ја сам онда био знаш мало весео; ишао сам на гостију.

Свештеник. Но ти си опет био при себи, и знао си шта говориш. Шта тријезан мисли, то пијан говори. Да се пијеси навикао кад си тријезан да говориш неваљале ријечи, не би их ни пијан на своја уста изговарао.

Парохијани сви заједно. Оче та то је наш простачки обичај да тако говоримо. Сви смо ми такови.

Свештеник. Тако је на жалост. У цијелом нашем селу, једва ћеш наћи неколико скромнијех људи који никада не псују. Сви остали псују, и говоре срамотне ријечи безобзирке. Па већ и дјеца се ваша из малена на то уче! — Ви сте се тако привикли псовању, да већ многи изговарају те ријечи као неке пословице. Ако у јутру марвинче рани, а ти му псујеш то и то! Ако ти когод од млађих не уреди добро посао, сто тебе опет гдје га псовком исправљаш и караш.

Ако син оца, или жена мужа срди, понаша се то исто. Многи од вас тако су се обезобразили, да и пред свештеником псују, а има их на жалост, који као поганици псују крст, закон, свеца, и — страшно је и казати, самога Бога! Неваљали тај обичај прешао вам је у крв; многи се убежену, кад им кажем да је грехота псовати, а неки се и диче тим неваљалим обичајем, и псујући мисле, да су јунаци, а само нема горих страшивица и лудака, него што су они.

Парохијанин. Неки пут, оче, не бих хтио псовати, али ме разљуте!...

Свештеник. Па зар ти тада псовка помаже? Зар ти је онда лакше кад псујеш? Знам ја љубазни мој да имаде много људи, који кад се расрде псују, али рекао бих, као да они хоће ало још горим да учине; пороч хоће да наљућене пороком! Боље би било да се у мјесто тога прекрсте и да ућуте па би их прошла лутина и сав јед. — Међу тим питам ја вас, јесте ли ви кадгод мислили о том како је велики грјех псовање, и како то шкоди благонаравности.

Парохијанин. Научите нас, оче. Можда ћемо се ми лакше поправити, ако дознамо, како је псовка велики грјех.

Свештеник. Псовка је грјех, који се забрањује у седмој заповијести; псовка је пут к развратности, она је ријечима извршена разврат-ност. Гдје се псује, ту се у полак појављује и нечистота, а нечистота је грјех смртни. Кад је Господ Исус Христос распет био, онда га је грдио онај разбојник што је био на лијевој страни, а грдили су га ријечима и они поглавари и старјешине који су викали: „А, а, то је онај што вели да може разорити цркву и за три дана је опет саздати!“ Св. апостол Павле, захтјева да се срамне ријечи међу Хришћанима не говоре, да им ни имена нема. (Ефес. 5. 3. 4.).

Псовка скрнави и наше изображење и слух и језик и владање наше. Је ли могуће да човјеку пред очи не излазе неваљалства, кад неваљале и срамне ријечи пушта на уста своја? Слух наш који треба да пази само на чисте и корисне ријечи, са гадних наших ријечи кужи се и скрнави. Језик који би требало да слави Бога, обесвећује се псовањем. Помислите само није ли грјехота, оним истим језиком — којим признавате име Божије, име оца и сина и светога духа, — развратне и гнусне ријечи говорити. На што је још страшније. Ви примате са своја уста св. тјело и крв Христову, па на та иста уста говорите погане ријечи. На пошљетку људи доброга владања, кад вас чују гдје говорите којекакве гадне ријечи, покваре се и пођу вашијем трагом.

Но да видимо кога ви грдите и коме досађујете вашом виком и псовком? Своје жене, које вам дјецу рађају, своје матере, које су вас родиле и одхраниле. О, како је то гадна неблагодарност! Питам ја вас, могу ли се добро владати они, који често псују? Та ти људи обично и сами признају да су неваљали само што се још диче својим неваљалством. Ја готово не могу ни вјеровати, да човјек, који радо псује, није и развратан. Особито је гадно чути, старе људе и родитеље, гдје псују пред женама и дјецом.

Једна жена. Тако је, часни оче, па опет наши мужеви често говоре погане ријечи и пред својим одраслијем шћерима. Само да знате колико између нас с тога грјеха (т. ј. сваће) бива.

Свештеник. Видите, каква се темељна тужба противу вас доноси! Видите, како сте ви јако у неваљалства забраздили! Доиста се човјек мора чудити, одкуда у вас тај неваљали нехришћански обичај. Тај се обичај само ђаволу може допадати а ником другом. Он нас и наводи на тај погани грјех. А да није и међу вама која, што непристојне ријечи говори? (окрене се к женама).

Парохијани (готово сви заједно). Што је истина, истина, оче. Жене не псују. Само по гдјекоја се нађе, али то су безобразнице, што немају стида ни поштења.

Свештеник. Али жене опет имају други неваљали обичај, што проклињу друге, а највећма и најчешће своју рођену дјецу. Оне сваки час говоре: „Иди до ђавола; иди к врагу на благослов; враг те одниo; виле те кидале“ и т. д. Знате ли ви шта је клетва; знате ли особито шта је клетва родитељска? Та ви желите својој дјеци, својим најмилијима свако зло, кад их кунете.

Једна жена. О сахрани нас Боже од сваког зла. Ми, оче, не мислимо тако као што говоримо. Знаш ми то само у злу срцу кунемо, али послије одмах на то и заборавимо.

Свештеник. Вјерујем ја, вјерујем, да ви нехотице и само из обичаја кунете своју дјецу, кад укора заслуже. Знам ја и то да такве клетве ништа не вриједе. Али ипак искуство свједочи, да дјеца коју родитељи често куну, небивају у животу потпуно срећна. Ево вам једног примјера за то. Мати нека била је врло љутита, па је често клела своју дјецу. Па гле, нека дјеца једно за другим помру, и она за кратко вријеме остане сама самохрана, а имала је прије петеро дјеце. Сад тек кад је и пошљедње дијете сахранила, отвори јој се очи и она остане сама себе гристи што је своју дјецу проклињала. Тако се неко вријеме грижала и једила, док напошљетку не полуди и сама се не убије.

Једна жена. О, та нећу ја више никада клети своју дјецу а признати морам да сам и сама до сад то чинила. Савјетоваћу и друге, да се одуче од тога неваљалог обичаја.

Свештеник (свима). То још није све, што сам хтио да кажем.

Ви често проклињете један другога, па и саму домаћу животињу. Ви називате један другог и једна другом ђаволом, врагом, вјештицом и т. д. — То је зло и напаљо.

Парохијани. Та знаш, оче, ми онда запсивамо марву, кад је лијена и бијесна, и кад неће да нам по вољи иде. Па онда се ми разљутимо, па морамо тући и псовати непокорно марвинче.

Свештеник. Може ли марвинче разумјети ваш говор, може ли оно из ваше псовке разабрати да сте срдити, и да вам што год није повољно. Зар ви можете од неразумних и бесловесних скотова иснискивати да све како ваља раде, кад ви сами који сте разумом и слободном вољом обдарени; не радите како ваља. Та ако и мораш марвинче исправљати и управљати бичем, не мораш бити према стоци.... и орјатин, не мораш је кињити и мучити. Ја вам кажем да онај, који је спрећу скота немилостив, не може ни спрећу људи милостив бити. На пошљетку ништа људе нема, него кад когод бездушну ствар проклиње и грди, као на примјер свој занат или алат којим љебац заслужује, своју кућу у којој живи, и своју земљу која га храни! Може ли нас бездушна ствар разумјети, може ли се она бојати од ваше љутине? Је ли да не може?? Па зашто онда псујете, и поганите уста ваша којекаким гадним ријечима и клетвама.

Парохијани сви заједно. О, оче! ми видимо, ми признајемо, да смо били неразумни.

Свештеник. Још вам имам нешто да кажем. Ви често називате друге непристојним именима, н. пр. желите ономе који вас је увриједио свакојаке бједе, болести, називате га псетом, лопоном, објешењаком. Све то ви у љутњи говорите. А има ли у таквом понашању према ближњима љубави хришћанске! Како можете ви послије таковних гнусних ријечи, које на своја уста изговорите, тим истим устима призивати име Божије! Како можете једним истим оруђем славити Бога, и проклињати људе створене по обличју божијем? Тече ли из једног истог извора слатка и горка вода? (Јак. 3. 9.) — Осим тога опазио сам и тај рђави обичај код вас, да се ругате хромима и грбавима, да надјевате имена својим ближњима и знањима и да им се ругате због њихови недостатака и порока! — То све неваља.

Парохијани. Знаш, оче, ми смо људи неуки нијесмо учили књиге, па не умијемо учтиво говорити.

Свештеник. Од вас се неиште ништа друго него да у љубави један с другим живите; да један другога ни ријечима ни дјелом, ни пред њима ни на страни не вријеђате. А за то не треба да сте учени. Ви можете сами из своје здравe памети знати, шта је непристојно и безобразно, па се тога чувајте и у говору и у твору. Кад бих ја почео тако непристојно говорити и владати се, ви би сте ме осудили, и то с пуним правом. А знајте, да све што се мени непристоји то ни вама не стоји лијепо; јер вријеђа част и поштење. Хоћете ли се дакле од сад чувати од псовке, проклињања, ружних ријечи и псовања својих ближњих?

Парохијани сви. Хоћемо, хоћемо, оче! —

Свештеник. Тако и ваља. Вјерујте ми, драги моји Хришћани чим се ви одучите од неваљалих ријечи, одмах ћете бити честити, срећни, задовољни. Богу милији, па и други ће вас људи већма уважавати, и ваша рођена дјеца ће вас већма поштовати. Сад с Богом остајте, и запамтите моје ријечи. —

А и ти мила Србадијо Босне и Херцеговине земље славне и племените остај с Богом, до скорог виђења у нашем дичном проносноју српске православне цркве просјете — биће „Источнику".

Ти пак господни уредниче и врли Србине прими српско поздрављe од твог искреног Срб-Пеције, а из „Крајине" луте.

Ман. Гомионица, на источни петак 1893.

О дужностима парохијалног свештенства*).

Увод.

Прије него што би укратко почели саме дужности званија свештеничког побројавати, нужно је знати: шта је свештенство? од кога је и на који начин установљено? је ли чин свештенички превосходан, но је ли уједно тругдан и опасан? ко треба њега да се прима? и које су нарочите дужности свештеничке?

Свештенство је званије или служба у новом завјету, које се званије састоји у проповиједању слова Божија и у свршавању тајана новога завјета.

*) Кратки извод и превод с руског, из књиге: „О Должностяхъ пастырскихъ приходскихъ". (Издање двадесетъ шесто). Уредник.

Звање овако имао је Христос Спаситељ на себи и предао га послије апостолима својима, а ови опет даље својим прејемницима. Да је Исус Христос звање свештеничко, које је на себи имао, заиста апостолима својим предао, види се из оне његове заповиједи њима предане: „Шедше оубо наоучите вса языкы, крьстяще их во има Отца, и Сына, и светаго Духа, оучюще их блюсти вса, елика заповедахъ вамъ“. (Мат. 28, 19 и 20).

А да је Христос не само апостолима својима, но у једно и прејемницима њиховим т. ј. епископима и пресвитерима у равној мјери звање свештеничко предао, види се из овог обећања Његовог апостолима: „И се азъ с вами есмь во вса дни до скончания века“ (Мат. 28. 20.).

Апостоли, као људи, нијесу могли живити до свршетка вијека, но умрли су, али живе до сада и живиће до свршетка вијека у прејемницима својим, т. ј. у епископима и пресвитерима.

Свештенство је установио Исус Христос ради тога, да би људи, који су због гријехова својих од Бога одпали, и вјечној казни себе подвргли, посредством свештенства опет приведени били у милост и благодат Божију, и могли добити живот вјечни. За то св. апостол Павле своје апостолство назива *службом примирења* а проповјед своју такође *словом примирења*.

Кад је дакле свештенство од самога Христа Спасителя установљено, и то на тај начин, да нас оно руководи да добијемо вјечни живот, то се отуда лако закључити и увидити може, да је свештенство велико достојанство. О томе нас увјеравају нека имена, којима слово Божије назива свештенике. Тако оно назива га да је: *Анђел Господа сведржителя — Вјесник Господњи — Прилика апостолска — Уста Божија — Анђел цркве — Храм високи — Дом за тајну — Стуб премудрости — Труба небесна — Свјетлости свијету — Пастир стада Христова — Со земли — Лекар болесних — Вода слијепих Наставник заблудјелих — Учитељ — Свјетиљник — Пут — Чувар — Вратар — Кључар — Изучитель — Судија — Владар — Измирителъ — Молитељ — Пресвитер — Старјешина — Јереј — Свештеник.*

Св. Златоуст о достојанству свештеничком овако говори: И кто ли, что есть священникъ; Ангелъ Гдне есть, ѣдя ко всей благости; ини нарѣшни ю нѣмъ, но ю нѣмъ нарѣшни, но ю рѣкоположившихъ и Бга (у II бесј. на Тим.).

А св. Григорије Богослов у првој бесједи својој вели овако: Священникъ бываѣ, то Ангелы стоятъ, то архангелы ликомолятъ, къ горнимъ жертвникомъ жертвы козносятъ, то Христомъ причодѣйствуютъ, образъ козтягаютъ (то есть падшаго чѣлѣка крещениемъ къ никости приходятъ).

Као што је чин свештенички великог достојанства, тако исто и великог труда и подвига захтјева. О томе довољно свједоче и нека имена у св. писму, тичући се чина свештеничког, којима се означава труд, бденије, трпљење и подвиг, као чину томе својствена. Тако не називају се свештеници само Анђели, и т. д., као што је мало прије речено, но и *војници, стражари, жетеоци, виноградари радници*. Св. Јован Златоуст о трудности звања свештеничког овако говори: Нѣсть трудъ, иже ни подобенъ сыи трудъ священника. А св. Григорије Богослов каже: *да, умјети својом паством добро управљати, јесте наука која све друге превазилази.*

Но није свештеник само великог достојанства, и није звање свештеника само трудно, него је чин овај уједно и опасан. Опасност ова види се отуда, што свака и најмања неисправност, а особито љеност у чину свештеничком, најмањој казни подлежи. За то апостол Павле, сматрајући како је страшан и опасан чин свештенички, своје прејемнике је заклињао живим Богом и страшним судом, да дужности звања свога савјесно извршују. Св. Јован Златоуст убијеђен о тој опасности, овако говори: И мне многихъ сыти ко ирухъ пьющихъ, но многайшихъ погибающихъ.

Ово достојанство, подвиг и опасност чина свештеничког треба непрестано пред очима да имају они, који чин свештенства добити желе, да би тако прије свега сами себе испитали: могу ли они такво бреме понијети, имају ли довољно разума, науке и искуства, а поред свега имају ли добру нарав; јесу ли доброг и безпријекорног живота и владања, и у опште имају ли сва она својства, која апостол Павле од свештеника иште. Јер ко нема поменутих својстава, не само добровољно да неприма на себе овај чин, по примјеру лажљивих пророка, него кад би и знао и убијеђен био, да га се одрече, као што га се Мојсије одрицао, и као што су га се одрицали Григорије Неокесариски, Јеврем Сирин, Григорије Богослов и многи други, који су били и науком и животом свијетла црквена.

А најглавније и понајприје препоручује се сваком оном, који жели у чин свештенички ступити, да испита себе: осјећали он, да га Христос сам тајно пита: *Љубиши ли ме?* Пази окце моје, и може ли на то питање као апостол Петар нелицемјерно одговорити: Господи, Ты вѣси, яко люблю Тя.

Даље, прима ли се он духовне наставе само ради своје користи, или ради користи и спасења паствене своје. И ступа ли у дворе оне, да по ријечима Евангелија: *животь имѣеть*; или: *да оукрадеть и отклеть и погубить*. Ако користи ради своје паствене ступа у парохију, онда је прави пастир, ако ли себе и своје користи ступа, онда је *тать и разбойникъ*.

* * *

У главном све дужности свештеничке могу се подијелити на четири части, од којих прва је *учити људе*; друга — *свето живити*; трећа — *тајно дјејствовати*; и четврта — *молити се Богу за све људе*.

О првој дужности свештеничкој — учити људе.

Да је прва и најглавнија дужност свештеничка учити људе показао је сам Христос Спаситељ, кад је својим апостолима рекао: *Идите и научите све народе крстећи их у име Оца и Сина и светога Духа* (Мат. 28. 19); из којих ријечи види се, да им је најприје заповједио учити, па послије крстити. А и само се по себи разумије, да учење треба свему да предходи, јер без предходног учења нема вјере, а без вјере се може се нико спасењу надати.

Да је прва дужност свештеничка учити људе, доказао је сам апостол Павле, кад је о себи рекао: *Тешко мени ако не проповједам, јер ми је дужност, служба ми је предана* (I Кор. 9. 16 и 17). А осим тога доказао је исти апостол и тиме, што је Тимотеја епископа Ефеског на то настављао овим ријечима: *Заклињем ше дакле пред Богом и Господом нашијем Исусом Христом, који ће судити живима и мртвима, доласком његовијем и царством његовијем: Проповиједај ријеч, настој у добро вријеме и у невријеме, покарај, запријети, умоли са сваковрсном сношењем и учењем* (II. Тим. 4. 1.).

Почем је прва и најглавнија дужност свештеничка учити људе, зато строго наискује Бог од свештеника и грози им највећим мукама, ако се нерадни у њој покажу: *Сине човјечији* говори Бог у старом завјету, *поставих те стражарем дому Израиљеву, да слушаш ријечи из мојих уста и опомињеш их од мене. Када ја речем безбожнику: погинућеш, а ти га не опомењеш и не проговориш му да би одвратио безбожника од безбожног пута његова, да би га сачувао у животу, онај ће безбожник погинути са својега безакоња; али ћу крв његову искати из твојих руку* (Језекиљ гл. 3. ст. 17 и 18). А у новом завјету говори Христос: *Пријдеть господинъ раба того, (надзирателя) оканнаго его житомѣрца, то есть, лицо злое Божіе, поставленнаго къ вѣрѣ и святому житію) къ дню, къ онаго не чаетъ, и къ часу, къ онаго не вѣсть, и протнетъ его полма и часть его съ невѣрными положитъ.* (Мат. гл. 24. ст 50 и 51. Лук. гл. 12, ст. 46.)

И пастири цркве прних вијекова послије Христа признавали су, да је прва дужност свештеничка *учити људе*, и свагда су пред очима имали оне казни, које би их постигле, ако би ову дужност пренебрегнули; па зато су на васељенским и помјесним саборима, па у поученьима својим ову дужност препоручивали. па и саме казни напоминьали и опредјељивали, које би их постигле, кад ову дужност не би испуњавали. Тако 36. правило апостолско вели овако: „Епископа епископи Епископъ, који *јеванђеље научитъ, да бы научитъ, докдеже изправитъ*. А правило 58 ап. вели: *Епископ, или пресвитер, који пушта у немару клир или народ, и непочува их благочестију, нека се одлучи; ако пак устреје у немару и безбрижности, нека се свргне.* А правило 19 шестог вселенског сабора овако гласи: *Треба, да предстојници цркава (т. ј. епископи и пресвитери) сваки дан, а особито у дане Господње, поучавају сав клир и народ ријечима благочестија . . .*

Св. Григорије Богослов говори, да је између свију дужности свештеничких најглавнија проповједање слова Божијег.

Премда је дужност свештеничка учити људе прва и најглавнија, ништа мање многи парохијални свештеници у садашњем времену ову дужност немарно отправљају. Зато се имају такви љепшим бојати, да им се нерекше оно слово Божије преко пророка Јеремија: *Свештеници не рекоше: гдје је Господ? И који се баве законом не познаше ме, и пастири одусташе ме, и одоше за стварима залудњим*: (Јер. гл. 2. ст. 8).

Који свештеник ову дужност учења немарно врши, па ако је поред своје љености још и незналица и то својом кривицом, т. ј. ако је имао и могао гдјегод учити се, а није хтио, такови

показује да није у чин ступио ради спасења повјерене му пастве, но само ради своје користи, и такови обично прибјегава којекаквим празновјерицама, и своје парохијане њима заражава и у разврат доводи. О оваковим пастирима говори Господ вседржитељ овако: *Тешко пастирима, који пасу сами себе! Не треба ли стадо да пасу пастири? Претилину једете и вуном се одијевате, колете товно, стадо не пасете. Слабијех не кријепите, и болесне не лијечите; рањене не завијасте, одагнане не доводите натраг, изгубљене не тражите, него силом и жестином господарите над њима.* (Језекиљ. гл. 34. ст. 2, 3 и 4.). На им послије за такову нерадност њихову овако грози: *Ево ме на те пастире, и искаћу стадо своје из пастирових руку, и неку им дати више да пасу стадо, и неће више пастири пасти сами себе* (Језек. гл. 36. ст. 10.)

А да не би који од свештеника у поменуту љеност упустио се, или, да не би са свим незналица остао, то се против тога она два сасвим потребна средства предлажу:

1) Да често с пажњом чита све, што се у пастирском Богословљу садржи, и да ријечи св. Писма, које се у њему наводе, у срце своје укорјењава. *Света писма*, говори св. апостол Павле, *да умијеју, која те могу умудрити на спасеније у Христа Исуса. Све је писмо од Бога дано, и корисно за учење, за карање, за поправљање, за поучавање у правди. Да буде савршен човјек Божиј, за свако добро дјело* (II Тим. гл. 3 ст. 15, 16 и 17).

2) Да се свим срцем моли Господу Исусу, да га он духом својим светим просвјети, уразуми и на сваку истину настави, по ријечима Христовим: *И што год замолите у оца у име моје, оно ћу вам учинити, да се прослави отац у сину* (Јован гл. 14 ст. 14.) А на другом мјесту говори: *Ако останете у мени и ријечи моје у вама остану, што год хоћете иштите, и биће вам.* (Јован гл. 15 ст. 7).

На питање чему је свештеник дужан учити своје парохијане, и одкуда ће их учити? одговара се укратко овим ријечима, да је свештеник дужан учити људе прво, *шта да вјерују* а друго, *шта да раде и извршују.* О овоме дужан је свештеник да учи људе из слова Божијег. Томе је и сам Исус Христос обучавао људе, и проповјед своју тиме започео: *Покајте се и вјерујте у је вањеље* (Мар. гл. 1. ст. 15.), т. ј. учио је људе вјери и добрим дјелима. Вјера садржи се у је вањељу, а добра дјела излажу се у десет заповиједи Божијих.

Што се тиче вјере, она се састоји из 12 чланова, и назива се символ православне вјере, којег су Христијани дужни знати и исповиједати.

Сви ови чланови вјере налазе се у светом Писму, али не на једном мјесту, него свуда по свијем књигама св. Писма. Ове су чланове послије свети оци од туда извадили и саставили кратки састав вјере у 12 чланова, који се зове символ православне вјере Никео-константинопољски.

Исто тако и десет заповиједи Божијих налазе се у св. Писму у глави 20, друге књиге Мојсија. И будући је закон овај нама урођен, то је сваки православни Христијанин обвезан тај закон знати и по њему управљати се, чинећи добро а клонећи се зла.

А што се тиче мале дјеце и у опште простог народа, за њих је довољно оно изасненје вјере и закона Божијег, које се у малом Катихизису налази. На катихизиса може свештеник сваке недјеље и празника по један члан или по једну заповјед протумачити и објаснити са кратком поуком.

Будући се чланови православне вјере и десет заповиједи налазе у св. Писму, то смо дужни слово Божије т. ј. књиге старог и новог завјета за основни извор и савршено правило како св. вјере тако и добрих дјела држати и поштовати; и због тога дужни смо:

1) Слово Божије испитивати, јер сам Господ тако заповиједа, говорећи: *Прегледајте писма* (Јован гл. 5. ст. 39);

2) Из слова Божијег, као из извора, божанствене истине црпити и народ учити;

3) Словом Божијим наше ријечи и поуку поткрјепљавати; и

4) Свако учење о вјери и закону, па било да га ми предајемо, или да нам га ко продаје, са словом Божијим да га сравнимо и оно, што је слову Божијем сходно и с њим сагласно, да држимо, а оно што је противно да одбацујемо, по ријечима апостола Павла: *Све искушавајући, добро држите, и свакога зла уклањајте се* (I Солуњан. гл. 5. ст. 20 и 21). А по ријечима св. Евангелиста Јована: *Не вјерујте сваком духу, него кушајте духове јесу ли од Бога; јер многи лажни пророци изиђоше на свијет* (I. посл. гл. 4. ст. 1.)

Под именом слова Божијег нетреба никакве друге књиге разумјети, но само књиге старог и новог завјета; јер су само оне божанствене књиге, које нијесу просте и по самовољи човјечијој написане, него по откровењу и по заповиједи Божијој, написане су од људи, који су св. Духом били заданути, као што св. апостол Петар свједочи: *И ово знајте напријед да ни једно пророштво књижевно не бива по своме казивању, јер никад пророштво не би од човјечије воље, него научени од светога Духа говорише свети Божији људи* (II посл. гл. 1 ет. 20 и 21). А св. апостол Павле вели: *Али вам дајем на знање, браћо, да оно јеванђеље које сам ја јавио, није по човјеку, јер га ја не примих од човјека, нити научих, него откривењем Исуса Христа* (I Гал. гл. 1. ст. 11 и 12).

Осим слова Божијег млого су корисни и списи и дјела св. отаца ономе, који црквену бесједу и пастирску поуку саставити намјерава, јер ти списи и дјела садрже у себи, или по смислу божанственога писма објашњени чланови вјере, или христијански морал, или правила и уставе о црквеном благочинију, који се предањима црквеним називају; па за то се списи и дјела св. отаца у поукама и бесједама народу на сходном мјесту употријебити могу. Но како списи и дјела св. отаца, тако и црквена предања не треба мијешати са словом Божијим, јер друго је слово Божије, а друго су списи св. отаца и црквена предања.

Слово Божије, као што је мало прије речено, садрже књиге старог и новог завјета, које су пророци и апостоли, Духом светим просвећени, написали.

Списи и дјела св. отаца јесу књиге од њих написане, које садрже у себи или *објашњење* слова Божијег, или нарочите *бесједе* народу говорене, или други састави, који су по потреби цркве ради опште користи нужни били.

Предања црквена јесу установе и правила, којима се одређује, како ваља с црквом управљати, које празнике ваља прослављати, како и када их прослављати. А осим тога који су дани посни, како се могу разрјешавати и у колико; укратко рекши: сви чинови и цијело пошљедовање црквено, именује се црквеним предањем.

Ове начине учења дужан је сваки свештеник и црквени учитељ свагда и у свако доба по околностима употребљавати.

Овај је петобројни начин учења прописао сам св. апостол Павле, рекавши: „*Све је писмо од Бога дано, и корисно за учење, за кајање, за поправљање, за поучавање у правди. Да буде савршен човјек Божији, за свако добро дјело приправљен*“ (II. Тим. гл. 3. ст. 16. и 17.) А о петом начину вели: „*Јер што се напријед написа за нашу се науку написа, да трпљењем и утјехом писма наду имамо*“ (Рим. гл. 15. ст. 4.)

Казали смо, да је свештеник дужан учити људе шта ће вјеровати и шта ће чинити, и казали смо да и једном и другом из слова Божијег учи. Но сад је нужно доказати, којим начином треба свештеник да учи своје парохијане, и колико има тијех начина? Начина учења има пет и ови су:

Први начин састоји се у томе, да учи људе св. вјери, да би тако вјерне своје с дана на дан у вјери православној боље и боље усавршавао.

Други начин састоји се у томе, да науку, православној вјери противну, побија, изобличава и свако празновјерије искорјењава.

Трећи начин састоји се у томе, да сходном поуком исправља оне људе, који се по науци вјере не владају, или који развратан живот проводе, и који су у безаконје пали.

Четврти начин састоји се у томе, да људе, који право вјерују, добродјетељном животу наставља и руководи.

Пети начин састоји се у томе, да свештеник оне људе, који су невољни и очајавају, словом Божијим тјеши и у надежди утврђује.

Прије него што би свештеник започео по првом начину своје парохијане поучавати, т. ј. учити их вјери, треба да позна, какви су његови парохијани, јесу ли људи прости или изображени. Ако су прости, онда да избјегава у поуци својој високе изразе и замршене ријечи, и да се неупушта у нека пространа и висока богословска разлагања и расуђења, већ нека их учи најнужнијим члановима, које воде спасењу, предлажући им простим, јасним и кратким ријечима, па послије да потврди доказима из св. Писма, и од објашњења предложеног члана све донде да не одустане, док га његови парохијани не буду добро разумјели.

А да би парохијани објашњени члан вјере могли добро схватити и разумјети, то их може свештеник учити помоћу питања и одговора. Овај начин учења употребљавали су и стари

црквени учитељи, и тај се начин зове *катихизичким*, а наука о вјери *Катихизис*.

Будући да вјера свагда за предмет има *благочестиве*, по оној заповиједи апостолској: *ωὐθένα εἰς ἐλεγμὸν τὴν ἐλεγμοῦ*, то је дужност свештеника, кад парохијанима својим какав члан или догмат објашњује, да на њега наведе сходну моралну поуку, која ће их наставити, *како живот свој христијански проводити имају*. Тако н. пр. кад им хоће да објасни догмат вјере: *Бог јест Дух*, то треба да наведе ово: Кад је Бог дух, то је нужно, да му духом и служимо, т. ј. да ону службу и оно поштовање, које му одајемо, да од свега срца чинимо, а не само спољашње; јер спољашње и тјелесно служење и поштовање Бога без унутрашњег поштовања и добродјетељног живота није Њему пријатно и угодно. Исто тако кад их учи, да је Бог свуда и на сваком мјесту, то да им примјети, да се од Бога никуд сакрити не могу; и за то да не мисле, да могу какво зло дјело тајно учинити, за које их Бог неће знати. Истим начином треба свештеник да поступа, кад им и други какав члан вјере и догмат објашњује; јер ће се тако парохијани његови правој и истинитој вјери боље научити и догмате њене боље упамтити, а уједно знати како и живот свој управљати имају.

Ако ли парохијани нијесу људи прости, но мало изображени; т. ј. читати и писати знају, за такве треба му се мало боље приуготовити и припремити, него ли за оне просте, кад им оће што о вјери да проговори и приповиједи. Стари христијански проповједници учили су овакве људе средством проповиједи, које се по правилима риторичним и омилитичким састављају. Дакле, ако свештеник оће да своје парохијане поучи састављеном проповиједи или бесједом, треба претходно да често пута чита риторику и омилитику, и да те предмете учи.

Овдје је нужно још и то напоменути, да не би искусни проповједници слова Божијег проповиједали само за то, да их људи хвале или из каквог другог узрока, но то да чине једнствено из љубави према Богу и ближњему, ради прослављања имена Божијег и ради спасења својих слушатеља, по ријечима св. апостола Павла, који вели: „*Утјеха наша није од пријевара, ни од нечистоте, ни у лукавству*; *него како нас окуша Бог да смо вјерни да примимо јеванђеље, тако говоримо, не као људима угађајући, него Богу, који куша срца наша. Јер никда из ласкања не говорисмо к вама, као што знате, нити из узрока лакомства*: *Бог је свједок*; *нити тражећи од људи славе, ни од вас ни од другијех. Тако смо вас радо имали, да смо готови били дати вам не само јеванђеље Божије, него и душе своје*“ (I. Солун. гл. 2. ст. 3., 4., 5., 6. и 8.)

Што се тиче другог начина учења т. ј. кад свештеник има нужду православну вјеру и цркву од јереси (и напада иновјерача) заштићавати и бранити, то, ако се каква јеретик са стране у сусједству појави, или се у самој парохији нађе, који је јеретичним и безбожним учењем напојен, и друге невине од стада Христове цркве одводити почне, таковог свештеник нека к себи позове и међу четири ока да му јасним и убједњавајућим ријечима престави његову заблуду, без сваког гњева и свађе, јер по ријечима св. апостола Павла: „*Слуга* (свештеник) *Господњи не треба да се свађа, него да буде кротак к свима, поучљив, који исправду може подносити, и с кротошћу поучавати оне, који се противе*: *еда би им како Бог дао покајање за познавање истине*“ (II. Тим. гл. 2. ст 24. и 25.). Но ако свештеник тим начином неузмогне обратити га на прави пут, и он се упоран покаже у својој заблуди, а бојати се, да не би и друге за собом одвео, онда треба свештеник његово јеретично учење јавно пред народом у цркви да изобличава и словом божијим и доказима пајстаријих учитеља црквених опровргава и искорјењава; а при том да не пропусти посавјетовати своје вјерне парохијане, да буду постојани у вјери, и да не слушају онако учење, које је вјери православној противно, и да се далеко клоне онога, који зло мудрује, по ријечима св. апостола Павла: „*Човјека јеретика по првоме и другоме свјетовању клони се, знајући да се такови изопачио, и гријеши, и сам је себе осудио*“ (Титу гл. 3., ст. 10. и 11.)

Но при овакном изобличавању не треба свештеник да именује оно лице, које је јереси опојено. Овако изобличавање јеретика и јереси његове, свештеник треба да предузима из ревности, која томе има тежити, да се остала православјерна словесна паства и парохијани од разврата сачувају, и од пута спасења не удале.

Трећи начин учења састоји се у томе, да свештеник исправља развратно и безаконо живљење. За овај начин учења, иницкује се од свештеника особита предострожност и промишље-

ност, јер дјело то испрашљати људе одвећ је трудно и опасно. Најприје ваља свештеник такве, који разврат но и безаконо живе — ако њихов безакони живот није још јавно познат — к себи да призива, и да их са поучним ријечима одвраћа од безаконог живота. Но ако свештеник тим савјетом не увиди успјеха, и безакони њихов живот почиње бивати опште познат, онда треба свештеник јавно у цркви да говори против безаконог живота, па и опет да не именује она лица, која безаконо живе.

Кад свештеник у цркви јавно говори против разврат ног и безаконог живота, онда нек покаже: прво, разлику грије ха с вољом и намјером учињеног, и између грије ха нехотице и по незнању учињеног, и нек напомене, какву жестоку казан имају очекивати они, који с намјером и хотимице грије ше; к томе да најасни силу грије ха убичајеног и овладалог грије шником, као и трудно ослобођење од тога грије ха; друго, да покаже свезу једног грије ха с другим и наклоност из једног безакоња у друго; треће, да грије шницима живо престани гњев божији; приближавајући се страшни суд божији, који је и самим праведницима ужасан; лишење небесни блага и напаћење вјечних мука.

Премда је дужност свештеника при сваком начину учења ревност показивати, но при овом начину, гдје се противо разврат ног и безаконог живота говори, треба свештеник да је најревноснији. И не друкчије но тако да помисли, да је сваком она ријеч божија речена: *Вичи из грла, не устежи се, подигни глас свој као трубу, и објави народу мојему безакоња његова* (Исаије гл. 58. ст. 1). И она ап. Павла: *Проповједај ријеч, настој у добро вријеме и у невријеме* и т. д. Јер ако би свештеник разврат но и безаконо живећима сниходио и попуштао, или их без надлежног духовног учења остављао буде, то такав свештеник по ријечима св. Јована Златоуст ог *није лекар својим овцама но убица*. Овдје је дужан шљедовати примјеру Спаситеља, који је више пута кротко са својим ученицима поступао, а кад кад и жестоке ријечи против њих употребљавао. Тако је Петру казао: Блажен си Симоне као Јона, и обећао је да ће на његовој исповијести цркву своју основати; а послије га изобличио овим ријечима: Иди за мене сатано, саблазан ме си. И на другом мјесту казао је ученицима: Једнићи ли и ви без разума сте?

Да не би одвећ жестоким изобличењем разврат но и безаконо живећи, у очајање пао, или да се не би огорчио против сваког поболшања, то такво изобличење од свештеника ваља да буде благо и кротко, које све дотле непрестано да продужава, докле год грије шници непрестану од својих безакоња. Па ако би се при свем том непрестаном поучавању гдје-који показали неисправни, опет зато да неочајава о њиховом покајању, јер Бог у рајно вријеме призива грије шне на кајање. Тако једне зове врло рано, једне у трећи, једне у шести, а једне у девети час; напошљетку показује милосрђе и онима, који су до једанаест ог часа празни пребивали. Зато је дужан свештеник о поправци безаконих људи неуморно старати се и то с постојанством и трпљењем.

Четврти начин учења састоји се у томе, да свештеник оне, који право вјерују, добродјетељном животу наставља и руководи. Овај посао изискује науке и искуства од свештеника. Тако нек им живо престави, да само проста вјера, коју они имају, није ни Богу пријатна, а ни њих толико спасоносна, ако се не постарају поред вјере и добра дјела чинити. А да би они знали, која су та добра дјела, која се поред праве и чисте вјере од човјека Христијанина изискује, то је нужно, да им свештеник таква изброји и објасни. Притом и то, да им напомене, да добра дјела која им треба чинити, нечине само из бојазни или притворности, но сасвим од срца и љубави према Богу и ближњему.

Пети и напшљедњи начин учења састоји се у том, да свештеник тјеши оне, који су невољни и који очајавају. Невоље грје шника једне су душевне а друге тјелесне. Душевне невоље састоје се у том, кад се човјек грје шни сјећа својих разних безакоња, која је у животу чинио, и за њих се каје; или кад грије хове своје признаје и држи, да су тако велики и тешки, да чисто очајава, да га неће Бог помиловати, ма како се за њих кајао. А тјелесне невоље опште су свима људима, као: глад, рат, помор и друге разне болести и несреће. И у једном и у другом случају дужан је свештеник невоље парохијане своје по величини и каквоћи невоља из слова Божијег као неизпријеног извора тјешити и убјеђивати, по оним ријечима св. ап. Павла: *Благословен Бог и отац Господа нашег Исуса Христа, отац милости и Бог свике утјехе, који*

нас утјешава у свакој невољи нашој, да би смо могли утјешити оне који су у свакој невољи утјехом којом нас саме Бог утјешава (II. Кор. гл. 1 ст. 3 и 4).

Но ако би свештеник наишао на таквог грјешника, који никако неће склонити се на утјешавајуће савјете и поуке, према таквом нек у мјесто благих ријечи употреби жестоке, у колико се то са околношћу слагало буде.

Ако се догоди, да свештеник тјеши онакве људе, који, или, за вјеру своју или за друго што на правди страдају, таковима нека савјетује, чувати се, да сами недају повода гоњењу; но да се као добри Христијани и честни људи постарају своју част и невиност у цијелости сачувати, а гоњења трпљиво сносити. Лијепо о оваким невољама честни људи говори ап. Петар: *Ово је угодно пред Богом, ако Бога ради подноси ко жалости, страдајући на правди, јер каква је хвала ако за кривицу муке трпите? него ако добро чинећи муке трпите, ово је угодно пред Богом* (I Петр. гл. 2. ст. 19 и 20).

При сваком побројаном начину учења, дужан је свештеник у поуци и бесједи својој употребљавати свето име Исуса Христа и казати, да основатељ свете вјере и нашег спасења јесте сам Исус Христос, Син Божији, по чему га ап. Павле и назива: *Начелником и савршитељем вјере* (Јев. гл. 12. ст. 2.); да се живот вјечни само о имену Исусовом наслиједити може по оном: *Нема другога имена под небом датога људима, којијем би се могли спасити него само Исусом Христом* (Дјел. ап. гл. 4. ст. 12); да су сви пророци о њему пророковали и о његовом имену обрицали опроштај грјехова; да је Он истинити и прави Син Божији, свјетлост разума, добри пастир, који је душу своју за стадо положио; да је јагње Божије, које је све људске грјехе на себе узело и ради нас пострадало; да је Он пут, истина и живот; да је васкрсење и страшни судија, који ће свима судити, и сваком како је ко заслужио дати. Оваква настава о Исусу Христу, при сваком начину учења биће за парохијане врло спасоносно а и неопходно нужно.

Из довде реченог видили смо, чему је свештеник дужан учити своје парохијане, но сад је на реду да се наведе и то: гдје ће и кад ће свештеник учити их? Колико се из дојакошњих поученја, из св. Писма наведени, видити може, није опредјељено мјесто, ни пријеме гдје и када ће свештеник учити своје парохијане. Откуда слиједује, да је он дужан свуда и на сваком мјесту и у свако доба учити; дакле не само у цркви у дане недјељне и празничне, но по примјеру св. ап. Павла и у цркви и по домовима, као што сам говори: *Како ништа корисно не изостављах да вам не кажем и да вас научим пред народом и по кућама* (Дјел. гл. 20. ст. 20); и све у опште и сваког на по се, као што исти апостол говори: *Опоминући се да три године дан и ноћ непрестах учећи са сузама сваког од вас* (Дјел. гл. 20 ст. 21), и у вријеме и у невријеме по оном: *проповједај ријеч, настој у добро вријеме и у невријеме* (II Тим. гл. 4. ст. 2)

При том кад свештеник посјећава парохијане своје у њиховим домовима, да пристојним начином дозна, како домаћи и његови домаћи живот свој проводе, проводе ли живот по закону и по вољи Божијој, и чини ли у кући сваки оно, што је дужан чинити, и одговара ли сваки своме позиву; испуњавају ли брачници дужности супружке, родитељи дужности родитељске према дјеци својој, а дјеца дужности своје према родитељима, испуњавају ли господари дужности своје према млађима, а млађи дужности према господарима? На ако би дознао да ко год од домаћих дужностима својима неодговара, таквог нек исправи благим и поучним савјетима. Овака посјета свештеникова биће никад бити досадна његовом парохијанину, кад се овај само увјери да му свештеник у кућу недолази ради какве користи своје, но ради поуке и спасења повјерене му словесне пастве.

Свештеника обтежује само пастирско звање његово о спасењу својих парохијана толику бригу водити; јер ако и сачува у цијелости 99 овца од стада свог, а једна због љености и нерадности његове заблуди и погине, то ће он сам, по ријечима евангелским, својом душом за њу платити; за то му је нужно над сваким ма и најмањим у парохији својој надзирати, да би заблудивше благовремено на прави пут извести, или ако који душевно болује, исцијелити могао; то пак друкчије учинити неће моћи, док год поступке и владање својих парохијана честим посјетама и са умиљатим опхођењем с њима не сазна.

(Наставиће се).

Одговор на питање из пастирске праксе*).

Је ли оправдано, кад се н. пр. деси 2—3 крштења за један дан, па се при првом очитају три „запрещенія“ са „молитвом четвртом“, а при другом и трећем не?

Заклињање у специјално-црквеној употреби, узела је наша св. православна црква као дјејство трикратнога оглашења, да, по примјеру Христа Спаситеља[1]), запријети нечистому духу, његовој сили и пакости, јер је он после пада првога човјека задобио неку власт над људима. Заклињати (ἐξορκίζειν) значи, дакле, изгонити ђавола из човјека молитвом и призивањем имена божијега. [2]). Па како он својим моћним утицајем тајно обитава у некрштенима, то је црква наредила, да се читају при крштењу за то прописане молитве.

Заклињање злог духа у цркви Христовској има свој почетак у древности. У првој половини III. у IV. и V. вијеку свршавало се оно над сваким лицем, које је само жељело да се крсти. Ево доказа. *Јустин филозоф* каже: „свако знаде, да ми, који вјерујемо у Бога, молимо Њега да нас сачува “отъ чѣждыхъ“, т. ј. злих духова, као што веле и пророчке ријечи.. И ми увијек молимо Бога кроз Исуса Христа, да се сачувамо од демона, који су противници богопоштована и којима смо се ми негда клањали, а сада, после обраћања к Богу кроз Христа, да будемо непорочни. И тако називамо ми Христа Помазаником и Спаситељем, пред чијим именом дрхћу демони, који, чим су заклети у име Његово .... одмах се нама покоравају.“ [3]). Па онда *Теофил Антиохијски*[4]) *Тацијан*[5]) *Мин. Феликс*[6]) *и Јустин Мученик*[7]) спомињу заклињање именом Исуса Христа. *Ипполит*[8]) и св. *Кипријан*[9]) изрично казују да се је заклињање обављало увијек пред крштењем. *Папа Целестин* (V. в.) вели: обраћам пажњу на то, како св. црква *једнообразно* по цијелом свијету над онима, који се крсте — била то дјеца или одрасли — не свршава *прије* крштење него тек *после заклињања* и дуновења по свештенослужитељу“ [10]).

Важност и карактер древности овога дјејства лијепо су означили *Кипријје, Лав Велики* и *бл. Августин*. Они рекоше да је заклињање „заповијед апостолска“ (apostolica praeceptio)[11]), „апостолско правило“ (apostolica regula)[12]) и „врло древно предање црквено“ (antiquissima ecclesiae traditio[13]).

И тако, кад знамо, да је заклињање ушло у састав чинопоследовања крштења

[1]) *Мат.* 17. 18.; *Исидор.* Lib. 2. „de div. offic.“ cap XX.; *бл. Августин.* Lib. 2. „de nupt. et concup.“

[2]). *Wiedenfeld* Ibid pag 137.

[3]). *Јустин филозоф.* „Dialog. sum Triphon.“ Cap. XXX.; Curs. Compl. Patrolog. Serm. Graec. Tom. VI. col. 540.

[4]) *Памятники древ. Христ. письмен.*“ Томъ. 1. стр. 33.

[5]). *Тацијан* „Orat. adv. Ellin“. cap. XVI:; Сравни: „Памят. древ. Христ. письмен“. Томъ 1. стр. 156.

[6]) *Мин. Феликс.* „Octav“. cap. XXVII. Сравни: „Памят. древ. Христ. письмен.“ Томъ 1 стр. 91—93.

[7]). *Јуст. Муч.* „Apolog. II.“ cap. VI. Памят. древ. Христ. письмен“. Том. III. стр. 120.—121.

[8]). *Hippolit.* Can XIX. n. VI.

[9]). *Кипријан*: „Epist.“ I.XXVI. n. XV.

[10]). *Coelestinus.* „Episcop Gallide“. epist 1. cap. 2.

[11]). *Кипријје.* Epist. ad Eum.“ cap. II.

[12]). *Leo.* „Epist. ad episcop. Licil“ cap. IV.

[13]). *Августин.* „De nupt. et concup“. Lib. II.

*) Врло сам благодаран честитому и вриједному уреднику овога листа на почасти, доброти и повјерењу, е ми — читајући моје радове у „Српском Сиону“ — и сам посла неколико питања, што их доби од браће свештеника у Босни, да, по жељи његовој, одговорим на њих. Уједно хвала му, на лијепом дару, којим помиожа и увелича моју библиотеку!

својим, тако рећи, *законитим путем*, а не случајно, морамо предпоставити, да су за такав акт морале бити прописане *неке молитве и одређен начин, како се у разним приликама исте произносити имаду.*

Молитве при заклињању — вели *Кирил Јерусалимски* — биле су састављене по св. писму[1]) и то за то, што „св. ријечи“ — како каже *Атанасије Велики* — имаду особиту силу изгонити демоне[2]).

У свези са овим што до сада рекосмо, према карактеру самог дјејства заклињања: *„је ли оправдано кад се н. пр. десе 2—3 крштења за један дан, па се при првом очитају три „запрещенїа“ са „молитвом четвртом“, а при другом и трећем не?“*

На то питање тражи се од нас, да са аргументима у руци одговоримо непознатому брату. Директно и напречац овде је теже одговорити, али кад се саберу и у цијелост приведу нека дата, која стоје у свези са питањем — а нама су при руци — држимо, да ће и само то питање бити ријешено.

У древној пракси цркве свршавало се заклињање над свима оглашенима у *један извјесни дан*[3]). Том приликом нпак нису над свима заједнички, у једном истом моменту, произношене „молитве запрещенїа“ него *одјелито*. Кад је један примао заклињање други су стајали сваки на своме мјесту, — мушки и женске засебно одијељени[4]). Правило је, дакле, да се свако дијете мора одијелито крстити и за свако има се засебно вода осветити[5]). На нпак неће бити противно општим црквеним установама, ако се, на основу извјесних примјера у црквеној историји[6]) и св. писму[7]) буде крстило у *један пут неколико дјеце*, па се тој дјеци очитају „молитве запрещенїа“ *заједнички и само један пут.* На сабору *Константинопољском* одговорено је еп. Теогносту овако: „буде ли много дјеце, један јерej нека измоли над њима *један пут молитве*, и свако дијете нека погружи три пута, изговарајућ ријечи: ко имѧ Ѻца....“ и т. д.[8]). И у Требницима из XVI. вијека може се наћи у том погледу исто правило: „аще сѧчитсѧ младенца два или три крестити и множае, то глаголемъ молитвы окше всѣмъ и все посѣдованїе св. крщенїа, только имѧ къ молитвамъ глаголемъ комѹждо свое“[9]).

При свему томе, нпак не смијемо никада заборавити, да је ово дозвољено само *изнимно* и у таквим приликама кад се *друкчије неби могло поступити.* Лијепо је рекао св. Апостол: — „нѣжды ради и законъ премѣненїе пріемлетъ“. Ако је донешено на крштење двоје, троје или више дјеце, да се крсте *у један мах у истоме дану*, те ако је свештеник *принуђен* да приштеди вријеме т. ј. да то сврши прије, него што ће свршити кад редовно свакоме дјетету очита све молитве, може очитати над дјецом *само једанпут* сва „запрещенїа“ са „молитвом четвртом“ и може их крстити у *једном* осведоној води. Том приликом треба да пази, да на извјесним мјестима молитава унијек спомене

[1]). *Кирил Јерусалимски* „Praefat“. n. 9.; Сравни у руском преводу „Твор. Кирил Јерусалим.“ стр. 12.

[2]). *Атанасије Велики* „Epist. I. ad Marcell. de psalm. VIII. n. 33.

[3]). *Александер Алмазов* „Исторія чинопослѣдованій крещенія и миропомазанія“. стр. 173—174.

[4]). *Кирил Јерусалимски.* „Praefat“. n. 14.; Сравни руски превод: „Твор Кирилла Јерусалимскаго“. Ibid стр. 15—16.

[5]). *Номоканон вел. Требника* пр. 199.

[6]). *Крштење Руса на Дњепру.*

[7]). *Дјела апост.* 2, 41.; 19, 7.

[8]). *Руск. историч. библ.* Ibid стр. 131.

[9]). *Христ. чт.* 1877. г. ч. I, стр. 156—167.; Сравни: „Истина“ год. I. (1885.—86.) стр. 371.

редом имена свију, који се крсте, па онда, мора свако дијете *засебно погружавати у воду* изговарајући при томе: „крщаетсѧ рабъ бжіи, ійікъ: во імѧ Оца.....“ и. т. д

То су границе у којима се кретати смијемо. Ко би хтио да још и даље иде, па да си, комоције ради или не знам зашто, дозволи нешто сасвим противно овоме, тај гријеши и није достојан свог високог свештеничког позива. У св. тајни крштења свака радња има своје значење, баш за то свештеник је позван, да све молитве очита смјерно и побожно[1]), а сваку радњу да сврши по ономе реду и онако, као што је св. црква одредила[2]).

Није, дакле, оправдано кад се десе 2—3 крштења за један дан, па се при *првом очитају* три „запрещенія“ са „молитвом четвртом“ а при *другом* и *трећем не*. Ако узмеш да се молитве при првом крштењу односе и на друго и на треће немаш право, јер ти манька сам *објекат*. Зар можеш — сагласно ономе што напријед рекосмо — спомињати у молитвама имена дјеце, која се, тобоже, крсте а нијесу ни присутна?! Шта више, можда ниси ни помишљао на ту дјецу, јер ниси знао за њих, па ни за име им! Читање споменутих молитава у два у три пута за један дан, па још кад се деси у кратким паузама, можда је и напорно за

[1]). *Треб. Пет. Могиле* ч. I. стр. 3.

[2]). *Требник*. пр. св. апост. и св. отаца о крштењу.

гдје кога брата, али шта ћемо: „Емѣжѣ дано много, много вѣщается ѿ него: и емѣжѣ предаша множайше, множайше истяжатъ ѿ него.“ Сабором *Лаодикијским* дано је право заклињања само свештеним особама (онима који су од епископа постављени)[3]), дакле, намјене нема и не може да буде.

На инак, ваља знати, да је црква и у томе погледу, по својој материнској љубави, дала свештенику знатну олакшицу. Прије свега измијенила је древни обичај, по ком су „запрещенія“ при сваком крштењу произношена *8—10 пута*[4]) те је утврђено да се унапредак читају *само један пут*[5]). Друга је олакшица она, о којој смо већ имали прилике чути, да се у један мах дозвољава крстити двоје, троје или више дјеце, и да им се молитве очитати могу *заједнички* и *један пут*!

Одговор на стављено питање овакав је: **„молитве „запрещенія“ могу се очитати само један пут и у ономе случају кад се крсти двоје, троје или више дјеце у један мах, па кад то изискује каква нужда, да тако бити мора; а кад се дјеца одјелито крсте па макар то било и у једноме дану, ваља свакоме редом очитати све молитве“.**

Златоје.

[3]) *Саб. Лаодик.* пр. 26.; Сравни: Іоанъ „Опытъ курса церковн. законовѣд“. Том 1, стр. 444.—445.

[4]). *Симеон Солунски*. „De sacramentis“ cap LXI.

[5]). „*Русск. истор. библ.*“ т. VI. Спб. 1880. стр. 416.

Материјалне прилике српско-православних манастира у Дабробосанској епархији.

У новије доба, почело се је на сав мах радити о *болитку* источно-православне српских манастира у равном Срјему, Бачкој и Банату. И заиста сваког Србина и пријатеља српског мора веселити та појава.

Но, што је још најбоље, и што је сваке похвале вриједно, то почетком идуће школске године тамошње монаштво добива једну нову тековину, а та тековина јест „*калуђерска школа*“, која ће се у име Божије 1. септембра о. г. у

манастиру Опову отворити. Доиста је то красно и лијепо, па живили покретачи те замисли!

— Е, лако је њима, јер тамошњи манастири — „не везу лик за опуту“, као наши манастири у Босни и Херцеговини земљи славној и поносној. Тамошњи манастири стоје на врло доброј материјалној подлози, али „ево ове једне главе“ — и наших овамошњих српско-православних манастира, који — попријечно узевши врло лоше материјално стоје, па тако нијесу кадер ни на даљека правосл. њери и народу онако послужити, као што би требали, и као што је и сврха српских манастира.

Но, тако је зуб времена донио, и така је судбина наших манастира, а казао је један српски мудрословац: „Нема ништа на свијету постојано“. Вријеме куле по Котарима гради, а вријеме разграђује“; „иде вријеме носи бреме“, а поумрли Његуш вели:

„Иза туче ведрије је небо!
Иза туге бистрија је душа!
Иза плача веселије појиш!“

— Него хвалимо Те Свевишњи — Творче цијеле васионе, што си удостојио милости Своје наше старе, и што си им помогао па су нам и ово оволико и у оваком стању манастира сачували и нама као аманет предали, а сад је до нас, е ћемо знати цијенити, чувати и поштовати тај драгоцијењени српски аманет.

*

У Дабро-босанској епархији сад за сад постоје четири манастира, а да се нијесу претворили у мирске цркве.

Високопречасна Конзисторија у Сарајеву брине се за опстанак ова четири манастира, али није немогуће ова четири манастира на брзу руку у добро материјално стање довести, и поред најбоље воље, коју сигурно митрополитска Конзисторија и има, а особито под управом честитог старине, врлог српског књижевника и добротвора Високопреосвештеног госп. Ђорђа Николајевића, чије су врлине свему Српству познате“. — Поменута четири манастира јесу:

— „Озрен“ — на сред Босне равне. Овај манастир врло добро материјално стоји, а то има да благодари високој земаљској влади, која је подарила овом манастиру велике шуме, од којих је манастир до сада већ продао дрва за своту од преко 20.000 фор. Осим тога земаљска влада даје годишње 500 фор. за уздржавање манастирске школе. Манастир налази се сада под управом заслужног оца игумана госп. Гедеона Марића.

— Ваведенски манастир — „Гомионица“ — много је у лошијем материјалном стању од манастира Озрена, али јамчи нам воља и труд садашњег настојатеља високопреподобног оца игумана госп. Г. Стојнића, да ће овај манастир све што боље напредовати, јер госп. Стојнић сву своју снагу улаже на корист и бољитак ове обитељи, него жалити је, што он оскудијева у калуђерским снагама, па сам мора — што но ријеч: „На врат и на нос летити“, а парохија манастирска и онако је повелика.

— „Папраћа“ — више' Зворника Спречи на извору, под високом гором Бороговом, задужбина Вукана жупана. Овај је манастир врло сиромашан и запушћен, као што нам и садањи настојатељ истога манастира пише, али бар није задужен, па опет данас сјутра надати се је, ако се буде настојало, да ће у боље материјалне прилике доћи, што му и ми од снега срца желимо.

Сва три поменута манастира икако — тако али задужбина славних Немањића „Моштаница“ у Крајини лутој, баш је у сасим рђавим материјалним приликама. Врло је добро примјетио, један Србин Далматинац — оружнички капетан лањске године, реквавши писцу овијех редака: „Ма чујете пријатељу! Богу је плакати, е се је овака црква и у оваком красном мјесту овако запустила“. Ми му додасмо: „Право имате госп. капетану, али ево муке овај је манастир врло задужен, и кад ће се одужити, то те драги Бог питао“; а о његову напретку не треба ни зборити, јер врло красно вели једна српска народна пословица: „Без пастира нема намастира“.

*

Ми би једну рекли у погледу овог манастира, па да се је надати бољој његовој будућности; наравно, то је наше субјективно мнење — наиме: у прву руку, требало би ову обитељ очистити од дуга, па ма на који начин било, они појединци, која су на свом мјесту нека се замоле да извјесно вријеме, до побољшања манастирског прилика(ј)у, а ми смо уљерени да би многи чекали, а шта више не би ни упитали за дуг, само кад би видјели, да манастир напредује и да се ко заузиме око његова напретка. Осим тога умјесно би било, да Моштаница неко вријеме постане као „филијала“ манастира Озрена,

или Ваведенскога манастира Гомпонине, а пошто би Моштаница постала филијала једног од ова два споменута манастира, онда би се дотични настојатељ требао бринути о манастиру Моштаници, помогао га у нечем, надзор водио, да се у њему економише; но прије свега требало би калуђерима или свештеницима, који би тамо били одредити сталну плату, па да тако не могу, како хоће располагати са парохијалним приходима, већ да сувишак парохијалног прихода улажу у опћу манастирску касу. Ово би било добро у опће за материјални бољитак сваког манастира да калуђери имају извјесну плату, пошто се наши манастири издржавају из парохијалних прихода, а немају својих добара, као манастири у другим српским крајевима. Онда се не би могао потужити, овај или онај калуђер да му је криво, и да џабе служи.

*

Но, јамачно, надати се је од Високопречасне Конзисторије, којој највише треба да на срцу леже св. обитељи у њезину подручју, да ће пета у своје пријеме приступити уређењу манастирских прилика, па да ће по својој умјешности ставити братству по манастирима нека правила, по којима би се братство равнало и савјесније своју свету дужност испуњавало, а све на корист и унапријеђење св. манастира; манастире самосталним уредима начинити, а отклонити свако туторисање са стране општина, Конзисторија нека непосредно надзорводи, изузевши евентуалне случајеве, гдје пета својим указом овој или оној личности повјери, да прегледа рачуне или које друге ствари.

По пословном реду за епархијску конзисторију архијепископа и митрополита сарајевског, треба да дотични референти (I реф. тачка 2 и 8. II реф. тачка 1, 2, 3. 5) узму у претрес поједине тачке које се односе на уређење манастира, и да свестрано и најенергичније приступе раду око уређења манастира са сваког гледишта. Ми то са пуним правом очекујемо од Конзисторије, јер крајње је вријеме да се већ приступи раду.

Увјерени смо, кад би се у бољи ред наши манастири довели, да би било и више кандидата за свештенике монашеског реда.

Ми рекосмо и душу спасосмо, а од свега врло мало; дао би Свевишњи, да ове наше ријечи мјеста нађу на познатим мјестима; а да не буду глас „вапијућег у пустињи".

Но, идемо, да видимо; што је добрих дана пред нама је; а ми ћемо се од свега срца молити драгом Богу, да нам поживи до најкрајње људске доби нашег премилог архипастира Високопреосвештеног госп. Ђорђа Николајевића, а не сумњамо ни мало, да се неће Његово Високопреосвештенство обазријети и на свештенство монашеског реда, те њихове обитељи својом светом, мудром и дарежљивом српском десницом у добар ред довести.

У Бос. Крајини, пред Петров дан 1893. г.

Срб-Пеција.

Кратка правила монашеског живота*).

I.

Које су главне дужности монашеске?

1. Љубити Бога свим срцем, као оца и бојати га се као Господа.

2. Ову љубав засвједочавати тачним испуњавањем његових заповиједи и страх Божији показивати у чувању себе од свега, што га може прогњевити.

3. Ближњима ради Бога помагати.

4. Одрећи се себе тиме, што треба вољу своју покорити вољи божијој и вољи својих старијих.

5. Удаљивати зло и тријебити га како из себе тако и на други: из себе тиме, што ваља умртвљавати душегубне страсти, а код други тиме, што их ваља чувати од порочни дјела и уздржавати од зла.

6. Насађивати евангелско благочестије и у себе и у друге, пажљивим слушањем или читањем божијег слова, покајањем, скрушавањем срца и чешћим примањем светога причешћа, а у другима насађивати га добрим примјером, побожним бесједама и усрдном к Богу молитвом.

*) Из устава општежителног Георгијевског манастира.

II.

Шта треба да ради монах у ћелији?

1. Да воли усамљеност ћелије своје, да тихо сједи и у ћутању се упражњава.

2. Да има свагда Бога пред очима као свевидећег и свезнајућег.

3. Да бодро пази на искушење ђавола и да то побјеђава молитвом.

4. Да се моли тако, како би се молитвом сагријала душа и проливале сузе умиљења.

5. Да се занима читањем или рукодјелијем.

6. Да уздише често за вјечно блаженство.

7. Кад излази из ћелије, да се наоружа крстом и молитвом, да би безопасно свршио посао, ради кога излази из ћелије.

III.

Како треба монах изван ћелије да се влада?

1. Да чува брижљиво сва своја чувства, особито очи и уши, да невиди или не чује што не ваља.

2. Да необраћа пажњу на оно што је суетно и пагубно.

3. Да брже свршава своје послове, па да се опет у своју ћелију повраћа.

4. Да свуда чува чест монашеску, и да је учтив и смјеран.

5. Кад се с другима разговара, да говори о предметима душевним и побожним.

6. Да никога не оговара, нити да буде љубопитљив.

IV.

Како треба да се држи монах на молитви?

1. Најприје да ум свој и мисли прибере и да се сјети величества божијег и свога ништожества.

2. Све свјетске и тјелесне жеље да из свога срца прогна.

3. Да с највећим смирењем и благоговијењем Богу предстоји.

4. Да се непрекидно на молитву одаје и душу своју у молитвеном духу одржава.

5. Да се моли духом и истином, т. ј. смирено, срдачно, скрушено, разумно и пажљиво.

6. Да настоји бодро да му не буду мисли растурене.

7. Да уздише к Богу о својим сагрјешенијама и недостојинству.

V.

Како треба да се влада монах при трапези?

1. Да се учи више ћутати, него говорити.

2. Да не тражи да сједи у зачељу.

3. Да смјерно и воздржно једе и пије, да небуде лаком.

4. Да не замјера и пробира јела, сјећајући се да је Господ за нас распети имао жељу и *оцат*.

5. Да добро пази шта се чита и тим да насићава своју душу.

VI.

Шта треба монах ујутро да ради?

1. Да у означено вријеме одма устаје.

2. Да се наскоро затим стави на молитву, учинивши метаније и изиђе пред лице божије на његову службу.

3. Да благодари Богу, што га је у ноћи сачувао.

4. Да прве мисли послије спавања и устанка к Богу обрати.

5. Да се утврди у намјери дан тај богоугодно провести.

6. Да би ово учинити могао, треба усрдно за то да проси божију помоћ и благодатно Његово подкрјепљење.

VII.

Шта је дужан монах да ради кад леже да спава?

1. Постељу и сан да у уму себи представља као гроб и смрт.

2. Да испита своју савјест, па ако нађе да је дана тога нешто хрђаво учинио, да принесе Богу покајаније и обећање да то више неће чинити.

3. Усрдно да се Богу помоли, да би га он сачувао те ноћи од гријеха и искушења.

4. Да се затим Богу и ангелу хранитељу препоручи и легне спавати.

5. Да се брижљиво чува од хрђави мисли и врашки лукавста, кад је на постељи.

6. Да сваки пут уздахне к Богу и изрече кратку Исусову молитву, кад се год пробуди.

7. Да никако не лежи на постељи, кад не спава и кад му није потребно.

VIII.

Шта треба да ради монах на исповијести?

1. Најприје да пријежно своју савјест испита.

2. Да се скрушава и жали много што је грјешио.

3. Да све своје гријехове потпуно исповједи.

4. Да се тврдо и искрено ријеши, да ће чувати се од најмањих сагрешенија.

5. Да јешитмије, које му духовник наложио, усрдно прима и испуњава, или да и сам себи по савјету духовника такве налаже ради очишћења своје савјести.

IX.

На шта треба да пази кад своју савјест испитује?

1. Да извиди да ли је нарушио оне објете, које је при светом крштењу учинио, кад се је одрекао свију сатански дјела.

2. Да дознаје, није ли што учинио, чим би нарушио оне објете, које је при ступању у монашество нарекао: да ли је хранио чистоту и воздржаније, послушност, некористољубивост и трпљење свију невгода и скорби.

3. Да није нарушио благопристојност или је какве саблазне учинио.

4. Да није се одавао на лукаве помисли и але тежње похоти, које га никада неостављају.

5. Да није пропуштао и пренебрегавао часове молитве, да ли је усрдно Бога славословио, и да се није мислима расијавао.

6. Да ли је бивао безочан, гордељив, сквернословљив, опадач и оговарач?

7. Да ли се је свагда и у свему покоравао наредбама свога настојатеља, или да није у дужности својој бивао небрежљив?

X.

Шта пред литургисањем и у вријеме литургисања (ако је јеромонах) да ради?

1. Савјест треба да чистосрдачним покајањем најприје да очисти.

2. Да се воздржањем и молитвом достојније спреми за свештенодјејство.

3. Да томе са скрушеним и смиреним срцем приступа.

4. Да с највећим благоговјењем приноси бескрвну жртву за себе и остале људе.

5. Да се са страхом и вјером причешћује добро пазећи и памтећи на онај возглас: *сојатаја свјатим.*

6. Да с највећим благодарењем Богу захвали и послије налази смјерно из цркве.

XI.

Шта има радити по литургисању?

1. Да Богу цијелом душом благодари, што је удостојен да сврши литургију и да то сматра као највеће благодјејаније.

2. Да цијелога себе унутрашње посвети на свагда Богу служење.

3. Да непрекидно уздише за вјечним блаженством.

4. Да се врло смотрено чува од сваког поступка, од сваког разговора и душегубни ријечи, као и од сваког сагрешенија и паденија.

5. Да се свакојако брине да живи пред Богом као својим највећим благодјетељем безпорочно.

XII.

Шта и од чега се треба уопште сваки монах да чува?

1. Да чува ум свој од хрђавих и лукавих мисли.

2. Да своје срце чува од зли похоти и гордости.

3. Да очи своје чува од мирске сујете и прелести.

4. Да слух свој чува од празни и смијешни разговора а нарочито од оговарања ближњега.

5. Да језик свој уздржава од опадања, осуђивања и да се не упушта у договарања мотежна.

6. Да избјегава пијанство и да се не предаје сластољубију.

7. Да се чува од лјености и да избјегава састанак са женскињама.

8. Да се понајвише и у свему смирава пред Богом, да је кротак, безкористан и да воли добровољну ништету, да је трезвен и чист, да је потпуно нелобиђа, да је са сваким у миру и да дише братољубијем.

XIII.

Какве су дужности монаха уопште према братству?

1. Он је дужан да све у Господу љуби.

2. Да свакога себи предоставља?

3. Да трпељиво сноси немоћи и погрјешности своје браће.

4. Да никога ничим не оскорбљава.

5. Да поучава једно другог душеполезним бесједама.

6. Да се узајмно једно за другога моле.

XIV.

Какве су дужности монаху према настојатељу?

1. Да га љуби као оца.

2. Да га слуша као наставника.

3. Да га с вољом и без вике слуша.

4. Да све оно што он уреди за добар ред при манастиру тачно испуњава.

5. Да изобличења и наказанија трпељиво сноси.

6. Да се Богу за њега моли.

XV.

Која су средства да би монах могао поступати по својим објетима, које је пред Богом и црквом учинио?

1. Да се често ових својих објета сјећа.

2. Да себе убјеђује и принуђује, да их у свему точно испуњава.

3. Да се сведушно Богу моли, да му дарује благодатну помоћ свише, да би се спасително подизавао.

4. Да с покајањем чувствама сјетује, што је прије тога чинио и ово да га побуђује, да се у будуће чува од подобних сагрешенија.

5. Да при свима својим поступцима у подвигу, сравњива недостојинство своје и својих дјела са више јестественим подвизима древних отаца, и да се по томе смирава и у мисли не држи себе за штогод.

6. Да се сјећа живота и страдања Христова па да му подражава, имајући свагда на уму муке вјечне и радости праведника, које да га поштрава и побуђује на подвиг.

XVI.

Која су лекарства противу гријеха и предохранителна од њега средства?

1. Чиста и усрдна молитва к Христу Спаситељу.

2. Притицање под молитвено покровитељство угодника божијих а нарочито онаквих, који су трпили подобна искушења и борили се противу сходних гријехова.

3. Удаљавање и избјегавање онаквих друштана, која се Бога не боје и живе разуздано.

4. Јако одупирање при самом почетку долазећим искушењима.

5. Чистосрдачно исповједање и откривање својих немоћи богобојажљивим старцима.

6. Читање слова божијег, благочестивих списатеља и житија светих.

7. Немедлено раскајање послије учињеног сагрешенија одма и уздржавање од њих унапријед.

8. Излазак из ћелије само по потреби и разговори кратки.

XVII.

Шта треба монах да памти једнако, кад буде у великој опасности?

1. Треба да памти да је овај свијет прелестан а тјело је немоћно; па зато да добро пази, да се моли, да је трезвен и да је будан душом.

2. Да је живот кратак и да се дарује за наше покајаније.

3. Да је смрт неизвјесна, али је неизбјежна и грјешницима страшна.

4. Да је исход душе страшан зато, што је грјехови изобличавају и што се суда божијег страши.

5. Да је будући суд ужасан и грозан, јер ће правда судити.

6. Да је судија, који ће свакоме по дјелима судити страшан и неумолим.

7. Да ће се грјешници вјечно мучити, да је у паклу огањ, који се не гаси и црви, који не спавају.

XVIII.

Шта треба монах да ради, да би имао тишину и мир душевни?

1. Да се упражњава и занима размишљавањем о смрти и суду божијем по дјелима, дубоко смиравајући се пред Богом.

2. Никому и ни у чему без довољног узрока да не противослови.

3. Ни у штэ друго што му не спада у дужност да се не мијеша.

4. Све што му се догађа било повољно или скорбно да прима и сноси као од божије деснице.

5. Да воле самоћу у својој ћелији и ћутању да се наникана.

6. Да осим Бога и свога спасенија, ништа на овоме свијету не тражи.

XIX.

Каква су средства за монаха да би дошао до светости у колико је ова могућа човјеку?

1. Да презире све мирске сујете и бриге.

2. Да се дању и ноћу поучава у закону божијем.

3. Да испитује често своју савјест за дјела, ријечи и мисли.

4. Да, кад згријеши, да то призна, да се смирено исповиједи, сердачно скрушава и брижљиво унапријед уздржава од свега што наводи на гријех.

5. Да се чува од најмањих погрешака, које воде к већим грјехопаденијама.

6. Да избјегава све околности и све што може да га уклони с правога пута.

7. Да се чува од свију порочних дјела и зазорних поступака.

XX.

Каква су средства да би се достигло монашеско савршенство?

1. Мир и љубав са свима.

2. Кротост и тихост пред свима.

3. Неослабно понуђавање к добродјетељном животу.

4. Обуздавање и одбацивање страсти и похоти.

5. Свагдашње настројење к молитвеном духу.

6. Великодушна љубав к непријатељима.

7. Чињење добра онима, који нас мрзе и ненавиде.

8. Праштање и благосиљање оних, који нас куну.

9. Молење за оне, који нас нападају.

10. Трпљење смјерно свега, што нас огорчава и мучи, што састављ наш христијански крст.

Ово све треба монах да храни, па ће бити добар подвижник, зашто ће получити вијенац и блаженство вјечно од Бога, коме нека је слава, част и држава Оцу и Сину и светоме Духу, сада, свагда и кроз све вијекове. Амин.

„М. И.“

Поученье архијерејско архимандриту или игуману*).

Пріими пій жезлъ, йлиже ўтвержденіе пастві ткою да пріимеши: йкш й тікю йміши шдчти зе ё, нашимі Богі, ко дни вёкі.

У Господу Исусу Христу, љубезно по духу чадо (име) послушај и добро пази гласу нашега смирења, којим те поучавамо и оглашавамо.

Ти си, благодаћу пресветога и живоначалнога Духа, Бога, преко смирености наше узведен на духовно началство у светој обители (име) за архимандрита (или игумана) за то, да управљаш са Христовом паством словесног стада, које је Христос задобио својом драгоценом крвљу. И дајемо ти овај жезл, у знак духовне управе, који узеши од трулежне руке моје, мисли, да га примаш од деснице самога Бога, који ти га преко нас невидимо предаје. Ти пак поручену ти паству руководи, по заповиједима архипастира и владике Спасителя Исуса Христа прилежно и брижљиво, добро пазећи да се не укланаш ни на десно, ни на лијево, него ступај свагда по средњем путу, који се царски назива. Предводи своју паству од трулежнога к нетрулежноме, од земнога к небеснome: као што је и Мојсије, кад је добио од Господа Бога жезл, превео Израиљтјане из робства Египетског у обећану земљу. Дужан си дакле отечески да исправљаш немоћну браћу у њиховом монашеском животу, и да их у томе утврђујеш не жезлом јарости, срдње и бојем, но ријечима кроткога настављања и примјером свога светога живота и немоћи братства да трпељиво сносиш.

У своје вријеме понуђавај, настојавај свагда, изобличавај, забрањуј и умољавај, имај трпљење у свему. Јер ти се даје овај жезл не зато, да с њиме по начину свјетских старјешина владаш, нити да надувен поносом са подчињенима управљаш, или да их тучеш као безловесне; него ти се даје као што се корманошу даје кормило, у знак духовне управе са лађом духовном, која плови по бурном пуном таласа мору овога живота. Жезл се овај даје теби као правоме пастиру а не најемнику. Даје ти се не зато, да с њиме убијаш словесне овце, него да их браниш од мисленех и грабљивих звјерова и да их чуваш, по ријечима св. апостола Петра: Пасіте єже къ вамъ стадо божіе, назирающе, не вождю, но охотно, якоже по богу (2. Петр. 5. стих. 2. 3). Јер они само, који овако са поученом им паством управљају, кад се јави Христос архипастир, добиће вијенац вјечне славе. Па зато и ти настављај Богом дано ти стадо, као отац имај спрам свију једнаку лу-

*) Из чиновника архијерејског.

бав, малодушне утјешавај, немоћне утврђуј и испељуј, погрешавајуће исправљај духом кротости. Који не би се покоравали монашеском уставима, но владали би се противно монашеском чину и звању, па тим друге развраћају и саблажњавају, те доводи у ред, учи их да буду послушни и благоразумни ријечима и духовним поученима. Који су отврдли у непослушности и смртно гријеше, те као непокорне науци стави под запрештење, да би се казни научили и сами а и други би се тим боље утврдили у испуњавању својих духовних дужности. Све оне, који искрено желе да приме монашество и из свијета дођу у манастир, не одбацуј, него их удостојавај анђелскога образа. По пази и разбирај добро, да ли су та лица слободна и да нијесу свезана још супружеством. Сами постриг свршавајеш, почем протече узаконьено вријеме, које је опредјељено правилима сабора архијерејског. Но лице које жели да прими монашество, треба да издржи трогодишње у манастиру искушење за то, да би парави његове и жеља и воља дознана бити могла. Свима пак монашествујућима заповиједај, да почем свршене своје послове, изучавају псалтир а да се једнако не занимају са дјелима земаљским. Безпослене монахе никада ни да видиш ни да чујеш. Који су се постригли у другим манастирима, у своје братство не примај без довољног узрока; него их савјетуј да се поврате у свој манастир, гдје су се постригли. Братству недозвољавај да без посла излази у варош и села: превелику љубав к сроднима и неким особито љубљеним лицима, која су још у свијету, треба да закрањујеш. Ти пак сам, дужан си да црквене уставе чуваш непроменљиво онако тачно у свему, као што гласе правила и као што налаже света источна православна наша црква. Треба да знаш како доликује и како се иште да настојатељи предстоје и заступају своје манастире. Брижљиво ти дужан да се стараш о манастирској економији, ал пази да то не чиниш самовољно, по својој ћуди и сам без договора. Никакав ни мање ни веће важности посао или предузеће да не врши самовластно, или да се заузмеш само са некима ласкатељима или лажљивцима, или опадачима, и још горе ако су ови мирјани, па се с њима о животу монаха и о дјелима манастирским договарао будеш. Ово ни поштo да не чиниш. Него да се са старцима који многе године у манастиру проводише и који све добро познају, свагда договараш и савјетујеш о свима манастирским пословима и предузећима, јер је спасеније и напредак у договору с браћом. Ако би се појавила потреба да се у манастиру нешто поправи и у бољи ред доведе: и ово нетреба сам да без договора почињеш, него се с братством договори и убједи их словом божијим да је твоје предузеће на већу корист манастирске управе. Треба да поштујеш оне, који се подвизавају и труде у манастиру и да имаш љубав према њима за њихова дјела. Немој да се гордиш и поносиш достојнством настојатељства, понижавајући себи потчињене, јер ћеш пасти у грјех гордељивања. Истина да ти се даје првенство и настојатељство над другима; али имај на уму то, да се по природи ништа од других не разликујеш. Да те не надима име архимандрит (или игуман), јер оно не даје ништа више него што има јеријски чин. Овим се само потчињенима ти монасима постављаш за вођу; па зато се и називаши игуман братства, што никако да не сматраш као да си ти господар а они твоје слуге..... Све послове било унутрашње било спољашње да свршујеш са одабраним од свога братства, имајући економа, с којим ваља да водиш бригу о издржавању братства и снабдјевању манастира са потребама. Но пази да се све непотроши, него нека свагда преостаје толико, да можете чинити благодјејанија и на друге богоугодне циљеви што дати. Јер су манастирска имања, црквена имања, црквена пак имања, сиротињска су имања. Од онога што се може и колико може, треба дијелити сиромашној браћи нашој, о којој ће Христос Бог наш, у дан страшнога и праведнога суда, рећи: *казаних ко, и дасте ми јести: коздадах и напоисте ма: странин бѣх, и прикдосте ма: нагъ и одѣсте ма: немощтвовах и посѣти сте ма: къ тъмнице бѣх, и пріидосте ко мнѣ.* Дужан си да водиш бригу још и о томе, да сваки који год живи или ради у манастиру, био монах или мирјанин, често се исповиједа и душу своју чисти и да се причешћује. У опште да пазиш да сви у манастиру живе честно, чисто, трезвено и неизазорно.

При свакој служби божијој да се спомињу сва она браћа, која су у манастиру умрла и за спасеније њихове душе, нека се из манастира дијели милостиња. Који је од њих неочишћен од гријеха скончао, милостина и молитве братства, треба да помогну ходатајством, како би се

скончавши сподобио угледати лице божије. Ако се све вјерно врши по твоме старању, моћи ћеш рећи Господу: и азъ и дѣти, жже далъ ѥси мнѣ. И удостоји ћеш се заједно с њима чути онај слатки глас од праведнога судије: придѣте благословенніи Отца моего, наслѣдѹйте ѹготованное вамъ царствіе отъ сложенія міра.

„Мудри Игуман".

О старинској књизи, коју можемо назвати: Зборник бесједа, или слова преподобнога оца нашега Јеврема Сирина.

(Наставак).

Сриштак слова 206.

о „спасеньи" и „покаяньи".

Особине припремених земаљских слас-ти живота јесу још ове: узалудно смијање, накарадно и сувишно одијело, свирање и непристојно играње, скупоцјени обједи, нечистост, т. ј. тежња за непрестаним јелом и пићем, равнодушност и љеност, нечисте, прељубне постеље, мржња на ближњега, и од свега овога, што може бити горе јест: непокајање.

И то су особине безбрижнога — широкога, али за попљедак љутога путовања, а боље рећи, привремених овдје на земљи слас-ти и уживања, али ће свака та особина сходно себи противно живљење наћи:

Мјесто непрестанога јела, глад; мјесто непрестаног пијанства, жеђ; мјесто мира и тишине, болове; мјесто смијања и пљескања, плач; мјесто непристојног пјевања и свирања, јаук; мјесто уживања у пићу, црва; мјесто безбрижности, тешкоћу и тугу; мјесто друштва биће с бјесовима; мјесто врачања и чварања, најдубљу таму и гѣну огњену и друга слична мјеста овим „иже сѫть ѡбытѣли смрти", и „биће, као што рече пророк Давид — затворени као овце у пакао и смрт ће им бити пастир".

Кад је тако, ми онда љубазни моји клонимо се од данашњег развратнога живота, а чујмо, како нам Господ говори: Трудите се да уђете на уска врата мени, јер нам кажем, многи ће послије хтјети да уђе, али неће моћи. (Лука 13 24).

И сви свети и богоносни оци о том су говорили, учили друге, па и сами творили.

Свети мученици, имајући ове ријечи Божије на уму не поштедише својих тијела, но сваке муке претрпише, радујући се небеским вијенцима, а други опет у пустињама и горама постом, молитвом и дјевством утрућиваше тијела своја. На како мужеви, тако и жене малим дјелом ишле су по уском и невољном путу, — по ријечи и вољи Божијој, те и оне заслужише царство небесно и небесне вјенце, а многи опет мужеви посрамише се. Тамо нема мушког ни женског спола, него ће свако према своме труду плату примити.

Не само у горама, пустињама и пећинама, (гдје нема утиска од развратнога спољњег свијета) да се могу добра дјела чинити, него често и у градовима, и на острвима, и на сваком мјесту може бити спасавајућих.

Љубити и чувати заповједи Божије могу епископи, свештеници, ђакони, калуђери и други редови црквени; па, цареви и књажеви, начелници, и сви који су у власти, јер Христос према томе, ко је ко не ставља разлике, нити мјесто мјесту претпоставља, као што је рекао: Гдје су два или три сабрани у име моје — на било то у пустињама, или у горама,

или у пећинама, или у градовима, или у селима, или на острвима и на сваком месту господарства мога, — ту сам и ја посред њих, и с њима до свршетка овога вијека, и у будућем блаженом вијеку, и ја ћу их заштитити у безкрајном вијеку.

Онај страшни дан суда неумитнога судије спомиње и блажени цар Давид, који сваке ноћи натапаше сузама својим постељу и мољаше се говорећи: „Господе, не уђи на суд са слугом твојим, нити имај са мном ријечи; не реци Боже, о човјече исказуј рад и трудове своје, па да плату примиш, јер није могућан свако одговора дати, ради тога молим твоју благост, не уђи тада на суд с' рабом твојим, јер ако то учиниш нико жив неће се моћи пред тобом оправдати".

Видите ли благословена браћо и св. Давида, како се устручава и боји, како се спрема за одговор, па примимо Христољубиво и ми у срце ту бојазан, трудимо се и радимо, док се није трг разнио, да смо спремни, па кад Господ јавно дође, нек нас нађе готове; да можемо Га гостољубиво предусрести, спремљени молитвом, постом и смјерношћу. Зато непрестано унапријед молимо се, кајмо се док Господ не дође, како би приуготовљени нашли Господу у сретање. —

Сви једнокупно, мужеви и жене, богати и сиромаси, слуге и господари, старци и младићи, пазите, да неби у ријечи били браћа, да неби ко рекао: много сагрјеших нећу моћи добити опроштења, јер који овако говори, тај незна, да је Господ Бог дошао на земљу ради болесних — грјешних чланова цркве; тај незна да је Господ рекао, да велика радост бива на небу, због једног кајућег се грјешника и да није дошао лијечити и призивати праведнике но грјешнике на покајање.

Гле, и то је заиста узвишено опроштену бити од гријеха и презрети га као што рече цар Давид: „на неправду омрзнух, а заклех се да ћу чувати наредбе правде твоје", и као такова Бог, који му приступа прима с' радошћу. Али пазите, и на то, да неби ко од вас рекао да није грјешан, јер који буде то рекао слијеп је; тијем себе вара и незна, како га тим ђаво подузима и ријечима и дјелима и слухом и очима и помислима. Нико да се не хвали, да може са свим чисто срце имати, да не говори, да је без гријеха, да је без нечистоте, па да му је вијек живота само један дан; нико између људи не може без мане — кривице неке бити осим Онога, који се ради нас наплотио од пресвете Дјеве Марије; који се понизио ради нас — Бог истинити. Тај једини је безгрјешан, који је узео гријехе цијелог свијета; који, по великом свом милосрђу жели да се сви људи спасу, а да ниједан грјешник не умре у гријеху.

Тај човјекољубац, многомилостиви, свемоћни, спаситељ свима људима, отац свима сиротама; исцјелитељ — истини врач душама и тјелима; надежда свим који су изгубили наду; уморним помоћ и одмор; свима у животу свијетли пут призива све вас на покајање.

Не одвраћајте се Христољубиви! Притецимо сви к' Њему, јер који Му с покајањем притекоше ти и спасење добише; и опет браћо моја велим немојмо очајавати у спасењу нашем. Јесмо ли сагријешили то се и кајмо, јер о свима добрим дјелима радује се Господ, а највише за грјешника, који се покаје, у сусрет му иде и с' раширеним рукама душу му прима и призива говорећи: „Дођите мени сви који сте уморни и оптерећени и ја ћу вас одморити — ја ћу вам мир и

покој дати душама вашим у небесном граду, где сви свети моји у великој радости пребивају; дођите ви мени да добијете неисказану радост, добићете оне обитељи, у које и сами анђели желе доћи; гдје су праведна лица у њедрима Аврамовим, заслуживши, трпећи невоље, као и убоги Лазар; дођите к' мени сви даћу вам покој тамо гдје влада вјечито расположење и мир, а не побуне; гдје је свјетлило и благовање, гдје нема мучитеља ни оних, који вријед наносе; гдје нема гријешења; гдје је неприступна свјетлост".

„Покајте се и дођите мени, даћу вам покој, гдје нема болести, ни невоље, ни туге, ни јаука; обратите се синови људски и ја ћу вам дати покој, гдје нема мушког ни женског спола; гдје нема ђавола ни смрти, ни поста ни ратова, ни зависти, него гдје ће вам бити радост, веселье и блажена мирноћа. Обратите се дакле мени и ја ћу вам дати одмор, гдје је вода тиха — животна и мјесто бујно и срећна земља, на којој сам посадио истинити виноград, и уређен је, коме је радник Отац мој; гдје је не пропадљиви живот и извор благости, гдје је она љубазна радост; гдје је невечерња свјетлост незаходимо сунце."

„Узмите јарам мој на себе и научите се од мене, јер сам кротак и смирен у срцу — и наћићете задовољство и покој душама вашим, гдје је глас оних, који светкују дамо им блаженство; гдје је благајница премудрости и свестрано развиће разума; дођите к мени и ја ћу вам покој дати, гдје су велики дарови, и неизречена радост, непроменљиви мир, непрестано пјеније, непрестано слављење Бога, гдје бескрајно царство, вијек без краја, неизмерна подашност, изобиље милости и човјекољубља, што се све не може ни разумом човјечијим схватити ни устима изрећи."

„Тамо су хиљадама Ангела; тамо је првенство апостолима, засједање пророцима, царска достојанствена патријарсима; тамо су вјенци мученицима, похвала праведницима; тамо је сваки почетак и ред, власти и части, плата и мјесто приуготовљено".

„Све сам ово уготовио онима, који ме љубише и заповједи моје чуваше, и онима, који ме духом миловаше, који плакаше за покајањем, који међу људима мир и љубав градише и изазиваше, и који су гоњени мене ради".

„Дођите ми сви оптерећени, покајањем отресите од себе бреме грјеховно, а то је, одбаците од себе але обичаје, лукаве сплетке, што по обмани ђаволској навикосте се чинити, а научите се од мене, по св. Јеванђељу закон творити, тегобе и бриге земаљске савлађивати. Волсви, дошавши к' мени одрекоше се врачања и нагађања својих, а разум свој Богу посветише; Митари — цариници оставише наплате своје, а заљубише цркву и науку Божију; гонитељи, који ме гонише и цркву моју злостављше и сами изволише гоњени бити; прељубочинци омрзнуше на дјела своја, и љубазно присвојише невиност и душевну чистоту; разбојник преста убијати и крв прољевати, а свету истиниту вјеру прими и исповједи те рајски становник постаде". „Дођите дакле сви мени, јер, који ми год дође нећу га посрамити, ни испћерати на поље".

Чусте ли љубезна браћо блага обећања и слатке ријечи Оца душа наших. Ко ниje, или ко може чути оваковога љубезнога оца; ко ниje оваковог милостивог врача — исцјелитеља.

Прићите дакле, припаднимо скрушено и поклонимо се Њему, исповједајући

гријехе своје и рецимо: Слава човјекољубљу Његову, слава благости Његовој, слава част и поклоњење имену Његову, Оцу и Сину и св. Духу сад и свагда у вјекове амин.

(Наставиће се слово 207.)

Старине.

I

Старе књиге — србуље у манастиру Милешеву.

У манастиру Милешеву налазе се 3 старе књиге, и то:

1. Осмогласник (Октоих) штампан на Ободу у Црној Гори.

Од 1—5 гласа. Књига ова у тврдом је повезу, ријечи се дају врло лако читати. На врху насловног листа, врло вјештачки насликан је двоглави орао са раширеним крилима. Око орла је насликан вијенац, кога са стране држе два анђела. Између орловијех глава на сриједи налази се слово Б (благовјерни); више десног крила (господин); више лијевога (Гюрг=Ђурађ), а на сред сриједе орла (Цр.=Црнојевић). Испод орла стоји овако наштампано:

Понеже къ троицѣ покланѣаемѣи ѥгъ благоизволи испълнити свою цр҃ковь различными книгами кидѣкъ азъкъ ѯа҃ѵа благочс҃тиѵыи иѥмѣкъхраними ѓнь гюргъцр҃ноевыкъ цр҃квы праздничьныхъ книгъ. грѣхъ ради наш разхищениѣмь и раздраниѣмь агарянскыхъ чедъ въ҃зрѣкшихъ постѣкшиѥмъ сѣтго дх҃а иѥвоокыѣжѣтиыим цр҃кам. индписах сіюдшѣспсиѭю книгѫ всмоглснымъ. къ испльниѣниеславословію трісльничнаговкединстѣкъ покланѣаемаго ѣжѣства. мл҃ожеюніѣ иск҃ърастные истарѣ. чьтоущей иликьспѣкающей илиишѭщелюбкяѣкъградинспракліати наспе оусьрдиепотѣщавшихспасѣдѣловѣспліати. дажбойсла҃кце ѿдизнѣжѣвкса сѣлижевкса. сѣго дх҃а wнѣмжекса здѣкоулѣчиммлсть таможи ссіскѣтом wзарымся, амѣн. Повелѣнѣем гѣами гюргіа цьрноевикіа азъ ѯ҃в рабъ сщеиоиноекъ макарѣе, роукоделисах сіе при всевсщенном митрополите зетском кур вавуле. въ лѣто ,ѕаа҃ (7001.—5508. 1493.) кр҃г сѣнца҃, лѣне д.

Да вас госп. уредниче о овоме извјестим, дало ми је повода то, што сам у 6-ој свесци цијењеног „Источника“ од о. г. читао, да се само 3 примјерка овог Октоиха до сада сачувало, а то није истина, јер ето ово је четврти примјерак, који се налази у манастиру Милешеву.

2. Триод.

Ова је књига руком писана; судећи по рукопису — који се тешко чита — она је врло стара. Кад је писана незна се, пошто нема ни почетка ни свршетка.

На првом листу почиње овако са црвеним словима: Ѥкнїа Троичина иже поіем къ вѣчьныи постъ наллѣзіа на глась къ Г҃ Г҃ из нощи оутрюнт дх҃ъ мои к тебѣ вѣ Г҃. Сад црним словима: прокдѣ плоучитесе ѣкси сущіи Г҃.

Ова је књига по свој прилици некада била својина манастира Довоље, кога су Турци год. 1875. запалили. (Овај манастир налази се у горњој Херцеговини на црногорској граници), јер на задњој корици књиге стоји (једва се прочитати може) написано 1769 го вѣдомо да есть когда войска поѣхѣ ѿ Плѣвлѣ и ѿ иокога назара на wзіѡ и под бендер и татарану ѵ нидать пред плѣвлѣском конском мемед паша Селмановићъ мемед пашин синъ и шним поѣхѣ ѵ҃ (400) синмена вѣ҃ (200) коника и кѣписе тли конска за еданас недела и по: и многи

зѣлѣми христіаномъ починише семмени: и пѣсше кариссчке недѣлѣ у четкертакъ: того года китъ мєсоѣца й: недела и д дана а пред назарскомъ конскомъ пѣше смаилъ паша вератагић: фєвкара ѳї: данъ пѣше коиска..... монастира доволѣ прест: вѣци.

Ову књигу купила је једна Српкиња у Пријепољу од турском аскера и манастиру Милешеву приложила уз буну 1876. године.

3. Полустав.

Ова је књига сасвим подерана те јој се прави наслов знати не може, али судећи по садржају исте, слична је новијим књигама које се зову: полустав; јер се у њој налазе поред мјесецослова, тропари и кондаци преко цијеле године, а осим тога у истој се налазе часови, повечерје и молбан богородичин. Књига је на средње коло и на доста дебелој хартији печатана. На најкрајњему листу налази се херувика на Васкрс: Ѣ стоую и єдйкоую недєлю, пасχы.

На лѵтоургіи хероүкимска пѣснь.

Ѣкста ѓе ѿгр ми ненакй пилата стрѣ на камѣны положкше ѿ тѣхъ скрѣнѣе показам благовѣствовкше јако прїйде вѣкимрь коу сьблюде нитлѣнно ва васкрсе знамѣна вѣкьство. вьси оүко мь ѣмоу. йзмй людн свое изроүкы варварь повѣждающих ны, и спси дшн нашн. ллїлоүїа.

На другој страни истога листа:

Менїемь ѿўа. и менїемь сна. емь стаго дха ѳсе сїе стыѣ нежь книги глїемы повѣлѣнїемь мена кѵрь данїйла. вѣтїа. Ѣлѣкто а ѿржждьства „АФНЗ (1557.) кроүгь санцѕ. златоѓ число, ѯї. демилиннь ѣѯ. мїа, поємврїа д. дйь. Ѣмонастыри милешеве. при йгоүменѣ тоѣждѣ ѵѣкытелы кѵрь, данйлѣ. Тогдаже ѵѣнавлшоу йпрѣкдьжещоу прѣстѣль сего сабы прѣваго архіепископа йоүчйтеліа сръбскаго. прѣсщенномоү архіепископоу. Ѣксєсрькскыіе земліе йпомѿрьскыіе и сѣверныімь странам и прочйим, кѵр макарїѣ. Ѣкцрьстѣже цра йзмайлътьскаго велика амйрѣ. Соүлтань соүлейминьѣга.

И овај је лист половину поцијепан, те није било могуће садржај му потпуно преписати.

Да се ана прибиљежно:

Ђорђо Поповић,
учитељ миленевски.

II.

Рукописно Еванђеље.

Под овијем насловом намјеран сам да у најкраћим потезима прикажем једну од оних старина за које се интересује наука са оправдане племените тежње, да у што вјернијој слици прикаже свијету повјест свете цркве и народа српског.

Јеванђеље се налази код Високопречасног г. Лазара Давидовића, протопрезвитера и пароха у Будви. Добио га је од Ђеловића своје тазбине. Трудољубивом учитељу г. Николи К. Давидовићу припада заслуга, што ћу да га са ово неколико редака прикажем.

Јеванђеље је написано минејским словима и са црним и црвеним мастилом. Листови су од дебеле хартије. Корице су му дрвене а обавијене са фином кожом. При зеленим пантљикама налазе се сребрне копче те се с њима затвара.

На првом листу чита се:

дєѡфїлкта архіепйскоп кльгрьскаго, прдь слокїѣ.

Иже оүко прежде закона ѿ ни Ѣѯтєнїи моүжѣ неписанїими икнйгами просѣщалѧѳсе“. и т. д.

Послије јеванђеља од Матеја стоји печат са два свештитеља по средини и са црквицом. Около пише: „† Мр҃їмъ мїлостїю Ѣжїю митрополитъ рашкы“.

Испод печата стоји написано:

„Помени ме гд҃и рака своего Мр҃їма митрополита къ цр҃тви твоемь нѣнемъ: По-

слије сваког евангелиста овај се печат види; — и чита се: кратка молитвица за споменутог епископа.

Под овијем од Матеја чита се:

† сїи сѣо є҃ѵгеліе азъ Маѳѣмъ митрополитъ рашки подъ. залогомъ ѿкѵпи за хилядѕ и четиристa — лѣто зрм (7140.—5508=1632.) мїца де: и. (8.)

На крају еванђеља пише:

„Изволенїемъ Оца и поспѣшенїемъ Сн҃а и съвръшенїемъ с҃таго дх҃а, исписа се сын Тетра Єѵглъ къ се wсщенномѹ мїтрополитѹ Рашкомѹ кѵр҃ъ Сѵмеѡнѹ, да мѕ ес на спасенїе дши и тѣлѕ въ лѣт зне (7055. 5508=1547) съ врѣши же мїца Августа дн. приложи га цркви великомѹчници варварѣ, иже съ зда и къздвиже иоукраси многыми цр҃ковными оутварми къ спсанїе сѣхъ же и сконхъ родитель дшъ, къ своей wкласти близъ рѣцѣ Рѣки тѣмже wци и братїе чтѵщїй прѣ писвющеи помѣните ме къ сѵхъ мл҃твахъ вашихъ“.

Под овијем стоји написато с маљијем словима: „їако да всѣ Кр҃ъ помѣтъ къ вескончни вѣкъ“.

Рисан, 26./4. 1893.

Дионисије Миковић,
игуман бањски.

III.

Антиминс у грачаничкој цркви у Херцеговини.

Не давно, приликом мога бављења у Гацку — Метохији, свратио сам и у село Малу Грачаницу, гдје сам остао неколико дана.

Мала Грачаница је по сата далеко од Метохије, у којој има осам православнијех кућа, а према Малој Грачаници налази се село Велика Грачаница у којој има до четрдесет кућа мухамеданскијех. Ове двије Грачанице дијели ријека Грачаница.

У Малој Грачаници је црква храм св. оца Николаја, која је, по приповиједању народном, сграђена за вријеме цара Душана. Црква је мала а сграђена је од тесаног камена на свод. Спољашњи је изглед лијеп, а унутрашњост је много дивнија. Унутрашност је њена од четвероугластијех комада сиге, а сваки појединн комад сиге растаља нека црвенкаста маса, која унутрашњости даје врло диван, скроман и побожан изглед. Натписа никаквих нема.

У истој цркви налази се антиминс, кога ћу да опишем, надајући се, да ће исти, поштоване читаоце „Босанско-Херцеговачког Источника“ занимати, па и од користи бити његов опис.

Антиминс је од дебелога платна ћетана у квадрату од једнога аршина. Постава је од доброг маленог мусула. Изгледа је врло укусна и дирљива.

Са горње стране антиминса одијељење је са шест преграда а у свакој прегради изображен је по један лик апостола. Како са десне тако и са лијеве стране има по одијељење са три преграде. У сваком том одијељењу изображени су ликови, и то с десне стране одозго лик апостола, испод овога лика, лик Богородице, а и испод овога лик св. Саве, српскога; са лијеве стране одозго изображен је лик апостола, испод овога лик св. Јована Крститеља а испод овога лик св. Николаја.

У унутрашњости у четири ћошета изображена су четири лика св. еванге-листа. На сред антиминса изображен је св. путир у коме је изображен Христос Спаситељ, око чије главе стоји натпис: „Јади моју плот и пијај моју кров имат живот вјечни“. С десне стране св. путира изображен је лик св. Василија Великог, а с лијеве св. Јована Златоуста. Испод пу-

тира, а између лијеве и десне преграде налази се натпис:

„Изволењијем оца и совершењијем сина и дјејством во свјатаго и животворјашчаго Духа освјашчаје си велики антимис рукоју преосвјашченаго и Богољубезнаго Митрополита Данила Скендерскаго и приморскаго ва љето от созданија мира ЗСМЋ, от рождества Христова ЋѰЛД.“ Како са горње и доње стране, тако с лијеве и десне врло су укусне шаре. — Како сви ликови на антиминсу, тако и путир па и шаре у наоколо израђено је све руком у лијепим бојама.

Оба натписа исписана су руком штампарским словенским словима.

Овај антиминс највише су сачували свештеници из парохије Поповића. Од ове породице било је одавна свештеника, а има их и данас, који свештенодјејствују над овијем антиминсом. Данас свештенодјејствује пречасни Петар Поповић, прото, кога друкчије прозивају поп Дражљевац, и његов син поп Јоле.

За вријеме појединих буна у Херцеговини, па и за вријеме устанка 1875., поменути антиминс пренашали су свештеници из Поповића породице са собом у Црну Гору, те су га 1879. опет у поменуту цркву донијели, гдје се и данас налази потпуно очуван (у врло добром стању).

Тај антиминс ево како изгледа:

<table>
<tr><td>лик апостола</td><td>лик апостола</td><td>лик апостола</td><td>лик апостола</td><td>лик апостола</td><td>лик апостола</td></tr>
<tr><td>лик апостола</td><td>евангелиста лик</td><td colspan="3">једи мој плот и пијај моју крв имаш живот вјечни
(лик И. Хр.)</td><td>евангелиста лик</td><td>лик апостола</td></tr>
<tr><td>лик св. Јована Крститеља</td><td colspan="2">лик св. Јована Златоуста
лик евангелиста</td><td>(путир)</td><td colspan="2">лик св. Василија Великог
лик евангелиста</td><td>лик Богородице</td></tr>
<tr><td>лик св. Николе</td><td colspan="4">Изволењијем оца и совершењијем сина и дјејством во свјатаго и животворјашчаго Духа освјешчаје си велики антимис рукоју преосвешченаго и Богољубезнаго Митрополита Данила Скендерскаго и приморскаго ва љето от созданија мира ЗСМЋ- от рождества Христова ЋѰЛД.</td><td colspan="2">лик св. Саве српског</td></tr>
</table>

У Мостару, на Илин-дан 1893. Јерej **Василије Ивезић.**

Бесједа о звонима и значају њихову.

Обрадовах се кад ми рекоше: хајдемо у дом Господњи.
(Псал. 122. ст. 1.)

Љубезни Христјани!

Тако се веселио и у срцу радост имао пророк цар Давид, кад би се опоменуо да иде у храм — дом Божији, дом опште молитве.

И ви сте Христјани у дому Божијем на молитви, али да ли сте у срцу свом имали радости и љубави па да дођете или сте дошли зато, да вас други људи виде да сте богомољци.

Не, недај Боже да би такву мисао ви могли имати.

Љубезни моји! Ставимо ли разлику између овога новога и онога старога храма, који и данас постоји, величину једног и другог, унутрашње украсе, иконе, одежде, крстове и т. д. увидићемо, и мора се према том у нама, у срцу и души нашој породити задовољство и радост.

Но, овај св. храм, који сте ви својим трудним пожртвовањем заједнички подигли, и који је у славу св. Тројице прије двије године освећен, украшен је и са два звона, два рођена брата, која сте такођер ви својим новчаним прилозима у име Бога набавили; која ће вијековима свједочити потомству вашем, да су знак ваше дарежљивости и љубави према св. храму.

Звона су и прије 1200 година постала, али наши ови крајеви нијесу сретни били да запамте, да су кад имали и њима звонили, највише због непријатељскога насиља и угњетавања, — но добри и ваљани Христјани, наши прађедови славни, они су при свој невољи храмове Божије радо посјећивали, чувши ма и куцање чекићем у звечку или дрвено клепало, те су на молитву долазили, молитвом кријепили се и наду имали на бољa времена, па нијесу малаксавали и ако су била кобна времена.

Па како драги Христјани не би ви у данашње слободно доба и боље посјећивали благовремено овај храм Божији, е да би се молитвом кријепели и души задовољства дали; зашто би били хладнокрвни према молитви, према храму светом, кад Господ Бог највише своју благодат излива на вјерне своје у храмовима светим ради спасења њихова.

Немојте браћо Срби, немојте Христјани моји у будуће, као до сада да, поред свега мога сјетовања и учења проводите недјельне и празничне дане без молитве у цркви, нити да себи или другоме радите и беглучите у те дане, као што се опазило; не старајте се више за тијело него душу, јер кажем вам, да што год зарадиш у недјельни или празнични дан то си од Бога украо а ђаволу дао, и *да сав свијет придобијеш кад душу оштетиш — окалаш каква ти је корист.*

Чујте ето и ове ријечи, којим Господ укорава непослушне: *Изгледате, да добијете много, а буде мало, и што унесете у кућу то вам распем. Зашто? зашто, што је кад истреба мој дом пуст и празан, а ви сваки трчите за свој дом* т. ј. сувише се бринете за земаљски опстанак, *зато се то некад заштвара небо да нема росе, а земља се заштвара да нема рода* (Агеј I; 9, 10).

Па да Христјани моји неби навукли на себе и потомство ваше праведни гњев Божији; да не би као до сад занемаривали овај св. храм посјећивати, а да би се љубезни моји научили истинама хришћанским и тим се умудрили и просвјетили, па Христјани у правом смислу звали се и били, а не само по голом имену *слушајте и чујте глас мој, пазите и чујте бесједу моју* (Исаија 28; 23) којом сам и душом и срцем рад као пастир приводити вас на пут спасења, среће и спокојства. Будете ли пажљиви да свесрдно слушате — а гдје највише, него у овом св. храму — науку и ријечи Божије, то благо вама. *Благо човјеку, који се боји Господа, коме су миле заповјести његове*; *обиље је и богатство у дому његову* (Псал. 112; 1, 3) и *Господ је близу свима онима, који призивају св. име Његово* (Псал. 144, 18) и најпослије Спаситељ нас учи: *благо свима онима, који слушају ријеч Божију и држе је* (Лука 11: 28) т. ј. није вриједно само слушати, него ваља вјеровати и по том владати се.

Заповјести и ријечи Божије тумаче се и предају вјерним ради њихова овоземног владања и вјечног спасења дакле у храмовима — црквама светим. Да би се у том успјело св. црква сазивала је своје вјерне у најстарије доба трубама, доцније куцањем чекића у звечку, или клепало, а ви данас кад је милостиви Бог дао, те сте својим трудом и новчаним жртвама, у данашњој

слободи на славу Његову, а на понос и дику своју и својих млађих добавили два звона, немојте, да бадава подигнута стоје, немојте, да гласом својим оплакују немарност вашу него, кад чујете милозвучни глас њихов, весело се одазивајте и долазите овде у крило матери цркви; која ће вас вазда нахранити, напитати храном небесном — науком божијом; милозвучни глас њихов опоминаће вас на одморак од посла, на благовремено и редовно долажење на молитву; она ће вам гласом својим помоћу божијом отклањати безгодне вјетрове, олује, град, муње и громове, здрављу шкодљиви ваздух и све што би вам вриједно наниједло, али само под тим условом, ако се ви као Хришћани будете хришћански владали — т. ј. ако се будете вољи и закону божијем покоравали; кад чујете глас звона ваших, дужниште ма гдје били, у дому или у пољу или гори устати и побожно се прекрстити, славу Богу одајући; она ће вам по потреби вашој објављивати радосне и жалосне догађаје, који се у животу вашем могу десити.

Ето ради таквих циљеви набавилисте звона и на звоник сретно дигли.

Тим сте се задужили, и познаните, да будете одважнији и бољи Христјани него до сад, да сте маљини, искрени за своју св. вјеру, за цркву, за српску народност, да љубите и поштујете Господа Бога, да му се молите искрено духом и истином; с вољом и радошћу да често чујете глас звона посјећивате овај дом божији у већем броју, јачој љубави. Имајте на уму цара Давида, како се веселио, кад би позван био да иде у дом божији; имајте на уму љубезни моји ову поуку и владајте се тако, имајте мир, радост и љубав међу собом; *пазите, стојте у вјери, мушки се држите, утврђујте се* (I Кор. 16 13) и *Бог љубави и мира биће с вама.* Амин. (II Кор. 13 11).

У Факовићима, на Ђурђев дан 1893.

Говорио

Т. С. П.
парох факовићки.

Бесједа на Петров дан, при освећењу иконостаса у цркви, парохије Кравице.

Во вся земле изыде вѣщаніе ихъ и къ концы вселенныя глаголи ихъ (прокимен црк.).

Благочестиви Христјани!

Ево овим ријечима у свима крајевима свијета православне цркве на данашњи дан опјевају и величају врховне апостоле Петра и Павла; славе и хвале их, јер својим учењем Христову науку отворено и чудно проповједаше и сву васељену, и све народе, који у тами и невјерију бише, њом просвјетише, истинитој вери приведоше и тијем Христијанство васпоставише.

Ту исту науку, љубезни моји, којом су они просвјећавали безбожне и невјерне, њихово учење, њихов рад и проповјед, данас као и вазда и ова св. мати црква проповједа, слави и велича у псалмовима и пјесмама својим и тим вама Христјанима, као дјеци својој јавља, срце снажи, љубав изазива, да би стални били у вјери, коју нам апостоли предадоше, јер је моћна и спасителња, јер многи и многи биваше стални у вјери и живећи по науци данашњих св. апостола, назваше се браћом и друговима Божијим, постадоше угодни Богу и добише спасење, не времено у јелу и пићу и другим угодностима, за чим у данашње доба многи и многи теже, по својој вољи раде и иду по моди, а зову се токорсе Хришћани — него вјечно блаженство.

Но св. мати црква, не само да проповједа у своје пријеме о вјери и добрим дјелима светих људи — угодника Божијих, да би и ви Христјани по њиховом владању и живљењу по Божијој вољи живот свој удешавали, него и ликове светијех угодника људском руком рађене приказује.

Приказује, не да покаже китњасту форму храма, него, кад сам Господ Исус Христос као глава цркве невидимо у њој обитава — а најпаче кад смо на молитви скупљени — да и Његови угодници, као браћа и другови с Њиме невидимо буду и Њему да служе. Св. црква приказује нам иконе, ликове светих и зато, да би ви Христјани, као дјеца њена, кад сте на мо-

литви, посматрајући тјелесним очима ове светиње и угоднике Божије изображене на дрвету, платну, или хартији бојом посматрали и умом и духовним очима њихов смирени живот, кротост, вјеру и добра дјела, те да би и ви тим пажљивим посматрањем присвајали себи оне врлине, којима су изображени свети Богу угодили, да би се угледали на праведно живљење њихово, „јер зашто је Бог толике своје угоднике и прославио, него да сваки Христјанин, може се у своме животу на њих угледати“ (Мор. бог. стр. 112.).

Видите ли љубезни моји, како вам св. мати црква пружа сва могућа средства, па да живите и владате се онако, како се пристоји, те да будете добри, истинити и ваљани Христјани.

Зато, љубезни моји, не будите тврдокорни ни себични, будите искрена дјеца своје матере цркве, будите одани и послушни њеној науци, поштујте црквене и грађанске власти и покоравајте им се, јер власти су од Бога (Рим. 13: 1.), љубите искрено своју св. цркву и потпомажите ју по могућности, коју сте и до данас одржавали, не клоните духом јер ћете подигнути бити.

Ове освећене иконе, које се данас осветише благодаћу св. Духа и благословом свештеника, сматрајте за срећу и благослов ваш, јер будете ли поштовали и уважавали ове изображене свитеље и њима се, као што рекох, с молитвама обраћали Богу и они ће онда ваше молитве, ако су искрене и од срца, Богу предлагати, и својим молитвама Бога умилостивљавати и жељена вам добра чинити. Не гледајте на боју и лијепу израду њихову, него кад гледате ове смирене ликове имајте у уму свом и души живу слику овог или оног свитеља и онда ћете прави појам о ликовима — иконама — светих имати. Није законито, љубезни моји, да се ви њима молите као Богу, него као посредницима нашим к Богу.

Долазите љубезни моји, често и благовремено св. цркви, коју сте украсили, молите се Богу и свецима, молите се заштитницима ове св. цркве св. апостолита Петру и Павлу, који су слава овом св. храму, да би Господ Исус Христос молитвама њиховим опростио мноштво гријехова наших; да би сваком од нас даровао ангела мира, вјерна наставника и хранитеља, да нам дарује снаге и моћи, да би у јачој вјери и јачој љубави пребивали, како би достојно могли славити пресвето име његово и свете угоднике његове.

Љубите свету вјеру прађедова својих, љубите свету цркву своју и науку ону, којом нас пита, љубите љепоту храма овога, љубите се браћо и међу собом, јер и данашњи св. апостоли љубав проповиједаше. То је жеља цркве, то је воља Божија.

Благодарећи Бога за неизмјерна блага у данашњим молитвама, желим вам као пастир ваш мир и љубав, да би данас као и вазда прослављали славу храма достојно имену и позиву хришћанском, достојно имену и образу српском, и онда ће нас првопрестолни апостоли Петар и Павле закрилити као овце и јагањце своје, искупљене крвљу Христовом и Бог мира и љубави биће с вама. Амин.

29./6. 1893.

Говорио:
Алекса Поповић,
проте сребрењачки.

Опис парохије дољанске.

(Протопрезвитерат бихаћки).

Године 1890. високопречасна српско-православна Конзисторија учинила је преустројство парохија у котару бихаћком, тако да је једна нова парохија створена под именом „*парохија Дољани*“, која је састављена из села: Дољани, Клишевића, Горијења и Рачића.

Примивши се ове парохије гледао сам да је опишем како будем знао, и тражио сам по народу неби ли нашао каквије података о поменутим селима. Године 1891. одреди свештеничка сједница протопрез. бихаћког и стави некоја питања да на иста сваки свештеник одговори у облику описивања својијех парохија; те и ја сво отпочех да извршим задаћу своју и да одговорим на стављена ми питања како схватих.

1. Село Дољани. Село дољани леже Ј. И. од Бихаћа а до 4 сахата пјешачког хода. Ово је село заклоњено од осталих села около Бихаћа тако званом планином Бараћушом и узвишених

брдом Љуточем (у картама мали Љуточ), а протеже се уздуж десне обале ријеке Уне; — граничи са И. селом Клишевићем, са З. поменутим брдом Љуточем а дијелом и ријеком Уном. Са С. планином Барађушом и њезиним врхчићима, са Ј. Уном. Што се тиче положаја ово је село у брдовитом предјелу а обрасло ситногорицом а највише младим црним церићем (рашћем). Село Дољани бројало је у години 1891. кућа 77 а душа 691. Као што многа села тако и ово село подијељено је по народном називу на поједине одјелке као: а) Пратнице, б) Пилиповића и Ковачевића Драга, в) Ковачевићев Дô, г) Доњско село, д) Међе, и е) Луке; а напосљетку сеоце Дубовско са 7 кућа (српских), које лежи преко планине сјеверно од Дољани крај пеште која води из Бихаћа у Петровац, али уз Дољане увијек се је биљежило па и данас, а од вајкада зове се Дубовско. У старо вријеме кажу да се је Дубовско поље звало — „Миљево“. Ово Дубовско има добре кошанице и колибе зимне за чобане дољанчане. Прије 150 година приповиједају стари људи да су чули да у селу Дољанима није било него само двије велике задруге и то задруга Ковачевића и Прошића. Кад и како је ово село започело и како је своје име Дољани добило незна народ ништа о том приповједати, само по остатцима неким види се да је ово село било доста насељено, јер се виде трагови по шумама да се је орало и по гробљима по шумама и др. — Ово село изобилно је разним врелима и поточићима. Од тих извора најзнаменитији су: „Грмушино врело“ по неком Грмуши који је ту становао; „Биљотински поток“ и „Вукашиновац“. За овај посљедњи народ приповједа да је неког краља Вукашина (?) а други незна се зашто име носи и од кога (Вукашиновац је близу — дољанске црквине). Врућих и слатких извора овуђе нема нити ко зна да их је било. Што се тиче црквина у овом селу — споменућу ове: а) „Црквина“ скоро на средини села на једној ситногорицом обраслој главици, зида нема, него само до јужне стране за $^1/_2$ m.; дугачка је била около 16 m. а широка до 8 m. Прије неколике године почињавао је и откопавао народ да би што нашао али ништа не би, само копајући унутра зида на јужној страни откопали су једну плочу од $1^1/_2$ m. дугу и 1 m. широку, коју, кад су извалили нашли су под истом костур човјечији а друго ништа. Одкад води ова црквина свој почетак незна се, само народ приповједа да је чуо од својих ђедова и прађедова, да је задужбина Немањића, — а да је била православна то нема сумње, јер је окренута правилно истоку. Источно одма од мјеста гдје је олтар био за неколико метари налази се по шуми много гробова, више којих је ударен просто камен без икаквих знакова од 20 cm. — 50 cm. висине. Трежимо сам кроз ову густу шуму не би ли гдје нашао какав знак на овим гробовима, но није ни паротине, само 3 гроба нашао сам просто уреван мали крстић на усађеној плочи, а друго ништа; народ незна о овом гробљу као ни о црквини ништа приповједати. На овој црквини служи се божествена служба од вајкада па и данас на освећеном антиминсу; и народ приповједа да се је овуђе од вајкада управ незна од када свршавала служба божја и велики се зборови скупљали као на: Цвијети, о Духовима и Христову Убрусу, као што то и дан данас бива.

Народ приповједа како је неки Јован-бег, који је становао сјеверо-западно преко планине у селу Горњесењу ($1^1/_4$ сахата далеко од Дољана), долазно са својом деветерицом браће у девет диван кабаница у Дољане своме побратиму Илији Ђидији (који је на Дољанама становао). У оно вријеме које имао диван кабаницу био је јако згодан). О истом овом Јован-бегу чуо сам у народу ријеч: „Ој Јоване кад ћеш на Дољане, свом побратиму Илији Ђидији и т. д. Овако би дјевојке кажу пјевале Јован-бегу кад би на збор на Дољане ишао.

Осим ове црквине налази се источно од ове за $^1/_4$ сахата такође црквина, но само се мало познаје да је била црква, ни о овој незна се ништа нити има каквих знакова осим неколико великих плоча (без знакова). —

Од појединих пећина споменућу ове:

а). Зазидана пећина у врло ниској Унској обали како народ зове Унска брина; јер Уна крај овог села јако ниско тече те су јој обале јако ниске. Ова пећина има двије преграде од зида, прва 3 m. ширине а 8 m. дуљине, друга преграда на којој се налазе врата а унутра два повисока камена, о којима народ вели да су била два хајдука те су многа зла чинили народу, а ова пећина да им је била склониште за њихова неваљала дјела, да их је Бог покарао те да су се окаменили. Чија је незна се.

б). Дугачка пећина, о њој незна народ ништа причати.

в.) Ћорина пећина сасвим проста без икаквог зида. О овој само народ приповједа то: Док народ није имао колиба у старо врјеме да зими благо склони, улазио је с благом у овакове пећине, а богме и сакривао своју стоку од појединих народа који су пљачкали. Једном на Божић рекли ће најстарији чобан осталим: „данас треба да се што закоље те да се омрсимо“. Онда ће рећи: „па и треба, ево ја ћу заклати једну козу а и јест ћоравя, и онако имао сам муке с њом крстећи јој уз овај пост и носећи овђе“. Сви чобани на то пристану и заклаше ону ћораву козу, и од тог времена прозвана се — Ћорина пећина. Па и данас можда још нађе се да по гђе који чобанин своју или туђу окату козу у овој пећини закоље љети и са другим поједе. И данас ако би нестало које јање или јаре — каже народ отиди у Ћорину пећину могао би затећи кога да пече или једе, или ако не тако а оно ће бити знак ту да је испечено.

г). Инећина пећина, на Инећиној греди сјев. исток. од црквине $^1/_4$ сахата даљине, која је зазидана самом седром, и тешком муком може се до ње доћи, јер је у великој стрмени. О овој народ приповједа да је више пећине са једне литице отисла инећа-инећу и због тога се зове тако.

2. *Село Клишевић.* Клишевић лежи источно од Дољани ($^3/_4$ сахата даљине) недалеко од Уне на десној страни а на узвишеној равнини под тако званим клишевићким Љуточем (у картама велики Љуточ). Граничи са И. мухамеданским селом Ћуковима који су као у некој драги и брдо звано Басача; са С. Љуточ и његови огранци а са З. неки дио Уне и село Дољани. У овом селу има 22 српске православне куће са 171 душа, и мухамеданских 12 кућа са старом кулом бега Куленовића. О постанку овог села прича се да се зове Клишевић за то, што је на ово мјесто дошао неки бег од породице стари Куленовића из села Клисе близу Кулен-Вакуфа. Овђе док дође овида високу кулу која и данас постоји и у њој млади Куленовићи станују; а цијели Дољани и поменуто Дубовско поље у рукама је ових бега. За своје кмете врло су заузимљиви били и пре и сада. Потока и рјечица у овом селу нема, већ неколика врела који су незнатни. Другијех каквих знаменитих ствари нема.

3. *Село Горијевац.* Село Горијевац протеже се Ј. И. од Бихаћа до 3 сахата даљине; са И. граничи високом косом Јадовиком; са С. село Хргар; са Ј. планина Барађуша и са З. Рипачки кланац. Село Горијевац је у брдовитом прећелу који је обрастао густом ситногорицом. Прије 60 година ово је село незнатно било, јер не бјеше ни једне куће осим два стана (колибе) чобанска, а било је са самим буквама и јаворићима густо порасло тако, да ни једног дана орања тада не бјеше. Но народ мало по мало ово негда старо зарасло село крчити поче тако, да данас 45 кућа у њему имаде. У овом селу управо и нема воде, ма да које мало врелце које при јакој жези пресуши, те народ и благо доста се киња и мучи док за $^1/_2$ сахата и више пута и по 1. сах. на колима у бачвама или на коњима у вучијама мора ићи и гонити. Као што рекох да је ово село старо које је било зарасло у велику планину за сигурно се судити може да је тако, то се види прво из тог што народ крчећи ово мјесто мало по мало налазио је разних ствари од радила тежачког; друго од трагова разора и јаркова и треће што народ приповједа да су на бој на Косово Горијевчани позвани, но на позив нехтједоше доћи, за које их кнез Лазар прокуне да Горијевац ватром сагори и у шуму зарасте. За врјеме овог позива морао се је Горијевац звати другчије а Горијевац ваљда послије клетве Лазареве, као што народ и приповједа. Од знаменитих каковик знакова и ствари и др. у овом селу нема. Само на једном мјесту има мало зида, ће народ вели да је била кућа већ споменутог Јован-бега Ђидије, — и неке године ту је нашла жена један стари топуз. — Овоме селу припада са 6 кућа звано сеоце: Прашчијок.

4. *Село Рачић.* Село Рачић лежи западно од Горијевца а јужно од мухамеданског села Рипча. Од окупације сачињава са Горијевцем село *Рачић*; премда село Горијевац од давно има име тако. Село Рачић лежи дијелом у равном и дијелом у брдовитом прећелу крај ријеке Уне а испод високог Љуточа. Граничи са И. рипачким кланцем и селом Горијевцем; са С. Рипчом (мухамеданско село); са Ј. Љуточем и дијелом Уном; а са запада опет Уном. У њему има више извора и поточића са разним именима. Осим појединих врела има једно врућe врело — тако звано — „Илица“, ће се је прије многи народ српски и мухамедански сакупљао; но данас

је та „Илица“ јако запуштена тако, да јој већ нико не долази, него само оближњи српски народ у очи и на сами Ђурђев-дан. Данас ниje ни врућа као прије, а то за то што се неколика поточића леденe воде у њу салијевају и разлађују је. Градина — зидина или других каквих старина у овом селу нема, него само у одјељку овог села у тако званом малом Рачићу Ј. И. од правог села које лежи као у каквом котлу, које је са свију страна окружено узвишеним планинама тако, да се само с' једне стране може с колима прићи. У овом одјељку само са 6 кућа, према сјеверу налази се трагови по народном причању негда српског манастира, а како је име овај манастир нослио незна се. У овом малом скривеном сеоцу има два поточића без имена, гђе се ниже кућа сјеверно састају и чине један јаки поточић, на ком данас један млинчић имаде. Народ приповједа да се мјесто гђе је сад млин зове — „калуђерско млиниште“; те вели да су ту калуђери имали своје млине као што се сигурно може и мислити. — Одломак је од овог села са 5 кућа (јужно од главног села) за Љуточем а више обале ријеке Уне на једном стрмцу које се зове — Краково. Народ прича да се прозвао Краково — овако: — Кад је ово мјесто било сасвим шумом обрасло као велика планина, ту су ранићани палили (жегли) ћумур — (угаљ); те једне зиме поће један да приготовљена ћумура донесе, но пошто натрпа врећу и пође у том га вуци шчепају и на комаде растргају тако да му је само једна нога са цјеваницама остала. Његови укућани и комшије пошто га није било повадуго, пођу га да траже но њега није већ једна нога огледана, за коју тражиоци рекоше: „Ево му само једног крака — и од тог времена народ зове ово мјесто „Краково“, — те тако и данас. Са овога Кракова види се и село већ поменуто — Дољани, одавлен ¾ сахата преко велике стрме тако зване — „Дулибе“ дође се у Дољане. —

Што се тиче дивљих животиња којих има у овим крајевима спомињу ове и ако су већ познате — као: међед, вук, јазовац, лисица, срна, зец, дивља мачка, вјеверица, куна (обију врста), видра (у Уни), дивљих крмака али све то мање, дивљих орозева и кокошких и др мањих познатих пернатих животиња, зими дивљих гусака, патака и т. д. Народ приповједа да је овђе било јелена и дивокоза; јер један старац који је 1888. год. умро, ком је било 110 год., приповједао ми је да је јелена око Љуточа гледао тако исто и дивокоза, још као дјечак. И данас има људи који кажу да није давно било који су својим очима гледали дивокоза у овим крајевима. Године 1891. нашао је један Мухамеданац јеленски рог, као човјечија рука дебео а 1 метар дугачак са 5 парожака у клишевићком Љуточу, но мислећи да ће из њега добити које корице за џепни нож, однесе ковачу који га препили на више комада, али бјеше напутра већ иструћ; те и ово је доказ јасан да их је овуда било недавно.

Да ли је прије овог сада народа био други какав — народ се незна ништа о том, само кад га запиташ чија је ово или оно зидина или др., казаће ти да је то задужбина славних Немањића и цара Лазе, новије зидине вели да су неки Угри зидали.

О врачању. У овим крајевима народ доста вјерује у врачање; али баш данас мање је тога него прије; јер свештенство тај хрђави обичај у народу искорјењује — али тешко. Врачају у плеће, о разним записима, бајање у бијели грах (ово Циганке раде), н. пр. зашће блаженопочившег попа Нике З (Б. Вила број 2. 93. стр. 27.) и много друго којешта. Овђе ћу само напоменути како је један другом врачао у плеће: — Једном зове један тежак из П. свог доброг пријатеља П. Ђ. на своју крсну славу. Овај као и обично дође. Тај дан веселиште се пјевајући и проповједајући један другом. Послије неког времена узе домаћин плеће од свога брава, што га је аванцима заклао, па пружи пријатељу П. Ђ. који је између осталих у плеће најбоље знао. Овај уме плеће на ће га окренути неколико пута у руци — гледа и мисли како ће и с којег краја почети да нагађа; прво рече као од шале: „баш да је пуније ја би боље казао што из њега“ (т. ј. нема меса на њему); онда ће почети за право — домаћину: „Ево ти добра сова (дирек — ступац) у куће; добар ти је орман (гувно); па су ти баш и љулари добри (т. ј. добри му коњи); пун ти је тор и за њим добри пси; добар ти је и амбар (житница); има ево и бешика (т. ј. родиће неко дијете о. г.); војска се приближује у крај а везир у врх ће; мртвац баш ове године невиди се овђе; жене су ти опитре (т. ј. лутите), али су ти ваљане и још којешта наброја. Послије овог набрајања као зачујено поче превртати плеће, десно — лијево,

горе — доље; па ће домаћину: „Чујеш драги пријатељу! У плећу све ти добро каже али ово ... па ће опет окренути плеће тамо — амо, а све кроз усне зачућено: — хм-хм. — Онда ће му домаћин: „дед богати кажи! шта још има? то ти већ знаш!“ Онда ће он: Е па кад си навалио и ја ћу да наставим: „Чујеш драги пријатељу! Ево се види — да ти неко покрада кућу и реко би да је са женске стране; нашто домаћин: јест душе ми и већ знам које; ја сам то већ одавно опазио — видиш ти, онда ће: жено! зовне је која је код огњишта готовила јестива за званице; жена уђе у собу и мужу: што ме зовеш? Муж, нијеси ли ти чула гђе пријатељ П. Ђ. рече иа плећа нешто? — Жена шта?! — муж између осталог рече П. Ђ. да нам неко покрада кућу и то са женске стране. Жена уплашена — а што ја знам ко је. Муж знам ја. „Скоро сам чуо како ти носиш торбу по торбу у О. и дајеш за каву, шећер, ракију, и Бог ти зна за што, па овако љутит попаде штапину те стане жену тући и зубун јој мјерити — све пред званицама, тако да је једва отму. Онај пријатељ погађало рече осталим: вид' шта ја уради, ја нијесам знао да је она таква, неби то ни казивао и хтједе отићи, али га домаћин и остале званице зауставе. Ово је само један примјер о врачању, а има их доста.

Осим овога врачају у кобилицу кокошију из које казују исто као из брављег плећа. Даље народ приповједа: да многе жене рано на Ђурђев дан узјашу на стапове (високо уска посуда у којој се масло измета), и јашући иду около оних кућа коме хоће да нашкоде, н. пр. да нема варенике у дотичној кући већ да има она (која јаше на стапу), и много оваково што.

О српским гуслама. Народ у овим нашим крајевима (Крајини) приписује велику важност гуслама. Гдје је год каково сијело и прело ту ћеш увијек наћи пјевача, који одмах уз гусле почну пјевати српске пјесме о старим јунацима српским, а присутни их радо слушају. Ако је гдје збор или на крсној слави или на другом каквом састанку, ту ћеш одма чути гуслара гђе пјева а присутни се около њега скупили. Да збиља народ приписује гуслама велику важност види се отуда, што их има доста и што приповједа: да су гусле сачувале старе српске јуначке пјесме па и саму ријеру у тешким временима одржале.

У опсегу ове дољанске парохије спомењу неке пјеваче.

У селу Клишевићу има један слијепац именом: Лука Тесла који врло лијепијех пјесама зна уз гусле из старог и новијег времена, од којих сам већ неколе и преписао. У селу Горијевцу такође има их као: Стеван Ковачевић тежак и многи други. У селу Дољанима: Гавре Прошић тежак, овај особито старе пјесме о српским јунацима и бојевима врло добро зна, и од овог имам неколе преписане; и других има доста особито у овом селу. Сви ови најрађе пјевају ове пјесме: о Краљевићу Марку; Милошу Обилићу; о Косову; цару Лазару; о М. Топлици и Ивану Косанчићу; о Орловићу Павлу; Косовки дјевојци; о св. Сави; о Сибињанин Јанку; о задужбинама Немањића; о Рељи Крилатоме; о Сења Татији; о Копчић Михаилу; Танковији бану; Луки Крчмаревићу; о задарској Мари; о Маријн Ноћљинина бана; о Завиши брату Стојана Јанковића; о Златији Хрњетине Мује (из Кладуше); о Удбинским сердарима и т. д. и т. д.

Од поменутих села доста су у побожности; само код неколих породица чује се псовка.

Примједба: Ово је вриједно спомењути тако звану „Дољанску буну“, а у нашој љутој Крајини позната под истим насловом. Била је у селу Дољанима. Покренуо је бјеше неки Ристе Јеић (народ га је звао генерал-Ристе). Са њим бјеху: Голуб Бабић, блажено-почивши Симеун Иванчевић парох, Јовица Ковачевић (заваху га капетаном) и поп Гак, и многи други храбри борци.

Бој бјеше управо 22. јуна 1858. г. послије подне и отпочео се са великом ватром који је трајао око 3 сахата, а свршио се великом погибијом Турака. Срба погибе тада само девет. Овога боја биће највише Срби наоружани са колем, крамповима, мотикама, косама, сикирама и другим домаћим радилом. О овој буни и лијепа пјесма има. Уз овај опис ове парохије мислим да је довољно о овој буни. И данас има људи у истом селу који лијепо знаду приповједати о овој буни и истом боју.

Са овијем завршујем ово неколико кратких редака о опису парохије Дољани.

Описао:

Стеван Ковачевић,

српско-православни свештеник.

Спасовина.

Прије него коју замрчам о овоме народном обичају — „спасовини“, напоменућу ону нашу стару: „У каквом си колу онако и играј, — јà у њ не иди!“ С тога и јест прва нашијем Српкињама Херцеговкама и Босанкама, чим се ухвате за руке: „Ко ј' за кола, хајд' у коло; ко ј' за мене, стој до мене!“ — Тако је овамо код нас и — сви ми знамо, а за друге крајеве — ја не знам, па ћу о њима прећутати!

Но као за ову, да није знао и неће да зна Вељко М. Лукић, свештеник из Паке у Славонији. С тога ти он мени нешто замјера на мој чланчић из Чајнича — „о потопу“ (Бос. Вила бр. 3., 1893.), а и да не речем „изврће“. *Изврће* — велим — и *подмеће*, јер ја, као што отац Вељко хоће, не *подржавам*, нити *подстичем*, да народ вјерује у све оно, што је до сада вјеровао! Јок! То није мој занат, нити сам ја то писао, а још мање гдје у своме животу рекао, или тога мишљења био. Но би лијепо замолио Вељка, да још једном прочита онај увод у чланчићу — „о потопу“, па ће се о противноме увјерити; те није требао забадати трн у здраву ногу, ни оним китити своје „*писмо уреднику*“ („Б. В.“, бр. 10., 1893.) — Ја знам шта сам писао; оно је моје правило при купљењу народног блага, којега се ја држим, а и даље ћу га се држати. Оно је моја пракса; а да се покојни Караџић и Врчевић држао Вељкове „*теорије*“, не би ми данас имали оно, што имамо. Врчевић је у Требињу живио, па сам га као дијете мало запамтио. Но људи и жене о њему ми доста приповиједају. Њега се ја држим, а Вељка — не! С тога: џаба Вељку Пака и Славонија, а мени Херхег-Босна и Чајниче; јер да је Вељко и Пака у Босни, не би била Босна — Босна, но Славонија. Овако је Босна — Босна, па и пјевају Срби Босанци: „Чудан је адет у Босни, чудни су момци Босанци“.

Вељко не зна адета босанског; Вељко не познаје Босне поносне; Вељко не зна, да се једнијем ударцем њима не крчи. Он то све не зна, а ми опет не знамо за Вељка; још нам се није родио, а кад нам се роди, он ће једним махом учинити преврат у Босни, — ето нам у минути пусте *просјеште*.. Е, онда нећемо бити ни голи, ни боси, ни гладни, ни жедни; ни гологлави ни распасани, — добро ћемо се и „*обући*“ и „*наоружати*“, па нам се неће тим ругати и смијати се г. И. Руварац. Онда не ћемо бити ни „*луди*“, ни „*ужасни*“.

Ето тако је код Вељка; а она наша српска опет каже: „Сваки бравак за свој пашак!“ и „Сваком своје“. Народно је благо наше; Херцег-Босна га је дала. Сад — било *добро*, било *хрђаво*, наше је!. И овим се тршавам Вељка, а читаоце молим, да ми опросте, е их заглуших горњим; па ево да им коју замрчим о — спасовини.

Између многих лијепих српских обичаја у Босни и Херцеговини јест и спасовина. Већ само име сјећа читаоце на Спасов дан, па да се тај обичај мора односити на тај дан и да је с њим скопчан. — Тако и јест!

Спасовина је обичај, који се шири сјевероисточним дијелом некадање Херцеговине, те обухваћа кадилук чајнички, пљеваљски, пријепољски, те задире далеко у санџак новопазарски. Има ли га још даље у унутрашњости турске царевине — не знам; а ни Гопчевић га не спомиње у „Makedonien und Alt-Serbien“, гдје је у поглављу 3. другог дијела (стр. 261—266.) говор о тамошњим обичајима српским. У јужној га Херцеговини нема; а у Босанској га Крајини спомиње П. С. Иванчевић („Бос. Вила“, стр. 139., год. 1890.). За осталу Босну не умијем рећи; а добро би било — ако га има, — да се опише и изнесе на јавност.

Елем је спасовина заједнички народни обичај и код православних и код мухамеданаца; а није онаки, као у Крајини. Овамо се на Спасов-дан најутро сакупе сви чобани једнога краја. Најбогатија или најугледнија кућа у селу зготови им ручак и спреми по коме у шуму. Чобани то уза̀му, па ако их је више, сви саставе спасовине, те заједнички једу и веселе се цио дан. Други дан пошаље им друга кућа; трећи дан пошаље им трећа кућа, те тако све, док се не обреди читаво село. Тако је чобанима — пуна!

И у вароши је та тај обичај. Један чобанин чува козе, овце, краве једне махале, па кад буде на Спасов-дан, онда га једна кућа позове тај дан на ручак. Друга кућа сјутрадан. Трећа прекјутра, и то тако траје, док се не обреди читава махала. Но и у вароши има обичај, да се чобанима пошаља спасовина у шуму, гдје заједнички једу. С тога и има она народна, те сам је више пута слушао у Чајничу, да ће рећи

белаву човјеку: „Онај је бели носио спасовину, те му се глава потпарима и коса отпала!“ као и: „Јеси ли носио спасовину, те ти је таква глава!?“ —

Дакле, спасовина почме на Спасов дан и траје по више седмица — како гдје; а тада је чобанима право веселье. Тако десивши се год. 1892. о Спасову дне у пљеваљској нахији, те око акшама сједећи на ливади уз ријечицу Бавку — приток Ћехотине, стаде прасак пушака, а звизда куршума. Ту бијаше и ондашњих Мухамеданаца, гдје узимаху абдест, а и један аскер — мој пријатељ Мустај бег Бабчић, онбаша, те ми рече, да то шемлуче чобани, јер су се најели спасовине. Тада сам и ово чуо од једног Ришћанина, а то је било у шуми повише Кржаве, а испод Сречања, гдје га најох раздрљених пси и заметнута пушком остругушом, да тражи вучицу; јер вели: Уочи спасова дне мијења вучица своју логу и преноси штенад, па гдје их спушти, ондје завије. Ноћас је овдје негдје вијала, па је тражим!“ — Исти ми је показивао у шуми и старинско гробље, гдје бијаше са свим у шуму зарасло. Но ипак се још стећци добро распознају и из земље виде. Натписа нигдје, а знаци се „крета“ често налазе. Повише је гробља и — врло стара црква сречањска. Црква је православна; а гробље с мраморовима?! . . .

Но ја би овим отишао далеко, а говорим о спасовини, који се обичај и данас држи и чува, те му се није бојати за „нестанак“, као ономе у Бос. Крајини. Чајнички га народ чува и држи, а тако и онај остали на југо-истоку. С тога, ако се онај из Крајине само у „Вили“ чува, овај је запета у народу — он је жив. Жив и код православних и код Мухамеданаца. Слава народу, који своје држи и чува; слава му, који зна своје чувати и поштовати! . .

С. Р. Делић.

У ДОМОВИНИ.

Јест, ово су... оне горе
Преко њих ме сунце грија!..
Јест ово је оно море
Што га горски лахор њиха!..

*

Гле! ово је јабучица
Под којом сам санке снивa,
А гле! овђе ловичица
С ње се вином причешћивa.

*

Јест, ово су храми свети
Ђе сам Божју службу пјева:
Да ми рода душман клети
Непакости ни задјева.

*

Јест, ово су... споменици
Најсрећнији моји дана
И нијеми вај сједећи
Непребољих мојих рана!

*

А на оној равници
Гледао сам српско коло,
И на оној планинници
Ђе се вије наоколо.

*

А крај оног поточића
Мајка ми је истицала:
Обилиће, Краљевиће,
Дике књиге и гусала.

*

Пјевала ми танко вито
Покојница мила моја,
Заклињала страховито:
Миљо, сине, снаго моја!

„Љуби род као ја тебе,
Као небо сунце јарко,
Љуби сине као себе
Љуби душом, срцем жарко“.

*

„Брани своје поштуј туђе
Та ти сине моје хране
И тако ми с тобом свуђе
Била срећа у све дане!“

*

На брежуљку горостасну
Стари слепац сједијаше
Па уз гусле дивну јасну
Српску славу, нам пјеваше.

*

При спомену Косов-поља
Прекиде се једна длака,
И стари се онај сљепац
Грозовито тад заплака.

*

Ми с' чудила дружба мала
Откле сузе без очију?!
„Нечуди се дружбо мала
Од срца су из прсију!"

*

„А на што су сузе ове
Кад нарастеш ти ћеш знати,
Разумјећеш ми болове
И ти ћеш се заплакати!"

*

У Паштровићима, 16./3. 1893.

То нам овђе сљепац рече —
И сада га разумијем, —
Сјећам га се дању, вече,
И његову бол болујем.

*

Јест, ово је домовина
У њој чисто сунце гријe..
За њеног српског сина
Нигдје слађе хране није...

*

Здраво, здраво, домовино!
Мога срца красни рају!
Здраво, здраво, домовино,
Српског рода дивни крају!

Дионисије Миковић.

Рукоположени.

Јован Шпирић, свршени биоградски богослов и учитељ, рукоположен је 29. јуна за ђакона, а 4. јула 1893. год. за свештеника, и одређен је на упражњену парохију Гашницу у протопрезитерату Бос. Градишком.

Стево Поповић, свршени богослов рељевског завода, из Јелића, рукоположен је 4. и 8. јула 1893. год. за ђакона и свештеника, и одређен је своме оцу проти Симеону за помоћника на парохији Јелићима у протопрезитерату Приједорском.

Петар Шипка, свршени богослов рељевског завода, из Суваје, рукоположен је 20. и 25. јула 1893. год. за ђакона и свештеника, и постављен је на упражњену парохију Драгеље у Бос. Градишком протопрезитерату.

Михајило Антонијевић, богослов рељевског завода, из Приједора, и учитељ, рукоположен је 25. јула за ђакона, а 1. августа 1893. за свештеника, и постављен је на парохију Љубијску у Приједорском протопрезитерату.

Петар Иванчевић, учитељ српске православне народне школе у манастиру Гомионици, 6. септембра 1892. год. рукоположен је за јеродјакона у Стапарима, а 15. августа 1893. за јеромонаха у Сарајеву, те остаје и на даље учитељем поменуте школе у Гомионици.

Јован Митровић, из Козице, свршени богослов биоградске богословије, рукоположен је 19. и 22. августа 1893. за ђакона и свештеника, и постављен је на парохију Илицу у протопрезитерату Санског Моста.

Коста Стевковић, из Сарајева, свршени богослов рељевског завода и учитељ, рукоположен је 1. и 19. августа 1893. за ђакона и свештеник, и одређен ји на Прачанску парохију у Гласиначком протопрезитерату.

Разно.

Прослава педесетогодишњега свештенослужбовања Митрополита буковинско-далматинскога. Лицем на Петров дан бјеше у Черновици буковинској велико славље, ријетка свечаност. Православни Архиепископ черновички, Митрополит буковинско-далматински, доктор богословије, почасни члан друштва за румуску литературу и културу у Буковини, и т. д. — *Силвестар Морар Андријевић* славио је тога дана *педесету годину* свештенослужбовања свога.

Педесет дугих година у тешкој служби Богу и народу! Педесет година — читаву половину једнога столећа, читав један обичан човјечији вијек радило се и знојило ту на попришту вјере православне!

Па и како је радио високопреосвећени г. др. Силвестар Морар Андријевић! Његова оштра жива ријеч није се никада устезала да одјекне у хатар правди и истини, није писала презала, да најенергичније заступи интересе своје цркве и народа свога; а са пером у руци створио је он себи на књижевно-просвјетном пољу буковинском непролазне споменике. Ма и летимичан поглед на живот и рад његов доказаће нам то са свим јасно.

Родио се је 14. нов. 1818 у селу Митокул-Драгомирјеј, гдје му отац бјеше свештеник. На крштењу добије име *Самуило*. Нормалку је свршио у Сучави, гимназију и богословију у Черновици. На Петров дан 1843. рукоположи га тадашњи Епископ, Евгеније Хакман, за пресвитера у Чахор (село близу Черновице). 1862. буде позван у консисторију за помоћнога референта, а и за учитеља пјенија и типика у богослов. училишту и њиховој школи за обичне цркве поје. Када 1865. би консисторија реорганизована, буде он 1866. именован конзисторијалним савјетником, а када је 1874. — обудовавши — прешао у монашки чин, постане брзо архимандритом. 1. априла 1877. би унапријеђен за архимандрита консисторијалнога и генералнога викара архиепископског, а 12. марта 1880. именован за Митрополита буковинско-далматинског.

Нема сумње, да је такова сјајна каријера постигнута поглавито великим врлинама и обилатим књижевним радом, чиме се г. Митрополит бави још од 1848. г.

Тако је он за румунске основне школе написао **петнаест књига**: читанке, рачунице, катихизме, збирке молитава и т. д.; за гимназију **четири књиге** вјерскога садржаја. Даље је написао збирку проповједи за све недјеље и празнике, које су проповједи до сада најбоље у румунској књижевности. Као архмандрит написао је и издао год. 1879. дјело: Psaltichia bisericeasca asezata in note musicale, што није ни мање ни више него од прилике „Великій Сборникъ“ нашега Димитрија Поповића, само с том разликом, што је то све овдје уједно стављено у ноте!

Па и као Митрополит ријетка старина није своје перо оставила на страну. Консисторија буковинска шаље мјесечно свима буковинским свештеницима лист: Foaia ordinaciunilor sau poruncilor consistoriale (лист за наредбе или поруке конзисторијалне). Ту љубљени Митрополит пише своју милому свештенству годишње најмање по три посланице, каквима је тешко равних наћи. Написао је он још, и год. 1883. издао дјело: Tipiconul bisericei ortodoxe-orientale . . . (дјело, каквому је у нас слично написао лани пречасни г. Васа Николајевић). А год. 1885. и 1890. написао је он на њемачком језику по једну ванредно умну одбрану своје цркве од насртаја пропагандиногa (Apologie der orthodoxen griechisch-orientalischen Kirche der Bukovina). Још морамо навести и то, да у органу друштва Societatii pentru cultura si literatura româna bucovineana din Cernauti — Foaia Societatii („Друштвени лист“) — имаде од њега много врло занимљивих чланака и научних расправа.

Но све то још није све, што је учинио Митрополит др. С. Морар Андријевић. Његовом иницијативом подигле се још и многе институције, поврх свега културне, међу којима заузима једно од најодличнијих мјеста „Академија ортодокса“ (друштво њихових богослова ради његовања литературе, пјенија и говорништва црквенога), основана 1874. год.[1]) Па и Candela, орган буковинске цркве, такође је покренут под његовим протекторством. — Старајући се за уљепшавање и усавршавање пјесме црквене, он је и велики мецена вјештакâ у компоновању те пјесме, као што је данаске и. пр. Исидор Воронкијевић, кога је он поставио професором хоралнога пјенија у богосл. факултету. Као пријатељ сликарства и вајарства он ради уљепшавања храмова буковинских издржава по једнога дијецезалнога сликара и једнога вајара. Али он носи на срцу и судбину удовица и сирочади свога свештенства, те је 1890. знао израдити, да се потпора једне јаче породице иза пароха подигне са 200 фор. годишње на 375, а и за системизованога помоћника са 160 на 260 ф. Још морамо навести и то, да је за његова архи-

[1]) Захвално то друштво издало је ради успомене на ту славу свога протектора књигу: Istoricul bisericei ort. or din Bukovina (1775—1893). Scriere festiva la serbarea jubileului de 50 de ani de precatie a Inalt Prea Sântitului Archiepiscop si Cercontulni si Mitropolit al Bucovinei si Dalmatiei — *Dr. Silvestru Morariu Andrievici.* — Из те историје цркве буковинске од год. 1775. до 1883. и вадим горње податке о животу и раду високопр. г. Митрополита (стр. 26.—35).

пастирења подигнуто у Буковини преко 70 нових храмова, од којих је до 60 лично освјештао.

Такав је ето Архипастир високопреосвећени г. др. С. Морар Андријевић; толико је он све учинио.

Па и данашњим даном раденик тај још увијек дјела неуморно, без престанка. Он се још ни сада није уморио у раду, није сустао у борби. Још увијек стоји врла Старина, као горостасан див, на крми своје цркве, управљајући је крјепком, сигурном десницом кроз хучне вале њене тешке садашности.

Може бити да тој издржљивости много доприноси и то, што народ буковински свога Архипастира штује и љуби скоро више свега на овоме свијету. О буковинскоме се Митрополиту не чује пакосна ријеч — њега само похвала прати; на њега не насрће никакав махнит занесењак — пред њиме се брижно уклања сваки и најмањи камичак, о који би се могла спотаћи нога његова; ту нико њему није душманин — сви су њему вјерни пријатељи и одани савјетници.

Лијепо ли се то показало и при самој потоњој прослави. Крај свега тога, што је врени Архипастир изричко желио, да му се том приликом не приређују бар никакве велике овације, јер је његов народ јако унесрећила пролетошња поплава Прутова[1]) — ипак је љубавна рука и сами онај скромни облик Молебствија и слања депутација знала да искити до торжаствена утицаја.

Међу многобројним тим депутацијама била је и депутација Срба богословаца, који се овдје учимо у богословском факултету (са два питомца босанске владе има нас петорица). Том га је приликом од наше стране поздравио В. Д. на црквено-словенском језику, који језик г. Митрополит говори врло добро и радо се њиме служи, када прими кога између нас у аудијенцију. Пријем и наше депутације био је врло срдачан, а одговор на наш поздрав био је такође на црквено-словенском језику, у коме је високопреосвећени славењик рекао између осталога и то, да он у својим молитвама за напредак и процват православља спомиње увијек и нашу свету цркву.

Не би ли Господ услишао молитве те, па да и нама већ једном гране сунце љепших дана!

Огњеслав.

[1]) Није било ни свечанога ручка, јер је штедљиви Митрополит своју, што је мислио да би је потрошио на тај ручак, поклонио поплављеницима.

Српска црквена општина у Бечу. Недавно држала је српска општина у Бечу своју скупштину под предсједништвом свога предсједника Ђорђа Остојића. На тој скупштини прочитан је извјештај, да је црквено и школско здање готово, и да је на исто потрошено 90.000 фор., осим унутрашњег украса цркве. Српска црквено-општинска кућа у Бечу доноси 3.600 фор. годишњег прихода, из кога ће се плаћати свештеник, учитељ и послужитељ. Бечка српска општина добила је на зидање своје црквено-школске зграде око шест хиљада добровољних прилога са разних страна, те се сад може подичити, да има свој дом за цркву и школу. Општина је расписала већ и стјечај за пароха своје новосаграђене цркве, коме ће бити плата годишња 1.600 фор. у готову, а уз то ће општина још по 200 фор. уплаћивати за осигурање живота парохова, односно капитализати за породицу његову. Осим тога парох ће имати слободан стан у општинском здању.

Исказ добровољних прилога „Фонду српско-православне основне школе у Добоју“. Поштовани господине уредниче! — С радошћу можемо Вам јавити, да је и нашој малој варошици Добоју положен основ школском фонду, и то на скупштини, црквено-школске општине од 10 маја о. г.

Потписати одбор сматра за пријатну дужност изнијети на јавност имена дародавца — оснивача са свотом, коју су даровали.

По 500 фор.: Симо П. Танасић из Добоја. — По 400 фор.: Игњат Трифковић, из Добоја. — По 300 фор.: Васо Мунишић, из Добоја. — По 200 фор.: Петар Ђурић, Васо Ивановић и Коста А. Мичић, из Добоја. — По 150 фор.: Милић Марковић, из Суве Воде, и Теодор (Малушан) Ђурић, из М. Буковице. — По 120 фор.: Јово Стојковић, из Добоја. — По 100 фор.: Софреи Павловић, Ђорђо Спасојевић, Ристо Петровић, Илија Јеловац и Трифко Дучић, из Добоја. — По 55 фор.: Ђоко Јовић, из Липца. По 50 фор.: Јован Ј. Вранешевић, свештеник из Добоја и Ђуро Пенић из Станова. — По 30 фор.: Ђуро Лазић, из В. Буковице и Јово Нешић, из Добоја. — По 20 фор.: Лазо Радичић и Гојко Николић, из Липца; Васо Нарић и Лука Драгичевић, из Вел. Буковице; Недо Барјаковић и Митар Спасојевић, из Плочника; Петар Николић, Јово Мишковић и Недо Ninковић из Станова; Симеун Божићковић из М. Буковице.

— По 15 фор : Благоје Савић из М. Буковице; Спасоје Радоичић, из Липца; Станко Петрић, Јово Пашалић, Кршија Милачковић, из Станова; Јелисије Клопић, Јово Хаџић, Стојан Кузмић и Лука Кузмић, из Вел. Буковице. — По 10 фор.: Јово Николић, Марко и Ђорђе Николић и Миће Зарић, из Липца; Симо Лазић, Гојо Тубић, Јаков Томанић, Стојан Чолић, Лазар Ристић, Тошо Поповић, Алекса Попадић и Тодин Дејановић, из Станова; Алекса Давидовић, Дако Јушкић, Гојо Милановић, Цвијан Кузмић, Божо Драгичевић, Дујко Ђокић, Дако Лукић, Јово Сувајац, из Вел. Буковице; Гојо Ковачевић, Васо Стјепановић и Јелисије Луњић, из Чивчија; Саво Китић из Мале Буковице; Цвијан Пливац, из Придјела. — По 5 фор.: Петар Кузмановић, Ђеко и Гаиро Радоњић, Спасоје Алацић, Перо Благојевић, Теодор Поповић, Ђорђе Поповић, из Станова; Марко Сердаревић, Тома Ђокић, Јовица Јушкић, Ђорђе Ђенић и Симеун Милачковић, из Вел. Буковице; Тривун Госпић, из Плочника; Лазар Јанировић и Василије Стокић из М. Буковице; Марко Илић, Ђуро Михаиловић и Симо Копић, из Вароша; Миће Ђурић, Станоје Трифуновић, Ђуро Радоичић, Тома Недић, Милош Пливац. Благоје Петровић, и Симо Гавриловић, из Липца; Благоје Петковић, Спасоје Илић, Петар Рончевић, Јово Теодоровић, Секула Благојевић, Цвијан Спасојевић, Симо Стјепановић, Ристо Марковић, Ђорђе Васић, Ђорђе Стојановић, Тома Васић, Перо Зекић, Јефа Васић, сви из Придјела. — По 3 фор.: Илија Бјелић, из села Липца. Са стране добисмо од браће Дреч из Мостара 5 фор.

Свега дакле до данас броји фонд наше школе фор. 3703.

Већина дарователя оснивача задржали су новац код себе на неизвјесно вријеме, обвезавши себе и своје законите насљеднике плаћати годишњи интерес по 10% од дотичне своте, и то сваке године унапријед, т. ј. 20. јула, све дотле, док дотичну главницу црквено-школском одбору у готову новцу исплате. То је учињено једно ради олакшице оснивачима, а друго ради тога, да би већ овогодишњи интерес школског фонда могао бар у неколико издржавати школу.

Свима овдје наведеним дарователима оснивачима изриче се овијем путем најтоплија благодарност, а особито нашем спомињаку госп. Јовану Ј. Вранешевићу, који је управ ово све и покренуо, успоставивши слогу и љубав између варошана и тежака његове парохије. Дај Боже да им свима Господ подари здравља, среће и напретка, како би и унапријед могли и морално и материјално бити од користи нашој српској школи, у чијој ће споменици њихов дух вјечно живити, те казивати потомству ко? и какви су им претци били?

На крају обраћам се онијем родољубивијем Србима, који могу, и којима је Бог дао, да нас потпомогну у овом племенитом подузећу, и повећају својим прилогом овај наш мали школски фонд, на чему ћемо им вјечно благодарни остати.

Исто тако надамо се, да ће и они наши грађани и тежаци, који на данашњу скупштину из разних приватних узрока доћи не могоше, обрадовати њихову и нашу српску школу, повећавши јој фонд својим прилозима. Кад то буде, јавићемо вам, а сад примите поздрав и поштовање.

У Добоју, 6. јула 1893.

Црквено-школски одбор:

Предсједник:
Игњат Трифковић.

Чланови:

Васо Ивановић, **Коста А. Мичић,**
Ристо Ј. Петровић, **Петар Ђурић.**

Свршени ученици српско-православног богословског завода у Рељеву. На свршетку ове 1892./93. школске године, 13 редовнијех и 3 ванредниjех ученика и питомаца, свршили су науке у богословском заводу у Рељеву и отпуштени су из завода са апсолуторним свједоџбама и то:

Са одличним успјехом:

1. *Симо Ераковић* из Травника, Дабро-босанске епархије.

2. *Милан Лалић* из Корјенице, Горњо карловачке епархије.

3. *Стеван Ђ. Поповић* из Модрића, Зворничко-Тузланске епархије.

Са врло добрим успјехом:

4. *Милош Билбија* из Угарака, Дабро-босанске епархије.

5. *Алекса Јокановић* из Билећа, Херцеговачко-Захумске епархије.

6. *Тодор Марјанац* из Вагања, Дабро-босанске епархије.

7. *Васо Медан* из Мостара, Херцеговачко-Захумске епархије.

8. *Љубомир Николић* из Вареша, Дабробосанске епархије.

9. *Остоја Пантић* из Локања, Зворничко-Тузланске епархије.

Са похвалним успјехом:

10. *Танасије Косорић* из Агаровића, Дабробосанске епархије.

11. *Никодим Новаковић* из Колунића, Дабро-босанске епархије.

12. *Ђорђе Поповић* из Вуковског, Дабробосанске епархије.

13. *Ристо Терзић* из Берковића, Херцеговачко-захумске епархије.

14. *Петар Шпика* из Суваје, Дабро-босанске епархије.

Са добрим успјехом:

15. *Симо Бањац* из Рибника, Дабро-босанске епархије.

16. *Стево С. Поповић* из Тимара-Јелића, Дабро-босанске епархије.

Прешли у православну вјеру. У граду Велкисберу у сјеверној Америци прешло је у православну вјеру 600 уније̂та, који су се тамо населили већином из Галиције.

Освећење друштвене заставе српског православног црквеног пјевачког друштва „Слоге“ у Сарајеву. На Петров-дан 1893. освештана је у новој српско-православној цркви застава овдашњег српско-православног црквено пјевачког друштва „Слоге“.

Ово је црквено пјевачко друштво. Оно служи на украшење и благољепност свете службе божије у дому Господњем, па дакле и овај догађај, освећење друштвеног барјака, треба забиљежити. То спада готово у црквену журналистику, па дозволите драги читатељи, да вам опширније напишем о томе.

Свако је друштво установљење, које има тежњу да нешто постигне. Племенита друштва и тежња је племенита.

Пјевачка друштва спадају у ред просвјетних друштава. Њихов је задатак племенит. да његује и шири пјесму у народу. — Ништа готово неможе да човјечије срце усхити и узнесе као лијепа и сложна пјесма. Пјесма је чудотворна, јер растјерује бриге с душе и тугу са срца. Пјесма доведе човјека у тако одушевљење, да заборави на умор и клонулост, и храбри га на даљи неуморан рад.

Сва удружења имају по неки знак као лозинку свога рада, својих намјера. Тај је знак већином, а код пјевачких друштава зна се већ: друштвена застава.

Наше пјевачко друштво „Слога“ послије дугогодишњег свог неуморног рада истом ове године набавило је себи лијепу заиста достојну друштвену заставу.

Застава је израђена од бијеле свиле. С једне стране насликан је свети Сава, први архиепископ, старјешина цркве српске, који први положи темељ њене самосталности, а српском народу посија у срце науку истине и правде, ону науку, за коју син Божији у човјечијем виду претрпље муке смрти човјечије. Стоји насликан лик онога, што положи тврд темељ народне просвјете у срце Србиново.

С друге стране заставе насликан је гуслар, гдје уз њежне звуке јавор-гусала приповиједа народу доба златне прошлости његове. Прича му петстољетне патње и мучења, узноси челичну трпељивост српску и опјева борбу поборника за крст часни и вјеру ришћанску, за аманете, које је свети Сава своме народу у срце укорјенио. — А кад то гуслар све лијепо кити и приповиједа уз жилавучне гусле, гле! — стоји дивно насликана — бијела нагорњача вила долећела гуслару, па му овјенчала старачку главу са неувелим лавор-вијенцем. Заиста диван призор, а врло лијепа слика!

На застави су три повелике траке (врпце) у три боје: црвена, плава и бијела. На друге опет двије траке стоји написано са крупним златом извезеним ћирилским словима: „Српско-православно црквено пјевачко друштво „Слога“ у Сарајеву 1893.“

Заиста дивна застава, достојна овог српског пјевачког друштва у пријестоници Босне поносне. Треба особито благодарити родољубном пожртвовању дичних нам Сарајлија, да наше српско пјевачко друштво све љепше и љепше напредује. Живили!

На Петров-дан бијаше нова црква пуна свијета.

Његово Високопреосвештенство наш добри општељубљени архипастир митрополит Ђорђе Николајевић служио је службу уз судјеловање више свештеника. Пјевачко друштво пјевало је у занимљивој складности на хору литургију Златоустову од Корнелија Станковића.

Послије литургије почело је освјештање друштвене заставе. На освјештању је кумовао заставе наш дични г. Петро Петровић, грађанин сарајевски, предсједник српско-православне општине, подначелник управе пријестоне вароши Сарајева („градског поглаварства").

Одбор пјевачког друштва „Слоге" довео је кума заставиног г. Петру Петровића, а господин митрополит освјештао је заставу по црквеном обреду, па је за тим предао у руке куму са овом бесједом:

„Честити господин куме и кавалјеру! Предајем ти ову осве̏ћену заставу с том препоруком, да под њу сакупиш побожну, свијесну и образовану младеж мушкога и женскога спола, младеж, која љуби своју цркву, своју хришћанску вјеру, своје име и завичаје; младеж, која се умије владати по божанским заповиједима, и по правилима, која правила и наша висока земаљска влада изволјела је милостиво одобрити. Онда тек, кад буде таковa пјевачка дружина, служи̏ће Богу на славу, цркви на дику, народу православном и српском на корист, јер ће се хришћани радије у цркву скупљати, да слушају умиљато анђелеско појање, а себи ће појачи задобити од свију слушалаца заслужену похвалу и одобрење.

„Ми са задовољством биљежимо ову радосну појаву, да се и код нас нешто добро ствара, што ће нашем имену и православљу осве̏тљати образ. Дај Боже да дочекамо и какве друге творевине, које ће нас обрадовати и утјешити.

„Напријед, мјеродавна и позната господо, напријед у доброме правцу; стварајте што је је добро, па ће вас народ и наше потомство благосиљати".

Послије изговорене митрополитове бесједе, отпјевало је пјевачко друштво „царевку" а за тим опет госп. митрополиту: „Ис полла ети деспота".

Кум је примио заставу из митрополитових руку, пољубио је а затим наговорио је ову бесједу: „Примајући овај осве̏ћени барјак у своје руке као кум, захваљујем прије свега Вашем Високопреосвештенству на љубави и готовости, да сте овај свети чин овако свечано извршили. Захваљујем Вам како у име своје, тако и испред овог дичног нам друштва Слоге. Живио! — А ви драга браћо чланови, примите моју захвалу на овом одликовању, да сте ме за кума при овој свечаности одабрали. Дичићу се и поносићу се овом почашћу, ако будем видио *личену* у вама ријеч *слогу*, јер тај значај збиља усрећава свако друштво.

„Препоручујем вам дакле, под закриљем ове заставе, братско слагање, озбиљан рад у смислу правила ваших, ријерност према вашим обвезама, достојанствено држање, и вољу за усавршавањем.

„У то име срећно вам било! А предајем вам ову заставу, на руке вашег заслуженог барјактара као најстаријег и најревнијег члана вашег друштва, у аманет, да се с њоме дуго и много дичите".

Барјактар Ристо Максимовић примивши заставу из кумових руку рекао је ово неколико ријечи: „Ваше Високопреосвештенство, честити куме, поштована господо, браћо моја и другови моји! Усхићеним срцем примам у руке овај свети барјак, овај алем камен наше пјевачке дружине. Дичан сам и захвалан на повјерењу да баш ја на десницу кумове овај барјак примам, а са топлом жељом, да се сва свјесна српска овдашња омладина под овај барјак прикупи. Живили!"

Заставник бијаше одјевен у китњастом народном одијелу.

На све ове бесједе и поздраве отпјевало је пјевачко друштво сложно и лијепо „многа ја лета", а народ клицао бурно: „Живили!"

Одмах у цркви примио је кум честитања са свију страна, а послије тога упутило се пјевачко друштво из цркве са одбором и заставом у кумов стан. Г. Петровић примао је двоструке честитке прво као кум, а друго што му је Петров-дан лијепо красно име. У његовом дому пало је неколико здравица за здравље кумово, митрополитово, за здравље и напредак друштва „Слоге" и свију присутнијех.

Послије подне држало је пјевачко друштво на Илици забаву у славу освјештања заставе. На забаву је дошло мноштво народа из Сарајева; осим Срба могаше се видјети доста и стране интелегенције, државне госпоштине сарајевске. —

Програм ове забаве био је одабран. У првом дијелу биле су пјесме, у другом дијелу забаве биле су српске народне игре.

Дивно ли бјеше погледати оно коло, у који се бијаше сплео цвијет младежи Срба и Српкиња сарајевских. Та чисто се мора човјек усхитити од миља! Заиста је то коло дивно; да није тако неби га неумрли Бранко Радичевић онако опјековјечио и заносно опјевао...

При изведењу првог дијела програма бијаху такође присутни преузвишена г. г. барон Кучера подмаршал Хоце, управници високе земаљске владе г. г. Сауервалд и Ајхлер, окружни предстојник барон Молинари, и начелник варошке управе г. Мехмед бег Капетановић:

По свршетку првог дијела програма, посјетила је друштвену забаву и преузвишена госпођа Вилма пл. Калаји, супруга заједничког министра финансија, која се на Илиџи бави. Висока госпођа примила је благонаклоно позив одбора пјевачког друштва, који је још прије почетка забаве позвао.

Пјевачко друштво приправило је високој посјетитељки забаве лијепу китү цвијећа, коју је она благонаклоно примила.

У вече је пјевачко друштво направило високој госпођи лијепу серенаду пред њеним станом, на којој је она са балкона лијепо захвалила друштву, желећи му трајан напредак. Друштво је отпјевало три складне пјесмице, а за тим вратило се у ресторацију и продужило забаву, играјући весело игре до пола ноћи. Све је било весело, а и како неће. Има ли шта веселије од срдаца српске младежи особито у таким приликама као на Петров дан 1893.

Забава и веселье се свршило; свако се вратио жељезницом кући, али је и поново дивну успомену на освјештање заставе нашег дичног српско-православног пјевачког друштва „Слоге“.

Сарајево, 14. августа.

Н.

Читуља. Пишу нам из Бања Луке ово:

Драги господине уреднице — здравствујте! Година 1893. управо се може рећи да је за Бања Луку критична, јер у току исте доста вриједнијех особа прна земљица прогута, но шта ћемо де? што је од Бога нека је слађе од меда.

Овијех дана — т. ј. 3. августа о. г. преминуо је добри Србин и родољуб српски Илија Кисић. Покојник је родом из Лијевна, од ближњег рода има само двије сестре, а прије неког времена изгубио је супругу и једног синчића. Илија је био веома родољубив, а то је показао и при смрти, јер оставио је 1000 (хиљаду) фор. српско-православној бањалучкој општини да исту суму даје на интерес, па кад интерес нарасте, да се може један ђак школовати, осим тога још за живота положио је у школски фонд у Бања Луци 100 фор.; српско-православној цркви у Ребровцу даровао је једно сребрено кандило и икону св. Ђурђа. При опијелу Илијину држао је врло дирљив говор протопоп г. Вид Ковачевић.

Ово оволико господине уреднице на хитњи, а покојнику кличем из српских груди: „Бог да га прости и помилује!“

Срб-Пецијa.

Манастирска српско-православна штампарија у Фрушкој Гори. На збору манастирских настојника, одржаном 10. (22.) маја у манастиру Грегетегу, поред одлуке о отварању монашке школе, донешена је још одлука: да сви манастири у српско-православној митрополији карловачкој из манастирских средстава заједнички купе једну добро уређену *штампарију*, у којој ће се штампати нарочито црквено-богослужбене и школске књиге, као и званичне тискапице и т. д. Настојници манастира Грегетега и Беочина г. г. архимандрити Илариона Руварац и Платон Телечки, сходно донешеном зборском закључку узели су у своје руке задатак да купе штампарију — и тај свој задатак су врло добро и успјешно ријешили тиме, што су дана 18. (30.) јуна о. г. *купили у Новом Саду познату и врло добро уређену и опремљену штампарију дра Павловића и Јокића за цијену од 13.250 фор.*, коју су своту купци, одмах послије устројеног и потписаног уговора, продавацима у готовом новцу исплатити, те одмах од 19. јунија (1. јулија) о. г. *ступили у посјед купљене штампарије*. „Српска манастирска штампарија“ неће бити трговачко спекулативно подузеће, него ће бити културни завод за развијање и унапређење наше црквене и школске књижевности.

Одговор на једно питање свештенику Г. Ј.

Ви сте уредништво „Босанско-Херцеговачког Источника“ у писму вашем од 19. априла о. г. запитали ово: „Једном приликом (скоро) у једном друштву појавила се препирка између правника и богослова о 118 § грађ. закона, у коме вели се: *да муж и жена законито растављена, ако се доцније поново једну и изјаве жељу да би радо опет ступили у заједницу, да се морају по ново у брачни живот привести свима прописаним церемонијама*. Први тврде да се морају поново вјенчати, а други одбијају. Мене су молили да там о овоме пишем и да то ви ријешите у „Источнику“. Заинтересована господа нестрпљиво очекује од нас протумачења 118 §“.

Уредништво вам ништа више неможе одговорити на ово питање, да ли оно што стоји у

„Православном црквеном праву“ од Др. Никодима Милаша, на страни 600 ој: „Не само што се допушта, него закон још и препоручује, да се разведени супрузи по могућности опет помире и успоставе своју пређашњу брачну свезу (Испор. Номокан. XIII, 2 (ib. 1, 274 и сл.). У оваком случају, на име, ако се разведени супрузи споразумију, да ће опет у брачној свези живити, тада сходно прописима закона мора се поступати потпуно онако, као да се са свијем нови брак склапа и мора бити строго очувано све оно, што је установљено за обични брак.! Ово исто прописује и § 118 аустр. грађ. законика: „Ако растављени супрузи хоће да се опет сједине, мора се ово сједињење сматрати за нови брак, и извести са свима свечаностима, које су по закону потребне за брачни уговор!! Даље у књизи и расправи „О разлозима, који раскидају брачну везу, и о судском поступку у парници за раскид брака“, коју је написао Тома Алагић, прота, професор богословије, стоји на страни 98. написано: „Из овога налази да је слободно мужу и жени помирити се, и опет у брак ступити. Апостол Павао препоручује мужу, да не пушта своју жену, него да се помири с њоме (I. Кор. гл. 7., ст. 11.). Као што се види из каснијe црквене праксе, црквене поглавице ишле су на то, да се развјенчани муж и жена опет помире, ако нијесу били томе противни врједни разлози т. ј. ако није било нешто код мужа или код жене, услијед чега не би могао брак дуго остати и своме задатку одговарати. Кад се помире муж и жена и јаве позваној власти, да желе опет заједно живљети, онда ваља онако поступати, као и први пут, кад је склапан брак, т. ј. ваља тражити допуштење од родитеља, ваља их три пута у цркви огласити (ако владика ово не опрости), треба брак наново благословити и т. д. У Србији услијед одлуке архијерејског сабора од год. 1865. (сн. 5) само одузимљу пресуде од измирених супруга, и шаљу се епископу, да их благослови, и тијем добија брак своју врједност, као и први што ју је имао“.

Исправак и допуна о манастиру Озрену.

На дотичноме мјесту мога чланка о манастиру Озрену, погрјешно је наведено, како госп. Илариjон Руварац није навео, одакле је узео биљешку о томе, како су требињски калуђери Јоаникије и Јоан, обновили манастир Озрен год. 1775.

Но иста биљешка узета је из „*Српско-далматинског Магазина*“ *за годину 1861. стр. 73.*, чиме ону моју погрјешку поправљам.

Како ми један мој пријатељ пише, гласи дотично мјесто обнављању Озрена, које он узе из књижевних радова архимандрита И. Дучића, књ. I. стр. 85., овако:

„1775. и то лѣто ки на косни сили(къ)таръ паша, и бишше од него крло здлѣмь сиротини, и окѣси на кѣпрєсѣ ѣ люди ске пракнієхъ. И въ то лѣто wбновише трѣкински калѣћери именомь Іwаникие и Іwанъ, wбновише манастирь Озрень, храмъ сѣто Николе. И сию книгѣ прилежиҳъ азъ грѣшни іеромонахъ Симеwнъ пред свою дѣшѣ, дамѣе вѣчни спомень Бог да га прости. априла д̑ дань 1777.“ Овај запис налази се у виду биљешке напоље̑дњем листу окоиха, што је штампан год. 1592. у Москви, а био ваљда својина манастира Озрена; сад се налази у манастиру Житомишљићу.

Радујем се, да могу и овај податак придодати ономе своме опису, као што могу навести још и то, да ми исти пријатељ јављa: да код Требиња, *у шуми*, близу манастира Тврдоша имаде црква „*Мрачевица*“, чије име очевидно долази од ријечи „*Мрата*, = *Мрашињ-дан*“, па би то могла бити она црква св. Мине, Виктора и Вићентија, чији антиминс посвети године 1532. херцеговачки митрополит Марко.

Исти мој пријатељ јављa ми, да ће на скоро походити оно мјесто, да што више сазна о тој цркви „Мрачевици“.

1. VII. 1863.

Атом.

Књижевне вијести.

Историја српске цркве *од епископа Никанора Ружичића*. Књ. I. У Загребу Српска штампарија. 1893., средња осмина, стр. V. и 327. Цијена 2·50 динара = 2·50 круна.

По васкрсу ове године изашла је под горњим насловом књига, која је подобна, да у великој мјери заинтересује све учевније кругове српскога свијета. Јер као што поред све многобројности дотичнијех издања, наша државна прошлост још до сад у свему још проучена и обрађена није, тако је исто и нарочита српска црквена прошлост оскудна дјелима споменутог правца, а још више радњама, у којима би систематички и свестрано била изложена и расправљена вјерска прошлост, и кретање религијског живота нашега народа у прошлијем временима. А да је дјело такове врсте једна од најважнијих потреба нашег садашњег кретања у напредак, дјело, које би заиста било подобно, да обрати на се озбиљну пажњу нашег читалачког свијета, довољно је обазријети се на ону важну улогу српске и православне цркве у прошлости, затим на значај и улогу данашње цркве наше, о чему је са пуним правом осјећочен и сам пресвештени писац, кад на II. страни свога предговора сматра наш религијски живот главном чињеницом опстанка народног, која је била прије, а и данас је главни покретач и ослонац народног и државног живота и биће нашег, уливајући у народни организам животне сокове, без којијех би исти на првоме кораку своме угинути морао.

Полазећи са тога општег гледишта, као и водећи рачуна о великој потреби и важности изучавања и сазнавања народне прошлости, пресвештени се писац трудио у правцу, да на широкој основи[1]) пружи нашем читајућем свијету дјело, у коме ће према данашњем стању прибранијех извора и података, бити изложени сви моменти прошлог вјерског живота српскога народа. И у колико је писац послужио томе важном циљу овом својом I. књигом историје црквене у Срба, о томе ће већ позванији од мене јамачно исказати свој суд, а пошто моја снага не достаје за потпуну и тачну обраду тога питања, односно за свестран приказ истога дјела, то ћу у даљијем редовима настојати, да само у краћим општим потезима прикажем нашем читалачком свијету ове земље садржај тога иначе важног дјела, и да се уједно опширније обазрем на оне одјељке исте књиге, у којима су оцртани дотични отјецаји вјерске прошлости у овијем нашим земљама, у Босни и Херцеговини.

*

Прва књига овога дјела обухвата први дио црквене историје српскога народа и то од првог појава његовог у историји, па све до почетка XIII. вијека, дакле до времена оснивања српске самосталне цркве у земљама старе српске државе. На почетку тога дијела долази увод (стр. 1—30.) у коме је опћи поглед на племенску државну и вјерску прошлост Срба до преласа у Хришћанство, за тим опћи поглед на историју хришћанске цркве. За овим слиједи систематичко и научно излагање саме српске црквене историје, које почиње са општим одређењима (стр. 30—46.), гдје је означен предмет и задатак „историје српске цркве“ и њени састављи дијелови, за тим извори и помоћна средства за изучавање њено[2]), а на послијетку подјела историје цркве, коју писац распоређује у 4 периода, и то: први од почетка њеног па до XIII. вијека (доба зависности од другијех цркава); други од год. 1219. до 1346. (доба српске самосталне архиепископије); трећи од 1346. од 1766. (доба српске патријаршије); и четврти од 1766. до данас (ново стање српске цркве).

Наа овог опћег погледа, долази право излагање српске црквене историје у њеном првом периоду, коме је посвећена цијела ова I. књига (стр. 47. па до краја) и које је ради бољег пре-

[1]) Пресвештени писац полази у своме дјелу са становишта, да је по Србији, старој Србији, Македонији, Тесалији, Црној Гори, Босни и Херцеговини, Далмацији, Хрватској и Славонији и по јужној Угарској *један и исти српски народ*, па за то у овијем својим историје ставља сав вјерски живот свију овијех крајева. Тако исто он не излазио само историју српско-православне, већ и рамо-католичке цркве па и саме богомилске секте међу Србима, *па све то сабрао у једну „српске цркве“*, коју тиме не поставила на конфесионалну, већ на опћи народни темељ. Но у овоме случају није правилан назив *„Историја српске цркве“*, пошто је тај израз с пуним правом употребљавати досад само за православну цркву у земљама старе српске државе, *која је једина збиља у истини и у сваком правцу била права српска црква*. С тога би правилније било, да је на наслов овога дјела узео назив: *„Историја цркве у Срба“*, или још боље: *„Српска црквена историја“*, па у појединим одјељцима паралелно расправљало о наслонима: *б) српска православна црква; б) српска „босанска црква“: в) српска и латинска римокатоличка црква; г) босанска јерес.*

[2]) Тој су у прегледу приведени сви они извори, којима се писац служио: васколика дјела (њих 75), расправе у „Гласнику“ српског учевог друштва (њих 18) и расправе по разнијем другим часописима, чији се наслови не могоше прикупити.

гледа и систематисања знања подијељено у VIII. глава, од којих опет свака имаде у виду параграфа (а тако је и у уводу и у општем погледу) своје пододјељке.

У I. глави говори се о појаву и ширењу Хришћанства међу Србима до VII. вијека (§ 9. и 10.) гдје се наводи, како су Срби још у апостолска времена ширили се по овијем крајевима до Солуна, и поступно од њих, а од других проповједника, грчких и римских, вјеру Христову примали, затим како је, и ради чега је год. 535. установљена „првоју стинијанска архиепископија".

У II. глави говори се о даљем ширењу Хришћанства међу Србима, и стању цркве од VII. –IX. вијека (§ 11. и 12.), гдје се означује вјерски утицај и настојање цара Ираклија, и рад римског свештенства у нашим западним земљама, те установа српске епископије у Расу за кнеза Мунтимира.

III. глава (§ 13.—19.) посвећена је добу апостолског рада св. солунске браће, Кирила и Методија, које писац назива ерво-словенским апостолима и Србима, и гдје се опширније износи њихов живот и њихови подвизи, успјеси и страдања по Моравији и другијем српским и словенским земљама, а тако се исто оцртава и рад њиховијех ученика.

Глава IV. посвећена је „српској цркви у Далмацији" од VI.—XII. вијека (§ 20.—28.), и у њој се говори о ширењу Хришћанства међу Србима у Далмацији, гдје се узима осим грчке и латинске Далмације још и стара Хрватска држава; за тим о оснивању римске митрополије у Сплету и „нове српске" у Задру[1]) и о њиховом раду међу Србима; о подјели српскога народа на Хрвате и Србе, коју изведе грчки цар Никифор са царем Карлом великим у VIII. вијеку, и о даљијем пошљедицама те диобе; о оснивању нинске епископије и покрету за установљењем народне цркве у Хрватској са „србословенском службом у цркви и србословенском књижевношћу"; о борбама између српства и латинштине у томе крају, и о раду сплетскије сабора у X. и XI. вијеку.

[1]) Под српском митрополијом у Задру разумије писац установљење епископије, коју тамо подижуше Грци у VII. вијеку, као господари онога краја, да њоме стане превагу настојању Рима путем сплетске надбискупије и пратећу Србе Далмације, Хрватске, Босне и Хума источној цркви и управи Цариградскијех патријараха. Но ја не знам, по чему је та епископија била српска!

У V. глави говори се о животу и развитку „српске цркве" у појединим српским жупанијама од X.—XIII. вијека (§ 29.—36.), гдје се приводи стање цркве у загорској „Србљији" од времена Мунтимирова, те о првенству и сасређавајућој снази рашке епископије; за тим о стању њеном за краља Чеслава, Владимира и Бодина, и оснивању јадарске митрополије у Ваљеву за Чеслава; о обновљењу првоју стинијанске архиепископије у Охриду и борби „српске цркве" против римпапству и уважању догмата „filioque", те установи дубровачке латинске митрополије; о борби против освајајуће струје богомилске; о стању цркве у дукљанско-зетској жупанији и успостави архиепископије у Бару дукљанском за владе Војислављеве, са намјером, да привуче све Србе у црквену заједницу, независну од Рима и Цариграда; о црквеним односајима у Дубровнику и оснивању дубровачке митрополије год. 1102., којом римска црква хоћаше, да привуче себи српске цркве Захумља, Травуније, Рашке и других крајева; о српској цркви у Травунији, њеном оснивању и даљијем фазама до сједињења са жичком архиепископијом; напошљетку о „српској цркви" у Босни и Хуму, њеном стању и борбама са римском црквом и богомилством, које да се у Босни нарочито развило и напредовало, и нарочиту своју цркву основало.

У глави VI. (§ 37.—42.) говори се о јединством стању „српске цркве по свијем крајевима, гдје се понајприје баца општи поглед на стање исте цркве и износе околности које су сметале мирном и правилном развићу и напретку црквеног живота српскога народа, а касније говори о појаву и развићу аријанске и павликанско-богомилске јереси у српској цркви, и износе поједине тачке учења богомилско-патаренске јереси, и означују друге њихове уредбе; послије се говори о настојима римске цркве на српску јој другу, а за тијем о славнијем мужевима, који стајаху на браницу српске цркве у првоме периоду њеног живота.

Глава VII. (§ 43.—50) посвећена је означи разнијех црквених установа и српских светиња, гдје се говори о црквама и манастирима, о мирском свештенству и његовом и црквном издржавању; о манастирима и калуђерима српским; о богослужењу; о крсном имену; о црквеној јерархији и суду; а закључује општим погледом

на религиозно-морални живот српског народа до XIII. вијека.

У VIII. глави (§ 51. и 52.) говори се о стању црквене писмености и просвјете у Срба до XIII. вијека; о њеном почетку, и тешњама, да ослободи народ од грцизма и латинства; о постанку глаголице и ћирилице; о преводу литургичких и у опће канонических књига на „српословенски језик“, које извршише св. солунска браћа, који „нијесу били ни Грци ни Бугари, већ прави Срби“ (стр. 321.); о првенству и значају имена „Срб“, које је прече и старије од имена „Словен“; а напошљетку се завршује ова глава, а њоме I. књига историје цркве у Срба жељом за опћим народним културним уједињењем и лозинком: „Просвјетом — свијести; свијешћу — слободи!“

*

Цијели овај садржај прожман је жарким осјећајима и чежњама пишчевим за опћим напретком Српства и православља, и оштријем жигосањем прашњивје противнијех појава и утјецаја, па долазили они са стране, или се гнијездили у срцу самога народа. Са тога је та књига, — која, према је намијењена за пуку шире читалачке публике, као прегледно, популарно дјело, — ипак је знанствено, а са ученьачким склопом и извађањем написана — у цјелини својој заиста и занимљива и поучна.

Но за нас овдје у Босни и Херцеговини, свакако ће бити најзанимљивији садржај V. главе, а § 35. и 36. у тој књизи (стр. 204—227), гдје се приповиди пишчево опажање, излагање и тврђење у погледу домаће нам вјерске прошлости, коме сам одјељку, зарад нашег ужег, па и ширег читајућег свијета, рад посветити нешто више пажње.

Описујући вјерску прошлост ове земље, писац се напросто придржавао онијех резултата, што су добивени истраживањем разнијех, искључиво западнијех страних писаца о прошлости ове земље; а судећи по појединим мјестима дотичног садржаја, писац као да се овдје служио особито историјским радњама др. Фрање Рачког, (Bogomili i Patareni), и Вј. Клајића (Povijest Bosne), одобривши и уваживши сва њихова извођења и тврђења у погледу скоро свију прошлих вјерских односаја у овој земљи. Слиједећи тијем правцем, преосвештени је писац отишао трагом онијех истраживалаца народне нам прошлости, којима је сав религијски државни и друштвени живот старе босанске државе искључива домена богомилског јеретиштва, па зато је у дотичним одјељцима, с малом изнимком, скоро све сам слободан навод појединих мјеста из дијела споменутих историчара, чиме је писац много учинио у прилог раширењу и утврђењу појединих њихових назора. Слиједећи кратак преглед садржаја онијех трију параграфа, показаће основаност ове моје тврдње.

У § 34. излаже писац укратко црквену историју архонтије Травуније до XIII. вијека, и учи нас: како су Травуњани најдуље одржали стару неанабожачку вјеру и тек посредовањем св. Кирила и Методија ступили у Христијанство; како се тамо основала српска епископија у Требињу, која бијаше најприје у свези са рашком епископијом; како је касније та епископија потчињена била барској архиепископији у Зети, а за времена грчког цара Василија II. потпала под власт охридске архиепископије, и тиме цариградске патријаршије, док се за св. Саве не стопи са осталијем црквама у српску жичку архиепископију. — О ширењу богомилства по овој земљи у првом периоду писац ништа не говори, што је такође требало учинити, пошто се на другом мјесту види, да су дукљанско-травунски владаоци, краљ Владимир и Бодин имали посла са богомилима по својој држави, па дакле и по Травунији.

У § 35. долази на ред црквена историја Босне и Хума у првом периоду црквене прошлости. Ту се спомиње онај традиционални големи племенски сепаратизам босанских и захумских Срба, са којега они вазда тежаху за особношћу и у државном и у вјерском животу; даље се наводи, како се туда христијанство ширило поступно још од досељења нашег у ове крајеве, а утврдило у времену ширења српске књиге, службе и писма; како су туј Срби основали епископије у Бесеону, Деснику, Крешеву, Требињу, Брду (Блажују) и у Стону, а епископе добивали или из Рашке, или из ваљевске митрополије, или из Дукље и Бара; *како је та српска црква све до бана Кулина била како тако на миру и сувише се још поступно развијала*; како се за владе Кулинове *поче*[1]) ширити богомилска јерес по Босни, и силно јачати римско настојање за подложењем исте цркве; како су Богомили,

[1]) Курзив је међином мој.

што их из српских земаља протјераше св. Владимир, Бодин и Ст. Немања, станили се у Босни, и туј се тако умножили, да их је морао помагати и штитити и сам Кулин, па чак поћи трагом *огромне масе* својих поданика, и прићи у Богомиле; како је главни узрок томе Кулиновом отпадништву била околност, што папа и Угарска потчинише српске епископе, бесењског и стонског сплетској надбискупији, а он хоћаше, да се тијем прелазом отме претензијама угарским и римским.

У § 36. наставља се истијем правцем црквена историја Босне и Хума, и туј смо сретни поново чути, како је бан Кулин са својим родом и са 10.000 Срба босанских прешао год. 1191. *из римске цркве у Патарене*[1]), који се ускоро тога осилише и умножише по цијелој Босни, Хуму, Далмацији, и Гор. Панонији; како Патарени тада у Босни основаше своју нарочиту националну цркву, коју прозваше „*Патаренска српско-босанска црква*“ и уредише јерархију, којој на челу бијаше „дјед — владика и 12 стројника“; како се тада као највећи проповиједници те цркве одликоваше задарски сликари и златари Матеј и Аристодије; како Патарени својом чврстоћом и примамљивим јеретичким назорима загрозише православној српској цркви, а римској зададоше смртни ударац у тијем крајевима, пошто немало *сви католици пријеђоше у Патарене;* како је Вукан Немањић оптужио Кулина папи за његову *привржености* Патаренима, и тиме изазвао оно силно мијешање папе и Угарске у унутрашњи живот Босне, гдје се дотична акција по реду приводи (папина наредба краљу Бели III. и Кулинова одбрана; тужба сплетског надбискупа и поновна наредба папе, да се удари на Босну; Кулинови маневри и извињење; састанак на Болином пољу и изјава дотичних црквених претставника; пут .Љубиња и Драготе у Угарску зарад потврђења оне изјаве пред краљем; извјештај Каземаријев о тој ствари); како је Патаренство у Босни још више оскочило за владе Стефана Кулиновића, кад остаде без успјеха папино настојање, да подигне „Србословене“ по Хрватској и Далмацији, и угарски клир на крсташки поход против Босне; како папа иза латинског освојења Цариграда хоћаше опет да подигне Угарску на Босну, да је освоји, а јеретике и расколнике протјера и утамани; како Патарени нешто посумњаше за бана Стефана, па га протјераше, а поставише за бана *јакога привржемика своје јереси, Нинослава;* како папа год. 1232. наведе први крсташки поход на Босну и примора Нинослава, да призна папу и римску цркву; како папа поче ширити католиштво по Босни и постави тамо нарочитог епископа католика, али да се томе жестоко одупријеше *босанске српске владике и Патарени;* како је поведен други крсташки рат у Босни (1234.—1238.), који нагна бана Нинослава и његов народ: „*да се још више одрекну римске цркве, и придруже источно-православној цркви*“; како се тај рат најприје свршио побједом православних и патаренских Срба босанских, — али касније издао Себислав Кулиновић (Стефанов) и онда поведен нов рат са угарском побједом, али касније, год. 1239., народ уста листом, и поништио све оно, што су папа и Угарска тада у Босни основали и поставили; како папа г. 1246. спремане нов крсташки поход на Босну, кога је имао да доведе калочки надбискуп; и како се тада лукав показао онај прије јуначки Нинослав, па ударио стазом Кулиновог извињења, и изјавио папи: „да је и он, а и сви његови поданици у Босни да су чисти католици и одани римској цркви“; како је овај на то дозволио употребу глаголице и србословенске службе у црквама југозападних Србословена; како је та потчињеност српске цркве у Босни била и сувише илузорна, пошто је српско-православна црква и на даље одржала свезу са пећком патријаршијом (?!), Срби Патарени остали под својим дједовима, а само неколико доминиканских калуђера, и врло незнатан број .Латина, припадали папској управи; како се „српска римокатоличка црква у Босни“ појавила тек у XI[2]) вијеку, и то упоредо са ширењем Патарена; како је рад и настојање римских папа око тобожњег обраћања Патарена, ишао само овијема у прилог, пошто су велике и неоправдане претензије римске цркве, као и некоректно и охоло понашање и нехекрен рад њенијех мисионара,

[1]) Ово пишчево употребљавање израза „Патарени“ у замјени за израз „Богомили“ није правилно. Богомили бијаху словенски, *а Патарени источњачки шкилјарски јеретици.* Истина, било је замашно и једнијех и другијех у Босни и Хуму, али они „Патарени“ власта не бијаху основатељи оне тобожње: „патаренске српско-босанске цркве!“ Да су у оне што основали, — они би основали једнако какову *шкилјарско-патаренску* цркву.

[2]) Овај број неће бити овдје умјестан. Напрво се вели да се Богомилство почело ширити и множати по Босни тек за бана Кулина, а то је било истек концем XII. вијека.

изазвале у народу силну одвратност према свему томе, а босанске банове приселиле на то, *да шишше српску цркву и Патарене, на чак и у Патарске прелазе*; како се с тога патаренство толико оснажило, да је за пуна три вијека било господареном вјером у Босни, дочим православље и католиштво бијаше туј само трпљено; на послетку: како је цар Душан Силни употребио своју јаку силу против те јереси, и угушио је, о чему ће се говорити у II. књизи.

*

Ето тако се у споменутој I. књизи српске црковне историје преставља наш прошли вјерски живот од времена досељења нашег у ове крајеве, па до смрти бана Нинослава. Држећи се западнијех писаца, нарочито др. Рачког и Вј. Клајића, преосвештени је писац пао у исте оне погрјешке, у које и његови аутори, и по моме мишљењу, није вјерно, тачно и потпуно истино и претставио исти прошли живот наш, као год ни они западни писци, што се јасно види из многијех противности и празнина у самоме тексту његове историје

Према се из садржаја појединих прашњих параграфа у глави V. даде разабрати веза тока црковнога живота Босне и Хума, према животу у другијем српским земљама, то писац шпак није требао пропустити, да у § 35. поновн, и поближе означи тај ток, и покаже, како се српска (православна) црква у Босни, осим њеног могућег основања у времену св. солунске браће, развијала у односпају са ваљевском јадарском митрополијом, или којом западном приморском, нити нас оставити без упуте о том, какови су били њени односпаји за времена грчке владавине у Босни од год. 1019. до 1180., за тим за владавине краља Бодина, као и њенијех више или мање независних бановa у томе времену. Та празнина појачана је још више тиме, што се тамо не говори скоро ништа о стању цркве под римским руководством од цара Ираклија па до коначног раздјељења цркве Христове, и што се почетак *„цркве босанске“* ставља тек у пошљедну десетину XII. вијека, и то изз тобожњег Куликовог прелаза у Богомиле (1191.), док се овамо за поуздано знаде, да је иста црква постојала већ и почетком XII. вијека, па прије Кулина имала своје епископе Владислава и Милована, од којих се први спомиње око год. 1141., а други око 1150.[1]), премда се не може ничим доказати, да је њен почетак везан баш за епископа Владислава, који се сада још држи за првога старјешину оне цркве, пошто нема података о првашњем коме епископу њеном, али ће касније можда шпак кад год на видјело изићи. Тако је исто голема празнина у привађању прије епископија у Босни и Хуму (стр. 206.) пошто писац поближе не означује, ко је, кад је, и у ком је смислу те епископије основао, нарочито: да ли су Срби сами те столице основали (у што ја не бих вјеровао) или су то биле старе римске епископије, које су тамо постојале прије пропасти римске владавине у тијем крајевима, и које су изз наставши мира по оној великој себи народа наставиле свој рад међу Србима, уз особито благоволење и помоћ грчког цара Ираклија. Тако се тамо још не објашњава право ни то, којој су митрополији када те епископије припадале (требињска епископија амо не спада), а нарочито је велик промах пишчев у томе, што је пропустио, да се потруди у правцу, па да јасно покаже, да ли су у Босни прије бана Кулина (о Захумљу требало је засебно говорити, пошто у I. периоду не бијаше у заједници с Босном!) биле саме православне, или саме католичке, или пак смјеса и православних и католичких епископија, и појединих дружба словенских Богомила, и талијанских Патарена. А то су све важна историјска питања, на која се у интересу читалаца, као и саме науке, овдје у већој мјери обазрјети требало.

Није моја намјера, да расправљам сада овдје о томе, да ли је, или није правилно и истинито оно становиште, према коме је у очима појединих писаца, и „црква босанска“, и сав вјерски живот старе Босне, производ богомилског јеретиштва. То сам у неколико учинио у својој расправи о „цркви босанској“, од које је први дио (А) објављен прошле године у „Вили“, и од које ће други дио (Б) — ако буде живота и здравља — такође на скоро свијета угледати. С тога ја и нијесам рад, да побијам сва појединa пишчева изваћања са онога гледишта, која заступам у споменутој својој расправи о цркви босанској. Али баш и онда, кад би се узело, да је оно становиште, кога се држи преосвештени писац, у свему правилно, а дотична изваћања услијед тога истинита, то се шпак није могуће отети потреби, да се дотични садржај овога дјела у неколико не претресе, пошто имаде у њему

[1]) Рукопис; Годишњица II. стр. 247.

противности, које се не могу никако довести у склад баш ни са онијем становиштем, већ га на против управо слабе и обарају, или у најмању руку неправилно и нетачно престављају ток црковне прошлости у овој земљи. Неколико примјера нека оправдају ово моје тврђење.

1. Учени писац на стр. 207. вели, да је српска црква у Босни (не вели које конфесије) до Кулина бана била тако на миру, а истек за његове владе достала се мучнијех прилика, једно са стране римске, а друго са стране богомилске. Тај навод није основан, пошто је борбе у оба правца морало бити, а и било је много прије од Кулиновог времена, што и сам писац на стр. 179. посредно допушта. Богомилство је отпочело свој рад у Босни много раније, па баш и прије од доласка протјеранијех јеретика из србијанске државе, па за то неће бити чврст ни онај навод, да је јерес у тој земљи покренута богомилским прибјеглицама, које као да је протјерао краљ Бодин, кад је он и Босном владао, па их и одатле прогонити могао.

2. Тако исто неће бити основан ни онај пишчев навод, да је бан Кулин са својим родом и народом прешао у Богомиле, а *оставио римску вјеру*, због тога, што није пристао, да се босанска и хумска епископија, које су онда по томе имале бити католичке, потчине сплетској надбискупији. Већ само Кулиново богомилство врло је проблематично, и није доказано, а још је невјероватнији факт, да је Кулин са својим народом припадао римској цркви, о чему нема никаковијех доказа, па ено још и сам писац на стр. 226 говори, како се католичка црква у Босни појавила тек у времену особитог множења и јачања богомилске секте, (за Кулина) кад се папе као умијешаше у борбу православија са јеретиштвом, да помогну ономе првом, а у ствари да раде за интересе римске цркве. Па и сама примједба на стр 209 силно побија писца, гдје вели: како се ономе потчињавању жестоко противила босанска православна црква, по чијој су жељи и молби као и жељи и молби бана Кулина год. 1197. посвећени неки босански епископи у Дубровнику. (Колико несугласица у ово мало ријечи!) Да је Кулин бан са својим народом припадао римској цркви, и да се противно ономе потчињавању сплетској надбискупији, тој прететаници свију противника словенске службе и писма; зар је зарад независности своје, тобож босанске српско-католичке цркве морао бјежати баш у Богомиле, кад би сасвим природно било, да је потражио заклона у онда јаком и напредујућем православију, тој заштитници народне службе и писма, која је баш онда напињала сву своју бујну снагу, да се отресе свега што бијаше грчко и латинско, и у коме је покрету јамачно, и у истом смислу учествовао и сам Кулин! — Додајмо к томе још и околност, да онда Хум није био у саставу босанске државе, па је тадај јасно, како су на слабом темељу изведена она тврђења преосвештеног писца.

3. Још је силнији онај промах пишчев, кад на стр. 210 наводи, да је темељ познатој „цркви босанској" ударен иза великог оснажења богомилске јереси услијед Кулиновог прелаза, која да је тада уредила своју јерархију (дјед и 12 стројника) и прозвала себе: *„нашаренска српска босанска црква. „Црква босанска"* спомиње се већ много раније, а њен прави и истински назив није онај, што јој га писац приписа, већ онај, како нам га показује наслов њеног другог, досад познатог старјешине, у ријечима: „*настојника и покрштитеља цркви косањичкои господина дѣда милошкана*"[1]). На и навод оних врсти јерархијског устројства у цркви босанској такође је нетачан, и управо хипотетичке природе. Поједини писци оснивају то своје извођење на једноме мјесту у исправи Херцега Стефана од год. 1453. гдје се нели: „*И на то потписмо вѣдоки и сведоци кѣи наше дѣда косањскога и наши кѣи, поглавитиіх крстиіна*" (други пут: „*и кѣи, старешинолы*"), али ничим није доказано, па и не може се доказати, да ли су ова мјеста речене листине прави израз онновременог облика управе „цркве босанске", или *само случајни склоп свједока*, којим Херцег Стефан хоћаше, да утврди мир са сином својим Владиславом и одметнутом родбином и властелом, гдје се осим духовнијех лица, спомиње још: „*и кѣи, нашијех племенитѣх властелы*", који би онда према дотичној логици, сачињавали вальда какав вид државног савјета.

Кад би стајао навод пишчев, да је организација секте богомилске у Босни проведена истек иза прелаза Кулиновог у јеретике, онда би то био најбољи доказ, да она значајна „црквска косањска" није била јеретичка, јер је она постојала и била организована много раније од владавине

[1]) *Војислављевић:* Историја государства сербскаго I. 93. — *У расправи монаха Гервазија*, Источник 1890. стр. 99.

Кулинове, и прије пишчеве богомилске организације за бана Кулина, услијед чега би морало да отпадне све испитивање стања „цркве босанске“ на јеретичком темељу, како то писац даље особитом допъледношћу чини.

4. Чудновато је још и оно мјесто, гдје писац на стр. 223. тврди, како је римско настојање, оличено покретањем друге крсташке војне на Босну (1234.—1238.) у толикој мјери огорчило бана Нинослава и народ му, и нагнало их: „*да се још више одрекну римске цркве и придруже источно православној цркви*“. По томе изгледа, да је у Босни XIII. вијека цвјетало католичанство, исто тако, као што бијаше и прије Кулина, и бан Нинослав био католик, па се ваљда као такав борио са својим католичким народом против латинске струје, а за одржање српско-словенског језика и писма у цркви, исто тако, као што бијаше и за католика, бана Кулина. Само је али у томе случају чудно, откуд онај народ, који је с Кулином листом остављао католичанство, па прешао у Богомиле, и касније протјерао ваљда католика Стефана, а подигао силног привржениха јеретичког Нинослава, сад наједанпут оставља римску цркву и придружује се православљу?! . . Кад би овај навод пишчев био истинит, и кад би био изведен према ономе напријед изнешеном огромном прелазу народа, властеле и владалаца у јеретиштво, онда би то показивало, да нијесу Нинослављеви католици, већ јеретици прешли у православље. Али ни исти пасуе пишчевог тврђења могао довести још до сасвим другог суђења, наиме, да су, рецимо, они Кулинови католици год. 1191. прешли не у јеретике, већ у крило православне цркве, кад је оним Нинослављевим прелазом, ако је био католик, јасно означена тежња нашијех старијех католика народњака (којих је у истини и било), да се, кад не могоше никако наћи гаранције опстанку својег језика и писма у римској цркви, придруже народној српској православној цркви.

Овако је можда у старој Босни и бивало, само о томе још нико расправљао није, већ свак потегао ону лаку пусту теорију општег босанског јеретиштва, а извађање нашега писца у овој тачки такођер је врло мутно и неправилно. Па тако исто неће бити правилно ни оно излагање пишчево, гдје се на стр. 227. износи, како су босански банови, ушљед притиска римског, не само „*штитили српску*[1]) *цркву и Патарене, него чак неки и прелазили у Патарене*“, и како је та патаренска вјера „*господарила у Босни близу три вијека и већина народа припадала тој патаренској „тако званој народно-босанској цркви*“, а друге двије српске цркве у Босни, — православна и римокатоличка, — тек су биле само трпљене.

5. Пошто држим, да сам досадашњијем примједбама довољно потврдио основаност мога држања, да садржај уштинијех параграфа није тачан ни потпун израз наше вјерске прошлости, то ћу завршити ово моје разгледање, напоменувши овдје још само једну ствар.

На крају одјељка о Босни и Хуму (стр. 227.) говори писац, *како је цар Душан Силни својом снагом угушио јеретиштво по овијем земљама*, а та тврдња никако не одговара правом стању ствари. Душанова окупација Босне није дуго трајала, а писац у томе случају стоји у великој противности са самијем собом, кад вели, да је исти цар очистио Босну и Хум од јеретика. По суду и увјеравању западнијех писаца, Босна и Захумље бијаху баш у XV. вијеку, дакле послије Душана, еминентно богомилске земље, са главном државном вјером јеретичком, — па пошто се писац чврсто држи тијех аутора у излагању I. периода црквене нам прошлости, то како ће онда моћи одбацити исте писце, кад буде износио вјерске одношаје ове земље у другој половини XIV. вијека, и нарочито у XV. вијеку.

Тај промашај преосвећеног писца заиста је голем, и ја сам врло радознао, како ће се одољети тој големој противности у II. књизи „Историје српске цркве“.

* * *

У осталом, у колико ја схватити и разумјети могу, ово је дјело скроз знанствено написано, написано са великијем трудом, широким свестраним погледом и жарком љубављу и предањошћу к самој ствари, накићено лаким слогом, пуним топлих осјећаја, а сведено у лијеп и лако прегледан систем, тако, да би згодно било исто тако за школску употребу на коме духовном заводу, као што је у главноме подесно и за потребе шире читалачке публике. Штампа је крупна,

[1]) Писац није свуда дошљедан у употребљавању израза: „српска црква“. Некад му даје општи интернационални значај, а некад га употребљава за ознаку православне цркве, као што је н. пр. овдје случај. А то није правилно ни добро, већ или једно, или друго.

чиста и јасна, хартија средње квалоће, а повез у толико слаб, да се табаци при првој употребби разилазе.

Но поред свију предности овоге дјела, које ја у цјелини њиховој дакако ни увиђети ни оцијенити не умијем, а камо ли претрести и оцијенити текст осталијех његовијех параграфа, или самога дјела тога у опће, — ја ипак не могу на ино, а да не изнесем овдје своје лично увјерење, *да за нас амо у Босни и Херцеговини* (па и за друге крајеве наше) *та „Историја српске цркве" нема потпуне и праве вриједности, пошто се у њој, како већ прије рекох, наша црквена прошлост непотпуно и неправилно претставља, и приводи правцем и начином, који не одговара правом стању нашијех прошлих односаја*, пак би било заиста оправдано пожељети, да наскоро добијемо друго дјело оваког обима, које би се у изношењу наше њерске прошлости, оставило оног важног система, коме су новији проналаски на пољу истраживања нашијех споменика средњега вијека, задали скоро смртни ударац, и који ће му у скорој будућности — у што ја тврдо вјерујем — отпјевати коначну вјечну пјесму.

8./VII. 1893. **Атом.**

Дрохобецки, Штросмајер и Анђелић и некадашњи и данашњи Срби. Напомена Димитрија Руварца. (Одштампано из „Новог Времена" за 1893. г.) Земун 1893. Штампарија Симе Пајића. Стр. 96., цијена. ?

Извјештај о православном богословском заводу у Задру за школску годину 1892—93. Година XV. Задар — Печатна Шпира Артале. 1893. Садржај: Први дио. О историји новозавјетног канона. Некролози. Други дио. Православони богословски завод: б) Управитељ завода. б) Наставничко особље. в) Преглед предавања. г) Библиотека. д) Главније наредбе. ђ) Летопис. е) Слушаоци Богословије. ж) Приправници Богословије. з) Штатистички преглед. Објава. Свега слушаоца Богословије било је у 1892.—93. школској години 24. А приправника за Богословију који се уче у задарској и дубровачкој гимназији било је 29.

Илустрована велика српска лира. Највећа и најпотпунија од свију које до данас свијета угледаше. Са 1600 пјесама, даворја, јуначких, родољубивих, љубавних, сватовских, позоришних и словенских. Друго умножено издање српске књижаре и штампарије Браће М. Поповића у Новом Саду 1893. Ова лира украшена је са 21 сликом првих српских пјесника. Има 824 стране, а цијена јој је 2·50 круне.

Откриће Америке и Христифор Колумбо. Написао Д. Ђ. М. Биоград. Издање књижаре Велимира Валожића. Штампарија Петра К. Таназковића — Биоград 1893.

Рузмарин, типографиски лист за забаву и поуку. Од 1. августа о. г. почео је излазити овај лист у Биограду. Годишња цијена је 3. фор. 50 новч. а излази сваког 1. и 15. Преплату и рукописе ваља слати Милану Стефановићу радикална штампарија у Биограду. Први број изишао је са овим садржајем: Преплатницима; Наша прва ријеч; Два црна крета, слика из народнога живота; На гробу, пјесма; Хеј да ми је, пјесма. — Сеница, прича; У даљини, пјесма; Народне приповјетке; Споменице, пјесме; Приповјетке.

Гласник земаљског музеја у Босни Херцеговини. Уредник: Коста Херман владин савјетник. Уредништво: Сарајево, зграда земаљске владе. Администрација: Сарајево, земаљски економат. Годишња цијена гласника са поштарином 2 фор. а. вр. Поједине књиге стоје са поштарином 80 нч. Садржај: Dr. Lj. Thallóczy: Prilozi k objašnjenju izvorâ bosanske historije. (Sa 5 slika u tekstu i 1 tablom). (Nastavak). IV. K historiji despotske porodice Brankovića. V. Prilozi k nauci o Bogumilstvu. — Др. Ћиро Трухелка: Опаске о мегалитичким громилама херцеговачким. (Са 5 слика у тексту и 1 таблом). — V. Radimsky: Nekropola na Jeserinama u Pritoci kod Bišća. (Sa 2 slike u tekstu i 24 table). (Nastavak). — Ђорђе Стратимировић: Опет о цркви озренској. — Dr. Ćiro Truhelka: Neke starine iz prozorskog kotara. (Sa 3 slike u tekstu). — Др. Јустин Карлински: Прилози за фенологију (Phänologie) Херцеговине уз кратак увод, како се праве фенолошка опажања. — P. Aleksander Hoffer: Rimski natpis iz Fazlića. (Sa 1 slikom). — Уредништво: Двије знамените публикације из Босне и Херцеговине. — V. Radimsky: Rimska naseobina u Majdanu kod Varcar Vakufa. (Sa 10 slika). — О. Рајсер: Вране и сродне птице у Босни и Херцеговини. (Наставак). — Различито — Различито: Ivan Zovko: Dvije sličnosti. — Стеван Р. Делић: Нешто о народним гаткама (Наставак). — Ivan Zovko: Običaj „džaba". — Стеван Р. Делић: Код ђавола — бабица.

Читуља.

† Михајло Чавић,
парох рогоушки у бугојнском протопрезвитерату.

Дана 27. јуна 1893. у недјељу у 1 сахат по подне, овај — болни и измучени од дуготрајне у стомаку — по доказима љечника — љуте бољетице, премину је и преселио се у вјечност у 58. години старости своје, а сјутра дан у 4 сахата по подне, тјело покојниково опојано је у бугојанско-чепуљској цркви у храму Рождества пресвете Богородице, од петорице свештеника најме: од покојникова зета Стеве Н. Давидовића проте и члана конзисторије, Косте Поповића пароха зеничког, Луке Лукића овдашњег пароха и надзирателя, Јована Обрадовића пароха доњовакуфског и Боже Грабежа пароха оборачког, а по том сахрањен је код исте цркве у црквеном земљишту, што је покојник још за живота свога платио цркви и оградио мјесто на којем је и сахрањен[1]), а у присуству многобројног народа и чиновништва котарског у мјесту.

У цркви говорио је слово овдашњи парох и надзиратељ Лука Лукић, и описао заслуге овог старог свештеника.

Покојник је рођен у селу Јагодићима (протопрезвитерат бугојнски) од родитеља Мијата и Савице Чавића тежака 5. септембра 1834. год. Његов отац, који је науку много цијенио, дао га је да учи школу. Год. 1863. 21. и 23. маја рукоположен буде за свештеника у Сарајеву од Митрополита Игњатија и одређена му је била парохија у Јањи после опет у Травнику.

Године 1864. по смрти почившег свештеника Саве Лукића у Чипуљићу буде одређен у парохију саданју рогоушку у којој је био парох све до своје смрти.

Као парох у свом времену његова живота и његове пастирске службе у парохији рогоушкој, показао се је покојник као реван дјелатељ и добар пастир, како у цркви тако и међу парохијанима својим. Због тога и поносили су се њиме његови парохијани, које је он знао поучити и у свакој духовној потреби задовољити.

Била киша, био мраз, и ција, он је на сваки позив својих парохијана без отезања одлазио у домове њихове и свршавао им религиозне обреде.

Понекад је због удаљености парохије и ноћу путовао и празником у зору повраћао се цркви овој, у којој је чредно недјељом и празником божанствену литургију обављао. И у великој дуготрајној својој болести вршио је своју пастирску службу, пшао је у парохију болестан све док се је могао и мало на коњу држати.

Покојник је био удов а иза себе оставио је једног сина ожењена Милана, снаху и двоје нејаких унучади женских. Осим тога оставио је своме сину прилично иметка у земљи и једну лијепу кућу у Бугојну.

Вјечна му памћат!

Л. Л.

[1]) Прото С. Н. Давидовић, послао је покојном пароху Чавићу 22. септембра 1889. на Б. Градишке 149 форинти да се с тим новцем плати крст надгробни за његову пок. супругу; даље два мјеста т. ј. за покојницу и друго од десне њене стране, за њега, за ограду око гробова, паростоса за годину дана и још неке потребне трошкове.

Српско-православном свештенству и црквеним општинама у Босни и Херцеговини.

Најпонизније потписана оставши по смрти мога мужа Јоце Милановића из Власенице сиротна са шестеро нејако дјечице без ниђе ништа, па у овакој оскудици и врло јадном стању принуђена се налазим најпонизније замолити српско-православно свештенсво и црквене општине да би ми у неколико олакшало — да би благоизволио кога добродјетеља Србина понудити, нека би ми двоје мушке дјеце од седам и осам година примио, те их или у школу слао или занату каквом учио.

У Власеницама 30. јула 1893.

Потписана: **Милка Милановића,**
удова.

Број 1655. 1883.

Ова молба препоручује се и од стране АЕ Митрополитске Конзисторије Дабро-босанске епархије. *Из сједнице конзисторијалне 12. августа у Сарајеву.*

Јован Митричевић,

златар у Сарајеву, Текија (Терезија) улица бр. 10.

Учтиво јављам свештенству и црквеним општинама, да се у мојој радњи могу добити све црквене утвари, као: *металне путијери* од 15—45 фор., а са *сребреном чашом* по 70 фор., *дискоси, звијездице, кашике, кошља, дарци* и *воздуси. Крстови сребрни* од 20—300 фор., *нетохљебнице*, разни *посребљени илатови* (дискоси) од 2—25 фор.; *кадионице* од 10—24 фор., *кандила* од метала и кина сребра посребрених од 4·50—40 фор., *мироносица* од сребра по 7 фор., *ибрика* и *легена* за умивеније посребрених. *Црквица* сличних *дарохранителницама* са сребреним позлаћеним *путијером, мирницом, сасудом* за вино, *двјема кашикама, макасама, дарком* и *кутијом* за св. честице 32 фор., које особито препоручујем ради своје спретности и снабдјевености.

Даље код мене се могу добити свештеничка одјејанија, врло фино цијело одјејаније: *фелон, стихар, епитрахиљ, појас, наруквице* и *прибедреница*. Цијели комлет 85 фор. Од тог и сваки комад напосе, по умјереној цијени. Такођер препоручујем и све друге у ову струку спадајуће кућне ствари као: *кадионице, гарнитуре* за кафу итд. разне наките, као: *шкоје, брошеве, менђуше, белензуке* и т. д.

За солидну радњу, чистоћу сребра, добро посребривање и позлаћивање јамчим, ше обећајем за брзу и најтачнију послугу уз најумјереније цијене.

ПЕТАР НИКОЛИЋ У ЗАГРЕБУ

Највеће фабричко стоваришше слика, икона, оквира, огледала, сваке врсте сатова, столица из свинутог дрвета, кина сребра, шиваћих машина дрвеног и гвожђаног покућства итд.

Препоручује сваке врсте и величине олајном бојом штампаних слика а нарочито мојом накладом помножане **народне хисшоријске слике** као:

„Св. Саво благосиља Србчад".

„Херцеговачко робље". „Рањеног Црногорца". „Босански бјегунци"

„Дједа и унука". „Пјесника Гундулића".

као и руком рађене на платну српске слике:

„Цар Лазар са породицом".

„Цар Душан и вила". „Југ Богдан и 9 Југовића". „Косовка дјевојка".

„Сан Краљевића Марка." „Бранко Радичевић и вила."

Св. икона сваке израде и величине, цјеливаћих икона на лиму, а израђују се и цијели иконостаси за цркве, за које се прорачуни на захтјев шаљу.

Портрети се израђују најјефиније по фотографијама у свакој величини

Црквених утвари од кина сребра, посребренога ⅓ чистог сребра.

Цијене су најумјереније, а плаћа се олакшава **мјесечним оброцима.**

Цјеници се шаљу на захтјев бесплатно и франко.

Прва српска штампарија Ристе Ј. Савића у Сарајеву.

Свеска IX. Сарајево, Септембра 1893. Година VII.

Власник: АЕМ. Конзисторија. Уредник: Ђ. Петровић, протопрезвитер.

Српско-православна АЕ и М. Конзисторија Дабро-босанска.

Број 1899.

Окружница

Пречасним протопрезвитерским и парохијалним уредима, и црквено-школским одборима српско-православног становништва Дабро-босанске епархије.

Десило се неколико разних случајева, да су по неки свештеници, одбори и проте поднијели у позамашнијим предметима конзисторији своје преставке и извјешћа, на темељу којих је духовна власт у увјерењу, да су ти подаци **потпуно истинити**, учинила даље сходне кораке, у тој тежњи, да смјер преставки и пријава постигне такав резултат, који би био у стању задовољити. Ну, на жалост, испитивањем и разбирањем, дошло се до тог увјерења и осиједочења: да садржај тијех пријава није посве на истини основан, и да је конзисторији представљено у таком облику, какав одиста није оправдан, нити је и могао да буде, кад је стајао у опрјеци са истином.

Због оваких, истини супротних пријава, неки су пријавитељи искусили немилих посљедица својег некоректног поступка.

Да се то не би и у будуће дешавало, Конзисторија је принуђена, да овом окружницом опомене протопрезвитере, свештенике и одборе, да при **званичном** извјештавању само оно и онолико јављају, у колико је то све на истинском стању основано, и у колико би се евентуалном истрагом доказати и посвједочити могло, а да не прекорачују границе разборитог суђења и паметног обзира; јер само се за чисту истину сваки човјек, па и власт заузимати може, а да не искуси рђаве посљедице својег хотимичног прецјењи-

вања, лаковјерног повођења или непостигнитог изнашања оног, што у самој ствари и не постоји, или бар не онако, како се то хоће да престави.

Из конзисторијалне сједнице, у Сарајеву, 9. септембра 1893. г.

АЕ и Митрополит Дабро-босански:
Ђорђе Николајевић.

Кратка методика вјеронауке Н. Страхова.

Превео **Јован Петровић**, кр. катихета и професор на кр. вел. гимназији, реалци и учитељској школи у Загребу.

(Настављак.)

II.

Кратка методика наука вјере.

I. Важност вјеронауке, као учевног предмета.

Под именом „вјеронауке“ разумије се скуп свију оних предмета, којима се саопштава религијозно-нравствена обука. Ова посљедња, у каквом год би се обиму и саставу предавала у школи, увијек је ишла и иде поглавито за тим, да упозна ученике са свима основним и битним појмовима и захтјевима хришћанске религије, како их тумачи православна црква, и да им се даде могућност да ступе у правилни и разумни одношај према религији. Из овако опширне задаће вјеронауке као учевнога предмета школског, разјашњује се сама од себе висока важност његова у реду других учевних предмета.

Ако нема сумње, да ништа тако не обухвата различне стране човјечијег духа, и ништа их тако снажно не води најсавршенијим нормама живота, као религија: онда је очевидно, да ни један други учевни предмет не може показати тако потпуног, дубоког и тако одлучно благотворног уплива на духовно — нравствену природу ученика, као вјеронаука, која има задаћу, да ученика доведе да [illegible] усвоји битне стране [illegible] други учевни предмет, [illegible]ма на духовну природу ученика овај или онај посебни, једнострани свој специфички уплив, — или на пр. буди и развија особито његове интелектуалне силе, а врло мало дира друге способности душе — чувство и вољу, или дјелује особито на област чувства а слабо буди познавајуће силе; и при том сваки други учевни предмет на и онај, који потпада под његов уплив, било то познавање, или чувство или воља, нигда неће моћи постићи тога, да узвиси ученика до најсавршенијих норми. Једино вјеронаука у оба случаја, између других учевних предмета, заузима искључиви положај; с једне стране, — по самом својству његова садржаја — припада му, несвојствена другим предметима, — *науковна и свестраност* дјеловања на духовну природу ученика; с друге стране — само он један, који има за предмет своју узвишену област религије, може узвисити свијест ученика до највиших и најсавршенијих норми у односају према свима најважнијим странама духовног живота човјечијег.

Само се по себи разумије, да обучавање у вјеронауци, још никако не саопштава ученицима позитивних савршенстава, већ оно управља њихове силе најсавршенијим нормама живота, упливом његовим одређује се код ученика здрави,

нормални *опћи правац*, опћи склад цијелог духовног живота. И тиме заиста, обука у вјеронауци мора имати одлучног уплива на судбу цијелог каснијег живота ученика, јер је несумњиво, да овакав или онакав начин живота сваког човјека зависи највише од тога, какав су правац у периоду његова васпитања добиле његове душевне силе.

А из свега тога види се, да вјеронаука, као учевни предмет, не само да по праву има међу другим предметима школским своје мјесто, већ њему, неоспорно, међу другим учевним предметима припада прва важност, — он се мора узвишавати над осталим предметима, мора бити душом цијеле обуке.

2. **Циљ предавања вјеронауке.**

Ако обучавање у вјеронауци има у опште за задаћу — да доведе ученике у правилан и свјестан одношај према религији, то код одређивања посебних цијељи религијозно-нравственог образовања мора бити правцем, очевидно, не какво год апстрактно, научно посматрање религије, већ потпуно разумијевање исте, као оне живе силе, која се појављује непосредно у човјеку и дјелује на њега. Говорећи иначе опредијелити циљ обуке у вјеронауци — значи показати, како се мора та обука односити према духовној природи човјечијој, какав уплив мора та обука имати на оне моћи човјечијега духа, које стоје у свези с религијом и морају се битно у њој појављивати. Само у том случају за предавње вјеронауке могу се опредијелити такве цијељи, које заиста могу бити *руководе* у том дјелу, и цијело предавање може постављено бити на тврду, реалну подлогу.

До данас се није још установила у методици тога предмета опћа формула, која би опредјељавала цијељи обуке у вјеронауци. Опредјељења тих цијељи, која сад постоје код нас, страдају баш стога што се изводе из апстрактнога схваћања религије. Тако н. пр. Вјетвенички истиче за обучавање у вјеронауци двије специјалне цијељи: *нравствено практичну* и *чисто религијозну*. Али, јасно је, та је формула тако неодређена, да у погледу реалнога садржаја њеног неможемо добити јасне представе. Истакнуте двије цијељи обуке представљају нам нешто, што се не може практички схватити, јер се једно у другом губи: јели могуће у самој ствари схватити једно нравствено васпитање, *без* религијознога? јели могуће схватити чисто религијозно васпитање, *без* нравственога? — Таква нејасност у истакнутој цијељи обуке у вјеронауци мора у самој ствари имати врло важне неприлике у самој практичкој основи предавања, с тога, што се код нејасних цијељи, очевидно не могу правилно употријебити посебна учевна средства, нити може бити правилна темеља у цијелој методи обуке. Све те неприлике не могу се превидити ако се при одређивању цијељи религијозно-нравствене обуке полази од расматрања религије у њеном живом односају према природи човјечијега духа.

Предмет вјеронауке — религије — по самој суштини својој није нешто одијељено од природе и живота човјечијега духа: религијом називамо ми заједницу свију оних побуда *ума*, *срца* и *воље* човјека, које имају одношај према вишему, надчувственому свијету. У њену област, на тај начин, спада уједно и област представа, и област чувстава, и — тежње човјечије — те по томе у цијелој природи религије можемо разликовати три стране: *интелектуалну* (умну), *емоционалну* (срдачну) и *нравствено-практичку*. Отуда се види, да, ако обука у вјерона-

уци, према својој задаћи, има да доведе ученике у правилан одношај према религији, онда, *специјално*, то значи, да она има довести ученике дотле, да ју правилно усвоје са сваке од ове три указане стране, да она мора дати и уму, и срцу, и вољи ученика управ такав правац, који би одговарао духу и садржају религије. Дакле, према тројакој природи религије, обука у вјеронауци мора имати три циљеви: *интелектуалну, емоционалну и нравствено-практичну. Прва* циљ, очевидно, мора се састојати у узвишавању ума ученика до оних високих и чистих представа и појмова, који се односе нашему, надчувственому свијету, које даје откривена религија и тумачи православна црква; *друга* — у побуђењу расположења и чувстава, који одговарају оном духу и појмовима религије; *трећа* — у побуђењу живих и слободних тежња на рад, који се слаже са заповиједима религије. Тако се морају представљати циљеви религијозно-нравствене обуке, у колико се оне одређују самим суштаством ствари.

Но зауставити се при обуци у вјеронауци на тој општој представи његових циљеви неби било довољно. За то, да би та обука могла имати већег интереза за живот, да би и она могла имати што је могуће плодотворнијег уплива на ученике, потребно је, да се код обуке имају у виду они посебни услови, који се могу опазити у овом или оном саопштеном религијозно-нравственом стању — како самих ученика, тако у оне и оне народне масе, којој исти припадају. Ти услови и морају дати наведеним циљевима обуке ону одређеност и конкретност, која је потребна за животни практични основ тога дјела. Такви услови, разумије се, могу бити веома различити, али ни један од њих не може умањи оку вјероучитељеву; само у томе случају може он у свом раду стати на чврсту подлогу, и његов посао може имати важности по живот. — Посматрајући религијозно-нравствени живот нашег простог народа, из кога највише долазе ученици у наше основне школе, не можемо а да не примјетимо, да тај живот, узет с које му драго стране, већим дијелом има такве услове — који су врло непријатни за здраво религијозно развиће каснијег покољења. Тако, што се тиче, интелектуалне стране религијознога живота народа, то код таквих непријатних услова мора цвасти: с једне стране — одсутство истинитих, правилних религијозних појмова и представа, с друге стране — већа или мања розграњеност појмова и представа лажних, сујеверних, које увијек штетно дјелују на сву хармонију народног живота; унутрашња (срдачна) страна религијознога живота народа или се показује одвећ једнострана (власт религијознога страха) и кадкад увима неке ненормалне, нездраве побуде, или обратно, бива често као заглушена; нравствено-практичка страна бива већим дијелом лишена разумне самосвијести и слободнога карактера. Будући да те недостатке који се налазе у религијозно-нравственом животу простога народа, са свим природно могу усвојити у већем или мањем степену дјеца, која ступају у школу, то је очевидно, да се ова пошљедња (школа) мора својом религијозно-нравственом обуком одупријети тим недостатцима. Наведени недостатци, разумије се, не морају се опажати баш на ученицима, али се они могу касније непријатно појављивати на њиховом религијозно нравственом животу; у сваком случају мора школа на супрот стати могућем упливу њихову, и стога, тежећи да даде свима духовним силама ученика здрав религијозни правац,

не смије нигда из вида губити не само ове непријатне услове, већ ни све друге, који се могу наћи у животу народњем. На тај начин школа, дјелујући непосредно на масу народа, показаће без сумње, свој добротворни уплив на побољшање и узвишење религијозно-наравственог живота и цијеле масе народа.

3. Састав вјеронауке као учевнога предмета.

Религија, као предмет обуке, сачињава цијелу и опширну систему различних богословских наука и предмета. Само се по себи разумије, да се све те науке и сви предмети не могу признати неопходнима за општу (не специјалну) а тим мање за почетну обуку, јер неки од њих имају специјални карактер, и по самој задаћи својој спадају у специјални посао само извјесних лица; друге, премда и немају тако специјалнога карактера, по свом садржају, не могу дјеца ни схватити, ни усвојити. Од свију богословских предмета морају ући у круг опште основне обуке, очевидно, само ови, који најбоље могу одговорити показаној општој задаћи, — а та је, *да се доведе ученик до правилног и разумног односјаја према религији.* У број таквих предмета без сумње, мора спадати:

А. Катихизис. — Потреба његова види се најбоље из саме задаће обуке у вјеронауци стога, што та обука мора што прије довести ученике до разумног односјаја према религији, то најглавнији посао вјеронаучне обуке сходно њеној цијели, мора бити упознавање ученика са позитивним правилима хришћанског вјероучења и наравоучења; та правила и налаже Катихизис.

Б. Свет. Историја. — Позитивне истине хришћанског учења имају понајвише историчку основу, без те основе оне се не могу ни схватити; дакле, при обуци у вјеронауци, ради разјашњења теоретичке стране религије, морају се дјеца упознати са свештено-историчким фактима. То чини свет. историју с једне стране неопходним предметом у основном течају вјеронауке, — а с друге стране, да би то усвојење позитивних истина религије могло имати што живљи карактер, врло је важно, да се ученици у вишем ступњу упознају са живим, очигледним представама у области духовно-нараственогa свијета, које би могле послужити да се побуди срце и тежње у духу религије. Тима представама и може обогатити свет. историја и тиме дати цијелој обуци вјеронауке упливну снагу не на једини само ум ученикâ већ и на срце и вољу њихову.

В. Упознавање са богослужењем. Унутрашњи религијозни живот добива неопходним спољашњи израз — у богослужењу и различним религијозним обредима. Да разумијемо и ту страну религијознога живота, захтјева то сама суштина религије, која се највише клони сваког формализма и механизма; с тога, тумачење ученицима богослужебне и обредне стране религије, мора са свим природно и неопходно бити саставним дијелом основне обуке у вјеронауци.

Г. Молитве. — Од свију облика којима се изражава религија, непосредни је облик — молитва. Она у неколико улази у састав општег богослужења, но у исто је вријеме онај јединствени богослужбени облик, који се употребљује код свију најважнијих околности посебног живота и коју извршују посебна лица. У овом попљедњем смислу, молитве се могу изучавати као посебни предмет обуке у цијелом саставу вјеронауке.

Изучавањем ових предмета исцрпљује се религија у основним и битним цртама са свију главних страна, по којима

се она може изучавати, — са стране њеног унутрашњег садржаја, њене историје и најпослије, са стране спољашњег израза. И као што познавање религије, односило се оно ма на коју њену страну, по самом суштаству свога предмета, мора свестрано, укупно дјеловати на духовну природу ученика, то и развијање наведена четири предмета вјеронауке — у опће, мора бити таково, да се предавањем сваког од њих употријебљује не једна ма која од наведене три посебне цијељи религијозне обуке — већ се сваки од тих предмета и може и мора тако предавати, да се задовољи сним трима наведеним цијељима предавања.

4. Метода предавања вјеронауке.

Користећи се наведеним учевним средствима, религијозно-наравствена обука може без сумње само онда уродити добрим плодом, ако буде употребљавала ова средства сходно оним цијељима, које мора у виду имати, и ако та средства постави у правилан, сходан односај према природним условима и току развитка дјечије природе. Систематичка употреба учевних средстава вјеронауке, ако се одређује и управља сходно снима овим условима, и саставља ће методу предавања овог предмета.

У нашим домаћим упуствима за вјеронауку, метода предавања овог предмета схваћа се већим дијелом врло уско и једнострано; тако, у једним упуствима излаже се она као највећи распоред учевнога материјала, у другим представља се као овај или онај облик предавања, — очевидно је да се у оба случаја падаје као метода оно, што је у самој ствари само посебан моменат у њој. Методу предавања вјеронауке потпуније одређује г. Ширски, али његово одређење у својој цјелини својој, ипак не може бити признато правилним. Са сим право вели г. Ширски, да метода предавања вјеронауке као учевнога предмета с једне стране — мора имати она она својства, која су својствена *основној учевној методи у опће*, а с друге стране, према особинама тога предмета, она се без сумње мора одликовати и од методе обучавања других предмета. Али г. Ширски неправедно види ту особину методе обучавања вјеронауке у томе, као да учење напуст мора бити искључива карактеристика његова. Г. Ширски мотивира такав свој поглед тим, што је „вјеронаука божаственог поријекла“, да по томе, као што се се у предавању других предмета човјечијега поријекла, пошљедњим и највишим авторитетом за ученике јавља сам учитељ, у предавању вјеронауке над авторитетом учитеља увијек мора стајати виши, божаствени авторитет, и отуда, док се при изучавању других предмета не захтијева од ученика да буквално уче оно, што им се предаје, дотле при изучавању вјеронауке мора то бити главни њихов посао. Но тај назор, с кога полази госп. Ширски, не може се примијенити при одређивању учење методе, *методи предавања*. Предавање је по суштини својој *увијек*, односило се оно на који год предмет *саопштавање познатога, готовога*; отуда се сваки предавач, у односају према сваком предмету може сматрати у једно и исто вријеме и као пошљедњи авторитет за ученике, и као такво лице, над којим стоји још виши авторитет. Зар се при обуци у вјеронауци предавач не јавља ученицима као пошљедњи авторитет, при предавању на пр. таквих истина, да је од створења свијета до доласка Христова протекло 5508 год.; да је Христанство признато било господујућом религијом за царовања византијскога императора Кон-

стантина Великог год.: 313.? и т. д. И зар, с друге стране, при предавању других предмета, не стоји над предавачем други, виши од њега, авторитет, при предавању на пр. таквих истина, да је ова држава велика толико и толико, и да су јој границе ове и ове и т. д.?

Држећи се оних опћих дидактичких правила, којима се мора руководити свака основна обука у опште, предавање вјеронауке у исто вријеме, што се тиче методе, мора несумњиво имати своје особине, које би одговарале својствима тога предмета. Но те особине не састоје се само у томе, како неки мисле, што је предмет вјеронауке — религија — божанственога поријекла, — док су знања, која се односе на друге предмете, производи човјечијега ума, — у дидактичком односу таква разлика нема особите важности; особине методе религијозно-наравственог образовања састоје се у оном особитом и, можемо рећи, искључивом односу, у коме стоји то образовање према цијелој природи и природним условима развића човјечије душе. У свом односу према духовној природи ученика мора религијозно-наравствено образовање, како нам показују цијели његове, представљати *хармоничку* побуду, у духу религије, свију сила њених (природних); а то значи, да дјело религијозног образовања најмање смије имати карактер чисте обуке, да предавање вјеронауке у сваком свом ступњу не смије бити само средство, да се саопштавају ученицима неопходна знања из области религије, већ уједно с њим нераздјељно средство да се побуде у њима осјећаји и тежње, које одговарају духу религије, — дакле у сваком свом ступњу мора се она окретати не на један само ум њихов, већ уједно и на срце и вољу њихову. И то окретање на срце и вољу ученикâ, не смије бити неки другостепени или побочни моменат у цијелом току предавања вјеронауке, већ се мора чинити само у виду посебних наравствених додатака, који би се од времена на вријеме спајали с теоретичким тумачењем оних или оних религијозних истина; оно мора сачињавати исто тако битни моменат предавања, као што се само тумачење религијозних истина мора самим унутрашњим, нераставним начином спојити с послједњим. Или, говорећи иначе, само тумачење религијозних истина мора бити таково, да се при томе прима истина не само умом, већ и срцем и вољом, како би на тај начин цијело предавање вјеронауке у послједњем свом резултату водило тамо, да се религија усвоји не само једино разумно, већ и потпуно и животно.

Религијозно образовање, осим тога, представља одличну особину и у свом односу према природним условима развитка човјечије душе. Будући да су органи религије све душевне способности, узете све скупа, а то с тога, што религија дјелује уједно и на ум, и на чувства и тежње, т. ј. потпуно обухвата све силе човјечије душе, то је очевидно, да се религијозно образовање и може укоријенити само на основу цијелог и *општег* развића човјечије душе. Дјелујући на ум, срце и тежње човјека, религија даје при томе само особите *објекте* за њих, који се у њеној области односе надчувственом, идеалном свијету, јер се изван религије исте моћи душевне појављују и развијају само у односу према предметима условног и временог свијета, с којима смо ми у дотицају. Разумије се, да човјек може силама свог духа много више схватити и проникнути предмете и односе видљивог коначног свијета, него се узвисити тима силама до предмета надчувственога свијета

јета. Осим тога, објекти надчувственога свијета и не могу се усвојити прије, него што човјечије силе буду способне да усвоје објекте чувственог свијета. С тога, да би се силе ученика могле узвисити до високих објеката религије, нужно је прије свега, да оне буду способне, да усвоје сличне објекте у области непосредно доступног им свијета, с тога, само развиће духовних његових сила у тој области мора бити живим мотивом за то. Не може ученик доћи до чистог духовног појма о Богу, кад он, у односпају према самом себи, није још дошао до знања о духовном почетку; не може се он својим знањем узвијети до апсолутног, творачког узрока свега што постоји, кад ум његов још није способан да схвати узрочног односпаја ствари у области видљивог свијета, и кад га схваћење међусобне зависности ствари у области тога свијета не побуђује, да тражи разјашњења његовог безусловног почетка; не може се ученик својим срцем узвисити до више, божаствене красоте, кад оно још није способно да осјећа присуство красоте у видљивој области; не могу, најпослије, и тежње његове тражити више, небесне помоћи, ако пролазност свега земаљског остаје за њега тајном. Све нам то показује, да ученик може живо усвојити религију у свима њеним узвишеним странама само онда, кад добије аналогну основу у опћем развићу свију душевних сила својих, — умних, срдачних и нравствено-практичних. Није могуће самовољно ускорити религијозно образовање, — оно не може ићи прије општег природног развића силâ ученичких, а које се догађа прије свега под утицајем оних предмета, појава и односпаја, које се могу наћи у области свијета видљивога, који га непосредно окружује. С тога у дјелу религијознога образовања, у поступном току његову морамо се ограничавати увијек само на оне елементе религије, које, по природним условима општег развића ученика, може он усвојити са смислом и самостално, и ти елементи морају се саопштавати увијек у таком облику, како у ком случају буду то захтјевали сами природни услови развића ученика. Имајући намјеру, да у највећо вријеме обуке, саопшти ученику оне или оне елементе вјере, вјероучитељ мора увијек најприје припазити на то, да ли у опћем психичком развићу његову има довољна темеља, да се усвоје ти елементи, — он се мора осврнути на оно, што је ученик преживио, видио, осјетио, и — по могућности — своје предавање довести у тијесну свезу с тим. Ако у општем развићу ученика нема довољних услова да се усвоје ови или они елементи, мора се признати да је ствар пренагљена; а ако има тих услова, онда се они, тако да се изразимо, морају *примијенити на особу*, да би на тој основи могуће било довести ученика да разумно, свјесно, усвоји високе предмете религије. У опште, мора се на тај начин, створити таква слика религијозне обуке, при којој би овај или онај степен општег психичког развића ученика сама, тако рећи, упућивала га вишим предметима религије, представљала ради њихова усвојења и згодно земљиште и живу побуду. Једном ријечи, религијозно образовање мора стајати у свези са општим психичким развићем ученика, — умним, срдачним и нравствено-практичким, мора се видати на његову темељу и у њему имати своје мотиве. Ученна пракса показује, да тумачење самих високих појмова религије најбоље успијева онда, кад се при томе употријебе она посматрања која ученик има и која се односе појавама видљивога свијета, — кад се н. пр. по-

сматрају поједине појаве природе, околности породичног живота и човјечије историје. — У томе се и открива нова особина методе религиозногa образовања, у колико се она опредјељује особитим односајем тога образовања према природним условима развића човјечије душе.

(Наставиће се).

О црквеним звонима.

Намјера ми је, да у овом чланчићу проговорим коју о црквеним звонима. Звона су увијек играла и играју велику улогу у црквеној пракси свеједно као и свака друга црквена утвар или сасуди. А и звона уз друге црквене утвари и сасуде имају своју свету циљ ради које су у црквену употребу примљена и уведена. Зато је и вриједно, да се која и о њима рече.

Ријеч *звоно*, коју ми Срби употребљујемо, долази од глагола *звонѣти* (звоно = ἠχῶ, resono, ich schalle, töne, gebe einen klang von mir) што на српски значи: звечати, звучати, дати од себе гласа, звонити. Супстантив од тога глагола — звоно — означује оруђе, које од себе даје јеку, звук или глас. Именом тим названо је код српскога народа звоно још тада, када је оно у српској цркви у употребу уведено и задржано је и до данас.

У црквеним књигама (нарочито у Типику) звоно се обично назива *кампана*. Назив тај добило је звоно по имену римске провинције Кампаније, у којој су се налазили мајдани бакра, из кога су се звона салијевала. Бакар тај сматрао се тада најбољим, из њега су се салијевала највећа звона. Руси називају звоно *колоколъ*. *Колоколъ* је нагрђена латинска ријеч clocca, која у опште значи: звук, јеку, глас. Отуда и њемачка ријеч: Glocke.

Тачно опредијелити вријеме, кад су изобрјетена звона, врло је тешко. Но да су она врло старога поријекла, то је несумњиво. Звона потичу из најдавнијих времена — времена незнабожачких. Учени археолози тврде, да су звона за дуго пред Христовим рођењем била већ у употреби код старих Китајаца. Но прије ових стари Јевреји знали су за мало звонцад. Законоучитељ њихов Мојсије у II. књизи свога Петокњижја — Изласку — спомиње златну звонцад, која су висила о скутовима архијерејске одјеће, коју је облачио на себе брат му Арон, кад је служио: „да се чује глас, кад улази у светињу пред Господа, и кад излази да не погине“ (28, 33—35). За јамачно да су за такву звонцад знали и други древни незнабошки културни народи, као на пр. Феничани, Вавилонци, Персијанци, а поноасоб гласовити Египћани. Но не зна се, да су старим тим народима била позната звона у овакој великој форми, каквима се служе хришћанске цркве.

За првих вијекова Хришћанства нема у опште нигдје спомена о каквим звонима, нити су она била за цијело то вријеме у употреби код Хришћана. Из црквене историје зна се, да први Хришћани све до Константина великога не смјеђоше из страха од незнабожаца, који су их љуто гонили, ни својих јавних богомоља имати; па у то вријеме још мање може о каквим звонима говора бити. Зато су вјерни у та времена на разне начине у храмове к богослужењу позивани били. Епископи и свештеници су сами одређивали и навјешћивали вјернима дан, час и мјесто богослужења и позивали их к истом. А кад се какво ванредно богослужење имало одслужити, тада дужност позивања вјерних к богослужењу вршиле или ђакони или побожне старице — ђаконице. Ове пошљедње су и дуго и без икакова страха вршиле ту дужност, јер их незнабошци не разпознаваху од других жена, пошто се од њих у ношњи не разликоваху. У доста прилика су и чувари богослужебних мјеста, који приближно одговарају нашим црквењацима и звонарима, и који су се у првенствујућој цркви звали παραμονάριοι [од παραμένω = стално пребивати (у цркви)], обилазили вјерне и навјешћивали им ванредна богослужења. Кад је свјетлост науке Христове одржала побједу над незнабоштвом, и кад је вјера Христова проглашена за вјеру државну у византијско-римској империји, појавише се и јавни храмови а поред њих и сходна оруђа ради сазивања вјерних к богослужењу. Оруђа та бијаху различита. Тако н. пр. у Египатским манастирима и на Синајској Гори позивали су

се вијерни к богослужењу гласом трубе. У палестинским пак манастирима лупали су монаси чекићем у врата ћелијска. У женским опет манастирима бирао је сабор калуђерица извјесне монахиње, које су имале громки глас, те су ове долазиле свакој ћелији и јасно пјевале: „ѧлилѣа“. А у неким манастирима, особито у Грчкој и Палестини, употребљаваху се ради сазивања вијерних к богослужењу клепала, звечке и било, па и јеленски и бичији рогови. Клепало бјеше дугачка уска даска на јасног и сувог дрвета с округлом дршком у средини, коју су монаси у једној руци држали а другом чекићем у њу лупали. Било бијаше такође даска, само подебела и краћа, која је на згодном мјесту висила (пред црквеним улазом) и у њу се чекићем ударало. Звечка пак бијаше у полукруг — у форми дуге — савита гвоздена даска, која је као и било висила и која је танке и њежне гласе а при том силну јеку, која се на далеко чула, издавала; дочим је било потмуло и не тако далеко одјекивало. Понеки манастири у Светој Гори — Атосу, — Синају, Србији и Бугарској, затим сви без паникме манастири у Фрушкој Гори а и остали у митрополији карловачкој, задржаше данас сва та оруђа првенствујуће Христове цркве, те се поред звона и њима служе.

Тако је то било све дотле, док епископ холандски Павлин није у VI. вијеку изумио звона. Но звона та, која је Павлин изобрјео, нијесу одмах по свуда у црквену употребу уведена била. Тако је то са сваком новошћу. Тек у VII. вијеку уведена су звона у општу црквену употребу на западу.

Из почетка су употребљавана мала звона. Према томе не бјеше потребе, да се подижу одијељене куле или звоници за њих. Два овећа дрвена стуница укопана у земљу и одозго спојена дебелом гредом, о којој је висио дрвени круг са неколико мањих звона, бјеше први звоник. Кад је требало звонити, круг се заљуљао и звона одаваху од себе силне и разноврсне звуке. Куле или засебне звонике почеше подизати под конац VII. вијека, кад су се звона на западу не само тако рећи одомаћила, него и кад је било већих звона. Временом су се звона све више и више усавршавала и што се тиче гласа односно хармоније, а и што се тиче величине. На већим звонима стављали су звонолиђи и разне натписе, који су н. пр. наражавали цијељ звона, име дародавца, васпријемника, звонолиђа и т. д. а стављане су и слике разних светитеља и угодника божијих, којима су звона посвећена.

Исток је ту новост т. ј. звона примио са запада тек у IX. вијеку. Са истока приминте и усвојиште све оне прквe, које су из Византије Христову вјеру примиле.

У Русији су се звона појавила заједно с хришћанством. Руси их добављаху страном из Цариграда, страном из Херзона (Корзуњ.) Но за дуго су се у руским црквама иза пријема Христове вјере употребљавала бíла, звечке и клепала, пошто је звона било тешко довежати из Грчке, а занат лијевања звона није био у Русији одмах развијен. Звонолиђство у Русији било је понешто развијено већ у XII. вијеку, јер се вели, да таковзано скупштинско звоно у Новгороду потиче из XII. вијека. А о Данилу Галичком и Владимиру Васиљевићу, који су живили у XIII. вијеку, зна се, да су се живо старали, да се цркве снабдију звонима. Прво веће звоно које је саљевено у Русији, потиче из године 1558. Саљевено је за Новгородску цркву св. Филипа. С почетка су у Русији употребљавана мала звона, а вјешана су била тамо гдје и клепала т. ј. под кровом на уласку у цркву. Но већ у XIV. вијеку добављаху Руси већа звона, а за њих морадоше и веће звонике подизати. Први звоници у Старој Русији градили су се уски и високи, а некад и округли налик на ниске куле са шиљастим врхом. Најниже су се подизали баш уз цркву, а врло мало бијаше одјелитих. У XV. вијеку нарасте у Русији број цркава, а тада се почеше појављивати још већа звона. У XVI. вијеку саљевено је у Русији доста великих и тешких звона. Бијаше их тешких и до 3000 пуда. Највеће звоно не само у Русији, него и у цијелом свијету саљевено је у XVIII. вијеку у Москви. Познато под именом „цаꙑ колоколъ“ (цар-звоно) важи 10.000 пуда. Цаꙑ колоколъ лежи на постаменту од гранита украј Ивановог торња у Москви. У Старој Русији радо украшаваху звона разним орнаментима међу којима се налази рељефних изображења светитеља и государа њихових, и грбова и других симболичких фигура, арабески и т. д. Москви надјенуте неким древним звонима нарочита имена, која наражаваху или њихово происхођење или својства звука и гласа им н. пр. реут, мдкѣдъ, нѣмчинъ, глухій, широкій и т. д.

У источним црквама ако се и нађе звона, то највише једно или два, а у Русији најсиромашнија црква нема мање од три звона, а у звоницима богатих цркава има их по 10 и више Најсиромашније су цркве у свему у Сирији.

И ако немамо о том никаквог споменa, то се предпоставити већ мора, да су се код Срба звона појавила као и код Руса са самим хришћанством. И Срби су добијали с почетка звона или из Цариграда самог или из других српској држави ближих градова простране византијске царевине. Удаљеније цркве су се задуго служиле клепалима и звечком, — а по гдје гдје тек малим звонима, јер до средине ере Немањићеве слабо бијаше и великих цркава, већ с малом изнимком бијаху малене и на сву прилику дрвењаре. Тек славни Немањићи почевши један за другим подизати дивне задужбине на све стране српске државе, почеше подобно руском Данилу и Владимиру старати се, да цркве украсе звонима. Све задужбине Немањића зидале су се по готову без звоника. Звоници бијаху одјелити од храмова. Звонолинство је од прилике било већ у доба св. Саве и код Срба понешто развијено. По без сваке је сумње, да је и оно с цватом српске државе цвало. А кад је оно код Руса у свом јеку било, код Срба га је поготову нестало због политичке пропасти. Спомена на жалост такођер немамо, да је код Срба кадгод било тако великих звона као код Руса. Најстарије звоно из српских звоноливница некадашњих, потиче из год. 1432. Руски генерални конзул у Солуну г. И. Ђ. Јастребов, спомиње у својој књизи „Податци за историју српске цркве“ на страни 61. да су Хришћани у селу Бањи, у пећском округу, ископали једно звоно, на ком се налази овај запис: „Сиѣ звоно: иконтога: сца: николи: иже: илиет лѣто: ЅЩѦ: (6940.) и. ѧгѣвтѣ: кѣкоѥ дивьнїѥ да кѣлиетъ: господа кѣлиети его ко кѣликѣ добродѣиникъ тко подобиет имя коѣ кѣлиети кн англи кєрѣфими и серафими. кѣрыѣ: ѵоя“. А г. Валтровић професор спомиње и описује у „Српским илустрованим новинама“ од год. 1881. на стр. 37 три стара звона из године 1454., која су ископана у Чачку у Србији „при копању рова за темељ новој окружној кући“. Натпис на највећем од тих звона гласи: Сиѣ звоно приложи прѣсвѣщенныи митрополитъ градъчки Никифоръ прѣкытой чедотворцѣ градъчкой къ дивй благовѣрнаго господина дїоклтѵ Гюга. Натпис пак од средњега гласи: „Сиѣ звоно приложи прѣсвѣщенныи митрополитъ градъчки Никифоръ къ лѣто ѕщѯ (6962.) Радое звонарь“. Слова су прекрасна српска ћирилица из онога доба. Одликују се својом чистом израдом.

Еле та звона су данас позната као најстарија из српских звоноливница. Па кад их има из тога времена, кад је Србија већ под турским игом стењала, то се позитивно тврдити може, да их је морало бити и у добу српске славе и господства. Нас пак тјеши нада, да ће се временом и које старије звоно наћи,јер много је тога у земљу посакривано, да би се од турске објести ма и у земљи до бољих и сретнијих времена сачувати могло.

Српска звона из тих старих времена одликују се особитим својим кројем и размјерима. Према ширини доњега прјечника она су прилично дужа но данас што су. Ван сваке је сумње, да су се у златно доба српско и већа звона у тадашњим српским звоноливницама саливјена, али ми жали боже немамо зато примјера. Можда та велика српска звона још гдјегод у земљи хрђају, или су их Турци у своје вријеме полупали и комаде им у топове салили? Грозна је и тужна судбина српских звона, као што је ужасна била и судбина многопаћеничког народа српскога! Учени Валтровић вели, „да су Турци звона мрзили тако, да путници, који су у прошлим вијековима по Турској путовали, причају, да је турски војник у велику заслугу своју рачунао, кад разбије звоно, па које парче бронзе однесе у цареку тополивницу“.

Чудновато изгледа, да Османлији није годио глас звона. Он је трпио и ћаурско богослужење, и народне пјесме и јеку од гусала, али звона, звона су му уши парала. Одмах послије Косова забрањише ћаурима употребу звона по богомољама, те ограничише манастирске, варошке и селске цркве само на клепала. Са славом и слободом српском сарањена су и звона српска, са освитком слободе српске и самосталности васкрсавају и звона. У Србији све до њеног ослобођења, а у Босни и Херцеговини готово све до окупације бјеше забрањено звонити, и тек од то доба се почеше цркве са високим звоницима дизати и звонима украшавати. Ко је рад да сазна, како су у доба пријашње врло живи били на звона, тај нека прочита Дучићеву „монографију манастира Дужи и Тврдоша“ (у I. књ. његових „књижевних радова“), у којој он наводи,

да је Али-паша Ризавангеговић из Стоца оглобио једном приликом манастир Дужи са 15 тисућа гроша само зато, што се у њему недјељом и празником звонило у неко мало звоно, те је још заповједио, да се то звоно унесе (чудо, што није заповједио да се полупа за царску тополивницу! (Примј. пишчева) у цркву, и да се звони у затвору под црквеним кровом. Још се већма Турци разгоропадише, кад је г. 1858. настојањем врлога и ученога архимандрита Дучића, руска књегиња Татијана Васильчикова поклонила истом манастиру велико звоно од 5 центата и кад је оно почело први пут звонити. Турци бијаху тада тако распаљени, да су пријетили да ће срушити манастир, ако звоно узазвони, које им не да мирно спавати и смета им мујезину на минари. У Мостару су зазвонила звона први пут послије Косова 1861. год. Тада је турска власт дозволила, да се по свој Херцеговини слободно звона на цркве подижу. За чудо, да се у силним рушевинама, којих је Босна и Херцеговина пуна, нигдје не може ископати каквогод звоно. Или их је у опште у те двије српске покрајине слабо и прије турског господства било, или су их Турци у топове салили?! ко ће да зна?

Због честих народних устанака у Херцеговини умекшале су се турске власти, те су рајн дозвољавале и звона само да мира буде. У Херцеговини су се већ у години 1851. почела звона на звонике дизати и звонити.

Србин Граничар *Михаил Латас*, који је као потурченак познат под именом *Омер-паше*, много је у том погледу ишао на руку херцеговачким калуђерима и поповима. Али како? Кад се у ком мјесту звоно на звоник дизало, морало је по неколико табора (баталијуна) аскера (редовне војске) бити на опрезу, да се Турци не побуне, а мјесни политички чиновник (старјешина) морао је први зазвонити и тиме пред Мухамеданцима засвједочити, да султан и његова влада дозвољавају ђаурима и рајн да се звоном служи.

И у опште власти турске нијесу браниле Србима подизати звона на своје богомоље и звонити, али бијесни и фанатични народ турски никако није трпио звона, те је више пута због ђаурских звона и својој рођеној турској власти опонирао.

У Босни су звона много касније васпостављена но у Херцеговини. У главном њезином граду — Сарајеву — први пут је звоно зазвонило тек 1876. при свем том, што су конзули свију велесила, који се тада у Сарајеву налазише, давно прије тога времена свима силама настојавали, да се звона васпоставе и звоњење дозволи, и што је валија (гувернер) Босне и Херцеговине, ком је сједиште у Сарајеву било, звоњење дозволио.

И код Србаља готово свака па и најсиромашнија црква има најмање 2 звона, а по већим по 3, 4, 5 и више. Ријетке су цркве с једним звоном, без икаквога рекао би да нема нигђе. По величини и код Срба се звона називају: *највеће* или *велико*, *средње* и *мало*, или гдје их више има онда се по броју идући од најмањег већима називају: *прво*, *друго*, *треће*, и т. д. колико их већ гдје у цркви има.

Због свију звона зове се на језику православног устава *звоно*. Он тако речи замењује уста цркве, којима она највишује и побуђује у Христанима чувства која одговарају разним свјештенорадњама црквеним или приликама у друштву грађанском. Средством звона позива црква вјерне своје к богослужењу; звоном изражава своје торжанство у случајевима радости цркве или друштва (н. пр. црквеним славама и храмовима код Срба, или приликом доласка архијереја земљегосподара или земаљског владара); или тугу у случају смрти, погреба или спомена мртвих панихиде или парастаси); звоном највишује опима, који нису у цркви присутни, о важним моментима богослужења. Но звоњење тај или звоњење није увијек једнако. У црквеном уставу разликују се двије врсти звоњења: благовѣстъ т. ј. звоњење у једно звоно пред почетком службе, који прелази у трезвонъ, кад се звони у неколико звона, но не уједаред него по реду; и опет особено звонъ кад уједаред звоне у неколико звона. Кад-када звоњење у неколико звона, бива у три маха и тада се назива трезвонъ. „Вел тежкал“ назива се звоњење у сва звона мала и велика.

Код Срба у Аустрији сјем тога звони се овако: На службу се звони у 3 пут до почетка и то први и други пут велико звоно, а трећи пут сва; о апостолу и Достојну такођер сва. На Ускрс се код Срба звони и при читању еванђеља на стихове. Тада у сваки стих звони обично велико звоно, а у пошљедњи сва, а на неким мјестима, гдје је 2-3 звона, на сваки стих сва. На јутрењу и вечерњу звони се код нас по Типику. Кад умре епископ-дијецезан или митрополит-патри-

јарх, звони се по 8 дана — по три пут на дан и то у три стиха или у три члана. О парастосу се звони по три пут до почетка и то: први и други пут у велико звоно, а трећи пут у сва. На неким мјестима звоне за читаво вријеме трајања парастоса. То је ружан обичај, јер се свјештенодјејство ништа готово не чује од лупе звона. На Господске празнике звони се и на славословљ т. ј први и други пут у сва звона, како на службу тако и на вечерњу и јутрењу. А на многим мјестима звони се тако и о празницима Богородичнима.

Вријеме звоњења у различна звона установљено је у Русији постепено. Тако до XVII. вијека није се звонило на „достойно“. Звоњење то установљено је око 1689. г. при патријарху Јоакиму услед тада појавивших се распри о времену претварања св. дарова.

Код Срба у војводини се и у олтару малим звоницетом оглашује час претварања односно благосиљања часних дарова.

Поштo звона имаду важно регилијозно значење, то црква, приликом дизања на звоник, свагда их освећује на особити начин. Дизање новога звона на звоник увијек код српскога народа пропраћа црквенонародна слава. У молитви, која се чита при освећењу звона, црква испрошава у Господа особиту благодат, која да улије „къ колоколъ сыѣ всякоу отъгонающи кѣрніи ихъ гласъ звѣко ёгш, къ благочестію и кѣрѣ укрѣпляетъ и любезныхъ кѣлъ дѣлолюбіе накѣтомъ сопротивостоящихъ . . . да утомлятъ же и утѣшатъ и притязаютъ нападающіа кѣри кѣтрыныя, грады же и кюри и громы страшныя и молніи злорадствующыя и вредныя козлѣки гласомъ ёгш“ и т. д.

У западној цркви у средњем вијеку сматраху звона као жива бића; над њима свршаваху тајну крштења као над младенцима, даваху име звону у присуству васпријемника. Тајну крштења свршаваху искључиво епископи. Васпријемници звона бијаху или даровatељи, или преставници друштва, које је дало средство да се звоно набави, или и сами краљеви.

И православна црква одаје као и римска врло велику пошту звону, и ако га наша црква не обичаје крстити као римска. Ново звоно и код ње би био дужан осветити епископ; но с дозволом његовом може и прота или други који одлични свештеник.

Осим религијозног значења имала су звона у древној Русији и значење грађанско и политичко. У већим градовима бијаше такозваних звона, која су звонила „на ларму“, којих је значење састојало само у том, да народ на ватру сазива. Из историје је познато и. пр. такво звоно града Углича у Русији, које је Борис Годунов прогнао у Сибирију зато, што су у њ звонили на ларму, кад је био убијен Димитрије Царевић (15. маја 1591. год.). У слободним градовима Новгороду и Пскову, док их нијесу покорили московски цареви, бијаше звона скупштинских — званих „вѣчныя“. — Њима су се сазивали грађани у скуп ради расправљања општих питања.

Код Срба нема башка звона за ларму. Но у случају ватре, откуцава се час у једно, час у друго. Но код нас зато има других звона, такозваних „завјетних“, која звоне на облак. Та звона не смију звонити на утопљеника или самоубицу, јер у народу је тврда вјера, да тада лед бије усјеве. У којој цркви нема таквога звона, тамо се звони у крст — час у једно час у друго звоно. Звоњење то разликује се од звоњења на ларму.

Варађин.

Л Богдановић,
парох.

О држању четврте заповиједи.

Помни день субботный сей святити его (Исх. 20, 8).

Она св. Божија заповиједь код нас је врло занемарена. Прегледајмо календар „Бошњак“, па ћемо се уједрити, да се у нас недјељни и годишњи пазари (вашари) у многим и главнијим мјестима држе највише недјељом и празницима; а дућани? — Нигдје и никад нема дана да се затварају. Ово је јавно рушење четврте Божије заповиједи и велика пропаст за наш народ колико морална, толико опет и ма-

теријална. Наш народ — и сеоски и варошки — на пазарима у ове дане деморалише се, хладни према вјери, не посјећава својих светих храмова и не слуша Божије ријечи, него пијанчи и на штету своју душевну и тјелесну немилице троши ону своју крвану зараду, којом му треба порез платити и своју дјецу исхранити!

Ко је дужан подизати свој глас противу ове незаконитости, која је готово зло у народу? Ми, свештеници, духовни народни пастири на првоме мјесту; ми смо дужни народ чувати од сваке његове незаконитости и неваљалства и тешко нама, ако се својој дужности незадовољимо! Али при том опет нико нека не помисли, да ово ми радимо из какве наше — свештеничке — личне користи. Нас на ово закон и наше дужности позивљу, а вама, господо, који мислите, да није тако, с молбом довикујемо: узмите свето писмо у руке, проучите га и озбиљно просудите, па ћете се уњерити, да је све оно, што Бог од нас захтијева, опредијељено једино на нашу душевну и тјелесну срећу, и да ми овим само испуњавамо своју обавезу, која нам је самим Богом дата по оној св апостола Павла: *„настој у добро вријеме и у невријеме, покарај, запријети, умоли са сваким сношењем и ученьем* (2. Тим. 4, 2.)

Закон Божији, устави наше св. матере цркве и закони грађански налажу нам, да недјељне и празничне дане проводимо *свето,* у мислима о Богу, у молитвама, у поучавању из слова Божијега и у вршењу добрих дјела. Дани недјељни и празнични нијесу наши, него Божији, за то у њих треба да оставимо сво послове и бриге свјетске. Помни дѣнь сѣббѡтный еже сквтйти его: шестъ днїй дѣлай й сотвѣриши въ нихъ всѧ дѣла твоѧ: въ день же сєдмый сѣббѡта. Господѣ Бо́гѣ твоємѣ“ (Исх. 20, 8) казано је у Божијем закону. Помни, т. ј. сјећај се, кад је дан суботни (одморни), да га светкујеш и немој вријеђати ону четврту Божију заповијед. Ово је једна од најстаријих заповједи и дана је од самога Бога прародитељима нашим још у рају; али су је људи доцније заборављали, па је потребно било да се напомиње. И тако Бог је наредио дан суботни, а за нас Хришћане — недјељни и празнични да светкујемо и да се одмарамо од обичних послова и радња у нашем животу. Но овамо, гдје се у ове дане држе пазари и воде трговине са свим је другачије. Ту су пазари и дућани пуни народа, а цркве у варошима и околним селима празне. Ту се у црквама приноси бескрвна жртва за гријех свију људи и говори се Божија ријеч, а на пољу пред црквама (у пазарима) чује се највећа врева и вика, чине се бестидна дјела и говоре најгадније ријечи, као: лаж, обмана, свађа, размирице, псовке сваке врсте; пијанчи се, лумпује и чине још друга којекаква дјела, о којима по ријечима св. апостола Павла: *срамно је и говорити* (Ефес. 5, 12.).

Овако држање *св. дана* ужасно је вријеђање Бога и јавно гажење свете Божије заповједи. Ми, свештеници, ако у оваком случају затворимо своја уста и тиме овоме безакоњу на руку уздемо, велики ћемо одговор дати пред Богом; али и они, који не послушају гласа нашега неће избјећи заслуженој Божијој казни. Браћо! Клонимо се од овога великога нашега зла — непоштовања св. Божијих дана да не дођемо до тога, да их не узумједнемо разликовати од обичних, простих дана. Ако се уздрже пазари у недјељне и празничне дане и уводе трговине онда, када ће народ у цркву долазити и када ће се пред дицем Божијим

показивати? У оним варошима са околним селима, гдје се у ове дане води трговина цркве су са свим празне; многе и многе хиљаде душа, кад треба у цркви да слуша Божију ријеч и да свој одмор чини Богу на славу — деморалише се и заразује свакојаким неваљалствима на пазарима! Ко ће за ово Богу одговор дати? Није тешко погодити. Нико други, него они, који су позвани да свему томе злу стану на пут. Нека позвани за ово не смећу са ума суд Божији, који их очекује и који ће бити врло оштар. „Бог је стари крвник“ вели наша српска народна пословица. О овоме најбоље нас може увјерити један примјер из старога завјета у св. Писму, који ћемо сада овдје приказати. У брзо по примању Божијега закона у Аравијској пустињи Јевреји нађу једнога између себе, да у суботу скупља дрва, ухвате га и доведу на суд пред Мојсија и Арона и остале старјешине; ово бијаше први приступ Божијега закона, у коме још не бијаше ништа одређено какву казну такви људи имаду претрпити. За то метну га сада под стражу и чекали су, шта ће Бог казати. И Господ рече Мојсију: „човјек овај дужан је умријети; нека га заспе каменьем све општество на окола. И сав збор наведе га на окола и засуше га каменьем и умрије као што заповиједи Господ Мојсију (Број 15, 32—36). Ето колики је гријех нарушавати четврту Божију заповијед и како Бог казни оне, који раде дјела незаконита, која се недјељним и празничним данима вршају код нас на пазарима. И за овакови гријех зар се неће Господ од свију нас наплатити? Укинимо пазаре у недјељне и празничне дане, па невоствано (у те дане) све, и старо и младо нека иде у храм Божији, да с нама, свештеницима, учествује у општим молитвама за се и за све друге, да се поучава у Божијој ријечи, да Божији дан проводи *свето* у мислима о Богу, читању св. Писма, вршењу добрих дјела и одмарању од обичних послова. Сам Бог ово захтијева од људи у свете дане његове. И како Бог хоће, тако треба да буде. Јадно је то и жалосно кад се навлаш неће да живи по Божијој вољи, и кад се ради протину Божије установе. Помислимо само на то, шта смо ми, а шта је Бог? Бог је наш створитељ и уздржитаљ, а ми смо његова створења и сваки наш покрет у нашем животу стоји нам до његове воље; па како би ми смјели и помислити на то, да се једно створење противи Створитељу своме? Зар ми, који смо земља и пепео Господњи, смијемо постављати питање да ли је Бог нешто добро урадио? Бог је наредио, да се недјељни и празнични дани светкују, зато ми и морамо у те дане пазаре уништити; јер, гдје наредба Божија постоји тамо је већ и мјесто наше покорности и послушности вољи Божијој. Казано је у закону Божијем: *помни ден субошни еже свјатити јего.* Пазимо одморне дане, који су нам Богом дати да их светкујемо како Бог хоће, остављајући обичне послове у радне дане,

Има их па мисле, да би била штета по вароши и села, кад би се пазари са недјељних дана пренијели на други који дан. Овакви људи врло гријеше и не вјерују у ону Спасителјеву, гдје се вели: *Прије свега иштите царства Божијега и правде Његове, па ће вам се све дати* (Мат. 6, 33.), т. ј. даће вам се све, што вам за живот треба. Чудна је помоћ и брига Божија за људе, којима је наређено да чувају спокојство одморнога дана; и ово се најбоље може видјети на овога примјера: кад су се Јевреји налазили у пустињи Сијонској, Господ Бог пошаље им

машину да се њом хране и заповиједи им да купе дневно по *гомору*, а шестога дана у очи суботе по *двије гоморе* на човјека; и тако Мојсије рече свима старјешинама народним: сјутра је субота одмор свет Господу; што ћете пећи, пеците, и што ћете кувати, кувајте *данас*; а што претече, оставите и сачувајте за сјутра. И они учинише тако, као што Господ заповиједи Мојсију; и гле, шта видимо? У друге дане, кад би купили и остављали од данас за сјутра све би им се посмрђело и поцрвало, а оно што оставише шестога дана за суботе *не усмрђе се, нити бјеше црва у њему*. Ето како је Господ Бог у старо вријеме чудно храниo стô израиљев у суботне дане; и зар ми Христитани, као љубезна чеда Његова, искупљена драгоцјеном крвљу Његовом и наљедници славнога царства Његовог — не можемо се надати, да ћемо све то уживати, ако достојно усчувамо светињу светих дана и уздржимо законе и установе Његове свете цркве?

Лакоми људи веле: треба ваздa радити да се привриједи материјално, а на душу и не осврћу се. Они даље веле: корисније је сељаку, ако се држе пазари у празничне и недјељне дане; јер да ће сељак у друге дане радити о земљи и стоци. Оваква мисао врло је неоправдана и непромишљена. Није истина да ће се народно благостање боље одржати, ако пазари у ове дане успостоје. Народно благостање стоји до Божије милости и благо нама, ако се будемо владали по Његовој вољи! Загледајмо, људи, у св. Писмо, у књигу Божијих закона, па се увјеримо, шта сам Бог о томе вели. Бог излијева свој благослов на све оне, који испуњавају његове заповиједи и његове установе; а свима онима, који раде противу његових закона и установа гроза ужасним Својим проклествима. Ко не послуша гласа Господа Бога свога и не побрине се да испуни све Његове установе и заповиједи, то доћи ће на њ сва проклества и постигнуће га. Проклет ће бити у граду, проклет ће бити на пољу и т. д. (Втор. 25, 15—24, 27—29, 45). Шта значи ово: *проклет ће бити?* Значи да ће бити лишен Божијега благослова, да неће имати успјеха у својим дјелима и предузећима; да ће га предусретати свуда и у свачем несрећа и недаћа и у граду и у пољу, у дому и на путу, при поласку и доласку, у житници и у винограду, у животу домаћем и општинском, у збору и у договору и у свему, што би год радио.

Промотримо сада наше пазаре у недјељне и празничне дане, па се запитајмо: је ли могуће да Божији благослов на нама успочива? — Опажамо ми неуспјехâ већ од дуго времена свуда и у свему.

И са материјалне стране за наш народ било би од велике користи да се пазари са недјеље и празника пренесу на друге дане. Погледајмо сељака, како повце, које је узео за продате ствари немилице оставља у механи и пијан долази кући, јер као рачуна: „данас ми је празник, немам посла код куће, сједимо и још по коју попијмо!“ У радни дан сељак ће с пазара хитати кући да види свој посао, а не у механу. Не може се нико позивати ни на то, што је наш сељак земљодјелац, да ће пагубити, ако пазари буду у радне дане; јер пољски послови у нашега сељака нијесу у свако доба од замашне вриједности. Наш сељак око земље има посла само у јесен, у прољеће и у љето, и то по неколико дана. И од туда у недјељним и празничним па-

зарима наш народ види само своју душевну и материјалну пропаст.

Од прије у нас не бијаше овако. Не само седмични и годишњи пазари недјељом и празником да се нијесу држали, него тијех дана нијесу се ни дућани отварали. Ако си дошао био у град ради трговачких послова, па нијеси могао свршити их у суботу морао си остати до понедјељника и чекати да се дућани отворе. Наши прећашњи Митрополити настојали су, да се међу Хришћанима одржава поштовање недјељних и празничних дана, и турске-нехришћанске власти ишле су им томе на руку. Био је негда обичај, да по један или двојица од црквене општине са полицијом у свечане дане пази на то, да Хришћани не би чинили какве трговине, и који би се ухватили, онда би се предмет њихове трговине плијенио у корист цркве. Мало по мало онај се надзор доцније сасвим напустио тако, да данас свак без разлике дана води трговину у свако доба, и готово је има највише недјељама и празницима.

Није то давно било, сви ми мало постарији још добро памтимо, кад се у нас не смједоше држати никакви пазари недјељним и празничним данима, а знамо и ово сада, када се држе, па настаје питање: Ко се тиме поможе? Ко се обогати? Нико. Свак ће вам рећи да све бијаше прије боље, него данас, и да се од прије Бог боље поштовао, него данас, па за то да је боље и помагао. Изузећемо из овога по гдје кога механцију, који се можда до некле тиме помогао, али за то опет видимо да обично доцније и он је хрђаво прошао; таквоме народ обично рече: „с врагом дошло, с врагом и прошло“. И сељак и варошанин у недјељним и празничним пазарима у нас упропашћује се и морално и материјално. Наши сељаци и сељанке дигни од куће оно, што има за продају, донеси на пазар, па продај, у дућану за куће узми што год или не, па онда и женско и мушко од механе до механе док се дође кући у неко доба ноћи пуне главе, а празних шака; а што је најжалоснije опажа се, да је у таким приликама код наших женскиња почео се губити онај стари српски женски стид и поштење, који немаше себи пара у свијету! Срећом наше варошко женскиње од овога су веома далеко. С те стране оне заслужују још потпуно поштовање и уважење. Оне су вазда код куће и раде кућевне послове, а недјељом и празником највише су у цркви. За пазаре мало знаду. Наша варошка мушка млађарија у доцније вријеме врло се почела пићем кварити по механама недјељом и празницима. Има их и таквих да их жене својим приједним рукама издржавају, а они највише да пијани кући долазе и тада своје вриједне жене злостављају и туку. Оваке битанге полиција би имала врло строго држати, механе раније у вече да затвара, а недјељом и празником не би требало никако ни да се отварају.

И тако, ако искрено желимо среће нашем и варошком и сеоском свијету морамо настојати, да се недјељом и празником код нас укине свако трговање, па да нам Господ Бог место проклетва свима пошаље своје милости и благослова. Не треба се плашити тога, ако би се пазари држали у просте дане да би се тиме помогли нехришћани. Наш је народ вјере или хришћанске или мухамеданске. Изузимајући остале празнике први светкују недјељу, а други петак и по томе најзгодније би било за седмичне пазаре одредити суботу. Што се тиче осталијех празника да ће ићи Мухамеданцима на руку да се помогну, ни то не треба ми-

слити; јер Мухамеданци ако ће трговати треба да тргују са Хришћанима.

Рећи ће нам неки, ако се пазари пренесу са недјеља и празника на други који дан млађарија ће остати беспослена, шта ће она онда радити? Жалосно ли је ово чути! Гдје су нам старјешине кућевне, које треба да имаду уважења код својих млађих? Нека домаћин, кад у ове дане чује вечно поведе своју млађарију у цркву, па нека се сви тамо моле Богу и слушају Божију ријеч; а кад се из цркве поврате кући нека сваки са својом породицом раздијели своју празничну трпезу. По томе домаћин нека пита своје млађе шта су чули у цркви и нека о томе води с њима разговор; а који умије нека узме св. Писмо или другу коју корисну и моралну књигу, па чита да други слушају. Они, који незнају читати, нека слушају код оних, који знају, и нека се потруде, да и сами науче, и то неће ни мало бити тешко, јер је наше писмо врло лако научити. На гдје су нам још наше гусле и наше јуначке народне пјесме? — Овако треба да се проведу недјељни и празнични дани. Кад се овако уради сваки ће једва чекати недјељу и празник и чисто, кад буде крај тога дана, жалиће, што га још не може продуљити.

Свештеници, браћо! Од нас се највише очекује, да порадимо сваки у својој парохији са људима да се у нашем народу проводе божији дани по Божијој вољи. Ми смо они, који смо на првом мјесту позвани да радимо о срећи и спасењу нашега народа, ми морамо народ опомињати на испуњавање закона и дужности његове. Не смећимо са ума ону св. апостола Павла: „*Тешко мени, ако Еванђеље не проповиједам*“ (I. Кор. 9, 16).

Поп Јован Гргуревић.

О разлозима који раскидају брачну везу, и о судском поступку у парници за раскид брака.

Написао: **Тома Алагић**, прота, професор Богословије.

(Наставак).

В. Неканонички разлози.

I. Лудило.

„Ако је чија жена толико помућена умом, да већ и гвоздене окове носи, а муж најављује, да се не може уздржавати, и да жели узети другу, да ли у такоме случају може узети другу?“ На ово питање одговорио је александријски патријарх Тимотије († 385.) у своме 15. правилу овако: „У овоме се послу *прељуба* јавља по срдједи, нити у погледу овога ја имам, или налазим шта да одговорим; *а по духовној пресуди не мора*“[1]). Прије Тимотија имађаше на исто питање да одговори чувени римски правник Улпијан († 288. по рођ. Христ.), казавши, да полудјели муж или полудјела жена нема права да иште раскид брачне везе с тога, што немају праве способности пред законом, — мишљаше Улпијан, да је правично допустити *здравоме* мужу или *здравој* жени, да иште раскид брачне везе. Одговор Улпијанов ушао је касније у *пандекте* или *дигесте*, т. ј. у зборник правничког права, који је добио силу приједности за владања Јустинијанова, 16. децембра 533., Овај зборник забрањује брак са лудим човјеком или са лудом женом; но ако је брак већ отпочео и ако се лудило послије тога показало и попавља се од времена на вријеме (као и падавица или горопад), и није тако јако, да не би могао живити муж са болесном женом, или жена са болесним мужем, препоручује да здрави брачни друг трпељиво сноси несрећу свога друга, говорећи: „Човјекољубље иште, да супрузи дијеле

[1]) Види Милашев „Зборник правила“, II. издање (1886.), страна 309.

и радост и жалост[4]. — Али ако је лудило тако јако, да није могуће заједно живити у браку са таким супругом, и ако је још услиједј тога опасан по живот свога друга и своје најближе околине, и ако нема наде, да ће оздравити, тада допушта здравоме другу да тражи раскид брака.

Касније је забрано Јустинијан у својој 117. новели (гл. 12.) овакве раскиде брачне. С тога и зборник, који је познат под именом царигрдадскога патријарха Фотија или *номоканон у четрнаест наслова*, и који вриједи као основни канонички зборник у православној цркви, *не признаје овај разлог* грађанскога права[1]). И цар Лав Исаврјанин био је против наредбе *пандекта* о овоме предмету. Али ју је цар Лав филозоф у својијем двјема новелама, т. ј. у новели 111. и 112. опет поновио и одредио, да муж послије три године може тражити раскид брака, а жена послије *пет* година, кад се докаже, да је болест *неизлечива*[2]). У првој доказује цар основ брачнога раскида расуђујући, да би мало одговарало брачноме смјеру, кад би некоме хтјели наметнути бреме, да цијелога вијека живи са полуђелим другом. Да је истина лијепа ријеч, коју *јеванђеље* проповиједа, да муж и жена чине једно тијело[3]), но да се баш за то не може одобрити оно, што се противи намјери ове божанствене ријечи; да би раскид био свакако неправичан, кад би потрајало онако стање, као кад је склапан брак; али кад здрави брачни друг не налази ни једне радости, коју брачни живот обећава, и кад би поврх свега морао прегорјети наду на подмладак да му онда ваља опростити, кад ште да така веза буде прекинута. За овијем наређује цар, да муж полуђеле жене има *три* године ову несрећу да сноси, и да тек онда, кад ало никако не престане, може брак бити раскинут, а муж од несносног стања бити ослобођен. — У другој, т. ј. у 112. новели понавља повод горњој одредби, и да га још боље оправда додаје, да, кад развратан живот, одступ од вјере, импотенција и друге непримке могу да буду разлог за раскид брака, још прије може бити *лудило*, које гледајући на величину зла, све друго надмашује; да се овдје не би могло приговорити, да због благослова, који црква даје браку, остаје брак неразрјешив; јер да би што више значило не познавати суштину благослова, кад би се мислило, да благослов држи брак ондје, гдје лудило не да, да се брачне дужности испуњују, и гдје би подмладак, ако би га било, на који обично то зло прелази, служио грађанскоме друштву на највећу штету; да, управо због тога, да се очува црквена форма брака, и да се предуприједе друга зла, треба овај разлог сматрати за оправдан[4]).

Прије него што би дошло до раскида брака, грчко-римски закони су заповиједали, да се докаже, да није крив здрави брачни друг лудилу свога друга. Ако се власт увјерила, да је кривица до здравога супруга, онда је овај морао надржати осим црквене још и грађанску казан. Пошто би болесни супруг био развјенчан због *јакога и опасног* лудила, враћао би се кући родитељима или сродницима; а ако није имао ни родитеља ни ближих сродника, ишао би у манастир. — Практичку вриједност споменутијех двију новела цара Лава филозофа, потврдио је касније и цар Никифор Вотаниjат (1078.—1081.). Па и неке канонисте свједоче, да се и црква управљала по садржају горњих двију новела[5]). — Као што се види ни грчко-римско право, ни црквена пракса није рјешавала овај предмет свагда једнако, и ако је црква имала пред очима циљ хришћанскога брака, начело, да болест или немоћ, која се покаже за вријеме брака без кривице једног или другог супруга, не може бити разлог, да се брак раскине. На суђење о овоме утицале су разне прилике моралног и материјалног стања супруга и њиховијех сродника, прописи грађанскога права, често пута неопходна потреба, да се раскине брак такијех супруга. Каноничке подлоге за раскид

[1]) Нитпис 13., гл. 30.; но исак наводи све прописе грађан. права, који се односе на раскид брака услијед јаког и опасног лудила.

[2]) Епитомја на стр. 96. наводи: „Κατὰ τὰς Νεαρὰς 111, καὶ 112 τοῦ Λέοντος εὑρισκομένας καὶ παρ' Ἀρμενοπούλῳ, ἐπελθούσης μανίας μετὰ τὸν γάμον, ἡ μὲν γυνὴ δύναται μετὰ πενταετίαν ὅλην, καὶ ἂν ἀποδεικνύεται: ἀνίατον τὸ πάθος, νὰ διαζευχθῇ, ὁ δὲ ἀνὴρ μετὰ τριετίαν".

[3]) Мат. гл. 19., ст. 5.

[4]) Zhishman, спом. дјело стр. 771.

[5]) Валсамон у тум. 30. гл., 13. нати. номоканона Фотијева у тум. 15. правила Тимотија алекс. стоји: „Ἐκ δὲ τῆς νεαρᾶς τοῦ βασιλέως κυρίου Λέοντος τοῦ φιλοσόφου, δέδοται τῷ ἀνδρὶ μανησμένης διαγνακὶ μανίαν τῆς γυναικὸς, λύειν τὸν γάμον τοῦ δὲ γάμου λυθέντος, ἔξεστι τῷ ἀνδρὶ ἑτέραν νομίμως εἰσοικίσασθαι". Т. ј. „По новели цара господина Лава филозофа, допушта се мужу полуђеле жене, ако лудило не престаје, да разрјеши брак; и пошто је брак разрјешен, слободно је мужу другу законито узети". (Zhishman спом. дјела страна 772., пр. 2. — Испор. Бердникова: „Краткий курс церк. права", страна 116.; „Странник" (дух. журнал) од године 1892. Февраль, стр. 260.

брака није имала; јер осим 15. правила Тимотија александријског, које се тоже противи, можемо навести још и одредбу сабора, који је држан на западу у Орлеану године 533. У своме 11. правилу тај сабор говори: „Склопљени бракови (matrimonia contracta) у случају болести, не могу по вољи странака бити уништени“[1]. — Овдје бијаше говор о лудилу, које се по склопљеном браку покаже. Али лудило, које је прије брака постојало, приједи и по старим и по данашњим црквеним и грађанским законима, као *поштума* сметња браку; и ако је брак у лудилу закључен, владика га проглашује да не вриједи. Осим овога, казне се сви, који су радили да буде таки брак склопљен[2].

II. Прљепчива болест.

Прљепчива болест (губа) као така, опасна је по здравље и сами уклед друге брачне стране, не рачунајући овамо још и таке прилике, у којима услијед јаке и прљепчиве болести престаје могућност тјелесног саживљања између мужа и жене. Заразна хронична болест спомиње се као разлог за раскид брака, само у *еклоги* П. цара Лава Исаврјанина, а отуда је прешао у словенску Крмчију. Црквена пракса у раанијем крајевима при рјешавању овакијех питања није била свагда и свуда једнака. Са хришћанскога гледишта не би требало да се раскине брак између мужа и жене, кад једно или друго допане губе или друге које заразне и сличне болести без своје кривице, или кад се за вријеме брака појави какав тјелесни недостатак, који стоји на путу брачном саживљају. Хришћански супруг треба да трпељиво сноси несрећу свога брачнога друга. Но при рјешавању овакијех случајева утичу разне прилике, које гоне позвану власт, да донесе одлуку за или против раскида такога брака. Има доста случајева, кад је боље и за самог болесног супруга, да је даље од здравога друга.

У јуридичким споменицима, који су вриједили у Русији, у *закону судном* глава 32. стоји: „Развѣчитѣа мѣжь отъ жены своѣ, аще къ недузѣ прокажень кладетъ“. — У петоме дијелу тачке 7. бугарскога егзархатскога устава казано је, да се због лудости или епилепсија брактать не расторгава, освѣнь въ краенѣ случаи[3]. У Русији данас вриједи синодална наредба о овоме предмету од 22. марта 1729., по којој *синод* задржава себи право, да расправи и раскине брак услијед прљепчиве или друге какве болести, која стоји на путу тјелесном саживљају између мужа и жене; пошто се увјерио прије о болести на основу писмене љекарске свједоџбе и мишљења.

Као што се из даљњега поступка тамошње цркве у овакијем приликама види, ријетко се и врло тешко допушта овакви раскид брачне везе[4].

Ако је болест наступила услијед блудног живота мужа или жене, онда не може бити сумње о томе, да невина страна има право, да иште раскид брака, јер је ту већ прељуба по сриједи, а камо ли, кад се с њоме још и опасна и неизљечива болест здружи.

III. Многогодишња робија.

Новије грађанско законодавство рјешило је, да може бити разлогом, да се раскине брачна веза, и злочинство које почини муж или жена, и за које је прописана казна тешком тамницом од *пет* година најмање, *ако тобе невина страна*, да буде рјешена брака с другом, који је осуђен на толико и више година робије[5]. По § 115. опћ. грађанскога законика за царевину аустријску овај разлог овако гласи: „Кад је супруг окривљен због злочина, који повлачи за собом казан осуде најмање на *пет* година тамнице“. У § 94., тач. 3. граћ. зак. за краљ. Србију наведен је овај разлог овако: „Злочинство супругом једним учињено, због ког је казан узаконена и судом над њим изречена на робију или заточење дуже од 8 година, ако невина страна за вријеме, док те казни трају, иште развод; а ако га за то вријеме не иште, остаје брак у својој сили“. — Као што се види, грађански закони допуштају раскид брака редовнијем путем, кад је човјек осуђен због злочина *као супруг*. Кад учини злочин прије брака, и кад послије осуде на робију од пет, осам или више година, узме неку особу за сносјега брачнога друга, приказавши се под лажнијем

[1] Hefele: Conciliengeschichte, Freiburg in Breisgau 1875., св. II., стр. 757.

[2] Види: Ontler граћ. законика за царевину аустријску § 48.; граћ. зак. за краљ. Србију § 74. и § 93., т. 3.; руског Свода гражд. зак. изд. 1887., т. X., ч. I. ст. 5.; а § 137. казн. законика за краљ. Србију гласи: „Свештеник, који у случају § 74. граћ. законика, пјенча какво лице, знајући да је бјесомучно или лудо, да се кани затвором до годину дана“.

[3] В. Милашево „Црквено право“, стр. 598., т. 2. и дотичну примједбу.

[4] Бердниковъ „Краткій курсъ церковнаго права“. Казань, 1888., стр. 121.

[5] Граћ. законика за цар. аустријску § 115.; за краљ. Србију § 94., т. 3.; руског граћ. законика т. X., ст. 45.

именом, или побјегавши испред казне, или подносивши лажне свједоџбе, да није осуђен на тешку тамницу; или, пошто је утекао из затвора и под туђијем именом приказао се властима и преварио их, да је помилован, — тада се, пошто се сазна за право његово име и станје, и кад га тужи невина страна, проглашује брак да не вриједи, т. ј. узима се као да га није ни било[1]). — Кад је пак издржао казну и послије тога ступио у брак, онда нема нико право, да иште да буде раскинут брак или да буде проглашен да не вриједи, јер кривац, пошто издржи казан, опет постаје учесником опћих грађанских права, у колико судском осудом изречно није скучен у неким грађанскијем правима кроз 5 или 10 година послије издржане казне[2]). У осталом, мора се мислити, да је брак од добре воље склопљен са лицем, које је издржало неколико година робије; а ако нека особа није знала, да је њен друг у браку био на робији, и послије тек за то сазна и поднесе тужбу против свога друга због пријеваре, нема вриједности, јер по закону издржана казан покрива злочинство[3]).

Може невина страна искати, да буде раскинут брак тек онда, кад највиши суд потврди осуду, коју су изрекли нижи судови, било да је кривац учинио злочин као супруг или прије него што је ступио у брак[4]); дакле, чим је потврђена осуда од највишега суда, невина страна има право да иште раскид брака, макар био кривац послије и помилован, јер милост учињена једноме, не може крњити право другоме. Доказе ли се касније, да је жена или човјек као супруг невин осуђен, и кад га суд за невина прогласи, тада друга страна не може више искати, да се ријеши брака са тијем својијем другом, јер кад се неко прогласи за невина, онда се са осудом укидају и пошљедице њене. Исто тако, ако је изречен већ раскид брака, али слободна страна није још ступила у нови брак, а међу тијем је њен друг у браку проглашен за невиног, може овај, за невиног проглашени супруг, да поднесе молбу, да се укине одлука, којом се раскида његов брак, јер док се одлука не укине, има пред законом своју потпуну вриједност. Ако је прва страна послије осуде друге стране и по формалном раскиду брачне везе од стране позване власти, ступила већ у нови брак, т. ј. прије него што је друга проглашена за невину, или прије него што је помилована, или прије него што јој је снижена казна испод шест година[5]), онда нови брак остаје у крјепости, пошто сваку осуду законито изречену закон мора држати за праведну, док се на основу противних и јачих разлога не укине. — Докаже ли се, да и друга страна има ма и најмањег дијела у злочинству, тада губи право на раскид брака са својијем другом, који је осуђен најмање на 5 односно на 8 година тамнице. Губи право и онда, кад је њутећки или јавно пред свједоцима одустала од свога права, кад је опростила своме другу и с њиме живила све до његова затвора, од добре воље, а не услијед бијења и пријетње од стране кривца или његовијех сродника и пријатеља.

IV. Неодољива мржња међу супрузима.

Овај разлог истакнут је као да вриједи и за православне, у грађанском законику аустријском год. 1811., и грађанском законику румуњском године 1864. — У аустријски грађански законик ушао је из патента о браку цара Јосифа II. од 6. марта 1786., који у § 57. наводи „odium capitale inter conjuges[6], т. ј. велика мржња између супруга, за протестанте као разлог који раскида брак. Послије, кад је декретом бечке дворске канцеларије од 20. новембра 1820. установљено, да прописи § 115. грађанскога законика за царевину аустријску треба да вриједе и за брачове православнијех у аустро-угарској монархији, погрјешно је узето, да овај протестански разлог вриједи и за православне, и према томе се поступало у брачним парницама. Та погрјешка потекла је отуда, што није узет прави и стварни смисао ријечи, које су у почетку § 115. наведене, и које хоће да кажу, да овај разлог вриједи само код оних, код којих вјерски појмови могу то оправдати[7]).

[1]) Испор. грађ. зак. за цар. аустр. §§ 57. и 61.; за краљ. Србију § 93., т. 6. и 7.

[2]) Испор. кавинског закона за Босну и Херцеговину § 35.; за цар. аустр. §§ 26. и 225.; за краљ. Србију §§ 18., 34., 35., 36., 37., 310; и закона о поступку (II. дио. казн. зак.) §§ 349. и 350.

[3]) Казн. зак. за цар. аустр. § 225.

[4]) Грађ. зак. за краљ. Србију у § 93., т. 7. говори, да се брак уништава: „ако је закључен с лицем, које је учинило злочинство прије брака, али је послије овога за исто осуђено на робију или заточење, *ако невина страна дознаде*“.

[5]) У Србији исход 8 година.

[6]) Ријечи: gestattet das Gesetz nach ihren Religionsbegriffen“, преводили су неки: „јер се то слаже са вјерским појмовима њихове цркве“, мјесто: „у колико то допуштају њихови вјерски појмови“. (Види Милашево „Црквено право“, стр. 598., т. 4. са дотичном примједбом.)

Има прилика, у којима се брак *уништава* или *незаконитијем* проглашује, т. ј. кад владика проглашује неки брак да не вриједи с тога, што је склопљен против постојећег реда и закона, као: кад је брак склопљен силом; са лудим човјеком или са лудом женом, у блиском сродству по крви, или по кумству[1]); или по пријатељству; за жива мужа или за живе жене, а прељашњи брак није још раскинут; са момком или дјевојком, која нема потпуног, законитог узраста; са калуђером или калуђерицом, у опште са особама, које су примиле већ свештенички чин; са *некрштеном* особом и т. д.

[1]) Канонички забрањен брак у пра̀ четири степена (види трулског сабора правила 53. и 54.).

(Наставиће се).

Догмат о светоме посту.

Преводи слободно из „Камена вјере“ **Вид. Парежанин**, богословац у Рељеву.

(Наставак.)

Други дио.

Камен спотицања и саблазни.

Глава прва.

О посту у опште.

Спотицање прво.

У 1. и 9. глави књиге *Битија*, као и псалму 8. св. Писмо јасно говори, да је Господ Бог све створио ради човјека: „По томе рече Бог да начинимо човјека по својему обличју, као што смо Ми, који ће бити господар од риба морскијех и од птица небескијех и од стоке и од цијеле земље и од свијех животиња што се мичу по земљи“ (Бит. I. 26). На другоме мјесту читамо ове ријечи: „И Бог благослови Ноја и синове његове, и рече им: *рађајте се и множите се, и напуните земљу; и све звијери земаљске и све птице небеске и све што иде по земљи и све рибе морске нека вас се боје и страше; све је предано у ваше руке. Што се год миче и живи, нека вам буде за јело, све вам то дадох као зелену траву. Али не једите меса с душом његовом, а то му је крв*“ (Бит. IX. 1—4.)

Осим тога налази се још и ове ријечи: *Све си поштчинио његовој власти: овце и волове све, као и стоку пољску и птице небеске и рибе морске.* Из овијех ријечи св. Писма види се јасно, да је Господ Бог створио све у корист човјека, и све њему дао на расположење и управу. Али има некијех животиња, које не служе човјеку ни за што друго осим за јело, као што су: патке, гуске и томе подобна.

Ако дакле наша св. црква овакове дарове божије, које нам Бог даје, забрањује јести, тијем одбацује те дарови и показује се Богу неблагодарном.

Исправљање онијех, који се спотичу.

Бог није створио све животиње само за то, да служе човјеку за јело; него је створио неке животиње, да се њима хране друге животиње, неке ради лијека, неке пак ради украшења васељене и ради тога, да служе на похвалу својему Творцу; за то дакле, да би ми, гледајући различне родове животиња, величали Онога, који је све најмудрије створио.

Сваку храну створио је Бог ради човјека, али се она употребљава у разна времена и у разнијем мјестима. За то опет црквени закон није противан вољи божијој, кад само у неке дане забрањује нека јела, а у друге дане (у навјесна времена) не забрањује опет никаквијех јелâ која се једу.

Спотицање друго.

У књизи пророка Исаије, глави 58; говори Господ Бог: „Ишту од мене судове праведне, желе приближити се к

Богу. За што постимо, веле, а ти не погледа, мучимо душе своје а ти нехтје знати? Гле, кад постите, чините своју вољу и изгоните све што вам је ко дужан. Ето постите да се прете и свађате и да бијете песницом безбожно. Немојте постити тако као данас, да би се чуо глас ваш. Такви ли је пост који изабрах да човјек мучи душу своју један дан? да савија главу своју као сита и да стере пода се кострије и пепео? То ли ћеш звати пост и дан угодан Господу? А није ли ово пост што изабрах: да развежеш свезе безбожности, да раздријешиш ремење од бремена, да отпустиш потлачене, и да изломите сваки јарам? Није ли да преламаш хљеб свој гладноме, и сиромахе прогнане да уведеш у кућу? кад видиш гола, да га одјенеш, и да се не кријеш од својега тијела?" (Исаија 58. 1—7). Слично овоме налази се у књизи пророка Јеремија и Захарија.

Угледајући се на ове ријечи св. Писма, противници поста мисле, да није пост угодан Богу, и да постом поштовати и умилостивљавати Бога не можемо.

Исправљање онијех, који се спотичу.

Ова сиједочанства св. Писма служе више нама него вама, противници. Јер кад говори Бог, да му није угодан пост, ако се ко не стара да поправи морал свој, јасно показује тијем, да је пост, који је скопчан с правдом и поштењем, и којим се живот у ствари поправља, Њему врло угодан. А о овоме увјеравају нас горе наведене ријечи из св. Писма, јер Господ Бог вели: *Кад постите, чините своју вољу и изгоните све што вам је ко дужан и бијете песницом безбожно.*

Не изабрах такви пост — говори Господ — него пост који ја љубим, а развраћену вољу вашу, која пост разорива, мрзим.

Пост је изврсна храна, пост је одвећ слатко брашно, јело, кога похваљује анђео у књизи Товита, говорећи: „Боља је побожна молитва с милостињом, него благајница злата".

Али ако се ова преслатка храна (постови) не узима од своје воље ради искреног исправљања живота, онда таковна изврсна храна неће бити достојна небеске трпезе, а укус њезин биће мрзак Богу. О овоме дивно говори св. Јован Златоусти, тумачећи II посланицу Коринћанима: *Сагријешисте Ниневљани некада и ово учинисте, што чините и ви сада, но питам, каква им је била за то корист? Приложисте пост ранама, и то врло велики пост, и надаху ничице, и облачаху се у костријет и у пепео, и плакаху, а уз то још уложисте и промјену живота. Питам дакле шта им је од свега тога помогло да оздраве?*

Ево шта о томе говори св. Писмо: „И видје Бог дјела њихова, гдје се вратише сваки са свога злога пута; и раскаја се Бог ода зла које рече да им учини, и не учини" (Јона III. 10). А то не учини Бог за то, што видје пост, и костријет и пепео (не велим да то није пост) него оно што је од поста боље, на име, што се удалише од сваке злобе.

Тако пјевамо и у „Триоду" на вече понеђељника прве седмице на „стиховнк": „Постимо постом угодним и новољнијем Господу. Истинити пост удаљује све што је зло, уздржава језик, угушује љутину и тјелесне жеље; он чува од лажи, клеветања и клетве", и т. д.

Из свега онога очито се види, да је пост са поправљањем живота врло повољан Богу. И такав пост установила је св. православна црква као мати својијем вјернијем синовима, и то особито св. четрдесетницу, када сви исповиједају своје

грјехове, с покајањем и обновљењем живота.

Спотицање треће.

У књизи пророка Јоила говори Господ: „Раздерите срца своја а не хаљине своје“ (II. 13.).

А то значи: Дужни смо обраћати се Богу сакрушењем срцем а не с пануренијем — изнемоглијем тијелом.

Исправљање онијех, који се спотичу.

Ради чега су, противници, ове слиједеће ријечи: *Обратите се к мени* — говори Бог — *свијем срцем вашим, са главу, са плачем и са жељом?* Овдје се, дакле, јасно види ваша обична превара. Али је и ваше тумачење горњијех ријечи по све неправо, јер раздирање хаљина није знак поста, или другога убијања тјелесног, него је знак неке болести, или ревности, као што ап. Павао и Варнава раздријеше хаљине на себи онда, кад им Ликаонски становници шћаху да принесу жртву. (Дјела ап. XIV).

Глава друга.

Спотицања о камен св. Писма новога завјета о посту у опште.

Спотицање прво.

Господ наш Исус Христос, одговарајући неком приликом књижевницима и фарисејима на њихово негодовање против Његовијех ученика, рекао је: „Не погани човјека што улази у уста; него што излази из уста оно погани човјека“ (Мат XV. 11.).

Исправљање онијех, који се спотичу.

Ако ове јеванђелске ријечи примимо просто без икаквога тумачења, то нити пијанство, које улази кроз уста, скврњави човјека, нити је воће, које бијаше забрањено у рају и од којега наши прародитељи једоше, оскврњавило оне, који једоше од њега.

Св. оци тумаче о томе двојако, и то овако:

Прво. Јело, које улази кроз уста, не погани човјека са својијем бићем, јер је свако јело вештаствено (стварно); дочим душа људска је невештаствена (неда се видјети ни опипати). Али, ако се ушљед јела појаве пошљедице, као: невољале тјелесне жеље, самовоља, непослушност и у опште преступање заповиједи: тада већ јело погани човјека, не по својему вештаству, као што рекосмо, него по тјелеснијем жељама, самовољи, непослушности, неуздржљивости, и преступању заповијести.

Друго. Читај ријечи Христа Спаситеља у јеванђељу Матијеву, глави 15., па ћеш сазнати шта значе оне, т. ј. те ријечи. Јудејима служаше на саблазан онај, који би јео пред њима неумивенијех рукá, јер мишљаху, да је јело, кад се једе с неумивенијем рукама, погано, те тако да погани и душу. Христос дакле, видећи њихово безумље, учи их говорећи: *Луцемјери! не погани човјека то, ако једе с неумивенијем рукама.*

Спотицање друго.

Исус Христос, шаљући своје апостоле да проповиједају, говори им: „У коју год кућу уђете, најприје говорите: мир кући овој. А у оној кући будите, и једите и пијте што у њих има“ (Лука X. 5; 7) Слично овоме говори и ап. Павле, који каже: „Све што се продаје на месарници, једите, и ништа не испитујте савјести ради. . . . Једите све што се пред вас донесе“ (I. Кор. X. 25.).

Ко ће се дакле усудити да одузме слободу, коју даде Христос и апостоли?

Исправљање онијех, који се спотичу.

Господ наш Исус Христос није нас ослободио онијем својијем ријечима да можемо преступати црквени закон, него

нас тијем учи уздржању и умјерености; т. ј. кад нас ко год прими као странце у кућу своју, да не иштемо скупоцијенијех и лијепијех јелâ, него да се задовољимо онијема, која нам се донесу за јело, па ако и не би била такова, какна би ми шћели. Тако св. оци, као: Амвросије, Теофилакт и други, тумаче. И није сумњиво, да Господ говори само о тијем јелима, која се у различна времена и на различнијем мјестима једу. Не говори дакле о јелу, у коме другоме смислу, као о месу свињећем у оно вријеме, кад постојаше закон Мојсијев. . . .

Тијем начином говори и св. апостол Павле: „Све, што се купује на месарници, једите, и т. д.“ А он исти каже на другоме мјесту, да треба испуњавати заповијести сабора Јерусалимскога, кад вели, да се ваља чувати од удављенога, и од крви, и од идолопоклоничкијех жртава. За то заповиједаше, да ко не купује на месарници крв, која се продаје, нити удављено идолопоклоничко мес . . . . А у посланици Римљанима говори: „Добро је не јести меса, и не пити вина, и оно не чинити, на што се твој брат спотиче, или одаштa гори постаје или слаби (XIV. 21.). Он много више жељаше, да се пост, који је установљен црквом, чува, којега ако ко не чува, он не само да чини саблазан браћи, него се тијем показује неуздржљивијем и непослушнијем.

Спотицање треће.

Св. ап. Павле, пишући посланицу Колошанима, говори: „Ако дакле умријесте с Христом стихијама свијета, за што се као живећи у свијету препирете: Не дохвати се, не окуси, не опипај; које је све на погибао ономе, који чини по заповијестима и наукама људскијем?“ (II. 20.).

Исправљање онијех, који се спотичу.

Св. ап. Павле не говори о законима црквенијем, као што би се могло разумијевати на горњијех његовијех ријечи, него о старозавјетнијем обредима Левитâ. Тако ове ријечи: „Не дотакни се, нити окуси, ни опипај“, — тумачи св. Златоуст са осталијем овако: „Не дотакни се, т. ј. трупа умрлог човјека, и мјеста, на коме је жена немоћна сједила мјесец дана; нити окуси, т. ј. свињског или зечијег меса, и т. д., јер је то све забрањено у књизи Левитâ.

А ово се лахко може разумјети из шљедећијех ријечи ап. Павла: „Да вас дакле нико не осуђује за јело или за пиће, или за какав празник, или за младине, или за суботе, које је све било сјен од онога, што ће доћи“ (кн. II. 16.). Овђе дакле видите, противници, да се све ово односи на закон Мојсијев.

Противници наваљују, говорећи: све ово, о чему рекосмо у тумачењу, установљено је божијим законом у књизи Левитâ. А Павао говори о заповиједима и наукама људскијем.

Али св. Златоуст у седмој бесједи Колошанима говори овако: „Ап. Павле говори по заповијестима и наукама људскијем, јер и закон Левитски у новом завјету друго је учење људско пошље времена“.

Вјероватно је, да ап. изобличава оне, који забрањиваху нека јела, као нечиста по својој природи, и говораху: Не дотакни се нити окуси нити опипај, да се не оскврњавиш. А ово је далеко од учења наше св. православне цркве, која признаје, да је добро све, што је Бог саздао. А што се тиче јелâ, која у извјесно вријеме забрањује јести, не вели, да су она ради тога погана, нити то осуђује, него осуђује нечистоћу неваљалијех жељâ и дјелâ.

Спотицање четврто.

Св. ап. Павле у својој првој посланици Тимотију говори: „А дух разговијетно говори, да ће у пошљедња времена одступити неки од вјере, слушајући лажне духове и науке ђаволске. У лицемјерју лажа, жигосанијех на својој савјести, који забрањују женити се, и *заповиједају* уздржавати се од јела, која Бог створи за јело са захвалношћу вјернијем, и онима, који познаше истину. Јер је свако божије створење добро, и ништа није на одмет, кад се прима са захвалношћу; јер се освећује ријечју божијом и молитвом“ (I. Тим. IV. 1—6).

Исправљање онијех, који се спотичу.

Јеретици: Манихејци, Евстатијани, Маркијонисте, Сатурнисте, и други, говораху, да је месо од сваке животиње нечисто, па се они од њега уздржаваху. (Види књигу св. Епифанија против јереси 30.; Сократа књигу другу глава 33.). А неки говораху, да је не само месо, него и вино нечисто и на одмет. Такови бијаху Манихејци, о којима пише блажени Августин у јереси 46. Такови су и сада Магометани и неки други.

Манихејци исповиједаху *два царства*: царство *свјетлости*, под управом доброга Бога и његовијех добријех духова, — и царство *таме*, под управом демона и његовијех духова. — Све пак, што је добро, долази од царства свјетлости — од доброг Бога; а што је зло — од царства таме — од злога Бога. Тако месо, вино, женидбу и друго, приписиваху зломе Богу, т. ј. да је месо животињско само по себи зло, да је вино од жучи ђаволске и т. д. Против таковог јеретичког учења говори ап. Павле: „Свако је створење божије добро, и ништа није на одмет, кад се прима са захвалношћу“... Св. Јован Златоусти, тумачећи прву посланицу апостола Павла Тимотију, у својој XII. бесједи говори: „Као што се устремљују на тврдом спдру они, који се држе вјере, тако они, који од ње отпадају, ниђе не могу станути, но, преварени доље и гори многијем лажама, падају сасвијем у погибељну пропаст ... а сад — рече — дух пак разговијетно говори, да ће у пошљедња времена одступити неки од вјере слушајући лажне духове и науке ђаволске“. А за Манихејце и друге неке јеретике и за њихова дјела говори: да ће у пошљедна времена одступити неки од вјере. Видиш ли пак, да је узрок свакоме злу одступити од вјере“ и т. д. И св. православна црква саглашава се са ријечима васељенског учитеља, и исповиједа са ап. Павлом: *ништа није на одмет, кад се прима са захвалношћу*. А човјека, који се гнуша или вина, или меса, или брака, одлучује од себе као јеретика по 51. ап. правилу, које овако говори: „Који епископ, или презвитер или дјакон, или ма који други на свештеничког именика, уздржава се од женидбе и меса и вина, не ради праве уздржности, него из гнушавања, . . . или нека се поправи, или нека буде свргнут и искључен из цркве. Тако исто и свјетовњак“. (Види књ. Крмч. лист 13.). А што се уздржава од брака и од меса онај, који је већ примио монашки чин, то не чини за то, као да држи да је месо и брак поган, него да испуни своје обвезе у погледу уздржности од брака и меса у циљу пошћења, ка коме се својевољно обећао.

Та зар то није глупост нападати на сву цркву, као што раде неки мали људи? Ко ће рећи тако: *Монаси уздржавају се од брака и меса за то, јер св. православна источна црква учи, да је женидба, и месо скврњаво?!*

Св. православна црква забранила је вјернијем у посне дане јести масна и друга нека јела, али не ради тога да су тобоже овакова јела сама по себи нечиста, — јер што је само собом погано не треба никда ни јести, — него особито ради тога, да се у томе пошћењу положи сметња тјелеснијем похотима . . . . Месо пак од животиња и птица, које се једу, пошто је најцичније нашему тијелу, више од осталијех јелâ, већу вољу и снагу даје људима да гријеше, и чини да се сувишне тјелесне жеље гнијезде и умножавају у њима. Ушљед тога, св. православна црква, и забранила је такова јела у дане посне, као у вријеме кајања, освећивања и обнављања вјернијех. А особито је забранила такова јела у дане св. великога поста, као у дане, кад је сам Господ постио, кад се вјерни сјећају на страдања Спаситељева, и кад се припготовљавају за пасху Господа Исуса Христа.

То исто треба рећи и за јаја и за млијеко, т. ј. црква и јаја и млијеко уз постове забрањује вјернијем својијем, ма да су такова јела на нешто нижем степену, јер филозофи веле да је *у јајима месо, које је проливено*; за млијеко пак кажу, да је оно *бијела крв*. Дакле св. прав. црква забрањује вјернијем онакова јела у дане посне, не ради тога, као да су ова јела по својој природи погана и ала — као што учаху јеретици — него због уздржности у циљ кајања, освећивања и обнављања вјернијех, као што рекосмо, и да покажемо јавно нашу послушност према црквенијем законима. Тако је и сам Бог запријетио Адаму да не једе плода од забрањеногa дрвета, од дрвета за *познавање добра и ала*.

Тако Јонадав син Рихавов забранио је свему своме племену пити вино, — ушљед чега похваљује га свето Писмо (Јерем XXXV.). Тако уздржавање од јела Јована Крститеља похваљује сам Исус Христос (Мат. III.).

Лажу дакле срамно противници, кад навaљују на нас пороке јеретика, који негда бијаху у опреци са правом науком цркве; јер они (јеретици), мислећи да је месо погано, никад га и не јеђаху. А синови св. прав. цркве једу месо са благословом њезинијем у дане, када она то дозвољава, т. ј. осим посних или завјетнијех дана и то без икакве сумње. Тако исто пороци јеретички не могу се приписати ни монасима, који се ради светости самога чина уздржавају од меса и поста, јер су и они, прије свога ступања у тај чин, јели месо као и остали вјерни; а кад су у монашеском чину, не забрањују свјетовнијем људима јести месо у мрсне дане, нити их то саблажњава, кад кога виде да једе месо.

Противници стављају нам ово питање: Јесу ли дакле чиста јела од меса и сира, односно масла, млијека, јаја и т. д.? ако велимо да нијесу чиста, онда смо — по њиховој логици — дакле јеретици и ми; а ако велимо да су чиста, за што их освећујемо на дан свијетлога Васкресења?

Но на то ево одговара: Кад мислите противници, да су наша јела нечиста док се не осветe, то реците да је нечиста и вода прије освећења, јер и воду много пута освећујемо по уставу наше св. матере цркве. А да видимо шта ишљедује из овога вашега мудровања? Заиста ово: као што не једемо месо уз постове тобоже што је нечисто — што ви само наносите на вјерне, — тако не треба ни воду пити уз посте све дотле док се не осветi. Осим тога из вашега *лажнога мудровања* ишљедује још и ово: да је слободно јести месо и на сами Велики Петак, пошто се прочита над њим односна

молитва. Не варајте себе, нити друге неискусне!

Нека мрсна јела доносе се свештенику пошто прође св. четрдесетница, на име, на дан спијетлога Васкрсења, не за то, као да су она тобоже нечиста, па да се очисте свештениковијем благословом, него за то, што наступа вријеме, када ће њерни опет почети да једу месо и остала мрсна јела, па желе у побожности оно ново јело примити као на божијих рука, односно, да им свештеник својијем благословом разријеши та јести, како би, употријебљавајући умјерно јела, могли полутити користи и за тијело и за душу.

Спотицање пето.

У јеванђељу читамо да ученици фарисејски и Јована Крститељ говоре Христу: *За што ми постимо много и често се молимо Богу, а твоји ученици једу и пију?* А он (Христос) им одговори: *Можете ли сватове накерати да посте, док је женик с' њима? Него ће доћи дани, када ће се отети од њих женик, и онда ће постити у оне дане.* И одмах прилаже к овијем ријечима о новој закрпи на стару хаљину, кад вели: „Нико не меће закрпе од нове хаљине на стару хаљину, иначе ће и нову раздријети, и старој не личи шта је од новога" (Мат. IX.; Марко II.; Лука V.). Из овијех ријечи наводимо ово тумачење: Не треба пришивати стару закрпу на нову хаљину, т. ј. старозавјетно учење и народно предање о посту, кога се ви, Фарисеји, држећи, постите, не треба пришивати јеванђелској новости. За то дакле ако старозавјетни закон ставља у дужност и учи, да се мора постити, то новозавјетни закон уништава то, разрјешује од поста.

Исправљање онијех који се спотичу.

Ријечи из св. Писма, које горе наведосте, противници, служе више нама него вама. Јер пошто рече Христос: Можете ли сватове натјерати да посте, док је женик с' њима? одмах наставља: Него ће, рече, доћи дани, када ће се отети од њих женик, и онда ће постити у оне дане. Но ви, по својему обичају, што вам је противно, умучасте. А ми са св. православном црквом исповиједамо, да су, пошто се оте женик, т. ј. по вазнесењу Христовом са земље на небо, и апостоли постили; и за то смо још више ми дужни постити у одређено вријеме.

А причу Христову о пришивању нове закрпе на подерану хаљину и о љевању новога вина у мјехове старе не тумаче св. оци: Јован Златоусти, Амвросије, Теофилакт, и други, тако, као што ви тумачите. Стара хаљина, по тумачењу овијех св. отаца, не значи старозавјетно учење нити фарисејска предања о посту, него значи — означава — саме св. апостоле, који још у оно вријеме бијаху као хаљина стара, т. ј. људи тјелесни и немоћни. А пришивање нове закрпе, по тумачењу тијех истијех св. отаца, значи јеванђелске заповиједи, од којих се једна односи на пост. Оне ријечи Христове дакле тако тумаче св. оци. Јеванђелске заповиједи о строгоме животу, као: о посту, о уздржавању од некијех јела, и о осталом, није умјесно товарити на старе и немоћне људе, какви тада бијаху апостоли и други ученици Христови. Но такове заповиједи треба надавати људима обновљенијем и јакијем, какви имаху бити апостоли по силаску св. Духа на њих, када се обукоше *силом с неба.*

На тај начин тумаче св. оци и љевање новога вина у мјехове старе.

Читајте тумачење св. Златоустог на 9. главу јеванђеља Матејевог. Тако и тумачење Августиново, кога као научена човјека ви много хвалите, у 2 књизи о

јеванђелскијем питањима у глави 18., и у књизи 8. противу Фаиста у 2. глави; читајте дакле и разумијте.

Спотицање шесто.

Св. ап. Павао у својој првој посланици Тимотију говори: „Обучавај се у побожности; јер тјелесно обучавање мало је корисно, а побожност је корисна“ (I. Тим. IV. 7. и 8.)

Овђе мисле противници да је тјелесно обучавање пост, који тобоже апостол куди кад каже: „Тјелесно обучавање (т. ј. пост) мало је корисно“.

Исправљање онијех, који се спотичу.

На ове ријечи ап. Павла налазимо двојако тумачење. Прво од св. Амвросија, који под *тјелеснијем обучавањем* разумијева пост, а под ријечју *побожност* разумијева милостињу, т. ј. милосрђе према сиромасима.

Дакле кад ап. Павле говори да је тјелесно обучавање мало корисно, а побожност корисна је много, тијем учи: да пост, особито код богатијех особа, имаде малу вриједност, ако се к томе не приложи још и милосрђе и дарежљивост према сиромасима. То исто говори и анђео Рафаило: „Добра је молитва с побожношћу и милостињом“ (Тов. 12.). Према томе неко је рекао: *„ако хоћеш да твоја молитва изађе на небо, подај јој двоја крила: пост и милостињу“*. А и св. Златоуст у наравоученју 77. на јеванђеље од Матеја слично овоме говори: „Пост, лежање, тјелесна чистоћа и праведност (супрушка вјерност) само онијем, који све то чине, доноси користи. А милостиња, поучавање, љубав, корист је, која прелази и на ближњега, т. ј. тијем чинимо корист не самима себи, него и ближњијем својијем“.

Друго је тумачење, које је противно горњем, на горње ријечи ап. Павла од св. Златоустог, који каже: „Тјелесно је обучавање мало корисно, а побожност је корисна много, уиљед које се обећава садашњи живот и будући вјечни“. На ове Павлове ријечи Златоуст говори овако: „Неки мисле и говоре о посту ово: није тјелесно обучавање (пост) него духовно, јер кад би било тјелесно, то би хранило тијело; а како оно (обучавање) тијело топи, слаби и суши, није тјелесно. Дакле не говори о тјелесном обучавању. За то потребно нам је душевно обучавање, јер тјелесно обучавање — мало је корисно за тијело; а обучавање у побожности доноси плод и за садашњост и за будућност, и утјешава и овђе и тамо“.

Из онијех ријечи види се, да — по тумачењу Златоустову — тјелесно обучавање, које мало користи доноси тијелу, — као што каже апостол, није пост. Јер како би могао рећи апостол да пост мало вриједи, кад он често и ријечју и примјером побуђиваше своје ученике да посте? Како би пак могао ставити насупрот посту *побожност*, која јамчи животом садашњијем и будућијем, и која особито приличи посту, који даје и чува здравље у овоме земаљскоме животу (Дан. I.), а у будућем прима плаћу од Оца небескога, по ријечи Христовој: „Да те не виде људи кад постиш, него Отац твој који је у тајности; и Отац твој, који види тајно, платиће теби јавно“. (Мат. VI. 18.)?

Треће је тумачење од Кипријана у слову о двојаком мученништву, ђе учи, да је обучавање тјелесно једино и само собом, без обучавања духа, мало корисно, кад вели: „Калуђера не може оправдати ни мјесто пусто (усамљено), ни хаљина од длаке, ни сиромашно храњење, ни падање ничице, — јер се под тијем покривалима много пута скрива душа, која

љуби свјетска уживања, и такови обучавају више тијело него ли дух".

За то и каже св. ап. Павао: „Тјелесно обучавање мало је корисно, а побожност је корисна много". Али ово не говоримо као да кудимо обучавање тјелесно, којим се тијело смирава и склања на покорност духу, него ово говоримо ради тога, што ђаво својијем навијањем вара кадикад оваковe несмотрене, претварајући се у анђела свијетла, и таковијем обучавањем и умртвљивањем тијела уводи их у хвалисање и мисао лажљиве светости. А кад се унутрашњијем страстима, без обучавања духа, покваре, обучавајући једино тијело, тада мисле да су побожни и да и други виде њихову побожност.

Ако запиташ: Шта дакле значе Павлове ријечи? одговорићемо: Апостол помиње овђе тјелесно обучавање општех, који у оно вријеме обично обучаваху тијело кретањем војничкијем, као: борбом, трчањем, скакањем и томе сличнијем подвизима. О овоме и на другоме мјесту говори апостол: „Не знате ли да они што трче на трку, сви трче, а један добије дар? Тако трчите да добијете. Сваки пак који се бори од свега се уздржава: они дакле да добију распадљив вијенац, а ми нераспадљив (I. Кор. IX. 24. и 25).

Апостол Павао, напоминући оваковe тјелесне напоне, наставља свога ученика Тимотија к духовном подвигу, т. ј. побожности. Јер каже: обучавање тјелесно мало је корисно, а побожност корисна је много; као да би тијем хтио рећи: Знај, о Тимотије, колико се труде на трци они, који се упражњавају тјелесном васпитању ради мале користи и плаће. Кад дакле они тако раде, т. ј. ради мале користи много се тјелесно труде, тијем више треба теби да се трудиш у побожности и духовнијем подвизима; јер обучавање тјелесно мало је корисно, а обучавање духовно и напон у побожности доноси сваке користи, као и обећање живота садашњег и будућег, и не добија распадљив него нераспадљив вијенац на небу".

Овијем начином горње ријечи апостола Павла тумачи и св. Златоуст у 12. бесједи на прву посланицу Тимотију у гл. 4. при крају.

Дакле, ап. Павао, сравњујући оба напона: тјелесни и духовни, учи, да има много више преимућство духовни пост од тјелесног; тјелесно обучавање и напон има многе трудове, но нема ништа стварно, т. ј. вјечно, а духовно обучавање и напон има вјечну и обилату плаћу.

Спотицање седмо.

Фарисеј, који је постио два пута у седмици, није отишао из цркве оправдан. Дакле постови немају никакве користи, нити наплате од Бога (Лука XVIII. 11.).

Исправљање општех који се спотичу.

Фарисеј није отишао из цркве не оправдан за то, што је постио два пута у седмици, него за то, што се узносаше са својијем добријем дјелима и што друге презираше. За то дакле Господ је оправдао цариника а не Фарисеја, јер он (цариник) бијаше смирен а Фарисеј горд; дакле није за то, што је Фарисеј постио а он није. Господ каже: „Отиде овај (цариник) оправдан кући својој више од онога (Фарисеја), јер сваки који се сам подиже, понизиће се; а који се понижује подићиће се" (Лука XVIII. 14.).

(Свршиће се.)

Одговор на питања из пастирске праксе.

„Како при вјенчању стоје жених и невјеста, а како кумови? — Ко држи вијенце и свијеће, кад се облази око стола (налоња), ко иде за ким, а ко пошљедњи? — Је ли оправдано, што неки свештеници мећу другобрачницима вијенце на рамена? — Које вјенчање свршује се при тројебрачницима, ће се њима мећу вијенци?“

Оба свештенодијејства заруку и вјенчање може свештеник свршити само у присуству оних који се вјенчавају[1]), и у присуству свједока[2]). Према томе је уђешено и само чинопосљедовање њенчања.

У Требнику је црвеним писменима прибиљежено: „По божественной литургіи, священникъ стоящъ къ скатинаци, предстоятъ хотящій сопрягатися, предъ скатыми двери: мѣжъ оубо одесную, жена же ошюю“. Послије овога, не треба бољега коментара. При вјенчању, треба увијек да стоји жених *десно*, а невјеста *лијево*. „Кумови су *позад њих двога*[3]) као оци и свједоци, да су они драговољно дошли по божји благослов и срећу своју“.

Нешто више неједнакости има у пракси: ко треба да држи вијенце, а ко свијеће, кад се облази око стола?

Једни веле: вјереници предају своје свијеће кумовима, други се држе строго Требника, који изреком вели: „И аки пріемъ а священникъ, кѣмъ держащъ созади єѓницы, вкращаетъ акш образомъ крѵга“. Ово друго остаје у снази[4]), а оно прво тек је обичај, коме у Требнику нема трага. Свештеник иде *први, за њим* жених и невјеста *једно поред другога, а за овима* кумови[5]).

Треће је питање: је ли оправдано, да се мећу другобрачницима вијенци на рамена?

Истина је, у великом Требнику пред послѣдованіемъ ѡ двоебрачномъ одштампана је „Глаголиза Никифора, патріарха Константинопольскаго, испов҃ѣдника“, па је речено: „Двоебрачный не вѣнчается“[6]), али *Никита*, митрополит ираклијски, (XI. в.), у своме одговору епископу Константину вели овако: Ἡ μένἀκρί ῥεια τοὺς διγάμους οὐκ οἴδε στεφανοῦν, ἡ δὲ ἐν τῇ μεμάλῃ ἐκκλησίᾳ συνήθεια τὰ τοιαῦτα οὐ παρατηρεῖται, ἀλλὰ καὶ τοὺς διγάμους τοὺς νομφικοὺς στεφάνους ἐπιτίθησι καὶ οὐδεὶς οὐδέ ποτε διὰ τοῦτο ἐνεκλήθη, ὥστε οὐδέ τις φοβηθήσεται τὸ ἐπίκλημα, τοὺς τοιούτους στεφανώσας[7]). За то је и у Требнику прибиљежено: Сѣда оубо законъ двоебрачнымъ не обычѣ вѣнчати, великїм же церкве обычай, сицевам не сохранаетъ, но и двоебрачнымъ никѣстным вѣнцы налагаетъ, и никтоже когда за сїе вѡлаголанъ бысть.

Лахко је сада схватити одкуда је дошла пракса да се другобрачним вијенци не мећу на главу. Ту је могло основа наћи и то, да им се мећу на рамена. Али већ је Теодор Студита осудио такав обичај[8]).

У XI. и XII. вијеку може се, додуше, наћи црквених правила, која изреком забрањују полагати вијенце на главе другобрачнима[9]), али то — ми већ знамо —

[1]) К. Никольскій. „Пособ. къ изуч. уст. богослуж. прав. церкви“ стр. 682.

[2]) *Кормч.* кн. ч. II. гл. 50; „Кн. о долж. Пресв.“ гл. 3. п. 123.; Сравни: § 75. аустр. грађ. зак.

[3]) *Никола Беловић.* Литургика. стр. 116.; „*Б.-Х. Источник*“ Год. VI. св. III. стр. 116.

[4]) К. Никольскій. „Пособ. къ изуч. уст. богослуж. прав. церкви“ стр. 689).

[5]) И. Сильвашкокъ. „Прак. руков. при отправ. приход. требъ.“ Стр. 79.; „Новая кормчая“ ч. IV. гл. 11. § 6. стр. 378.

[6]) Новая кормчая. ч. IV. гл. 13. стр. 381.

[7]) Σύντ V. 441.

[8]) *Migne.* Patrol. graec. 99. p. 1097.

[9]) *Zhishman* Eherecht. S. 414.

нема силу закона и не вриједи као опште правило у православној цркви. Наша православна догматика учи, да су видљиви знаци тајне брака: 1. *Усмена изјава* женика и невјесте у храму пред људима, да драговољно ступају у брачну свезу и да ће супружку вјерност сачувати до конца живота. 2. *Свечани благослов свештеника* кад вјенчава вијенцем најприје главу женика, па онда невјесте, и при томе изговара извјесну формулу (вѣнчается . . . и проч.). Па онда их благосиља десницом и говори по три пута: „Господи боже нашъ, славою и честію вѣнчайте“[1]). Ово је чисто и утврђено учење православне цркве, и ниједан свештеник не смије то самовољно оставити или чим другим замијенити. Па напошљетку и само име „вјенчање“ као свештенодејство тајне брака предпоставља у цркви нашој „полагање вијенаца“ на главу женика и невјесте[2]).

Према томе, треба разумјети и оно, што је у „црквеном богословију или црквословију за ученике виших разреда“ (Београд 1860. § 148. стр. 145.) доста нејасно речено: „При другом браку вијенци не полажу се на главу ступајући у тај брак лица“.

Ето, сада видимо, да су на кривоме путу сви они свештеници, који међу другобрачницима вијенце на рамена. Такав обичај може се наћи и у руској цркви. Историчар Костомаровъ вели: да је исти тај обичај био у XVI. и XVII. вијеку у Руској,[3]) али црква га није примила као опште правило. Па како онда, тако и данас нема и не може имати основа, да се уведе нешто, што се противи чистоме учењу наше православне цркве и што су св. оци (Теодор Студита) осудили.

Истина је, црква наша налаже онима у другом и трећем браку извјесну епитимију (лаод. 1; Вас. Вел. 4), она је наредила и то, да се такав брак не свршује свечано као први, и да му се ускрате неки обреди који се при првоме проваћају[4]). Полагање вијенаца на главу другобрачницима остало је непромијењено као и при првоме браку, јер то је, у свеан са извјесном формулом видљиви знак св. тајне брака[5]).

Напошљетку остаје још да одговоримо: које вјенчање свршује се при тројебрачницима, ће се њима међу вијенци?

Први дио овога питања ријешио је ето недавно „Гласник православне далматинско-истријске епархије“. Ту, по руском извору А. Т. Хоинацког, одговор овако гласи: „Що овоме чину (послѣдованіе о второбрачныхъ) вјенчавају се не само двојебрачници у правоме смислу ове ријечи, т. ј. удовац и удовица послије првог

[1]) *Макарій*. Православно-догматическое богословіе. Т. II. § 235 стр. 483; сравни: *Gora*. Εὐχολ стр. 330; *Златоуст* толков. на III. гл. 1-го посл. Тим; *Тертулијан* о вѣнцѣ гл. 13; Номок. кормчая ч. IV. гл. 11. § 1. стр. 376.

[2]) *Макарій* Прав. догм. богосл. Т. II. § 233. стр. 479.

[3]) Очерки домашней жизни русскаго народа“. Спб. 1860. г. стр. 174.

[4]) *Макарій*. Прав. догм. богослов. Т. II. § 237. стр. 488; *Migne* Patrolog. graec. т. 155 p. 513. Τοῖς μὴ ἱκανοῖς δὲ τῆς κοινωνίας, οἷον δεύτερος καὶ ἑπόμενος, οὐ τὰ θεῖα δίδοται· δῶρα, ἀλλὰ τὸ κοινὸν ποτήριον μόνον ἐξ μερικῶν ἀγαπῶν καὶ κοινωνίαν ἀγαθὴν τε καὶ ἕνωσιν ἐν εὐλογίᾳ τοῦ Θεοῦ; *Симеон Солунски* гл. 279: „Они који ступају у брак држе свијеће, да покажу своје ријелоумудрије и означе присутност благодати божије. За то св. црква не даје свима свијеће него само дјевама, јер дјеве су — како читамо у еванђељу — са свјетлом у сусрет изашле жениху. По томе другобрачнима, по чину „послѣдованіе о второбрачныхъ“, не дају се у руке свијеће“; Номок. кормчая ч. IV. гл. 10. § 5. стр. 374; Види: *Милош*. Правосл. црквено право стр. 552.

[5]) *А. Ѳ. Хойнацкій*. Практ. рѣков. для пастырей-заштитникъ при епарх. ск. тайнствъ. отд. IX. § 65. стр. 37.

брака, него и троје брачници“ [1]). Питање је рјешено сасвим према правилу и пракси наше православне цркве, а да поткријепимо то, ево и ових доказа: „Посљедовање о двојебрачнима — вели Константин Никольскій — свршује се, кад жених и невјеста ступају у други или трећи брак“ [2]). На онда на другом мјесту читамо: „Жених, удовац по првом или другом браку, и невјеста, удова по првом или другом браку, вјенчавају се по посљедовању о двојебрачнима“ [3]).

А што се тиче полагања вијенаца, при вјенчању троје брачних вриједи исто што и код двојебрачника [4]).

Одговор, дакле, на стављено питање ово је: **„При вјенчању стоји жених десно, а лијево до њега, невјеста. Кумови су позад њих двога. — Кад се облази око стола (налоња), кумови држе вијенце, а свијеће брачници сами у лијевој руци. Свештеник иде први, за њим брачници, а за овима кумови. Другобрачнима међу се вијенци на главу као и првобрачнима, а не на рамена. Трећебрачне вјенчај по чину „послѣдованїа w второбрачныхъ“, а вијенце мећи им на главу.**

Златоје.

[1]) „*Гласн. правосл. далмат. истр. епархије*“ Год. I. бр. 7. стр. 61. Задар, јули 1893.

[2]) Пособ. къ науч. уст. богослуж. православ. церкви. стр. 690.

[3]) И. Смольянскъ. Практ. руков. при отправ. приход. требъ. стр. 79.

[4]) А. Ѳ. Хойнацкій. Практ. руков. для свящ. при соверш. сп. таинствъ § 65. стр. 37.

Усјечење главе св. Јована Крститеља и предања о њој.

Превео с руског: Л. Б.

О околностима мученичке смрти св. Јована Крститеља сагласно нам приповиједају св. јеванђелисти: Матеј (14, 1.—12.), Марко (6, 14. —29.) и Лука (3, 19.— 20.). Проповиједник покајања, ватрени поборник закона и обличитељ неправде човјечијих— за јавно изобличење Ирода Антипе (старјешине галилејскога) због протузаконитог живљења са женом брата му Филипа још за живота посљедњега, — бјеше на заповјед Ирода у окове спутан и бачен у тамницу у кули Махерској. Но није дуго у окованима стењао проповиједник Божји. 32. године по Христовом рођењу — у доба безумне своје гозбе — Ирод, да би испунио своју заклетву и молбу кћери Иродијадине Саломије: да јој о слави даде главу Јованову — заповједи једном од својих тјелохранитељâ усјећи главу Претечеву. Тјелохранитељ дође у тамницу и објави сужњу царску вољу. Праведни муж мирно се покори својој судбини, те својом мученичком смрћу предвари драговољну смрт Спаситељеву исто тако, као што је прије својим рођењем и проповиједи предварио долазак Месијин на свијет. Кад је усјечена глава била донесена у собу гдје је гозба одржавана, и на бљуду (чинији) предана бестидној играчици Саломији, то Иродијада осветљиво узме у своје руке свештену главу и иглом почне бости језик, који је тако смјело изобличавао њезина безакоња.

За убиство Крститељево ускоро је правосуђе Божје казнило Ирода и безбожну матер с њеју. Не за дуго иза тога, Ирода Антипу оклевета брат Иродијадин Ирод Агрипа пред римскијем императором Калигулом због издајничких намјера против Римљана, те буде лишен своје власти и имања и послан у затвор у Лијон, а затим у шпански град — Илерду. Иродијада с њеју пратила је прогнаника и претрпјеше ужасну смрт. Безаконика Ирода и Иродијаду живе прогута земља. А што се тиче Саломије, она је овако окончала: једном у зиму прелазила је она по леду преко малене ријеке; уједаред усред ријеке провали се под њом лед и она упаде у воду до врата тако, да јој је лед јако притиснуо врат и одијелио јој главу од трупа, који је брзо пошао

на дно ријеке и утопио се, а главу јој донесу матери.

Обезглављено тијело Јована Претече, као труп кажњенога по царској заповједи, бијаше по тадањем обичају остављено несахрањено. Но његови ученици Јованови с дубоком побожношћу узеше часно тијело његово, пренесоше га у стари самаријски град Севасту, и покопаше на једном мјесту изван града. Ту су се над св. моћима Крститељевим сакупљали они ради молитвене успомене о њему и пристојећег му поштовања. А у почетку П. вијека подигнута је над гробом Крститељевим омалена црква. За вријеме императора Константина великог или при благочастивој матери његовој Јелени, часне моћи св. Јована бијаху пренесене с оног мјеста изван града и положене у подигнутом у Севасти великољепном храму у част Јована Претече, у пространој погребалној пећини, усред гробница св. пророка Авдија и Јелисеја, који су скончали у Самарији. О том храму над гробом Претечевим и сада се храни предање; поклоници могу и сада видјети сачуване развалине тога Севастијског храма. Овамо су се ушљед многобројних чудеса од часних моћи Претечевих врло многи Хришћани сакупљали, да се поклоне светињи. Год. 362. гонитељ Хришћана Јулијан одступник (апостата) намислио је обешчастити светињу; по његовој заповједи проналипе незнабошци гроб великог пророка и сажеговше кости његове. Но благочастиви иноци јерусалимскога манастира, сазнавши о том обешчашћењу, преобукоше се те умијешавши се у гомилу Јудејаца и незнабожаца, који испуњаваху вољу одступникову, успјеше да спасу драгоцјене честице светих моћи Крститељевих, шта више и пепео од костију, и предадоше их ради бољега сачувања у Александрију св. патријарху Атанасију.

Што се тиче усјечене главе св. Јована Претече, то се по свједочанству врло древног предања о њој зна ово: крволочна Иродијада, злобно се осветивши над главом обличитеља, не допусти да се она положи с осталим тијелом Крститељевим бојећи се, да Јован не ће васкрснути (као што је послије и мислио Ирод [Марко 6. 4.—16]) и изнова ју почети изобличавати за њено безбожно живљење са Иродом. С тога она узе усјечену главу Јованову у Јерусалим у дворац Иродов (у предграђу Давидову) и тамо у нечистом скровитом мјесту дворца закопа ју дубоко у земљу. За ту околност знала је само једина благочастива Јована, жена управитеља двора Иродова — Хузе (Лука, 8, 3.). Јована потајно ноћи положи главу Крститељеву у земљани сасуд и сакрије ју на добру Иродову на гори Јелеонској. Послије много времена бивше добро Иродово постане сопственост богатог једног благочастивог Хришћанина по имену Инокентија. Једном он копаше темељ ради зидања маленога храма и случајно наће земљани суд и у њем главу. Чудесним знацима и Божијим откривењем сазна он, да је то глава Јована Претече, с тога ју је и чувао благочасно. Но пред своју смрт сакрије Инокентије своју светињу у земљу из бојазни, да се над њом не би поругали невјерници. Кад су временом грађевине Инокентијеве остариле и мјесто помало опусти, то часна глава Крститељева дуго времена није ником била позната.

Православна црква три пут у години светкује налазак св. главе Јована Претече.

О околностима првог наласка њеног чрез два монаха постоји врло старо предање.

У вријеме Константина великога, кад је вјера Христова била призната за владајућу, два монаха путујући у Јерусалим да се поклоне крсту и гробу Господњу, нађоше часну главу Претечеву на гори Јелеонској, по предходном откривењу самога Претече, који им се двапута у сну јавио, и затим ју метнуше у врећу од камилиних длака. То је био први налазак часне главе Крститељеве. О години кад се је то збило нема тачних података. Даље предање прича, да су се монаси, који нађоше главу Претечеву на повратку из Јерусалима случајно нашли с неким сирочашним лончаром из града Емесе, и заједно с њим наставили пут и своме сапутнику дали да понесе врећу, у којој је била глава Претечева. Сиромах лончар није знао какво је благо чувао. И ето св. Претече, јави му се; и за лиједност и невјерност инока заповједи му да остави сапутнике и узме собом врећу. Тада сам лончар пође на даљни пут и срећно приспије свом дому, који Бог благослови изобиљем земаљских блага. С великом побожношћу чувао је тај лончар часну главу св. Јована; пред смрт пак приповједивши својој сестри о драгоцјеној светињи, спреми ју у водоносе, кога справи у ковчег и завештo јој да чува то благо и у свом реду преда тако исто каквом богобојажљивом Хришћанину. И дуго вријеме часна глава Крститељева, прелазећи од једнога другом чувала се и пазила се међу бла-

гочастивима Хришћанима. С временом достала је она монаха Евстатија, који је живио близу Емесе. Принуђен усљед тога, што је припадао аријинској јереси, оставити свој стан, Евстатије ноћу закопа свој водоносе са св. главом Претечевом у пећини, уздајући се да ће ју доцније тајно моћи узети отуда. Но то томе није му већ било могуће повратити се и наново овладати светињом, јер се Промислу Божију изволјело за дуго ју скрити у непознатој Хришћанима пећини.

Други налазак главе Крститељеве случио се при слиједећим околностима: На мјесту пећине, у којој бјеше скривена глава Претечева, доселише се благочастиви иноци, који овуће основаше манастир. Заборављену св. главу нашао је наново год. 452. благочастиви архимандрит тога манастира Маркел, који сам прича о том случају. Ноћу 18. фебруара видио је он насред раскриљених врата манастирских велику ријеку и налазећи се у незнању због тога догађаја, наједаред чује глас многих чинова анђелских, који шумно иђаху по водама од истока у манастир и овуће у храму прослављаху појављење Претечево. За један дан послије тога виђе монах Исакије огањ у храму над оном пећином, гђе се чувала часна глава Јованова. Пети дан послије тога Маркел око поноћи зачује глас, који му заповједаше да устане и пође за звијездом која се појавила, и раскопа земљу на оном мјесту гђе звијезда стане. И гле! послушни тајанственом гласу и доведени звијездом к мјесту гђе је била часна глава, Маркал, послије дужега копања у земљи, нађе водонос са св. главом. О нађеном благу извјести он емесијског епископа Иранија. Пошљедњи дође с клиричима у поменуту пећину, одакле св. глава Претечева бјеше пренесена у црквени ђаконик баш 24. фебруара 452. год. а 26. октобра буде пренесена у сами храм св. Јована Крститеља. Затим по свједочанству св. Теофана, св. глава буде год. 761. из Маркелова манастира пренесена у Емесу у храм св. Претече, у ком је она источила силна исцјељења Хришћанима, који јој с вјером приступаху. Православна црква слави успомену првог и другог наласка главе Претечеве у један дан 24. фебруара.

Причање о трећем наласку св. главе Јована Претече припада писцу IX. вијека. Он приповиједа, да је услијед појачаног насиља са стране Сарацена, часна глава око год. 819.—820. била пренесена из Емесе у Комане (мјесто прогонства и смрти Златоустове) и овуће због гоњења на св. моћи и иконе од иконобораца, сакривена била на тајном мјесту. 30—40 година није се за њу знало, док се није васпоставило иконопоштовање. За владања Михајила и његове матере Теодоре, св. глава Претечева трећи пут се нашла — на име у Команима. У вријеме ноћне молитве св. Патријарху Игњатију случило се виђење мјеста, гђе пребива часна глава. Патријарх то саопшти цару и обојица пошљу посланике у Комане, гђе и нађу главу Крститељеву на мјесту на ком рече патријарх, и по том по други пут око 850. год. пренесе ју Игњатије у Цариград, те с прва буде смјештена у царским палачама, у придворној цркви 25. Маја. Затим се знаде, да се дио часне главе находио у Студијском Претечевом манастиру, у ком га је видио поклоник Антоније 1200. године, а други дио св. главе чува се у Петру, манастиру Продром. У вријеме крстоносних ратова дио главе и часних моћи Крститељевих покраде неки латински свештеник и пренесе у Цариград, и отуда једну половицу тога дијела у Амијен (у Француску), другу пак у Рим, гђе се налази у цркви папе Силвестра. Остали дјелићи часне главе Крститељеве налазе се у Атонском манастиру Кутлуји. И успомену трећег наласка главе Претечеве слави православна црква 25. Маја.

Бесједа на нову годину 1893.

Драга браћо!

Више пута сам вас поздравио с овог светог мјеста својим говором.

У свом говору ваздa сам настојавао да вас по својој свештеничкој дужности посавјетујем пријатељски, искрено и по оној светој и божанственој науци, коју је учио сам Господ Бог наш Исус Христос, по науци, која је најузвишенија, која ће једино утрти човјечанству пут из овог ништавог живота земаљског у царство небеско. — Често сам вас, велим, поздрављао са овог светог мјеста, па ево ме и на данашњи празник,

да вам проговорим коју ријеч искрену. — Не могу да набројим осјећаје, који ми се роје у души данас, кад се сви пријатељски поздрављамо са ријечима: „Срећна ти нова година!“ Само ове ријечи, које појединци међу собом измијене, довољно казују, од каке је важности данашњи дан. Наш је човјечји живот пун брига и невгода, које нас на сваком кораку сусретају, — а данашњим даном почиње нам нова 1893. година, недогледно пријеме, у ком ће се сваки од нас сусрести можда, опет са небројеним невгодама, те се с њима борити као слаба лађа на мору са бијесним валима. Али устрајна воља и марљив рад, који се је, Богу хвала, и до сада показивао код нашега народа, би ће свакоме и од сад на великој помоћи, да савлада све своје недаће, да их преживи, да свијетла и поштена образа опет дочека много оваковних данашњих празника.

Али има нешто, што заиста не бих ја желио да буде и у новој години, и никада. Сви ми на ниве чинимо једну цјелину, која као така има своје дужности врло узвишене. Па да ли се ми одазивамо тој нашој заједничкој дужности? Ја ћу отворена чела рећи: „*не!*“ Не треба ми доказивања за ту моју тврдњу, јер о томе довољно говори заиста хрђаво стање наше школе; говори и та околност, што наша питома Бијељина, глава Посавине Подрињa, а четврто мјесто и по величини и по становништву у нашој домовини поносној Босни и крашој Херцеговини, нема још ни најнужнијих уређа, по којима би се могло закључити, да нам је пробуђена наша српска свијест, — нема свога пјевачког друштва ни читаонице, дочим то у другим, много мањим и сиромашнијим мјестима већ одавно постоји.

Не ћу да побројавам и друге наше недаће, већ мислећи, да је узрок томе у неслози, подсјећам вас на празник, који је био прије 7. дана, на рођење нашег Спаситеља Христа, који је дошао на земљу, да измири народе, при чијем се је рођењу чуо анђелски клик: „Слава Богу на висини, и на земљи мир, међу људима добра воља!“ Слиједимо науци Христовој, која је за свој темељ одабрала међусобну љубав.

Љубав ће нас у нашој цјелини учврстити, љубав ће нас окријепити, а окријепљени с много већом вољом и маром латићемо се и његовања наших светиња, више ћемо се унаприједити, јер казао је наш дични старина, српски пјесник и свештеник Јован Сундечић: „Сталном вољом човјек брда вала а на равни опет друга диже“.

Уз таке жеље и ја вас, драга браћо Срби, поздрављам данас с овог светог мјеста са ријечима:

„*Срећна нова година!*“

О дужностима парохијалног свештенства.

(Наставак.)

О другој дужности свештеничкој — свето живити, или учити своје парохијане дјелом и примјером.

Кад свештеник учи парохијане своје само ријечима, онда тек само у пола дужност своју пастирску извршује; за то дужан је он, — да би позиву свом одговорио, — поред учења ријечима учити парохијане своје и дјелом и примјером, т. ј. дужан је живот свој тако проводити, и тако радити, као што парохијанима својим проповједа; јер, кад би свештеник у бесједи или проповједи и поуци својој учио парохијане своје, да буду н. пр. праведни, милостиви, поштени, трезвени и безпорочни, а сам он у животу свом био би или неправедан, или немилостив, или порочан, — то би он само друго чинио, а друго говорио и учио, и онда парохијани његови не би ријечима његовим вјеровали, почем би лако могли доћи на ту мисао, да, кад их свештеник учи да буду добродјетељни људи, он то чини из другог неког узрока, а не за то, што је добродјетељ сама по себи сваке препоруке достојна; јер да је тако, то би је и он сам упражњавао и храпио. Отуда слиједује да, кад свештеник у проповједи или бесједи и поуци својој препоручује добродјетељан живот, сам пак сасвим друкчије живи и поступа, такви свештеник не може са чистим образом изићи и парохијане своје учити, јер ће га и сама савјест грнети и чуће глас: *Врачу исцјели самг* (Лук. гл. 4. ст. 23). А Исус Христос изобличава га у светом Писму овим ријечима: *Лицемјере! извади најприје брвно из*

ока својега, па ћеш онда видјети изваднути трун из ока браћа својега. (Мат. гл. 7. ст. 5.).

Но ако свештеник буде онако живио и радио, као што парохијане своје учи живити и радити, онда ће моћи слободно проповједати, и готов ће бити о себи рећи ону ријеч Христову: *Који ме од вас кори за гријех?* (Јован гл. 8. ст. 46). зато се праведно каже, *да живећи пред лицем Божјим бити сучитељ и житија, изилом и блока.*

А да је нужно свештенику у свему добрим примјером парохијанима својим предходити види се отуда, што је Исус Христос апостолима својијем — шаљући их на проповјед, рекао: *бѣ ѥсти свѣтъ міра*; а послије им је најсније у чему се тај свѣтъ састојати има, казавши: *Тако да се свијетли ваше видјело пред људима, да виде ваша добра дјела, и славе оца вашега који је на небесима* (Мат. гл. 5. ст. 16). А мало ниже рекао: *Ко изврши и научи, тај ће се велики назвати у царству небеском* (Мат. 5. 19). К томе описујући каквоћу доброга пастира, између осталог наводи Христос и ово: *Кад своје овце истера, иде пред њима, и овце иду за њим, јер познају глас његов* (Јован гл. 10 ст. 4). А то значи, да није довољно добром пастиру само једном ријечи т. ј. проповједи јављати се свом стаду, но дужност је његова и примјером и добродјетељима предходити му, да би оно т. ј. стадо (парохијани) његово послије за њим ићи могло.

Као што је Исус Христос апостолима правило учења и добродјетељног живота предао, тако су исто и апостоли својим прејемницима, т. ј. епископима, пресвитерима, исто правило предали. Тако апостол Петар умољава најприје свештенике, да би пасли стадо Божије, а послије пропису начин, како ваља пасти стадо Божије, казујући им између осталога: *Пасите стадо Божије, које вам је предато, и надгледајте га не силом него драговољно, и по Богу, нити за нечасводне добитке, него из добра срца*; **нити као да владате народом; него бивајте углед стаду** (I Петр. гл. 5. ст. 2 и 3).

Свети апостол Павле поучава Тимотеја овако: **Буди углед вјернима у ријечи, у живљењу, у љубави, у духу, у вјери, у чистоти** (I. Тим. гл. 4. ст. 12); а Тита учи овако: **У свему сам себе подаји за углед добријех дјела, у науци цијелост, поштење, ријеч здраву, незазорну** (Титу гл. 2. ст. 7 и 8).

И који су нам ово правило светог живљења прописали, они су сами и примјером својим то потврдили. О Исусу Христу говори св. апостол и евангелист Лука у почетку дјела апостолских: *Поче Исус и творити и учити*; о Јовану Крститељу свједочи сам Христос овако: *Он бјеше видјело које гораше и свијетљаше* (Јов. гл. 5 ст. 35). А свети ап. Павле о себи онако говори: *Јадакле тако трчим, не као на непоуздано; тако се борим, не као онај који бије вјетар; него морим тијело своје и трудим да како сам другима проповиједајући избачен не будем* (I Кор. гл. 9. ст. 26 и 27). При том као што се сâм Христу сообраžавао, и њему у свему подражавао, тако је и ученике своје поучавао овим ријечима: *Угледајте се на мене, браћо, и гледајте на оне који тако живе као што нас имате за углед* (Филип. гл. 3. ст. 17). Климент Александријски у књизи својој (6-ој *Стром.*) вели: Τοῦ ἐπὶτὴν ἀγαθὴν ἀγωγὴν πρακτῆρος, καὶ ἀγαθοῦ καὶ θεοῦ διδασκάλου, καθηγητὴς καὶ ὑποτίτης ὢν ἐστὶ Χριστὸς Ἰησοῦς.

Какав треба да буде прави Пастир цркве Христове опасује св. апостол Павле у првој посланици својој за Тимотеја овако: *Свештеник — пресвитер треба да је без мане, једне жене муж, тријезан, паметан, поштен, гостољубив, вриједан да учи; не пијаница, не бојац, не лакоман, него кротак, миран, не сребролубац; који својијем домом добро управља, који има послушну дјецу са свакијем поштењем; а ако ко не умије својијем домом управљати, како ће се моћи старати за цркву Божију! Не новокрштен, да се не би надуо и упао у суд ђаволи. А вала да има и добро свједочанство од оних који су на пољу, да не би упао у срамоту и у замку ђаволу. Тако и ђакони треба да буду поштени, не двојезични, не који много вина пију, не лакоми на добитак поган, који имају тајну вјере у чистој савјести.* (I. Тим. гл. 3. ст. 2—10).

Ми ћемо о свакој каквоћи ради бољег објашњења напосе говорити.

I. Свештеник треба да је непорочан (т. ј. без мане).

Под овим именом *непорочан* иште Дух свети преко апостола, да би епископ или свештеник био чист од сваког порока — од сваке мане, и од обичних слабости људских и рђавих дјела; а на против тога да би свима добродјетељима украшен био.

Овамо припадлежи и то, што исти апостол Титу пише: *Епископ или свештеник треба да*

буде праведан и преподобан (Титу гл. 1 ст. 8). Оба ова имена то исто значе што и *непорочан*. Непорочан бити значи: не имати на себи никакве мане, него праведан и свима добродјетељима украшен бити. То исто значи и *преподобан бити*, т. ј. означава човјека, који се свима силама стара, да се у добродјетељима својим уподоби Богу.

2. Свештеник треба да буде само једне жене муж.

Смисао ове ријечи јесте тај, да би свештеник имао *само једну жену*. Но кад апостол вели, да свештеник има само једну жену, то он тим неполаже закон, да сваки свештеник мора имати жену, и као да онај не би могао бити свештеник, који жене нема; но само вели, да може имати једну жену али да послије смрти жене у други брак ступити не може. Овако су сви вселенски сабори и св. оци ову пареку апостола Павла тумачили и саборно потврдили.

3. Свештеник треба да буде трезвен.

Св. Златоуст тумачи ову трезвеност овако: Свештеник треба да буде без престанка на опрезу, да би стадо, које му је повјерено, у чистом и здравом учењу остало. И тако овдје Златоуст разумјева душевну трезвеност, т. ј. умјереност у јелу и пићу, јер од ове тјелесне зависи она душевна. Како на душевну тако и на тјелесну трезвеност опомиње нас Христос Спаситељ до доласка свога овим ријечима: *да ваша срца не отежају жderањем и пијанством*; а послије наводи: *стражите дакле једнако и молите се Богу* (Лук. гл. 21. ст. 34 и 36).

4. Свештеник треба да буде цјеломудрен.

Цјеломудрен назива се онај човјек, који има разум свој у цјелости, ничим нескврен — не осхудан, — но сасвим доста тачан. Но овдје цјеломудрен значи човјека, који зна и може обуздати сваку страст, а особито тјелесну. По чему под именом цјеломудрености, разумјева се чистоћа и то не само у дјелима која се састоји, но и у мислима: јер *од срца* говори св. Писмо, *излазе зле мисли, убијства, прељубе, курварства, крађе, лажна свједочанства, хуле на Бога. И ово је што погани човјека* (Мат. гл. 15. ст. 19 и 20). При том чистоћа ова треба да се показује и у очима и ријечима и у свима чулима и покретима тјелесним, јер св. Августин вели: *Не каже се, који имати чиста срца, већ који имати већ и очи чисте*: нечисто ко око квалификује сеге нечисте срце. Овамо припада и то, што апостол Титу пише: *Свештеник треба да је уздржљив*. Овдје уздржљив, у пространом смислу не означава само уздржање од јела и пића, но и од свију тјелесни наклоности и нечистих жеља. По чему уздржање — као што тумачи Јован Златоуст у пространом смислу значи то исто, што и цјеломудрен.

Пороци цјеломудрености противни, као: блуд, прељуба, и друга овом подобна тако су гнусни и мрски, да се у чину свештеничком никако трпити немогу. Зато ако би се о ком клирику, који жели ступити у чин свештенички, посвједочило да је пороцима противним цјеломудрености одан, такав по правилима св. отаца морао би се за недостојна огласити; или ако би се тако што и о жени његовој посвједочило, може му и то препријечити ступање у чин свештенички. А да би се свако могуће подозрење избјегло, то су св. оци удовим свештеницима и ђаконима забранили да у дому свом од женског пола никога држати немогу осим матере, рођене сестре и тетке.

5. Свештеник треба да буде побожан, и да има страх божији.

Побожност и страх Божји апостол Павле уједно ставља: *Да имамо* вели *благодат којом служимо за угодност Богу, с поштовањем и са страхом* (Јевр гл. 12. ст. 28). И у дјелима апостолским стоји: *Побожан и богобојазан са цијелијем домом својијем, који даваше милостињу многијем људима, и мољаше се Богу без престанка* (Дјела гл. 10, ст. 2). Из овога се јасно види, *да побожност* означава човјека, који се одвећ Бога боји, и који га почитује. Побожност ова може се на два начина вршавати: унутрашње и спољно. Унутрашња побожност састоји се у том, кад човјек с вјером, љубави и страхом моли се Богу, и Њему као Духу клања се духом и истином. А спољна побожност, која треба свагда из унутрашње да произилази, састоји се у томе, кад се ко прилежно моли и тјелесно му се клања, кад слово Божије прилежно чита или слуша, и кад милостињу дијели. Ова добродјетељ нужна је сваком Христијанину а по најприје свештеницима, нарочито пак онда, кад пред лицем жертвеника Господњег свештенодјејствујући моле се Богу за све људе, и кад при свршавању св. тајана и обреда призивају Духа светог.

6. Свештеник треба да буде честан — пристојан.

Честан назива се онај човјек, који се онако влада и обходи, као што му његов чин са собом доноси. Требује дакле Дух свети, да би и свештеник тачно и уредно онако се владао, као што му чин његов са собом доноси, и по томе, да не би само у дјелима и ријечима но и у ходу, одијевању, домостроительству и у свему честност и пристојност наблудавао; а нарочито да не би раскош проводио у јелу и пићу. Одкуда шљедује, да свештеници ни излишне части и госпе да не чине, нити сами радо на такове одлазе; а осим тога да не пристају у игре, нити да присуствују ондје, гдје се непристојне игре проводе.

7. Свештеник треба да буде странољубив — гостољубив.

Гостољубивим бити опредјељује св. Златоуст овако: Той, который кѣлъ всякъ нелѣпыхъ къ сокрытію дѣлитъ, есть странолюбецъ. Требује дакле Дух свети, да би свештеник готов био: гладног наранити, жедног напојити, страног у дом свој увести, болног надгледати, сироту заступати, невољног бранити и за њега молити се; и кад буде свештеник све ово испуњавао, онда ће се управо о њему рећи да је странољубив. При том може а и дужност ће његова бити и парохијане своје, који су имућни опоменути и посавјетовати, да би и они по примјеру његовом добродјетељ странољубија према сваком указивали.

8. Свештеник треба да је изучен.

Ова ријеч овдје толико значи, да је свештеник у свему оном, што се чина његова тиче, изучен. Но о овој каквоћи свештеника говорено је у првој дужности свештеничкој, да је дужан учити своје парохијане. Овдје се само то напомиње, шта треба да чине они свештеници, који су у чин ступили, а нијесу се за чин достојно приуготовили. Кад би се дакле догодило, да ко у чин свештенички ступи а није се за њега као што ваља, т. ј. као што апостол Павле наискује, приуготовио, такав да не би сасвим не знајући постао, незнајући ништа о њери и закону божијем својим парохијанима казати, треба да чита св. Писмо непрестано, а нарочито нови завјет, да чита и научи катихизис и друге догматичне књижице а и писанија св. отаца да неизостави, да би тако кадар био и о њери светој и о животу светом парохијанима говорити; да тако цјеломудрено и свето живи, да тим и парохијане своје страху Божијем и побожности, и у опште подражавању христијанском благонравију и побожности побуди и поопштри. Св. Августин вели: „*Ако ко од свештеника није кадар красноријечиво говорити; шкаов нека живот свој тако свето проводи, како би шим не само поэма свој у чину оправдао, но и осталим примјер дао, и тако би христијанским својим животом надокнадио оно, што ријечима и поуком учинити није кадар*“.

9. Свештеник не треба да се опија т. ј. да није пијанац.

Између осталих порока и мана, које апостол Павле забрањује свештенику ставио је и пијанство, јер је то најгнуснији и најубитачнији порок, почем из њега, као из извора, сва друга зла проистичу. Колико је порок пијанства мрзак пред Богом, дознаћемо лако из слова Божјег. У старом завјету Бог је смртну казан опредјелио оним свештеницима, који би пороку пијанства одани били: *Вина — говори Господ Бог — и силовита пића немој пити ни ти ни синови твоји с тобом, кад улазите у шатор од састанака да не изгинете. То нека вам је уредба вјечна од кољена на кољено* (Лев. гл. 10 ст. 9).; а на другом мјесту: *Вина да не пије ни један свештеник кад хоће да уђе у унутрашњи тријем.* (Језек. гл. 44. ст. 21). А у новом завјету говори св. Дух преко апостола: *Пијанице царства Божијега неће наслиједити* (Кор. гл. 6 ст. 10).

И премда је пијанство тако убитачан гријех, ништа мање овог времена људи много су том пороку предани. За то је црква Христова, слиједећи вољи Божијој, како апостолским правилима тако саборним налагањем под изврнућем из чина забранила: да свештеници и у опште чланови цркви, не само да несмију се опијати, но ни у кућу ићи, осим у случају нужде. Правило апостолско 42 гласи о том овако: *Епископ, или пресвитер, или дјакон, који се предаје игри или пијанству, или нека престане, или нека буде свргнут.* А правило 24 сабора лаодикијског вели: *Осебујне особе, од пресвитера до дјакона, и за тим сви из чувственога чина, до иподјакона, или читеца, или пјевача, или закличника, или вратара, или из монашкога реда, не морају у никакву кућу улазити.*

10. Свештеник не треба да је убојица и свађалица.

Овим ријечима забрањује апостол Павле да свештеник небије кога и да се не свађа ни с

ким. Овдје спада и то, што исти апостол Титу пише: *не гњевљиву, не лакому, да не угађа себи* (Тит. гл. 1. ст. 7). Служитељ Христов не само да не буде убојица и свађалица, но ни дрзак ни напрасит; а будући да такво што произилази од гњева, то свештеник не треба да је љут. Није лијепо ни од простог човјека, кад се сваки час подиже на гњев, па још особито без довољног узрока, и у стварима мало важним, а колико то мора непристојније бити од свештеника? Но још је много непристојније кад би свештеник био убојица; јер св. Златоуст вели: Оучитель (т. ј. свештеник) крчь дѣлъ есть; крчь же не кѣтъ, но кол҃зньнаго и оумоубленнаго крачетъ и нщѣлаетъ.

Овдје под именом убојица не разумијева се само онај, који руком или каквим оруђем другога бије, но и онај, који нечистим ријечима или срамним дјелом ближњега свог саблажњава, као што и вели апостол Павле: *Тако кад се гријешите о браћу, и бијете њихову слабу савјест, о Христа се гријешите.* (I Кор. гл. 8. ст. 12); а о таквом сам Христос говори: *И точне биће своје другаре, а јести и пити с пијаницама* (Мат. гл. 24. ст. 49). А под именом канге и свађе неразумијева се само канга и свађа, која се сваки час међу људима догађа о стварима домаћим и маловажним, но и свако препирање и празан разговор о вјери светој. Ово се нарочито свештенику забрањује, кад се препире, да би истину догнята каквог доказивао, но само да би себе и знање своје пред свијетом открио; дакле кад се препире о вјери ради славе Божије, но само ради своје сопствене похвале. *Ово напомињи, и посвједочи пред Господом да се не препиру, које ништа не помаже, него смета оне који слушају.* (II Тим. гл. 2. ст. 14).

II. Свештеник треба да је кротак — благ.

Кротост је добродјетељ противна горепобројаним порокима и има врло добре посљедице, само кад је права и истинита кротост, т. ј. кад човјек признаје своје гријехове и душевне недостатке, и кад се пред Богом смирава не само спољашњим кретањем тијела но и унутрашњим расположењем духа. Кротост ова треба и онда да се покаже, гдје би било повода гњевити се, као и овдје, гдје би се догодило и по неправди нешто претрпити. Красну ову добродјетељ за примјер преставља ап. Павле свештеницима овим ријечима: *Кад нас псују, благосиљамо; кад нас гоне, трпимо* (I Кор. гл. 4. ст. 12). Но кад би се догодило, да ко на свештеника клевета, онда не треба свештеник такво клеветање равнодушно да носи; јер таквом немарношћу, при свој својој невиности, могао би лако код свијета у подозрење пасти, да је оно баш истина, што се на њега потвара. Он треба да невиност своју, гдје буде нужно, засвједочи, али без гњева и свађе; а ономе који је њега клеветао, опрости. Ако буде нужно да невиност своју и на суду докаже, то и тамо с кротошћу себе да брани и правда по примјеру апостолском (Дјела апостолска гл. 24 ст. 10. до 21 гл. 25. ст. 8, 10 и 11 и гл. 26. ст. 2 до 30).

12. Свештеник не треба да је лаком на погани добитак, завидљив, интересшчија и сребролубац.

Интересшчија — или онај, који се усиљава да има зајду од рђавих и непоштених ствари, или ако не пропушта никакву за себе корист, па ма откуда она долазила, — назива се онај човјек, који хоће с неправдом да стече. Од овог порока треба свештеник да је чист. А будући да неправедно користољубље произилази од сребролубља, то и од овог порока треба свештеник да је чист. Колико је пак порок сребролубља тежак, и колика је страст овога порока велика, види се отуда што га ап. Павле назива *корјеном свију зала*, а на другом мјесту идолопоклонством. А да би свештеници чисти били од ових порока, нужно је да имају око просто, а не лукаво, и срце апостола Павла, а не Јудино. При том да имају на памети ону поуку ап. Павла: *Ти, човјече Божиј! бјегај од овога* (т. ј. сребролубља, користољубља и зависти), *а иди за правдом, побожношћу, вјером, љубави, трпљењем, кротошћу, бори се у доброј борби вјере, муци се, за вјечни живот на који си и позван* (I Тим. гл. 6. ст. 11 и 12). А и црква Христова жељећи своје свештенослужитеље сачувати од неправедног добитка и користољубља, као што је *лихоимство* (интереса — камате — зеленашлука), *крчмарство* и *трговина*, опредјелила је казну изврнућа из чина и одлучење од цркве. Тако лихоимство запријећује 44 правило апостолско, 17 правило првог вселенског сабора, и 10 правило шест вселенског сабора. Крчмарство забрањује 9 правило шестог вселенског сабора; а трговање забрањује апостолско правило 6, 20 и 81.

13 Свештеник треба да својијем домом добро управља и да има послушну дјецу са свакијем поштењем.

Овим ријечима захтјева св. Дух преко апостола, да би сваки свештеник умјео кућом својом управљати, да би и дјеца његова била поштена и послушна. Овдје је дужан сваки свештеник пред очима имати Илију старозавјетног првосвештеника, кога је Бог за безаконје његових синова жестоко казнио, и да о себи помисли, да не би и сам жешћој, него ли Илија, казни подпао ово за дом свој, ово за дом Божји, т. ј. за парохијане себи повјерене, које је дужан на пут спасења настављати (I. Цар. гл. 4. ст. 18). Какво пак старање о управљању дома Божијег треба да има онај, који жели у чин свештенички ступити, томе апостол проповиједује, да би над својим домом показао као што и вели: *Ако ко не умије својијем домом управљати, како ће се моћи старати за цркву Божију* (I. Тим. гл. 3. ст. 5). Из овога се дакле види, да је дужан свештеник како о дому свом, тако и о спасењу својих парохијана особиту бригу имати по оном: Разумиј различки дошы стада твога, и да пристакнеши подиги твоје к твојима стадима (Приче Сол. гл. 27. ст. 23).

К управљању дома принадлежи да свештеник своје домаће благонарављу и поштењем животу обучава, да би жена његова, по заповједи апостолској, била поштена, трезвена, благонравна и вјерна, а дјеца његова добро васпитана; јер говори Златоуст: Кто дѣтьмъ своимъ учительнъ быти не можетъ, како можетъ учити другихъ? Ово добро управљање иште се од свештеника нарочито за то, да би и у том парохијанима својим добрим примјером предходити могао.

14. Не новокрштен да се не би надуо, и упао у суд ђавољи.

Новокрштен назива се онај човјек, који је средством крштења скоро прешао у вјеру православну; а означава још и таквог Христианина, који у догматима православне вјере није довољно настављен. Но што се тиче ове тачке, кад би дошло до примања у чин таквог лица, о том једино принадлежи архијерејеу да расуђује и опредјељује. За то се о том ништа више и не напомиње, осим то, што је апостол о гордости напоменуо, будући и ово принадлежи добродјетељима свештеничким, т. ј. да не би свештеник био горд, но смиреномудар. Апостол ово иште од свештеника, кад Титу пише: и овѣ уго-ждивша (Титу гл. 1 ст. 7), јер самоугодност јесте прави извор гордости. Да не би дакле свештеник овом пороку подлегао, треба свагда да се опомене, да је он служитељ Христов, но Христа кротког и смиреног, да је пријемник апостола, но оних апостола, који су благосиљали оне, који су их куровали. Овоме додаје се и то, да не би свештеник властно са својим парохијанима поступао, будући је ово самим Господом нашим Исусом Христом забрањено (Лук. гл. 22. ст. 24—28).

15. Свештеник треба да има и добро свједочанство од оних који су на пољу, да не би упао у срамоту.

Овдје под овом ријечи *на пољу* разумјевају се иновјерци и сви други, који у Христа вјерују, и односи се овај израз на она прва времена, кад се Христова црква међу јазичницима и иновјерцима као *крин међу трњем* налазила.

Кад се дакле од лица оног, које је желило у чин ступити, и онда иштскивало, да има свједочанство о свом добром владању и честним нравима, и то још од људи иновјерних и јазичника, то колико више у садашње вријеме дужни су они, који се за чин приправљају, непорочно и свето живот свој проводити, да не би код будућих својих парохијана *у сумњу пали и у срамоту мимо били*, јер кад се некад јазичком свједочанству вјеровало, то колико ће се више вјеровати свједочанству парохијана.

*

Овим својствима додаје апостол и то, да не би свештеник био двоязычникъ. Двојазичан не значи само, кад ко *лаже и вара*, него и кад ко кога клевета и оговара. Двојазичност односи се и на то, кад би свештеник измишљао нека чуда, и то као појаве Божије народу доказивао, или кад би друга нека празновјерија, јевангелској науци противна, међу парохијанима својим уводио, и то само срамног добитка ради. Оваким безсвјестним свештеницима, који су лажно проповиједали и казивали, да је то Бог заповиједно, сам Бог овако грози: *Тешко људијем пророцима који иду за својим духом а ништа нијесу видјели. Виде таштину и гатање лажно, па говоре: Господ каже, а Господ их није послао, и дају над да ће се ријеч испунити. Не виђаше ли таштину узвиру и не говорите ли лажно гатање? а опет кажете: Господ рече; а ја не рекох. За то овако вели Господ, Господ: за то што говорите таштину и видите лаж, за то ево мене на вас, говори Господ,*

Господ. И рука ке моја бити против пророка који виде таштину и гатају лаж; неће их бити у збору народа мога (Језекиљ гл. 13 ст. 3, 6—10).

* * *

Осим каквоћа и добродјетељи, које смо до сада побројали, још се нека својства изискују од свештеника, која се у шљедећим ријечима Христовим садрже. Тако рекао је Он некад својим ученицима: *Будите мудри као змије и безазлени као голубови* (Мат. гл. 10. ст. 16). *Трпљењем својијем спасавајте душе своје* (Лук. гл. 21. ст. 19). *Будите у мени и ја ћу у вама. Као што лоза не може рода родити сама од себе ако не буде на чокоту, тако и ви ако у мени не будете* (Јован гл. 15. ст 4). *Ја вас изабрах, и поставих вас да ви идете и род родите* (Јован гл. 15. ст. 16). Све ове заповједи, апостолима дане, односе се без сумње и на све прејемнике апостолске, т. ј. епископе и пресвитере (свештенике), и по томе заповједа Христос свима њима, да у свему њему подражавају и с њим се саједињавају; да би у саобраћају с људима били разумни, скромни и предострожни; у дужностима званија светога тачни, исправни и неуморни; у туги и биједи стрпељиви, великодушни и непобједими.

Примјер оваквог владања имамо у св. апостолу Павлу, који о себи овако вели: *Јеврејима био сам као Јевреј, да Јевреје придобијем. Слабима био сам као слаб, да слабе придобијем; свима сам био све, да какогод спасем кога* (I. Кор. гл. 9. ст. 20 и 22). *Ја тако трчим, не као на непоуздано; тако се борим, не као онај који бије ваздух; него морим тијело своје и трудим да како сам другима проповиједајући избачен не будем* (I Кор. гл. 9. ст. 26 и 27).

Овим ријечима апостол Павле представља себе за образац сваком свештенику, како треба не само *пастирско званије* искусно одправљати и у свијету мудро обходити се, но како ваља *и у званију* своме трудити се и подизавати. И преяда је он неуморне трудове и подвиге у дјелу проповједи Христове полагао, опет је о себи тако смиреномудровао, да се и у том за образац представити може: *Браво! ја још не мислим да сам достигао; једно пак велим: што је остраг заборављам, а за онијем што је напријед сежем се, и трчим к биљези, к дару горњега звања Божијега у Христу Исусу* (Филибљ. гл. 3. ст. 13 и 14).

По овом дакле нетреба свештеник да се погорди, ако је у дужностима својима тачан и искусан, већ да по примјеру ап. Павла смиреномудрује о себи, и сва отправљања своја заборављајући, к новом труду и подвигу, као добар војник Христов да се приуготовљава. Овоме побуђује га исти апостол Павле кад говори: *Тако трчите да постигнете, и свестрано тако ходајте, какође имате образ нас.*

Кад је св. ап. Павле избројао све дужности, које се од свештеника изискују, и кад је уједно и добродјетељи, којима треба да се одликује, назначио, онда је на завршетку Тимотеју рекао: *Ово ти пишем да знаш како треба живити у дому Божијем, који је црква Бога живога* т. ј. каже њему: О Тимотије! знај добро, и ти и сви, који ће послије тебе бити, да у храму, као у дому Божијем, неможе нико други бити свештеник, који би свете тане свршавао, људе закону Божијем учио, и за цијели род човјечији Богу се молио, осим само оваковог, каквог сам ти сада описао.

Кад је дакле само овакав свештеник достојан у дому Божијем св. тајне свршавати, људе закону Божијем учити, и за њих Богу молити се, то се отуда лако увидити може, колико је нужно и за оне, који се већ у чину находе, као и за оне, који се за таквог спремају, да буду чисти од сваког порока; а на против да буду свима до сада поменутим добродјетељима украшени.

У св. Евангелију престављају се још двије добродјетељи, које су свештенику одвећ нужне, а те су: *вјерност* и *мудрост*. Оне требају, да би свештеник вјеран остао свом званију, и одправљајући то, да не би само своју сопствену корист тражио, но да би људима Божијим, над којима је постављен, раздавао душевну рану на пријѐме, ово црквеним поукама, ово тајнодјејствованьем, ово к молитвом Богу, по оним ријечима Христа Спасителя: „Кто есть вѣрный строитель и мѣдрый, егожи поставитъ Господъ надъ чадіе свое, дати ко врема питомѣи? (Лук. гл. 12, ст. 42. Мат. гл. 24 ст 45).

Ова вјерност и мудрост тако су тијесно скопчане с дужностима свештеничким, да се свештеник ни надати неможе, да ће без њих у званију свом непостидан остати моћи. За то и св. ап. Павле међу осталим каквоћама, које се од свештеника изискују, наводи: *Тако да нас држе људи као слуге Христове и приставе тајана Бо-*

живих. А од пристава се не тражи више ништа, него да се ко вјеран нађе (I Кор. гл. 4. ст. 1 и 2). Шта пак онаквог строитеља т. ј. свештеника очекује, који нема речене вјерности и мудрости, преставља Христос у овим ријечима: *Доби ће господар тога слуге у дан кад се не нада, и у час кад не мисли. И расјеби ће га на пола, а даће му плаћу као и лицемјерима; ондје ће бити плач и шкргут зуба* (Мат. гл. 24. ст. 50 и 51).

(Наставиће се).

Бесједа на дан св. Саве.

Благочестиви Христијани и драга браћо!

Данас, на св. Саву, управ је година дана како сам међу вама. На овај дан лани, поздравио сам вас са неколико поучних ријечи, па, ето, хоћу и ове године да тај дан не прође без таковога што; очекујући да ћете ме сви радо и мирно саслушати.

Ви сте, до сада, сигурно више пута, од моји предшаственика, чули говоре о св. Сави, чули сте какове заслуге он имаде за српски народ, и за његове највеће двије светиње — цркву и школу; али, при свем том и ја хоћу на данашњи дан да Вам у кратким потезима проговорим о том заслужном и великом мужу српскога народа.

Св. Сава је био први српски учитељ и владика, а брат му је био први српски краљ. — Брат му Стеван првовјенчани, трудио се да уједини српску државу, која је у оно доба била раскомадана на мале државице, — мучио се да од тих створи једну јаку српску краљевину; — и Бог га благослови, те Стеван уједини раскомадане српске земље и први се вјенча првом краљевском круном, круниса га сам брат му св. Сава.

Док је краљ Стеван тако на једној страни држави српској добар темељ полагао, дотле је св. Сава на другој страни сасвим у другом правцу радио. — Он је на све стране подизао цркве, а поред њих и школе, у којима се српчад учила, да бране и чувају српски језик и обичаје, проповједала им се српска прошлост, а то је српска историја, челичили су се у тима школама, да гину за свето православље, да гину за крст часни и слободу златну; и та српска школа, у којој је владало чисти српски дух, би онај темељ што до данас очува Србе и Србство.

Српска школа, коју је св. Саво основао, постаде дакле камен темељац спасења Србиновог, јер српска држава је истина послије св. Саве процвјетала и дошла до највеће славе и величине, али је на тужном Косову, на жалост нашу, сасвим и пропала; и нестало би нас било послије те пропасти, да не би цркве и школе, у којима су нас свештеници — калуђери — храбрили, соколили и српским духом напајали. Црква и школа одржали су нас, — њима хвала, а то су аманети, које нам је оставио св. Сава, и које ми треба да се трудимо одржати и у најкритичнијем времену за нас.

Св. Сава је утврдио православље у народу нашему, које се до њега љуљало час на ову час на ону страну; треба и ми да чврсто стојимо у нашој вјери, и да не затиремо наших лијепих обичаја и старина, у којима живи вјера наших праотаца.

Св. Сава је као што напријед споменух подизао цркве, и прву српску народну школу отворио; треба и ми сами да овамо долазимо по често, а дјецу нашу

да редовно шаљемо и у цркву и у школу, да им се ту отворе умне очи, како ће сретније путовати кроз овај свијет као добри Хришћани, као свијесни Срби, вриједни грађани, поштени људи и вјерни поданици земље господара.

Св. Сава је горко завађена два брата своја помирио, и тиме спасао земљу од цијепања и пропасти; треба и ми да завађену браћу и комшије миримо, и тиме сачувамо општине наше и куће наше од цијепања и пропасти.

Св. Сава је био отац сиротињи за живота свога, а кад је умро, оставио је све на сиротињу цркве своје; треба и ми како који можемо, да помажемо сиротињу своју, да нам она не умире од глади, голотиње и зиме.

Са тих ето великих заслуга, православна црква увртила је у ред светитеља својих — Саву Немањића, а сав српски народ опет св. Саву светкује, као опште крсно име.

Права је истина, да је сваком од нас мило и свето крсно име: и св. Никола, и св. Стеван, и св. Јован, и св. Аранђео и сви други; али са двоструком побожношћу ваља да светкујемо ово цијелога нашега народа крсно име, јер да овога није било, не би ми имали данас ни наших домаћих крсних имена. Да је ово овако, свједок су нам она наша браћа, која су отпала од св. Саве, та данас не имају на на свом огњишту више ни своје домаће славе. Једва тек из приповиједања својих старијих памте, да су је некада имали.

Светкујући овако св. Саву — ком звона звоне и свијеће се пале, на дугоме простору часнога крста од три пръста, — бићемо му достојни свечари само онда, ако се угледамо у оне врлине у којима је блистао његов свети живот.

А као достојни његовога светог имена свечари, свагда ћемо се ми радовати и веселити његовоме данашњему дану, који нам доноси и свагда ће нам доносити благослова Божијег, за онај живот на земљи, и наду, за још пуниу награду Божију на небу. Амин!

Говорио у Бос. Градишкој цркви 1893.

С. Бјелајац,
свештеник.

Освјештање цркве у Благају — негдашњој престолници Херцега Шћепана — на вел. Госпојину, 15. августа 1893.

Ја мислим, да нема много Срба у поносној нам Босни и кршној Херцеговини па ни у другим много удаљенијим крајевима свијета, а да нијесу што год слушали или читали о Благају, његовој прошлости и прашњем сјају и о његовој историји. Али ипак, ја држим, да неће бити сувишно, ако бар само растојање мјеста кажем, у коме лежи Благај од Мостара. Благај, тај — историјски споменик лежи југо-источно од Мостара, на подножју Бишћа мостарског, у врло прекрасном и природом украшеном предјелу. Ту вам се, браћо, на огромним и непристушним стјенама налази заостала рушевина града нашега славнога Херцега Шћепана; која се са непомичних стјена под облаке уздиже, те храбре Херцеговце подсјећа на прошлост овијех земаља. Ту је велим, у минула времена било кормило, које је нашом славном Херцеговином-војводином корманило, судбом њезином управљало, штитило од нападаја непријатељских сила и у окриљу држало браћу своју.

На дну непомичних стијена, подножја града нашега славнога војводе, из пећине, као лава из вулкана, ушљед земаљских ерушција, истече

прекрасна вода названа „Буна“, која мало ниже у исто-именом селу, у Неретву утјече.

Узгредно ћу да споменем, да баш на извору, под огромном и једноставном стијеном, налази се кућа коју саградише Ризван-беговићи, за вријеме својега аговања у селу Буни. У тој кући смјештени су гробови двојице турскијех светаца[1]), један топуз и пушчења.

У престолници нашега славнога Херцега, поређи се не да, да црква ту прво постојала није, али на жалост, дуга периода времена и непријатељска рука покрила је и у пепео учинила и посљедни заостатак спомена, који би нам историјски показао и очигледно посведочио дом молитве, који се блиставше негда у Шћепановој престолници. Затрпан је онај храм кога је можда Херцег, или његов прешаственик, подигао, и данас мјесто тога видимо други величанствени храм, којим се поново украси „Шћепанова престолница“.

Према томе, кроз толика минула времена, данашњим даном можемо се сматрати сретнима што на средини престолнице нашега војводе видимо цркву, чујемо пјесму Божанствену, и огласе — светих звона, који нас посјећаху и у прошлост враћаху, на глас — топова, који негда пуцаху са града нашега славног Херцега. Данас се, велим, у замјену топова поставише звона, која подигоше Срби из Благаја, а уз припомоћ остале браће по поносној Босни и кршној нам Херцеговини.

Трудољубиви и узор Срби Шћепанове престолнице, лањске године отпочеше ово велико и богоугодно дјело, па уз припомоћ као што рекох, све браће, али најпаче уз припомоћ славне и одличне општине нашега престолнога града Мостара, за годину дана доврши се и осталим придружи овај свети храм. Огријешио бих се овом приликом, а да не истакнем ријетку заузимљивост и неисказани труд честитих Срба: Јове Лучића и Спасоје Скочајића, из Благаја, који пренебрегоше трговину и своје домаће послове, па неуморно дневно и ноћно трудише се око подизања овога светога храма. Овакови налазни и трудољубиви Срби могу да послуже за примјер, углед, дику и понос нашој браћи по Босни и Херцеговини. У исто вријеме треба да најавим захвалност и благодарност поглавитом госп. престојнику Драгањићу, који поруши неке препреке, што овоме послу на путу стајаху, и који се је од почетка па све до свршетка овог светог храма заузимао и настојавао што је већма могао, да се доврши ово племенито дјело.

Радом и заузимљењем оваквих људи, Срби подигоше овај свети храм и словом на камену зарезаше у спомен и част светога Оца Василија Острошкога.

По свршетку храма позваше његово Високопреосвештенство госп. митрополита Серафима, да благословом и молитвама припреми овај свети храм и у њему св. олтар на престолу његову могла свршавати бескрвна жртва. Његово Високопреосвештенство радо се одазвало томе позиву, па и кренуло из своје резиденције 14. августа у 7 сати из јутра, да изврши ово велико и богоугодно дјело. Истога дана било је на окупу много свештенства и народа са више страна Херцеговине.

Вечерњу је тачно отпочео у пет сати по подне преподобњејши игуман и надзиратељ мостарског протопрезвитерата г. Христифор Михајловић, са парохом г. Христифором Милутиновићем и ђаконом г. Правицом. Његово Високопреосвештенство допратили су у цркву многи свештеници и обучена дјеца, а за њима је гомилама нагрнуо народ у цркву. На вечерњи пјевали су похвале достојно: госп. Ш. Шаниковић, свршени богослов, и учитељ конички са пречасним надзирателјем требињским Ристом Кочовићем. По свршетку вечерње Његово Високопреосвештенство отишло је у пратњи свештеника у стан, трокатну кулу г. Јова Лучића, који је у споразуму са одбором и мјесним парохом г. Христифором Милутиновићем, приредио био конак, како Његовом Високопреосвештенству тако и свима свештеницима и присутним клирицима.

Сви свештеници, који дођоше на овако лијепу и једва дочекану свечаност, бијаху у вече за обједом са Његовим Високопреосвештенством; обједе је приредно српско-православни одбор у Благају. Том приликом Његово Високопреосвештенство дало је озбиљни свој архипастирски савјет и поуку, како да се сјутра дан владају свештеници, и којим редом да се подижу здравице при ручку, који је исти одбор приредио.

[1]) У истој кући налази се једна породица, између чијих чланова увијек је по један хоџа, који страницама тумачи историју и живот истијех светаца, али тако нејасно, да при свему томе што сам га слушао, ипак нијесам ништа разумио, осим то, да један лежи овде има већ 450 година.

Сјутра дан, лицем на Госпојину, почета је јутрења тачно у 7 сати. Мало пријe свршетка јутрење дошло је Његово Високопреосвештенство у пратњи многог свештенства. И тада је почета главна функција да се свршава, наиме почело се је освјештање храма, при чему је особито и изванредно испала литија, у којој учествоваше преко 4.000 душа За вријеме исте међу народом владаше ред и мир на удивљење, без да је кога било предпостављеног, који би имао на то пазити. Овај јуначки и храбри народ од радости бијаше занешен; из литије очима гледаше на развалине града Херцегова, на један другом говораше: Сретнима се можемо сматрати што видимо овај св. храм у бившој резиденцији нашега славнога војводе.

По свршетку литије настављен је даљи рад освештања цркве по прописима устава наше св. цркве и односном обреду, а по томе је отпочета је божаствена литургија.

Пошље многољетствија *Његовом Величанству нашем премилостивом Цару, Његовој Светости васеленском Патријарху, и Његовом Високопреосвештенству* и народу, Преосвештени г. митрополит говорио је бесједу у своје вријеме, коју са дозволом Његовог Високопреосвештенства доносим у овоме чланку:

„*Благочестиви Христијани*"!

„Ево, помоћу Божијом, заузимањем, трудом и радом овдашњег српско-православног народа, постигосмо давно жељену циљеђ, свету намјеру и неопходну потребу.

У старом граду Благају негдашњем знатном граду дичног нашег претка и господара Херцега Шћепана, попуни се оно, што је пријe одавно постојало, и што је вуб времена, још од пантивјека уништио, а то је православни храм, — дом Божји.

Побожни потомци славних својих прађедова, одани ватреном љубави наспрам своје свете православне вјере, немогоше више ову многопотребну оскудицу трпјети, већ одлучно прегоше свима силама, сами доста жртвоваше, а у ту сврху обратише се за милостиву помоћ Високој Земаљској Влади и оближњој браћи својој, те помоћу свијех, благодарећи Господу Богу, подиже се и данас видимо довршен овај свети храм.

Ради тога скупимо се овђе данас, да духовном радошћу, скрушеним срцем, веселом душом и ведрим челом, по дужности хришћанској пропратимо ову данашњу значајну и радосну светковину, освећење овога храма; кога данас божаствена благодат светога Духа, својом животворном моћи и небесним даровима освећава, кога и наша смиреност у исто вријеме посвети у славу и част Божјега угодника и српскога свеца *Василија Острошког чудотворца.*

Радујте се браћо, радујте се благочестиви Христијани, овој новој накнађеној тековини, посредством које ће благотворни плодови свете православне науке Христове, много користити српско-православном народу нашем. — Радујте се духовном радошћу, што сте отпочето свето дјело, поред многих тешкоћа, труда и муке са великим пожртвовањем, љубави и слогом брзо довршили. Захвалите Господу Богу, који вас је удостоио, по Његовој великој милости, да ово дјело довршено видите.

Али, да стварно посвједочите трајну и никад непоколебиму љубав вашу према светом храму, према православној вјери својој, то је тек оно главно, што се сада и вазда захтјева од вас и од млађих потомака наших; да побожно и богоугодно по светој науци православној живите, међусобно у слози и љубави, потпомажући један другога, и радећи један другом само оно, што сте ради да и вама други ради.

Даље, по ријечима Христа Спаситеља: *да љубите Господа Бога свим срцем и свом душом својом, а ближњега свога као себе сама.* Као архијерејеу и духовном старјешини спада нам у неизоставну дужност, да вам препоручимо: да сваке недјеље и празника похађате св. православну цркву у што већем броју, и да се што више хришћанским врлинама обогаћавате. *Препоручујемо вам да вам буде вјера ваша по добрим дјелима вашим, унутрашње, срцем и жива, а не само привидношћу под спољашњим изгледом и ријечима; јер је такова вјера мртва по ријечима светог Апостола Јакова.*

Да би све ово у пуној мјери постигли, потребно је велике одважности, ради тога потребно је да човјек себе познa, што је по казивању светих отаца тешко. Познајући велим човјек себе, тим уједно и своје претјеране и неваљале тежње замијени са врлинама науке хришћанске, страхом Божјим и вршењем заповједи његових.

Таковим упознаваньем себе и одлучном вољом за поправљање, не само што ћемо себе усрећити тјелесно и душевно, на овоме непостојаном привременом животу, који прође као тили часак, већ и у вјечном и небеском животу удостојаћемо се блаженства и *вијенца славе, који Бог обрече онима, који га љубе.*

Родитељи, учитељи и старјешине народа, треба да предњаче примјерним радом и животом своме потомству, свуда и на сваком мјесту, јер само онда наука њихова имаће успјеха, и сјеме њихово пашће на плодну њиву, у којој ће наћи мјеста да се дубоко убокори.

Старјешине народне велим, треба своме млађем нараштају да предходе у свему оном што је добро, лијепо, племенито и узвишено; јер само на тај начин створиће потомству своме срећу и будућност.

Таковим радом најбоље ће показати да љубе вјеру своју, милу нам народност српску, да почитују цркву и штите њене свете заповјести и установе. А то захтјева браћо, од нас и овај ново-саздани храм, т. ј. треба да се преобразите из својих рђавијех дјела, која су с пороцима скопчана, а да се преобучете у нова дјела, која за собом срећу, напредак и благостање доносе; јер иначе све жртве и труд који уложисте око овога светога храма, био би узалудан, ако се не би обновили ви, као и овај св. храм. Поред љубави наше, благочестиви Христјани, према овоме светоме храму, дужност вам је најсветија љубити своју српску школу и подизати је; *јер школа и црква јесу два али неразлучима фактора*, који припремају човјека како за времени тако и за вјечни живот. Школа је завод просвјете, који облагорођава срце, оплемењује и његује душу, даје потребног и побожног знања, како ће од ваше дјеце бити добри, паметни и разборити људи. Дјеца ће употребљујући знање, које им се обилато пружа у српским школама, бити од користи у првом реду себи, затим умјеће вјерно да послуже цркву, државу, и да се постарају о благостању милога им отачаства. За побожно образовање дјеце своје къ дне вѣдны, даваће те тешка одговора самоме Господу Богу, и свака извина и немарност за религијозно-морално образовање дјеце ваше не ће проћи без тешких казна.

Ако школу не љубите заиста не љубите ни цркву, јер школа и црква су једно и нераздвојно, па тек једна помоћу друге може да постоји, као што и човјечији организам живи само дотле док у њему постоји душа.

Љубављу и слогом можете све постићи, а ње тога нема ту све назадује.

Надам се, благочестиви Хришћани, да ће те увиђети ваше потребе и недостатке, те настојати да све оно, што је корисно и богоугодно од свега срца примите и настојите постигнути. Надам се, да ћете се и у будуће старати за подизање цркава и школа, у свима мјестима наше миле домовине, која још до данас у тим потребама оскудјевају. То нам је дужност, коју сам Божји закон налаже, а државне и грађанске власти слободу и потпору нам дају.

На кад је тако благочестиви Христијани, прионимо од свега срца и све душе своје са ватреном љубави и пожртвовањем, те подижимо ове двије најсветије, најспасоносније установе, своју цркву и школу; јер нам у њима лежи спас, срећа, напредак и благостање. Ове су установе и прађедови наши ватрено љубили и подизали, али је многе дуга периода времена уништила, а многе су се престале звати заводом спаса, због наше немарности. Најетојмо браћо, у будуће, порушене храмове и школе подигнути, упражњене попунити, свуда ће потреба изискује, па тада ћемо смјети казати да смо достојни потомци својих прађедова, који нам то у аманет оставише.

Љубав и слога са побожним знањем, све може учинити, па нема ништа што би јој рад препријечило. Све ово браћо, може се добити само у цркви и школи, у таквим заводима просвјете, које до гроба треба да потпомажемо, и од свога залагаја да откидамо а у ту циљ да дајемо.

Када би за ту циљ уштедили од сујетног и непотребног накита, затим раскоша, који чинимо у нашем животу, на то приложили просвјетним заводима, колико би данас напредњији и бољи били? Настојмо браћо, у будуће чувати се тога, а на олтар своје православне цркве и просвјете све веће материјалне жртве приносити; јер без тога не можемо ништа учинити, и свијет би нам овај изгледао као нека затворена књига — нама неприступна.

На пошљетку благодаримо, благочестиви Христијани, сви заједно Господу Богу, који нам је дао здравља, снаге, моћи и одушевљења те овај св. храм подигосмо, који ће служити Њему на славу

а на дику и поносе православљу и српском роду. Помолимо се овом приликом од срца Свевишњем, да нас по својој милости удостоји да их још много видимо овако сагрђених. *Благодаримо и молимо се Богу за здравље Његовог Величанства нашег премилостивог Цара и Краља Франца Јосифа I., који својим правдољубивим законима јамчи, штити и појачава права и слободу наше св. православне вјере и цркве; који свако благостање и корисну установу нашу потпомаже и као мудри и милостиви, правдољубиви и благи отац и моћни владар о свакоме се бољитку и напретку нашем стара.*

Благодарни будимо Високој Земаљској Влади која нам је како за ову, тако и за многе друге цркве милостиво указала своју помоћ и очинско старање за своје вјерне поданике. Нека је хвала, признање и топла благодарност овој српско-православној општини и свакоме приложнику, који незажали труда и муке, само да час прије види довршен овај св. храм. Свемогући Творац нек вам надокнади ваш труд; поља, винограде и стадо нек вам благослови, и дуг христијански живот подијели вам.

О премилостиви Боже, овај св. храм, који смо у славу имена Твога отпочели и довршили, благослови, Својом свемоћном десницом, заштити у њему приносиве Ти се бескрвне жртве од вјерних слуга твојих и народа твога. Милостиво молитве услиши, умудри разум њихов да се по св. евангелској науци управљају, те живећи на овоме свијету у миру, слози и љубави, у свему добром и потребном напредују, а по преселењу вјечно спасење душа да стеку свагда славећи и и величајући пресвето име Твоје Амин.

Даљи ток божанствене службе ишао је својим редом. Службу је одговарало српско пјевачко друшво „Гусле“ милозвучним гласом. Заиста наша кршна Херцеговина може да се поноси са овако ријетким пјевачким друштвом, које јој доноси славу на све стране, а служи за примјер и другим српским земљама!

По свршетку литургије, у један сат послије подне стављен је ручак у просторијама, — ладницама пред црквом, за које се као и за ручак постарала српско-прав. општина са мјесним пароxом преподобни г. Христифором Милутиновићем.

За вријеме ручка подигао је прву здравицу Високопреосвештени госп. митрополит Серафим, у здравље Његовог Величаства нашег премилостивог Цара, и у здравици захвалио је Њег. Величаству на очинском старању око подизања цркава и школа у нашој кршној Херцеговини. По свршетку здравице српско-просл. друштво „Гусле“ громким гласом отпјевало је царску химну „Боже живи“.

Престојник Драганић, као изасланик политичке власти, захвалио је на здравици Његовом Високопреосвештенству, коме је на крају говора усклинуо Живио!!! На то је пјевачко друштво „Гусле“ прихватило „многаја љета“. Истом приликом наздравио је Земаљској Влади и Његовој преузвишености госп. министру Калаји, госп. Христифор Михајловић, па од врло велике је важности и бесједа г. Лазара Милићевића пресједника општине мостарске, у којој је истикао жељу око подизања српске школе у истоме мјесту.

Затим је наздравио часни госп. Ст. Правица ђакон и тајник велеможном г. окружном престојнику барону Бенку и погл. г. Драганићу престојнику, захваљујући им на топлој препоруци код владе за припомоћ овој цркви; истичући да они, као моћни органи високе владе, а при том који су непосредни тумачи истој, да ће народне потребе и оправдане жеље настојати код владе остварити, те да до њих много стоји, до нашега стварног бољитка. Надамо се, да ће на корист у опће и напосе српско-православног народа нашега радити о религиозно-моралном и просвјетном напретку и о свакој срећи и благостању, те народ задовољивши и владу задоволи, и на тај начин код њих успомену, а код других стварну жељу испуните.

Даље здравице су ишле својим редом и свака је пропраћена од стране нашег дичног пјевачкога друштва са „многаја љета“.

Потом је Високопреосвештени госп. митрополит у 2½ сата отишао у свој стан, ђе је исти пробавио до времена играња томболе, коју је одбор приредио, ради већега прихода цркви. Истога дана пало је прихода цркви до 2.000 фор.

По свршетку вечерње госп. митрополит у пратњи свога тајника и ђакона г. Ст. Правице отпутовао је у своју резиденцију.

У Мостару 23/8. 1893.

Алекса Јокановић,
свршл. богослов.

Проповијед на Преображење.

Благочестиви Хришћани!

Данас славимо успомену Христа Спаситеља, кад се преобразио са земље, на небо. А то је било овако:

У оно вријеме, позове Исус: Петра, Јакова и Јована — тројицу својих апостола и изведе их на високу гору Тавор. И преобрази се пред њима. Лице његово засија као сунце, а хаљине му посташе бијеле, као свјетлост. И јавише се њима пророци: Мојсије и Илија, који почеше с Исусом говорити. А, Петар рече Исусу:

„Господе! Добро нам је овдје бити; ако 'оћеш, да начинимо три сјенице (ладника), теби једну, Мојсију једну и Илији једну".

Још док Петар говораше, сијаја облак заклони Исуса и пророке, и чу се глас из облака: *„Ово је син мој љубезни, који је мени по вољи, њега послушајте".*

И, кад чују то апостоли, падоше ничице и уплашише се врло! . . . Исус им приступи, дотаче их се и рече им:

„Устајте и небојте се!"

Они подигоше очи, али никога не виђеше осим Исуса.

И, кад су силазили с горе, заповиједи им Исус говорећи: „Никоме не казујте, шта сте видјели, докле син човјечији из мртвих не ускрсне". . .

Ето благочестиви Хришћани, како се догодило преображење Господње.

И ми треба, да се преобразимо — видјелом науке Христове; треба, да постанемо чисти и свијетли.

— А, шта нам треба радити, па да и ми постанемо чисти и свијетли?

— Ево шта!

— Ми треба сваком даном приликом, да се њежбамо у добрим и Богу угодним дјелима; да љубимо и поштујемо само оно, што вјечито траје; да љубимо и поштујемо сваког поштена човјека; јер:

„Ко нема љубави — вели Христос — *тај није од Бога!"* Ко има хришћанске љубави, тај има и хришћанске вјере т. ј. у коме човјеку почива права хришћанска љубав, тај право вјерује Бога и његов свети закон. А ко има праве љубави и вјере, тај с правом може се надати срећи и добру и овога и онога свијета.

У добрим дјелима, можемо се вјежбати, свугдје и на сваком мјесту. Бога можемо молити свугдје и на сваком мјесту, но најприкладније је за молитву мјесто црква.

Храм овај, није начињен, да у њега гледамо, него треба сваког празника и нељеље да га посјећујемо.

„Дођите дјецо моја, да вас научим страху Господњем!" вели Христос Спаситељ.

Па, и ја вас позивам, да долазите на молитву у овај свети храм; да слушате и поштујете своје свештенике; да се покоравате црквеним и грађанским законима; да љубите Бога и ближњега; да се између себе слажете, као прави Хришћани.

Свето писмо вели:

„Ко не љуби браћа свога, кога види, како може љубити Бога, кога не види?!"

Дакле, благочестиви Хришћани, дужност нам је велика од Бога: Млађи старије да слушају и да им се у свему покоравају, а старији да поучавају млађе своје у сваком добру. . .

Ми Бога не видимо, али видимо Његова света дјела; видимо — у свакој твари Његову славу; видимо Његову величину и Његову непостижимост.

Он нам даје живот и смрт. Он нам чини добро. Он нас воли и љуби, као своју милу дјецу; па кад он нама, толика добра чини, како да му не захвалимо; како да му не принесемо наше топле молитве??

Молитва је побожан разговор душе наше с Богом. Молитва нас оживљава. У молитви душа се наша разговара с Богом . . .

Гдје су два или три сабрани у име моје, ту сам и ја међу њима" вели Христос.

Па скупљајте се благочестиви Хришћани, скупљајте се на молитву; па искажите своје осјећаје Вишњем Творцу — и ако се право и срдачно узмолите, Он ће вам послати анђела хранитеља, да вас чува од сваког зла, да вам дарује душевно и тјелесно спасење.

Он је казао: *„Синови моји и кћери моје! Што год имате, ја ћу вам дати".*

Па, кад нам он обећава толико добро и срећу, то и ми треба, да испуњавамо Његову свету вољу; па и ако нас ко напада, или оговара, то да се ми не осрћемо на клеветања на-

шијех непријатеља, него увијек чиста срца и поштене душе, да радимо за српски народ свој и лијепу вјеру православну; јер и Христа Спаса разапеше, а он са крста у највећим мукама викаше:

„Оче! опрости им, јер не знају шта раде!“ Тако и ми чинимо:

Опраштајмо увриједе својим непријатељима, па ће и нама Бог опростити гријехе наше, којима ми — сваким даном Бога вријеђамо.

Познато нам је да паметнији попушта, те будимо и ми паметнији, па љубимо и наше непријатеље; јер ни они не знају, шта раде, — па ће нам срећа сваким даном боље цвјетати, наши ће нам домови бивати напреднији; а ко је напредан, тај се зове вриједан.

Са овога светога мјеста, ја вас позивам, да у миру и благочестију живите на: дому, у пољу и на сваком мјесту; да помажете брат брата; *да љубите наше српске свештење: школу и цркву.*

И, ако будете радили и чинили, као што Бог заповиједа, и ви ћете се онда преобразити, — преобразићете се новијем животом — постаћете чисти и свијетли. А наше потомство — наша мила Србчад, са поносом помињаће нас, да смо били: вриједни, поштени и честити Срби, прави Хришћани и свјесни грађани.

У то име кликнимо:

„Слава нека је Богу на небесима, на земљи мир, а међу људима добра воља!“ Амин.

Говорио у Фочи 1893. год.

Марко С. Поповић,
срп. учитељ и ђакон.

Црквене прилике у Србији и четврта редовна свештеничка скупштина.

(Писмо уредништву).

Одавна сам накан, да читаоце вашег цијењеног „Босанско-Херцеговачког Источника“ упознам са стањем нашега црквеног живота у Србији, а за ово ми се указа угодна прилика сада, када хоћу да вам пишем извјештај са наше четврте редовне свештеничке скупштине. Све ће ово да интересује наше читаоце, а у колико ће се напоменама потписаногa, да користе и наши и ваши црквени управљачи и људи од утицаја на наше црквене послове — то је сасвим за писца ових редака питање на другом реду.

Нема сумње, ви пратите наше црквене часописе[1]), и они би требали да вам најбоље илуструју црквено стање данас у Србији. Но што се пише у нашим црквеним часописима и другим јавним органима — превучено је често у велико страсношћу, мржњом и личним нерасположењем или вишим обзирима, те се ствари често не представљају у правој боји.

Истина је, да је у цркви нашој у Србији несложено једно стање и у неку руку грозничава једна пометња. Овој пометњи је узрок општа досадања пометња у држави српској, а она је појачана извјесним одредбама, које су унесене у нови закон о црквеним властима, и којим су одредбама унесени у живот, црквe српске принципи, који су веома далеко од канона и уредаба првобитне цркве, али које су одредбе потекле ушљед нужне неопходности и прилика у цркви српској, у којој су прерогативе епископске власти у више прилика тако лудо проигране, на штету и цркве и појединаца. Народ је у Србији подијељен у партије, које се страсно мрзе, а у овом послу свештенство предњачи. Међу самим свештеницима и архијерејима нема Христова духа и љубави. И за саме архијереје говори се, да су прожети духом партијске мржње, и да интересе црквене заостављају питањима: хоће ли на изборима ова или она партија добити већину. — Због ових недаћа наших и раних недјела и обести појединих архијерејa, да би се свештенство сачувало од самовоље и личних ћефа црквених поглавара — донесен је садањи закон о црквеним властима, који је дао свештенству извјесна права, која до сада није имало, и којим је у неколико сачувано од самовоље и обијести, тако да се изразим, архијерејске; али је оним новим законом учињена друга једна штета интересима цркве и вјере народне. *Свештенство је одвојено од својих архијереја и остављено без сваке дисциплине и потребног надзора*, а изборним системом бачен је у свештенство распаљени угарак

[1]) Уредништво не добија ни „Весника српске цркве“ ни „Хришћанског Весника“.

партијског гњева и рвања, који и иначе сажиже српску дјецу и раздире утробу ове наше јадне земље. Од једног зла начињено је друго, а све ово на штету је по цркву и свету вјеру православну.

Хоће ли се једном учинити крај свему овоме, и хоће ли црква српска у краљевини у истини бити тихо пристаниште за све оне, који траже мира и спокојства, заморени људском борбом и људским неситим жељама; хоће ли свештенство српско у краљевини бити анђео мира и љубави и у истини носилац знамења Великога Пастира нашега Господа Исуса Христа — то све зависи од мудрости и увиђавности данашњих управљача српске цркве и њиховога родољубља и преданости своме позиву. Иначе бојазан је, да се у наше црквене послове не умјешају свјетовни елементи, да они у цркви повраћају јединство и да брод цркве упућују у његов прави колосијек, ако то архијереји српски зарана не учине. А од ових се тражи само то, да имају пред очима једино свој узвишени позив, и да остану до краја на висини свога положаја, а својом мудрошћу и љубављу прикупе око себе све свештенство, па и оне крајње елементе, који се данас наслађују на свјетовну власт, кад су занемарени и остављени од својих архијереја.

Због тога, што је до данас дрскуће рађено, може се смело рећи, да је ауктоpитет црквене власти сведен до најнижег ступња, и да је кроз редове свештеничке почео да буја коров и да у овом корову још спавају мртвим сном немара и равнодушности према светињи службе толико и толико слугу Христових, само за то, што је свештенство без надзора и дисциплине, и што је остављено вихару и утицају свачијем, само не својих старјешина и поглавара.

Кад пишемо ове ретке, нас једа хвата, кад бацимо поглед на другу страну нашега црквеног живота — на свету вјеру нашу, како пропада и како је нестаје у српском народу, који се као безазлено стадо поводи за лажним учитељима и разним спекулантима, који су и плаћени, а којима на жалост ништа не смета у Србији у њиховом овом убитачном послу; јер је свештенство са архијерејима својим обратило сву пажњу своју: ко ће бити изабран за чланове великог духовног суда, да ли ће свештеници — напредњаци и либерали остати у фузији и приликом избора чланова за велики духовни суд, или ће се ови приближити радикалима и с њима компромис углавити, и т. д. Свјетска пак власт користи се овом околношћу, а није јој ни стало да она штити и брани вјеру и цркву у Србији, кад су је напустили они, који су за ово најпозванији — свештеници и њихове старјешине.

Ни о удружењу свештеничком у Србији не могу вам бог зна шта повољније рећи; и оно је прожето истим духом, каквог је само свештенство у суштини. 20. августа ове године била је у Београду *четврта редовна скупштина*. На њој су расправљана важна питања из свештеничке службе, али сва та питања препирана су у журби и недовољно, јер је дневни ред био доста пространи, па је због тога и расправа „Утицај свештенства на народно здравље“ остала непрочитана, међу тим цијело пола дана свештенство је утрошило око тога: ко је пуноправни члан скупштине свештеничке и *ко ће бити предсједник скупштине*: либерал или радикал, или напредњак. Свештенство је на овој скупштини било подијељено у два клуба: либерали и напредњаци били су у фузији и имали су своју самосталну листу, док су радикали имали засебно своју листу. На овакав обрт у пословима свештеничким има се приписати једино *утицају свјетовне политике*, јер напредњаци, који су иначе вазда до сада били у питањима црквеним уз радикале, — овом су приликом, прешли либералима једино по команди свога вође политичког г. Милутина Гарашанина, што и они сами до душе нијесу крили. И тако за предсједника је изгласан г. *Димитрије Цвјетковић* протопрезвитер окр. пиротског, који је и прошле године био предсједник скупштине, и који је по политичком правцу либерал. За потпредсједника је изгласан свештеник вел. крмљански *Никола Крупежевић*, који је по начелима — напредњак. Радикали са својим кандидатима били су у мањини. За секретаре изабрани су: *Живота С. Миловановић* парох ваљевски, *Димитрије К. Михаиловић* свештеник и секретар духовног суда жичког, *Стеван Димитријевић*, ђакон и писар духовног суда из Ниша, *Тодор Пржић* свештеник забојинички, *Михаило Јаковљевић* ђакон крагујевачки и *Марко Јелић* свештеник скобаљски.

У расправљању свију постављених питања примјећивала се жучност, нетрпељивост, често лична мржња, а нарочито *опширна подвијеност* свештенства у питањима, која би ма и најмање долазила у додир са стањем данашњим у цркви.

Напријед мора увијек
Ако побједу жели,
Тако и свето Писмо
Свакоме од нас вели.

Свештеник сваки мора —
Пред паству први стати.
Устреба л' — када било
За паству живот дати . . .

Па који тако ради,
Са правом може рећи:
„*Ја сам живио славно,*
А сад ћу у гроб лећи“ !.

„*Све своје, што сам им'о*
Роду сам моме дао —
Кад видим сребан народ
Није ми мријест' жао“.

„*С' Богом остајте људи,*
С' Богом премила мајко, —
О, домовино света —
Моје сунашце жарко!“
— — — — — — —
— — — — — — —

*

Ој, Србине —
Побратиме,
Свештениче,
Наставниче!
Јово драги . . .
С' тобом ув'јек брата ево,
Ил' плакао, или пјев'о . .
Гледам, гледам, видим тебе,
Љубим слику поред себе . .
Мртва слика —
Српског мученика!
Ал' дух живи, срце врело —
Љубав пламти — ој, весело!
Љубав живи . .
Љубави се свако диви . . .

— Кад ћемо се пољубити,
Загрлити —
И за здравље запитати?.
Дал' на земљи, ил' онамо . .? . .
— Загонетка, то је само!!! . . .
— — — — — — —

* * *

Тешко бреме на мени је,
Ал' срдачно ја га носим . .
Све за Христа и за народ —
Ја свештињу ову носим!

Са презиром многи гледа
Свога српског свештеника . .
И ја, ево сада ступих,
У ред тијех мученика. —

С' крстом часним и Србуљом,
Да у народ слогу сијем, —
Позивам их у братинство
— Никоме се ја не кријем!

Да чувају српско име,
Свету вјеру православну, —
Да се моле Вишњем Оцу
И по ноћи — и у дању . .
— — — — — — —
— — — — — — —

Искупљени српски народ
Свети Саво благосиља . .
Ох, та срце — српско срце
Свако с' пуни светог миља . . .
Брат до свога брата стао,
Руке дигли у вис горе —
Су три прста заклињу се
И овако они зборе:

„*Евангељем*“ *куну Ти се*
Мили српски синци Твоји, —
О, благослов ојго пошљи!
Ево братац с' братом стоји“..
— — — — — — —

Ох, та сан је, сан је ово —
Али, кад ће јава бити;
Када ли ће братац брату —
Око врата руке свити?!?
То је оно . . За чим сваког
Мора срце, да заболи . .
То је оно, за чим Србин
Увијек се Богу моли . . . . .

. . . Да завршим, јер ми срце
Неће пјесме да поп'јева —
А, око ми — моје младо
Грозне сузе сад прољева . . .
Ах, опрости мили браће!
Што т' на очи сузе гоним; —
Јер када ми народ плаче . .
И, ја за њим сузе роним!! . .

Фоча, на Крстов-дан 1893. г.

Марко С. Поповић,
учитељ и ђакон.

Напријед мора увијек
Ако побједу жели,
Тако и свето Писмо
Свакоме од нас вели.

Свештеник сваки мора —
Пред паству први стати.
Устреба л' — када било
За паству живот дати . . .

Па који тако ради,
Са правом може рећи:
„*Ја сам живио славно,*
А сад ћу у гроб лећи“!.

„*Све своје, што сам им'о*
Роду сам моме дао —
Кад видим сребан народ
Није ми мријет' жао“.

„*С' Богом остајте људи,*
С' Богом премила мајко, —
О, домовино света —
Моје сурашње жарко!“
— — — — — — —
— — — — — — —

*

Ој, Србине —
Побратиме,
Свештениче,
Наставниче!
Јово драги . . .
С' тобом ув'јек брата ево,
Ил' плакао, или пјев'о . .
Гледам, гледам, видим тебе,
Љубим слику поред себе . .
Мртва слика —
Српског мученика!
Ал' дух живи, срце врело —
Љубав пламти — ој, весело!
Љубав живи . .
Љубави се свако диви . . .

— Кад ћемо се пољубити,
Загрлити —
И за здравље запитати?.
Дал' на земљи, ил' онамо . .? . .
— Загонетка, то је само!!! . . .
— — — — — — —

* * *

Тешко бреме на мени је,
Ал' срдачно ја га носим . .
Све за Христа и за народ —
Ја светињу ову носим!

Са презиром многи гледа
Свога српског свештеника . .
И ја, ево сада ступих,
У ред тијех мученика. —

С' крстом часним и Србуљом,
Да у народ слогу сијем, —
Позивам их у братинство
— Никоме се ја не кријем!

Да чувају српско име,
Свету вјеру православну, —
Да се моле Вишњем Оцу
И по ноћи — и у дању . .
— — — — — — —
— — — — — — —

Искупљени српски народ
Свети Саво благосиља . .
Ох, та срце — српско срце
Свако с' пуни светог миља . . .
Брат до свога брата стао,
Руке дигли у вис горе —
Су три прста заклињу се
И овако они зборе:

„*Еванђелем*“ *куну Ти се*
Мили српски синци Твоји, —
О, благослов овго поиљи!
Ево братац с' братом стоји“..
— — — — — — —

Ох, та сан је, сан је ово —
Али, кад ће јава бити;
Када ли ће братац брату —
Око врата руке свити?!?
То је оно . . За чим сваког
Мора срце, да заболи . .
То је оно, за чим Србин
Увијек се Богу моли . . . . .

. . . Да завршим, јер ми срце
Неће пјесме да поп'јева —
А, око ми — моје младо
Грозне сузе сад прољева . . .
Ах, опрости мили брале!
Што т' на очи сузе гоним; —
Јер када ми народ плаче . .
И, ја за њим сузе роним!! . .

Фоча, на Крстов-дан 1893. г.

Марко С. Поповић,
учитељ и ђакон.

Д. Б. АЕМК. Број 1772.

Статистички преглед српско-православне

Број	Протопрезвитерат	Цркви	Манастира	Села	Парохија	Кућа	Душа
1	Сарајевски	6	—	162	10	2508	27603
2	Високи	2	—	115	3	860	6597
3	Рогатички	2	—	193	6	1237	11417
4	Вишеградски	5	—	140	7	1429	10097
5	Бањалучки	13	1	111	18	4559	42218
6	Градишки	8	—	50	10	3317	23558
7	Тешањски	6	1	68	9	2296	20559
8	Прњаворски	8	—	65	13	2534	22438
9	Приједорски	12	—	48	12	2810	21279
10	Кључки	8	—	52	9	1760	14737
11	Крупски	19	—	48	12	3212	27427
12	Сански-Мост	11	—	59	9	2478	17875
13	Травнички	5	—	125	6	1233	12315
14	Љевански	6	—	51	7	1578	11993
15	Гламочки	3	—	72	5	1360	9798
16	Бугојнски	4	—	115	6	1110	13308
17	Маглајски	3	1	58	11	2429	18168
18	Герзовачки	5	—	61	6	1582	13033
19	Бихаћки	6	—	39	6	1907	13325
20	Дервентски	10	—	69	10	2487	17997
21	Костајнички	19	1	74	14	4288	31983
22	Петровачко-Уначки	10	1	52	12	3044	22650
23	Варцар-Вакуфски	6	—	109	10	2058	19394
24	Власенички	6	1	145	9	1970	17728
25	Сребренички	10	—	86	13	1607	15001
	Свега	193	6	2167	233	55653	462498

АЕ. М. српско-православна Конзисторија сарајевска . . . . . .

Српско-православни богословски завод у Рељеву . . . . . .

Надзиратељ јерусалимских добара у Босни и Херцеговини и почасни члан Конзисторије

Вјероучитељи (катихете) у сарајевским народним (комуналним) школама . . . . .

Војени свештеник за Босну и Херцеговину . . . . . .

Свештеник централне казнионе у Зеници . . . . . .

архидијецезе Дабро-босанске за 1892. годину.

Вјенчано парова	Рођено		Умрло		Свештенство								
	мушки	женски	мушки	женски	ђакона	протођакона	свештеника	протa	јеромонаха	синђела	игумана	протосинђела	архимандрита
198	620	610	439	440	—	—	12	1	—	—	—	—	—
48	134	135	153	144	—	—	1	—	1	—	—	1	—
75	223	197	128	97	—	—	5	1	—	—	—	—	—
80	215	183	81	83	—	—	7	1	—	—	—	—	—
341	797	721	651	704	1	—	15	2	1	—	1	—	—
133	463	416	234	255	—	—	8	—	—	—	—	—	—
179	375	389	396	409	—	—	8	1	—	—	—	—	—
165	416	374	402	394	—	—	13	—	—	—	—	—	1
171	501	411	306	312	—	—	10	1	1	—	—	—	—
121	218	302	320	239	—	—	8	1	—	—	—	—	—
152	511	665	418	485	—	—	11	1	—	—	—	—	—
110	447	376	304	270	—	—	7	—	—	—	—	—	—
112	293	285	297	218	—	—	8	—	—	—	—	—	—
91	271	230	157	175	—	—	4	2	—	—	—	—	—
86	264	232	117	130	—	—	3	1	—	—	—	—	—
115	327	329	204	225	—	—	6	—	—	—	—	—	—
160	372	391	298	303	—	—	10	—	—	—	1	—	—
117	262	284	214	213	—	—	7	1	—	—	—	—	—
68	292	269	261	271	—	—	6	—	—	—	—	—	—
220	421	387	395	428	—	—	9	1	—	1	—	—	—
128	696	684	379	343	—	—	11	2	—	—	2	—	—
147	529	462	370	383	—	—	13	—	—	—	—	—	—
138	422	430	270	307	—	—	7	2	—	—	—	—	—
143	409	384	184	194	—	—	8	1	—	—	—	—	1
174	285	275	220	187	—	—	11	1	—	—	—	—	—
3472	9763	9421	7098	7209	1	—	208	20	3	1	4	1	2
. . . . .					1	1	—	2	—	—	—	—	1
. . . . .					—	—	—	3	—	—	—	—	—
. . . . .					—	—	—	—	—	—	—	—	1
. . . . .					—	—	1	1	—	—	—	—	—
. . . . .					—	—	1	—	—	—	—	—	—
. . . . .					—	—	1	—	—	—	—	—	—
Укупно					2	1	211	26	3	1	4	1	4

Премјештени.

Теодосије Бабић, јеромонах и парох Љубијски, за настојатеља манастира Моштанице, у костајничком протопрезвитерату.

Ристо Јокановић, надзиратељ дервенског протопрезвитерата, за пароха у Зеници.

Коста Поповић, парох зенички, за надзиратеља и пароха у Дервенту.

Михаило Антонијевић, парох Љубијски, на парохију Ваган, у гламочком протопрезвитерату.

Божо Грабеж, са парохије Оборци богојанског котара, за пароха у Бабиће, у котар јајачки.

Разно.

Представка православног српског епископата у Аустро-Угарској монархији Његовом Величанству. „*Ваше Царско и Апостолско краљевско Величанство! Најмилостивији Господару Наш!* Вјерно одани, у најдубљој понизности подписани, српско православни епископат, дошао је поводом у изглед стављеног тако званог црквено-политичког програма високе наше владе, у тај немио положај, да је, вођен једнаком љубављу према својој цркви и према драгој нам отаџбини, из своје дана 24. Априла (6 Маја) о. г. у Даљу држане епископске конференције, у најдубљој понизности прикључену представку, преузвишеном господину министру председнику Др. Александру Векерле поднијети принуђен био, у којој је своје становиште, своје назоре, жеље и жеље у том погледу изложио.

„У најдубљој покорности подписани, пошто смо програм тај свестрано и савјестно проучили, дошли смо на жалост до тог убјеђења, да ће се тим програмом, ако се спроведе и у живот ступи, у црквеном, породичном и моралном животу православног српског народа такав преврат створити, који ће му темељ опстанка потрести па и порушити га.

„Сматрајући у освећеној особи Вашег ц. и ап. кр. Величанства врховног протектора своје цркве, и најмилостивијег оца свију својих вјерних народа, у најдубљој понизности подписани, као духовне поглавице српско-православног народа, усуђујемо се у овој тешкој, по развитак и опстанак нам судбоносној ситуацији, узвишеном пријестолу Вашег ц. и ап. кр. Величанства у најдубљој оданости и поданичкој вјерности приступити и покорно молити, да Ваше цар. и ап. кр. Величанство свету нашу цркву и највјернији православни српски народ, у своју отачаску и краљевску заштиту узети и од пријетеће нам опасности најблагоутробније сачувати нас умилостиви се.

„Који молећи се Господу за здравље и спасења Вашег ц. и ап. кр. Величанства у непоколебивој вјерности и поданичкој покорности јесмо

У Карловцима 9. (21). Маја 1893.

„Вашег царског и апост. краљевског Величанства у најдубљем страхопоштовању вјерноодани српско-православни епископат.

Потписани:

Георгије Бранковић с. р.,
патријарх.

Нектарије Димитријевић с. р.,
епископ пришки.

Мирон Николић с. р.,
епископ пакрачки.

Никанор Поповић с. р.,
епископ темишварски.

Михајло Грујић с. р.,
епископ г. карловачки".

Меморандум православног српског епископата у Аустро-Угарској монархији Његовој Преузвишености др. Александру Векерлу, предсједнику крал. уг. министарства.

Ваша преузвишености!

„Велика узбуђеност, која се поводом у изглед стављеног дјелом већ и законодавству предложеног, тако званог црквено-политичког програма, и код оних, који су за, и код оних, који су противу тога програма, на све стране појавила, и која из дана у дан све више расте, обузела је и српски православни народ, коме смо

ми најучтивије потписани српско-православни епископат, духовне поглавице, у толикој мјери, да нити смо могли,нити смо смјели пропустити, а да се не посавјетујемо о коракима, које у овој тешкој ситуацији по дужности својој предузети морамо.

„У тој цијели смо се ми, најучтивије потписани, дана 24. априла (6. маја) т. г. у Даљу на конференцију скупили, и у њој, по свестраном претресању истакнутог предмета, једнодушно закључили: да прије свега своје, односно своје цркве становиште, према споменутом, у црквени живот тако дубоко засјецајућем црквено-политичком програму, образложимо и о томе Вашу Преузвишеност, као предсједника високог крал. угар. министарства, путем ове представке у највећој учтивости извјестимо.

„Разумије се по себи, да наше становиште и у овом питању не може бити друго, него православно-црквено; основано на божанственој науци самог установитеља свете вјере наше.

„Са тога становишта принуђени смо наше назоре, жеље и жеље у погледу цијелог црквено-политичког програма у опште, а за тим у погледу у изглед стављена и већим дијелом законодавству већ и поднесена овамо односећа се четири законска предлога понаособ, у слиједећим примједбама најучтивије изразити:

„Из цијелог програма како̂га је Преузвишеност Ваша 21. новембра пр. год. у посланичком дому објавити благоизволела, што се у прочем већ из самог наслова тих појединих законских предлога види, провире по нашем назору тенденција, да се одношаји и свезе, које вијековима већ постоје међу државом и црквом, било на које вјероисповјести, прекину, чим ће црква да се изолира, ослаби и у вршењу своје узвишене мисије спријечи; а на против држава у тај положај постави, да и на чисто црквеном терену, без обзира на религиозно увјерење и вјерско учење појединих цркавва, па чак и без обзира на слободу и свештену савјести — самовластно располагати може.

„Ми смо тога увјерења, да је држави и до сада свагда корисна и добродошла била припомоћ, коју је од питомећег и облагороћавајућег моралног уплива цркве добијала; а данас, где се материјализам, религиозни индиферентизам и многе опасне, цркву и државу подједнако негирајуће теорије махом шире, а држава противу тих струја сигурног лијека и поузданог оружја нема, — данас држимо, да је држава више него икада до сада на моралну припомоћ цркве, а црква опет на припомоћ државе упућена; јер само тако и једна и друга своју мисију у корист цијеле отаџбине успјешно вршити могу.

„Ми држимо, да гријеше они, који морални уплив цркве излишним сматрају; јер се неда порећи основаност тврдње више њих знатних мужева и писаца, да се маса народа никада дотле узвисити неће, да на основу филозофске рефлексије себи морална правила постави и њих се држи; а и државни закони таква правила нити поставити, нити наметнути могу, него ће и од сада религија остати увијек извор моралу.

„Даље морамо у погледу сва четири законска предлога још и слиједећу примједбу учинити:

„Ако ти предлози законом постану, онда ће у тима од чести у сам опстанак црквва засијецајућим питањима, за све у домовини нашој постојеће цркве, једно и исто правило без сваког изузетка важити.

„Пошто пак свака црква има своје засебно учење и исповједање, то се једно и исто за све те разне цркве правило не може поставити, а да се било једној, било другој, темељ опстанка њеног не поруши.

„Па кад су дакле у ријечи стојећи законски предлози подобни, да и сам опстанак појединих цркава, а понаособ српске православне цркве у опасност доведу, онда ће Ваша Преузвишеност мудро увидјети, да су поничано потписани као предстатељи потоње цркве принуђени, против тих законских предлога са свом одлучношћу глас свој подићи и Вашу Преузвишеност и високу кр. уг. владу учтиво замолити, да изволите одустати од намјере, да ти законски предлози законом постану; а дижемо свој глас тим прије, јер смо увјерени, да ће високо кр. уг. министарство упознавши пагубност тих законских предлога по поједине цркве и уваживши достојно тегобе српске православне цркве као и осталих цркава у земљи, које би из наумљене реформе црквено-политичких одношаја потекле, радо одустати од изведења високе своје одлуке и тиме уштедити нашој отаџбини до сада невиђени и никад неслућени жалосни призор тако звane културне борбе, у којој нема побједиоца, него само побијеђених, и очувати постојећи у њој вјерски и црквени мир.

„Прелазећи поназсоб на споменута четири законска предлога, за дужност своју сматрамо, на њих у највећој учтивости слиједеће примјетити:

„I. *Што се цивилних матица*

тиче, не можемо опорећи, да држава нема права, да за своје потребе — своје нарочите матице води. Једино је, чега се ми са црквеног гледишта у том погледу бојимо то, да ће код нашега народа, који је навикнут да матрикуларне исправе искључиво од црквених органа добија, ако се овај законски предлог усвоји — уједно и углед црквених органа, а можда и углед самог црквеног чиновјејства осјетљиво и тим више пасти, што се у предлогу изрично забрањује, да свештеник за водиоца нових матица изабран бити смије, што на свештенство свакако сјенку непоузданости и неповјерљивости баца; а свештенство које је од вајкада свако захтјевање државних власти у том погледу тачно а бесплатно испуњавало, то никако заслужило није.

„Поред тога је ради уклоњења сваке сумње о коректном поступању водиоца цивилних матрикула, преко нужно, да исти изрично обвезани буду, име крштеног, вјенчаног и пр., у оригиналном језику а не у преводу, унести, а исто тако и изводе издавати морају.

„II. *У погледу рецепције Мојсијеве вјере.*

„Пошто је црква наша према свима вјероисповјестима, које њене установе не дирају, потпуно толерантна, то ми противу саме рецепције те ништа немамо, али морамо одлучно бити противни оном одређењу у овом предмету, да наш Хришћанин у Мојсијеву вјеру прећи може: јер по догматичном учењу наше цркве, крштење је света и неизгладива (indelibilis) тајна, те тако Хришћанин у ма коју нехришћанску вјеру никада прећи не може.

„III. *Слободно вршење религије.*

„Овај је законски предлог врло опасан за све цркве, јер неограничена слобода стварања нових црквених удружења даће повода, да се данашње, због религиозних, политичких и народносних питања, и сада већ више но што је добро, поцијепано друштво, још више раскомада, а постојеће цркве постепено тако се ослабе, да на пошљетку животну своју снагу изгубити морају. Како у нашој отаџбини сваки грађанин и сада већ ужива личну слободу вјероисповијести, то се не може рећи, да је предлог овај постулат данашњих прилика и да га је било ма која црква и народност, захтјевала,

„Ми држимо, да ће овај предлог, ако законом постане само хаос и немир на све стране проузроковати, а неће никоме ни најмање користи донијети.

„IV. *Грађански брак.*

„Противу овога предлога, јер он у догматично учење наше цркве најдубље засијеца, шта више учење то у том дјелу хоће да поруши — морамо најодлучније глас свој подићи.

„По учењу наше цркве, брак је света тајна, и као такова она — као и цијело духовно судство, и сви одношаји који с тајном том у свези стоје — спада у искључиви дјелокруг цркве.

„Ово је становиште за нас безусловно мјеродавно и обвезно, и ми га по томе, а да се своје вјере не одрећемо, никада напустити не смијемо.

„Истина са више страна већ је речено да овај законски предлог, пошто никоме не брани, да се и у цркви ритуално вјенча, у црквени дјелокруг не дира. Но то, бар за нашу цркву, никако не стоји; јер ритуални и цивилни брак код нас су, као и код свију вјероисповијести, код којих је брак света тајна, противности, које се међусобно искључују, и то у тој мјери, да црква сваку свезу, која није у цркви по ритуалном пропису склопљена, не сматра за брак, него за конкубинат.

„Осим реченог, за све наше вјерне важећег правила има код нас још једна особина, коју овај законски предлог у обзир узео није. Код нас је парохијско свештенство, изузимајући ванредне, врло ријетке случајеве, брачно и сваки кандидат мора се прије рукоположења вјенчати. Кад би дакле грађански брак за сваког без разлике обавезним законом постао, онда би наш свештенички кандидат приморан да се цивилно вјенча, дошао у опрјеку са науком своје вјере, коју је у првом реду он — као будући свештеник — позван у чистоти њеној хранити и вјерне у њој настављати, и по томе дошао би у опрјеку са својом вјерском савјести и душевним миром; а с друге не један од свештеничких кандидата дошао би у искушење, да на супрот законима црквеним о браку и брачним препонама ступи у цивилни брак са таковим женским лицем, са којим по црквеном закону у брак ступити неби могао, и тиме би се дисквалификовао

за свештеника, чиме би се и онако недовољни број квалификованих свештеничких кандидата још већма умалио, а тиме би црква дошла у опасност, да не располаже са потребним бројем свештенства, што би опет по вјерски и морални живот вјерних од неизмјерно штетних посљедица било и цркву у њеним основима пољуљало.

„Санирање таковних штетних посљедица подјељењем епископских диспензација имало би по вјеру и цркву исте посљедице, јер би се таковим диспензацијама само учење вјере и црквени запт ариједао.

„Завршујући тиме овај најучтивији поднесак на који нас је једино дужност наша и према цркви и према држави, и усрдна жеља наша, да се мир у цркви и држави не помути, приморала, понизно молимо Вашу Преузвишеност, да изложене назоре, жебње и жеље наше у праведно и милостиво расуђење узети благоизволите.

У Корловцима 9. (21.) маја 1893.

„Ваше Преузвишености с пуним поштовањем одани српски православни епископат:

Георгије Бранковић с. р.,
патријарх.

Нектарије Димитријевић с. р.,
епископ вршачки.

Мирон Николић с. р.,
епископ пакрачки.

Никанор Поповић с. р.,
епископ темишварски.

Михајло Грујић с. р.,
епископ г. карловачки".

Јавна захвалност. Честити дични и родољубиви Срби г. Ристо Билић, комуникациони трговац — с' Томом Кашиковићем и Тодором Марготом — у Доњем Вакуфу, рођени у Мостару (Херцеговина); увиђајући с' једне стране оскудицу овдашње ново-сграђене цркве, у црквеним сасудима; а с' друге стране покренут чисто религијозно народним осјећајима, спрам своје св. цркве и народних светиња, даровао је овдашњу цркву, лијепијем и племенитијем новчанијем даром у своти од 35 фиорита; намјенивши га на добре и племените сврхе: да се набави у истој цркви сасуд за водо-осветење и мирницу за помазивање вјерних св. миром.

Својим племенитим дјелом, откриo је честити Херцеговац, жарку љубав, која му лежи у срцу и души на спрам св. цркве и народних светиња, а особито, спрам овдашње сиромашне цркве и општине, која је прије неколике године погорјела и остала без ничије ништа.

У тој жаркој љубави и религијозно-народним осјећајима, треба за углед да послужи родољубиви Србин другој честитој браћи, којима је Бог дао средства, да могу св. цркви прилог учинити.

За то, нека је споменутом Србину Херцеговцу, овом приликом од стране споменутог као и од стране свију житеља овог св. храма, изражена најтоплија захвалност и благодарност.

Дај Боже, да се сваки брат Србин и у опште Хришћанин угледа на честитог приложеника, те по могућности, покаже жарке искре љубави свога срца и душе, спрам св. цркве и народних светиња.

Живио честити, Срби, Херцеговац!!!

Српско-прав. црквено школска општина у *Доњем Вакуфу* 23. септембра 1893. год.

предсједник:
Јован С. Обрадовић,
парох.

Јавна благодарност. Висока земаљска влада за Босну и Херцеговину, благоизволела је даровати црквама протопрезвитерата билећког као и манастиру Добрићеву шљедеће црквене утвари и књиге, и то: године 1885. цркви билећкој два свештеника одјејанија, најнужније књиге при црквеном богослужењу, сасуде, кандила, чираке, полијелеј; године пак 1888., како поменутој, тако плашској и фатничкој цркви, а уједно и манастиру Добрићеву, даровала је и све потребне црквене ствари. Године 1892. црквама: билећкој, плашској, фатничкој и Манастиру Добрићеву по један велики чирак (свијећњак) што стоји пред дверима, — црквама пак: добрићевској, плашској и фатничкој свакој у исто вријеме и по једно ново евангелије са златорезом, а цркви у Кутима један стихар, један епитрахил, покривало на часну трпезу и путијер истој преко надлежне Митрополије, евангелије и апостол, штампани у Сарајеву 1893. године.

За подизање нове српско-православне цркве у Билећи, од почетка градње исте цркве до данас, даровала је до 10.000 фиоринта; — те ће се та црква ове године уз примоћ њезину, ако Бог да, довршити!

Па с' тога у име свештенства овога протопрезвитерата, приносећи топле молитве пријестолу Свевишњега, — овијем путем изјављујем своју искрену и срдачну благодарност високој земаљској власти.

У Билећи 30. августа 1893.

Ђорђе Периновић.
срп. прав. свештеник и надзиратељ протопрезвитерата.

Јавна благодарност. Висока Земаљска Влада за Босну и Херцеговину благоизволела је преко наше свете АЕ. Митрополије у Мостару подарити за цркве у овом протопрезвитерату два „Јеванђелија“ и два „Апостола“ и то: Храму св. Илије на Требијовима јеванђелије; Храму Благовјештенија у Требињу апостол; Цркви у Драчево (Попово) јеванђелије; Аранђеловој цркви у Корјеничкој парохији апостол.

На споменутом поклону како од моје стране тако и од стране свештеника и тутора горе назначених српско-православних цркава изричем овим Високој Влади најтоплију благодарност.

У Требињу, 4. Августа 1893.

Српско-православни протопрезвитерски уред.
Број 155. 1893. **Ристо Кочевић.**
српско-правосл. свештеник.

Прешли у православну вјеру. Број православнијех Хришћана у Сјеверној Америци сваким даном знатно расте. Благодарећи апостолској ревности познатог епископа Николаја, примило је у Милеbурgу православну вјеру **седам хиљада** унијата, који су се већим дијелом у оне крајеве населили из Галиције.

Црквено сједињење старо-католика са православном црквом. Руска богословска комисија, у којој су филандски архијепископи *Антоније*, дворски протојереј И. Л. *Јанишев*, архимандрит *Бурцев*, протојереј *П. Смирнов*, и професори А. Л. *Катански*, И. Е. *Троицки*, В. *Болотов*, и која је концем лањске године састављена да изради услове, под којима се могу старокатолици примити у заједницу цркве православне, — свршила је већ своју задаћу и предала је своје записнике св. Синоду. Записнике разгледаће св. Синод и са својим закључком испратиће их свима православним источним патријарсима и мајском старокатоличком архијепископу.

Најстарија књига на свијету — јест „Papirus Prise“ који се налази у народној књижници у Паризу. Ту књигу открио је чувени научењак старинар Присе у једном тебанском гробу у Египту; у истом гробу нашао је Присе и мумију једног члана прве тебанске династије. Ова сама околност доказује да је књига најмање из 25. стољећа прије Христа, али судећи по садржају књиге, ваља да је још много старија, чак из времена стародревног краља Аса. Натпис гласи: „Наредба управитеља Плах-Хотепа, који је живио у вријеме Аса, краља Сјевера и Југа.“ Ас је живио око 3350. год. прије Христа, дакле без сумње је и књига из тог времена. Судећи по садржају књиге управитељ Плах-Хотеп био је врло даровит човјек. Он је био у старом Мисиру представник највише краљевске моћи, друго лице у држави, који је у својој руци уједињо све послове, које дан данас сви министри врше. Књига Плах Хотепа дијели се на 44 поглавља. Садржава употребљивих поука и опажања, које би и данашњи моралисте слободно могли потписати. Савјети, што их даје члановима владе увишени су. По његовом мишљењу ваља високи чиновник, да поштује знаност и мудрост и да тачно слиједи њиховим савјетима, ваља да је у свему умјерен, а зло не смије чинити већ настојати да побуди прије љубав него страх, јер само на тај начин може се очекивати повољан суд потомака. Из његових примједаба о Богу види се, да се њера уједног Бога подудара са њерским обредима старога Мисира. Судбина била је такођер милостива томе племенитом човјеку, јер приповиједа у тој књизи, да има 110 година и да је уживао већ све почасти и власти. Књига је дакле данас стара 5243 године. „С. Л.“

Исправак. У свесци 7. и 8. листа „Источника“ страна 325. исправља се цит. = 3) Јустин Филозоф „Dialog **cum** Triphon“, **a не sum**; 10) Coelestinus „Episcop Gallia**e**, a не Episcop Gallid**i**“; 12) Leo. „Epist. ad episcop **S**icil“, **a не** „Epist. ad episcop **L**icil.

Читуља.

Сергије Шакрак-Нинић,

патр. свињел, уредник „Српског Сиона“ члан „Матице“, члан књижевног одјељења итд.

Отвори се опет рака, угаси се један живот, не стаде са лица земље и опет једна вриједна снага, која српству много обећавала, угину воћка кад је најбољи род обећавала, премину књижевник кад је пером најбоље почео радити, не стаде нам за увијек Сергије Шакрака. Познато је његово име на све стране Срйства, а име његово пронијело је по српском свијету његова вриједна рука и неуморно перо, са којим је писао до посљедњег издисаја свога. Родио се у маленом селу Ловри, на чепељском острву, од скромних родитеља.

Свршивши основну школу у мјесту рођења а затим у гим: разреда у Пешти, и препарандију у Сомбору. Учитељовао је у Ловри, Бати, и у другим мјестима; ожени се, а затим упише се у богословију карловачку. У течају док је богословију свршавао, задеси га грозна несрећа, јер му умрије супруга, и зато, кад је свршио богословију оде у манастир Бездин гдје се покалуђери и буде рукоположен за ђакона и презитера од тадашњега епископа темишварског, а данашњег Св. Патријарха. Као јеромонах послужио и у неким мјестима у Банату на парохији а потом буде постављен за биљежника конзисторијалног у Темишвару. Смрћу конзисторијалног биљежника Д. Поповића Н. Саду, буде Шакрак именован за конзисторијалног биљежника епархије Бачке, а на брзо постане и уредником црквеног и званичног органа „Српског Сиона“, у ком су многи његови красни чланци излазили. Особито се одушевљавао за одгојење свештеничко и за оснивање „монашке школе“, па ето, кад се и једна и друга идеја сретном свршетку клонила, у гради га неумитна смрт. И као биљежник епархије темишварске и Бачке, поред тешких дужности биљежничких, покојник је неукорно радио на српској књизи и просвјети, а радио је све дотле, док га и тјелесна снага издала и изневјерила није. Вриједна рука његова отворила му је дично мјесто у народу српском, међу дичним од књиге и науке, јер је одликован био чланством књижевног одјељења. Способност и вредноћу његову одликовала је и преузвишена поглавица цркве нам православне именовавши га синђелом, јер је био у редовима првих бораца за православље и напредак цркве и народа.

Са амвона је народ поучавао, са пером је просвјету ширио, а на збору и договору свагда је мудру ријеч водио. Је ли знао само да ће својим пером општој народној просвјетној стварн добра допринијети, то је неуморно радио, не обзирући се на своје по све трошно здравље. Није му помогло ни савјетовање доктора, ни опомена пријатеља да би требао штедити здравље своје, он је највећим жаром душе своје и свим знањем ума свога дивовском снагом напријед ишао! — Побољевао је већ више времена, и ето бољетица на пошљетку завршила се смрћу. За који само дан, пак би се довршиле просторије за будућу монашку школу у манастру Хопову, а 1-ог окт. о. г. отпочеће и предавање у истом заводу, у ком би он као управитељ био. Још прије три дан пред смрт своју довршивао је некоје чланке за „Српски Сион“, кад га у Хопову заврши смрт 4. септембра, и тако за увијек заврши дјеловање своје у винограду Господњем, у ком је неуморан и недостижан био.

Глас од смрти Сергија Шакрака-Нинића ожалостила је све његове пријатеље и поштоваоце, а братија Манастира Хопова са својим настојатељем високо пречасном госп. И. Дошеном трудише се да се покојник достојно сарани.

Још у недјељу у јутру стизали су покојникови пријатељи и браћа по Христу са свију страна, а нашме дођоше из Карловаца: Високопречасни г. прота Вучковић ректор богословије. висок. преч. госп. Митрофан Шевић, патр. протосинђел и професор св. богословије, патр. протођакон и катихета гимн. Лукијан Богдановић и Сергије Попић, дворски капелан. Из Н Сада: прота Тирић, ђакон и конзисторијални биљежник Георгије Видицки, Т. Хаџић, професор М. А. Јовановић, профе-Ст. Милованов, Чика Стева В. Поповић, А. Вараћанин, Паја Гостовић, Младен Миловановић, Мита Кода, уредник „Бранике“ Н. Јокимовић, млади Станојевић, Стева Дескашев, и епархијски чиновници, који су покојнику и вијенац на сандук положили. Из ман. Ковиља: игуман Мирон са ђаконом Гаврилом, а и преч. г. Стева Стефановић парох ков. Сентивански, из Крушедола: Герман

намесник и г. Сава Влаховић, из м. Гргетега: високопречасни г. Архимандрит Руварац, О. Јосиф Јовичић и Ђакон Атанасије, из вел. Ремета: О. Јеротеј намјесник, из Таванице игуман Емилијан, из Јаска игуман Сава, из Бешенова игуман Митрофан, из Беочина високопр. г. Архимандрит Телечки и намјесник Митрофан, а свијета из Прига и околних мјеста било је необично много, и то нам свједочи да је покојник и у народу поштован био.

Опијелу је началствовао високопреч. г. архимандрит Руварац са више свештеника и Ђакона обојега реда. У цркви је држао поступни говор г. игуман ковиљски Мирон а код гроба Чика Стева В. Поповић. И један и други говорник истакли су лијепе врлине покојникове које с њиме сад вјечито у гроб легоше. Покојник је сарањен у манастирској порти у новосазиданој гробници близу гроба архимандрита Севастијана. Мир нека је пепелу твоме брате Сергије, и „вјечна ти памјат!“

Карловци 9. септембра.

О. С. П.

Лазар В. Трифковић,
трговац у Прњавору.

Послије дугог и тешког боловања од рака ране у грлу — преминуо је овај честити Србин 14. августа о. г. оставивши иза себе ујвијељену мајку Јованку, њерну му љубу Јокицу, четверо дјеце: Софију, Владимира, Бранка и Петра, миле му сестре Милку и Митру, снаху Милицу и брата Михајила.

Потписана општина огријешила би се о своју дужност кад не би макар и у најкраћим потезима, приказала јавности живот и рад покојников.

Лазар В. Трифковић родио се је 1853. г. овђе у Прњавору. Српско-православну основну школу свршио је у мјесту рођења, а затим се посветио трговини у којем раду бијаше свом оцу десна рука.

Године 1871. по смрти оца му примио је кућно старјешинство и управу трговине, коју је поштеним радом са својим млађим братом Михаилом до лијепог степена развио и на добар глас подигао.

Те исте године повјерило му је овдашње грађанство као предсједнику управу својих светиња, своје српске школе и цркве, коју је дужност пуне 22 године свјесно руководио и њезине интересе свагда и на сваком мјесту са највећим жаром своје родољубивости бранио.

Око зидања наше нове цркве (1887.—1889.) год. неизрецине су његове заслуге. — Рад око исте колико је год могао и физично и морално је подупирао, а што се материјалних прилога тиче које је свагда са усхићеном драговољношћу стављао на олтар српске просвјете — био је управ не надмашив. — При уписивању добровољних прилога за подмирење трошкова за градњу поменуте цркве прилошко је први пут 500 фор. а други пут 200 фор.

А шта да речемо о његовим заслугама о издржавању наше српске школе? Ништа друго ни мање већ то, да је међу стубовима он најглавнији стуб био, који је снагом својом држаше; јест, српски је држаше — знајући, да ако је пусте да ће се срушити да ће пропасти, — да ће за навијек нестати зграде српскога живота! Ово доказати довољно је и то кад реснемо да је својим патриотизмом од 1880.—1888. године увијек — кад год је нужда била — материјално потпомогао нашу школу неплаћујући својим новцем учитеља, и набављајући за школу разне потребе.

Течајем споменутог времена нарасла је свота на 1000 ф. коју је своту оставио нашој општини тијем условом, да му их ми т. ј. наша српско-православна црквено-школска општина поврати онда кад буде могла. Код свакогодишњег разрезивања трошкова за издржавање наше школе и учитеља давао је увијек двоструко виши прилог од осталих првих грађана.

Године 1875. када је у овим онда још не ослобођеним крајевима букнуо народни устанак, оставио је душманима сав свој покретни а већим дијелом и непокретни иметак, па је са осталом браћом прешао у Славонски Брод у бјегство; у бјегству том такођер се показао, колико му је његово племените и родољубно срце за милу српску браћу куцало, јер бијаше и тамо свом српском роду у оним тешким и опасним приликама вођ и савјетник — потпомажући га материјално и морално, и сокољећи га зборо и творо на заједнички сложни рад у борби за ослобођење потиштене браће.

Природно изванредним душевним својствима обдарен, он је једини био, који је из овога краја за вријеме устанка о грозотама, патњама и невољама мукотрпнога српскога народа извјештавао европску јавну штампу, те тијем путем пред велесилама тражио му лијека.

У овом погледу доста је ако подсјетимо поштовану читалачку публику само на некоје његове дописе штампане у „Застави“ у броју 194. од 1876. г. и у бројевима 89, 90 и 176 од 1877. године, па онда у „Obzoru“ и то у броју 4 и 5, од 1877. године

Значајно је и вриједно да се на овом мјесту спомене да је присуствовао лично при преносу Бранкових костију, које такођер свједочи да је жарко љубио и поштовао српске књижевнике и пјеснике, и на тој свечаности при обдржаваном банкету пала му је у част трећа „Здравица“ наздрављена од стране одбора као родољубивом Србину и устрајном борцу за српска народна права.

Уважен због свога поштеног рада и родољубља, позвала га је српско православна црквено школска општина у Босанској Градишци године 1886 да кумује при освештању нове им српске школе, којег одликовања радо се и примио.

И тако бисмо могли још многе и многе стварне доказе пред јавност изнијети, који би карактерисали његов поштен рад и његове врлине српскијех осјећаја, — али држимо да је својом дарежљивом руком утро многу сузу са очију сиромаха, јадника и бједника, да је многим невољницима био отац и мајка, да је о сваком српском „Божићу“ и „Васкрсу“ многог ђака сиромашних родитеља заодјенуо, — да је многе и многе гладне нахранио, жедне напојио и сузне у тамницама походио тјешећи их да духом не клоне.

У кратко, био је у свој величини српем и душом одушевљен Србин а уједно и побожни Христјанин. Своју душу брижно је до посљедњег издаха чувао, да је себичност и лакомост не упрља, да је не Христјанским животом не окаља. — Био је вавјек задовољан са оним што има, није никад тежио за пријавим добитком.

По нарави увијек благ и мио, освајао је срца свију и био поштован од старих и младих, странних и својих, од богатих и убогих. —

Глас о смрти његовој одјекнуо је слично муњи и грому, и за кратко вријеме окупио се многи народ без разлике вјере да код одра над мртвим тјелом милог покојника пусти сузу жалосницу, те с њоме у једно да изкаже и ожалошћеној породици своје искрено саучешће у вељој тузи.

Дана 16. Августа о. г. у 10. сати прије подне био је погреб. Код опијела чинодјејствао је овдашњи Високопречасни г. Архимандрит Мелентије Опачић са четири свештеника. Ову тужну свечаност, која је управо величанствена била, увеличаше поред овдашњег многобројног грађанства чиновништва још и многи страни.

На гробу опростио се с покојником г. Никола Стојановић овдашњи грађанин. Говор је својом садржином потресао душу и срце сваког присутнога и то у толикој мјери, да је сваки јецао и гушио се у сузама.

Затим је одпојано „Вѣчная память“, и тијело покојниково сахрањено је у новосазиданој гробници у старом овдашњем гробљу. — По жељи покојниковој с њиме је у гробницу спуштено и одпојје (салик) Бранка Радичевића, који је покојном Лази идеал био.

Овдашња српска Омладина при крају отпијевала је пјесму тугованку: „Мирно спавај!“ те тиме учињење на овој тужној свечаности пошљедну почаст сјени покојниковој.

А сада завршујући овај некролог, молимо врлог покојника нека нам опрости ако смо који важнији цвијетак у сплету вијенца његових заслуга и врлина изоставили, или ако смо у незнању људском мало рекли о свијетлој слици без пријекорног му живота.

Међу тим он ће са племенитог срца и душе његове, са неуморнога труда којим је служио српској цркви, школи и народу свом, са родољубља, милостива срца, дарежљиве руке, благе нарави и добре воље своје остати у вјечитој и незаборављеној успомени међу нама и другом браћом Србадијом.

Бог да га прости! Мир пепелу његовом!

У Пријавору, 24. августа 1893.

Српско-правосл. црквено-школска општина.

Предсједник:
Милош Антонић.

Јован Митричевић,

златар у Сарајеву, Текија (Терезија) улица број 10.

Учтиво јављам српско-православном свештенству и црквеним општинама, да се у мојој радњи могу добити све црквене утвари, као: **метални путијери** од 15—45 фор., а са **сребреном чашом** по 70 ф.; **дискоси, звездице, кашике, копља, дарци** и **воздуси. Крстови сребрни** са древом разне величине и цијене, искићени мерданима и камењем од 20—300 фор.; **петохљебнице**, разни **посребрени пљатови** (дискоси) од 2—25 ф., **кадионице** од 10—24 фор., **кандила** од метала и кина сребра посребрених од 4·50—40 фор., **мироносица** од сребра по 7 ф., **ибрика** и **легена** за умивање посребрених. **Црквица** са прибором за свештеничке потребе са сребреним позлаћеним **путијером, мирницом, сасудом** за вино, **двјема кашикама, макасама, дарком** и **кутицом** за св. честице 32 ф., које особито препоручујем ради своје спретности и снабдјевености.

Даље, код мене се могу добити свештеничка одјејанија, врло фино цијело одјејање: **фелон, стихар, епитрахиљ, појас, наруквице** и **прибедреница**. Цијели комплет 85 ф. Од тог и сваки комад напосе, по умјереној цијени. Такођер препоручујем и све друге у ову струку спадајуће кућне ствари као: **кадионице, гарнитуре** за кафу итд. разне наките, као: **токе, брошеве, менђуше, белензуке** и т. д.

За солидну радњу, чистоту сребра, добро посребривање и позлаћивање јамчим, те обећајем за брзу и најтачнију послугу уз најумјереније цијене.

ПЕТАР НИКОЛИЋ У ЗАГРЕБУ

Највеће фабричко стовариште слика, икона, оквира, огледала, сваке врсте сатова, столица из свинутог дрвета, кина сребра, шиваћих машина дрвеног и гвожђаног покућства итд.

Препоручује сваке врсте и величине олајном бојом штампаних слика а нарочито мојом накладом помножане **народне хисторијске слике** као:

„Св. Саво благосиља Србчад".

„Херцеговачко робље". „Рањеног Црногорца". „Босански бјегунци"

„Дједа и унука". „Пјесника Гундулића".

као и руком рађене на платну српске слике:

„Цар Лазар са породицом".

„Цар Душан и вила". „Југ Богдан и 9 Југовића". „Косовка дјевојка".

„Сан Краљевића Марка." „Бранко Радичевић и вила."

Св. икона сваке израде и величине, цјеливаних икона на лицу, а израђују се и цијели иконостаси за цркве, за које се прорачуни на захтјев шаљу.

Портрети се израђују највјерније по фотографијама у свакој величини

Црквених утвари од киша сребра, посребреногa 1/3 чистог сребра

Цијене су најумјереније а плаћа се олакшава **мјесечним оброцима.**

Цијеници се шаљу на захтјев бесплатно и франко.

Прва српска штампарија Ристе Ј. Савића у Сарајеву.

Свеска X. и XI. Сарајево, Октобар и Новембар 1893. Година VII.

Власник: АЕМ. Консисторија. Уредник: Ђ. Петровић, протопрезвитер.

ГЛАГО́ЛЮЩЕСА БЫТИ МЪ́ДРЫ, ѠБЪЮРОДѢ́ЮЩИ.

(Рим. гл. 1. ст. 22.)

О „сталности“ (Gewissheit) у старо доба, као и данашњег вијека, препирали су се: *догматисте*, који су учили, да човјек, кад је усамљен, може се сâм увјерити о истинитости свога мишљења, и *академици*, који су вјеровали и тврдили, да човјек од себе самога не може бити увјерен о ни чему, па ни о томе, да ли постоји или нè, тер га у свакој ствари мора неко други увјерити.

И једни и други били су на кривом путу. Први су упадали у свакојрсне заблуде, — а други (скептици) негирали су сваку истину. Требало је оне противне системе помирити, и у томе је успјела *филозофија сколастика*.

Она школа учила је, да је сваки закључак мисли, у које се ми разумијемо и које можемо схватити, — истинит (sensus circa sensibile proprium semper est verus). Изолирани (осамљени) човјек може бити сталан и убиједен у многобројне ствари, али кад разум умује и доказује, може погријешити (error est in intellectu dividente vel componente). А да се увјеримо и осиједочимо јесмо ли добро расудили, наше дедукције (умовања) имамо подврћи суду свију или већине научењака или суду крјепосних људи (quod probatur ab omnibus vel plurimis vel sapientibus vel optimis) и суд, што га сви или већина изрече о некој истини не може бити лажљив (iudicium, quod ab omnibus de veritate datur, non potest esse erroneum).

Филозофија сколастика поче пропадати у новим школама, које су основали у Инглеској: Bacon[1]), у Француској: Descartes

[1]) Bacon је живио 22./I. 1561.—9./4. 1626. По мњењу његовом разум је човјечији болестан, а логика је друга болест. Човјечији разум сâм собом (sibi permissus) не може пронаћи истину, а кад се на логици осланја, онда по готову.

(René)[1]), а у Њемачкој: Leibniz[2]), и у истима стадоше се развијати стари системи незнабошке филозофије. Подијелише се филозофи на двије партаје: догматисте и академике. Борба између њих била је онако исто јака, као у школама градова Атене и Рима, и није јој било краја.

Заштитником картезијукове школе остаде Bonald[3]) а противник му Lamennais[4]).

И највећи филозоф може, да имаде погрешних мисли, и ако се њему чини, да су стално, основане, — истините.

Погријешити је лако, пошто разум човјечији не може више пута да схвати ни ствари људске, а камо ли божанске. — У тражењу истине разумом падају људи више пута у заблуду мјесто, да истину пронађу, а то с тога, што је наш разум слаб. Некад још доказаним стварима придодају лажне (криве), па кад им се чини, да су их доказали, поткријепивши их којим софизмом или могућности, рачунају све као темељити докаа. Најпослије имаде и таквих задаћа, које се не могу доказати, већ принципијима друге које науке, и које треба претпоставити без да се по ново разлажу у знаности, о којој се расправља.

На који се начин дакле може увјерити човјек, да је погријешио, кад он своје мишљење држи истинитим, кад он своје криво истраживање рачуна добрим; — хрђаво употријебивши логична правила, мисли, да се је најбоље њима послужио?

Наравно сваки човјек треба, да прије мисли и, да доказује по своме разуму све, али резултат свога истраживања има подирћи општем суду; треба да се његово увјерење слаже убјеђењем других људи, јер иначе није добро доказао.

Два историка, лијечника, филозофа пред публику изнашају своја једно другом противна мишљења, бранећи и доказујући сваки истинитост свога мњења, изведеног по свима логичним правилима. Које је од двају мњења истинито? — Већина гласова особâ, које се у таквом предмету разумију, одлучиће у споровима, припознаће једно мишљење правим, а друго кривим.

И онако су се кроз све вијекове распознавали истинити докази од лажљивијех.

Кад би човјек држао за истинито оно, што се њему самом истинитим чини, он би упадао у највише лажи и погрешке.

[1]) Descartes, обично Renatus Cartesius од 31./1. 1596.—11./2. 1650. Филозоф овај сумњао је у све своје знање осим ове ставке: „ја мислим, дакле и постојим (cogito, ergo sum). И с тога све оно, што се чисто и бистро мисли, мора бити истинито". Међу јасне и разумљиве појмове ставља Cartesius и идеју о Богу. Дјела су му међу осталим заслужницима: „Essais philosophiques"; „Meditationes de prima philosophia".

[2]) G. W. Freiher von Leibniz, један између првих научењака и филозофа свију нијемкова, родио се је 6./6. 1646. На споменику, подигнутом на једној њољани у Hannover-y стоји написано: „Genio Leibnitii". Већа дјела овога филозофа ова су: Essai de Theodicée sur la bonté de Dieu, la liberté de l'homme et l'origine du mal" и „Nouveaux essais sur l'enten dementhumain" — Филозофских расправа имаде по листовима: „Acta eruditorum", „Miscellanea Berolinensia", „Journal de Trévoux" и „Journal des savants".

[3]) Bonald (L. G. A.) родио се је 2./10 1754., а умро 23./11. 1840. — Он вели: „Истина је у нама, а не ван нас, она се рађа у нама, а не долази с двора". Важно његово дјело јест: „Recherches philosophiques sur les primiers objets des connaissanses morales".

[4]) Lamennais (H. T. Robert de) живио је 19./6. 1782.—27./2. 1854. С почетка жестоки борац папске јерархије, а послије издавањем „L'avenir"-а, органа католичких ревуљуционерâ, постаде великим противником исте. Год. 1834. штампа дјело: „Paroles d'un croyant", које кроз кратко вријеме буде препечатано преко стотину пута и преведено у све готово европејске језике. — Кад је папа Гргур XVI. енцикликом 15./7. 1834. проклео ону књигу, Lamennais написа другу: „Affaires de Roma", гдје је по најнепријатељску напао на римску курију.

Такова пита вјеровати значило би онда допустити материјалистима, пантејистима, атејистима, скептицима и т. д., да држе за истинито њихова лажна вјеровања. Материјалисти се чини, као истинито, да човјек нема душе; пантејисти, да је Бог душа цијеле васионе, т. ј. да је Бог то, што и свијет; атејисти, да нема Бога; скептику, да нема истине, и т. д.

Узалуд ће неко разлозима доказивати материјалисти, пантејисти, атејисти, да хрђаво мудрује, он ће одговорити: „ја сам увјерен о истинитости мојих мишљења, јер сам добро просудио“.

На оваковом хрђавом принципију стоје данас протестанти, и од туд у оној религији преко 800 разних секта. — На основу слободног мудровања Cousin и Fichte дошли су до негације сваке вјере, — сваке истине.

Пајсне (Книн), 5./IX. 1893.

Љубо Нер. Влачић,
свештеник.

Кратка методика вјеронауке Н. Страхова.

Превео **Јован Петровић**, кр. катихета и професор на кр. вел. гимназији, реалци и учитељској школи у Загребу.

(Мјесто наставка сљедеће).

5. Облик предавања вјеронауке.

Од двају основних облика обуке — догматичког и јеврестичког — дуго је владао у нашим школама при предавању вјеронауке први облик. Па и онда, кад је предавање других предмета због пређених захтјева рационалне педагогије, која постави за темељно начело обуке — васпитни и развијајући уплив исте на ученике, почело усвајати све више јеврестички облик (као такав, који код других услова рационалнога предавања може дати обуци баш тај уплив): предавање вјеронауке задржало је пређашњи — догматички облик. А ако се је у посљедње вријеме и покушавало, да се постави предавање вјеронауке — у погледу свог облика — на онај рационални пут, на који је постављено и предавање других предмета, то су сви покушаји били некако неодлучни и тицали се само спољашње стране ствари. Мора се примјетити, да је у старој школи, док је владао догматизам у религијозној обуци, обични спољашњи начин предавања вјеронауке, било акроаматичко излагање; изузетак у томе тицао се само Катихизиса, који је једини од свију предмета вјеронауке одавна усвојио катихетички (питање и одговор) облик излагања. Пошто овај посљедњи облик — катихетички, и код догматичког карактера обуке, има без сумње важна преимућства кад се сравни са чисто акроаматичким обликом с тога, што, премда он и не изазива самосталног рада код ученика при обуци, ипак у сваком случају чини, да ученици лакше усвоје предавање: то први покуси, да се измијени начин предавања вјеронауке — у погледу облика његова — састојаху се у покусима, да се катихетички облик протегне на *све* предмете вјеронауке. Но тај се облик с почетка уводио само као *доцуна* акроаматичког облика, и није се никако примјењивао самом предавању знања, већ је одређена била да се олакша схва-

ћање, да ученици више контролишу и репродуцирају саопћено им знање: а облик *предавања* остао је и на даље акроматички. Катихетички облик употријебио је први пут прота Романов за учење молитава у свом упутству: „Законъ Божій для рѣсн. нар. школъ"; за тим је тај облик унешен био и код обучавања свештене Историје. Но очевидно је, да потреба катихетичког облика код предавања вјеронауке ни најмање не мијења суштину дјела; при такој измјени правца религиозне обуке, догматизам као и одсуство самосталног рада од стране ученикâ — остаје у потпуној снази. Ствар предавања вјеронауке не мијења се у својој суштини ни онда, кад се употријебљује при предавању катихетички облик, већ кад при катихизирању вјероучитељ сам пита и сам одговара; истина, да се при том обука знатно олакшава и у обуку се уноси више свијести, али се самосталан рад ученикâ ипак не изазива. У опће, употребом катихетичког облика при предавању вјеронауке, ма и у пошљедњем облику, само се даје љепша *спољашња* одјећа пређашњем догматичком облику. — Најпослије, тек се у најновије вријеме могу у педагогичкој литератури срести покушаји, разумије се — још доста неодлучни и одвећ једностални, — да се у предавање вјеронауке унесе и јевристички облик.

Факт очевидног нерасположења писацâ упутставâ у вјеронауци према јевристичком облику налази за себе оправдања у том распрострањеном погледу, што вјеронаука по самом свом суштаству као да искључује могућност, да се тај олбик употријеби при предавању; постојало је а и сад неки подупиру то мњење, да као што су истине, које спадају у садржај вјеронауке, дате божанственим откривењем човјеку *готове*, с почетка имале *одређени облик*, то се дакле оне и морају у истом облику саопштавати ученицима; да њих не треба никако сматрати за такове, које подлеже каквој год поправци и допуни, по томе се оне могу предавати само догматички а не јевристички. Али се тај поглед не може признати основаним, јер нам у њему избија на површину слабо схваћање саме суштине јевристичког облика. Овај пошљедњи облик не треба схваћати тако, као да се њиме иде за тим, да ученици самостално нешто *открију*, самостално *пронађу*, суштина тог облика захтијева само, да би се обука састојала не у *једном* пасивном *примању* само нечега *опако*, што се и *како* се предаје, него да би ученици, полазећи од какве год дане им тачке, опирући се на нешто познато, долазили — по могућности до цјелине — тек постепено, истражујући и размишљајући непрестано сами, — разумије се, — руковођени при томе увијек учитељем. А схваћем у том виду јевристички облик не само да га не искључују својства онога, што спада у садржај вјеронауке, већ је на против, овому при обуци од велике помоћи.

У самој ствари, у вјеронауци можемо показати не једну такву страну, гдје је употреба јевристичког облика са свим могућа. Прије свега, не подлежи сумњи, да обука у вјеронауци мора имати за задаћу, да упозна ученике са истинама и фактима религије не само теоретички, већ да и дјелује на њихово нравствено чувство и вољу, да им покаже да је могуће и како треба да се усвојени хришћански назор примијени у животу. У тој ствари вјеронаучне обуке, која се састоји у примјени на живот, прије свега — и открива се могућност примјене јевристичког облика. Нека се на пр. ученик упозна са којим год библијским догађајем, који садржи у

себи какву год нравствену поуку; мјесто тога, да се додаду библијској приповиједи о догађају нравствене поуке, које су обично дјеци досадне, нека се ученик сам домишља какви би догађаји, слични ономе у библијској приповиједи, били или могли бити у његову животу и како треба он у таквим случајевима да поступа. А таквих случајева, који би се могли примијенити дјечијем животу, може бити врло много.

Осим тога, и само изучавање теоретичке стране религије, упознавање са самим истинама хришћанског вјероучења без сумње исто тако допушта употребу јевристичког облика. Све су те истине спојене тијесно, логички једна с другом, једна се изводи из друге, једна другу разјашњује тако, да полазећи макар од које, ученик може увијек више или мање самостално доћи до друге јевристичким путем. Затим, неке истине религије нијесу ништа друго, већ само препричење факта библијске Историје; друге истине, премда и нијесу наведене из факата историје, али у њима налазе своју потврду, — а до једних и других истина, држећи се библијских приповиједака, може ученик врло згодно доћи тим истим јевристичким путем. Саме првобитне појмове о Богу, о Његовим својствима, о односају према свијету — могу се потпуно протумачити ученицима јевристички; за то је нужно употријебити оне ученичке појмове, који се односе на породични живот, породичне односаје, породичне потребе и т. д.

И тако, да се јевристички облик може употријебити код обуке у вјеронауци — нема сумње; а с обзиром на то што тај облик има важна преимућства у педагогичком погледу, — што тим обликом дјелује обука не само на једини ум ученикâ, него и на друге спознавајуће моћи, позива ученике на стварни, самостални рад, и што се услијед тога обуци саопштава свјесност, сталност и темељитост, — употреба тог облика постаје, очевидно, управ неопходна.

Но да би примјена јевристичког облика била плодоносна, морамо, како увијек, тако и код употребе истог у вјеронауци имати на уму ова два главна правила: *а*) чим су ученици прерадили ову или ону истину нужно је, да се она сведе у одређену строгу формулу, како би — услијед тога — те истине постале сталном својином ученикâ; *б*) не треба се бојати догматичког облика, нити се мора *мотезати*, да се *све* добије јевристички. Таква се погрјешка, на жалост, опажа код невјештих предавача.

6. Поредак (у обуци) појединих дијелова вјеронауке.

Саставни дјелови вјеронауке, као што је напријед (§ 3) речено, морају бити: изучавање милитава, упознавањем са богослужењем, свешт. историјом и катихизисом. Пита се сад, како треба распоредити те дијелове вјеронауке у цијелом току религијозне обуке? У најновије вријеме, сви писци упутстава у вјеронауци, сугласно и, рецимо, сасвим добро држе се тога мњења, да се ти дијелови несмију изучавати раздијељено, један за другим поретком поступним, као што је то било прије. Заиста, такво изучавање тих дијелова мање би одговарало основној задаћи религијозне обуке; — оно, ако и не би било немогуће, али у сваком случају неизбјежно би отежавало ученицима, да потпуно и стварно усвоје религију, чему треба да води цијело религијозно образовање. Према овој основној задаћи религијознога образовања, сви појединн ди-

заиста се увијек не испуњује: ова или она схема, која се код те системе узме ради разређења учевнога материјала често захтјева да се неопходно узме за почетак обуке оно, што није никако неопходно за то вријеме, а при томе је и доста непојмљиво за ученике, — а може се добро усвојити само уз претходно познанство са другим знањем, које се, ипак, по тој схеми ставља на посљедњи ступањ обуке.

Б. Други начин спајања предмета вјеронауке састоји се у њиховом *паралелном* разређењу. У најновије вријеме препоручује тај начин као најсходнији г. Ширски у својој књизи: „О преп. зак. божји“. По системи, која се предлаже у тој књизи, мора се изучавање сва четири предмета вјеронауке започети истодобно и ићи паралелно, при чему се ипак сваки од њих мора „предавати посебно, чувајући потпуно своју самосталност и не мијешајући се с другим предметима“. — Нема сумње, да та система избјегава оне недостатке, који су својствени првој системи; али у исто вријеме и она сама има својих врло важних погрјешака. Најглавнија и тако рећи капитална погрјешка састоји се у томе, што она настоји, да споји два сасвим противположна, непомирљива начела: с једне стране — да се очува у предавању вјеронауке оно унутрашње јединство, којим су заиста везани међусобно посебни предмети вјеронауке, и у то исто вријеме — с друге стране — да сачува тима предметима сасвим самосталан, изолиран положај у односима једнога према другом; очевидно је, да та система, на тај начин у суштини својој покушава да изврши са свим немогуће дјело. Од двају захтјева, која г. Ширски ставља у теорији за основ своје системе у пракси се очевидно може задржати један ма који, и не можемо да не опазимо да се сам г. Ширски у свом програму вјеронауке, у коме је мислио преставити практичку примјену захтјева своје системе, у *ствари* придржава само једне и то посљедње, а то с тога, што се код таквог разређења цијелог садржаја вјеронауке на посебне лекције, међу посебним предметима вјеронауке придржава само један *сиољашњи паралелизам*, али се ни мало не чува неко унутрашње *јединство*, нека жива, унутрашња свеза. А без те свезе, остајући без међусобне потпоре, поједини предмети вјеронауке, очевидно, не могу довести ученике, да потпуно, живо, усвоје религију.

Истина, г. Ширски држи, да ће се раздијељеним, изолираним учењем вјеронаучних предмета њихова унутрашња међусобна свеза сама од себе установити, ако се у предавању постави један од предметâ на пр. Катихизис „за главу и средиште других предмета, ако буде дакле *главним* предметом, на коме ће се задржавати пажња ученикâ“. Но пита се, како се тај услов може заиста испунити? Како да се постави један ма који предмет главним, кад по захтјевима саме системе г. Ширскога, морају сви предмети вјеронауке заузимати самосталан положај, а то значи — да морају сви бити *главни?* Како је могуће код обуке заустављати пажњу ученика „поглавито на једном ма ком предмету“, кад се сви предмети имају предавати посебно, посебним лекцијама? А не може се то ни тако узети, да вјероучитељ на пр. код лекција, одређених за изучавање молитава, обраћа пажњу ученика на Катихизис, — такве лекције не би биле лекције за „молитве“, већ лекције из „Катихизиса“. — Истичући потребу, да се посебни предмети вјеронауке предају у међусобној свези, сам г.

Ширски не показује нам, како би се то испунило. А то је појмљиво, — ако се узме у обзир захтјев друге системе г. Ширскога, да се тај захтјев и не може испунити. Међутим г. Ширски назива своју систему концентричком; али се из наведенога види, да он неправедно и неосновано присваја тој системи то име.

В. Најпослије, трећи начин спајања предмета вјеронауке јест *концентричко* њихово разређење. Потпуно, тачно изложење ове системе, не налазимо у нашој педагошкој литератури; има само више или мање згодних покушаја, да се установи (код Ат. Соколова у његовој: „Методици закона Божијега"); у битности може се та система сматрати довољно опредијељеним. Суштина концентричке системе састоји се наиме, у тијесном сједињењу свију посебних предмета вјеронауке у једну цјелину, како би изучавање тих дијелова могло водити живом и укупном усвојењу религије; састоји се још и у таквом разређењу цијелог садржаја тих предмета на посебне ступњеве обуке, како би цијела обука у вјеронауци — узета у цјелини — представљала строго поступни ход од једноставног и основног к сложеном и детаљном, од лакшег и појмљивијег — тежему. Јасно је, да концентрична система у томе случају одговара и општим дидактичким захтјевима, и посебним захтјевима поглавито религијозне обуке, у колико су ти захтјеви одређени цијељима и методом ове послједње. Због овако важних у педагогичком погледу црта те системе јасно је, — да се она, а не која друга система мора задржати у пракси за вјеронауку.

Кад на пр. течај основне школе траје три или четири или више година, то се учевни материјал из вјеронауке — по концентричкој системи — мора раздијелити на више одјела тако, да би се сваке године завршио цио течај из тог предмета; а у исто доба сви течајеви вјеронауке, очевидно, морају стајати у тијесној свези један с другим тако, да би сваки предидући течај директно водио слиједећему, сваки слиједећи изводио се непосредно из предидућега.

Сви предмети вјеронауке раздијељени на три течаја, према концентричкој системи морају у сваком посебном течају сачињавати једну живу цјелину, морају сачињавати живи концентар. Образовање такве цјелине могуће је очевидно само под условом, ако се сав учевни материјал прикупи око каква год средишта или центра; само под условом таквога уједињења сва знања, имајући опредијељено тежиште и кад их усвоје ученици, биће стална. — Концентар, једном ријечи, претпоставља средиште. Пита се сада, шта мора код обуке у вјеронауци и разређењу учевнога материјала, сачињавати то средиште?

Говорећи строго, по концентричкој системи код обуке у вјеронауци у основној школи, мора бити у свима течајевима *једно* средиште, а оно може бити не што друго, већ саопштавање основних (елементарних) истина вјере и нравствености хришћанске; а ту се по суштини те системе захтијева, да се око тог средишта са сваким течајем обуке прикупљају све више и више рашируjући се обими, т. ј. да се истине религије у првом течају обуке саопштавају у стегнутом обиму, у другом течају — у ширем, а у трећем течају — у најширем обиму. Но истине религије морају се изучавати помоћу извјесних учевних предмета, којих у саставу основне обуке има четири. Признајући

даклен да средиштем обуке у вјеронауци мора бити саопштавање истинâ вјере, инак се мора рјешити питање, помоћу којих учевних предмета могу се и морају образовати сваке године концентри, које та система захтијева, т. ј. ако се прве године у обуци морају истине религије предавати у стегнутом облику (у кратко), то помоћу којих предмета може се — најбоље — то постићи; који се дакле предмет мора поставити као средиштни предмет? Ако се дакле друге године морају истине религије предавати опширније, то опет помоћу кога предмета може се то постићи, или што је исто, који се предмет мора поставити у том погледу средиштним и т. д.?

Нема сумње, да се један ма који предмет из цијелог састава вјеронауке не може поставити средиштем за све ступњеве религијозне обуке с тога, што би религијозна обука ушљед тога добила једнострани правац. Разни предмети вјеронауке, премда по свом садржају имају један и исти предмет — религију, — али исцрпљују тај предмет с разних страна; кроз усвојити религију, разумије се, могуће је само у томе случају, ако се она посматра постепено сад с једне сад с друге стране, имајући при томе у виду непзоставно сваку страну у *њеном живом односају према свима другима*. Цијелој религијозној обуци даклен, најбоље је дати такав правац, да би на разним ступњевима обуке заузимали средиштни положај консеквентно сад један сад други предмет вјеронауке, и да се око једнога — средиштњега предмета најтјешње и живо купе из свију других предмета знања, која стоје с тим средиштним предметом у најближој свези.

Само се по себи разумије, да, стављајући на овај или онај степен обуке за средиште њено ма који предмет вјеронауке, не треба се строго држати реда излагања или схеме, својствене томе предмету; треба напротив, попустити схеми предмета, ако би се то захтијевало због какве год педагогичке комбинације. Тако на пр. у случају, да се постави Катихизис средиштним предметом на другом ступњу обуке, а молитве на првом, — одсјек из Катихизиса о молитви Господњој згодније би било прије̂ни не с другим одсјецима тог предмета, даклен не на другом ступњу, већ са изучавањем молитава — на првом ступњу обуке.

А што се тиче *начина*, како се учевни материјал вјеронауке мора разредити на посебне ступњеве обуке, који предмети вјеронауке морају заузети средиштни положај на сваком ступњу, — у томе се писци упутстава у предавању вјеронауке веома разилазе. Тако, једни стављају за средиште првог ступња обуке свешт. Историју, други — молитве; за други ступањ стављају за средиште обуке Катихизис, други — свешт. Историју; трећем ступњу односе једни учење о богослужењу, други заједно с тим и Катихизис. Програмом вјеронауке, кога састави духовно-учевни Комитет, а потврди св. Синод 1880. год., учевни материјал вјеронауке разређен је на три годишта овако: Прва година: свагдање молитве; друга година: свешт. Историја старог и новог завјета; трећа година: Катихизис (Символ вјере и десет заповједи Божијих) и упознавање са црквеним богослужењем.

Пошто се система тога програма не ставља за обвезу за све вјероучитеље, пошто се напротив, учитељима оставља право, да „према педагогичким захтје-

вима“ и намијене по нешто у том распореду вјеронауке по годинама учења, како је одређено у програму: то сасвим природно намеће се питање — не треба ли ушљед тих комбинација што год измијенити у системи тога програма? Такве потребе, заиста, није могуће не признати. У погледу оних основних потреба, које истиче концентричка система, у пракси религијозне обуке — у односају према свешт. Историји — није се могуће зауставити на тој слици тога предмета, коју нам пружа програм духовно-учевног комитета. По програму је тај предмет по свом обиму, који је примљен за њега, стављен у другу годину и сасвим је одијељен од других предмета вјеронауке; но таква слика свешт. Историје врло би слабо одговарала оном значењу, које јој припада у цијелој вјеронауци. Свешт. Историја по својој важности за религијозно образовање несумњиво испада из реда других предмета, и у сравњењу са свима њима заузима особити положај; та особина састоји се особито у томе, да тај предмет, будући особито важан у дјелу религијозног образовања, при томе — мање него који други предмет из вјеронауке, има важност *сам у себи и сам по себи*, — да се напротив важност његова, као образовнога средства, представља *главним образцем у односају његову према другим предметима* вјеронауке. Положај свешт. Историје у системи религијознога образовања праведно се може сравнити с оним положајем, који припада такозваној очигледној обуци у системи општег основног образовања: као очигледна обука несумњиво преставља врло важни и битно неопходни моменат у општем образовању, но при томе очевидно, има главну циљ не само у себи, већ у том, у колико оно спрема само згодно земљиште за образовање, тако и свешт. Историја, премда спада међу врло важне предмете вјеронауке, но главну циљ и важност има не у себи самој, већ без сумње у томе, у колико она води правилном и тачном разумијевању и помаже живом усвојењу садржаја других предмета вјеронауке. Најважнију страну у свешт. Историји очевидно сачињавају не сама факта њена, узета сама по себи, већ то, у колико ова факта приводе једној или другој *истини*, разјашњују једну или другу *идеју*, остављају *утисак*, пробуђују *расположење*, изазивају *тежњу*; најглавнија важност свешт. Историје и састоји се у томе, да она том својом страном *даје* другим предметима вјеронауке *неопходну основу*. Тако — при изучавању Катихизиса, особито је неопходна прије свега свешт. Историја, с тога, што је она темељ живога и разумнога усвајања истина религије, јер многе ове истине нијесу што друго, већ само историчка факта, апстрактно узета; она је неопходна и код изучавања молитава с тога, што се приповијеткама њеним могу најлакше довести ученици до свог душевног расположења, које је потребно да се усвоји једна или друга молитва; она је најпослије неопходна и ради схваћања богослужења с тога, што у састану богослужења преобладује — елеменат исторички. Но, имајући тако важно значење у односају према другим предметима вјеронауке, свешт. Историја узета сама по себи, нема битне важности — као религијозно-образовно средство. Из свега овога особито се јасно види, да учење свешт. Историје не може бити одијељено од изучавања других предмета вјеронауке, нити се може ограничити на једно-годишњу обуку, тим мање може се оно поставити средиштем кога год ступња обуке, на против према реченому, свешт. Историја мора бити ти-

јесно спојена с другим предметима вјеронауке, те се подједнако мора протегнути на све ступњеве обуке, *као основни предмет исте.*

Опредијеливши на тај начин положај свешт. Историје у учевном течају вјеронауке, раздиоба других предмета вјеронауке на три године не даје нам никакве тешкоће. Ако свешт. Историја не може заузети средиштног положаја ни у једној години обуке, то морају тај положај заузети остала три предмета вјеронауке и то тако, да сваки од њих мора сачињавати средиште обуке у једној ма којој години. За правилније треба признати слиједеће разређење тих предмета по годинама. *Молитве* морају без сумње бити *главним предметом обуке прве године* и то с тога, што је молитва прва, чиме се обиљежава религијозни живот дјетета, — она је дјеци, кад ступају у школу, више мање позната, и „ради васпитања благочастивог живота служи молитва првим, стварним средством". — Главним *предметом обуке друге године* мора природно постављени бити *Катихизис*, као предмет, који садржи укратко све, што је потребно Хришћанину знати. — Најпослије, *на трећу годину* отпало би упознавање ученика са црквеним богослужењем. Изучавање свешт. Историје, према наведеним комбинацијама, мора се распространити на све три године обуке, т. ј. ученици се морају сваке године упознати с оним приповиједкама из ње, које би стајале у најближем и тијесном односају са главним предметом вјеронауке, који се учи те године.

Према горе реченом, можемо уопште поставити слиједећи:

Наставни план вјеронауке.

Год. I.	Приповиједке из свештене Историје. Сваке године морају се оне приповиједке, које се тичу оних догађаја, који стоје у свези са садржајем главнога учевнога предмета исте године — узимати.	*Молитве.* Са учењем молитава могу се саопштити општа, елементарна знања из *Катихизиса*, која стоје с тим учењем у битној свези, као: о промислу божијем, о анђелима, о цркви, о иконопочитању и т. д.; из науке о *богослужењу:* о храму и главним богослужебним радњама. *Символ вјере и 10 заповиједи.* Прелазећи поједине дијелове Катихизиса, могу се поновити и неке *молитве*, увлажући их *читање;* из *учења о богослужењу* може им се тумачити: општи састав литургије и посебне богослужебне и обредне радње, које црква употребљује при свршавању тајана.
Год. II.		
Год. III.		*Упознавање са црквеним богослужењем.* Код тога предмета морамо се са свим природно обраћати молитвама и Катихизису. — Неки дио те године у сравњењу с другима може се употријебити на *понављање цијеле вјеронауке.*

7. **Потреба особитих претходних или приступних лекција из вјеронауке.**

Премда се религијозно образовање подиже на темељу општег развића човјечије душе, то ипак не значи, да прво може започети тек онда, кад се друго примиче своме крају (мњење Русо-а);

религијозно образовање може се започети доста рано, — чим се само у општем развићу дјетета појаве довољни мотиви за то, а таква епоха, ако не стоји у самом почетку дјечијег узраста, не налази се никако ни на свршетку његову. Отуда ми видимо, да дјеца много прије него што постану способна за систематичку обуку, примају много што-шта из области религије. Као чланови породице, која живи хришћанским животом и својим непосредним учешћем у томе животу добивају своје прво религијозно образовање. То прибитно религијозно образовање дјечије у разним породицама бива, разумије се, различно; према томе, у колико она лица, која окружују дјецу, својим религијозним животом и својим развићем пружају пријатне или непријатне услове за то образовање, бива оно сад више или мање потпуно и правилно, сад у већем или мањем ступњу једнострано и ограничено. Што се тиче дјеце, која припадају простому народу, од којих долази највећи контингенат ученика у основну школу, то код оних непријатних услова за васпитање, који се срећају у породичном животу, њихово религијозно образовање, које овдје добивају, бива код већине случајева непотпуно и ограничено; ступајући у школу, доносе она увијек са собом већу или мању већ готову количину појмова и представа из области религије, но ти њихови појмови и представе јесу обично врло мучне, непотпуне, више пута сасвим криве или сујевјерне.

Но ма како да је ограничено и једнострано то религијозно образовање, с којим ученици ступају у школу, предавач вјеронауке, приступајући систематичној обуци религије, не смије ни у ком случају презрети то образовање. Да би он могао ићи у свом послу стално и увјерено, да у томе послу не би испустио ништа што је важно а у исто вријеме допустио нешто, што је сувишно, он мора добро знати, *чему* (новому) мора он *учити* своје ученике и на *што се* — што већ имају ученици — може наслонити у том случају, и за то је он дужан прије свега добро се упознати с оним религијозним знањем и с оним развићем ученикâ, с којим они ступају у школу. Но пошто су она знања из религије, с којима ученици ступају у школу, обично непотпуна, нејасна, неједна: то првом задаћом предавача вјеронауке треба — без сумње, да је, исправљање, разјашњавање и допуњавање истих. Иначе, ако би вјероучитељ оставио недостатке тога знања без контроле и исправка, могли би се они појавити касније на свима осталим радњама ученичким, могло би их то довести, да неправилно и нетачно усвоје оно, што би им се саопштавало систематичном обуком. Међу тим, држећи се наведеног услова, — кад вјероучитељ започне свој рад прегледавањем и исправљањем оних религијозних појмова и представа, отпочеће он свој посао сасвим сигурно и добиће тврду подлогу за свој рад. — Све нам то говори, да је потребно започињати течај вјеронауке са особитим претходним или приступним лекцијама, садржај којих, према реченоме, морао би бити, тумачење ученицима најважнијих и самих основних предмета и појмова вјере и нравствености хришћанске, с којима су ученици већ у неколико познати. Тако н. пр. сваки ученик има без сумње неки појам о Богу, коме се он у молитвама обраћа; природно је отуда, да тумачење општега појма о Богу и његовим својствима мора бити садржај самих почетних, приступних лекција из вјеронауке. За тим, тумачење самих општих појмова о три лица божанства,

о Богоматери, Светима, о загробном животу, — све то сасвим природно може бити садржајем за те претходне лекције.

Пошто се те лекције по свом садржају морају тицати онога, што је већ *познато* ученицима, оне се морају састојати почајвише у живом разговору учитеља са ученицима, те оне могу сасвим природно имати облик јеврестички.

Згодно упутство за овакве лекције може послужити књига Д. Соколова: „Бесѣды съ дѣтьми о вѣрѣ и нравственности христіанской".

8. **О предавању свешт. Историје.**

При одређивању *обима* тога предмета за основну обуку узимају се у разним програмима и упутствима у вјеронауци за основу неједнаке комбинације. Постоји на пр. назор, да се за основну обуку из цијеле свешт. Историје морају узети само приповиједке из Новога Завјета, а старозавјетна приповиједања или се морају искључити са свим, или, у најгорем случају, могу се узимати само у ограниченом обиму и скраћеном виду. Назор тај припада, између осталих, познатому автору „Русс. нач. школы" — барону Корфу. За основу, које се држи у томе случају г. Корф, узима се то, да старозавјетна приповиједања немају битнога значења за познавање хришћанске религије, да су осим тога сасвим мало занимљиве за дјецу, слабо доступне њихову схваћању и, најпослије, неугодно могу дјеловати на њихово нравствено развиће. — Истина, да у дјелу религијознога образовања из цијеле свешт. Историје највећа важност припада без сумње Новоме Завјету, јер он најнепосреднијим начином приводи разумијевању суштине хришћанског учења; али се у исто вријеме не може непризнати, да и старозавјетне приповиједке у том предмету не могу никако бити лишене своје важности: 1) насупрот мњењу г. Корфа треба признати, да старозавјетна Историја има у себи доста педагогичких страна: пластичка очигледност, замамљива једноставност старозавјетних приповиједака, незаплетеност и једноставност самих догађаја и односаја, о којима она говори, — све то даје Историји Ст. Завјета својство врло важног васпитног средства, које се може потпуно примијенити дјечијем узрасту и који је згодан за основну обуку. Нема сумње, да ће се међу старозавјетним приповиједкама наћи и таквих, које могу показати не сасвим жељено дјеловање на нравствене осјећаје дјеце, али је таквих приповиједака мало и, при томе, ко би хтио захтијевати од вјероучитеља да изабира баш те приповиједке! С тога би било неосновано искључивати из течаја основне обуке свешт. Историје приповиједке из Ст. Завјета: учинити то, очевидно би значило — лишити обуку једног врло важног васпитног средства. Но што је главно, што нас приморава, да унесемо у основни течај историје старозавјетне приповиједке, то је: 2-го то, што би без многих од њих били новозавјетни догађаји слабо разумљиви. Та посљедња комбинација и узета је између осталога у обзир при избору учевнога материјала из свешт. Историје, у програм Духовно-учевног Комитета 1880. год. У том програму, као што заиста и треба да је, остала се највише мјеста догађајима и учењу Нов. Завјета, али се у исто вријеме уноде и приповиједке о старозавјетним догађајима, — и то у толико, у колико се то показује неопходним за разумијевање Новог Завјета. Што се тиче избора приповиједака из новозавјетне Историје, какви је узет у том програму, неоспорно је, да је он овдје узет сасвим цјелисходно; но онај назор, кога се држи

тај програм при избору приповиједака из Ст. Завјета, мора се признати, да је доста мањкав, а да би код тога остали. Тај назор као да престављa, да старозавјетне приповиједке саме по себи, изван свог директног односаја према догађајима и учењу Нов. Завјета, немају никакве васпитне важности; међутим, у односају према многима од тих приповиједака, таква претпоставка била би врло неправедна. Но главно, што неда, да се при избору учевног материјала из Ст. Завјета руководимо тим назором, кога се држи програм Духовно-учевног Комитета, то је, да би се њоме одузимала свешт. Историји важност, каква јој припада у цијелом саставу вјеронауке, по суштаству њеном, као религијозно-васпитном средству. Код религијозне обуке свешт. Историја, у односају према другим предметима вјеронауке, мора бити њихова општа и неопходна основа. Тако, директном и природном основом може она бити и код учења молитава; но да би свешт. Историја заиста била основом, нужно је унијети у програм неке такве приповиједке из Ст. Завјета, које немају директне важности за разумијевање Новога Завјета и које с тога и не уђоше у програм Учевног Комитета, — такве су на пр. приповиједке, које могу дати ученицима очигледне преставе „о неопходности молитве“, „о плодовима“ њеним и т. д. За тим, многе старозавјетне приповиједке, које никако нису нужне за разјашњавање историје Новог Завјета, показују се неопходнима за разумијевање богослужења, јер улазе у састав црквеног читања и појања. И, најпослије, неке старозавјетне приповиједке, које нису ушле у програм Учевног Комитета, могу имати директну свезу за учење Катихизиса. Све то, говорећи у општте, захтијева, да се рашири обим свешт. историје Ст. Завјета, који нам показује програм Духовно-учевног Комитета, допунивши га таким новозавјетним приповиједкама, које се могу показати у каквом год односају згодним код изучавања других предмета вјеронауке. Да се при том раширеном обиму свешт. Историје не ће оптеретити ученици основне школе, тешко да подлежи сумњи, јер по примљеном нашем програму, она се не ограничава само на једногодишњу обуку, већ се протеже на све три године учевног течаја основне школе.

Наведени одношај свешт. Историје према другим предметима религијозне обуке сам опредјељује и онај *поредак*, којим треба да иде учење свештено-историчких приповиједака. Пошто оне морају служити за темељ учењу других предмета вјеронауке, очевидно је, да неке од њих, особито оне, које могу стојати у најближем односају према учењу молитама, морају наћи мјеста у првој години обуке; друге морају бити темељем учења Катихизиса и, услед тога, имати мјесто у другој години; треће, најпослије, — које су неопходне за разумијевање богослужења, морају ући у трећу годину. Само се по себи разумије, да се у многим случајевима може догодити, да је потребан *један и исти* исторички догађај, па да му се ушљед тога мора дати мјеста у разним течајевима обуке, јер је не сумњиво, да ће се у библијској Историји наћи таквих приповиједака, које и по својству свог садржаја могу бити једнако важне и згодне за изучавање различних предмета вјеронауке. На тај начин, показаним поступком свешт. историје у основној школи сама собом искључује могућност, да се она изучава строго систематичким начином, строгом генетичком и хронолошком њеном консеквенцијом. Но то ипак не значи,

да изучавање библијских приповиједака у основној школи мора бити само *кратко*, да се код предавања библијских догађаја мора пазити само на то: *гдје* и како могу бити умјесни и корисни и код изучавања других предмета вјеронауке, а при томе не обраћати ни најмање пажње на ону консеквенцију, свезу и односај, који се налази међу њима самима. Нема сумње, да сво знање, које ученици усвајају из области Историје, мора и само по себи имати неки највећи поредак, свезу, систему. Све то, без сумње могу имати, и код показаног поступка свешт. Историје, ако се при предавању историчких догађаја, који се односе једном или другом течају обуке, буде упозоравало на општу доминантност најглавнијих момената свешт. Историје, и ако се код сваког предаваног догађаја буду ученици упозоравали, у коме је моменту тај догађај умјестан био, у каквом односају стоји он према другим догађајима, који су ученицима већ познати. Код таквих услова ученик, премда не ће тачно знати хронологије библијских догађаја, али ће правилно представљати општи међусобни односај њихов, правилно ће на. пр. разликовати, који је од њих „ранији“, у односају према другом, а који „каснији“..... И природно је, да ће код постепене обуке, према томе, како ће се ученици подизати с једног ступња на други, консеквенција историчких догађаја, свеза и односај између њих бити све више и више јаснији, с тога што ће према томе, како се ученик буде упознавао све с новим и новим знањем из Историје, та знања најтјешње спајати у свезу са пређашњим њиховим знањем; мрежа знања која се на тај начин образује, постаје све гушћа и чвршћа, а тако ће — свеза и односај између појединих историчких догађаја престављати се све ближе, јасније и очевидније. Да не би код тог постепеног нагомилавања у уму ученикâ историчких догађаја у њеном цијелом и општем виду, — свеза свешт. Историје, у трећем течају, код тумачења богослужења, помоћи ће да набије на површину и та страна рада, јер је познато, да поредак црквених служби и ток главних радња у њима у општe одговара доцнијем току најглавнијих догађаја библијске Историје. Најпослије, ако би се и код ових услова знање ученика из свешт. Историје показало довољно несистематичким, тај недостатак може се попунити у повторном течају вјеронауке, којим се, као што је горе речено, мора завршити посљедња година основне школе.

Темељним *обликом* предавања свешт. Историје мора бити признат *акроматички*, — на то се мора пазити, као на једину искључиву изнимку у цијелој обуци вјеронауке. Не мислимо, да би ученик могао доћи до историчког факта путем самосталног истраживања; факт му се мора предати онако, како јест; с тога говорећи специјалније, битним обликом предавања свешт. Историје мора бити *приповиједака*. Приповиједка поред тога има и своју педагогичку важност код обуке у вјеронауци, пошто се она показује као најбоље средство, којим се можемо користити, да дјелујемо на *чувство* дјечије, да учинимо на њих жив и здрав *утисак*, што мора као што видјесмо, сачињавати једну од важних страна религијозне обуке. — Но приповиједка, као средство предавања свешт. Историје, може се употријебити при обуци на разне начине, тако, она се може употријебити у чисто свом виду, или у свези с катихизацијом. Од та два облика приповиједке, мора се признати, да овај посљедњи најбоље одговара потребама основне обуке. Па и

катихизација, примијењена предавању св. Историје, може се употријебити на разне начине и ради неједнаких циљеви. У најнесавршенијем свом облику употребљава се она обично као средство да олакша ученицима утисак онога, што су чули у приповиједци; ради те циљеви и налазе се у учебницима свешт. Историје обично питања ради понављања, којим се испитује по дијеловима сав садржај прочитане или испричане приповиједане приповиједке. Употреба такве катихизације код учења свешт. Историје не може очевидно, донијети никакве битне користи: катихизација у таком свом облику не може довести ученике ни да *свјестно* усвоје оно, што црпе из приповиједке, ни да знаду у *свези* приповиједати другима оно, што су чули. С тога, да би се постигло и једно и друго, катихизација код библијских приповиједака, мора очевидно узети други облик, — она мора наиме постати таквим средством, које би водило самому *разјашњењу* испричаних приповиједака и тиме давало ученицима могућност, да их усвоје свјесно и у толико овладају њима, да их могу без по̀муке у свези и слободно другима приповиједити. За то се може једна приповиједка путем катихизације или анализирати или синтетизирати. У првом случају иза испричане приповиједане приповиједке слиједи подробна катихизација сваке поједине мисли, која је у садржају приповиједке; за чим се посебне мисли у приповиједци морају све више и више протумачити; питања, која испитују садржај приповиједке, морају се све више и више тицати ње; при томе разумије се, морају и одговори ученика бивати све више и више заплетенији. Код таквог облика катихизације ученици сасвим природно усвајају јасно и свјесно садржај приповиједке и, осим тога, они се постепено доводе до разумљивог и потпуног приповиједања исте, јер се ово поштједње само од себе добије као посљедња свота и закључак цијелога тока катихизације. Код катихизације *синтетичне* ствар иде сасвим обратно: пошто је приповиједка изговорена, мора слиједити најприје катихизација главних дијелова приповиједке, главних и основних страна; за тим, кад ученици усвоје све што је битно у садржају приповиједке, морају се катихизацијом проћи све појединости, којима се расвјетљују главне стране њезине; код репродукције детаљних дијелова приповиједке, главне стране њене, очевидно, морају сачињавати природну тачку, о које се опире и које их руководе; кад је приповиједка на тај начин потанко разјашњена, онда треба да дође свезано предавање исте. Тим обликом катихизације, осим што се тумачи сами садржај приповиједке, ученици добивају јасну преставу о саставу приповиједке, о њеном плану, — а то опет, као и код првог облика катихизације, чини, да им се може свезано и протумачено предати приповиједка. Из реченога види се, да се катихизација са оба наведена облика може употријебити са једнаком, несумњивом, битном користи. Но употребљавала се она ма како код библијских приповиједака, сама приповиједка, која се употребљује у основној обуци, увијек се мора одликовати својом детаљношћу, живошћу и очигледношћу.

Није могуће, а да се код тога не дотакнемо једног, врло важног неспоразума, који сусрећемо у педагогијској литератури, а који се тиче елементарнога предавања свешт. Историје. Неки мисле, да предавање свешт. Историје елементарно — значи предавати библијске приповиједке скучено, скраћено, у самим општим

цртама. Међу тим мора се такво мнење признати сасвим кривим. Приповиједати дјеци — у опште не треба оно, што и одраслима; што може изгледати за пошљедње сувишним, то за прве бива често сасвим ново; у то вријеме, у колико су за пошљедње довољне само опште црте, по којима су они у стању докучити све потанкости овог или оног дјела, — у односају према дјеци, код ограничене готовине њихових престава и појмова, такве опште црте не би ни до чега довеле. С тога је за дјецу потребна не краткоћа и стегнутост приповиједке, већ на против, што је могуће већа очигледност и потанкост њена. — Наведеногa назора о основном предавању свешт. историје држе се особито они писци упустава вјеронауке, који усвајају концентричку систему, но код тога схваћају концентрацију у погледу свешт. историје уско и једнострано. По мњењу таквих (овамо спада и г. Ширски), као да се концентричком системом захтијева, да се све приповиједке из свештене историје употребљују у свима ступњевима обуке, при чему се предавање истих на разним ступњевима мора разликовати само поступним рашрењем њихова обима; по томе мњењу, као да се код обуке треба држати ових комбинација, да, чим је нижи ступањ обуке, тим краће и збијеније мора бити и предавање, чим је виши ступањ, тим и предавање мора бити пространије. Но, очевидно је, да се не састоји у томе суштина концентричке системе: у тој системи нема никакве потребе, да се свака приповиједка из свешт. историје рашрује неизостављо на све течајеве обуке. Ако се код обуке и покаже потреба, да се осврнемо на једне и исте приповиједке у разним течајевима обуке, то се предавање мора у сваком течају разликовати потанкошћу: а разлика та између предавања у једном течају и предавања у другом течају може се састојати у томе, да се у једном течају обрати главна пажња на једну страну приповиједке, у другом течају — на другу страну.

Премда основни облик почетнога предавања свешт. Историје мора бити акроаматички, но он ипак не искључује могућности, да се код тога може употријебити и јевристички облик. Напротив, тај облик бива сасвим умјестан код предавања свешт. Историје — увијек, кад се на основу библијских повијести треба обратити на какве год закључке, апстракције, општенитости, кад се из предочене библијске приповиједке треба да учини примјена на живот и т. д. У осталом јеврестички облик може се у неколико примијенити предавању свешт. историје и код самог *изучавања* повијестй, — а то бива онда, кад се за основу изучавања може узети свештенонсторичка слика. Ова, кад ју ученици пажљиво проматрају, разумије се — под непосредним упутством учитељевим, може довести ученике до тако потпуног рауумијевања битнога садржаја оног догађаја који се на њој види, да послије тога, властитом труду и комбинацијама ученика мора учитељ врло мало додати, као н. пр.: дати *имена* особама, нарисаним на слици, да каже *вријеме*, кад се је тај догађај могао догодити и т. д. Ипак, не треба из вида упуштати, да у томе случају кад имамо при руци слику ради изучавања библијске повијести, предавање повијести у виду потпуне, консеквентне приповиједке ипак је неопходно, као средство, да се концентришу кратка посматрања ученикâ и да остане у њима потпун утисак.

У погледу *облика* предавања свешт. историје, заслужује најпослије да се претресе питање: како је боље да се излажу библијске приповиједке код почетне обуке,

— да ли *слободном* ријечи или по могућности *ријечима Библије?* Будући, да код предавања приповиједака, очевидно, треба настојати не о томе, да у памети ученика остану саме ријечи и парази, како ће се излагати догађај, већ о томе, да се усвоји сами смисао приповијетке, да приповијетка назове одговарајуће њеном садржају расположење срца и воље код ученика: то најбољим обликом, сасвим природно, мора се признати онај, којим би се ове циљеви постићи могле. Не можемо се сагласити, да би се те циљеви најбоље постигле, кад би се приповијетка предавала ријечима Библије, како тврди госп. Ширски, — да се „никакав други облик излагања не може сравнити с библијском и по јасноћи, и по једноставности и моћи уплива на душу". Напротив, мора се за несумњиво признати, да употреба буквалних ријечи Библије у приповијетци у многим случајевима не само да не би водило указаним циљевима, већ би шта више отежавало да се иста достигне а то за то, што је библијски језик у многим случајевима тежак и за саме одрасле, а за дјецу је још тежи. Осим тога, захтјев, — „приповиједати по тексту библије" има у себи два непомирљива појма: очевидно да се мора задржати од двога једно, — или *читати текст* библије, или заиста *приповиједати*. На тај начин постављено питање о облику приповиједака из свепт. Историје може се ријешити тако, да приповијетке, премда без сумње морају бити строго библијски и по тону и по карактеру, али се морају излагати у облику доступном дјеци, језиком највише приступним и лаким, а то ће рећи — опште познатим.

За предавање приповиједака из свепт. историје библијским ријечима наводе се још овакве комбинације (Ширски): 1) откривење о дјелима божјим дано у одређеном облику а за тим библијско приповиједање треба саопштавати ријечима библијским; 2) излагање свештено-историчких приповиједака била би најбоља припрема за схваћање Библије. — Но 1-во) ко би хтио захтјевати, да се и догматичко и нравствено учење хришћанске религије, изражено у одређеном облику, излаже увијек у библијским ријечима? 2-го) приучавање на схваћање језика библијског мора несумњиво бити задаћа школе, но за то има других средстава, — н. пр. читање извесних мјеста из Библије с тумачењем, учење текста Библије и т. д.

На завршетку разматрања дидактичких потреба код предавања свештене историје треба примјетити, да особито важним и неопходним начином код изучавања библијских повијести мора бити признато упознавање ученика, макар и у општим цртама, с географичким датама, која се односе на библијску историју: без тога сва знања, која ученици и добију из историје, биће налик на нешто, што виси у ваку.

9. О учењу молитава.

Обим молитава за почетно предавање, опредјељује се називом: „опште" или „свагдање" молитве. Програм Духовноучевног Комитета од 1880. год. набраја их 20, а међу њима 10 врло кратких молитава. Нема сумње, да би „захтјевање, да дјеца знаду што више молитава на изуст, било тешко за дјецу, која ступају непосмена у школу, а у погледу религиозно-педагошком било би нецјелосходно"

Што се тиче *поретка*, како треба да се расположи учење молитава, то зависи, без сумње, највише од педагошких комбинација: треба почети од лакшега, више доступнога уму и чувству ученика,

и постепено ићи тежему[1]). Томе захтјеву по мњењу неких, као да потпуно одговара оно разређење молитава, које се обично налази у штампаним молитвеницима (синодалним), јер су овдје молитве „распоређене по обиму у постепено растућем поретку". — Но обим, очевидно, сам по себи још не представља нешто такова, на што би се прије свега и поглавито морала обратити пажња код обуке; обим, ма какав да је, може учитељ увијек сузити — без особитих потешкоћа; но најважније, што се мора комбиминрати код разређивања молитава при обуци, мора се признати да је — јасноћа самог *садржаја* њихова према дјечијем схваћању и чувству. С тога, да се одговори наведеном педагогичком захтјеву, морају се молитве код обуке распоредити тако, да би оне молитве, које имају појмове једноставније и које сувише општег карактера претходиле оним молитвама, које својим садржајем уводе у круг више посебних и сложених богословских појмова; према тому на пр. молитве о помиловању, или кратка славословља, очевидно морају се разјаснити прије молитве Господње, јер ова посљедња има више сложених и тешких појмова; а молитва Господња мора се опет протумачити прије молитве св. Духу, јер ова посљедња уводи нас у круг још више сложених појмова. Ближе — и према указаном општем начелу — одређује се поредак молитава оним планом, који припада основној школи. Нема сумње, да би, чиниле нам се неке молитве на први поглед ма како лаке и доступне дјечијем схваћању, учење *сваке* молитве неизостанно морало бити унапријед сходним начином припређено, — а то за то, да би ју дјеца могла усвојити што је могуће потпуније и живље. Општи основ, на који се мора ослањати учење молитава треба да су „претходни разговори вјероучитеља са ученицима о основним појмовима и предметима религије" (§ 7.); но поред тога, учење сваке молитве специјално мора неизостанно имати за најближу и непосредну основу: бесједу вјероучитеља с дјецом, која би специјално упућивала била на то, да се ученици уведу у садржај сваке молитве, да се назоре код њих одговарајуће молитви расположење срца и т. д. Предметом те бесједе могу бити на пр. какве год појаве, узете из живота саме дјеце; но најбоље је, ако за садржај бесједе буде узета *приповиједка из свещ. историје*. Веза свещт. историје с молитвама очевидна је, — „све скоро молитве, које су у општој употреби, имају карактер исторички, и разјаснити их без историје није могуће"; с тога се свештено-историчке приповиједке морају признати природном основом ради раз-

[1]) По томе не одговара педагогичким захтјевима разређење молитава поретком — примјењеном различном добу дана, — кад се на пр. за почетак узимају молитве јутрење, за тим вечерње, најпослије оне, које се преко дан употребљују (као што је „Мол. зап. и Симв. вјер." прот. Д. Соколова), и с почетка јутрење, за тим дневне и најпослије, вечерње. Исто тако, полазећи од те претпоставке, не може се одобрити ни оно разређење молитава, по које се ради учења узимају најприје молитве — које се највише код куће употребљују, за тим — које се у школи, а најпослије, које се у цркви појављивше употребљују; такав поредак има још и ту неугодност, што не обраћа пажње на односну важност молитава, осим тога, њиме се уводе и такве молитве за учење, које се могу обићи (на пр. школске). Неки предлажу, да се молитве распореде „по системи моралног учења", које се у њима налази, и то тако, да би, тумачећи их, могли дјецу упознати са главним истинама православне вјере и спремити их за примање „Символа вјере". То мњење даје изучавању молитава службену роду у односају према учењу Катихизиса: истина; но молитве, морају без сумње сачињавати такав самосталан предмет почетне обуке, као и Катихизис; а ту, од изучавања првих не може бити правог и природног прилазала к другому.

јашњења њихова. Уједно имају библијске приповијетке за учење молитава и ту важност, што се не може ни чим тако добро пзазвати код ученика свијест о потреби молитве и чистог молитвеног расположења, као баш тима приповијеткама. А ако, на тај начин, учење молитава мора имати свету историју за природну и најближу основу, онда то само собом опредјељује и онај поредак, кога се треба држати у разрјешењу молитава код обуке; — тај поредак, очевидно, мора бити — исторички. Без сумње, такав поредак учења молитава, т. ј. у свези са свештеноисторичким приповиједањем, сасвим ће одговарати и наведеном педагогичком начелу, — ту ће ученици са најстрожијом консеквенцијом прелазити од више једноставних појмова к више сложеним и тешким, јер је познато, да су се религијозни појмови раскривали у историји строго поступно. Није могуће овдје не споменути и то, да, у колико се показује такав поредак разрјешења молитава најбољим у односпју према молитвама, у толико он пружа велику угодност и у односпју према самој свешт. историји: код тога поретка не ће се учити библијске приповијетке у хаотичкој недошљедности, што би било неизбјежно код сваког другог разрјешења молитава, — не ће требати скакати од почетка историје одмах к свршетку, од свршетка к средини и т. д.

Из реченога у опште разјашњује се и сам *начин* учења молитава; он мора очевидно бити јеврпстички. Сав консеквентни ход учења молитава може се представити овако: Учење сваке молитве може се почети са предавањем какве год свештено-историчке приповијетке, која би одговарала њеном (молитвеном) садржају; и могла бити основом њеног разјашњења само разјашњавање молитве, на основу дата предавање приповијетке, мора за тим бити садржајем посебне бесједе вјероучитеља с дјецом. Та бесједа мора поступно ићи за тим, да би сва разјашњења, која се ньоме добију и која се односе на садржај изучаване молитве, све више и више схваћала се, формулирала све одређеније и све *приближније* облику молитве тако, да би се при свршетку бесједе добио што је могуће ближи славенски пријевод молитве и „сва тумачена молитва да проистиче на бесједе, као природна пошљедица". На тај начин, по реченому, морају ученици долазити до потпуног схваћања молитве и умијења изговарати је на свом језику прије, него науче црквено-славенски текст исте. Кад је молитва протумачена, а прије него се научно славенски текст, — добро је покушати да се постепено приближи тому пријевод молитве; ту се може примјетити ученицима, да се те молитве могу учити и на другом језику, н. пр.: „црквеном", и показати им, како се изговарају на славенском језику. Најпослије долази — цијело предавање тога текста у свези и учење истога на изусг. Текст се мора учити прве године по ријечима вјероучитељевим, а друге године из књиге.

Тај начин учења молитава мора се признати педагогичким; тим начином ученици прелазе са строгом поступности од познатога к непознатому, од мисли и живе представе — к ријечи.

Предлагали су се и предлажу и други начини учења молитава. Тако, у многим упутствима за вјеронауку, који су се недавно појавили, заговара се такав начин, по коме, премда се тумачење садржаја молитве признаје неопходним, али само учење текста молитве ставља *прије* тумачења. При томе, једни предлажу, — да се учење молитава мора почети бесједом

о садржају молитве, за тим пријећи на учење текста, а послије тога превести и завршити разјашњењем. Други полажу ствар једноставније: предлажу — почињати са учењем текста молитве, за тим консеквентно пријећи на пријевод, на тумачење непојмљивих ријечи у молитви, на перифразу; или — предлажу — да се послије наученог текста молитве одма пријеђе на тумачење смисла, на опредјељење и употребу (г. Ширски); најпослије, морамо упозорити као на најоригиналнији начин учења молитава, — предложени г. Корфом, — који као и сви други, учење текста молитава узимају прије тумачења, али при томе уводи ту особину, да учитељу ставља у дужност да дјецу научи текст молитве, а тумачење ставља у дужност вјероучитељу. Ми се не морамо заустављати овдје, да претресамо све наведене начине, — јер је њихова непедагогичност очевидна. Али не можемо оставити без примједбе једно мњење, које се тиче почетнога учења молитава, а које се појавило тек у најновије вријеме. Мњење о коме треба говорити, јест мнијење г. Ширскога и састоји се у томе, да се опште молитве морају учити без свакога пријевода, да пријевод само отежчава смисао истих, јер су све опште молитве састављене једноставно; осим тога, пријевод молитава, по мњењу г. Ширскога „позитивно је штетан по дјецу, јер утврђује у дјеци лажну мисао као да црква говори језиком сасвим непојмљивим". — Што се тиче прве мисли, која се налази у мњењу г. Ширскога, то је лажност њена очевидна. У самој ствари, је ли могуће, код здравог погледа на ствар, озбиљно тврдити, да би за нашег човјека и наше дијете, могао бити славенски текст молитве једноставнији и разумљивији од пријевода, — да пошљедњи може само отежчати схваћање молитве? Па и сам г. Ширски признаје, протусловећи себи јавно, да код опћих молитава има словенских ријечи *слабо појмљивих*, те с тога у свом практичном упутству показује на потребу *тумачења* молитава. За тим, што се тиче друге мисли у изложеном назору г. Ширскога, — да је пријевод молитава позитивно штетан по дјецу, јер их тобоже утврђује у мисли, као да црква говори са свим неразумљивим језиком, — мора се признати да је сасвим непромишљена: 1-во) ни у ком случају не могу се ученици утврдити у мисли, да црква говори *сасвим* неразумљивим језиком, јер они не *могу да не увиде*, да у црквеном језику има много и разумљива; с друге стране, друго, да црква не говори *сасвим* неразумљивим језиком, то ће увидити и сами ученици и без пријевода молитава; то је — факт, и тешко је појмити, за што г. Ширски жели сакрити га од ученикâ.

10. О учењу Катихизиса.

Хришћанско учење, као што је познато, дијели се на два дијела — на учење вјере и учење нравствености; суштина првога открива се у *символу вјере*, суштина другога — у *десетословљу*. Очевидно је, да се у таквом обиму и састану, т. ј. као тумачење символа вјере и заповиједи, и мора пријећи Катихизис, у основним школама. Трећи саставни дио Катихизиса — најважније молитве Господње, сасвим се природно веже са изучавањем других молитава, — мора се дакле од састава Катихизиса сасвим природно одијелити: исто тако мора бити одијељен од Катихизиса а при томе и искључен из почетног предавања — четврти дио Катихизиса, — учење о блаженствима, пошто се у основним школама из опширне области хришћанскога учења мора и треба предавати само најбитније,

Г. Ширски налази, да је сасвим неоснована и самовољна — таква измјена састава и облика Катихизиса у почетном предавању вјеронауке; по његову мњењу, не смије се ни мало одступити од установљеног облика Катихизиса, пошто би свака измјена била очитим нарушењем *предања цркве* („О преп. зак. бож. страна 138[a]). — Но у томе пада г. Ширски у врло крупну сумњу. Предање цркве показује заиста одређене нормалне категорије Катихизиса, — његове битне саставне дијелове; али оно не показује потребе, да би се при обуци налагале катихизичке истине увијек и скроз по оним категоријама, у једном непромјењивом поретку, — тако, као што се налажу на пр. у Катихизису Митрополита Филарета. С тога, не ће се ни мало предање цркве нарушити, ако се један саставни дио Катихизиса одијељен од других дијелова — предаје сасвим посебно: не ће се нарушити предање ни тиме, ако се учење о блаженствима сасвим искључи из састава Катихизиса. Таква измјена Катихизиса није самовољна и неоснована као што вели г. Ширски; на против ју захтјевају врло важне комбинације. Што се тиче молитве Господње, то се она одјељују из састава навластито — Катихизиса и прикључује се другим молитвама за то, што се на тај начин згодније изучава она, јер стоји с другим молитвама по самом свом састану у вези. Што се тиче учења о блаженствима, оно се искључује из основне обуке с тога, што не би, изучавање тога дијела Катихизиса, због кратковремене обуке у основној школи, дало ученицима могућности да стално, основно и свјесно усвоје друге — битније дијелове његове: боље је знати мало, а темељно, него много а површно, — то је један основни захтјев педагогије, проти коме „*предање*“ и глас цркве ништа не говори.

Код тумачења краткога Катихизиса т. ј. симбола вјере и заповиједи, исто тако као и код тумачења молитава, најзгодније је служити се јеврестичким обликом обуке. Правцем тога треба да су особито библ. приповиједке, — е тога, што међу истинама хришћанског учења и свештеноисторичким догађајима постоји тијесна свеза, јер све истине имају своју историчку основу с тога, што садржавају у себи ова или она историчка факта. Код изучавања дакле тих истина сасвим се може употријебити онај начин, који је показан и за учење молитава. Но неке истине вјере и нравствености немају баш историчких факата; при свем том са сим је могуће и те истине тумачити путем јеврестичким, у облику живога разговора. Полазном тачком при томе могу бити на пр.: појаве у природи. „У природи се може увијек наћи вјерних слика и доказа за многе истине вјере: учене на пр. о промислу божијем, о препорођењу човјека, о бесмртности — најбоље се може протумачити, осврћући се на природу и њене појаве. Исто тако за разјашњење хришћанских истина корисно се могу навести појави, који се догађају у властитом животу дјечијем и животу, који га окружује. Но изучавање катихизичких истина не смије се ограничити само на то, да се оне усвоје теоретички; треба ићи за тим, да усвојење истих има животни карактер, — да би свака истина, коју ученици приме, могла ући у живу, органичку свезу с њиховим властитим животом, „у колико се она појављује у њиховим молитвама, поступцима, покретима савјести и религијознога чувства“. Очевидно је, да се јеврестички облик може употријебити и у оном дијелу обуке

Цио план учења катихизичких истина према јеврестичком облику мора се састојати из слиједећих момената. Прије свега, код учења ове или оне истине, мора се узети ма каква полазна тачка, — која може према реченоме, бити или библијска приповиједка или ма какав појав, узет из природе или човјечијег живота; с тиме треба да се споји жива бесједа вјероучитеља с дјецом, која мора постепено водити све то бољему разјашњењу оне истине, која се има разјаснити, и на пошљетку исвести саму истину — строго формулисану; на тај начин добивену истину, морају ученици чврсто усвојити и, најпослије, у облику опог живог разговора, морају се упознати с посебним случајевима и средствима, како да се иста примијени њихову животу. — Стварним резултатом таквог начина обуке биће — потпуно, свјесно и живо усвојење истина хришћанског учења.

На основу реченога, очевидно је, да се не може одобрити такав начин учења Катихизиса, гдје би битним моментом било постављено *учење на изуст*. У најновије вријеме поборником таквога мњења истиче се г. Ширски, који иде за тим, да сав Катихизис у цијелом свом састану, морају ученици буквално на изуст учити. — Да ријечи св. Писма и вјероопредјељења црквена, која се налазе у Катихизису, ученици морају учити буквално — то не може нико оспоравати; али се мора признати сасвим не рационалним онај захтјев, да би се на тај начин учили и сви одговори и тумачења, који се налазе у Катихизису и својина су писчева. Потребу буквалног учења свију одговора у Катихизису, које писац налаже својим ријечима, г. Ширски доказује прије свега тим, што се „наука, која се у тим одговорима садржи, премда ју излаже писац књиге, но по упуству св. Отаца и учитеља Цркве и предаје не у име његово већ у име цркве; с тога не само ученици већ ни учитељ не смије уводити у Катихизис какве год исправке". Но 1) не можемо не опазити, да се у тим ријечима г. Ширског садржи нешто, што се сасвим противи самим основним захтјевима дидактике: у самој ствари, рећи, да при учењу Катихизиса не смију не само ученици већ ни учитељ никако одступати од учебника, не значи ли — тврдити, да се од обуке морају одстранити и *сва тумачења* катихизичких формула, која се у учебнику налазе, — с тога, је ли могуће разјаснити те формуле, а да се не одступи од ријечи учебника? Ипак и сам г. Ширски налази, да су та тумачења неопходна и уводи их у учење Катихизиса. Уа то 2) не предају само писци Катихизиса садржај његов не у име своје, него се то може рећи и за писце упутстава свете историје и тумачења молитава и т. д.; ипак нико, па ни сам г. Ширски, не захтјева буквалнога изучавања тих упутстава, — за што у томе погледу мора једини Катихизис бити изузетак? — У обрану свога мњења позива се г. Ширски, даље, на то, да се „учење, које се садржи у одговорима у Катихизисима, састоји у разјашњењу битних истина хришћанства и обично се изражава тачним и одређеним ријечима: с тога, да би се сачувале истине од извртања, а да би се олакшао дјеци Катихизис, треба захтјевати, да се одговори уче на изуст". На тај начин боји се г. Ширски, да ће ученици уклонити се од истине, да ће пасти у јерес: а зар их ријечи могу сачувати од тога? Од тога их чува увијек само разумно схватање истине, али никако не слова књиге; а слово и није никакво трајно достојанство разума: познато је, како се лако и

брао заборављају дословни изрази разних научених опредјељења, с којима се требало упознати, и како нам ипак мало пријечи, да чврсто и *вјерно* чувамо у памети њихов *смисао*. У наведеним ријечима тврди г. Ширски, да буквално учење олакшава дјеци Катихизис; но та тврдња сасвим протуслови оному, што говори здрава педагогија: ова свједочи, да буквално учење, — осим тога, што захтијева излишни губитак времена, кога и онако има мало у народној школи, — увијек је тешко ученицима, особито кад им се даје, да науче оно, што је непојмљиво, а што се мора чинити по начину г. Ширскога. — Најпослије, г. Ширски захтијева да се Катихизис буквално учи и за то, што би научено могло бити предметом катихизичких разговора; на тај начин, по начину г. Ширскога, обука се мора отпочети са ријечима, а за тим прећи на ствар, — очевидно је да се тиме предлаже сасвим непедагогички начин.

Треба ли код учења Катихизиса у основној школи уносити у обуку полемички елеменат? Код неких услова упошљење таквога елемента, без сваке сумње, мора се признати сасвим умјесним, — а то онда, кад би у околини, гдје се налази школа, било много пошљедователъа неправославне вјероисповијести, или сектантâ или расколникâ. У томе случају, код учења Катихизиса са свим је умјесно што потање зауставити се на тумачењу оних тачака хришћанскога учења, које се или са свим не примају, или их неправилно тумаче ове или оне религиозне партије, које би већ у тој околини биле у већини, — показујући код тога, у чему се особито састоји уклоњење пошљедних од истине православнога учења, откривајући неправилност таквога поступка.

Али, уносећи у излагање хришћанског учења полемички елеменат, треба се чувати, да како не усади у ученике дух религиозног непријатељства; с тога дотичући се ових или оних неправилности у тумачењу хришћанског учења, којима се одликују ове или оне религиозне партије, не смије се ни у ком случају дозволити — презирно говорити о пошљедњима, подругљиво или омаловажавајући понашати се према њихову учењу, обредима и тајнама. Сва полемика мора се водити у духу мирном и озбиљном

II. О тумачењу богослужења православне Цркве.

Код учења овога предмета у основним школама треба имати у виду понајвише ту циљ, да се ученици спреме, да свјесно присуствују и живо учествују код свршавања богослужења. Према томе, код обуке у основној школи, не можемо се зауставити на том темељу изучавања, богослужења, — који неки предлажу, — по коме се захтјева, да се обрати главна пажња на то, да се ученици потанко упознаду са свима свештенодјејствима и молитвословљима, која се употријебљују на овој или оној служби и у оном поретку, како слиједе једно за другим; због врло комплицираног састава православног богослужења нема у школи ни времена за таково изучавање. Исто тако не можемо се зауставити ни на оном темељу учења богослужења, који иде само за разјашњењем символичког значења разних свештенодјејстава; ту страну богослужења не можемо сматрати толико важном, да би се могли ограничити на њу. А главно, што нам не допушта прихватити ни једног од ових праваца учења богослужења то је, што би се у оба случаја слабо постизавала циљ тога предмета. За ту циљ нужно је — најглавније — да се доведу ученици до схваћања, што се чита и

поји у цркви, „о чему треба да се моле у врijеме ове или оне црквене службе“. С тога код тумачења црквенога богослужења вjероучитељ „не мора се упуштати у уставне појединости и археологичка истраживања, већ симболичко значење светих предмета и обреда мора разјаснити само у толико, у колико симболизам тај проистиче из састава обреда, молитава и пјесама оне службе, која се тумачи. Тако код тумачења литургије може се предавач ограничити само на то, да покаже најважније радове службе, који сасвим јасно напоминьу догађаје из живота Христа Спасителя, и да се разјасне узгласи и молитве, које спадају у састав њезин. Код тумачења богослужења мора он упознати дјецу и са најважнијим пјесмама црквеним, од којих добро би било да дјеца науче неке и на изуст. Јектеније се морају дјеци прочитати с разјашњењем; учење јектеније на изуст не мора бити обвезно“.

У колико стоји богослужење у тијесној вези са свешт. Историјом, то је добро познато: црквене службе и најглавније радње њихове посвећене су већим дијелом успомени оних или оних најважнијих момената историје, или каквих год посебних историчких догађаја. А кад стоји богослужење у таквој вези са свешт. Историјом, онда је очевидно, да пошљедња мора бити узета за основ код тумачења првога. Признати се мора да је при томе најбоље средство за тумачење богослужења ученицима — практично упознавање истих с њим; тај учевни предмет има за вjероучитеља ту важну угодност, какову не даје ни један други предмет, да се код обуке дјеце он може увијек — или најмање — у врло многим случајевима, ослонити на њихово непосредно посматрање, које они добију код учествовања при богослужењу. С тога мора се признати, да је врло важна помоћ код научавања богослужења — приучавање ученика на стварно учешће, у колико се оно може извести у читању, појању, послуживању код обављања богослужењ.

Од свију програма тога предмета, које предлажу писци упутстава у вjеронауци, најбољим у практичком погледу морамо признати — предложени од свешт. Ат. Соколова у његовом: „Уроки Христіан. Ученія“.

12. О употреби очигледних средстава код обуке у вjеронауци.

Очигледним средствима, која се употребљују код обуке у вjеронауци, односе се: слике свештено-историчких догађаја, географске мапе, описи предјела и свештених предмета. Од свију ових средстава највећи прилог код основне обуке имају свештено-историчке мапе. Употребу истих код обуке признају сви за врло корисну; но при томе не придају им сви једнаку важност, каква им заиста припада у том послу. Обично савјетују, да треба код обуке употријебити слике или као *повод* обучне бесједе са ученицима, или као средство да се *учврсти* у њиховој памети онај утисак, кога добију они из ове или оне приповијетке. Такав назор о значају слика има свештеник М. Соколов; а и г. Ширски има сличан назор. Но тај назор мора се признати врло једностраним, — он губи из вида најглавније значење, које морају имати слике код почетне обуке. Нема сумње, да је највећа њихова важност у томе, да оне, откривајући ученицима поприште за њихово непосредно посматрање, пружају им тиме прилику да стварно учествују у предавању, да долазе до самосталних закључака и комбинација у погледу оних предмета, који се имају научавати; и за-

ната, с том циљем и морају се највише употребљавати слике. У вези с тим могу оне послужити као најбоље средство да се ученици науче, да у вези и консеквентно налажу оно знање, које су усвојили, пошто ће слике бити ученицима у том послу неопходна потпора.

За све наведене циљеве, слике се могу прије свега највише употријебити код учења свештене Историје; а очевидно је, да у неколико могу бити корисном потпором и код учења молитава и Катихизиса, — и то у толико, у колико се учење ових предмета мора ослањати на свешт. Историју; најпослије, код тумачења богослужења, могу слике бити исто тако велики прилог, као и код учења Историје.

Начини, како се слике употребљују код обуке, јесу различни: обично се употријебљују код предавања или посебне велике слике, или сличице, којима је обично илустрован текст учебника.

У нашим школама употријебљују се код предавања библијских приповједака већим дијелом слике Шнодра и слике, узете на њемачкога издања Шрајбера; карте, које заслужују потпуну пажњу, као помоћ свешт. Историји, јесу оне, које је издао Ракочи, а одобрио св. Синод; код предавања богослужења употријебљују се слике, које је издао: Моск комит. грамотности: „Окженіе литѣргіи, вечерни, полунощницы, утрени".

Посебне слике употребљују код лекција вјеронаучних овако: или их поставе на таблу школску, да ју могу од једанпут видити сва дјеца, или се носе по школи и показују ученицима редом по клупама. Од та два начина, — а због главне циљеви, ради које се слике употријебљују, — мора се први начин признати бољим. По другом начину, могу ученици гледати слику само кратко вријеме, те с тога код обрађивања наставног материјала неће имати пред собом таких живих, очигледних престава, на које би се могли непосредно ослањати у том послу; код првог начина тај ослонац даје се ученицима у самом непосредном њиховом *гледању*. У осталом, ти начини не искључују један другог, већ могу бити и спојени: послије тога, како су поједине групе разгледале слику, може се она објесити на таблу, да ју опет сва школа гледа.

Неки не одобравају ни првог начина употребе слика; ондје, вели, ученици, који далеко сједе од слике, не могу је добро прегледати, по томе и престава о слици морају код њих бити непотпуне, магловите; с тога и држе, да је много згодније користити се не посебним сликама, већ књижицама слика (без текста), које би се могле наћи при руци код сваког ученика. Но такве књижице не постоје; а док њих немамо, морамо се очевидно послужити посебним сликама. А наведена неприлика, која се опажа у њиховој тобож' употреби, ослабљава се тим, да се, као што је речено, прије, него се слике ставе на општи углед, преносе од клупе до клупе, да је сви ученици виде, — и при томе дуже времена задржати се код оних ученика, који ће теже видити слику, кад се постави на таблу. — Због оскудице у посебним сликама, употријебљују у школама и оне слике, које су у учебницима; но с обзиром на то, да су све слике, и по величини и по тачности доста незгодне, — очевидно је, да се само у крајњем случају имају употријебљавати.

Сами поступак обуке у вјеронауци помоћу слика, према показаним циљевима како да се употријебљују, може се представити у слиједећем облику:

1) Прије саопштења ученицима ма каквих знања у готовом облику — разумије се ондје, гдје буде могуће, — покаже се ученицима слика, и они посматрајући је, руководећи питањима учитељевим, *сами приповиједају*, што виде на њој и наводе о томе своје закључке и комбинације. —

Посматрање слике, мора се почети, сасвим природно, од главног предмета и особâ; по те предмете и особе, као и друге — другостепене, још не треба називати њиховим именима. Кад ученици посматрају слику, мора учитељ том посматрању давати својим питањима такву консеквенцију, да би она могла касније руководити и ученике да могу у свези и консеквентно предавати садржај слике.

2) Послије разматрања и тумачења садржаја слике, треба да је ученици у свези опишу.

3) Затим треба учитељ да консеквентно, једноставно и јасно изложи садржај слике. Тим моментом морамо се користити за то, да оставимо у ученицима *потпун утисак*.

4) Послије приповиједања учитељева треба, да ученици то исто попове. Код тога мора се питањима неприповиједани садржај доводити у свезу са оним, који су ученици прије усвојили; осим тога из усвојене приповијетке могу се правити овакви или овакви закључци и т. д.

5) Ствар се може завршити закључним формулирањем усвојеног садржаја.

Згодно упутство како се употријебљују слике код учења свещт. Историје, можемо наћи у књизи: „Опытъ методич. руковод. для наглядн. бесѣдъ по карт. св. Исторіи. — свящ. Ивицкаго.

О разлозима који раскидају брачну везу, и о судском поступку у парници за раскид брака.

Написао: **Тома Алагић**, прота, професор Богословије.

(Мјесто наставка сврштан).

* * *

Послије овога ваља нам рећи коју и о другом дијелу питања ове радње, *о судском поступку у парници за раскид брака*. Нешто од овога споменусмо већ напријед у претресу појединих разлога, који раскидају брачну везу у православној цркви.

Поступак при рјешавању парбених брачних предмета, и по обичајима и по законима старих народа, био је одвећ неуредан и једностран, брз и нагао; њима је више у прилог самовоља и расположеност човјечја, него ли вриједности брачној. Од најстаријих времена показује се тежња код људи, да сами гасе пламен своје срџбе каменовањем, спаљивањем, прекомјерним срамоћењем и бијењем својих жена. Црква се није могла сложити са таким наглим и жестоким поступањем, ни са законима, који су миловали навику својијех грађана на штету брачне светиње. Са својијем здравим појмовима о браку увела је и друкчији начин расправљања и поступања у приликама, кад се догоди раздор између мужа и жене; а кад је сазнала за извор гријеха, по упутству свога божанственог учитеља, није искала смрти гријешнику, него му је тражила лијека од његова гријеха[1]. Но црквене уредбе, гледајући на брак, нијесу дуго имале потпуне вриједности код државнијех власти. Брак је склапан и раскидан пред грађанскијем судовима, који су гледали само на оно, што муж иуди жени и жена мужу у имању. Тек у IX. вијеку добио је црквени благослов брака обвезну снагу у држави, на истоку од цара

[1]) Мат. гл. 6., ст. 14.; гл. 18., ст. 22.; Марко гл. 11., ст. 25.; Кол. гл. 3., ст. 13.

Лава Мудрога[1]), а на западу од цара Карла Великога. — Али црква није застала за својом унутрашњом уредбом у свачем и чекала на бољи одношај и положај у држави. Ток њеног унутрашњег развитка и напретка ишао је правцем, који је одређивала наука Христа Спаситеља. Сваки прави Хришћанин примао је црквену науку и уредбу као излив воље Бога истиног и праведног, и желећи живљети под окриљем правде и истине, у ридости своје душе, желио је да му црква огласи *божанствену* потврду, и прелије својијем благословом његове жеље и намјере у сваком добром подузећу, а највише у женидби. А кад га је срела несрећа у његовом брачном животу, ишао је опет цркви, да му пружи лијек од невоље, или да изрече свој праведни суд над кривцем брачне несреће. Овакви одношај Хришћанина према својој цркви са свијем је природан; јер док душа човјечја тражи спас у вјери својој, човјек вјерује и мисли, да је у цркви као чуварици вјере, највећа правда и милост; и ко би покушао да потисне таке мисли код човјека, ударио би против слободе његове савјести, против среће у браку и породици, против цркве и државе, као веза и скупу многобројних породица; другијем ријечима: ко сузбија црквени утицај, ко сужава круг црквеног дјеловања, тај убија хришћански морал и прави мјеста разним струјама, које брзо руше основ друштвене среће и доброга стања.

Ко учи, т. ј. ко разгони у некоме рђаве мисли и склоности, даје племените мисли и здраве појмове, производи у човјеку тежњу за добријем животом, — тај ваља и да просуђује дјела његова; да га за добро дјело награди, а за рђаво да му суди и казни одреди. Ко има право да раздријеши, има право и да свеже, и на против ко има право да свеже, има право и да раздријеши. Није прави члан, који се своме друштву не покорава; није прави Хришћанин, који не слуша науку и суд своје свете цркве. Сваком друштву на свијету потребан је *највиши углед*, т. ј. законита моћ и власт људи, који пазе да у друштву иде све у реду и по закону. У православној цркве највећи видљиви углед, који је потврђен од самог Исуса Христа[2]), *сабор* је поглавица цијелокупне православне цркве, т. ј. сабор епископâ, који врше своје законодавство на основу *св. писма* и *св. предања*, обазрући се и на прилике времена и мјеста. Сваки епископ треба да поступа у својој епископији према ономе, што је одредио општи сабор црквених представника на основу божијега закона; треба да заузима као пријамник апостолски и представник саборског угледа у своме владичанству мјесто врховног *учитеља* и *судије* и свештеничким и свјетовним члановима црквеног друштва. Суд епископа над *свима* црквеним члановима потврђен је и утврђен:

1. *Св. писмом*. Још прије васкрснућа свога рекао је Спаситељ ученицима својима: „Ако ти сагријеши брат твој, иди и покарај га међу собом и њим самијем; ако те послуша, добио си брата својега. Ако ли те не послуша, узми са собом још једнога или двојицу, да све ријечи остану на устима два или три свједока. Ако ли њих не послуша, кажи цркви; и ако ли не послуша ни цркву, да ти буде као незнабожац и цариник. Јер вам кажем заиста: *што год свежете на земљи биће свезано на небу, и што год раздријешите на земљи, биће раздријешено на небу*[3]). А по васкрснућу своме рекао је ученицима Спаситељ: *Којима опростите гријехе, опроштени им се*[4]); *и којима задржите, задржаће се*[5]). — У првој посланици апостола Павла Тимотеју, епископу од Ефеса, читамо: „На свештеника не примај тужбе, осим кад имају два или три свједока. А који гријеше, покарај их пред свима, да и други имају страх. Заклињем те пред Богом и Господом Исусом Христом и избранима његовима анђелима, да ово држиш без лицемјерија, не чинећи ништа по хатору"[6]).

Као што се види из овијех мјеста св. писма, ријеч иде не само о суду над савјешћу човјечјом, над унутрашњим мислима и расположајима, него и о суду над спољашњим одношајима човјека у цркви, о суду међу једноврсним браћом, и начину како да се помире међу собом, или пред свједоцима, или најпослије пред *црквом*. Сви црквени оци слажу се у мишљењу, да се под изразима *свезати* и *раздријешити* разумијева власт, коју је Христос дао *цркви*, т. ј. *епископима* као врховним пастирима и главним управитељима у

[1]) Цар Алексије Комнен изредио је у новели од год. 1095. да црква благосиља брак како *слободнијех* тако и *робовах*. Испор. М. Горчаков: „О тајна супружества", С. Петерб. 1880., страна 161.

[2]) Мат. гл. 18., ст. 20.

[3]) Мат. гл. 18., ст. 15.—19.

[4]) Јов. гл. 20., ст. 23.

[5]) 1. Тим. гл. 5., ст. 19.—22. — Испор. Злат. тум. 1. посл. Тим. гл. 5., бесј. 16.; Теодор. црк. истор. кн. 1., гл. 21., Зонарино тум. 75. апостолског правила.

својијем црквама[1]). — Има дакле судска црквена власт свој коријен у природи саме цркве и у јасним одредбама св. писма; а није унесена у цркву споља као повластица цркви од државе, — што осим свега овога потврђује и судска црквена пракса првијех вијекова, још док су Незнабошци владали.

2. *Црквеним правилима: а)* правилима апостолским[2]); *б)* правилима васељенских сабора[3]) и *в)* правилима областних сабора и св. отаца[4]).

3. Тумачењима овијех правила, која су потекла из пера признатијех канониста.

4. Симболичким и догматичким књигама православне цркве.

5. Историјским свједочанствима.

6. Законима грчко-римскијех и касније владалаца.

7. *Непрекидном црквеном праксом.* — И данас суди епископ лично са својијем *савјетом*, и свештеницима и свјетовњацима за пријеступе у вјери и моралу, у црквеној служби и управи, посебно за пријеступе у женидби. Од првога почетка епископскога суда било је и требало је епископу *риједнијех* и *озбиљнијех* људи, који би га обавјештавали о раним догађајима у његовој епархији, и потпомагали својијем *искреним* савјетом. Овај савјет, коме предсједава епископ *као природни предсједник*, а у одсутности епископа његов замјеник из једног или другог реда свештенства, — зове се код Грка *дикастирија*[5]) или *синедрион*[6]), а код нас и код других *конзисторија*. Оваких конзисторија, које осим другијех предмета *имају да расправљају и брачне парнице под предсједништвом свога епископа*, има сваки епископ:

[1] Д. апост. гл. 20., ст. 28.; 1. Тим. гл. 5., ст. 19—22. 2. Тим. гл. 4., ст. 2.—5.; Тит. гл. 2., ст. 15., гл. 3., ст. 10. посл. иси. катр. о прав. вјери чл. 10.

[2]) Прав. 12., 13., 15., 31., 32., 37., 39. 55.

[3]) 1. вас. саб. пр. 5.; халк. саб. пр. 9.; трул. саб. пр. 102.; 7 вас. саб. пр. 4.

[4]) Антиј. саб. пр. 4., 6., 9., 12., 20.; сард. саб. пр. 13. 14.; лаод. саб. пр. 57.; картаг. саб. пр. 7., 9., 10., 11., 12., 14., 15., 16., 29., 38., 52., 62., 104., 107., 125., 127.; Теоф. алекс. пр. 4.

[5]) Црквена дикастирија, црквени суд, ἐκκλησιαστικὸν (πατριαρχικὸν, ἐπαρχιακὸν) δικαστήριον.

[6]) Свештенички синедрион, свештенички савјет συνέδριον τῶν κληρικῶν, τῶν πρεσβυτέρων).

у *Аустро-Угарској*[7]); у *Турској*, у подручју патриjаршије[8]); у *Русији*[9]); у *Грчкој*[10]); у *Србији*[11]); у *Румунији*; у *Бугарској*[12]).

Код нас постоји још за сада само *сарајевска конзисторија*, која је установљена царском одлуком од 16. марта 1882. Има између осталога да рјешава и брачне парнице[13]), и ово њено право изреком признаје и грађанско законодавство, изузевши подјелу имања између распуштеног мужа и жене и њихове дјеце, коју одређује грађански суд[14]).

Многи страни учени писци показују на догматички и канонички темељ епископскога суда. Тако у програму *старокатоличког* сабора у Минхену[15]) под т. III. стоји: „Ми се тврдо држимо

[7]) Регламан царице Марије Терезије од год. 1777., § 4. Посебно за православне Србе, који су под влашћу српскога карловачког митрополије, царски „Решкрипт“ од године 1868. (IV. А. § 10. *f*) и рјешење црквеног народног сабора у Карловцима год. 1870. — *У бачком дијелу* црквене расправљају брачне парнице грађански судови, дакле и у *Далмацији*; по власти епископ силом своје благодати и свога положаја у цркви ваља да изрече раскид и одређује кривцу црквена кар (епитимију) и забрањује му у други брак.

[8]) Ἐπιτομὴ, πρόλογος: . . . ἐν τοῖς πατριαρχικοῖς καὶ ἐπαρχιακοῖς Δικαστήριοις . . .

[9]) Вѣдомству судовъ духовныхъ подлежатъ вѣ дѣла: 1. о признаніи браковъ законными или незаконными; 2. о расторженіи бракова; 3. объ удостовѣреніи въ дѣйствительности событія браковъ (гражд. зак. стр. 817., т. X., ч. II. из 1876., ст. п. 2. уст. дух. конз. — Калашников свом. кн. стр. 5.).

[10]) Οὐδὲν ἄλλο καθῆκον ἔχει ὁ ἀξιωματικὸς ἐπὶ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ δικαστήριου εἰ μὴ νὰ δικάζῃ ὅπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ ἀρχιερέως. ὁσάκις πρὸς τοῦτο προκληθῇ παρ' αὐτοῦ. — Никакву другу дужност нема члан црквеног суда, осим да суди *под предсједништвом архијереја*, кад га ва то позове архијереј (Рјешење јелениского-атинскога синода од 15. априла 1854.).

[11]) Законом од год. 1862. установљени су тамо *епархијске конзисторије*, које су по новом закону о црквеним властима од 27. априла 1890. добиле име: *епархијски духовни судови* (чл. 95.), који између осталога суде и о раскиду и о уништењу брака (чл. 96., тачка 4.; испор. грађ. зак. за крал. Србију § 99.). Но *предсједник* тијех епархијских судова није епископ, него *протопрезвитер* (гл. 99.).

[12]) Пројект устава бугарскога егзархата од године 1870.—1871. и *егзархијски устав* од 4. фебруара 1883. заређује, да у престоном граду сваке митрополије или епископије буде *свештенички савјет* под *предсједништвом мјесног митрополита или епископа* (испор. П. *Клаон*: Предмет, реформа црквеног суда, изд. второе, С. Петерб. 1873.).

[13]) Види: „Пословни ред“ ове конзисторије § 23., III., 6.

[14]) Грађанска парнички поступак за Босну и Херцеговину од год. 1890., § 1. — Испор. грађ. зак. за цар. аустр. §§ 117., 1264., 1265. и 1266.

[15]) Овај програм је потписан г. 1871. од Делингера (предсједника), Рајнкенса, Шултеа (дан. вође старок.), Хубера, Масева, Лангена, Фрадриха и т. д.

старе црквене уредбе, с тога одбијамо сваки покушај, да се одузме од епископа право непосредне и самосталне управе у појединим црквама.... Старокатолици, као вјерни чланови старе католичке цркве протестују против свега, што крши или наиђеље догматичке и канонске основе цркве". — Вриједни и заслужни посленик на пољу каноничког права, посебно на пољу каноничкога права православне цркве Dr. Jos. Zhishman, говори: „Епископски сабор *под предсједништвом епископа*, или његова замјеника у свима парбеним стварима, састављ духовни суд прве инстанције"[1]).

Са правом, које човјек ужива, стоји у свези *дужност*, једно се без другога неда ни замислити. Имајући ово у виду напоменућемо, да епископ са свима својима савјетницима у суду, ваља да буде способан, чист и праведан судија. Сам Господ наш Исус Христос, који ће *вратити мукс онима, који друге муче*, и дати осјету у *огњу иламсноме* онима, који не познају правде и истине[2]) учи и заповиједа: *Не гледајте ко је ко кад судите, него праведан суд судите*[3]). *Нема ништа сакривено, што се не ће открити, ни тајно, што се не ће дознати*[4]). А желећи да сачува човјека од лакомости и сребролубља, и од сваке страсти, која може врло штетно утицати на његов позив, говори да је тешко онима који једу туђе кухе, и труде се да присвоје себи једнога, *да г у чине сиоом пакленијем, у двоје већијем од себе*, да су слијепе воље, којима је милије злато од цркве, који оцјеђују комарца, а камилу прождиру[5]), да треба саблажњиво око ископати и саблажњиву руку осјећи и бацити од себе[6]). — Апостол Павао заповиједа и епископима, и презвитерима, и ђаконима, и сваком, дакле и *конзисторијалним бележницима*, да не буду сребролубни и *лакоми на добитак* погани[7]); закључе пред Богом и Господом Исусом Христом и анђелима његовијем, *да не чине ништа по хатеру*[8]). — Седми васељенски сабор у своме 4. правилу овако говори: „Проповједнике истине, божанствени апостол Павао, као неко правило назначи ефеским презвитерима, или управо свима свештеницима, овако им повјерљиво каже: *Сребра, или злата, или одјела ни у једнога не заискао: сас вам показах, да који се тако буду трудили, морају помагати немоћнима и опомињати се, да је много блажије давати, него ли узимати.* Ради тога и ми, који смо од њега научени, наређујемо, да епископ ни под каквим начином не замишља на гадне похлепе за добитком, а под привидним разлогом некаквих гријехова, истражити злата, или сребра, или другог чега од потчињених му епископа, или клирика или монаха. Јер апостол говори: *Неправедници не ће наслиједити царство Божјега и: Дјеца нијесу дужна родитељима имања тражити, него родитељи дјеци.* А који се затече да хоће да измами злата или чега другога, или због своје неке страсти, да забрањује црквену службу, и одлучује ког свог клирика, или затвара часни храм, да у њему Божије службе не буде, и тиме наврађа своје безумље на бесчувствене ствари, такав је и сам бесчувствен, и подвргнуће се опоме, чему је хтио друге подвргнути и *злоба ће се његова обратити на његову главу*, као на преступника Божије заповиједи и апостолских заповиједи и апостолски установа. Јер и апостол Петар заповиједа: *Пасите стадо Божије, које имате, надзиједећи га, не силом, него добровољно и по Богу, нити за непрштедне добитке, него из добра срца; нити као да владате клиром, него бивајте угледи стаду; и кад се јави Поглавар пастирски, примићете вијенац славе, који не ће увенути*[9]. — У другој књизи *апостолских установа* (гл. 13.) пише: „Епископе, суди као пред Богом да судиш, *јер је суд Божји*[10]). По овоме с почетка осуди крпица по власти, *за тијем га приведи к себи милошћу*".

Св. Јован Златоусти казује, како је тежак положај владике као судије, овијем ријечима: „Судска страна има за епископе многину неугодности, посала и тешкоћа, којих немају свјетовне судије. Тешко је наћи правду, и напаши је, не нарушити је. Али осим многог и тешког посла, и опасност овдје није мала. Неки од немоћнијех павши у невољу, и не добивши заштите, претрпјели су тијем већ штету у вјери. Многи од упријечењем мрзе на оне, који им не пружају помоћи, као и оне, који су упријечили"[10]).

[1]) Dr. Jos. Zhishman: Die Synoden und die Episcopal-Aemter in der morgenländischen Kirche, Wien 1867., стр. 220.
[2]) Друга посл. Солун. 1., ст. 8.
[3]) Јов. гл. 7., ст. 24.
[4]) Мат. гл. 10., ст. 26.
[5]) Мат. гл. 23., ст. 24.
[6]) Мат. гл. 5., ст. 29. и 30.; гл. 18., ст. 8. и 9.; Марко гл. 9., ст. 43. и 45.
[7]) Прва посл. Тим. гл. 3., ст. 3. и 8.
[8]) Тим. гл. 5., ст 21.
[9]) Пета кн. Мојс. гл. 1., ст. 17.: „Не гледајте ко је на суду, саслушајте и малог и великог, не бојте се никога, јер је суд Божји".
[10]) Јов. Злат. „О свештенству", кн. III.

Како у православној цркви може бити брачна веза раскинута тек послије истраге и потпуне расправе брачне парнице од стране духовнијех судова, то ћемо по могућности означити ток овога цијелога посла овако:

I. Брачна парница отпочиње на молбу или тужбу мужа или жене[1]). Изузетак од овога биће, кад је брак склопљен против реда и закона. Тада владичански суд отвара парницу сам по својој службеној дужности, и ако је брачна *сметња* тако јака, да се не може ни архијерејским благословом уклонити, брак се због своје незаконитости *уништава*[2]).

II. Тужба се предаје управо, или преко свештеника, владици, у чијем владичанству муж живи стално, т. ј. камо спада мјесто његове службе, или мјесто, гдје живи као члан неког овлашћеног друштва, или мјесто његовог свагдашњег борављења Гдје живи муж, рачуна се да ту живи и жена, док постоји њихов законити брак. Гдје живи отац, рачуна се, да ту живе и дјеца, која су још под очинском влашћу. Гдје живи мати, ту живе и *незаконита* дјеца. Гдје живи господар, ту се рачунају и његове слуге. — Ако је муж оставио своју жену и живи на страни, или се не зна гдје живи, тужбу подноси жена свештенику, у чијој је парохији, или владици, у чијој епархији *стално* живи. За лица, која служе у редовној војсци, у жандармерији, или у домобранству, приједи духовни суд, у чијем се подручју налази њихов *гарнизон* у мирно доба, све дотле, док се не премјесте уподвласност другог владичанства. Брачне парнице особа, ко'е су вјенчане у туђој држави, расправљају се у држави, гдје су поданици, и то у владичанству, гдје је мјесто, у коме се рачунају да стално живе, ма да живи муж или жена или обоје ван граница своје државе[3]). — Гдје је парница отпочета, ту ваља и да се доврши, ако томе нијесу противни какви вриједни и јаки разлози[4]). Ако је брак *незаконито* склопљен, онда се уништава тамо, гдје је склопљен.

III. Парнице *смјешаних* бракова, т. ј. између православне и неправославне брачне стране, расправља и рјешава православна црква у својим јем судовима на основу начела, што иште, да смјешани брак благослови православни свештеник, да дјеца из тог брака ваља да буду крштена и одгојена у православној цркви; па и онда, ако за невољу благослови брак свештеник иновјерни, и ако се другчије упери са крштењем и одгојењем дјеце, православна страна подноси молбу своју православној духовној власти, и ова, ако има разлога да се раскине брачна веза рјешава своју страну од брака са иновјерном страном под погодбом, да не иде више у брак са неправославном особом[5]).

IV. Кад муж или жена преда молбу или тужбу за раскид брака, свештеник, коме је уручена тужба, увјеривши се прије, да брак у истини постоји и да је законито склопљен[6]), сам по себи, или, ако је тужба предана владици, по налогу и упутку владичином, стара се да помири завађени брачни пар, напомињући му ругу и срамоту, коју тијем наноси себи и својима, несрећу, која отуда постаје за њега и за његову дјецу. Ваља сва средства употребити, да се одржи брачна веза између мужа и жене, да се отклоне особе, све тајне и јавне прилике, које су изазвале раздор између мужа и жене. Овај посао ваља да обави

[1]) § 457. кашњенога закона за Босну и Херцеговину говори: „Због пролуба се пра свом том не може никад урода ради, него само на захтијевање увријеђенога истрага повести и казнити. Ни сам овај увријеђени нема више право то захтијевати, ако је увриједу, за коју је дошао, изречно опростио, или од времена, када је за таку дошао, кроз шест недјеља није тужбу поднио. Таковђер већ изречена казна престаје, чим увријеђена страна изјави, да с кривом страном опет хоће живити. Ну таква мјава не укида већ изречену казну сукрашења".

[2]) Код брак незаконит види: ап. пр. 26.; халк. сабора прав. 6., 14., 16.; трул. саб. пр. 3., 6., 12., 53., 54., 72., 87.; лаод. сабор правила 10., 31.; неок. сабора правила: 2., 6., 18.; Василија Вел. прав. 6., 23., 38., 40., 42., 48., 68., 72., 78., 79. и 87.; Тимотија александријскога правило 11. — Испор. грађ. законa за царевину аустријску §§ 48.—69.; грађ. закона за краљевину Србију § 93.

[3]) Осамо се рачунају особе, које уживају тако звани *екстериторијалитет*, т. ј. које не потпадају под суд стране државе, у којој бораве, као на пр. посланици са својијем породицама и цијелијем послаништвом особљем.

[4]) Већ по природи саме ствари, отвара се парница онђе (у оном владичанству), гдје се пријеступ догодио; а кад се узме у обзир, да је ту обично осим тужиоца још и тужени, за тијем свједоци и много друге прилике, које помажу да се докаже истина у предмету, онда је са својијем умјесна тежња црквених судова, да се парнице рјешавају онђе, гдје је пријеступ извршен, и услијед тога парница отпочета. Кипријан епископ картагински († 258. год.) у писму 55. римском епископу Корнилију свједочи, да је таква уредба правилна, и да треба да се парница рјеши тамо, гдје су тужиоци, свједоци и краница пријеступа.

[5]) Код § 60. грађ. зак. за крал. Србију има ово рјешење: „Парнице брачне у смјешаним браковима, т. ј. гдје је ма која страна православне вјере, спадају под надлежност немаљских православних духовних судова". Таки закон постоји и у *Русији* (испор. Калашникову спом. књигу стр. 7., т. 4.).

[6]) Ово приједи парнице за брак особа, које су дошле са стране, из другог краја или државе.

свештеник у три пута, у размаку времена, које у је довољно да сазна и отклони узроке брачнога раздора, да може склонити увријеђену страну, да се помири са својијем другом. У овоме послу и у цијелом поступку у брачној парници не треба наглити, *већ корак по корак ток парнице помицати*; прво с тога, да се најде истина у предмету, који се расправља; а друго с тога, што је таки поступак најбољи устук свађи у браку и обесвећењу брачне светиње од стране жене или мужа, или неког трећег, који смијера да на туђој брачној рушевини себи житак оснује. Не успије ли свештеник да помирене изведе, тада са извјештајем о свему, што је предузимао ради измирења, и означивши уједно и материјално стање мужа и жене, узраст, морално и материјално стање њихове дјеце, ако их имаде[1]), — шаље мужа и жену окружном протопрезвитеру, да их мири. Ако која страна не би хтјела доћи на позив свога свештеника или протопрезвитера, тада ваља јавити мјесној полицији, или најближој грађанској власти, која ће непокорну страну довести гдје треба. Не поје ли ни окружном протопрезвитеру за руком, да помири завађене стране, тада јавља владици и извјештава га о томе. А владика, познав к себи мужа и жену, мири их лично у присутности својијех савјетника, и са свијем жаром своје љубави према моралној и материјалном снази свога народа покушава, да отклони несрећу од појединих породица у своме народу.

V. Није ли успио ни владика са својијем савјетом, да помири мужа и жену, тада се тужилац упути, да поднесе биљеговану молбеницу уз напомену, да тачно наведе све прилике и свједоке, приклони писмене доказе и предмете, који пријеступ доказују, како би се парница неправно отворити могла; уједно му се напомене, да буде спреман, да подмири потребне трошкове, док се парница не сврши[2]). Међу тијем састави владика суд од шест лица, рачунајући ту редовне конзисторијалне чланове, потребан број почасних конзисторијалних чланова и *према потреби и приликама мјеста*, ког члана професорског тијела у богословији, који би осим догматичког и правничког знања, умио још и да покаже праксу појединих областних црквах при рјешавању разних брачних предмета. Гдје нема конзисторије, ту долазе на позив дотичног владике друга искусна свештена лица. Ако је неки члан духовнога суда са свијем или донекле крив брачној парници, или, ако стоји у прва четири степена сродства по крви, по куметву или по посињењу, или у прва два степена пријатељског сродства са парничарима, — онда нема гласа у овој прилици, а нема га ни онда, ако са мужем или са женом, између којих се води парница стоји у неком непријатељском односају. Ово бива усмено или писмене пријаве парничара, по налогу предсједника, ако се сам члан не сјети на ово правничко начело. У суду ваља да предсједава епископ сам[3]). — Како је црква тежила свагда за тијем, да очува брачну везу, тако је још од давнина увела тако зване *бранитеље брака*, који имаду да бране нераскидљивост брачне везе, кад се води брачна парница. По себи се разумије, да бранитељи брака треба да буду наоружани догматичким и правничким знањем, и да су хваљени са своје правичности, преданости својој светој цркви, и са уредности у *своме* брачноме животу. Бранитељ брака члан је духовног суда, свештеник или ђакон[4]), према потреби и адвокат, који се зове обично конзисторијални фискал или екдик[5]). Њему треба дати прилику, да прати и проучава списе, који се односе на неку брачну парницу. — Ваља предходно одредити, хоће ли парничари за вријеме парнице живјети одвојено или не, припада ли жени издржавање за вријеме трајања парнице, и код које ће парничне стране за то вријеме дјеца становати.

VI. Тужилац и оптужени ваља да дођу лично пред суд духовни. Замјеник се допушта само у случају болести, или каквијех веома при-

[1]) Ово је потребито знати особито онда, кад се одређује, да муж и жена одвојено живе, док се парница не сврши, и ко ће за то вријеме дјецу издржавати.

[2]) На пр. лекару за преглед, тумачу и свједоку за дангубу и труд и т. д.

[3]) Треба епископ да предсједава са овијех разлога: што пратећи лично ток цијеле парнице, непосредно спазаје узрок раздору између мужа и жене, познаје кратаје осим свега још и његовом погледу, кретању и говору, често пута у толикој мјери, да ни свједоци нијесу кадри оборити његово увјерење; што вриједност брака као *тајне* иште, да се брачни парничари расправи у његовој присутности као чувара свако светиње; што је природно, праје него што изрече свој суд, да иза на основу чега то чини, ако жели да буде миран са својом савјешћу; што му то напвиђела св. писмо и друга црквени списи; што је посебан у овијем крајевима народ напикао, да му владика суди и у грађанским стварима, или бар код грађанског суда своју ријеч да уложи (као што је то прије било), о чему се и данас можемо осведочити, следећи често пута човјека или жену, гдје моли владику, да укине или бар да убласи одлуку грађанског суда.

[4]) Schagunna: Compendium des kanonischen Rechtes, стр. 416.

[5]) Испор. картаг. саб. пр. 75. и 97.

једнијех узрока; али само услијед изречног допуштења од стране духовне власти. Замјеник може бити само мушко лице и по закону способно да замјењује[1]); ваља да показке пред законитим свједоцима[2]) написано и потврђено *пуномоћије*. Ако се конзисторији учини, да пуномоћије није довољно и законито[3]), може замолити грађански суд, коме су парничари и свједоци подвласни, да потврди пуномоћије, т. ј. да му даде пуноважну снагу. Кад муж или жена, или обоје, немају прописанијех година, т. ј. кад су малољетни, онда долазе с њима у суд и њихови родитељи или старатељи, у опће: њихови *законити* заступници. Парничаре ваља позвати писмено преко протопрезвитера или непосредно преко власног пароха, и одредити им у *позивници* рок њихова доласка у суд, према даљини њиховој од духовнога суда. Рок се може продужити са вриједнијех разлога, на молбу тужиоца или туженога; и ако конзисторија прими разлоге, да се рок продужи, ваља да обавијести и једну и другу страну, и нови рок да одреди. Ако не ће тужена страна да дође пред духовни суд, онда конзисторија званично замоли мјесну полицајну, или најближу грађанску власт, којој је непокорна страна подложна, да је силом доведе. Затезање дакле нема правне вриједности т. ј. ништа јој пред судом не помаже. Ако ли муж или жена, која тужи, на поновни позив не дође и своје изостајање потпуно не исприча, значи, да је одустала од тужбе. Ако ли пак јави страна, која тужи да се помирила са својим брачним другом, ма то било и у току или при завршетку парнице, тада духовни суд склања тужбу на страну, знајући, да се и послије раскида брачне везе муж и жена могу помирити и у браку остати. Разумије се, да не може бити говора о измирењу ни прије ни послије, кад духовни суд води парницу по својој службеној дужности, услијед тога, што је брак *незаконито* склопљен. Ако је тужена страна ван отаџбине и зна се за мјесто њеног пребивања, шаље јој се позив преко конзисторије, у чијој се области налази. Ако у одређено вријеме не дође, поставља јој се заступник, с којим се парница сврши, а пресуда јој се шаље преко исте конзисторије. Ако се не зна, гдје живи страна, против које је њен брачни друг парницу подигао, онда се позива преко службених новина „Едиктом“ три пута, и ако не дође за *годину* дана, или за *шест* мјесеци, или за *три* мјесеца, како је кад у „Едикту“ означено[4]), поставља јој се заступник, с којим се парница сврши.

VII. Расправа тече усмено на основу поднесене тужбе, само пред особама, које су од предсједника позване и овлаштене, да сједе у суду. Конзисторијални биљежник саставља *записник*, у коме означи најприје мјесто, на дан, мјесец и годину, за тијем присутне чланове: предсједника, извјестиоца (референта), бранитеља и т. д., и себе самога као биљежника; за овијем предмет расправе, т. ј. главне дијелове тужбе са тачним означењем имена и презимена, мјеста пребивања и занимања парничарâ (или заступникâ). — Ако парничари или који свједок слабо српски говори, или баш ни мало, треба потражити заклетог *тумача* код најближег грађанског суда, ако га има, ако ли га нема, ваља узети другог; и ако је са свијем познат као вриједан и истинит човјек, ваља му само напоменути, да вјерно преводи и протумачи ријечи парничарâ или свједокâ; ако пак није толико позната особа, ваља по пропису да се закуне, да ће вјерно преводити и тумачити. Треба и тумача забиљежити у „Записник“. — Пошто је тужилац усмено поновио и потврдио, што је писмено наложио, и још неке доказе и исправе принио у потврду и допуну своје тужбе, пошто је стварно, јасно и без околишења одговорио на питања, која му је станио предсједник, извјестилац, бранитељ брака, или други који члан духовнога суда, — позиваље се страна, која је тужена, да одговара на оптужбу. У свакој прилици треба да влада пристојност и озбиљност, да се говори и биљежи само што се на ствар односи. Ако би се ко непристојно понашао у духовноме суду, ваља га пријавити мјесној полицији, или, ако је чиновник или војник, власти или заповједништву, коме је подвластан. Ако тужена страна не јасно или ништа не одговара на неке оптужбе свога противника, или на нека питања духовнога суда, или ако изречено признање своју кривицу, не може то још служити као признање кривице, ако иначе други докази то не потврђују, јер би се могло догодити, да је споразумна са својијем привидним противником, да се брак, што брже раскине.

[1]) Да је пуномоћетно, беспријекорно у црквеном и грађанском животу и т. д.

[2]) Пред два или четири поштена човјека.

[3]) На пр. кад ни један свједок није писмен, и својом руком своје име није потписао.

[4]) Не мање од m_1и мјесеца.

VIII. Да се истина изнађе и потврди, потребни су *докази*, т. ј. потребно је: да се тачно наређају догађаји и прилике, које могу увјерити суд о пријеступу, или поткријепити пред судом тврдњу једне или друге парничне стране; за тијем да се наведу *свједоци*, *вјештаци*, да се покажу и предаду *списи* и *предмети*, који пријеступ доказују.

1. Ко хоће да нешто докаже са *свједоцима* у суду, ваља да их каже по имену и наведе чињенице, које треба да потврде. Према томе позива духовни суд свједоке да дођу у одређено вријеме, и означи им уједно и узрок, због кога се позивљу. Позив иде преко власног протопрезвитера или пароха, по потреби преко мјесне полиције или најближе грађанске власти. Свједоци, који су далеко, могу бити испитани од најближијех црквених или грађанских власти (судова) по тачкама, које им владичански суд означи. Не могу свједочити: свештеници, којима је нешто на исповиједи као тајна повјерено; особе, које имају какав душевни или тјелесни недостатак, услијед кога није могуће од њих праву истину докучити. А не мора дати одговора свједок, кад би њиме могао нанијети срамоту себи, своме брачном другу, особи с којом је сродан у правој лози, или стоји с њоме у другом степену побочне лозе, у сродству крвном, пријатељском и по посињењу; ну ипак *ваља духовни суд да одобри разлоге*. Сродници у узлазној и низлазној лози, могу одбити да не свједоче на страну, с којом стоје у том сродству, без да кажу разлог. Свједоке пак, који ускрате свједоџбу, а немају разлога да је ускрате, ваља пријавити грађанским или војничким властима, којим су подвласни, да се казне глобом или затвором. Свједок треба да положи заклетву, да ће истину казати, да не ће ништа додати или прећутати. Од заклетве су опроштени, који стоје у истрази због лажног свједочанства или криве заклетве, или су већ кажњени били због тога; за тијем, који још нијесу навршили 14. година. — Суд духовни може у предходном разговору са свједоком, да сазна за његов лични одношај и положај и за прилике, по којима се може судити, да је свједок у стању што стварно посвједочити. Испитивање иде са сваким свједоком посебно; а кад противрјече, ваља их суочити. Испитивање свједока почиње са питањем, како му је име и презиме, које је вјере, у каквој служби или занату, каква му је прошлост и т. д. — Послије овога позиваће се, да по савјести и по реду каже, што зна о предмету, који се расправља. Ако му причање није јасно и потпуно, допуњује га у одговору на питање предсједника, референта, бранитеља, или другог ког члана у црквеном суду. Могу свједоци и по други пут бити испитани, ако нијесу прије са свијем испитани, и ако су им били одговори нејасни и сумњиви, и најпослије, ако сами жаеле да своје свједочанство допуне или исправе. Свједок има право, да иште накнаду за трошак, што га је имао на путу или у мјесту, гдје је духовни суд. С тога треба, који парницу води, да уручи конзисторији неки износ новаца, да се подмире слични трошкови, које ће по завршетку парнице надокнадити, који је изгубио парницу, ако друга страна захтијева[1]). Колико коме свједоку ваља платити, одређује духовна власт.

2. *У* брачној парници ваља неке разлоге, које тужилац наводи, да се раскине брачна веза, да потврде и докажу *вјештаци*, т. ј. лијечници, по потреби и бабице[2]). Вјештаке означава духовни суд, ако је потреба од њих у мјесту или у близини, иначе може се молити грађанска власт (котарски уред), да одреди љекара, који ће прегледати означену особу и своје писмено мишљење о њој изрећи. Ако је више вјештака прегледало неку особу, могу сви заједно своје мишљење писмено изказати. Ако мишљење неког вјештака није довољно образложено, или ако је њих више било, па различито мишљење о истој ствари поднијело, или кад је требало чекати, док болест не малакше или у већи степен не пријеђе, онда на захтјев духовне власти, ваља да по ново прегледају неку особу, или исти вјештаци, или други, или стари и нови заједно. И вјештаци имају право искати, да им буде плаћен посао.

3. *Писмени докази*, који се подносе у току брачне парнице суду, могу бити обична писма, која је писао муж или жена, или неко по њиховој жељи, некој трећој особи у пријеступној намјери[3]), или *званични списи* о неком пријеступу

[1]) Што рјетко бива, јер је весела кад се ослободила невоље.

[2]) Као на пр. кад треба доказати: импотенцију, лудило, пријељчиву болест, да је жена побацала дијете, да је муж покушао да отрује жену или жена мужа и т. д.

[3]) Ваља добро да пази, да нијесу писма подметнута, или да нијесу писана договорно у намјери, да се нађе узрока за раскид брака.

мужа или жене[1]). Кад се сумња о неком писменом доказу, или о његовом тачном препису, ваља искати потврду од позване власти; а ако је какав писмени доказ код које власти, може духовни суд искати званичну потврду; а ако се налази код тужене стране, ваља да га преда духовноме суду, кад га заиште. Ако кривац тврди, да није писао нека писма, онда треба испоредити ухваћена писма са онима, за које се зна добро зна, да их је он написао, или га позвати, да напише неколико ријечи. — Може се догодити, да се и предмети ухвате у самом пријеступу, као доказ пријеступа, или да су се нашли код мужа или код жене као знак њиховог незаконитог одношаја са туђом особом. Бива чешће, да и сам суд може познати, да је крив муж или жена, по њиховом изгледу, по њиховом говору и кретању и т. д.

IX. Послије овога позива се тужилац, да каже што има против одговора оптуженога[2]), и најпослије оптужени да каже што има у своју обрану, и према тужиоцу и према сиједоцима[2]). — Пошто је све, што се односи на парбени предмет прибрано у *списак* (савитак) и прегледано особито од стране референтове и бранитеља брака, пошто се учини духовном суду, да је све испрљено, што се односи на предмет, и пошто је предсједник духовнога суда саопћио странкама све, што се путем истраге дознало, — суд духовни приступа да изрече пресуду, т. ј. да се брачна веза раскине, или да остане у својој снази. — По правилу, пресуду могу изрећи само чланови духовнога суда, који су редовно пратили ток усмене расправе. Ако се у току парнице учинила каква измјена у члановима, ваља новог члана добро упознати са предметом, прије него своје мишљење искаже. — О пресуди и разлозима пресуде треба водити посебан записник. У њему се, осим судских чланова, означују странке и њихови заступници по имену и презимену, мјесту и занату, означује дан кад је парница отпочета и довршена и пресуда изречена, означују разлози пресуде и прилике, које доказују те разлоге у кратким потезима, а најпослије *црквена правила и други извори*, који те разлоге јасно истичу. Осим овога улази у тај записник и посебно мишљење кога члана у духовном суду. Овдје се још назначује: која је страна крива, треба ли је осудити на безбрачност, какву епитимију треба да издржи, ко ће подмирити судске трошкове, код које стране ваља да остану дјеца, жели ли која страна призив на виши суд.

X. Владика шаље своју ријешидбу странкама преко протопрезвитера и мјесног свештеника. Ако ријешидба гласи, да брак остане и даље у својој снази, тужилац се може обратити *призивом* на митрополитски суд, т. ј. на суд обласног архијерејског сабора[4]). Не јави ли се тужилац с призивом у тачно одређеном року, онда се извршује пресуда владичанског суда. — Ако ријешидба духовнога суда гласи, да се раскине брачна веза може се позвати страна која је незадовољна, на виши суд у тачно одређеном времену[5]). У осталом данас већ сами епархијски судови у крајевима, гдје су згодније прилике за ово, подносе своје пресуде у брачним парницама на потврду вишим призивним судовима у намјери да стану на пут призивима[6]). Код нас пређи пресуда владичанског (митрополитског) суда, без да се шаље прије на потврду вишој црквеној власти по службеној дужности; а нијесу тако згодне прилике, да може ко *без огромног трошка и труда*, ићи преко митрополитског суда на виши (патријаршки) суд. — У пресуди, коју духовни суд шаље мужу и жени посебно, ваља назначити разлог, због кога се брачна веза раскида, која је страна остала крива, муж или жена; или да је једна и друга слободна од даљње казни по раскиду брачне везе[7]). Ово је потребно назначити с тога, да се зна која се страна може оженити или удати, код које могу дјеца да остану и т. д. — Свештенику мјесном

[1]) На пр. писмена свједоџба од стране власти, да је муж или жена рђавог моралног владања, и да је због тога кажњена; да је на пријаву свог брачнога друга жена или муж ухваћен у сажицељају са туђом особом, и да то по грађанскоме закону кажњен био; да је муж или жена осуђена на робију због каква злочина; да је муж радио о глави жени или жена мужу, и да то од грађанскога суда кажњена; да је војник на војсци погинуо, или да је неко за мртвог проглашен и т. д.

[2]) Ово се зове *расправа*.

[3]) Ово се зове *дупликa*.

[4]) Испор. халк. саб. прав. 9. и 17.; антиј. саб. прав. 20.; картаг. саб. прав. 15., 28. и 125.

[5]) У Русији мора за 7 дана да се јави конзисторији, да жели чинити призив; а за *два* мјесеца да поднесе призив конзисторији на виши суд; и да докаже, да епископски суд није правилно ријешио брачну парницу. Конзисторија шаље призив заједно са својом пресудом „Свјатјејшем Синоду“, означи у кратко ток парнице и разлоге, који су послужили за основ њеној пресуди.

[6]) У српјемској карловачкој митрополији ријеши као виши суд у овоме: *Апелаторија* (призивни суд) код архијепископа и митрополита; у Србији: *Велики Духовни Суд* (чл. 219. закона о црквеним властима од 28. априла 1890.); у Русији: *Свјатјејшем Синод* (Уст. дух. конз. ст. 255. и 256.).

[7]) Осим епитимије, која се даје страна, која је дала повода раскиду брака. Разумије се, да се епитимија не даје *неправославној* страни.

и власном вољи наредити, да назначи у протоколу, вјенчанијех, на мјесту, гдје је уписано вјенчање парничара, да је њихова брачна веза *раскинута* или због незаконитости *уништена*.

Стари грчко-римски грађански закони разликовали су раскид брака *са казном* (cum damno), и забраном новог брака страни која је скривила; и *без казни* (sine damno). Са казном био је раскид брака: услијед прељубе, кад је радила жена о глави мужу или муж жени, због завјере против државне власти, због намјерног побацивања дјеце, и због кумовања своме рођеноме дјетету; а без казни због: импотенције, лудила, неизвјесног или злонамјерног одсуства и т. д. Кад је био раскид брака са казном, жена је губила име и друштвени положај свога мужа; а кад је био раскид брачне везе без казни, носила је име свога мужа све док није у нови брак ступила. У црквеној пракси није се могла одржати ова разлика у имену и положају жене; свака, која је растављена била од мужа, имала је код имена додатак: *бивша жена* . . . . — Брак се могао обновити између растављеног брачног пара; а могло се је донекле допустити, да муж или жена ступе у брак с неком другом особом послије раскида њихове прве брачне везе.

1. Кад је брачна веза била раскинута *са казном*, главна сметња да се поново склопи брак између бившег брачног пара, била је управо прељуба, и по грађанским и по црквеним старим законима. Но цар Јустинијан је ублажио ову оштроћу, наредивши у новели 134., да се жена прељубница пошаље у манастир, и да тамо остане, ако је муж послије двије године не би натраг примио. Касније је престало шиљање у манастир; а црква се придружила наредби Јустинијановој и својим правилима[1]) дала смисао, да жена, која је због прељубе разведена, нема право, да се за истог човјека уда, *ако је не би*. Из овога излази, да је слободно мужу и жени помирити се, и опет у брак ступити. Апостол Павао препоручује мужу, да не пушта своју жену, него да се помири с њоме[2]). Као што се види из касније црквене праксе, црквене погланице имале су на то, да се разведени муж и жена опет помире, ако нијесу били томе противни вриједни разлози, т. ј. ако није било нешто код мужа или код жене, услијед чега не би могао брак дуго остати и своме задатку одговарати. Кад се помире муж и жена и јаве познаној власти, онда ваља онако поступати, као и први пут, кад је склапан брак, т. ј. ваља тражити допуштење од родитеља, ваља их три пута у цркви огласити (ако владика ово не опрости), треба брак на ново благословити итд.[3]).

2. Кад је био раскид брака *без казни* могли су се супруги помирити тек онда, кад су престали законити разлози брачног раскида. Ово је бивало: кад би престала импотенција, т. ј. неспособност за тјелесни саживљај, кад би лудило са свијем нестало, кад би се повратио војник, за кога се мислило да је мртав[4]), кад би разведенчана жена за вријеме робије свога мужа по издржаној грађанској казни, опет зажелила живити у браку с њиме. Кад је пак нека брачна страна прешла у калуђерство, с допуштењем друге стране, али се жена добровољно растала са својим мужем због његова епископства, онда не могаше више бити говора о новом браку између њих[5]).

3. Што се тиче брака са неком другом особом послије раскида прве брачне везе, по 22 новели цара Јустинијана од године 536., допуштало се страни, која је дала повода брачном раскиду, да може ступити у нови брак послије *пет* година[6]). Ово је усвојила и црква, само што је морала узимати у обзир каноничке одредбе о времену кајања за неки пријеступ[7]); јер док пријеступник није потпуно окајао свој гријех, није му било допуштено, да ступи у други брак. Ово је вриједило за све узроке, који раскидају брак, *осим прељубе* и с њоме скопчаног *рађења о глави* једне брачне стране другој, јер прељуба је свагда вриједила као *потпуна*

[1]) Василија Вел. правило 9. и трулског сабора правило 87.

[2]) 1. Кор. гл. 7., ст. 11.

[3]) У Србији услијед одлуке архијерејског сабора од год. 1865. (СИ 5.) само се одузимају пресуде од измирених супруга, и тајну се епископу, да их благослови, и *тијем* добија брак своју вриједност, као и први што ју је имао. — § 118. аустр. оби. грађ. закона гласи: „Ако растављени супруги хоће да се опет сједине, мора се оно сједињење сматрати за нови брак, и извести са свима свечаностима, које су по закону потребне за брачни уговор".

[4]) Све да се дотле и удала жена, има право да је узме натраг.

[5]) Испор. Dr. Jos. Zhishman: Das Eherecht der orientalischen Kirche, Wien 1864., стр. 797., § 7.

[6]) И данашњи казнени закон одређује, да трају пољедице казне пет година (испореди казненога закона за Босну и Херцеговину § 35.; казненога закона за краљевину Србију од године 1887. § 349.)

[7]) Види прилике кајања код разлога, који раскидају брачну везу.

сметња браку[1]). Још се са свијем искључују од брака са особом, која је дала повода раскиду брачне везе, све особе, које су имале дијелова у прељубству. Ово је начело врло корисно по црквено и грађанско друштво[2]). — Гледајући на дјецу, која се нађу послије брачног раскида, уређено је да остану невиној страни; а може позвана власт и друкчије наредити. Старање о васпитању дјеце лежи на оцу, био он или небио крив раскиду; а кад је отац сиромашан а мати имућна, онда стараље прелази на матер.

[1]) Архијерејски сабор у Србији учинио је неко свесхођење према прељубочинцима, својијем 55. правилом изрекао могућност, да могу, пошто издрже врријеме казања, и пошто се поправе у владању, ступити у нови брак по допуштењу архијерејском (Ручка свешт. кн. стр. 186. — Испор. грађ. зак. за кр. Србију § 69.). У Русији због импотенције и прељубе забрањује се други брак за свагда (ст. 253. уст. дух Консисторија). У цариградској патријаршији забрањује се прељубници да свагда ступати у брак са оним, који нијесу ништа знали о њеној погрешци, као и са оним, који су имали дијела у прељубству. У Επιτομῇ на стр 77. стоји: „Ἡ μοιχεία ἀποτελεῖ κώλυμα πρὸς γάμον οὐ μόνον μεταξὺ μὸν ἐπὶ μοιχείᾳ συνενόχων, ἀλλὰ καὶ μεταξὺ τῆς μοιχαλίδος καὶ παντὸς τρίου καὶ τοῦ ἀγνοοῦντος τὸ ἁμάρτημα αὐτῆς."

[2]) Ево из Пидалијона (Πηδάλιον стр. 459.) *формулара* каноничног брачног раскида са забраном другог брака кривој страни: „Пред Нас, у присутности високоштованих црквених достојанственика, побожних свештеника и поштених архоната дође поштовани господин Ђорђе из општине Н. села Н. са тужбом, да је његова жена Марија учинила прељубу и постелу обесветила, да је шта више на дјелу ухваћена. О томе исентао, навео је и свједоке Н. Н. који пред Богом и својом савјешћу пред лицем свију изјавише, да ова жена није мужу дужну вјерност сачувала, и да је погазивши свој стид, прељубочинија постала. Према овим исказима и према увјерењу, које је из њих црпљено, одмах Смо рок одредили. За тијем Смо покушали равним опомонама и саветима, да склоњимо поменутог Ђорђа, да опет прими своју жену (јер је ово такође по високопријењим законима допуштено), и да њој, пошто је обеђала, да не ће више тако што чинити, опростај дадемо. При свем нашем чврстом настојању не даде се нпак Ђорђе од своје одлуке одвратити. Послије овога Смо, по изреци Господњој у Јеванђељу (Мат. гл. 5., ст. 32.; гл. 19., ст. 9.), за тијем пресудивши, да особито овај узрок даје мужу право, да се растави са својом женом, на онда стрпљења се, да неби може бити још веће зло настало из тога, што прељуба поклачи за собом љубоморство, а љубоморство убиство, прогласили да је раскинут брак Ђорђа и Марије, како по науци Господњој, тако и по правилима светијех апостола. Уједно дајемо право Ђорђу, да узме другу жену. Споменућој пак Марији забрањујемо с тога, што је дала повода да се раскине брак, да ступи у брак с другијем човјеком. Јер треба, вјесто другог брака и свађбеног весеља, да отказјава цијелога живота; јер је растављена што се Бог састављо (Мат. гл. 19., ст. 6.). Још се бојати, да би се и надаље см атрала за прељубочинницу кад би за живота мужа, кога је новољељством од себе отпуштала, нови брак заплучила (Мат. глава 5., ст. 32.; глава 19., ст. 7.). И апостол Павао говори, да жена, која се од свога мужа раздвоји, не треба да се удаје. — По томе се рада знала ова брачорасцидна пресуда и предаје у руке поменутом Ђорђу. Ово се збило у мјесецу Н. године Н. — (Zhishman споменуто дјело страна 789. у примједби).

Рјешење овога питања спада у власност духовних судова који раскидају брачну везу.

* * *

У допуну овога, што рекосмо напријед о судском поступку, наводимо још из закона о црквеним властима за краљевину Србију оно, што се односи на брачне парнице:

Члан 200. Епархијски духовни суд навиђа и суди брачне парнице по службеној дужности, или на тужбу супруга, или супруге, или обојих.

Члан 201. Тужба за развод брака изјављује се свештенику, у чијој парохији стално живи муж. Ако је муж жену оставио, па се налази на страни, или се незна гдје је, тужба се изјављује свештенику, у чијој парохији жена стално живи.

Тужилац је дужан навести законите узроке за развод или уништење брака, врријеме кад је извршено вјенчање и именовати дјецу, ако их има и колико којем дјетету има година. Ово важи и за брачне парнице, које се воде по службеној дужности.

Члан 202. Свештеник ће одмах савјетовати тужилачку страну, да се са својим супругом помири. Ако ово савјетовање остане без успјеха, свештеник ће три пута једно за другим позивати завађене супруге и мирити. Ако и послије свега тога тужилац остане при тужби, свештеник ће обје стране упутити окружном протопрезвитеру, односно биоградском и нишком са извјештајем о три пут чињеном мирењу и узроцима, са којих се тражи развод брака.

Кад муж стално живи у парохији окружног протопрезвитера или протопрезвитера биоградског и нишког, мирење од три пута врши протопрезвитерски капелан.

Члан 203. Кад завађени супрузи престану протопрезвитеру, он ће и сам покушати да их измири. Ако у овом мирењу не успије, упутиће завађене супруге епархијском духовном суду са извјештајем својим и парохијског свештеника.

Члан 204. Протопрезвитерски и парохијски свештеници дужни су тачно придржавати се начина и упутства, прописана Архијерејским Сабором, на савјетовање и мирење завађених супруга.

Члан 205. По брачним парницама, у којима се тражи уништење брака, нема мјеста предходном мирењу.

Члан 206. Надлежна полицајска власт дужна ће бити упућивати, ради мирења, парохијском свештенику или окружном протопрезвитеру, односно биоградском и нишком, ону парничну страну, која им на позив њихов није хтјела сама предстати.

Члан 207. У брачним парницама надлежан је епархијски духовни суд оне епархије, у којој муж стално живи. Ако је муж жену оставио, па се налази на страни, или се не зна гдје је, онда је надлежан епархијски духовни суд оне епархије, у којој живи жена.

Члан 208. Епархијски духовни суд позива завађене супруге преко надлежне полицајске власти. Парнична страна, која без оправданог узрока, на позив не предстане епархијском духовном суду, па би се због тога морао одредити други предстанак, дужна ће бити да накнади трошак и дангубу другој парничној страни.

Члан 209. Парничној страни, која је изван отаџбине, а зна се њено мјесто пребивања, доставља се позив преко министарства спољних послова. Ако у одређено вријеме не предстане, поставља јој се заступник, с којим се парница сриша, а рјешење или пресуда доставља јој се опет преко министарства спољних послова.

Ако није познато мјесто пребивања парничне стране, позиваће се преко службених новина три пута, па ако не предстану за годину дана, поставиће јој се заступник и с њиме парница окончати.

Члан 210. Ако су супрузи који су повели брачну парницу малољетни, епархијски духовни суд позваће поред њих и њихове законите заступнике. Ако ово они не би хтјели, или не би могли доћи, одредиће се малољетницима за ступници.

Члан 211. Парничне стране дужне су лично предстати епархијском духовном суду, осим случајева, изложених у члану 209., у којима има мјеста заступништву.

Брачне стране не могу имати заступнике код духовних судова, осим случаја у члану 210 овог закона.

Члан 212. Епархијски духовни суд, кад му завађене стране предстану, покушаће и сам да их помири, па ако не успије, наставиће даљи рад. Покушај мирења и резултат завршиће у протокол епархијског духовног суда. Ово мирење изостаје у парницама за уништење брака.

Члан 213. При извиђању брачних парница епархијски духовни суд придржаваће се ових правила, која су прописана у законику о поступку судском у грађанским парницама, изузимајући ондје, гдје је овим законом друкчије наређено.

Члан 214. У брачним парницама епархијски духовни суд претходно ће расправити:

1. хоће ли парничари за вријеме парнице живљети раздвојено или не;

2. припада ли жени надржавање за вријеме трајања парнице, и код које ће парничне стране за то вријеме дјеца становати (чл. 96., т. 5. овог законика).

Члан 215. Епархијски духовни суд, кад нађе за потребно, може свједоке и вјештаке испитивати и преко надлежних грађанских судова.

Члан 216. У парницама брачним, у опште, нема мјеста поравнању мужа и жене о разводу или уништењу брака, а тако исто узроци, са којих се по закону брак разводи или уништава, немогу се доказивати признањем супруга или његовом главном заклетвом (§ 855. грађ. законика.)

Члан 217. Ако би се у парници за уништење брака сазнало, да је брак незаконито закључен, али је та незаконитост од мање важности, и могла би се отклонити благословом архијерејским, епархијски епископ ће претходно донијети своју архипастирску одлуку. Ако епископ благословом отклони брак, сматраће се као законит и нема мјеста парници.

Члан 218. Ако се у парници за развод брака досуди одвојени живот, па се муж и жена у року од пет година не измире, епархијски ће духовни суд послије тога рока, на захтјев обје парничне стране развести брак.

Члан 219. Пресуде епархијског духовног суда, које гласе на развод или уништење брака, подносе на коначну одлуку Великом Духовном Суду, по службеној дужности

Ако би се пресудом брак остављао у снази, пресуда се подноси Великом Духовном Суду, по изјављеном незадовољству које од парничних страна.

Члан 220. Ако Велики Духовни Суд, при разматрању брачне парнице нађе, да је уредно извиђења, он ће пресуду епархијског духовног суда или одобрити или преиначити. Наће ли да је извиђање непотпуно, вратиће парнична акта епархијском духовном суду и дати му упутство, како извиђење да допуни. Епархијски духовни суд, пошто учини доцљежење, не париче нову пресуду, него акта с допуном исљежења, шиље Великом Духовном Суду, који по разматрању париче пресуду.

Члан 221. Сва материјална потраживања, која су у свези са брачном парницом, осим питања о издржавању и парничним трошковима, не подлеже суђењу ни Епархијског ни Великог Духовног Суда, него ће се супруги по свршеној парници обраћати за то надлежном грађанском суду.

Члан 222. Епархијски духовни суд, при ширењу пресуде, осудиће криву страну на плаћање дангубе и парничних трошкова невиној страни, сведоцима и вјештацима.

Члан 223. У опште прописи законика о поступку судском у грађанским и кривичним дјелима важе и за црквене власти, у колико овим законом није друкчије наређено.

* * *

Разлози, на основу којих се отприје у овијем крајевима, нарочито у *Крајини* жена пуштала, били су ови: *Невјерност у браку*; *ако је жена била нерошкиња*; *крадљивости*; *пристојрама лености*; *завадљивости*; *смрад из уста*. Начин пуштања био је овакви: Који се одлучи пустити своју жену, ако је имао оца или старијега брата, изјави пред њима своју накану. Ови позову кнеза, малбашу (вијећника) неколике комшије и кума, ако је био на близу. Кад се ови сакупе, изађу муж и жена, те стану пред овај скуп. Муж отприлике овако проговори: „Кнеже, комшије и други, који сте овдје! Ја сам са овом мојом женом толико и толико (н. пр. годину, двије, три...) живио и комад ломио. Због тога и тога (наведе разлоге) не можемо више заједно, ни живљети ни комада ломити. За то је ево пред вама *пуштам*. Онда осиједе на женином глави ђошак од бошче (повезаче), који код себе задржи, и тијем је све свршено. Овако пуштена жена није никаква дијела из кућне заједнице добивала, него покупи све што је од рода донијела, што је при вјенчању дара добила, што јој је у току времена набављено као накит, које хаљине и т. д.; то све скупи и оде у свој род. — Овако распуштене странке могле су се женити и удавати, и послије кратког времена могле су вјенчане бити; јер народ је сматрао ово пуштање тако важним, као и прави архијереја раскинуће брака, или данашње, пресудом духовних судова. А да је народ томе велику важност поклањао, види се отуда, што послије оваког начина пуштања жене, није више никаквих парница било, те је с тијем и родбина женина морала бити задовољна. Овоме акту пуштања жене свештанство није никад присуствовало; јер оно је то сматрало као протузаконито; а свјеснији и одважнији противили су се томе и осуђивали таки поступак; но узалуд, кад је народ онако пуштање одобравао. Покрај свега тога свештеници кад су позвани, неки су обавили одмах вјенчање над пуштеницом, а они који су се устезали, њима је неко по пријатељски шануо: „Попо, Богати вјенчај их, боље ће бити, него да се коњ под тобом плане (поплаши)!" А то је велика пријетња била! Ако и према томе свештеник остане сталан, они оду у другу парохију; а њихов свештеник је морао најпослије попустити. Бивши архијереји чинили су се према овоме и невјешти, или ако је који био сребролубив, оглобио би њих или оптуженог свештеника, и на томе је и остало. Распуштене странке нијесу имале никаква уговора, ни усменог ни писменог, већ оне ријечи: *Више не можемо заједно*. Ако су распуштене странке имале дјеце, што је било врло ријетко, јер за љубав дјеце трпило се, — дјеца су сва без разлике при оцу остајала, и отац је о њима бригу водио; а матери није било забрањено, кад је жеља повуче, доћи, па дјецу виђети, неку им милошту или друго што донијети. — Овако је чињено, кад је кривица до жене била; а кад је била кривица до мужа, жена није могла више трпити, онда је нашла себи задовољштину у бјегству.

Догмат о светоме посту.

Преводи слободно из „Камена вјере“ **Вид. Парежанин**, богослован у Рељеву.

(Свршетак.)

Глава трећа.

Спотицање о камен ријечи некијех св. отаца.

Спотицање прво.

Васељенски учитељ, св. Јован Златоуст у наравоученју 46. овако говори: „Видиш ли, да живљење особито користити може, живљење пак сад говорим; али не ако постиш, и ако кострјет и пепео стереш, него ако *презреш имање, као што треба презрети то*“. Т. ј. ако будеш обљубљен, ако даднеш свој хљеб гладноме, ако се од љутње уздржиш, ако хвалисање презреш, ако завист одбациш. А овако је и сам (Христос) научио, кад је рекао апостолима: „Научите се пак од мене, јер сам кротак и смирен срцем“; а не каже: јер сам постио 40 дана, — као што је могао рећи. Али не говори ово, него: *кротак сам и смирен срцем.*

А кад их је послао да проповиједају, није им рекао: „постите“, него само: „идите и проповиједајте, говорећи, да се приближи царство небеско; и све што вам се уздноси за јело, једите“....

Исправљање онијех, који се спотичу.

Није ли пак разговјетно и отуда, колике преваре сплећете на нас, противници? Јер за што прећутасте ријечи Златоустога, које тамо за горњијем ријечима одмах шљедују, и које овако гласе: „А ово говорећи не вичем на пост нити га кудим; не, него шта више нети врло похваљујем“.

Срамота вам било, противници, који и нас хоћете да преварите, и на таковога учитеља бацате бљеду, клеветање, како би само доказали да пост не треба!

Нека онијеме уста лажљива, која говоре на праведника обијесно, охоло и с поругањем (Псал. 31, 18).

Спотицање друго.

Св. Игњатије Богоносац у својој посланици Герану овако говори: „Посту и молитви упражњавај се, но не сувише, да не нанесеш тијем себи повреду; немој се веома уздржавати од вина и меса, јер нијесу гнусна. Сваки, који се противи ономе, што му се заповиједа, па ако је и вјере достојан, ако и пости, ако и прориче, ако и чудеса чини: он је као вук у овчијој кожи, и замишља погибао овцама“.

Исправљање онијех, који се спотичу.

То учење св. Игњатија Богоносца ви, противници, или не разумијете, или га криво тумачите. Јер свети Игњатије Богоносац не укорава оне, који се уздржавају од вина и меса, већ оне, који тако раде, мислећи, да је вино и месо као нешто скрњаво и по својој природи нечисто; јер иначе не би поштедио свети Игњатије ни св. апостола Јакова, који се, по свједочанству древног историка Егесипа (Евс. II. књ. ист. гл. 22.), уздржавао свагда од вина и меса, што бијаше оне и многијем првашњијем Хришћанима, а особито онијем, који живљаху по пустињама, као: Антоније, Теодосије, Иларион, Макарије, Симеон Столпник и многи други, о којима писаше: св. Атанасије, Паладије, Теодорит и други. А за успомену на све те праведнике, који искрено и строго постише, св. православна црква одредила је и дан, у који ће се празновати. (Види канон на јутрењи сирне суботе).

Спотицање треће.

Свети оци на помјесном гангрском сабору изрекли су проклетство на јеретика Евстатија, који није хтио да једе

месо, а тако уједно и па све његове пошљедоватеље.

Исправљање онијех, који се сиотичу.

Јерес Евстатијева најбоље се може разумјети из тога самога сабора гангрског, на име из књиге „Крмчије“, која је преведена с грчког језика (види књ. Крмчију лист 59), ђе се говори: На овоме св. сабору св. оци, који се састаше ради некијех црквенијех потреба, дозвавши Евстатија и сазнавши за многа његова и његовијех пљедбеникâ безакоња: — изложише ова правила, да не би и ми пали у т. зв. *месалинску* јерес њихову, који се називају иначе и *молебници*. Јер Евстатијани поричу законити брак и уздржавају се од меса, и уче слуге да одлазе од својијех господарâ и такове примају; за цркве и олтаре не маре; допуштају да се обдржавају сабори у њима у вријеме пјенија и у црквицама, које су у домовима њиховијем, ђе се поучавају молитви, епископи и презитери свршавају тајне, казујући да они службу чине. И, укратко рећи, преступајући сва правила црквена, имају неке особите законе, — шта више сваки од њих, шта год помисли у смислу клеветања на цркву, а на погибао своју, то и твори.

Осудивши дакле онај св. сабор јерес њихову, наредио је да се сви, који њима пљедују, искључе из цркве. Ако дакле ко законити брак, или онога, који једе месо, — осим ако је удављено — мрцино, или од идолопоклоничкијех жртава — осуђује, или учи слуге, да одустају од њиховијех господарâ и да се за ствари њихове не брину, или осуђује примање божанственијех тајанâ од презитера, који има закониту жену; или дом божји т. ј. цркву оставља за вријеме пјенија због немара па на другоме мјесту науку проповиједа; или ако без воље епископа или презитера, немарећи за њих, свршава црквене тајне, говорећи да чини службу, и мислећи, да такове службе имају велику снагу; или ко учи о приношању плодова по примјеру првенствујућих времена; или ко благотворне прилоге црквене, који су јој већ намијењени, не приноси у цркву, него их узима за себе и даје онима, који су с њим; или ако ко безбрачност назива часнијом од брака, но не због саме чистоте безбрачности, већ што се брака гнуша и оне, који су ступили у брак, осуђује, па се према њима (брачницима) узноси и горди; или ко не долази на позвањијем на трпезу ради Господа по отпусту црквеном да једе хљеб и вино, да пије, него се тога одриче ради гордости и не приступа са звањијем; или ко богаташа, који је стекао имање с правдом и добром радњом, понижава; или ко се оњијем, који носе брачне хаљине руга, замишљајући сам неке са свијем другчије хаљине да би се таковијем оправдао; или ако жене носе неке мушке хаљине због ругања општој женској одјећи, мислећи да су тек тако чисте и оправдане; или ако се распуштају од својијех мужева гнушајући се брака; или ако остављају своју дјецу, и не хране их и не карају их и не уче колико је потребно к доброме вјеровању, него под изговором уздржљивости, не старају се за њих; или ако пласи с главе своје кидају ради побожности; или ако опет дјеца вјернијех родитеља остављају своје родитеље и не одају им достојно поштовање, мислећи да је то већа побожност; или ако ко *не пости посшове*, које је црква установила и узаконила; или ако ко пости у нељељу или у суботу, осим једине велике суботе; или ако се ко успомене на св. мученике и службе, која се њима служи, гнуша; или, на пошљетку, ако ко преступа црквене

законе, заводећи нешто ново у својој лудости: — *нека буде проклет!*

Црква пак и безбрачност, која је мудро са смјерношћу похваљује, и уздржљивост, која је с побожности и чистотом прима; и удаљавање од свјетскијех ствари (свјетскога уживања) које је с мудрошћу и смјерношћу такође похваљује, и чист брачни живот поштује; и богатство, које је стечено с правдом и добрим радом не куди; и просту и неваљалу хаљину, која се носи само због тјелесне потребе без лицемјерства, похваљује; а онијех, који носе на себи неваљале и подеране хаљине због лицемјерства и фарисејства, гнуша се. Она (црква) заповиједа да се поштују домови (цркве — храмови) божји, а сабори, који бивају у њима, као свете и полезне љуби, не затварајући побожности у људскијем кућама, већ поштујући свако мјесто, које је удешено у име божије; сабори у тијем црквама ради пјенија и опћења у корист свију људи прима; многа пак добра дјела, која чине браћа из љубави према сиромасима, по древноме предању прослављена — хвали; или краће рећи: све што се налази у божанственом писму као и предања од апостолскијех предања св. православна црква љуби, поштује и чува.

Из овога што је доцле речено, сваки може лако и виђети и познати, да су св. оци на тангрскоме сабору проклели јеретика Евстатија и његове пријатеље, *не због уздржавања од меса, и у опште од мрсних јела*, него за то, што се, он, као и његови ученици, гнушаше — чуваше од мрсних јела, као од неке *нечистоће и неке хране, која је већ по природи својој скарељава и мрска*. Тако т. ј. са једнакога гледишта осуђиваше Евстатије и св. закони брак.

Тако тај исти сабор гангрски у своме првом правилу овако говори: „Ако ко пориче законити брак, и жену, која је вјерна и побожна, и која је већ имала у законом браку сношај са мужем својим, мрзи или презире, говорећи: да она не може ући у царство небеско: *нека буде проклет*“. А у правилу другоме тај сабор овако говори: „Ако ко осуђује онога, који једе месо, с побожности и с вјером без крви и које није од идолопоклоничкијех жртава, или удављено или мрцино, говорећи: да се он не може надати спасењу: *нека буде проклет*“. (Види књигу „Крмчију“ лист 57).

Глава четврта.

Спотицања о пост св. четрдесетнице.

Спотицање прво.

Пост св. четрдесетнице води свој почетак од Телесфора, папе римскога; он је дакле први установио св. четрдесетницу.

Како дакле установљење једнога човјека може да се чува код вјернијех цијеле саборне цркве?

Исправљање онијех, који се спотичу.

О, противници, ви се далеко удаљисте од истине, говорећи ово! Јер ако потражимо почетак св. четрдесетнице, видјећемо, да она не води свога почетка од римскога папе Телесфора, него од самога Христа Законодавца, који је четрдесет дана и четрдесет ноћи постио, а у старом завјету од Мојсија и Илије. У овоме пријеђоваше Христу и св. апостоли, који и правило 69. о овоме установише, о коме смо у првоме дијелу овог догмата говорили.

Св. Игњатије Богоносац, који живљаше у апостолском вијеку, у својој посланици Филипљанима склањаше исте, да чувају пост св. четрдесетнице. На васељенскијем и помјеснијем саборима св. оци само помињу св. четрдесетницу, а ће

установљују је, јер је она још прије њих била установљена од Исуса Христа, односно од светих апостола (Види саборска правила: I. ник. саб. 5. правило; 29., 52. и 56. прав. VI. васељ. [III. констант.] саб.; помјесних сабора: гангрског 18. прав. и 44., 48., 49., 51. прав. лаодик.).

А и други св. оци по примјерима васељенских и помјесних сабора учише о посту св. четрдесетнице и сами постећи, показаше нам најбољи примјер и важност самога поста.

О свијем овијем писали смо у првоме дијелу овога догмата у раздјелу првом, глави 1., 2. и 3.

Спотицање друго.

Христов пост од четрдесет дана не може бити примјер и почетак наше четрдесетнице; јер Христос није постио ради тога, да нама покаже примјер пошћења. Јер кад би Христос хтио да ми Њему пошљедујемо у посту, то би Он, заиста, постио сваке године по четрдесет дана, као што и ми постимо.

Исправљање онијех, који се спотичу.

Христос је био само једном јавно искушаван од ђавола, па ради тога је Он само једну четрдесетницу и постио, дајући нам тијем углед, да се и ми постом наоружамо против ђаволскијех искушења. Почем ми пак сваке године морамо водити *рат* са искусителем нашим (ђаволом), за то нам је неопходно нужно, да и постимо сваке године четрдесетницу.

Противници говоре: ако наша четрдесетница има свој почетак од Христове четрдесетнице, то онда не смијемо ни ми ништа јести ни пити за то цијело вријеме, као што није ни Он (Христос) кад је постио ништа јео ни пио.

Ми пак на то њихово, тобоже логичко, закључивање одговарамо пшљедеће: „*ми пшљедујемо Христу онолико, колико можемо, као ученици учитељу, као слуге господару, као људи Богу, не једнакијем начином, јер се тама са свјетлошћу, створење са Творцем — изједначити не може; него онолико, колико може немоћ наше природе.*

Противници говоре опет: ако је Мојсије и постио 40 дана, опет за то није установљена четрдесетница у старом завјету због подражавања Мојсију; дакле ни у новом завјету не може бити четрдесетница ради подражавања. И на то одговарамо: „*не може бити Мојсије раван Христу нити синагога цркви. И Христос је достојнији да му пошљедујемо, него што бјеше Мојсије; и црква да има више пијешта и старања да подражава самоме Господу, него што требаше синагога да подражава слузи Господњем.*

Осим тога не налазимо нигђе у св. Писму, да је Мојсије служио Јеврејима за *углед*, а — напротив Христос говори о себи: „Јер ја вам дадох углед да и ви тако чините, као што ја вама учиних“ (Јов. XIII. 15). А св. ап. Петар говори: „Христос пострада за нас, и нама остави углед да идемо Његовијем трагом (I. Петр. II. 21).

Тако исто говори и ап. Павао у посланици својој Ефесцима, кад каже: „Угледајте се дакле на Бога, као љубазна дјеца, и живите у љубави, као што је и Христос љубио нас“ (V. 1 2). У посланици пак Коринћанима говори: „Угледајте се на мене, као и ја на Христа“ (I. Кор. XI. 1). Јеврејима пише: „С трпљењем да трчимо у битку која нам је одређена, гледајући на началника вјере и савршитеља Исуса“ (XII. 1).

Противници говоре даље: Христос је рекао ученицима, научите се од мене, јер сам кротак и смирен срцем, а није рекао: научите се од мене, јер сам ја постио 40 дана и 40 ноћи. Али ми и на

то одговарамо: Христос, што не рече ријечју, рекао је т. ј. показао је дјелом и примјером. Јер негда дјело и примјер начелника (учитеља) чињаше већу корист, него учење ријечима. А што не рече Христос ријечју да подражавамо Његовом посту, као што је рекао да подражавамо Његовој кротости и смирености, доказује разлогом св. Златоуст, кад вели: ... „пост без смирености не чини никакве користи, а смиреност без поста чини много".

Противници нападају, говорећи: ако је наша четрдесетница *иштьедованије* Христу, ради чега не постимо у оно исто вријеме, кад је и он (Господ) постио. Али одговарамо: св. православна црква установила је да постимо послије Господа а не с Њиме, а то за то, да покаже тијем, да иштьедује стопама свога женика, Христа Господа. А пошто је Господ постио од 6. јануара до 14. фебруара, ми смо дужни особито у то вријеме, — кад је Он и страдао — свагда много постити.

Спотицање треће.

Противници, позивајући се на историју Созомена (књ. I. гл. XI.), доказују, да је св. Спиридон дошао меса за јело некоме странцу — путнику у дане св. четрдесетнице.

Исправљање онијех, који се спотичу.

За што, противници, уђутасте а да не споменете у тој истој историји о испосничком животу св. Спиридона, ђе се говори, да је он по обичају постио много дане — ништа не једући?! И ради тога, св. старац (Спиридон), не имајући шта друго: ни хљеба, ни другога каква јела, осим само слана хеса, које се на много времена чуваше, — дао је странцу, који се ушљед трудног путовања јако уморио био, — да једе, из љубави према странцима а у крајњој нужди; и с обзиром на св. Писмо, које каже, *да се и закон мијења по нужди*, и да је примање странаца с вољом угодна жртва Богу. Поред овога умућасте и опамо, ђе Созомен пише, да је св. Спиридон, прије него што је појио оно јело путнику, *просио од Бога опроштење*. Каква би пак нужда била молити за опроштење, када закон не би забрањивао овакова јела у вријеме четрдесетнице?

Напошљетку пак у истој историји стоји написано још и то, да онај путник није хтио да једе меса, говорећи, да је он Хришћанин.

За то се немојте чудити, противници, када говоримо да ви *нијесте Хришћани;* јер у дане св. четрдесетнице једете месо и остала мрсна јела док не будете сити, без икакве бојазни.

Глава пета.

Спотицања о камен њиховог ништавога мудровања.

Спотицање прво.

Ако су јармом попћења обремењени Хришћани, то гдје је хришћанска слобода, о којој св. ап. Павао много говори: „Гдје је дух Господњи, онђе је слобода" (II. Корин. III. 17); „Купљени сте скупо, не будите робови људима" (II. Кор. VII. 23); „Стојте у слободи, којом вас Христос ослободи, и не дајте се опет у јарам ропства ухватити" (Галат. V. 1); „нијесте под законом него под благодаћу" (Рим. VI. 16.); „праведнику закон није остављен, него безаконицима и непокорним" (I. Тимот. I. 9).

Исправљање онијех, који се спотичу.

Докле ви, противници, нећете престати досађивати нам са јеванђеоском слободом и покровом њезиним, као што Адам покриваше лишћем своју голотињу? Јер ђе год вам ми на основу св. Писма предлажемо да носите бреме (иго) Христово, ви под изговором јеванђеоске сло-

боде, све одбацујете: *шоша не примаше, св. тајне и важности њихову норичеше, исповиједи гријехова не признајете, калуђерству се ругате, добра дјела, која стичу вјечни живот велите да нијесу корисна* и т. д. За ове и друге тијесне путеве, који уводе у живот вјечни, ви хоћете да се оправдате слободом јеванђеоском, чему своје пљедбенике учите, — прикривајући *медена сланку отров.*

Но да расудимо укратко, шта је *хришћанска слобода*, која нам је дана у св. Пиему од Христа и апостолâ?

Права слобода јеванђеоска има двојак састав:

Први, да будемо слободни од робовања ђаволскога и од гријеха. О овоме говори сам Исус Христос, кад каже: „Заиста, заиста вам кажем, да је сваки, који чини гријех, роб гријеху, а ако вас син избави, заиста ће те бити избављени“ (Јован VIII. 34). Тако говори и апостол Павао кад вели: „Јер кад бијасте робови гријеху, прости бијасте од правде. А сад опростивши се од гријеха, и постависи слуге божије, имате плод свој на посвећење, а крај живот вјечни“ (Рим. VI. 20. и 22).

Други састав слободе јеванђеоске јесте, да се ослободимо од теготе јарма јудејскога у погледу обредâ и судовâ, као што бјеше у староме завјету, као: обрезање, принашање животињскијех жртавâ, и другијех разнијех и многијех обреда старозавјетне цркве.

За обрезање јасно говори ап. Петар, кад каже: „Шта кушате Бога, и хоћете да метнете ученицима јарам на врат, којега ни оцеви наши, ни ми не могосмо понијети?“ (Дјел. ап. XV. 10).

Св. ап. Павао говори овако: „Ни Тит, који бјеше са мном, и бјеше Грк, не би нагнеран, да се обреже; и за лажну браћу, која дођоше и привукоше се да уходе слободу нашу, коју имамо у Христу Исусу, да нас заробе“ (Гал. II. 34).

„Како се враћате опет на слабе и хрђаве стихије, којима опет изнова хоћете да служите?“ (Галат. IV. 9.); „стојте дакле у слободи, којом нас Христос ослободи, и недајте се опет у јарам ропства ухватити, — ево ја Павле кажем вам, да ако се обрежете Христос вам неће ништа помоћи“ (Гал. V. 1. 2.); „јер кад се промијени свештенство, мора се и закон промијенити; тако се укида прејашња заповијест, што би слаба и залудна. Јер закон није ништа савршио; а постави сваки нâд, кроз који се приближујемо к Богу“ (Јевр. VII. 12., 18. и 19.)

К овоме двострукоме састану, прилажу неки још и трећи састав слободе јеванђеоске, говорећи: да су Хришћани ослобођени од дужности моралнога закона, т. ј. закона *десетословља*. Ми дакле овдје не говоримо, да смо слободни од закона, него од дужности закона. Јер закон, т. ј. десетословља, ми Хришћани дужни смо испуњавати, не по нужди, него својевољно; дакле не као слуге но као слободни; не због страха настављања но из љубави према Богу. А ово је што говори апостол Павао, који каже: „Праведнику закон није постављен, него безаконицима и непокорнима“ (I, Тим. I. 9.); т. ј. закон праведнику не постоји због нужде, него због испуњавања; јер праведник не испуњава закон по нужди, него из љубави према Богу.

А на другоме мјесту исти апостол Павао говори: „Гдје је дух Господњи ондје је слобода“ (II. Кор. III. 17.). На другоме пак мјесту каже: „Ако вас пак дух руководи, нијесте под законом“.

Ево видите, противници, у чему се састоји слобода јеванђеоска. Ово дакле

пажљиво слушајте, и већ нам немојте досађивати са слободом јеванђеоском, на коју се ви *притворно* позивљете.

Спотицање друго.

Ако ко своје тијело поштењем изнурава, такав своје тијело *мрзи*, и сам је свога тијела мучитељ, и много пута бива виновник сам своје смрти. А и апостол Павао вели: Нико не омрзну кад на своје тијело, него га храни и гриje" (Ефес. V. 29.).

Исправљање онијех, који се спотичу.

Ово су ријечи онијех, који само угађају тијелу; ово је догмат онијех, који су *прождрљиви*.

Тако је негда и Адам, угађајући Еви, јео од забрањенога плода, и тијем *себе и сав род човјечији погубио*. Од ове болести погибоше и људи (Израиљћани) у пустињи, о којима се у књизи Поновљенијех закона у глави XXXI. ст. 20. говори: „Али Израиљ једе и угоји се и одебља и засали, па остави Бога, који га је створио, и презре стијену спасења својега"... И у псалму 73. говори псалмопјевац: „Докле још бијаше јело у устима њиховијем, гњев Божји изиђе на њих".

Кад би хтјели говорити подробно, колицијех је зала виновник *угађање тијелу*, могли би написати цијелу књигу о томе. Но остављајући проповједницима, да они о томе уче, овдје говоримо само укратко: *да они више мрзе тијело своје, који му чине сваку угодност*. Погледајмо на родитеље, који желе, да им дјеца буду морална, мудра и савршена, како их карају, смиравају, не попуштајући им ништа, што је угодно. Тако раде и лијечници тијела: лијече од болести тешкијех и гркијем лекаријама. Коњаник, ако пусти коњу да трчи слободно куда хоће, одмах ће набасати на јаму — провалију, гдје ће се с њиме заједно стропоштати и погинути. А шта раде и раденици винограда? Не поткидају ли са лоза гранчице, да бољи и обилатији плод донесу?

А ово све бива не из мржње већ из љубави родитеља према дјеци и виноградара према винограду својему. *Тако треба мислити и о посту.*

Но за што да много говоримо? Не каже ли сам Исус Христос овако: „Сваки, који љуби душу своју, погубиће је; т. ј. *онај, који угађа одушевљењем тијелу својему — погинуће*. Не говорили и св. апостол Павао: „Не угађајте тијелу по жељама" (Римљ. XIII. 14.); поморите уде своје, који су на земљи" (Колош. III. 5.). Но о овоме говорили смо већ у првоме дијелу овога догмата.

Ви противници, говорите, да се постом прекраћује живот! Али требате на супрот томе рећи: јер Антоније Велики, Иларион, Онуфрије, Јефтимије и многи други, који много поштаху, живљеше по 100, односно и више година, а пост им непрекраћиваше живот, него пута више због тога живљеше дуго, и здрави бише. На ријечи пак св. ап. Павла: Нико не омрзну кад на своје тијело, него га храни и гриje: одговарамо, да се ту говори за жене; јер каже: „Тако су дужни мужеви љубити своје жене, као своја тјелеса; јер који љуби своју жену, себе самога љуби, јер нико не омрзну кад на своје тијело, него га храни и гриje" (Ефесц. V. 28. 29). А кад би апостол говорио и о својему тијелу, одговорили би смо: да хранити и гријати своје тијело, није противно посту, јер тако чињаху испосници, гријући и питајући тјелеса своја, колико је довољно за одржавање живота, али они не угађаху својим тијелима са ждерањем по вољи тијела.

Спотицање треће.

Пост није ништа друго, осим уздржавање од боље хране и пића, — а ово је могућно чувати — испуњавати и без устава црквенијех.

Исправљање онијех, који се спотичу.

Многе су разлике поста од уздржавања:

Прва је разлика: што је пост на вишему степену, него ли уздржавање; јер ће је пост, ту је и уздржавање; но не напротив: ће је уздржавање, ту је и пост.

Друга је разлика: уздржавање бива ради *здравља;* пост пак ради кајања, као што постише Ниневљани по Јониној проповиједи (Јона III.); или ради угађања Богу, као што пошћаше пророчица Ана (Лука II. 37), служећи постом и молитвом Господу; или ради укрођавања страстй и тјелеснијех жеља, као што пошћаху а и сад посте многи угодници — праведници божији, — који иду тијеснијем путем.

Трећа је разлика: Свак се треба уздржавати а постити не треба; јер и Христос и апостоли свагда се уздржаваху, но не пошћаху свагда.

Четврта је разлика: уздржавање заповиједа лијечник, а и сама људска природа, да би се избјегле болести; а пост заповиједа св. црква.

Пета је разлика: за уздржавање захтијева се *количина и вријеме, т. ј. јести мало и ријетко;* а за пост, осим количине и времена, захтијева се и *својство јела* т. ј. не смије се јести: месо, млијеко, сир, риба, о чему смо напријед говорили.

Спотицање четврто.

Пост је уздржавање од неваљалијех а чињење добријех дјела. Јер тако говори Господ Бог преко пророка Исаије, који каже: „Таки ли је пост, који изабрах да човјек мучи душу своју један дан? Да савија главу своју као сита и да стере пода се костријет и пепео? То ли ћеш звати пост и дан угодан Господу? А није ли ово пост, што изабрах: да развеже свезе безбожности, да раздријешиш ремење од бремена, да отпустиш потлачене и да поломите сваки јарам? Није ли да преламаш хљеб свој гладноме, и спромахе прогнане да уводиш у кућу? Кад видиш гола, да га одјенеш“ и т. д.

Исправљање онијех, који се спотичу.

Друго је пост духовни, друго пак тјелесни. Пост духовни јесте: уклањати се од зла и чинити добро, и такав пост треба свагда обдржавати. Пост је тјелесни: уздржавање од јела, које обдржава количину, својство и вријеме. Остало види у другоме дијелу у спотицању другом.

Спотицање пето.

Пост има свој почетак од незнабожаца и Јудеја. *Дакле сви, који посте, јесу незнабошци и Јудеји. (?!)*

Исправљање онијех, који се спотичу.

У првоме дијелу овога догмата казали смо од куда има пост почетак. Види дакле оно, што смо тамо говорили.

А ако незнабошци и Јудеји пошћаху, то ће вам они сами бити судије, јер и незнабошци, озарени свјетлошћу природнога ума, признаваху, да је пост неопходан ради премудрости и укрођавања страсти. Ако пак и чињаху заблуду у томе, што својијем постом поштоваху своје лажне богове, али не бијаху заблуђели у томе, што мишљаху да је пост потребан ради умилостивљења Бога.

Овдје нам је слободно поменути ријечи Христове: *„Људи ниневљански, који се као незнабошци покајаше и строго посташе ушљед јонине проповиједи, устаће на суд и посрамиће вас.* А ви, противници, не подражавате ни овијем (Ни-

новљанима). Саслушајмо шта говори апостол Павао: „Јер кад незнабошци, не имајући закона, сами од себе чине што је по закону, они закона не имајући сами су себи закон“ (Римљ. II. 14).

А шта ћете ви рећи кад, имајући закон, чините против закона?

Слично овоме говори за Јудеје: „Ако људи старога завјета постише, поштујући и умилостивљујући Бога постом, тијем више нама, као синовима *нове благодати, треба постити*. Они младенци (Јудеји) бијаху под наставником, а ми смо људи савршени. За то смо дужни да ми имамо првенство више од њих у добрим дјелима.

Грозно је заиста и слушати, кад и на самога Христа, јединороднога божијег Сина — Месију, *хулење изричете, противници; јер ако пост има свој почетак од незнабожаца, њеђедовательно незнабошци су сви, који посте; па и Христа, који је посно, грдите и исмијавате!?* —

Св. Писмо јасно учи, *да је пост угодан Богу*, као што се види н. пр. из књиге Исаије пророка о спновима Рихавовијем; — у књиги царева о Ани матери Самуиловој; — у јеванђељу Лукином о Ани пророчици, која служаше молитвом и постом Господу дан и ноћ, и о другијем многијем, о којима писасмо у првоме дијелу. *А ви, који угађате своједу шијелу, противите се Духу светоме који говори у св. Писму!*

У осталом на свршетку онога догмата немамо шта говорити вам, осим ријечи Христа Спасителја које нама и вама говоре: *„Навалите, трудите се да уђете кроз тијесна врата* (Лука XIII. 24), *јер су широка врата и широк пут, што воде у пропаст, и много их има који њим иду; уска врата и тијесан пут нас уводе у живот вјечни, и мало их је који га налазе“* (Мат. VII. 13).

О дужностима парохијалног свештенства.

(Наставак.)

О трећој дужности свештеничкој — тајнодјејствовати.

Да власт св. тајне свршавати само једним свештеницима пристоји, увјеравамо се из слиједећих ријечи св. апостола Павла: *Тако да нас држе људи као слуге Христове и приставе тајнâ Божијех* (I. Кор. гл. 4. ст. 1).

Шта је тајна? од кога је и на који начин установљена? колико их наша православна источна црква држи и исповиједа? и јесу ли оне све сваком Хришћанину нужне? — о свему томе излаже се у догматичном богословљу. А како те тајне, т. ј. којим начином и обредом ваља свршавати, излаже се у црквеној књиги „Требнику“, а за свето причешће у „Службенику“. Зато ћемо овдје само нека упутства навести, која стоје у вези са св. тајнама, и која треба да зна и свештеник, који тајну свршава и вјерни који тајни приступа и прима је.

Упутства ова једна су општа за све тајне, а друга особена за сваку тајну на по се.

I. Општа упутства за све тајне.

При свакој тајни дужан је свештеник човјеку Хришћанину, који к тајни каквој приступа, објаснити и протумачити: какву силу има она тајна, којој он приступа, на који је начин установљена, и шта значе оне видљиве ствари, као што је при крштењу *вода*, при миропомазању *св. миро*, које материје тајну сачињавају; јер ако га тако најприје не приготови и не научи, то онда такви вјерни неће знати: к чему приступа, шта ли у себе прима, и по томе неће ни вјере имати, по оним ријечима апостола Павла: *Како ће вјеровати кога не чуше* (Рим. гл. 10. ст. 14). Оскуд-

ност пак вјере у таквом вјерном, ако је и примио у себе тајну, лишава се оне благодати, која невидимо присуствује у самој тајни, по оним ријечима Христа Спаситеља: *Ко невјерује, осуђује се* (Мар. гл. 16. ст. 16), а на другом мјесту: *Који не вјерује већ је осуђен, јер не вјерова у име једнороднога сина Божијега* (Јов. гл. 3. ст. 18).

Почем свето тајне сачињавају једну част вјере православне: то је дужност свештеничка при објашњењу св. тајне упитати приступајућег вјерног, зна ли он Символ вјере; па ако незна, дужан је научити га, ако и не цијелом Символу од ријечи до ријечи, а оно бар ономе, што му је неопходно нужно вјеровати, ради спасења свога. Тако н. пр. да га научи да је само један Бог, који је све што видимо и невидимо, створио, да се Бог састоји из три лица, која су Отац, Син и свети Дух; да је Исус Христос прави Син Божији, други лице свете Тројице, који је род људски смрћу својом искупио и спасао; да Дух свети од Оца проистиче, и да је он треће лице св. Тројице. Овакво поучење много ће принијети томе, да вјерник, који тајни каквој приступа, благодатну силу и дјејство исте тајне постигне и уврдније вјерује.

Кад је дакле прије давања тајне човјеку Христићанину нужно предходно поучење и настављење о тајни, која му се даје и коју он прима, и кад се изискивајућа вјера у човјеку Христићанину не може ни породити ни побудити без предходног поучења и настављења, и кад св. тајна ономе, који вјере нема, никакву корист душевну не приноси, — то је очевидно, да таквом незнабожцу учашће његово у св. тајнама дотле неће бити спасоносно, док се год он не научи не само и оном, што му је најнужније вјеровати.

Што се тиче јеретика и у опште неправовјерних, над таквим несмије свештеник никакву тајну свршавати, нити им је давати дотле, док се у православље необрате, по оним ријечима Христовим: *Недајте светиње псима; нити мећите бисера својега пред свиње* (Мат. гл. 7. ст. 6).

Свештеник као служитељ Христов, треба и онако да се одвеће чува, а нарочито кад приступа да свршује св. тајне, да не би био у каквом смртном гријеху, који достојним кајањем није загладио. Јер, и премда она тајна, коју би он у таквом гријеху свршио, јесте права и савршена тајна и има у себи сву силу благодати Божије за онога, који је достојним приготовљењем и несумњивом вјером прима: ништа мање такав свештеник својевољно себе подвргава [најжешћој казни. Још у старом завјету било је заповиједњено свештенству, да с чистим срцем улазе у кивот свједочења; а у новом завјету сам Дух свети преко апостола опомиње новозавјетно свештенство овим ријечима: *Очистимо себе од сваке нечаснине тијела и духа, и да творимо свештењу у страху Божијему* (II Кор. гл. 7. ст. 1), које ријечи вала свештеници свагда на памети да имају, а нарочито кад свршавању св. тајна приступају.

Исто тако треба да се чува свештеник да не буде пијан, кад свршава тајну, јер у пијанству имајући помрачен ум, лако може изоставити или измијенити нешто, што се материје или форме тајне тиче. Тако н. пр. ако би при крштењу заборавио ријечи, које су при свршавању тајне нужне, казати: „Крштава рак (или рака) божји (име) ко има Отца и Сина и светаго Духа. Амин", онда крштавајући се не би био крштен; или свршавајући тајну причешћа не би вино, но другу коју течност — сок, или неналежни хљеб употребио, онда причешћујући се не би био причешћен. Зато добро треба свештеник да пази, да не би што изоставио или измијенио, што се материје и форме тајне тиче.

А на против тога изискује се од свештеника, да с највећом пажњом и трезвеношћу душе и тијела тајнодјејствију приступа, и дјело службе црквене као и обреде при свршавању тајне прописане и сва остала богослужења цркве, отправља и свршава с вјером, као што говори свети апостол Павле да: *Без вјере није могуће угодити Богу* (Јевр. гл. 11 ст. 6). И на другом мјесту: *а што год није по вјери гријех је* (Рим. гл. 14. ст. 23). Поред вјере што се иште од свештеника, да све тајне, обреде и службе с пажњом и бодрошћу свршава, — тражи се још од њега и да нехита да би час прије готов био, јер је сваки онај свештеник за осуду, који при свршавању тајне и других обреда непази и хита, и за таквог говори св. Писмо: *Проклет био ко немарно ради дјело Господње* (Јер. гл. 48. ст. 10).

Не треба свештеник за давање св. тајне нетражња да чини од оних лица, која тајни приступају; јер то би значило продавати ствар, које је изврнућем чина забрањено, но треба да се задовољи с добровољним давањем, које обично бива а и вала да буде, јер Христос вели: *Достојан је сваки радник мзде своје* (Мат. гл. 10.

ст. 10.), а св. апостол каже: *Тако и Господ заповиједи да они, који јеванђеље проповиједају од јеванђеља живе* (I Кор. гл. 9. ст. 14).

II. Упуство за сваку тајну на по се.

I. Упутство за тајну крштења.

При тајни крштења нек мотри свештеник да кум (воспријемник) буде вјере православне и да зна Символ вјере православне, или бар најнужније чланове за спасење; почем при крштењу он држи крштавајућег, он за њега обећања се Богу, он за њега и Символ православне вјере исповиједа, потоме узима на себе ту дужност, да духовног воспријемног сина свог, кад одрасте и ако не имадне другог учитеља, који би га у вјери и закону поучио, сам научи и настави. А такво упуство и поучење не може дати воспријемник сину своме — кумчету свом онакав кум, који је сам, што се вјере и закона тиче, незналица, или који је иновјеран.

Ако би који Јеврејин или Мухамеданац, или идолопоклоник, у нашу православну вјеру пријећи зажелио, таквог прије свега нек научи свештеник, да зна Символ вјере православне и да му га јасно и разумљиво протумачи и објасни, а уједно да му престави оно његово душеубитачно злочешће, у ком се донде налазио; а међу тим да јави за њега своме Архијереју и од њега да заиште и моли благослов за крштење, па добивши такво, да га крсти по чину изложеном у Требнику. Ако би се такови за крштење приуготовљавајући случајно разболио и болест опасна била, онда свештеник нек га поучи само о св. Тројици, па крсти га; но ако такови оздрави, дужан ће бити свештеник цијелом Символу вјере научити га.

Ако би ко из западне или протестанске цркве у нашу православну вјеру пријећи желио, таквог нетреба крстити, јер је он по чину своје цркве већ крштен; но ваља га, пошто се вјере своје и папе одрече и Символ наше православне вјере исповиједи, с благословом дотичног архијереја само св. миром помазати.

По правилу 59 шестог васељенског сабора тајну крштења треба свршавати у цркви; но у случају нужде, т. ј. ако је дијете болесно или је зима јака, а црква удаљена, онда свештеник може тајну крштења и у кући свршити.

У случају кад би дијете одвећ болесно било, а свештеник у хитњи не би се могао наћи, онда таквог може и мирјанин (свјетовњак) крстити, трикратним погружењем у воду и изговарајући ријечи: Крещается рабъ Божій (име) (или раба Божія) во имя Отца, и Сына, и святаго Духа. Зато дужан је свештеник своје парохијане, а особено бабице, које око породиље послужују, поучити, како у реченом случају ваља дјецу крстити, а уз то да им и то препоручи, ако би се догодило, да је дијете врло слабо, то одма по њега да пошаљу; јер чијом кривицом и немарношћу дијете умре некрштено, тај под строг одговор долази. Ако таково дијете, кога је свјетовњак крстио, неумре, то је дужан свештеник над таковим дјететом молитве и обреде, које су за тајну крштења прописане, свршити и св. миром помазати га.

Ако се гдје нађе подметнуто дијете, и при њему се налази артија (цедуља), на којој је написано, да је оно крштено а не буде изложено име онога свештеника, који га је крстио, такво дијете треба крстити по правилу 72 сабора Картагенског и по правилу 84 шестог васељенског сабора; јер таква артија-цедуља без потписа свештеничког не може се сматрати као достовјерно свједочанство, да је дијете крштено.

Петар Могила Митрополит кијевски, у Требнику свом вели, да ће при крштењу овакве дјеце добро бити форму крштења овако изговорити: Крещается рабъ Божій, ище еще не крещенъ есть, во имя Отца, и Сына, и святаго Духа.

Казано је мало прије, да је кум обвезан кумче своје, кад одрасте, у вјери и закону научити, ако другог учитеља не имадне; но ова дужност учити такову дјецу, која су лишена парохијских учитеља, нарочито спада на свештенике као пастире и душепопечитеље. Зато су они по самом званију и чину обвезани такву дјецу у дане недјељне и празничне у цркву или у школу сазивати и ту их поучавати, да знају правокрстити се, да знају Символ вјере православне, молитву Господњу, десет Божијих заповиједи, Богородице Дјево, седам тајни новог завјета и друге молитве човјеку Хришћанину нужне; к томе да их наставља и поучава, нек буду добри, послушни, трудољубиви и у цркву прилежно нека долазе.

2. Упуство за тајну миропомазања.

Почем се тајна миропомазања свршава при самом крштењу, то су скоро једна и иста упуства за њу која и за тајну крштења важе.

Упуства за ову тајну јесу слиједећа:

1) Дужан је свештеник силу и циљеъ миропомазања ономе, којег миропомазује објаснити, ако је узрастан; а ако је дијете, то да одложи такво поучење до већег узраста.

2) Треба да има свето миро од Архијереја освећено, и да умије форму ове тајне без запињања изрећи, и да зна које дијелове тијела треба миром помазати.

3) Лица она о којима се сумња, да ли су св. миром помазана, ваља да помазује.

4) И ову тајну као и тајну крштења ваља у цркви свршавати, осим у случају нужде, која је при тајни крштења напоменута, дозвољава се, да је свештеник може и у дому свршити.

5. Тајну миропомазања ни при смртном случају не може мирјанин свршити, но само свештеник.

6) Што се јеретика и расколника тиче, који су вољни у вјеру православну прићи, о њима има изложено упуство и наставленье у великом Требнику, и у другим чинопослѣдованијама, које т. ј. треба св. миром помазати, а које пак без помазивања само с једним одрицањем своје јереси — раскола у православље треба примити.

3) Упуство за тајну покајања.

Тајна покајања за свештеника је најтруднije дјело, јер изискује особитог искуства, благоразумија и прилежности, а то за то, што се свештеник при овој тајни сматра као духовни лекар, и има лијечити онакве, који душом болују. Болести пак душевне бивају много различите. Тако може се догодити, да је душа нечија многим и смртним гријеховима повријеђена и окаљана, и да су се такви гријехови већ дубоко укоријенили; а може бити и то, да болујућа душа или неосјећа своју велику болест, или је пред духовником таји, или може бити да је душа грјешна рада лијечити се но ни одкуда никаква лијека неће да прими. Зато је нужно при овој тајни пространија упуства навести. Упуства ова јесу: а) Шта свештеник треба да ради пред исповиједањем; б) Шта при самој исповиједи, и в) Послије исповиједи.

а) Упуство за свештеника пред исповиједи.

Почем исповијест код нас обично бива у вријеме поста, то ће дужност бити свештеника, у течају поста опоменути своје парохијане, да иду на исповијест, па послије св. причешћу да приступају. При овој опомени треба да их научи у чему се састоји право кајање, т. ј. шта је дужан кајући се чинити, тако:

1) Треба да им каже, да се сваки сјећа, шта је од пошљедње исповијести погрјешио дјелом, ријечима и помислом, а особито ако је какав гријех с вољом и с намјером учинио, за који га савјест гризе.

2) Познавши гријехове своје, треба да се за њих каје и од срца жали, што је њима Бога разљутио и себе праведном суду Његовом подвргао.

3) Да гријехове своје свагда у молитви пред Богом, а пред духовником (свештеником), који има власт разрјешавати, у своје вријеме исповиједи.

4) Просећи од Бога разрјешење и помиловање, треба да има пред очима распетог Исуса, и да сво надање о спрошћењу својих гријехова на заслуге Његове положи.

5) Да се сваки сам себи тврдо завјери, да неће више гријешити, но да ће живот свој по вољи Божијој проводити.

Да би свештеник своје парохијане што више поопштрио, да долазе на исповијед, то нек им предложи слиједеће ријечи Сирахове: *Не медли обратитиса ко Господђ, и не одлагај дне из дне; изненада бо изидетъ гнѣвъ Господень, и ко крилма мести погибнеши* (гл. 5. ст. 8 и 9; гл. 18. ст. 20, 21, 22 и 23),

За тим да им каже, да ће сваки своје гријехове најлакше познати, ако дјела своја сравни са законом Божијим (десет заповиједи) „*јер кроз закон долази познање гријеха*“ (Рим. гл. 3. ст. 20) „*гријеха не познах осим кроз закон*“, вели апостол Павле (Рим. гл. 7. ст. 7) А да би парохијани речено сравнивање својих дјела са законом десет Божијих заповиједи могли предузети, нужно је, да им свештеник објасни и протумачи, јер ће сваки само тако увидити моћи, против које је заповиједи згријешио. Но није довољно, да своје гријехове познају, него и гријеховне пошљедице т. ј. гњев Божји и казне опредјељене грјешнику и у овом и у будућем животу.

Кад оваким начином парохијани познају своје гријехове, треба да се за њих свесрдно кају, ушљед ког кајања, ако буде оно непритворно, не може бити, да такви људи неомрзну не само на гријех, но и на мјесто, оруђе, лица, и у опште на сва околности, које су повод гријеху дале;

а из оваквог непритворног кајања шљедује поправљање и избављење од гријеха.

Пошто човјек грјешник позна своје гријехе и за њих се каје, онда треба да иде на исповијест и ништа не затаји, ни сами повод гријеху; да неизвињава себе и свој гријех којекаквим притворним изговорима, као: слабошћу, нуждом, незнањем, а много мање да не баца кривицу на другога. Или ако је какав гријех с другима учинио, то нити свештеник за такве судјеловаче помиње да испитује, нити исповиједајући се да их открије; јер таква исповијед човјека грјешника била би оправдање фарисејско, а не смирено осуђење митарево.

Исповиједајући се треба да има тврду вјеру у Исуса Христа, и сво надање на заслуге Његове да полаже; јер сама исповијест без вјере тако је мртва, као што је тијело без душе мртво. Примјер о том имамо на апостолу Јуди. Он, кад је Христа предао, покајао се, гријех свој исповиједио не само тајно но и јавно; а почем при прошењу помиловања од Бога није положио надање на заслуге Христове, по примјеру апост. Петра, зато му исповијест његова и није била од користи, јер је у мјесто опроштења осуђен био. А да је вјера при кајању одвећ нужна, види се отуда, што она грјешника успокојава и од осуђења на муке савршено ослобођава.

Најпослије дужан је свештеник своје парохијане и о том поучити, да сваки, који се за своје гријехе каје, унапријед добро се чува од подобни грјешења, и да се сам себи тврдо завјери, да неће више грјешити, но да ће у свему онако поступати, као што заповиједи Божије прописују. А што се тиче уобичајених гријехова, у које људи скоро сваки час падају, од таквих нек их свештеник одучава, привикавајући их оној добродјетељи, која је уобичајеном гријеху противна. Но само се по себи разумије, да ће и сам такви грјешник дужан бити о том настојавати, да се од свог уобичајеног гријеха одучи; јер ако он сам небуде о том настојао, онда му није ни вјеровати, да се каје, по чему и неће добити разрјешење од тога гријеха, нити га заслужује.

Поред објашњења исповијести, дужан је свештеник и то примјетити својим парохијанима, ако је који у завади с ким, нек се помири, или ако је кога увриједио, нека му увриједу како може награди (Мат. гл. 5. ст. 23. и 24), као што учи Златоусти: Ако ли помишлиши шкидљив ти, ко помишлиши приятеља: ако злоком шкидљив ти, злоком приятеља: ако ли дѣломъ шкидљив ти, дѣломъ и приятеља, јер ко неће с ближњим својим да се помири, или учињену увриједу неће да заглади, тај се не каје, и такав, ако би га свештеник и разрјешио, неће бити од Бога разрјешен.

Ако свештеник примјети неког, који би упоран био у свом гријеху и не би се за њега кајао, таквог нек заплаши гњевом Божијим, који с дана на дан расте и на главу његову скупља се. (Рим. гл. 2. ст. 4 и 5). Страшећи га пак овако, треба да га увјери, да је основ његов, по ком он кајање до пошљедњег часа одлаже, превећ опасан за њега; једно за то, што се може догодити, да такав грјешник по праведном суду Божијем нагло умре, а друго за то, што ако и не умре нагло, но ово због тешке болести своје, ово од страха да неумре, ово од плача домаћих, једва ће доћи на оваква размишљавања, која би била кадра породити у њему право кајање; при том може се догодити, да, ако се у онај час и размисли о безаконим својим дјелима, која је у животу учинио, да ће прије у очајање пасти него ли да ће се помиловању надати; а може се још и то догодити, да при смрти неће бити при чистој свијести, и тако може умријети нераскајан, и због тога великој казни потпасти. Најпослије да му и то примјети, да, ако му се баш и даде прилика, да се пред смрт покајати може, да му таково кајање неће служити за савршено оправдање; јер при смрти неоставља он своје грјехове, но они њега остављају, почем одма и грјешити престаје, чим му се живот одузме. За то нетреба никако одлагати кајање, но чим је ко какав гријех учинио, одма нека се за њега каје и духовнику исповиједи.

б) Утјешење при самој исповијести.

Свештеник кад исповиједа своје парохијане, нетреба да прима на исповијест туђе парохијане, који свог пароха избјегавају, или стида ради, што се једнако кајаве у оном гријеху, за који их је он више пута изобличавао, или другог ког узрока ради, но да их упути, да иду своме пароху на исповијест.

Нетреба свештеник и над одраслим лицама, која су 12 годину навршила, па била мушког или женског пола, само да опростителну молитву очита; но дужан је свако на по се исповиједити,

и тако исповиједјеном допустити да св. причешћу приступа.

Исповијест свагда треба започети на један дан прије причешћа; но ако је дошло много лица, и не би се могли у тај дан исповиједити, онда може и на два и на три дана, а гдје кад и на недјељу дана прије исповијест започети, при којој да опомене оне, који би се у прве дане исповиједили, па ако би их саизест још у нечем грила и изобличавала, или би случајно у гријех пали, нека опет дођу на исповјед.

Свештеник кад исповиједа, нетреба да исповиједајуће се лице за сваки гријех пита, а особито за тјелесни, јер таквим испитивањем могао би лако саблазнити исповиједајућег се, који би први пут из уста свештеника за неки гријех чуо, за који донде није знао; но да га само толико пита, колико се на десет Божјих заповиједи односи, па и то ријечима предострожним и простим — општим. Исто тако кад испитује и за околности, које су повод к гријеху, да не буде одвећ љубопитљив; но нека само испита главне узроке и повод гријеху, да би према томе сходну поуку исповиједајућем се дати могао.

Ако свештеник при исповијести примјети грјешника на кајање неприклоњена, таквог нека застрашн гњевом Божјим, проклеством, страшним судом, лишењем вјечног блаженства и наштедником адских мука. К томе да га застрашн и примјерима из св. Писма, као: наказањем анђела своју непорочност (чистоту) несачувавши, општим потопом, наказањем *Содома* и *Гомора*, наказањем Израиљћана у пустињи, и т д.; и да га увјери, да су се сви ти видови наказања по ријечима апостола Павла, заиста испунили над онима, о којима се овдје говори, и да је све то нас ради написано, да би се ми отуда научили и добро чували свега оног, због чега су они страдали (1 Кор. гл. 10 ст. 5 и 11).

Ако ли свештеник при исповијести примјети грјешника, који је изгубио надање, да ће га Бог помиловати, ма како се кајао, таквог да утјеши, побуди и утврди безмјерним милосрђем Божјим (Сирах гл. 1 ст. 23 и гл. 1. ст. 11.), и истинитим обећањем, да Бог нежели смрти грјешника (Језек. гл. 33. ст. 11), него спасење и избављење, чега ради да је и јединороднот Сина свог на земљу послао, да нас крвљу својом искупи (Јован гл. 3 ст. 16. Мат. гл. 9. ст. 13. I. Јован гл. 1 ст 7. гл. 2 ст. 2). При том нек му наведе и примјере помиловања Божјег, као над Давидом, Манасином, апостолима Петром и Павлом; митаром, блудником, разбојником и на многим другима.

Као што је старозавјетним свештеницима заповјеђено било, да добро мотре на прокажене људе, и да имају призрење на разлику између прокаже и прокаже, тако су исто и новозавјетни свештеници дужни при исповијести добро и пријежно расуђивати између једног и другог гријеха; јер су гријехови различни, једни већи а други мањи, т. ј. једни опростителни а други смртни. Опростителним принадлеже гријехови учињени нехотице по незнању; а смртни вољно и с намјером учињени, који, ако се правим кајањем неочисте, с дана на дан умножавају се и расту (Мат. гл. 12. ст. 31 и 32. Јевр јем гл. 6. ст. 4. гл. 10. ст. 26 и 29. I Јован гл. 5 ст. 16).

Ово распознавање и ову разлику између једног и другог гријеха нужно је да зна свештеник, да би умно сходно са исповиједајућем се грјешником поступити, оће ли га т. ј. од гријеха разријешити или не.

Кад учен човјек дође да се исповиједи, и он мало уважава обреде, треба свештеник да га убиједи многим ријечима из св. Писма и да изнађе начин, да га приволи на покајање.

При разрјешавању од гријеха опредјељује се *епитимија*, која се састоји у молитви, посту, давању милостиње и другим добрим дјелима. Но ова *епитимија* неналаже се грјешнику за то, да би он посредством ње за своје гријехове као неко удовлетворење Богу учинио, почем је Исус Христос један пут за свагда удовлетворио Богу за све грјешнике, принесавши себе на жртву Богу Оцу; но да би такав грјешник средством наложене му *епитимије* показао плодове достојне кајања и поставио начело добродјетељном животу.

При налагању *епитимије* треба свештеник да је благоразуман, и свагда онаку добродјетељ у извршивању епитимије да налаже, која је оном гријеху, за који се епитимија налаже, противна. Тако н. пр. сребролубцу да налаже милостињу, блуднику пост, маловјерном молитву. Осим тога да има призрење на чин и званије оног лица, ком епитимију налаже, да му не би што немогућно наложио. Тако, не би сходно било сиромашном човјеку или простом војнику наложити такву епитимију, која би се састојала у давању милостиње; или оним људима, који су у непре-

станом раду и занимању, такву епитимију наложити, која би се састојала у дуговременој молитви.

Епитимија може бити већа или мања по мјери гријеха, узрока и околности, и по узрасту исповиједајућег се мушког и женског, а особито по расуђењу кајања, је ли т. ј. истинито или лицемјерно.

Истинито кајућем се већа епитимија може се и скратити, а лицемјерно кајућем се мања продужити. И почем епитимија није удовлетворење Богу за гријехове, као што је мало прије речено, то може свештеник исповиједајућег се одпустити и без епитимије, ако примјети да гријехови нису велики, и ако се увјери, да ће се унапријед чувати од гријеха.

в) Упуство послије исповијести.

Послије исповијести дужан је свештеник строго чувати се ньеђеног:

1) Ником да не казује, шта му се ко исповиједио; но да чува туђу исповијест као тајну, предавши је вјечној заборавности; јер ако би се гдје открио и изустио туђу исповијест, онда најжешћој казни себе подвргава.

2) Да се неузноси над исповиједајућим за то, што зна тајне његове гријехове, јер он није постављен судијом над исповиједајућим се, но је само свједок кајања његовог и опредјељени служитељ спасења човјечијег (I Кор. гл. 4. ст. 5). К томе грјешник, који се њему исповиједи, није њему згријешио, но Богу; и по томе не моли од њега опроштење, но од Бога, а он је само посредник, преко кога Бог дјејствује.

3) Нек има свагда на памети, да власт свештеничка није свјетска, но духовна, у служењу а не у господовању састојећа се; па зато нек је употребљује са сваком смиреномудреношћу и смиреношћу, к савиђању а не разорењу; и по томе нек се не горди над грјешником, но да се за њега Богу моли, да га Он обрати и на прави пут наставн (Јован 18. ст. 36. Мат. 20. ст. 25, 26 и 27. II Кор. 13. ст. 10).

Из довде реченог сваки увидити може, како зло и рђаво поступају они свештеници, који, имајући ма из каквог узрока злу вољу на онога од својих парохијана, не допушта му св. причешћу приступити, или му забрањују часни крст и св. иконе у цркви љељивати, или му недају анафору, или га лишавају другог каквог црквеног обреда, ког сви остали бивају учесници.

Такви свештеници много гријеше; јер таквим поступком безчести се име Божје. Свете ствари предане су нама, да средством њих добијамо благодат Божију; а у поменутом случају постају оруђем злобе и пакости.

Ако би ко од парохијана болестан био и не би могао доћи свом пароху на исповијест, а сам парох или не би могао њему отићи, или би осуствовао, онда таквог болног може и други свештеник, који се ондје нађе, исповиједити и причестити; но дужност ће бити таквог болног, ако оздрави и не умре, ако му је свештеник какву епитимију при исповијести одредио, испунити и свом прељашњем духовнику пријавити се.

4. Упуство за тајну причешћа.

Пред причешћем дужан је свештеник поучити своје парохијане, да ће они под видом хљеба и вина примити у себе истинито (суште) тијело и крв Христову; послије да им каже, да је Христос Спаситељ ово причешће установио пред својим страдањем на пошљедној вечери са апостолима нарочито за то, да би њерни причешћујући се тијелом и крвљу Његовом, духовно се с њиме сједињавали, и тим достојни постали усиновљења небеског Оца и прави чланови Христове цркве. За то нек се сјећају спасителни Христови страдања и саме Његове смрти, и да му као свом Искупитељу од свега срца благодаре; по чему се причешће назива и *Евхаристијом* т. ј. благодарношћу.

Уз оваково упуство нек дода и то, да само они, који су се достојно спремили за св. причешће, приуготовљавају себи пут у живот вјечни, и да у такве сам Исус Христос улази и у њима живи, а на против да они, који се нијесу достојно приуготовили, па опет светом причешћу приступају, на веће своје осуђење и гријех приступају и својевољно подвргавају се Суду Божјем и казнама и временим и вјечним.

Свештеник приступајући к свршавању ове велике и страшне тајне, дужан је како сам достојно приуготовити се и с највећом побожношћу и страхом служити, тако и парохијане своје, приуготовљавајуће се за свето причешће, поучити, да би се и они достојно спремили и с највећом смиреношћу и побожности приступали, и да би сваки себе и савјест своју испитао: *а*) Да ли се истинито покајао и каје? *б*) Да ли је учињени гријех — с којим Христос не може никако у срцу таквог човјека пребивати — од свег срца омра-

ную? *в*) Је ли почео подобно Христу живити? и *г*) Осјећали плодове оправдања, т. ј. мир с Богом радост у срцу?

Тајну причешћа свештеник нек не даје онима, који су под запрештењем, т. ј. којима је духовник због учињених великих гријехова забрано, да овој светој тајни приступају. Такође да је недаје ни онима, који су с ума сишли, или који због тешке своје болести нијесу при себи, па ако би и при пошљедњем издисају били; јер такви не могу себе испитати.

Свештеник треба добро да пази, да никог не причешћује оним частицама, које су за спомен свети, или за здравље живи, или за спомен умрли принешене, но само једним *агнцем*; јер је сам агнец тјело Христово, а остале частице нијесу. Исто тако да не причешћује никог оном водом, којом при употребљавању св. путир испира, а још много мање агиазмом, т. ј. богојавском водицом, јер то чињећи смртно гријеши.

Да не би болни одлазили на онај свијет без причешћа, дужан је свештеник опоменути своје парохијане, да, ако би се ко у кући разболио и болест би опасна била, одма по њега пошљу, и он извјестивши се, дужан је све оставити и болном отићи, да би га, док је још при чистој свијести, исповиједити, на кајање привести и причестити могао. Ако такав болник умре неисповиједљен и непричешћен кривицом свог пароха, такав долази под строг одговор.

5. Упуство за тајну свештенства.

Тајна свештенства састоји се у полагању руке архијерејске на главу лица, које се рукополаже с призивом благодати св. Духа. Ово је дјело својствено само једним архијерејима, који уједно имају старање о достојном приуготовљењу рукополагајућих се лица. Каква нак својства и каквоће треба да има онај, који у чин свештенички ступити жели о том је укратко говорено у другој дужности овог чланка.

6. Упуство за тајну брака.

Онима, који у брак ступити желе, нек објасни свештеник, на коју је циљ установљен брак, т. ј. нек им каже, да је брак установљен од самог Бога ради умножења рода човјечијег, и ради васпитања своје дјеце у Хришћанском закону и Божијем страху.

Почем је супружество по ријечима св. Писма установљено и ради узајамне помоћи — то је дужан свештеник поучити оне, који желе у брак ступити, да су они обвезани један другом указивати вјерност и помоћ, а нарочито искрену љубав како у срећном тако и у несрећном стању и у болести, па ако би досадна и дуговремена била и у случају сваког рђавог догађаја. К овом нек дода и то, да је веза брачна — супружеска тако тврда, да, кад се супрузи једном вјенчају, не могу никако разрјешени бити, осим случајем смрти једног ма ког супруга. Овакову поуку може им свештеник најлакше дати **при испиту**. Осим тога дужан је свештеник женика и невјесту испитати: знају ли молитву Господњу, Символ православне вјере и десет заповједи Божијих.

Сваком бракосочетању треба да предходи тријутни или трикратни оглас оних лица, која желе ступити у брак. Овакови огласи треба да буду у цркви у дане недјељне и празничне. Цијељ ових огласа та је, да би предупређени били безаконци бракови. За то свештеник при огласу лица, која желе ступити у брак, и додаје народу: „Ако би знали какво сродство или другу какву препреку међу њима, да му јаве".

Тајну брака дужан је свештеник свагда свршавати у цркви пред људима као свједоцима за то дјело нужним; а при вјенчању да упита оба лица: „имају ли праву вољу ступити у брак" и т. д., па ако би које лице одговорило да нема праве воље, или би плачем или другим којим знаком одвраћање своје показало, онда свештеник нек престане од бракосочетања, и да испита, да није које лице нагођено, и ако то буде, да раскине брак, јер нагођени брак има жалосне и зле пошљедице.

У брак немогу ступити малољетни; тако, лице мушког спола ниже 18 а женско ниже 15 година, осим у случају добивене дозволе од надлежног архијереја.

Ако дјевојка момку побјегне, такве несмије свештеник вјенчати, но дужност ће његова бити одбјеглу дјевојку преко мирске (политичке) власти кући својој вратити, и заповједити обојим странкама — ако некакве препреке не буде — да се најприје просе, и да их свештеник испита.

Ако би женик и невјеста, који су прописане године узраста навршили, без дозволе родитеља или тутора у брак ступити желили, такве несмије свештеник вјенчати дотле, док му писмену дозволу на брак од надлежног и политичког

суда непокажу, подразумијевајући, да, ако никаква законска препрека не буде; но ако се појави каква препрека, то нек достави свом надлежном архијереју односно духовном суду.

Пуштеницу и удовицу, ако су трудне, док се бремена свог неослободе, несмије свештеник вјенчати; но ако је трудноћа неизвјесна, онда пуштеницу, док непрође 9 мјесеци од дана развода, а удовицу док непрође 9 мјесеци од дана смрти мужевљеве, несмије вјенчати. Но ако пуштеница и удовица љекарском свједодбом докажу, да нијесу трудне, онда свештеник може вјенчати пошто прође 6 мјесеци а прије никако.

Дошљаке, странце и досељенике, док достовјерно свједочанство непокажу, т. ј. да жена нема мужа на страни нити муж жене, несмије свештеник вјенчати; но вјенчање донде да одложи, док доста вјерно извјешће о том не добије. Тако исто не смије свештеник оваке бракосочетати без дозволе политичке власти. У противном случају, ако би свештеник такве без доста вјерног свједочанства и политичке дозвале вјенчао, највећој казни себе подвргава.

Ако би лица с превеликом разликом година узети се хтјели, таква свештеник нек одвраћа од те намјере, и ако не би у том успјео, нек јави свом архијарејју и од њега упуство нек очекује.

Лице правовјерно с лицем друге вјере без дозволе архијерејске несмије свештеник вјенчати.

Тајну брака несмије свештеник свршити над престарелима, богаљима, бјесомучнима и с ума сишавшим.

7. Упуство за тајну јелеосвјештања (масла).

И при овој тајни нек објасни свештеник силу и њено дјејство овом, над којим се она свршава, т. ј. нек му каже, да ће помазање св. јелеом дати изцјељење недуга и одпуштење гријехова само онда, ако истинито вјерује у Исуса Христа и тврдо надање на Њега има, по оним ријечима апостола Јакова: *Болује ли ко међу вама, нека дозове старјешине црквене, те нека читају молитву над њим, и нека га помажу уљем у име Господње. И молитва вјере помоћи ће болеснику, и подигнуће га Господ*; и *ако је гријехе учинио, опростиће му се* (гл. 5. ст. 14 и 15).

Но почем се опроштај гријехова неможе добити без правог кајања, то је дужност свештеничка таквог болног посавјетовати, да се за ову тајну најприје приуготови истинитим кајањем, и кад призна своје гријехове биће разријешен.

При том нека га поучи, да се сасвим ослони на вољу Божију, да има пред очима Исуса Христа посредника нашег спасења, који је себе предао на смрт за наше гријехове и устао из гроба за оправдање наше.

(Свршиће се).

Одговор на питања из пастирске праксе.

„Треба ли у кући, одмах чим се сврши крштење свршити и уцрковљење? Који је при томе отпуст?“

Правило 59. VI. вас. сабора гласи: „*Никако нека се не обавља крштење у молитвеној одаји, што се у кући налази; него, који желе, да се удостоје пречистога просвјећења, нека приступају каѳоличанским црквама, и ту нека примају тај дар. А који се зашеће, да не чува ово, што ми наређујемо, ако је клирик нека се сврне, ако ли је свјештењак, нека се одлучи*“ [1]. Овим правилом доскочено је разним злоупотребама и неправилностима при свршавању саме тајне, јер је крштење у крстионицама стајало под непосредним надзором епископа [2]. Осим тога, у древности крштени су већим дијелом одрасли, и то крштење свршавали су обично сами епископи, па тако је заиста потребно било, да се крсти само у катедралним или саборним црквама [3].

Овиме није ипак одлучно забрањено, да се баш ни у којем случају не смије

[1] *Др. Н. Милаш.* Зборник правила св. апостола, васионских и помјесних сабора и св. отаца, која су примљена православном црквом. Нови Сад 1886. стр. 90.

[2] Јовић. „Опыт кѣрм церков. законов.“ Том. II. стр. 449.

[3] *Ibidem*, стр. 450.

крстити у дому. *Крајна нужда*, као што је н. пр. *болест, сужањство у тамници, удаљеност на путу* и др. бијаше изузетак од општег правила. У тим приликама, било је дозвољено крстити и изван црквене крстионице. Већ св. *Јероним* засвједочава, да су презвитери, у случају опасности или нужде каквог крстили и по малим селима, конацима и другим мјестима, која су удаљена била од епископских цркава и њихових крстионица[1]).

Оставимо правила западних сабора *Meldensis*[2]) (845. год.) и *Vernensis*[3]) (750. год.), *византијско законодавство*[4]), *установе Константинопољског патријарха Алексија* (1029.)[5]) *императора Лава Филозофа*[6]), *отаца Стоглавог сабора*[7]) и још друга нека дата, која говоре „за“ или „против“ крштења у домовима, па одговоримо укратко: *смије ли православни свештеник крстити у кући и када? Смије, али само у ванредним случајевима* н. пр. кад пријети *опасност животу и здрављу дјетета*, кад је *црква удаљена а дијете слабо и болесно*, кад је *јака зима и томе слично*[8]).

Оволико рекосмо о крштењу у кући, јер је брат у питању своме навео такво крштење, дакле, да не буде сумње а ни приговора, требало је томе његовом питању најприје прокрчити пут.

Ми смо рекли: крштење у кући дозвољено је у изузетним ванредним приликама. А шта је са „*уцрковљењем?*“ *Може ли се оно свршити у кући одмах послије крштења?*

У древним споменицима носи чин „уцрковљења“ увијек такође *име*, које одговара значају самих молитава које се ту читају. У евхологији *Гоара* зове се он: Εὐχὴ εἰς τὸ ἐκκλησίασαι παῖδα μετὰ τεσσαράκοντα ἡμέρας τῆς γεννήσεως αὐτοῦ[9]). — Εὐχὴ εἰς τῶ εἰσερχεσθαι παῖδα μετὰ μ' ἡμέρας ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ.[10]). Термина „ἐκκλησίασαι“ и „εἰσέρχεσθαι ἐν ἐκκλησίᾳ“, јасно показују, да се чин, о коме говоримо, свршавао *у цркви*.

„У четрдесети дан -- вели *Симеон Солунски* — мати опет приноси дијете у *храм*, и овје га, као дар посвећује Богу“[11]). Тај четрдесети дан послије порођаја, важан је и за матер и за дијете. Мати долази да се, послије тјелесног очишћења, и молитвом очисти, па доноси собом дијете, да послије, како је у крштењу постало пуноправним чланом хришћанскога друштва, сада у 40 дан јавно ступи у скуп вјерних. Родиља, прије тог времена, није смјела у цркву, сада, послије очишћења и молитве, уводи се опет у *храм* и ту ступа у заопштавање с вјерним и свима молитвама и тајнама, а дијете уводи се нарочитом молитвом као званичним актом у сва права стечена на крштењу[12]). Све то бива јавно у *цркви* сагласно са самом *циљем* „уцрковљења“

Што се тиче саме *функције*, вала зрело размислити: *шта* и *како* у *Требнику* пише? **Въ четыредесатный же день** — вели Требник — **паки приносится отроча ко храмъ, ко еже вѣдрекламатисѧ, сѣстъ, начало пѣтати**

[1]) *Јероним.* „Dialog contra Lucifer“ cap. IX.

[2]) *Hardoin.* „Acta concil.“ Tom III. Par. 1714. col. 1491.

[3]) *Hardoin.* „Acta concil.“ Tom III. Par. 1714. p. 1996.

[4]) Тажловъ. „Законы греч. имп. къ отнош. къ церкви“.

[5]) „Συνταγμα“. Ράλ. καὶ Ποτλ. Tom. V. p. 31. fin.

[6]) *Lingenthal Zacher.* „Jus Graec — Rom“. Pars III.

[7]) Стоглавъ. Глава XVII. Казанъ 1864. стр. 108.

[8]) *Требник Петра Могиле.* О крштењу. „Кн. о долж. пресв. прих.“ гл. III, пункт. 83.; Парновъ. „Практ. Руков. стр. 10.; „Истина“. Год. I). 1885.—86.) стр. 47.

[9]) *Goar.* Εὐχολ. pag. 269.

[10]) *Goar.* Εὐχολ. pag. 327.

[11]) Гл. 60.; „*Нов. скриж.*“ ч. IV. гл. 3. § 2. 4 стр. 334—335.

[12]) „*Хришћански Весник*“, Год. XII. св. I. стр. 68—71.

вводитисѧ въ цр҃ковь. Приноситсѧ же матерїю оуже очищенною и ѡмовенною сѣщею . . . Слиѣде молитве . . Таже пріемъ свѧщенникъ отроча, начертаваетъ крⷭтъ имъ предъ враты храма гдⷭ҃: Коцерковлаетсѧ рабъ божій имѧкъ. . . . Таже вводитъ е ѥ хрⷨмъ гдⷭ҃: Вшедетъ въ домъ твой . . . И входитъ посредѣ храма, гдⷭ҃: Коцерковлаетсѧ. . . . Таже глаголетъ: Посредѣ цр҃кве коспоетъ тѧ. Таже вводитъ предъ двери жертвенника, гдⷭ҃: коцерковлаетсѧ . . . И вводитъ е ѥ сѣтыи жертвенникъ, аще вѣдетъ мѫжескїй полъ: аще же женскїй, даже до цр҃кихъ вратъ, гдⷭ҃: Нынѣ ѿпѹщаеши раба твоего . . . И по сихъ полагаетъ е при дверехъ жертвенника и такѡ воспрѣемникъ покленикса трихъ, вземлетъ е, и исходитъ. Инструкција ова, како видимо, вриједи само за „уцрковљење“ у *храму*. У *кући*, дакле, *не може се* тај чин *правилно и по пропису Требника* свршити.

У *имену*, *циљеви* и *функцији* самог свештенодјејства „уцрковљења“, нашли смо довољно гаранције да наше питање коректно ријешимо. „*Уцрковљење*“ *има се свршити увијек у цркви*[1]. *У кући не може се оно свршити*[2], јер се не могу молитве очитати ни родитељи ни дјетету по ономе правилу, које је у Требнику изложено и које мора сваки свештеник тачно и непромјењено испуњавати. Наће ли се — што је ваљда врло ријетко — да родитељи зажеле, да се „уцрковљење“ код куће сврши, ваља их поучити, да то не може да буде, него да ће се оно обавити првом приликом, кад мати са дјететом послије порођаја први пут *у цркву дође*[3].

Толико о томе, а сада је на реду да кажемо: *каказ је отпуст при свршавању тога свештенодјејства?*

Међу свештеницима у томе погледу постоји врло различна, доста пута и погрјешна, пракса. То је за то, што у Требнику пише: „И свѧщенникъ творитъ: ѧкѡ обычай, ѿпѹстъ“. Да се избјегне свака неправилност и несагласије, а постигне у свему неки поредак и сталност, треба се придржавати једног утврђеног правила. На ѓе ћемо наћи правилан отпуст за „уцрковљење?“ — Отпуст тај налази се у древним споменицима. У евхологији *Гоара* стоји забиљежен овај отпуст: „Иже на рѹкахъ праведнагѡ Сѵмеѡна . . . и проч[4]).

У Требнику *Петра Могиле* (1646.) пети је отпуст при „уцрковљењу“ који и при „назнаменовању“: „Иже на ѡбѣтїихъ праведнагѡ Сѵмеѡна“ возлюби изволивый, нашегѡ ради спасенїѧ, Хр҃истос истинный Богъ нашъ, молитвами пречистыѧ своеѧ матере и всѣхъ святыхъ своихъ спасетъ и помиловетъ насъ, ѧкѡ благъ и человѣколюбецъ“[5]). Основ томе лежи у аналогији са старим завјетом, а и сам чин освјештан је празником Сретенским.

И тако је на стављено питање ево овакав одговор: Ако се крштење, по нужди, сврши у кући, „уцрковљење“ има се свршити увијек у цркви, обично у 40 дан кад и родиља долази да се, послије тјелесног очишћења, молитвом очисти и у храм уведе. Што се тиче отпуста, то да се отклони нејасност и удари темељ једнообразному вршењу, ваља узимати извјесни отпуст, који је, према самом чину и према изворима, најприличнији и најправилнији.

Златоје.

[1]) Нелюбъ. „Практическое руководство для свящеслуж.“ § 64. стр. 172.

[2]) Сильченковъ. „Практ. руков. при отправ. приход. требъ. стр. 11.

[3]) Хойнацкій „Практ. руковод. для свящеслуж. при соверш. св. таинствъ“. Отд. III. § 22. стр. 52.

[4]) *Goar.* Euχολ pag 269.

[5]) Никольскій. „Пособіе къ изуч. уст. богослуж. прав. церкви“. Стр. 621. и 623.; Сравни: *В. Николајевић.* Велики типик гл. 18. стр. 362.

Проповиједь на Крстов-дан.

„Крстъ Твоимъ поклоняемъ владыко,
и святое воскресение Твое славимъ".

Благочестиви Христољубци!

Сакуписмо се на молитву, да се поклонимо животворећем часном крсту, који је значајан за све Христиане, а особито за нас Србе.

Да цјеливамо св. крст, на коме је распет био прељубни Спаситељ Христос. Данашња успомена светкује се још од године 326., када — по Божијој вољи нађоше на Голготи часни крст — благочестиви Христољубац цар Костантин и Христољубка царица Јелена, који је у земљи лежао, све од страдања Христовог, па до поменуте године.

Падајући на кољена, пред часни крст, треба да се сјетимо муке и страдања Спаситељева; кад је људе избавио вјечне пропасти; треба да се сјетимо Његова св. рада и живота.

Сјетимо се, када су горди Фарисеји хулили Христа и Његову св. науку, а он је трпио и сносио — као Бог и као човјек; али најпослије заслао је знак побједе над душманима Његовим, кад је славно устао из гроба.

Срушила се Голгота, а мјесто ње, заслао се — као жарко сунце часни крст, са зраками: *„Слога, љубав, мир и братимство, међу цијелим родом људским!"*

А, Срби православни цијенећи своју узор светињу, уреза на часном крсту четири своја знака:

„Само слога Србина спасава!"

И, Србину пред часним крстом срце заигра, па уз сјећање страдања и мука Спасителевих; уз сјећање толикот прогоњења православнијех Христољубаца, — сјећа се Срби прашње своје славе и величине; сјећа се петовјековног ропства, па са болом у души, отргне му се тешки уздах.... Шта сам негда био?

Ах, али . . . Срби у највећој невољи зна ублажити себе, — помене Бога и часни крст, па му је лакше. И, ето због чега је часни крст особито значајан, за нас Србе.

Колико ли је нашијех прађедова пало на бојном пољу све за род српски, св. вјеру православну и за крст часни? . . Заиста врло много; тако, да им се не зна ни броја!

Кад се добро размислимо у овој заједничкој молитви, свако треба, да метнемо руку на срце, па да се запитамо: да ли ми одајемо часном крсту, ону част, која му се пристоји?

Ако ћемо право говорити, да никоме не ласкамо, — са грозном тугом морамо признати, да их много има, те омаловажају ову нашу светињу крст часни, на коме је прикован био за нас, гвожђењем клинцима, Богочовјек, најмилији Божији син Христос Спаситељ.....

На многијем и многијем мјестима чини се поруга, псује се часни крст — било у шали, или збиљи; а још више хуле и самог распетог Исуса — највећег мученика, који: *„Није дошао, да разори закон, него да га испуни"* — (Матеј 5, 17). Колико их има, па се подсмијевају св. обредима, презиру свештенике, не поштују Бога, ни старијега. Колико их има, па би цркли, да не налазку на свог брата Србина, — они ово, они оно. Колико их је, кад баш треба да стоје у цркви највише, а то је за вријеме проповиједи слова Божијег, па излазе из цркве, а тијем доказују, да презиру Бога и Његове св. уредбе.

О, браћо! браћо! Колико ли је највећијех научењака, па хвале, поштују Бога, Њему се моле, у Њега се надају и Њега славе, — а ми — тако рећи првићи, па само се поносили, неко својом лепотом и стасом, неко богатством, неко одијелом, неко овим неко оним... па презиремо своје светиње...

Многи мисле, да само од себе све постаје. О, како се варају!

Ништа човјече није твоје, све је то од Бога! Само добар и поштен рад, са надом у Божију моћ чини човјека срећним.

Апостол Павле пише Колошанима:

„Жене! Слушајте своје мужеве, као што Бог хоће. Мужеви! Љубите своје жене и не срдите се на њих. Дјецо! Слушајте родитеље своје. Слуге! Слушајте господаре своје, не само пред очима, као да угађате људима, него у простоти срца — бојећи се Бога. Господари! Правду и једнакост чините својим слугама, знајући, да и ви имате господара на небесима"...

Премудри цар Соломун каже:

На ово шестеро мрзи Господ, а седмо је гад души Његовој: (1) очи поносите, (2) језик лажљив, (3) руке, које проливају праву крв, (4)

срце, које кује зле мисли, (5) ноге, које брзо трче на зло, (6) лажног свједока, који говори лаж и (7) ко заметне свађу међу браћом". — (Соломун 6. 16—19.)

Па зар није стидно за нас, да слушамо којекаке грдње и псовке?

И, кад се ми не би осврћали на то, значило би, да ми одобравамо псовачима, да омаловажавају Бога и истину...

Србину православном крст је највеће оружје, против непријатеља. Србину је: „крст хранитељ све васионе, красота цркве, царева утврђење, анђелима слава, а ђаволима пропаст"...

Па кад се још осврнем на грозну историју најчеснијег народа српског, виђећемо, да Србину, није било љепше славе, него ли и пошљедњу кап крви пролити: „за крст часни и слободу златну." И кад се сјетимо свега, што рекох, коме Србину неће потећи из ока жалосница? О, 'оће свакоме, ко срца и душе има.

Удружени једном молитвом, једним осјећајем, једним жељама и једном истином, закунимо се благочестиви Хришћани, закунимо се, пред часним крстом, гдје нас сакупљене гледа вјечити Творац, закунимо се, да ћемо од сада боље поштовати Бога, часни крст и српско име...

Бог ће нам помоћи, часни крст улијеваће нам наде, а Срйство ће нас љубити. Па, кад све то учинимо, са чистим срцем поклонимо се часном крсту и запјевајмо умилну пјесму: *„Крсту Твоме покланамо се Владико и свето васкрсење Твоје славимо!"* Амин.

Говорио у Фочи 1893. г.

Марко С. Поповић,
учитељ и ђакон.

Говор на св. Саву, при водоосвећењу у српско-православној основној школи.

Драги и мили српски роде!

Данас, када по свима крајевима, гдје Срби вјере православне постоји — старо и младо, мушкиње и женскиње, одаје заслужну част човјеку — свеитељу, који положи основни камен у зграду српске народне нам просвјете, удари темељ љепшој будућности српској; данас, када на хиљаде дјеце српске, будућих чувара и бранилаца српске народности и вјере нам прадједовске, млађаним жаром, који потиче из невиних срдашца њихових, опојених неизмјерном одановићу и безграничном љубављу — славе и прослављају спомен — дан годишњи првог учитеља и васпитача народног; данас, када храмови православни одјекнуше умилним гласом звона, позивајући нас, да приступимо скромној молитви, која нам је много умилнија, много чилија и приступачнија пријестолу Творчеву, хитећи, да однесе гласе о нашој захвалности данашњем слављенику св. Сави.

Мало нас је Срба, али смо велики. Велики смо својом прошлошћу и неумрлом славом у њој, а велики смо и челичном вољом и чврстом надом на сјајнију будућност; велики смо својим народним поносом, и у садашњости, а о томе свему најбоље свједочи данашња слава овјенчана скромном пјесмом. Будни смо, имамо поноса, нијесмо мртви, јер је још међу нама жив у пјесми и слави св. Саво, сви српскога народа, какав се није родио код другијех народа. У њему видимо мужа, коме је душа окићена свим оним, што човјек врлином назива. Видимо га, гдје оставља блештави сјај блага и богатства краљевског, те се покрива црном ризом у пустињи светогорској, гдје се спреми, да поје у свој мили српски народ, да с њим муку мучи, а радост и жалост дијели. Пред нашим духовним очима трепти он као најузвишенији примјер родољубља, побожности, радиности, труда и скромности. И ми малим гласом, гдје год наша српска ријеч звучи, дигли смо се данас, да се сјетимо тога свог великана, узор човјека, свеитеља и учитеља, да поздравимо пјесмом, која је једини очити знак и средство, којим се људско срце служи, да изнесе своје искрене осјећаје, — а која је такођер јасни доказ будне свијести и поноса народног. Али прохујаће и ово неколико часова, које смо посветили у славу свога народног свеитеља, изгубиће се и пошљедњи звуци наше пјесме у неизмјерном свемиру, а ми ћемо и опет остати да живимо. И с тога није доста само данас сјећати се нашег св. Саве, већ увијек. Не морамо увј-

јек пјесмом га величати, већ дјелима својим, и то дјелима, која ће и св. Сави годити, дјелима, каква и његова узвишена наука препоручује.

Св. Саво је кроз цио живот радио неуморно, а највећи отклоси његова рада леже на просвјетном пољу, гдје је настојао, да посије расаднике народне свијести и поноса, извор морала и просјете, а то је цркве и школе. И ми треба да радимо на том пољу, јер је просвјета данас оно, по чему се оцјењују народи. Што више труда уложимо око њјаке Срнчади, коју је и св. Саво највише око себе скупљао и за њих се старао, тим ћемо бити напреднији; јер држећи се оне наше српске пословице: „На млађима свијет остаје“, његовањем цркве и школе одужићемо се општем захтјеву човјечанства, одужићемо се дугу, који нам је на врату са стране наше нејачи, која нам довикује ријечима З. Ј. Ј.:

„Има ли већег срама и стида,
Већ чеду своме не дати вида?“

У то име ја вас, браћо Срби, поздрављам данас са жељом, да на овом мјесту што скорије угледамо нову школу, гдје ће се у нашој Срнчади снажити српски дух и будити народни понос! Амин.

У Бијељини, 14. јануара 1893. године.

Говорио:
Лазар Д. Марковић,
српско-православни свештеник.

Опроштајни говор*).

Ваше Високопреосвештенство! поштована господо наставници и драги моји другови!

При посљедњем часу нашег дугог друговања, пуни радости и одушевљења излазим из средине мојих другова на ово значајно и узвишено мјесто, да проговорим коју према могућности и спреми, коју сам поцрпио у овоме заводу и једном српско-православном расаднику, у овим крајевима поносне Босне и кршне нам Херцеговине.

Али прије свега треба да захвалимо премилостивом *Творцу*, што нас одржа живе и здраве, те дочекасмо овај тренутак велике радости, — радости неизмјерне, коју сви у срцима својим осјећамо. Сваки од нас данашњи дан сматра најсретнијим у животу своме; јер с њиме довршујемо своје школовање, ступамо у слободу, — то највеће благо, за којим и бесловесни створови теже. Стварамо идеале и планове будућности своје, у чему опет налазимо највеће задовољство.

Но и ако је радост наша велика, недокучиви идеали, — поље будућности наше, али ипак са овим посљедњим моментом радости спојена је нека туга, која обузима срца и душе наше. Овом приликом кроз наше тијело као да пролазе електричне струје својим магновењем, па показују нам тужан изглед лица, свједоче о суви, која на оку стоји, готова да низ лице потече. Показују нам шапут усни, као да би саме хтјеле рећи: Незаборави ме друже! Сјети ме се друже! Ох, ал' је тешко то заиста драга браћо, да послије четворогодишњега нашега друговања, морамо да се растајемо. Друг мора оставити свога друга, утјеху своју, помоћ и наду по ријечима светога Писма.

Према томе узалуд велим жалба, узалуд наши братски уздисаји, узалуд тужан изглед лица и суза на оку; јер вријеме дође да се растајемо и разилазимо по поносној Босни и кршној нам Херцеговини. Дође браћо, оно жељно очекивано вријеме, које нас оспособи назвати се радницима *Винограда Господњега*, у коме неуморно дању и ноћу треба а и морамо да радимо, па да будемо достојни назвати се *Анђелом Господа вседржителя*[1]) и вјерним слугама Божјега олтара, — достојним учитељима и неуморним радницима православне српске цркве и народа.

При посљедњем часу нашега заједничкога борављења на овоме светом мјесту сматрам за врло пријатну и неизоставну дужност, обратити се вама млађи другови моји, са неколике поучне ријечи, — које треба да их пригрлите и у срца своја усадите, како би на тај начин прво дошли до жељне вам цијели. Јер ево шта вели божанствени наш тајноводитељ свети апостол Павле: *Слушајте учитеље своје и покоравајте им се, јер се они старају за душе ваше*[2]). Имајте браћо, на

[1]) Малахија гл. 2. ст. 4.
[2]) Јеврејима гл. 13. ст. 17.

*) Приликом ђачког растанка у Рељеву 23. јуна 1893.

уму ове ријечи апостолске, дубоко их усадите у срца ваша, — захвални, благодарни и послушни будите својим наставницима; јер се по ријечима апостолским они, старају о срећи и напретку вашем. Они ће вас својом науком, савјетима, мудрим родољубивим ријечима па и примјером оспособити за узвишени, спасоносни, ал' уједно и тешки свештенички чин.

Наставници и родитељи, једном циљу теже, једним правцем иду, једним духом дишу, незалећи моралне и материјалне снаге, само да својој дјеци и ученицима што бољу срећу и будућност створе. Наставници су други родитељи, који своје духовно сјеме неуморно сију. Јест, ал' то њихово сјеме треба да падне на плодно земљиште, у коме ће наћи мјеста да се дубоко убокори, да можда сијање не би узалудно било, ил' да не би рђавим плодом уродило? То до вас стоји млађи другови, да ли ће труд њихов донијети добар плод или трње? Само у том случају труд њихов уродиће добрим и обилатим плодом, ако ви с чврстом вољом и одушевљењем будете примали ријечи и савјете, које вам се у овом српско-православном расаднику обилато пружају. Сјећајући науку њихову у младјана срца ваша, примајући све оно, што је добро и племенито, само на тај начин можете постати вриједни и честити људи, на дику своје породице и поносе цијелога Српства. Претпостављајући да само оваким поступком труд ваш може имати добре и опште корисне посљедице, опет вам велим млађи другови моји, захвални, благодарни и послушни будите својим наставницима, покоравајте се свима претпостављеним властима; јер је то Божја установа и нема власти која Богом није дана, као што нас о томе увјерава св. апостол Павле: Нѣтъ власть, аще не ѿ Бога: сущія же власти ѿ Бога очищены суть[1]). Тим прво треба да им се покоравате, што се они неуморно старају о срећи, напретку и бољитку вашем; тежећи срцем и душом да вас изведу на пут истине и да вам покажу прави, који вас у животу руководити мора.

Ове неколике ријечи рекох вам млађи другови моји, желећи да вас свемогући *Творац* охрабри у вашем тешком, али уједно и спасоносном труду, те како би помоћу *Свевишњега* започети посао срећно довршили, дошли до жељене вам мете те тако користили себи и другима.

[1]) Римљанима гл. 13. ст. 1.

Напошљетку ријечима св. апостола Павла: *Молим вас, браћо, примите ријечи поучења*[2]). И заиста ја држим да ријечи и савјет вашега старијега брата и друга неће остати глас напрјежњег у пустињи, већ да ће те исти примити срцу своме и сјећати се нашега ђачкога друговања. А сад се обраћам вама старија браћо, и мили другови моји! који заједно са мном проведосте четири године у овом српско-православном расаднику, трудећи се неуморно дан и ноћ, прикупљајући себи знање, да што спремнији будете за свој тешки ал и узвишени позив. Но при нашем ђачком растанку и пошљедњем часу другована, као ваш друг шта ћу да вам говорим? Шта ли да вам напоменем? Нећу ништа друго браћо, него ћу вам изнијети неколико китица најљепшега цвијећа, чијим узор пупољцима треба доживотно да се красимо. То најљепше цвијеће, ти узор пупољци — јесу ријечи *светога Писма*, којих се безусловно држати морамо, ако хоћемо да будемо прави свештеници, — свештеници велим по чину *Мелхиседекову* и достојни служитељи олтара Божијега. Чујте! други моји, евангелиста Луке како говори: Вѣкомъ, сѣявшу дано многу, многа кѫщитца ѿ него: и сѣявшу предана многайшая, многайше нетлѣнїа ѿ него[3]). Тако је браћо, свештенику као посреднику између Бога и људи, ширитељу славе Божије, раднику у Винограду Господњем, пријемнику апостолском и учитељу словесног стада Христа Спаситеља, — њему је највише дано благодати Божије, приступа вјечним истинама и царству небеском, али ће се у дан суда Господњега од њега највише и тражити. Зато браћо, бодрим оком мотрите на дужности своје, тачно их и савјесно испуњавајте; јер ће те иначе као свештеници први пасти къ рѣцѣ Бога живаго[4]). Знајући напријед да је иго свештеничко тешко, да је свештеник пастирь и стражь Божјега дома[5]), треба да смо у напријед спремни подносити све бриге и невоље, које нас у овоме тешкоме послу снаћи могу. Држите се други моји, ријечи св. апостола Јакова, који каже: *Благо човјеку, који претрпи напасти; јер кад буде кушан примиће вијенац живота, који Бог обрече онима, који га љубе*[6]). Према томе немојте да клонете духом

[2]) Јеврејима гл. 13. ст. 22.
[3]) Лука гл. 12. ст. 48.
[4]) I. Петр. гл. 4. ст. 17.; Језек. гл. 9. ст. 2. гл. 6 ст. 9.
[5]) Јерм. гл. 3. ст. 15; Јов. гл. 3. ст. 17.
[6]) Сабор. посл. Јак. гл. 1. ст. 12.

својим, већ будите стални и непоколебљиви и свему ономе, што је истинито и свето. У најгорим приликама, у којима би се могли наћи као чувари истине и српских светиња, нек вам за утјеху служе ријечи св. апостола Павла: Бих ѵоспитанїй благочестиѣ жити о Нѣкѣ Христѣ, гонимъ вѣдѧтъ[1]). Овим ријечима охрабрите се; јер и Спаситељ наш њима је охрабрио Тимотеја и учврстио га те постао сталан и не устрашив проповједник божанствене науке. Немојте браћо, да се старате само за се како ће те што боље провести овај земаљски, привремени и непостојани живот, који прође, као тили часак, већ старајте се само о небеском и вјечном животу, како своме тако и о вјечном животу повјерених вам људи. Имајте на уму ријечи св. Писма које каже: да ако од стотине оваца деведесет и девет се спасе, а једна заблуди и странпутиште пође, да ће свештеник давати тешки одговор къ дньмъ вѣдныѣ и за ону једну овцу. Не старајте се о земаљским сујетама; јер ништа не доносимо на овај свијет, дакле не можемо ништа ни однијети[2]). Презрите благо овога свијета, држите се правде и истине, вјере, љубави и мира са свима; празних запиткивања и лажних система клоните се знајући да рађају свађе[3]). Будите паметни, разборити, савјесне и праведне судије у цркви Христовој, а не надувени и срдити; јер срдња човјечија не чини правде Божије[4]).

Старајте се браћо, дан и ноћ да поучавате словесно и повјерено вам ста (о, ал' не само голим и празним ријечима, него му предходите примјером својим. Ријечи голе без примјера немају вриједности, оне су као слика човјека у огледалу, коју одмах заборави чим се од њега отклони. Старајте се дакле другови моји, срцем и душом за свој српски народ, који највећу наду полаже на свештеника и из уста његових очекује небесну поуку. Учите и васпитајте мили нам српско-православни народ, у духу српско-православном, туђе недирајте а своје чврсто и енергично браните. Али незаборавите браћо, да смо у овом српско-православном расаднику добили и поцрпили онолико знања, колико нам је потребно да се можемо свуда показати челик-борци за оно, што је истинито и свето. У овом расаднику примили смо духовни мач, с којим у руци треба и можемо да свуда и на сваком мјесту одолимо непријатељу своме, који би дирао нашу свету православну цркву, нашу свету вјеру Христову и милу нам народност српску. Научили смо овдје и правила, која су нам наложили свети оци и учитељи цркве, али што је главно, треба по тим правилима да ми, као свештеници и првенци народа српскога живимо и по њима се владамо; јер само тако даћемо добар примјер и углед својој пастви, само на тај начин наше сјеме пашће на плодну њиву и дубока корјена ухватити. — Знати правила, бити научен, прописивати другоме законе, али сам се тако невладати то све нема вриједности, — таки човјек само се нама чини смијешним. — Јер ево шта за такове вели св. апостол Јаков: *Будите пак творци ријечи, а не само слушачи, варајући сами себе*, даље каже исти апостол да само *творац дјела биће блажен, а не слушач*[5]). На кад је тако браћо, настојмо, сједињимо ријечи с дјелом, да наша наука и труд не би био узалудан, да мјесто живота и вијенца славе не би примили трнов вијенац, с којим се Спаситељу нашем Јудеји ругаху. — Да на тај начин мјесто жељнога нам раја, неби дошли у адъ єгдѣ и самъ цѣтаѧ тринцитъ[6]).

Будимо дакле прави свештеници, пријемници апостолски и достојни радници у Винограду Господњем, да не би нашле на нас све оне, муке: єлико имѣтъ адъ[7]).

О, браћо, данас сјутра кроз благодат Духа светога постаћете свештеници и учитељи народа, али незаборављајте на дужности своје, непропустите а да српски народ непоучите и њему не кажете: Шта је вјера? Шта је црква? Шта је српска школа, која је нераздвојна сестра цркве наше. Како треба прави Хришћанин да живи? и како треба да се влада? Извршујте браћо, учитељску дужност своју и заповјед апостола Павла Тимотеју: Проповѣдѝ слово, настой благовремнѣ и безъ времени[8]). Ове ријечи изабраног сосуда од велике су и неоцјењиве важности; јер ми знамо да вјера у Христа Спаситеља распростире се једино посредством проповједи. Пређма томе проповјед ће нам бити једино средство и главна снага нашега духовнога рада, да као будући и скорашњи свештеници, учитељи и сијачи просвјете међу на-

[1]) II. Тим. гл. 3. ст. 12.
[2]) I. Тим. гл. 6. ст. 7.
[3]) II. Тим. гл. 2. ст. 22. и 23.
[4]) Сабор. посл. Јак. гл. I. ст. 20.
[5]) Сабор. посл. Јак. гл. 1. ст. 22 и 25.
[6]) Из точивши святаго Димитрія.
[7]) Из тоѵ. святаго Димитрія.
[8]) II. Тимот. гл. 4. ст. 1—3.

родом, умогнемо побудити у нетоме искрену љубав и страхопоштовање према Богу и светој православној васељенској цркви; — љубав према српској школи; — љубав према милој нам народности српској; — љубав, поштовање, одоност и вјерност према Његовом ц. и кр. апостолском Величанству нашем премилостивом цару и краљу Франц Јосифу I.

У овоме правцу треба да се што више трудимо и све силе нашег духа употријебљујемо, како би што боље том увишењем позиву одговорили.

Но да би тачно и савјесно извршивали свој посао — и одговорили својим светим дужностима, није довољно ово теоријскога знања, које поцрписмо у овоме српско-православноме расаднику за кратко вријеме нашега четворогодишњега школовања, већ треба неуморно дан и ноћ да се трудимо и проучавамо корисне књиге по нашу свету православну вјеру, цркву и народ. Ово наше знање, које смо прикупили овђе јест само корјен, на коме мора читаво стабло да расте, оно је велим, као темељ на коме треба читаву зграду подигнути. Зато трудимо се и прикупљајмо себи знања; јер *„Знање је свјетлост знање је моћ, учимо браћо, дан и ноћ“.*

Да би вам мили другови моји, на по се истицао ваше тројаке дужности: учитељске, свештеничке и пастирске, то је свакоме од вас познато, сваки је обилато позван дужности своје у овоме српско-православноме расаднику, — и малом извору и средишту духовне нам просвјете.

Вријеме нам сада пролази као на лаки крилу, па већ кућну пошљедњи часак да се растајемо браћо моја, старији и млађи другови. Растанимо се сад дакле, са живом успоменом и братском љубави, која треба духовно да веже срца наша и у даљини свијета, довикујмо један другоме за удружено и сложно дјелање у Винограду Господњем и српском народу; јер само слогом и дружбом, моћи ћемо очистити трње и неплодни коров винограда, оплеменити га и поправити, да може давати плод свој у вријеме. Сада браћо, при пошљедњем тронутку нашега заједничког борављења, пружимо руку друг другу, загрлимо се, пољубимо се, обасипмо се братским пољупцима; недро и српско чело један другоме цјеливајмо, опростимо се и љубављу сјећајмо се нашега дугога друговања, та на то нас позивају ријечи нашега никад неумрлога пјесника Бранка:

„Због ога браћо, због ога жени сада,
Због ога браћо, можда на свакада!
Сјећајте се браћо друга свога,
Сјећајте се красна доба тога“.

При крају ових мојијех ријечи неизоставно треба још да истакнем најглавнију дужност нашу, а то је да у лицу високо-благородног господина Поповића, изасланика и повјереника од стране Високе Земаљске Владе, изјавимо му наше жеље са захвалношћу и благодарношћу, према нашој *добротворној Високој Земаљској Влади*, на њеном очинском старању и заузимању, око нашега опстанка и образовања. Зато у име свију мојих другова обраћам се Вама Високоблагородни госп. Поповићу, да изволите ову нашу *захвалност, благодарност, оданост, послушност и вјерност представити Високој Земаљској Влади*, у исто вријеме увјеравајући Високу Земаљску Владу, да ћемо *бити вјерни, послушни, и одани синови Његовом цар. и кр. апостолском Величанству, нашем премилостивому цару и краљу Франц Јосифу* I. *Живио!!!*

У исто вријеме обраћам се и Вама Ваше Високопреосвештенство, добротворе српског народа и премилостиви наш Архипастиру! Да овом приликом изволите примити од Ваше духовне дјеце, захвалност и благодарност на Вашем свагдашњем труду и управо очинеком старању око нашега образовања; — захвалност и благодарност, што нас препоручисте Високој Земаљској Влади, те Вашим настојавањем дођосмо до жељне нам циљели.

Зато увјеравам Ваше Високопреосвештенство, да ћемо Вам довијетно бити благодарни, штитити Ваше заповиједи, чувати свету православну цркву и српске светиње у онакој чистоти као што је и ви чуваше и као што је од Вас примамо.

Сада вас браћо позивам да из дубине срца наших запојимо Његовом Високопреосвештенству *„што достојно“*....

Но браћо, и другови моји, обратимо се при нашем растанку, са захвалношћу, благодарношћу и синовским одушевљењем према онима, који се неуморно дан и ноћ стараше о нама и доведоше нас до жељне циљели. Ти наши старатељи и добротвори јесу: Високопречасни госп. *ректор* — старјешина овога завода с осталом поштованом

господом *наставницима*, који не жалиште труда већ и благовремено и безвремено, сходно заповједи апостолској стараше се за наше образовање, како би били што бољи и спремнији за свој узвишени позив.

Зато браћо, из очинске љубави и поштовања према нашим великим добротворима кликнимо им из свега срца Живили!!! Амин.

Алекса Јокановић,
свршн. богослов.

Извод из записника сједничких српско-православног свештенства протопрезвитерата Варцар-Вакуфског и Герзовачког.

Сједница држана 10. априла 1890. у Варцар-Вакуфу.

Дневни ред:

1. О вјенчању гдје се има обављати; 2. О исповиједи парохијана из друге (туђе) парохије; 3. О иконама које се налазе у цркви и по кућама парохијана; 4. О владању свештеника у погледу одијела, ношње и пића; 5. О одбрзавању службе у недјељне и празничне дане у цркви; 6. О моралном поучавању парохијана и поправци женскога спола.

На прву тачку закључено је:

Пошто у свој околици још преостима обичај, да се вјенчање обавља по старом обичају по кућама, предлаже Стеван Ш. Бубњевић свештеничкој сједници, да се тај обичај, који се не слаже са црквеним канонима и наредбама духовне власти, укине и да свештеници вјенчање обављају у цркви. *Илија Берић.* „Браћо, моја је парохија расута и мени није могуће увијек у цркви вјенчавати". Првога предлог сви подупиру, т. ј. да се има вјенчање обављати у цркви, те још додају: да се сваки свештеник има строго држати правила, те да не вјенчава у вријеме поста, послије подне, као ни дјевојку из друге парохије без претходне писмене дозволе надлежног пароха, а тако исто и без три оглашења.

На другу тачку закључено је:

Јован Пењанац прото, предлаже, да свештеници не примају у будуће на исповиједи парохијане из туђе парохије без споразума са њиховим свештеником. Овај предлог примају сви свештеници у сједници, изузимајући једнога, који се, по саслушању других, подложи општем гласу, и предлог је усвојен.

Шпиро Бубњевић прото, предлаже, да сви свештеници пазе, да не пропуштају причешћу никаквог члана цркве, који је прешао седму годину без исповиједи. Симеун Чулић прото, предлаже, да свештеници уведу обичај, да исповиједају парохијане у дан суботни ради олакшице, гдје је код цркве један свештеник. Послије подуже расправе закључено је: да се исповијед на дан прије, када ће се служба држати и причешће дати, а тако исто, да се не прима нико причешћу, ко је прешао седму годину без исповиједи.

На трећу тачку закључено је:

Стеван Бубњевић предлаже, да се сви свештеници постарају, те да парохијане упуте, да сваки набави и у својој кући држи икону свога крсног имена.

Лука Поповић предлаже, да сваки свештеник прегледа иконе у својој цркви и по кућама својих парохијана, па да оне, које нијесу по православноме типу и не одговарају духу православља, избаце и униште. Обадва су ова предлога једногласно примљена.

На четврту тачку закључено је:

Да се сви свештеници имају строго уздржавати од пијанства, и да по могућности имају носити пристојне хаљине. Ако би се опазило, да се који свештеник одаје сувишном пићу, или не пристојно носи у погледу одијела, то ће се исти опоменути у идућој свештеничкој сједници, а не поправи ли се и послије братске опомене, то ће га свештеничка сједница пријавити конзисторији.

На пету тачку закључено је:

Пошто неки свештеници не отварају цркве и не држе службе Божје сваког празника и недјеље, под изговором: да нема народа код цркве, — то је свештеничка сједница закључила, да сваки свештеник мора сваке недјеље и празника у своје вријеме цркви долазити и службу (литургију) обдржавати, без обзира има ли народа или нема.

Који би свештеник ову св. дужност занемарио и не би цркву сваке недјеље и уставног празника отварао и службу чинио, биће од свештеничке сједнице пријављен вишој духовној власти.

На шесту тачку закључено је:

Стеван Бубњевић предлаже, да свештеници сваки у својој парохији посаветују парохијане, да не пуштају своје жене и дјевојке пазарним и вашарским данима у варош без велике потребе, јер се тим похађањем пазара и вашара од стране женскиња, највише код истог женскиња квари морал и губи поштење.

Овај је предлог једногласно примљен и сви свештеници су закључили, да ће, у колико је могуће, порадити, да се тој моралној зарази на пут стане.

Са тим је ова свештеничка сједница закључена.

Сједница држана 21. јуна 1890. у Варцар-Ваку̂фу.

Дневни ред:

1. О крштењу и крштеним кумовима; 2. О крсним славама; 3. О невјенчаним (незаконитим) паровима; 4. О наплати од брачних парова по 1 фор. за проте.

На прву тачку закључено је:

Стеван Бубњевић наноси неправилности, које бивају приликом крштења при узимању крштених кумова, те наводи, како на многим мјестима бивају крштени кумови дјеца, која нијесу навршила 15. годину живота; за то предлаже свештеничкој сједници, да се тај обичај, који се не слаже са црквеним правилима, укине. Предлог је примљен и једногласно закључено: да пишкав свештеник не допусти, да при крштењу кумује дијете, које није навршило 15. годину живота.

За тим је, на предлог Јована Пећанца проте, закључено: да свештеници поуче народ, да у случају нужде, кад свештеника нема, може крштење извршити и сваки други Хришћанин, те да сваки свештеник у својој цркви, кад је највише народа, даде поуку како се има у томе случају поступати.

На другу тачку:

На предлог Милана Глушца закључено је: да свештеници поуче народ, да својих крсних слава не држи без освећеног кољива, и да се парохијани упућују, да крсну славу славе само по један дан, а не по два и три дана, као што је ушло у обичај, чим се народ кроз дуго пијанчење материјално слаби.

На трећу тачку:

На предлог проте Бубњевића једногласно закључено је: да сви свештеници паве, да не би у кога парохији држали код себе невјенчане жене, које се узроком поста, својте или друге које запрјеке вјенчати не могу, него да сваки употријеби све могуће силе, да се такви парови растане до получења дозволе за вјенчање, од стране духовне власти.

На четврту тачку:

Прото Бубњевић пита: да ли ће свештеници узимати од брачних парова у својој парохији по 1 фор. што спада протама за печате, и протама слати, или ће упућивати женика проти, ради дозволе, гдје ће проти спадајућу му форинту платити. Послије подужег разлагања закључено је: да никакав свештеник не вјенчава брачних парова, док му од дотичног проте не донесу дозволу за вјенчање.

Сједница држана 20. децембра 1890. у Герзову.

Дневни ред:

1. Читање записника првих двију сједница; 2. Читање окружнице архијерејске број 1562; 3. О крштењу гдје се има обављати; 4. О тужби поднешеној конзисторији од непознатог писца против Ђ. Маријанца; 5. О свештеницима који неуредно похађају свештеничке сједнице; 6. О парохијалним печатима.

На прву тачку закључено је:

Да се прочита записник прва двија сједница, и свештеници су од својих прота опоменути, да се строго држе закључака сједничких, и да својим немаром не омаловажавају рад свештеничких сједница.

На другу тачку закључено је:

Да се прочита архијерејска окружница број 1562.

На трећу тачку:

Послије подуже расправе о крштењу, да ли се мора увијек обављати у цркви, закључено је: да се у случају ружна (непогодна) времена, гдје је велика даљина цркви дјецу на крштење доносити, може наћи сходно мјесто и да се крштење може извршити и у приватној кући.

На четврту тачку:

Расправљано је о тужби, која је поднешена конзисторији од непознатог тужитеља („Јајчанина“) против свештеника Ђуре Маријанца. Пред сједницу је дошао момак Митар Љубић (Олић), за кога је у тужби речено, да није пунољетан, а оженьен и вјенчан. Свештеничка сједница је по изгледу и узрасту момка констатовала, да исти пка осамнаест година.

На петту тачку закључено је:

По предлогу проте Бубњевића, да се сви свештеници опомену, да морају сви редовно долазити у сједнице. Јован Пећанац, прото, слаже се са тим предлогом, само чини напомку са свештеницима, који се налазе преко Врбаса, у котару Котор-Варошу, који у зимне дане не могу свагда у сједнице доћи због дальине пута, непогодна времена и великих вода, које често набујају, те је опасност преко њих прелазити.

На шесту тачку закључено је:

По предлогу Стевана Бубњевића, да свештеници, који немају парохијалних печата исте набаве. Овај је предлог једногласно прихваћен и сви свештеници, који печата не имадоше, обећаше печате набавити.

Сједница држана 18. јуна 1891. у Варцар-Вакуфу.

Дневни ред:

1. О свештеничкој исповиједи; 2. О брачним парницама; 3. О црквеним дјевчицама (пијевцима); 4. О вјенчању дјевојака из друге (туђе) парохије.

На прву тачку:

Пошто се је опазило, да се по неки свештеници никако по више година не исповиједају, то је на предлог проте Пећанца закључено: да се сваки свештеник по један пут у години исповиједи и то у почетку часнога поста (на Теодорову суботу).

На другу тачку:

Претресано је, шта да се чини са оним брачним паровима, који су у завади и који растављено живе, те је закључено: да се сви у раздору налазећи се и растављено живећи брачни парови позову у идућу свештеничку сједницу, те да свештеничка сједница покуша да их измири, и да се донесе одлука: шта се има радити са онима, који се не хтједну измирити. У идућу сједницу позвани су ради измирења ови брачни парови: Јово Кутић и жена му Вида, Дујко Кнежевић и жена му Петра из парохије попа Спире Кнежевића; Алекса Марић са женом, Васил Самарџић са незаконитом женом и Ристо Канура са незаконитом женом Десанком.

На трећу тачку закључено је:

Да се у свакој цркви наће по један пијевац, који ће дужан бити сваке недеље и празника у цркву долазити и дужност појача вршити, за који ће труд плаћу из црквене благајне добијати.

На четврту тачку:

Лука Поповић предлаже, да свештеници не вјенчавају дјевојака из туђе парохије, без извјешћа надлежног им свештеника; даље, да се има свештенику дјевојачком наплатити од вјенчајућих се парова по 1. форинта и послати. Први предлог је примљен и закључено је: да никакав свештеник не вјенчава без извјешћа дјевојку из туђе парохије, а други предлог је одбачен.

Сједница држана 20. августа 1891. у Варцар-Вакуфу.

Дневни ред:

1. О побирању црквених прихода и руковању црквеним новцем; 2. Расправа брачних парница; 3. О вођењу протокола: вјенчаних, рођених и умрлих.

На прву тачку:

Расправљано је питање, како се има управљати са новцем који у цркви пада, и закључено је: да се у будуће има поступати овако: Клисаре (пјатоноше) у свакој цркви имаду све, што у цркви падне, избројати са једним чланом општине па предати предсједнику, а предсједник има предати благајнику са наређењем, да одма уведе у књигу (записник) у коју се уводе црквени приходи.

На другу тачку:

На темељу закључка прве сједнице, познано је у ову сједницу пет брачних парова, и дошао је само један пар, а четири пара не хтједоше доћи на позив.

Ристо Канура и незаконита му жена Десанка, удова Милана Тице, ступили су пред свештеничку сједницу. Затим је устао Јован Пећанац прото и разјаснио: како је Ристо Канура ступио у брак са првом женом Јоком Пејића и то још 1875. године. Ову прву жену оставио је у почетку 1879. године, и послије десет година довео је поменуту незакониту жену Десанку. По овоме, разјашњењу сви су свештеници у сједници, савјетовали Ристу Кануару и Десанку, да се расставе, предочивши им, да ће бити одлучени од цркве, ако не послушају.

Послије је дошао Ђуро Гајић из парохије попа Шпире Раките и пријавио, да је њега његова жена оставила има седам година. Изјављује и сада да он њу хоће, али она неће к њему, те моли свештеничку сједницу, да му се или његова жена поврати, или да му се даде развод (дозвола), да се може другом оженити. Од свештеничке сједнице је добио савјет и заповијед,

да се не усуди другу довести, док не добије дозволу од конзисторије.

Послије овога донешен је једногласан закључак: да се пита духовна власт, шта се има чинити са оним брачним паровима, који неће на позив да дођу у свештеничку сједницу, и како би се могли непокорни брачни парови присилити да дођу на позив, јер друкчије свештеничка сједница не може таквим брачним паровима савјета дати, нити предочити зле посљедице, а не може ни никаква извјешћа о њима духовној власти давати.

На трећу тачку:

Посавјетовани су невјешти свештеници, како имаду водити протоколе: вјенчаних, крштених и протоколе умрлих, и опоменути су поједини свештеници, да на вријеме шаљу извјешћа и исказе на протокола.

Сједница држана 18. августа 1892. у Варцар-Вакуфу.

Дневни ред:

1. Расправа брачних парница; 2. О вјенчању оних момака, који су узети у војнике; 3. О покопавању мртвих; 4. О причешћивању болесника.

На прву тачку:

Расправљана је брачна парница Антоније Удовичића и жене му Боје, из парохије попа Алексе Кнежевића.

Боја жена Антоније Удовичића оставила је свога мужа Антонија и отишла за Васиља Самарџића, који стоји у 5 степену крвнога сродства са Антонијем Удовичићем. Послије поduжега савјета од стране свештеника, Антоније Удовичић изјављује, да ће своју жену Боју, и ако га је оставила и отишла за другога, примити, ако се она (Боја) остави бјежања и непоштења. Пошто Боја жена Антонијева није хтјела доћи на позив у свештеничку сједницу, замолила је свештеничка сједница котарску област у Котор-Варошу, да силом власти оћера жену Антонијеву Боју, од њеногa љубавника Васиља Самарџића, и да запријети Васиљу, да тућу жену не смије више примити у своју кућу и тако јавно кварити морал, тим више што је у крвноме сродству са Антонијем Удовичићем, те се не може са Бојом вјенчати, све да је Боја са Антонијем разведена.

Послије је дошла пред свештеничку сједницу Вида жена Јове Кутића из села Туковаца, парохије попа Симе Кнежевића, која тужи свога мужа Јову Кутића, да ју је оћерао од себе и да јој никако неда себи.

Лука Поповић разјашњава: да је Јово Кутић од тамошњих свештеника свију опомињат, да прими своју жену, и да је исти изјавио, да је никако неће примити, а тако исто отац Јове Кутића, Тешо Кутић изјавио је, да своју невјесту Виду ни на који начин у кућу своју примити неће и да јој у кућу неда, све кад би је син му Јово и хтјео примити. Сједница је свештеничка закључила, да предложи Високопречасној Конзисторији, да Јову Кутића и жену му Виду позове у Сарајево

На другу тачку:

Расправљано је о томе, како се има поступати са оним брачним паровима, гдје је момак довео дјевојку, који је узет у војнике, а није потпуно (три године) војничку службу одслужио, те је закључено: да се такови парови не вјенчавају док не добију дозволу од надлежне војничке власти.

На трећу тачку:

Расправљано је, како да се стане на пут хрђавом обичају, који (од старине) код народа влада, да покопавају своје мртве одмах по издисању, и то без свештеника, те је закључено: да свештеници кроз проповиједи у цркви поуче народ, да нико не копа мртвих док не пријави своме свештенику, па ако свештеник не буде могуће на спровод доћи, да бар одмах може умрлога у протокол мртвих увести и упутити парохијанина када ће мртвога сахранити.

На четврту тачку закључено је:

Да сви свештеници имају поучити парохијане, да у вријеме болести, на вријеме, док је болесник при чистој свијести, позову свештеника, да болесника исповиједи и причести. Исто тако да разјасне свештеници народу у цркви, да се болесник не причешћује за то што се за сигурно држи, да ће болесник умријети, него зато, што је то дужност сваког Хришћанина. Ово је разјашњење потребно за то, што у народу влада мишљење, да ће болесник за сигурно умријети, кад се причести.

Примједба: У свештеничкој сједници, држаној 20. децембра 1890., састављена је молба на високу владу ради беглучења у недјељне и празничне дане, али ова молба није послата, пошто се је касније свештенство у сједници изразило, да се услед настојања свештеника, ствар у неколико поправила и народ мање иде недјељом и празником на рад бегловима.

Т.

Опис цркве Соколовачке.

(У кључком протопрезвитерату).

Ова је црква сјеверно 3 сата далеко од Кључа, постоји у селу Соколову, парохији Стеве Кондића свештеника, не далеко од ријеке Сане, на једном прекрасном тавану, преко кога тече ријека Сокошница, врло здрава и богата с млинима. Овај положај постоји у крај планине Милеша, на којој је велика стијена Дивић са више пећина, у којима су се соколови легли, због чега се ово село прозвало Соколово а ријечица Сокошница.

Ова је црква сграђена од тврдог материјала и камена седре на стародревној црквеној рушевини. — Прије 150 година то јест 1740. тадашњи православни Срби Соколовци замоле Ђумишлића из Бањелуке (који је тада дрмао бањалучким пашалуком; и ово село и данас је његове породице својина), да им допусти на старој рушевини цркву подигнути. Неки Имзага Ђумишлић допусти им, али мању од старе и то како је могу за 6 нељела свршити. Соколовци почну зидати по старом зиду нови храм, али много мањи од старога, јер му дужине изоставе 10 аршина (коме се и данас темељ познаје) што им јако буде жао као некад Израиљцима, кад су обнављали храм Соломунов у Јерусалиму; али друкчије није смјело бити, јер је Ђумишлић тада био велики зулумћар.

Ова садања црква Соколовачка дугачка је 13, широка 12, а висока на зиду 4 аршина. Покривена је још тада седмероструком растовом даском, те с поља кров изгледа као прамење.

Олтар јој заузима један и то лијеви кут-рогаљ цркве (на пр. ⌝); биће налада за то, да црква више простора има. У олтару је часна трапеза мала од $1^1/_2$ арш. дуга и широка, и на њој св. Антиминс без св. моштију и врло стар, на којему и у околици потписује са свим замршеним словима.

На Антиминсу је година 1722.

У Овој цркви иконостас као и двери врло је стар; на дверима је измоловано полагање Христово у гроб, те кад се притворе изгледа као разавијена плаштаница. — Икона Христова и Богомајке доста су велике и важне. — На Христову лику круња је од три боје: црне, модре и жуте, и то просто у вис повучене; а тако је и у св. Саве и св. оца Николаје, који около њега на истој икони у Архијерејском одјејању стоје. —

Икона Богомајке, исте је величине и подобности, а остале су равне што је народ куповао и даривао. Ова је црква плаћала данак годишње по 2 дуката Ђумишлићу у Бањулуку све до Аустриске окупације; може бити да су то још понављачи цркве са реченим Имзагом уговорили по толику своту плаћати му, пак да им штити цркву од другије зулумћара Турака; и може се рећи да је готово њезин сав приход Ђумишлића кући одлазио.

Њезин како положај тако и околица, врло су романтични и чаробни, особито ријека Сокошница, која скаче од $^1/_2$ сахат низ стрмене седре и слијева се с десне стране у ријеку Сану, те својим шумом и тутњавом млина, гледаоца примамљује и задржава, да се нагледа те природне Божије дивоте. —

Овој би се цркви могао олтар призидати и звоник подигнути са готовим на мјесту материјалом.

Соколовачке цркве храм је Успеније пресв. Богородице, или како народ говори

велике Госпојине, те се тај дан из оближње околица ту сабере српски народ, да прослави небесну царицу своју заштитницу.

Из протопрезвитерског уреда. *У Кључу*, 30. јуна 1890.

Х. Миле А. Попадић,
парох, надзиратељ.

Опис цркве Саничке.

(У кључком протопрезвитерату).

Ова црква постоји у селу Саници, западно од Кључа 3½ сата. Сагрђена је од тврдог материјала камена год. 1856. и то како следи:

На сред села постоји на равници узвишена и шумом обрасла главица, која се од памтивијека авала „црквена главица“, и на којој се под једним јавором богослужење у години по неколико пута вршило.

Горње године састану се православни Срби Саничани и раскопају на површини главице рушевину, и збиља нађу зид у облику цркве, због које се и авала „Црквена главица“; ту између осталога нађу у камену *кип*, али без натписа.

Тада одушевљени народ српски, желећи што прије на површини видјети светињу, не чекајући ни да им духовна и земаљска поглавица повлади, него одмах по старом темељу почну цркву зидати, а Раду А. Попадића (пишчевог рођ. стрица) пошљу у Сарајево, да им од везира буруntију за цркву донесе.

Кад је овај у Сарајево дошао и пред везира изашао пак му саопштио, како га је народ послао, да од њега буруntију донесе за подизање православне цркве у селу Саници, кључкој нахији и котару. Везир му сриро одговори: „Клиса јасак, дишери (на поље) рајо!“ Онда сиромашни Раде ко црњи ко жалосни од њега, врати се без буруntије, пак у дугу путу разне је планове смишљао. Страх је казати да буруntију носи, а жалост казати да не носи.

На пошљетку ријеши се сам, да ће казати да је донио, говорећи у себи: „Свакојако ћу умријети пак бар да у овој жели не умрем“; те при доласку народу рече: „Помоћ за цркву дајте а за буруntију се не старајте“. Онда ову тајну повјери своме куму Ђурђу Михићу, тадашњем кључком коџобаши, и закуне га Богом и св. Јованом, да ову ствар како ана најбоље код Турака укрије.

Ђураџ Михић, који је вјешт и практичан Мухамедовицима био, зада тврду ријеч да ће се за то својски заузети; и онда справи товар разније почастица и угојена јагњица, пак са својом супругом крене у Кључ кајмекамову стану, и пред подне преда супругу и донешену част кајмекамовици; а он се оштрани у чаршију.

Кад је кајмекам у подне на ручак кући дошао, кајмекамовица покаже му донешену част, говорећи: да им нико у нијеку образитије дошао није, као што је из Санице Ђураџ Михић кључки коџобаша. „Алах бињ берићитор си му, а ја ћу њемука наћати“ одговори кајмекам.

На кад је прошло подне, онда дође Ђураџ у суд пред кајмакама, који му по турском обичају изјави своју благодарност, што му је са коџобашиницом и пристојном части арем озијаретно и дом посјетно, обећавајући му, да ће му и дјелом благодарити.

Напослетку кајмекам упита: „Коџобашо! Је ли дошао из Сарајева Раде Попадић?“ Ђурђе: „Јест ефендум“. Кајмекам: „Пак што ми није донио буруn-

тију да је прегледам?“ Ђурђе: „Окани се господару манитога Влаха, он у бурунтију не смије ни гледати, него је што но ријеч законао у три јаме пак над њом дише!“ — „Ха. Ха. Ха! Право има Попадић, нек је баш и чува, вјера је ће му и требати“ одговори кајмекам. — Послије тога за кратко вријеме исти кајмекам срећом промијени се, а затим још већом срећом султан повлади да се по Босни цркве подизати смију; те на овај је начин саничка црква подигнута и остала.

Јуна 1873. ову је цркву посветио св. ап. Петру и Павлу: Митрополит Д. Босански покојни Пајсије, али је њу брао постигла жалостна судбина, јер су је 1876. г. Мухамедовци као и око ње српске домове опљачкали и натром спалили. —

Ондашњи православни Срби, који су се исте године разбјегли били, у своме повратку покрију је и поправе, и подигну звоник (дрвен) са врло јасним звоном од 247 кила, на коме су речени апостоли насликани и са ћирилицом натпис овај: „Звоно за српско-православну цркву храм св. Апостола Петра и Павла у селу Саници“.

Године 1886. Његово Величанство цар и краљ Франц Јосиф I. благоизволјео је придарити у ову страдалницу цркву богате дарове, који је веома красе.

Са поменутим Радом и Ђурђом, био је сурадник ове цркве од почетка пок. Петар Ожеговић парох, коју је под тешким околностима ревно до пошљедњег часа и то до 29./10 1887 служио.

У овој је цркви св. Антимиис врло лијеп и правилна нацрта, али без светих моштију и архијерејског потписа (и премда га је приликом освештења цркве именоване године архијерej пок. Пајсије прегледао). На њему је како већ иде на средини нацртано полагане Христово у гроб, и т. д. а испод тога Храм Васкресенија Христова.

Саничка црква дуга је (с олтарем) 23, широка 15, а висока 4¼ аршина.

На протопресвитерског уред.

У Кључу 30. јуна 1890.

Хаџи Миле А. Попадић,
парох и надзиратељ.

Опис цркве Рамићке.

(У кључком протопрезвитерату).

Ова црквица постоји у селу Рамићу, парохији Симе Карлаша свештеника, западно од Кључа 1 сат; а сграђена је од дрвеног материјала год. 1859 и то на овај начин: У Рамићу живио је тада покојни Симо Бјелић, кућом згодан али више срцем и душом побожан. Он зажели итогод црквице сградити, да се одужи својој христјанској жељи, и ово му пође за руком. Он почне у близини куће сам собом правити цркву на име школе, па кад је свршио околицу, онда га још више христјанска љубав заплијени те и унутрицу изради као: часну трапезу, иконостас и кубе; те она назови школа како споља тако и изнутра добије прави облик цркве. — Један пут кад је владика путовао кроз Кључ, на молбу Симе Бјелића сврати се у исту црквицу, те у њој водицу освети и благослови да се у њој може свршавати св. литургија.

Овај владика (епископ) био је Висарион, који је у народу оставио спомен

овај: *да је много својштвније жена од људи расушкавао или боље рећи покушавао.*

Мухамедовци дознаду да се владика у Рамиће враћао и у школи Бјелића Богу се молио, одмах се сјете да ће то што друго бити.

Онда кајмекам почне купити комисију да с њим иде у Рамиће прегледати певу школу. Тада неки Срби из Кључа потајно јаве Сими долазак комисије. —

Симо се досјети своме јаду, и одмах покретно из цркве изнесе, пореда даске и сакупи већи број мале дјеце те им расцарча једну већу књигу и уручи сваком по комадић, и стави пред њих једног одрасла ђака, те се сви разигоре као Чифути у аври; а он се разради у кући спремати што обилатији и масније ручак за ове гладне и немиле госте. —

У то и Мухамедовци обасну око цркве, пак као прости и залупани до пете повичу: „Вјера је школа, ено дјеца уче!“ — Кајмекам, премда је затекао предавање школске науке, али као образован у самој ствари видио је да је црква, но ипак није хтјео Симу јавно казнити, јер му је пети Симо задивио друштво масним ручком; а богме њега морао је и којим жуљком.

При поласку, кајмекам затвори ову црквицу, и на врата удари свој печат, који је био 3 године све док није Гавро Вучковић босански посланик у Цариграду, приликом путовања кроз Кључ, навратио се у Рамиће, те је кајмекамов печат сломио и црквицу отворио, која и данас на славу Христа Бога и спомен покојног и вриједног Симе Бјелића служи. — У овој је црквици св. Антиминс са св. моштима доста велики и стар. —

На средини је како већ иде полагање Христово у гроб са 4 јевангелиста на 4 рогља, у околици са двије стране нацртано је 12 значајније Христовије слике и то ове: 1 Тајна вечера; 2 Христос у вертограду; 3 Јуда предаје у вертограду војницима Христа; 4 Христос пред Пилатом; 5 Христос пред архијерејем Кајафом; 6 Христос опет пред Пилатом, који умива руке; 7 Христос крст носи на Голготу; 8 Христа злодјеи трновим вијенцем круниса̀ју; 9 Христа злодјеи приκивају на крст; 10 Крст на коме је Христос прикован стоји на Голготи; 11 Христово полагање у гроб; 12 Свијетло воскресеније Христово. —

По дну антиминса потписује се са словима овог облика и величине:

Сии кѣственный Антиминсъ сѡтвсѧ сїрїнодѣйствїемъ Прѣосвященнѣйшаго и высокодостойнѣйшаго господина Еикентїя Іоаниковича Видакъ православнаго митрополита карловачкаго и всего цесаро-кралѣвскаго славено сербскаго и болгарскогѡ народовъ митрополїта **1774**. храма на мѣстѣ мѵтилѣѕ. Иждивением Его Преосвященства Господина Еикентїя Іоаниковича Видак Православнаго Епископа Темишварскаго и Липовскаго кырѣзамъ окомъ Цесаро-кралѣвскихъ академиѵдоженстѣк Членъ **1773**. въ Карловцѣ.

Овај натпис не може се сав преписати, јер је с временом ископнио тако, да му се једва трагови познају. — Ова Рамићка црквица дуга је $9^1/_4$, широка $5^1/_2$, а висока $3^1/_8$ аршина.

Из протопрезвитерског уреда.

У Кључу, 30. јуна 1890.

Хаџи Миле А. Попадић,
парох и надзиратељ.

Сватовски народни обичај у Срба у селима око Бања Луке.

Чешће пута падало ми је на ум, да изнесем штованим читаоцима сватовске обичаје у селима око Бања Луке, да виде какових још данас има обичаја у сеоским сватовима, и да у истој мјери постоје као и прије, т. ј. да се истим обичајем и онако обављају као у прваштьим годинама, — али било је више узрока, који су ми на путу стајали. С' једне стране, што не имадох довољно времена, да што опширније и љепше опишем овај обичај, с' друге стране, што немадох средстава, спомоћу којих би могао овај опис одмах почети, и да се што боље упознам са тим обичајима, те да све обичаје сватовске изнесем штованим читаоцима. — Пошто ми је дошла прилика, те у свима наведеним узроцима не оскудјевам, то вам ево износим поштовани читаоци, ове сватовске обичаје:

Најпре се скупе позвани сватови код старог свата, те код истог ручају, а кад су ручали, тада „стари сват“ од сваког свата покупи све сватовске плоске (буклије) па насипе у исте ракију; онда чауш повиче: „ајмо браћо сватови! кратки данци, а дуги конаци“. Тада сваки сват свога коња опрема, колане притеже и зауда, те сваки свога коња вода, а плоску са кајишем преко лијеве руке о рамену држи. Затим, кад буде све готово, чауш повиче: јесте ли готови?, а они му весело одговоре: јесмо! и сваки свога коња појаше. Чауш држи један мали топуз или сикирицу или чекић у руци, на који је свезана једна марама, те узјаше на коња и око сватова обилази и држећи, као што рекох, сикирицу или чекић у руци, маше њоме и виче: „пођимо браћо, далеко је ићи и путовати“, те тако пођу. Ако се налази свештеник међу сватовима, онда њега поставе напријед, па за њим старог свата, и онда сви редом сватови један за другим. Чауш остане посљедњи и прави ред у сватовима и прикупља, ако би који сват изостао. Ако не би било свештеника, онда иде стари сват као сватовођа, а остали сватови натркују се, чији ће коњ прије стићи; натежу на плосака, веселе се и пјевају. Кад буду на један четврт сата близу невјестине куће, тада одтрче муштулукције (гласоноше), и јаве да иду сватови. Ове гласоноше добијају од дјевојчине куће стране неки дар, па ма какав био, те се окрићене мало ракијицом, па се врате натраг своме сватовском друштву. Домаћин или који други узме боцу (плоску) и чашу те изиђе на једно 40—50 корака да дочека сватове, и са веселим их ријечима предусретне: „добро дошли кићени сватови“! те их почасти све по реду ракијом, сваки како прими част уклони се. док се сви наредају, јер они истом послије дају своје „поштење“. А кад све буде готово, тада пођу сви у још већем весељу и радости дјевојачкој кући. Кад сватови дођу дјевојачкој кући, онда они, који су сватове дочекали и на комшилука, сваки узме по једног или по два коња, па водају а сватови најприје мало постоје, те затим поседају око оног мјеста, гдје ће се синија (софра) поставити. Један другог части са својом плоском, а онај кавеција, који је одређен да каву кува сватовима, даје најпре свештенику или старом свату, па онда свима редом.

Кад се сватови одморе и сви попију каву, тада се софра постави, али најприје се домаћин и онај старјешина у чију ће кућу дјевојка, погоде, и плати дјевојку; па кад буде и то готово, тада изнесу на софру различита јела и пића, и кад каже домаћин или стари сват, да је све готово и у свом реду, онда су сви сватови за софром. Само чауш хода и коње надгледа, па вичe и чекићем својим туче о шта: „дајте коњма жита или сијена, понеси домаћине, дајдер да једу наши коњи, а ако нам недате, имамо ми у својој торби, јер од своје торбе нема бољег побре“. Подуље сједи сваки на свом мјесту; а пошто се више чашица попије, тада изведу дјевојку два брата или два најближа рођака и стану до кума или старог свата, а дјеверови око њих одају и чекају, док им дјевојку предаду. Насипе се један филџан ракије и у исти метну пртен па га покрију (пешкиром) ручњаком оним којим ће бити при вјенчању везане руке младенаца; онда дјевојка са палцем и малим прстом извади пртен кроз онај пешкир из филџана, па преко рамена пружи десном дјеверу, а дјевер куму, кум или свештеник устане и склопи руке дјевојчине длан с длаком, и пртеном три пут прекрсти и рече: *„Ва имја Оца, и Сина, и свјатаго Духа. Амин“*. Оним пртеном обавије око руку три пута и пружи јој, она пољуби и натакне јој пртен на прст десне руке. Иза тога окрене је три пута на десну страну и

подигне је мало у вис џеркне, па је тек онда преда дјеверовима, а ови је узму и одведу на страну изван сватова у какву ограду, ђе дјеверови и дјевојка и још неке женске од њезине родбине ручају. Сватови међу тим за постављеном софром сједе, пију, једу а неки да боме и пјевају.

Кад дјевојка прими прстен, тада свекар дјевојчин а отац младожењин, који је дошао по дјевојку, спини с коња јело и пиће, па га преда оцу дјевојчином, (ако је отац умро, онда други старјешина од куће или од рода прими) а овај се искључи са свекром дјевојчиним (ако нема свекра онда са оним кућним старјешином који је пошао са сватовима).

Отац дјевојчин нађе једног човјека, који ће то све приказивати и уз сходан говор предати. Овај узме то јело и пиће у своје руке и почне говорити: „Ој ти стари свате! ој, ти куме! ој, ти војводо[1])! ој, и ви браћо сватови, чујте и почујте! Ево неки Јовица Стјепановић, сина жени, веселе чини, а запросио је дјевојку код Михаила Мијаиловића, па је налио везене ардове, наточио вино и ракију, и донио сваку ђаконију, покувао бијеле хљебове, поклао бијеле бравове, и шта ти ја знам, помозите браћо јести и пити и на части захвалити и лијепим гласом проније-ти; ако буде мало још ће нам домаћин донијети". Кад он сврши тај свој говор, тада метне на софру јело и пиће, а њему успу из мјешине или ардова чашу ракије, те је приказивач узме у руке и рекне: „Ej, помози Боже! повесели срећо, живили и хвала вам браћо; сад нећемо да се веселимо; сад ћемо попити а драгог Бога молити и сваке среће добити; сад по једну малу а попуну равну; пити оћемо а радити нећемо; пити икад а радити никад, мрско радити а ракија душа; дај да видимо браћо, шта је у овој мјешини, ако му буде винце, било му свијетло лице, и око нас се свака срећа вила; ако буде ракија прежеженица, родила нам проја и пшеница; ако буде водица, водили нас тебе тамо, мене вамо на пуне суде и на пјане људе; широким нам путом долазили, а ширим одлазили". Овај испије ту чашу и свима се поклони, па сједне на своје мјесто.

Младожења (кога зову бегом) руча изван сватова, те се зато налази увијек код свог коња сам, гдје му укућани дјевојчини донесу што год појести и попити. Он ту једе и мало пије, док и сватови једу; а, кад су ручали, тада повиче чауш: „пођимо браћо! у добри час, кратки данци, а дуги конаци, туђа земља калауза нема". Онда хода отац дјевојчин и покупи од сваког свата плоске, те у исте налије толико ракије, колико би сваком свату доста било до куће младожењине. Затим сваки сват притеже колане своме коњу, дјеверови натоварене на коње дјевојачко рухо, те се онда препире родбина од дјевојчине стране и сватови, које ће прије на коња узјахати, или дјевојка или младожења. Пошто је свршена препирка, узјашу сви сватови коње, кум води дјевојчина коња за јулар (поводац), дјевојка држи за дизгине од узде, а дјеверови воде коња натоварена са рухом дјевојачким, и тако крену се кући младожењиној. Кад се крену од куће дјевојачке, тада отац њезин и друга родбина понесу плоску ракије и другог јела, испрате их на 40—50 корачаја од куће, те се поћасте и поздраве, и пођу даље. А кад дођу близу куће младожењине на једно четврт сата, отрчи младожења и војвода кући на муштулук, и кажу да иду сватови. Обојица добију по једну кошуљу и врате се натраг своме друштву. Они, који су остали код куће младожењине, изиђу пред кућу на 20—30 корачаја, те их ту дочекају, почасте и поздраве овим ријечима: „добро нам дошли кићени сватови", а ови им одврате: „боље вас нашли драги пријатељи!", и ту сви сјашу са коња осим дјевојке и кума, који води коња под дјевојком, и обилази три пута око куће. Па кад обиђе три пута око куће, тада јој дадну једну малу сикирицу у десну руку и она је са коња преко куће пребаци. Осим тога поставе покрај коња једну врећу жита за то, кад са коња сиђе, да стане ногама на жито, а дјеверови је ухвате за руке, и из оне вреће наспу јој оног жита у решето те јој дадну. Она узме решето у своје руке те прореди жито; послије пребаци оно решето и жито преко себе, да кокоши оно жито касније покупе. Дјеверови за тим узму дјевојку за руке и поведу у кућу.

Кад пође у кућу пољуби кућни праг, а домаћица кућна чекајући на њу у кући простре трубу беза од кућњег прага до огњишта. Дјевојку воде дјеверови у кућу, и она пољубивши кућни праг, ступа десном ногом преко прага савијајући онај без у трубу, дође до огњишта и

[1]) За сватовског војводу помоћа обично домаћини из младожењине куће, најмлађег зета, од његове цијеле своје и родбине.

пољуби га, затим иде наћвама и пољуби и изиђе на куће.

Сад се сватови ту мало одморе и попију по обичају каву и чашицу ракије. Дјеверови одведу дјевојку у зграду, ђе се налазе жене, које је расплету и метну јој капу (фесић) на главу, и једним великим пешкиром покрију главу. Тај пешкир достиже у накрет преко прсију. Послије 1—2 сата долази вјенчање и позову у кућу свештеника, кума, старог свата, младожењу, младу и дјеверове, ђе младенце свештеник по прквеном обреду вјенча. Послије вјенчања дјеверови одведу дјевојку у њезину зграду, ту је жене опет очешљају, оплету и бошчом по глави повежу.

Иза тога постави се софра. Свештеник и стари сват сједну са источне стране од софре, кум од западне, с десне стране кума сједи војвода, и остали сви редом сватови један до другога. Како који дође да сједне капу скине и повиче: „ој, ти стари свате! ој, ти куме! ој, ти војвода и сви остала браћа сватови! помози вам Бог!“ Они му одговоре: „помогао ти Бог!“ Свима добра воља — они одговоре: „и с тобом боља“, и сједне. Сви се тако редом дозивају, док се сви не испредају, затим се часте и пружају један другоме своју плоску. Прије почетка обједа усаде по један барјак у земљу за леђа кума, старог свата и војводе, које су понијели при поласку од своје куће. Сад домаћин (младожењин) изнесе од своје стране јела и пића колико је могућан на софру, те постави, и једу пију, пјевају и разговарају.

Породица старог свата, која је ту дошла, носе ствари, што су донијели т. ј. јело и пиће, предају старом свату а стари сват устане и зове домаћина; најприје се с њим преко тог јела пољуби, те му то јело и пиће преда; а овај му на том захвали са неколико ријечи и наће једног човјека, који ће му (старом свату и осталима) мјесто њега захвалити; овај приказивач прими то и пољуби се с домаћином. Затим стане више кума, капу скини на повиче; „Ој, ти стари свате божји брате, куме, војводо, домаћине и сви остала браћо сватови, помози вам Бог!“ Ови такођер снимив капу одговоре: „Дао нам Бог!“ Затим опет повиче: „Чујте браћо, неки Јовица Стјепановић, сина жени, весеље чини, па позвао неког Шпиру Јанковића за старог свата, божијег брата, он је њега зовно, он се њему љепше одазвао; напио је везене ардове, натоварио вино и ракију, и понио сваку ђаконију; поклао бијелу брават, покуво бијеле хљебове, дошао му на весеље и донио му поштење; каква му је бјелица пшеница, као да му је расла код Милошева раста; ђе но Милош коња одјахује и у земљу копље удара, за копље коња веже, плаве воке ната, мрку бразду баца, бјелицу пшеницу сије, за њим иде свети Петар и св. Никола, Бога моле да им пшеница роди; и родила му пшеница бјелица, била му стрњика колик врљика, испод класа модра, а у класу родна, по дну бусната, по сриједи модра а у класу родна; био му клас колик попов штап, био му сноп колик поп; био му стог колик зелени бор, на њем сједи господњи Бог, неком дијели капом, неком шаком а нама Божијом срећом пуном вређом. Кондa је брават по *Лијевчу* јању, а у *Змијању* рâнио, што ли је Змијање његовито, што ли Лијевче хљебовито, што ли Кобаш уди Брод, кад му је дао господини Бог. Право ходио, Богу се молио! (Сви скупа одговоре: дао му Бог). Натоварио вино и ракију, и понио сваку ђаконију. Каква му је ракија прежеженица, родила му проја и пшеница, као да је у Кобашу ракио пеко, а вино као да је у богатој Неретви точио. Помозите браћо попити и појести и лијепим гласом пронијети; ако буде мало још ће нам домаћин донијети. Да сам попа дворио, више би говорио; нит сам попа дворио ни књиге учио, из незнам даље браћо говорити“. Затим метне пред кума и свима се поклони. Пошто је ово тако приказао, тако му је дужност приказати и кумово, војводино и осталих сватова, који су донијели што-год са своје стране, и то исто тако се приказује, као и старог свата и неће све пред кума. Хљебови се на софри испред кума постављају овако: Најприје се хљебови међу један на други, али хљебац старог свата стоји увијек најгорњи; затим кум узме испред себе једно бранче, једно буренце ракије и један хљебац, те пружи старом свату као у име свога поштења. Касније тако исто стари сват куму попаље своје поштење, као и он њему. Оно што је остало од других нешто по софри поставе, а нешто домаћин однесе у кућу за оне друге, који нијесу за софру сјели.

Млада сад иде са дјеверовима. Један дјевер носи легењ у руци, други дјевер воду, а млада пешкир, те полијевају сватовима на руке. Најприје полију на руке старом свату и пољубе

га све троје у руку; онда куму, војводи и осталим свима редом сватовима. Сада узму дјеверови један хљебац, те га у средини ножем издубе и иду са младом најприје старом свату и рекну му: „Дедер стари свате, божји брате, закрпи дер ову долину!“ А он им дадне у новцу дар. На то ови рекну: „Фала стари свате; сретна ти кеса, жива ти дјеца, од Бога благословена. Чујте браћо, ево нам даде стари сват пет форинти, (само ко бајаги, да други више дадну), тога ти мјеста никад немањкало“; и дјеверови и млада пољубе старог свата у руку. Затим иду редом куму, војводи, свима сватовима, домаћину и домаћици, и тако исто говоре. Касније окупе младожењу те и овај им мора дати новаца. Што год падне новца на пољевачини, на дару и при поласку сватова, то је све невјестино, и она себи промјени у велике цванцике, и на себе те цванцике као накит метне. За вријеме обједа млада са дјеверовима, а младожења сам око софре ходају, али не послужују (јер има други који служи), те ако млада стоји више кума, тад младожења мора више старог свата и обратно.

Дјеверови затим носе између себе преко коца дар невјестин, којим ће све сватове редом дарivати. Млада најприје сними са коца онај дар, што је старом свату намијенила, па га савије и зашиште једну чашу ракије, па ју метне на онај дар; пољуби старог свата у руку и онај му дар преда. Затим стари сват зовне приказивача и пружи му тај дар заједно с чашом, а овај приказивач узме дар и чашу у своје руке и стане говорити: „Ој, ти куме! ој, ти стари свате ој, ти војводо! ој, ти домаћине и сви остала браћа сватови, ево неки Јовица Стјепановић, сина жени, весеље чини и зовно старог свата у сватове, те је исти на весеље дошао и лијепо му се одазвао, те сад га сназа дарује даром; она њега даром, њу Бог здрављом, сваком срећом и напретком. Сви јој рецте „помогао је Бог!“ А ови одговоре: „Дао јој Бог и помого је Бог!“ Приказивач сад узме чашу у руку, па је пружи коме год од сватова, те разазије дар окрене се и рекне: „Видите драга браћо моја, како је рубина шарена, везена и на образ изнешена, није хркала (спавала) већ је звркала (прела); колико је било на кошуљи жица, толико јој било мочионица, колико на кошуљи писова (веза), толико јој било гиздави снаха и синова. С њима се поносила као соко тица висином, лисица мудрином, вук касом, гавран гласом, шаран риба дубљином, Бања Лука пазаром, Градишчани рибом, Стапари курузима, Тешњани сухим шљивама, Дервенчани воловима, Тузлани са соли, Мостарани вином, Ерцеговци духаном, Сарајлије млицом, Љевљани вуном, Приједорчани дебљином; млад момак на врану коњу а на равну пољу; коју је злотвор, убио га Господ стријелом кроз плот; па отишао низ савске лугове купити дугове; нити дугова покупио, нити се овамо повратио; црњи од лонца, тањи од конца; кроз чибук се провлачно, у луле ноге прекретно; сви рецте помого је Бог!“ Затим приказивач метне тај дар старом свату преко десног рамена, а једна између жена узме од старог свата тај дар, метне га себи преко рамена и три пут обигра са тим даром око софре и сватова. Исто тако даље говори приказивач и куму, војводи, домаћину и осталим сватовима. Све онако се чини као и староме свату; а дар који треба дати младожењи, даје му се, али он га неће да прими, те тако трче за њим дјеверови, да би ма на који начин на њега бацили; те кад немогу дјеверови младожењу преварити, тада узме једна жена те себи метне преко рамена и три пут обигра око софре.

И тако сви сватови сједе до мрака, једући, пијући и веселећи се. Кад се почне смркавати, најприје пољаци кум својој кући и њега опреме што год љепше могу, а његов дар, што га је кума даривала старе у његову торбу, и још му метну у торбу једну погачу, једно плеће и наспу плоску ракије. Онда он дарује своју нову куму, са свима се сватовима поздрави, и пође својој кући. Дјеверови са невјестом испрате кума на једно 20—30 корачаја, ту га мало почасте и у руку пољубе. Кум оде својој кући пјевајући а дјеверови врате се натраг сватовима. Касније се сви сватови спреме, али понајприје младу поздраве, даривају и пожеле јој сваку добру срећу и добро здравље, а она сваког пољуби у руку, па онда се сви поздраве и сваки пође својој кући пјевајући. Дјеверови их испрате и пољубе у руку као и кума. Они ту ноћ преноће код младожењине куће. Заједно вечерају дјеверови, млада и младожења у њиховој згради где ће спавати. Кад вечерају дјеверови изиђу из зграде и оду у кућу, младенци остану у згради. Чим је зора лице помолила, млада и младожења устану, млада уђе у кућу да дјеверове буди, да кућу почисте, воде донесу,

и све у свој ред да доведу. Тог дана дјеверови остану до ручка; ту ручају и отален својој кући оду, ако су дјеверови са стране а не укућани.

Колико је мени познато овакав је народни свадбени обичај у Босни, а видио сам га и прочуио у к тару Бањалучком, те по томе и описах га. Ако ништа више, ево сам укратко упознао нашу читалачку публику са тим обичајем, јер да боме, да многи нијесу имали прилике да то виде и о томе размишљају.

Бања Лука октобра 1893.

Јован Новаковић,
парох бистрички.

Три звијезде.

Митроносцима: **Георгију Николајевићу, Серафиму Перовићу, и Николи Мандићу.**

Три звијезде што се сјаје —
Три Србина Митроносца,
То су наше узданице,
То су наша до три оца.

*

Георгије и Серафим
И Никола, три су лика
Духовне нам старјешине —
Три Србина духовника.

*

Свештеници и сав народ
Упрли су у њих очи —
С' чистом вјером надају се,
Да ће бити од помоћи.

*

Да ће бранит' род и вјеру —
Помагати синке драге,
Који жеље помоћ какву
И духовног хљеба, снаге.

*

Народ моли, народ гледа
И, од њих се добру нада —
А свак знаде: Ту је срећа,
Гдје год вођа добро влада...

* * *

Митроносци — наши оци!
Покаж'те се, да сте синци —
Српског оца, српске мајке,
Светог Саве наслеђници...

*

О, љубе вас српска дјеца!
И Богу се за вас моле —
Подижите, гдје се може,
Свете храме — српске школе!

*

Да с' очува стара слава —
Србиново име свето,
Са *просвјетом* нек ускрсне —
Нова срећа, ново љето!

*

Дремежа је доста било —
Са науком који живе...
Сви народи просвјећени
Таквијем се људ'ма диве!
Ви можете, ви требате,
Да свој народ соколите,
Па ће и Бог испунити
Ваше жеље — што г' молите...

*

Благо томе, који ув'јек
У народу своме живи,
Им'о с' рашта и родити —
А сваки се њему диви...

Марко С. Поповић,
учитељ и ђакон.

Фоча, на Митров-дан 1893. год.

Србине!

Дичном пјеснику и свештенику **Јовану Сундечићу.**

Шта је човјек, када не зна
У свијету да се нађе
Свјестан живот, вјера, љубав,
Да л' је од тог' ишта слађе?

*

Који има свјести, вјере,
Ко презире љубав свету, —
Тај у мраку срећу тражи,
А, руга се свем' свијету..

*

Шта је слава без поштења,
Шта ће сабља без јунака;
Које ли је име пречe —
Него што је мила мајка?

*

— Без поштења који живи,
Тај не знаде образ што је!
Тај не има срца свога,
Нити праве душе своје . .

*

Сабља сама када стоји,
У корама само хр'ђа . . .
— — — — — — —
Кад се човјек у што нада,
Тада му је вјера тврђа.

*

Мајчино је име слатко —
Али има неко пречe,
А то име „Бог" је Вишњи
— Он нам шаље дан и вече...

*

Од Бога је свако добро,
Његово је име славно —
На свијету, том' имену
Никакво му није равно.
— — — — — — —
— — — — — — —

*

О, пјесниче —
Слављениче!
Чили старче
И јуначе!
Ти си узор нама свима —
Твојој браћи, синовима..
У весељу пјесме пјеваш,
А у тузи сузе љеваш.
Твог се срца пјесма чује —
Њихни звуци красно брује!..
На рâд зовеш
Соколове —
Витезове.
Пропов'једаш у свијету
Православну вјеру свету.
Крст се сјаји у десници,
Еванђеље у љевици..
На крсту су четир' слова
Србинова —
Видовдана..
Урезана
Оног дана —
Од мегдана . . .
На *Косову* —
Бојном пољу . .
Када но је Србин пао!
За рођ, вјеру живот дао!..
Са крста се зраци сјаје,
Обасјају српске крајe.
— Српска браћа Бога моле,
Један другог браћки воле...
Ти се сладиш, пјесме пјеваш,
У радости сузе љеваш —
Твоје пјесме чиле, лаке,
Зову браћу једне мајке,
Да се слажу, да се воле,
Да се једном Богу моле. . . .
Тумачиш им Еванђеље —
Желиш добро и весеље . .
Твоје срце с' пламом гори,
У раду се не умори.
О, просвјети много радиш,
А у томе ти се сладиш!
Пун си вјере и љубави,
Као сваки човјек прави.
Па ко има срца душе,
Који но је Србин прави,
Са признањем тебе слави —
— — — —

Живи старче —
Учењаче!
А живи ћеш док је Српства —
Рâд твој пасти нигда не ће.
Из њега је никло цв'јеће . .
У том цв'јећу многа ружа,
Што их твоја вила пружа.
Кита браћу цв'јећем тијем
Умилнијем . . .
А, ти гледаш — од весеља
Твоје срце пјесме пјева — —
И, ја добих једну ружу,
Од тих в'јенца
Српскога цв'јећа!.
Па ти пјева срце моје,
Пјесме своје . . .
Док год има таквих вођа,

Напредак ће увијек бити —
Браћа ће се веселити
И грлити . . . — — — —
Не замјери, што испјевах
Ову пјесму срца млада;
Јер што твоје срце жели

Фоча, на Митров-дан 1893.

И моја је душа рада . . .
Бог Свевишњи, који гледа
Омиљену дјецу своју —
Нек ојача, нек укрјепи,
Овјенчану старост твоју!!

Марко С. Поповић,
учитељ и ђакон.

Искре појезије.

Од **Дионисија Миковића.**

I.

У Бога је веље око,
У све тајне оно види;
Ко се грјеха не сачува
Тај ће вјечно да се стиди.

II.

Ој како је ово срце,
Жади би га сами знали!
Кршили га вали наде . . .
И они га одржали!...

Бол болује ово срце
Ради оне наше ране,
Па кад мислим да пропаде
Оно новом снагом плане!

III.

Опрезност је мајка уму
Нека свагда буде с нама,
Јер без ње добра нам нема
Ни људима ни женама.

По један листић у вијенац на четири гроба.

Још отрли лице нијесмо од оправљане жалобнице суве: за Филимоном Фрањевићем, игуманом и управитељем светоуспенске лавре, именом Режевића; и Душаном Перазићем клиником, врлодушним сином врлодушног оца пок. Стефана, врсног писаног прота и пароха. Али где чуда! Света звона св. никољске лавре, именом Праскавице, једнако у Паштровићима, дирљиво заиктала! И одјек светијех звона навјестио нову сузу и нови гроб! *Василије Перазић*, архимандрит, оде Богу на истину.

И најприје заплакао и запјевао, запјевао и заплакао, Филип Станков Перазић, у Паштровићима, у селу Катуну, близу манастира Режевића, 14. новембра 1817. године познате овамо под именом: „гладна година".

И Ћирилова слова почео је Филип најприје учити у манастиру Режевићу.

А изучио је Филип „клирикалну школу" у Шибенику и Задру, с помоћу свог стрица Димитрија, архимандрита режевићког, многострадалног и многозаслужног.

Свети објет монашески примио је Филип у манастиру Режевићу, и добио име Василије.

За ђакона и свештеника рукоположио га је покојни владика Јеротије Мутибарић. А за игумана произвео га је пок. Стефан Кнежевић; а за архимандрита др. Герасим Петрановић, 1883. на Тројичин дан, у св. Тројичској цркви у Будви.

Живио је још и у манастирима: Режевићу, и Под Ластву, као управитељ. Савремено је много година учитељевао.

И преминуо је старац архимандрит у свом манастиру Праскавици, послије двомјесечне болести, 7. јуна о. г. А 9. истог мјесеца био му је величанствени спровод. Опојало га 12 свештеника из оба реда. На опијелу опростио се с њим с кратком бесједом преподобни отац Јосиф Катурић јеромонах — управитељ манастира Дуљева св. Стефана, Архиђакона првомученика.

Бјеше старац добре и благе нарави, и скроман у потпуном смислу ове ријечи. Он потјеђаше на тип жељног старог српског калуђера по пут хаџи Ђера и хаџи Руфима, Пајисија и други.

Њ. В. Никола I. црногорски Господар, одарио га је витешким крстом Даниловијем 4 реда, приликом смрти покојног Висариона Љубише, митрополита, т. ј. год. 1884.

И тек што је умукло звоно св. праскавичке лавре, а заплакала звона св. успенске лавре савинске у Херцег Новом. Ова св. звона навијестила жалошање за *Јоаникијем Аврамовићем*, игуманом Сиона на приморју.

Јован Аврамовић родио се у селу Херцеговске општине, прије 62 године.

Учио се најприје у манастиру Савини код смјернијех отаца богомољаца. Изучио је клирикалну школу, па ступио у брак са Јеленом рођ. Бјеладиновић.

Ђаконом и свештеником произвео га је пок. владика Стефан Кнежевић.

Као свјетовни свештеник послуживао је духовно леденичку парохију.

На скоро је обудовио, и примио св. монашки објет.

Живио је још и у манастирима Праскавици, Градишту и Дуљеву у Паштровићима.

На св. игумански чин узвисио га др. Герасим Петрановић епископ — дјецеван питоме Боке, виловита Дубровника, и Спича: општине између Паштровића и Бара.

У задњем времену послуживао је и парохије Дубровачку и Трјестинску.

А како је ту лијепо знао покојни игуман Јоаникије остати на висини узвишеног задатка, о томе нам лијепо свједоче оба ова споменута родољубна наша општества, прво свједоџбом од 3. фебруара 1887. г. а друго актом 21. априла 1891. бр. 26.

Покојни игуман Јоаникије, спомиње се још код нас као ријетки црквени пјевац.

И бјеше 5. јуна, о. г. кад је покојни игуман Јоаникије послије дуге и тешке болести свршио рачуне са овијем варљивијем и мучнијем свијетом.

Сјутра дан био му је лијепи сировод. И опојали пок. игумана Јоаникија девет свештеника из оба реда. На опијелу приповиједао је преподобни О. Милутин, савински јеромонах. И кад ово последњи пут изговорисмо „вјечнаја памјат“, низ једну сиједу и низ једну младу браду, свештеничке красоте, јаче грунуше сузе жалоснице: отац и син, протојереј и јереј Петар и Михаило Аврамовићи, сродници пок. игумана, жељаху да у њима нађу одушка за осјетном празнином у братском срцу. Али од свију суза бјеше једна најтоплија; она се следила па раскравила. „Утјешни се Маре!“ тјешили ми тужну сестру покојног игумана, а и сами смо потребовали утјехе.

И тек што умукла св. звона савинске лавре, о грозно заплакала звона свето-никољског манастира Градишта, опет у Паштровићима. И њихов одјек силом грома погоди у срце.

Тужну вијест навијестише она. На Црнојевића Ријеци, приликом четиристогодишње прославе ободске штампарије, а имено 16. јула о. г. испусти добру душу врсни члан српске јерархије *Петар Мијор*, протопрезвитер и редовни члан српско-православне боко-которске дуброваčке и спичанске консисторије.

Прије 55 година, најприје га огријало сунце у паштровском селу Буљарица. Учио се најприје код калуђера у манастиру Градишту. Изучио је клирикалну школу у Задру. Ступив у брак, рукоположио га за ђакона и презвитера покојни владика Стефан Кнежевић. Учитељевао је у Кастел Ластви у Паштровићима, Рисну и Будви. За протопрезвитера будванског произвео га је владика др. Герасим Петрановић. Био је код нас на гласу проповједник. Само су неколике његове бесједе штампане, и у њима се огледа његова способност, а кога је слушао морао се дивити његовом ораторском дару!

И бје протопрезвитер Петар, одликован златнијем и витешкијем крстом Ф. Ј. I. и вит. црногорским крстом Дан. 4. реда. Прије 10 година постао је редовнијем чланом конзисторије.

Ми смо доста у њему изгубили, јер бјеше необично истрајни и вјешти радиша, у свом позиву! А свагда бјеше готов протојереј Петар да свакоме у помоћ притече и дјелом и савјетом.

Бјеше покојник савјестан и енергичан. И у непријатељу је цијенио и поштовао врлине.

И за његов рад и врлине, преголеми су моји утисци!

Посмртни остаци непрежаљеног покојника пренесени су с Ријеке на Цетиње, у „Влашку“ цркву.

Црногорско и приморско свештенство на челу г. Саве Косановића, Дабро-босанског митрополита у почијевању, и г. Никанора Ружичића, жичког владике у почијевању, читало је главе св. јеванђеља.

Сјутра дан испратило га до гроба исто свештенство на челу г. Митрофана Бана, црногорско-брдског митрополита.

У тужној пратњи било је много избраног црногорског народа, и славенскијех чланова милијех гостију Црне Горе, што учествоваше на четиристогодишњој прослави ободске штампарије.

А на челу ове тужне пратње изволъели су бити књажевићи Њ. свијет. Данило црногорски престолонаслъедник, и Њ. свијет. Мирко, с великодостојницима.

С Граба га испратило 200 Црногораца, до границе између Гесарије и Црне Горе, ђе су га прифатили Брајићи с тужном браћом Паштровићима.

Брајићи га испратили до Мртвице, границе између њих и Паштровића.

И мртво тијело протојереја Петра, донијели су Паштровићи у родну му кућу.

Осамнаестог истог мјесеца, био је покојнику тужни спровод из родне куће до манастира Градишта, и ту су му посмртни остаци у породичну гробницу сахрањени.

И опојало је покојног протојереја Петра једанаест свештеника са епископским јерођаконом преподобним г. О. Макаријем Милановићем, а под начелством сједоглавог окружног протопрезвитера будванског г. Лазара Давидовића.

На опијелу држао је бесједу јереј Марко Поповић, администратор Тудоровића а на хладном гробу опростио се с њим тронути скромни писац ових редака, који ће за њим осјећати у срцу до свог гроба осјетну празнину.

Уз честиту супругу гђу Марију рођ. Греговић и четири сина, од којих је најстарији поп Никола парох рисански, а од њега млађи Стефан оправдано хваљен као слушалац философије, оплакују га брат Марко и многобројни поштоваоци, пријатељи и сродници.

На гроб покојног протојереја Петра, положено је неколико вијенаца. Моја смјерна жалост запамтила је само четири а имено: родољубне опћине паштровске и будванске, и обитељи Љубише и Анауловића.

Али ће ови и сви остали вијенци увенути а биће трајан онај ког је покојни протојереј Петар сам себи сплео, примјерно радећи од повоја до покрова, а у пркос свијем незгодама које обично сретају све људе вишег духа и значаја.

И тек умукло звоно св. никољског манастира Градишта, а тужни одјек звона прелетио преко гора и преко мора од убаве Фрушке Горе. У св. хоповској лаври, отворио се гроб! На какву жертву хоће тај хладни дом?

О. Сергије Шакрак-Ничић, патријаршески синђел, српски књижевник, и уредник „Српског Сиона“, престао мислити и радити за цркву и српски народ у најљепшијем својијем данима!

И монашка школа у Хопову, изгуби у Сергији свог интелектуалног творца, и несуђеног управитеља, који јој хоћаше бити и понос и дика; православна црква и српска књига марљивог радника.

И ми смо се с њим измишљени светијем пјеловима на повратку његовом са прославе четиристогодишњице ободске штампарије; познали се лично тек да сада за њим више жалимо.

А ако Господу буде мило да кад год испунимо покојникову и своју жељу, бива: да се поклонимо светијем српскијем задужбинама у убавој Фрушкој Гори, наћи ћемо плод његовог сјемена, јер сјеме његово бјеше здраво а пало је на добру њиву. И то ће нас у неколико тјешити.

И цвијет са стабла од сјемена пустиће мирис по свему српском народу, и тај ће народ уздити једно кандило над гробом смјерног сијача. И никад гробом неће овладати мрак, јер се кандило утулити неће док устраје народа и његове захвалности.

*

Са четири ове снаге, доста је изгубила Божија кућа и Божија дјеца: света црква и народ.

И оправдана је наша суза за њима у овијем данима лукавства, преваре, лажи, мржње, несложе, ненависти и зависти и т. д.

*

Блажене сјени духовнијех отаца, преко којих сам, по Божијој вољи, очишћен и освећен, светијем тајнама... узвишен и усмирен објетом... О, сјени учитеља, добротвора и пријатеља, у Господу браће и саслужитеља! Нека не вријеђа вашу скромност по овај лист у вијенцу на почивалишту вашијех остатака.

А по овај листић натопљен је искреном сузом жалосницом и потјече из благодарног срца за вама много жалосног; и из душе за вама много смућене; и из ума за вама много збрканог: али кога расвијетљују ваше добре и свијетле стране

са утјехом св. апостола Павла: „Смрт није зло него пут к воскресењу!“

Овамо је цвијет, а тамо је, куд сте ви пресељили, прави и трајни свијет. И тисућа љета није ништа у цвијету пред вјечнијем свијетом, а камо ли неколико незнатнијех и чемернијех дана, па... до виђења! И блажени вам покој и вјечни спомен!

Рисан, о Малој Госпођи 1893.

Игуман Дионисије Миковић,
управитељ манастира Бање.

Умировљен.

Петра Петрановића, протојереја и ректора српско-православног богословског завода у Рељеву, благоизволело је високо царско и краљевско заједничко министарство у Бечу ставити га у трајно стање мира на сопствено његово захтијевање, и у то име дозволило му је годишњу мировину од 666 форинти 67 новчића аустр. вриједи.

Именовани.

Тома Алагић, досадашњи професор старе богословије у Рељеву, од високог цар. и крал. заједничког министарства именован је професором српско-православног богословског училишта у Рељеву, у дефинитивном својству у VIII. дневном разреду; а висока земаљска влада повјерила му је управу ректората тога завода до даље одредбе.

Као професору одређена му је годишња плата од 1200 фор., уз то суставна повишица од 400 фор., активни доплатак од 400 фор. и слободан стан у Рељеву, а као управитељу ректората годишња награда и доплатак од 480 фор.

Јован Зимоњић, абсолвирани слушаоц богословског факултета у Черновици, од поглавице високе земаљске владе за Босну и Херцеговину именован је суплентом српско-православног богословског училишта у Рељеву, са годишњом платом од 1000 фор., станом и храном у заводу или ресутум у новцу за храну.

Разно.

Велики добротвор српског народа Коста Вучковић. У Сплету у Далмацији, гдје се српске фамилије на прсте могу избројати, умро је у петак 1. (13.) окт. о. г. трговац *Коста Вучковић*, те иза себе оставио силан иметак, који се цијени на добро *то милијуна фиорината*. Он га, истина није ни из чега створио, него је квасац наслиједио, те с њим тако мудро управљао да је ето иза себе оставио велик колач. У Сплету умро је наиме без дјеце пред окупацију сарајевски трговац *Тузлић*, те своме пословођи Кости Вучковићу из Бос. Крајине оставио сав свој иметак, који је могао износити око 100.000 фор. Али није га оставио само њему, већ га је оставио и своме народу. Покојни Тузлић одредио је 26.000 фор, *за оснивање српске гимназије у Сарајеву*, па пошто је покојни Вучковић рачуна водио и о приликама, које данас владају у Босни, то тај новац није исплатио сарајевској српској општини, него га је капитилисао до бољих времена, те је до данас нарастао на 50.000 ф. Остали свој иметак оставио је покојни Тузлић Кости Вучковићу под погодбом, да се *не смије женити*, да од стеченога иметка мора оставити један дио *на народне добротворне цијели*, а остатак опет своме пословођи, сину српскога народа, који опет мора тако исто радити *као и они*.

Са оставином покојнога Тузлића управљао је Коста Вучковић најсавјесније, па се ево одужио и аманету, кога му је његов и народни добротвор оставио. Пред смрт своју учинио је распоређење са стеченим иметком, те је одредио:

1. За оснивање **српске гимназије у Сарајеву 80.000 фор.**, на име 50.000, које је покојни Тузлић оставио, а 30.000, које је он сам стекао.

2. За оснивање српског књижевног друштва **„Матица Српска“ у Дубровнику своту од 160.000 фор.**, које његов насљедник може исплатити одмах или у току од 16 година — сваке године по 10.000 фор. Тим новцем равнаће — док не

постане својина дубровачке „Матице Српске“— дубровачка, котарска и рисанска српско православна општина, а онда само она прва.

Осим ових већих свота у просветне циљеви надарио је покојник многе *српске православне цркве* по Далмацији, Босни и Херцеговини. По 1000 фор. српским православним црквама у Босни: у Санском Мосту, у Дабру, у Петровцу, у Гламочу, у Лијевну и Бугојну. А у Далмацији овим српским православним црквама: у Дицмо-Тушцима 1000 фор., у Брочанцу 500 фор., у Загори 300 фор., у Зелову 200 фор., у Скрадину 1000 фор., у Плавну 500 фор. — Даље је завјештао манастиру Крупи у Далмацији 500 фор. и манастиру Гомновици у Босни код Бања Луке 1000 фор. — Осим тога наредио је да његов насљедник Стеван Перовић преда српској православној Конзисторији у Задру 2500 фор за евентуалну градњу српске православне цркве у Сплету. Овом одредбом извршио је завјештај свога предходника пок. Крсте Николића-Тузлића те и сплетских *сиромаха* сјетно се са 4.500 фор. а аутомашког *радничког друштва* „societá operaia“ са 11.000 фор. Својим пак насљедником учинио је под истим увјетима, под којим је сам постао насљедником свога пословођу *С. Перовића* на Требиња у Херцеговини, те тако ће Српство и у будуће развеселавати вијести, као што је била она о оставини пок. Тузлића и ова пок. Вучковића; — један добротвор одмјењиваће другога.

Нека је слава и вјечна успомена великом српском добротвору Кости Вучковићу!

Окружница Митрополије Црногорске у погледу ношње свештенства. Митрополит Црногорски и Брдски *Митрофан Бан* издао је под 9. септ. о. г. окружницу подручном свештенству обојега реда, по којој се од сада *свештенству забрањује носити оружје*, и наређује, да свештенство црногорско од 1. јануара 1894. *мора имати свештеничке мантије*, као што носи православно свештенство у другим државама. Даље се прописује какво мора бити свештенско одијело и како ће се и кад носити. По „*Просвјети*“ цетињској гласи та окружница овако:

„*Часноме обојега реда Свештенству Богоспасајеме Јерархије Црногорске поздрав и Архијерејски Благослов!*

Благовјерно Свештенство Богоспасајеме Јерархије Црногорске, придржавајући се обичаја из прошлости, кога су изазвале познате околности у којима се налазила наша Отаџбина, носило је народње одјело, а с њим заједно и народње оружје, без сваке готово разлике од осталих Црногораца.

Околности које су повода дале, да се овакви обичаји код нашега Свештенства одомаћи, данас су у здрављу *Његовога Височанства* нашега премилостивога Господара *Кнеза Николе* измијењене. Усљед тога, све административне гране у земљи уређене су тако, да свака у њих саодговара ономе сталежу, кога и престављa.

Да би и наше пречасно свештенство већ један пут у погледу своје спољашње ношње стало на оно становиште, које од њега сами његов свети чин изискује, нашли смо за сходно овијем наредити, да јерархично обојега реда свештенство, од дана када прими ову наредбу, престане носити свако јавно и тајно оружје.

Доба, у коме живимо, мирно је, које нека благослови Бог на пољу унутрашњега унапређења, и процвјетања благостања у земљи. А кад би вољом Божјом ријеме са собом донијело потребу од оружја, *Његово Височанство*, наш премилостиви *Господар*, неби пропустио, да по ново наоружа Свештенство Своје Богохраните Државе, те би оно своме узвишеном Владару и том приликом, као и свагда до сада, својијем јунаштвом умјело засвједочити вјерност Светој својој Православној Цркви, *Господару, Његовоме Сјајноме Дому* и љубав својој Домовини.

Осим тога наређује се, да монашко духовенство у манастирима и парохијално Свештенство у варошима, и то: у Цетињу, Ријеци Црнојевића, Бару, Улцињу, Подгорици, Никшићу и Колашину од 1. јануара наступајуће 1894 год. *посједносно почне носити свештеничке црне дугачке мантије*, као што такве хаљине носи све православно Свештенство у другим државама.

Остали пак Свештеници по селима такође дужни су од означеног рока имати такве свештеничке хаљине, и ове нека облаче кад би долазили на Цетиње, на скупштине код манастира, но пазаре и у варошн. Ако којему од сеоских свештеника материјално стање неби допустило, да за сада такве хаљине набавити може, такви најдаље до Митрова-дне ове године нека о свом материјалноме стању обавјести Духовну Управу, од које ће добити нову засебну наредбу

Материја (роба) за свештеничке мантије може служити једнака, како свештенству монашкога чина, тако и мирскога са том једином разликом,

што појасеви и листе од горњих хаљина Јеромонасима имају бити од црне материје а мирске од плаветне, Архимандрити, Игумани, Архиђакони, Синђели, Протојереји и Протођакони носе црвене појасеве и црвене такође листе на горњим хаљинама.

Монашко (манастирско) духовенство у манастирима обично а неизостанно у цркви дужно је носити *камилавке*, а изван манастира народне капе са црнијем одозго тепелуком; мирско парохијално свештенство има носити обичне *народње капе*.

Православно свештенство готово свуда носило је, и данас носи дугачке косе (власи). Код нас у задње вријеме опажа се да појекоји свештеници по свјетскоме начину потстрижају своје косе. Такви нови обичај не саглашава се са обичајем наших старих свештеника, нити саодговара пракси свете православне цркве, по којој се управљало стаго а и данас се управља ново свештенство свуда у православној цркви.

Зато наређује се, да свештеници обојега реда наше Јерархије у будуће, од дана, кад добију ову наредбу, *не смију* већ *потстрижавати своје власи*, него нека шљедују обичају, који у томе свуда постоји код православнога свештенства.

Који би се свештеник огријешио о и једну тачку, коју садржи ова наредба, тај би себе подвргао строгој одговорности".

Дар цркви у Раткову у протопрезвитерату Кључком. Дана 25. септембра 1893. предстали су пред протопрезвитерски уред у Кључу: јереј Стеван Бабић из Раткова и Малета Босанчић одборник црквени, и показали су осам комада тапија од земље, које су на ратковачку у Бањици цркву преведене. Ове земље даровали су у дотичну цркву православни Срби и то:

1. Марко Гуслов 1 дан оранице.
2. Ђука Столић „ „ „
3. Симо Бајић ½ дана „
4. Мијо Радивојчевић 1 дан оранице
5. Мића Арамбашић 1½ „ „
6. Стеван Врагић 4 дана кошанице.
7. Милан Макивић 1 дан „
8. Захарија Илић из Кључа 4 д. кошанице.

Свемилостиви Бог нека овим дародавцима и добрим Хришћанима подари сваку срећу и здравље, како би и у будуће могли овакве и друге дарове поклањати св. матери цркви. Дај Боже, да се и други на њих угледају. Х. М. П.

Нови српски православни епископи. У Срем. Карловцима састао се 18. октобра о. г. архијерејски Синод и изабрао је једногласно у сједници својој од 19. окт. о. г. за бачког епископа: протосинђела *Германа Опачића*, а за будимског епископа протосинђела *Герасима Петровића*. Сад се очекује потврда овога синодског избора од стране Његова ц. и к. ап. Величанства, те послије тога шљедоваће рукоположење.

Парастос послије 150 година. Архијепископ и патријарх српски Георгије приредио је 23. октобра о. г. у манастиру Раковцу парастос негдашњем митрополиту српском Вићентију Јовановићу (1731.—1737.), за кога се држало, да је издао српско-православну цркву, а што су исторички нови проналаски са свим опровргли, те је тако исти великодостојник опет примљен овим чином у ред заслужних црквених великодостојника.

Примљени питомци у српско-православно богословско училиште у Рељеву. У први разред новопреуређене богословије у Рељеву, примљени су из петог разреда сарајевске гимназије, као питомци само ова двојица младића, и то: *Трифко Максимовић*, из Зеника, парохије Осјечко-Блажујске у кот. сарајевском; и *Симо Кондић* из Бос. Новог, парохије истог имена у кот. Костајничком.

Добротвор школе. Митрополит српски Михајло у Београду поклонио је 20.000 динара за подизање нове основне школе у Соко-Бањи у Србији, гдје се митрополит родио.

Нова милешевска епископија. Цариградски лист „Сабах" јавља, да је св. Синод православне цариградске патријаршије ријешио, да се оснује милешевска епископија за новопазарски санџак у Старој Србији, са столицом у *Пљевљима*.

Друштво св. Саве у Гор. Карловцу. Неколико родољубивих Срба у Горњем Карловцу основали су друштво св. Саве, коме је циљ и задатак, да помаже српским ученицима и ученицама православне вјере, који се уче у школским заводима у Г. Карловцу. Заиста племенита циљ! Земаљска влада потврдила је правила тога друштва, те ће друштво већ ове школске године отпочети своје добротворно дјелање давањем књига, одијела и новчане потпоре.

Јавна благодарност. Уз небројене доказе милости, благонаклоности, очинског старања и благонаклоности према црквама и просвјетним заводима, без разлике вјере и народности, благо-

извольела је висока земаљска влада за Босну и Херцеговину, и сиромашну нашу српско-православну цркву у Ребровцу, у милости својој одликовати поклоном у ћъедећим велећепним црквеним утварима:

Даровала је: један путир, два дискоса, двије звјездице, једно копље, једну жлицу, један кивот, три дарка, двије одежде, једну кутију за тамјан, два стихара за свештеника, двоје нарук вице, два појаса, два епитрахиља, један набедреник. — Даље: једно кандило велико, три кандила мала, један цвијет (полијелеј), два велика чирака (стуба), два чирака двострука за часну трпезу, два чирака за проскомидију и једну кадионицу.

На томе племенитоме дару молимо, да висока земаљска влада благоизволи примити најдубљу, најодданију и најпокорнију благодарност, како од стране ове општине, тако и од цијелог народа споменуте парохијалне цркве.

Из сједнице српско-правосл. црк. општине.
У Ребровцу (код Бања Лука), 3. октоб. 1893.

Српско-православна црквена општина.

Перовођа: Предсједник:
С. **Вукашиновић.** **Сава Сурутка.**

Освећење црквеног звона Освећење новог црквеног звона у селу Грацима у котару и протопрезитерату ключком извршено је у 10 сати прије подне 1. октобра 1893. год. на дан Покрова пресвете Богородице, као Храм ове цркве, чинодјејством двојице свештеника: мене ниже потписаногa и Миле Мачкића дотичног пароха, који је исти дан обавио Божју службу,код које по свршетку говорио сам сходну бесједу.

Тај дан састало се из околице доста српског православног народа (а било би сигурно и више, да није била сва прилика, да ће вас дан кишан бити), који се је веома провеселио, јер је за њихово мјестанце овај дан знаменит био.

Буди узгред и ово речено: село „Граци" задржало је своје старе благочестиве српске обичаје, како у побожности тако и у ношњи; а и морал им је остао на својој старој висини, јер им и данас момчад и дјевојчад печат стида на лицу носе.

Овом приликом (и ако су у напријед звоно исплатили) пало је од народа добровољнијех прилога 84 фор. 47. новч. а сам кум Стеван Лазендић врли Србин и побожни Хришћанин даровао је 20 фор. Укупног дакле прихода било је 104 фор. 47 новч., што се може рећи, да је према броју и стању овога народа, врло добро.

Звоно тежи осим прибора 157 килогр., на коме је ћирилицом потписано: „Звоно за српско-православну цркву храм Покрова пресвете Богородице у селу Грацу котар Кључ у Босни 1893. г."

Према истоку је лик пресвете Богородице са напрсним ликом Исуса Христа.

Звоно је наручено и сальевено у Љубљани у Крањској, а врло је, према својој величини, јасно.

Из протопрезитерског уреда.
У Кључу, 13. октобра 1893.

Хаџи Миле А. Попадић,
надзиратељ и парох.

Одликован. Вриједни и честити сарадник нашег листа *Јован Петровић* свештеник, катихета и кр. професор у Загребу, не давно одликован је од свога епископа *црквеним појасом*; а прије кратког времена подарило му је Његово Височанство књаз црногорски Никола I. одличје витешкога крста Данилова IV. степена. Оба ова одличја добио је г. Петровић за своје књижевне заслуге и успјешни рад на пољу цркве и школе.

Овом неуморном дјелатељу у служби српско-православне цркве, срдачно честитамо одликовање са жељом: да га Бог поживи, и да му даде снаге, како би и у будуће поред своје чедне воље и трудољубља заслужио и више одликовање, радећи на црквено-просвјетном пољу, на корист православља и религиозно-моралног васпитања српске омладине.

Прешли у православну вјеру. *Пет хиљада Арапа* у Сирији, прешло је из протестанске вјере у православну заузимањем антиохијског патријарха, који им је о свом трошку саградио цркве и школе и поставио свештенике и учитеље.

Православни свештеници у Америци. Са Истока отишли су у Америку три православна свештеника, да буду пастири стада Христова, које је у посљедње вријеме прешло на унијатске вјере у православну.

Исправак. У IX. св. „Источника“ на стр. 399. и 400. поткрале су се ове штампарске погрјешке: умјесто: Ἡ μέναχρί βεια треба да стоји: Ἡ μέν ἀκρίβειά; умјесто: διγάνους — διγάμους; ὥδτε — ὥστε; Gora — Goar, што се овијем исправљају.

Књижевне вијести.

Српски пчелар. Саставио Јован Живановић. У новом Саду. Издање књижаре Луке Јоцића 1893. Цијело дјело изићиће око двадесет табака велике осмине, биће у њему илустрација а стајаће 1 фор. 60 новчића. Живановић приказује своје дјело архимандриту Илариjону Руварцу, који је још прије петнаест година као ректор богословије у Карловцима подигао катедру из пчеларства у богословији, те тим учинио да се пчеларство сваким даном све више шири међу српски народ.

Ову књигу требало би да је набаве свештеници и у народ растуре, особито да је препоруче онима, који држе пчеле, јер ће из ње научити како треба рационалније и вјештије радити око пчељњака.

Одговор Димитрије Руварца г. Црнорисцу Храбром — Сергију Нинићу Шакраку синђелу, члану књижевног одјељења „Српске Матице“, бити имајућем управитељу „монашке школе“ и т. д. и т. д. и т. д. (Одштампано из „Новог Времена“ за 1893. г. Земун 1893. Штампарија Симе Пајића. Књига садржи 84 стране а цијена?

Измирили се. Позоришна игра у једном чину. За српску младеж написао: Михајло Милановић. Прештампано из „Голуба“ 1893. Цијена 10 новч. У Сомбору, штампарија Ферд. Битермана а издање књижарнице Миливоја Каракашевића. 1893.

На земљи и под земљом. Приче свјетскога путника. Написао В. Галузјејев. Превео Ј. Кара-Матић. Садржај: У Кајени — Игра по цијену живота — Три године међу Патагонцима. Украшена је са 7 слика у боји. Београд накладом књижаре Велимира Валожића. Страна 45. Цијена 30 новч.

Православнаја Буковина. Газета дља православнаго буковинскаго народа. Ове новине излазе у Черновици два пута мјесечно 1. и 15. Цијена 4 фор. на годину. Уредништво, администрација и експедиција је у Черновици. Адреса: Redakcion „Pravoslavnaja Bukovina“. *Czernovitz.* (Oesterreich) Albertinengasse Nr. 9.

Гласник земаљског музеја у Босни и Херцеговини. Уредник Коста Херман владин савјетник. Година 1893. Књига III. Садржај: Др. Лазо Костић: Народно глумовање. — V. Radimsky: Nekropola na Jezerima u Pritoci kod Bišća. (Sa 2 slike u tekstu i 22 table). (Nastavak). — Иларион Руварац: Двије босанске краљице. Претпошљедња босанска краљица Катарина. — V. Radimsky: Arheološke crtice iz Bosne i Hercegovine. (Sa 33 slike u sekstu) (Nastavak). 3. Dva bronca iz Čapljine. 14. Gradina u Turbetu kod Travnika. 15. Dva bronca iz područja Plive kod Jajca. 16. Predhistoričko-rimska utvrda Kalesija u kotaru zvorničkom. 17. Nekoliko starina iz Gackog u Hercegovini. 18. Razvaline crkve na Carevoj luci kod Rmanja u Bosni. 19. Nekoliko predhistoričkih i rimskih ostanaka kod Grahova u livanjskom kotaru. 20. Opeka legije iz Veilke Kladuše u Bosni. 21. Tri zanimljiva nahogjaja iz Ljubuškog kotara. 22. Golema fubila iz Ivanjske kod Banjaluke u Bosni. 23. Dva zanimljiva nahogjaja iz bilećkog kraja u Hercegovini. — Др. Леополд Глик: Народно лијечење бјесноће у Босни и Херцеговини. — Eranjo Fiala: Prilozi rimskoj arheologiji Hercegovine. (Sa 21 slikom u tekstu i 7 tabla). (Nastavak). Уредништво: Оцјене о дјелима: „Научне вијести из Босне и Херцеговине“ и „Римски путеви у Босни и Херцеговини“. — Dr. Kurt Floericke (Florike:) Ptičji život na Hutovom blatu. — Др. Тиро Трухелка: Једна абраксасгема. (Са једном сликом у тексту). — P. Aleksandar Hoffer: Položaj nekih mjesta u povelji kralja Sigismunda ob god. 1426. Различито. Иван Зовко: Народна мјера времена. Sadik ef. Ugljen: Čaraice u Jajcu. Иван Зовко: Суха вода и мокра ватра. Nikola Barišić: Tihaljina i njezine znamenitosti. Ст. Р. Делић: Како се вади огањ? Ivan Zovko: Konjska Madeira.

Годишња цијена „Гласника“ са поштарином 2 фор. Поједине књиге са поштарином стоје 80 новч.

Читуља.

Гавро А. Адамовић,
парох бабићки у протопрезвитерату Варцар-Вакуфском, и бивши парох Коријански.
Рођен у Ветовљу 13. јула 1834. године.

Овај српски попа и честити пастир свог милог српског народа, послије кратког боловања — од преобиље промијењено је овај земни свијет и преселио се у вјечност у педесет деветој години старости дне 31. јула 1893- године.

На спроводу истог свештеника, чинодјејствовали су четворица свештеника и то: Ш. Ракита, Ђ. Марјанац и Д. и Н. Адамовић, који су још са многобројним народом покојника и до хладног гроба — код глоговачке цркве — испратили и ту с њим се за навијек опростили.

Покојников отац поп Алекса Адамовић српска јуначина, цијењен и поштујући науку, даде и свога сина Гавру школовати, те у Травнику сврши основну школу: часловац и месловац, и тим буде оспособљен за чин свештенички; на што буде рукоположен 19. јула 1854. године за ђакона а сутра дан лицем на св. Илију за свештеника од блаженопочившег митрополита Прокопија.

Овај свештеник и ако није свршио Бог зна каквих наука, ал' ипак показао се је као врједни пастир, раденик и пријатељ свог народа, јер и дању и ноћу трчаше међу свој народ поучавати га и свршавати свештене обреде, неосврћући се на опасност својој глави и животу, као што то бјеше опасност прије окупације. Покојник ако љубљаше свој мили српски народ, а заиста и народ је показао у више прилика да је и он њега љубио, а особито онда кад је покојник премјештен био са парохије Коријанске на парохију Бабићку. Та и при посљедњем часу, на вјечитом растанку, показаше Србадија парохије Бабићке, да је и међу њима велику љубав уживао, испративши га у онако великом броју, а по повратку са погреба могао си чути, гдје народ међу собом говори: „*никад оваког попа, ми више добити небемо*; *колико их је год било, није ни један онако спроштењу уљеђо, као покојни поп Гавро*".

Поред свега покојник је још и велики јуначина био, у оно вријеме, кад је свак а особито свештеник презао, да га непријатељ несмакне. Много има примјера и случајева о покојниковој одважности и јунаштву, што његови парохијани и сада а особито старци приповиједају; али не могу их овдје износити због познатих узрока. Он је више пута нападнут бивао од непријатеља ноћу и дању и у путу, кад је обилазио своје парохијане у раштркани и врлетним селима Коријанске парохије у Травничком протопрезвитерату, но свагда је са крстом и пушком бранио себе а своју паству на сваком мјесту достојно заступао и бранио пред судом и пред аранијама.

Покојник је оставио иза себе једног сина Николу, двије кћери и двоје унучади у приличноме стању. Бог да му души прости и прими у своје царство небесно.

Н.

Илија Павловић (Бабић),
парох Омашки у приједорском протопрезвитерату.

Овај служитељ Божијег олтара и старац — а можда и између најстаријих свештеника у Босанској Крајини, преселио се у вјечност 5 октобра 1893 године, послије десето-дневног боловања. Сутра дан 6-га истог мјесеца сахрањено је тјело покојниково у парохијалном гробљу, покрај своје фамиље. Опијело над покојником извршено је од 6 свештеника са дотичним протојерејом а у присуству народа из парохије Омошке.

Покојник је рођен у селу Бабићима 8. марта 1817. Рукоположен је за свештеника 5 октобра 1849 од Митрополита Прокопије.

Покојник је до 1875. год. по силама своје способности савјесно као пастир и свештеник послужио Богу и српском народу, у коме је добар глас оставио. Од 1875. године кад му је син рукоположен за свештеника — он је у тишини код своје куће скромно живио.

Вјечна му памћаш и лака му црна земља била.

И. З.

Опроштајни поздрав.

Жао ми је, што приликом свог скорашњег својевољног напуштања службе у Босни и свог отпутовања из Сарајева нисам згоде имао да се лично рукујем, опростим и поздравим са свима онијем честитијем особама, с којима сам част имао упознати се и у пријатељство ступити за вријеме свог десето-годишњег службовања у Босни као ректор српско-православне богословије у Рељеву, па за то молим сваког од њих, нека благоизволе овијем путем примити мој срдачни поздрав и опроштај са: због ом, здрави и сретни остали!

У Плавну, код Книна у Далмацији 13./25. новембра 1893 године.

Протојереј Петар Петрановић,
умировљени ректор српско-правосл. рељевске богословије у Босни.

ПЕТАР НИКОЛИЋ У ЗАГРЕБУ

Највеће фабричко стовариште слика, икона, оквира, огледала, сваке врсте сатова, столица из свинутог дрвета, кина сребра, шиваћих машина дрвеног и гвожђаног покућства итд.

Препоручује сваке врсте и величине олајном бојом штампаних слика а нарочито мојом накладом помножене **народне хисторијске слике** као:

„Св. Сава благосиља Српчад".

„Херцеговачко робље". „Рањеног Црногорца". „Босански бјегунци".

„Дједа и унука". „Пјесника Гундулића".

као и руком рађене на платну српске слике:

„Цар Лазар са породицом".

„Цар Душан и вила". „Југ Богдан и 9 Југовића". „Косовка дјевојка".

„Сан Краљевића Марка." „Бранко Радичевић и вила."

Св. икона сваке израде и величине, цјеливаћих икона на лиму, а израђују се и цијели иконостаси за цркве, за које се прорачуни на захтјев шаљу.

Портрети се израђују највјерније по фотографијама у свакој величини.

Црквених утвари од кина сребра, посребреног ⅓ чистог сребра

Цијене су најумјереније а плаћа се олакшава **мјесечним оброцима.**

Цијеници се шаљу на захтјев бесплатно и франко.

Прва српска штампарија Ристе Ј. Савића у Сарајеву.

Свеска XII. Сарајево, Децембар 1893. Година VII.

Власник: АЕМ. Консисторија. Уредник: Ђ. Петровић, протопрезвитер.

Број 2380.

Архијерејска посланица

Пречасном српско-православном свештенству обојега реда Добро-босанске Епархије.

Духовна власт осјећочила се је из многих записника свештеничких сједница по неким протопрезвитератима Наше простране Епархије, да свештеници нијесу стављали на дневни ред својих сједница: *проповиједање слова Божијег у храмовима, и поучавање парохијана у вјери и дужностима хришћанским*, што су ту неопходну дужност свога пастирског рада истицали, и о томе се савјетовали; као и то, које мане треба из народа искорјењавати, и бесједом осуђивати.

Осим тога духовна власт имала је прилике у току неколико година чешће пута чути, а и од неких страна и службено и приватно добијала је и добија извјешћа:

1) Да у многим парохијама, у којима се цркве налазе, због немарности духовних пастира, ријетко кад да се недјељом и празником из уста свештеничких чује проповиједь, или бесједа, особито онда, кад најпише народа у цркву дође на молитву, па то било у селима, или варошима и варошицама.

2) Да има парохија и цркви, у којима никад народ није чуо бесједе и проповиједање ријечи Божије, те у тим парохијама „Христово стадо од глади гине, или по отвореној паши лута".

Ово нас је немило дирнуло, а понајвише жалимо на многе свештенике Наше Епархије, који не схатрају за своју свету дужност проповиједање слова Божијег, и учење и васпитавање својих парохијана, и младога српског подмлатка у духу религијозно-моралном.

Није ли то грдан назадак? није ли то велика срамота за наше свештенство, и сараднике у винограду Господњем? није ли то превелики гријех на души сваког пастира духовне наствс своје?

Свештеници! И сами знате, да је проповиједање слова Божијег и владање по њему прва и најглавнија дужност, и обвеза сваког свештеника.

Знате, да сам Спаситељ наш Христос и Господ, шаљући своје ученике и апостоле по свијету на служење, прије свега заповиједно им је: *идите, научите све народе* (Мат. 28, 19; Мар. 16, 15. 16). И апостоли сматрали су за главну обвезу и дужност своју учити људе и проповиједати слово Божије, јер говори св. апост. Павле: *Ако непроповиједам јеванђеље, тешко мени* (I Кор. 9, 16). — Они су ову дужност и својим пријемницима — духовним пастирима налагали са ријечима Тимотеју: „Заклињем те дакле пред Богом и Господом нашијем Исусом Христом, који ће судити живима и мртвима, доласком његовијем и царством његовијем: **проповиједај ријеч**, *настој у добро вријеме и у невријеме, покарај, запријети, умоли са сваким трпљењем* **и учењем** (II Тим. 4, 1 и 2).

Правила апостолска (36 и 58), и саборна (VI. васељ. 19), наређују свештеницима, да проповиједају слово Божије. Особито 19. правило VI. васељ. сабора обвезује свештенике, и заповиједа им, да говоре проповиједи и бесједе сваке недјеље и празника, и да у цркви народ поучавају.

Свети оци православне једне, свете саборне и апостолске цркве, својим примјером показали су се неуморни дјелатељи у проповједничкој дужности, као: св. Василије велики, св. Григорије Богослов, св. Јован Златоусти, св. Сава српски просвјетитељ, и многи други светитељи и служитељи олтара Божијег.

Па и наши стари духовници и свештеници, истина да су били без велике науке, али су ипак кадри и вољни били свакоме Хришћанину и Србину у свако доба и на сваком мјесту добар очински савјет и добру поуку дати и у храму и у дому, и на сваком мјесту. О томе имамо доста примјера да се на њих угледамо

Сада Богу хвала, имамо већином свештеника, који су учили богословске науке. па шта ови раде као свештенослужитељи и пастири? — Они ријетко кад бесједе; или баш никако не проповиједају слово Божије недјељом и празником у храмовима, и у парохијама на сборним мјестима; они се ријетко кад сјећају да у данашње вријеме уче, и упућују, да чувају *и пастиру спасавају*, (Мат. 13, 25.); *они пастраже своје духовне овце које су запале* (Мат. 14, 12)

Ни један свештеник не смије сматрати своју проповједничку дужност за маловажну; напротив то је најглавнија његова дужност као црквеног пастира, као српског свештеника, па ма он стајао на ком било ступњу јерархије, — без разлике чина и положаја; то је узвишена његова задаћа, коју је он узео на себе примањем сана свештеничког, — примањем св. агнца из руке свога архијереја.

Свештеници, који се добро старају за вјерне своје, даје се двогуба част, а особито онима, који се труде у ријечи и у науци (I. Тим. 5, 17).

Кроз цио живот свој сваки свештеник и служитељ олтара Божијег, дужан је учити повјерено му стадо духовно, у истинама божанствене вјере хришћанске; дужан је старати се о спасењу душа својих парохијана; а ту дужност своју треба да извршује бесједом, и проповиједањем својим на сваком мјесту, а особито у храму. Ова његова дужност у правом смислу може се назвати *дјелање анђелско*, јер се и сам свештеник у св. Писму назива *анђелом*, па за то *његове усне треба да чувају знање, и закон да се тражи из него-*

вијех усна, ночем је он анђео Господа над војскама (Малах. 2, 7).

Кад је овако узвишен и свети позив проповједника црквеног, онда сваки свештеник, који занемарује ову свету дужност своју, узима на себе велику одговорност и пред Богом и народом. За недостојно вршење своје учитељске дужности, сваки ће свештенослужитељ предстати страшном суду Божијем, и даваће одговора за своје стадо, *ако ово буде огрешло у безаконьу због недостатка духовног видјела* (Јез. 3, 18.; Мат. 23, 13).

За то сваки свештеник ваља да се озбиљски потруди око проповиједања слова Божијег, и ширења истина хришћанских у повјереном му духовном стаду.

Такав пастир који учи и наставља људе у спасоносној науци Христовој, сматра се као сурадник самог Исуса Христа, као прави посљедовач светих апостола, као свјетиљник што сија међу људима, као сунце.

Такав свештеник, који поучава народ у истинама, и моралу хришћанском, он уједно и васпитава своје стадо, он сазидава тијело цркви Христовој, он распростире славу Божију, и спрема људе за вјечно спасење.

Свештеников дјелање на утврђењу слова Божијег међу Хришћанима, најбоље је одликовање његово у народу српскоправославном и његовим парохијанима. — Његово дјеловање несастоји се само у служењу у цркви, и у отправљању разних свештенодјејстава и служби црквеним уставом прописаних; оно се састоји још и у томе: да свештеник свугдје, у свако доба и при свакој прилици учи и проповиједа.

Свештеници! Ви треба на првом мјесту да сте учитељи свога народа — својих парохијана; ви треба да имате на углед свога рада и дјеловања, узвишена примјер Христа Спаситеља, и његових ученика.

Господ Исус Христос није пропустао ни једне прилике, да не рече коју поучну, да не учини људству које добро дјело. Он је то чинио и у храму, и у вароши, и у селу, и у дому, и на суву, и на мору, — једном ријечи свугдје и на сваком мјесту.

Свештеници! Ви треба, ви морате, ви сте обавезани по дужности својој, да учите свој народ, јер сте из њега потекли, јер живите с њиме; ви сте увијек у додиру с народом; ви имате прилике и могућности, да познате све моралне болести својих парохијана, па да вјером, љубављу, молитвом и примјерним вашим владањем, а са живом ријечи и поуком из Христовог јеванђеља, лијечите болест богоданим вјерозаконским средствима; да духовно стадо у религији поучавате, да га чувате од гријеха, од страшпутица, од заблуда, од празновјерија, од несреће и пропасти; да гајите и његујете народне морално-религијозне обичаје, који нијесу противни духу саме вјере, и јеванђелског морала; да строго чувате црквене установе и св. предања; да сложите што је растројено; да мирите што је у завади и омрази; да сљубљујете; да спасавате душе човјечије; — укратко рећи: ви треба да учите своје парохијане свима хришћанским дужностима према Богу, према ближњим, и према себи самом. Јест, ви тако морате чинити, јер се на то заклетвом варекосте пред престолом Божијим, — у храму. Као народни — прави пријатељи, ви сте дужни послије Бога највише љубити свој народ, из чијег сте крила и за кога сте и постављени: да му будете учитељи ријечју

и дјелом у вршењу својих дужности, и хришћанских и народних; јест, будите прави српски свештеници, чије је неограничено родољубље и брига о срећи и спасењу народа, — стотинама година у тешким, и за наш српски народ врло мучним, временима, дивљена достојним прегаоштвом, посвједочена. Или зар данашњи свештеници нијесу потомци и синови тијех великих пријатеља народа?

Свештеници! Видите ли да из дана у дан морал у нашем народу пада; видите ли да код многих и многих, срца су празна и хладна према огњу њере наше, који је некада међу нашим прецима разгријевао љубав стиду, поштењу и другим врлинама.

Видите ли да су нам из дана у дан наше цркве празније, а механе пуније.

На кад је то тако, онда треба да се пожурите, да се спремите и наоружате крстом и јеванђељем, те да најглавнију дужност проповиједања вршите и народ, кад га год у цркви и на збору у парохији буде — поучавате; а у томе треба да сте истрајни, па макар непожњели одма жељена и обилата плода. Не треба да вас збуни, ако наиђете на противности. Непослушају ли вас један, послушаће вас други, трећи или десети.

Свештеници! Вама се наређује и најтоплије препоручује: да неизоставно и по могућности проповиједате у храму Божијем сваке недјеље и празника.

А да би успјешније ову своју пастирску дужност вршили, потребна вам је помоћ, која би вам олакшала вашу проповједничку дужност, — потребне су вам наврсне проповиједи и бесједе, из којих би могли свој ум богатити знањем из хришћанске науке, и из којих би могли напајати срце ваше и парохијана хришћанским истинама. Ето вам штампаних проповиједи и бесједа у књигама православних епископа, протојереја и свештеника; па узмите у руке те књиге, изаберите из њих сходне бесједе за ваш говор, и читајте из књиге, ако вам је тешко, или неугодно на памет научити, *или ако неможете сами састављати.*

За наш народ нијесу још научне бесједе и неразумљиви изрази. Народу треба да казујете садржај науке Спасителјеве и апостолске, просто и разговјетно; а поред тога да придодате овој науци сходне времену и околностима поуке за живот.

Знајте да није срамота за свештеника, — који неумије сам саставити, и напамет говорити бесједу, — да проповиједи или бесједу из књиге чита, али је грдна срамота и велика гријехота недјељом и празником народ без духовне хране остављати, и своје парохијане добру неучити, и за њихово се душевно спасење нестарати.

Још један пут, драги свештеници Наше Епархије, вама препоручујемо и преклињемо вас великим именом Божијим, прегледајте је ли вам „њива“ запарложена, и у каквом се религиозном и моралном стању налази ваше духовно стадо, па подајте му храну, напојте га живом ријечи, из непресушног извора св. Писма и јеванђелске науке.

Протопрезвитерима и надзирателима наређујемо, да сваке године духовној власти шаљу непристрасна извјешћа о вршењу проповједничке дужности његовог подручног свештенства у својим парохијама, т. ј. колико је који свештеник про-

повиједи или бесједа преко године говорио, гдје и кад? је ли читао или на памет говорио? — Тако исто да достављају и писане бесједе и проповиједи од оних свештеника, који су сами саставили и говорили, то ће им служити за њихову похвалу.

У Сарајеву, 22. новембра 1893.

АЕ и Митрополит Дабро-босанеки:
Ђорђе Николајевић.

Број 2303.

Окружница.

Свима парохијалним и протопрезвитерским уредима у Дабро-босанској Епархији.

Догађа се, да у нашим православним црквама и свјетовна лица кад-кад слова говоре, која према установама св. отаца немају власти са амвона учити, а и спрема им оскудјева, те не могу и не знају навести своју проповјед онако, како прописују закони црквени, и теорија изложена у науци црквеној.

Баш овијех дана, на опијелу једном, држао је у једној цркви надгробну ријеч умрлом, један прости мирјанин, и тај је у својем говору неумјесно вријеђао неке, и држао се таквог тона, који не одговара духу свете нам цркве.

Власт црквеног говорништва и проповиједања дао је сам Христос Спаситељ својим апостолима. Ту власт наслиједили су њихови насљедници т. ј. епископи, а ови су опет опуномоћили свештенике, да могу сваки своју паству врлинама хришћанским и истинама јеванђелским поучавати.

Апостол Павле забранио је женама говорити у цркви, а св. оци на трулском сабору (правило 33. и 64.) забранише опет и наложише, да свјетовњаци не смију узимати на себе проповједничко достојанство у цркви, под пријетњом одлучења.

Без овлашћења и дозволе мјесног епископа (архијереја), не смије нико у цркви проповиједати. Епископ је главни чувар православног учења у цркви својој; њему припада право надзора над свијем оним, што се у цркви говори, и он је једини властан, као чувар вјере и морала, прегледати најприје, па одобрити или забранити говор.

Ко би од сад желио да говори проповјед у цркви, тај мора тражити дозволу ту у мјесту од најстаријег духовног лица. Сваки свештеник може у својој цркви проповиједати, и то је дужан често чинити; али стран свештеник, друге парохије, већ треба да затражи дозволу мјесног пароха, ако жели у његовој цркви говорити. Мирски пак људи кад намјеравају по нужди и околностима у цркви држати говоре, дужни су свој говор написан прије предати у мјесту најстаријем свештеном лицу, да га прочита и одобри.

Ова забрана односи се само на цркву, а на мјестима изван цркве, на јавним скуповима, забавама и светосавским бесједама, дозвољено је и људима свјетског сталежа говорити, али увијек са предосрожношћу, да нико не вријеђа власти, ни појединa лица, и не задире у политику.

Позива се пречасно свештенство, да ову окружницу обнародује у црквама, и да се сваг тога у напредак држи.

Из конзисторијалне сједнице.

У Сарајеву, 17. новембра 1893.

АЕ и Митрополит Дабро-босанеки:
Ђорђе Николајевић.

Број 2386.

Окружница.

Српско-православном свештенству Дабро-босанске Епархије.

Ова духовна власт још 1. фебруара 1888. год. број 152. (види лист „Дабро-босански Источник“ од 1888. год. број 10. страна 165), саопштила је протопрезвитерским уредима Дабро-босанске епархије наредбу Високе Земаљске Владе за Босну и Херцеговину од 22. децембра 1887. број 72411/I, о давању женидбених дозвола аустријским и угарским држављанима у подручју окупације: *по којој ни један свештеник не смије се усудити вјенчати оне аустријско-угарске држављане, који живе у Босни и Херцеговини, без иредходне дозволе од стране окружне или котарске области, или од градског поглаварства.*

Но прије кратког времена десио се случај, да је један свештеник у Нашој Епархији, и мимо споменуте наредбе извршио вјенчање, и брак благословио.

С тога и по други пут у смислу горње наредбе, духовна власт издаје ову окружницу свештенству Дабро-босанске Епархије, и упозорује га, да опрезно буде у погледу склапања брака између оних лица, која су аустријско-угарски држављани, а која живе у Босни и Херцеговини, и желе у брак ступити. *Таковe несмије свештеник вјенчати без дозволе надлежне окружне, или котарске области, или пак од надлежног градског поглаварства у овим земљама.*

Који би се свештеник у будуће огријешио и брак склопио и благословио, Висока Земаљска Влада за Босну и Херцеговину у свом велецијењеном отпису од 22. октобра (3. новембра) 1893. број 101.963/I. изрично вели: „*да ће се у будуће преступници те наредбе са стране свештенства по овоземним политичким областима новчањем глобама казнити*“.

Из сједнице конзисторијалне држане у Сарајеву, 25. новембра 1893. г.

АЕ и Митрополит Дабро-босански:
Ђорђе Николајевић.

О гордости и смирености.

Написао: **Игуман Дионисије Миковић**, управитељ манастира „Бање“ св. великомученика Георгија.

Свакi који се подиже, понизиће се; а који се понизује, подићиће се (Лука гл. 14., ст. 11).

Негордѝсѧ! повикује нам и свети апостол Павле најжешћи ревнитељ спасоносне Христове науке[1]). Даље он вели: **Йлй нѣ́сте**, **їакѡ т҃клесá кѫ́пи хрⷭ҇мъ** жив҃ѹщагѡ **ѥ҃ѵ кáсъ сѣ́дгѡ дх҃а св҃тꙋ**, **ѥ҃гѻже йматѣ ѿ** Бг҃а, **й нѣ́сте** свой[2]).

Тијело је наше дом, у коме живи душа; оно је с душом створено, очишћено и освећено у тајнама: светог крштења и причешћа; и би ће с њом, као органом преко кога она ради, и као с половином лица, сушташтва и бића, прослављено светијем воскресењем. И оно је Божије, као што је и душа наша. Оно ће се с душом, послије воскресења наслађивати рајске славе у Божијему царству, јер св. Павле даље нам вели: **Кѫ́пмени ѥ҃сте ц҃кнóю**: *прослáвите* **бг҃ꙋ** Бг҃а **ѥ҃ѵ т҃клесѣ́ѣ кѫ́шнѣ҃ѣ, и ѥ҃ѵ дꙋшáѣ҃ѣ кѫ́шнѣ҃ѣ, їѫ́же сѣ́ть, кѫ́їа**[3]).

[1]) I. Корић. 13. 4.
[2]) I. Корић. 6. 19.
[3]) I. Корић. 6. 20.

Али ако се оскврнимо с гордошћу, затварамо себи врата блажене вјечности, јер гордост има у себи сва зла која удаљују од вјечног блаженства а воде у бездану пропаст.

Кад год вапијемо Богу: да душу нашу освети, помисао исправи, мисли очисти, треба да молимо да нас сачува од гордости, као од највише мрачне страсти која има својство: да нас понизи и сравни с неразумнијем скотом.

Ако нам је душа чиста, и срце је наше непорочно, а ако су нам мисли добре, нијесу ни дјела наша рђава. И кад се с гордошћу не би опили, душа наша не би била нечиста, ни срце порочно, ни мисли мрачне; јер ми смо се, као што св. Павле вели, измили, посветили, и оправдали: Именемъ Гда нашегw Ійса Хрта, и Дхомъ Бга нашегw[1]).

Пресвета крв Христова коју добивамо у св. тајни причешћа, очишћује, освећује душу и срце, и ум просвећује; јер она пролази кроз све наше тјелесне саставе. Али кад врата нашег срца отворимо гордости, тада ћемо помрачити ум, окаљати чистоћу душе и нарушити невиност срца.

Ко љуби гордост тај од себе тјера Христа. Гордост је страст којој је напор лукави одпадник од Бога. Она не зна за Бога! Она је нерасуђење и неразумност, јер пророк је повикао: Рчи нерaзмнихъ ихъ сердцы сво҃мъ: нтъ Бга[2]).

Гордост нетрпи добродјетељи ни богоугодног живота без ког немоћне: Никтожe бyзритъ Гда[3]).

Бог ненавиди гордост као најјачу страст што нарушује хришћанско и у опште човјечанско достојанство. И презире је народ који се узвисује над свјетскијем сујетама, и мислима се одмара: Ко дкорчхъ домъ Бга нашегw[4]). А да је Бог и народ мрзи о томе нам јасно вели Исус син Сирахов: Безименнайдчина прeдъ Бгомъ и человчскихъ гордыня[5]).

Гордост често заступа све друге страсти, као коријен зала што од Божијег одпадника произаћи могу, и она је из свију страсти и све су у њој. Гдје је она ту није Христос, него ту је несити паклени бијес, који је с гордости од Бога одпао. Њему је најглавнија брига да у нас гордост угњијезди, јер се тад несумња, да ће над онијем, код кога се угњијезди, владати у царству мрака.

Гордост је лажна философија, највесна пропаст тијелу, и смрт души; и, ђаво, пезин извор, тури свој печат на чело онога, који је врата свога срца отворио гордости. У томе срцу не може већ бити љубави ни према Богу ни према своме ближњему; јер гордост је богоотступство и братоморство. У души таквог невлада светост него многоглава змија; она крстари по њој као пламени мач, па је најпослије и упропасти, као што је и сама сушта и заслужена пропаст.

Гордост презире правду, руга се истини, и немијава благодарност. Она невиди ни познаје својијех недостатака; она сама себе у велико цијени и поштује, а презире и мрзи, и сикће силом муље, и грми силом грома, на сваког ко хоће да је понизи: врлином и истином, овом најчистијом Божијом шћери. Она не признаје моћи над собом и не смијеш јој казати: да дан није ноћ и обратно! Она хоће да је на висини, и пење се, али се превари, јер тамо неможе остати него се сурва у најдубљу бездањ.

[1]) I Корић. 6. 11.
[2]) Псал. 13. I.
[3]) Евр. 12. 14.
[4]) Псал. 134. 2.
[5]) 10. 7.

Ништа доброг не можемо урадити без Божијег благослова. Сам преблаги Спаситељ о томе нам вели: „Кѣдите ко мнѣ, и азъ во васъ: ꙗкоже розга немóжетъ плода сотворити ѡ сеѣ, аще не кѣдетъ на лозѣ: такѡ и вы, аще ко мнѣ не пребѣдете. Азъ ёсмь лоза, вы же рóждіе: и ижe кѣдетъ ко мнѣ и азъ въ нéмъ, тóй сотворитъ плóдъ мнóгъ: ꙗкѡ безъ мене не мóжете творити нечесѡже[1]). Свако добро дужни смо приписати Божијем милосрђу. Али гордост то недопушта! Она се усуђује приписати својој ништавој вреноћи: дарове, с којијем нас Господ свемилостиво обасипље. Она се својевољно упушта у туђе послове; у сваку срећу хоће да умочи свој отровни прст, и хоће да помрачи све што се свијетли!

Гордост обара и руши. Ко би могао набројити: колико је владарских столица сломила? колико ли градова са земљом сравнила?!

Неописива је дрскост гордости. Невољама и трпљењем испунила је свијет. Својом неправдом ударила је на свете пророке и апостоле, на мужеве украшене свијем хришћанскијем врлинама. Образъ пріимите кратіе моѧ, злострадань и долготерпѣнія пр҃роки[2]), вели св. Јаков. Грозна су та страдања! И рожнѣ прокодáемъ мотѣ, ѹшима и ѹстнáма ѹкрѣзвáемъ, и оцтомъ напоéмъ, и зъкремъ повергáемъ, и мечéмъ ѹсѣкáемъ, очіе лишáемъ, ѻгнемъ сожигáемъ, и волокыми жилами кѣмъ кр҃ослокный ѹкрѣзáемъ ѧзы́къ, и звѣ҃ искореняемъ[3]), пјева наша света црква. Шта више, није се несита гордост постиђела пролити најсветију крв Богочовјека и Спаситеља нашег Исуса Христа, највишег и најправеднијег Мученика.

А како се ђаво служи, да му погибељно сјеме уроди? Он мудрога улови мудрошћу, лијепога љепотом, богатога богатством, лијепогласног лијепијем гласом, несрећног искуством и т. д. Овијем и сличнијем начином непрестаје злобни дух искушавати оне, који духовно и праведно живот проводе, намећући им своја богомрска својства и доводећи их у душегубну сујету, н. пр.: отречене за отречење, уздржнике за уздржање, молитвенике за молење, раднике за радњу, кориснике за корист, учене за ученост, доброчинце за доброчинства, и т. д.[4]).

Ти брате Хришћанине, и ти сестро Хришћанко, одобравате моје ријечи. Па лијепо. Али гле! братска ме радост мину као слатки сан, јер на вашем челу ја видим онај сотонски печат гордости! Заробљена вам је душа, отровано вам је срце, помрачен вам је ум! С вашег језика точи змијин ијед, ваше срце дрхће себичношћу, ваша душа смрди кривоклетством, ваше су мисли упрте у вјечни грозни мрак!

Из ваше големе молитве, честог поста, богате милостиње, гордост поносно промаља главу и грми њен глас: „то ја чиним!“ Оно: „ја чиним ово, ја чиним оно!“ брише сумњу, да су вам доброчинства фарисејска! И не само што за та лажна доброчинства нећете видјети вјечне славе, него ће те још с њих панути под страшни Божји суд; што се усуђујете Божије дарове приписати своме ништавилу и с њима презирати небесну славу!

Ваша гордост бестидно захтијева да се за доброчинства поштујете, за свеце и моћне чинбенике сматрате, и, да вам се дијеле незаслужена мјеста и достојанства! С тога пагледате као гроб, који је с поља раскошно и лијепо сазидан, и мирише обасутијем цвијећем, али је унутра мрачан, смрдљив и загушљив.

[1]) Јован 15. 4, 5.
[2]) 5, 10.
[3]) Стих. муч. на веч. 12. окт.
[4]) Душеполезное чтеніе.

Да с гордошћу нијесте окужени не би сте своја доброчинства телалили, не би с њима куповали земаљску славу, и ову предностављали небеској вјечној слави; не би вам знала лијева што удијели десна. Ваша тајна доброчинства објавио би Бог на свом праведном суду, вјенчавајући вас за њих бесмртном славом.

Па куд вас је одвела гордост? Та ђаволска шћер с вама упропасти лијепи дом; окужи поља, отрова мора и ријеке, уништи дућане, оназади школу; понизи судницу; па шта више, баца мрачну сијен и на свети олтар ће гори кандило пред „свјатаја свјатим“[1]), ће се приноси бескрвна жертва Свемогућему ѡ всѣхъ и за всѣ[2]), дар најмилији и најсветији!

Али кажите за што да се гордите од оне сиромашне браће и сестара?! Је ли за то што на вама шкрипи скерлет и свила, и сјаји бисер, злато, и драго камење, а на њима сиромашно одијело из свакојакијех крпица и разнијех боја?! Захтијевали за то, да вас дворе, и да вам се роски кланају ће год вас виде?!

О биједни створе, достојни сажаљења! Зар не знате да је човјеку тек онда одијело постало потребно кад је у гријех пао. Од тога часа постао је наг, срамотан, стидан и грјешан.

Стари мудрац учи: Ѣхъ одѣяніи ризъ непохвалимся[3]). С раскошнијем одијелом очитујемо одобравање праотачког гријеха, и увеличајемо га и украшујемо; исти мудрац вели: ѹмножишя, некрѣдѣши неповиненъ[4]).

Одијело је гријех назвало, и оно није за украс, него да голотињу покријемо, и сачувамо од незгодног времена; да искушење неувећамо, и саблазни неизвиномо, јер Христос је рекао: Ѝ йжє ѧщє соблазнитъ ѥдйнагѡ малыхъ сихъ вѣрующихъ въ мѧ, ѹны ѥсть, ѣмѣ да ѡбѣсятсѧ жєрновъ ѥсєлскій на кыи ѥгѡ, и потонетъ въ пучинѣ морстѣй. Горє мірѹ ѿ соблазнъ. Нѣжда ко ѥсть прінтй соблазнмъ: обачє горє человѣкѹ томѹ ймжє соблазнъ прихѡдитъ[5]).

Још на самртном часу увидјећемо своје ништавило и своју пропаст; а кад зажмиримо да већ непрогледамо, одијело ће с тијелом у гробу иструнути. У вјечном животу тијелу нетреба одијела. Тамо се захтијева: одѣяніе дѹши[6]).

То одијело душе јесу: наша света чиста, и добра, и праведна дјела; а стићећемо га, ако смо истинито проникнути узвишеном светом јеванђелском науком, те заиста испуњени: њером, љубављу, и надом у Исуса Христа, који обасјава: всѣкагѡ человѣка градѧщагѡ въ міръ[7]), а којему пјевамо: Їйсе, премѫдрости и смысла подателю, нищихъ кормителю, сиріхъ застѫпниче, колѣщихъ крѣпѣ, исцѣлй и просвѣти мое сердце, Їйсе, стрѣлы грѣховными и страстей тлю покровенное, Їйсе, й спасимъ[8]). За сребро и злато рекао је Бог: Нѣстъ дѣла въ нихъ[9]) Неће нас украс сребра и злата одвести у блажено царство. Добра дјела отварају врата небеског царства. Св. Петар вели женама: Йжє да нѣдѣтъ ни вънѣшнѧѧ плетенїа власъ, й жєложенїа злата, или ѡдѣянїа ризъ лѣпота: но потаенный сердца человѣкъ, въ нетлѣнїи кротъкагѡ и молчалйвагѡ дха, ѥже ѥсть предъ Бгомъ многоцѣнно. Такѡ ко йногда и стыѧ жены, ѹповающїѧ на Бга, ѹкрашахѫ себе[10]). И свети Павле пише Тимотеју: Такождє и жены во ѹкрашенїи лѣпотнома, со стыдѣнїемъ й цѣломѫдрїемъ да ѹкрашаютъ

[1]) Воз. на св. литур. Злат.
[2]) Воз. на св. литур. Злат.
[3]) Ис. с. Сир. 11. 4.
[4]) Ис. с. Сир. 11. 10.
[5]) Мат. 18. 6. 7.
[6]) Свјет. стр. седм.
[7]) Јован, 1. 9.
[8]) Свјет лкат.
[9]) Пр Јерем. 10. 14.
[10]) I. 3. 3. 4. 5.

сєбѣ, не въ плати́нѣхъ, ни зла́томъ, йлй сѣсе́ромъ, йлй ри́зами многоцѣ́нными, но дѣлы ка́гйми[1]).

А кад се тијело врати матери земљи наслѣдйтъ га́ди и звѣри и ча́рйе[2]), гдје тад јест: злато и сребро? всѣ́ пе́рстъ, всѣ́ пе́пель, всѣ́ сѣ́нь, вели св. Јован Дамаскин. Исти свештељ позива нас: Прйндйте кра́тйе по гро́бѣ о҃зримъ, пе́пель, и пе́рстъ из не́же создáхомсѧ. Кáмо нѣ́нѣ йдемъ? что́ же кѣ́хомъ? Кій оу҃бо́гъ, йлй бога́тъ? йлй кій вѣ́ка? кій же сковóдъ? й не всѣ ли пе́пелъ? добро́та лица́ согнй, и бо́ности кѣ́хъ цѣ́кт҃ъ оу҃вядй смѝрт҃ъ. Койстинѣ сѣ́тá и тѣ́кнїе всѣ́ жите́йскаѧ, кйды, и безслáвнаѧ: всѣ́ йзчезáемъ, всѣ́ о҃умрéмъ, цр҃йе и кйзы, сѣдйй, и насйльницы, бога́тйй, оу҃бо́зйй, и всѣ́ ѣ҃стѣ́ство человѣ́ческое: нѣ́нѣ во́ же нѣ́когдá кѣ́ житйй во гро́бы вергáемсѧ[2]).

Или је зар гордост ваша над њима за то што је трпеза ваша препуна свакојаким јелима и пићима, а они немају довољно ни хљеба да се нахране? Или за то, што они, и кад имаду да једу, опет посте у узакоњено вријеме поста, а ви за пост и незнате? Или што они у својој понизној молитви благодаре Богу за све што им је дао, а ви за све што имате не осјећате се благодарни према Богу?!

О, како се варате, кад мислите, да ће вас раскошна храна учинити учесницима трпезе Господње! Ни пресити ни опијени немају мјеста за Његовом трпезом. Она је спремљена за рођење водом и Духом, који врше Његову вољу. А да је вама стало до Његове воље, не би се с ваше трпезе просипало и пролијевало, а брат и сестра глад и жеђ трпјела, па још мјеште ваше помоћи ваше презрење и ваш укор ужицала! То су плодови вашег гордељивог, злог и разврат ног срца, јер Соломон вели: Развраще́нноже сéрдце кѣ́тъ злáа[4]). Несмију се превратни ни корити са сиромаштва као ни славити грјешници са грјехова, јер стоји написано: Непрáведно ѣ҃стъ о҃скорáти нѝща разѣ́мника, и неподобáетъ слáкити мѫ́жа грѣ́шника[5]).

Чтѐ Исáïа посрамйло, и рабóмъ о҃учйнйло братѣ? не нѝща ли бдна, за котóрꙋю ѿдáлъ первéнство? Самѹйла немолйтва ли съ постóмъ даровáла мáтери? что мѫ́жественнаго Самсѡ́на непокѣдймымъ здѣлало? Непостъ ли с которымъ во чрѣ́кѣ матери зачáтъ кымъ? пита св. Василије Велики[6]).

Баво је раскошног, немилосрдног, гордог, богаташа, турио у вјечни огањ; а доброг, смиреног, сиромашног Лазара, који се желио нахранити мрвицама с трпезе богатога, однијеше свети анђели: На лóно Áвраáмле[7]).

Бог се срди на неуредно живљење. Народ израиљски заборавио у пустињи на Божија доброчинства, поклонио се златном телцу сливеном од ꙗ҃срáзи златы́ма, йже во ꙋшесѣ́хъ жен҃ъ и дщерéй[8]), па: и сѣдо́ша во людіе ѣ҃сти и пити, и костáша играти[9]). На шта послије би? оустроúкый сѣ́кт҃ъ, и сотворúкый тѣ́лѡ, творцй мі́р҃ъ, й зайждай злáа[10]), запријети им истријебљењем[11]).

Св. Данил, пророк, три седмице није јео ни пио, па га лавови несмједоше растргнути. Й кѣ́ста Ездра ѿ лица дома Бжіа, и йде къ сокровúцный до́мъ Їѡа́нна сына Єлісѣ́ева, и сѣ́кде тамѡ: ꙗ҃кка не ѣ҃де и воды не пй, плáкашй ко ѡ҃ престꙋплéнїй пришéдшихъ ѿ плѣ́нения[12]).

[1]) I. 2. 9. 10.
[2]) Ис. с. Сир. 10. 13.
[3]) Посѣкд. пост. мір. чл.
[4]) Притч. 6. 14.
[5]) Ис. с. Сир. 10. 26.
[6]) I. Бес. о пост.
[7]) Лук. 1. 22.
[8]) Исх. 32. 2.
[9]) Исх. 32. 6.
[10]) Прор. Ис. 45. 5.
[11]) Исх. 32. 10.
[12]) I. Језд. 10. 6.

Постом бјеху украшени Мојсеј и Илија Боговидци; а живот св. Јована Крститеља шта је друго него пост? Није имао постеље ни трпезе, оранице ни сјемена, волова ни момака, ни ништа што хоће горда и ништава земаљска слава, али: **не вста къ рождѣнныхъ женами болій Іѡанна Крстителя**[1]).

И сами Богочовјек Исус Христос Господ наш, није примио ђаволско искушење прије него што је тијело, које је ради нас саизволио примити, постом укријепио.

И ако они над којијем се ви гордите које презирете, и коритe, — устрају у богоугодном животу, — заиста: **тѣхъ ѣстъ цр҃тві҃ небесное**[2]). А ви ће те се осталостити при највишем слављу и весељу, јер Бог преко пророка рече: **прекращ҃ праꙁники ваша къ жалость, и вса пѣсни ваша къ плачъ**[3]) И погинућете кад будете при најразвратнијим жељама, при најслађем јелу и пићу, и у највишем задовољству, јер ће доћи сатана који вас је с гордошћу надахнуо, и одвешће вас у бездану пропаст, као своје робове, и пуста ће остати ваша трпеза, јер је недостојни недостојно поставише! — И кад такви приступате да се очистите и осветите са пресветом крвљу Господа Бога и Спаса нашег Исуса Христа, лажно и недостојно приступате! А: **ꙗдыи бо и піи недостойнѣ сѣдъ себѣ ѣстъ и піетъ, не расѣждаа тѣла Гдня**[4]).

Цар Соломун учи: **Мѣтыни и вѣра да неоставляютъ тебѣ, и ѡблежи же ихъ твоей кыи, и напиши ихъ скрижали сердца твоегѡ и окраси благодатъ**[5]). **Милъй же нищыа кѣжень**[6]). **Милъй нища кзаимъ даетъ Бгови, подаанію же егѡ воздастсѧ вмѣ**[7]).

Благодаримо Богу кад нам само пружи прилике да можемо чинити милостињу, јер Товит, вели: **Мѣтіи҃а бо ѿ смерти избавлѧетъ**[8]).

А сами Спаситељ наш казао је: **Й їже а҃ще напоитъ единаго ѿ малыхъ сихъ чашею студены водѣ тѣкмо во има оученика, аминъ глаголю вамъ: не погѣбитъ мзды своеѧ**[9]) Али, разумије се, ако је та милостиња срдачна и није јој циљ земаљска слава, и ако је удијељена од поштено стеченог труда; јер ко чини жртве од имања неправо стеченог: **приношеніе порочно**;[10]) и неможе: **ни множествомъ жертвъ ѡчиститъ грѣхи**[11]).

На трпезу ће Господњу доћи они, који се одликују свијем добрим дјелима, што човјека узвишују над свачијем што је Господ створио.

Свети Тихон Задонски, повикује гордељивима: Проврите у гробове и распознајте тамо владику од слуге, цара од војника, славног од неславног, богатог од сиромаха, благородног од неблагородног. Ту се славите својијем благородством, ту узносите разумом, величајте љепотом, хвалите разумом, надмашујте чашћу, ту прочитајте титуле[12]).

Гордите ли се над њима зато што они нијесу свој образ направили бијелијем прашком; и што своје косе (власи) нијесу омастили машћу?

О биједни створе! биједни по почетку, биједни по живљењу, и по свршетку! Зар би сте хтјели да и они исћерају Господа из свог чистог срца као што

[1]) Мат. 11. 11. Успор. І. Бес. о пост. св. Василије Вел.
[2]) Мат. 5. 11.
[3]) Амос. 8. 10.
[4]) І. Корић. 11. 29.
[5]) Прич. 3. 3.
[6]) Прич. 14, 21.
[7]) Прич. 19. 17.
[8]) 12. 9.
[9]) Мат. 10. 42.
[10]) Ис. с. Сир. 34. 18.
[11]) Ис. с. Сир. 34. 19.
[12]) Маргар. стр. 221.—24.

сте Га ви исћерали и сатаном замијенили!? Али у њиховом срцу има Божијег страха, па у чистоћи чувају образ као Божије подобије, да тако виде Господа лицем у пресвето Лице и чују Његов пресвети глас: **Пріидѣте благословéннїи Ѻц҃ѣ моегѡ, наслѣдѹ́йте ѹ҃готовáнное вáмъ цр҃твїе ѿ сложéнїа мі́ра**[1]).

А шта ћете тад ви што мислите да вас може прашак и маст украсити, и што душевној љепоти претпостављате тјелесну?! Ви ћете очајно повикнути: **Бл҃жéны неплѡ́ды, и ѹ҃тр҃бы и҃̀же не родѝша, и сосцы̀ и҃̀же не дои́ша**[2]). Бог негледа на љепоту него на доброту; код Њега је једнак најљепши и најружнији, и једног и другог створио је по своме образу.

Они своје косе у чистоћи чувају, јер су набројени Божиј дар, који украсује њихову главу. А кад би вама сљедовали тад би као и ви љутили Саздатеља бацајући срамоту на: **главѣ свое́й**[3]), на Његов дар.

Па, дакле, за што да се над њима гордите?! Је ли њих Бог створио као вас? Хоћете ли ви у гроб као и они? Грије ли Божије сунце њих као и вас? Пада ли киша ради њих као и ради вас? Је ли сјајност мјесеца и звијезда ради њих као и ради вас? Је ли свеблаги Бог њих као и вас искупио пресветом крвљу јединородног Свог Сина Господа и Спаса нашег Исуса Христа? Је ли њих као и вас учинио нашљедницима царства? С чим дакле да се погордите?! С ничим; јер ништа свог немате, пити сте ѕајмови; а све што имате, то је дар од Бога. Је л' те да је тако? Тако је, јер: **Гдⷭ҇ мр҃тви́тъ и жи́вить, низводи́тъ во а҃дъ и возводи́тъ**[4]) **Гдⷭ҇ ѹ҃бо́житъ и бога́титъ, смиря́етъ и возвы́ситъ**[5]) **Воставе́летъ ѿ земли́ ѹ҃бо́га и ѿ гно́йща воздви́заетъ ни́ща**[6]) **и посадити его́ съ моѓ҃щими людей, и пр҃то́лъ сла́вы да́ѥ и҃̀мъ**[7]).

На што се гордите?! Зашто се стидите с њима опћити. поздравити, руковати, и цјеливати светијем Христовијем цјеливом?! Зашто презирете све што је Богу мило и приступачно?! Нема сумње да је све зато, што сте се с гордошћу испунили. У кога је гордост у тога је гријех, и с њим иде; а **согр҃ша́ющїи же, крази́ сѣ́ть своегѡ живота**[8]). Зато се Господ срди и рекао је: **И оста́влю а҃, и ѿвращ҃ѹ́ лице́ мое́ ѿ ни́хъ**[9]).

Ви сте допустили, да се гордељиви ђаво угњијезди у ваше срце, а он је у својој вјечној пропасти зготовио химну вашој пропасти.

И још да се питамо жељом, да лакше загледамо у грдни образ своје празне ништаве сујете, што је на нас гордост истоварила, кад нам је душу отровала, а срце и све тјелесне саставе осакатила.

Свеблаги Христос, наш Спаситељ, одликовао се највишом смиреношћу. Он је добровољно претрпио ради нашег спасења: ужасно псовање, гадно пљување, нечовјечно бијење, жуч и оцат, неправедну осуду, трнови вијенац и распињање; па зар ми да несмијемо чути, ни равнодушно претрпјети ни најмање увриједе што нам ближњи наш по несрећи и незнању нанесе?! Он је прао ноге Својим ученицима, а зар ми да се стидимо послужити своме ближњему, што нам је раван по рођењу, по бједности и по гробу?! Он се успромашио родно се у јаслима у пештери, **и не и҃мѣ гдѣ́ главы̀**

[1]) Мат. 25. 34.
[2]) Лук. 23. 29.
[3]) I. Корин. 11. 5.
[4]) I. цар. 2. 7.
[5]) Псал. 112. ст. 7.
[6]) I. цар. 2. 8.
[7]) Тов. 12. 10.
[8]) 5. Мој. 31. 17.

подклонити[1]), а зар ми да војујемо за богатством, и да се раширујемо по великолијепијем палачама, немарећи што наш ближњи по Христовом срцу, болесни и нејаки трпи глад и жеђ, голотињу и бостоњу и т. д.?! Он је ради нас примио й рѧ́ское крще́ніе[2]), а нама је зар до тога највише стало: како ћемо се ласније дочепати недостојне и незаслужене части и првенства?! Он је вапио Оцу небесноме за опроштење Својијех мучитеља: Отє, ѿпусти и́мъ: не вѣ́дятъ бо что́ творя́тъ[3]). Следовао Му свети Стефан, први мученик и архиђакон, молећи се за оне који су га каменовали: Гдⷭ, непостáви имъ грѣ́хъ сегѡ́[4]). Следовали сви свети угодници, који у достојној светњи, носиће назив слуге и ученика Господњег, и ми их у молитви призивљемо да посредују код Господа за опроштење нашијех гријехова; а ми зар да се расрдимо и злобимо на ближњег, који нас је случајно и по незнању увриједио, тражећи још од њега задовољства и наносећи му зло и срамоту?! На зар да се ми гордимо код оноликe Божије смирености?! Што смо ми сви: богаташи и сиромаси, великаши и простаци, књижевници и неписмењаци, једном ријечју сви? Дневна смо трава; прецијетали цвијет; росица пред сунцем; створ убоги, немоћни, заблуђели, страсни, подложан свакој несрећи, и окружен свакијем биједама?! Сви смо земља и прах, па: Почто гордится̀ земла̀ и пепелъ? пита Исус син Сирахов[5]).

Ништа није опасније од скривене гордости, вели прије споменути свети Тихон.

И заиста, тако је! Она ће па кад било изаћи на површину блатна и бестидна! Сама се назива грјешница, — али неће претрпјети, да је и други тако зову.

Ви хоћете да скријете своју гордост, али Господ види да вас је она заробила, јер Он прозире и у наше срце, душу и мисли.

Гордост се обукује у кротост а просуђује: хуљењем, убиством, опадањем, лицемјерством, завишћу, издајством, шпијунством, презирањем, — једном ријечју, свијем грјесима. Стари мудрац вели нам: Начало гордыни чл҃вкъ ѿстꙋпленіе ѿ Гдⷭа[6]). Ѩкѡ начало грѣ́хꙋ гордыня и держай ю изрыгнетъ скверня[7]) И кад јој отворимо врата свог срца, она никад и нигдје неће да нас остави! Свагда хоће да над нама господари и влада! Она нам наноси много жалости и љутине, а стоји писано: Ѩкоже молѝе къ ризѣ̀, и червіе къ древу̀: такѡ печа́лꙗ мꙋжа̀ кредитъ сердце[8]).

* * *

Ничега се није тако тешко ослободити као од гордости! Али Господу није мило да неко од нас погине. Не хотя́ да кто́ поги́бнетъ, но да вси́ къ покаа́нію прїидꙋтъ[9]). С покајањем можемо ући у Божије царство кроз све невоље, које нам гордост ствара.

Гдⷭ гѡ́рдымъ проти́вится, смире́нымъ же даётъ бл҃года́ть[10]). Престо́лы кнꙗзе́й низложи́ Гдⷭ, и посади́ кроткі́я вмѣ́сто ихъ. Коре́нія язы́ковъ го́рдыхъ исто́рже Гдⷭ, и насади́ смире́нныя къ мѣ́сту ихъ[11]).

Нема гријеха, који би се могао узвисити над Божијим милосрђем. Он је свемилостив и нѣ́тъ непра́вды къ немꙋ[12]).

[1]) Мат. 8. 21.
[2]) Стихир. на вел. осв. воде.
[3]) Лук. 23. 34.
[4]) Дјејан. 7. 60.
[5]) 10. 9.
[6]) Ис. син Сир. 10. 14.
[7]) Ис. син Сир. 10. 14.
[8]) Прич. Солом. 25. 21.
[9]) 2. Петр. 3. 9.
[10]) Јак 4. 6.
[11]) Ис. син Сир. 10 17. 18.
[12]) 5 Моје. 32.4.

Погледајмо на покајање Давида царајесника, на митарево, блуднице, разбојника и блудног сина, св. Петра апостола, св. Јевдокије, и другије што видимо у историји старог и новог завјета. Давид је признао свој гријех прељубе, па се искрено покајао и молио се Богу за опроштење, и пророк Натан рече му: „Гдъ ѿа согрѣшеніе твое[1]). Разбојник се с чисто срдачним кајањем помолио Спаситељу да га се спомене, а Господ му поника: „Днесь со мнѣю бѣдеши въ раи“[2]). Блудница пере гријехове сузама истинског кајања; пада пред ноге Спаситеља и сузама их кваси, молећи Га, да јој опрости и да је помилује, и у Нашу граду, у кући Симона рече Исус пред свјема у кући тој жени: „Ѿпущаются тебѣ грѣси[3]). Петар се истински покајао што се Господа одрекао, и јако је плакао, те му је Господ опростио и послије воскресенија повикао: Паси ѣгцы моя[4]). Грјешни митар, толико се осјећао грјешан, да се није смио усудити погледати очима на небо: Но біяше пе́рси свои, глаго́ля: Бо́же ми́лостивъ бѣди мнѣ грѣшнику[5]), и Господ му опрашта. Блудни син потрошио разватним грешним живљењем све имање, па се вратио оцу и рече му: Ѻ҃че, согрѣшихъ на не́бо, и пред тобо́ю, и ꙋ́жѣ нѣсмь досто́инъ нарещи́ся сы́нъ твои́[6]), и отац му прашта, весело га прима одијева у прве хаљине, и дава прстен, на рѫкѫ е́гѡ и сапоги на но́зѣ[7]). Св. преподобна мученица Јевдокија остављала се блудства, тешко се каје за гријехове, и крсти се од Теодота епископа, и Господ јој прашта, а она прима вијенац мучења 152 год.

Више се небо обрадује: „ѡ̑ е́диномъ грѣшницѣ каю́щемся, не́жели ѡ̑ девятидесѧтихъ и девяти пра́ведниках, и́же не тре́бѹютъ покаа́нія[8]). Спаситељ наш још је рекао: Не пріидо́хъ во призва́ти пра́ведники но грѣшники на покаа́ніе[9]).

Треба да и ми сузама истинитог кајања оперемо душу, очистимо срце и ум од паклене гордости, и од свију грјеховнијех нечистоћа, напијући: очисти, гдѝ скверну дꙋши моея и спаси мѧ, ꙗко человѣколюбецъ[10]), Іисусе очисти мой ꙋ́мъ ѡ̑ помышленіихъ свѧтыхъ[11]), и сљући сузама, радостно пожнућемо[12]).

Бог је рекао преко пророка: ѡбратитеся ко мнѣ всѣмъ сердцемъ вашимъ, в посте и в плачи и в рыданіи, и растерзните сердца ваша, а не ризы ваши, и ѡбратитеся ко гдⷭ̀ бгу̀ вашему: ꙗкѡ милостивъ и предръ есть долготерпѣливъ и многомилостивъ, и раскаивайся ѡ злобахъ[13]). И Товит нас учи да се обратимо Господу велећи: Ꙗ̀ко ѡ̑братитеся къ немꙋ всѣмъ сердцемъ вашимъ, и всѣю дꙋшею вашею, творити предъ нимъ истину, тогда ѡ̑братитсѧ к вамъ, и нескрыетъ лица своегѡ ѡ̑ васъ[14]). Пророк Исаије такође нас учи: И да ѡ̑ста́витъ нечестивыи пѫ́ти свои́, и мꙋ́жъ беззако́нныи совѣ́ты свои́ и ѡ̑братѝтсѧ ко гдⷭ̀ бгу̀ вашемꙋ, и помилꙋетъ вѣдете ꙗко по мно́зѣ ѡ̑ста́витъ грѣхи вашѧ[15]).

Господ је помогао смиреном Давиду да побиједи силног и гордог Голијата. Он ће помоћи и нама да се ослободимо гордости и да је замијенимо смирењу, па да тако ослобођени и од свију грјеховнијех нечистоћа, у пресвето лице можемо

[1]) 2. Цар. 12. 13.
[2]) Лука 23. 43.
[3]) Лука 7, 48.
[4]) Јов. 21. 17.
[5]) Лука 18. 13.
[6]) Лука 15. 21.
[7]) Лука 15. 22.
[8]) Лука 15, 7.
[9]) Мат. 9, 13.
[10]) Посл. к св. прич.
[11]) Акаѳ. Ис.
[12]) Псал. 125. 5.
[13]) Јоил 2. 12. 13
[14]) 13. 6.
[15]) 55. 7.

Бога о҃зрятъ[1]) Јер ни с једном нечистоћом нећемо ући у Божије царство, о чему нам вели св. Јован Богослов: Й не и҃мать въ него́ кни́ги всѣ́ко скве́рно, и҆ твори́й ме́рзость и҆ ла́жь, но то́кмѡ напи́саныя въ кни́гахъ живо́тныхъ а҃гнца[2]).

Онај, који неће да буде учесник у Христовој смирености, неће бити учесник ни у слави Његовој. Треба да се украсимо Христовом смиреношћу, и да сва наша дјела буду по светом јеванђелском закону. Св. пророк Давид пјева: и҃ѕкѡ ко смире́нїи на́шемъ помани́ ны гдⷭ҇ь[3]). Господ ће понизити гордељиве а понизне смирене, као што смо у почетку навели да нам је сам Спаситељ наш рекао: Всѣ́къ возноси́йсѧ, смири́тсѧ: и҆ смири́йсѧ, возне́сетсѧ[4]) Даље нам наш свеблаги Спаситељ који: бы́сть на́мъ премꙋ́дрость ѿ бг҃а, пра́вда же и҆ ѡсвѧще́нїе и҆ и҃зкупле́нїе[5]), вели да се угледамо на Његову смиреност: На҃ꙋчи́тесѧ ѿ мене́ и҃ѕкѡ кро́токъ е҆смь и҆ смире́нъ сⷬ҇рдцемъ, и҆ ѡбрѣ́щете поко́й дꙋша́мъ ва́шымъ[6]). Ко би могао овај покој презрјети и ко преоставити вјечни паклени огањ?! Нека нас Господ од тога сачува! Ми ћемо презрјети гордост и њеног зачетника, а одјенућемо се у Христову смиреност, и с њом украшени гледаћемо: „Лице Његово и име Његово биће на нашијем челима“[7]) мјесто ђаволског печата.

Нека нам послужи за примјер смиреност пресвете Богородице, наше свемоћне заступнице. Кад је Она отишла у град Јудин у кућу Захарије, свештеника, од реда Авијана, да честита својој тетки Јелисавети, од племена Аронова, што је Господ услишао молитву њезину и мужа јој Захарија. У Јелисавети заигра дијете, и напуни се Јелисавета Духа светога и рече пресветој Богородици Дјеви Марији: Благословена си Ти међу женама и благословен је род утробе Твоје. И од куд мени ово да дође мати Господа мојега к мени?

Јер гле, кад дође глас честитања твојега у уши моје, заигра дијете у утроби мојој.

И благо оној која вјерова; јер ће се извршити што јој каза Господ.

И рече Марија: Велича душа моја Господа; и обрадова се дух мој Богу Спасу мојему, што погледа на понижење слушкиње своје; јер гле, од сад ће ме звати блаженом сви нараштаји.

Што ми учини величину силни и свето име његово.

И милост је његова с кољена на кољено онима, који га се боје.

Показа силу руком својом; разасу поносите у мислима срца њихова.

Збаци силне с пријестола и подиже понижене.

Гладне напуни блага, а богате отпусти празне.

Прими Израиља слугу својега да се опомене милости.

Као што говори оцима нашијем Аврааму и сјемену његову довијека[8])

Свети Василије Велики учи нас: Не пи҃ша́сѧ ѡ҃ богате́ки ни ѡ҃ премꙋ́дрости ми́рстѣй ꙋ҆хвали́вшей, ни ѡ҃ сла́вѣ исчеза́ющей, всѣ́ сі́я съ житі́емъ поги́бнетъ: но благоче́стїа воздо́лѣтлъ бы́ди: сі́е бо и҆ на не́бо тѧ҆ возведе́тъ, сі́е и҆ пама́тъ твою́ безсме́ртнꙋ и҆ безприста́нную сла́вѣ въ челове́цѣхъ ꙋ҆гото́витъ[9]).

[1]) Мат. 5. 8.
[2]) Апокал. 21. 27.
[3]) Псал. 135. 23.
[4]) Лука 14. 11.
[5]) I. Корић. 1. 30.
[6]) Мат. 11. 29.
[7]) Јов. откров. 22. 4.

[8]) Лука I. 42—55. Нови Завјет Господа нашег Исуса Христа. Превео Вук Стеф. Караџић, У Бечу у штампарији јерменскога манастира 1847.

[9]) Бес. 23. стр. 150.

Бог је смиренијех и очи су Његове на смирене, јер га смирени љубе.

Нека се не хвали мудри мудрошћу, ни јаки снагом, ни богати богатством, — учи св. Јеремије пророк[1]). И о ни чему се не хвалимо, него: хвалѧ́йсѧ, ѡ̑ гд҃ѣ да хвалѧ́тсѧ[2]).

А кад смо се испунили с гордошћу ми смо учинили смртни гријех. Али нека је част, слава и хвала Господу, што нам даде времена да се покајемо.

Он је рекао св. апостолу Петру да грјешницима треба опраштати: сѣ́дмь десѧ́ть кра́тъ сѣдмери́цею[3]).

Па нека наша душа, наш ум, и наше срце замирише истинитијем покајањем и скроз се одједнимо у Христову смиреност, и примиће Господ нашу чисту великосрдну молитву кад Му вапијемо да нам опрости, и да нас спасе, јер: Мѧ́тла смиренагѡ прѡ́йдѣ ѡблаци, и дондеже приближитсѧ, не ѹтѣшитсѧ, и не ѿстѫпитъ дондеже посѣти́тъ Вышнїй[1]).

И нека нам је свагда на памети и ова наука св. апостола Павла: Ѩще бо́кѡ ѩсте, ѩще ли пїе́те, ѩще ли и́ное что́ творите, всѣ́мъ ѝхъ сла́вѣ ѣ́кїю творѝте[2]).

И ако тако свагда будемо радили заиста ћемо бити учасници у блаженом Божијем царству, гдје:

Ноћи (таме) неће бити, и неће потребовати видјела од жишка, ни видјела сунчанога, јер ће их обасјавати Господ Бог и цароваће вавијек вијека[3]).

Гордост води у вјечну муку, а смиреност дружи с Богом.

И нека гордост буде свагда од нас далеко, а смиреност нека свагда буде с нама с Господом, коме нека је част слава хвала и држава кроз све вијекове Амин.

Рисан, 12. октобра 1893.

[1]) 9. 23.
[2]) Коринћ. 1. 31.
[3]) Мат. 18. 22.

[1]) Ис. син. Сир. 35. 17.
[2]) I Коринћ 10. 31.
[3]) Апокал. 22. 5.

О дужностима парохијалног свештенства.

(Сиршетак).

О четвртој дужности свештеничкој — молити се Богу за све људе.

Четврта дужност свештеничка, састоји се у молитви, која и све Хришћане у опште обвезује, а слово Божије ову дужност нарочито свештеницима налаже. То ћемо овдје говорити: 1) о молитви у опште, која сваког Хришћанина обвезује; 2) о молитви на по се, као нарочитој дужности свештеничкој.

I. О молитви у опште.

Као што нам слово Божије налаже, да се Богу молимо, тако исто и наш природни и здрави разум на то нас поштрава, јер знамо да је један Бог источник и давалац сваког добра, и да све ствари: доброту, красоту и силу своју од Њега добивају, и да Он милост и дарежљивост своју према свакој саздапој ствари, из велике своје доброте и непостижиме премудрости, по свом свемогућству указује колико оће и коме оће, и да човјек неможе никаквог добра добити, ако му се с неба неда: „*Сваки добри дар и сваки поклон савршени од овог је, долази од Оца свјетлости*“, говори св. апостол Јаков (гл. 1 ст. 17).

Премда свемогући и преблаги Бог своју милост и дарежљивост раздаје и дијели из своје превелике доброте, ништа мање дужан је човјек приуготовити се за примање Божије милости и дарежљивости. Пут овај којим се човјек има за примање Божијих благâ приуготовити показао је сам Бог, кад је молитву препоручио, рекавши: *Иштите, и даће вам се; тражите, и наћи ћете*;

кућајте и отвориће вам се (Мат. гл. 7. ст. 7). *Иштите, и примићете* (Јован гл. 16. ст. 24).

Бог није установио себе ради молитву, но ради нас, да би ми, знајући, да је Он један како живота, тако и свију блага даваоц, ни у каквој нужди или бједи неприбјегавали лажним боговима, као што су то чинили јазичници, који нијесу познавали правог Бога; но свагда и у сваком случају Њему, као Творцу и Господу нашем с молитвом приступали и од Њега молили све што нам је нужно и потребно.

Овом установом одликовао је Бог човјека од свију осталих бесловесни створења својих, кад је изволио наредити, да човјек доброчинства Његова неужива просто, као остала бесловесна животиња, но као разумна створења с молитвом, благодарношћу и прослављањем пресветог Његовог имена.

Из довде реченог види се, да је молитва средство, човјеку од Бога дано, којим он разумом својим приступа Богу и с побожношћу моли од Њега, што му је потребно.

Под именом молитве разумјевају се многе дужности богослужења како унутрашњег тако и спољашњег.

Унутрашњег богослужења дужности јесу: познавање Бога и његова закона, вјера у Исуса Христа, љубав према Богу и ближњем, надање на Бога, страх Божији, чистоћа срца, смиреност, послушност, кротост, трпљење и непрестана благодарност.

А спољашњег богослужења дужности јесу: усмено исповиједање св. вјере, проповиједање Божијег слова у дане недјељне и празничне, долажење у цркву на општу молитву, побожно у њој стајање, слушање читања и појања, а нарочито слушање Божијег слова, раздавање милостиње биједним, подизање Божијех храмова и сама приношења и даваље. Све ово јесу жертве Богу пријатне (Јевр. гл. 13 ст. 16.), ако на унутрашњег богослужења, т. ј. на вјере, љубави према Богу и ближњем произилазе.

Молитва дијели се на соборну т. ј. црквену, која се при скупу народа у цркви свршава, и на уједињену.

Уједињена молитва може се свршавати на два начина: 1) Кад се човјек удаљи од друштва и гдје год на само моли се Богу. О овој молитви говори Христос: *Ући у клијет своју и затворивши врата своја, помоли се Оцу својему, који је у тајности; и отац твој, који види тајно, платиће теби јавно* (Мат. гл. 6. ст. 6). 2) Кад се ко не удаљава од друштва, но стоји с њим заједно на богослужењу, али кроз цијело то пријеме својом душом, својим мислима и својим срцем моли се Богу. О овој молитви говори апостол Павле: *Ми сами у себи уздишемо чекајући посиновљења и избављења у тијелу своје му* (Рим. гл. 8, ст. 23).

За примјер уједињене молитве по првом начину имамо Исуса Христа, о ком евангелисти пишу: *Поше се Исус на гору сам да се моли Богу* (Мат. гл. 14 ст. 23) *И Он одлажаше у пустињу и мољаше се Богу. Ишће Исус на гору да се помоли Богу; и проведе сву ноћ на молитви Божијој* (Лука гл. 5, ст. 16., гл. 6. ст. 12.) А за примјер уједињене молитве по другом начину имамо Мојсија на црвеном мору и Анну, матер пророка Самуила (Исход 14. ст. 15. I. цар. 1 ст. 13 и 15).

Уједињена молитва, која се свршава по првом начину, зове се спољашња или устмена, а по другом начину зове се срдачна или унутрашња. Унутрашња срдачна молитва прима се код Бога без устмене спољашње; но сама устмена молитва без срдачне унутрашње код Бога ништа не важи.

И премда је сама срдачна унутрашња молитва без устмене Богу пријатна, не треба опет при срдачној остати, а устмену сасвим презрети; јер као што се човјек из душе и тијела састоји, тако треба да се моли Богу и духом и тијелом, зато и вели свети Давид: *Чуј, Господе, рјечи моје, разумиј помисли моје, царе мој и Боже мој!* (Псал. гл. 5, ст. 1. и 2.); а и Христос, учећи ученике своје молити се, рекао је: *Кад се молите говорите* (Лука гл. 11. ст. 2). По томе дакле како срцем тако и устима треба молити се.

Како саборну тако и уједињену молитву треба духом и истином свршавати. *Духом молити се*, по општем тумачењу црквених учитеља, значи: молити се вјером, са страхом Божијим и љубави, са највећом смиреношћу срца; *а истином молити се*, значи: молити се с пажњом и разумом, не лицемјерно, и не само спољним видом но и од срца.

Против овог евангелског правила гријеше сви они, који мисле, да се молитва састоји саме у спољном покрету тијела, као: у многом говору и метанисању; или који се лицемјерно моле, да

их само људи виде, а у срцу свом о Богу и не мисле. Овакви ради своје поправке треба свагда да имају на памети оне ријечи Христа Спаситеља: *Бог је Дух*; *и који му се моле, духом и истином треба да се моле* (Јов. гл. 4. ст. 24.)

А да би молитве наше како уједињене тако и саборне духом и истином свршавати могли, на то нам се пређеђа средству предлажу:

1) Кад приступамо умом нашим у молитви к Богу, и кад оћемо да призивамо у помоћ свето име Његово, — то најприје да помислимо о величанству Божјем и непостижимом Његовом свуда присуству, па послије да помислимо о себи и ништавости и биједи нашој, а да расудимо, ко је Бог наш и какав је? а ко смо и какви смо ми? — Бог је дух бесмертни, пречисти, преблаги и свезнајући, а ми смо тјелесни, смртни, лукави, и у мислима нашима пред Њим нечисти. Зато смо дужни најприје очистити себе од сваке нечистоће тјелесне и душевне, и тако спремни с највећим страхом и побожношћу Њему да приступамо и име Његово призивамо, јер по ријечима св. Писма: Име Его, име свето и страшно и свето есть (Псал. 99. ст. 3).

2) Кад је Бог дух пречисти и име Његово свето и страшно, то треба, да сваки, који се Богу моли, помисли: а) о Богу, да Он, као свет и праведан, сваком по правди учинити жели, и да неће никаква зла дјела и неправде, *јер ти си Бог који не ће безакоња*, говори цар Давид (Псал. 5. ст. 4.); б) да размисли о самом себи, жали ли, т. ј. у свом срцу о својим гријеховима, и да ли се истинито покајао и каје, *јер Бог не слуша грјешника и онога, који се не каје*; *него онога који поштује Бога и вољу његову твори, онога слуша* (Јован гл. 9. ст. 31); в) да размисли и о том што ће да моли од Бога, па да не би таково што замолио, што би вољи Божјој било противно, па да му се не рекне: *Не знаше шта иштете* (Мар. гл. 10. ст. 38).

3) При оваквим размишљавањима треба сви у опште да имамо ове намјере: а) да молењем нашим пристојно богољепну част Богу одајемо, по оном: *Дајте Господу славу и част* (Псал. 29. ст. 1); б) да у души и срцу нашем подражујемо онаква покретања и расположења, каква су величанству Божјем и светињи Његовој приличила; в) да свету вјеру евангелску, живо надање и пламтећу љубав према Богу од чистог срца свједочавамо; г) да при таквом расположењу духа нужно је, да жеље срца нашег или молење добрих дарова с највећом смјерношћу и побожношћу Богу предлажемо; д) да при свем том не на себе нити на молитве наше, но на Господа Исуса Христа и милосрђе Његово сво надање да полажемо.

4) Почем знамо, да је Бог наш према нама одвећ милостив и милосрдан, и да нам прије нешто даје, него што би се ми код Њега замолили, и почем Он сваки час излива на нас богатство своје доброте, као: даје нам живот и дисање и све потребе у животу, да се њима наслађавамо, чува нас од сваког зла и напасти, — то смо дужни таква и толика доброчинства Његова имати свагда пред очима, и у души и у срцу благодарна наша обећања пред њим изливати с царем Давидом у пређеђим ријечима: *Прослављај, душо моја Господа, и не заборављај ни једнога добра што ти је учинио.* (Псалом 103. ст. 2).

5) К томе превелика Божја љубав, обећања Његова онима, који му се истинито моле, природна слабост ума нашег, размишљавање о учињеним грјесима и помоћ св. Духа, јесу помоћи које нас силно побуђују, да се молимо Богу духом и истином.

Послије овакове истините и усрдне молитве пређеђује од стране Божије даване оног добра, које смо у молитви просили. Добра ова једна су душевна, а друга тјелесна Душевна су блага познавање Бога и закона Његовог, вјера у Исуса Христа, кајање, опроштај гријехова, страх Божји чистоћа срца, смјерност; а тјелесна су: здравље и снага тјелесна, рана, одијело, богатство, чест и слава и т. д.

А да смо дужни и тјелесна блага од Бога просити, том нас учи сама молитва Господња, која је савршени образац свију молитава, и садржи у себи како душевна тако и тјелесна блага, с којима се и овдје на земљи благополучно поживити и тамо на небу вјечно блаженство наслиједити може.

Осим ове молитве Господње имамо још и друге кратке молитве у св. Писму, које су ради нашег настављења и употребљења написане, као митареву: „*Боже, милостив буди мени грјешноме!*“ (Лука гл. 18. ст. 13.); блудног сина: „*Оче, сагријеших небу и теби*“ (Лука гл. 15. ст. 21); разбојника: „*Опомени ме се, Господе, кад дођеш у царство своје*“ (Лука гл. 23. ст. 42). Ове

молитве можемо а и дужни смо при прошењу одпуштења гријехова употребљавати.

Из довде реченог види се, да смо дужни од Бога просити и душевна и тјелесна блага; но почем су душевна блага сваком човјеку корисниja и нужниja, јер по ријечима апостола Павла: *имајући обећање живота садашњега и онога, који иде*" (I. Тим. гл. 4. ст. 8), а тјелесна блага нужна су само за овај времени живот; то смо дужни најприје просити од Бога духовна, а послије тјелесне блага, но ова само под тијем условом, ако су Богу угодна, и ако нама не на вриједа, но на корист и прослављање његовог имена служити могу.

Кад се ко о нечем приљежно Богу моли, па жељено не добије, не треба за то да ослаби духом, но добро да расуди, спада ли оно, што од Бога проси, у душевна и тјелесна блага. Ако спада у душевна и за спасење нужна блага, то нек удвоји своје молитве с вјером и трпљењем, па ће заиста добити што проси; ако ли спада у тјелесна, нека се са свим ослони на вољу Божију и његов промисао, почем ми не можемо знати нити предвиђети, да ли ће нам оно, што од Бога просимо, служити на корист или на штету, а Бог као свезнајући и премудри, све предвиди и зна; и почем је он уједно и преблаг и милостив, то по благости својој неће нам дати тако што, што би нам на штету служити могло; и по томе, ако не добијемо што просимо, не треба да јадикујемо, но прије да благодаримо Богу, који нас чува од свакога зла, и неда нам оно, што би нам на штету и убитак служити могло.

Кад што од Бога просимо, треба да се поред усрдне молитве и сами трудимо и сходна средства употријебимо; при томе нужно је, да имамо и стрпљења како у молитви тако и у подвигу нашем. Томе нас и сам Христос спаситељ учи, јер кад је казао: *Просите*, то је тим препоручио, да се молимо; а кад је додао: *Ишите и толците*, то је назначио тим, да се трудимо и стрпљиви да будемо.

Сваки човјек Хришћанин дужан је не само за себе, но и за своје ближње молити се Богу, по оној заповиједи апостолској: *молите се Богу један за другога, да оздравите* (Јак. гл. 5, ст. 16). Но није довољно, да се само за другове, пријатеље и добротворе наше Богу молимо, него и за непријатеље, јер сам Христос тако заповиједа: *Љубите непријатеље своје.* У чему се пак та љубав према нашим не пријатељима састоји, описао је Исус Христос шљедећим ријечима: *Благосиљајте оне, који вас куну, чините добро, онима, који на вас мрзе, и молите се Богу за оне који вас гоне* (Мат. гл. 5. ст. 44). И тако за све људе дужни смо молити се Богу.

Кад се за себе Богу молимо, то треба да умолимо и наше ближње, да би се и они за нас Богу молили, по примјеру апостолском, а особито дужни смо умолити духовна свештена лица, да би се они молили Богу за нас по примјеру старозавјетном, јер је тамо било узакоњено, да је сваки, који дар приноси Богу за своје гријехове, обвезан био најприје пријавити се свештенику, да би се он за њега помолио Богу ради одпуштања својих гријехова. А у новом завјету то узакоњење потврђује апостол Јаков, говорећи: *Болује ли ко међу вама, нека дозове старјешине црквене, те нека читају молитву над њим,... и ако је грјехе учинио, опростиће му се* (гл. 5. ст. 14. и 15).

Слово Божије сједињава с молитвом пост, бдење и трезвеност. Тако ово на једном мјесту говори: *Чувајте се, да како ваша срца не отежају ждерањем и пићанством* (Лука гл. 21. ст. 34); на другом мјесту: *Будите дакле мудри и тријезни у молитвама* (I. Петр. гл. 4. ст. 7), и опет на другом мјесту: *Постите и молите се Богу* (I. Кор. гл. 7, ст. 5) За то кад се Богу молимо или му благодаримо, дужни смо бати бодри и тријезни, а у опредијељено вријеме да постимо.

Пост је двојак: један грађански или природни, који од сопственог самовољства зависи ради чувања здравља и испуњавања дужности; а други је црквени, заповиједи Божијом установљен, ради смирења човјечијег пред Богом, побјеђивања страсти, и ради приуготовљавања за молитву и право кајање.

Пост је уздржавање од сваког јела и пића, а у тјешњем смислу пост је уздржавање од сластопитателних и излишних јела. Овако уздржавање у виду поста прописао је сам Бог у старом завјету: *И ово нека вам буде вјечна уредба, и мучите душе своје (постом)* (Левит. гл. 16, ст. 29. и 31.); по узакоњењу и владали су се Израиљћани и постили су, гдје год су приносили Богу кајање за своје гријехове: *Скупите се синови Израиљеви постећи и у костријети и по-*

сувши се земљом, — исповиједаху се и покланяхуу се Господу Богу својему (Немијина гл. 9. ст. 1. и 3).

Особито пак, кад су се Израиљћани бојали да их Бог некажи за безакоња њихова, постили су и у посту на молитву прибадали. Ни они нијесу то чинили по својој самовољи, но по заповиједи Божијој, јер сам Бог, желећи да се они поправе, прије него што би какву казну напустио на њих, налагао им је пост и молитву: *Трубите*, говори он преко пророка Јоила, *у трубу на Сиону, наредите пост, проглосите свештовину, сабермте народ освештајте сабор* (гл. 2. ст. 15. и 16). И такав опште народни пост, сједињен с молитвом, свагда је помагао томе, да су од казни избављени били, као што свједочи св. Писмо: И *ревнова Господь о земли своей, и пощадѣ людей своих* (Јоил гл. 2. ст. 18).

А у новом завјету држао је и чувао пост и сам Господ наш Исус Христос, и ученике је своје у том утврдио; но док је с њима на земљи био разрјешио их је од поста због предсаруде ондашњих фарисеја, а кад му је престојало пострадати и за нас умријети, онда им је заповиједио да пост свето чувају и држе, кад њега међу њима нестане. К томе прописао је и начин, како ваља постити, да се не рекне, да је по начину фарисејском. Најпослије описао је и силу и корист поста, кад је о исцијељењем болном рекао: **Овај се род изгони само молитвом и постом** (Мат. гл. 17. ст. 21.) *А кад постите, не будите жалосни као лицемјери; јер они начине блиједа лица своја, да их виде људи, гдје посте. Заиста вам кажем, да су примили плату своју. А ти кад постиш, намажи главу своју, и лице своје умиј. Да те не виде људи гдје постиш, него отац твој који је у тајности, и отац твој, који види тајно, платиће теби јавно* (Мат. гл. 6 ст. 16—19).

Пост по себи као год и молитва сачињава богоугодну службу, за то су и апостоли свагда постили, прије него што би службу и молитву Богу принијели. Од туда шљеди, да су сви Хришћани обвезани приуготовљавати се постом за молитву, а сви свештеници кад ће да служе литургију, кад приступају свршавању светих тајана и других црквених обреда, треба за неко вријеме да се постом спреме, као што је то прописано.

Из свега што је довде о посту речено, види се јасно, да је црква Христова, оснивајући се на ријечи св. писма, годишње постове установила с том намјером, да би Хришћани за то вријеме своје гријехе са смиреним срцем исповиједали и за њих истинито кајали се. Пост је дакле у нашој цркви установљено вријеме у години, у које треба да исповиједамо наше гријехове и да се за њих кајемо, а уједно да се уздржавамо од јела црквом забрањених.

Онај, који тјелесно пости, т. ј. који се уздржава од јела црквом забрањених, дужан је и душевно постити. А душевно постити значи: удаљавати се не само од сваког рђавог и неправедног дјела и поступка, но и од злих мисли и Богу противних жеља, а осим тога треба чинити добро и у сваком Богу угодном дјелу упражњавати се и напредовати: *Бліско ко молитвѣ и постолъ, милостыню и правдѣ* (Тов. гл. 12. ст. 8.) говори св. Писмо. Тако ако би ко само тјелесно постио, а о душевном посту не би се ни најмање старао, такав не би угодио Богу, почем је тјелесни пост без душевног Богу непријатан, као што сам Он преко пророка Исаије говори: „Таки ли је пост који изабрах да човјек мучи душу своју један дан? да савија главу своју као сита и да стере пода се костријет и пепео? То ли ћеш звати пост и дан угодан Господу? А није ли ово пост што изабрах: да развежеш свезе безбожности, да разријешиш ремење од бремена, да отпустиш потлачене, и да изломите сваки јарам? Није ли да преламаш хљеб свој гладноме, и сиромахе прогнане да уведеш у кућу? кад видиш гола, да га одјенеш, и да се не кријеш од својега тијела? Тада ћеш призивати, и Господ ће те чути; викаћеш и рећи ће: ево ме" (Исаија гл. 58. ст. 5, 6, 7 и 9). А сходно овоме кроз пророка Захарију даје Господ напутак и поуку у св. Писму (у главама 7 и 8.).

Ако би ко, у мјесто да пост и трезвеност држи и чува, слеђим се одао неуздржљивим склоностима и страстима, таквог постнаазају овдје на земљи безбројна не само тјелесна него и душевна зла, и у таквом необитава никаква искра унутрашње светиње и чести, него је само сједиште скотских и ђаволских својих страсти. Истину ову довољно посједочава содомски развратт и убитак, и други примјери.

Из овога шљедује да смо дужни сваку раскошност и неумјереност набјегавати, а напротив тога трезвеност и умјереност држати и имати. Правило ово прописао нам је сам Исус Христос;

Пазите, вели, *стражите, и молите се; а што вам кажем, свима кажем: стражите* (Мар. гл. 13. ст. 33 и 37). Ову добродјетељ трезвености препоручивали су апостоли својим ијернима. Тако апостол Петар препоручује: *Будите тријезни и пазите* (I. Петр. гл. 5. ст. 8); а апостол Павле вели: *Браћо! да не спавамо као и остали, него да пазимо и да будемо тријезни* (I. Солуњ. гл. 5. ст. 6).

Колико је пак добродјетељ трезвености нужна у животу о том нас довољно увјерава само искуство; јер може ли ко у дјелу свом уредан и напредан бити, ако трезвености нема? Трезвеност ова не састоји се само у том, да се уздржавамо од прекомјерног јела и пића, него и од лутине, злобе, зависти, среброљубља и других сличних страсти и порока, јер све ово наш разум помрачује и наше здравље нарушава исто тако као и пијанство.

И пост, и бдење, и трезвеност прописују и налажу нам Божије заповиједи за то, да би ми пребивајући у њима, свагда били пред Богом свети и чисти, и у вјери и љубави евангелској постојани, једном ријечи: пост са бдењем и трезвеношћу прописан је од Бога за то, да би испуњени били плодовима св. Духа, јер, у противном случају ако се лишавамо благодати св. Духа, то молитве наше бивају код Бога узалудне и непотпуне.

Како на молитву тако и на пост, бдење и трезвеност побуђује нас:

1) Саме заповиједи Божије, које нам наређују, да се за себе и за наше ближње молимо;

2) Несравњено милосрђе Божије према онима, који му се истинито моле по овом: *Јер си ми Господе, добар и милосрдан и велика милостива, која те призивају, и која те призивају у истини* (Псалм. 86. ст. 5. и Псалм. 145. ст. 18).

3) Божија обећања, која ће он извршити, јер: *Вјеран је Онај, који је обећао* (Јевр. гл. 10., ст. 23).

4) Посредовање Исуса Христа за нас код Бога.

5) Помоћ Духа светог у нашим немоћима.

6) Наше нужде како душевне тако и тјелесне.

7) Биједе и казне које и овог и овог свијета очекују.

Све ово довољно нас побуђује, да Богу духовне жртве узносимо, т. ј. да му се непрестано молимо.

Но дјејства и плодови молитве побуђују и поопштравају нас на молитву, јер помоћу молитве раја се и расте у нама права вјера; молитвом просимо и примамо од Бога и душевна и тјелесна блага. Средством прилежне и усрдне молитве побјеђујемо гријех, прогонимо јаде и невоље, налазимо у души нашој утјеху, и чувамо се од разних искушења; и најпослије средством усрдне молитве добивамо вјечно спасење, по овом: *да ће се сваки спасти, који призива име Господње* (Дјел. гл. 2, ст. 21).

А на против, који би сва поменута побуђења к молитви из гордости презирао, такође постигну ужасне биједе и казни; јер такав преступа божије заповиједи и вријеђа његово милосрђе; такав својевољно затвара улазак св. Духа у своје срце; и најпослије такав својевољно лишава се свију душевних дарова и царства небесног. О оваком прегрјешном човјеку, који из гордости презире молитву, може се праведно рећи оно, што је сам Бог рекао преко пророка Исаије о народу Израиљћанском: *Во познаје господара својега и магарац јасле господара својега, а Израиљ не познаје, народ мој не разумије* (Исаија гл. I. ст. 3.)

Укратко овдје треба примјетити, да молитве наше сједињене с постом, бдењем и трезвеношћу, тек онда бивају саслушане код Бога, кад их:

1) С вјером, духом и истином свршавамо, као што говори Христос: *Све што узаштете у молитви вјерујући, добићете* (Мат. гл. 21. ст. 22);

2) Кад се у име Христа молимо: *Заиста, заиста вам кажем да што год узаштате у Оца у име моје, да ће вам* (Јован гл. 16. ст. 23);

3) Кад се са страхом Божјим молимо, јер по ријечима св. Писма: *Господ жељу испуњава онима, који га се боје, тужњаву њихову чује, и помаже им* (Псал. 145. ст. 19);

4) Кад се са смирењем и скрушеним срцем молимо, јер: *Жртва је Богу дух скрушен, срца скрушена и понижена не одбацујеш, Боже* (Псал. 50 ст. 19);

5) Кад ближњима нашим праштамо увриједе и гријехове, и с њима се миримо, јер вели Христос: *Кад стојите на молитви, праштајте ако што имате на кога: да и Отац ваш који је на небесима опрости вама погрјешке ваше* (Мар. гл. 11. ст. 25); и

6) Кад просимо оно, што је вољи Божјој угодно, јер: *ако што молимо по вољи Његовој послушаће нас* (I. Јован гл. 5. ст. 14).

Напротив тога молитве наше онда бивају код Бога узалудне и не дјејствителне:

1) Кад се лицемјерно молимо: *Кад се молиш Богу, не буди као лицемјери*, вели Христос (Мат. гл. 6. ст. 5).

2) Кад се молимо, а вјере немамо: *јер који се сумња он је као морски валови, које вјетрови подижу и разметњу, јер такови човјек нека не мисли да ће примити што од Бога* (Јак. гл. I. ст. 6. и 7);

3) Кад што просимо од Бога на рђав начин, јер по ријечима св. Писма: *Иштете, и не примаше, јер зло иштете, да у сластима својијем трошите* (Јак. гл. 4. ст. 3);

4) Кад што просимо с гордошћу и осуђењем наших ближњих: *Нијесам као остали људи, или као овај цариник* (Лука гл. 18. ст. 11); и

5) Кад уврједе и гријехове непраштамо нашем ближњем: *Ако ли не опраштате људима гријеха њиховијех, ни отац ваш неће опростити вама гријеха вашијех* (Мат. гл. 6. ст. 15).

Има још двије околности, које могу осујетити и не услишати молитву нашу код Бога, а те су:

1) Кад слово Божје не слушамо и ум наш од Њега одвраћамо. О овом сам Бог с гњевом овако говори: *Што вах, али не послушасте, пружах руку своју, али нико не мари, него одбацисте сваки савјет мој, и карања мојега не хтјесте примити; за то ћу се и ја смијати вашој невољи. Тада ће ме звати, али се нећу одазвати* и т. д. (Приче Сол. гл. 1. ст. 24, 25, 26 и 28); и

2) Ако и слушамо слово божије и читамо га, но ни мало се по њему не владамо, нити се за наше гријехе кајемо. И о овом сам Бог овако говори: *Када ширите руке своје, заклањам очи своје од вас; и кад множите молитве, не слушам; руке су ваше пуне крви. Умијте се, очистите се, уклоните злобу дјела својих испред очију мојих, престаните зло чинити .. браните удовице. И ако гријеси ваши буду као скерлет, постаће бијели као снијег* (Исаија гл. I. ст. 12—19).

Из свега што је довде речено, како о саборној тако и о уједињеној молитви, види се јасно, да је молитва важан дио богослужења, и да ми, саршавајући је, самим дјелом исповиједамо Божије свемогућство, свуда присуство, премудрост и благост Његову. За то нико да не прешире молитву, као спасоносно средство Богом установљено и нама предано, но да сви од малог па до великог и мушко и женско, име Господа сведржица и Творца од чистог срца призивамо и Њему једном част, славу и хвалу одајемо, благодарност и поклоњење приносимо, по оној заповиједи: *Господу Богу својему поклањај се и Њему једноме служи* (Мат. гл. 4. ст. 10). *Господа Бога својега бој се, и њему служи, и његовим се именом куни* (5. књ. Мојсиј. гл. 6 ст. 13).

2) О молитви на по се као нарочитој дужности свештеничкој.

Да је молитва чину свештеничком својствена дужност, и да је од самог Бога њему заповиједена и наређена, увјеравамо се из св. писма како старог тако и новог завјета.

У старозавјетној цркви сам Бог, законополажући чин служења, опредијелио је на ту службу нарочите људе, као Арона и Левите, и заповиједио им је да се за цио народ Богу моле: *И ово нека вам буде вјечна уредба да очишћате синове Израиљеве од свијех гријеха њиховијех* (III. књ. Мојс. гл. 16, ст. 34). И на другом мјесту: *Свештеник нека се моли за сав збор синова Израиљевијех, и опростиће им се* (IV. књ. Мојсијева гл. 15. ст. 25.).

А у новозавјетној цркви премда је Христос сваком свом посљедователу молитву препоручио, но нарочито је на то дјело опредијелио чин свештенички у лицу апостолâ. Заповиједи Христове о овом законоположењу дате апостолима, јесу ријеђе: *Иштите и примићете, да радост ваша буде испуњена. Заиста, заиста вам кажем, да што год узмолите у оца у име моје, даће вам* (Јован гл. 16. ст. 23. и 24.). Такођер пред страдањем својим, особито је опоменуо ученике своје, да се Богу моле: *Што спављете?* рекао је, *устаните, молите се Богу, да не паднете у напаст* (Лука гл. 22. ст. 46.).

Апостоли, пређујући примјеру учитеља свога и покоравајући се заповиједи његовој, којом им је наредио, да проповиједају слово Божије, свагда су уз ову дужност учења и молитву присаједињавали, и као неопходну своју дужност сматрали: *И ми ћемо*, говоре они, *у молитви и у служби ријечи остати* (Дјела ап. гл. 6. ст. 4). И као што су сами ову дужност испуњавали, тако су и пријемнике своје у том настављали и утврђавали. Св. апостол Павле пише Тимотију: *Чадо Тимотије! молим дакле прије свега да се*

чине искања, молитве, молења, захваљивања за све људе, за краљеве, и за све који су у власти (I. Тим. гл. 2. ст. 1 и 2). А апостол Јаков о овој дужности свештеничкој овако вели: *Болује ли ко међу вама, нека дозове старјешине црквене (свештенике), те нека читају молитву над њим* (гл. 5. ст. 14).

Очевидно је дакле, да су и Исус Христос и Апостоли дужност ову молити се Богу за све људе нарочито чину свештеничком наредили и препоручили; и по томе дужност ова молити се Богу за све људе, тако је чину свештеничком својствена, као и дужност проповједати слово Божје.

Но, о коме и о чему дужни су свештеници благост Божју умољавати, то се доста јасно види из горе речених ријечи св. Писма и старог и новог завјета; но осим тога и сам Исус Христос примјером својим поучава нас о коме и о чему треба да се молимо. Тако Он се послије тајне вечере пред страдањем својим, као човјек молио се Богу Оцу, да би добро и што прије свршно дјело нашег спасења, да би сачувао апостоле од раздора и саблазни, и да би све оне, који у Њега вјерују, отачаским својим благоутробијем помиловао и од сваког зла сачувао: *Оче! ријечи, које си дао мени, дадох им, и они примише, и познадоше истиниште, да од тебе изиђох. Освети их истином својом: ријеч је твоја истина. Ја посвећујем себе за њих, да и они буду освећени истином. Не молим пак само за њих, него и за оне који ме увјеровају њихове ријечи ради. Оче свети! сачувај их у име своје. Сачува их од зла.* (Јован гл. 17. ст. 8, 17, 19, 20, 11 и 15).

По примјеру Христа Спасителя најприје-жнији молили су се и апостоли Богу о тој проповједи евангелској, као што се види из њихових ријечи: *Господе! дај слугама својима да говоре са сваком слободом ријеч твоју* (Дјел. гл. 4. ст. 29). Апостол Павле и други у молитви просили су, да би им Господ дао силу и снагу у проповједи евангелској: (Ефес. гл. 6. ст. 19) Исти апостол са свима ефеским свештеницима клечао је на кољенима и молио се Богу о свима вјернима појединачно (Дјел. гл. 14. ст. 23. — гл. 20. ст. 36. гл. 21. ст. 5. — Рим. гл. 1. ст. 9. и 10). — Ефес. гл. 1. ст. 16 и 70).

И у опште сви апостоли молили су се Богу за оне, које су они у вјеру Христову обратили, да би Бог у њима ту вјеру утврдио, да би узајамну љубав међу њима умножио, и да би склоност у њима укријепио на све оно, што је поштено и добродјетељно.

Из овога слиједује, да је сваки свештеник обвезан молити се Богу за своје парохијане, да би вјера у њима остала тврда и непоколебљива, и да би узајамна љубав међу њима царовала (Лука гл. 22. ст. 32).

Свети апостол Павле у посланици својој на Тимотеја, између свију људи напомиње цара, о коме најприје треба свештеник да се моли Богу, јер је цар, краљ, књаз и свака врховна власт у земљи, од самога Бога, као глава народу, постављена, којој су сви подајници обвезани од прво па до пошљедњег покоравати се, част и поштовање одавати и вјерни бити (Рим. гл. 13. ст. 1. — I. Петр. гл. 2. ст. 13. и 17.)

Послије земље владаоцу, т. ј. послије врховне земаљске власти препоручује апостол, да се свештеник Богу моли и за оне, који су у власти, т. ј. који врховној власти у управи државом и земљом помажу, да би они духом његовим настављани, при отправљању дужности својој, у животу свом такви били, какове сам Бог захтијева, да по намјери апостола Павла: *да тихи и мирни живи поживимо у свакој побожности и поштењу, јер је ово добро и пријатно пред Спасителем нашијем Богом* (I. Тим. гл. 2., ст. 2, 3 и 4).

Сам Бог у слову свом захтијева, да би постављени над народима управитељи били:

1) Људи благочестиви, богобојажљиви, праведни, смирени, а не гордељиви (II. књ. Мојс. гл. 18., ст. 21), да би били мудри и смишљени (V. књ. Мојс. 1. ст. 13 и 15.);

2) Да би са потчињеним народом благо и лијепо поступали, и о његовом добру и напретку старали се; да би настојавали, да мир и спокојство у земљи влада, и у свему и свачему добар напредак да се уведе и чува; да би злочинце казнама укрощавали а невине и добре заштићавали (Римљ. гл. 13., ст. 3 и 4. — I. Петр. гл. 2., ст. 14.);

3) Да би на суду били непристрасни и праведни: *Саслушајте распре међу браћом својом и судите право између човјека и брата његова и између дошљака који је с њим. Не гледајте ко је ко на суду, саслушајте и малога и великога, не бојте се никога, јер је суд Божји* (V. књига Мојсијева гл. 1. ст. 16 и 17). При том пријети Бог између

другога и то, да судије не би мито примали: *Не изврћи правде и не гледај ко је ко; не примај поклона, јер поклон заслепљује очи мудрима и изврће ријечи праведнима* (V. књ. Мојсијева гл. 16. ст. 19).

Но и за цио народ дужни су свештеници Богу молити се, по оној заповиједи Божијој: Да помолитъ жрѣцъ (свештеник) ѡ людехъ сихъ Израилскихъ и ѡ всѣхъ грѣхахъ ихъ. Јер сви погрјешујемо много пута (Јак. гл. 3, ст. 2); но да би милостиво опростење грјехова наших добили, то је нужно, да се свештеници као пастири, за све људе Богу моле тим прије, што су они на то дјело нарочито и опредијељени.

А кад би Бог неко село или град, варош или цио предјел због безаконих дјела становнике казнио глађу или помором, или земљотресом, или другим којим смртним ударом, то у таквим околностима дужни су свештеници цијелом народу савјетовати, да се остави својих безаконих дјела, и да се у срцу свом истинито каје и Богу обрати, по оној заповиједи: *Обратите се*, говори сам Бог, *и пробиште се својех грјехова својих, и не ће вам безаконье бити на спотицање* (Језекија гл. 18, ст. 30); и на другом мјесту: *Обратите се к мени свијем срцем својим и постећи и плачући и тужећи*; *и раздерите срца своја а не хаљине своје, јер је милостив Господ* (Јоил гл. 2, ст. 12 и 13).

Савјетујући пак и нагонећи народ на покајање и исправљање, дужни су и сами свештеници с највећом побожношћу и скрушеним и смиреним срцем Богу молити се, не би ли се он смиловао и праведни гњев од народа уздржао и одвратио. Овакову трудољубивост у наведеним околностима захтијева сам Бог од свештеника преко пророка Јоила: *Између тријема и олтара нека плачу свештеници, слуге Господње, и нека рекну: прости Господе народу своје му. И Господ пожалиће народ свој* (гл 2 ст 17 и 18).

Налазимо примјера у св. Писму, да Бог, кад год је какву казну на народ израиљски пуштао, свагда је гледао, да ли ће се међу њима наћи онакав човјек, који би могао стати пред Њим и гњев Његов у милост обратити, као што сам говори: *И тражих међу њима који би отправио ограду и стао на пролому пред ме за ту земљу, да је не затрем; али не нађох никога*; *за то ћу изљити на њих гњев свој, огњем јарости своје истријебићу их, пут њихов обратићу им на главу* (Језекиљ гл. 22 ст. 30 и 31). Ове ријечи могу се нарочито односити на свештенике, као служитеље Божје, и по томе, ако је нко, то су дошта они обвезани чувати чистоту морала и живот свој богоугодно проводити, нарочито у вријеме какве каштиге, која народ снађе, да им се не рекну гореспомењене ријечи Божје, а и ово кроз пророка Јеремију: *Јер пастири посташе безумни и Господа не тражише* (гл. 10 ст. 21).

Свети апостол Павле у првој посланици својој на Тимотеја наводи: *Молим дакле прије свега да се чине искања, молитве, молења, захваљивања за све људе* (I Тим. гл. 2 ст. 1); од куда слиједује, да су свештеници дужни и благодарност Богу приносити за сва благодијејанија, која Он људима сваки дан указује. Осим тога и сама природа учи нас, да ми Онога, који нам добро чини, љубимо, поштујемо и благодаримо му; а нико нам толико благодијејанија не указује, колико Бог, *јер кроз Њега живимо и мичемо се, и јесмо* (Дјел. гл. 17 ст. 28); и све потребе за живот наш на земљи и за живот вјечни из руку Његовим примамо. И по томе дужни смо сви Господу Богу с љубављу и побожношћу благодарити да нам се не рекне: *Заборавише дјела и чудеса Његова* (Псал. 78. ст. 11), и *како се не набоше да захвале Богу* (Лука гл. 17, ст. 18).

Но није довољно, да онда само Богу благодаримо, кад смо у срећи, него и онда, кад би какво зло на нас напустио, као што учи свети апостол Павле: *Молите се Богу без престанка. На свачему захваљујте*; *јер је ово воља Божја у Христу Исусу од вас* (I. Солун. гл. 5. ст. 18.)

Довде је говорено да су свештеници дужни молити се за живе, но имамо примјера и у старозавјетној и новозавјетној цркви, да су се они молили и за мртве. Тако пророк Варух моли се за умрле: Господи, рци, Вседержителю Боже Израилевъ! сълышн молитвѣ сълышащихъ, Израилевыхъ, и не помяни правдъ отецъ нашихъ (гл. 3. ст. 4 и 5). А у новозавјетној цркви приједмиши апостолски и црквени учитељи, као: свештеномученик Кипријан; Василије велики и Јован Златоуст молили су се за мртве као и за живе: Не тѣи ли сѹзаконоположившимъ ѿ апостолъ, ежи при страшнѣмъ таинствѣ помяти сѹкыати ѡ ѿшедшихъ. И на другом мјесту: Не кыи приношахѹ ѡ сѹшихъ сыкотѣ, ни кые молы, ни кыи милостыни. Сіа кыа Дѣхъ сватый закѣщалъ есть. Одовуд слиједује, да су и новозавјетни свештеници, као строитељи тајана Божјих, обвезани

молити се и за мртве, који су почивули у вјери, и надежди васкресења.

Казано је на више мјеста у овом чланку, с каквим приготовљењем дужан је свештеник приступати свршавању св. тајни, но овдје треба још напоменути и то: како је дужан свештеник приготовити се кад ће божествену литургију да сврши.

Да би свештеник божествену литургију свршити могао, и да не би ни учем погријешио ни при свршавању ни по свршетку исте, и да не би подпао под строги суд Божји, као Надав и Авијуд — то је дужан од свег срца молити се Богу, да би му Он на то даровао силу св. Духа, јер он један т. ј. св. Дух као што поставља свештенике кроз рукополагање архијерејско, тако и у дјелу служења садјејствује и покаже им, да би се показали неостидни служитељи новог завјета.

Но и само достоинство Божије литургије иаискује од свештеника таково приготовљење, јер се на њој свршава не само оно на тајној вечери установљено тајнство но и цијело дјело спасења нашег Господом Исусом Христом сином Божјим свршено. Зато су дужни свештеници, кад свршавају ове свете тајне приступају, бити чисти и трезвени, како тијелом тако и душом, по овој заповиједи Божјој: *Свештеници кад приступају ка Господу, нека се осветјају да их не би побио Господ* (II. књ. Мојс. гл. 19. ст. 22). А на другом мјесту: *Свештеници кад приступају олтару да служе и да приносе жртву Господу, нека перу руке своје и ноге своје водом, т. ј. да очисте себе од сваке поганштине тијела и духа, и да свршавају свештену у страху Божјему* (II. књ. Мојс. гл. 30 ст. 20 и 21. II. Кор. гл. 7 ст. 1).

К оваком приготовљењу с једне стране поспјешава свештенике само суштаство св. тајне и чудно њено дјејство, јер Господ Исус Христос рекао је: *Који једе моје тијело и пије моју крв стоји у мени и ја у њему*; и опет: *Који једе хљеб овај живјеће вавијек* (Јован гл. 6 ст. 56 и 58); с друге пак стране поспјешава их страх и ужас који би их постигао, ако би неприготовљени светаја свршавали, јер: *Који недостојно једе овај хљеб или пије чашу Господњу, крив је тијелу и крви Господњој и шаковм служитељ суд себи једе и пије.* (I. Кор. гл. 11. ст. 27 и 29).

И кад све у опште недостојно приступајући такви страшни суд Божји очекује, то колико ће већи бити суд очекивати свештенослужитеље недостојно служеће.

При завршетку ове четврте дужности свештеничке, треба додати и то: да није довољно, да само свештеници знаду Богу молити се, но дужни су они по званију своме и парохијане своје, а особито неуке научити истинитој богомољи, као што су Исус Христос, апостоли и Јован Крститељ ученике своје научили Богу молити се.

При овом обучавању дужност је свештеничка опоменути како родитеље тако и дјецу, да молитве оне, које су научили, свако јутро и вечер читају, и да своје послове с молитвом започињу, а са благодарношћу да свршавају, да би им тако Бог њихове труде благословио.

Најпослије да све у опште пострекава и поучава, да у дане недјељне и празничне прилежно у цркву долазе, јер сам Бог тако заповиједа говорећи: *Вмјдитн ко двору Господни, поклонитнсм Господоки ко двор'ё свтёмъ его* (Псалом 28. ст. 2); послије да им каже да је дом божји дом молитве, и по томе присуствујући у цркви, дужни су стајати побожно и смирено, и пажљиво слушати све што се чита и поје. А да би све ово присуствујућима на задовољење било, то је дужност свештеничка настојавати, да се правило црквено благочино свршава а не брзо, но умјерено и разговјетно, по оној заповиједи: *Ни скор'ё кёди оусты твоимы, и прёди твое да не оупокоитсм изнести тыско прёдъ лицемъ Божиимъ* (Еклес. гл. 5. ст. 1.), а на другом мјесту: *Поёти Богѣ нашемѣ, поёти разѣ-мнте* (Псалом 46. ст. 7 и 8).

Древни хришћански обичаји и црквени обреди.

Било је разних хришћанских обичаја и обреда, који су у течају времена изишјењени, изостављени па и забрањени. Тако је н. пр. у древна времена био обичај, да су за епископе постављани мирски свештеници који су били оженьени и имађаху своју породицу. Овај је обичај осниван на дванајестом правилу шестог васељенског сабора, које гласи: „*подобаетъ епископѣ быти инокоиѣ, единыа жены мѣжъ*“. Такав један епископ био је и Јероним Нилопољски, о коме Евсевије

а тако исто и историк Никифор, творац синаксара и триода једногласно тврде, да је тај Јероним, у старости својој заједно са својом женом побјегао у гору аравитску, скривајући се од гоњења цара Декија. Исто тако, било је презвитера и ђакона ожењених и неожењених, као што се то из правила шестог васељенског и ангирског помјесног сабора може видјети.

У једној старој рукописној књизи „Правила" стоји забиљежено, да је у древна хришћанска времена св. литургија *послије обједа свршавана*. То свједочи стари грчки црквени писац Созомон, који у књизи својој седмој у глави 19. пише, да је за његово вријеме у многим градовима био такав обичај, да се света литургија послије обједа свршавала, на којој су се и Хришћани причешћивали. Ово је чињено по примјеру Христа Спасителја, који је такође *по вечери* тајну св. евхаристије установио. Овај Созомон, живио је 400 година послије Христа, када се још увијек такав обичај одржавао, а особито је то чињено на велики четвртак. За доказ тога, служи нам и то, што је тек помјесни картагенски сабор забранио и свештеницима и народу да се на тај начин причешћују, па и тада *осим великог четвртка* на који се дан стари начин причешћивања задржао.

У првенствујућој цркви и у погледу поста бјеше друкчије него данас. Први Хришћани су и у вријеме поста јели сир, млијеко и јаја, а данашњи се пост много доцније одредио. Осим тога, има доказа, да су у у хришћанској цркви у древна времена и женске имале неки чин свештенослужитељства које су се ђаконисама наш вале. Ове ђаконисе заведене су, зарад помоћи при крштавању одраслих женскиња. Св. Јован Златоусти, изишавши из свог пошљедњег заточења, призвао је ђаконису Олимпијаду и остале Хришћане, и силном својом бесједом утврђиваше их у вјери Христовој. Супруга Григорија Ниског, именом Феозва, била је такође ђакониса, а и осим тих поменутих, било је ђакониса врло много дјевојака и удовица, којих је чин у књизи Крмчији, правилима четвртог васељенског, шестог васељенског и помјесног картагенског сабора тачно опредјељен.

У древна времена и начин се причешћивања јако разликоваше од данашњег начина. Некада се св. причешће мирјанима не даваше лажицом као данас, него им се тијело Христово даваше у руку (као данас антидор) а крв Христову пијаху обашка из потира. Тек је Јован Златоусти установио данашњи начин причешћивања, а послије је све то и много друго тачно одређено на шестом васељенском сабору.

Као што су неки стари хришћански обичаји и обреди у времену изостављани, тако су исто и неки нови додавани и увађани. Тако два грчка историчара: Георгије Кедрон и Никифор Калистов, који живљаху у рана времена, сложно свједоче, да у првенствујућој цркви на повечерију Богојављења не бјеше водоосвећења. Што је још чудније, ово је први установио *неправославни* патријарх Петар, кога је, што више, сама црква из своје заједнице искључила. Он живљаше око године 474.-те, из чега се види, да овог водоосвећења не бјеше ни у вријеме великих васељенских учитеља: Василија Великог, Григорија Богослова и Јована Златоуског, који живљаху у четвртом столећу по рођ. Христовом. Дакле, ови велики свештенији и учитељи црквени то не установише, него га установи неправославни архијерej, кога се установа примила и чува се и дан данас.

Исти патријарх Петар завео је и то, да се „Ѣѣѣе" сваки дан при св. литургији велегласно чита, што то до њега није био обичај; него је велегласно читано само на велики петак, на који су се дан и оглашени крштавали. Садањи начин велегласног читања примио је први патријарх цариградски Тимотије, као што то и тчец цариградске цркве Теодор свједочи.

Слично овоме, у првенствујућој цркви на св. литургији није се појала пјесма: „Единородный Сыне и Слово Божие". Ову је пјесму написао и у црквено богослужење увео Јустиниан велики, а по овоме дошао је цар Јустин, под чијим је царовањем у литургију заведена и херувимска пјесма, која се прије њега није појала. Исто тако на велики четвртак установљена је пјесма: „Вечери твоея тайную". Пјесму: „Чистейшее учѣлкіе" написао је и завео је епископ Косма друг Дамаскинов, који живљаху 700 г. по рођ. Христову. Осим ових, доцније су у православну цркву увађане и многе друге црквене књиге и пјесме: Дамаскинов Октоих, Триод Теодора Студита, канони Митрофанови, Косминн, Јосифови и други.

Ове занимљиве податке навадио сам из старе књиге „Розпеск", а предајем их јавности са тим увјерењем, да оне код благочестивих наших Хри-

стијана вјеру у данашње обреде наше неће ни мало полудјати. Природно је, да се све које има свога зачетка, па и црква наша, морала постепено развијати и усавршавати. Данас, хвала Богу, она је потпуно устројена, њени су обреди богати и одређени тако, да је свако, па ма и најмање увађање нових обреда потпуно излишно. Него чувајмо и храпимо наше данашње црквене обреде, који су за цијело такови, са каквима се ни једна друга осим црквe православне не може подичити.

Сомбор 1893.

Саопштио:
Жарко Поповић,
катихета.

Проповијед о вјери.

„Сь ѣсть животъ вѣчный, да знаютъ тебе единаго истиннаго Бога и егожа послалъ еси Іисѣса Христа". (Јов. 17:3).

Шта је вјера? — Вјера је увјерење о оном, што се не види, као кад би се то нијело, и о оном, што се жели и очекује, као кад би то сад било.

Вјера је прва врлина хришћанска, по којој вјерујемо да има Бога; вјерујемо Његов свети закон и заповиједи Његове.

„Ја сам Господ Бог твој, да немаш другијех Богова, осим мене", вели Бог у првој својој заповиједи.

У овој нам се заповиједи заповиједа:

„Да Бога умом својим познајемо; да га срцем право вјерујемо; да се у Њега надамо; да Њега љубимо као створитеља и највећег добротвора нашега, да га свуда прослављамо; Њему се једином кланьамо; и да славу, поштовање и поклоњење, које само Њему приличи никаквој другој ствари не одајемо."..

Без вјере у Господа Исуса, није нам се могуће спасти. *„Који вјерује у сина* (т. ј. у Исуса Христа) говори св. Еванђеље — *имаће живот вјечни; а који не вјерује сина, не ће видјети живота, но гњева Божија биће у њему."* (Јован = 3:36.)

А знате ли благочестиви Хришћани, од куда се можемо најбоље научити право вјеровати?

— То нам је лијепо изложено у символу вјере, кога су свети оци састављали на саборима I. никејском 325 и константинопољском I. 381 године.

По символу вјере вјерујемо ми:

Бог је један, а три су лица божија. Отац, Син и св. Дух, који се зову једном ријечи пресвета тројица; Исус Христос родио се од Бога Оца прије свијех вјекова и нико није таки син Божији као што је Он; за рад нас људи сишао је Исус на земљу, родио се надахнућем св Духа од Дјеве Марије, а није престао Богом бити; избавио нас од прародитељског гријеха и смрти, што су још Адам и Ева у рају згријешили; страдао је, умро и сахрањен био, три дана лежао у гробу; ускрсао трећи дан; узнио се на небо и сједе са десне стране Бога Оца; опет ће доћи, да суди свима људима; вјерујмо у Духа светога, који излази од Оца, са сином се прославља и он је говорио преко пророка; вјерујмо у једну свету, саборну и апостолску цркву; признајемо једно крштење за рад опроштења гријехова т. ј. признајемо седам тајни новог завјета: крштење, миропомазање, причешће, покајање, свештенство, женидбу и свештање масала; вјерујемо да ће у посљедни дан сви људи оживљети, и да ће бити послије тога вјечни живот.

Све ово што напоменух, не користи нам, ако ми право не вјерујемо, а на нама

свештеницима велика је одговорност да ми поучавамо све људе; јер, ни вјера не може бити без проповиједања.

Од нас свештеника сам Бог захтјева, да по могућности учимо свој народ, а који може, а не ће Бог му пријети најнеким мукама, као што лијепо учи св. писмо старога завјета:

„*Сине човјечији! Поставих те стражарем дому Израиљеву, да слушаш ријечи из мојих уста и да опоминьеш (људе) од мене. Кад речем безбожнику погинућеш, а ти га не опоменеш и не проговориш му, да би одвратио безбожника од безаконог пута његова, да би га сачувао у животу; онај ће безбожник погинути са свог безакоња, али ћу крв његову тражити из твојих руку*“ (Пророк Језекиљ 3:17 и 18.)

Свештеник се назива у св. писму ангел, а пошто је ангел вјесник, дужан је дакле и свештеник, као ангел непрестано јављати људима вољу Оца небеског; назива се оцем свију, па с' тога је дужан очински се старати о својим парохијанима, учећи их на свака добра блага; и најпослије назива се другом женіха Христа, које не може бити, ако не буде проповиједао.

Дакле, видите благочестиви Хришћани, да је нама свештеницима дужност да вас поучавамо, да вас од гријеха чувамо; али и на вама је велика одговорност, да се и ви својим свештеницима покоравате, да их слушате и поштујете као своје духовне оце.

Наши прађедови, од увијек су право вјеровали, па Срби право вјерујући могао је послије пет-сто љетњег робовања опет на ново оживљети; јер му лијепа православна вјера улиј љубави, да љуби своје име и свој понос; улиј му наде, да ће опет ускрснути.

И, за све то ми имамо да захвалимо нашим свештеницима, који са часним крстом и Србуљом у руци, уљеваше у наше српске ђедове истиниту вјеру; имамо, да захвалимо нашим хајдуцима, нашим гусларима и нашим лијепим српским обичајима.

Па зар не би било срамота, — зар не би на вама био велики гријех, кад би ми ослабили у својој вјери?! Но није само доста, да ми просто вјерујемо, него треба сваки да дјелом засвједочимо.

Спаситељ је казао: „*Не ће сваки, који ми говори: Господе! Господе! доћи у царство небесно; него онај, који врши вољу оца мога, који је на небесима*“ (Матеј 7: 21.)

Против вјере гријеши:

„Који говори, или мисли, да нема Бога; који не вјерује, што свето Писмо учи; који не вјерује православну цркву Христову, — јер као што је једна истина, тако је и једна само црква и вјера истинита, а то је источно-православна; даље гријеши: ко противно тумачи Закон Божији; који вјерује у друге ствари — моли им се и у њих се нада; који не вјерују у Божију моћ; који поштују Бога само спољашним знацима, а срце им је далеко од Бога; који двоуме о многоме које-чему што је у вјери; особито гријеше гордељиви, који хоће да покажу, да они нешто више знају од простог народа; и најпослије гријеши против вјере, кад се ко одрече своје православне вјере и прими другу вјеру.

Па, ко је рад, да у њему почива Божији благослов, тај треба право да вјерује у Бога и Његов св. закон, и да чини добра дјела својим ближњима.

Тијем ћете показати драга браћо и сестре, да сте и ви потомци нашијех храбријех прађедова, који су на колцима мученичку своју душу испуштали, све за

род српски и вјеру православну, те смо и ми до сада — хвала Богу! остали вјерни св. матери цркви, а тако треба да будемо сада и свагда. . . .

А, Ти Творче и Боже! који гледаш побожни Твој српски народ: дај нам здравља и дуга живота, среће и напретка, да Те хвалимо и славимо ѿ нынѣ и до вѣка! Амин.

Говорио у Фочи:
Марко С. Поповић,
учитељ и ђакон.

Одговор на питање из пастирске праксе.

„Треба ли при исповиједи очитати одијељене све молитве свакој особи, или само неке?“

Овоме је питању свакако могло повода дати то, што се код нас обично у једноме дану, а прије литургије, нагомила толико исповиједника, да, кад би се одијељено свакој особи читале све молитве у Требнику, једва би један свештеник половину придошлих исповиједити могао. Такав случај лахко се може придесити свакоме свештенику, а и брат, који је питање донио, доживио је то, по свој прилици, у парохији својој.

У таквој алтернативи, помоћи ћемо брату савјетима и праксом, коју смо нашли у руској цркви.

Я. Ѳ. Хойнацкій (свештеник, професор истор. филолошког института и магистер богословије) вели, „да је при исповиједи — по учењу наше св. цркве — необходно нужно, са стране онога који се каје, искрено исповиједање, а са стране свештеника, читање изјесних разрјешителних молитава: „Господи Боже спасенїя рабовъ твоихъ. . . .“ и „Господѣ и Богѣ нашъ И. Х. благодатїю и щедротами своегw человѣколюбїя, . . .“ (Догматич. Богосл. пр. Макарија, Филарета и др.). — Али за то ипак треба сваки свештеник да испуни све обреде и установе, које су у Требнику при свршавању исповиједи назначене и прописане. — На по се ваља то прије свега казати за оне молитве: „Боже Спасителю наших, . . .“ и „Господи Іисусе Христе, Сыне Бога живаго . . .“. Премда молитве те и не односе се управо к „существу“ тајне покајања, према чему, међу другим, сама „Новаја скрижаль“ вели, да се оне читају вјернима у ономе случају кад они то „затраже“ (Нов. скрижаль ч. IV. гл. XXXVII), али по карактеру своме, а навластито по утврђеном обичају црквеном, те су молитве у нас тако тијесно свезане „с посљедовањем тајне покајања“, да их свештеник може изоставити само онда, кад је крајње приморан н. пр. при исповиједи болнога и т. д. — Напротив, не смије ни један свештеник исповиједати здраве, особито при спремању к причести, а да не очита све молитве. Исто тако дужни су свештеници пазити и на друге установе, које су при томе чину у Требнику прописане. — На ипак, ако кога *нужда* или *општа потреба принуди*, да скрати чинопосљедовање исповиједи у Требнику, нека то учини врло опрезно, да не би удаљењем од црквенога чина произвео саблазан у народу и нарушио благочинније црквено, које састаља основ сваког чина и молитвословља у цркви Христијанској“ [1]).

У дјелу протојереја *Константина Никольског* има ово забиљежено: „Чин св.

[1]) Практическое руководство для священнос' при совершен. св. таинствъ. Отд. Ш. § 12. стр 124—125).

тајне покајања свршује се овако: „Приходитъ дѣховный отецъ хотящаго исповѣдатися единаго, а не два, или многія, предъ іконою Господа нашего Іисуса Христа непокровенна“ т. ј. с откритим лицем, „и творитъ стихъ начальѣ“ т. ј. произноси „Благословенъ Богъ нашъ“. По том чита се: „Трисвятое“, „Отче нашъ“, „Господи помилуй“ 12 пута, „Слава и нынѣ“, „Пріидите поклонимся“ три пут, псалам 50: „Помилуй мя Боже“ и тропари: „Помилуй насъ Господи“ са „Слава“ „и нынѣ“ и „Господи помилуй“ 40 пута. За тим свештеник чита „молитве кающихся“. Ово молитвословље — ако има много исповиједника — чита се свима у исто вријеме и само један пут. Али сама исповијед треба да буде на само са сваким човјеком, ма то био и малољетни.

„И тако, кад је вјерни пред свештеником исповиједио све своје гријехе, тада ваља да се поклони до земље, а свештеник му очита молитву: „Господи Боже спасенія ради всѣхъ тѣхъ“, у којој моли опроштај гријехова. „По молитвѣ же — вели Требник — разрѣшаетъ іерей кающагося низлежащаго сице глагола: совершеніи тайны сказаго покаянія: „Господь и Богъ нашъ“ и т. д. Конецъ же разрѣшенія его глагола, іерей знаменаетъ крестообразно десницею кающагося“. (Требник). При разрјешењу гријехова покрива свештеник вјерног епитрахиљом, и преко њега на глави његовој прави руком крст: „Таже: Достойно есть: Слава, и нынѣ. И Отпустъ“. При отпусту обично даје свештеник ономе који се каје, да цјелива крст. „Тогда канонъ (епит.) дастъ емѣ противъ согрѣшенія его“[1]).

Према томе, одговарамо ево и ми на наше питање: **Ова пракса руских свештеника ваљана је, и ње се треба придржавати. Кад је нужда, може се чин исповиједи и прекратити, само врло опрезно и на начин, који ће бити према снази и спасителном дјејству саме тајне покајања. А то је баш овдје врло лијепо изведено.**

Златоје.

[1]) Пособ. къ науч. устава богослуж. прав. церкви. Стр. 655; Сравни: Н. Сычинскій. Практ. руководство при отправ. прих. требъ. стр. 35.

Говоримо свагда истину.

Некакав брат Мир . . . С. у IX. свесци „Босанско-Херцеговачког Источника“ од ове г., а у чланку „Црквене прилике у Србији и четврта редовна свештеничка скупштина“ описујући стање нашег црквеног живота, као и рад свештеничког удружења и његове пошљедње скупштине, безразложно је напао на наше архијерејe, свештенство и његов бивши главни уређивачки одбор!

Овај је напад реченог писца неоснован, а црквено стање у краљевини Србији невјерно је представљено читаоцима „Б. Х. Источника“, с тога ради праве истине и обавјештености читаоца поменутог листа, — ево, узесмо перо у руке и по могућству постараћемо се, да ове неупутне нападе од свештенства одбијемо и праву истину нанесемо.

Писац, прије свега напада на наше архијерејe: „да су се и они увукли у партизанство, да су прожети духом партијске мржње и да интересе црквене запостављају питањима: хоће ли на изборима ова или она партија добити већину: као и да би се свештенство сачувало од самовоље и обијести њихне, — створен је нов закон о црквеним властима, по коме је свештенство одвојено од својих архијерејa и *остављено без сваке дисциплине и надзора*!“ и т. д. и т. д.

Да ли су наши архијереји баш доиста такви партизани, какве их писац представља, — ми се у то нећемо упуштати, јер нисмо позвани, нити пак за то овлашћени, да их штитимо и бранимо; но држимо, да ће довољно бити, ако изјавимо: да је писац у овоме праву нечистину на

јавност изнио и стање црквено у сасвим црној боји представио, јер, сваки, који је год ма и један пут у Србији живио, потврдиће, да наше стање није онаково, као што писац вели, јер код нас постоји црквени закон, који је одредио и регулисао власт и права како архијереја, тако и свештенства, да се они никада сукобити не могу. Сем тога, ми још имамо и четири архијереја са својим духовним судовима, који довољан надзор, над својим подручним свештенством воде.

Даље, невјерно су представљени изрази писца и о нашем свештенству, када вели: *да је крив редове његове почео да буја коров и да у овом корову свештенство још спава мртвим сном немара и равнодушности према свештеној служби своје*“ и т. д.

Ово се може назвати не само неистинитим изношењем, већ је то управо прави атентат на српско свештенство бачен, који се јавном осудом осудити треба. За доказ ових навода прелистајмо часком четверо-годишњи орган свештеничког удружења „*Весник Српске Цркве*“ чије ступце и данас једино пуни наше свештенство; завиримо у записнике наших свештеничких скупштина и размотримо питања, која су на њој расправљана; разгледајмо и друге књижевне радове знатног броја наших свештенства по осталим часописима и листовима. Чујмо његове ораторске бесједе и проповиједи, које оно говори не само у цркви, већ и у разним приликама; па онда узимимо све то у праведну и безпристрасну оцјену и пресудимо: да ли писац, или ми истину говоримо, и да ли наше свештенство доиста мртвијем сном спава, или се пак — позветило правоме позиву своме?!!

Даље, писац још неистину износи када смјело наводи: „*да св. вјера у народу пропада* и да се безазлено стадо поводи за лажним учитељима и плаћеним спекулантима, а свештенство са архијерејима да је обратило сву своју пажњу на то: ко ће бити изабран за чланове великог духовног суда и т. д. И овдје је неистина изнешена, јер св. вјера у српском народу чврсто стоји, да је нико није у стању поколебати. Лажних пак учитеља и плаћених спекуланата нема баш ни једнога, јер таквих, и када би их било, ништа не би могли ни урадити. — Најзад, зар је то нешто зазорно, што се свештенство наше на основу закона скупља у своје окружне и партијске зборове и на њима се савјетује о избору чланова за свој велики духовни суд?! И зар ушљед тога, што страда св. вера?!! Боже сачувај.

Но највећу је неистину писац на јавност изнио, када је говорио о нашем свештеничком удружењу и пошљедњој скупштини. Сам писац у почетку признаје, да су на тој скупштини *расправљана важна питања* из свештеничке службе (а доцније каже, да главни одбор ништа није радио), али су вели сва та питања препирана у „*у журби*“ и „*недовољно*“!

Дојиста су, сва наша свештеничка питања на скупштинама расправљана у „*журби*“, јер гдје се искупе око 300 свештеника, и гдје се хоће питање довољно и свестрано да објасни, свачије мишљење дочује, — ту се боме и не може шапутујући, ово завршити, већ гласно, а због тога се и „*журба*“ производи. Иначе, по мишљењу писчевом, ваљало је само на изнешено питање рећи *амин*, па мирна Крајина, и онда не би било никакве журбе; али би онда постало питање: како би се тај предмет расправио?! Односно пак „*недовољности*“ и сами признајемо, да је требало за расправљање ових важних питања провести на скупштини дуже вријеме; али кад се узме у обзир, да је свештенство код свог иначе слабог материјалног стања дошло на скупштину о своме трошку, — може се рећи: да је оно довољно и времена и материјалних средстава жртвовало за своју св. службу, које му све само на дику и понос служити може.

Писац још неистину износи, када каже, *да је и свјетовна власт, а особито г. Милутин Гарашанин утицао на послове свештеничке!* Кад се јасно зна, и у обзир узме, да је свештенство наше доста самостално у свима својим радовима, и да се оно ни у најкритичнијем стању и тешким положајима није могло повести за свјетовном влашћу, — само се по себи разумије, да је писац и овдје сушту неистину и клевету на свештенство изнио.

У опште, цио је чланак невјерно исписан и по свој прилици из неког личног нерасположења, противу овамошњег свештенства наперен, што писцу никако на част служити не може, и када би на сваку тачку његову одговора давали, овај би наш чланчић изашао пет пута већи од самог писчевог. С тога се ми у даље објашњење нећемо упуштати, већ ћемо само навести, да писац не познаје стање у нашој цркви и да

лично на скупштини нашој није био, а када је тако, онда како може писати о ономе, о чему није добро обавијештен[1]). У потврду тога напоменимо, да писац није ријешио питање ни имена свих чланова главног одбора, јер је двојицу изостанио, и то: Димитрија Илића и Јована Илића!!

Хтедо смо да завршимо, но неможемо пропустити, а да не одговоримо и још на једну клевету; да одговоримо на неправедне нападе, које је писац и на бивши главни и уређивачки одбор бацио! Писац гријеши, када каже, да је овај одбор биран *„једнострано и без споразума“*, зато су, вели, „послови удружења за ону годину *били доста и осома убави!*“ И ово не стоји. И прошло-годишњи одбор изабран је био из лица свих политичких странака (!!) У њега су ушли свештеници од реда и рада. Они су на удружењу радили, колико су знали, могли и умјели. Њихов је рад предат јавности преко друштвеног органа, из кога се свако може увјерити о истинитости ових навода.

Није паметно, нити пак исто безузрочно нападати овакошње свештенство, а особито његово удружење, које може користити не само свештенству и народу Краљевине Србије, већ и свој источној и западној цркви, јер оно може радити на уједињењу поцијепаног Христјанства, а због тога и неизмјерне користи свима донијети. Но о томе другом приликом проговорићемо коју ријеч више, а сада завршујемо овај мали, но у доброј намјери написати чланчић са жељом, да у будуће нигда и никог безузрочно не нападамо, но само да свагда истину говоримо.

Зајечар, 14. новембра 1893. г.

Милан С. Пантелић,
свештеник зајечарски.

[1]) Чланак „Црквене прилике у Србији и четврта редовна свештенички скупштина“, написао је свештеник, који добро познаје тамошње прилике; он уједно заузима високо мјесто у служби јерархије. Он је и члан свештеничког удружења, и свакој свештеничкој скупштини редовно присуствује. Поред тога доста ради и на књижевном пољу. Његових радова има много у листу „Вјесника Српске Цркве“ и иначе по другим листовима. Уред.

Да ли изврћем и подмећем?

(Одговор госп. Ст. Р. Делићу).

Добротом уредништва добих неки дан све овогодишње свеске „Б. Х. Источника“ на разгледајући по њима наћох, да је г. Ст. Р. Делић у свом чланчићу о народном обичају „Спасовини“ онако баш „љуто“ запео за мене, као што је и пролетос у свом чланчићу „о потопу“ (Б. В. број 3.) био запео и о „Српску Матицу“. која у својој „надри-ученој глави бунца“, и ту ме баш ваљано испрескакао, што сам у свом писму уреднику Б. Виле (број 10) уздио се рећи, и баш није *све добро*, што је наш српски народ створио, и да ми не смијемо да *подржавамо* и *подстичемо* у нашем народу *оно што није добро*, већ да смо шта више познани, да то тријебимо на народа. На ово нашао се опучен г. Делић, пребацујући ми у 7. и 8. свесци „Б. Х. Источника“, да му ја *подмећем* нешто што он није рекао и *изврћем* смисао његова чланка, јер да он „*не подржава*, нити *подстиче*, да народ вјерује у све оно, што је до сада вјеровао“. а „нити је он то писао, а још мање гдје у свом животу рекао, или тога мишљења био“.

Но „прије него коју замрчим“ у обрану своју, упозорујем г. Делића, да није никако лијепо било од њега, а могло би можда и шкодити у напредак његовом књижевничком гласу, што се уплитнуо на мене онако мало иза тараба. Његов је чланчић „о потопу“ штампан у „Босан. Вили“, а и моја је примједба на тај чланчић штампана у истом листу, еле резон је пајскивао, да се не крије у „Спасовини“ по „Б. Х. Источнику“, већ да ми одговори такође у „Б. Вили“, јер да не добих, као што рекох, неки дан „Б. Х. Источник“, ја не би био ни знао, како ме немило испраши г. Делић.

Свијет је чудан, па би по ономе „чудан је адет у Босни, чудни су моћи Босанци“ могао помислити, е баш ти тај наш Херцег-Босанац из Чајинча сатјера у тикву тог неког Србина попа из Паке у *просвјешеној* Славонији, па нити смије да рокори, нити да говори, а не би питао, да ли тај попо држи „Б. Х. Источник“ из кога би могао сазнати, како му се по њему кроји капа ради онога, што згријеши у „Б. Вили“. Је ли господине, и ви би се на то мрза ражљутили, да вас ко год онако иза леђа мало прошпијка, како то ви мене хтједосте? Но ја вам то не замјерам, можда је то наш т. ј. г. Делића из Чајинча — „адет“.

А сад дедер да видимо, како се тај несретник из Паке усудио да прочита у „потопу“ Делићеву „који зна шта пише“, оно чега тамо нема, па онако кукавички *„подмеће и изврће“*.

Госп. Делић вели ми и поручује у „Спасовини“ да још једноч прочитам увод у његов чланчић „о потопу“, па да ћу се баш о противном увјерити, јер да моје замјерање нема основе. Но ја не само да сам прочитао поново тај увод и не само да се нијесам разувјерио, већ ћу бити толико услужан, па исписати она мјеста из увода, којима сам замјерио у својој примједби, какс би се могли и поштовани читаоци „Б. Х. Источника“ разувјерити о истинитости ријечи госп Делића, да ја *подмећем* и *изврћем*. Он написа у том уводу од ријечи до ријечи ово: „У тој муци и невољи“ (што народ држи сваког за безбожника и да је нове вјере, који не вјерује у оно, у што народ вјерује) „у тој ограји и белају, шта би човјек знао друго, *него тврдити шта и они*, јер стара је: „У какву си коју, онако и играј!“ а особито, ако си рад у народу и с народом живјети у љубави, а оно му *поштуј његове* **светиње** *и чувај — не дирај у њих и ако су* „**празновјерице**“ *и* „**гатке**“. Поштуј му их с тога, јер тим ћеш лакше доћи до народног блага; *поштуј му их, јер њега — народ поштујем и љубим.*

А да сам ја у својој примједби писанио баш на те *„празновјерице“* и *„гатке“*, које су по мишљењу г. Делића такође *„народне светиње“*, које треба да љубимо и поштујемо, јер да тиме показујемо да љубимо и поштујемо и сам народ, најјаснije потврђује баш сама та примједба, која овако гласи: „И ако се слажем с њиме (Делићем) што је прекорио нашу „Матицу“ ради *немара*, који је до сада показала у погледу куплења народинјех умотворина, те нам их други напред носа грабе и китс се напијем перјем, ипак се не могу да сложим у томе, да треба наш народ *подржавати*, а *можда још и подстицати*, да вјерује у све оно, у што је до сада вјеровао. Онај, који држи да је *све добро*, што је наш народ српски створио, па још то и подржава у народу, тај нехотице кочи точак народног напредовања. Да, дужност је сваког Србина, а пособно свештеника и учитеља, да одржава у народу наше лијепе народне обичаје и умотворине, које одржавају у њему будну народносну свијест и који га покрећу да се више за добријем, лијепијем и узвишенијем, али је и дужност, по мом најдубљем увјерењу, сваког образованог Србина, да одлучно сузбија и искорјењава све оне заблуде и предрасуде, којијех нма туштa у нашем народу и које га одбијају, а на штету његову, да се користи и послужи резултатима науке, у овој тешкој борби за одржање. Народне предрасуде треба купити, да им се не заметне траг, јер могу послужити човјеку научнику као неоцијењена грађа за његов научнички рад, *али треба одвикавати и разувјеравати народ од тога, да још и сад трају она златна времена, кад је бајање воде и гашење угљева скидало са људи чиме, уроке и лијечило све болести*“.

Нека ми покаже г. Делић ма једну ријеч у тој примједби, којом сам му нешто *подметнуо* или којом сам *изврнуо* смисао његова чланка „о потопу!“ Та ја сам само јасно изнио оно, што је он написао у мало увијенијој форми, истина полазећи са другог становишта и побијајући његове назоре о народном благу.

Оч вели, е му замијерам, да он *подржава* и *подстиче* да народ вјерује у оно, у што је до сада вјеровао, но да то не стоји и да он то није рекао, већ да сам му ја то подметнуо. А ја опет велим да тај његов навод не стоји, јер ко год прочита пажљиво горе цитовани пасус из увода „о потопу“, тај мора признати да госп. Делић *заиста индиректно подржава и подстиче народ у томе*, и да га у томе његовом послу не може никако оправдати онај његов навод, е он долази на тај начин лакше до народног блага. Кад мени неко нешта прича, и ја се с њиме у томе слажем, чак му и *потврђујем да је тако како рече*, ма да сам увјерен да није тако, *зар то не значи подржавати кога у блуди?*

Мени је врло добро познато, како наш народ нерадо прича, ономе ко није баш његов, приче, гатке, вјеровања и пјесме, и да он много полакше на онога, коме се одлучи да то учини, па кад онда такав човјек, који је стекао у народу повјерења и кога народ поштује, показује пред народом, да и он као бајаги вјерује и суди о нечему, како о том истом суди и вјерује сам народ, зар он не даје, поступајући тако, угледом својим тој нечем већу важност и зар да он тиме *не подстиче* народ, да том нечем и на даље вјере поклања?

А од каквијех је пошљедица по наш народ вјеровање у те „и ако празновјерице“ и „гатке“.

које су „његове светиње“ и које „не треба дирати, већ чувати“, како написа госп. Делић, па дошљедан том што написа и *подржава*, јер сам вели „да не зна друго, *него тврдити што и они*“, најбоље је изнио Златоје, баш у оној истој свесци „Б. Х. Источника“ у којој се г. Делић онако ђуначки истресао надамном непознатим и непоштатим просвјетитељем оцем Вељком. Оволико о подметању и извртању.

Шта се пак тиче опет оног заједљивог писања о мени, то ја одбијам г. Делићу на дару, јер мој „*занат*“ није био, а нити ће икада бити, да омаловажавањем и исмејхивањем другијех, стичем себи неку славу.

Лепеглава, на дан цара Уроша 1893.

Вељко М. Лукић,
свештеник.

Српске старине.

Пише: **М. С. Поповић-Родољуб.**

У удове попадије покојног Вуколе Продановића Госпаве, нашао сам једну књижицу цијех корица 16 дцм. дуљине, а 10 дцм. ширине. У цијелој књижици има 41 лист дебеле хартије.

На почетној страни написано је:

„Сїѧ книга Сокраїѣ. ѿ нѣкїихъ членовъ. лѣкарства. ко оупотрепленїѣ человѣкомъ. нѣждѣ радѧ. мнѣ гѹкшнаго, рака. **ЇЕРЄѦ. ГЄОРГЇѦ ПРОДАНОВЇѢѦ.** писа. ко касй Фочй. года на 1845. ѕ Фочи“.

Одмах на другом почетном листу почиње штампањем словима; но ја их доносим данашњим правописом:

1) Од кашља.

Кадифа велика (цијет) врх од смреке пелин: трава рута, слез (шљеа) колопитњак: све у залие (у) јену лонцу скухати и пити по мало: на шчесрдца.

Испод овога је подвучена линија, а испод ње настављена рукописнијем словима:

2) Кога утроба боли.

Узми траве бетонике то се зове госпино цвиеће и боквице и јагода од ловорике и кувај у вину биеломе и нека пие они ко има болест у себи, оће оздравити.

3) Кога глава боли.

Узми и кувај спорища и облагај по врх главе с оним спорищом оће оздравити.

4) Од костобоље и главобоље.

(Види у правашњим лијековима број 25 [у Источнику од 1892. год.] све је исто; само овдје стоји за главобољу, да се прибије на главу) и нека стои како и церот док отпане само.

На трећем листу почиње штампанијем словима:

5) Ко би отеко око срца за оздравити.

Узми жила од спорища и кувај у вину биеломе и пи то вино.

*

6) Кога зуби боле.

Узми луча смолната и соли цјелице и кувај у сирћету добру и чисту лонцу пак док уври на пола исплакивати уста и зубе. На узми смоле од руевине и метни на они зуб кои боли оче (оће) проћи.

*

7) Коме уста водне.

Гризи копар коријен нашчесрца.

8) Ако роси рана.

Мажи крви магарећом.

9) Одољенов коријен вари у вину и пи од грозднице по доста исцељећеш.

10) Од сраба.

Трава оман зове се искрижат па у лонцу залијејену скухат добро: да се распане пак помазивати се подоста свуда.

11) Ко би се опержио.

Узми самели бобице и кувај у вину и мећи по оном шчое изгорело по 3 пут на дан оће оздравити.

12) Па шчое изгорело.

Узми едно хисе ларда други воде трећи ула: кухај и мнешај док буде ко мехлем, па мажи онако.

13) Кому стае вода.

Свари од убоја камена у бијелому вину и пи то вино често.

14) Од задухе.

Истуци конопле и меда и масла и вербова угљена мало, све заедно напчесердца оће проћи.

15) Коме срце отекло.

(Види под бројем 5) Кухај од спориша коршена у бијелом вину и облагај кудае отекло. и вино пи оће проћи.

16) Коме ћела на глави.

Погули оне длаке кое су фалце (фалиле) и узми мале вранпће (тиће од вране) и заколи на глави тој. и оми оном крови оће проћ.

17) Од срдобоље.

Нађи јабука дивне и шипка дивнега кувај у вину бијеломе и пиј оно вино оће проћ.

18) Од живине.

Натопи коњском керви више и доста пута, и мећи у рану, свилац од керпе, биће добро.

19) Од грознице.

Узми када кокош снесе, упута (одмах) оно јае вруће како пз ње испане, па га метни у вино бијело ужмуо у два, перста вина и поклони добро; подај оно вино попити надпчесердца у јутру прие него га уфати тако чини за три јутра засебице.

20) Други лиек од грознице.

Узми три кимка па зави у обланду и дај му да наједе, онако прождере неколико пута тако оће га пустити.

21) Кога боли стомак.

Узми мало турјаке и дан му најести и дан му за тием мало биелога вина напити пребољети.

22) Од стомака комуе велика дихарија.

Узми купина и осуши пак истуци у прах, па онога праха од купине.

*

По овијем записанијем лијековима могло би се узети, да је исти Ђорђије Продановић скупио по народу и биљежио. О овоме попу Ђорђију, који је био слаткопјевац, краснописац и књиговезац док тачно испитам написаћу његову биографију.

У средини књиге, на 14 листова, исписано је мастилом и оловком врло замршено неколико „Сендалинки"; — ове пјесме печија је невјешта рука писала.

На пошљедна четири листа написано је штампаним словима (и ово је поп Ђорђије писао), која су врло красно написана, као и сав његов рукопис, слиједеће:

Вмаље: сказует укратко: како су језици древни раздјелени.

Роди Ној сина два и од она 2 сина раздјелише и разродише се унуци и од они унука бише 2 чоека, једном име Месреп другом Неврод. Тако Месреп увеселисе у земљу Мисир и породи Месрема зове се Мисир и он најприе воцари се на земљу спрјеч у Мисир а проклети Неврод најпервн паучи људие да се отметну от службе Божие шчо служаху људие г(осно)ду Богу и људи безумни послушаше Неврода те му служаху како Богу те та Неврод подиже све људие

да граде једну кулу до самога неба то бо да други пут потоп не потопи и градише Багдат сирјеч Вавилон и када изиђаше кулу на 202 растегљаја ширине и сведоше 44 свода олити ћемера у висину један на другому и Господ видје њихово безумие и лудост посла на ни занос те се занесоше и наумише се како шијани и незнају ништа о себи и по некому часу раздијелише се од онога заноса или ти њанства поћоше да говоре чудним језиком ништа никада ние(су) чули ништа немогаше један другому да разбере, ништа који говори и поћоше да говоре сваки својем језиком ништа се наоди и данашњи дан по свему свјету. Перво: 1. Јевреи, 2. Сирјани 3. Алдеји, 4. Миди, 5. Перси, 6. Арављени, 7. Амбеси, 8. Магиди, 9. Мани, 10. Халбмани, 11. Сарацини, 12. Кетси, 13. Арбанаси, 14. Парти, 15. Индијани, 16. Јехтити, 17. Цигани, 18. Лијани, 19. Хети, 20. Секси, 21. Јеламити, 22. Верани, 23. Гергеси, 24. Идумеи, 25. Самарини, 26. Винићијани, 27. Голгомини, 28. Спирјани, 29. Касијани, 30. Писидимијани, 31. Невлагони, 32. Галати, 33. Вренци, 34. Јелини, 35. Ветали, 36. Маћедони, 37. Цигани, 38. Дардани, 39. Савромати, 40. Термени, 41. Шпањули, 42. Аламани, 43. Нистори, 44. Сербли, 45. Римљани, 46. Ламини, 47. Лићери, 48. Лекијани, 49. Индијани, 50. Вретани, 51. Булгари 52. Руси, 53. Турци, 54. Татари, 55. Онорози, 59. Црвеноглавци, 47. Питици, 58. Инглези, 59. Иверци, 60. Сјенти, 61. Кападоци, 62. Тирени, 63. Каталани, 64. Каравласи, 65. Секелици, 66. Мачари, 67. Леси, 68. Черкези, 69. Лази, 70. Теси. 71. Моравци, 72. Илири.

У све оволико језика на свјету Бог сотворио".

Ово је горње исти поп Ђорђије исписао, сигурно из какве старе књиге, и неће с горег бити, што и ја преносим, нека се мало позабаве поштовани читаоци. И овај нам препис показује како је био марљив дотични Србин-свештеник, кога данас међу живима нема; али је оставио алатан спомен у својој околици и своме роду, који га узиђек са поносом спомиње.

Слава му и вјечни покој!

Фоча 1892. године.

Узор свештенику, врлједном игуману и ваљаном српско-народном књижевнику: **Христифору Михајиловићу.**

Кроз многа љута и бурна времена,
Србин се — к'о лав храбро бораше.
За вјеру, име, слободу златну
И живот свој радо жртвоваше!

На конопцу, на огњу ил' коцу,
Многи је мученик славно тад' пао;
За Христа, име, слободу златну —
Богу је душу своју он дао.

Свештеник благи с крстом у руци,
Тјешио Србе на боље дане;
„Сунце слободе, ој Срби врли
И вам' ће, једном, славно да гране!!

И гуслар сл'јепи тјешио борце;
Пјев'о им — о светом Немањић Сави,
Цар-Лазу, Обилић, Марку;
Пјев'о им о славној српској слави!

И покрај туге, чемера, јада
И покрај тужног Косова клетог,
Српско име остаде славно —
Ником на св'јету до сад још равно!

Српске се цркве свуда бијеле,
У њима пјесме дивно се хоре,
С олтара светог свештеник учи,
Како да Срби свом Богу дворе,

Српска се пјесма чује далеко.
Српским јунацим' ни броја нема!
Српска се књига све већма шири!
Србу се боља будућност спрема!
— — — — — — — —
— — — — — — — —

Савасот Вишњи с небеса гледи
Благослов Србима он одозго даје.
Та српско име живљеће вјечно,
Док сунца, неба и земље траје!

* * *

Узор оче,
Српски борче!
Свештениче,
Патениче!
Српска дико,
Вјерна слико!
Књижевниче,
Радениче!
Србе врли,
Срб те грли!

Допусти слабом мом' перу
И нејакој ми музи
Да т' покрај осталих Срба
И мрав се један одужи!

Пошао си добрим и светим путем Немањић Саве,
Оставио овај варљиви свијет и његов чари
Склонио се у тихи и мирни манастир
Да служиш Богу и роду српском —попут лава!

Српски народ учиш вјери,
Ти си његов добри пастир
Мелем — рјечи са олтара;
Пуне т' вјере и морала.

Проповједаш мир и слогу,
Братску љубав, заједницу,
А за род се молиш Богу,
Да му даде, срећу, слогу.

И Српчиће наше мале
Учиш, оче, српској књизи,
Учиш њиха „Срб'ма бити"
И за Српство крвцу лити!

„Омладини српској" ти си:
Што је мајци њено чедо,
Што су тици лахка крила,
Што пјеснику б'јела вила.

Је л' требало за род њки,
Међ' првима ти си био.
„Српском роду треба помоћ',
Макар било никад не доћ'!"

У гуслама вјешто китиш,
Српску славу и јунаке.
Славиш свеце, угоднике,
Славиш српске мученике!

Завађену браћу мириш,
Издајицу ти презиреш.
Трпљељиво бједу сносиш,
Па се тиме још поносиш!

У невољи помоћ пружаш,
Сиромаху, невољнику.
Српску књигу ти помажеш,
Многог ђака издржајеш.

Снажан тјелом, крјепак духом,
Обилазиш српске крајеве,
И „старине", српску славу,
Дајеш вјечном незаборављу.

И још безброј добрих дјела,
Чиниш роду узор-оче,
С тога т' Српство ето хвали —
Име твоје свуда слави!

Нек' те штити Свемогући,
Још на многа, дуга љета,
Нек' те срећа и благослов
У твом жићу — увјек срета!

Твоји труди, твоја дјела,
Славиће се до вијека!
Од Бога те и од рода,
Неувела слава чека.

Васа М. Ћуковић,
ископшеник.

Манастир Дужи, мјесеца новембра 1893.

Та, да није пјесме . . .

Србину **Дионисију Миковићу**, игуману и управитељу манастира Бање.

Та, да није пјесме ове
Српнове —
Како би се веселила,
Утјешила . .
Браћа драга?
— Неком с' срце миљем пуни,
Неког опет чемер стеже.
И, да није пјесме миле
— Српске виле;
Како би се исказали
Осјећаји,
Уздисаји?
У пјесми је сласт и миље,
Изобиље . . .
Ако плачеш пјесма блажи,
Ко је нес'о пјесму тражи.
— — — — — —

Легеони *Серафима*
Сваки од њих пјесму има.
Пред престољем Вишњег Бога,
Славе пјесмом Творца свога:
„Свет си Боже на висини . .
Свет си свуда — међ' људима".
— — — — — —

И створења неразумна
С' пјесмом хвале оца свога
Премилога . . .
Што им даје живот, храну
И по ноћи и у дану. —
Разл'јежу се гласи пјесме —
Нигда она престат' не см'је!
— — — — — —

И, *Дамаскин* пјевао је
У молитви Вишњем Творцу —
Нашем оцу.
За што Србин, да не пјева,
Већ да сузе он прољева?
Ах, то није, није тако!
Гдје је Милош, гдје ли Марко?
Гдје су српски соколови —
Витезови?
— И сад Србин прошлост пјева,
Гласи пјесме свуда брује —
Србадија пјесме чује . . .
А пјесма их ублажује —
Разгаљује . . . .
— — — — — —

Шта би мајка над колијевком,
Своја сина, — драга, мила —
Да не пјева пјесме српске,
Што је учи српска вила?
Занесе је пјесма њена!
Срце јој се спушта, диже —
А принесе сина ближе,
Па га љуби, па му тепа:
Моја куко л'јепа!
Слушај пјесме Србинове —
Соколове . .
Па их љуби, па их памти;
Е, тако ти жива мати!
Љуби народ — Српство своје,
Нека чује пјесме твоје . . .
— — — — — —

*

— — — — — —

И, ти пјеваш —
А кад и кад сузе ливаш —
Утри брзе сузе твоје,
Нек не стоје!
На очима српским твојим;
Јер и ја их често имам —
На очима младим мојим,
Па их бришем да их није . . .
Нек се туга од нас крије — —
Пјесма, пјесма, она ће нас
Утјешити,
Ублажити . . . !
Пјевај, пјевај док те има, —
Док је срца у прсима . . .
И, докле год људи траје
Међ' Србима — —
Дотле пјесми мјеста има!!

*

— — — — — —

Брат у Христу пјесму т' пјева
И браћу ти руку пружа —
Међу нама *четвој* је
Засијан пун диватних ружа.
Наша вила пресађује
Цвјет до цв'јета . . .
— Живио нам дични брзе!
Многа љета!

Фоча, на Митров дан 1893. год.

Марко С. Поповић,
учитељ и ђакон.

Рукоположени.

Тодор Марјанац, свршени препарандиста и богослов рељевског завода, рукоположен је 6. и 10. октобра 1893. у Сарајеву за ђакона и свештеника, и одређен је за помоћника оцу му Ђури Марјанцу, пароху стројичком у протопрезвитерату герзоваčком. Овоме свештенику предата је и новоуређена парохија *Пљева* у привременој администрацији.

Јеврем Петронић, свршени богослов рељевског завода и бивши учитељ српско-православне основне школе у Бугојну, рукоположен је 10. и 14. октобра 1893. у Сарајеву за ђакона и свештеника, и одређен је своме оцу Тири Петровићу, пароху моштаничком, у травничком протопрезвитерату, за помоћника

Милош Билбија, свршени богослов рељевског завода, рукоположен је у Сарајеву 16. и 21. новембра 1893. за ђакона и свештеника, и одређен је за помоћника граховском пароху и проти Илији Билбији у протопрезвитерату љеванском, а уједно именован је и за вјероучитеља на тамошњој комуналној школи.

Ђорђе Поповић, свршени богослов рељевског завода, рукоположен је у Сарајеву 5. и 6. децембра 1893. за ђакона и свештеника, и одређен је на ново устројену парохију Благај (Доњи Купрес) у протопрезвитерату и котару бугојнском за администратора.

Стојан Тривић, свршени богослов рељевског завода и српски учитељ на вјероисповиједној школи у Варцар-Вакуфу, рукоположен је у Сарајеву 12. и 17. децембра 1893. за ђакона и свештеника, и одређен је проти Варцар-Вакуфском Јовану Пећанцу за привременог помоћника.

Одликовани.

Јевто Гашић, парох и надзиратељ травничког протопрезвитерата, актом Његовог Високопреосвештенства АЕ и Митрополита Дабро-босанског госп. Ђорђа Николајевића, од 25. новембра 1893. број 2415, одликован је *црвеним појасом*. Декрет је овог садржаја: „Узимајући у обзир вашу вишегодишњу службу свештеничку, цијењени рад ваш и добру управу протопрезвитератом травничким, нашли смо се побуђени одликовати вас, и са Нашим архијерејским благословом дозволити вам, да можете носити *црвени појас*. „Нека вас тај видљиви знак Нашег архијерејског признања ободрава, да и на даље ревно и савјесно вршите повјерене вам дужности у тој парохији и протопрезвитерату на корист св. цркве православне и срећу оних, који су под вашим старањем“ и т. д.

Петар Иванковић, парох у Лошанци, Бањалучког протопрезвитерата, актом Његовог Високопреосвештенства АЕ и Митрополита Дабробосанског г. Ђорђа Николајевића, од 16. децембра 1893. број 2502, одликован је *црвеним појасом*. Декрет је овог садржаја: „Осведочени, да сте увијек, као ваљан свештеник радили на добро и морално сазидање своје цркве, и да сте у побожном и религиозном правцу водили повјерену вам паству, и свагда узор били примјерног пастира, — нашли смо се побуђени одликовати вас, и с Нашом Архијерејском дозволом и благословом допустити вам, да можете носити црвени појас. „Ви ћете без сумње знати цијенити тај дар, и, Наша је очинска нада, да ћете се и у будуће, на сваком мјесту, и у свакој вашој радњи свештеничкој, старати да се покажете достојним тога одликовања, — вашим радом и угледним животом и послушношћу у ревном извршивању дужности свештеничких“ и т. д.

Именовани.

Васу С. Поповића, протопрезвитера Градачког протопрезвитерата у Епархији Зворничко-Тузланској, који је добио допуст на неизвјесно вријеме, као припадник свештенства Дабро босанске епархије; на Његовог Високопреосвештенства АЕ и Митрополита г. Ђорђа Николајевића, уз пристанак Високе Земаљске Владе за

Босну и Херцеговину, стављени понизни предлог: благоизволело је Његово царско и краљевско Апостолско Величанство, цар и краљ Фрањо Јосиф I., својим највишим рјешењем од 8. децембра 1893., најмилостивије именовати *правим чланом* српско-православне АЕ М. Дабро-босанске конзисторије у Сарајеву.

Михајило Радовић, бивши свештеник Горње Мораче у Црној Гори, и капелан парохије селаначке у подринском округу у краљевини Србији, по предходном одобрењу високе земаљске владе за Босну и Херцеговину, постављен је декретом АЕ М. Конзисторије Дабро-босанске, за привременог пароха Еминоначке парохије у протопрезвитерату и котару Санског Моста.

Премјештени.

Ђуро Зорић, парох Ферички у протопрезвитерату Приједорском, премјештен је на парохију Љубијску у истом протопрезвитерату.

Разно.

Освећење српске православне цркве у Бечу. У недјељу 7. новембра 1893. у 11. сати освећена је у присуству Његовог Величанства прва српска православна црква баш достојним начином. Црква је посвећена св. Сави. Три су године да је храм сграђен, али тек сада могао је бити освећен; не једна, него више препрјека стајале су на путу али настојањем и трудом одбора савладане су на пошљетку, те тако српско грађанство бечко православне вјере има данас свој народни храм, који му баш служи на дику и понос. Ова црква није налик на обичне храмове из вана, већ је у форми куће византијског стила на 4 пода. Један дио заузима црква, а остало станови. Са дохотцима издржаваће се парох и други трошкови.

Чин освећења извршио је буковински митрополит уз помоћ двају архимандрита и другијех свештеника. Прије доласка царева били су ту: министар предсједник кнез Виндишгрец, министар просвјете Мадејски, министар Јаворски, намјесник гроф Килмансег, барон Николић, кнез Божидар Карађорђевић, замјеник српског посланика Барловац, подначелник Рихтер и још многи остали достојанственици. Према цркви заузели су мјесто војници православне вјере овдашњег босанско-херцеговачког батаљона. Управ у 11 сати дође Његово Величанство праћено са своја два ађутанта. На црквенијем вратима дочекао га је митрополит са осталим свештенством, пружио крст, који цар пољуби. Уз пјевање цареске химне и клицање „живио“, уђе у цркву, заузе мјесто са десне стране олтара, на пријестоље. Сад почасни предсједник, пуковник Стојић, поздрави цара са патриотским говором, на који Његово Величанство одговори: „Радо присуствујем данашњој свечаности, која отвара властити храм ваше народности и вјере, и у мојој пријестолници Бечу, које су толико многобројно заступане у обадва дијела монархије, као и у Босни и Херцеговини; увјерен да ће ваша општина гојити исто тако религиозна као и морална чувства, која су овај час споменута, изражавам моје признање свима онима, који су допринијели, да се оствари ово лијепо дјело побожности!“ По томе је била служба и „многољетствије“ за цара и царски дом. На свршетку око по сата послије подне, владаоцу се приказао сав одбор и неимари, који су цркву градили. Цар је свакоме обратно неколико ријечи. На поласку владаоца су опет испратила клицања. Још ћу спомену ти, да је црква изнутра и с двора била најљепше посљанена зеленилом, кадифом, аустријским и српским заставама. Као што се чује сва је зграда запала 150.000 фор. Иконостас је, баш умјетничко дјело, стао је 20.000 фор.

На оваком успјеху: хвала Србима бечкијем!

Православна црква у Енглеској. У Лондону одавна постоји православна општина, која има и своју православну цркву. Но како је до сада мало напредовала, сада се обратила много већа пажња и црква је украшена и раширена, добивши помоћи из Петрограда. Сада се покреће тамо и лист „Ortodox Review“, који ће уређивати др. филозофије и богословије Овербек.

Прва скупштина удруженог српско-православног свештенства из епархија: карловачке, бачке, темишварске, вршачке, будимске, пакрачке и горњо-карловачке. У четвртак 4 новембра 1893. године одржана је у Новом Саду прва скупштина српско-православног свештенства у Аустро-Угарској монархији. Присуствовало је око 60 свештеника. Ово је истина мален број с обзиром на цјелокупан број свештенства оба реда из горњих 7 епархија, но кад се узме у обзир зимње вријеме и доба, у које је свештеницима незгодно оставити парохију, то је ипак приличан број, а главно је то, што је овдје био заступљен довољан број интелигенције свештенске по годинама, од старије и млађе браће. Прије него што је скупштина започела свој рад, у 9 сати изјутра било је у саборној цркви призивање св. Духа, које је свечано одслужено. Началствовао је прота митровачки са више свештеника и ђакона а у присуству свију свештеника, који на збор дођоше. Опазило се у св. храму и више још грађана новосадских.

Лијепо је и души Србиновој угодно било, видјети оволики број свештеника. На лицима свију видјело се, да се топло Богу моле, да их св. Дух окрijепи ради важног посла, за који су се скупили.

Послије призива св. Духа, у 10 сати скупили су се сви свештеници у дворани код царице „Јелисавете“, гдје је и одржана скупштина. Поборнике и раденике за припрему овога збора обузела бјеше велја брига за успјешан овај рад; али се ипак код њих видјела и одлучна воља, особито на супрот опозицији, која се бјеше наоружала, да осујети стварање замисли за удружење свештеничко. Скупштину је отворио предсједник одбора за припремну радњу око остварења свештеничког удружења, високопречасни Авакум Стајић с поздравним говором, у коме је захвалио свој оној господи, која се потрудише да дођу на овај састанак, и уједно пожелио им сретан успјех у њиховом раду. Иза овог говора приступило се конституисању скупштине. За предсједника једногласно изабран је прота митровачки Авакум Стајић, за подпредсједника Милутин Думић, парох меленачки, за перовође: Стеван Стевановић, парох ковиљски и Марко Шаула, катихета румски. Чим се скупштина конституисала, приступило се к извршењу дневног реда. На првом мјесту стајао је нацрт правила за свештеничко удружење као предлог одборски. Први стилац одбора бјеше врли свештеник и протин намјесник Јован Јеремић, парох бачиначки, и он је изнио у кратко радњу привременог одбора и препоручио је одушевљеним говором скупштини да прихвати мисао удружења. Његови говори бјеху значајни и важни, те су тако утицали не само на оне, који су за, него и на оне, који су и против удружења.

Противници бјеху свештеник Младен Јосић, као изасланик протопрезитерата ст. бечејског, који се трудио, колико да докаже излишност удружења толико више, да скине неку лађу са тамошњег свештенства односно браће му у протопрезитерату ст. бечејском.

У истом смислу говорио је са сличном тежњом и прота земунски Д. Руварац. Значајан је говор био професора и ректора богословије карловачке и проте Јована Вучковића, који је сузбијао говор М. Јосића у приговорима његовим.

Главна дебата бјеше заиста колико важна толико и интересантна и по слушаоце као и по саму ствар, о којој бјеше ријеч.

У један мах бјеше обладала мисао, да ће се рашћи овај збор, не свршив започета посла, али на говоре неколицине њих, као свештеника Луке Поповића из Панчева, Мирона игумана ковиљског и још многих других буде завршена главна дебата тиме, да се прими са огромном већином гласова нацрт предлога за удружење за посебну и специјалну дебату.

У један и по сат по подне буде прекинута сједница и заказана друга за 4 сата послије подне.

Општи ручак био је у гостиони „царице Јелисавете“. Овдје је пало значајних и важних неколико здравица најприје Њег. Величанству цару и краљу од предсједника, патријарху од

С. Костића пароха из Пеште, проти Д. Руварцу, пресједнику Стајићу, извјестиоцу Јеремићу, ректору Вучковићу и т. д.

У другој сједници, која је почела послије три и по сата на трајала до 7½ сати у вече, примљен је одборски нацрт са многим измјенама и допунама, и донесене су двије резолуције; једном је скупштина осудила недостојне нападаје једног дјела штампе на јерархију а у другом је изразила своје повјерење патријарху Ђ. Бранковићу. Даље, изабран је главни одбор свештеничког удружења, благајник и саблагајник, и на пошљедку рјешено је, да присутни свештеници сјутра дан учине подворење патријарху, да му изјаве, да ће они увијек чврсто стајати уз њега и да му се захвале на љубави, коју је он показао према овом удружењу. — На дневном реду било је још и то, да скупштина изда резолуцију, којом се грађују против црквено-политичких реформа у Угарској. Но како је повјерених варошки забранио, да се о том у скупштини расправља, то је по предлогу Јована Јеремића послије завршене скупштине у вече одржана конференција, у којој је једногласно примљена резолуција, којом се сакупљени свештеници најављује против ових реформа.

У главни одбор удружења изабрани су једногласно на предлог, за састав кандидационе листе, изабраног кандидационог одбора ова господа:

За сремску епархију: прота Авакум Стајић и парох Јован Јеремић;

За бачку епархију: прота Милан Ђирић и игуман Мирон Ђорђевић;

За темишварску епархију: парох Јован Новаковић и парох Милутин Думић;

За вршачку епархију: прота Сава Стојшић и парох Лука Поповић;

За будимску епархију: парох Сима Костић и парох Радослав Андрић;

За пакрачку епархију: парох Јован П. Јовановић и парох Никола Манојловић;

За горњо-карловачку епархију: прота Мане Грбић, прота Милош Лазић и парох тржички Јован Вукелић.

За благајника удружења изабрчи је једногласно игуман ковиљски Мирон Ђорђевић а за саблагајника парох Божидар Поповић у Новом Саду.

Као гост скупштине ове био је прота А. Илић, уредник „Хришћанског Весника“ из Београда.

Патријарха Ђорђа Бранковића поздравила је скупштина брзојавно, захваливши му се на љубави и готовости високој, коју је указао покрету свештеничком за удруженьем његовим, а 5. новембра отишло је изабрано изасланство у Карловце, да се лично захвали патријарху а преко њега и цијеломе епископату.

На брзојавни поздрав скупштине свештеничке одговорио је патријарх Ђорђе овим телеграмом: „Захваљујући на сјећању и синовној оданости молим Бога, да ниспошље благослов свој на започето дјело ваше“.

Скупштина је текла мирно и достојанствено, и свештенство показало је живе воље за рад: да ступи у борбу за боље благостање православне цркве, вјере и народа свог. Срећно.

Дарови српско-православној цркви у Санском Мосту. Овдашњи грађани и познати родољуби и пријатељи српске цркве и школе украсише у овој години свету цркву са шљедећим утварима:

1) Једну литију у вриједности 130 фор. придарише шљедећа господа: Васо Стојановић, Лука Тошић, Манасија Маринковић, Михаило Крагуљ и Остоја Стевановић.

2) Икону свете Богоматере за пјеливање у вриједности 10 фор. придари г. Васо Стојановић.

3) Часни крст за свету трапезу у вриједности до 50 фор. придари г. Перо Делић.

4) Два чирака, што стоје пред олтаром за свијеће, који се одликују израдом у вриједности до 100 фор. придари госп. Микола Грбић.

5) Осам комада ђачких стихара, од фине материје, при чему се одликује стихар, који ће ђаци облачити при читању апостола, те ће се тиме ђацима још већа воља код српске младежи према св. матери цркви и њеном слаткопјенију, придари госп. Васо Стојановић, искључиво познати и највећи родољуб и пријатељ српске цркве и школе у овом мјесту.

Наведеним приложницима св. матере цркве са својим даровима заслужују највећу захвалност, поштовање и благодарност од овдашњег српско-православног народа.

Дај Боже да се и многи други Срби угледају на сански моштанске грађане и приложнике св. храма, те да се тако не само невидимо но и видимо покажу прави пријатељи и чувари св. матере цркве и њених драгоцјености.

У Санском Мосту, 30. новембра 1893.

Јован Марјановић,
учитељ Српљем.

Јавна захвалност Честити и дични родољубиви Срби и православни Хришћани, сјетише се свете матере цркве, покренути чисто религијозно народним осјећајима спрам своје свете цркве и српских светиња те дароваше овдашњу цркву лијепим и племенитим даром, и то:

Честита Српкиња и Хришћанка удовица Тривуна Ђурђевића, из села Сабањске, купи у овдашњу цркву 1 крст за часну трапезу, за спомен својијех преминулијех синова, у вриједности од 50 фор.; Лука Гачић из Чечаве једну кадионицу у вриједности од 15 фор.; Гавро Маркић и Теодор Станојевић из Чечаве 1 рипиду у вриједности 11 ф. 50 н.; Максим Гачић 1 рипиду у вриједности 11 ф. 50 нч.; Браћа Гојо и Васкрсја Пекићи из Чечаве 1 чирак са два свјећњака и крстом за часну трапезу, у вриједности од 15 ф.; Јеврем Станојевић из Чечаве за спомен своје преминуле мајке Митре, 1 крст, што ђаци носе, у вриједности 15 ф.; Станоје Костић и Митар Тодоровић из Чечаве 1 петохљебницу, у вриједности 15 фор.; Тешо Васелић купи 1 чирак, што ђаци носе, у вриједности 3 ф. 80 н.; Јово Савковић купи 1 чирак за ђаке, у вриједности 3 ф. 80 нч.; Васкрсја Пекић кнез из Чечаве, купи 1 кандило, у вриједности 3 ф.; Станоје Девић из Чечаве купи 1 кандило, у вриједности 3 фор.; Симо Душановић из Чечаве купи једно кандило, у вриједности 3 форинта.

Свима овим дарователима који обдарише и украсише нашу свету матер цркву, изриче се од стране црквене општине најтоплија благодарност, и нека их свевишњи Творац поживи чиле, здраве и веселе у кругу својих породица, и да им за један новчић хиљадама намножи и подари. Боже дај да се и остали Срби и Српкиње на њих угледају, те још више украсе нашу свету православну цркву.

Одбор српско-православне црквено-школске општине у Чечави 1. новембра 1893.

Предсједник:
Ј. Станковић,
парох.

Јавна захвала. Испред српске младежи у овдашњој српско-православној школи, овим изричем топлу и најсрдачнију захвалност, добротворима, родољубима и љубитељима српске школе и њене будућности као:

Васи Стојановићу, Луки Тошићу, Манасији Маринковићу, Јовану Марјановићу свршеном богослову, Рији Павловићу, Пери Делићу и Остоји Стевановићу, који свагда а особито у прошлој години, доста знатан дар у име хаљина за сиротну школску младеж положише.

Особиту пак захвалност од српске младежи нека прими г. Васо Стојановић, као једини свагдашњи отац и старатељ њихов, који украси српско православну школу придаривши јој слику „Сан Краљевића Марка“, у вриједности од 18 ф.

А исто тако нека приме жарку љубав и захвалност опет: г. Васо Стојановић, Лука Томић, Манасија Маринковић и Перо Делић, који још више увеличаше светињу српске будућности, придаривши јој најновију слику „Св. Сава благосиља Срнчад“, у вриједности 30 фор.

Нека је такође топла благодарност и госп. Дини Вучковићу, који придари српској школи дивно украшену лампу за салу, у вриједности до 15 фор.

Овијем свијем узор грађанима који дајући средства српској младежи, изазивајући их и упућујући на српску прошлост, те са свијем тијем омогућавајући их да се што боље спремају и васпитају у својој православној вјери и народности српској.

Нека је родољубима и старатељима српске младежи једина награда само код нашег Ода небеског. А српској младежи стајаће у загрејаним грудима увијек своје добротворе и старатеље увијавати, цјенити, поштовати и свагда се сјећати отаца српске свијести и њене будућности.

У Санском Мосту дана 30./11. 93.

Јован Марјановић,
учитељ Српљем.

Проповиједање и бесједење у српско-православним црквама у Сарајеву. Његово Високопреосвештенство АЕ и Митрополит Дабро-босански, госп. Ђорђе Николајевић, издао је свештенству станујућем у Сарајеву распоред проповиједања, којег доносимо у овој свесци. Осим тога упутио је свој допис од 1. децембра о. г. број 2416. на

сваког свештеника, који је у распореду назначен. Допис гласи: „У савезу наше архијерејске посланице од 22. новембра о. г. број 2330 издате пречасном српско-православном свештенству обојега реда Дабро-босанске епархије, која ће изаћи у листу „Источнику“ за мјесец децембар о. г. а желећи да се преко године пастирска поучна ријеч чује у овдашњим нашим дјевама српско-православним црквама, што ће и народу угодно бити; — нашли смо се побуђени од Наше архијерске смирености, поред горње посланице, и овим посебним дописом позвати вашу . . . . . да изволите по могућности припремити се, да бесједите и проповиједате православном народу и то за 1894. годину.

Унапријед надајући се да ће наша врућа жеља од ваше стране драговољно по позиву и дужности бити примљена и извршена, те с тога препоручујемо вам, да проповијед или бесједа, коју будете говорили, треба да буде кратка, и да у себи садржи христијанску поуку на основу дотичног јеванђеља, како би православни народ могао што боље разумјети и примити на своје религиозно-морално сазидање. У таквој поуци можете се дотаћи и осуђивати неке мане, које су вам без сумње познате, и које су се увукле, и из дана у дан увлаче у наш народ.

А да би вам се олакшало, дозвољава се, да исте проповједи и бесједе, које сте једне године говорили у старој цркви, можете друге године говорити у новој цркви, и обратно.

Осим тога, ако имате вољу, можете говорити и у друге недјељне и празничне дане, који нијесу у распореду назначени“ и т. д.

Гимназијски ученици као кандидати српско-православног богословског завода у Рељеву. Висока земаљска влада за Босну и Херцеговину благоизволјела је подијелити штипендије ученицима 1. разреда сарајевске гимназије, као кандидатима српско-православног богословског завода у Рељеву и то:

Из епархије Дабро-босанске:

1. Милану Стефановићу, 2. Светозару Поповићу, 3. Јови Јовановићу, 4 Сави Илићу, 5. Владимиру Кеиману, 6. Владимиру Бањцу, 7. Николи Богуновићу, 8. Ники Лапчевићу.

Из епархије Зворничко-тузланске:

1. Николи Стојановићу, 2. Ради Николићу, 3. Јовану Јевтићу.

Из епархије Херцеговачко-Захумске:

1. Петру Радуловићу, 2. Владимиру Перовићу, 3. Обрену Ђуришу.

Константина удова Т. Петровић. Мати овдашњег уваженог грађанина и врлог предсједника српско-православне општине у Сарајеву, преминула је 20. новембра у 86 години живота. Покојница је још за живота чинила многа добротворства, особито српско-православној цркви, па и након смрти оставила нам је честита сина, од кога овдашњи српски народ много очекује. Он је за спомен своје непрежаљене мајке, осим досадашњих дарова српској школи, поклонио 1000 фор. у фонд српске више дјевојачке школе у Сарајеву, и по 100 фор. српском пјевачком друштву „Слоги“ и убошкој задруги. Бог да прости покојницу а да поживи врлог јој сина и шћери.

Јавна благодарност. Висока земаљска Влада за Босну и Херцеговину благоизволјела је у својој великој доброти осим многих других цркава, које је до данас обдарила скупоцјеним нужним утварима, сјетити се и наше сиромашне цркве маринске, којој је послала слиједеће ствари: 1 потпуно свештеничко одјејаније бијело; 1 потпуно свештеничко одјејаније црвено; 2 велика чирака пред двери; 2 мања чирака на св. трапезу; 2 чирака тријесвећњака на св. трапезу; 1 полијелеј (многосвећњак); 1 путир; 2 дискоса; 2 звјездице; 1 копје; 1 ложица; 1 дарохранилицу; 1 дарохранилицу мању; 1 кадионицу; 1 велико кандило; 3 мања кандила.

Од стране одбора српско-православне цркве у селу Марини овијем се изриче најтоплија благодарност на горепоменутом дару.

Приједор 14. децембра 1893.

За одбор српско-православне цркве:

Симо Стојановић,
парох маринеки.

Исправак. У пјесми посвећеној Јов. Сундечићу у X. и XI. свесци „Источника“ на стр. 510 у првом стиху озго поткрала се штампарска погрјешка, која смисао квари. Тамо стоји: Који има свјести, вјере, — а треба да стоји: Који нема свјести вјере.

Број 2416. Распоред проповиједања у старој и новој цркви сарајевској за 1894. год.

Тек. број	Име и презиме свештеника	Јануар	Фебруар	Март	Април	Мај	Јуни	Јули	Август	Септембар	Октобар	Новембар	Децембар
1	Ђорђе Магарашевић, архимандрит		2-ог у новој цркви			21-ог у старој цркви							18-ог у новој цркви
2	Венијамин Николиновић, архимандрит		2-ог у старој цркви			21-ог у новој цркви							18-ог у старој цркви
3	Стево Н. Давидовић, прото	1-ог у старој цркви	13-ог у новој цркви	20-ог у старој цркви	17-ог у новој цркви	15-ог у старој цркви	12-ог у новој цркви	20-ог у старој цркви		4-ог у новој цркви	9-ог у старој цркви		6-ог у новој цркви
4	Васо Поповић, прото			6-ог у новој цркви	3-ег у старој цркви	22-ог у новој цркви	26-ог у старој цркви	31-ог у новој цркви		4-ог у старој цркви	9-ог у новој цркви		4-ог у старој цркви
5	Ђорђе Петровић, прото	30-ог у старој цркви	27-ог у старој цркви	13-ог у новој цркви	17-ог у старој цркви	26-ог у новој цркви	29-ог у новој цркви	31-ог у старој цркви		8-ог у новој цркви	23-ег у старој цркви		6-ог у старој цркви
6	Петар Ђенић, прото	14-ог у новој цркви	20-ог у старој цркви	20-ог у новој цркви	23-ег у старој цркви	29-ог у новој цркви	24-ог у старој цркви	24-ог у новој цркви		11-ог у старој цркви	23-ег у новој цркви	21-ог у старој цркви	
7	Гаврило Бољарић, прото	16-ог у новој цркви		6-ог у старој цркви	3-ег у новој цркви	8-ог у старој цркви	5-ог у новој цркви	3-ег у старој цркви		11-ог у новој цркви	16-ог у старој цркви	21-ог у новој цркви	
8	Тодор Јунгић, свештеник	23-ег у новој цркви		13-ог у старој цркви	10-ог у новој цркви	8-ог у новој цркви	19-ог у старој цркви	3-ег у новој цркви		18-ог у старој цркви	16-ог у новој цркви		11-ог у старој цркви
9	Стефан Трифковић, свештеник	6-ог у старој цркви			18-ог у старој цркви	29-ог у старој цркви				8-ог у старој цркви			25-ог у старој цркви
10	Ђорђе Бјелановић, свештеник	7 и 14-ог у старој цркви	27-ог у новој цркви	25-ог у старој цркви	10-ог у старој цркви	15-ог у новој цркви	5ог у старој, а 15 у новој црк.		15-ог у старој цркви	14-ог у старој цркви	30-ог у старој цркви	8-ог у старој цркви	27-ог у старој цркви
11	Ђорђе Грабеж, свештеник		13-ог у старој цркви		19-ог у старој цркви	22-ог у старој цркви	26-ог у новој цркви		29-ог у старој цркви		2-ог у старој цркви		
12	Јован Ђокић, свештеник	1-ог у новој цркви	20-ог у новој цркви	27-ог у новој цркви		1-ог у новој цркви	12-ог у старој цркви	10-ог у новој цркви		25-ог у старој цркви	26-ог у новој цркви		25-ог у новој цркви
13	Лука Чупић, свештеник		6-ог у новој цркви	27-ог у старој цркви	23-ег у новој цркви	26-ог у старој цркви	24-ог у новој цркви	17-ог у старој цркви	26-ог у новој цркви	14-ог у новој цркви	26-ог у старој цркви		11-ог у старој цркви
14	Ристо Бошковић, протођакон		6-ог у старој цркви	25-ог у новој цркви		1-ог у старој цркви	19-ог у новој цркви		15-ог у новој цркви		1-ог у старој цркви		11-ог у новој цркви

У Сарајеву, 1. децембра 1893.

Одобрено с благословом:

АЕ и Митрополит Дабро-босански:
Ђорђе Николајевић, с. р.

Читуља.

Хаџи Петар (Петко) Ђурић,
свештеник Велико-Сочански у протопрезвитерату Дервентском.

Овај служитељ Божијег олтара и свештеник српско-православног народа, дана 23. новембра 1893. године преселио се у вјечност послије двогодишњег боловања.

О животу и раду овог вјерног и искреног слуге олтара Господњег, имало би се много што шта рећи што би ишло у прилог његова поштења, доброте и правичности његове.

Но како простор овога листа недопушта, да се све то овђе на дуго изложи и рећа, то се укратко о њему има рећи толико: да је своје свештеничке дужности најусрдније и најсавјесније обављао, и да са својим народом никад у сукоб дошао није, него је с њиме у највећој слози и љубави живио, те је кроз то ужизао опште повјерење и љубав не само својијех парохијана, него и свију другијех људи, који су га из ближе познавали.

Школа није учио никаквијех, него је као и сви други наши стари свештеници самоучки „под буквом“ изучио часловац и псалтир и кроз то је полутно чин свештенички, али му то ипак није много сметало, па да се обогати онијем врлинама које красе сваког човјека а нарочито свештеника српске цркве. Нарочито га је красила врлина побожности, под утиском које зажели да оде у свето мјеста и поклони се светом и животносном гробу Господњем. У фебруару 1890. оде са протом хаџи Теодором Илићем и протом Новаковићем у свети Јерусалим, одакле се послије 3 мјесеца здраво врати међу своје парохијане, који га ето ненадно прије кратког времена изгубише, и који данас у истини жале и оплакују свога доброг и поштеног пастира.

Покојник је остављо иза себе супругу и двије сестре а ђеце никада ни имао није.

Мир нека је пепелу његову и вјечан му спомен у народу кога је служио.

Број 2519. к.

Стјечај.

Расписује се овијем стјечај на мјесто канцелисте при овдашњој конзисторији. Са овијем је мјестом скопчана годишња плата од 600 фор. која се прима мјесечно од ц. к. покрајинске благајне у Задру.

Ко жели добити ово мјесто треба да има лијеп и читак рукопис, да познаје ћирилицу и латиницу, те да је уз то вјешт и њемачкијем писменима, исто тако да је вјешт и у вођењу пера у конзисторијским сједницама и у протоколирању службенијех списа.

Натјецати се могу и свештена и свјетовна лица, а међу натјецатељима предност ће имати свештена лица.

Молбенице правилно устројене и биљеговане са односницем школскијем свједоџбама, са свједоџбом о досадашњој служби натјецатеља и са свједоџбом о моралном и политичком владању његовом, имају се путем надлежне предностављене власти управити овој конзисторији најдаље до 31. децембра 1893.

Из конзисторијске сједнице

У Задру, 6. новембра 1893.

Еп. Конзисторија.

Православном свештенству и црквеним општинама.

Одавно се осјећа потреба, де се наше православне цркве снабдјеју и украсе са одјејањима, иконама и осталим црквеним утварима, израђеним у строго православном духу.

Познато је свима, да су наше православне цркве до сада снабдјеване са онакарађеним одјејањима и другим црквеним потребама.

Поред ових продаваца, и многа друга лица, која нису имала ни умјетности ни спреме, радила су ове послове сама или су служила као агенти ових или других јевреја, необзирући се ни нај-

мање, дали је то за православну богомољу или не.

Наша радња, коју смо ми овдје у Земуну отворили, моћи ће снабдјети свакога са свима црквеним потребама, књигама и иконама једино у православном духу. Зато молимо поштовано свештенство и црквене општине, да нам се изволе са поручбинама обраћати, пошто смо увјерени, да свакога можемо у свему поштено услужити. — Цјеновнике наше шаљемо на вахтјевање свакоме бесплатно.

У Земуну на сн. Николу 1893. год.

С поштовањем:

Витомир Марковић и Павловић,

кројачи црквене и свешт. одјела и продавници свију црквених утвари.

Број 2520

Окружница.

Српско православним протопрезвитерима, надзирателима, а преко ових и свему свештенству Дабро-босанске Епархије.

У савезу АЕ. М. Конзисторијалне окружнице од 23. новембра 1889. број 1995 (види Д. Б. Источник од 1 децембра 1889. број 23. стр. 363.), позива се пречасно свештенство, да на вријеме полажу претплату на лист „Босанско Херцеговачки Источник", преко надлежних протопрезвитера и надзирателя, а ови пак да шаљу са својом претплатом АЕ. М Конзисторији у јануару и јулију 1894. године, а тако исто и унапријед за остале године.

Осим тога препоручује се протопрезвитерима и надзирателима, да у будуће кад буду шиљали претплату од свештенства, нека назначе тачно име и презиме подручног свештеника, који је положио претплату, и колико и за које полугође; а тако исто да назначе: који свештеници из протопрезвитерата нису положили претплату, како би Конзисторија као власник листа, могла што боље и тачније водити списак претплатника и дужника.

Из Конзисторијалне сједнице.

У Сарајеву 16. децембра 1893.

АЕ. Митрополитска Конзисторија Дабро-босанске Епархије.

Читаоцима „Босанско-Херцеговачког Источника".

Овом свеском завршује „Источник" 1893.-ћу годину, т. ј. навршује седму а 1894.-те ступа у осму годину свога опстанка. Да ли је и у колико је овај лист, борећи се са материјалним и другим незгодама — за прошлих седам година — користно друштву а на по се свештенству и цркви нашој, није наше да кажемо, већ је то оних, који су „Источник" примали и читали. Но наше је да кажемо, да смо борећи се са тим за седам година, успјели бар у томе, да стечемо за идућу годину ваљаних сарадника, који ће од сад својим радовима овај лист подпомагати са разноврсним чланцима, бесједама, старинама и т. д. Према овоме очито је да до радних руку неће нигда запирати, само желити је да нам се читалачки свијет нарочито свештенство епархије Херцеговачко-Захумске и Зворничко-Туланске пријави, а тако исто и учитељство и побожни Хришћани, што више с претплатом на вријеме одазову; те да можемо бар велике трошкове око листа подмиривати и не упадати у дуг; јер није право труд улагати а дуг сносити.

Овај ће лист и у идућој години излазити сваког мјесеца у истом формату од 2½ табака, а по истој цијени.

Учитељи и ђаци добијају лист у пола цијене ако унапријед пошаљу претплату.

Свештенство и остали Хришћани добиваће лист, ако пошаљу претплате 4 фор.

Претплата се шаље „Српско-православној АЕ М. Конзисторији у Сарајеву", а све остало „Уредништву Бос.-Херц. Источника".

Од идуће године неће се лист „Источник" никоме шиљати, док не пошаље претплату.

Само свештенство Дабро-босанске Епархије добиваће лист по досадањем начину, јер је оно обавезано држати и плаћати овај лист.

Такођер идуће године најтачније сваком претплатнику лист ће се на вријеме шиљати свршетком сваког мјесеца.

Сви дужници, који нам још не пошаље претплату за цијелу 1892. и 1893. годину, позивају се да то бар сада учине, јер се штампарији мора дуг подмирити.

Власништво и уредништво
„Бос.-Херц. Источника".

ПЕТАР НИКОЛИЋ У ЗАГРЕБУ

Највеће фабричко стовариште слика, икона, оквира, огледала, сваке врсте сатова, столица из свинутог дрвета, кина сребра, шиваћих машина дрвеног и гвожђаног покућства итд.

Препоручује сваке врсте и величине олајном бојом штампаних слика а нарочито мојом накладом помножене **народне хисторијске слике** као:

„Св. Саво благосиља Српчад".

„Херцеговачко робље". „Рањеног Црногорца". „Босански бјегунци".

„Дједа и унука". „Пјесника Гундулића".

као и руком рађене на платну српске слике:

„Цар Лазар са породицом".

„Цар Душан и вила". „Југ Богдан и 9 Југовића". „Косовка дјевојка"

„Сан Краљевића Марка." „Бранко Радичевић и вила."

Св. икона сваке израде и величине, цјеливаћих икона на лиму, а израђују се и цијели иконостаси за цркве, за које се прорачуни на захтјев шаљу

Портрети се израђују највјернije по фотографијама у свакој величини

Црквених утвари од кина сребра, посребренога ⅓ чистог сребра

Цијене су најумјереније а плаћа се олакшава **мјесечним оброцима.**

Цијеници се шаљу на захтјев бесплатно и франко.

Прва српска штампарија Ристе Ј. Савића у Сарајеву.